

[1r] En nom del nostro Salvador Jhesuchrist comencen les rúbriques sobre lo pròlech en lo libre apellat *Chrestià*, lo qual pròlech contén v capítols continents ço que ensenyen les rúbriques següents.

- 5 Lo primer capítol conté lo pràmbol a tot lo libre *Chrestià*¹.
Lo segon capítol conté les causas principals d'aquest volum.
Lo terç capítol ensenya la manera com tracta aquest volum.
Lo quart capítol posa quines matèries conté aquest volum².
Lo quint capítol posa sumàriament ço que lo *Primer libre* d'aquest volum conté.

CAPÍTOL PRIMER

Del preàmbol a tot lo libre Crestià¹

Jhesuchrist, Fill natural de nostre Senyor Déus lo Pare, principi fontal de tota creatura, com sia eternalment en si ple e ver Déu, 5 inclinat, emperò, per infinida pietat e bonesa a l'hom, que vehia desviat de vera salut e dels camins del regne, ha-li plagut, en los derrers temps en què nós som, aparèxer vestit de nostra simpla natura e ab nós personalment conversar, per tal que per virtut de les sues sagrades obres e per lo lum de la sua celestial e meravellosa doctrina nos endressàs e·ns 10 reduhís al terme e glòria a què·ns havia creats. Aquesta doctrina és la sancta religió e fe chrestiana, en la qual solament e per la qual és dada als hòmens d'aquesta present vida via de salvació, e no en neguna altra secta ne stament qui al món sia fora aquesta.

CAPÍTOL SEGON¹

De les causes principals d'aquest volum

Com, donchs, en aquest present volum, migensant la gràcia del
nostro gran patró, nostro Senyor Déus, hajam a tractar d'aquesta
5 beneyta e sancta doctrina e religió chrestiana e hajam a declarar què és
vida chrestiana ne quines són les sues dignitats ne en què sta
summàriament, per tal havem primerament a declarar v punchs
principals qui comunament se solen tractar en los comensaments dels
libres antichs. Lo primer punt és quina és la final intenció per què és fet
10 aquest libre. Lo segon és saber² lo seu nom. Lo terç, qui és lo seu actor.
Lo quart, per quina manera tracta. Lo quint, quines matèries contén.

Al primer punt responent, qui demana quina és la final intenció per
què és fet aquest libre, responch e dic que la fi principal d'aquesta obra
present és il·luminar, endressar e despertar, adoctrinar e amonestar tot
15 feel chrestià de haver diligent cura de la sua vida e de les carreras de
Déu per tal que-s sàpia quascú guardar de la multitut dels laços e perills
que han los hòmens en aquesta present vida; e açò principalment per tal
que finalment quascú vinga a [1v] salvació e lou e am e beneesca après
perpetualment nostro Senyor Déus en la sua glòria.

20 Al segon punct responent, qui demana quin és lo seu nom, dic que
aquest libre se apella *Chrestià*, per tal car açí-s contén sumàriament tot
lo fundament de chrestianisme e tot ço qui-s pertany a hom qui
seguesca vida chrestiana ne qui en aquella desig profiter ne en aquella
sencerament desig sos dies finir. E, per tal quant tractar de la sancta
25 religió chrestiana e dels seus alts fonaments e processos és cosa en si

fort gran e alta e sobre tota ma força e mon saber, per açò null temps
aquesta obra no haguera gosada comensar sinó que me-n donà sperança
la gran confiança que haguí de la ajuda e misericòrdia del nostre liberal
e magnífich Salvador, qui quant li plau fa les bèstias parlar e les lenguas
30 dels infants fa disertas, e per les coses simples e pocas e meynspresades
e contemptibles obra quant li plau grans meravelles. Ffuy axí mateix fort
encès a ordonar aquesta obra cogitant e sperant en lo gran loguer que lo
dit Senyor promet a aquells qui treballen volenterosament per la cosa
pública, specialment per la salut de les ànimes. E aquestas coses
35 attenent pensé que no-m podia empatxar la mia ignorància ne-m devia
leguiar³ lo gran treball e afany que-m covenia a⁴ soferir per la ordinació
d'aquesta obra, jatsesia que fos a mi de gran dificultat e càrrech.

Al terç punt responent, qui demana qui és lo seu actor, dic que
l'actor d'aquest libre, après Déu, és stat un religiós de l'orde dels frares
40 menors apellat ffrare Ffrancesch Eximeniç, mestre en la sancta
theologia⁵, qui aquest volum compilà per manament del molt alt e
poderós príncep e senyor lo Senyor Rey En Pere, per la gràcia de Déu
rey d'Aragó, a honor e reverència del qual aquesta cosa e molt major era
ell tengut tostemps de fer e per special obligació que al dit senyor havia
45 tota la dita religió, de la qual ell per sa mercè era special pare, protector
e governador. Après lo y mogueren prechs dels reverents e amables
senyors seus, los consellers de la ciutat de Barchinona, e axí mateix gran
instància d'alscuns devots e honorables ciutadans de aquella matexa
ciutat, los quals percebia animats de saber la carrera de paradís; per què
50 merexien que fos satisfet⁶ a lur bon e sanct desig.

CAPÍTOL TERÇ¹

Qui ensenya la manera com tracta aquest volum

Al quart punct, qui demana la manera del procés d'aquest volum, respon per vii notables.

- 5 Lo primer sí és que en tot aquest volum per la major part entén a
procehir per manera simple e grossera; e açò per tal car, jatsia que
aquest libre pusque servir a persones científiques e letrades, emperò yo
entén ací a parlar principalment a persones simples e legues e sens
10 grans letres; e per açò, jatsia que tot quant en aquest volum entén a
posar sia fundat en la sancta Scriptura e en los dits dels doctors sancts,
emperò no entén a fer continuament ací grans ne curioses al·legacions
ne cotacions² de auctoritats ne de originals ne de altres dits científichs
ne al·legar res en latí sinó fort poch, per tal que no empatxe lo seny de
15 les paraules ací posades. E açò entén a servir per tot aquest libre si
donchs a vegades no m'era vijares que lo contrari fos mester de
necessitat. Confiu ací, emperò, molt de la misericòrdia del Fill³ de Déu,
Jesucrist, nostre Salvador, que⁴ aquest libre, ordenat axí simplament e
grossera, darà motiu per temps vinent a molt gran e marvellós clergue
20 qui après nós vendrà de dilatar altament e científica les matèries qui
ací són tocades per lo Senyor mijançant mi, pobre e ignorant e
peccador, servent seu.

- Lo segon notable és que ací vull observar la manera dels sancts [Ivb]
pares e doctors, e açò en special en aquesta part, ço és que, quant hauré
a romançar o expondre alguna auctoritat o res als de la sancta Scriptura
25 o algun dit de sanct, no u entench a romançar ne expondre-ho

judaycament ne segons que jau la letra, de paraula a paraula e de punt a punt, mas segons lo ver seny; e aquell vull posar tot curt e sumàriament e per aquelles paraules qui sien pus intel·ligibles e pus profitoses als ligents en aquest libre, a vegades mudant en primera persona ço qui-s diu en la letra en segona o en terça o ço que la letra diu en singular mudant a vegades en plural, e a vegades posaré primer en la exposició ço qui és derrer en la auctoritat o per lo contrari, e a vegades variar⁵ lo seny segons diverses colors e figures rethòriques, de les quals tota la sancta Scriptura és plena, segons que davall havem a dir ans de la fi de aquest libre; e axí de diverses altres varietats, segons que-m serà vejares que sia pus necessari a mils entendre lo seny de ço que hauré a expondre e pus profitós als ligents ací. E aquest stil e aquesta manera aprova sanct Gregori al començament del seu *Dialogorum*⁶, car, segons que ell mateix diu, *Sobre Ezechiel*⁷, aquesta manera tostemp reté en si veritat, e experiència nos ensenya que és pus informativa e pus profitosa a les gents qui la oen o la ligen que no és oyr la exposició e l'arromançar de la letra de punt a punt.

E aquesta manera par que hajan tenguda los sancts evangelistes en recomptar los fets del Salvador, car ells unes mateixes paraules del Salvador e una mateixa cosa recompten per diverses guises, per què appar que no han cura de recomptar les coses que dien sinó tan solament segons lo seny, e lexen totes altres coses qui lo seny no guarden. Açò posa expressament sanct Hierònim en la omelia que fa sobre aquell evangeli *Defuncto Herode*⁸, lo qual legim segons l'offici roman en la sgleya entre les octaves de la nativitat del Salvador. E deus saber que sanct Matheu⁹ posa en aquell evangeli que Jesucrist habità en Natzalet per tal que-s complís ço que havien profetat los profetes; sobre la qual paraula diu axí sanct Hierònim: *Si fixum de Scripturis posuisset exemplum, nunquam diceret: quod dictum est per profetas, sed simpliciter: quod dictum est per profetam; nunc autem pluraliter profetas vocans, ostendit se non uerba de [Ihra] Scripturis sumpsisse, sed sensum*, e vol dir aytant: que, si sanct Matheu en les paraules damunt al·legades hagués pres de la Scriptura segons que la letra ho posa, no haguera dit que los profetes haguessen dit ço que ell al·legava, ans haguera dit que u diu lo profeta, car solament un profeta havia allò dit; emperò en açò que diu, que los profetes ho han dit, dóna a entendre que de les Scriptures no n'ha preses les paraules axí com jaen, mas solament lo

seny; emperò sanct Matheu, dient açò, parla com a evangelista ab sobirana veritat, axí com davall havem a ensenyar.

65 Per què appar que a dir veritat sobre alcuna matèria de la Scriptura no cal dir la scriptura aquella judaycament ne expondre-la de punt a punt axí com jau, car baste dir lo seny solament. Per tal posa sanct Gregori, e és en lo seu *Registre*¹⁰, axí, scrivent a altre: *Si prolixam epistolam meam ad interpretandum accipere fortasse contingerit, rogo,*
70 *non uerbum ex uerbo, sed sensum ex sensu transferre, quia plerunque dum proprietas uerborum tenetur, sensuum uirtus amittitur. Hec ille;* e vol dir aytant: Si tu voldràs expondre ma longa letra que yo-t tramet, prech-te que no la expones de paraula a paraula, mas de seny a seny la expones e la translat, car sovín és axí que, quant l'om vol tenir e servir
75 les paraules segons lur propietat, lavors hom perd tot lo seny e l'enteniment e la virtut que hom entenia en aquella aytal paraula.

Que axí mateix no sia necessari de totstemps al·legar los actors o aquells qui dien les coses que hom al·lega axí parlant o scrivent, appa-
ho per tant car nós veem que los sancts passats, en lurs libres que-ns
80 han lexats, no havien cura de al·legacions ne de cotacions¹¹ ne anomenaven tostemps aquells que al·legaven sinó en paraules comunes dient: Axí diu lo savi o lo profeta, o la Scriptura diu açò; car veyen que aytals al·legacions o cotacions o exposicions qui segueixen de punt a punt la letra més són curiositats trobades per los novells actors, que no
85 són a profit ne a informació d'aquells a qui preïcaven o adoctrinaven. E açò ha en special loch e temps de observar-ho quant hom parla als lechs e a gent simpla qui açò no entén, per les quals en special és fet aquest libre. Açò mateix entén a servir a vegades, no pas contínuament, en los dits dels sancts e dels filosofos e altres doctors, car no·ls entén a
90 al·legar de paraula a parau[IIrb]la axí com són en lo original, mas sumàriament e segons l'enteniment que ells hi hagueren.

Lo terç notable és que, jatsia que entena en aquest libre principalment a parlar a persones sens grans letres e, per consegüent, vulla parlar comunament e més que més grosserament, a vegades,
95 emperò, vull tocar alguns punts aguts per exercici d'alcuns jóvens ciutadans qui molt se adeliten en alcunes honestes subtilitats. Per què, per tal que hagen ocasió de mils ocupar lur temps e que pus volenters lisquen les coses grosseres qui són ací posades per la lur salut, posar-los-hi èm alcunes poquetes subtilitats, e tart, per tal que les dites
100 subtilitats sien ací axí com una poca d'escha ab què·ls tirem e·ls prenam

en l'am de nostre Senyor, axí com fa lo pescador ab am, qui ab la escha pren lo peix cautelosament.

105 Lo quart notable és que tot aquest volum és partit per XIII llibres, a honor del nostre Salvador e cap de crestianisme, Jesucrist, e dels sobirans crestians, los sancts apòstols, primers fundadors de crestiandat après Jesucrist. E la suma de cascun d'aquells XIII llibres appar en lo capítol següent per ses pròpies rúbriques.

110 Lo quint notable és que en tot aquest libre entén a parlar segons sentències aprovades dels sancts doctors o segons les pus comunes e pus assenyalades e pus segures vies lurs e segons aquells qui en mon temps són stats de gran reputació en lo món, en vida e doctrina, axí com les al·legacions, quant s'i facen, ho ensenyaran.

115 Lo sisèn notable sí és que protest ací en lo començament que, jatsia que en totes maneres entena a parlar segons veritat de la sancta fe cathòlica e axí com a feel crestià, emperò, si per ma gran ignorància o per astúcia del demoni o per qualque altre reprehensible via ací posava en qualsevol manera no deguda neguna cosa qui fos contra la sancta fe cathòlica o contra les determenacions o statuts papals o qualsevol altres a les quals yo sia obligat de seguir o contra bones costums, la qual cosa 120 Déu no vulla per sa mercè, emperò ara per lavors e lavors per ara ho revoch e u he per cas e per nul·le, tostemps offirent-me humilment apparellat a tota satisfacció que la sancta mare sgleya romana vulla que faça de mi mateix e de tots mos dits e de tota ma doctrina.

125 Lo setèn notable és aquest, ço és que per millor direcció encara [IIva] a dar a tots aquells qui ací studiaran e per tal que totes les matèries que volran ací veure tròpien prestament, vull tenir aquest stil, ço és que cascun d'aquests llibres sia partit per capítols e ls capítols per parrafs, e que a cascun parraf notable qui toca diversa matèria respon una letra latina de l'abecedari a la qual faça relació sa pròpria rúbrica 130 posada en la taula qui és en lo començament de cascun libre, en la forma notada dejús après tantost, en lo capítol següent, qui respon al quint punt proposat en lo segon capítol precedent. E açò sia dit quant al quart punt.

CAPÍTOL QUART

Quines matèries conté aquest volum

Al quint punct, qui demana ja tot aquest volum quines matèries
conté, responch que aquelles qui són en la primera taula qui-s segueix,
5 abans de la qual taula, emperò, nota ací que tot aquest volum en suma
general conté aquestes tres matèries:

La primera és ensenyant com l'om crestià és per nostre Senyor Déu
posat en gran stament; e a aquesta matèria serveix lo *Primer libre*, qui
ensenya com crestianisme és stament lo pus excel·lent qui al món sia.

10 La segona matèria principal d'aquest volum és veure de l'hom crestià
son decaïment e en quina manera cau de la altea del gran stament de
crestianisme, en què Déu l'avia appellat; a aquesta matèria a tractar
serveix lo *Segon libre*, qui parla com lo crestià és per nostre Senyor Déu
posat en aquest món e dat a temptació. E axí mateix serveix a aquesta
15 matèria mateixa lo *Terç libre*, qui ensenya l'om vençut per temptació en
quins mals cau e en quins peccats e crims e en quins laços e perills, e
en quines e quantes culpes és obligat e ligat en esta vida mortal.

La terça matèria principal d'aquest volum és veure com l'om, axí
caygut, és per la gran misericòrdia de nostre Senyor Déu relevat e ajudat
20 e reparat fort copiosament e piadosament après que és caygut en sos
peccats miserablament; e a açò servexen los x libres següents, qui
tracten de x ajudes principals que lo piadós Pare, nostre Senyor Déu,
dóna a aquells qui són cayguts en lo pou de peccat e en les mans de
aquell cruel enemich nostre, lo demoni.

- 25 Començant, doncs, per la gràcia del nostre cap Jesucrist, a la taula general sobre [IIvb] tots aquests XIII llibres, deus saber que lo procés en general de les matèries qui ací se han a tractar és en aquesta forma:
- Lo *Primer libre* tracta què és religió crestiana e com e de qui ha son començament e son ésser e quines són ses grans e altes dignitats.
- 30 Lo *Segon libre* tracta com l'om crestià, per diverses linatges de temptacions, cau de la dignitat de crestianisme e dels dons a ell dats.
- Lo *Terç libre* ensenya quins e quals¹ són los peccats e mals en què l'om crestià cau quand és vençut per les temptacions en què és posat en esta vida, e per ses grans malignitats e pravitats.
- 35 Lo *Quart libre* e-ls següents tracten com nostre Senyor Déu l'om caygut releva maravellosament; e primerament pertracta aquest *Quart* com lo releva per les sues sanctes inspiracions e diversos moviments spirituals², e aquí tractarem què és predestinació e gràcia e franch arbitre, e aquí apparrà què són los dons e-ls fruyts del Spirit sanct e les
- 40 VII benauyrances que lo Salvador preycà.
- Lo *Quint* ensenya com lo releva per lums e flames moltes qui són en les virtuts theologicals³.
- Lo *Sisè libre* ensenya com lo releva per les virtuts morals e cardenals.
- Lo *Setèn libre* tracta com lo releva per la sua alta ley e diversos
- 45 manaments.
- Lo *Huytèn libre* ensenya com lo releva per ostensió de la sua potència e saviea e clemència, que demostra en les coses creades e governades e ordenades en deguts staments.
- Lo *Novè* ensenya com lo releva e l'affalaga per la incarnació sua, qui
- 50 fon obra transcendentment amorosa e profitosa a les gents.
- Lo *Deè* ensenya com lo releva e-l conforta e li ajuda per la alta virtut sua, que en special ha posada en los sancts sacraments.
- Lo *Onzè* ensenya com lo releva e l'il·lumena⁴ lo sanct stament ecclesiàstich, e specialment per altea de sancta religió.
- 55 Lo *Dotzè* tracta com lo releva per lo bon regiment dat a⁵ tota la cosa pública, ço és a saber, a tots los senyors e a tots lurs súbdits, segons diverses formes e maneres de viure.
- Lo *Tretzè* tracta com lo releva per menaces de les grans penes e per promissions dels sobirans béns celestials.
- 60 E per açò appar solució al quint punt, qui demana de aquest [IIIra] libre quines matèries conté, e per consegüent havem respost a tots los cinch punts e qüestions en lo segon capítol damunt proposades.

CAPÍTOL QUINT

Qui posa summàriament ço que lo Primer libre conté

5 Nota ací, per mils endreçar aquells qui studiaran en aquest volum, que tot aquest tractat, segons que dit és, conté tretze llibres, lo *Primer* dels quals conté summàriament quatre punts.

 Lo primer punt comença tantost en lo començament, e aquest punt tracta e ensenya què és crestiana religió e d'on és exida radicalment e devallada, donant son fonament per què fon ordenada.

10 Lo segon punt comença en lo CXCII capítol d'aquest mateix libre, e aquest tracta e ensenya com la sancta sgleya cathòlica ha corregut, segons diversos temps passats del començament del món ençà, sots tres leys justes e sanctes, ordenades segons bona, millor e molt millor, qui s'apellen ley de natura, ley de scriptura e ley de gràcia.

15 Lo terç punt comença en lo CCVI capítol, e posa vint dignitats que la ley de gràcia ha sobre la¹ ley de scriptura, per les quals appar quant la ley de gràcia present és de molt pus alta que la ley de natura, qui és pus baixa de molt que la ley de scriptura.

20 Lo quart punt comença en lo CCCLXII capítol, e aquest ensenya com en special Déu ha lo poble crestià honrat e li ha singular amor ensenyada per tal com li ha revelats grans misteris e secrets d'abans tancats e amagats als pobles qui havien viscut sots les altres leys primeres e precedents.

25 E en açò feneix lo *Primer libre*. Nota, emperò, que, per tal que multiplicació de al·legacions e de punts o de parts diverses e de capítols del libre no empatxen l'enteniment d'aquells qui ací studiaran, per tal

30 no he volgut que negun d'aquests punts o parts dessús dites hagen sos
propis capítols axí que en cascuna part començe hom a comptar al
primer capítol e segon e axí consegüentment, ans vull que, començant
al primer capítol d'aquest libre, se segueixcha lo compte dels capítols del
començament per orde fins a la fi del libre, per la manera ordenada en
la taula tantost següent.

Comencen les rúbriques del [IIIrb] present libre appellat lo *Primer del Crestià*.

Comença la primera part del dit libre.

- 5 [1] CAPÍTOL PRIMER, quin és lo principal fundament e primer de la sancta religió christiana¹.
- [2] CAPÍTOL SEGON, qui prova sumàriament e breu la excel·lència de nostre Senyor Déu posada en lo dit primer capítol.
- [3] CAPÍTOL III, com devem a aytal Déu dar tots nós mateixs e totes nostres aficcions e cogitacions.
- 10 [4] CAPÍTOL IIII, com tots los dits serveys, e encara tots altres que hom deu a Déu, tots termenen en amor axí com en lo principal servey que a Déu se pot fer.
- [5] CAPÍTOL QUINT, quins actes mana la dita vera amor de Déu fer a nós envers Déu solament.
- 15 [6] CAPÍTOL VI, com honor qui-s fa a la creatura principalment se fa per la dita amor e honor de Déu.
- [7] CAPÍTOL SETÈ, que nostro Senyor no·ns obliga a fer tot ço que podem fer per Ell ne a cert grau de la dita amor.
- [8] CAPÍTOL VIII, que Déus obliga l'estament dels benevuyrats a dar-li servey de la dita amor.
- 20 [9] CAPÍTOL VIII, que Déus obligà tota la natur'angèlica, ans que fos benevuyrada, a aquest mateix servey de la dita alta e justa amor.
- [10] CAPÍTOL X, que Déus requer aquest mateix servey de la dita amor de l'hom en temps de ignoscència.
- 25

- [11] CAPÍTOL XI, com, si l'om no hagués peccat, fóra stat sots lig de natura stant en aquesta vida, jatsia que no li hagués tant profitat com als àngels. Tracta-s'i axí mateix com los staments sots los quals l'om ha corregut termenen en la dita alta e justa e pura amor.
- 30 [12] CAPÍTOL XII, com nostro Senyor demana lo servey de la dita amor de la natura humana posada en l'estament corruptut sots lo qual vuy corre.
- [13] CAPÍTOL XIII, què empatxa nós de amar Déu per la dita justa e pura amor.
- 35 [14] CAPÍTOL XIII, com Déus ajuda a l'hom contra los dits empatxaments a-mar-lo per vies naturals e informatives.
- [15] CAPÍTOL XV, com nostre Senyor Déu endreçà l'[IIIva]om a amar-lo après per vies legals e instructives.
- 40 [16] CAPÍTOL XVI, com natura humana corrupta per la major part no ha attès als dits remeys dats per Déu a amar-lo, ans no l'à conegut ne amat per la sua gran negligència e malícia.
- [17] CAPÍTOL XVII, com Déus contra la dita negligència e malícia de humana natura ha provehit incitant-la a amar si mateix per lig de gràcia e per dons e beneficis fort cordials e inflamatus.
- 45 [18] CAPÍTOL XVIII, qui consella a tots generalment a amar lo Senyor e viure segons la dita lig de gràcia, qui s'apella lig e religió chrestiana.
- [19] CAPÍTOL XIX, qui tracta què és la dita religió chrestiana.
- 50 [20] CAPÍTOL XX, que la dita chrestiana religió sia excel·lent estament.
- [21] CAPÍTOL XXI, qui prova que los fundadors de chrestiendat no sien stats decebuts.
- [22] CAPÍTOL XXII, qui aporta altres rahons a provar la dita excel·lència del sanct stament chrestià.
- 55 [23] CAPÍTOL XXIII, qui posa en summa los noms dels principals heretges passats e pus famosos e lurs errors.
- [24] CAPÍTOL XXIII, qui continua la matèria dels heretges segons aquell mateix doctor Ysidorus en aquell mateix libre e capítol.
- 60 [25] CAPÍTOL XXV, qui continua la dita matèria dels heretges segons aquell mateix doctor en aquell mateix libre e capítol.
- [26] CAPÍTOL XXVI, qui posa altres heretgies diverses e altres heretges; e posa què-ls ha dada ocasió de errar.

- 65 [27] CAPÍTOL XXVII, qui posa com se deu hom haver en conversació
ab los heretges segons ordinació de la sancta església.
- [28] CAPÍTOL XXVIII, per què la sancta religió chrestiana avorreix tant
e esquiva los heretges.
- [29] CAPÍTOL XXVIII, qui fa v arguments en favor dels heretges e
contra la sancta església chrestiana.
- 70 [30] CAPÍTOL XXX, qui respon a la primera rahó feta en favor dels
heretges.
- [31] CAPÍTOL XXXI, qui posa les dites arts filosòfiques com són
vedades a chrestia e com legudes.
- [32] CAPÍTOL XXXII, com les dites arts e sciències són vedades e
75 legudes a chrestians segons diversos graus de les dites doctrines
en si ma[IIIvb]texes.
- [33] CAPÍTOL XXXIII, quines sciències e doctrines són legudes de
studiar als chrestians segons diversos staments que los hòmens
han entre si mateix.
- 80 [34] CAPÍTOL XXXIII, qui sol al segon argument fet en favor dels
heretges e ensenya qui fa pròpriament miracles e com Déus ne
fa a vegades per misteri de mals hòmens.
- [35] CAPÍTOL XXXV, qui prova que miracles no-s puxen fer per mals
hòmens.
- 85 [36] CAPÍTOL XXXVI, qui sol les rahons fetes a provar en lo capítol
precedent que mals hòmens no puxen fer miracles.
- [37] CAPÍTOL XXXVII, que fer miracles ensenya sanctadat e com no-s
consequen fer miracles e sanctadat.
- [38] CAPÍTOL XXXVIII, per què Déus fa miracles per hòmens mals.
- 90 [39] CAPÍTOL XXXIX, qui ensenya com, per tal com Déus fa vers
miracles per mals hòmens, serà pus fort la temptació
d'Antechrist contra los elets.
- [40] CAPÍTOL XL, qui sol al terç argument e ensenya que de major
dignitat és la sancta *ecclesia* cathòlica que no fo lo col·legi dels
95 apòstols ans de la passió del Salvador.
- [41] CAPÍTOL XLI, qui sol al quart argument principal fet en favor
dels heretges e ensenya què és pròpriament heretgia.
- [42] CAPÍTOL XLII, qui excusa los sancts doctors de tota heretgia.
- [43] CAPÍTOL XLIII, com deu hom reverentment tractar los dits dels
100 sancts jatsia que apareguen ésser contra veritat.

- [44] CAPÍTOL XLIII, qui posa regles directives a expondre
reverentment e ab veritat los dits dels sancts doctors jatsia que
sien contra veritat.
- 105 [45] CAPÍTOL XLV, com en la sancta Scriptura stan ensemps subirana
veritat ab paraules impròpies segons que sonen en si matexes.
- [46] CAPÍTOL XLVI, qui aporta altres regles qui ensenyen hom a
expondre cortesament los dits dels sancts repugnants als
prepòsits de què hom disputa.
- 110 [47] CAPÍTOL XLVII, per què les Scriptures e los sancts han parlat tan
scur pus podien parlar clarament.
- [48] CAPÍTOL XLVIII, qui respon al quint argument fet en favor dels
heretges e ensenya quant és bona la consciència de l'hom.
- [49] [IVra] CAPÍTOL XXXIX, com peccat de supèrbia és rahó als
heretges de errar.
- 115 [50] CAPÍTOL L, qui posa altres causes per les quals los heretges
èrran.
- [51] CAPÍTOL LI, reprehensió fort contra la presumpció e malvestat
dels heretges.
- 120 [52] CAPÍTOL LII, qui prova aquella matexa excel·lència per via de
miracles.
- [53] CAPÍTOL LIII, qui improva una maliciosa cavil·lació feta contra
los miracles chrestians.
- [54] CAPÍTOL LIIII, qui ret rahó per què són sostrets los grans e
continuats miracles de la sancta església chrestiana en lo temps
present.
- 125 [55] CAPÍTOL LV, qui prova que Déus per peccats no haja de tots
punts toltat virtut de fer miracles a la sancta església e soluu les
rahons qui s'i aporten.
- [56] CAPÍTOL LVI, qui ensenya que encara en la sancta chrestiendat
ha alguns miracles. E primerament recompta aquells qui-s fan
en la part d'orient.
- 130 [57] CAPÍTOL LVII, qui ensenya encara ésser grans miracles en la part
de migjorn e de ponent e de tramuntana e en lo pregon de
chrestiendat.
- 135 [58] CAPÍTOL LVIII, qui ensenya en special que en Cathalunya és
multitud de sancts e y ha una cosa fort meravellosa.
- [59] CAPÍTOL LIX, qui ensenya com per tot lo món se fan encara tot
jorn molts miracles.

- 140 [60] CAPÍTOL LX, qui aporta testimonis de diversos filosofos qui posaren que ells sabien que en lo món se feyen grans miracles.
- [61] CAPÍTOL LXI, qui ensenya que molts han errat en donar causa de miracles e que molts filosofos han posats miracles e que no·ls ha sinó la religió chrestiana.
- [62] CAPÍTOL LXII, qui recompta un gran miracle novell.
- 145 [63] CAPÍTOL LXIII, qui ensenya com Mafumet no féu jamés vers miracles.
- [64] CAPÍTOL LXIII, qui prova que fer miracles no és testimoni de eficàcia en chrestiendat en quant molta mala persona fa miracles.
- 150 [65] CAPÍTOL LXV, qui soul a les dites rahons.
- [66] CAPÍTOL LXVI, qui aporta altres instàncies a provar que no solament Déus faça miracles.
- [67] CAPÍTOL LXVII, qui premet un preàmbol a solre les dites rahons.
- [68] CAPÍTOL LXVIII, qui soluu a les dites rahons.
- 155 [69] [IVrb] CAPÍTOL LXVIII, qui és per solre al quart argument e posa algunes proposicions.
- [70] CAPÍTOL LXX, qui soluu al quint argument e al sisè.
- [71] CAPÍTOL LXXI, qui posa altres rahons a provar lo principal propòsit, ço és que l'estament chrestia sia axí excel·lent.
- 160 [72] CAPÍTOL LXXII, com chrestiendat fou fundada per grans persecucions dels sanets.
- [73] CAPÍTOL LXXIII, qui posa aquells qui són stats los principals perseguidors de chrestiendat.
- [74] CAPÍTOL LXXIII, qui posa la multitud dels sanets màrtirs qui per confermar la sancta religió chrestiana preseren mort fort volenter.
- 165 [75] CAPÍTOL LXXV, com lo començament de la dilatació de chrestianisme fon en la virtuosa obra de Contastí emperador.
- [76] CAPÍTOL LXXVI, com al dit emperador Contastí aparegueren sanct Pere e sent Paul e què li dixerén.
- 170 [77] CAPÍTOL LXXVII, com lo dit emperador apellà papa Silvestre e li revelà sa visió.
- [78] CAPÍTOL LXXVIII, com lo dit papa Silvestre instruí Contastí emperador a la fe cathòlica e·l batejà sollemnament.
- 175 [79] CAPÍTOL LXXIX, com lo dit emperador féu diverses leys e moltes altres obres grans en favor de chrestianisme.

- [80] CAPÍTOL LXXX, Com la prophesia de Ysahies de la conversió dels gentils se complí principalment en la conversió de Contastí.
- 180 [81] CAPÍTOL LXXXI, com la conversió de Contastí fou confermada per nostro Senyor Déu dins lo cor del dit emperador per diverses maneres.
- [82] CAPÍTOL LXXXII, com la sancta chrestiendat és stada après perseguida per los heretges.
- 185 [83] CAPÍTOL LXXXIII, com la sancta chrestiendat és aprovada per sa gran duració.
- [84] CAPÍTOL LXXXIII, com la sancta chrestiendat és aprovada per la conversió dels stranys e infels a ella.
- [85] CAPÍTOL LXXXV, com la sancta chrestiendat és aprovada per la acabada vida de molta sancta persona qui en aquest alt stament han finits lurs dies.
- 190 [86] CAPÍTOL LXXXVI, qui posa alguns dels spills de chrestiendat, los quals són diversos staments dels sancts hòmens, segons que ja ha tractat lo [IVva] capítol pus prop precedent.
- [87] CAPÍTOL LXXXVII, qui impugna los dits spills de la religió chrestiana.
- 195 [88] CAPÍTOL LXXXVIII, qui respon al primer argument fet contra los spills chrestians.
- [89] CAPÍTOL LXXXIX, qui respon al segon e terç argument fet contra aquell mateix prepòsit.
- 200 [90] CAPÍTOL XC, qui respon al quart argument fet contra aquell mateix prepòsit.
- [91] CAPÍTOL XCI, qui respon al quint argument fet contra aquell mateix prepòsit.
- [92] CAPÍTOL XCII, qui en special declara quina fo la impugnació de Contasti e de Julià.
- 205 [93] CAPÍTOL XCIII, qui respon al VI, VII, VIII e novè arguments fets contra aquell mateix prepòsit.
- [94] CAPÍTOL XCIII, qui posa la quarta rahó que los demunt dits theòlechs han feta a provar la excel·lència del stament chrestian.
- 210 [95] CAPÍTOL XCV, qui prova que la dita rahó no valla res ne haja fundament ne eficàcia.
- [96] CAPÍTOL XCVI, qui respon al primer argument fet en lo precedent capítol.

- 215 [97] CAPÍTOL XCVII, qui respon al segon argument e III e quart d'aquell mateix capítol.
- [98] CAPÍTOL XCVIII, d'on fou Maphomet e com obtench regne.
- [99] CAPÍTOL XCIX, com Maphomet donà leys als serrahins e volch molt loar los caps de les altres leys principals.
- 220 [100] CAPÍTOL C, quines leys posà Maphomet.
- [101] CAPÍTOL CI, quines penes menaça als mals e quines promissions promet als bons.
- [102] CAPÍTOL CII, de la mort de Maphomet e de la duració de la sua secta.
- 225 [103] CAPÍTOL CIII, per quina intenció los serrahins fan renegar als chrestians lo nom e la creu de Jhesuchrist.
- [104] CAPÍTOL CIII, qui posa la quinta rahó que fan los demunt dits theòlechs a provar la excel·lència del stament chrestià.
- [105] CAPÍTOL CV, com la sancta chrestiendat ha corregut fort ordonadament sots diverses temps.
- 230 [106] CAPÍTOL CVI, qui posa algunes altres excel·lències del stament chrestià e conclou a la fi com és provada la primera part de la difinició de chrestianisme.
- [107] CAPÍTOL CVII, com tota la religió chrestiana és fundada e exida del nostre cap Jhesuchrist; [IVvb] e comença a declarar la segona part de la difinició de chrestianisme.
- 235 [108] CAPÍTOL CVIII, qui posa com un gran rabbí juheu volch provar que l'estament chrestià no fou instituhit per Jhesuchrist.
- [109] CAPÍTOL CIX, qui posa la primera rahó que fa un gran rabbí contra Jhesuchrist provant que Ell no sia stat bastant a instituhir la lig chrestiana.
- 240 [110] CAPÍTOL CX, qui premet que negú no deu ensenyar pasciència quant veu Jhesuchrist vituperar.
- [111] CAPÍTOL CXI, qui respon a la primera rahó del dit juheu e primerament a la proposició major e primera.
- 245 [112] CAPÍTOL CXII, qui respon a la proposició menor de la primera rahó d'aquest juheu.
- [113] CAPÍTOL CXIII, per què Jhesuchrist volch ésser de Natzaret.
- [114] CAPÍTOL CXIII, qui respon a la segona rahó del dit juheu.
- [115] CAPÍTOL CXV, qui respon a la III^a rahó del dit juheu.
- 250 [116] CAPÍTOL CXVI, qui respon a la III^a rahó del dit juheu.

- [117] CAPÍTOL CXVII, qui posa que de VIII males occasions han los juheus presa ocasió de aïrar Jhesuchrist. E com la primera és naximent de mals pares.
- 255 [118] CAPÍTOL CXVIII, com la segona ocasió de malícia judayca fou la terra en què staven.
- [119] CAPÍTOL CXIX, com la terça ocasió de la malícia judayca és stada o pot ésser stada la influència celestial.
- [120] CAPÍTOL CXX, com la quarta ocasió de la malícia judayca fon mala companyia.
- 260 [121] CAPÍTOL CXXI, com la quinta ocasió de la malícia judayca sí era la lur rusticalitat e pegesia.
- [122] CAPÍTOL CXXII, com la sisena ocasió de la malícia judayca fon habundància de béns temporals.
- [123] CAPÍTOL CXXIII, com la setena ocasió de la malícia judayca fon la libertat de temptar atorgada al diable.
- 265 [124] CAPÍTOL CXXIII, com la vuytena ocasió de la malícia judayca fou folla confiança de Déu.
- [125] CAPÍTOL CXXV, quants de mals e de peccats han en si haüts los juheus per les dites VIII occasions e com los ho predix Moysès ans de sa mort.
- 270 [126] [Vra] CAPÍTOL CXXVI, qui posa com altres han volgut provar que Jhesuchrist no haja instituhit l'estament chrestià. E aquest posa la lur rahó primera.
- [127] CAPÍTOL CXXVII, qui posa la segona rahó d'aquells mateixs.
- 275 [128] CAPÍTOL CXXVIII, qui posa la terça rahó d'aquests mateixs.
- [129] CAPÍTOL CXXIX, qui posa altra rahó d'altres qui han volgut provar aquell mateix propòsit.
- [130] CAPÍTOL CXXX, qui respon a la dita rahó.
- [131] CAPÍTOL CXXXI, per què Jhesuchrist nos donà sa lig en forma de manament e no u posà tot en nostre cusiment.
- 280 [132] CAPÍTOL CXXXII, per què chrestians han axí nom e com començaren haver aytal nom.
- [133] CAPÍTOL CXXXIII, per què chrestians no han presa lur nominació del nom de Jhesús axí com del nom de Christ.
- 285 [134] CAPÍTOL CXXXIII, qui prova que altre nom devien haver encara pus alt que no és aquest nom chrestià.
- [135] CAPÍTOL CXXXV, com aquest nom christ fou de gran excel·lència ja en la lig vella.

- 290 [136] CAPÍTOL CXXXVI, per quantes rahons lo Salvador dech haver nom Christ.
- [137] CAPÍTOL CXXXVII, com dins aquest nom christ són amagades algunes grans dignitats del Salvador.
- [138] CAPÍTOL CXXXVIII, com los chrestians són ver poble de Ysrael e juheus no són are poble de Ysrael.
- 295 [139] CAPÍTOL CXXXIX, qui prova ço que diu lo precedent capítol.
- [140] CAPÍTOL CXL, que, jatsia que lo poble chrestia sia ver poble de Ysrael, emperò més val que sia apellat chrestia que de Ysrael e per què.
- [141] CAPÍTOL CXLI, per què Jhesuchrist no scrivi personalment la lig chrestiana.
- 300 [142] CAPÍTOL CXLII, qui posa arguments provants que Jhesuchrist no degua haver escrita la doctrina chrestiana.
- [143] CAPÍTOL CXLIII, per què la doctrina chrestiana és stada escrita per quatre euvangelistes.
- 305 [144] CAPÍTOL CXLIII, per quina auctoritat la sancta església ha rehebuts solament aquests quatre euvangelistes e rebutjats altres.
- [145] CAPÍTOL CXLV, qui posa los quatre euvangelistes hon scriviren los *Euvangelis* e en quines lengües.
- 310 [146] CAPÍTOL CXLVI, com quascun euvangeliste és [Vrb] stat figurat per un animal en la sancta Scriptura.
- [147] CAPÍTOL CXLVII, per què tots los quatre euvangelistes no foren apòstols.
- [148] CAPÍTOL CXLVIII, per què los euvangelistes són axí ordonats.
- 315 [149] CAPÍTOL CXLIX, que los sancts euvangelistes han parlat per special inspiració del sanct Spirit.
- [150] CAPÍTOL CL, que ret altres rahons per què los sancts euvangelistes han parlat axí diversament.
- [151] CAPÍTOL CLI, com los IIII doctors principals de la sancta mare església responen per concordança als sancts quatre euvangelistes.
- 320 [152] CAPÍTOL CLII, com après los testimonis dels quatre doctors principals de la sancta mare església és vengut lo testimoni dels altres grans doctors.
- 325 [153] CAPÍTOL CLIII, qui aporta diversos testimonis stranyes de infels fets al Salvador.

- [154] CAPÍTOL CLIIII, com la religió chrestiana és confirmada e molt
aprovada per testimoni dels convertits a ella que primerament
foren d'altra lig o enemichs seus.
- 330 [155] CAPÍTOL CLV, ab quanta seguretat pot star quascun chrestia de
la veritat de sa crehença.
- [156] CAPÍTOL CLVI, que tota chrestiendat és regida per lo Fill de Déu.
- [157] CAPÍTOL CLVII, que-l stament chrestia no pot fallir ne caure
jamés.
- 335 [158] CAPÍTOL CLVIII, que-l stament chrestia no pot generalment
caure en neguna error per eficàcia del regiment del seu cap,
Jhesuchrist.
- [159] CAPÍTOL CLIX, com no solament a Jhesuchrist ans encara al
sanct Sperit és atribuït lo regiment de la sancta religió
chrestiana.
- 340 [160] CAPÍTOL CLX, qui conclou la veritat de la quarta conclusió, ço és
com la sancta església generalment no pot errar.
- [161] CAPÍTOL CLXI, qui argüeix contra la terça e quarta conclusió
correlàries e precedents.
- 345 [162] CAPÍTOL CLXII, qui respon a les dites rahons e arguments.
- [163] CAPÍTOL CLXIII, qui prova per v vies que lo sanct Sperit regeix
axí chrestiendat que no la lexaria caure en general en neguna
error.
- [164] CAPÍTOL CLXIII, com chrestiana religió tostemps deu en ses
necessitats principalment recórrer a Jhesuchrist.
- 350 [165] CAPÍTOL CLXV, com alguns malvats fan [Vva] lo contrari, per què
lus ne pren² [2r] mal finalment³.
- [166] CAPÍTOL CLXVI, com Acaç, rey de Ysrael, per aquest peccat,
quant no recorrech a Déu, pres mal finalment.
- 355 [167] CAPÍTOL CLXVII, qui conclou, quant a la exposició de la segona
part de la dita diffinició de chrestianisme, que Jhesuchrist és
sobre tots altres qui han dades leys⁴.
- [168] CAPÍTOL CLXVIII, qui comença a declarar la terça part de la dita
diffinició de chrestianisme, e declara primerament com aquest
stament endreça totes gents⁵.
- 360 [169] CAPÍTOL CLXIX, qui argüeix contra lo precedent capítol e prova
que chrestiana religió no sia bastant a menar tota gent a vera
benevuyrança.

- 365 [170] CAPÍTOL CLXX, com l'estament chrestia ha efficàcia solament en la vida present.
- [171] CAPÍTOL CLXXI, com l'estament chrestia mena a vera benevuyrança.
- [172] CAPÍTOL CLXXII, que altre stament en aquesta vida no pot menar negú a vera benevuyrança.
- 370 [173] CAPÍTOL CLXXIII, com s'an què dolre per açò qui dit és totes les altres sectes.
- [174] CAPÍTOL CLXXIII, qui prova ço qui dit és damunt, ço és que les altres sectes no menen l'om a glòria.
- [175] CAPÍTOL CLXXV, qui sol los arguments d'aquells qui provaven que altres sectes menen l'hom a glòria⁶.
- 375 [176] CAPÍTOL CLXXVI, per què Déus dampna tanta multitud de gentes.
- [177] CAPÍTOL CLXXVII, com Déus sens prejudici de la sua misericòrdia dampna tanta gent.
- [178] CAPÍTOL CLXXVIII, per què Déus ha creats aquells que entén a dampnar.
- 380 [179] CAPÍTOL CLXXIX, qui posa com una opinió fou que posava que tothom se salva⁷ en sa ley.
- [180] CAPÍTOL CLXXX, qui declara com justament Déus dona a peccat durant poch eternal pena.
- 385 [181] CAPÍTOL CLXXXI, qui aytanbé prova ço que lo precedent capítol posa.
- [182] CAPÍTOL CLXXXII, qui ret la rahó fundamental e principal per què a culpa temporal és dada per Déu eternal pena.
- [183] CAPÍTOL CLXXXIII, qui posa la opinió dels stròlechs qui posaren que benevuyrança se donava per special constil·lació celestial.
- 390 [184] CAPÍTOL CLXXXIII, qui impugna la dita opinió dels stròlechs.
- [185] CAPÍTOL CLXXXV, qui posa una opinió que a la fi de l'hom, de quina ley que sia stat, Déus li proveheix a la sua salvació ensenyant-li la veritat de la fe en si mateix.
- 395 [186] [2v] CAPÍTOL CLXXXVI, qui posa los correlaris que posa la dita opinió d'açò que ella posa.
- [187] CAPÍTOL CLXXXVII, qui argüeix contra la dita oppinió.
- [188] CAPÍTOL CLXXXVIII, qui argüeix contra alguns dits de la dita oppinió.
- 400 [189] CAPÍTOL CLXXXIX, qui argüeix contra altres dits de la dita opinió⁸.
- [190] CAPÍTOL CXC, qui argüeix contra los correlaris de la dita oppinió.

[191] CAPÍTOL CXCI, qui conclou la terça e derrera part de la dita
diffinició del stament chrestià ésser provada.

405 Comença la segona part o punt principal del dit *Primer libre* apellat
Chrestià, en la qual és tractat e ensenyat com la sancta església
cathòlica ha corregut segons diversos temps passats, del començament
del món ençà, sots tres leys justes e sanctes, ordonades segons bona,
millor e molt millor, qui s'apellen lig de natura, lig de scriptura e lig de
gràcia.

410 [192] CAPÍTOL CXCH, qui posa com⁹ la sancta chrestiandat és la
heretat de Jhesuchrist.

[193] CAPÍTOL CXCHH, qui prova que axí sia que la sancta chrestiandat
sia heretat de Jhesuchrist.

415 [194] CAPÍTOL CXCHH, qui posa com Jhesuchrist meresch ésser
hereter d'aquesta tan alta heretat.

[195] CAPÍTOL CXCV, per què los gentils són la heretat de Jhesuchrist e
no los jueus.

[196] CAPÍTOL CXCVI, com lo poble de Déu ha tostemps viscut sots
una de tres leys.

420 [197] CAPÍTOL CXCVII, per què Déus ha ordonat que lo seu poble haja
viscut sots una de les dites leys.

[198] CAPÍTOL CXCVIII, qui assigna altres rahons a aquell mateix
preposít¹⁰.

425 [199] CAPÍTOL CXCIX, com tot lo poble de Déu qui ha viscut sots les
dites tres leys és apellat una sglésia e una spona de Déu.

[200] CAPÍTOL CC, com fon necessari a salvació a tots los passats de la
lig de natura e de scriptura haver fe e crehença en Jhesuchrist.

[201] CAPÍTOL CCI¹¹, com tota la església dels feels rahonablement
començà en Abel.

430 [202] CAPÍTOL CCII, de la diferència qui és entre aquestas tres leys.

[203] CAPÍTOL CCIII, qui posa les rahons per les quals pròvan los jueus
que lur lig deu totstems ésser observada e és pus honorable
que tota altra.

435 [204] CAPÍTOL CCIII, qui posa altres rahons que altres jueus faheren a
aquell mateix propòsit.

[205] CAPÍTOL CCV, qui prova que la lig ne les cerimònies judahicas no deuen jamés cessar.

440 [3r] Comença la terça part o punct principal del dit *Primer libre* apellat *Chrestià*, la¹² qual posa xx dignitats que la lig de gràcia ha sobre la lig de scriptura per les quals apar quant la lig de gràcia present és de molt pus alta que la lig de natura, qui és pus baxa de molt que la lig de scriptura.

[206] CAPÍTOL CCVI, qui posa la primera dignitat que ha l'estament chrestià sobre la sinagoga, e és quant ha major spay o siti.

445 [207] CAPÍTOL CCVII, com l'espai de la habitació chrestiana s'és molt aminvat d'alcun temps ençà.

[208] CAPÍTOL CCVIII, qui prova que l'espai e¹³ siti de chrestiandat no sia axí gran e bo com damunt és dit e sol la rahó aquí mateix.

450 [209] CAPÍTOL CCIX, qui posa la segona dignitat del stament chrestià sobre la sinagoga, e és quant a la ciutat capital.

[210] CAPÍTOL CCX, qui prova que Roma no dega ésser cap de chrestiandat.

[211] CAPÍTOL CCXI, qui prova e aduu altres rahons que la dita ciutat de Roma no dega ésser cap de chrestiandat.

455 [212] CAPÍTOL CCXII, qui, responen a les dites rahons, premet un preàmbol necessari al propòsit.

[213] CAPÍTOL CCXIII, qui prova que Roma dega ésser cap de chrestiandat.

460 [214] CAPÍTOL CCXIII, qui respon a quascuna de les rahons fetas contra lo present propòsit.

[215] CAPÍTOL CCXV, qui posa que de fet a altra ciutat degués pertànyer aquesta dignitat de ésser cap de chrestiandat e no a la ciutat de Jherusalem.

465 [216] CAPÍTOL CCXVI, qui posa la terça dignitat, qui és quant al propi senyal.

[217] CAPÍTOL CCXVII, qui posa la quarta dignitat, e és quant al nom.

[218] CAPÍTOL CCXVIII, qui posa diferència entre aquests noms, sinagoga e església, e posa en quantas maneres se pren església.

470 [219] CAPÍTOL CCXIX, com la església material deu ésser sovinejada e honrada.

- [220] CAPÍTOL CCXX, per què los ecclesiàstichs en vii hores loen Déu en la església material.
- [221] CAPÍTOL CCXXI¹⁴, com los ecclesiàstichs deuen dir l'offici de Déu en la església.
- 475 [222] CAPÍTOL CCXXII, com la església material deu ésser honrada en special per les relíquies.
- [223] CAPÍTOL CCXXIII, com los prínceps han instituïdas moltes sanctas ordinacions a honor de les esglésies materials.
- [224] CAPÍTOL CCXXIII, com lo privilegi de les esglésies materials no s'estén a tots malfactors.
- 480 [225] CAPÍTOL CCXXV, qui prova que lo dit privilegi¹⁵ sia contra custuma dels pares passats e sol les rahons.
- [226] CAPÍTOL CCXXVI, quals altres coses ecclesiàstiques s'alegren d'aquest privilegi.
- 485 [227] CAPÍTOL CCXXVII, quines penes encorren aquells qui trenquen lo dit [3v] privilegi de la església material.
- [228] CAPÍTOL CCXXVIII, quina reverència deu hom fer a les coses qui a Déu servexen axí com a altars e en semblants coses.
- [229] CAPÍTOL CCXXIX, com alguns fan irreverències a les esglésies, axí com aquells qui y fugen e y fan lurs negocis.
- 490 [230] CAPÍTOL CCXXX, com los tirants occupants les esglésies fan a nostro Senyor Déu gran irreverència.
- [231] CAPÍTOL CCXXXI, com altres fan grans màcules en les esglésies per altres vies menjant e bevent en aquelles.
- 495 [232] CAPÍTOL CCXXXII, contra aquells qui van a la església per guardar les dones fahent-hi turpituts e legeses.
- [233] CAPÍTOL CCXXXIII, qui incita l'hom a honrar molt les esglésies materials.
- [234] CAPÍTOL CCXXXIII, com los ecclesiàstichs són franchs.
- 500 [235] CAPÍTOL CCXXXV, qui argoeix contra les libertats ecclesiàstiques.
- [236] CAPÍTOL CCXXXVI, qui encara argoeix contra les dites libertats.
- [237] CAPÍTOL CCXXXVII, quins privilegiis han los ecclesiàstichs.
- [238] CAPÍTOL CCXXXVIII, qui posa algunes dignitats de la sancta església chrestiana, prenent església per tots los feels qui foren ne són ne seran en aquesta vida.
- 505 [239] CAPÍTOL CCXXXIX, qui continua encara posant altres dignitats de la dita església.

- [240] CAPÍTOL CCXL, qui posa encara d'altres dignitats de la dita església.
- 510 [241] CAPÍTOL CCXLI, qui posa encara d'altres dignitats de la dita església¹⁶.
- [242] CAPÍTOL CCXLII, qui posa la quinta dignitat, e és quant al regne.
- [243] CAPÍTOL CCXLIII, de la dignitat papal.
- [244] CAPÍTOL CCXLIII, qui posa la dignitat imperial.
- 515 [245] CAPÍTOL CCXLV, de la dignitat del rey de Ffrança.
- [246] CAPÍTOL CCXLVI, de la dignitat del rey de Castella.
- [247] CAPÍTOL CCXLVII, de la dignitat del rey d'Aragó.
- [248] CAPÍTOL CCXLVIII, de la dignitat del rey d'Englaterra.
- [249] CAPÍTOL CCXLIX, de la dignitat del rey d'Ongria.
- 520 [250] CAPÍTOL CCL, de la dignitat del rey de Nàpols.
- [251] CAPÍTOL CCLI, de la dignitat del rey de Sicília.
- [252] CAPÍTOL CCLII, de la dignitat del rey de Portugal.
- [253] CAPÍTOL CCLIII, de la dignitat del rey de Navarra.
- [254] CAPÍTOL CCLIII, de la dignitat del rey de Xipre.
- 525 [255] CAPÍTOL CCLV, de la dignitat del rey d'Armínia e dels altres reys de¹⁷ chrestians.
- [256] CAPÍTOL CCLVI, qui posa la sisena dignitat, e és quant al sacrifici^{17bis}.
- [257] CAPÍTOL CCLVII, qui posa la setena dignitat, qui és quant a la ley.
- 530 [258] CAPÍTOL CCLVIII, qui posa la vuytena dignitat, qui és quant al duch.
- [259] CAPÍTOL CCLIX, qui posa com los jueus apar que a altre duch e cap sens Déu hagen recorregut.
- 535 [260] CAPÍTOL CCLX, qui excusa los jueus d'açò, ço és que ells no són generalment [4r] ydòlatres.
- [261] CAPÍTOL CCLXI, qui posa la novena dignitat, qui sta en la sua gran duració.
- [262] CAPÍTOL CCLXII, com la sinagoga devia cessar.
- 540 [263] CAPÍTOL CCLXIII, qui prova allò mateix per alguns arguments.
- [264] CAPÍTOL CCLXIII, qui prova aquell mateix prepòsit per altres vies.
- [265] CAPÍTOL CCLXV, per quina manera se deu entendre que la sinagoga degué cessar.

- 545 [266] CAPÍTOL CCLXVI, qui posa grans reptiris contra la malícia de la sinagoga.
 [267] CAPÍTOL CCLXVII, com proven los jueus que lur sinagoga e ley deu totstamps durar.
 [268] CAPÍTOL CCLXVIII, qui respon a l'argument dessus tocat.
 550 [269] CAPÍTOL CCLXIX, qui respon a als cuns arguments fets damunt a provar perpetuïtat de la sinagoga.
 [270] CAPÍTOL CCLXX, que los jueus no exiran del present cativatge fins a la fi del món.
 [271] CAPÍTOL CCLXXI, qui posa la deena dignitat de chrestianisme, qui és dels patis.
 555 [272] CAPÍTOL CCLXXII, qui expon, del pati primer, què vol dir que l'hom faça ço qui en si és.
 [273] CAPÍTOL CCLXXIII, qui prova com l'hom ab tota diligència deu servir ço a què és obligat.
 560 [274] CAPÍTOL CCLXXIII, com se deu entendre que Déus vulla de l'hom que faça ço a què és obligat ab tota diligència.
 [275] CAPÍTOL CCLXXV, qui prova encara que l'hom en los fets de Déu és tengut de fer tot ço que pusque.
 [276] CAPÍTOL CCLXXVI, qui posa quina és la dolor satisfactòria a Déu a la qual hom és tengut.
 565 [277] CAPÍTOL CCLXXVII, qui posa què vol dir que l'hom faça ço qui en si és.
 [278] CAPÍTOL CCLXXVIII, qui posa quant l'hom fa ço qui en si és quant vol saber lo bé aquell a què és tengut quin bé és ne qual.
 570 [279] CAPÍTOL CCLXXIX, qui posa quant l'hom fa ço qui en si és quant vol fer ço a què és tengut.
 [280] CAPÍTOL CCLXXX, qui posa quant l'hom fa ço a què és tengut obrant per obra defora si mateix.
 [281] CAPÍTOL CCLXXXI, qui posa com après la mort respon a l'hom lo guardó de les obres meritòries.
 575 [282] CAPÍTOL CCLXXXII, qui posa com tantost l'hom bé mort va a glòria si empatxament no y ha posat.
 [283] CAPÍTOL CCLXXXIII, qui posa com la glòria de paradís respon als mèrits nostres.
 580 [284] CAPÍTOL CCLXXXIII, qui posa quals són excempts del dit pati.
 [285] CAPÍTOL CCLXXXV, qui posa aytal pati: que en lo baptisme dóna Déus la sua gràcia e plena remissió de peccats.

- [286] [4v] CAPÍTOL CCLXXXVI¹⁸, qui posa pati que la contricció
vertadera mereix remissió de tota culpa e de la pena infernal.
- 585 [287] CAPÍTOL CCLXXXVII, qui posa que totstemp Déus guarda en los
hòmens la intenció ab altres patis que posa.
- [288] CAPÍTOL CCLXXXVIII, qui posa que lo mèrit més guarda la
voluntat que la obra.
- [289] CAPÍTOL CCLXXXIX, qui posa com tostemp en tota obra la bona
590 intenció primera fa gran profit.
- [290] CAPÍTOL CCXC, qui posa sobre quines obres en special nos ha
Déu promesa ajuda.
- [291] CAPÍTOL CCXCI, qui posa lo pati que havem ab Déu sobre peccat
original.
- 595 [292] CAPÍTOL CCXCII, qui posa la onzena dignitat, qui sta en la bella
ordinació jheràrchica de la sancta església chrestiana.
- [293] CAPÍTOL CCXCIII, qui posa la dotzena dignitat, qui sta en
franquesa dels càrrechs de la lig vella.
- [294] CAPÍTOL CCXCIII, qui argüeix contra la precedent dignitat.
- 600 [295] CAPÍTOL CCXCV, qui demana per què los apòstols vedaven ço qui
era per Jhesuchrist atorgat.
- [296] CAPÍTOL CCXCVI, qui posa que legudament podem menjar sanch
e bèstia ofegada.
- [297] CAPÍTOL CCXCVII, qui posa la tretzena dignitat, qui és que la lig
605 de gràcia promet les coses celestials.
- [298] CAPÍTOL CCXCVIII, qui posa la XIII^a dignitat, qui és que la lig de
gràcia justifica l'om.
- [299] CAPÍTOL CCXCIX, qui posa la quinzena dignitat, e és car la lig de
gràcia ha sos fonaments pus virtuosos.
- 610 [300] CAPÍTOL CCC, qui posa la XVI^a dignitat, qui és que la lig de gràcia
és subiran stament.
- [301] CAPÍTOL CCCI, qui posa la XVII^a dignitat, qui és que la lig de
gràcia ha rehebut Jhesuchrist personalment.
- [302] CAPÍTOL CCCII, qui posa que la lig de gràcia és perfecció e
615 acabament de la lig vella e posa la XVIII^a dignitat.
- [303] CAPÍTOL CCCIII, qui posa la XIX^a dignitat, qui és de la sancta
Scriptura.
- [304] CAPÍTOL CCCIII, qui posa què s'apella la sancta Scriptura.
- [305] CAPÍTOL CCCV, quants noms ha la sancta Scriptura.
- 620 [306] CAPÍTOL CCCVI, qui posa quants libres conté la Bíblia.

- [307] CAPÍTOL CCCVII, per què la Bíblia ha aytal orde en sos libres.
- [308] CAPÍTOL CCCVIII, qui posa qui són stats actors e ordonadors de la sancta Scriptura, ço és de la Bíblia.
- 625 [309] CAPÍTOL CCCIX, com los libres que los juheus no tenen per canònichs són entre nós canònichs e de gran auctoritat e per quina rahó.
- [310] CAPÍTOL CCCX, quals altres scriptures són auctèntiques après la Bíblia.
- 630 [311] [5r] CAPÍTOL CCCXI, quina auctoritat han los sancts doctors en lurs dits dins la sancta església.
- [312] CAPÍTOL CCCXII, que après la auctoritat de la sancta fe cathòlica e les determinacions papals ha auctoritat la rahó natural.
- [313] CAPÍTOL CCCXIII, qui conferma aquesta matexa sentència e posa alguns notables de la sancta Scriptura.
- 635 [314] CAPÍTOL CCCXIII, com e per qui la Bíblia és stada transladada de ebraych.
- [315] CAPÍTOL CCCXV, com sent Jherònim és stat lo principal qui axí mateix donà la present orde al *Psaltiri*.
- 640 [316] CAPÍTOL CCCXVI, com val més la translació de sent Jherònim que dels setanta.
- [317] CAPÍTOL CCCXVII, com no-res-meyns la translació dels LXX és stada necessària per moltes rahons.
- [318] CAPÍTOL CCCXVIII, com la translació de sent Jherònim deu ésser per moltes vies sobre totes les altres.
- 645 [319] CAPÍTOL CCCXIX, qui respon a les rahons fetes contra sanct Jherònim.
- [320] CAPÍTOL CCCXX, per què Déus nos ha dada aquesta Scriptura.
- [321] CAPÍTOL CCCXXI, qui posa les dignitats e excel·lències de la sancta Scriptura.
- 650 [322] CAPÍTOL CCCXXII, com la Scriptura ha quatre senys ne quins ne quals.
- [323] CAPÍTOL CCCXXIII, com Ezechiél viu en sperit los dits quatre senys de la Scriptura ab moltes d'altres dignitats sues.
- 655 [324] CAPÍTOL CCCXXIII, qui dóna eximpli com los dits quatre senys se tanquen a vegades ensemps dins una matexa dicció.
- [325] CAPÍTOL CCCXXV, qui posa x regles a saber expondre la sancta Scriptura.

- [326] CAPÍTOL CCCXXVI, contra vans theòlechs e pompàtichs en lur
apendre.
- 660 [327] CAPÍTOL CCCXXVII, com lexa Déus caure malvats theòlechs e per
què parla Déus axí grosserament en la sancta¹⁹ Scriptura.
- [328] CAPÍTOL CCCXXVIII, qui dóna doctrina què deus fer quant t'és
vejares que la Scriptura parla grosserament.
- [329] CAPÍTOL CCCXXIX, per què nostro Senyor Déu nos ha axí amagat
665 lo seny de la sancta Scriptura.
- [330] CAPÍTOL CCCXXX, com la sancta Scriptura ha infal·lible veritat.
- [331] CAPÍTOL CCCXXXI, com de fet la sancta Scriptura és
meynspresada per los hòmens del món.
- [332] CAPÍTOL CCCXXXII, qui respon a les rahons dessus al·legades qui
670 proven que la sancta Scriptura és fort meynspresada.
- [333] CAPÍTOL CCCXXXIII, com los grans theòlechs han noblament
regida la església de Déu.
- [334] CAPÍTOL CCCXXXIII, per què los pus letrats són pus dolents.
- [335] CAPÍTOL CCCXXXV, en quant perill és l'om letrat qui fa mala vida.
- 675 [336] CAPÍTOL CCCXXXVI, com los predicants exponen les Scriptures.
- [337] CAPÍTOL CCCXXXVII, com la gent simple se deu curar ab manera
de la sancta Scriptura.
- [338] [5v] CAPÍTOL CCCXXXVIII, com no és vedat a hom lech curar-se
de la Scriptura sancta.
- 680 [339] CAPÍTOL CCCXXXIX, qui prova que los lechs no-s deuen curar de
la sancta Scriptura.
- [340] CAPÍTOL CCCXL²⁰, com se deu entendre que la església haja
vedat als lechs que no s'entrameten de la sancta Scriptura.
- [341] CAPÍTOL CCCXLI, qui són aquells a qui Déus veda que no-s
685 curen de la sancta Scriptura.
- [342] CAPÍTOL CCCXLII, contra aquells theòlechs qui-s posen a estudiar
sciències vanes.
- [343] CAPÍTOL CCCXLIII, com peccat de immundícia empatxa fort de
entrar en los secrets de la sancta theologia.
- 690 [344] CAPÍTOL CCCXLIII, com peccat de malícia empatxa l'om a entrar
en los secrets de la theologia.
- [345] CAPÍTOL CCCXLV, com los letrats deuen qüestionejar en
theologia.

- 695 [346] CAPÍTOL CCCXLVI, com aquells qui no saben theologia e per
força la han a tractar se deuen comportar envers la dita
sciència.
- [347] CAPÍTOL CCCXLVII, per quina manera lo papa ha poder de
interpretar les sanctes Scriptures.
- 700 [348] CAPÍTOL CCCXLVIII, qui és de major auctoritat: o la sancta
Scriptura o lo papa ab la església.
- [349] CAPÍTOL CCCXLIX, quina auctoritat ha la sancta Scriptura.
- [350] CAPÍTOL CCCL, com lo letrat en la Scriptura deu pensar la honor
que Déus li ha feta.
- 705 [351] CAPÍTOL CCCLI, qui posa la xx^a dignitat, qui és que la religió
chrestiana és lo major stament del món.
- [352] CAPÍTOL CCCLII, com aquesta dignitat demunt dita era ja
figurada en la vella lig.
- [353] CAPÍTOL CCCLIII, com era profetat ans que vengués Jhesuchrist
que Déus devia apellar poble novell.
- 710 [354] CAPÍTOL CCCLIII, com Déus incitava antigament los juheus a
alagria quant los preposava la conversió dels gentils.
- [355] CAPÍTOL CCCLV, com los juheus null temps no enteneren
aquesta conversió ne per consegüent no se n'alegraven.
- [356] CAPÍTOL CCCLVI, com Déus los denuncià la conversió dels
715 gentils de gran temps abans.
- [357] CAPÍTOL CCCLVII, com plach a Déu reebre dels gentils alguns
amigables serveys en senyal de amor.
- [358] CAPÍTOL CCCLVIII, com Déus per moltes vies ensenyà gran amor
als gentils.
- 720 [359] CAPÍTOL CCCLIX, qui prova, contra ço qui dit és, que Déus jamés
no ensenyà amor als gentils.
- [360] [6r] CAPÍTOL CCCLX, qui soluu a les rahons dessus fetes.
- [361] CAPÍTOL CCCLXI, qui posa amonestació de pensar aquest benifet
e ensenya com Déus tostemps comunament elegeix les coses
725 menors e pus simples.

Comença la quarta part o punct principal del dit *Primer libre* apellat
Chrestià, en la qual és ensenyat com en special Déus ha lo poble
chrestià honrat e li ha singular amor ensenyada per tal com li ha
revelats grans misteris e secrets d'abans tancats e amagats als pobles qui

- 730 havien viscut sots les altres leys primeres e precedents; e en açò feneix
lo dit *Primer libre*.
- [362] CAPÍTOL CCCLXII, com sanct Pere loà la sancta chrestiendat; e
primerament com los chrestians són segons lur stament
excel·lents e generosos.
- 735 [363] CAPÍTOL CCCLXIII, com los chrestians són sacerdots e preveres
de Déu.
- [364] CAPÍTOL CCCLXIII, com los chrestians són gent sancta.
- [365] CAPÍTOL CCCLXV, com los chrestians són poble elet a Déu molt
més que anch no foren los juheus.
- 740 [366] CAPÍTOL CCCLXVI, com los chrestians deuen totes coses de què
parlen girar a honor de Jhesuchrist.
- [367] CAPÍTOL CCCLXVII, sots quines tenebres e ombres e obscuritats
anà la sinagoga. Com les tenebres lurs eren figurades per
diversos senyals.
- 745 [368] CAPÍTOL CCCLXVIII, com fou profetat que VII secrets principals
revelats en la lig de gràcia los foren amagats.
- [369] CAPÍTOL CCCLXIX, com los fou amagat lo secret de la sancta
Trinitat.
- [370] CAPÍTOL CCCLXX, com fou profetat antigament que lo nom
aquéll tan amagat seria revelat en la lig de gràcia.
- 750 [371] CAPÍTOL CCCLXXI, com lo cas del peccat original totstamps fon
tancat a la sinagoga.
- [372] CAPÍTOL CCCLXXII, com la reparació de l'humanal linatge fon a
la sinagoga amagada.
- 755 [373] CAPÍTOL CCCLXXIII, com fou amagat a la sinagoga que Déus
degués altre poble elegir e a ells reprovar.
- [374] CAPÍTOL CCCLXXIII, com per les coses demunt dites apar quanta
gràcia e misericòrdia ha feta Déus a chrestianisme.
- [375] CAPÍTOL CCCLXXV, com chrestià deu tostamps ocupar si mateix
en fer gràcies a Déu per los grans benifets que li ha fets per
760 rahó del chrestianisme.
- [376] CAPÍTOL CCCLXXVI, com tostamps chrestià deu haver pahor de
caure de la dignitat de chrestianisme, e açò per les grans
temptacions qui li són dades en aquest món, de les quals serà
765 tot lo *Segon libre*²¹.

Fenida la rúbrica, comença lo *Primer libre* appellat *Crestià*, en lo qual serà tractat què és religió crestiana e com e de qui ha son començament e son ésser e quines són les sues grans e altes dignitats.

Comença la primera part del *Primer libre* appellat *Chrestià*, en la qual és tractat e ensenyat què és chrestiana religió, donant son fonament per què fon ordenada e d'on és exida radicalment e devallada.

[1]

5

[7r] CAPÍTOL PRIMER

*Quin és lo principal fundament e primer de la sancta religió
christiana*

10 Crestiana religió, per fundament principal de la sua crehença, sí
posa e creu fermament e segurament confessa que és un sol ver e
natural Déu, qui és en si tres persones: Pare e Fill e sanct Sperit. Lo
Pare tostemps engenrant, lo Fill tostemps naxent, lo sanct Sperit
tostemps del Pare e del Fill equalment procehint; entre les quals
divinals persones és eternalment inseparable e indivisa unitat, subirana
egualtat, infal·lible caritat e plenitud de natural e vera benevuyrança.
15 Aferma encara la dita alta e sancta religió, per fundament de la sua
sperança, que aquest seu Senyor e ver Déu és en si universalment
perfect en la sua excel·lència e noblesa, trespasant tota creada e
possible intel·ligència. De què-s segueix per clara conseqüència que
aytal Déu és pèlech de infinita substància, natura inmutable¹,
20 spiritual essència e de interminable simplicitat, principi original plenari
e fontal² de tota creatura, inextimable intel·lectualitat, art exemplar e
mirall de tota rahó intel·ligible, abissal vida d'on hix tota vida tot loch

omplent e a tota res íntima pregont e present, volentat inoblicable³,
25 rectitut impeccable, virtut incomparable, immoble e stable, saviesa sens
terme totes coses regent, disponent e governant, vigor tot lo món
suportant, eternitat sens principi, amor qui és sens mesura,
transformant, abrassant e inflamant, beatificant e quietant tota la
gloriosa cort, mar de tota dolçor, pietat qui és sens fi, plena beatitud,
30 final paradís, gerdí de tots delits, ffin e speranza nostra e summa de tots
béns, magestat dominant, príncep imperant, Altisme regnant,
predestinant e reprovant, segons leys eternals altas, inscrutables^{3bis} e
amagades, luu plenària e sobresalta, saber tota capacitat passant,
angèlica e humana, qui no [7v] és comprensible per negú
plenàriament sinó per son enteniment, car Ell solament se entén e-s
35 coneix perfectament segons tota la plenitud de la sua⁴ immensitat e de
la sua inexplicable dignitat e gran excel·lència.

[2]

CAPÍTOL SEGON

*Qui prova sumàriament e breu la excel·lència de nostre Senyor Déu
posada en lo dit primer capítol*

- 5 E aquesta tanta e tan plena e tan alta excel·lència de nostro Senyor
Déus posa summàriament e breu aquell il·lustrat e irradiat¹ profeta
David en lo *Psalm* qui és de CXLIII², on diu axí: *Magnus Dominus, et*
laudabilis nimis; et magnitudinis eius non est finis, e vol dir axí: que
10 nostre Senyor Déu és fort gran e per tal és sobiranament digne de tota
laor, e diu que la sua granesa e perfecció és tanta que ella és sens tot
terme e sens fi; per consegüent vol dir que sens fi és lo Senyor digne de
laor puy que la granesa de la sua perfecció és infinida e sens mesura. E
aquesta matexa sentència posà axí mateix sumàriament Job quant dix,
15 en l'onzè capítol del seu libre³, axí: *Fforsitan uestigia Dei*
comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies? Excelsior
celo est, et quid facies? Profundior inferno, et unde cognosces? Longior
*terra mensura eius et lacior maris*⁴. E en lo capítol de xxxvi⁵ conferma
aquesta sentència matexa. *Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, et*
nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scrutari uias eius? Aut quis
20 *audet ei dicere: Operatus es iniquitatem?* Segueix-se: *Ecce, Deus magnus*
*uincens scienciam nostram; numerus annorum eius inextimabilis*⁶, e vol
aytant dir e parla irònicament quaix per contrari, segons la figura
gramatical qui s'apella yronia, e diu axí: E per ventura veges si pories
entendre les petgades e senyals e carreres de Déu e aquell entendre
25 perfectament segons lo seu gran poder; quaix que diga que açò és a

- quascú cosa impossible, per tal com Déu e les sues carreres són a nós fort amagades. Per què apar que aquell qui Déu altament e curiosa cuyda entendre e sercar en aquesta vida en la sua cogitació és fort enganat, car nostro Senyor Déu, segons que diu Job aquí mateix⁷, és pus
- 30 alt que no lo cel, e donchs què faràs que·l pusques trobar?; e pus pregon que l'infern, e donchs com lo poràs conèixer?; e la mesura del seu loch pus longa que la terra e pus ampla que la mar. Per què conclou en lo capítol de xxxvi al·legant axí a nostre prepòsit: Per què, diu ell, aquí apar
- 35 que nostre Senyor Déu és alt subiranament en la sua fortalesa e negun donador de leys no és semblant ne igual a la sua saviesa. Qui, donchs, porà cercar ne trobar les sues carreres ne qui li gosarà dir ne porà que Ell obra iniquitat? Per què, diu aquest, apar que Ell és tan gran que la sua granesa venç tota la nostra sciència, e lo nombre dels seus anys és inextimable, com sia sens començament.
- 40 Per totes aquestes coses apar queucom⁸ la altesa e excel·lència de nostre Senyor Déu. E per consegüent apar, donchs, lo nostre prepòsit e fundament principal provat, qui és que ço que demunt és dit, que la sancta religió chrestiana sent e posa de la excel·lència de nostro Senyor Déu, és ver e Ell és en si sobre tot nostre enteniment.
- 45 E, com aquestes excel·lències divinals a conèixer en aquesta vida e a entendre clarament no y sia bastant lo nostre enteniment ajudat solament per lum natural, segueix-se que solament ho havem a conèixer per lo lum de la sancta fe cathòlica. E axí u diu sanct Augustí en lo primer libre *De la sancta Trinitat*⁹, on diu axí: *Inualida nostre mentis*
- 50 *assies in tam excellenti luce non figitur, nisi per iusticiam fidei uegetetur*, e vol dir que la insuficiència del nostre enteniment e gran grosseria no és bastant de fer-se en entendre lo lum tan excel·lent de la divinal essència si, donchs, no som il·luminats e confortats per vigor e virtut de la sancta fe cathòlica.
- 55 Diverses altres excel·lències de nostro Senyor Déu posa la sancta Scriptura e los sancts doctors e·n posaren diversos filosofs, axí com apar en lo *Libel de les vint-e-quatra definicions de Déu*¹⁰; mas basta a nostre prepòsit summàriement haver dit ço qui demunt és posat quant és de present, car en lo *Quint libre* havem la excel·lèn[8r]cia de nostro
- 60 Senyor Déu a tractar pus longament, axí com apparrà aquí mateix.

[3]

CAPÍTOL III

*Com devem a aytal Déu dar tots nós mateixs e totes nostres aficcions
e cogitacions*

- 5 Per rahó d'aquesta tanta dignitat qui és en nostre Senyor Déu, posen
los sancts e u dicta ley de subirana justícia que li deu, tota creatura
racional, tota si mateixa e tot son just servey. E açò vol dir sent Bernat
en lo libre *De diligendo Deo*¹, on diu axí: *Infidelis se totum debere non*
10 *ignorat, quem sui tocius non ignorat auctorem*, e vol aytant dir: que no
solament hom feel chrestia, hoc encara hom infeel, coneix clarament
que ell de tot si mateix és deutor a Déu, per tal quant sap que de tot si
mateix és Déu faedor e obrer. E diu aquí mateix sanct Bernat² axí:
15 *Clamat intus innata iusticia, quod ex toto se homo illum diligat, cui se*
totum debere non ignorat, e vol dir que crida dins nós natural justícia e
rahó que hom am e de tot si mateix servesca tostemps a-quell Déu al
qual és deutor de tot si mateix, car quascú és de tot si mateix deutor a
nostre Senyor, del qual e per lo qual ha e posseheix tot ço que l'hom és
e tot ço que l'hom ha.
- 20 E açò veuràs pus clarament si penses com segons quascuna
perfecció qui appar en nostre Senyor Déus li respon dins nós, per rahó
viva e per vera justícia natural, algun servey special. Car, si penses en la
sua ferma e sencera veritat, ab què·ns informa en les coses petents e
amagades, segons aquesta sua dignitat li respon e li serveix dins nós la
potència racional per vera fe, la qual nos inclina a creure Ell axí com a
25 veritat infal·lible. En quant Ell és pura pietat e misericòrdia e senyor

franch e subiranament liberal, per tant nos dicta rahó e justícia natural
dins nós que li devem servir per ferma sperança, segons la qual speram
sen pahor que Ell nos retribuirà largament les nostres obres meritòries e
30 tots nostres presents treballs; e segons aquesta sperança li serveix dins
nós la potència iracible, la qual potència dins nós sta segura, per vigor
de aquesta sperança, de no perdre res que Ell nos haja promès. En
quant encara nostre Senyor Déu és pura bontat e pura excel·lència e
noblesa, li serveix dins nós la potència concupiscible per pura e fervent
35 amor, segons la qual amor som tenguts de tota cosa lexar qui sia contra
la sua sancta voluntat e abans elegir la mort corporal que no fer ne
consentir en nenguna culpa mortal. En quant és saviesa infinida qui
totes coses axí com a presents contempla e veu, li devem servir per
cordial vergonya de nostres peccats, los quals Ell veu clarament. En
40 quant és Senyor nostre e subiranament perfet e príncep e rey nostre
principal, li devem servir ab tota honor e reverència e li devem subirana
e plena e cordial obediència. En quant és acabadament just, li devem
servir per temor visceral e filial. En quant d'Ell rehebem contínuament
inextimables beneficis en nombre e en dignitat, li devem servir ab
45 gratitud e conexença e ab contínues gràcias per obra e per paraula,
tostemps donant-li glòria, laor e benedicció.

E axí com dit és de aquestas perfeccions e dignitats en Déu, segons
les quals l'hom li deu si mateix diversament e son servey, e qui inflamen
molt l'om a amar-lo subiranament, axí mateix ho podem dir de les altres
dignitats de nostro Senyor Déu e dels altres serveys que l'hom pot fer a
50 Ell per la sua honor e reverència; de les quals dignitats par[8v]larem
longament en lo *Quint libre* següent, hon havem a tractar de la dignitat
divinal.

[4]

CAPÍTOL IIII

*Com tots los dits serveys, e encara tots altres que hom deu a Déu,
tots termenen en amor axí com en lo principal servey que a Déu se
pot fer*

5

Los serveys, per stes¹, demunt dits, los quals creatura racional deu a nostre Senyor Déu, tots termenen e van ferir en un principal servey per lo qual Déus accepta tots los altres serveys los quals li són fets per nosaltres e sens aquell no li-n plau negú. E aquest servey principal e tan acceptable a Déu^{1bis} se appella amor vera, justa, drete² e cordial, qui és en si pura e neta, qui en altra manera és appellada caritat, ço és a dir, cara unitat e ajustament d'alscuns qui s'aman purament, justament e drete, si-s vol la amor aquella vaja envers Déu solament, si-s vol envers qualque creatura per amor de Déu.

10

15

E açò volch dir sent Paul, *prima Corintiorum XIII*³, quant dix: Vet que yo t'enseny la pus excel·lent via de venir a salvació, la qual és caritat, qui és de tanta noblesa que sens aquesta no val res parlar ab lenguas d'àngels ne haver fe ne haver don de prophesia ne don de sciència sobre tots misteris e secrets de Déu ne almoyna ne penitència ne negun altre bé. Aquesta és fi de la lig e dels profetes en tot quant han dit e scrit; och encara és fin de tota la lig chrestiana, dient sent Paul, *prima Ad Thimoteum, primo capitulo*⁴: *Caritas est finis precepti de corde puro, et consciencia bona, et fide non ficta*, e vol dir que la amor de Déu és fi de tots los manaments de Déu, car tot quant Déus mana, tot ho mana principalment per tal que l'amem ab cor pur sen mestall de

20

25

neguna altra labor corrupuda e ab bona consciència e ben examinada, per tal que l'hom no sia enganat per neguna falça ne corrupuda amor. E diu que aquesta amor requer que hom no haja fe fenta ne errònea, mas que per fundament haja vera fe e ferma en si, aytal com la preÿca la
 30 sancta religió chrestiana. Diu axí mateix, *Ad Romanos XIII*⁵, a confirmació d'aquesta cosa: *Plenitudo legis est dileccio*, e vol dir que, diu sent Agustí⁶, que la fi principal per què tota la ley e ls profetes són ordonats per nostro Senyor Déus és haver amor principalment a Déu e en açò que Ell vol que la hajam, ço és a la nostra ànima e a nostre
 35 proÿsme.

Sanct Gregori axí mateix, exponent la paraula de Jhesuchrist qui dix, *Iohannis XI*⁷, Açò és lo meu special e singular e novell manament que yo us do, e és aquest, ço és: que vosaltres vos amets los uns als altres per amor de nostro Senyor, diu sent Gregori aquí mateix: Com los
 40 manaments de Déu sien molts e diversos, què vol dir, donchs, que Jhesuchrist diu: Aquest és lo meu manament, ço és que amem, car par que vulla dir que Ell no ns mana sinó solament aquest manament, com emperstés⁸ nos ne man diversos altres? E respon axí: que per tal lo Senyor diu aquestas paraules appellant tota sa ley un manament, car
 45 tota la sua ley penja en un manament, ço és lo manament qui és de amor. E diu ell aquí mateix que aquest manament termena e conté en si e tanca dins si tota la ley axí com la rayl tanca e clou en si tot l'arbre; ara, tot enaxí com negun ram ne fruyt de l'arbre no ha en si vida ne verdor sinó de la rayl, tot enaxí és en nostre prepòsit, car neguna bona
 50 obra que l'hom faça no és viva davant [9r] nostro Senyor ne li és placent ne acceptable si donchs aytal obra no és fundada en amor e acompanyada per amor e ordonada a amor; e tot açò és complit en aquell qui és en la amor e en la gràcia de Déu.

Per què aquesta tan alta amor se appella per los sancts rayl e mare e
 55 forma, regla e norma de tota virtut e fin de totes nostres obres; car tot quant fem, principalment devem fer per tal que aquella obra que fem nos encen'a més amar aquell qui és tot amor e tot amable e tot amant, ço és nostre Senyor Déu. Per què aquesta generosa amor és major que tot altre sacrifici que puscam fer a Déu, per la qual tot peccat mortal és
 60 de nós foragitat e per la qual som ab Déu tots units axí com fills e heretés del seu regne. E per açò diu sent Gerònim e sent Agustí que, si volem parlar breument, devem atorgar que tota virtut és amor⁹ e amor tanca ab si tot altre bé e amor és aquella per la qual subiranament

65 satisfem e plaem a nostro Senyor Déus més que per neguna altra cosa
qui sia al món.

[5]

CAPÍTOL QUINT

*Quins actes mana la dita vera amor de Déu fer a nós envers Déu
solament*

- 5 Deus emperò ací notar que aquesta tan alta amor qui solament a
nostro Senyor Déus és deguda, axí com a regina de totes altres virtuts,
tot lo regne de la nostra ànima governa e axí altament e justa que ella en
si, per obra special sua, nos fa nostro Senyor Déu proposar a tota altra
cosa qui Déu no sia, en tant que ella nos ensenya e vol que sol Déu sia
10 amat e honrat e per nós servit sobre tota creatura.
- Mana axí mateix a totes les altres virtuts de la ànima en totes les sues
potències e a tots los senys del cors que tot quant fan sia principalment
fet per amor e lahor e glòria e honor del nostro subiran amable pare e
senyor, nostro Senyor Déus. Hoch encara mana que als cuns actes sien
15 en la creatura racional axí a sol Déu atribuïts e offerts que a neguna
pura creatura no puxen ésser justament ne leguda oferts; e aquests
actes són partits en tres maneres: los primers són en lo cor, los segons
en la boca, los tercés en les obres.
- Aquells qui són en lo cor són aquests, ço és: en Ell creure¹, axí com a
20 pura veritat en si naturalment infal·lible; e en Ell sperar, axí com en
aquell qui de si mateix és font de misericòrdia e qui ha plena possessió e
subirana de tots béns e qui pot e vol abundantment regordonar tots sos
servents magníficament e fort larga; e a Ell tembre, no pas de quascuna
temor, mas de tal que Ell sia temut axí com aquell qui és sens terme just
25 e amant e zelant per justícia, e axí com aquell qui totes coses veu e sap e

totes les porta al juhí que fa de la creatura, e axí com aquell a la ira del qual no pot res contrastar, e axí com aquell qui és totpoderós en cel e en terra, en la mar e en tots los abissos; e a Ell suplicar tot sol, axí com a aquell qui tots los nostros peccats pot perdonar, e per la sua reverència
 30 haver dolor e despler e contricció de les offenses fetas contra la sua magestat, qui és principi de nostre ésser e ns conserva en ésser e del qual havem tot quant bé és en nós, si-s vol sia bé de natura o de fortuna o de gràcia.

No-res-menys^{1bis} mana a tota racional creatura, aquella matexa amor
 35 e caritat de Déu, los segons serveys, qui stan en la boca axí com és dit demunt, car cové que aquesta amor cordial sia fora nós declarada en la boca per actes specials, axí com per devota confessió, [9v] quant confessam que Ell sol és ver Déu e quant lo loam axí com a Senyor e Déu e quant lo benehim, el sanctificam e-l glorificam devotament, axí
 40 com nos ensenyen les sanctas Scriptures que ho devem fer e-ls eximplis dels pares passats e la rahó natural nos ho administra. E aquests són los segons actes a sol Déu pertanyents.

Los tercés són en les obres foranes, axí com lavar² los ulls al cel, les mans alçar e conjunyar en alt, agenollant-nos en terra, enclinant-nos,
 45 encorvant-nos e plegant-nos envers lo pahiment en lo qual stam, e ferir-nos als pits e donar grans sospirs a Déu^{2bis}; per tot açò ensenyant que ns minvam e ns anichilam quant és en nós e confessam que Ell tot sol és subiran senyor e nós no som quaix res davant la sua cara, axí com dix Ysahies en lo quarantèn capítol de son libre³, dient axí: *Omnes gentes*
 50 *quasi non sint, sic sunt coram eo*, e vol dir que totes les gentes del món són axí davant Déu coses de poca valor com si no éran quaix res. E açò donam a entendre per nostre encorvar e enclinar-nos en terra e agenollar e enclinar lo cap e offerir sacrificis e oblacions, dècimas e promíssies e semblants coses a sol Déu pertanyents, ne a altra cosa sots
 55 Déu no-s deuen atribuir. E açò volch dir lo Senyor quant dix per Ysahies, en XLII capítols⁴ axí: *Gloriam meam alteri non dabo*, ço és la glòria de la mia deïtat e la honor e amor qui a mi tot sol és deguda aytal no la atorgaré ne la daré a altre, car no-s deu fer. E açò per tal car aytals reverències solament deuen ésser dades a Déu axí com a senyor e a
 60 creador e a Déu vertader e a regidor general e principal de tota creatura.

[6]

CAPÍTOL VI

*Com honor qui-s fa a la creatura principalment se fa per la dita
amor e honor de Déu*

- 5 Jatsesia que los senyors del món sofiren que a ells sien donades
algunes honors qui solament pertanyen a Déu per excés, axí com
genuflexions e inclinacions de cap e besament de terra o paraules
transcendents de honor a Déu deguda, emperò açò dissimula la sancta
religió chrestiana per tal com en aquests aytals senyors és representada
10 la potestat divinal e judiciària de la qual ells són vicaris; per què la
reverència a ells feta principalment va a Déu en ells representat, axí
com la honor feta a l'ymatge de Jhesuchrist principalment és feta a
Jhesuchrist. Aquesta honor, axí mateix, ésser bona en son loch, quant és
feta per bona intenció, nos ensenyen eximplis dels pares passats; car
15 legim, *tercio Regum, primo*¹, que Natan, profeta, vinent davant David, lo
adorà, ço és se agenollà e li féu reverència axí com a vicari de Déu, e
axí-s fa vuy al papa e als sancts hòmens e als prelats de la sancta església
per reverència de Déu, lo qual per aytals honors entén hom a honrar e
no pas negun hom en quant hom, mas solament Déu.
20 Car diu Aristòtil en la sua *Topica*²: *Vbi unum propter alterum ibi
utrobique unum*, e vol dir que com hom fa una cosa a alcú per amor de
altre, per contemplació del qual solament entén hom a fer ço que fa,
allò no-s fa per amor de aquells endós, ans hom ho fa per amor de un
solament, ço és per amor de aquell per qui hom principalment entén a
25 fer ço que fa. Axí és en aquest prepòsit, car, pus que hom entén a

honrar la persona [10r] creada quinaque sia per amor de Déu, per aquella honor aytal principalment e quaix solament honra hom Déu e no hom. La fi axí mateix per què los és feta aquesta honor torna tota a Déu, car per tal deu ésser feta que la potestat de Déu a ells comanada
 30 sia haüda en major honor e temor e en major reverència; e aquells que no y entenen açò, ans hi entenen solament legotejar e complaure a ells, pèccan greument; e ells, axí mateix, qui aquestas honors reheben, si no les tornen e no les convertexen a glòria de Déu, ans les convertexen a glòria del món e a vanitat e pompa, fan a nostro Senyor Déu gran injúria.
 35

Per què aquests en special a instruir en aquesta cosa, diu sent Paul *prima Ad Thimoteum, primo*³: *Soli Deo honor et gloria*, ço és que solament a Déu per dret deu ésser donada honor e glòria e no a altre sinó a Ell o per amor d'Ell. D'açò parla sent Agustí aptament en lo deèn
 40 libre *De la ciutat de Déu*⁴, hon ensenya que solament a Déu és deguda honor de sacrifici aytal com demunt havem dit.

E que aquesta aytal honor e amor e servey special sia servey degut solament a nostro Senyor Déus ensenyà·ns·ho Jhesuchrist quant dix, *Mathei, quarto*⁵: *Dominum Deum tuum adorabis, et Illi soli servies*, ço és
 45 nostro Senyor Déu adoraràs e a Ell tot sol serviràs, e açò per la manera demunt dita.

Rahó d'açò assigna la sancta església quant tots dies canta en la missa, la *Gloria in excelsis Deo: Laudamus te, benedicimus te*, ço és: A tu, Senyor, tot sol per excés axí com a Déu e a Senyor loam e benehim,
 50 adoram e glorificam. E assigna·n⁶ rahó aquí mateix en la fi de la dita *Gloria* quant conclou axí: *Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus*; quaix que diga: A tu, Senyor, si·t loam e·t benehim e t'adoram e·t glorificam, no és meravella, car tu ést Sanct dels sancts, tu ést Senyor sobre tots los altres senyors, tu ést alt sobre tots los altres
 55 alts d'aquesta vida.

Per què diu Ell per Ysahies, en lo xlv capítol⁷, après moltes altres dignitats sues que aquí posa, conclou axí a la fi del capítol: *Michi curuabitur omne genu*, ço és: per tal com yo som Déu e Senyor de tota creatura, a mi sol serà inclinat tot genoll creat, ço és tot coratge e tota
 60 pensa creada e tot quant és format, axí com a Senyor general e axí com a Déu vostre. E açò serà en lo juý final e general en lo qual tota racional creatura apparrà subjugada a Ell e confessarà e regonexerà la sua imperial magestat e universal senyoria.

[7]
CAPÍTOL SETÈ

*Que nostro Senyor no·ns obliga a fer tot ço que podem fer per Ell ne
a cert grau de la dita amor*

- 5 Attén ací, prescís¹, que, jatsesia que segons que diu sent Paul *prima*
 *Corintiorum III° et XV°*² que nós siam tot ço qui som de bé per lo poder e
 per la gràcia de nostre Senyor Déu, per la qual cosa justament e leguda
 Ell nos pot demanar e requerir de servir-li en tot quant podem fer de cor
 e de boca e de obra, car tot ço que som ne que havem de bé, tot és exit
10 dels seus tresors e tot és obra sua, emperò per la gran benignitat e
 noblesa e capital magnificència sua no·ns ha volguts strènyer ne forçar
 ne obligar sinó a alguns pochs manaments e leys, qui són fort dolçes de
 portar, dient Jhesuchrist en lo [10v] onzèn capítol de *sent Matheu*³:
 Iugum meum suaue est, et honus meum leue, ço és a dir que lo seu jou
15 és suau e·l càrrech de la sua ley és fort leuger e dolç de portar. Per què,
 jatsia que lo Senyor haja manat, *Deuteronomii, sexto*⁴, que Ell sia amat
 per nós de tot nostro cor, ab tota nostra virtut e ab tota nostra força,
 emperò en aquesta manera de amar-lo no·ns força ne·ns hi obliga en
 aquesta vida mortal. E és la rahó, segons que diu lo maestre de les
20 *Sentències*⁵, en lo terç libre en lo tractat de karitat, car aquest
 manament no·s pot complir plenament ne perfeta e en pròpria forma
 per nós en aquesta vida mortal e corrupta, mas complir-l'èm quant
 plaurà al Senyor que siam ab Ell en glòria. De present, emperò, nos
 basta axí amar Déu que·l preposem a tota altra cosa per aquesta
25 manera, que nós hajam aytal prepòsit e voler que per negun bé altre

creat ne per negun mal ne perill corporal qui·ns en pusca esdevenir no
 faríem contra la sua alta voluntat ne per res no peccaríem mortalment.

Encara attén ací que, axí com lo Senyor no·ns obliga a haver la sua
 amor en aquell grau excessiu en què demanar-la poria ne en aquella
 30 pròpria forma e manera en què lo manament demunt dit la mana, axí
 mateix per sa fontal largesa no·ns vol forçar que en totes altres matèries
 bones e virtuoses façam tot ço que poríem, ans en moltes coses ho posa
 simplement e plana en disposició de la nostra voluntat, axí com appar si
 guardas que Ell no força negú de abnegar la sua pròpria voluntat ne que
 35 renunciu a tot ço que posseheix ne que faça vot de virginitat ne que
 entre en religió ne que sia clergue ne que elegesca vida contemplativa, e
 axí de moltes sanctas obres altres qui poríem fer les quals no fem^{5bis}.

Requer, per stes, lo seu just e acabat zel de nós que dins nós li hajam
 la dita amor tostemps, en quinque grau se vol, car la dita amor és
 40 bastant a salvar hom en qualque grau se vulla que sia en hom. Rahó sí
 és car la dita amor ret hom a Déu plazent e per consegüent gita de
 l'hom tot peccat mortal e açò basta a l'hom a·conseguir lo regne de Déu.
 Per què manà Ell en figura d'aquesta cosa, *Leuitici vi*⁶, e dix: *Ignis in*
altari meo semper ardebit, quem nutriet sacerdos ligna subiciens, ço és,
 45 diu lo Senyor: Yo vull que en l'altar del teu cor tostemps hi haja foch de
 amor qui crem, ço és que lo cor teu am mi purament, lo qual foch
 nudrirà lo sacerdot, ço és quascun hom chrestia, qui és axí com
 sacerdot o clergue en quant és a Déu specialment deputat sobre tot
 altre hom de quinaque secta que sia, lo qual nudriment se farà ab lenya
 50 que y posarà. Aquesta lenya qui encén lo foch del cor són les obres que
 nós fem per reverència e honor e temor de Déu, qui, aytant com més
 crexen, més fan lo foch de amor del cor pus fervent e pus ardent e pus
 viu e pus plasent a nostro Senyor Déu. Per què pots veure que Déus no
 attén principalment a les obres que hom fa, mas solament vol e mana
 55 les obres per tal que encenen l'hom a amar Déu e que la amor sia major
 en l'hom. E, axí com multitud de lenya fa lo foch major, axí multitud de
 sanctas obres fa hom pus fervent a més amar Déu. Per què appar que
 les nostres bones obres no són sinó lenya per esguart del foch de amor a
 la qual attén nostre Senyor axí com aquella cosa qui fa l'hom bo per si
 60 matexa e les obres altrás no són bastants [11r] a fer l'hom bo sens ella.

Per tal havem *Genesis iii*⁷: *Respexit Dominus ad Abel, et ad opera*
eius. Nota, diu ací la glosa⁸, que per aquest dit appar que nostre Senyor
 Déu no ama l'hom per les obres, ans ama les obres per l'hom qui ha

65 ésser bo segons la quantitat d'aquesta tan alta amor, axí que, qui més ha
de aquesta amor, més plau a Déu, e aytant com més plau l'om a Déu,
més presa Déu les sues obres. E per tal diu la glosa aquesta que lo test
posa primerament aquí Abel e puy a juste-y les sues obres, dient que
nostro Senyor primerament guardà a Abel e puy a les sues obres,
70 donant a entendre que, per tal quant viu que Abel lo amava purament e
cara, per ço li plagneren molt les sues obres e acceptà los seus sacrificis.
E lo sacrifici de Cahim no li plach, car Cahim no era plasent a Déu per
ço car no amava Déu axí com amar-lo devia.

E per ço posa sent Agustí en un libre qui s'appella *De laude caritatis*⁹
que en lo stament subirà dels benevuyrats nostro Senyor Déu no
75 guardarà ne attendrà en regordonar-los ja quantas obres han fetas ne
quals ne quant han viscut, mas guardarà quant lo han senceraement
amat; e segons la quantitat de amor que li hauran ací haguda los darà
grau e exalçament en la glòria de paradís.

[8]

CAPÍTOL VIII

Que Déus obliga l'estament dels benevuyrats a dar-li servey de la dita amor

5 Lo servey aquest encara axí generós e al Senyor tan car de aquesta
pura e neta amor requer Ell e demana de tot stament e condició de tota
racional creatura. E primerament lo requer e-l vol del stament dels
benevuyrats, car ells són obligats al manament de la amor dessús
10 al·legat, a observar-lo en pròpia forma, ço és que nostro Senyor Déu sia
amat de tot lur cor e ànima e virtut e saber e poder e força¹. Per què,
per ensenyar a tot lo món com aquest servey li és sobre tots los altres
acceptable en paradís, per tal ha ordonat la sua infinita saviesa e
providència que entre totes les gerarchies dels àngels lo pus alt orde qui
y és sia dels seraphins; e açò per tal quant sobre tots los altres sperits
15 angelicals amen més nostre Senyor Déus. Açò axí mateix nos ensenya
per senyal fort gran, car, de present que-ls àngels mals se partiren de
aquesta tan alta amor e-s convertiren a lur pròpia amor e a desitgar
injustament lur bé personal, aytantost los gità de paradís
irrevocablement, axí com diu sanct Dionís en lo libre de la angelical
20 gerarchia². E açò dóna a entendre lo nom, car *cheraphin* aytant vol dir
com enceniment, lo qual nom convé per excel·lència a aquells alts
sperits qui sobre tots los altres són encesos en amar Déu.

Podem encara provar per diverses rahons que aquest gloriós servey
en special dega requerir lo Senyor dels benevuyrats més que de tot altre
25 stament. La primera rahó sí és car, com benevuyrança sia cosa

30 naturalment desitgada per tota creatura racional segons lo apetit que Déus ha en nós posat, axí com posa Boeci en lo terç libre *De consolació*³, e Déus vulla e deman dels nostros bons apetits lurs obres e persecucions⁴ axí com a guanys o fruyts dels dons per Ell dats a nós, segueix-se que demana la obra del nostre natural apetit, lo qual és amar e desitgar totstemps a Ell, la qual cosa és gran part de la nostra benevuyrança, axí com dien comunament los [11v] sancts doctós.

35 La segona rahó sí és car nostre Senyor se ensenya a ells en la sua essència sens tot mitgà e-s demostra a ells ésser subiran bé. Com, donchs, rahó natural dicta que subiran bé per justes persones dega ésser amat subiranament, segons que diu sent Agustí en lo libre *De natura boni*⁵, segueix-se que nostre Senyor justament demana tostemps e requer dels benevuyrats que l'amen subiranament.

40 La terça rahó sí és car stament de benevuyrança ha son compliment en amor e per amor. Per ço diu Aristòtil en la sua *Ètica*⁶ que benevuyrança és obra de la pus alta potència qui és^{6bis} en la nostra ànima, ço és de la voluntat, la obra de la qual és amar. Com, donchs, solament Déus don als benevuyrats aquest tant gran stament de benevuyrança, rahonable cosa és e deguda que la voluntat dels
45 benevuyrats aytant com puga se esforç de amar lo Senyor e de servir-lo per amor axí com aquell per lo qual ha benevuyrança; e per consegüent justícia dicta que lo Senyor deman e requira aquest servey en special dels benevuyrats. E pot-se aquesta rahó confermar per tant car, axí com diu sent Gregori⁷, segons los dons que hom rehep de Déu, sí li és hom
50 més obligat; com, donchs, los benevuyrats hagen de Déu rehebuts subirans dons, segueix-se que subiranament li són tenguts en ço que poden fer per lo Senyor. Com, donchs, alre no puxen fer a Déu pus plaent que amar-lo, segueix-se que ells són a Déu deutors de amor més que tota altra creatura; e per consegüent nostre Senyor justament
55 requer d'ells aquest tan graciós servey.

La quarta rahó és aquesta: car nostre Senyor Déu se mostra als sancts en paradís axí com amich lur principal, capital, visceral e cordial, més aquí que en negun altre loch. Com, donchs, los benevuyrats vegen
60 l'amor del Senyor tan excessiva e sàpien per viva rahó natural que són tenguts de satisfer al Senyor per rahó de la amistat sua tan excessiva e a-mistat ne a amor no puxen satisfer sinó per amor, segons que diu sent Bernat⁸, segueix-se que de tota lur força amen lo Senyor. E lo Senyor

per egualtat de justícia demana a ells servey de tota lur amor, pus que Ell los ama e ls ensenya la sua amor ésser digna de tota altra bona amor.

65 La quinta és aquesta, segons que posa lo mestre de les *Sentències* en lo terç libre⁹, en la matèria de caritat: los hòmens d'aquesta vida són excusats de no amar Déu sots la forma del manament de Déu dat a nós, ço és que l'amen de tot lur cor e de tota lur ànima e poder; e la excusació han per tal com lo cors corruptut e les penes naturals e
70 passions empatxen la nostra ànima de aquest servey. Com, donchs, en paradís no haja negun d'aquests empatxaments, se segueix que aquí requer nostre Senyor dels benevuyrats subiranament aquest servey.

La sisena rahó és car, segons que posen los sancts doctors, axí com sent Agustí e sent Bernat e Hugo de Sancto Victore e d'altres en
75 diversos lochs, amor ha tres propietats specials: ço és que és unitiva de l'amant ab la cosa amada; la segona sí és qu'és transformativa, ço és que transforma l'amant que par que sia sots una mateixa forma ab l'amat, axí que als no vol ne sent ne desitge sinó ço que l'amat vol e sent e desitge; la terça [12r] sí és que és revelativa, car l'amant res no pot zelar a
80 l'amat, ans li ho revela tot. Com, donchs, aquestas tres coses sien subiranament necessàries en glòria entre los benevuyrats e nostre Senyor Déu e encara entre ells mateix en quant són benevuyrats, axí com apparrà en lo *Tretzèn libre*, hon havem a parlar de la glòria de paradís, segueix-se, donchs, que aquest servey demana lo Senyor dels
85 benevuyrats en special e que aquest servey per força és request d'ells en paradís per rahó del stament en què són. Per què dehia lo psalmista¹⁰ parlant en sperit als sancts de paradís: *Diligite Dominum, omnes sancti eius. Agite diem leticie, et confitemini Illi*, ço és a dir: O vosaltres, ciutadans sancts de la sobirana ciutat de paradís, amats lo Senyor e
90 alegrats-vos en Ell tostemp e confessats que Ell sol és digne de ésser subiranament amat per tota creatura, majorment per vosaltres. Appar, donchs, que justament nostre Senyor Déus requer d'aquests aytals servey de amor per tal que sia per ells subiranament amat.

[9]

CAPÍTOL VIII

Que Déus obligà tota la natur'angèlica, ans que fos benevuyrada, a aquest mateix servey de la dita alta e justa amor

5 Nostro Senyor Déu no solament obliga los benevuyrats a aquest
servey, ço és que l'amen purament, och encara hi volch obligar tota la
natura angelical stant que era sens benevuyrança, ço és en lo
començament del món tantost après lur¹ creació, quant fou posada e
10 Déu facialment ne clara en si matexa. E que nostre Senyor Déus axí
obligàs la natura angelical stant en aquell stament en aquest servey de
amor appar per tant car los àngels en aquell stament éran obligats a
seguir juý de rahó natural e estimulació de consciència sana, les quals
coses dictaven a ells indispensablement que Déu, lo qual conexien en
15 ses obres ésser subiranament bo e alt e gran e perfet, devia ésser amat
sobre totes altres coses. Donchs aytal servey, al qual los obligava justícia
natural indispensable, devia ésser request per nostro Senyor d'ells
rigorosament e sens neguna dispensació.

20 La segona rahó és aquesta: Déus demana de quascú rigorosament
que haja la consciència drete e visca justament. Com, donchs, negú no
puga viure justament ne drete si no ama altament Déu, ço és proposant-
lo a tota altra creatura en amor e honor e temor, segueix-se de
necessitat que Déus havia a requerir d'ells aquest servey de pura e drete
e justa e neta e alta amor. E conferma-s aquesta rahó axí: car certa cosa
25 és segons los principis e fundaments theologicals que nostro Senyor

requer rigorosament de quascú que sia just e ignocent sens tot peccat mortal e en la sua gràcia. Com, donchs, tot açò radicalment haja a procehir de vera e justa e dreita amor, axí com és dit demunt, segueix-se que aquesta aytal amor per dret de dreita justícia Ell havia a requerir
30 d'aquells sancts àngels axí com d'aquells qui la li devien.

La terça rahó és fundada sobre lo dit de sent Augustí, qui diu en lo libre qui s'appella *De fide ad Petrum*² axí: *Tales Deus creavit [12v] angelos, ut ipsum propter se diligenter, cuius opere tales se creatos esse cognouissent*, e vol dir axí: que nostro Senyor Déus aytals creà los àngels
35 que ells conegueren que Ell devia ésser amat per amor de si mateix e que ells lo devien amar axí com aquells qui conexien que éran per Ell creats. Per la qual cosa podem fer rahó aytal: la natura angelical e bona conexia Déu ésser digne de subirana amor; donchs segueix-se que, com volgués viure justament, que la dita natura lo amà subiranament. Appar
40 la conseqüència per tant car, si la natura angelical fes lo contrari, faera contra natural justícia e contra clara sciència que havia de Déu; e per consegüent peccaria greument, la qual cosa no-s pot dir dels àngels benevuyrats, car jamés no peccaren. Devia, donchs, la dita natura al Senyor aquest notabla servey, axí com a cosa justificant a ells e lo qual
45 servey no podien leixar sens gran lur culpa. D'aquesta matèria, emperò, parlarem pus largament en lo *Novèn libre*, hon se tractarà de la natura angelical. E aquesta amor ésser en los àngels envers Déu ensenyen les sanctas Scriptures quant parlarem longament de la adoració que los àngels fan a Déu, axí com appar *Apocalipsis III° et XIII° capitulis*³.

E açò mateix appar per David en lo *Psaltiri*⁴, en lo qual lo dit psalmiste per spirit de nostro Senyor los hi convida. Posa-u encara Job dient en persona de Déu a quascun devot contemplant los serveys que fan los àngels per glorificar nostre Senyor Déu dient axí: *Vbi eras cum me laudarent astra matutina, et iubilarent pariter omnes filii Dei? Iob xxxviii^o*⁵, ço és a dir: Hon eras tu quant tots los sancts àngels comparats a steles me loaven e tots los fills de Déu se alegraven en mi? Quaix que
55 vulla dir que, si aytal cosa haguesses vista, fores subiranament encès a Déu a loar vehent la excel·lent honor e lahor que los sancts àngels li daven per vigor d'aquella amor viva ab què li servien e·l loaven ab gran ardor. E la manera d'aquesta ardor de amor qui és en los sancts àngels declaren als cuns doctors dient que quascun àngel, lavors en lo començament, conexén nostre Senyor Déu en lo mirall de les creatures e en la bellesa del món e per rahó natural, convertí si mateix a amar-lo
60

- segons tota la força e la vigor de la sua natura. E per tal meresqueren
65 ells aytant en spay de tres hores com nosaltres merexem en spay de tota
nostra vida per molt que viscam. Rahó per què axí-s convertiren a Déu
per amor ab tanta força e vigor sí fo per ço com vehien Déu requirent ab
subirana justícia lo servey de aquesta amor, per rahó de la sua subirana
bonesa e altesa, les quals coses ells conexien ésser en Déu guardant a la
70 gran excel·lència de les sues creatures, en les quals axí com en un bell
libre legien e conexien per rahó natural que lo lur fahedor havi'a ésser
subiranament alt e noble e bo. E per rahó d'açò li presentaren aquest
tan assenyalat⁶ servey de amor, la pus altament e la pus vigorosa que
pogueren segons virtut de lur natura.
75 Açò mateix appar ver per ço qui-s segueix dejús e per ço que de
aquesta matèria havem dit dessus.

[10]
CAPÍTOL X

*Que Déus requer aquest mateix servey de la dita amor de l'hom en
temps de ignoscència*

- 5 [13r] Requer encara nostro Senyor Déus aquest mateix servey de
l'hom en temps de ignoscència e·l ne haguera tostemps request stant
l'hom en aquell tant alt stament. E açò appar clarament per les rahons
dessús al·legades quant havem aprovat¹ que Déus requer aquest servey
de tuyt, axí com a necessari a salvació de l'hom. A las quals rahons ne
10 podem ajustar a nostre propòsit altres.
- E la primera sí és car, segons que posa Boeci en lo terç libre *De
consolació*², nostro Senyor emprès e infús e donà a l'hom natural
inclinació a amar e a cercar e a desidgar Déu axí com a fi e
benevuyrança sua. Com, donchs, hom fos dotat per Déu d'aquest do axí
15 assenyalat, necessària cosa era a l'hom, si a Déu volia plaure, que ell ne
usàs bé e per consegüent que amàs Déu e que Déu, axí com a
demanador de compte e axí com a jutge requirent los hòmens dels dons
que han rehebuts d'Ell, requerís l'hom rigorosament d'aquest do e de
aquest servey de amor.
- 20 La segona rahó és aquesta: natural cosa és a l'hom que am son
proprii bé e, aytant com major és lo bé, aytant més l'am, axí com posa
sent Augustí en lo libre qui s'apella *De natura boni*³. Com, donchs,
nostro Senyor Déus sia lo major bé en si e a nós qui·s puxa cogitar, axí
com direm en lo *Quint libre* tractant de caritat, segueix-se, donchs, que
25 aquell bé hom és tengut a voler e amar; e que lo contrari és peccat

contra natura. Justícia, donchs, dicta que nostro Senyor Déus, qui és creador e governador e conservador de natura, deman l'hom d'aytal deute e servey axí com aquell qui vol en l'hom tota rectitud e bonesa natural, e lo contrari avorresca sens terme.

- 30 La terça rahó és aquesta: requer nostro Senyor Déus los hòmens del món are d'aquest servey, jatsia que tota natura humana sia corrupta, axí com apparrà après en lo xvi^{en} capítol; quant més, donchs, lo-n requerra lavors sots aquell stament en lo qual l'hom no haguera en si neguna corrupció ne empatxament a amar-lo, ans totes les porcions e les
- 35 potències de la ànima haguera dotades de lurs pròpies perfeccions e virtuts e per consegüent la sua voluntat fóra tostemps ocupada e ençesa en amar lo Senyor? Car deus saber que dien los doctors, e en special ho tracta lo mestre de les *Sentències* en lo segon libre⁴, que lavors fóra lo nostro enteniment dotat de sciència e saviesa per la qual
- 40 coneguera Déu e si mateix e tot lo món, e la voluntat nostra fóra endreçada per consciència drete e enflamada per caritat e amor pura, de què amara subiranament Déu e après son proïsme, e fóra après ajudada per les virtuts naturals e morals a ella necessàries segons aquell stament e encara fóra vigorada per los dons del sanct Sperit. Axí mateix lavors
- 45 haguera lo cors e la part sensitiva plenàriament subjugada a la ànima e a la part racional, e açò per la justícia original que haguera en si; e après fóra confermat en gràcia e no poguera peccar ne haver negun empatx a amar e a servir Déu axí com ara han los hòmens mesquins. Per què
- 50 appar que, com ara nostre Senyor Déu requira de l'hom servey de amor, lavors lo requerira ab major rigor⁵ e ab major efficàcia.

[11]
[13v] CAPÍTOL XI

*Com, si l'om no hagués peccat, fóra stat sots lig de natura stant en
aquesta vida, jatsia que no li hagués tant profitat com als àngels.*
5 *Tracta-s'i axí mateix com los staments sots los quals l'om ha corregut
termenen en la dita alta e justa e pura amor*

Per què dien ací alguns que, com segons sent Augustí en lo libre qui
s'apella *De laude caritatis*¹ tot nostre bé sia amor justa e pura², la qual
amor sufficientment sia expressa per la lig de amor, qui mana amar Déu
10 sobre totes coses e lo proïsme axí com hom mateix, per tal dien que, si
l'hom no hagués peccat, no li calguera altra ley sinó aquesta, si donchs
nostre Senyor no li ajustàs als uns altres poch manaments los quals li
fossen incentius e promotius³ a amar-lo.

Rahó d'aquesta cosa sí és car per la major partida los manaments e
15 les serimònies e les leys manades e dades als hòmens per nostre Senyor
Déu, segons diversos temps passats, totes entenen l'hom lunyar de
peccat. Com, donchs, lavors l'hom fos confermat en gràcia e no pogués
peccar, axí com havem a declarar en lo *Vuytèn libre*, segueix-se que
20 tanta multitud de manaments no fóra dada als hòmens per nostre
Senyor Déus; e per consegüent l'hom entenguera lavors solament a
observància de la dita ley. Pots veure, axí mateix, que lavors una matexa
fóra la ley dels àngels e dels hòmens e dels peregrinants en aquesta vida
e dels triümfans en glòria. E açò appar en tant car la dita ley és vuy ley
25 dels benevuyrats, fo ley dels àngels en temps de lur peregrinació e fóra
lig dels hòmens en temps de ignoscència, car aquesta los fóra bastant

mils que no fo quant après del peccat la tingueren fins que la lig escrita fou dada a Moysès; e per consegüent no n'i calguera altra, jatsia que diguen alguns que nostro Senyor donà als àngels en temps de lur peregrinació un altra manament, ço és de servir e obeir altre sots Ell, axí com donà manament de obediència a l'hom en temps de ignoscència, ço és que no mengàs del fruyt aquell de l'arbre de la sciència de bé e de mal.

Emperò, quesque sia de açò, aquesta és la veritat: que la dita lig de amor era bastant a salvar los àngels e ls hòmens observans aquella axí com posada és en temps de lur peregrinació. Ne-t penses que, jatsia que aquesta matexa lig de amor fos dada tota sola a tots los demunt dits e per tots observada, que ja per açò fossen tots igualment amants Déu e que tots meresquessen igualment en observar aquella; car, axí com un mateix libre no profita igualment a diversos estudiants, ans profita més a aquell qui és pus abta e pus subtil, si igual cura ne ha ab aquell qui és grosser, axí la lig de amor tostemps profitara més a aquell qui haguera millor natura e pus aguda e pus abta.

E açò posa lo mestre de les *Sentències* en lo segon libre⁴, longament, dient que los àngels aytant meresqueren més lavors^{4bis}, com hagueren millor natura e major abtesa natural. E assigna-y aytal rahó: car, com los àngels segons tota lur vigor e força se apoderassen de amar Déu per tal car veyen que axí ho dictava rahó, que-s devia fer, e per rahó d'açò qui millor natura havia més amava, e qui més amava més merexia; com, segons que diu sent Augustí, la quantitat del nostre mèrit [14r] solament ha a venir de la quantitat de la nostra drete amor⁵. Per què, aytant com dretament amam, aytant merexem e, aytant com més merexem, aytant havem major grau de glòria en paradís; de què-s segueix que la granesa de la nostra glòria se ha a mesurar segons la granesa de la nostra drete e pura amor. Per què apar nostre prepòsit: que la dita lig de amor no fóra en temps de ignoscència igualment profitosa a àngels e a hòmens ne a tots los àngels igualment ne a tots los hòmens igualment; e açò com les natures dels hòmens e dels àngels en lo començament, quant foren viadors e en stament de mèrit, no fossen lavors eguals^{5bis}, ans hi haguera grans graus axí com ara.

Deus encara ací saber que, segons que posa lo Salvador, *Mathei, uicesimo secundo*⁶, tota la lig e los profetes e, per consegüent, tot ço que Déus ha fet en aquesta vida envers nós, tot ho haja fet per amor e per inflamar-nos a amor e a ensenyar-nos sa amor. Per tal deus creure que

65 les tres leys sots les quals natura humana ha corregut del començament
del món ensà, de les quals havem dejús a parlar longament, termenaven
en amor e en provocar hom en amor e en salvar hom per amor e la fi de
quascuna era amor, segons que largament posa sent Augustí en lo libre
70 *De doctrina chrestiana*⁷ en diversos lochs; e sent Paul, *prima Ad*
*Thimoteum, primo*⁸, diu que fin dels manaments és aquesta nobla amor.
De què-s segueix primerament que les dites tres leys sots les quals l'om
ha corregut del començament del món ençà, totes han una matexa rayl
e fundament e una matexa fi, ço és amor; per què apar que totes tres
són una matexa quant a lur fi e terme.

75 E açò és que diu sent Gregori en la *Omelia*⁹ que legim en la festa
dels apòstols, quant diu que tota ley e tots los manaments són una
matexa cosa quant a la fi e rayl principal per què són stats manats, la
qual fi e rayl és amor. Com, donchs, aquestes dites tres leys sien stades
diverses, segueix-se que lur diversitat no sia stada en amor ne per amor,
80 ans stava en altra cosa; per què deus saber que les dites tres leys
pròpriament són dites staments e maneres de viure, e pus pròpriament
són dites staments que no leys, car la lig de tota creatura pròpriament
parlant no és sinó una, ço és amar Déu e son proïsme, puy aquesta
conté en si totes les altres axí com diu Jhesuchrist¹⁰ e los sancts dessús
85 al-legats, e per aquesta són trobades les altres e aquesta no és dada sinó
solament per valor de si matexa e no per esguart de ley altra. Emperò les
maneres de complir aquesta lig són stades diverses, car la primera
manera preposada a l'hom de complir aquesta lig fou procehir en amar
Déu e proïsme per rahó natural, car rahó natural en nós per Déu
90 empresa dictà totstemp a l'hom qui de Déus hac conexença que l'om
devia Déu amar subiranament axí com a Déu subirà en si e del qual
havia si mateix e tot quant bé havia ne haver podia per neguna manera.
E aquesta manera de observància de la dita lig de amor durà de Adam
entrò a Moysès e, per tal com l'om naturalment usant de sa rahó podia
conèixer aquesta veritat e obligació que ell havia a complir aquesta lig de
95 amor, per tal tot aquell temps se apella lig de natura, jatsia que pus
pròpriament seria dit stament de natura, per la rahó demunt al-legada.

Aprés d'aquest stament de natura, plach a la pietat de nostre Senyor
Déus que l'om fos informat a la sua amor en temps e per misteri de
Moysès, no solament per rahó natural, ans encara per leys e per
100 miracles e per [14v] manaments e per judicis e per cerimònies diverses;
les quals coses crexien lo saber en l'om e li despertaven lo voler, per tal

guisa que l'om sentia en si mateix notabla ajuda per totes aquestes coses a mils conèixer Déu e amar que d'abans, quant corria sots stament de natura. Per què aquest stament fou appellat de lig de scriptura, jatsia
105 que pròpiament parlant deja ésser apellat stament informat per scriptura.

Aprés plach a la alta providència del subiran governador nostre Senyor Déu encara pus altament informar e inflamar e levar l'om a major observància de la dita lig de amor e tramès lo seu gloriós Fill
110 natural e nat de la sua substància en la terra, qui-ns dix que per tal era vengut en la terra que pertot metés foch e que tot lo món fahés cremar per amor; e que altra cosa no volia sinó que tot lo món cremàs per amor, *Luce xii*¹¹. Per què axí com aquell qui és tot foch de amor, *Deuteronomii iv*¹², no-ns parla sinó paraules foguejants, inflamades e
115 transcendentals en amor, axí com havem a declarar en lo *Novèn libre*, quant parlarem de la sua sagrada vida. E, per tal com aquesta fou subirana gràcia, la major que creatura hanc reeba, axí com posa sent Augustí en lo tretzè libre *De la sancta Trinitat*¹³, per tal aquest reverent stament, e per altres rahons moltes gracioses que davall direm, és
120 apellat stament de gràcia.

Per les quals coses apar com entre aquests sanets tres staments ha graus e orde e no són en si eguals, jatsia tots fossen bons per tal com tots pugnaven^{13bis} per amor. Car lo primer fou bo per tal com per via de natura endreçava l'om a observar la subirana ley de amor. E lo segon,
125 millor, car mils hi informava l'om e mils lo hi encenia^{13bis2}. Mas lo terç és subirà e sobre tots los altres passats, car aquest subiranament à l'hom informat e incitat a Déu a amar e son proïsme^{13bis3}. E aquest és e s'apella l'estament de Jhesuchrist e la sancta religió chrestiana.

Nota ací, per stes, que, jatsia que l'estament primer procehís en
130 amar Déu per via de natura principalment, axí com per rahó natural e per l'espill de la gran bellesa e noblesa de les creatures en què contemplava la perfecció e poder e saber e voler de lur magnífich creador nostre Senyor Déu, emperò ne aquell ne altre stament null temps no fou que no hagués mester fe, qui és virtut theològica, car
135 tostemps eren tenguts de creura que era un ver Déu qui daria vida perdurabla a aquell qui la lig de amor observaria quant en si fos, e encara havien de necessitat a creure que un hom seria per qui lo món seria salvat e reparat; a les quals coses no y és bastant a ensenyar-les la rahó natural, e per consegüent havien mester lum de fe. E açò toca sent

- 140 Paul *Ad Ebreos*, *undecimo*¹⁴ summàriement. Quina fe, emperò, era aquella ne en quin grau en uns ne en altres dir-ho èm en lo *Quint libre* longament.

[12]
CAPÍTOL XII

Com nostro Senyor demana lo servey de la dita amor de la natura humana posada en l'estament corruptut sots lo qual vuy corre

- 5 [15r] Demana encara nostre Senyor Déu aquest mateix servey de amor vuy de la natura humanal cayguda en peccat e tota corrupta axí com a trahut¹ sens lo qual no-s pot l'hom salvar. E deus ací saber que l'hom, posat en aquest tan miserable stament en què vuy és tota natura humana, sí és empatxat de amar Déu purament per moltes de vies,
- 10 segons que innueix² lo psalmista en lo *Psalm XLVIII*³ quant diu: *Homo, cum in honore esset, non intellexit. Comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis*, e vol aytant dir que, com nostro Senyor Déu hagués creat l'hom e posat-lo en gran honor en lo món, emperò l'hom no volch star ferm ne conèixer aquell gran stament volent-
- 15 se conservar en aquell; per què caygué en aquest en què vuy és, hon és fet semblant a las bísties folles e a elles comparat; e per açò en special és dit semblant a les bèsties, car comunament no usa de rahó natural; la qual cosa ensenya en special en açò car, com sia fet per Déu e per haver glòria, null temps no-s cura de Déu ne de haver glòria, sinó fort poch,
- 20 ne molt no cerca les vies de glòria, ans tot lo temps de la present vida despèn goiosament⁴ en les coses temporals, que per força ha a lexar e qui l'empatxen de conèixer Déu e de amar-lo e l'enceguen a saber les carreres de glòria, ans axí com a bèstia segueix los delits bestials, qui-l reten tot fret e pererós e indisposít a entendre en amar Déu e les coses
- 25 celestials.

30 A la qual cosa attenent, lo gran governador e pare subirà, nostre Senyor Déu, sí à envers l'hom tengudes algunes altas maneres specials e fort piadoses, segons que apar avall en lo XIII capítol e en los següents après, per tal que de poch en poch lo lunyàs dels empatxaments qui l'empatxen^{4bis} de amar Ell e finalment lo posàs en disposició abta per què pogués si mateix despertar e animar de amar-lo purament e drete.

35 E açò dix David en lo *Psalm* cii⁵: *Quem ad modum miseretur pater filliorum suorum, misertus est Dominus timentibus se. Quoniam ipse cognovit fictum nostrum*, e vol dir que, axí com lo bon pare ha mercè e pietat dels seus fills, axí nostro Senyor Déu ha haüda misericòrdia de nós ensenyant-nos les vies de salut e encenent-nos per diverses vies a viure bé e specialment a-quells qui l'han temut e amat, car Ell coneix los nostres defalliments, ço és les nostres passions naturals, qui-ns empatxen de amar-lo e tembre-l sencerament.

[13]
CAPÍTOL XIII

Què empatxa nós de amar Déu per la dita justa e pura amor

5 Los empatxaments principals e radicals qui empatxen l'hom a amar
nostro Senyor Déu són tres en summa: lo primer se apella lo peccat
original, qui·ns obliga a no veure Déu jamés mentre lo dit peccat sia ab
nós e fins que·n som desliurats; d'açò parlarem largament en lo *Terç*
libre, per què ací no ha loch. Aquest peccat original porta en si quatre
10 raïls de nequícia, de les quals comunament prenen naximent e ocasió
tots quants peccats nós cometem. E aquestes són les pestíferes raïls de
peccat, ço és: natural ignorància, natural cobejança, natural malícia e
natural infirmitat o impotència o peresa e fredor a tota bona obra e, per
consegüent, a amar nostre Senyor Déu.

15 Lo segon empatxament que havem a amar Déu neix d'aquexas [15v]
males raïls e apella-s peccat venial, qui és negligència o peresa refredant
lo cor de bé o enceniment¹ excessiu a obrar sens plena, reglada^{1bis}
prudència en les coses que hom fa, jatsia que les faça per la amor de
Déu.

20 Lo terç empatxament és peccat mortal; e aquest no pot ésser
ensemps ab la pura e drete amor de Déu, car la amor aquesta de Déu és
pura vida de la nostra ànima, axí com diu sent Augustí en lo vuytèn libre
*De la sancta Trinitat*²; e lo peccat mortal és mort sua, axí com diu lo
profeta Ezechiél³. Per què appar que aquesta amor e peccat mortal són
repugnants entre si, e lo peccat mortal és subiranament contrari a la
25 amor de Déu; per què, considerant nostre Senyor Déu aquests

30 empatxaments que l'hom havia, de poch en poch Ell li donà convinents
remeys a tots e no sobtosament, per tal que l'hom mils conegués los dits
empatxaments e mals seus e, axí conexent-los, que disitgàs ajudadors als
remeys aquests e, desidgant-los, que·ls meresqués haver per obres
virtuoses e, haüts los remeys, que·l pogués e·l sabés mils amar e mils
regonèxer e, regonexent-lo mils, que fos pus encès a amar-lo tostemps
axí com a cupiós metge de tots sos mals.

[14]

CAPÍTOL XIII

*Com Déus ajuda a l'hom contra los dits empatxaments a-mar-lo per
vies naturals e informatives*

5 E la manera de ajudar-li fou fort dolça e sàvia; car, com natura
humana après lo peccat de Adam fos tota nafrada e aminvada en los
dons naturals que havia de Déu rehebuts quant fo novellament creada,
e fos encara de la gràcia de Déu despullada per lo dit peccat del primer
pare e, per consegüent, fos grossera e ignorant a entendre què és alta
10 vida e virtuosa e quins són los amagats secrets de Déu, los quals après
per lonch temps foren revalats als sancts passats, per tal li donà nostre
Senyor Déu en lo començament del món la lig de natura; no en scrit,
mas dins la ànima la li posà impressa e partida per dos manaments de
amor, ço és: que amàs Déu subiranament e après son proïsme axí com
15 si mateix. E lavors tantost li donà remey contra lo peccat original, ço és
per sacrificis que fahien lavors les gents, segons que diu Hugo en lo
libre *Dels sacraments*¹ en diverses parts. E no solament instruí l'hom
lavors nostro Senyor Déu a amar-lo purament per la lig natural demunt
dita impressa dins la sua ànima, ans encara li donà conexença de la
20 veritat d'aquesta ley natural per diverses maneres.

La primera sí fo per esguart e figura de si mateix, car diu sent
Augustí, en lo libre qui s'apella *De disciplina chrestiana*², que Déus,
volent lavors l'hom instruir a amar-lo, donà-li la cara drete e alta vers lo
cel e dreçà l'hom sobre dos peus e no-l volch curvar que anàs axí com a
25 bèstia, per tal que en açò entenés que voluntat era del seu creador que

ell tostemps stigués sobre los dos manaments de natura demunt dits,
 qui són axí com dos peus ab què hom va a paradís. E li donà encara a
 entendre, per açò, que axí anant ab aquests dos peus tostemps guardaria
 Déu dret per sana consciència e per dret enteniment e juý de rahó, qui
 30 és la fas de la ànima nostra, e que axí vendria fi[16r]nalment a salvació
 e al terme per lo qual lo Senyor lo havia fet.

La segona manera per què nostre Senyor, ja en aquell temps, incità e
 encès l'hom a amar-lo sí fo quant li proposava la universitat e bellesa del
 món e de les sues creatures, les quals en si ensenyaven a l'hom la gran
 35 bonesa de Déu qui les havia fetas tan belles e tan bones. Aprés l'i incità
 molt quant li donà a entendre que Ell les havia fetas al servey de l'hom e
 subjugades a ell, axí com diu la Scriptura³, les quals coses provocaven
 molt l'hom a amar Déu. E açò diu sent Augustí en lo libre qui s'apella
 de ses *Confessions*⁴, hon diu enaxí: *Celum, et terra, et omnia que in eis*
 40 *sunt, ecce undique michi dicunt ut te amem, nec cessant dicere omnibus*
quod sint inexcusabiles, e vol dir que lo cel e la terra e tota altra creatura
 mostrant la sua bonesa e bellesa a nós tostemps nos conviden de amar
 nostre Senyor Déu e ns dien que, si no ho fem, que no havem neguna
 excusació. Per què legim, *Sapiencie v*⁵: *Pugnabit orbis terrarum contra*
 45 *incensatos*, ço és: en lo juý de Déu lo món e les creatures acusaran e
 pugnarán contra los folls qui Déu no han conegut ne amat ne temut,
 car, com les creatures contínuament los hi convidassen ensenyant-los
 lur bonesa e bellesa e virtut e noblesa que los havia donada nostro
 Senyor, segue-s que ls ensenyaven la bonesa e bellesa e granesa e
 50 noblesa de lur creador, axí com diu Philon⁶, *Sapiencie xiii*⁷. Emperò los
 folls hòmens d'aquesta miserabla vida en açò no han volgut attendre;
 per què és cosa rahonable que les creatures se leven en lo juý final
 contra ells per acusar-los e per pugnar contra ells, axí com la dita
 Scriptura ho dehia.

La terça manera sí fo per juý de justícia natural, car justícia natural
 inclinava e incitava l'hom a amar Déu, del qual sabia que era son
 creador, axí com natural rahó li ho dictava. E açò diu sent Bernat en lo
 libre qui s'appella *De diligendo Deo*⁸, e diu enaxí: *Inexcusabilis est omnis*
 60 *infidelis, si non diligit Deum suum toto corde, tota anima, tota mente et*
*tota uirtute sua. Clamat nenpe intus ei innata, et*⁹ *ignota rationi iusticia,*
quod ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat, e
 vol dir que no solament l'om feel, hoc encara l'infeel, no és scusat a Déu
 si, donchs, no l'ama carament. Rahó és car diu que la justícia e zel de

65 consciència crida dins nós que de tot nostre poder amem aquell del qual
tots som exits, e nós e encara tot quant havem e possehim.

La quarta manera sí fo per inclinació natural, car naturalment tots
som inclinats a cercar Déu e amar-lo. E per tal diu Boeci en lo tercer
libre *De consolació*¹⁰ axí: *Est enim mentibus hominum ueri boni*
70 *naturaliter incerta cupiditas*, e vol dir que nostre Senyor Déus sí ha
concreada en la nostra ànima cobejança de amar e conèixer aquell qui és
ver bé, ço és nostro Senyor Déu. Del qual fundament appar que-s
segueix que, com l'hom sia naturalment e subiranament voluntari a
amar aquella cosa a què natura lo inclina, que a Déu amar era lavors
ajudat per sa pròpria inclinació natural.

75 La quinta manera per què Déus ajudà lavors a l'hom en aquell temps
a fer aquest servey de amor sí fo per informacions diverses, specialment
per informació feta al món per lo primer e gran patriarcha Adam, qui
visqué prop de [16v] mil anys, del qual totem rehebia doctrina axí com
d'aquell qui sabia mils los fets de nostro Senyor Déus e totes les coses
80 necessàries a salut que negun altra. Aprés per preycació d'aquell
singular e alt patriarcha Noè, qui del primer pare nostre Adam fo
dexeble passats cc anys, segons que legim. Aprés informà Déus lo món¹¹
a açò mateix per revelacions fetas als sancts d'aquell temps, axí com
legim en diversos lochs del *Gènesi*. Aprés per públicas informacions e
85 scriptures de bones persones, car diu sent Gregori, en la *Omelia de*
*septuagèsima*¹² e-n lo pròlech dels *Morals de Job*¹³, que anch nostro
Senyor Déu no desempara lo món que no y haja trameses tostamps
diverses persones sanctes per informar-lo de la veritat de la fe e de
bones costumes.

90 E per totes aquestas maneres damunt dites lavores informà e inflamà
nostre Senyor Déu a amar si mateix aquells qui vengueren sots la lig de
natura qui començà en Adam. Per les quals coses totes appar clarament
que l'hom no havia ne ha vuy ne hac jamés excusació de no amar Déu
purament, jatsesia que fos en stament decaygut e miserable; e açò per
95 tal car tostamps fou suficientment per nostro Senyor Déu inclinat e
instruït per los seus servidors a amar-lo, per les dites maneres e per
moltes altres vies. Per què no és meravella si Déus requerí aquest servey
de l'hom en lig de natura.

[15]
CAPÍTOL XV

*Com nostre Senyor Déu endreçà l'om a amar-lo après per vies legals
e instructives*

- 5 Jatsia, emperò, que l'hom fos en temps de lig de natura per nostre
Senyor Déu sufficientment informat e despertat a amar-lo per les
maneras al·legades en lo XIII capítol, encara plach a la sua dignació pus
altament informar l'hom a fer-li aquest mateix servey, ço és amar-lo
purament e drete.
- 10 E açò féu en lo començament de la quarta edat del món proposant
lig escrita als fills de Ysrael, en special, e puys a tots aquells qui-l
volguessen seguir; la qual lig los donà expressa e escrita en taules de
pedra e visibla ab ulls corporals per mils informar la ignorància d'aquells
hòmens, axí que aquells qui a la lig natural impressa a la ànima no
15 volien attendre attenesssen a la scriptura de Déu a ull visible. E per tal
que los hòmens aquesta sancta lig observassen ab major fervor e ab
major temor e amor de Déu, donà-la-los nostro Senyor Déu ab gran
sollempnitat de senyals e de maravelles infinidas e ab lo poble aquell féu
grans patis e-ls féu grans honors e subirans beneficiis e honrà lo dit
20 poble de coses fort assenyalades e fort inductives a amar Déu e a servir-
lo purament, entre les quals honors e beneficis grans foren aquests: ço
és quant los donà la lig ab axí meravelloses maneres com appar *Exodi*,
XX° et XX° e quant los donà novell sacerdocí en Aaron e a sos fills e-ls
donà la terra de promissió ab singulars miracles, passant flum Jordà e
25 prenent la dita terra, axí com recompta lo libre de *Josue*¹, e-ls donà regne

e temple e diversos sancts hòmens ab sperit de profecia multiplicat e continuat per lonch temps e·ls defès de lurs enemichs meravellosament; les quals coses foren fort incitativas de gran amor envers Déu a aquells qui les [17r] reheberen e les veheren e a-quells qui les hoÿren.

30 Encara més, a major incitació de amar-lo los donà nostro Senyor Déu exprés manament de amor, qui és scrit en lo libre *Deuteronomii vi*², hon mana axí: Amaràs nostro Senyor Déu de tot ton cor e de tota la tua pensa etc. Per què alguns sancts hòmens d'aquell temps, attenent a
35 aquests tan grans beneficiis e a-quest manament de Déu, faheren lur poder que li servissen per alta amor, axí com foren als-cuns sancts prophetes entre los quals fo aquell gran patriarcha Adam e Noè e Abraam, e après vénch aquell sanct rey e excel·lent propheta, David, qui tot ardent per excés de amor dix: *Concaluit cor meum intra me; et in meditatione mea exardesset ignis*³, ço és a dir: Senyor, quant pens la tua
40 transcendent bonesa e en los teus specials e multiplicats benifets que·ns fas, tot lo cor tench axí ardent en la tua amor que vijares me dóna que sia axí fervent com lo foch. E no solament aquest, ans encara n'i hac d'altres molts, axí com Abel e Enoch⁴, Moysès, Josuè, Samuel, Ysahies e d'altres molts qui foren fort cars e amichs e servidors de nostro Senyor
45 Déu.

 Per tots aquests benifets e altres coses dites⁵ appar que nostro Senyor Déus molt rahanablament e justa podia rigorosament demanar, a aquells que vengueren sots aquesta lig, lo dit servey de amor pura e sencera envers Ell.

50

[16]
CAPÍTOL XVI

5 *Com natura humana corrupta per la major part no ha attès als dits
remeys dats per Déu a amar-lo, ans no l'à conegut ne amat per la
sua gran necligència e malícia*

Natura humana, prescís¹, jatsesia que tostemps haja hagudes algunes
sanctes persones les quals han Déu temut e amat lealment, axí com dit
és en lo XIII capítol², emperò comunament la major part és stada a Déu
fort desconexent negant-li aquest servey de amor per gran malícia sua.

10 E d'açò-s clama lo benigne Senyor molt per Malachias profeta en lo
primer capítol³, dient: Vosaltres diets que lo fill ama lo pare e-l servent
tem lo senyor; si, donchs, yo són Senyor, hon és la temor que vosaltres
havets de mi? E, si yo són vostre pare, hon és la amor que vosaltres me
havets? Quaix que diga que negú no l'ama ne-l tem, la qual cosa és fort
15 letga e fort perillosa e fort abhominable a tot enteniment qui sanament
hi vulla pensar. Per què diu lo beneyt Senyor per aquell Jeremies
profeta, *capítulo II*⁴: Prech-te que-m digas, tu qui m'as rebujat de servir
ne m'amas, què has vist en mi que axí m'has lextat; has en mi vista
neguna iniquitat? No saps si són lo teu pare e governador qui t'é
20 desliurat e desliura⁵ de mals inextimables e-t men per vies segures, axí
com a pare teu? O, donchs, com ést axí vil e axí çech e axí vilà e
desconexent que axí m'as lextat? Cert, temps vendrà que la tua malícia
matexa te condempnarà a ull e lavors conexeràs que la pus dolorosa e
25 amargosa cosa qui al món sia és lextar e desemparrar nostre Senyor Déu e
amar lo falsari de setgle, qui tants ne ha enganats e n'engana tots jorns.

Per què en special legim d'aquell sanct Moysès, en lo libre qui s'apella *Deuteronomii*, en xxxii capítols⁶, que anans que morís reptà e reprès molt aquell poble de Ysrael rustical e desconexent, qui, com [17v] tostemps rehebés de nostre Senyor Déus singulars benifficis, null
30 temps no l'havia sencerament ne dretha servit, ans tot jorn lo ofenia en diverses maneres. A la qual pravitat attenant, dix-los ans de sa mort Moysès a ells preïcant aytals paraules: *Hecline reddis Domino, popule stulte et incipiens? Nonne iste est pater tuus, qui possedit te, fecit te, et creavit te?* E segueix-se: *Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus est*
35 *Domini creatoris tui*, e vol dir axí: O, poble foll e orat, e aytals gràcias rets a nostro Senyor Déus teu que tu no·l vulles tembre ne amar? E no és Ell aquell qui tant t'à amat e axí com a pare qui t'à possehit e governat e fet e creat e tu has-lo lextat? O, subiranament malvat, e quina malvestat és stada aquesta que aquell tan reverent e tan gloriós Déu qui
40 axí com a fill te ha tostemps tan dolçament tractat e que tu no l'hages amat, ans lo hages oblidat e deseparat axí com a cosa de tots punts cassa e nul·la! Oges: oges e vejas com te deu en breu esdevenir per aquesta tanta iniquitat, car lo Senyor diu axí aquí mateix: *Abscondam faciem meam ab eis, et considerabo nouissima eorum*⁷, e vol dir aytant lo
45 Senyor, parlant generalment a nós e a tots quants som peccadors qui no·l volem amar ne servir, que per rahó d'aquest peccat tan gran nostro Senyor amagarà la cara sua a nós, ço és que permetrà que nós vingam a tan gran desayre que sol no hajam jamés memòria sua. D'on se segueix
50 de nostres peccats; per què haurem a venir a tan fort juý seu finalment que tots nostres mals nos vendran ensemps dessús en la mort e en los derrers dies nostres. E lavors, quant lo haurem major mester, lavors Ell nos desepararà e girarà la cara de nosaltres e·ns darà a entendre que no·ns vol ne·ns quer ne·ns ama, pus que no l'havem en vida volgut ne
55 amat.

E ultra açò manaça que·ns darà en aquesta vida plagues terribles, ço és fams, persecucions de enemichs, bèsties e cuques de la terra qui·ns turmentaran, e·ns darà fretures e fams e tempestats del cel fort grans, dolor en lo cor e malalties en lo cors e pestilències e passions altres; e, si
60 cridam a Ell, diu aquí que·ns respondrà axí: E hon són aquells déus en què haviets fiança? Reclamats-los e ajudan-vos si poden ara en les vostres necessitats. Per què diu aquí Moysès als fills de Ysrael e a aquells qui açò no pensen: O, gent sens consell e sens neguna

65 prudència, e per què no pensats en aquests mals e que provehíssets al
punct derrer en què Déus vos ne darà de tals qui tostemps duraran?

70 Per les quals manages appar quant perill és a la persona qui no ama
Déu après tantes amonestacions e après tants motius e incitatius dats a
nós per amar-lo. Appar axí mateix com és gran aquest peccat e com és
ligat ab subirana desconexença. E appar encara ja quina pena spera
haver en aquest món e encara après la present vida aquell qui a Déu és
tan vilà e tan desconexent.

[17]

CAPÍTOL XVII

*Com Déus contra la dita negligència e malícia¹ de humana natura
ha provehit incitant-la a amar si mateix per lig de gràcia e per dons
e beneficis fort cordials e inflamatus*

5

[18r] Per què, attenant la infinida pietat e bonesa del nostre subiran Pare tots aquests tan grans mals e tan grans perills e penes qui per Ell nos són mançades e promeses si no l'amam, per tal lo benigne Senyor après los dons e benifets e gràcias tan grans qui són subirans enceniments e incitatus e promotius a amar-lo, los quals benifets e
10 dons són donats a nós per Ell en les dues ligs damunt dites, ço és en la lig primera, de natura, e en la segona, de scriptura, e, considerant que la multitud dels hòmens ja per açò no són encesos a amar-lo ferventment e pura axí com deurien, per tal are en la fi del món sí à dada als hòmens
15 una novella ley, ço és la sancta religió chrestiana, qui s'appella lig de amor per tal com totes les altres leys sobrepuja en amor axí com appar per totes aquestas vias.

La primera sí és de part del Príncep d'aquesta ley, qui ns ama per excessive amor. Axí ho diu Ell mateix per Jeremies, en xxxi capítol², hon
20 diu axí: *In caritate perpetua dilexi te, trahens te, et miserans tui*, ço és que diu lo Senyor: Yo són aquell qui t'é amat de amor sens començament e eternal, qui tostemps per diverses vies tir tu a mi havent pietat de tu e misericòrdia. O, Déu! E qui pot pensar la amor ab la qual Déu eternal ha a nós amats e ns ama? Cert, diu Crisòstum que la sua
25 amor no-s pot comparar a amor de pare ne de mare ne de ninguna altra

creatura, ans la sua amor envers nós passa fort excessivament tota altra amor. E per tal lo Príncep de la nostra ley e Déu nostre se appella comunament e-s vol anomenar per qualque nom amorós; car Ell és en los *Càntichs*³ de Salamó sovín appellat spos e Ell appella tota la sancta religió chrestiana per nom de sa sposa; e diu aquí que aquesta és la sua amiga, la sua muller, la sua única, la sua coloma, lo seu cor e ls seus delits⁴. Axí mateix vehem que en la sancta Scriptura Ell a vegades se appella nostre pare, a vegades frare o fill o amich o servidor o redemptor o mitgençer; e açò tot en senyal de la sua infinita amor.

La segona rahó per què la lig de gràcia se appella lig de amor sí és per tal quant la lig chrestiana, tot quant mana, principalment ho mana per amor. E per tal deya lo Salvador, *Luce xii*⁵, que Ell era vengut del cel en terra per metre foch qui cremàs, ço és amor qui-s demostràs en lo cor e en la lengua e en la obra. Segons que expon sent Gregori, no era axí en la lig de scriptura, car tot ço que manava, comunament manava sots perill de alguna pena; e per tal és dita lig de temor.

La terça sí és de part del nom; car, com lo cap de aquesta lig de amor sia Jhesuchrist, per consegüent los fills e dexeables d'aquesta ley han a tenir lo nom de aquest tan reverent Pare e, per tal, han nom chrestians. Ara, chrestia, segons la ethimologia del nom, vol aytant dir com *Christi anima uel Christi agnus*. Per què, parlant segons la primera ethimologia, lo chrestia se deu tenir per ànima de Jhesuchrist, ço és per axí car a Déu, quaix per comparació de parlar, com si era la ànima de Jhesuchrist. Manera és de parlar que, quant hom vol donar a entendre la amor que hom ha a algú, diu hom que axí l'ama hom com si era nostra pròpia ànima. Cert, lo Salvador donà a entendre aquesta amor quant totstemps mentre visch en aquest món dolorà e turmentà la sua sagrada ànima e après lo seu sagrat cor per innumerables dolors, de les quals di[18v]rem en lo *Novèn libre*; e axí mateix dolorà lo seu preciós cors per penitència subirana, e après en la mort per diversos turments. Per les quals coses bé ensenyà que l'hom li era quaix axí car com la sua ànima, parlant comunament.

La quarta rahó per què la lig de gràcia és dita lig de amor és si penses lo Príncep de aquesta meravellosa ley què ha fet per amor; e veuràs que tan altas coses que enteniment d'om no y pot bastar. De les quals, pensa quina fo la primera principal; e veuràs que Ell, vençut per amor com natura humana fos tota vil en si e corrupuda, Ell no-res-meys la volch ab si unir e volch que hom fos Déu e, per consegüent,

65 fos exalçat sobre tota creatura. Aprés pensa la segona, qui és com li
 plach conversar entre nós per amor xxxiii anys ab tants affanys e
 persecucions e difamacions ab fam e set e ab fret e ab calor e ab tants
 plors e turments del seu preciós cors, anant dejunant, endurant,
 lagremajant, suspirant, suplicant tostemps al seu Pare per amor de nós.
 70 O, Déus, e qui poria pensar ab quants prechs e plors e ab quantas
 genuflexions e prostracions de si mateix en terra, ab quants crits e
 torciments e viseraments⁶ de la sua sagrada humanitat Ell obtench a nós
 vènia e perdó e misericòrdia de nostro Senyor Déus lo Pare? E aprés ab
 quanta instància a nós procurà gràcia, que la sentència dada contra nós
 75 que tots anàssem a la mort eternal fos revocada. O, Déu, e quanta
 pobresa e fretura hic passà he hi portà e soferí! O, Déus, e quants
 enuigs e desplaers rehebé per diverses persones! E tot açò per amor.
 Cert, Ell era tot amor, qui és vertaderament appellat lo Déu de amor,
 qui alre par que no tracta ne pens ne vulla envers nós ne de nós requira
 sinó amor. Aprés pensa com per amor personalment nos preycà e·ns
 80 visità en la terra, demostrant si mateix e via del regne de Déu a tuyt, per
 lum novell de la sua sagrada doctrina, e·ns dix paraules axí dolçes, axí
 amoroses e altas que los enemichs li fan testimoni, *Iohannis vii*⁷, que
 null temps hom no parlà axí gloriosament ne axí dolça ne axí graciosa.
 Ell fo divulgador de la lig de amor dient, *Mathei xxi*⁸, que la lig e·ls
 85 profetes e tota sa ley penjava en pura amor del seu Pare e del proïsme
 nostre. Aprés pensa com per amor volch tots nostres peccats portar
 sobre la sua sagrada humanitat, car aquella subjugà a penes e a
 il·lusions⁹ e a turments sens fi e a la fi donà-la a mort, a la pus vil e
 contemptible qui·s podia donar, per tal que·ns donàs a entendre que res
 90 no li era car per la nostra amor. Infinides altres obres féu que totes nos
 declaren la sua infinida amor, les quals són longues de recomptar e
 hauran loch en lo *Novèn libre*, hon havem a tractar de la sua
 santificada e reverent e gloriosa vida.

95 La quinta rahó e principal per què aquesta sancta religió chrestiana
 se apella e pot ésser appellada lig de amor sí és car sots aquesta nostro
 Senyor Jhesuchrist ha lexades als hòmens les sues precioses joyes, qui
 són de infinida dignitat e excel·lència, ço és los sancts sacraments,
 specialment lo sacrament del sanct baptisme, qui·ns obra la porta de
 paradís, e·l sanct sacrament de penitència, per lo qual nos són remesos
 100 los peccats, e·l preciós sacrament de la missa, en lo qual Ell és
 presencialment per nós e dins nós rehebut en senyal de incorporació

amorosa, axí com amich té e sent dins si [19r] son car amich en lo
pregont de la sua ànima. Ultra aquests sancts sacraments, n'i ha quatre
de fort gran dignitat, axí com apparrà en lo *Deèn libre*, hon havem a
105 tractar longament de aquests sancts sacraments.

La vi^a rahó sí és car aquesta sancta lig ha posat terme a les manasses
e penes que manava la lig mosayca, car aquella manava que hom donàs
dent per dent, ull per ull e cors per cors. Mas aquesta ensenya que, si
negú-t dóna un bufet, que sol per axò no l'hages en oï ne li tolgues la
110 amor, ans vol que ams los teus perseguidors e malfactors e, si-t donen
un bufet, que sies apparallat de rebre-n altre per amor de Déu, qui ho
mana, e per amor de la tua ànima, qui n'ha gran mèrit, e per amor de
l'enemich, lo qual guanyaràs a Déu per la tua pasciència.

La setena rahó sí és per tal com en lo començament de aquesta
115 sancta lig de gràcia stech dat lo die de Siquagesma als seus patrons, ço
és als sancts apòstols, per lo Príncep de amor, lo subiran tresor de amor:
aquell qui és font e flum e pèlech, fornal e flama viva de amor, ço és
nostro Senyor Déu lo sanct Sperit; e per aquells fo scampat
gloriosament per lo món, axí com Joel propheta ho havia profetat¹⁰.

120 La vuytena rahó sí és car la sancta església chrestiana és per aquell
mateix sperit e amor de Déu lo Pare e de Déu lo Fill governada e regida,
axí com davall apparrà.

La ix^a és car la lig chrestiana tota penja en dos manaments d'amor,
axí com demunt és dit.

125 La deena, car en aquesta sancta religió ha Déus més amor
ensenyada que jamés no féu a neguna altra nació ne stament. E axí en
aquesta sancta religió ha Déus trobades més persones qui l'han amat e
pus sencerament li han servit, prenén mort per Ell e fahent més actes e
obres transcendents que en negun altre stament qui anch fos al món.

130 Moltes altres rahons hi ha per què aquesta sancta ley e beneyta
religió chrestiana és appellada lig de amor, per les quals apar que los
chrestians, sobre tots los altres hòmens qui jamés són stats, són a nostro
Senyor Déu majors deutors de amor.

[18]
CAPÍTOL XVIII

Qui consella a tots generalment a amar lo Senyor e viure segons la dita lig de gràcia, qui s'apella lig e religió chrestiana

- 5 Per què, attenant a totes aquestas coses, aquell gran devot e special amich de Déu monsenyer sanct Bernat, scrivent *Sobre los Càntichs de Salamó*¹, proposa als chrestians aytal consell: *Renuncians ergo omnibus affectionibus aliis, soli incumbe amori effundens te totum in amorem illius cui respondere habes in reddendo amorem*, e consella axí a l'hom
- 10 chrestia: Renuncia, donchs, tu, chrestia, diu sent Bernat, a tota altra efecció e inclinació e delit del món; solament entén e solament despèn la tua vida en amar, e tot te escampa e tot te adelita en la amor de aquell al qual no pots satisfer sinó per amor e lo qual has a pagar de tots tos grans deutes per aquesta real amor e al qual has a oferir, per los
- 15 béns que fets te ha, solament vera e pura amor; car altra paga no vol, sabent que aquesta aytal paga tota sola li basta e tota altra sens aquesta és insuficient.
- Rahó és, segons que diu sent Augustí en lo libre *De moribus ecclesie*², car purament amar Déu és l'hom ben viure, e altra cosa no és
- 20 bona vida sinó purament [19v] amar Déu. Com, donchs, l'hom de alre no sia a Déu tengut sinó de ben viure e a sol ben viure sia obligat e solament per ben viure haja a satisfer a Déu de sos deutes e obligacions e per sol ben viure sper haver lo regne de Déu, segueix-se que, pus que amar Déu sta en ben viure, que amar Déu és cosa bastant a l'hom a ben

25 viure e a virtuosament viure e a-conseguir Déu e la sua gràcia e la sua glòria e a tot ço que mester ha.

Per rahó d'açò diu sanct Bernat que aquell qui per aytal amor no vol a Déu servir sens tot dubte digne és de mort e, si en aytal stament persevera, ell és fill de mort, car aquesta amor és, segons que diu sanct Augustí, aquella qui separa los fills del regne de Déu dels fills de perdició, e sens la qual la nostra ànima és morta quant a Déu. Pus, donchs, nostro Senyor Déu tostemps ha principalment request de tota racional creatura servey de amor e tots los altres serveys haja volguts per amor de aquest e contínuament, axí com lo temps és procehit envers la fi del món, aytant nostre Senyor haja per sos grans benifets los hòmens més e més convidats en les sues leys dades a aquest servey, e ara majorment en la fi del setgle haja, per los seus inextimables benifets e grans dons contínuament e incessantment diverses altres vegades, apellats e reconvitats los hòmens en special e subiranament a aquest mateix servey de amor, e sobre aquest servey sia fundada principalment tota la sancta religió chrestiana, axí com dit és, per tal nos és necessari de obrir les orelles del nostre cor, en guisa que hojam lo nostre Pare, qui-ns crida e-ns amonesta e-ns mana e-ns requer de amor, e fa mester que cerquem vies e maneres qui-ns ensenyen a amar Ell de pur cor.

45 E, per tal com en aquestas vias de amor la chrestiana religió és maestre en la vida present, per tal a glòria del gran patró de amor, Jhesuchrist, e a endreçar la nostra ignorància, que sàpia què és ne què val aquesta amor, e a inflamar los nostros frets coratges per aquesta amor, per tal, migençant la gràcia del Déu de amor lo sanct Sperit, 50 parlarem en aquest *Primer libre* de la lig amorosa e de la sancta religió chrestiana, qui tota bull de amor. A la qual començant, tractarem primerament quin és ne qual en si lo sanct stament chrestian qui s'appella lig e religió chrestiana.

[19]

CAPÍTOL XIX

Qui tracta què és la dita religió chrestiana

5 Havem, donchs, a veure consegüentment què és chrestiana religió. E
deus saber que chrestiana religió és un excel·lent stament per lo Fill de
Déu, Jhesuchrist, instituhit e ordonat a menar les gentes d'esta vida
present a vera beneuyrança. E que axí sia veritat veuràs-ho quant tota
aquesta diffinició sia exposa¹.

[20]
CAPÍTOL XX

Que la dita chrestiana religió sia excel·lent estament

5 [20r] Diu, donchs, la primera part de la demunt dita diffinició que la
sancta religió chrestiana és un excel·lent stament. E que axí sia veuràs-
ho si attens als puncts següents: lo primer és si attens a aquest sanct
stament per qui és stat fundat; e veuràs que no per infel ni per heretge
ni per persona suspitosa, mas per lo Fill de Déu, Jhesuchrist, per lo qual
10 és stat primerament ordonat e plantat; per los patriarchas abans
desidgat e figurat; per los prophetas profetat; per los àngels en lo món
ans de temps revelat; per los sancts apòstols preÿcat; per los evangelistes
scrit e notat; per la sanch dels sancts màrtirs e persecució qui durà CCC
anys passats regat e raygat; per la saviesa dels sancts doctors ab
subirana diligència examinat; per innumerables miracles confermat; per
15 tota la cort celestial aprovat; per angelical custòdia, après la divinal, ab
subirana affecció governat. E aquesta rahó toca sumàriament sent
Augustí en lo onzèn libre *De la ciutat de Déu*, en lo terç capítol¹. E,
jatsia que quascun d'aquests puncts se puxa clarament provar per la
sancta Scriptura e per los sancts doctors passats, emperò, per tal com
20 per ço qui·s segueix en aquest *Primer libre* apparrà manifestament la
veritat de quascú dels dits punts, per tal no·m cur de provar-ho
longament tot per sengles partides de present, per esquivar paraules
supèrflues.

25 Lo segon motiu o punct provant la excel·lència de aquest sanct
stament sí és car en si conté pura e neta veritat en totes quantas coses

preÿca ne posa. E per tal diu sent Augustí en una letra que tramès a
 sent Gerònim² que, si sol una monçonèga petita o dita per joch hagués
 trobada en la doctrina chrestiana o en la sancta Scriptura, qui és
 fonament de chrestiendat, tota la altra Scriptura haguera menyspreada
 30 axí com a cosa de neguna reputació e de negun fonament e de neguna
 valor. Encara apar la veritat de aquest sanct stament si attens
 primerament com se poria fer que en ell hagués sinó veritat, com ell sia
 instituhit per lo Fill de Déu, qui és pura veritat e capital enemich de
 tota falsia. E per tal dehia Ell mateix, *Luce xxi*³, axí: Lo cel e la terra
 35 passarà, mas les mies paraules null temps no passaran que no-s
 seguesquen axí com yo he dit. Ítem, com poria en aquest sanct stament
 haver sinó veritat, si tots los sancts qui han sobre aquest stament parlat
 o scrit tots han parlat per inspiració del sanct Sperit, axí com diu sent
 Pere en la sua *segona Epístola* en lo primer capítol⁴? Ara és certa cosa
 40 que lo sanct Sperit, com sia ver Déu e pura veritat, no pot inspirar a
 negú que diga sinó pura veritat. E que encara los sancts passats hagen
 parlat per special inspiració de nostro Senyor Déu, axí com diu sent
 Pere damunt, axí u prova per rahó sent Augustí en lo dotzè libre *De la*
ciutat de Déu en lo terç capítol⁵, fahén aytal rahó: Certa cosa és que
 45 totes les coses notables que havem vistes fer en lo món ja foren dites
 abans per los sancts profetas; per què podem creure ço qui és
 esdevenidor per ço qui s'és ja esdevengut en temps passat, axí com ells
 havien dit abans. Com, donchs, aquestas coses esdevenidores ne ells ne
 altri negú no puxa saber certament sinó per revelació de Déu, qui
 50 solament sap les coses esdevenidores, segons que [20v] diu *Ysahies* en lo
 capítol xli⁶, segueix-se que los dits sancts profetas qui d'aquest temps e
 stament han parlat solament han parlat per special inspiració de Déu e,
 per consegüent, no podien denunciar sinó veritat. Axí mateix podem
 argüir, de tots los altres sancts qui són al-legats e són haüts per
 55 auctoritzables per aquest sanct stament, que parlant d'aquest mateix
 sanct stament no han dita sinó pura veritat.

Ítem, sent Augustí, en lo xviii libre *De la ciutat de Déu* en xliii
 capítols⁷, toca en summa aytal rahó: Nós vehem que los filosofs
 seguits rahó natural no-s són jamés convenguts en lurs oppinions,
 60 segons que ell mateix ensenya per diversos eximplis aquí mateix, ans
 entre si los derrers han contradit als primers en moltes maneres; quant
 més, donques, deuen contradir a si mateix aquells qui dien coses sobre
 tota rahó natural, axí com los sancts passats han dit parlant d'aquest

65 sanct stament e de sos fundaments e articles, si donchs tots no
 haguessen parlat ab una boca, ço és per una matexa influència divinal e
 per special inspiració de un mateix Déu, qui a tots fahia concordar e
 consentir en lurs sentències e scriptures e coratges? Ítem, certa cosa és
 que en un mateix temps que Jeremies profetà en Judea, Ezechiël profetà
 70 lunny d'ell molt, ço és en Babilònia, moltes coses esdevenidores en un
 temps après següent qui a la un ne a l'altra no éran certes per rahó
 natural; donchs que ells concordassen ab tanta efficàcia en tantes
 veritats naturalment incertas com són aquellas en què ambdós se
 concordaren dels misteris amagats de Déu e de les coses esdevenidores,
 per força covenia a fer que ells havien un mateix doctor qui-ls feya
 75 concordar en aquellas coses; e aquest era nostro Senyor Déu, qui-ls ho
 revelava. Per què appar que lo segon motiu és ben fundat qui prova la
 excel·lència del stament chrestian, per tal com és fundat en sola e pura
 veritat.

Lo terç motiu provant la excel·lència d'aquest sanct stament sí és la
 80 dignitat e auctoritat e certitud d'aquells qui aquest sanct stament han a
 nós liurat e tramès, après lo nostre cap Jhesuchrist. Car après Ell són
 venguts los sancts apòstols e màrtirs e doctors altament per Déu
 il·luminats, qui aquest sanct stament han ab subirana diligència
 examinat e provat e fundat per perfeta intel·ligència de la sancta
 85 Scriptura, axí com toca Ricart en lo primer libre *De la sancta Trinitat* en
 lo terç capítol⁸. Per lo qual motiu podem axí argüir: Com nos hagueren
 los sancts passats dites tantes excel·lències d'aquest sanct stament si no
 fos ver? Cert, no appar per res, majorment com la nostra sancta religió e
 ley chrestiana impugna falsia e tota monçonega axí com ha via de infern
 90 e axí com a mortal pestilència e com a gran peccat. Axí mateix, si no
 sabessen que aquest sanct stament hagués aquellas excel·lències que
 ells deyen, com, donchs, foren axí orats que se·n fossen donats a mort
 tan cruel ne a tantes penes e martiris per provar la veritat e excel·lència
 del sanct stament aquest que preycaven?

95

[21]
CAPÍTOL XXI

Qui prova que los fundadors de chrestiendat no sien stats decebuts

- 5 [21r] Ne pots dir que aquests sien stats decebuts¹, car lo Fill de Déu,
qui és stat lo primer fundador seu, no pot ésser enganat. Ne aquells
gloriosos àngels qui foren a la nativitat sua e babtisme e dejuni e en
diversos fets seus, donant testimoni de veritat a Ell, no pogueren ésser
enganats, com sien e fossen benevuyrats e tostemps vegen Déu e en Ell
vegen les veritats que denuncièn. Ne sent Johan Babtista ne Evangelista
10 ne la sua preciosa mare, qui foren persones per tot lo món aprovades,
no·ns hagueren enganats. Ne sanct Paul quant fo arrapat en paradís, de
què diu que hoý paraules que no·s deuen dir als hòmens, qui tot aquest
stament viu en sperit e puy ne preÿcà altament e transcendent per tot
lo món e·n scrivi tan grans e tantas meravelles e ab tanta eficàcia e
15 virtut; si, donchs, ell no fos cert de açò que·n deya, diguera gran falsia e,
per consegüent, fahera contra la sua ley matexa, per tal car qui diu
scientment cosa que pensa que sia falsa o dubtosa e la preposa axí com
a vera, aytal diu falsia e contra la sua consciència.
- 20 Ítem, o no devem creure a negú de les coses passades que no havem
vistes ho·n devem creure algú. Si dius que a negú no devem creure,
segueix-se, donchs, que no deus creure a negú que lo món sia stat ans
que tu ne que al món sia ne haja altres coses sinó aquellas que has
vistes, ne que aquest hom sia ton pare ne que aquesta dona sia la tua
mare²; les quals incredulitats són orades e contra totes bones custumes
25 e aprovades en lo món, e açò destrouira tota vida política e civil e

conversació e amistança de gents e tota sciència legal e humana e tota benvolença de gents en lo món; donchs per força havem a dir que havem a creure a algú d'açò que no havem vist ne-ns és cert sinó per relació d'altre. Com, donchs, d'aytals coses a negú no puxa hom tan ben
30 creure com a les comunitats pus famoses e pus aprovades e pus honestes en lur vida e conversació, axí com fo ans de Jhesuchrist la comunitat dels jueus, qui ab tanta diligència cercaren e observaren, ans que fos chrestianisme, los libres del vell Testament —axí com appar en los libres dels *Reys* e de *Esdras*—, e après fo semblant de açò curosa la
35 comunitat de chrestiendat, majorment en son començament, quant hi fo major mester, car lavors los sancts apòstols celebraren diversos consiliis generals e fundaren la sancta religió chrestiana segons inspiració del sanct Sperit, ab tota aquella veritat e caritat e prudència que pogueren, donant a aquella testimoni de si mateix per la lur
40 pròpria sanch e mort, car tots per la major partida foren martiritzats per mantenir la veritat de la sancta religió chrestiana, appar donchs rahonable que als dits e libres que aquestas dues comunitats nos han lexats devem creure fermament, axí com són lo vell Testament, que havem haüt dels jueus, e al novell, que havem haüt dels sancts apòstols;
45 en los quals libres vehem e podem entendre l'estament chrestia quin ne qual devia ésser ne com subiranament devia amar e seguir e mantenir veritat, e aquella tenir en totes maneres.

Aprés donà al stament chrestia aquest mateix testimoni la comunitat dels sancts màrtirs contínuament per CCC anys que durà lur persecució,
50 qui per aquesta matexa cosa ab gran alegria sofferiren inextimables turments e finalment ne prengueren mort; la qual cosa no faheren [21v] si no fossen certs d'açò que mantenien. Aprés li donà aquest mateix testimoni de veritat la comunitat dels sancts doctors passats, per Déu altament il·luminats, qui per diverses maneres ruminaren e examinaren³
55 la veritat de la sancta fe cathòlica e de la sancta Scriptura e per diversos consilis generals encercaren tots los fonaments de chrestiendat, axí com appar en la xv^a distinció del Decret⁴.

Donchs appar manifestament que, si a neguna relació del món deu ésser donada fe, molt més en aquestas tan nobles comunitats deu ésser
60 donada fe, e més que a negunes altres, en tot ço que-ns han dit de la sancta fe cathòlica, majorment com a provació d'açò hi haja Déus mostrats diversos miracles, axí com davall⁵ apparrà, dels quals ne de semblants neguna secta del món no-s pot gloriejar.

65 E per tal deya sent Augustí en lo xviii libre *De la ciutat de Déu*, en
xxxviii capítols⁶, volent ensenyar la certenitat⁷ que han los chrestians
d'açò que dien lurs Scriptures, per la gran diligència dels pares passats,
diu enaxí: que moltes scriptures de les quals fa menció la sancta
Scriptura en los libres dels *Reys* e en altres parts no són per aquests
70 sancts doctors aprovades ne per la sancta església rehebudes axí com a
dignes de plena auctoritat e de fe, sinó solament aquellas qui-s
contenen en la Bíblia. E açò per tal com la fe chrestiana, axí com a cosa
tota divinal, no reep sinó aquellas qui per sperit de profecia o per
special inspiració del sanct Sperit són stades scrites. E d'açò fa menció
75 aquí ell mateix en l'onzèn capítol d'aquell mateix libre⁸, hon fa
differència dels vers profetes de Déu e de aquells a qui no deu ésser
donada fe.

[22]

CAPÍTOL XXII

*Qui aporta altres rahons a provar la dita excel·lència del sanct
stament chrestia*

- 5 A provar aquesta matexa excel·lència d'aquest alt stament chrestia
apòrtan algunes altres rahons aytals.
- 10 La primera és aquesta: car aquest sanct stament contén en si los pus
rahonables fonaments qui-s puxen al món cogitar. E açò appar si-ls
attens quascú per si mateix, car lo dit stament posa per son primer e
principal fonament que és un Déu tot sol, la qual veritat no solament
chrestians, jueus e serraïns, ans encara tots los filosofos la aprovaren.
Axí mateix posa aquesta sancta religió per fonament seu que aquell Déu
deu ésser per tots amat més que neguna altra cosa, e açò per tal car és
15 en si subiranament bo e nostre creador e aquell qui és terme e fi e
compliment de tota creatura e de tots nostros bons desigs. Posa encara
aquest sanct stament per fonament seu que hom deu amar son proïsme
axí com si mateix, en los quals fundaments penja tota la lig chrestiana,
segons que diu Jhesuchrist, *Mathei xxii*^{o1}. E d'aquests principals
fonaments ixen tots los chrestians manaments e consells e sagraments,
20 qui són los pus rahanables qui-s puxen trobar sots Déu, axí com appar a
aquells qui ho entenen. E açò diu sent Augustí en lo segon libre *De la
ciutat de Déu*, en lo segon capítol², dient que en aquest sanct stament e
religió chrestiana neguna legesa^{2bis}, neguna falsetat, neguna
impossibilitat no s'i conté, car ací no s'ic mana creure sinó cosa possible
25 e qui posa e ensenya més poder e saviesa e excel·lència en Déu que

[22r] no dir lo contrari, ne s'ic mana fer sinó coses sobiranament religioses, honestes e sanctas. E d'açò parla ell encara en los xxii libres, en lo quint capítol, e en un libre altre qui s'appella *De utilitate credendi*, en un parraf qui comença axí: *Vulgus marium et feminarum*³, hon diu moltes coses fort grans e honorables d'aquest sanct stament, tractant e confermant aquesta sentència.

La segona rahó que aquests fan pren fonament en consideració de les errors de les altres sectes, de les quals aquest sanct stament és tot net e pur; e tu attén, donchs, dien aquests, a les altres sectas e veuràs que la una secta adora ýdoles e obra feta per mans pròpies d'aquells qui les adóran, la oradura dels quals apparrà davall en lo *Quint libre*, en lo tractat de la fe, e pus largament en lo *Deèn libre*, quant tractarem del primer manament de Déu. Altres, axí com los serrahins, spèran per benevuyrança ço qui-s cové a les bèsties principalment, ço és delits carnals e segons la gola; açò mateix digueren los epicuris, contra tots los quals parla Avicenna, en lo novèn libre de sa *Methaphísica*⁴, en lo setèn capítol, e Averrois, comentador de Aristòtil, *Sobre lo vuytèn libre Dels phísichs*, impugnant lur patró Mafumet en aquesta partida axí com a hom sobiranament foll e vil bacallar^{4bis} e enganat. Altres n'i ha, axí com los seduceus, qui neguen resurrecció. Altres n'i ha, qui s'appellen manicheus, qui posen dos déus. Los jueus, axí mateix, dampnen lo novell Testament e neguen que Jhesuchrist sia vengut e los sacraments nostres repútan ésser no res, per la gran ignorància de lur pròpia ley, qui lo temps los ensenyà en què Jhesuchrist devia venir e ley novella devia començar, axí com davall apar clarament en aquest libre, en lo capítol CCCVI⁵, e apparrà mils en lo *Novèn libre*, qui és de l'adveniment de Jhesuchrist.

Axí mateix los grans e majors filosofos han posades moltes errors, axí com diu Aristòtil en lo segon libre de la sua *Politica*⁶; e ell mateix, parlant de vida moral dix moltes errors, entre les quals és aquesta una: ço és que, si los hòmens vells volen ésser virtuosament temprats, mester los fa entendre en obres carnals e generatives; la qual cosa és abhominable més en vell que en altra, com en vell deja més apparer castedat que en altre e luxúria en hom vell sia a Déu pus abhominable que no en hom jove, e pus fort lo-n poneix. Moltes altres errors posa qui serien longues de dir, emperò ell és tengut per príncep sobre tots los filosofos. Axí mateix dix aquell gran filosof Tul-li en lo libre qui s'appella *De la natura dels déus*⁷ que, si algú engendra fills en tanta còpia

65 que no·ls pusca suficientment satisfer de ço del seu, que deu procurar
abortiu a sa muller; la qual cosa és abhominable e contra pietat e virtut
e contra la sperança en nostre Senyor qui preŷca aquest sanct stament
chrestià.

70 Axí mateix dins lo nom chrestià són diverses sectes de heretges qui
per les Scriptures mal enteses han posades innumerables errors, axí com
ensenya sent Augustí en lo libre qui s'appella *De LXXXIII qüestions*, en la
LXIX^a qüestió⁸, hon ensenya com aquests heretges, no volents creure a la
sancta església chrestiana, són legement cayguts en grans errors, axí
com appar de Arri, de Sabel·li, de Fontí⁹, de Faust¹⁰, de Esmerich¹¹, de
Pelagi, Eutici¹² e de molts altres heretges qui, menyspresant la auctoritat
75 de la sancta mare església chrestiana, han posades per si mateix moltes
heretgies; contra los quals [22v] e lur rebel·lió feta a la sancta mare
església diu sent Augustí, en un libre qui s'apella *Contra epistolam
Fundamenti*¹³: Yo no crech a l'evangeli sinó per tal com crech a la sancta
església chrestiana cathòlica; la qual paraula com se dega entendre
80 apparrà daval longament en lo capítol de CCCI¹⁴.

Per què, attenant a totes aquestes errors demunt dites, appar ésser
gran la excel·lència del sanct stament chrestià, en lo qual una error
anch no y és vista ne cosa contra rahó ne cosa impossible ne contra
neguna bona custuma.

85

[23]

CAPÍTOL XXIII

Qui posa en summa los noms dels principals heretges passats e pus famosos e lurs errors

5 Emperò, per tal com aquests demunt dits heretges han dades grans
persecucions e vexacions a la fe chrestiana e per lurs escrits e per
diverses doctrines han fet lur poder de corrompre e de enletgir la dita
inmaculada religió, per tal és necessari que sàpies qui són stats los
principals e quines són stades lurs errors en summa, per tal que mils
10 te-n sàpies guardar quant te vendran davant la tua cara. E deus ací
saber que aquell gran doctor Ysidorus en lo viii libre de les sues
Ethimologies, en lo quint capítol¹, sí posa que alguns heretges són stats
antigament qui-s són partits de la unitat de la sancta mare església e
han pres nom d'aquells qui primers^{1bis} trobaren les heretgies; altres n'i
15 ha haüts qui han pres nom de les causas que lurs errors contenien, axí
com poràs conèixer de quascú en lurs títols davall notats.

E los dits heretges són stats los següents, los quals són axí mateix
notats en lo Decret, xxiiii, *questione tercia: Quidam autem heretici*²:
simonians o simoníachs són aquells qui han pres nom de Simon
20 Encantador, al qual sanct Pere malay per tal com li demanà que li venés
per peccúnia la gràcia del sanct Sperit, axí com legim en los *Actes dels*
apòstols, *capitulo octauo*³; aquests posaren que la creatura no la fa
nostro Senyor Déu, ans la fa una subirana creatura major que totes les
altres. D'aquest Simon diu sanct Gerònim, *in epistola Ad Thesifontem*⁴,
25 que aquesta sua error ordonà ab ajuda de una vil fembra appellada

- Elena; e diu que diverses altres heretgies se són trobades per ajuda de fembres, jatsia que ell mateix diga que aquells qui principalment han la sancta església perseguida per heretgies^{4bis} sien stats grans clergues e prelatz e posats en lum e en regiment dels altres, segons que açò posa axí mateix Gracianus, XXIII, *questione tercia: Transferuntur*⁵.
- Menendrians preseren nom de Menandra⁶, qui fo dexeble del dit Simon, e posà que lo món no era stat creat per Déu, mas per los àngels. Basilidians han pres lo nom de Basilis⁷, qui negà Jhesuchrist haver soferta passió, axí com los serralhins ho négan. Nicholaytes⁸ han pres lo nom de Nicholau, qui fou un dels set diaques de la església jerosolomitana elet per los sancts apòstols, ab sent Steve e ab d'altres anomenats en los *Actes dels apòstols, capitulo vi*⁹; aquest, per gelosia de la muller que havia fort bella, lexà-la e féu-la comuna a totem qui la volgués, per la qual cosa fou girat en custuma entre sos dexebles que los matrimonis se comunicassen, axí que totem anàs a qualquesvolgués muller de l'altra e les mullers anassen a qualsevolguessen marits, la qual error e legesa improva en special sanct Johan en lo seu *Apocalipsi, capitulo secundo*¹⁰.
- [23r] Gnòstichs se appellaren axí per tal car per excel·lència se reputaven hòmens scients, e posaren que les ànimes són natura de Déu, e dien que bé e mal tot és Déu. Carpocracians han pres lo nom de Carpocrat, heretge, qui posà que Jhesuchrist fo solament hom e no fou pas Déu e que fou fill de hom e de fembra. Cirinchians han pres lo nom de Cirinchi¹¹, qui·ls manà observar la circumcisió e preycà que après la resurrecció los hòmens viurien mil anys en delits carnals. Nazaraeus són aquells qui confessen Jhesuchrist ésser Fill de Déu, emperò obsérvan tota la lig vella. Ací nota, axí com posa aquest mateix doctor Ysidorus en lo setèn libre de les sues *Ethimologies*, en lo derrer capítol¹², que antigament los jueus appellaven los chrestians Nazareus per meynspreu e per escarn, per tant com lo Salvador fou natural, segons la carn, de un poquet loch de la major Galilea appellat Natzalet; e no·ls volien appellar chrestians, car aquest nom chrestia, segons la sua interpretació, devalla de unció divinal feta en la ànima d'alcú axí appellat o significa, en algun, sperit de profecia, del qual nom era ja profetat axí en aquell temps: Lo meu poble serà appellat de nom novell¹³, ço és de nom chrestia, segons que aquí mateix expon Ysidorus. És ver que antigament nazareu era nom de persones de gran sanctadat, axí com nos declara Jeremies, *Trenorum, capitulo iii*¹⁴, quant diu que los natzareus seran

- 65 en glòria pus blanchs que la neu, pus nets que la let, pus vermells que
lo vori antich e pus bells que·l saffir. E en aquesta manera entén a
parlar la Scriptura quant posa que Sempso fou natzareu e sanct Johan
Baptista¹⁵ e·s diu de sent Jacme Menor; emperò, quant hoyràs dir
natzareu heretge, entén-se d'aquells qui posaren la dita error.
- 70 Offits prengueren nom de offi, qui és vocable grech e vol dir en latí
colobra, serpent; aquests colen serpents per tal car dien que la serp
aportà a paradís terrenal dignitat de sciència de bé e de mal, la qual
dignitat no era en los primers pares nostres ans que la serp los parlàs.
Velentinians han pres nom de Valentí, qui posà algunes fantasias segons
les vies de Plató, filosof, lo qual ell mantenia; ço és que tornaven los
75 segles e anys passats e totes les coses en un mateix stament; e deyen
que totes les coses, tornant per lur orde eternalment acostumat,
passaven segons revolució del gran any qui contén xxxviii anys solars,
en los quals totes les planetas e còrsors celestials han fet lur cors.
D'açò, si a Déu plau, parlarem en lo *viii^{en} libre* quant tractarem dels
80 corsos celestials, per què ací no y cal pus parlar d'aquesta matèria. Posa
encara aquesta malvada secta de heretges que Jhesuchrist no havia pres
carn de la verge Maria, jatsia que dins son ventre fos stat; ans deyen
que, axí com l'aygua passa per la canal que no pren neguna porció ne
part de la canal, axí lo Salvador passà per la gloriosa mare sua sens que
85 de la sua sanch ne carn no pres neguna cosa.

[24]

CAPÍTOL XXIII

*Qui continua la matèria dels heretges segons aquell mateix doctor
Ysidorus en aquell mateix libre e capítol*

- 5 [23v] Continuant la matèria dels heretges segons aquell mateix
doctr en aquell mateix libre e capítol, deus saber que, après los dits
heretges, posa Ysidorus aquí mateix que són los apelites, qui prengueren
nom de Appel·les e posaren un Déu de natura de foch, creador dels
àngels e de les altres coses; digueren axí mateix que Jhesuchrist no era
10 stat Déu segons veritat, jatsia que apparegués que axí fos¹; e posaren
que totes les coses éran en ço que eren no segons veritat, mas segons
apparença de nosaltres. Archoncians² foren aquells qui posaren que la
universitat de les creatures era feta per los archàngels. Adamians han
pres lo nom de Adam per tal com van nuus hòmens e fembres, axí com
15 féu Adam e Eva. Caÿams³ són axí appellats per tal com adoren Caÿm.
Secians⁴ han pres lo nom de Seth, fill de Adam; aquests posaren que
Seth fo Christ promès per Déu al món. Melchisedecians han pres lo
nom de Melchisedech e posen que Melchisedech no fo hom, mas fon
virtut de Déu. Angelicals són dits aquells qui adoren los àngels.
20 Apostòlichs són dits aquells qui no volen possehir res proprii ne volen
rehebre negú qui res haja proprii. Cerdonians són qui posen ésser dos
principis e començaments de totes coses, e lur príncep hac nom Cerdó.
Marcionistes han pres nom de Marció, qui fo philosoph hystoich qui,
següent la via de Cerdó, posà dos principis ésser de totes coses: la un
25 per rahó de bondat, l'altra per rahó de justícia. Artoteritas⁵ offiren a Déu

pa e formatge al·legant per si mateix que los primers pares oferiren a Déu fruyts de terra e fruyt de ovelles. Aquaris són appellats aquells qui solament posen aygua en lo calze quant dien missa. Severians han pres lo nom de Sever; aquests no beuen vi ne reeben lo vell Testament ne creen resurrecció. Tacians⁶ han pres lo nom de Tacit, qui han altra nom, ço és enacràtichs⁷; aquests no mengen carn, ans la han en abominació axí com a cosa no leguda.

Alogis⁸ són aquells qui no crehen que Déu sia paraula ne, per consegüent, que Jhesuchrist sia paraula de Déu; aquests no reheben l'*Evangelí* de sent Johan ne l'*Apocalipsi*, car sent Johan posà que lo Fill de Déu era paraula de Déu. Carafregians⁹ foren de Frígia, los patrons dels quals foren aquests tres, ço és Montanus, Prisca e Maxilla¹⁰; aquests posaren que lo sanct Sperit era vengut sobre ells e no pas sobre los apòstols. Cartaroes¹¹ han pres nom de mundícia; aquests se gloriegen fort en lurs mundícies e dien que a negun penident no és dada remissió de peccats; dien, axí mateix, que les viudes, si prenen marit, que deuen ésser tengudes per adúlteres; e dien que ells són pus mundes que los altres hòmens del món. Paulians han pres nom de Pau Samosatèn¹², qui posà que Jhesuchrist no era stat tostemp, ans havia haüt començament de la sua mare. Ermogenians han pres nom de Ermògenes¹³, qui posà matèria eternal ésser deessa, de la qual Déu no nat havia tot lo món fet. Manicheus han pres lo nom de un hom de Pèrsida appellat Manis; aquests posaren dos déus: la un bo e l'altre mal; del mal exien les males coses e del bo les bones, axí com l'aygua hix de la font; condampnen lo vell Testament e-l novell en partida. Canomians¹⁴ són qui viuen sens ley. Antropomorfitans posen Déu ésser cors e haver membres corporals. Eraclians han pres nom de Eràclit¹⁵; aquests meynspresen lo sa[24r]grament del matrimoni e posen que los infants pochs no han paradís. Novacians han pres lo nom de Novat¹⁶, prevere de Roma qui-s levà contra papa Corneli¹⁷ e li volch tolre la cadira papal; aquest posà aquestas heretgies, ço és que dix que no devia hom rehebre a misericòrdia los apostatats de la fe, e los batejats rebatejava.

Montans foren aquells qui en temps de la persecució de la sancta església fugiren a les muntanyas; e per aquesta cosa separaren-se de la unitat de la sancta església. Ebionitans han pres nom de Ebió¹⁸; aquests posen que solament Jhesuchrist fon just; aquests són mig jueus, car axí serven lo evangeli que axí mateix se serven la ley judayca carnalment;

65 contra aquests parla sent Paul *Ad Galatas*¹⁹ longament. Ffontinians han
pres lo nom de Fontino²⁰, heretge, qui posà que Jhesuchrist era fill
natural e per via comuna concebut de Josep e de madona sancta Maria.
Aerians han pres nom de Eri²¹; qui posaren que no-s deu oferir sacrifici
per los morts. Aecians han pres nom de Aeci²² e posaren que, en la
70 sancta Trinitat, les tres persones no éran semblants; e posaren que negú
qui stiga ferm en la fe cathòlica no serà punit per negun peccat que fet
haja. Origenians han pres lo nom de Orígenes e posaren que lo Pare no
pot veure lo Fill²³ ne-l Sperit sanct no pot veure lo Fill; e posen que les
ànimes dels hòmens totes foren creades en lo començament del món e
que lavors foren totes sentenciades per nostro Senyor Déu a informar
75 qualche cors, e aytal cors que, segons que les ànimes aquelles han haüts
més peccats o meyns, aytant serà millor o pijor lo cors que informarà; e
dien que per aquesta cosa axí a ordonar fo fet lo món. Noecians han
pres lo nom de Noet²⁴; qui posaren que Jhesuchrist era Pare e sanct
80 Sperit e que no havia trinitat de persones en la divina natura, ans era tot
una persona e una natura qui havia tres officis, per los quals era
appellat Pare e Fill e sanct Sperit; e deyen que lo Pare era aquell qui
havia soferta passió, e per tal foren appellats passians²⁵ per alguns.

[25]

CAPÍTOL XXV

*Qui continua la dita matèria dels heretges segons aquell mateix
doctor en aquell mateix libre e capítol*

- 5 Sabel·lians han pres nom de Sabel·li, dexeble del dit Noet; qui
posaren lo Pare e Fill e sanct Sperit ésser solament una persona. Arrians
han pres lo nom de Arri, prevere de Alexandria, qui posà les persones
divines haver diverses natures e Jhesuchrist no ésser Déu, mas posà que
fo subirana creatura. Macedonians han pres nom de Macedoni,
10 archabisbe de Costantinoble; aquests posaren que·l sanct Sperit no era
Déu. Appol·linaristes han pres nom de Appol·linari; aquests posaren que
Jhesuchrist havia pres de natura humana solament cors, mas no ànima,
ans la sancta divinitat animava aquell preciós cors de Jhesuchrist e·l
vivificava axí com a ànima. Antedicomeras¹ són aquells qui posen que
15 la reverent mare de Jhesuchrist, après que hac haüt lo Salvador, fou
carnalment coneguda per Josep, marit seu. Oretanges² són aquells qui
posaren que lo Fill és en lo Pare axí com ve[24v]xell poc dins vexell
gran. Patricians han pres nom de Patrici; qui posaren la carn humana
ésser feta per lo diable. Colicians han pres nom de Colit³, qui posà que
20 Déus de negun mal no era causa, contra la sancta Scriptura, per la qual
Déus nos diu: *Ego Deus creans mala*⁴, e vol dir que Déus és aquell qui
crea los mals, ço és mals de pena. Fflorians han pres nom de un heretge
appellat Florín, qui posà, per lo contrari, que Déus fahia tots los mals,
contra açò que diu la Scriptura, que Déus no fa peccat⁵.

- 25 Donatistes han pres nom de Donat, qui fou de Àfrica, e tota Àfrica
corrompé posant aquesta heretgia: que lo Fill era menor que·l Pare, e·l
sanct Sperit menor que·l Fill; e posà que los cathòlics se devien
rebatejar. Bonossiachs han pres nom de Bonosi⁶, bisbe; qui posaren
Jhesuchrist ésser Fill de Déu per gràcia solament e no per eternal
30 generació. Circumcilions⁷ per amor de martiri maten si mateix per tal
que muyren màrtirs. Pricil·lianistes han pres nom de Priscil·lià⁸, qui en
Spanya compòs novella error mesclada de la error dels manicheus e dels
genòstichs⁹. Luciferani han pres nom de Lucífer¹⁰, bisbe; qui errans en
la error de Arri, demunt dit heretge, no volgueren tornar a la
35 misericòrdia de la sancta església. Jovinians han pres lo nom de
Jovinià¹¹, monge, e posaren que no havia neguna differència quant al
mèrit entre stament virginal e matrimonial ne entre benmenjants e
dejunants. Elvidians han pres nom de Elvidi; qui posaren que, après que
Jhesuchrist fou nat, la sua sancta mare hac diversos fills de Josep.
40 Paternians han pres nom de Paterno, e posaren que les parts jusanas del
nostre cors són fetas per lo diable. Aràbichs han pres nom de Aràbia, e
posen que la ànima mor ab lo cors, emperò que lo derrer die resuscitarà
lo cors e la ànima. Terculianistes han pres lo nom de Terculian¹²,
prevere de Àffrica e de la ciutat de Cartayna¹³; qui posaren la nostra
45 ànima ésser corporal, e digueren que totes les ànimes dels peccadors
tornaran diables après la mort corporal.
- Tesserresdecatites¹⁴ són aquells qui observen la pasqua ab los jueus
en la luna xiiii^a. Negastes¹⁵ són aquells qui posen que gran peccat és qui
de nits reposa. Pelegians han pres nom de Pelagi, monge; e posen que
50 sens la gràcia de Déu l'hom pot merèixer la vida perdurable. Nestorians
han pres lo nom de Nestori, archabisbe de Contastinoble; qui posaren
que madona sancta Maria no era mare de Déu, mas que solament era
mare de hom; e posaren que en Jhesuchrist era altra persona la divinal e
altra la humanal. Euticians han pres nom ab Eutice¹⁶, abbat de
55 Contastinoble, qui posà que en Jhesuchrist no havia natura humanal,
sinó solament divinal. Achèfals són aquells que hom no sap d'on se
hagueren començament; aquests impugnen los iii consells¹⁷ de
Calcedònia aquí tenguts per la sancta església; aquests posen que en
Jhesuchrist no ha dues substàncias, ans hi ha solament una natura.
60 Teodosians e galanites han pres nom de Theodosi e de Galan¹⁸, qui en
temps de Justinian¹⁹, emperador, foren per lo poble de Alexandria elets
bisbes ensemps e ordonats²⁰; aquests seguiren les errors de Eutici

demunt dit e de Discor²¹ e impugnaren lo consell general celebrat en Calcedònia e posen una natura solament en Jhesuchrist, emperò los
65 theodosians la po[25r]sen ésser corrupta e·ls galanitas, incorrupta. Genoÿtas e tritoÿtas²² són devallats dels dits theodosians; los genoÿtas posaren que la divinitat de Jhesuchrist no sap les coses esdevenidores qui són scrites del die e de la hora derrera; los tritoÿtas són axí appellats per tal com posen tres déus ésser, axí com són tres persones en la sancta
70 Trinitat.

Ultra aquests, diu Ysidorus aquí mateix, y ha moltes altres heretgies qui no han nom ne hom no sap qui foren los primers inventors, dels quals heretges n'i ha alsquns qui dien que la divinitat en Jhesuchrist fon passible; altres dien que Jhesuchrist és fill temporal de Déu lo Pare e no
75 pas eternal; altres neguen la nostra ànima ésser a ymage de Déu; altres pensen²³ innumerables mons ésser fora aquest; altres dien que aygua és e sta coeternal ab Déu; altres dien que deu hom anar descalç; altres no volen menjar ab los hòmens. Les quals errors són dampnades per los sancts pares cathòlics e per los consells generals de la sancta mare
80 església, per tal com totes aquestes heretgies impugnèn la veritat de la sancta fe cathòlica.

[26]

CAPÍTOL XXVI

*Qui posa altres heretgies diverses e altres heretges; e posa què-ls ha
dada ocasió de errar*

- 5 Gelasi papa, emperò, posa d'altres heretgies e alguns dels
precedents, segons que recompta Gracianus en lo Decret, en la xv^a
distinció, en lo parraff *Hec et hiis similia*¹, e diu axí: que los següents,
ab tota lur seqüela e mala doctrina, són dampnats e foragitats
empertostemps² de tota la sancta mare església e irrevocablement
10 excomunicats, ço és³: Symon Magus, Nicholaus, Cherindus, Basilides,
Marcion, Ebion⁴, Paulus Salonsatenus, Lonosus⁵, qui tots erraren en
semblant error; Montanus, Appollinaris, Valentinus, manicheus⁶,
Faustus, Sabellius, Anius⁷, Macedonius, Salonius, Novacius, Salustius⁸,
Calixtus, Donatus, Eustachius, Pelagius⁹, Iulianus *eciam* Latinencis¹⁰,
15 Celestinus, Maximianus, Pristillianus de Yspània, Lapadius, Dioscorus,
Euticius¹¹, Petrus, qui corrupé Alexandria; altra Petrus, qui corrupé
ab ses heretgies Antiochia¹²; Achacius de Contastinoble, ab lurs
seguidors e ab totes lurs heretgies scrites ne preïcades.
- 20 Vet la sancta religió chrestiana quanta persecució ha portada per
aquests e per infinits altres qui despuys són stats. Vet com ha fet mester
que fos fundada sobre ferm fundament e com la persecució que aquests
errans demunt dits li han dada prova que ella és subiran stament e de
subirana excel·lència e tot en veritat fundat, car són venguts los vents e
25 les aygües de la gran intel·ligència e saviesa diabolical de aquests contra
ella, emperò no la han poguda atterrar, car la veritat venç a la fi, segons

la sancta Scriptura¹³, après que és molt de temps perseguida. D'aquests diu sent Ambròs, *Super psalmum Beati immaculati*¹⁴, que són axí com les guineus a les quals Sampson ligà en les coes foch per metre foch a les meses¹⁵ dels gentils. Car aquests, jatsia hagen diverses cares per diverses errors que posen, emperò la intenció final de tots és una, en la qual tots són units, ço és destruir la sancta religió chrestiana¹⁶. D'aquests diu lo Decret, *Prima, questione prima: Sicut Christus*¹⁷ que són axí com a símia, qui-s mostra hom e és bístia; axí aquests se fenyen chrestians e són enemichs capitals de la sancta religió chrestiana. E açò en tant que posa sent Augustí, *De uera religione, cap. [25v] primo*¹⁸, que, si heretges no fossen stats, tot lo món fóra vuy sots la vera lum de la sancta religió chrestiana e lig.

Aquests en lurs errós han haüts tres mals fonaments. Lo primer és stat ergull e presumpció e capitositat, presument de si mateix e de lur mal saber, segons que posa sent Gregori, *tercio Moraliū, capitulo XLIII*¹⁹. E açò mateix posa lo Decret, *xxiiii^a, questione tercia: Quid autem*²⁰. E d'aquest mal fundament és vengut lo segon, ço és que han parlat axí follament per mala intel·ligència que han haüda de la sancta Scriptura, en la qual los lexava Déus caure per lur gran supèrbia, segons que posa sent Augustí *Ad Yponenses*²¹ en lo començament. Lo terç mal fonament és stat per la gran fe que ells daven als dits dels filosofes; axí ho diu sent Jerònim en la epístola *Ad Thesifontem*²², hon posa que en special la doctrina de Pictàgoras e de Zenon, príncep dels estoichs, són stades a ells ocasió de tant errar.

50

[27]

CAPÍTOL XXVII

*Qui posa com se deu hom haver en conversació ab los heretges
segons ordinació de la sancta església*

- 5 Per tal, donchs, que la conversació d'aquests no puxa corrompre ne
tacar neguna ànima chrestiana, ha la sancta romana església ordonat
prudentment que quascun chrestià avorresca tota lur companyia axí
com de diables, per tal car lur companyia taca los altres, segons que
havem xxiiii^a, *questione prima: Qui dignior*¹; per què a eximpli nostro los
10 sancts passats los fugien axí com a demonis, hon deus saber que diu la
glosa, *Iohannis secundo*², que, com sanct Johan Evangeliste vehés en un
bany hon entrava un heretge, tantost se exí de la casa dient: Hiscam ich
per tal que la casa no·ns en vinga dessús per los peccats d'aquest
heretge.
- 15 Lo segon statut de la sancta església contra aquests heretges sí és
que negú no sia en lurs convits ne congregacions, axí com appar xxiiii^a,
*questione iii^a: Clericus*³; ne les lurs congregacions sien appellades
convents ne col·legis, mas *conciliabula*, ço és conventícols⁴, axí com
appar aquí mateix.
- 20 Lo terç, que quascú·s quart de comunicar ab ells en neguna cosa, e
açò axí mateix per tal car tots són excomunicats, axí com appar en lo
Decret, en la distinció xliii: *In mandatis*⁵. No és, emperò, vedat als
predicants que no·ls puxen preïcar e·ls induesquen a convertir-se a la
sancta fe cathòlica. Deus ací saber, emperò, que, per tal que sots spècia
25 de bé aquesta pravitat herètica no puxa entrar en la sancta religió

chrestiana, és statut^{5bis} en la sancta església que negun lech, encara que sia de quin orde-s vulla, no haja offici de preÿcar, axí com appar aquí mateix.

Lo quart, que lurs obres ne scriptures no sien tengudes per negú, jatsia que contenguen veritat; car, pus que l'actor de la obra és dampnat per la església, segueix-se que la sua obra és axí mateix dampnada e vedada. Rahó és car, segons que posa Ysidorus *De summo bono, libro tercio, capitulo xii*⁶, aquests malvats mesclen mal ab bé e sots àbit de ovella cobren lo cor que han de lop, e sots la mel de la sancta Scriptura e de lur ypocrital vida posen la error cuberta e axí corrompen molta persona e la aporten a dampnació. Interrogat sent Anthoni⁷ de la [26r] manera com poria hom viure justament e sancta, entre los altres consells que donà fo aquest, ço és que null temps hom no legís doctrines de heretges. Yo viu un doctor theòlech qui molt amava doctrines aytals e vedades e suspitoses, en tant que axí l'inclinaren a lurs errors, que stech algun temps dubtós en la fe donant major crehença a les doctrines suspitoses e a lurs actors que a la sancta fe cathòlica. En aquesta matexa error caygueren alguns grans artistes en l'estudi de París, qui contra la sancta fe cathòlica mantenien diverses errors filosòfiques, les quals impugnà aquell reverent bisbe de París appellat Steve⁸, de bona memòria; per què no és meravella la sancta sglésia si veda lurs dits als chrestians, pus que lurs dits són axí corromputs e corruptius⁹ de coratges per lurs apparenses semblants a veritat e per la natura humana, qui per sa natural e original corrupció ha que és més inclinada a creure mal que bé. Emperò açò se deu entendre de heretge judicialment¹⁰ dampnat per la sancta mare església, car tots aquells qui per alguns se dien heretges no són heretges; e-s deu entendre encara açò qui dit és, en cars que la sancta mare església no aprov res que l'heretge aquell haja fet, ans impugna totes les sues obres. E per tal legudament podem legir e tenir les obres de Orígenes, car, jatsia que alguns diguen que haja posades heretgies, emperò la sancta església aprova algunes obres sues sobre la sancta Scriptura e alguns sermons e omelies sues, les quals legim entre l'any en lo ofici ecclesiàstich.

Lo v^e és que hom se deu fort guardar de disputar ab ells, si donchs no és home fort entès e en loch hon dega la disputació profitar e-s puxa lur malícia abaxar; e, si fer-se pot, no-s deu fer davant lechs. De tot açò són al-legats diversos doctors en lo Decret, xxiii, *questione tercia: Cum*

65 *quibus*¹¹. No contrastant, emperò, lur malícia, per ocasió lur ha lo gran
 patró de la sancta església chrestiana, Jhesuchrist, grans béns fets al
 poble chrestia, car volent ells impugnar la veritat de la fe han-nos dada
 rahó de leixar tota peresa e de batallar per la amor e honor del Senyor
 vigorosament contra ells; per ocasió de la qual cosa som entrats pus
 70 pregonts que no fórem en los amagats secrets de la sancta fe cathòlica,
 axí com diu sent Augustí en lo xvi libre *De la ciutat de Déu*, en lo segon
 capítol¹² *et De uera religione, capitulis vii^o et octauo*¹³, e appar en lo
 Decret, xxiii, *questione tercia: Transferuntur*¹⁴. E d'açò parla axí mateix
 sent Augustí sobre aquella paraula del setèn *Psalm: Vasa mortis*¹⁵ e sobre
 aquella del novèn: *Incenditur pauper*¹⁶. No-res-meyns, que axí mateix
 75 per special gràcia de Déu és axí que la sancta chrestientat, aytant com
 és stada per los heretges més tribulada, aytant a la fi és stada pus fort
 ligada ab la veritat e ab lo patró, qui la manté axí com a archa posada
 entre innumerables aygües e vents e tempestats e enemichs, qui salvar
 no-s pot per neguna manera sinó per special govern del gran special
 80 patró Jhesuchrist, segons que posa sent Gregori en los seus *Morals*¹⁷. E
 açò posa Cassidorus sobre lo *primer Psalm*¹⁸, e diu axí: *Nouit ecclesia
 beneficio Domini triumphare de suis cladibus ingrauata; persecucionibus
 siquidem proficit, afflictionibus semper augetur, sanguine martirii
 rigatur, tristitia magis erigitur, angustia dilatatur, fletibus pascitur, [26v]
 85 ieiuniis reficitur, et inde potius crescit, unde mundus deficit. Hec ille;* e
 vol dir que la sancta església e religió chrestiana, per special beniffici de
 Déu, tostemps en les sues persecucions venç e de aquellas se aprofita
 molt a la fi; car^{18bis} per afliccions creix, per la sanch dels màrtirs¹⁹ tota
 n'és refrescada²⁰ e pus fort e pus temprada; aytant com majors tristors li
 90 són dades, aytant viu pus alegre e ab major fiança leva lo cor al seu spos
 tostemps; quant és streta e afligida, spera haver gran dilatació²¹ e solaç,
 en los plors dels seus fills és lo seu paximent, en los dejunis rehep ella
 fortaleza. E breument per totes aquellas coses ella creix e-s mellora, per
 les quals lo món e la sua vanitat se abaxa, es minva e-s pijora.
 95

[28]

CAPÍTOL XXVIII

*Per què la sancta religió chrestiana avorreix tant e esquiva los
heretges*

- 5 Rahó per què la sancta religió chrestiana avorreix e persegueix los
heretges per diverses altres vies¹, que davall tocarem al *Quint libre*, sí és
per la gran persecució que amagadament e falsa han donada als fills de
la sancta fe^{1bis} cathòlica, dels quals han molts corruptuts e aportats a
perdició. E per tal diu sanct Gerònim² d'aquests axí: *Resecande sunt*
10 *putride carnes et scabiosa ouis a caulis repellenda, ne tota domus, massa*
et peccora ardeat et corrumpatur, putrescat et intereat. Arrius in
Alexandria una scintilla fuit, set, quia non statim oppressus est, totum
orbem eius flama est populata. Hec ille; e vol aytant dir: que axí deu hom
foragitar e destruir tot heretge de la sancta chrestiendat com lo bon
15 metge foragita e talla de la plaga e nafra tota la carn pudrida, per tal que
aquella no·n podresca més, e axí com lo bon pastor gita la ovella tinyosa
de la companyia de les altres, per tal que la tinya no·s prenga a les
altres; car, com diu sent Augustí en la sua *Regla*³, més val que un
membre del cors sia tallat e mort que si per aquell tot lo cors pudria e
20 l'hom puxes morria. E dóne·n eximpli, d'açò, sanct Gerònim aytal en les
paraules al·legades, car diu que en Alexandria fou Arri heretge per
manera de una scintil·la de foch; emperò, per tal quant aquesta mala
scintil·la no fo apagada en poch de temps, tot lo món corrompé. E per
tal com manera és de aquests tostamps voler esvahir⁴ la sancta mare
25 església per lurs pagànichs e falsaris arguments, segons que posa sanct

Augustí, epístola xxxvi^a *Ad Dioscorians*⁵, segons que ell diu aquí mateix, sens neguna reverència aquests malvats heretges ne pensen que lo Salvador no volc ne vénch inclinar a la sua sancta doctrina los pobles per rahó sinó per vera fe ne veen la auctoritat en què lo dit Senyor ha fundada la sancta mare església, hon ha lexat son vicari, al qual en
30 temps que hom dubte notablament sobre algun pas o punt de la sancta Scriptura deuen tots recórrer finalment axí com a cap de la sancta chrestientdat, segons que appar en lo Decret, xxiii^a, *questione prima: Rogamus*⁶. Per tal, contra aquests la sancta església no solament hi deu
35 procehir simplament, axí com contra los infels, ans encara per violència los deu tornar a la via de veritat o ls deu liurar [27r] al braç seglar axí com a dignes de mort; la qual cosa consella sanct Augustí: *secundo Retractacionum, capitulo quinto*⁷.

Nos-res-meyns ensenya sent Gerònim, en una sua epístola, com
40 chrestia humilment deu posar sos dubtes finalment en la determinació del vicari principal de Jhesuchrist, dient les paraules que diu lo dit doctor en aquella matexa epístola, qui són aquestas⁸: *Hec est fides, papa beatissime, quam in catholica didicimus ecclesia, in qua, si minus perite, aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui*
45 *Petri fidem et sedem tenes; si autem hec nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me culpae uoluerit se imperitum, uel maliuolum uel eciam non catholicum, sed hereticum comprobabit. Hec ille*; e vol dir axí: que, quant lo chrestia dubta en algun punt qui toch la fe o bones costumes e se n'ha a certificar per la via pus alta en aquesta
50 vida segons comun cors, ço és per la cort romana, deu axí dir al príncep de la sancta església, lo qual és lo papa⁹: Benevuyrat pare e cap de la sancta església cathòlica, aquesta intel·ligència he haüda sobre aytal punct qui toca la fe; per què, si ho he tengut ne cregut ab defalliment o imprudentment, a tu suplich que ho vulles esmenar, qui tens la fe e la
55 cadira de sent Pere, vicari del Salvador; emperò, si la mia confessió e intel·ligència és per tu aprovada, yo confés que tots aquells qui-m volran rependre ne esmenar sobre aquest pas tots són malvolents e heretges, com no sia legut a negun de contrastar en açò que la plenitud de la tua potestat ha determenat e haprova.

60 Vet ací lo consell segur que dóna la sancta mare església contra la temeritat e presumpció dels folls heretges, qui res d'açò no volen tenir ne seguir, ans sens tota temor de Déu tostamps falçament impugnen les sanctas Scriptures e corrompen la veritat de la fe aytant com poden; per

65 les quals coses desvien los hòmens de la via de vera salut e·ls aporten a
perdició; per les quals coses són dignes de ésser perseguits e avorrits axí
com a mort e axí com a sement del diable, qui tota la generació de
gràcia studia corrompre e enverinar.

[29]

CAPÍTOL XXVIII

*Qui fa V arguments en favor dels heretges e contra la sancta església
chrestiana*

5 Contra algunes coses demunt dites se mouen fort alguns fautors¹
dels heretges, specialment contra ço que dit és de la lur pravitat e com
los deu hom esquivar e com tots lurs dits e doctrines deu hom avorrir
per oï e per avorrimet de lur gran pravitat e malícia. Contra totes
aquestas coses ensemps fan los demunt dits fautors dels heretges los
10 següents arguments.

Lo primer és aquest: certa cosa és que los heretges són més acostats
a la sancta religió^{ibis} chrestiana que no són los filosofs; com, donchs,
los sancts passats hagen tenguts e al·legats e estudiats legudament los
dits dels filosofs e vuy façen semblant los religiosos e mendicants per
15 tota chrestiendat, appar, donchs, que mils deurien haver, legir e estudiar
e al·legar los dits dels heretges e pus favorables ésser a ells que no als
filosofs, qui éran infeels ni éran chrestians axí com són los heretges.

Lo segon lur argument és aquest: posa sent Gregori en la *Omelia de
la Assensió* del Fill de Déu² aytal paraula: *Corporalia mirabilia*
20 *hostendunt aliquando sanctitatem, non autem* [27v] *faciunt*, e vol dir
que, jatsia per miracles a fer l'hom no sia sanct, emperò fer miracles
senyal és de sanctadat; com los heretges façen diversos miracles, segons
que posa sent Gregori, *xx^o libro Moraliū*³, donchs segueix-se que ja per
axò, quant l'hom és heretge e divís de les credulitats de la església

25 romana, que ja per axò no deu ésser negú axí avorrit ne en si ne en sos
dits, com damunt és dit.

Lo terç argument és aquest: certa cosa és que la església romana no
és de major auctoritat que fou tot lo col·legi dels sançts apòstols; com,
donchs, tot aquell sanct col·legi ensemps caygués en error e lexàs e
30 dubtàs en lo Salvador en temps de la sua sagrada passió e fos fet
meynscreent, appar que no és gran inconvenient creure que la sancta
església romana pot en les sues determinacions e sentències errar, ans
apar cosa rahonable que axí-s puxa fer; com, donchs, aquells qui axí ho
posen sien tenguts per heretges, no appar que heretgia sia de gran pes
35 ne cosa per la qual negú dega ésser avorrit ne los seus dits
meynspresats.

Lo quart argument és aquest: los pus assenyalats doctors e los
majors en vida e en sciència e en fama de la sancta fe cathòlica han
posades doctrines les quals impugna e condampna⁴ sollempnament la
40 dita església romana, no contrastant la sanctadat e sciència e fama dels
dits doctors; donchs la dita condempnació ne aprovació de la dita
església per la qual manen alcú ésser tengut per heretge e vèdan sos dits
e les sues doctrines no deu ésser res preat. E que axí sia de fet, ço és
que los pus assenyalats doctors en sanctadat e sciència e fama que la
45 església romana ha haüts hagen posades aytals sentències, proven-ho
aquests axí: primerament, car sent Gregori papa e famós doctor fo après
sa mort crminat de grans errors, de les quals ne appar una notabla que
ell posà en la benedicció del ciri pasqual quant dix axí: *O, felix culpa,*
*que talem ac tantum meruisti habere redemptorem*⁵, e vol dir: O, culpa,
50 fort ést benevuyrada per tal com has merescut haver aytal redemptor
com és Jhesuchrist, Fill de Déu. Ara, és certa cosa que dir que culpa ne
peccat puxa ésser benevuyrat és una de les pus^{5bis} grans heretgies qui-s
puxen dir.

Segonament, attén a sent Augustí, qui, no contrastant que revocà
55 moltes errors que havia posades, axí com appar en los seus libres qui
s'appellen *Retractacions*, encara ne ha posades algunes altres les quals
no són revocades en les sues *Retractacions*; e per consegüent appar que
ell les tengués per veras. La primera és en lo libre qui s'appella *Sobre*
*Genesis a la letra*⁶, en lo libre hon posa que les ànimes d'aquells qui
60 moren no veen Déu clarament, empatxades per la inclinació que han de
tornar al cors; lo qual dit e oppinió és herètica e dampnada per decretal
de papa Benet xiie. Ítem, posa en lo libre qui s'appella *De fide ad*

*Petrum*⁷, diu enaxí: *Ffirmissime tene, et nullatenus dubites, paruulos, qui de hac uita sine sacramento babtismi exeunt, eterni ignis eterno suplicio puniendos*, e vol dir sumàriament que los infants petits qui moren sens baptisme són deputats a ésser cremats a foch perpetual, com, emperò^{7bis}, segons la sancta doctrina theològica, aquells aytals infants no hagen pena sensible neguna, sinó solament pena qui s'appella de dampnatge, qui no és sinó ésser privats empertostemps de la visió de Déu.

70 Diver[28r]sos altres dits posa qui són erròneus, axí com appar en los scrits dels doctors fets sobre les *Sentències* qui·ls al·leguen aquí mateix, los quals serien lonchs de comptar.

Terçament attén a sent Jerònim e veuràs una expressa heretgia que posa en la omelia que fa sobre aquell evangeli qui comença: *Venit Ihesus in partes Cezaree Philipi*⁸, hon diu axí que lo Salvador dix als dexebls: *Quem dicunt homines esse Filium hominis*⁹ e no dix *Quem me esse dicunt homines ne de se iactanter querere uideretur*, e vol dir que lo Senyor, com fos en la terra de Cesarea, interrogà los dexebls dient-los: Digats-me què dien los hòmens qui és lo Fill de l'hom. E diu sent

80 Jerònim aquí mateix tantost axí: Vet lo Salvador qui demana als dexebls què dien los jueus qui és lo Fill de l'hom e no volch demanar sots aquesta forma, ço és que·ls dixés: Digats què dien los hòmens de mi, ya qui són yo, e açò per tal que no apparegués que·ls faés la dita qüestió per jactància de si mateix; emperò, salva reverència tostemps de

85 mossenyor sent Jerònim, açò és de fet contra l'*Evangelì* de sent March, en lo vuytèn capítol¹⁰, hon diu aquí sanct March que lo Salvador los demanà axí en pròpria forma, ço és *Quem me dicunt esse homines*, la qual qüestió és contradictòria de aquella que sanct Jerònim nega ésser feta per lo Salvador; e per consegüent lo dit de sent Jerònim axí posat

90 com ell lo posa és heretical, com contradiga al test del sanct evangeli, qui és fonament de tota la sancta religió chrestiana.

Quartament attén a aquell sanct doctor sanct Ylari, qui posa en lo xii libre que féu *De Trinitat*¹¹ aytal sentència, ço és: *Vbi pater auctor est, ibi et natiuitas est*, e vol dir que Déus lo Pare, en quant és auctor e fahedor,

95 per açò ha Fill e nativitat dins la sua essència, la qual paraula és herètica, car dins Déu no y ha neguna facció ne operació ne Déus lo Fill no és fet ne obrat, ans aytals vocables pertanyen a Déu solament per esguart de les creatures e no per esguart de neguna processió qui sia dins Déu.

- 100 Quintament attén a aquell gran doctor Joachín¹² abat, qui, emperò,
 en alguns dits seus hereticals és reprovat per lo consell general que
 celebrà papa Innocent lo terç *in Laterano*, axí com appar en lo primer
 libre de les Decretals sots lo títol *De suma Trinitate et fide Catholica*, en
 lo capítol *Dampnamus*¹³. Sisenament attén al mestre de les *Sentències*,
 105 qui és stat tan assenyalat doctor e tan famós, emperò en diversos
 articles és reprovat per los sancts doctors. E sumàriament podem
 concloure que no y ha haüt doctor, per cathòlich que sia stat, que no
 haja posada qualque preposició falsa o heretical o fort perillosa o
 dubtosa en la fe, emperò tots aquests aytals són aprovats e reputats e
 110 loats e tenguts vuy en die per la sancta església.
- Lo v argument principal d'aquells qui sostenen los heretges és
 aquest: car segons que ells al·leguen e és veritat posada en lo Decret,
 xxviii, *questione prima*, en un parraf qui comença *Ex hiis itaque*¹⁴:
Quitquid fit contra conscienciam, edificat ad geennam, e vol dir que tot
 115 ço que l'om fa contra sa consciència tot li és a dampnació de la sua
 ànima; com, donchs, los heretges sustinent e defensant ses heretgies
 [28v] façen segons lur consciència e fahent lo contrari farien contra lur
 matexa consciència e per consegüent a dampnació de lur ànima, donchs
 segueix-se que fahent axí com fan no deguen ésser avorrits ne
 120 maltractats, ans deguen ésser reputats e preats axí com aquells qui-s
 regexen en aquesta part per juý de rahó e bona consciència.

[30]

CAPÍTOL XXX

Qui respon a la primera rahó feta en favor dels heretges

- 5 Responent a aquestas rahons e primerament a¹ la primera, qui diu
sumàriament que més devem haver, legir e estudiar² en los dits dels
heretges que no dels filosofos en quant són pus acostats a la fe que no
los filosofos e, com donchs la església ho consenta dels filosofos,
segueix-se que mils ho deuria consentir dels heretges, per solució
d'aquesta rahó nota ací algunes preposicions.
- 10 La primera sí és que, ja per tal quant los heretges són a nós pus
acostats en alguna part de la nostra crehensa e en la fe que creen ab nós
ensemps, ja per axò no·ls deu hom haver pus familiars ells ne lurs
scriptures. Rahó appar car, aytant com són pus acostats ab nós més que
los filosofos en aytal crehença comuna, aytant poden més noure e de
15 fet noen més a la sancta fe cathòlica, e açò corrompent la sancta
Scriptura en alguna partida hon ells èran³ aplicant a sa corrupció e
colorant ses heretgies ab altra part de la sancta Scriptura mal entesa; e
los chrestians ignorants, quant vehen les errors axí colorades ab les
sanctes Scriptures, meyns se·n poden guardar que de un filosof que
20 expressament nega tota la sancta Scriptura e tots los fundaments de
chrestianisme, per la qual expressa negació e general appar sa error pus
manifestament que no fa de un heretge, qui apparrà que sia sanct en
vida e gran clergue e pregont defenedor de la fe, axí com a gran mestre
en la sancta theologia. E experiència nos ensenya que més de mal pot
25 fer a hom l'enemich aytant com és a hom pus acostat e pus amagat que

no l'enemich qui és luny e públich. E per tal dix lo Salvador, *Mathei x*⁴, que los enemichs principals de l'hom són aquells qui stan ab ell en la casa sua matexa. Per aquesta preposició appar solució manifesta a la primera rahó feta en contrari, car appar que, no contrastant que los
30 heretges nos són pus acostats en alguna part de nostra crehença més que los filosofos, ja per axò no-s segueix que pus segurament puxam estudiar ne haver lurs scriptures que dels filosofos.

La segona preposició sí és que legudament chrestià pot estudiar en llibres dels infels e aquells haver e tenir. Aquesta preposició posa
35 Gracianus en lo Decret, en la distinció de xxxvii⁵, per diverses auctoritats que y aporta de sent Ambròs e de sent Jerònim e de Beda e de Cassio[29r]dorus e per diversos eximplis que-n dóna de diversos sancts qui foren fort instruïts en doctrines dels gentils, axí com Moysès e Salamó e Daniel e sos companys; esquivaren, emperò, aytals
40 sciències si fossen males, axí com esquivaren los menjars de la taula del rey Nabugodenosor, per tal que no faessen contra lo manament de Déu, segons que legim *Danielis*, *primo*⁶. Prove-u encara per figures diverses de la sancta Scriptura, e en special diu que per tal manà Déus en lo libre legal qui s'appella *Leviticus*⁷ que donassen promíssies⁸ de la mel a
45 Déu, volent donar a entendre a ells e a nós per açò que Déus volia que li offeríssem la dolçor e la bellesa de la eloqüència e saviesa e sciència humanal; e per consegüent convenia que hom aprengué les arts filosofiques qui les ensenyen, axí com gramàtica, rethòrica, lògica e semblants sciències filosofiques. Ítem, prove-u encara per eximpli de
50 la sancta Scriptura, de la qual al-legant Cassiodorus diu que tota la sancta Scriptura és plena de colors rethoriques e poètiques, en tant que de la Scriptura sancta à pres començament de bell parlar e polit tota edat e condició de gents. Prova encara Gracianus açò mateix en aquella matexa distinció, en lo capítol *Turbat*⁹, per aquell gran doctor Beda, qui diu scrivent sobre los llibres dels *Reys* que aquell qui veda als altres
55 que per res no ligen los llibres setglars e doctrines ne-ls hagen, ço és les sciències dels filosofos, aquest aytal torba aquells a qui u veda e-ls força de fallir¹⁰ en molts passos subtils de la Scriptura qui no-s poden bé saber sens ajuda de les dites sciències. Diu axí mateix en confirmació
60 d'aquesta cosa que, si aytals llibres e sciències fossen vedades ne no legudes, segueix-se que Moysès ne Daniel no hagueren apreses les sciències dels egipcians ne dels caldeus, qui emperò esquivaren

- subiranament les supersticions e delits dels dits pobles. E açò mateix
toca Gracianus en lo capítol *Qui de mensa*¹¹ aquí mateix.
- 65 Ne, segons que diu aquí mateix Beda, monsenyor sent Paul, doctor
gloriós, apòstol dat per mestre als gentils, no haguera posats en ses
epístoles alguns dits dels gentils e filosofos e poetes si no fos cosa
leguda de legir, estudiar e al·legar los lurs dits. E que sanct Paul ho haja
axí fet, axí u par primerament *prima Corintiorum xv*¹², hon diu axí:
- 70 *Corrumpunt bonos mores colloquia praua*, qui és dit de un gentil
appellat Menaydis¹³, qui volia dir que tot hom de bé deu esquivar parlar
males paraules e vils, car males paraules corrompen bones costums.
Ítem, segonament, lo dit apòstol *Ad Titum, primo*¹⁴ diu axí: *Cretenses*
semper mendaces, male bestie, uentris pigri, qui és dit de un poeta
- 75 appellat Epuniens¹⁵, qui volia dir que los hòmens de la ylla de Cret són
grans monçoneguers e males bèsties e fort pereroses, per sobres de
repleció¹⁶ de lur ventre. Terçament, ell mateix dix e al·legà en Atenes,
preyçant als filosofos infels, la paraula dels lurs poetas qui digueren
quod genus Dei sumus, ço és que nós som del linage de Déu, axí com
- 80 appar *Actuum xvii*¹⁷; e no solament sent Paul e Daniel e Moysès, ans
encara sanct Jerònim, scrivint contra aquell heretge Juvinià¹⁸, al·lega
molts dits dels gentils; e açò mateix [29v] fa en les sues epístoles en
diversos lochs. Semblantment se fa sent Augustí en diversos libres *De la*
ciutat de Déu e en ses epístoles. E diu en lo segon libre *De doctrina*
- 85 *chrestiana*¹⁹ que, axí com lo poble de Ysrael quant se partí de Egipte se-n
portà l'aur e l'argent e vestedures precioses dels egipcians, per tal que u
mudàs en millor ús^{19bis}, car despuys ho oferiren en lo desert a fer lo
tabernacle de Déu, axí les arts liberals e doctrines dels gentils, per tal
com endreçen l'hom a encercar e a trobar veritat e a mils pronunciar-la
- 90 e per tal com contenen algunes doctrines de bones costums e per tal
com instruexen l'hom a procehir pus segurament e clara en totes coses e
pus certa, per tal és legut o profitós als fels chrestians saber-les e estudiar
en elles. E dóna aquí sent Augustí eximpli de molts sancts doctors²⁰ qui
y han estudiat e, per rahó d'aytals sciències, han molt profit fet a la
- 95 sancta església. Ne-t deus pensar que studi de aquestas sciències
setglars e gentils nos sia necessari per defalliment de la sancta
Scriptura, jatsia que ella sia fort alta e subtil, car com dix sent Augustí
aquí mateix la Scriptura sancta conté plenament tot ço qui és a l'hom
necessari a salut, mas aquest saber aytal és loat e legut per diverses
- 100 rahons.

La primera, car honor és a la veritat quant és aprovada no solament per los fels, ans encara per aquells qui són infels. Ara, certa cosa és que los sancts doctors no solament ensenyen la veritat de la fe per la sancta Scriptura, ans sovent la ensenyen ésser possible e rahonable per moltes
105 rahons naturals fundades en les sciències dels gentils, axí com pots veure majorment en los scrits que los sancts han fets sobre les *Sentències*^{20bis} per via disputativa.

La segona rahó sí és car diu mossenyor sent Pere en la sua *Canònica primera, capitulo tercio*²¹: Doctor chrestia no solament deu saber la ley e creure, ans encara deu ésser apparallat tostemp de retre rahó d'açò qui
110 li és demanat e de impugnar rahonablement e clara a aquells qui li contradiran. Ara, certa cosa és que un chrestia qui disputa de la fe ab un infel no li pot fer arguments fundats en la fe, car l'infel li negaria tostemp lo supòsit e li diria que ell pecca per una fal·làcia logical qui
115 s'appella *peticio principii*²², qui és quant l'hom suppon ésser ver en sa disputació ço que per la disputació ell deu concloure e provar. Axí com si yo disputava ab tu e volia provar que tu es hom savi e supposava en lo començament de la disputació que tot animal racional és savi; lavors yo peccaria per aquesta fal·làcia, car del supòsit se segueix lo propòsit, ço
120 és que tu es hom savi; donchs aytal supòsit no-l deig yo permetre²³ per fundament de ma disputació ne haver-lo per supòsit, mas deig-lo concloure o provar axí com a principal prepòsit o aquell o en partida, segons que és bastant a concloure lo prepòsit. Per açò appar que chrestia, disputant ab infel, no pot supposar res de la fe ésser ver, pus
125 que l'infel ho nega; e per consegüent ha a recórrer a sciències comunes al fel e a l'infel, les quals són les sciències filosòfiques e gentils. E certa cosa és que de aquelles no-s poria jamés ajudar si no les havia estudiades e no les sabia; per què mester fa les sàpia.

La terça, car les sciències aquelles [30r] en si matexes són bones e per nostre Senyor Déus als gentils revelades, segons que diu sanct Paul
130 *Ad Romanos, primo*²⁴, e són de fort gran servey a tots aquells qui bé-n saben usar; e aquells qui no les saben són fort enbarassats quant vénen a pas que les han mester e no les saben. E per tal los grans doctors passats aprenien-les en lur jovent, per tal que en l'estudi de la sancta
135 Scriptura fossen mils endressats per aquell Sperit subirà, qui és ver Déu, qui vol que l'hom faça ço qui en si és ans que Ell trameta lo seu do special, lo qual d'Ell tot sol és.

La quarta rahó sí és car la nostra intel·ligència és axí engrossida per la corrupció original que no pot entrar en les profunditats de la sancta Scriptura sinó ab ajuda special de aquestas sciències, e majorment ara que la vida de l'hom és fort curta e les ocupacions moltes e la intel·ligència engrossida, en tant que som comparats a minyons e ls passats a gigants. Per què, si nosaltres no pugam sobre lo lur coll, ço és sobre ço en què ells han treballat, null temps no poríem perfetament veure neguna pregonia veritat²⁵. E per tal fa mester que ns ajudem de les lurs arts e sciències. Dóna sobre açò, emperò, noble doctrina aquell gran doctor Cassiodorus en lo libre *De institutione Scripturarum*²⁶, hon diu que l'hom qui lig en los libres gentils deu estudiar fort attent e cautelosament, en guisa que rehebent ço qui bo hi és no prena ço qui mal hi és. E al·lega aquí lo dit de aquell poeta Virgili que, com estudiàs un dolent libre qui s'appella *Ennium*, fou-li dit què fahia, e respòs que cercava aur entre fems, ço és que cercava la veritat e molta bona custuma entre moltes dolenties que lo dit libre contenia.

[31]

CAPÍTOL XXXI

Qui posa les dites arts filosòfiques com són vedades a chrestia e com legudes

- 5 Per rahó d'aquestas coses damunt al·legades a lahor de les dites sciències gentils e seglars, poria alcú moure dubte què és la rahó per què, donchs, aquestas sciències són vedades per los sancts, pus que ells les aprenien volenters e les tenien per bones e per necessàries. A aquest dubte respon Gracianus aquí mateix, en lo parraf *Cur ergo legi*
10 *prohibentur*¹ e en tot ço qui·s segueix en aquella matexa distinció xxxvii, e sumàriament sa resposta sta en les següents preposicions: la primera és aquesta: que les dites sciències no són vedades a aquells qui les ligen per tal que sàpien e coneguen les errors qui aquí·s contenen e que axí les meynspresen o les impugnen. E per tal diu sanct Ambròs,
15 segons que appar aquí mateix en lo capítol *Legimus*², que aytals scriptures legim, no que^{2bis} les tingam, ans per tal que les rebutgem e les meynspresem o per tal que aprenam molta bona doctrina que aquí ha, o ço que y és de bé que u girem a servey de la sancta Scriptura o que u aportem a qualque bona fi e a cosa a Déu plasent.
- 20 La segona preposició és aquesta: que aquestas sciències són vedades per los mals usos a què los hòmens sovín les ordonen, los quals mals usos són en diverses maneres. E lo primer mal ús sí és per rahó de spiritual e alt stament, car al[30v]guns, axí com són prelats o persones de dignitat e de gran stament, no deuen posar en aytals sciències lur
25 estudi, car tot lur estudi deu ésser en regiment de les ànimes. E per tal diu

Gracianus, en lo parraf *Cur ergo* en la dita xxxvii^a distincció³, que sent Gregori, reprenent un bisbe perquè entenia en gramàtica, no-l reprenia per tal com la sabia, car necessària cosa és al bisbe latí que sàpia gramàtica⁴, mas reprès-lo per tal com fahia gran irreverència a l'offici bisbal que havia, que ell, que devia legir o preÿcar lo sanct evangeli axí com a lum de les ànimes, lexàs aquest sanct offici e-s metés a legir gramàtica al poble. E per tal ordona lo quart consell qui s'apella *Carteginence*, segons que legim xxxvii^a *distincione: Episcopus*⁵, que bisbe no lija libre de gentil ne de heretge sinó en temps de necessitat, ço és quant ne ha a preÿcar o disputar o quant lo vol impugnar o per altra rahó necessària. Per rahó d'aquest mateix mal ús són fort reprehensibles los doctors theòlechs e tots altres hòmens spirituals o de stament de religió qui, lexada la sancta theologia o stament de contemplació spiritual, se donen per haver pler a estudiar libres de gentils o poetas o usos semblants. D'aquests diu lo Salvador, *Mathei vii*⁶, que no-ls deu hom posar davant la sciència sancta, car davant ells són axí com perles davant porchs e axí com cosa sancta donada als cans⁷. A eximpli dels quals recompta papa Urbà⁸, en lo libre *De les pressures ecclesiàstiques*, que sent Jerònim fo per l'àngel de Déu letgement ferit e colpejat per tot lo cors, per tal com entenia molt en aytals doctrines e les estudiava volenters, segons que recita Gracianus aquí mateix *in capitulo Legimus*⁹. Per aquesta matexa rahó són dignes de gran reprehensió los preveres qui, lexats los libres ecclesiàstichs, als quals deuen entendre ab gran estudi e diligència sovín, sí ells entenen a legir poetas o romansos o tenir Virgili o libres de amors carnals o cantars seglars, segons que scrivi sent Gerònim a papa Damasus¹⁰; e és aquí mateix en lo capítol *Sacerdotes*¹¹. Per aquesta matexa rahó és ja pus reprehensible aquell qui-s veu vell e prop de la mort, e majorment si és hom ecclesiàstich, qui nit e jorn, segons la doctrina de Daviu¹², deuria cercar la voluntat de Déu en l'estudi de la lig divinal, si aytal se posa a legir filosofia o libres pagans o tractar pregonament de lògica o d'altra sciència impertinent a salut de la sua ànima, si donchs no n'havia a viure; aytal ensenya que és dins si fort va e fort ventós e ab fort poch sentiment de Déu e ab fort poca devoció e ab meyns temor de Déu, que en aytal stament se veja e que no li prenga un poch de pietat de si mateix ne haja neguna providència en salvar la sua ànima, totes altres coses lexades; la qual cosa toca sent Gerònim aquí mateix e posa-ho Gracianus en lo Decret, de xxxvii, en lo capítol *Nonne uobis*¹³.

- La terça preposició és aquesta: que les dites sciències dels gentils no
65 solament són legudes als chrestians en los cassos demunt expressats en
la primera preposició, ans és necessari que sien apreses per aquells a
qui-s pertany la fe de defendre e impugnar los heretges e los infels.
Aquesta preposició appar per tant car sens aquestas sciències negú no
poria defendre la fe ne impugnar ne clarament conèxer les errors
70 contràries, sens perícia e sciència de les dites arts, segons que [31r] és
clara cosa a tothom que sia entenent. E açò diu sent Gerònim, segons
que posa Gracianus en aquella matexa distinció, en lo capítol *Qui de*
*mensa*¹⁴, hon diu: Com porà disputar negú contra lo mathemàtic si no
sap mathemàtica? E com porà negú argüir contra lo filosof si no sap
75 filosofia? Aprenguen, donchs, aquells a qui pertany les sciències
pagàniques segurament si la intenció hi han drete, aquella que Moysès
havia en saber les sciències dels egipcians. E après tantost, en lo parraf
*Si quandoque*¹⁵, diu axí: que de subirana necessitat nos és a vegades
recórrer a aytals sciències, per tal que puxam provar que ço que los
80 sancts profetes han dit d'abans per gran temps, tot se conté en los llibres
aquells que vuy usen los grechs e latins e altres nacions. Per rahó
d'aquesta cosa mana papa Eugeni¹⁶ als bisbes tots, en lo seu sènet¹⁷,
segons que tantost aquí mateix posa Gracianus en lo capítol *De*
*quibusdam*¹⁸, que ab subirana diligència observen que en los lochs
85 notables a ells subjugats hagen maestres qui ligen contínuament les arts
liberals a tots aquells qui les vullen hoir; e açò per tal car diu que per
aquestas arts en special són a nós declarats los manaments e leys
divinals. Ítem, a provar aquesta matexa preposició aporta aquí mateix un
dit de sent Augustí, scrivent contra los manicheus¹⁹, e diu que en special
90 aquells a qui pertany deuen saber les dites arts per tal que sàpien
impugnar los infels quant és hora. Ítem, tantost après, en lo capítol
*Relatum*²⁰, aporta un decret de papa Clement qui prova aquesta matexa
preposició, al·legant que la sancta Scriptura no-s pot bé saber sens
sciència d'aquestas arts.
- 95 La quarta preposició és aquesta: que aquestas sciències valen a la
sancta theologia, no per neguna auctoritat que hagen de lurs auctors;
açò appar per tant car lurs actors, com sien stats infels e sens conexença
de la fe, no poden ésser de neguna auctoritat a aquell qui és feel e ver
chrestia. E per tal havem aquí mateix, en lo capítol *Si quid ueri*²¹, que
100 aytant ha de la auctoritat de la sancta Scriptura a aquella que han los
actors d'aquestas sciències, com ha²² a provar l'eveniment de Jhesuchrist

105 ha gran distància del testimoni dels àngels qui cantaven *Gloria in excelsis* al testimoni dels diables quant lo confessaven mentre Ell los gitava dels còrsors dels hòmens, e aytant com ha del testimoni dels profetes al testimoni de la vanitat e curiositat dels sacrílechs e heretges.

110 La quinta preposició és que la provació que lo theòlech pot fer a son prepòsit per ajuda d'aquestas sciències és per via de rahó natural, en la qual totes aquestas arts són fundades; de la qual rahó en alguns passos se ajuda molt la sancta theologia. E per aytal rahó confirmar son prepòsit denant l'infel pot a vegades molt servir e ésser cosa profitosa, axí com posa Clement papa en aquell mateix loch, en lo Decret, *Relatum est*²³.

[32]

CAPÍTOL XXXII

*Com les dites arts e sciències són vedades e legudes a chrestians
segons diversos graus de les dites doctrines en si matexes*

- 5 Deus ací saber que, per tal com d'aquesta matèria, ço és de les
sciències e arts e com foren e per qui trobades e quines són e per qui
foren publicades, havem a parlar longament en lo *Vuytèn libre*, per tal
ací no u cal pus largament tractar; basta a nostre prepòsit saber com és
ver ço que lo primer argument [31v] tocava, ço és com podem
10 legudament haver e estudiar en als cuns cassos en tota mala doctrina.
És ver que en aquest vedar que-n fa la sancta església ha graus
aytals, car la sancta mare església subiranament, e en lo primer grau,
entén a vedar en los lochs damunt al·legats les doctrines hereticals que
han ordonades dampnats e públics heretges. No pas que negú no les
15 puxa haver ne tenir ne estudiar en los cassos demunt expressats com
fahiem menzió d'aquesta matèria, emperò fora aquells cassos entén la
sancta mare església a vedar subiranament les dites doctrines hereticals
a hòmens lechs e ignorants, per tant com los és subiran perill de tenir-
les ne estudiar-les. Rahó sí és car entre aytals comunament e pus sovín
20 veuràs que y ha moltes persones miserables qui són axí inconstans e
grosseres que, tantost com veen alguns motius que no saben solre,
aytantost se decanten a aquella part, per errònea que sia la part aquella;
per què d'aytals és gran perill que amagadament no perseveren en
heretgia e que secretament no corrompen los altres e que axí no porten
25 si mateix e los altres a perdició. Axí mateix hi mou la sancta església, a

vedar aytals doctrines axí destretament¹, per annul·lar e anichilar lo nom e fama e seqüela de l'heretge aquell qui aquelles errors ordona, car, pus dampnat és e per aytal via, no deu ésser feta jamés d'ell memòria per negun chrestià, com sia stat corruptor de chrestianisme.

30 En lo segon grau veda la sancta església tota doctrina heretical que sia ordonada per hom cathòlich. E aytal doctrina no és tan vedada com la primera, car presumeix la sancta església que aquell cathòlich qui axí erra no erra per malícia, mas erra per ignorància; e per tal comunament la sancta església d'aytals no condempna les altres obres lurs, sinó
35 solament aquella en què són posades les lurs errors. Axí u appar de Joachim, abbat del monestir florentí², car lo libell heretical que féu contra lo mestre de les *Sentències* és dampnat per lo consili general, axí com appar *Extra, De summa Trinitate, in cap. Dampnamus*³; emperò ja per axò lo dit consell no dampna les altres obres sues, ans són haüdes
40 en lo món en gran reverència per als cuns e, no contrastant la dita dampnació de son libell, la dita decretal l'escusa aquí mateix per diverses maneres.

En lo terç grau entén la sancta mare església a vedar totes les males arts a tot chrestià, axí com nigromància principalment e après totes les
45 sues males spècies, axí com són geomècia⁴, piromància, ciromància e axí de les altres; de les quals parlarem longament en lo *Setèn libre* quant parlarem del primer manament de Déu.

En lo quart grau veda la sancta mare església totes les scriptures carnals e vanes; e majorment són vedades als ecclesiàstichs segons lurs
50 graus que han en la sancta església majors e menors e segons més e meyns, segons que damunt és ja al·legat tantost.

En lo quint grau veda la sancta església doctrines filosòfiques e arts liberals e altres impertinents a salut a prelat e a doctors en temps que no lus són necessàries a la fe a defensar o roborar, ans les volen
55 legir e estudiar a lur plaer e per tal com hi troben delit, axí com fan als cuns malestruchs doctors theòlechs d'aquest present temps e altres hòmens entesos e [32r] poch sintents de Déu qui tot lur estudi posen en saber fer un insoluble logical e a concloure tot lur responnent en disputació e a fer una forma e conseqüència aguda o a saber qualque
60 bella o apparent conclusió en aquestas altres sciències pagàniques, per tal que la puxen aplicar a qualque prepòsit en theologia e que per ella se puxen fer gran capell e n'hajen gran fum per la cara⁵ e gran glòria davant los hòmens. Aquests són aquells dels quals diu sent Paul, *Ad*

- 65 *Romanos, primo*⁶, que Déus ha lexats caure en seny reprovat e en consciència plena de tots peccats, qui mengen lo pa de dolor entenent en ço qui pertany als fadrins solament a estudiar e no a altres. Contra aquests parla longament sent Jerònim *Sobre Ysahies*, axí com aporta Gracià en aquella matexa distinció, en lo capítol *Vino* e en lo capítol *Legimus*, en lo parraf *Hinc eciam*⁷.
- 70 Deus axí mateix saber que aquestas sciències pagàniques han axí nom car trobaren-les pagans e gentils e infels, que Déus hi ocupà gran temps per tal que·ls chrestians entenents no·ls hi calgués treballar ne aturar, mas volch que les trobassen ja tallades e cusides per tal que de present ne haguessen la medul·la e tantost se transpostassen⁸ a la
- 75 sancta theologia o a saber per altres vies les carreres de Déu⁹. E són appellades liberals per tal car en elles entenien més que més lavors los grans hòmens e rics e lurs fills, qui éran franchs; e per tal liberal o líbera ací en nostre prepòsit devalla segons drete formació gramatical de *libero*, qui vol aytant dir com franch. Altra rahó hi havia, car dehien que
- 80 aquestas sciències aytals éran franques en quant no éran lucratives ne entenien ne ensenyaven a hom de guanyar diners ne de captivar-se sots amor de peccúnia axí com fan sciència de dret e de medicina e les altres arts mecàniques, mas solament entenien a fer l'hom entenent e scient, la qual cosa és gran franquesa, pensat¹⁰ quanta captivitat és ésser sots
- 85 tenebres de ignorància.

[33]

CAPÍTOL XXXIII

*Quines sciències e doctrines són legudes de estudiar als chrestians
segons diversos staments que los hòmens han entre si mateixs*

- 5 E, si dubtes sots quines maneres és a quascú legut estudiar en aquestas sciències, respon-te que en lo primer grau és a quascú legut e molt loat estudiar en sciència qui s'appella de pietat. Quina sciència és aquesta ensenya-ho sent Jerònim *in epistola Ad Thitum* e posa-ho Gracianus, *xxxvii distincione: Si quis*¹. E diu que sciència de pietat és
- 10 saber la lig de Déu e legir les sanctes Scriptures, entendre los profetes e creure als sancts consells del sanct evangeli, saber axí mateix les doctrines dels sancts apòstols.
- Si, emperò, vols saber de les altres arts, dich-te que estudiar en dret canònich e civil e en medicina o en altra art mecànica és legut a quascú
- 15 qui n'entén a viure. Emperò no és legut a clergue que hoja ne studiu en leys, ço és en dret civil, fora sa claustra, segons que appar *Extra, Ne clerici uel monachi: Non magno opere* e en lo capítol *Super specula*², ans hi ha pena de vet, axí com appar en lo dit títol. E axí mateix los veda
- 20 hoir filosofia [32v] sots aquella matexa pena e manera. Per què appar que los religiosos vuy no gosarien hoir filosofia, sinó que la sancta església hi ha dispensat per privilegi special, per tal quant la dita sciència és molt dispositiva a ensenyar de entrar en les pregonees
- theològiques; e per tal theòloch, pus ou theologia e és ajustat e sposat ab la reyna, deu lexar anar la serventa, ço és la filosofia, sinó en cas de
- 25 necessitat.

Deus saber axí mateix que a persona clerical, majorment si és en sacres òrdens, no és legut usar de medicina física ne cirurgia, si donchs no és cars de gran necessitat; e specialment los és vedada metgia qui requer incisió o cauteri, segons que appar *Extra, Ne clerici uel monachi, secularibus: Sentenciam sanguinis et De homicidio: Tua nos*³. E per consegüent estudi d'aytal sciència no·ls és bo ni profitós, car la pràctica és^{3bis} fort perillosa e encara en ells és scandelosa en quant se deuen lunyar de tot negoci seglar, segons que appar aquí mateix: *Ne clerici uel monachi, secularibus* e aquí: *Multa*⁴; e axí mateix car per ayals officis poden leugerament encórrer irregularitat.

Deus axí mateix saber que theòlech, majorment religiós, no deu estudiar ne curar de dret civil ne encara del canònich si, donchs, no u fa en quant lo dret canònich conté algunes decisions theòlogas novellament fetas per la sancta església qui són mils expreçes en los 40 libres canònichs principals que no són en los libres principals theòlechs, jatsia que alguns vans theòlechs per ensenyar si mateix e per dilatar sa fama al·leguen diverses vegades lo Decret e Decretals en lurs sermons e en lurs dits, e appar·los mal, car passen sos térmens e deurien·ho leixar als canonistes, a qui pertany en special per lur pròpria art.

45 Studiar axí mateix gramàtica és permès a tot chrestià, majorment a aquells qui n'han a viure, qui tostemps hi poden estudiar; los religiosos, emperò, jatsia que la puxen apendre per entendre les Scriptures e per entendre ço que ligen, emperò en ella tostemps posant son estudi, leixant la sciència de pietat, seria en ells gran peccat e y peccarien ja més 50 student contínuament lògica e filosofia natural o moral, segons que toca queucom aquell mateix Decret al·legat: *Si quis rethoricam*⁵. Axí mateix, per entendre o ordonar coses de Déu, se pot legudament apendre per persones ecclesiàstiques quant a aquella part qui toca ordinació artificial de oració perfeta, segons que la dita sciència 55 ensenya. Música en special se deu saber per persones ecclesiàstiques, e més la pràctica e ço qui s'usa contínuament en lo offici ecclesiàstich que no per saber la speculativa ne per saber cants trencats⁶ ne dissoluts, qui paren més cants de goliarts⁷ e de tavernes que no cants divinals, e qui provoquen les gents més a escarnir que a devoció.

60 Perspectiva arismètica ni geometria ni strologia no pertanyen a religiós, axí com havem en special de strologia en aquella matexa distinció, a la fi del capítol *Legimus*⁸, car diu·se aquí que posa los hòmens en errors; e après per tal car, jatsia que la sancta església

65 permeta que los religiosos studien aquestas sciències en lur jovent per
 esquivar ociositat, emperò no y deuen aturar ne s'i deuen empregonar,
 ans ne deuen passar dessús dessús, axí com a gat sobre brases, car deu-
 los tostemp anar lo cor que Déus [33r] los ha appellats a grans obres e
 fort virtuoses e altas, a les quals no poran entendre jamés si en altres
 70 vanes sciències se ocupen, la qual cosa és a ells fort perillosa. En
 special appar que lo Decret faça difficultat en la strologia e vol que sia
 esquivada més que neguna de les altres arts liberals, per ço que aquí diu
 que aporta los hòmens en error. D'un notable ecclesiàstich que no ha
 molt que és mort, he entès que per studi e mal ús de aquesta strologia
 apostatà de la fe cathòlica e se-n passà a sarrahins⁹.

75 Per rahó d'aquest perill manà papa Alexandri lo terç, al patriarcha
 Gradensi, que un capellà que havia jutgat sobre un furt qui era fet a la
 església guardant en l'estalabra¹⁰, que per un any fos privat de dir missa,
 jatsia que u hagués fet per zel e amor de la església, segons que legim
*Extra, De sortilegiis: Ex tuarum*¹¹. Vet ací lo papa quant ponderà que
 80 hom ecclesiàstich axí usàs pàtrica¹² astrològica ne-s confiàs de sos juýs
 en matèria que penja en la voluntat humanal; car en matèria natural, axí
 com és pendre medicina o tallar arbre e plantar o en voler-se segnar^{12bis},
 pot l'hom segurament sens peccat seguir e guardar les conjuncions e
 pujaments e dessencions e oposicions de les planetes, e specialment
 85 pot hom attendre en l'estament de la luna, car açò és cosa natural sens
 sciència, de la qual cosa negú no és bon metge ne-s sabrà si ne altre
 jamés regir en les demunt dites necessitats naturals.

Per què, tornant a prepòsit, deus saber que generalment qui en studi
 de aquestas sciències se vol ben regir attena, primerament, a son
 90 stament, per ocasió del qual li cové de estudiar alcunes coses que no
 cové a altre; axí com a bisbe e religiós e a hom ecclesiàstich cové més
 estudiar sciència de pietat que no altres sciències e cové axí mateix a
 aytals, per lur stament, esquivar studi de tota sciència pagànica, sinó per
 gran necessitat, que no a altra de pus baix stament. Attena, segonament,
 95 a la intenció que ha de estudiar ne quin profit ne entén a fer, car la
 intenció dreita qui aporta davant si tostemp per lum lo dret juý de
 consciència ab temor e amor de Déu fan a l'hom molts studis ésser
 leguts qui no u serien sens aquestas coses. Attena, terçament, la cosa en
 què studia quina és e com acostad'a la sciència de pietat, car, aytant
 100 com més s'i acosta, l'estudi és pus legut e, aytant com més se-n lunya,
 meyns és legut son studi. Attena, quartament, lo temps en què u studia,

car alguns studis són leguts en estiu que no u són en temps de quaresma, quant l'hom deu tot lo temps dar a Déu. Attena encara lo temps de sa edat, car algunes coses són legudes a estudiar en temps de jovent que en temps de vellesa serien de gran confusió e vergonya. E per aquestas quatre vies porà quascú reglar scientment si mateix e son studi.

Posa encara sent Gerònim, scrivent *Sobre la epístola Ad Ephesios, capitulo quinto*, e recite-l Gracianus *xxxvii^a distincione*, en lo capítol *Legant*¹³, que fort se deuen guardar los hòmens savis que lurs infants en lur infantesa no façen informar en letres ne sciències carnals ne monçonegues ne poètiques ne vanes, car ço que los infants lavors reheben, tostemps o retenen. Per què fa mester que hom los guart de tota viltat e de tota cosa qui·ls [33v] puxa noure per temps; e majorment ne deu hom guardar, segons que diu aquí mateix lo dit Decret, los infants qui·s nodrexen dels béns de la església, car allò és gran peccat e gran ledronici: nudrir algú dels béns del patrimoni de Jhesuchrist en doctrines contràries a Jhesuchrist e a la sua sancta ley e doctrina. E posa aquí perill gran als pares e mares e a aquells qui fan lo contrari; car diu que, jatsia que aquell gran hom Helý, subiran bisbe, fos stat sanct, emperò, per tal com sos fills no informà en bonas doctrines ne·ls corregí ne·ls sostrach de les maleses, per tal morí a mala mort, axí com legim en lo primer libre dels *Reys*¹⁴.

En special posa un decret qui és en aquella matexa distinció, qui comença *Ideo*¹⁵, e és dit de sent Isidore en les sues *Sentències*, e diu que per tal en special és vedat a chrestia de no legir en los libres dels poetes, car les ficcions aquelles poètiques encenen los ligents a carnals delits e altres mals. E aquesta fou la rahó per què los romans, segons que·s diu, exellaren Ovidi poeta de Roma, après que hac fet lo libre qui s'appella *De art de amar*; car per ocasió d'aquell mal e vil libre molt mesquí errà e peccà, en tant que tornava en gran corrupció e destrucció de la ciutat de Roma e de la cosa pública¹⁶.

En quines doctrines, emperò, se deuen ocupar chrestians segons lurs edats e staments, açò apparrà largament en lo *Vuytèn libre*. Per què de present basta ço que dit havem açí, que ych havem introduhit per ocasió de la solució dada a la primera rahó feta primerament per provar que los heretges ne lurs dits no deuen ésser axí meynspreats ne rebujats; la qual appar clarament solta.

[34]

CAPÍTOL XXXIII

*Qui sol al segon argument fet en favor dels heretges e ensenya qui fa
pròpriament miracles e com Déus ne fa a vegades per misteri de
mals hòmens*

5

Al segon argument principal fet aquí mateix per aquell mateix
prepòsit, quant diu que fer miracles és senyal de sanctedat, com donchs
los heretges ne façen, segueix-se que sta ensemps que sien heretges e
sien sancts e, per consegüent, no deuen ésser axí meynspresats ne
avorrits, per solució d'aquesta rahó nota ací algunes preposicions.

10

La primera sí és que parlant pròpriament sol Déu és aquell qui pot
fer miracle. Rahó és car, axí com davall havem a ensenyar en aquest
mateix libre¹, miracle és obra passant tota virtut e potència creada; de
què-s segueix que sol Déu és aquell qui pot fer miracle, axí com posa
aquesta prima^{1bis} preposició. La segona preposició és aquesta: que
custuma e manera de parlar vulgar diu e comunament confessa que
alguns hòmens fan miracles; açò appar car tots jorns dien que sent Pere
e sanct Paul e aytal sanct e aytal faeren e fan aytal e aytal miracle, com,
per stes, sia axí segons veritat que los sancts negun miracle no façen,
jatsia que per lurs oracions diverses vegades impétran ab nostro Senyor
Déu que Ell faça diversos miracles; e quesque diguen les gents defora,
emperò aquesta deu ésser lur entenció: ço és que Déus tot sol fa los
miracles quant los sancts per lurs oracions e mèrits los impetren ab Ell
que-ls faça. La terça preposició és aquesta: que nostro Senyor Déu no

15

20

25 solament fa miracles per mèrits dels sancts, ans [34r] a vegades los fa quant és invocat per mals hòmens.

Aquesta preposició apar primerament *Marchi, nono*², hon havem que dix sanct Johan a Jhesuchrist axí: Senyor, nós havem vist un hom qui no-ns segueix ne és de nostra secta e emperò gitava los demonis dels
 30 còrsors dels hòmens en lo nom de Jhesuchrist. Segonament appar *Mathei vii*³, hon havem que molts dampnats diran a Jhesuchrist al die del juý: Senyor, e no havem nós profetat en lo teu nom e havem gitats los demonis dels còrsors dels hòmens e havem fets molts miracles? E diu aquí que lavors Jhesuchrist los respondrà: Verament vos dich que
 35 no-m sé qui us sòts, ço és a dir: Verament no sòts stats servidors meus ne per consegüent merexets que us salve. Per les quals coses appar que Déus fa miracles per mals hòmens, axí com diu. Terçament posa açò sent Gregori en lo vintèn libre dels seus *Morals*⁴, hon diu axí: *Nonnunquam heretici miracula faciunt*, e vol dir que los heretges fan a
 40 vegades miracles; e açò conferma ell mateix en les sues *Omelies, sermone xiii*⁵, hon diu axí: *Fotinus fecit miracula et Donatus orauit et respondit ei uox de celo*, e vol dir que aquell gran heretge Fotinus, del qual havem demunt parlat⁶, féu miracles e un altre heretge appellat Donat, del qual havem axí mateix parlat⁷, orà a Déu e respòs-li veu del
 45 cel. Quartament diu sent Gerònim, *Sobre sanct Matheu*⁸, que Judes apòstol féu molts miracles axí com fahien los altres apòstols; e diu aquí mateix que propietat e fer miracles se fa algunes vegades per nostre Senyor Déu, sens mèrits d'aquells per qui Ell los fa, ço és sens mèrits d'aquells qui invócan lo seu nom a fer-los. Quintament, car nós legim
 50 que nostro Senyor Déu, a prechs de Alexandre emperador de Grècia, ajustà los monts de Càspia⁹, qui són en les Índies en les parts de Goch e de Magoch¹⁰, a tancar los jueus qui aquí éran ajustats. Sisenament, car nós legim que sovín és stat que-l poble havia en gran reverència als cuns morts e-ls invocaven e, axí invocant-los, aconseguien ço que demanaven
 55 a Déu. Setenament, car posa sent Augustí en lo libre qui s'appella *De LXXXIII qüestions*, en la qüestió de LXXVIII o en la qüestió de LXXX¹¹, que Déu fa miracles per tres vies.

La primera és per mèrits de sanctadat dels sancts, en los quals ensenya la sua pública e patén justícia e sanctedat, la qual ha en ells
 60 posada, a la qual dóna testimoni faent miracles pregat per ells. La segona és per senyals d'aquella matexa justícia, axí com són invocació del seu nom, pública testificació de qualque veritat qui és dubtosa, qui

- és a Déu demanada per salut de la cosa pública, e per semblants senyals
 qui moltes vegades són en moltes persones males, als quals senyals Déu
 65 se inclina a fer miracle per reverència del seu nom, qui y és invocat, e
 per fer testimoni de veritat a la cosa qui és justament demanada, axí
 com legim en la vida de sent Johan Evangelista¹² de Aristodemus, qui en
 nom de Jhesuchrist posà lo mantell de sent Johan sobre aquells dos
 70 hòmens morts e Déus ressuscità-los. Semblantment fou quant Dionís,
 en lo nom de Jhesuchrist que sanct Paul preïcava, manà a la dona
 morta que ressuscità¹³ e axí fou fet, no contrastant que ell lavors no
 crehia en aquell nom. La terça diu [34v] que és per familiars contractes
 que alguns malvats hòmens han ab los demonis, qui per ajuda dels
 75 demonis fan algunes coses inusitades les quals fan naturalment, qui,
 jatsia que no sien miracles, emperò appar que u sien, per tal car tart
 apparen e no-s fan comunament per los hòmens. D'aquests parla la
 glosa *Ad Romanos, octauo*¹⁴, quant diu que Jannes e Mambres¹⁵,
 encantadors de pharahó, faheren ab lurs encantacions cavalls ab dos
 peus.
- 80 Per totes aquestas coses appar resposta a aquesta segona rahó. E,
 quant al·lega sent Gregori¹⁶, qui diu que fer miracles és senyal de
 sanctadat, appar que no és tostemps, pus que los mals hòmens fan
 miracles, axí com provat és. E per tal dix sent Gregori mateix, en la
 85 *Omelia de Assenció*¹⁷, que fer miracles a vegades ensenyen l'hom sanct,
 mas ja per axò l'hom no és sanct; mas la bona vida de l'hom fa l'hom
 sanct, jatsia que de fora no-s mostra. Vet com diu que fer miracles a
 vegades ensenyen l'hom sanct; no dix que tostemps ensenyen l'hom
 sanct, mas a vegades. E açò posa ell mateix, sanct Gregori, pus
 expressament en lo vintèn libre dels seus *Morals*¹⁸, hon diu axí: *Probacio*
 90 *quippe sanctitatis non est signa facere, sed unumquemque ut se diligere,*
de Deo uera cognoscere, de proximo meliora quam de se sentire, e vol dir
 que fer miracles no és evident e clara provació que l'hom aquell sia
 sanct a qui són atribuïts, mas senyal de sanctadat és honrar Déu e sentir
 e stimar d'Ell altament dins si mateix, segons que la sancta fe chrestiana
 95 ho preïca, e encara és senyal de sanctadat estimar de son proïsme
 tostemps mils que de si mateix; ne la auctoritat que l'argument aquest
 al·lega de sent Gregori diu lo contrari, com diga axí com dit és que fer
 miracles és senyal de sanctadat a vegades e no diu que tostemps ne sia
 senyal. Emperò, quant fer miracle sia senyal de sanctadat, diu-ho lo
 100 capítol qui és xxxvii, quaix en lo començament.

[35]

CAPÍTOL XXXV

Qui prova que miracles no-s puxen fer per mals hòmens

5 No plau, per estés, a alguns la demunt dita sentència posada en la
terça preposició dient que no-s pot fer que Déu per mals hòmens faça
miracles, e proven-ho per los següents motius.

Lo primer és car sentència és e manament del Salvador, *Mathei vii*¹,
qui diu axí: *Nolite ponere margaritas ante porcos neque sanctum dare*
canibus, e mane·ns en aquestas paraules que no vullam posar les perles
10 davant los porchs ne les coses sanctas dar als cans. Si, donchs, Ell dava
virtuts de fer miracles als mals hòmens, manifestament faria contra
aquesta mateixa sua sentència. E pot-se confirmar aquesta rahó per ço
que Ell mateix dix a la fembra cananea, segons que legim *Mathei xv*²:
quant ella demanava que li guarís sa filla, lo Senyor li respòs que no era
15 digne cosa de posar lo pa dels fills davant los cans; e segons les gloses
dels sancts appella aquí lo Senyor pa dels fills fer gràcia de reebre do
de miracles e d'altres grans dons de Déu. Si, donchs, lo Salvador no
tench per digne la cananea que rehebés don de Déu que sa filla guarís
de la misèria en què era posada, quant menys³ li atorgara que ella ne
20 semblants faessen miracles! Cert, rahó dicta que jamés no lo y haguera
atorgat.

La segona rahó d'aquests és aquesta: car, segons legim *Actuum*,
*decimo nono*⁴, als cuns jueus d'aquells qui [35r] perseguien sanct Paul e
la sua sancta doctrina assejaren de gitar los demonis dels còrsors dels
25 hòmens en lo nom de Jhesuchrist que Pau preycava; e diu que lo

demoni respòs a dos d'ells qui açò dehien: Yo bé sé quina és la virtut de Jhesuchrist e del seu servent Paul, mas a vosaltres no obehira, car no sóts de aquella sancta religió que aquests han preycada. E diu aquí que de continent lo diable entrà en aquells abdós e turmentà-ls fort letjament, no contrastant que manassen al diable qu'exís de l'hom en nom de Jhesuchrist. Per què, com no apparegue que mils se deja atorgar a altres aquest do que a aquests qui en lo començament de la església per aquesta via podien exalçar lo nom de Jhesuchrist mils que no-s pot fer ara e més que y era mester lavors, segueix-se que aquest do no s'atorch ara a negun altre.

La terça rahó és aquesta: certa cosa és que una de les pus poderoses vies a convertir los hòmens del món a Déu e de manifestar alguna veritat a tot descreent és a provar ço que l'hom diu per clar e vertader miracle, axí com davall havem a tractar en aquest mateix libre⁵. Si, donchs, los peccadors e-ls falsaris fan miracles, segueix-se que la dita provació per via de miracles sia cassa e nul·la; e per consegüent Jhesuchrist, qui al·lega per testimoni de sa doctrina les obres de sos miracles⁶, no al·lega sufficient probació ne·ns prova ço que diu; de què·s segueix que havem a dubtar en Ell e en la sua doctrina. E per aquesta mateixa rahó appar que tots los sancts qui han demanat o dat senyal e miracle en testimoni de lurs paraules, tots són stats monçoneguers o insuficients testimonis de lurs doctrines e paraules; les quals coses són terribles errors.

La quarta rahó és aquesta: si los mals hòmens fan miracles axí com los bons, donchs pereix tota via a conèixer qui són mals hòmens e qui són bons, pus que los majors senyals no fan leyal testimoni ne de eficàcia⁷.

[36]
CAPÍTOL XXXVI

*Qui sol' les rahons fetes a provar en lo capítol precedent que mals
hòmens no puxen fer miracles*

- 5 Responent a aquestas rahons, dich a la primera que lo Salvador,
segons que los sançts glosen aquella paraula al·legada en contrari en lo
primer argument², volch dir que negú no deu los secrets de Déu ne la
sua sancta doctrina manifestar a cans qui ladren, ço és a aquells qui
scientment la impugnen, ne a porchs, ço és a aquells qui la meynspreen
10 e y fugen; mas per axò no negà que hom no pregàs Déus per ells, com
diga tantost aquí mateix que demanem e serà·ns dat ço que justament
demanarem; ne ja per axò Ell no sta que no do diversos e preciosos dons
a molt malvat peccador, axí com són saviesa, prophesia, don de lengua,
compunyiment³ e remordiment de consciència, sciència, amor de la
15 cosa pública, honestat, fe, sperança, lealtat, amor de justícia, prudència
natural, fortaleza de coratge, pietat, abstinència, diverses abteses
naturals, cortesia, policia, nudriment de viure, reverència a qui pertany,
administració discreta, temprar ses passions, aspretat, desig de ésser bo,
amor de bones persones, impugnació de males, dolçor de cor, benignitat
20 e semblants gràcias. E açò fa per manifestació de la sua liberalitat [35v]
e noblea, qui habundantment satisfà no solament als bons ans encara
als mals, axí com Ell mateix diu *Mathei, quinto*⁴. Ne la confirmació de la
rahó no és a prepòsit, car lo Salvador, jatsia que per special misteri
negàs a la cananea quant vénch a Ell al començament ço que
25 demanava, e açò per tal que més li encesés lo^{4bis} desig e que axí fos pus

30 digne de ço que demanava e axí mateix per tal que los jueus no fossen
d'Ell scandalitzats si tantost fahés gràcia a la cananea, qui era gentil,
com fahia als juheus, emperò a la fi donà-li ço que volia e la loà molt
davant tots dient que no havia trobada tanta fe en Ysrael. E és certa
cosa que de majors peccadors havia entre los juheus que la fembra
aquella ignorant no era, als quals, emperò, Jhesuchrist donà conexença
e familiaritat de si mateix e puy gran stament ab si, axí com fo Judes e
Zacheu e sanct Matheu e d'altres molts.

35 A la segona rahó, quant dius que lo diable entrà en lo cors d'aquells
qui-l volien gitar de l'endimoniament en virtut del nom de Jhesuchrist, e per
consegüent dius que appar que Déus no vulla fer miracles per los mals
hòmens per bé que invoquen lo nom de Déu, responch-te ací e deus
saber que lo mal hom pot invocar lo nom sanct en diverses maneres: la
40 primera sí és quant lo invoca per tal que Déus faça senyal e miracle a
confirmació de qualque error que l'hom aquell té e defèn o per
ensenyar-se sanct hom o per qualque vanitat, e lavors sàpies per tot cert
que Déus, qui és pura veritat, per null temps no faria senyal ne miracle;
e aytals eren aquests dos qui en lo nom de Jhesuchrist volien gitar lo
demoni dels còrsors dels hòmens, car aquests éran jueus impugnants
45 sent Paul, qui preïcava la novella fe chrestiana; per què donaven a
entendre de si mateix que ells creyen en Jhesuchrist, en quant lo
invocaven, e d'altra part avorrien sa doctrina, que sent Paul preïcava,
axí que apparia que aquests fossen d'aquells heretges qui deyen que ab
la crehença en Jhesuchrist devia hom servir la lig vella; la qual cosa és
50 terrible heretgia, axí com davall havem a ensenyar⁵. Per què fo fort gran
justícia de Déu que Déu ensenyàs en ells gran senyal per què fossen
públicament punits, axí com a fundadors de gran error en lo
començament de la sancta església chrestiana, e lo senyal fo aquest: que
lo demoni los entrà en lo cors e ls turmentà lejamant invocant ells
55 Jhesuchrist, qui a ells no pertanyia, pus que la sua ley, que sent Paul
preïcava, e el servent de Déu sanct Paul avorrien e impugnaven.

La segona via per la qual l'hom mal invoca lo nom de Jhesuchrist sí
és quant ve que, no contrastant que sia l'hom mal, emperò per vigor de
la fe e de la crehença que ha gran en lo poder de Déu, la qual fe lo leva
60 en alt a extimar de Déu sobre tota rahó natural, per tal lavors mogut per
zel e honor de Déu suplica a Déu que vulla ensenyar miracle e senyal
sobre alguna veritat la qual vol demostrar als altres; e lavors nostre
Senyor Déus a ensenyar la magnificència de la sua bonesa, que axí se

inclina als peccadors, no-res-meyns^{5bis} que lo beneyt Senyor volent dar testimoni a la veritat preposada, ou lo peccador suplicant a vegades e dóna-li lo senyal e miracle que demana, quant a Ell plau, car [36r] açò és fort tart, e tostemps s'esdevench fort tart. Dien ací, emperò, alguns que la fe, axí levant lo cor d'aquest aytal peccador sobre si mateix, li mereix per la bonesa de Déu que Déu li do senyal sobre tota natura, sobre ço per què-l demana, car a la virtut de la fe és dat en special impetrar miracle, segons la paraula que dix lo Senyor *Marchi*, *nono*⁶: *Omnia possibilia sunt credenti*. E, jatsia que, axí com dit és, nostro Senyor Déu no faça sinó fort tart miracles per aytals hòmens jatsia que hagen en si los demunt dits senyals de devoció e de confiança en Déu, los quals, segons que diu sent Augustí⁷, són senyals de pública justícia, emperò és cert que, si per aquests aytals hòmens mals lo Senyor fa miracle, tostemps lo fa a dar testimoni a qualque veritat al·legada per ells o a qualque justa cosa que vol aprovar per aytal miracle o per alguna bona cosa e profitosa que vol que sia feta o per qualque altre semblant rahó.

A la terça rahó, quant dius que, si Déus fa miracles per peccadors e per mals hòmens, segueix-se que pereix tota via a provar de cert alguna veritat, dich-te que no-s segueix ço que dius. E la rahó és aquesta: que lo miracle no-l fa Déus tostemps per dar testimoni de sanctadat a aquell qui-l fa, com Déus ne faça per molt mal hom, axí com dit és, mas fa lo miracle quant lo fa per aprovar e dar testimoni de veritat o de exceptació⁸ a aquella cosa per la qual finalment se fa. E per tal, quant lo Salvador volch provar a les gents que Ell era Fill de Déu o qualque altra veritat, primerament proposava la veritat aquella a aquells qui l'hohien e après, per provar ço que dit havia, fahia lo miracle, axí com legim en special *Mathei*, *nono*⁹, hon havem que, com Ell digués al paralítich que Ell li lexava¹⁰ los peccats e los circumstans murmurassen contra lo Salvador dient que negú no podia lexar los peccats sinó Déu, lavors Jhesuchrist, a donar a entendre que ço que Ell havia dit era veritat, tantost féu lo miracle e manà que l'hom aquell fos guarit e sanat. Qui vol, donchs, saber com per vers miracles hom pot provar alguna cosa ab tota efficàcia no attena a aquell qui-l fa, mas sobre la cosa a què lo miracle se aporta; e lavors veurà que, si Déu fa miracle per la cosa aquella preposada a provar, lavors sens tot dubte, per quiscun sia lo miracle impetrat, lo miracle aquell fa lavors indubitable testimoni que la cosa és vera per la qual a provar Déu ha fet aquell miracle. Per totes

- aquestas coses appar que, quant lo mal hom impetra senyal ab Déu, que no l'impetra jamés a provar que ell sia sanct, car, com açò sia cosa falça, que mal hom sia sanct, segueix-se que nostro Senyor Déu, qui és
- 105 infal·lible veritat, jamés no faria miracle a testificar aquesta falsia ne altra. Com, donchs, l'hom mal puxa axí preposar una veritat a als cuns com l'hom bo, no appar negun inconvenient si Déu per sa gran bonesa vol dar testimoni de veritat per special miracle a la veritat per lo mal hom preposada axí com un hom bo, car gràcia de miracles no és gràcia
- 110 gratificant l'hom, mas solament és gràcia donada per Déu a l'hom per sa liberalitat, sens que per axò no·l ne ha per pus acceptabla; e axí mateix ho fa axí nostre Senyor Déus per tal [36v] que la veritat aquella ne sia pus provada e ab major veritat, quant Déus per provar-la no solament ne fa miracle per misteri d'ome sanct, hoc encara a instància de mal hom;
- 115 car lavors lo miracle no pot ésser atribuït a la sanctedat de l'hom, mas tot atribuït a la veritat de la cosa preposada, a la qual Déu dóna testimoni faent aquest miracle. Per aquestas coses demunt dites appar que ço que la dita rahó terça conclou no·s segueix tant ne quant de la preposició terça posada en lo capítol de xxxv, contra la qual proceheix,
- 120 ço és que hajam de res a dubtar en Jhesuchrist ne en los sancts.
- A la quarta rahó, quant dius que, si los mals hòmens fan miracles axí com los bons, segueix-se que perira tota via a conèxer qui són mals e qui són bons, respon que la conseqüència no val res, car lo Salvador nos ha ensenyat que, jatsia la bonesa de l'hom sia dins en la consciència
- 125 principalment, la qual és a Déu tot sol clara e manifesta e per consegüent Ell tot sol pot accabadament conèxer qui és bo ne qui és mal, emperò la sua alta saviesa nos ha dada una regla a haver queucom de conexença dels hòmens per alguns indicis forans, qui no són fer miracles, mas són ben viure e fer obres bones e sanctes e perseverar en aquelles. E aquesta regla posa Ell mateix, *Mathei vii*¹¹, quant diu axí: *A fructibus eorum cognoscetis eos*, e vol dir que per les obres que·ls
- 130 hòmens fan pot hom conèxer qui són. E proveu car negun mal hom no fa obres bones continuadament ne negun bon hom no fa mal continuadament, jatsia que encara aquesta regla se puxa annul·lar per quant l'hom mateix no·s coneix ne·s sap si és digne de amor o de oï o de mort o de vida, segons que legim *Ecclesiastes, nono*¹², e per consegüent molt meyns lo pot conèxer aquell qui res no veu de l'altre sinó ço qui és defora. Ben vull açí que sàpias que abans pot hom conèxer de si mateix o d'altre que l'hom és mal que no que sia bo; car, si l'hom veu en si

140 mateix o en altra contínuament perseverança en males obres, argument
és necessari que l'hom per aquell temps en què fa les males obres és
mal; emperò, si les fa bones, ja per axò no pot hom evidentment
concloure que sia bo, car poria-les fer ab mala intenció, la qual
solament veu Déu e no altra fora l'hom; ne encara l'hom mateix no la
145 sap jutgar, sa intenció ésser mala tostemps quant és mala, ans hi és
enganat a vegades crehent que sia bona quant és mala.

Per què appar que a provar l'hom ésser bo o mal no y és bastant cosa
ne necessària que ell faça miracles o que no-n faça, axí com la rahó
aquesta ho vol induhir.

150

[37]

CAPÍTOL XXXVII

*Que fer miracles ensenya sanctadat e com no-s conseguexen fer
miracles e sanctadat*

- 5 Per major evidència d'aquesta solució nota ací alguns punts. Lo primer és que fer miracles en algunes persones és senyal de sanctadat, no per los miracles en si, com los mals hòmens ne facen, axí com dit és, mas per la manera hon, quant hom veu que l'hom fa bona vida e ha viscut molt excel·lentment alcun temps, e specialment [37r] veu hom
- 10 sensiblement que meynsprea lo món e és fort humil e dóna grans senyals de excessiva devoció e veu hom que continua sens reprehensió e que sovín per oracions sues Déus obra grans miracles induhit per zel de la fe o per pietat de son proïsme, lavors aquells miracles són a nós indici e conjuntura¹ que l'hom aquell és sanct. Axí mateix, quant hom
- 15 veu que lo miracle que algun hom impetra ab Déu no l'aporta a provar neguna veritat de la fe ne l'aporta per neguna manifestació de justícia en la cosa pública, ans quant hom veu que l'hom aquell és mogut per pietat e per caritat e per prechs a ell fets e aquell aytal suplica a Déu per qualche necessitat o per qualche obra a la qual natura no és bastant, axí
- 20 com és ressuscitar morts o il·luminar cechs o endressar contrets o sobtosament sens neguna medicina guarir la persona febrosa o qui és per altra via dolorosa e veu hom que de present hou Déus aquella persona fahent tantost lo miracle, lavors és senyal que la persona aquella és sancta e a Déu plasent, car havem, *Iohannis ix^o2*, que Déu no

25 ou los peccadors en aytals cassos, ans Déu fahent aytals miracles per
ells dóna a ells testimoni de gran sanctadat.

E axí u entès sent Gregori³ quant dix que a vegades fer miracles és
senyal de sanctadat. E, jatsia que Déus e a tart a dar testimoni a alguna
30 altra veritat faça miracles per prechs de mals hòmens axí com dit és,
emperò aquells miracles no fan testimoni a la vida del mal hom, mas fan
testimoni a la veritat preposada per ell; e açò appar per tant car, si l'hom
mal pregava Déus fora aytal matèria, jamés Déu no l'hoyria axí com ou
los sancts hòmens, segons dit és. No-res-meyns, emperò, major indici
35 nos donen de sanctedat les bones obres que no fan los miracles. E per
tal diu sanct Gregori en una omelia sua⁴ axí: *Caritatis et pietatis
miracula amate, que tanto securiora sunt, quanto et occulta, et de quibus
apud Deum eo maior sit retribucio, quo apud homines minor est gloria*, e
vol dir axí: Don-vos de consell que amets un linatge de nobles miracles
40 qui s'appellen fer obres de caritat e de pietat, qui aytant són pus segurs
miracles com són pus amagats e aytant merexen envers Déu major
retribució com menor glòria e pompa han dels hòmens en aquesta vida.
E açò axí mateix entès a dir sent Gregori en la auctoritat al-legada
dessús, quant dix que miracles ensenyaven sanctadat en l'hom qui-ls
feya, ço és si-ls fahia sots les maneres tocades dessús tantost. Diu axí
45 mateix Ysidorus, *De summo bono*, en lo primer libre e en lo trentèn
capítol⁵, que major cosa és ben viure que no fer senyals ne miracles, la
qual paraula conferma la demunt dita sentència.

Lo segon punct és aquest: que sovín los majors sancts fan meyns
miracles. Aquest punct és cert per la sentència de Jhesuchrist, *Iohannis*
50 *xiiii*⁶, hon dix axí als dexeables: En veritat vos dich que aquell qui en mi
creurà farà semblants obres que yo faç e encara majors. Ara, certa cosa
és que qualsevol sanct qui aytals coses haja fetas molt menor era que
Jhesuchrist sens tota comparació, com Ell sia appellat per la Scriptura
*Sanctus sanctorum*⁷, ço és Sanct sobre tots los sancts. Eximpli havem
55 d'açò, car legim que lo bastó de sent Pere, posat sobre un [37v] hom qui
era mort bé xl⁸ dies havia, tantost l'hom ressuscità; e no legim que
Jhesuchrist en sa vida mortal faés jamés semblant senyal. Sabem axí
mateix que sanct Johan Babtista era de tanta sanctedat que lo Salvador
dix d'ell que no era negú nat de fembra major que ell⁹, emperò *Iohannis*,
60 *decimo*¹⁰, a la fi del capítol, legim que jamés no féu negun miracle¹¹.

De sent Anthoni de Vianes¹² legim més miracles quaix que de negun
dels apòstols sinó de sent Pere; menor emperò és que-ls apòstols, qui

són appellats prínceps de la terra e clauers del cel e lum del segle,
segons que cantam d'ells. Sent Paul e sanct Pere foren de equal
65 sanctadat, segons que posa Leó papa en un sermó que fa de abdós¹³,
emperò sanct Pere anava sobre la mar, axí com appar *Mathei XIII*¹⁴, e
sanct Paul temie-s que anàs sobre la mar, que tres vegades trencaren¹⁵
vexells en què ell anava, axí com appar en los *Actes dels apòstols*¹⁶.

D'aquests dos punts se segueix lo terç e és aquest: que segons la
70 sanctadat de les persones no-s fan per ells los grans miracles. Açò appar
per ço que demunt havem dit, majorment per lo dit del Salvador
damunt al·legat, *Iohannis XIII*¹⁷, car majors senyals dix lo Senyor que
farien alguns crehents que Ell no havia fets. Legim axí mateix, axí com
davall se recompte longament¹⁸, que per un hom simple fou un mont
75 transportat de un loch en altre, la qual cosa no legim de la Mare de Déu
ne de negun apòstol, segons que posa aquell Crisostomus, *Super
Matheum*¹⁹; ans, com molts hòmens bons e mals hagen fets grans
miracles en lur vida, segons la manera demunt dita, emperò no legim
que la Regina de gràcia anch faés un miracle en sa vida.

80 Per los quals punts apar que fer miracles no ensenya generalment
sanctadat ne fer-ne de majors que altre no ensenya major sanctadat ne
no fer-ne negun no ensenya menys sanctadat, com alguns qui anch no-n
faeren sien stats millors que aquells qui n'han fets, axí com toca sent
Augustí en lo libre appellat *De vuytanta-tres qüestions* en la qüestió qui
85 és de vuytanta²⁰, hon parla dels fills de Ysrael, qui éran millors que-ls
encantadors de pharaó, e emperò aquells encantadors fahien senyals
devant pharaó, los quals no podien fer los fills de Ysrael sinó solament
Moysès e Aron.

90 Per totes aquestas coses appar lo prepòsit principal, ço és que Déus
fa miracles per males persones; e appar clara solució a les rahons
al·legades en contrari.

[38]

CAPÍTOL XXXVIII

Per què Déus fa miracles per hòmens mals

5 E, si demanes encara què pot ésser la rahó per què nostre Senyor
Déus vol fer miracles per hòmens mals, a aquesta qüestió responen les
sanctas Scriptures e doctors assignant diverses rahons, jatsia que diga
sent Gregori en una sua omelia¹ axí: *Racionem de occulto Dei consilio*
querere nichil est aliud quam contra eius consilium superbire, e vol dir
que demanar rahó de les coses que Déus fa per son secret consell no és
10 altra cosa sinó rebel·lar e levar-se contra la sua amagada ordinació. [38r]
Per tal dien los sancts que deu bastar per sufficient rahó a cascun
chrestià, quant veu que Déus ha feta alguna obra he y dubte per què
s'és feta, bastar-li deu que sàpia que la obra aquella sia feta per nostro
Senyor Déus, car, açò sabut, ell pot concloure que la obra aquella és
15 feta ab subirana saviesa e justícia e rahó e per consegüent sens tota
reprehensió.

Però, per tal que a ull veges e pus clarament puxes contemplar per
què nostre Senyor Déus fa miracles per mals hòmens, deus saber que
los sancts hi assignen les següents rahons: la primera és per tal que-l
20 mal hom aquell qui lo miracle impetra abans se torna a Déu; e aquesta
rahó hi assigna lo Salvador, *Marchi, nono*², hon havem que, com sent
Johan li digués que un hom hi havia qui en nom de Jhesuchrist gitava
los demonis dels còrsors dels hòmens qui, emperò, no era de la
companyia del Salvador e dix-li sanct Johan que los dexeables vedaven-li,
25 a l'hom aquell, que ell no gitàs los demonis dels còrsors dels hòmens en

nom de Jhesuchrist, pus que no seguia Jhesuchrist, e diu aquí que lo Salvador respòs-li axí: No li ho vullats vedar, car negú qui faça miracle en nom meu no pot puy tantost malparlar de mi; e volia dir que per tal no devien vedar a l'hom aquell de fer miracle per tal que l'hom se tornàs a Jhesuchrist pus leugerament, car, que l'hom veja tanta virtut en lo nom de Jhesuchrist que no solament als bons obeexen los demonis en virtut d'aquest nom hoc encara als mals, segueix-se que aytal clarament pot conèixer la gran excel·lència d'aquell nom e la gran bonesa de Déu, que a hom tan peccador ha dat tan preciós do; e per tal no pot parlar ab sana consciència e sens gran vergonya sua mal d'aquest sanct nom, ans lo cor li compuny³ de creure en Jhesuchrist e de seguir-lo. Per la qual cosa appar que lo Salvador vol dir que algunes vegades Ell fa miracles per mals hòmens per tal que·ls tir e·ls convertesca a si mateix, axí com fo de Ariopagita e de Aristodenus gentils⁴, qui, après que Déus per lurs obres e paraules hac morts ressuscitats, crehegueren en lo nom de Jhesuchrist.

La segona rahó principal sí és per reverència del seu gloriós nom, car digna cosa és que axí com lo Senyor per obra escampa tots jorns la sua gràcia sobre los bons e los mals, axí com appar *Mathei, quinto*⁵, que axí la invocació del seu nom feta ab ferma fe haja efficàcia sobre los bons e los mals; e aquesta reverència toca Ell mateix un poch, *Marchi, nono*⁶, en lo loch al·legat, quant dix a sent Johan: No y ha negú qui faça miracle en lo meu nom qui puxa tantost mal dir de mi, ço és a dir que digna cosa és, per tal que lo meu nom no sia desonrat per negú, que no solament als bons ans encara als mals lexa fer miracles. E ací nota que tan gran zel ha lo Senyor de honrar lo seu preciós nom que no solament ordonà que en la virtut del seu sanct nom fossen fetas les grans meravelles qui·s contenen *Marchi, ultimo*⁷, ans encara legim, *Mathei, octauo*⁸, que exohia los demonis invocans reverentment lo seu sanct nom; hon diu aquí que, com los demonis li cridassen: O, Jhesuchrist, Fill de Déu, plàcie-t que, si·ns gites d'aquests hòmens [38v] en què som, que vulles que entrem en aquests porchs qui ací són, diu aquí que lavors Ell los exoi e·ls atorgà ço que demanaven après que l'hagueren axí reverentment invocat. Per què appar que no és meravella que per aquesta matexa rahó faça miracles per mals hòmens.

La terça rahó és per tal que·ls mals hòmens aquells per qui lo Senyor fa los miracles en aquesta vida hagen retribució e guardó d'als uns pochs de béns que fan. E açò diu sent Gregori en lo vintèn libre dels

65 *Morals*⁹, hon diu axí: *Nonnunquam heretici miracula faciunt, ut hic premia afflictionis et abstinencie recipiant, laudes, quas querunt*, e vol dir que nostro Senyor fa miracles a vegades invocat per alguns heretges per tal que la lahor e vanaglòria que han per açò los sia en guardó d'alguns pochs béns que fan en aquesta vida.

70 La quarta rahó és per tal que los hòmens justs meynspresen ne desidgen fer miracles quant veen que los hòmens mals ne fan; e per tal en açò podem veure e conèixer que justícia de vida no sta en fer miracles, ans sta en altres sanctas obres. E per tal diu sanct Augustí en lo libre *De vuytanta-e-tres qüestions*¹⁰ axí: *Ideo non omnibus sanctis miracula facere donatur a Deo, ne pernicioso errore decipiantur infirmi, stimantes in talibus factis esse maiora dona, quam in operibus iusticie, quibus eterna uita comparatur. Hec ille*; e vol dir que per tal nostro Senyor Déus no ha atorgat a tots los sancts hòmens fer miracles per tal que no-s pensen que fer miracles sia major virtut e major don de Déu que no fer aquellas sanctas obres per les quals podem comprar lo regne de Déu. E per tal legim, *Luce, decimo*¹¹, que, com los apòstols alegrement denunciassen al Salvador que los demonis los éran obedients en virtut del seu nom e-ls éran subjugats, lavors lo Salvador los dix axí en paraules equivalents: No us alegrets en aytals coses ne us ergullets, car per aquest orgull lo diable caygué del cel sobtosament axí
80 com a lamp, mas la vostra alegria sia que siats scrits en lo cel en lo libre de vida, ço és que açò sia vostra alegria: que sapiats que Déus vos vol salvar.

La quinta rahó és per tal que lo mal hom aquell a instància del qual Déus fa lo miracle per sos grans demèrits e malvestats caja pus
90 legement en grans peccats e axí vinga a dampnació. E açò diu Cassianus en les sues *Col·lacions*¹², hon posa que Déus lexa fer senyals als mals hòmens a vegades per tal que ell¹³, attenant als senyals, caja en çeguetat envers si mateix e crehega sa vida peccadora e mala ésser justa e sancta e, axí per supèrbia levat, caja pus legement puys per la divinal sentència.
95 E per aquesta matexa rahó fa Déus moltes vegades profetar mals hòmens, axí com havem *Mathei, viiº capitulo*¹⁴, que diran en lo juý final als cuns dampnats: O, Senyor, e no profetam nós e-l món en nom teu? E emperò dir-los ha lo Senyor lavors: Cert, si profetàs, no u faés per amor ne per honor mia, car de tot volíets glòria e honor e reputació vostra
100 matexa, la qual vull que us sia stada en guardó de tots vostres béns. E per tal diu sobre aquesta paraula sent Jerònim¹⁵ axí: *Profetare et uirtutes*

- facere et demonia eicere interdum non est eius meriti qui operatur, sed hoc agitur per inuocationem nominis Christi, uel ad*
condemp[39r]nacionem eorum qui inuocant uel propter utilitatem eorum
 105 *qui uident et audiunt. Hec ille;* e vol dir que profetar ne fer miracles a
 vegades no-s fa per mèrits d'aquell qui u obra e u impetra que-s faça,
 mas fa-ho nostro Senyor per reverència del seu sanct nom, qui és per
 ells invocat, o per condempnació d'aquells qui u obren o per profit
 d'aquells qui u veen o u hoen, que-n sien provocats a loar lo poder e
 110 bonesa de Déu, qui aytals coses atorga no solament als bons ans encara
 als mals.
- La sisena rahó sí és per tal que l'hom conega com són grans dons de
 Déu aquells qui solament són dats als seus amichs, axí com sanctadat,
 gusts celestials, gràcia, caritat e glòria e semblants, que tan grans sien
 115 los dons qui són atorgats per Déu en aquesta vida als fills de perdicció.
- La setena és per tal que l'hom sàpia conèixer què fa l'hom sanct o
 què no, car per açò pot l'hom conèixer que don de profecia ne de fer
 miracles ne de semblants coses no fan l'hom bo ne sanct, pus que los
 peccadors han aytals dons.
- 120 La vuytena rahó és car per aquesta via tempta Déus los hòmens
 quals són aquells qui en Ell crehen vertaderament o no, car, jatsia que a
 tot ver miracle deja ésser dada fe quant Déus lo fa a dar testimoni de
 veritat sobre alguna cosa, emperò ja per axò no deu hom dar fe a aquell
 qui-l fa si per malícia induhia hom a qualque mal a fer, car lo miracle
 125 fet no fa testimoni a ell que sia bo ne li fa testimoni que en tot ço que
 diu sia crehegut, mas solament li fa testimoni de veritat sobre lo punct e
 la matèria a què e per lo qual lo miracle és stat impetrat. E, per tal
 quant ve que hom veu que algú qui en algun prepòsit ha impetrat
 miracle vol per ocasió del miracle fer aportar l'hom en qualque error en
 130 altea, lavors dóna Déus a conèixer en aquesta temptació qui és ver
 servidor seu o fals, car lo ver servidor null temps per axò no s'inclinaria
 a consentir en negun peccat mortal ne en neguna cosa sospitosa, mas lo
 falç servidor de Déu de continent se inclina a la part contrària. E sobre
 açò nos informa la ley de Déu, *Deuteronomii, capitulo xiii*¹⁶, hon diu
 135 axí: Si algú-s levarà e darà senyal de si mateix profetant segons veritat o
 donant senyal e puys per ocasió de aquestas coses te volia tirar a mal,
 guarda-t no consentas a aytal profeta ne a aytal hom, car ell te engana e
 Déus lavors te prova e-t dóna a conèixer tu si l'amas lealment o no.

140 D'altres rahons havem d'açò assignades en lo capítol de xxxvi solvent
al terç argument; per què bast de present aquesta matèria.

[39]

CAPÍTOL XXXIX

***Qui ensenya com, per tal com Déus fa vers¹ miracles per mals
hòmens, serà pus fort la temptació d'Antechrist contra los elets***

- 5 E ací nota que saber bé aquest pas valria molt a escapar a moltes temptacions que donen e han ja dades a la sancta chrestiendat molts ypòcrits e heretges e specialment daran en lo temps final de Antechrist, car segons que posa sent Paul, *secunda Ad Thesalonicences, secundo capitulo*², Antechrist vendrà ab senyals grans e poderosos e ab miracles
- 10 fort singulars, en tant que dix lo Senyor, *Mathei xxiiii*³, que, si no que lo temps aquell serà abreujat per special gràcia de nostre Senyor Déus, en altra manera per ventura los elets caurien en [39v] error.
- És ver que sens tot dubte los seus senyals seran falsos, axí com diu aquí mateix l'apòstol, e fets per arts del diable e per obres secretes de
- 15 natura a nós amagades e aportats a provar sa diabòlica doctrina e infernal e falsària. Mas que ell e los seus facen vers miracles e per quina manera açò posa Aymó, *Sobre lo libre de l'Apocalipsi*⁴, hon diu axí: *Signa que faciet Antechristus aut erunt uera aut ex Dei permissione erunt falsa, quibus reprobi propter peccata preterita decipi merebuntur*, e vol dir que
- 20 dels miracles de Antechrist serà axí que alguns ne permetrà Déus qui seran falsos per los quals seran enganats los malvats, car lurs peccats los ho merexeran; altres ne farà Déus per si mateix a invocació del seu nom feta per Antechrist o per los seus dexebles sobre alguna notable veritat, axí com demunt és dit longament, e aquells seran vers e, per ocasió

25 d'aquests vers, serà pus forçor⁵ la temptació dels elets e pus deceptòria⁶
la ceguetat d'aquells qui creuran a Antechrist.

Rahó és car, com dit és, nostro Senyor Déus farà vers miracles per
probació dels elets principalment a invocació de Antechrist o dels seus
dexebls sobre alguna veritat o sobre moltes per ells preposades al món;
30 e puy los malvats aquells d'aquelles sanctas veritats axí per Déu
aprovades per vers miracles servir-se-n han amagadament a fer-ne
fundament a lurs errors, car tostemps heretgies prenen fonament de les
sanctas Scriptures mal enteses; fundades, donchs, les veritats aquellas
per vers senyals, confermaran les falses conseqüències e doctrines que
35 d'aquelles veritats trauran per simulats e falsos senyals.

De la qual cosa vet quant perill ne exirà de errar, car primerament
serà perill de errar en la differència dels senyals, car qui haurà vist
primerament que Antechrist ha dats vers senyals en los vers fonaments
de ses errors consegüentment creurà que aquells senyals que darà a
40 provar ses falses conseqüències sien vers; e emperò seran falsos, com
Déus no puxa per senyal ne per altra via fer fals testimoni.

La segona rahó e ocasió de errar serà car lavors los senyals e
miracles seran sostrets de la sancta església e dels fels cathòlics, axí
com toca Ysidorus, *De summo bono*, en lo libre [I] xxv^o capitulo⁷. Que,
45 donchs, l'hom veja lo sanct màrtir sofferir greu martiri per amor de
Jhesuchrist e que no puxa fer negun miracle a testimoni de sa veritat e
que aquell qui-l fa turmentar ne faça apparentment en còpia a testimoni
de sa error, jatsia de fet sien falsos senyals, emperò, si aquells qui-ls^{7bis}
vehen no perceben que sien falsos, axí com lavors se porà fer de molts,
50 clara cosa és que aquesta serà la major temptació e ocasió de errar qui
al món sia. E açò posa sent Gregori, xxxi^o *Moralium*⁸, longament, e
n'havem a tractar en lo *Onzèn libre* quant parlarem de l'aveniment de
Antechrist.

Deus ací saber, per esters, que per null temps lo demoni ne
55 Antechrist, son special dexeble, no faran vers miracles per si mateix,
com dit sia que miracle sia obra sobre tot poder de natura e que per
consegüent sol Déu pot fer miracle, axí com Ell tot sol pot obrar sobre
tota natura; farà emperò algunes coses qui seran dites meravelloses, no
per tal que sien sobre natura, mas per [40r] tal com seran coses fort
60 novelles e inusitades e amagades als hòmens, les quals seran fetas per
los demonis ab ajuda de la amagada virtut natural que Déus ha posada
en les creatures, la qual virtut és mils coneguda per los demonis que per

los hòmens en quant han major agudesa natural que no han los hòmens
en aquesta vida, e per tal se·n saben servir e lavors en special se·n
65 sabran e se·n volran més servir a decebre los hòmens.

Per totes aquestas coses appar solució al segon argument qui
provava que los heretges no devien ésser axí avorrits per tal quant fahien
miracles, car ensenyat havem que ja per axò no deuen ésser en major
reverència, ans ne són a Déu pus desconexents e pus peccadors en si
70 mateix e per consegüent pus dignes de tota desonor e vituperi.

[40]
CAPÍTOL XL

5 *Qui sol al terç argument e ensenya que de major dignitat és la
sancta ecclesia cathòlica que no fo lo col·legi dels apòstols ans de la
passió del Salvador*

10 Al terç argument, qui vol provar que los heretges no deguen ésser axí
meynspresats per tal com són divisos de la sancta església romana, en
quant, se diu, la dita església pot errar, com no sia de major dignitat
que'l col·legi dels sancts apòstols, qui emperò tot ensemps errà e caygué
de la fe en la passió de Jhesuchrist, a aquesta rahó respon posant
algunes profitoses preposicions.

15 La primera sí és que null temps ans de la passió del Fill de Déu lo
col·legi dels sancts apòstols en si mateix no fo de tanta auctoritat ne tan
lunyat de tota error com la sancta església cathòlica chrestiana és vuy e
serà fins a la fi del món e fo despuys que en los sancts apòstols ella
rehebé lo sanct Sperit per patró e per governador seu. Açò prov yo
primerament per tant car d'abans tot lo col·legi aquell apostolical poch
errar en la fe, axí com féu de fet en la passió del Senyor, e emperò tota
20 la església chrestiana en neguns d'aquells tres temps dits, ço és en
passat, present e esdevenidor, jamés no és cayguda ne pot ne porà caure
tota en error de la fe, segons que diu lo article de la fe qui diu *Credo in
unam sanctam ecclesiam catholicam*, lo qual article no pot ésser falç per
res ne per consegüent no-s pot fer que la sancta església caja ne sia
cayguda jamés en neguna error. Segonament, car, segons que havem *Ad
25 Coloscenses, primo*¹, Jhesuchrist és cap constituït per Déu lo Pare

d'aquesta sancta religió chrestiana, al qual cap e del qual ha dit Ell mateix, *Mathei, ultimo*², que Ell és ab aquesta sancta religió fins a la fi del món. Donchs null temps aquesta religió, stant aytal governador, no pot tota ésser en error. Terçament, car, segons que lo Salvador dix a sent Pere, *Luce, xxii^o capitulo*³, Ell havia pregat lo Pare seu per la fe d'aquesta sancta religió, e per tal jamés despuys no perí, car, los apòstols aterrats, romàs la fe en la gran arca de la saviesa e de gràcia de Déu, madona sancta Maria. Quartament, car en aquell temps, ans de la dita passió del Senyor, lo col·legi dels apòstols no hac en si la potestat que vuy és [40v] en la sancta església sobre lo cors místich, ans li stech dada après la resurrecció del Salvador, axí com appar *Iohannis, capitulo xx^o et xxii^o*⁴, ne hac distincta ne clara administració dels sancts sacraments ne hagueren plen poder de tants miracles axí com los stech dat despuys, segons que appar *Marchi, ultimo*⁵. Per què appar que la dita rahó terça no val res, car pren falç fundament e heretical en quant diu que de major dignitat fou en aquell temps ans de la passió del Senyor lo col·legi dels sancts apòstols que no és vuy la sancta religió chrestiana e la sancta romana església.

Contra, per stes, aquesta resposta en aquella part hon diu que la sancta religió chrestiana no pot tota errar fan aytal argument alguns: certa cosa és que nostro Senyor Déu ab axí gran diligència governà totstemp e preservà la sinagoga de tota error com jamés féu tota la sancta església chrestiana e, açò no contrastant, tota la sinagoga errà en la fe en la passió de Jhesuchrist, car negun juheu ne neguna juhya no crech fermament que Jhesuchrist fos ver Déu ne Messies promès en la lig vella; donchs axí com aquella errà axí poria errar tota aquesta, e que sia axí de fet com dit és primerament, ço és que nostro Senyor Déu axí bé preservàs aquella com aquesta, hoc encara més, appar-ho per tal quant Ell l'apella primogènit seu, religió eleta de totes les altres, poble special e axí de les altres dignitats explicants sa amor⁶, axí com davall havem a explicar en aquest mateix libre⁷. E que axí sia com és après dit, que tota la sinagoga erràs, appar-ho, axí u diu Hisahies en lo capítol de liii⁸ quant diu: *Omnes nos quasi oues errauimus*, e vol dir que tots erraren axí com a ovelles sens pastor; e parla de la passió del Fill de Déu axí com appar aquí mateix per tot lo capítol.

Per solució d'aquesta rahó posaré la segona preposició que havia a posar en aquest capítol, qui és aquesta: ço és que la diligència e amor de Déu, com no sia sinó Déu mateix e en Déu no haja més ne meyns, per

tal dich que qui axí pren e qui axí entén a parlar de la diligència e amor
 65 de Déu, dich que Déus jamés no és pus diligent ne més amant una cosa
 que altra. Aquesta preposició assats appar clara de si mateixa.

La terça preposició és que, prenent diligència e amor no per ço qui
 és Déu mas per ço que Déus ensenya fora si, dich que sens comparació
 ha Déus més amada la sancta religió chrestiana que no ha la sinagoga,
 70 axí com davall havem a declarar en aquest libre mateix⁹.

La quarta preposició, que, no contrastant menor amor o diligència
 de Déu envers la sinagoga que envers la sancta església chrestiana,
 emperò null temps en la sinagoga no perí tota la fe, axí com no perí en
 la sancta religió e església chrestiana, car tostemps donà Déus en la
 75 sinagoga qualsque sanctas persones fermes en los articles judaychs als
 quals creure éran forçats per la fe que la sinagoga preycava ans que
 Jhesuchrist vingués.

La quinta preposició és que en la passió del Fill de Déu tota la fe de
 la sinagoga romàs en la preciosa verge mare del Senyor, hon deus saber
 80 que la dita Regina ans de la passió del Senyor fou fonament de la fe a la
 sinagoga qui encara no era morta e, après la sagrada passió e mort del
 Senyor, fou ella mateixa e stech plen fonament e armari real de la sancta
 fe cathòlica a Déu en loch de la chrestiana religió ja començada e nada
 aquí mateix del costat de Jhesuchrist, del qual pres naximent segons que
 85 posa la glosa [41r] sobre aquella paraula *Qui est forma futuri, Ad
 Romanos, quinto*¹⁰, qui diu axí: *Sicut ex latere dormientis assumpta est
 costa unde formata est Eua, sic ex Christi latere profluxerunt sacramenta,
 scilicet aqua ablucionis et sanguis redempcionis, per que saluatur
 ecclesia*, e vol dir que, axí com del costat de Adam pres nostre Senyor la
 90 costella de la qual formà Eva, tot axí del costat del Salvador són nats los
 sancts sacraments ecclesiàstichs, ço és la aygua del baptisme e la sanch
 de la nostra redempció; per les quals coses la església chrestiana ha
 finalment salvació.

Dien axí mateix ací alguns que la sinagoga en la passió del Salvador
 95 no caygué de la fe e assignen-ne aytals rahons: la primera sí és car,
 jatsia que la sinagoga fos obligada per article de sa fe de creure que
 vendria un hom per lo qual los hòmens haurien salvació, emperò no
 éran tenguts de creure quant a tota la comunitat que aquell fos aquest o
 aquest^{10bis} en determenada persona, car açò no-s podia saber clarament
 100 per tots ne per consegüent no podia obligar la comunitat stretament.

La segona, que la crehença de la fe obligava a tots ells sots pena de peccat mortal e, emperò, no creure que Jhesuchrist fos aquell aytal e aquest en singular promès en la ley no·ls obligava a peccat mortal, ans foren molts qui perseguien Jhesuchrist per ço de què éran informats
 105 qui·ls paria contra la ley, qui en aytal persecució meresqueren molt segons que havien lo zel dret e la gran ignorància de la persona e de sos dits e fets. E per tal appar que la ignorància los retés scusats, car diu sanct Paul, *prima Corintiorum, secundo*¹¹, que, si lo Senyor de glòria haguessen conegut, null temps no l'hagueren crucificat. E sent Pere los
 110 dix, segons que appar *Actuum, tercio*¹²: Yo, frares meus, sé que per ignorància ho havets fet e per tal fets penitència de vostros peccats, car lo Salvador vos haurà mercè.

La terça, car, segons que posa sanct Gregori en la *Homelia de septuagèsima*¹³, la sancta església, sposa de Jhesuchrist, és tota la
 115 congregació dels sancts començant a Abel fins al derrer elet, la qual, diu l'apòstol *Ad Ephesios, quinto*¹⁴, tostemps stech sens màcula e ruga, ço és que tostemps hi hac persones stants en gràcia e en caritat e haurà fins a la fi del món. Donchs de necessitat se segueix que null temps durant aquesta sposa a Déu cara en aquesta vida mortal no fou ne serà sens
 120 virtut de vera fe, de la qual diu sent Paul, *Ad Ebreos, undecimo*¹⁵, que sens ella negú no pot ésser placent a Déu.

Per totes aquestas coses appar solució al terç argument, qui volia provar que los heretges no deuen ésser avorrits per tal quant no deu
 125 hom creure a la església qui·ls impugna en quant dehia que podia errar axí com los apòstols erraren; la qual cosa appar que és falsa.

[41]

CAPÍTOL XLI

*Qui sol al quart argument principal fet en favor dels heretges e
ensenya què és pròpriament heretgia*

- 5 Segueix-se resposta a la quarta rahó, qui posa que los heretges no
deuen ésser avorrits aytanpoch com los sancts passats qui n'an dites
moltes e emperò no·ls havem meynspresats, ans los honram tots jorns.
- Per solució d'aquesta rahó deus saber alscons dits necessaris: lo
primer [41v] sí és que l'hom no és appellat ver heretge per tal quant diu
10 o posa heretgies o coses hereticals; appar açò per un dit de sent Augustí
qui diu axí: *Hereticus est qui conceptam noui erroris perfidiam
pertinaciter defendit*¹; e ell mateix diu axí: *Set qui sentenciam suam,
quamuis falsam aut peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt,
querunt autem cauta sollicitudine ueritatem, corrigi parati, cum*
15 *inuenerint, nequaquam sunt inter hereticos deputandi*², e vol dir
summàriament aytant: que sol aquell és heretge qui ab pertinàcia sosté
alguna error contra la fe cathòlica. Appar encara aquest mateix dit
primer per tant car, segons que posen los sancts doctors, solament és
aquell dit ésser heretge qui erra en alguna cosa a la qual és tengut de
20 creure de necessitat de salut, quant li és preposada per aquell a qui
pertany; e no solament hi erra ans encara la defèn ab pertinàcia e vol en
aquella error scientment e delliberada star. E açò significa aquest nom
hereticus, qui és dit *quasi ab eleccione*³, ço és que per tal alcú és dit
heretge quant eleig^{3bis} ab tota sa delliberació. D'açò parla longament lo
25 Decret canònic, e specialment xxiv^a, *questione tercia: Heresis*⁴. Emperò

de present leix star totes al·legacions altres en aquesta matèria, car d'açò havem a parlar en lo *viiⁿ libre*, quant tractarem lo primer manament. E devalla aquest nom *hereticus ab hesione*⁵, qui vol dir acostar, car l'hom heretge de tots puncts e de tot son cor se ferma en sa error.

30 Lo segon dit és aquest: que aquell qui ab pertinàcia no posa ne diu la heretgia o dit heretical aquest aytal no és heretge appar car^{5bis} per lo primer dit solament és heretge aquell qui ab pertinàcia manté la error qui és contra la fe. E açò ensenya per eximpli manifest lo consell general *Extra, De summa Trinitate, et cap. Dampnamus*⁶, hon appar que
35 l'abat Joachim⁷ no és dat per heretge, jatsia que ço que posà en lo libell, que lo dit consell aquí mateix dampnà, fos gran heretgia; emperò, per tal quant en la dita heretgia no-s fermà ab pertinàcia ans supposà⁸ aquell e tots sos dits a la sancta església romana, per tal ensenyà que no era heretge ans era ver cathòlich.

40 Lo terç dit és aquest: que per los dos dits primers appar solució a la quarta rahó; car podem dir que, jatsia que aquells doctors que al·lega haguessen dites coses hereticals o heretgies, emperò, pus que ells no les tenien ab pertinàcia ans les tenien oppinant-les ésser veres e encara la església per ventura que no les havia determenades e quant ho hagués,
45 pus que ells éran apparallats de cor ferm de seguir la determinació de la església, per tal jamés no pogueren ésser dits heretges ne ells ne lurs semblants, ans foren vers cathòlics e excel·lents en sanctadat e fort de alta vida.

[42]

CAPÍTOL XLII

Qui excusa los sancts doctors de tota heretgia

5 E, si en special vols respondre a quascun dels doctors al·legats, pots
dir al primer al·legat, ço és a sent Gregori, que, quant ell dix que
benevuyrada és la culpa qui aytal redemptor ha haüt¹, dich-te que [42r]
entén a dir e a posar lo substantiu per lo adjectiu e entén a posar aytal
sentència que benevuyrat és lo colpador, ço és Adam, qui fon lo primer
culpador, ço és lo primer peccador. E rahó és per què l'apella axí
10 benevuyrat per tal car diu que ha merescut haver haüt aytal redemptor,
ço és lo Fill de Déu. E aquesta manera de parlar servam comunament:
quant vehem que algú ha haüda qualque notable prosperitat, diem que
benevuyrat és aquell. E tota la Scriptura és plena d'aquesta manera de
parlar; en special appar açò en lo Salvador, qui dix a sent Pere quant li
15 fo revelat que lo Salvador era Fill de Déu: Benevuyrat es, Simon, car no
t'o ha revalat la carn ne la sanch, mas lo meu Pare qui és en lo cel². Axí
és en nostre prepòsit.

 Pot-se encara scusar aytal manera de parlar per art de rethòrica; per
què ací nota que una figura han los rethòrichs qui s'appella *emphasis*,
20 qui ensenya a posar substantiu en loch de adjectiu per ensenyar que ço
per què hom fa aytal posició ha en si gran excés d'aquella cosa de què
hom parla, axí com a vegades diem que aytal hom és pura malícia e vol
hom dir que l'hom aquell és excessivament maliciós, e appella-s aquesta
paraula aytal per los rethòrichs *uerbum emphaticum*, ço és paraula
25 expressada per gran excés. E axí parlava lo beneyt mossènher sanct

Gregori quant dix que benevuyrada era la culpa, ço és que benevuyrat és lo peccador, car sobres de bé aconseguia e de honor e de profit per la redempció del Fill de Déu, qui lavors en aquell temps pasqual era feta, en lo qual temps la sancta església canta aquella paraula per ell
 30 ordonada, ço és *O felix culpa, etc.*

Al segon que al·legues, qui és monsènyer sanct Augustí³, dic que ell fo subiranament cathòlich e columpna singular e lum preciós e excel·lent en tota la sancta mare església. E, quant dius que dix que les ànimes dels morts no vehen Déus ans del die final, dich que, posem que
 35 axí fos de intenció sua, encara no fóra stat heretge per dues rahons: la primera és car en son temps encara la sancta església romana no havia determenat lo contrari, ans despuys, en temps de papa Johan qui fo vintèn-e-segon⁴, ne fo gran disputació e qüestió en Avinyó e per diversos studis e lochs fins que per papa Benet, qui fou après, stech determenat
 40 solempnament lo contrari, segons que appar per special decretal que ell ne féu. La segona rahó sí és car monsènyer sanct Augustí no tench la dita conclusió ab pertinàcia, ans axí com a ver fill de obediència e a ver cathòlich fo tostemps apparallat de seguir la determinació papal, a la qual ell donà tanta de honor e reverència que ell posà, *Contra epistolam Fundamenti*⁵, que no creuria a l'Evangeli si lo papa no l'hagués confermat. No-res-meyns encara que nós no sabem si ho revocà o si u revocara si a memòria li vengués, car per ventura ne totes ses revocacions són vengudes a nostres mans ne ell, qui infinit havia scrit, no poch haver memòria de tot ço que havia dit; ans fou gran meravella
 50 com li poch membrar de corregir aquells dits seus mateix que corregí en los libres seus appellats *Retractacions*. A la segona cosa al·legada, que dius que dix dels [42v] infants petits, dich-te que ell entès, per aquesta pena eternal e foch, pena que los theòlechs appellan pena de dampnatge, qui és solament no veure Déus, e no entès a dir que los
 55 petits soferissen pena de foch real ne sensible, com aytal solament sia dada a aquells qui han fets peccats actuals, axí com són venials e mortals.

Al terç que al·legues, ço és sent Gerònim⁶, dic-te, axí com damunt és dit, que la sua sancta intenció fou tostemps piadosa e cathòlica en tots
 60 sos dits, car doctor fou de singular sanctadat del qual fo revelat que era par en glòria a sent Johan Bartista⁷; e per tal devem presumir que ço que ell posa aquí no u posa maliciosament ne axí com aquell qui ab pertinàcia ho vol defendre, mas és axí que, com diu sanct Paul⁸, en

moltes coses som tots defallents tot jorn; ne s'és meravella, car, com diu
65 *Iob, capitulo quarto*⁹, si Déus en los àngels ha trobat defalliment, quant
més en los hòmens. E specialment és en nós defalliment de memòria
tan gran que a vegades nos esdevé que no·ns membrarà ço que tots dies
arrominam¹⁰ e diem e contractam. Per tal dix la ley, *Codice, De ueteri*
iure enucle., *libro secundo: Omnium habere memoriam et in nullo errare*
70 *pocius est diuinitatis quam humanitatis*¹¹, e vol dir que haver memòria de
totes coses e ésser en totes coses avist¹² e haver-hi promptitut tantost
més pertany a Déu que no a hom. Per què, jatsia que mossènyer sanct
Jerònim excel·lentment hagués tots los euvangelistes transladats de
ebraych en latí, emperò fahent la dita omelia no li membrà la paraula de
75 sanct March¹³ al·legada contra ell; e açò se poch fer leugerament sens
neguna culpa, jatsia que fos defalliment natural; per què no fou
meravella si aquí defallí per aquesta manera. A tots los altres ensemps
responch e dich de lur piedosa intenció e sancta ço mateix que he dit
dels precedents doctors sancts.

80 E deus saber açí que los sancts passats han pogut defallir en lur
scriure sens culpa en moltes maneres. Primerament car, com fossen
hòmens en natura defectuosos axí com nós mateixs, podien errar en lur
juý e donave·ls vijares que algunes coses fossen veres les quals despuys
la sancta església ha examinades pus longament e per altres diverses vies
85 tractades e ha mils vista la veritat e ha trobat que no era axí com a nós
appar que ells hajen dit. E per tal diu sanct Augustí, *super Iohannem*¹⁴,
que los dits dels doctors que proven per la Scriptura deu hom haver en
subirana reverència per honor de la sancta Scriptura per la qual ho
proven; emperò diu que los altres dits propriis lurs aquells no creu sinó
90 aytant com li és vijares. E açò mateix volch dir sent Jerònim¹⁵ quant dix
que ço qui de les sanctas Scriptures no ha fundament axí·s pot
meynspresar com cosa qui no ha probació de gran valor; e açò per tal
car lo nostro juý natural pot leugerament errar.

La segona manera per què los sancts en scriure lurs doctrines han
95 pogut defallir leugerament, sí és per la causa assignada demunt¹⁶ de sent
Jerònim, ço és que no·ls menbrava tot ço que d'abans havien ja scrit e a
ve[43r]gades havien en l'enteniment altres motius e rahons axí com més
legien e estudiaven e éran sots altra disposició; e per tal a vegades
scrivint un libre deyen lo contrari d'açò que havien dit en l'altre. E açò
100 ensenya sent Augustí parlant de si mateix en special en la *Omelia* que fa
de sent Lorenç¹⁷, hon diu axí: que, com algunes vegades hagués

crehegudes algunes coses ésser impossibles, puy crech après per temps
vinent que éran possibles per ço que despuys havia vist e hoït. E axí u
ensenyà ell de fet, qui en los libres damunt dits de les *sues Retractacions*
105 revocà e esmenà moltes coses que dites havia en diversos libres que
havia fets d'abans en sa vida. E quascú de nós mateix percebem tot die
que, sobre una matexa qüestió o perplexitat o probleuma¹⁸ o dubte, adés
nos en serà vijares una cosa adés altra, segons diversos motius que
hoirem o segons diverses disposicions que haurem en nostre juý d'on
110 que les dites disposicions nos vinguen.

Per què per tot açò appar que, si los dits doctors han dit en res
contra veritat, que rasonablement los podem scusar, jatsia que sent
Ylari, qui és demunt al·legat¹⁹, dient aquell dit, ço és que Déus lo Pare
és actor de la nativitat del Fill, no entès a posar que en la generació
115 divinal sia neguna facció²⁰ ne obra factible, car açò no pot ésser dins la
inmutable natura divinal, axí com lo *Quint libre* ho ha a declarar, mas
entès a dir que Déus lo Pare, vivent e entenent si mateix axí com per
pul·lulacions vitals e de vera vida que en Ell són fontalment axí com en
aquell qui no hix d'altra persona, ha Fill dins si mateix. E, jatsia que
120 aquelles sagrades emanacions divinals no-s puxen dar a entendre sinó
per vocables impropriis e insuficients axí com per obra o per producció,
per ésser actor o per semblants paraules, emperò la intenció dels sancts
qui aytals paraules posen tota és sancta e justa e piadosa e cathòlica,
segons que mostra clarament lo procés de les lurs sanctas paraules a ells
125 inspirades per Déu. E sobre açò en special ho expon per altra via sancta
e bona lo mestre de les *Sentències* en lo primer libre, en la distinció
xiii^{a21}, la qual se ve finalment a açò mateix qui dit és.

Quant és de la error de Joachim²² e del mestre appar la excusació
per ço qui dit és demunt dels altres sancts doctors.

[43]

CAPÍTOL XLIII

*Com deu hom reverentment tractar los dits dels sancts jatsia que
apareguen ésser contra veritat*

5 Tu, emperò, qui chrestià ést e saps que los sancts doctors són stats
lenguas per les quals lo sanct Sperit ha longament e alta a nós uberta la
profunditat e l'abís de la sua alta saviesa e per ells ha informades
diversament les nostres ànimes, si trobes que a vegades de si mateix
hagen en queucom defallit, no·ls deus públicament e irreverentment
10 passar per lengua¹, com tu sies sens fi pus defallent, ne·ls deus negar
públicament en lurs dits meyns bé posats, mas deus·los reverentment
expondre dient que aqueix doctor al·legat deu ésser entès axí o axí,
segons que pus honorablament poràs e·l poràs mils aportar a ton
propòsit. [43v] E lavors lo Pare celestial, per aquesta reverència qui tota
15 torna en Ell, dar-t'à lum de intel·ligència en lo teu cor e en la tua ànima
plenitud de bona gràcia.

E, si vols saber per quina manera se deu hom regir a promptament
expondre lur auctoritat o lur original si t'és al·legat en contrari de ton
prepòsit, pots servir les següents regles; tostamps, emperò, axí
20 exponent, hages denant ton esguart aquests quatre punts: lo primer,
que per aytal exposició entens a tenir lo doctor que expos en
reverència, ço és que abans lo vols axí piadosament expondre que no
que diguesses que ell no dix veritat o que dix falsia en aytal pas.

Lo segon punct o preàmbol en aquesta matèria sí és que, ja per
25 aquesta reverència a servir, no digues scientment falsia, ço és que

digues que aytal fo la sua intenció o aytal si, donchs, per altres dits seus no u podies ensenyar, que la intenció sua fos aquella que tu li vols dar per ta exposició². Rahó d'aquest punct sí és car per fer honor al doctor aquell no deu hom fer desonor a Déu fahent contra son manament qui diu que no mentràs³.

30 Lo terç punct sí és que, per tal que pus leugerament sies guardat de dir monçònega en aytal exposició, tostemps deus usar de paraula qui sia dita per verb de possible e no deus usar de parlar per verb qui significh que axí sia de fet, axí com en exponent lo dit del doctor deus dir que
35 aquesta poch ésser la sua intenció e no digues que aquesta fo de fet la sua intenció si, donchs, no u sabies de cert.

Lo quart és que tostemps deus attendre que la auctoritat que has a expondre, que la sàpias ben tirar al prepòsit ab veritat e ab qualche color, en guisa que apparega que parles ab rahó e que entens la matèria;
40 car en altra manera no satisfaries a la part contrària e fer-t'ies escarnir e tenir per un gran badoch⁴.

[44]

CAPÍTOL XLIIII

*Qui posa regles directives a expondre reverentment e ab veritat los
dits dels sancts doctors jatsia que sien contra veritat*

- 5 Aquests preàmbols posats, deus ací primerament attendre que la
auctoritat al·legada contra tu en algun prepòsit o és contrària o
repugnant a ton prepòsit o no. Si no és repugnant, pots dir que son
argument no val res, car ço que al·lega no és contra tu; e, si pots
10 ensenyar que la dita auctoritat no sia contra tu, faràs gran vergonya a
aquell qui contra tu le ha al·legada, car dar-li has a entendre que ell no
entén lo prepòsit, pus aporta a impugnar lo prepòsit ço qui no és a
prepòsit.
- 15 Si la auctoritat és de fet e dretament repugnant, pots dir que lo dit
aquell pot ésser *yronicum*, *id est prolatum*¹ *per contrarium*; car los
rethòrichs posen una figura rethorical qui s'appella *yronia*² e és quant
hom pren un contrari per altre, axí com si de un pagès dic que és fort
gran clergue o de un infant qui pugnara ab altre diu hom que dos
gigants se combaten, quaix per lo contrari. És ver que, si aquell qui
20 t'al·lega la dita auctoritat te ensenya que aquí no pot haver yronia en
quant lo doctor de qui és la auctoritat que al·legues [44r] no parla aquí
hon la posa per escarn axí com requer la dita figura, lavòs pots al·legar
aquí ésser altra figura rethorical qui s'apella *enigma*³, qui conjuny coses
contradictòries per rahó de alguna semblança, axí com si dèyem que
25 Déus és foch, axí com havem *Deuteronomii, quarto*⁴, e emperò Déus no
és foch ne cors ne res corporal en la sua essència axí com és lo foch, qui

- és ver cors; mas és aquí aquesta figura qui ajusta aquestas coses impossibles⁵ per rahó d'alguna semblança qui és entre Déus e lo foch, en quant Déus és fervent quant li plau ensenyar son poder e veem axí mateix que lo foch és la pus fervent cosa qui sia; per tal aquesta
- 30 figura consent que digam que Déus és foch. E axí diu la sancta Scriptura sovín que Jhesuchrist és pedra e anyell e leó⁶, jatsia que Ell no sia axò ne axò, ans és sots lo contradictori, car segons veritat Ell no és res d'açò. E açò sia a tu per primera regle de expondre la auctoritat repugnant.
- 35 La segona regla sí és que, quant la auctoritat és axí repugnant, no solament pots recórrer a les dites figures, ans encara pots recórrer pus expressament a altra qui s'apella *antitosis*, qui és quant ve que algú posa una cosa per altra, axí com cas per cas o nombre plural per singular o per lo contrari o temps present per passat o per lo contrari. O, si
- 40 aquesta no ha loch en ton prepòsit, pots recórrer a altra color demunt posada, en XLII cap., qui s'apelle *emphasis*⁷, qui és quant se posa ajectiu per substantiu o per lo contrari, axí com Daviu, qui en los psalms appella nostre Senyor ésser la sua força, la sua saviesa, la sua amor⁸ e axí de les altres coses semblants; e nós mateixs, qui diem tot die que
- 45 aytal hom és tot pura bonesa o pura malícia, ço és que volem dir que l'hom aquell és fort bo o fort mal per excés. Vet com posam substantiu per adjectiu a vegades; axí que açò aplicant a ton prepòsit pots dir que la auctoritat contra tu al·legada e aquell aytal dit pot ésser dit *emphaticum*, ço és posat per altre dit qui no és exprés aquí, e lavors tu
- 50 pots assignar per glosa ço qui·t sia vijares que sia a ton prepòsit.
- La terça regla és aquesta: que, si·t veus empatxat en dificultats verbals e qui stan en paraules per les dites auctoritats a tu al·legades per algun, lavors deus dir axí: Star en paraules és disputació de minyons; lexem anar paraules e girem-nos a la dificultat del fet. E lavors pots
- 55 al·legar que açò nos ensenyen los sancts, e primerament lo mestre de les *Sentències*, en lo primer libre, en la distinció de xxviii, qui diu, *capitulo primo*⁹, axí: *Non est in rebus considerandum quid uel sinat uel non sinat dici usus nostri sermonis, sed quid intellectus rerum ipsarum eluceat*, e vol dir que quant hom ha qüestió sobre alguna cosa pregona
- 60 no deu hom considerar ço que l'ús comú diu de aquella segons parlar acostumat, mas deu hom haver cura de les coses significades per aquellas paraules com són ne com stan en veritat. Açò mateix vol dir aquell gran doctor Ylari e recite-u lo mestre de les *Sentències*, en lo

- primer, en la distincció de vint-e-sinch, en lo capítol *Sciendum est*¹⁰:
- 65 *Non res sermoni, sed rei est sermo subiectus*, e vol dir que les coses no [44v] les deu hom jutjar tostemps per les paraules que se-n dien, mas les paraules deu hom formar segons les coses que signifícan. Car, com diu Aristòtil en lo seu *Periermenias*¹¹, *Ab eo quod res est uel non est, oracio uera uel falsa dicitur*, e vol dir que la paraula és vera o falsa segons que
- 70 la cosa que significa és axí o no és axí, e la cosa no és vera ne falsa per la paraula. E per rahó d'açò dix sent Augustí en lo libre qui s'appella *De quantitate anime*¹²: *De sermonibus non est curandum quando res est manifesta*, e vol dir que, pus la cosa de què hom parla és de si manifesta, no deu hom fer dificultat en les paraules qui són sobre la cosa aquella.
- 75 La quarta regla sí és dir a aquell qui al·lega contra tu que la auctoritat per ell al·legada no-s deu entendre en lo seny que fa, mas en aquell en què pot ésser vertaderament presa. E açò vol dir la paraula que dien los lògichs quant dien, responent a alguna auctoritat del filosof repugnant al lur prepòsit, dient que la auctoritat aquella és vera
- 80 *in sensu in quo fit, sed non in sensu quem facit*¹³, e vol dir que la dita auctoritat és falsa axí com sona en pura gramàtica, mas que és vera en lo seny en què la posa Aristòtil, e açò basta a salvar la honor a Aristòtil e a sostenir lo prepòsit de què lo lògich disputa. Per què remembre-t lavors lo^{13bis} dit del mestre de les *Sentències* en lo primer, qui és
- 85 *distinccione xxiii^a, capitulo quarto*¹⁴, hon diu axí: *Magna prorsus inopia humanum laborat eloquium*, e vol dir que la parleria humanal gran treball sofer per fretura de propriis vocables, car per açò cové que havem a parlar per semblançes e per senys e per vocables impropriis; de les quals coses se segueix que havem a parlar comunament fort falç
- 90 atnent a la propietat dels vocables, per bé que digam veritat en la nostra intenció.
- E per rahó d'açò diu sent Augustí, en lo primer libre *De doctrina chrestiana*¹⁵, que qui no sap entendre aquest defalliment humanal qui és en lo nostro parlar, en quant a vegades en les scriptures usam de
- 95 vocables propriis e a vegades de impropriis e transpostats¹⁶, null temps no entendrà ne sabrà res entendre en la sancta Scriptura. E per tal fa gran mester a tots aquells qui volen profitar a entendre la pregonesa de la sancta Scriptura segons art dada per los sancts doctors que ell¹⁷ sàpia bé una fal·làcia logical qui s'appella *amphibolia*, segons que la tracta fort altament un famós frare menor qui s'appella frare Guillem Ochan¹⁸,
- 100 lo qual en la religió dels frares menors és fort conegut e famós per tots

105 los frares entenents; car qui sap bé aquella fal·làcia és abte a conèixer
aquesta diferència de vocables e de saber conèixer, quant una paraula és
dubtosa o ha diversos senys, com se deu entendre e com expondre ne
quin seny ha ne quina figura o color rethòrica ha en si ne qual seny és
falç ne qual és ver.

[45]

CAPÍTOL XLV

*Com en la sancta Scriptura stan ensemps subirana veritat ab
paraules impròpies segons que sonen en si matexes*

- 5 Mas diràs que, si açò és ver que dit havem, que les Scriptures no
parlen pròpriament, segueix-se que parlen impròpriament e falsa; la
qual cosa és fort letja de dir ne negú no deu soferir que hom diga que
neguna falsia haja en tota la sancta Scriptura, com diga sanct [45r]
Augustí¹ que, si en la sancta Scriptura ha res fals ne dubtós, segueix-se
10 que tota nostra fe sia dubtosa, com la fe haja fundament de la sancta
Scriptura, axí com davall² havem a dir.
- Respon e dic posant tres punts: lo primer és que, posant e dient que
la sancta Scriptura contenga res fals ne dubtós e perseverant en aquesta
doctrina, és pur heretge^{2bis}, com la sancta Scriptura sia nostre
15 fundament e sia de subirana auctoritat e aprovada per la sancta església,
axí com davall havem a dir³.
- Lo segon punct és aquest: que, no contrastant la alta veritat de la
sancta Scriptura, és ver que en la sancta Scriptura ha moltes veritats a
nós expressas per paraules falses quant és de virtut e natura de les
20 paraules aquellas. Açò appar quaix per tota la sancta Scriptura; emperò
per mils dar-ho entendre als simples posar-n'è ací alguns eximplis. Vet
que havem, *Iohannis, primo*⁴: *Verbum caro factum est*, qui vol dir que lo
Fill de Déu és fet carn; ara certa cosa és que la paraula axí com sona no
és vera, car lo Fill de Déu com sia infactible en si no pot ésser fet ne
25 ésser tornat ne girat en carn, emperò no-res-meyns la dita paraula ha en

si subirana veritat, car fa-la vera l'enteniment del sanct euvangeliste mossenyor sanct Johan, qui per aquella paraula entès a nós a dir que lo Fill de Déu era incarnat, ço és que havia en si presa carn e la sustentava en lo supòsit divinal. Dar-n'èm axí mateix altre eximpli, car dix lo Salvador⁵: *Mea doctrina non est mea, et Iohannis xii*⁶: *Qui credit in me, non credit in me*, les quals paraules, segons veritat de paraules, són de tots punts impossibles e repugnants a Déu e a hòmens, e per consegüent axí com jahen en si matexes són falses; emperò segons l'enteniment d'aquell qui era pura veritat, Jhesuchrist, han en si
30
35
subirana veritat, car Ell volia dir que la doctrina sua no era sua en quant hom, que ans era d'Ell en quant Déu e per consegüent era del Pare, del qual Ell era eternalment exit.

Lo terç punct és aquest: que, no contrastant que sovín sia axí que les paraules axí com jaen no sien veres segons la propietat del parlar, emperò elles són veres segons l'enteniment d'aquells qui les digueren. Açò appar per tant car, com tota la sancta Scriptura sia stada inspirada per lo sanct Sperit, segons que posa sent Pere en la sua *Canònica*⁷, e com açò sia bastant a fer vera tota paraula, segueix-se que totes quantas paraules ha en la sancta Scriptura, per impròpria que sia en si matexa⁸,
40
45
emperò ella ha en si subirana veritat.

Per totes aquestas coses appar clarament que ús de parlar e defalliment de propriis vocables fan que la sancta Scriptura e tot altre lenguatge contén en si moltes veritats expressades per senyals falsos, no en l'enteniment, mas en la matèria e en la scorça de la letra e de la paraula. Per què appar solució al dubte preposat e appar com la quarta
50
regla ha en si gran color e veritat.

[46]

CAPÍTOL XLVI

*Qui aporta altres regles qui ensenyen hom a expondre cortesament
los dits dels sancts repugnants als prepòsits de què hom disputa*

- 5 La quinta regla qui val a expondre la auctoritat repugnant sí és
 ensenyar o al·legar com la auctoritat al·legada no fou posada ne dita
 [45v] segons pròpria oppinió de aquell qui la posà, ans parlava recitant-
 la segons oppinions dels contraris que recitava o impugnava.
- 10 La sisena regla sí és que la auctoritat aquella, puy la retractà aquell
 qui la posà axí com appar per aytal dit seu en aytal loch; e qui a aquesta
 regla recorre deu haver apparallada qualche altra auctoritat repugnant
 d'aquell mateix doctor posada per ell mateix en altre loch o libre seu.
- 15 La vii^a és aquesta: que, si vols evacuar tota dificultat qui·t sia feta
 desixent-te·n tantost, torna la dificultat aquella real a dificultat vocal
 al·legant en lo dit aquell qualche figura gramatical o rethorical, axí com,
 si negú te al·lega alguna auctoritat parlant excessivament de res en bé o
 en mal, pots dir e al·legar que aquí pot ésser assignada la figura dita
 yperboles, qui és lla hon ha paraules excessives en bé o en mal; eximpli:
20 vet nostro Senyor Déus, qui per amor de Abraam li promès que la sua
 sement faria créxer sobre la arena de la mar, axí com appar *Genesis*
 xiii^o, emperò certa cosa és que no fo jamés axí, car tot quant poble
 Déus ha creat no és tant tot ensemps com ha grans de arena en la mar;
 emperò la paraula de Déu és vera per *yperbolem*, ço és per manera de
 parlar excessivament qui·s mantén per aquesta figura. Axí mateix, en
25 mal, guarda *Deuteronomii*, *xxvii*^o et *xxviii*^o capitulo², e veuràs quants

30 mals promès Déus als fills de Ysrael en aquesta vida si li éran rebel·les; emperò sabem que jamás la sua misericòrdia no·ls lurs donà tots aquells. A vegades diu hom que aytal hom és pijor que lo diable, emperò no és axí, mas és paraula yperbòlica. Qui, emperò, havia tanta abtesa que la auctoritat al·legada contra hom reduhia contra aquell qui la aporta e confirmava son prepòsit, açò seria fort bella manera de expondre auctoritats; emperò, per tal com açò no fa sinó per pochs, lexem-ho star de present.

[47]

CAPÍTOL XLVII

*Per què les Scriptures e los sancts han parlat tan scur pus podien
parlar clarament*

- 5 Si demanes què pot ésser la rahó que los doctors e les sanctes
Scriptures nos han parlat axí scurament e·ns fan treballar tant tostemps
a entendre-les e·ns posen tots en perill de errar tot jorn e de fet molt
mesquí se n'és dampnat per mala intel·ligència de la sancta Scriptura e
10 dels dits dels sancts, axí com són los heretges, per què, donques, no·ns
han parlat clar e sen¹ figura e sens proverbis, a aquest dubte per ventura
direm pus largament dejús² quant parlarem de la sancta Scriptura. De
present, emperò, basta assignar algunes poques rahons per què los
sancths han parlat axí scur e les sanctas Scriptures.
- 15 La primera sí és car, segons que posa lo mestre de les *Sentències* en
lo segon libre³ e ho havem a declarar en lo *Terç libre* següent, entre les
altres penes a nós dades per nostro Senyor Déus per la obligació original
sí és ignorància. Per què en tot quant fem ha mesclat algun defalliment
en tant que totes nostres bones obres són sullades per nostres peccats,
20 axí com diu *Ysahies LXIII*⁴ aquí dient: *Quasi pannus mes*[46r]*truat*
omnes iusticie nostre, e vol dir que totes nostres bones obres són en si
matexes axí com un sutze drap qui serveix a fembra immune, de la qual
immundícia és gran causa la nostra natural ignorància. E per tal dix
Aristòtil en la sua *Eticha quia omnis malus ignorans*⁵, e vol dir que tot
om mal ha e pren fundament d'alcuna ignorància. Que, donchs, Déu
25 permeta que los sancts axí scurament parlen e que les Scriptures sien a

nós axí tancades, açò ve primerament per la nostra connatural ignorància en la qual tots som cayguts per la culpa del nostre primer pare, per la qual nos cové en aquesta vida tostemps anar cegament e caure en doctrines scures e fer-ne de obscures ab moltes obscuritats implicades.

30 La segona rahó sí és per tal que los hòmens sien pus attents e pus desidgosos e pus studiosos en ço que hoen; car, aytant com ço que hoen los és més dubtós, aytant ho cerquen ab major diligència e ab major desig e, aytant com ab major desig e ab major diligència ho cerquen, 35 aytant més merexen que u entenen e, aytant com mils ho merexen, aytant Déus fa que ells mils ho conexen a major profit de lur ànima. E açò après Déu ve radicalment del primer bon desig que Déus planta en ells, car lo bon desig que los humils han a saber la via de veritat los mereix que la vegem, segons la paraula de Daviu⁶ qui diu: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus*, ço és a dir que lo Senyor en special ou lo 40 bon desig dels humils; en tant que diu sanct Gregori que axí e per açò és pus alt e major lo nostro crit davant Déu com lo nostro desig és pus encès e pus fervent a desijar ço que li demanam.

Lo terç^{6bis} és per tal que les grans coses que dien les Scriptures e los 45 sancts ne sien pus preades e més reputades. Car diu l'eximpli: *Omne rarum preciosum*, ço és que tota cosa, aytant com se pot haver ab major difficultat e pus tart, aytant és pus preciosa e a més ho reputa hom. E per tal dix sanct Gregori⁷: *Cibaria que minus sufficiunt avidius summuntur*, e vol dir que los menjars que hom ha, aytant com són pus 50 pochs e pus difícils a haver, aytant los menja hom ab major sabor e plaer; e per lo contrari ço que hom ha a sa guisa e axí com se vol no u presa hom tant, axí com ensenya experiència.

La quarta rahó sí és per tal que sciència no sia dada sinó a aquell qui y pot e y vol molt treballar; car, si les sciències fossen liurades en 55 paraules clares e ab poch treball, sí cuydaren saber los grossers aytant com los subtils; e per tal són posades en paraules amagades per tal que solament ne hagen sperança de attènyer-les los subtils e aquells qui y són abtes. *Mathei vii*⁸, dix lo Senyor: *Nolite ponere margaritas ante porcos*, e vol dir que no devia hom posar perles, axí com les altes 60 sciències, davant los porchs, ço és davant los bestials e grossers, qui si sol un poch hi coneguessen aytantost meynspresaren los abtes e aquells qui ara per força han en honor e en reverència e en los quals pensant stan meravellats.

La quinta sí fo per tal que tots los hòmens no-s girassen a estudiar
65 sciència, sinó aquells a qui és dat saber; car, si les sciències fossen
clarament liurades, tot hom e tota fembra [46v] entenguera a sciència,
tan és delitable la intel·ligència lur, e lavors molt hom oblidare a
entendre a Déu e a cercar sciència qui are entén solament a servir Déu
70 de tot son cor. Car, com diu lo savi: *Pluribus intentus uix est ad singula
sensus^{8bis}*, e vol dir que l'hom qui a moltes coses se scampa envides pot
haver l'enteniment assegut en neguna. Per què val més que sien alscons
qui res no-n sàpien o almeys fort poch, per tal que solament entenen al
subiran estudi de les coses celestials e no·ls torb estudi de neguna sciència
altra. E açò guardà aquell gloriós confessor monsenyer sent Benet quant
75 començà a estudiar, car, segons que havem en la sua sancta vida⁹, quant
viu que molts qui estudiaven en diverses sciències cahien¹⁰ en grans
peccats, amà e elegí més ésser prudentment ignorant en les mundanals
sciències que si ab aytals sciències caygués oradament en diversos
peccats e axí fos pijor d'aquella part hon devia ésser millor, axí com són
80 los mals letrats e en special los heretges, qui per lur foll saber viuen en
la ira de Déu e van a la mort e pena eternal.

[48]

CAPÍTOL XLVIII

*Qui respon al quint argument fet en favor dels heretges e ensenya
quant és bona la consciència de l'hom*

- 5 Al quint argument fet en favor dels heretges, quant diu que faent ço
que fan en mantenir ses errors fan segons juý de lur consciència e per
consegüent fan ço que deuen, com diga lo Decret¹ al·legat aquí mateix
en la quinta rahó que qui fa contra sa consciència fa a dampnació de sa
ànima, per solució d'aquesta rahó nota als cuns punts.
- 10 Lo primer, que quant la consciència de l'hom és dreta, ço és quant
proceheix segons dret juý de rahó per bona intenció e per bona fe e per
bona fi e ab circumstància dreta e no errònea, lavors ço que l'hom fa
segons aquella consciència és bo e just. E de aquesta consciència aytal
parla lo Decret al·legat dient que qui fa contra aytal consciència fa a
15 dampnació de la sua ànima.
- Lo segon punct és aquest: que los heretges en sostenir ab pertinàcia
lurs heretgies no les sostenen ab aytal consciència, ans ab fort mala e
errònea. No·ls basta que la fi per què u fan sia bona, ço és per honor de
Déu, axí com no basta a aquell qui auciu son proýsme, sobre lo qual no
20 ha auctoritat, que·l mat per zel de Déu, ne a·quell qui va furtar que u
faça per tal que·n do per amor de Déu ne a·quell qui ment en juý per tal
que son proýsme sia desliurat de mort; ans quascú d'aquests pecca
lejament contra la ley de Déu, jatsia que la sua fi e intenció sia fer ço
que fa per amor de Déu. Per què appar que no basta a l'hom haver bona
25 intenció e bona fi en ço que fa, ans ultra s'i requer circumstància aytal

que ço que vol fer ab bona fi sia cosa qui-s pusca ordonar e aplicar justament a aquella bona fi; la qual cosa no són negunes de les demunt dites axí com appar clarament.

Lo terç punt és que, quant l'hom és en matèria dubtosa e perillosa, 30 lo pus sanct consell que pot haver sí és que seguesca aquells a qui és dada la determinació del dubte aquell per la sancta mare església. Aquest consell [47r] posa lo Salvador, *Mathei xxiii*², dient axí al poble de Ysrael: *Super cathedram Moysi sederunt scribe et pharisey. Quecumque dixerint uobis, facite; secundum opera uero eorum nolite facere*, e volch dir lo Senyor aytant: que, com los scrivans e los phariseus 35 seguessen sobre la doctrina de Moysès, ço és com a ells fos dada auctoritat de difinir los dubtes de la ley, segons que sent Augustí expon aquest pas en la *Omelia* que fa sobre lo dit euvangeli³, per tal lo poble devia creure a ells sobre la matèria dubtosa de la ley e devia fer en 40 aquesta matèria tot ço que ells deyen e difinien; jatsia que lo Senyor consellàs aquí mateix que lo poble no faés ço que ells feyen, car lur vida era mala, segons la qual daven molt mal eximpli de si mateix al poble. Emperò açò deus fort notar: que lo Senyor no volch que negú per la mala vida d'aquells gosàs menysprear la auctoritat de difinir los dubtes 45 de la fe ne de la ley.

Açò mateix conferma lo Senyor, *Deuteronomii xvii*⁴, hon mana que aquell qui repugnarà açò que ordonarà lo subiran bisbe aquell muyra tantost, car, com diu [*Deuteronomii xxi*]⁵, *Ad uerbum eorum omne negocium pendet*, e vol dir que tot negocii e tota qüestió de la lig penja 50 en la difinició dels majors sacerdots e-cclesiàstichs, axí com are en lo temps de la lig de gràcia tot dubte en la fe o en la Scriptura principal penga en la difinició de la sancta romana església, axí com havem en lo Decret⁶, *undecima distincione: Quis nesciat et xxiii*^a, *questione prima: Rogamus et Cum beatissimus*, e infinits altres decrets que havem sobre 55 aquesta matèria, axí com havem a dir en lo *Vuytèn*, quant parlarem de la potestat papal. Lo Senyor, axí mateix, qui los lebroso trametia que s'ensenyassen als preveres, segons que appar *Luce xvi*^o et *Mathei viii*⁷, açò fahia, segons que diu sanct Augustí en la *Omelia* que legim segons l'offici romà *dominica xiii*^a *post Pentecosten*⁸, per tal que per aquesta 60 cosa nos donàs a entendre que los errans en la fe, qui per leproso són entesos, per los sacerdots feels deuen ésser corregits e regits e esmenats e specialment en aytals dubtes.

E, si dius que aquells aytals, ço són los majors ecclesiàstichs, axí com
 65 papa e cardenals e tot lur consell a qui és dada aytal diffinició final
 sobre los dubtes de la sancta Scriptura o de la fe cathòlica, porien
 leugerament errar per ignorància o per lur mala vida e per consegüent
 no·ls deu hom donar tanta fe, respon e dich-te que, axí com no
 contrastant la mala vida del prevere emperò ell vertaderament conseqra
 70 lo cors de Jhesuchrist, e açò per tal quant ell no fa la consecració
 aquella per sciència ne per bona vida sua, mas per virtut de Déu, qui és
 present a les paraules sacramentals per lo Salvador ordonades, axí dic
 que les dicisions e diffinicions e determinacions ecclesiàstiques sobre
 los dubtes de la fe e de la sancta Scriptura no són endressades a veritat
 75 principalment per sciència ne per bonesa que sia en los ecclesiàstichs,
 mas per special il·lustració e regiment del sagrat cap e governador de la
 sancta mare església, Jhesuchrist, qui per son offici capital la ha a
 preservar de tota error; majorment com Ell haja promès, *Mathei*,
*ultimo*⁹, que Ell serà ab ella fins a la fi del món e Ell mateix [47v] haja
 dit a sent Pere que Ell pregà lo seu Pare que la fe sua no defallís¹⁰, e axí
 80 ho devem creure fermament. Ne ja per açò no entén a dir que la
 determinació de la sancta església sia sacrament per si mateixa ne ella
 sia negun dels vii sacraments ecclesiàstichs, mas vul·la comparar sots
 alguna semblansa ab los sacraments en ço qui dit és.

E posem per possible o impossible que la església erràs en qualsque
 85 aytals decisions o diffinicions, dich-te que en aytal cas seria a Déu pus
 placent e pus segur al poble chrestià ignorantment consentir a la sua
 error a temps sperant la ajuda de Déu tostamps que no rebel·lant a lur
 potestat e fer cisme en la sancta església; car diu lo Senyor per lo
 profeta que més ama obediència que no fa sacrifici¹¹. Ne aquells qui axí
 90 errarien no serien heretges, pus ignorantment consentissen a les errors
 aquelles e sots confiança que aquells a qui és dat a declarar aytals
 dubtes diguessen veritat finalment e tostamps havent prepòsit que
 aquells qui axí crehen són apparallats de creure la veritat quant los sia
 manifestada per aquells a qui pertany; jatsia que per la misericòrdia de
 95 Déu d'aquest cas no·ns càlega¹² tembre, car jamés no fou ne serà; o,
 quant fos, los simples chrestians serien excusats e los principals, si per
 lur culpa haurien errat en aytals passos, portarien lo càrrech devant lo
 juý de Déu. Ab tot açò axí mateix és bo en aytals cassos tenir lo consell e
 100 eximpli dels sancts, ço és que tostamps en aytals cassos hom recórrega
 humilment e ferventment a nostro Senyor Déu per fel e per devota

oració e continuada, car Ell és aquell qui no fall a aquells qui veu
justament e devota suplicants, ans ha promès de ajudar-los, e no
solament a ells, hoc encara a tots aquells qui sencerament recorren a la
sua ajuda.

105

[49]

CAPÍTOL XXXIX

Com peccat de supèrbia és rahó als heretges de errar

5 Mas los heretges catius ne alguns altres capitoses e malignes
chrestians, en temps que algun dubte los ocorre e ls ve sobre alguna
matèria notable, no seguexen aquests sancts consells, enganats per lo
demoni, qui ls enlaça de seguir errors per diverses maneres. La primera
sí és per sperit de supèrbia e de presumpció, segons la qual volen que
tot ço que ells dien sia tengut per ver e per notable e per
10 irreprehensible.

E d'aquests parla sent Bernat en lo libre *Dels xii graus de humilitat*¹,
hon diu axí: *Presumptuosus in congregacionibus primus residet, in
consiliis primus respondet; non uocatus accedit, non iussus se intromittit;
reordinat ordinata, reuertit facta. Quitquid ipse non fecit aut ordinauit,
15 nec ratione factum, nec pulcre stimat ordinatum. Iudicat iudicantes,
preiudicat iudicaturis. Si cum tempus aduenerit ut non promoueatur,
alios inuidos reputat aut deceptos*, e vol dir axí: que l'hom presumptuós
en les congregacions vol ésser primer appellat e aquí primer seure e
primer parlar e respondre e determenar la qüestió e, encara si no y és
20 appellat, sens vergonya hi vendrà axí com si a ell era deute que tot se
dega per ell determenar; de [48r] tot se entremet; les coses ordonades
per los altres vol reordenar per altra via axí com si los altres éran tots
bochs²; tot ço que ell no ha fet ne ordonat o qui d'ell no ha haüt consell
ne volgut, tot ho impugna e u condampna dient que tot no val res ne u
25 han sabut ordonar e que no pertany a tothom fer aytals coses, mas a

persones singulars e sàvies, de les quals ell és principal; él jutge tots
aquells a qui pertany jutgar e qui jutgen per son offici los fets dels
altres; tostemps ladre³ contra ells, que són ignorants e bèsties; jutge ans
30 de temps ço qui encara no és stat examinat ne jutgat per negú; si no és
posat sobre los altres e promogut quant ve temps ne hora, ço és que si
no ha senyoria sobre los altres, tantost diu que li és feta gran injúria e
que los altres qui açò podien procurar e no u han fet són envejosos o
enganats o maliciosos o dissoluts e gent de mala ventura, qui no s'alten
sinó de erlots⁴ e de lurs semblants e no poden soferir aquells qui
35 avorrexen mala gent e males obres.

E açò és que posa sent Bernat, *Super Cantica, sermone LXVI*⁵, dient
que açò és propietat dels heretges, que tostemps entenen en lurs
opinions e praves doctrines guanyar honor e glòria inflamats per sperit
de supèrbia.

40

[50]
CAPÍTOL L

Qui posa altres causes per les quals los heretges èrran

5 Altres són qui per aquesta supèrbia que tenen al cor dins amagada
volent-la cobrir defora a la gent ensenyen gran zel de la fe e de aquelles
coses que mantenen, e donen falsament a entendre als altres que tot ço
que fan e dien tot ho fan per gran zel de Déu. Com, emperò, lo zel de
Déu vertader en aytals coses requira principalment molta humilitat en
10 lo cor d'aquell qui vol saber alguna veritat amagada, com segons que diu
lo Senyor, *Mathei, undecimo*¹, parlant al seu Pare sobre aquesta matèria
axí: Yo, Pare meu e Senyor del cel e de la terra, confés e atorch que tu
has amagats los teus grans secrets als grans savis e hòmens prudents del
món e has-los revelats als humils, car axí ha plagut a tu, per les quals
15 paraules appar que humilitat és porta per la qual l'hom ha entrar qui vol
saber los grans secrets de Déu; e aquesta via seria a ells fort segura
procehent humilment.

 E après, segonament, requer lo ver e sencer zel de Déu que aquell
qui l'ha procehesca ab gran discreció; car, segons que tracta Cassià en
la segona *Col·lació dels pares*², una de les principals virtuts que l'hom
20 qui-s vol salvar e a Déu plaure e ben regir en tots sos fets sí és que vaja
ab molta prudència e discreció en tots sos fets e majorment en aquells
en què ha gran perill, axí com són aquests de què fem açí menció. En
altra manera pren-li-n a aytal axí com a-quell qui en virtut de diables vol
forçar^{2bis} diables e null temps no pot acabar ço que voldria e tostamps

25 dóna a si treball e a Déu desonor e molt mal eximpli de si mateix als
altres; les quals coses són fort criminoses e fort perilloses.

Ter[48v]çament, requer lo zel de Déu en aquell qui l'ha vertadera
sciència e saber sobre açò que zela; en altra manera poria errar
leugerament, car la ignorància quant hom no la coneix en si mateix és
30 ocasió que hom presumisca de si mateix molt e-s tenga l'hom per
dispòsit a fer coses grans a les quals és de tots punts insuficient. E açò
posa *Vegecius, libro tercio, De re militari*³, hon diu axí: *Imperita
rusticitas plura promittit et credit se scire que nescit. Hec ille*; e vol dir
que la grosseria de l'hom zelant e ignorant a moltes coses se creu ésser
35 abte en què no u és e moltes coses cuyda saber que res no y sap; per
què, per bé que l'hom se veja scient, encara deu més seguir lo consell de
l'altre que no lo propi, com per experiència hagen los sancts que
aquest consell meresca a l'hom trobar veritat molt pus abans que no
faria sens tota comparació; quant més, donchs, l'hom ignorant deu tenir
40 lo consell dels altres e requerir la informació lur ans que seguir sa
pròpia opinió.

E, si tant s'és que l'hom veja que lo dubte que va cercant és a grans e
a pochs fort amagat e no li és necessari a sa pròpia salut de saber més
que a altra, lavors li deu fugir e lexar-lo star fins que a Déu plàcia que-l
45 vulla determenar per aquells a qui pertany. D'açò havem exprés
manament de Déu, *Ecclesiastici, tercio*⁴, hon diu axí lo Senyor: Guarda-t
que no t'hages cura de les coses pus altes que tu mateix, ço és de
aquelles a què no basta lo teu enteniment, per tal que cercant aquelles
non cages quant les cuydaràs trobar; mas lo teu estudi sia tostemp en
50 çercar la voluntat de Déu en tot quant faràs e en fer ço que Ell t'à
manat. E aquesta és fort segura via als letrats e molt més als ignorants e
lechs.

Alguns, per sters, qui en aytals matèries moltes vegades
ignorantment e temerària prenen e deffenen la una part⁵ e fort
55 indiscretament, cobren-se davant los hòmens que u fan per zel de
consciència; e seran hòmens la vida dels quals no ensenya que en altres
puncts a ells necessaris a salut hagen gran consciència; per què donen a
entendre que monçoneguerament e falsa al·leguen consciència en ço
qui no-ls toca lur salut, pus que no la han^{5bis} de viure públicament e
60 amagada en notables defalliments qui són contra Déu e lur stament e
per consegüent contra lur consciència. E, per tal com aquests al·leguen
consciència, més donen matèria a aquells qui-ls oen e-ls conexen de

riure e de scarnir-los⁶; per què·ls seria millor callar-se·n que no al·legar
lur consciència, qui res no val.

65

[51]
CAPÍTOL LI

Reprehensió fort contra la presumpció e malvestat dels heretges

5 Los heretges, emperò, e molts mals hòmens altres que són mals
chrestians, no contrastant que seran poderosament ignorants, emperò
ells han en si per lur presumpció orada tanta de temeritat que, de
continent que algun dubte se mou en la sancta església, de continent
per pròpria auctoritat ells elegexen la una part e aquella a la qual són
[49r] pus inclinats, sia que la inclinació aquella procehesca de amor de
10 lur proprii profit e honor que entenen aconseguir per mantenir lur
capitositat e oppinió que prenen o que procehesca per altra carnal
efecció o per oï e rancor que hagen a la part contrària o a-quells qui la
mantenen; de la qual defensió axí encesa se engendra en lur cor tanta de
malícia que·ls dóna vejares que no haja al món desastre ne scàndol ne
15 peccat qui·s puxa fer ne seguir per defensió de lur capitosa oppinió que
tot no sia legut si·l fan e justament fet e encara que·ls sia fort meritori.

E aquesta axí encesa malícia encega axí lur enteniment que neguna
informació no rehebrien de la part contrària, creent que la part
contrària sia herètica o erran tostemps, pus que a ells no·s conforma, ne
20 consell del món no pendrien sinó de aquells qui són de lur matexa
oppinió, qui·ls loen lurs follies, ne sots Déu no ha res bastant qui·ls
pogués moure de lurs errors, car la malícia lur és tan gran que·ls té axí
ençegats e endureïts que per res no obririen l'ull del cor a guardar ne a
pensar ne a hoir sinó ço que han elegit e defenen capitosament. Per
25 què·t do de consell que a aquests aytals fuges axí com a demonis

reprovats e axí com a aquells qui són fills del rey de supèrbia. Aquests són per Déu deseparats, aquests són membres de Antechrist e fills del diable que Déus lexa viure per provar los elets e per dar-los matèria de pasciència en aquesta vida present, car totstemps los justs són
 30 perseguits per aquests malvats e per aquells qui·ls seguexen en lurs folles oppinions, qui·ls són rahó e ocasió de fer encara moltes més oradures e·ls són rahó de encendre-los a més de mal a fer e de tapar-los los ulls del cor en guisa que de res de mal que façen no hagen consciència ne vergonya ne temor de negú, per tal que sien tostemps
 35 armats a contrastar e a rebel·lar contra l'esperit de veritat e contra lo lum de la divinal gràcia.

Ne·ls scusa la lur consciència errònea, la qual són tenguts de lezar e de posar¹ recorrent a lur pròpria examinació, primerament si són bastants o deuen recórrer a consell de home savi e qui sia indiferent en
 40 la matèria de què dubten, si aytal lo poden haver, e tostemps continuant sobre açò en special fervent oració e encara, si poden, studi de la Scriptura. Deuen haver axí mateix gran confusió que en lurs mals a fer prenguen per fundament e diguen que per tal fan ço que fan car la lur consciència los ho dicta, la qual porien conèixer que és encegada e plena
 45 de malícia e de carnal efecció e de molta iniquitat, si ben se conexien, e la qual guarden de recórrer a negú dels demunt dits remeys, ans hi fugen axí com a la mort, per la qual cosa porien conèixer lur pròpria malvestat axí com per manifest senyal de lur seguetat e malícia, mas no u volen fer en quant volen més proseguir lur efecció corrupuda que
 50 no la veritat. E per tal Déu, qui totes coses veu, finalment, après que han los elets exercitats en molta pasciència e·ls han prou tribulats, los tramet ab los fills de error a aquell loch hon no ha lum ne negun orde, ans, segons que diu Job², hi ha tenebres, horror e maledicció de Déu perpetual.

55 O, sobresmiserable hom e peccador, e com ést axí endiablats e poses axí la tua [49v] ànima a risch de tan gran dampnació que tu en matèria perillosa e alta e passant tota ta facultat en què no ést jutge ne àrbitre ne y has res a determenar, en la qual dubten los majors doctors del món, per ta pròpria auctoritat elegesques la una part axí fermament³
 60 com si Déus clarament te havia per certa e infal·lible revelació mostrada la veritat e tot axí com si a tu pertanyia publicar-la al món de part sua? O, mesquí, e com no dubtes de posar los altres en error, pus de tu mateix no has cura, ne com poràs satisfer si la veritat appar un jorn per

lo contrari? Com no penses que los pus scients hòmens del món han
 65 errat per aquesta manera e que molt mils pories tu errar, qui no ést res
 per comparació d'aquells? E com no has vergonya de al·legar que la
 consciència ta·n puny, pus saps que la determinació d'aquell dubte no
 és comanada a la tua consciència ne y has res a fer sinó scoltar ne la tua
 ajuda en aytals fets no és sinó per oracions pures e per consellar
 70 purament e ab temor de Déu quant ne sies demanat per aquells a qui
 pertany de interrogar-te·n? Donchs com te carregues càrrech de què
 Déus no·t carrega e·t carregues per ton proprii voler càrrech lo qual mil
 hòmens aytals com tu no porien portar? E, pus que consciència
 al·legues, per què no prens la via pus segura, ço és lexar aytal matèria a
 75 aquells a qui pertany e preparar la tua consciència e viure sots pura
 indiferència e preposar-te davant Déu axí com a ver fill de obediència
 dient-li: Senyor, yo són apparallat tostemps de creure a la sancta
 església, que m'às dada per mare e per regidora, com ella me haja
 determenada e preposada veritat de ço en què yo dubte? E Déus, qui
 80 veurà la tua humilitat, fer-t'i à veure la veritat, car humilitat porta és de
 entrar al lum de veritat, axí com demunt⁴ havem dit.

Mas los heretges e molts mals chrestians qui vuy són han la
 consciència axí orada e engegada per lurs peccats que cuyden peccar si
 no mantenen fins a la mort ço que certament no saben; e, si per lur
 85 aytal mantenir se seguexen scismes, scàndols en lo poble, exaltació de
 ribalts e depressió⁵ de bons hòmens, introducció de sectes dubtoses,
 dissolucions terribles, multiplicació de peccats, dissipació de comunitats
 religioses, bregues e mals sens fi, d'açò no han consciència, semblants
 als jueus qui havien consciència de entrar en la cort de Pilat en lo die de
 90 lur festa⁶, mas no havien consciència de matar lo Fill de Déu, pare de
 tota ignoscència.

Attén, donchs, ací, hom miserable qui axí ést encegat e ja quaix
 infernat, humilia·t a la auctoritat e potestat ecclesiàstica, a qui és dat
 informar-te en aytals passos, per tal que Déus no·t dampne per ta gran
 95 supèrbia e malícia e iniquitat.

Per totes aquestas coses appar solució a la quinta rahó. Per totes
 aquestas coses axí mateix appar lo principal prepòsit declarat, ço és la
 gran malícia dels heretges e dels capitosos chrestians e com la sancta
 església rahanablament los avorreix e·ls aïra e·ls persegueix més que
 100 altres enemichs seus, per diverses persecucions e mals que han moltes

ve[50r]gades mogudes e mouen encara a vegades contra la sancta fe
cathòlica.

[52]
CAPÍTOL LII

Qui prova aquella matexa excel·lència per via de miracles

5 La terça rahó provant la excel·lència del stament chrestià, segons
aquests¹, és meravellosa confirmació sua, car aquest sanct stament és
stat confermat e provat per poder de innumerables e transcendent
miracles. E per tal diu aquell gran doctor Ricart, en lo primer libre *De la*
sancta Trinitat, en lo segon capítol², axí parlant a Déu sobre la fermetat
del stament chrestià: Ja, diu ell, plagués a Déus volguessen attendre los
10 jueus e los altres infels ab quanta fiança poran dir los chrestians a
Jhesuchrist en lo juý general: Senyor, si nós chrestians som enganats en
nostra crehença, per tu som enganats, car per tants e tals miracles has
nostra crehença confirmada que no-s pogueren ésser fets sinó per virtut
tua; e, dongs, si-ls has fets per confirmar coses falses, tu, donchs, nos
15 has enganats. Quaix que diga que axí com és cosa impossible que los
miracles tan alts fets per nostre Senyor e per los sancts no sien
poderosos testimonis d'açò que ells han dit de part de Déu de la
excel·lència de la religió chrestiana.³

20 E d'aquest fundament fan alguns aytal argument: Certa cosa és que
nostro Senyor no pot ésser falç testimoni en neguna cosa del món; com,
donchs, nostre Senyor Déu invocat per los sancts passats sobre la
confirmació de la fe chrestiana haja fets grans miracles, los quals alre
no pot fer a ensenyar a ésser veritat ço que los sancts deyen d'Ell e del
stament chrestià, segueix-se, donchs, que nostre Senyor Déu fahent
25 aquells miracles fahia testimoni a açò per què aquells lo invocaven a fer

lo miracle; e per consegüent, com allò sia ço que nós crehem de aquest sanct stament, segueix-se que açò que nós crehem sia veritat e per testimoni de Déu confermat.

30 Mas per ventura dirà ací algun infeel que ell no creu que negun miracle fos anch fet. Contra aquesta resposta és ço que és dit demunt, en lo terç capítol en lo derrer motiu⁴, hon appar que creure als passats, majorment a comunitats aprovades, axí com són stades aquellas dels jueus, és cosa necessària e rahonable. E, com, donchs, aquella pos ésser fets miracles, segueix-se que·n deu ésser la comunitat creheguda. Ítem, 35 com no sia comunitat de meyns dignitat la comunitat dels chrestians, ans pus alta que neguna de les altres⁵, axí com appar per la segona rahó d'aquest quint capítol⁶, donchs segueix-se que no·s pot rahonablament negar que miracle negú no sia jamés stat fet.

Aquesta matexa resposta dessús dada, ço és que anch no sia stat fet 40 negun miracle, impugna sent Augustí en xxii libres *De la ciutat de Déu*, en los capítols quint e vuytè⁷, hon diu axí en summa: Si alcun infel dirà a tu chrestia que anch en l'estament chrestia no hac miracle, digues tu a aquell aytal que tu li ensenyaràs a ull grans miracles vuy en la sancta religió chrestiana. El primer diu que és açò: car tanta generació com és 45 dins aquest stament sanct, lo qual preÿca coses contràries a delits car[50v]nals e a les vanitats e pompes del segle, les quals coses vol tot lo món comunament, e que, açò no contrastant, tota aquesta generació chrestiana qui és tan gran seguesca aquest aytal stament e crehega en ell sens negun miracle, açò, diu sent Augustí, és lo major miracle qui·s 50 puxa cogitar. El segon miracle, ço diu, sí és que los emperadors del món e grans senyors e·ls filosofos e tant scient hom haja lexada sa pròpria secta e sien venguts a la sancta religió chrestiana per hòmens poch en nombre, axí com foren los sancts apòstols, qui éran hòmens solament dotze e foren persones pobres e simples e despectibles; que, donchs, 55 aytals e tan poch hòmens hagen a si tot lo món axí tirat e convertit com aquells faeren en lur temps, segueix-se que açò sie un gran miracle.

Per què podem creure que aquells tan grans e tan scients hòmens com foren los emperadors e reys e filosofos del món no·s foren a aquest stament convertits per preÿcació d'aquests axí poch e ximpls⁸ sinó per 60 eficàcia de grans e poderosos miracles e virtuts que veyen ésser en ells, axí com en hòmens tots meravellosos e novells e·l món e tots celestials e divinals. Ítem, qui per null temps haguera pogut tirar axí sobtosament a stament chrestia tan gran zelador de la lig judayca e tan gran clergue e

tan virtuós com fo sanct Paul ans que fos chrestia si donchs no y hagués
 65 entrevengut qualque gran miracle? Semblantment podem argüir
 d'aquell Dionís Ariopagita⁹, un dels majors filosofes del món, lo qual
 convertí sanct Paul. Axí mateix podem argüir de sent Augustí, tan
 poderós clergue, qui primerament fou heretge manicheu, puys fou
 70 meravellós doctor chrestia e entre tots excel·lent. Axí mateix podem
 argüir de Ciprià¹⁰, primerament encantador e puys tan gloriós màrtir. E
 axí de molts altres.

Per què d'açò parlant sent Augustí, en lo deèn libre *De la ciutat de*
Déu, en lo xviii^{en} capítol¹¹, diu aquí que dir que la sancta religió
 chrestiana no haja miracle parteix de gran pravitat, car, com los hòmens
 75 creheguen a les ystòries e dits dels troyans e romans e encara a
 encantadors, què, donchs, pot ésser que no vullen creure a tan aprovats
 e confirmats libres com són aquells qui preÿquen los fundaments de la
 sancta fe chrestiana? Ítem, alsquns miracles són stats fets axí
 públicament e palesa que hom del món negar no·ls pot, ne feel ne infeel
 80 qui seny haja. Qui pot negar lo miracle que féu sent Silvestre quant
 guarí Contastí emperador de la sua lebroisia davant tot lo món en Roma
 e quant axí meravellosament impugnà los jueus davant Contastí aquí
 mateix¹²? E semblantment ho podem dir de molts altres miracles fets
 públicament, axí com de ressuscitació de diversos morts qui puys han
 85 viscut longament e d'altres coses innumerables fetas per Jhesuchrist e
 per los sancts apòstols e màrtirs e per altres sancts qui puys són venguts
 après.

[53]

CAPÍTOL LIII

*Qui improva¹ una maliciosa cavil·lació feta contra los miracles
chrestians*

- 5 [51r] Poria dir encara ací algú que maliciosament cavil·làs los
miracles chrestians axí: que ver és que molts miracles se són fets e-s fan
diverses vegades en l'estament chrestia, emperò aquells miracles no són
bastants a provar ço que-l stament chrestia diu ne ensenya; rahó és car
l'estament chrestia preÿca coses qui són sobre natura e tot enteniment,
10 mas fer miracles no és cosa sobre tota natura e sobre tot enteniment,
car Antechrist ne farà, segons la Scriptura, *secunda Ad Thesolinenses*
*II*², e los demonis a vegades ne fan e los encantadors, axí com veem a
ull sovín e demunt³ és ja dit.
- 15 Contra aquesta instància e resposta qui conté en si gran falsetat faç
alguns replicats e arguments aytals. E, primerament, quant diu que
miracles no proven la veritat de la fe chrestiana, contra açò argüesch
axí: Certa cosa és que aquest nom miracle, segons sa pròpria diffinició e
segons que los theòlochs entenen per aquest vocable miracle, és dita
obra pròpria solament de Déu e sobre tot cors de natura; donchs per
20 consegüent tot miracle quant se fa és clar testimoni que ell és fet per sol
poder de Déu a donar testimoni a la cosa per la qual Déus lo fa. Com,
donchs, Déus haja fets molts miracles per dar testimoni a la veritat de la
fe chrestiana, segueix-se que aquells miracles clarament ensenyaven
que la sancta fe chrestiana era vera e era aytal e aquella que los sancts
25 per qui-s feyen los miracles deyen e preÿcaven.

- E que fer miracles sia cosa a Déu apropiada axí u diu sent Augustí, qui diu: *In rebus mirabilibus tota ratio faciendi est potencia facientis*⁴, ço és que en les coses meravelloses com són miracles solament lo poder del fahedor, qui és nostre Senyor Déus, és rahó e sola causa per què lo
- 30 miracle és fet e no-n pot ésser causa negun altre obrer. E açò posa ell mateix pus expressament en lo segon libre que féu scrivent *Sobre lo Genesis a la letra*⁵. E açò mateix posa e diu sanct Ançelm en lo libre que féu qui s'appella *Del concebiment virginal*, en lo onzèn capítol⁶. Ítem, aquesta resposta és expressament contra la doctrina de Jhesuchrist qui
- 35 diu axí, en l'*Evangelí* de sent Johan, en lo quint capítol⁷: Les obres que yo faç donen a mi testimoni que lo meu Pare m'à tramès; e açò dix parlant dels seus grans miracles. E en aquell mateix *Evangelí*, en lo xv capítol⁸, diu axí: Si yo no hagués fetes obres que negun altre no ha fetes, los hòmens qui no crehen en mi hagueren excusació, mas d'aquí avant
- 40 no n'han neguna, car les mies obres han vistes e no m'han crehegut. Vet, donchs, com per sos miracles Jhesuchrist conclou que per aquells les gents devien a Ell creure açò que lus dehia; en altra manera la rahó de Jhesuchrist no concloura res, la qual cosa no deu dir negun chrestià qui bo sia.
- 45 Ítem, si miracle negú no és senyal evident e clar de Déu, segueix-se que nostro Senyor Déu trametent sos prophetes e servidors antigament per denunciar alguna cosa a la gent del món, donant-los senyal que Ell los trametia aquells profetes e servidors seus, que de fet los enganava, pus que lo senyal aquell e-l miracle no era bastant a provar que ells
- 50 venguessen de part de Déu, ans altre qui no és [51v] Déu pot fer semblant senyal e miracle, axí com diu la dita cavil·lació; e per consegüent és heretge a tota nació, car no ha al món nació qui pos que Déus haja jamés negú enganat. Ítem, si aquesta cavil·lació diu veritat, segueix-se que nostro Senyor Déu de tot son poder no pot per obra sua
- 55 negú certificar en aquesta vida de res que Ell vulla ne que Ell ho man, la qual cosa és herètica; e la consegüència appar per tant car la major cosa que Déus pot fer sí és que Ell faça obra miraculosa e sobre natura.
- Com, donchs, segons que tu dius, aytal obra puxa fer creatura, segueix-se que Ell fahent aytal obra no dóna proprii e sufficient
- 60 testimoni a sa voluntat ne a si mateix, pus que creatura pot fer semblant. Ítem, si creatura pot fer miracles de si matexa per son proprii poder, segueix-se que creatura sots Déu pot aytant fer com Déu, e tot ço que Déus pot creatura ho pot, e per consegüent creatura és omnipotent

axí com Déu, la qual cosa és error heretical; e la conseqüència aquesta
 65 appar per tant car, com lo poder de Déu haja aquest special excés tot sol
 sobre lo poder de la creatura en açò que és fer miracles e fer obres sobre
 tota natura, segueix-se que, si semblant poder ha la creatura, que lo
 Creador e la creatura són de igual poder; la qual cosa és herètica e mal
 dita, e per consegüent appar ver que fer miracles és cosa solament de
 70 Déu e ver testimoni de Déu.

Ítem, segueix-se que los sancts apòstols e ls altres sancts qui tot lo
 món convertiren per miracles que tot lo món enganaren, car diràs tu,
 qui axí cavil·las, que los miracles que ells feyen a probació de sa
 doctrina no éran sufficients testimonis d'açò per què ls feyen ne per què
 75 ells preïcaven; la qual conclusió és abominable a tot bon chrestià e a tot
 hom feel e encara a tot infeel qui aytals coses haja vistes ne veja, com
 les hagen provades e honrades com a coses divinals e qui passen tota
 natura, axí com pots veure en lo xiiii capítol dels *Actes dels apòstols*⁹,
 hon has que, com alguns gentils veessen que sent Paul hagués aquí fet
 80 miracle, cridaven a gran veu dient: Los déus semblants als hòmens nos
 són apareguts, per la gran efficàcia dels miracles. Axí mateix se són
 convertits dels pus assenyalats hòmens infels del món e dels pus scients,
 axí com és dit demunt¹⁰, en lo procés d'aquesta terça rahó. Ítem,
 miracles se són fets davant tot lo món als quals negú no pot dir que bast
 85 sinó lo poder de Déu tot sol, axí com fo quant lo sol stech per deu hores
 que no-s moch en temps de Josuè, axí com appar en son libre, en lo
 deèn capítol¹¹. Axí mateix fou subirà miracle quant lo sol se-n tornà per
 nou linyes en l'alerotge¹² de Acaç, axí com se conté en xxxviii capítols
 del libre de *Ysahies*¹³ propheta. E no-res-meyns fou miracle axí subirà
 90 quant lo sol per tres hores se scurí stant la luna *quinta decima* en la
 passió de Jhesuchrist¹⁴.

Axí mateix qui pot dir que ressuscitar morts e sobtosament guarir
 malelties o ensemps ésser en dos lochs, axí com és stat fet diverses
 vegades en diverses persones sanctes, o que dir clarament als altres les
 95 lurs amagades cogitacions o dir certament les coses esdevenidores, que
 açò no sien obres solament pertanyents a Déu ne que [52r] neguna
 creatura puxa açò fer per sa virtut pròpia? Cert qui açò vol cavil·lar
 parla per subirana malícia e contra tota rahó. Ne ço que diu après la
 dita cavil·lació per provar sa error és veritat, ço és que Antechrist ne los
 100 demonis puxen fer miracles ne encantadors ne quisvol altre creatura per
 lur proprii poder e natural virtut; car, com miracle sia obra sobre tota

natura, solament se pot fer per aquell qui és sobre tota natura, ço és solament per nostre Senyor Déus.

Emperò sent Augustí¹⁵ ensenya gran diferència ésser entre los vers
 105 miracles que Déus obra per si mateix o per los sancts e aquells que fan
 los demonis, car los primers són obra sobre tota natura e los altres
 comunament són obres naturals fetas amagadament per manera a nós
 secreta e tancada, la qual sap lo demoni qui la fa, car lo demoni és de si
 110 naturalment fort subtil e sap de fort lonch temps ençà la virtut de
 natura mils que nós, axí com se ha a declarar en lo *viii libre*, hon havem
 a parlar longament de la astúcia e poder del diable; e per rahó de
 aquesta sua agudesa nos enbacina e ns engana sovín leugerament e faria
 més si nostro Senyor ho permetia. E per aquesta manera appar que
 115 façen miracles los encantadors, emperò allò que ells appar que façen fa
 lo diable, segons que diu sent Augustí, ab patis specials que ha ab ells
 aytals, ço és que, quant ells li faran aytal sacrifici o honor, que ell faça
 per ells aytal cosa o aytal en guisa que semble ésser miracle e que
 aparega meravellosa cosa e sobre natura, jatsia que sia obra pura
 natural; e axí u farà Antechrist sovín.

120 E per tal diu l'apòstol, *secunda Ad Thesalonicenses II*¹⁶, que apparrà
 ab senyals monçoneguers e falsos, donant per açò a entendre a nós sent
 Paul que Antechrist ajustat specialment ab lo demoni ab aytals senyals
 ha a fer sos affers, car ell no és bastant a fer-ne de vertaders per neguna
 via. Hon qui dehia a Antechrist axí: Si tu es Déu, fé aquestas
 125 meravelles, ço és que-m digues yo què pens are o què desidjaré aytal
 hora o què faré aytal die o què s'esdevendrà de tu mateix aytal jorn,
 certa cosa és que ell no y sabria respondre de cert, ans hi seria pres en
 falsia tantost. Axí mateix qui li dehia: Si tu és Déu vertader, mostre-m
 la tua essència divinal e fé-m segur que aquesta visió sia de la verdadera
 130 essència de Déu, e lavors, si u faç axí, creuré en tu, certa cosa és que
 hom lo faria tenir per una gran bèstia, car res de açò ell no pot fer ab
 tota la ajuda de quants demonis són ne poden ésser al món. Emperò
 pot-ho fer Jhesuchrist, qui moltes vegades féu semblants coses e majors
 e-n fa tot jorn quant a Ell plau. Per què appar que la sua virtut e poder
 135 és sobre tot poder del demoni e sobre tota natura e sobre totes aquestas
 coses obra quant fa miracle. E, per consegüent, fer miracles és senyal
 evident que sol Déu fa testimoni a aquella cosa per la qual a provar
 Déus obra lo miracle; lo contrari de la qual cosa dehia la derrera
 resposta dada.

- 140 Ítem, encara posat que axí sia, que Antechrist faça miracles per sa
pròpia virtut axí com dius, yo·t prov que has a dir que ho ell no farà
miracles o miracle prove que¹⁷ aquell qui principalment lo posa en obra
és ver Déu. E faç-te aytal rahó: O Antechrist, volent provar si mateix
145 ésser Déu per obres de miracles [52v] davant lo món, entén a provar ço
que diu e u prova de fet o no; si u entén a provar e u prova de fet,
donchs ell de fet és ver Déu e per consegüent fer miracles prova que
aquell qui·ls fa és Déu. E per consegüent havem nòstron prepòsit
principal: que fer miracle prova que aquell qui principalment lo fa és
Déu e per consegüent fer miracle principalment cové a sol Déu. Si dius
150 que no u entén a provar per axò, donchs debades farà los miracles, pus
no proven son prepòsit, ne per consegüent ses obres no deuen ésser
dites miracles, pus que no servexen ne són bastants a provar ço per què
ell los vol a provar.
- Moltes d'altres rahons s'i poden fer, contra la dita cavil·lació, mas
155 leix-les per esquivar prolixitat de paraules. Si dius que Antechrist, com
ell sàpia son poder bé, quant ell bé sabrà e conexerà que ell no farà
miracles mas fenyerà que·n faça per tirar a si la gent, per aquesta
solució appar que atorgues mon prepòsit, ço és que Antechrist no farà
miracles o, si·n feya, no·ls poria impetrar a provar neguna falsia ne
160 malvestat, com miracles sien tostemps testimoni de veritat, jatsia que sia
per mal hom impetrat. La auctoritat axí mateix al·legada de sent Paul
expressament posa, *secunda Ad Thesalonicences*, *II*^{17bis}, que ell apparrà
ab falsos senyals e ab miracles falsats qui no són miracles, ans són
il·lusions del diable.
- 165 En quina manera, per extés¹⁸, los mals hòmens puxen a vegades
impetrar vers miracles de Déu per testimoni de veritat e per pública
justícia demunt és stat dit, començant al capítol de xxxiiii e als proceent
següents. Açò, emperò, és tostemps ver: que per null temps ver miracle
no és fet sinó a testimoni de veritat per qui que ell sia impetrat.
- 170

[54]

CAPÍTOL LIIII

*Qui ret rahó per què són sostrets los grans e continuats miracles de
la sancta església chrestiana en lo temps present*

- 5 De la matèria dels miracles, ço és com se fan e com se conexen e axí
de lurs altres circumstàncies, no entén are a fer açí longa menció, car
parlar-n'ha complidament lo *Quint libre* lla hon és feta menció del poder
de Déu. Emperò per confirmació de la sancta fe cathòlica nota ací
10 alguns punts e rahons specials sobre aquesta matèria, ço és per què
nostre Senyor Déus ha sostrets de la sancta església e dels sancts en
aquest temps en què are som lo poder de fer tants miracles e tan
continuats com se feyen en lo començament en temps dels sancts
apòstols e màrtirs.
- 15 Lo primer punct e rahó per què la sancta religió chrestiana no ha de
present miracles en aquella multitud que havia en lo començament en
temps dels sancts apòstols e màrtirs hi assigna sent Augustí, en lo vintè-
e-setèn libre sobre Josuè¹, e axí mateix ho dien los altres sancts doctors;
e és aquesta: car lavors era la gran persecució dels chrestians, la qual
20 per los grans miracles era meyns fort e mils se podia portar per los
sancts, car veyen que nostre Senyor Déu feya per lur amor tan grans
senyals e axí mateix que lavors los infels, veent los dits grans miracles,
se reprenien de dar als sancts tan gran persecució com faheren sens
miracles. E axí mateix que [53r] moltes vegades se-n convertien per açò
25 molts a la sancta fe cathòlica. Feya encara nostro Senyor aquells tan
grans senyals per confermar en la fe los coratges de les gents qui venien

novelles lavors a chrestianisme. Com, donchs, ara per successió de gran temps que ha que la fe és plantada e publicada e per moltes maneres confirmada tota la gent sia bé solidada e fermada en la dita fe, segueix-se que de present no ha mester miracles.

30 Ítem, són encara sostrets los miracles tants de la sancta església de present car per special dispensació de nostre Senyor Déu és stat fet que are, en temps que la gent és tota freda a Déu a servir, no veja molts ne sovín neguns miracles o almeys poch e fort tart o quaix no jamés, per tal que, pus que en negunes bones obres no-s volen exercitar a merèxer
35 paradís, que almeys per lo mèrit que han de la fe, lo qual és major quant creen sens negun miracle, salven les lurs ànimes. E pot-se açò provar per tant car creure en Déu e a Déu sens neguns miracles és de molt major mèrit a aquell qui creu que no si u creya ab miracles, axí com dit és. E per tal dix Jhesuchrist a sent Thomàs: *Beati qui non uiderunt, et crediderunt, Iohannis xx^o2*, e vol dir que benevuyrats són
40 aquells qui los fets de Déu no han vists e emperò sí u creen. Ara, creure per miracle és creure per sufficient testimoni que Déus dóna de la cosa per la qual a creure Déus fa lo miracle e, per consegüent, aquell qui axí creu no creu^{2bis} principalment a Déu, mas creu a Déu per lo miracle, axí
45 com aquell qui creu a l'altre per sa bona provació e per bon testimoni; e per consegüent aquell qui axí creu ensenya menor reverència a Déu e menor amor que si li³ creya sens provació e testimoni; per què ha meys mèrit. E per tal, donchs, com nostro Senyor veu, axí com dit és, que poques obres fem bones, volent-nos dar matèria que hajam qualche bé
50 en nós mateix, sostrau a la església poder de fer miracles, e açò per tal que la nostra crehença ne sia pus meritòria.

Ans diu aquell gran doctor qui s'appella Maximus, en lo sermó d'un màrtir⁴, que gran perill és demanar ara senyal ne miracle per confirmació de la fe, pus tants ne ha fets nostro Senyor en temps passat
55 per confirmar-la e tantes altres coses ha obrades per ensenyar la veritat de la sancta religió chrestiana. E per tal posa Ysidorus, *De sumo bono*, en lo primer libre, en lo vint-e-cinquèn capítol⁵, que demanar are miracles a Déu per aytal cosa no-ls demana per tal que y sien necessaris, e per consegüent vol-los per vanaglòria o per curiositat gran que aytal
60 hom ha en si mateix. Car, com diu sent Augustí, *xxii^o De ciuitate Dei*⁶, lavors foren los miracles necessaris, ans que fos la crehença plantada en los coratges dels hòmens, per tal que per virtut dels miracles creheguessen a la doctrina sancta dels sancts qui la preïcaven; mas are,

- pus que la crehença e la sancta fe cathòlica és sufficientment escampada
 65 e per infinits miracles aprovada, no y són necessaris senyals
 miraculosos, mas senyals de bons eximplis e de sanctes obres qui façen
 los [53v] crehents despertar a fer semblant.
- Ítem, a aquells pertanyien fer en special senyals e miracles que Déus
 tramès per lo món axí com a missatgers seus plens de tota sanctadat, axí
 70 com foren los sancts qui vengueren en la església primitiva qui havien
 rehebut lo sanct Sperit e éran persones acabades en tota perfecció e per
 los senyals dels quals Déus donava testimoni de veritat a la lur doctrina
 e a lur personal sanctedat. Com, donchs, are per nostres peccats tots
 comunament siam fort frets, axí com dit és dessus⁷, car segons la
 75 paraula del Salvador *quia habundabit iniquitas, refrigescet karitas*
*multorum, Mathei xx^o quarto*⁸, ço és que, per tal com lo peccat
 habundarà molt en lo món, per tal se refredarà la caritat de molts, axí
 com de fet appar vuy per tot lo món, car vehem que pietat e tota amor
 de Déu és refredada en tant que envides trobaries un hom qui haja
 80 memòria de Déu ne l'am ne qui li vaja lealment, segons que diu lo
 psalmista⁹: *Omnes corrupti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque*
ad unum, e vol dir que tot lo món és en tant corruptut que no trobaràs
 un hom tement Déu ne qui sia obedient ne qui dret li vaja ne qui faça
 85 bé sos afers, e per tal no és digne cosa que are los sia dat poder tan alt e
 tan gran com és poder de fer miracles, o almeyns a tants com lavors, per
 la gran iniquitat e multitud e granesa de peccats qui regna vuy entre
 chrestians.

[55]
CAPÍTOL LV

*Qui prova que Déus per peccats no haja de tots punts tolt la virtut de
fer miracles a la sancta església e soluu les rahons qui s'i aporten*

- 5 E, si dius que aquesta rahó detràs posada en lo capítol precedent no
appar contena veritat, en quant posa que és digne cosa que nostro
Senyor nos haja sostrets los miracles per nostres peccats e per tal com
som frets en la sua amor, car nós legim de molts peccadors que han fets
vers miracles, axí com en temps de sent Johan Evangelista, qui preycant
10 en Grècia ell féu que Aristodemus¹, cap dels sacerdots de les ýdoles,
posant lo mantell de sent Johan ressuscità dos hòmens qui jahien morts
en la plaça, per tal com havien begut del verí mortal de què havia begut
sent Johan. Semblant cosa se recompta de sent Paul² quant convertí
sent Dionís, qui féu menar^{2bis} a Dionís qui era infel que manàs de part
15 de Déu a una fembra morta que ressuscitàs e axí fou fet. Axí mateix
Alexandre lo Gran³, emperador grech, tancà per la sua fe los monts de
Càspia en les Índies entre los quals tancà los jueus dient: Si Déus dels
jueus és tant poderós com dien, tanch aquests monts que la un se acost
a l'altre. E axí fou fet e axí stan vuy en die.
- 20 Axí mateix legim, e recompta-ho March de Venèssia⁴ e-l libre *De les
condicions e propietats de les terres orientals*⁵, en lo devuytè, de un
simple e hom comú que, com hoís que Jhesuchrist havia dit que, si hom
havia tanta fe com un gra [54r] de mostalla e deya a un munt que-s
mudàs de loch, que lo mont tantost se mudaria de loch⁶, per què l'hom
25 aquell, veés⁷ que los infels se feyen escarn d'aquesta cosa e volien

contra Jhesuchrist concloure que no havia dita veritat, e com lo dit hom
vehés que ne lo bisbe de la ciutat qui y era present ne negun altre
chrestià no gosàs assejar de manar-ho per fer fe als infels de la veritat de
Jhesuchrist, lavors l'hom aquell, confiant de nostro Senyor, ab gran
30 sperit e fervor, de part de Jhesuchrist manà a un munt prop la ciutat
que-s mogués davant tota aquella gent; e de continent lo mont se moch
e mudà de loch davant tothom. E axí mateix és stat de molts qui en
necessitat posats deyen: O, si Déus dels chrestians és tan gran, sia axí
fet; e de present se feya axí, no contrastant que ells eren infels. Per què
35 no appar vera la terça rahó dada, que per defalliment de sanctadat Déus
haja toltat potestat de miracles a chrestianisme en lo temps present, pus
que vehem que a grans peccadors dóna aquell mateix poder.

Respon⁸ e dich que la dita rahó conclou rahonablement ço que posa
e no-res-meyns pot star en veritat tot ço qui és al·legat sens negun
40 perjudici⁹ seu. Rahó és car dit és que comunament no-s fan are miracles
per moltes rahons assignades en lo capítol precedent, de les quals és
una per gran defalliment de sanctadat dels chrestians; emperò ab tot
açò sta que nostro Senyor Déus algunes vegades per special rahó e
privilegi faça miracles per persona peccadora, axí com proven los
45 eximplis aportats dessús a la part contrària e és stat dit demunt en lo
capítol xxx¹⁰ e en los següents aprés.

Eximpli havem d'açò en altra manera, car comunament haver don de
prophesia e de revelacions de nostro Senyor Déus és senyal de amiat
sua, segons que dien los sancts; emperò algunes vegades, per alguna
50 special causa qui redunda principalment a glòria de Déu e a profit de la
cosa pública e d'algú que Déus en special vol salvar, fa prophetar
hòmens peccadors, axí com féu Balam e Cayfàs¹¹ e molts d'altres, axí
com apparrà en lo *Vuytèn libre* quant parlarem longament de prophesia.
Ara, que sent Johan e sanct Paul impetrassen de Déu ressucitar morts
55 per misteri d'òmens infels, açò tornava a gran glòria de Déu, qui
ensenyava lo seu poder en ço quant feya miracles axí per misteri de
hòmens mals com de bons. Per aquesta mateixa manera fahent lo
Senyor lo miracle ensenyava que la doctrina de sent Johan e de sent
Paul, qui exalçava lo Salvador, no era cosa fenta ne falsa, ans Déus
60 aprovant aquella ressuscitava los morts per hom luny de Déu, per
invocació de la virtut de Déu; e per consegüent la glòria del miracle no
responia a l'infel, sinó solament a la virtut del Fill de Déu que sent
Johan e sanct Paul preïcaven e invocaven. E, si volem parlar pus

- pròpriament, devem dir que aquells miracles al·legats demunt no·ls
65 feyen aquells infels, ans los feyen après Déu sent [54v] Johan e sanct
Paul. Car que, per imposició del bastó de sent Pere sobre un hom mort,
l'hom fos ressuscitat axí com legim que fou de fet, açò no dec ésser
imputat al bastó mas a sent Pere, axí com a aquell qui per sa oració
70 impetrà ab nostro Senyor que quant lo seu bastó fos posat sobre l'hom
mort que de present Déus lo ressuscità¹². Axí mateix dic en aquest
prepòsit que aquells miracles al·legats dessus no són atribuïts a aquells
infels, car aquells ne fe ne caritat ne poder ne negun bé no havien per
què poguessen fer ne impetrar ab Déu que Ell faés lo miracle, mas
merexia-ho la fe formada e excel·lent d'aquells dos gloriosos apòstols.
- 75 De Alexandre dich que aquí ensenyà nostro Senyor Déu sa virtut,
que aytal cosa faés per la fe d'aquell qui era ignorant Déu; féu-ho axí
mateix a ensenyar-li que Ell era Déu dels jueus que ell invocava e que
los jueus deyen ver quant li deyen que lur Déu era Senyor totpoderós;
80 emperò ell de fet havia fe en Déu, car ja era longament informat en la
virtut del Déu dels jueus, e plach a Déu que, jatsia que la sua fe fos sens
caritat, emperò no-res-meyns fossen exoïts sos prechs en aquell pas per
tal que ell vengués a major conexença sua e que axí ell e aquells qui ab
ell eren vinguessen a salut. Féu axí mateix nostro Senyor Déu açò per
tal que en açò coneguessen los trips dels jueus aquí tancats Déus com
85 los havia per abhominables que prechs de home infeel hoïa en ço qui
era contra ells, ço és en tancar-los dins aquelles muntanyes.
- E, pus que los jueus no havien volgut a Déu creure, qui tants
miracles havia fets per ells, rahonable cosa era que Déus per hom strany
a ells e gentil faés miracles grans a lur destrucció e confusió, axí com
90 fou aquest miracle de l'hom comú e pobre al·legat qui pregant mudà lo
mont aquell¹³. Dich que era hom més tement Déu que quants n'i havia;
per què Déus, per la sua glòria a ensenyar als infels e a confondre los
altres chrestians qui no havien tanta de fe ne bonesa com aquell petit,
volc que per aquell hom simple fos fet lo miracle, axí com tostemps a
95 confusió dels majors ha elegits los petits a les coses altas, axí com diu
Ell mateix en l'onzè capítol de sent *Matheu*¹⁴.

[56]
CAPÍTOL LVI

*Qui ensenya que encara en la sancta chrestiendat ha alguns
miracles. E primerament recompta aquells qui-s fan en la part
d'orient*

5

Ne ja per res qui dit sia vulles pensar que, jatsia que nostro Senyor Déus no faça aquella tanta multitud de miracles com solia primerament, que ja per axò haja axí lexada la sancta chrestiendat que no y haja tostemps e en diverses parts alguns grans miracles axí com clarament veuràs attenent a les coses següents.

10

La primera és que, si tu attens vuy en chrestiendat les famoses invocacions de la Mare de Déu gloriosa, axí com de Montserrat, del Puig de Ffrança, de Vallvert e de Roncesvalls¹ e axí d'altres moltes, tostemps [55r] veuràs aquí venir novells miracles de fort specials e singulars; ne·t deus pensar que la gent fos tan orada que vengués de tan luny a aquests lochs e a semblants ab tant afany e despeses e ab lurs oblacions e ensenyen lurs necessitats de què la Mare de gràcia los ha desliurats, si axí no era; majorment que n'i vénen dels extrems del món e tals persones a vegades que en lur terra no van l'any tres vegades a lur església e, emperò, forçats per la gràcia que han rehebuda, vénen de axí luny e fan aquestas coses dites. Ítem, pensa en tu mateix e, si de tots punts no ést cech, veuràs semblantment sovín que contra tota natura Déus te desliurarà de un perill o de un cas que tot lo món no y seria bastant, e açò fa per sa gran pietat o si t'i ést ja per lo matí com te levas recomenat o si l'has ja invocat ans que aquell cas te vinga o si l'invocas

15

20

25

quant lo perill aquell te ve, o a Ell o a la sua gloriosa mare o a qualche
altre sanct; ne-m pens que haja al món chrestia qui en sa pròpria
persona no haja haüdes moltes experiències. És ver que n'i ha d'alguns
30 axí reprovats que, aytant com nostro Senyor Déus los fa majors gràcias,
aytant són pus orbs e endureïts a regonèxer-lo. Prega Déus que-t guart
d'aquests e de la lur plaga, car pots pensar que aytals a la mort eternal
van ferm e dret e tost e per lur gran ceguetat e desconexença.

La segona cosa a què deus attendre si vols saber com són diversos
miracles dins la heretat de Jhesuchrist, ço és dins chrestiendat, és
35 aquesta: guarda totes les parts extremes del món e veuràs que no n'i ha
una notable en què no haja d'axí grans miracles que no solament deuen
fer fe a chrestia que són obres solament de Déu, hoc encara a tot infel,
per malvat que sia, solament que vulla usar de rahó.

E primerament parlem de les Índies, qui són a l'altre cap del món
40 envers orient. E diu March de Venècia, gran ystorià rich e famós, en lo
terç libre *De les orientals regions*², que veuràs aquí capital miracle e ell
axí mateix percebut per altra via axí: ço és que lo cors d'aquell sagrat
apòstol mossènyer sent Thomàs³, qui diu que jau en la Major Índia, en
una ciutat, e diu aquest que, com la església hon jau sia tancada per
45 grans aygües, lo seu die s'obre tots anys e apparellen-li les lànties de la
dita església e y meten oli e tollen^{3bis} al dit sanct dels cabells del cap e de
la barba e de les ungles e, fet-li l'offici, partexen-se d'aquí e l'aygua
torna tancar la dita església axí com solia e, l'any passat, troben les
lànties cremant en la dita església e los cabells crescuts e la barba e les
50 ungles al dit sanct axí com d'abans. E attén açí encara major meravella,
car dien que, com lo seu reverent cors se mostra aquí tot bell e entegre,
los clergues li posen lo preciós cors de Jhesuchrist en la mà e vénen
aquells qui aquí són combregar de la sua mà e, si són en la gràcia de
Déu, ell los allonga la mà liurant-los lo dit preciós cors de Jhesuchrist; si
55 són en peccat mortal, ell la retrau tirant a si lo preciós cors del Senyor.
Appar-te açò miracle denant Déu, àngels, hòmens e diables e denant tot
lo món? Cert och, e lo qual no pot cavi-lar neguna maliciosa persona.

Ítem, recompta aquell mateix March, en aquell mateix volum, en lo
primer libre, en lo capítol de xxxix^{o4}, [55v] que una ciutat ha en orient
60 qui s'appella Surrarecha⁵, qui és fort gran ciutat e bella; e diu que, com
alguns chrestians que y havia hedificassen una bella església a
reverència de monsènyer sanct Joan Baptista e fos sgleya qui-s soferia⁶
tota sobre una colona, prengueren una gran pedra qui era de sarrahins a

- fer-ne peu a la dita colona; de la qual cosa los serrahins foren fort
65 offesos e volien haver la pedra aquella qui ja stava de fet sots la dita
colona. Los chrestians invocaren monsenyor sent Johan Babtista que y
ajudàs e la colona levàs tres palms en alt en l'ayre e axí diu per tot cert
que sta vuy en die. Vet ací gran miracle e apparent a tota creatura.
- E què vols axí mateix major miracle sinó tots anys lo die de sent
70 Climent e per set dies següents que la mar se obra per set⁷ milles e lexa
camí als peregrins que puxen entrar a visitar lo seu beneyt cors, axí com
has en lo *Flors sanctorum*, en la ystòria de sent Climent, e recompta-ho
Brudoardí, gran doctor theòlech, en lo primer libre e en la part
trentena-e-segona sua de la *Suma* que féu *contra Pelagi* heretge⁸?
- 75 Semblant cosa trobaràs en la istòria de sent Michael, en la dedicació,
hon diu lo *Flors sanctorum*⁹ que en lo die de sent Michael la mar qui de
totes parts enrevirona lo mont hon és la sua invocació, lla en Epúlia¹⁰, lo
die de sent Michael la dita mar se obre dues vegades e fa loch e dóna
camí a aquells qui y volen pujar a fer reverència a la església de sent
80 Michael; la qual cosa és fort notable miracle si axí és com aquest diu. És
ver que yo no-m sé si aquest qui açò diu ho entén a dir del temps aquell
quant novellament fou revelada la assistència de sent Michael ésser
aquí mateix, car no creu que de present aquest miracle s'i faça; e mou-
m'i açò: car, si açò era vuy ver, no-s poria fer que nós no n'haguéssim
85 certenitat per moltes de maneres, com lo loch aquell no sia molt luny de
nós, jatsia que sia en la fi de Apúlia, en lo regne de Nàpols, en lo qual
molta gent és sovín d'aquesta nostra terra axí per mar com per terra.

[57]
CAPÍTOL LVII¹

*Qui ensenya encara ésser grans miracles en la part de migjorn e de
ponent e de tramuntana e en lo pregon de chrestiendat*

- 5 Aprés passem envers migjorn e veuràs en Aràbia en lo mont de
Sinahí, hon nostro Senyor donà la lig a Moysès², que aquí jau lo
honorale cors de aquella eleta verge real e màrtir madona sancta
Caterina³, de la qual tostemps hix preciosa licor d'oli incessantment e ha
durat més de mil anys, car ella morí en temps de Maxenti⁴ emperador
10 ans de Constantí de gran temps, axí com pots veure en les *Martinianes*⁵.
Ara pensa quin miracle és aquest que sens diminuició⁶ de aquell beneyt
cors contínuament isca d'ella aytal licor; e majorment se mostra en açò
miracle car aquella licor val experimentalment contra diverses malalties.
- 15 Ítem, après dues legües de Alcayre, ciutat en què sta lo soldà, la qual
ciutat se appella Babilònia la Novella, ha una poca de terra ben colta e
ben guardada qui s'appella la Vinya En-Gaddí⁷, [56r] qui la nit que lo
Salvador nasch donà bàlsem; e aquí-s fa solament lo bàlsem e no pus al
món e fa-s en unes poques verguelletes primes qui semblen verguelles
20 de vímens; e, com les dites verguelletes són nafrades ab coltell, giten lo
dit bàlsem per manera de licor axí com la serment gita aygua quant és
podada e comença a gitar brots. E per tal lo dit bàlsem no-s pot
multiplicar per lo món, car les dites vergelles no poden viure si no són
regades per l'aygua del dit verger. Vet açí quin miracle, car la dita aygua
25 se gita ab cènia de la terra, la qual cènia menen bous; e quant ve lo
dissabte a vespre los bous no volen menar la cènia fins que tot lo

- dicmenge és entegrament passat. E, com aquells qui los dits bous menen volguessen los bous auciore, ja per axò los bous no-n farien alre, axí com és stat provat diverses vegades per lo soldà; car per aquesta rahó he entès que lo dit soldà ha fets aquí auciore molts bous. Vet quanta confirmació de la nostra fe e com nos ensenya nostro Senyor Déu per aquest miracle que deuríem colre lo dicmenge totstemp ab gran diligència. Dien axí mateix que la rebassa d'aquells vímens qui donen lo bàlsem jamás no pot cremar. Les coses demunt dites haguí de frare nostre qui dix que y era stat present.
- 35 Aprés passem envers ponent e trobaràs que lo rey de Castella, posant la mà sobre quartanaris⁸, feta invocació del nom de Jhesuchrist e-l senyal de la creu, tantost los sana e-ls guareix; almeys los reys passats ho han haüt; no-m sé què s'és del present.
- 40 Aprés passem envers tramuntana e veuràs en Englaterra que, si lo lur rey posa la mà sobre negú qui haja mal de lop, qui s'appella *morbis regius*, que de continent, fet lo senyal de la creu, és guarit; açò diu aquell gran doctor theòlech dessus al·legat, ço és Thomàs Braduardí⁹, en la primera part de la *Summa* que féu *contra Palagi*, en la part *tricesima secunda*, envers lo mig. E diu aquí mateix que los reys de Ffrança solen haver aquesta matexa gràcia de nostro Senyor. D'aquexa matexa illa e de Ibèrnia¹⁰ se compten coses transcendents qui són tals que no-s poden fer sens special miracle, les quals coses pots veure en los libres qui s'appellen *De mirabilibus Anglie et Iberníe*¹¹. Axí mateix deus saber que en aquella matexa part és Ibèrnia, qui és una gran illa, hon ha un arbre que gita de si licor, la qual, si cau en terra, és aucell, si en l'aygua lejús^{11bis}, torna peix. E y ha aygua que, si poses un bastó dret per ella ficant-lo per lo lot o fanch a dins, la part del bastó qui era dins lo lot o fanch torna ferro e aquella qui és dins l'aygua torna pedra e l'altre qui és fora l'aygua ensús roman fust e tot sta e roman en una matexa verga
- 55 contínua com d'abans. E deus saber més encara, car segons que-s diu lla pelesament portar un troç de vestit d'un ibèrnich ab si fa hom segur de tota bèstia verinosa. Aprés aquí mateix devalla-te-n al loch qui s'appella lo Purgatori de sent Petrici e veuràs coses a què natura no pot bastar, segons que Braduardí diu aquí mateix¹². [56v] E diu que aquelles aytals meravelles han recomptades alguns qui són stats dins lo dit Purgatori¹³. Dien axí mateix que aprés d'aquí ha una illa en la qual negú no pot morir, jatsia que l'hom visca aquí en grans dolors, segons que he entès, de la qual parla Aristòtil en les *Mataures*¹⁴.
- 60

Après d'aquí vé-te-n en Alamanya e veuràs aquí miracles grans, car
 65 en Colunya, si negú soterra neguna creatura gran o pocha dins lo
 sementeri de la església hon jaen les onze mília vèrgens¹⁵, aytantost la
 terra los scup defora e-ls troben dessoterrats. Açò he yo après, quant hi
 fuy, d'aquellas monges qui tenen aquell monestir hon jaen les dites
 vèrgens. Après són aquí mateix en la seu soterrats los tres Reys d'Orient,
 70 qui s'appellen Gaspar, Melchior e Baltasar. E ha Déus dada aquesta
 virtut a aquests sancts noms, segons que he entès, que, si-ls dius sobre
 aquell qui ha mal de caure¹⁶, aytantost li passarà la passió.

Après entrem-nos-en dins en pregont de chrestientat e veurem grans
 miracles davant tot home del món. Primerament en Ytàlia veuràs que
 75 dels sancts còrsors de sent Nicholau de Bar¹⁷ e de sent Barthomeu de
 Benavent¹⁸ hix tostemps licor d'oli qui val a diverses malalties, axí com
 és dit dessús de madona sancta Caterina. Après en la illa de Rodes, en
 lo monastir dels frares del Spital¹⁹, és una de les spines de què fou
 coronat lo Salvador, qui tots anys floreix en lo divenres sanct mentre
 80 que-s diu la passió en l'offici de matí; e dien que són floretes spesses e
 blanques. E, dita la passió, tantost despren e roman l'espina sola axí
 com d'abans se stava. Après trobaràs en Pàdua, ciutat de Ytàlia qui és
 envers Venècia, la lengua de sent Anthonii²⁰, frare menor qui fo gran
 preycador en la sancta església, qui sta axí fresca e vermella e bella,
 85 segons que m'an dit, com lo primer die que morí. Ítem, en Pavia, ciutat
 après Milà, trobaràs lo cor d'aquell meravellós doctor monsenyor sent
 Augustí²¹; e dien que, si li poses demunt lo libre *De la sancta Trinitat*
 que ell mateix ordonà, que lo cor aquell beneyt se mou tantost e diries
 que tot balla e s'alegra. Après trobaràs en Gubi un sanct qui s'appella
 90 sanct Ubalt²², al qual tots anys fan vestedura nova en la sua festa e-l
 laven e li tollen dels cabells e de la barba e de les ungles, car axí li
 crexen com si era viu.

Après passa en Proença, hon jau lo cors de sanct Restituit²³, lo qual,
 si-l visites devotament, null temps la vista no-t minvarà, ans le-t tendrà
 95 en aquell stament en què era quant lo visitest. Après passa en Ffrança e
 vet aquí en Vianes lo cors de sent Anthoni hermità que, si-l banyes en
 vi, aquell vi reprèn la malícia d'aquella tant letga malaltia qui s'appella
 lo foch de sent Anthonii²⁴. Per què he hoït dir que per ço-l banyen en^{24bis}
 vi tots anys. En aquell mateix regne jau sent Ment²⁵, qui guareix
 100 d'aquella malaltia de les bues tan leges de les cames a aquells qui y van.
 Sancta Quitèria d'Ayres²⁶, axí mateix, qui hi jau e guareix de mal de

105 ràbia. D'aquí passa en Gascunya e veuràs, après de Bordeu una jornada,
un loch qui s'appella Sent Michael, e en la capella aquella se guarexen
aquells qui han mal de caure²⁷; no y ha, per stes, altre [57r] castell ne
vila aquí mateix sinó una casa, segons que m'à dit aquell qui y és stat
per haver curació de la dita malaltia e y fou guarit per la misericòrdia de
Déu.

110 Pensar pots que per diverses parts del món ha d'altres molts miracles
qui no són venguts a conexença mia, emperò aquells pochs que dits
havem assats ensenyen lo nostre prepòsit, ço és que lo Senyor no ha
encara lexada ne lexarà jamés axí la sancta chrestiendat que dins ella no
haja molts e grans miracles, jatsia que no n'i haja tants com en lo
començament seu n'i hac.

[58]

CAPÍTOL LVIII

*Qui ensenya en special que en Cathalunya és multitud de sancts e y
ha una cosa fort meravellosa*

- 5 E la nostra beneyta Cathalunya serà sens tot miracle? No plàcia a Déus, car lexem star los grans miracles que aquí-s fan contínuament en la gran e famosa invocació dita de la Mare de Déu a Montserrat¹, ans nostre Senyor Déu ensenya aquí altres grans miracles per mèrits de molts còrsors sancts de què Déus le ha honrada, axí com de sent Narcís,
- 10 de sent Ffeliu, de sent Fritós, de sent Al·leguer, de madona sancta Eulàlia de Barcelona² e de sancta Tecla de Terragona³ e per molts d'altres que n'i ha, los quals enomenar seria lonch.
- En special te vull ací dir cosa notable d'aquella gloriosa verge màrtir madona sancta Eulàlia, que, com nostre pare sent Ffrancesch vingués
- 15 de terra de moros e preycàs a Barcelona en una poca capella de sent Nicholau, qui era lla hon és lo nostro monestir vuy⁴, en la part hon és la capella de sent Luís, ell dix sermonant aquestes paraules: Amichs meus, hajats special devoció en aquesta gloriosa verge que Déus vos ha ací
- dada, madona sancta Eulàlia, car dich-vos que Déus per los seus mèrits
- 20 té en guàrdia aquesta ciutat e per mèrits seus los murs d'aquesta ciutat vendran encara tan avall que tancaran aquesta capella; axí com de fet appar de present, car d'abans la ciutat era fort poca e no-s stenia molt
- fora los murs vells axí com are. Puy dix-los axí: Sapiats que en aquest loch haurà un notable monestir de frares de mon orde; recoman-los-vos
- 25 per amor de Jhesuchrist. Vet la ciutat de Barcelona en quanta

reverència deu haver tostemps madona sancta Eulàlia per la sua sanctadat e virtut. E, jatsia que no tenga res d'açò per miracle, emperò é-ho dit per incitar ton cor a retre gràcias dignes a Déu per tan gran don seu com és stat haver lo preciós cors de madona sancta Eulàlia.

- 30 Dir-t'é, emperò, una cosa singular qui és en Cathalunya e fort meravellosa: sàpies que en la extremal part de Cathalunya envers Ffrança ha un mont qui ha nom Canigó, del qual me han dit molts que en lo dit mont ha un stany en lo qual, si y gites una pedra, sobtosament se engendra tanta tempestat en l'ayre aquí mateix que és fet terrible; e, si
35 prens del peix qui és en lo dit stany e-l frigs en la paella, dien que sobtosament desapar tot lo peix⁵. Açò, si bé no s'és miracle, emperò és cosa novella e digne de meravellar e de què lo mestre dels [57v] miracles, nostro Senyor, deu ésser glorificat, del qual devalla tot poder e tota meravella que sia entre cel e terra. Nota açí, per extés, que, despuys
40 que aquest *Primer libre* haguí scrit⁶, entenguí que, jatsia que en lo dit stany se haja esdevengudes coses fort stranyes, emperò de present res de les demunt dites coses no s'i esdevenen; e açò creu que sia la veritat.

- Ítem, après de Cathalunya, en un loch de la serrania⁷ qui s'appella Daroca, en uns corporals⁸, se ensenya una forma consecrada impressa
45 en los dits corporals e ha apparença de carn viva. La qual cosa se esdevench aquí⁹ per aquells qui dubtaven la veritat del sanct sacrament de la missa. E, com haja gran temps que açò s'és esdevengut, null temps la dita forma no muda de color.

[59]

CAPÍTOL LIX

*Qui ensenya com per tot lo món se fan encara tot jorn molts
miracles*

- 5 No tan solament podem trobar en chrestiendat miracles d'aça e
d'allà per lochs specials, ans encara en general se fan per tot lo món
miracles, almeys aquests: attén a aquells qui han la malaltia qui
s'appella de sent Johan Babtista¹, dels quals se diu que són del linatge
de aquella fembra qui-l féu alciure, com per tot l'any criden^{1bis} e són sens
10 repòs si, donchs, la vigília e-l die de sent Johan no comparen
personalment dins la sua església. Ítem, la nit de Nadal, en lo punct de
la mitganit, quant nasch lo Salvador, floreix una erba qui s'appella poliol
per sech que sia. Ítem, nota axí mateix altra meravella per tot lo món,
car trobaràs que, per dir paraules certas d'algunes sanctes oracions
15 specials a reverència del Senyor, que se-n seguexen specials cures de
malalties e specials direccions e endreçaments en tots affers que hagen
a fer aquells qui u dien; car contra fiblons en la mar val
experimentalment l'*Evangelí* de sent Johan e contra tempestat en l'ayre,
alguns specials exorsismes qui-s dien per algunes esglésies, axí com posa
20 Vincent en lo seu *Spill ystorial*² en diversos lochs. E en special me
membre que he legits dits de sent Augustí e de sent Ylari, doctors
meravellosos, que dir alguns psalms del *Psaltiri* han gran eficàcia contra
diverses adversitats qui poden a l'hom venir, e altres han eficàcia a
procurar diverses gràcias de nostro Senyor Déu. Quines, emperò, ne

25 quals són les oracions aquestas ne los psalms dir-ho èm en lo *Sisèn libre*, quant parlarem de oració.

Après nota altra gran meravella: trobaràs per lo món persones diverses qui habiten dins aygua tostemps, e yo mateix en Cathalunya n'è vists de qui-s diu generalment que són fills o del linatge qui exí de dona
30 qui tostemps havia stat en aygua e fou presa per ventura un jorn que exí de la aygua per un cavaller qui puy la pres per muller. E m'és stat dit per persones dignes de fe que vuy en die n'à d'aquells en Cathalunya e-ls m'an anomenats, mas per lur reverència no-ls vull nomenar, car són gents honrades e de stament. Ara, que una persona humanal stiga
35 tostemps dins [58r] en aygua no és fet natural, com aygua nech los hòmens naturalment; e per consegüent és fet sobre natura e gran miracle.

Ítem, alguns posen dins chrestiendat ésser miracles e coses meravelloses les coses següents: primerament que anch per null temps
40 negú no vénc a confusió en aquesta vida de peccat del qual d'abans hagués haüda bastant contricció e n'hagués a Déu satisfet quant en si fos e-s fos guardat de tornar en aquell. Ítem, reputen alguns per miracle que fembra sia bastant a pendre martiri axí com sovín s'és fet e-s fa en chrestiendat; e açò posa la sancta mare església, qui en l'offici de les
45 vèrgens posa aytal oració: *Deus, qui inter cetera potencie tue miracula, in sexu fragili uictoriam martirii contulisti*³, e vol dir: Senyor, tu ést aquell qui entre los altres miracles del teu poder ensenyes aquest: que tu dons victòria de martiri al linatge tan flach com és de les fembres. Ítem, reputen a miracle que per null temps negú no és vengut a
50 vergonya de peccat confessat, no contrastant que y haja haguts e y haja vuy en die infinits confessors plens de tots mals e qui s'embriaguen e tornen orats e dien tots quants mals saben, emperò axí la veritat divinal los governa en aquest pas que null temps peccat confessat no han revelat e negun confessant per peccat confessat no és jamés vengut a
55 vergonya; ans he hoït un gran miracle de un mariner qui, per⁴ sobres de tempestat que era en la mar, reputant si mateix e los altres aquí presents per morts e comogut de gran contricció, revel-làs públicament e confessàs sos peccats, e puy per gràcia de Déus vinguessen a port segur e lo dit mariner, per sobres de vergonya d'açò que havia dit davant
60 los altres, no gosàs exir e finalment fos forçat de exir e al·legàs per què no volia exir, tots li juraren que a negú no membrava ço que havia públicament confessat; la qual cosa fou molt miraculosa⁵.

Ítem, reputen molts a miracle gran que, com tot lo món sia ple de
fembres públiques, null temps comunament no veu hom que se-n
65 soterre neguna⁶; per què presumexen alguns que en cors e en ànima les
se-n porten los diables per lurs grans peccats. E, si és axí, és cosa fort
miraculosa. Ítem, és certa cosa que són en l'ayre aucells innumerables e
en la terra bèsties sens fi e en la mar inextimable multitud de peix, dels
70 quals tots dies se-n concreen⁷ més e-n moren e, emperò, null temps no-n
trobaràs ne-n veuràs comunament un mort; què, donchs, se fa d'aquests
animals quant moren cert gran meravella és.

Ultra los dits miracles generals, ne posen los sancts altres. En special
sent Augustí en la *Omelia*⁸ de l'euvangeli qui-s lig la quarta dominica de
la quaresma, segons nostre offici, diu que major miracle és governar tot
75 lo món que no sadollar v mília hòmens de v pans; emperò aquest
miracle de la governació de tot lo món no-l pensa ne se-n meravella
negú, car és cosa comuna. Molts són axí mateix qui reputen a gran
miracle que, com dels pus savis e poderosos hòmens del món hagen
treballat [58v] de saber art d'alquímia, emperò jamés negú no la ha
80 sabuda sinó fort pochs, per què dien que és tancada a tota creatura sinó
aytant com nostro Senyor per special gràcia ho ha revalat a alguns
pochs e per special bé de la cosa pública, axí com la revelà a Salamó per
tal que bastàs a fer lo temple de Déu aytal com lo féu de fet. Ítem, sent
Augustí, en lo deèn libre *De la ciutat de Déu*⁹, posa que sobre tots los
85 miracles que Déus fa és l'hom. Rahó pot ésser car en tota generació
d'om ha occórrer creació de la sua ànima, la qual creació és fort alt
miracle, pensada la dignitat de la ànima lavors creada. Altre miracle
comú posa sent Gregori en una omelia sua e és conversió dels coratges
dels peccadors¹⁰, car diu axí mateix aquell Ancelm, en un libre que fa *De*
90 *franch arbitre*¹¹, que major miracle és convertir un peccador que no
crear tot lo món; e és la rahó car, com Déus creà lo món, res no li
contrastà, mas, quant vol convertir lo peccador e-l tira, la malícia del
peccador contrasta a Déu, segons que Jhesuchrist diu, *Mathei xxiii*¹², al
poble de Ysrael axí parlant-los: O, Jherusalem, Jherusalem, qui aucís los
95 prophetas e lapidas aquells qui a tu són tramesos, e quantas vegades he
volguts ajustar tos fills axí com la gallina ajusta los polls sots les ales e
no u has volgut! Vet com lo Senyor ensenya açí que la nostra mala
voluntat contrasta açò que Ell vol; donchs que Déus mut e tir nostra
voluntat rebel·la a Ell mateix appar que major miracle és que no crear lo
100 món.

- Alscuns tenen que apparença de stela cometa sia tostemps meravellosa, e açò per tant car neguna causa natural posada per los filosofs no és bastant a engenrar aytal impressió. E proven-ho per lo siti seu qui és fora la espera de tota transmutació e operació jusana; 105 après ho proven per la evidència del seu significat, car tostemps designa mort de gran persona o és senyal de grans tribulacions qui vénen d'aquella part hon ella té la coa e axí-s segueix de fet. Emperò açò no vull determenar ací de present, car de la stela cometa, si a Déu plau, parlarem en lo *Vuytèn libre*, quant farem menció dels còrsors celestials.
- 110 Ultra los dits miracles generals, deus saber que-s són esdevenguts en special los següents: car és cert que en Castella s'és esdevengut públicament aquest miracle, que una mula parí en temps del rey Anrich¹³; e en la serrania¹⁴ s'és esdevengut novellament que y són vistes are de die per diverses persones públicament e diverses vegades 115 prophessons¹⁵ grans de persones ja defunctes e passades d'aquesta vida. E en regne de València s'és esdevengut que un infant quant nasch parlà e que un infant era tot barbat axí com si fos ja de xxx anys.
- E infinits altres miracles s'esdevenen e-s són esdevenguts per tot lo món per los quals Déus ensenya lo seu gran poder, no solament als 120 feels, ans encara als infeels. E que axí mateix denant infels haja fets Déus miracles innumerables declare-u largament un gran doctor appellat Solinus, en lo segon libre qui s'appella *De les meravelles del món*, segons que recita Braduardí¹⁶ en aquell mateix loch dessus al-legat. E appar clara[59r]ment que axí sia, car los majors filosofs e els pus 125 famosos qui anch foren són testimoni que han vists e hoïts grans miracles; e, per tal com la lur attestació és en gran confirmació de la nostra fe, vull-ne alguns recitar ab los miracles mateixs que ells han posats. E són los següents.

[60]
CAPÍTOL LX

*Qui aporta testimonis de diversos filosofs qui posaren que ells
sabien que en lo món se feyen grans miracles*

- 5 Aristòtil, cap dels filosofs, ne recompta un fort meravellós en lo
libre, no en aquell qui s'appella *De celo et mundo*, mas en l'altre qui
s'appella libre *De mundo*, lo qual no és en Cathalunya ne l'havem
familiar; trobar-l'às, per extés, en les universitats de París e d'Englaterra.
Segons, donchs, que recompta Braduardí¹ en aquell mateix loch e libre
10 al·legat, diu que lo dit filosoff posa en lo dit libre *Del món*² que envers
occident fo una vegada fet un tan gran tro que derrocà moltes ciutats,
qui vénch ab tant poder de vent que la mar ne féu tornar de gran troç e
apparech la terra seca; e la terra se obrí lavors e gità de si foch gran e
anaven les flames sobre terra. E, com fugissen les gentes d'açà e d'allà, lo
15 foch no feya mal a aquells qui portaven pare e mare al coll per scapar al
foch, ans los feya loch; aytanpoch se fahia mal a aquells qui portaven
los vells al coll per escapar, mas als altres^{2bis}. Diversos e d'altres miracles
recompta Aristòtil en lo libre *De secretis secretorum, capitulo XIII*³, que
de present leix per esquivar prolexitat de paraules.
20 Axí mateix diu aquí mateix Braduardí que Solinus, en lo libre *De les
meravelles del món*⁴, posa que, com gran foch una vegada en Sicília fos
fet per guerres contra una ciutat per los enemichs, dos jóvens portaven
al coll lurs pares que·ls havien tolts a lurs adversaris e, com los
passassen per lo mig del foch, no·ls noch tant ne quant. Diu aquí mateix
25 axí: que en lo mont de vulcà qui és en Sicília se fa açò: que posen

serments verdes sobre los altars e proven axí si nostro Senyor los és placcat o irat; car, si és placcat e lur amich, tantost se pren foch a les serments axí que negú no les encén sinó Déu; e aquí fet lur sacrifici, mentre aquells qui l'han fet mengen, la flama los va quaix jugant engir e res que toch no crema⁵. Creu, per extés, que açò se fahia en temps dels infels e que are no sia res; e lavors se feya per malícia del demoni e per consegüent no era ver miracle.

Semblant a açò compta aquell gran doctor Plinius, en lo libre de la *Ystòria natural*, d'alguns romans qui antigament sacrificaven en un munt qui s'appellava Soratins⁶, que anaven sobre foch encès sobre grossa lenya e no-s cremaven; e dic d'açò semblant que he dit del precedent tantost. Axí mateix Avicenna⁷ en lo deèn libre de la sua *Methafisica* consent miracles. E Algazael⁸, aquell gran filosof, en lo quint de sa *Philosophia*⁹. Axí mateix és ver que la intenció d'aquests en aquesta manera és falsa e impossible, axí com apparrà en lo capítol següent. Albumazar¹⁰, axí mateix, aquell [59v] gran stròlech, en lo primer tractat *De les conjunccions*, en la terça differència, parla e atorga de grans miracles ésser fets per los solempnes profetes passats. Ítem, recompta Iosephus¹¹ en lo segon libre de les sues *Antiguitats* que Déus, volent destrouir per Alexandre lo gran emperador lo principat de Pèrsia, obrí la mar qui s'apella Papphi¹² e, com lo dit Alexandre per altra via no pogués passar a ells, aquèn passà ab los seus, peu exut, sens tota difficultat per tal com la mar lus féu loch. Axí mateix recompta Valerius Maximus, *libro octauo*¹³, e Ovidi poeta, en lo libre *De fastis*¹⁴, coses terribles; emperò allò no són miracles, mas obres del diable, qui-ls volia enganar, segons que pertracta¹⁵ sent Augustí en lo primer libre *De la ciutat de Déu*, en lo capítol xxix^o, e en lo segon libre, en lo quint capítol e en lo sisè, e-n lo deè e e-l setzèn¹⁶.

Axí mateix trobaràs en les istòries dels tartres e recompte-u Aytonius en lo libre qui s'appella *Flor de terra d'Orient*¹⁷; diu aquí de Tangustan¹⁸, qui fo primer emperador dels tartres, que, com volgués passar un munt qui s'appella Balian¹⁹ e ultra fos la mar qui l'empatxava de passar, invocant lo nom de Déu la mar li lexà camí qui havia amplea de ix^o peus; e açò fou gran miracle. Diu axí mateix Braduardí en aquell mateix libre e part dessús al-legada que ell és stat present e ha vist ço qui-s segueix, ço és que en lo regne qui s'appella Gòrgia, après Ermínia²⁰, ha una província qui s'appella Avicén²¹ qui té tro a tres jornades e és terra tota tenebrosa tostemp per gran caliga e fort spessa qui y jau, axí que

un hom no veu altre, ne negú dels habitants circumstants no gosa
65 entrar dins aquella terra per tal com negú no se'n sabia exir; e diu que
dien aquells qui habiten engir aquella terra que dins aquella caliga e
tenebres hoen sovín veus d'òmens parlants e galls cantants²² e cavalls
cridants; e per moviment d'un riu qui n'hix han certs senyals que dins
70 aquelles tenebres ha habitació de gentes. E dien que troben en les
ystòries del regne d'Ermínia que, com gent d'Àsia perseguís chrestians
per manament de lur emparador qui s'appellava Senordei²³, los
chrestians recorrents a Déu scaparen fugent per lo loch aquell tenebrós
e aquells qui·ls perseguien romangueren en aquell loch per ordinació de
75 nostre Senyor en pena de lurs peccats e aquí staran fins a la fi del món,
segons que aquells dien qui aquí són. Creu que és-los-ne stada feta
qualque revelació per nostre Senyor Déu. E açò mateix compta Aytó en
lo libre de les *Flors d'Orient*²⁴, en la primera part e en lo deèn capítol, la
qual cosa és fort meravellosa si penses com hi viuen ne com hi stan.

[61]
CAPÍTOL LXI

5 *Qui ensenya que molts han errat en donar causa de miracles e que
molts filosoffs han posats miracles e que no-ls ha sinó la religió
chrestiana*

10 Per totes les coses demunt dites, apparen clarament algunes veritats
correlàries¹. La primera sí és que molt erraren aquells [60r] religiosos de
què parla Braduardí en la part *tricesima secunda* del seu primer libre de
la sua *Suma*, los quals religiosos se appellaven apolofanes², qui negaven
tot miracle; car appar per les coses demunt dites que clarament denant
fels e infels lo poder de nostro Senyor Déu sí ha obrats e obra vuy grans
miracles.

15 La segona veritat sí és que Aristòtil, en lo libre *De secretis
secretorum*, en la darrera part, e Avicenna, en lo quart libre seu *De
anima*, en lo quart capítol, e Algazael, en lo quint capítol de sa
*Methaphisica*³, erraren fort en la causa dels miracles dient que, com la
nostra ànima és en bona disposició e stament virtuós e senyoreja
plenàriament al cors, que no solament li és obedient son proprii cors,
20 hoc encara los altres qui li stan engir, en tant que lavors guareix malalts
e reduu les coses a lur complit stament; e les obres que lavors fa són
appallades miracles. E que aquesta oppinió haja molt errat aytal causa
assignant dels miracles appar-ho per ço qui dit és dessús en lo vintè-e-
terç capítol⁴, hon és dit que miracle és obra pròpria a nostro Senyor Déu
e sobre tota natura e per consegüent no-l pot fer ninguna ànima ne altra
25 creatura. Per aquesta matexa rahó appar ésser gran error aquella que

posà Albumazar⁵ e alguns altres stròlechs dient que rahó de miracles e causa éran les planetes, la qual cosa appar manifestament falsa per tant car, si ver era, seguir-s'ia contra lurs principis que naturalment hom
 30 cech pogués veure e contret pogués guarir, pus que per via de natura se puxa fer e en aquests e en semblants obra miraculosa, axí com és il·luminar cechs e endreçar los contrets; la qual cosa és contra Aristòtil, cap de filosofia, segons que posa Averrois comentador seu, car, segons que lo dit Aristòtil posa en los seus *Predicaments: A priuacione in habitu non est regressio*⁶, e vol dir que l'hom privat de virtut natural, axí com és
 35 cech e contret e semblants, d'aquí avant no poden tornar en lur primer stament, ço és que vegen ne que puxen anar.

Contra totes aquestas errors, si a Déus plau, parlarem pus larch en lo *Quint libre*, quant parlarem de la vera causa dels miracles, axí com ensenya Braduardí en lo dit loch. Ensenyarem com sol nostro Senyor
 40 Déu principalment pot fer miracle e com és pròpria obra sua, jatsia que a vegades aquella obra Ell faça per si mateix tot sol e a vegades per qualque instrument mitgà o per hom o per àngel. Per què en açò dóna en special sentència noblament Hermògenes⁷, pare dels filosofos, dient que un sol Déu és aquell qui pot fer miracles. E açò pots conèixer que
 45 era la rahó que los filosofos, vehent la gran altesa dels miracles que los sancts los feyen davant, de present tornaven a Déu e puys se reprenien quant veyen que d'abans no conexien la causa del miracle, ans la atribuhien a altra cosa principalment fora nostro Senyor Déu.

La terça veritat és aquesta: que gran glòria és aquesta de la sancta religió chrestiana que sola aquesta haja miracles per con[60v]firmació de si mateixa; car hon que miracle special sia trobat en tot lo món o conegut, si-s vol entre fels o infels, tots són a confirmació de la religió chrestiana, qui aytal cosa posa ésser solament obra de Déu; e comunament hon que sia lo fa Déu per persona feel e per ministra
 55 chrestia e no per neguna altre secta ne stament fora chrestianisme. Hon, jatsia que sent Johan Euvangeliste per misteri de Aristodemus, posant lo seu mantell sobre los hòmens morts per lo verí que havien begut⁸, e sent Paul per misteri de Ariopagita encara infeel ressuscitàs una dona morta⁹, emperò los miracles aquests tots se feyen, après Déus,
 60 per aquells qui·ls manaven fer, ço és per sent Johan e per sanct Paul. Nota ací encara que, jatsia que en secta de jueus e de serrahins e de heretges, axí com entre manicheus, haja hòmens de gran aspretat e penitència e qui serven grans serimònies e lur ley a la letra, emperò no y

65 ha negú qui per null temps haja pogut res que haja dit de sa ley
confermar per miracle. Rahó és car Déus, qui tot sol pot fer miracle, axí
com dit és damunt, no pot ésser falç testimoni ne-s pot fer, per
consegüent, miracle a dar testimoni de veritat a les lurs errors e falsies.

[62]

CAPÍTOL LXII

Qui recompta un gran miracle novell

- 5 E per tal a consolació de la tua crehença dir-t'és un gran miracle qui
no ha molt que s'és esdevengut. Deus saber que, com mercaders, e creu
que fossen de Mallorques, navegassen vers orient ab moros ensemps,
mentre éran en la nau parlaren de lurs leys; e de continent los
mercaders chrestians al·legaren la virtut dels miracles per la qual s'era
10 fundada chrestiendat e axí mateix al·legaren-ne molts qui tots dies se
fan d'aça e d'allà en les grans esglésies devotes dels sancts qui són
escampades per diverses parts de chrestiendat. Respongueren los
serrahins que aytanbé se havien ells grans miracles en lur ley e que, si
de fet los chrestians ne volien veure, que ells lus ne ensenyarien quant
vinguessen en terra de moros.
- 15 E, com fossen en terra de moros, los chrestians demanaren tantost
ab gran instància als moros que·ls ensenyassen de lurs miracles. E
lavores los moros ab los mercaders chrestians pujaren alt en un gran
desert e aquí trobaren un serrahí hermità qui fahia penitència axí com
fan los nostres hermitans en chrestiendat; e, com se fossen tots acostats
20 a ell, los moros li faeren gran reverència com a hom famós entre ells e
qui era reputat de gran sanctadat e pregaren-lo que per honor de lur
secta volgués fer qualche miracle devant ells e devant los chrestians, qui
per axò éran aquí venguts; e ell dix que volenters. E, com davant ell alt
en un arbre hagués gran multitut d'auçells, aquest hermità los manà de
25 part de Maphumet de Mecha, missatger de Déu, que los aucells

venguessen, e de continent los aucells tots vingueren als seus peus; e de continent los serrahins se alegraren dient que apparia que veritat los havien dita en la nau e que gran [61r] miracle era aquest que havia fet lo lur hermità e que gran cosa era la secta de Maffumet.

- 30 Mas nostro Senyor, qui la sua honor e virtut e glòria no vol que sia dada a strany, com diu Ell mateix dient, per Ysahies, *capitulo XLII*¹: *Gloriam meam alteri non dabo*, e majorment a hom dampnat axí com és aquell malvat Maffumet, per tal obrí l'enteniment a un d'aquells mercaders chrestians qui eren aquí e conech e crech que en la manera
- 35 de^{1bis} appellar los aucells que allò era ficció, e dix aytals paraules a l'hermità serrahí: Si lo poder que Déus t'à dat és vertader, axí-s mostrarà dins lo bosch com ací hon som; entrem-nos-en, donchs, dins lo bosch pregon e vejam aquí, si appellas altres aucells, si vendran; e, si u fan, reputar-ho èm a meravella. E, com l'hermità açò no volgués fer trobant
- 40 ses scuses de no anar ultra sa sella², los altres moros, veent que los chrestians parlaven rahonablement, forçaren-lo-n; e, com foren al pregont del bosch e ell manàs a altres aucells que vinguessen, negú no vénch; e lavors los chrestians digueren als moros: Cert lo venir dels aucells primers bé-m par que ab art e cautelosament fou fet, car, si per
- 45 virtut de Déu e d'aquest hom lavors vinguessen, axí mateix se vengueren ara, mas en açò percebem clarament que los aucells aquells per tal vingueren lavors car són-hi ja nudrits. E axí era de fet. Per què digueren los chrestians als moros: Are podets veure com aquest hom que tan honrats vos engana e com vostra secta és tota ab falsetats mesclada.
- 50 Per què de present nostro Senyor Déu, a glòria del seu nom, tocà lo cor de un d'aquells mercaders qui eren aquí presents axí ardentment e fiançosa³ que ell se pensà que ell podia fer per special ajuda de nostro Senyor Déu ço que lo hermità moro no havia pogut fer. E nostro Senyor Déu volch que lo dit mercader ho posàs en execució dient ell als altres
- 55 qui aquí eren: Prech-vos que hojats tots vosaltres a mi un poch. E endreçà la paraula principalment al moro hermità axí: Jatsia que yo sia hom gran peccador devant la cara del meu Senyor Jhesuchrist, per extés, no per mèrits meus mas a glòria e honor sua e a confirmació de la sancta fe cathòlica, confiant de la sua sagrada paraula, qui diu que totes
- 60 coses són possibles a aquell qui senceraement creu e confia en Ell⁴, manaré a qualsque aucells te vulles ací o en altra loch que vinguen, e confiu de la misericòrdia del meu Senyor que Ell los farà venir. Per què, com tots volguessen que aquí mateix los ho manàs, lavors aquell bon

chrestià ab gran reverència e humilitat dix aquestas paraules: Auçells,
65 yo us man de part del meu Senyor Jhesuchrist que vosaltres vingats tots
ací de present. E aytantost tots los aucells vingueren als seus peus; de la
qual cosa tots los moros foren fort confusos e meravellats dient que
gran cosa és Jhesuchrist. E torbats lexaren lo lur hermità dolent e
confús. Vet quines coses fa lo Senyor per confirmació de la nostra fe.
70 Cert moltes d'altres meravelles fa tot die per tota la sancta chrestiendat.

[63]

CAPÍTOL LXIII

Qui ensenya com Mafumet no féu jamés vers miracles

- [61v] Mas pories tu dir que no solament la sancta religió chrestiana,
5 ans encara los serrahins han grans miracles, car Déus a honor de
 Mafumet de Mecha no vol que lo seu cors stiga en la terra, ans sta alt
 en l'ayre, la qual cosa no-s poria fer sinó per gran miracle; e aquest tan
 gran miracle dóna testimoni que la sua vida fou sancta e ls miracles que
 obrà en lo món foren vertaders e dignes de gran reverència. A aquesta
10 rahó respon e dich que lo cors de Maffumet no sta axí en l'àer alt levat
 per miracle, ans son aytal star ha causa natural, car per aquexa matexa
 via pories fer star en l'ayre un cors d'ase e de qualque altre bèstia te
 volguesses; hon deus saber que ell jau dins una caxa de ferre la qual sta
 dins una casa de caramides qui egualment tiren a si lo ferre, e per
15 consegüent, com sien posades en aytal livell e disposició que totes
 ensemps en certa proporció tiren lo ferro de la caxa, força és que la caxa
 tenguen enmig¹. E semblant cosa recompta sent Augustí en vint-e-un
 libre *De la ciutat de Déu*, en lo sisèn capítol², que fou feta una vegada
 en altre loch.
20 Per què aquesta cosa no deu ésser dit miracle, ans és gran ficció e
 falsia e enganament d'aquells que pensen que Déus lo tenga axí per
 mèrits seus. Bé-m par que no saben la sua vida quina fo, car fou un gran
 falsari enganador de molta mesquina de gent, la qual corrompé
 falsament ab ses falses maneres. E, com ell hagués mal de caure³ e lo dit
25 mal li vengués davant la gent, dehia que-l Sperit sanct lavors parlava ab

- ell e que per la sua gran resplendor que no podia soferir cahia en terra e fahia aquells leigs continents que lavors feya. Nodrí axí mateix una coloma⁴ e dava-li a menjar dins sa pròpria orella e, com la coloma vingués a ell davant lo poble e li posàs lo bech en la orella volent aquí
- 30 menjar, axí com se havia acostumat, deya a la gent que la coloma era l'Esperit sanct qui li parlava e l'informava sobre ço que devien fer. E feya metre odres d'aygua e de let dejús terra en los monts e puys davant lo poble feria ab lança sobre los odres cuberts^{4bis} de terra manant que
- 35 gent se pensava que per virtut d'ell la terra donàs aquella let e aygua. Vet com deu ésser honrat ell per sos miracles, que ans meresquera que de present la senyoria lo hagués pengat per la gola o cremat e li hagués fet encara pitgor per tal com axí enganava lo poble en fet de la crehença.
- 40 E per tal, si volem saber qui fou, no·ns en anem a altres de present sinó als pus famosos serrahins de sa pròpria secta qui anch foren e als majors clergues, los quals foren Avicenna, gran e famós filosof e metge, e Averrois, comentador de Aristòtil, gran filosof⁵. Aquests en lurs scrits e doctrines en special posen que lur gran mestre Maffumet
- 45 fou letjament enganat quant posà benevuyrança en delits carnals, car no sta aquí, com aytals delits sien comuns a hòmens e a bèsties; ans dien que sta en l'enteniment comprenent altas veritats de les coses subiranes, axí com és la causa primera que nós appellam Déu totpoderós. E, jatsia que alguns dels serrahins [62r] diguen que
- 50 Maffumet no entès a dir allò a la letra axí com sonava, ans aquella promissió d'aytal benevuyrança era paràbola e semblança per la qual entenia a significar los^{5bis} qui són vera benevuyrança, dich-te açí que, posem que axí fos, encara ell ensenyà en la semblança que donà que ell era home vil e òrreu, sutze e abominable, majorment quant dix que
- 55 quascú segons sos mèrits hauria en l'altre segle aytanta mel e aytanta let e aytantes fombres vèrgens; car, com les paraules mostren qui és l'hom, segons que diu la Scriptura⁶, segueix-se que qui coses axí altas com és benevuyrança compara a tan vils coses com ell la comparava que no podia procehir sinó de gran corrupció e viltat sua. Ne la resposta conté
- 60 veritat en si, ço és que ell dient totes les demunt dites pegueses entesés a parlar en paràboles e semblances; car, si axí ho entenés, appar que mils hagueren sabuda la sua intenció aquells dos tan grans clergues serrahins al·legats, ço és Avicenna e Averrois, que no altre, e pus

65 favorablament lo hagueren en sos dits sostengut ne l'hagueren en lurs
libres e doctrines axí com han impugnât en aquesta part, axí com dit és.
Per què appar que ell no parlava en paràboles, ans ho entenía a dir axí
com les paraules sonaven.

Açò mateix appar per altra via, car, com lo gran casis⁷ lur e cap de
morisme en l'espirtual, qui dien que sta a Mecha, scriu induent son
70 poble a res spiritual o temporal a fer, axí com lo pare sanct entre nós
promet indulgències, e aquell promet en l'altra vida semblants
ribalderies que promès Maffumet, ço és delits de menjars e de fombres
vèrgens e d'altres carnalitats, les quals coses no faria si axí no u entenía,
ans ho posaria en paraules clares per què lo poble ne fos mils animat e
75 mils informat. Axí mateix appar per altres vies que la sua intenció fos de
prometre de fet aquellas turpituds en pròpria forma e no en paràboles,
car, com son prepòsit fos de tirar a ssi tota gent que pogués e trobàs tota
aquella gent bestial, per tal pensà que lus prometés per guardó de
observància de sa lig aquelles coses de què comunament tota gent
80 brutal se asalta⁸, axí com són menjars dolços e delits carnals.

Axí mateix que certa cosa és que abans de son temps era stat aquell
malvat Epicuri, del qual diu Aristòtil en la sua *Ethica*^{8bis} que posa
benevuyrança en coses semblants; veent, donchs, Maffumet la gent
inclinada per natural corrupció a-quelles turpituds e legees e veent
85 d'altra part la gran disposició que lo dit Epicuri hi havia feta ja en temps
passat, pensà que, si semblants coses prometia a les gents ja axí
dispostes, que abans los hauria a ssi tirats e que pus tost lo seguirien e
més gent lo creuria e pus tost. E axí fou de fet, car innumerables gents
ha corrupudes e enganades en lo món e més de mal ha fet la sua secta
90 sola a chrestiendat que enfre quantes ne ha al món e per armes e falses
doctrines e per diverses altres malícies, de les quals parlarem longament
dejús, en lo capítol xcv⁹. Per què negun feel chrestià no diga d'aquest
fill del diable e-nemich de la sancta [62v] religió chrestiana que ell haja
fets miracles, com sia stat reprovat fill de peccat e de tota falsetat
95 mestre e sia vuy en infern pregont companyó dels diables e serà
tostemps d'aquí avant.

Per les quals rahons pots ací notar per doctrina que negun servidor
de Jhesuchrist no-s deu acostar ne haver familiar negú d'aquesta mala
secta ne li deu dar favor ne ajuda en sa error, car lur companyia és en si
100 perillosa e vedada per la sancta mare església. És encara cosa molt
perillosa als prínceps del món qui-ls han en lur terra quant los sofferen

- que alt sobre les mesquites criden los lurs alphaquins la çalà¹⁰, qui són paraules blasfamants en quant enomenen aquí lo nom de Maffumet dién en lur algaravia que ell fo profeta de Déu e que tots lavors li fassen reverència. Açò soferir és gran blasfèmia de Déu; emperò aquesta e majors altres offenses de Déu sofferen los prínceps e senyors chrestians als moros moguts per peccat de avarícia, car tot açò sostenen per dons que·n reheben e u scusen per longa custuma.
- 105
- Per les quals coses veuràs a ull que negun d'aquells qui scientment e affectada soferen aytals coses en lurs terres jamés o tart moren ab hereu o lurs vénen moltes males ventures e fortunals¹¹ e·l món. E vulla Déus que les lurs ànimes en la lur mort no n'hagen massa gran càrrech a portar e a respondre a nostre Senyor Déu per tanta irreverència que li és feta per aquesta manera. E ultra açò, vulla Déus que en aquesta vida no
- 110
- 115 n'hagen moltes plagues e diverses en les lurs cases, car, com fos digna cosa e justa que negun serrahí no fos sofert en tota chrestiendat, emperò, si açò no volen fer per amor de Jhesuchrist, façen almeyns que no lus sia sofert que públicament ne alta en loch del món ne dins mesquita ne fora no gosen enomenar lo nom d'aquell dampnat e
- 120 enemich de veritat Mafumet, qui és companyó dels diables en infern per la sua malícia transcendent, de la qual havem a parlar longament dejús, començant en lo capítol xcv.

[64]

CAPÍTOL LXIII

*Qui prova que fer miracles no és testimoni de eficàcia en
chrestiendat en quant molta mala persona fa miracles*

- 5 Encare volen alguns contradir a la sentència demunt dita, ço és que
solament nostro Senyor Déus puxa fer miracles e que per açò en special
haja Déus honrat l'estament chrestià, car dien aquests axí: que, com los
demonis e molts malvats hòmens hagen fets tostemps e fassen encara
vuy diversos miracles, segueix-se que haver miracles en la sancta
10 chrestiendat no sia neguna excel·lència. E que axí sia de fet, que los
demonis e d'altres molts hagen fets miracles, appar-ho si guardes a les
coses següents: la primera, si attens que los demonis han morts
resuscitats; axí ho appar si attens al primer libre dels *Reys*, *capitulo*
*xxviii*¹, hon has que la fembra fitonissa, pregada per Saül rey, ressuscità
15 Samuel propheta. Ara certa cosa és que la fembra aquella tot ço que
feya per obra e virtut del demoni ho feya; e per tal és dita ffitonissa, qui
aytant vol dir com aquella qui és boca de l'[62rbis]abís^{1bis}, car per ella
l'abís, ço és lo demoni abissat, entrava a fer contractes de perdició als
hòmens del món.
- 20 Respon e dich que, jatsia que nostro Senyor Déus faça miracles per
males persones, ja per axò l'estament chrestià donant miracles per
testimoni de sa veritat no n'és de menor valor, pus que axí és que null
temps Déus no faria ne consentiria ver miracle sinó per dar testimoni de
veritat; per què appar que per tostemps impetrat de Déu ver miracle
25 sobre alguna cosa és senyal evident que Déus dóna testimoni a qualche

- veritat que vol ensenyar ésser vera, si-s vol la diga feel o infeel, peccador o just. No-res-meyns dich a la rahó feta en contrari e responch-te que la fembra aquella no ressuscità Samuel, mas invocà lo diable per tal que Saül donàs fe a la obra d'aquella art diabòlica que la fembra feya. Per tal
- 30 apparech a la fembra aquella sots semblança de Samuel e per tal dix ella a Saül lavors, quant feya la invocació diabolical, que vehia Samuel. E aquesta és manera comuna de parlar, car, com hom veu la ymage d'algú axí com de Jhesuchrist o de qualque apòstol, diu hom que hom veu Jhesuchrist o aquell qui la ymatge aquella representa. E que clarament
- 35 veges que aquí no fo Samuel appar-ho per tant car Saül adorà lavors ço que la fembra dix que vehia; ara certa cosa és que Samuel, com fos hom sanct e perfet e lavors confermat en gràcia, car ja era mort, no haguera soferta adoració, com solament sia deguda a nostre Senyor Déu, mas rebé-la lo fill de supèrbia, lo demoni, qui sots spècia de Samuel
- 40 aparexia. Ítem, certa cosa era que Saül, per aquell acte que fahia tan criminós ab la fitonissa e per molts mals actes que fets havia, era per Déu lextat e malaït; com, donchs, li diguera Samuel que l'endemà seria ab ell, qui ja era en lo repòs dels sancts pares sperants Jhesuchrist? Ítem, és certa cosa que lo demoni invocat per la fitonissa no havia poder
- 45 sobre l'hom sanct a fer-lo venir hon se volia, car, com Samuel fos en loch qui s'appellava *Sinus Abrae* ab los altres sancts pares e aquí no entrassen demonis, car ab ells no havien res a spetxar², segueix-se que lo demoni invocat per la fitonissa no podia posar ne fer venir Samuel davant la fitonissa; majorment que pots ben creure que Samuel, special
- 50 amich e servent de Déu, no aparaguera a la fembra qui l'appellava ab tan abhominable sortilegi e prestigi^{2bis} e sacrifici fet al diable axí com ella feya aquí, com aytal apparició fos stada a gran desonor de Déu e a gran honor del diable.
- E, si dius que ço que apparech li dix veritat quant li dix que l'endemà
- 55 morria ab sos fills, car axí-s seguí de fet, responch-te que lo diable viu ja tota la disposició de la sua mort, car viu que ell era spaventat tot e-l cor e sos fills e tot lo poble de Ysrael qui aquí era e viu e sabia que ell e sos fills éran hòmens acordats³ que per res no fugiren^{3bis} del camp, de què-s seguia lur mort; e veyà que nostro Senyor l'avía lextat ja havia gran
- 60 temps, per què sperava que no li ajudaria lavors; e veyà los enemichs forts e voluntaris contra Ysrael; veyà axí mateix que l'endemà se havia a dar la batalla; per què per aquestes coses totes congecturà e conclòs lo demoni que l'endemà Saül morria [62vbis] ab sos fills en lo camp. Ne

65 s'és meravella si lo diable prediu a vegades algunes veritats, car per ço
que veu ja de present pot conjecturar ço qui és esdevenidor, axí com lo
bo e savi metge, quant veu senyals de mort en lo malalt, prediu que ell
morirà dins aytal temps.

70 Mas diràs: Quesque sia de la fitonissa, emperò certa cosa és que lo
diable sovín ressuscita morts e los nigromàntichs ab lur mala art han
consell d'aytals ressuscitats. Ítem, certa cosa és, segons que recompta
Leó papa⁴, que Simon Magus Encantador se féu degollar devant Neró
emperador e puy ressuscità meravellosament devant lo dit emperador.
Ítem, segons que dien alguns doctors, Antechrist farà semblant, car
75 après que s'haurà fet tallar lo cap ressuscitarà e per açò provarà que és
fill de Déu e puy se'n pujarà envers lo cel fins que verga de lamp lo
partesca per mig per misteri de monsènyer sent Michael, segons que
dien los sancts. Axí mateix veem sovín que los tregitadors⁵, que
comunament són gent dolenta, degollaran un mul o altre bèstia e-l
partiran per peçes e puy ajustaran les peçes aquelles e-l cosiran de tots
80 punts e puy lo fan levar sa e viu. No és, donchs, veritat que miracles
no-s puxen fer per altre poder sinó per aquell de Déu tot sol.

[65]

CAPÍTOL LXV

Qui soul a les dites rahons

5 Per solució d'aquestas rahons nota ço que damunt és dit sovín¹, ço és
que, jatsia que Déus faça miracles per males persones, emperò tostamps
los fa a dar testimoni a qualque veritat. No-res-meyns deus saber per
mils veure^{1bis} ço qui tocat és que un famós nigromàntich qui s'appellava
Mercuri trobà primer aytal falsificació de resurrecció, la qual cosa se
appella prestigi² per los theòlechs per tal quant prestreny³ los ulls
10 corporals que no vegen la ficció aquí amagada.

Hon deus saber que lo nigromàntich qui axí diu que sap ressuscitar
morts té aquesta manera: primerament se requer que lo mort sia fresch,
car si havia res corromput no poria fer lo dit prestigi; per què pots
conèixer com lo diable obra aquí gran ficció, car, per tal com no pot
15 crear un membre corromput del dit mort, diu que ell vol que lo cors sia
sencer; per què pots veure que molt meyns lo pot ressuscitar. Aprés lo
dit nigromàntich fa aquí son sacrifici al diable ab diverses altres
cerimònies diabolicals; les quals fetes, lo diable met-se dins lo cors mort
e fa-li formar veus e paraules e té loch de la ànima del mort; emperò lo
20 diable no li pot posar la ànima en lo cors ne-l pot fer viure ne veure ne
hoir ne fer ninguna obra de vida. E vet com per les veus que ell forma
per la lengua del mort, o les pot formar en l'ayre dins o aprés la boca, fa
per crehent al mesquí aquell de nigromàntich que l'hom aquell és
ressuscitat e que parla ab ell e que viu vertaderament. D'açò, si a Déus
25 plau, parlarem pus largament en lo *Setèn libre*, quant parlarem de

sortilegiis; per què açò bast de present. E [63r] per tal nota ací que lo demoni no dóna vera vida al cors aquell mort, com no sia forma sua natural, e, jatsia que aytals veus faça formar^{3bis} dins lo dit cors e li faça moure lo cap o les mans, açò no és per tal que lo dit cors visque, mas per tal quant lo demoni l'empeny e-l mou axí com mouria un troç de fust sens que neguna vida no li seria dada. Per què appar que vertaderament ressuscitar morts és obra solament de Déu. E axí u diu sent Ambròs exponent aquell euvangeli⁴: *Surgens Ihesus de sinagoga intrauit domum Simonis*⁵, hon diu axí: *Resurreccionem mortuis imperare diuine solius est potestatis*, e vol dir que ressuscitar morts solament se pertany al poder de Déu e no a altre. E açò direm e ensenyarem longament en lo *Quint libre*, quant parlarem de la virtut miraculosa qui és en Déu.

E, quant dius après en lo segon argument que aquell malvat Simon Magus se féu degollar davant Neró e puy ressuscità per sa pròpria virtut, dich-te ací algunes doctrines a les quals te prech que atenes. La primera sí és que sàpies per cert que anch Simon Magus no-s féu degollar, car si u faés null temps no haguera pus viscut. E que açò sia veritat, ço és que jamés no sia stat degollat, bé u appar per tant car, axí com se ressuscitara après la degollació aquella, se poguera ésser ressuscitat après que caygué de l'ayre en terra per oracions de monsenyor sent Pere e sanct Paul; emperò jamés no-n levà⁶.

La segona sí és que no legim comunament de sanct ne de sancta qui sien stats degollats que puy hagen viscut. Rahó ne assignen los sancts car, jatsia que nostro Senyor haja diverses vegades empatxats foch e aygua e altres coses nocives que no faessen^{6bis} mal als sancts, emperò no legim comunament que jamés haja empatxat coltell ne destrat ne semblant instrument que no hagen nogut a aquells qui han ferits, si-s vol sien stats sancts si-s vol no. Rahó és car foch e aygua e semblants coses naturals han de si matexes pròpria virtut a obrar segons sa natura sens neguna malícia en si matexes; per què plahia a nostro Senyor Déu que, pus que les coses aquellas obraven sens tota malícia, que no nouguessen a aquells qui sens tota culpa eren sentenciats a mort axí com éran los sancts màrtirs; mas, per tal com lo coltell e semblants armes no han de si matexes pròpria operació ne exercici, ans la lur operació és tota d'aquell qui obra per aytal instrument, com, donchs, sola malícia fos causa per què los gentils auceyen los sancts màrtirs e per altra cosa no morien ne altra cosa no-ls donava a martiri sinó la lur

malvestat, per tal nostro Senyor Déu volia que, quant aytal instrument
 65 com coltell e semblants qui obren per sola malícia d'aquells qui·ls
 menen e·ls governen, que sol per aytals los sancts rehebessen la dignitat
 de martiri e per tal instrument fos exhigida⁷ la lur preciosa mort, a donar
 entendre que no·ls aucia⁸ neguna obra natural, mas solament los matava
 la malícia dels hòmens.

70 La terça preposició o doctrina sí és que los demonis sí saben e
 poden, quant nostro Senyor Déu ho permet, dar a nós apparences de
 diverses coses que no són axí com [63v] ells les fan aparents a
 nosaltres. Eximpli pots d'açò veure en ses apparicions, car diverses
 75 vegades se mostra en spècia d'ome o de bèstia o d'aucell o de semblants
 coses, axí com tot die legim en la vida dels sancts, e emperò ell no és de
 fet res d'allò que appar que sia. Açò mateix pots veure a ull d'aquests
 tregitadors o encantadors qui obren per ajuda del diable, que a vegades
 faran que apparrà que un gall port una gran biga e que un troç de fust
 aparega serp o conill o semblants coses; majorment te faran açò davant
 80 tot die aquells qui saben los jochs de Salamó.

Veuràs axí mateix en algunes parts del món en special, les quals no
 vull enomenar jatsia que d'açò sien diffamades massa, aquí veuràs que·t
 faran que cara de un hom aparega cara d'un ase o de bou e axí mateix
 per lo contrari. La manera com açò és possible te declara lo *Vuytèn*
 85 *libre*, parlant de la astúcia e malícia diabòlica. Per què appar que, quant
 Simon Magus donava apparença que hom lo degollava, lavors enganava
 aquells a qui ho era vijares, mas de fet ell lavors fahia degollar un boch⁹
 al qual dava apparença de si mateix; e açò podia fer axí com stant davant
 Neró diverses vegades se tremudava la apparença de sa cara e a vegades
 90 apparia jove, a vegades vell, a vegades un, a vegades altre.

Per aquesta matexa via appar solució a la altra rahó de Antechrist; e
 dic-te que, axí com lo dit Simon falsament enganà Neró, axí Antechrist
 enganarà a aquells de son temps en aquesta part, ço és fahent auciere
 una bèstia qui haurà apparença de Antechrist, axí com de Simon havem
 95 dit. Axí mateix podem dir a l'altra rahó dels tregitadors, car tot axò és
 apparença forana als nostres ulls enganats, mas de fet no és res. E he
 entès que hom qui fos sens peccat mortal, si portava fonoll vert, que
 null temps no seria enganat en aytals falses apparences, ans veuria
 clarament la veritat tostemps.

100

[66]

CAPÍTOL LXVI

Qui aporta altres instàncies a provar que no solament Déus faça miracles

- 5 Si¹ dius encara que algunes coses fa lo diable fort meravelloses les quals no són fetes per special virtut de Déu ne són en si fentes ne falses, ans són axí de fet e per consegüent la dita resposta no ha loch; e que axí sia que lo diable faça aytals coses axí appar si attens als punts següents: lo primer sí és que lo diable coneix de si mateix per virtut de
- 10 sa pròpria natura les cogitacions del cor de l'hom e preveu les coses esdevenidores, les quals cognicions són meravelloses e sobre tot cors de natura.
- Lo segon punt sí és que és certa cosa que fan² parlar les ýdoles en tant que les ýdoles sens vida donen respostes als invocants a elles e·ls
- 15 endreçen en lurs affers axí com appar si guardes antigament com per aquesta via se regien los prínceps gentils. E legim en les vides dels apòstols com les ýdoles de les terres per què ells entraven denunciaven al poble lur entrada per tal que·ls haguessen en oï e que·ls aucuessen.
- Lo terç punct sí és qu'és certa cosa que alguns per art de
- 20 nigromància se reten invisibles, axí com appar de Virgili³ quant en [64r] la sala de l'emperador de Roma sobre arena que y féu posar descriví una galera ab lo dit e vogadors e galiots e còmit e patró e tot son apparallament e posà·s en lo mig e dix alta veu: A vogar a vogar! E de present fo vijares a l'emperador e a tots los altres que aquí fos una vera
- 25 galera dins la mar qui vogàs e que se n'anàs de fet e axí se n'anà per la

- sala dreta que anch no veheren què-s féu, ans axí se amagà que no-l veheren. Semblant se féu un tregitador a Perpenyà en casa de l'alt en Jacme, qui fo en nostre temps rey de Mallorques⁴, car un tregitador fenyent-se voler fer qualque gran joch per solàs del dit príncep mes tota
- 30 la vexella del dit senyor dins una gran conca plena d'aygua e puy saltà dins la conca e anch despuys ne ell ne l'argent no fou vist ne trobat. Semblant m'és stat dit d'un tregitador que penjaven, e creu que fou en Ffrança, que com fou a la forca pregà l'execudor de la sentència que ans
- 35 que morís que li lexàs fer un joch de què les gents haguessen tostemps memòria sua e pregassen Déu per ell; e lavors pres un capdell de fil e retench-se lo cap en la mà e manà al capdell que pujàs sus e pujà fins que no apparia; e lavors manà que avellàs e-l capdell no avellava; dix ell: Pus que no vols devallar, pujar-hi he yo e fer-l'é⁵ devallar. E pujà per lo
- 40 fil amunt e jamés puy no fou vist⁶. He hoït axí mateix que en taules de^{6bis} cambis s'és trobat que percebien que los diners qui staven ajustats en un munt sobre alguna taula se aminvaven e lo cambiador, percudent l'àer entorn ab l'espasa cautelosament e sobtosa, nafrava aquell qui invisiblement prenia los
- 45 diners, qui puy era trobat en lo trast⁷ e en la sendera e en lo vestigi de la sanch. Açò mateix he hoït dir que fahien dos religiosos: de l'un dels quals fuy informat per frare digne de fe, qui-m dix que ell era present lla hon l'altre se retia invisible; de l'altre m'és stat dit, lo qual yo he conegut en mos dies e u he crehegut per les assenyalades coses que sé que ha fetes, les quals no pens que les pogués haver fetes sens que no-s retés
- 50 invisible. Lo quart punt sí és que és cert que molts per art diabolical encanten metalls e per alquímia fan que una spècia d'un metall pas en altre; açò és certa cosa que féu Salamó. Per tal diu la Scriptura, *tercio Regum*, *decimo*⁸, que en son temps l'argent no era res presat; solament usaven
- 55 los grans hòmens d'aur, car tant ne feya Salamó de alquímia que a tot lo món bastava. Per tal diu la Scriptura, *tercio Regum*⁹, que no havia res en lo temple de Déu que tot no fos cubert d'aur, les quals coses són grans meravelles.
- 60 Lo quint punt és que nós sabem per experiència que les velles e-ls malèfichs e fetillers per art diabolical fan los hòmens impotents e les dones exorques, en tant que, si l'estrument e les metzines ab què fan aquest malefici se perdia o-l gitaven en mar maliciosament, null temps no guarien^{9bis} la un ne l'altre per neguna medicina natural. Donchs

65 appar, per aquestas coses que són vers miracles sobre tota natura que fa
l'hom o lo demoni per pròpria virtut natural, que miracle no és obra a
sol Déu atribuïda e per consegüent fer miracles no prova la excel·lència
del stament chrestiaí axí com dit [64v] és demunt.

Lo sisèn punt és aquest: car certa cosa és que los nigromàntichs fan
ymages poques a significar algun a qui volen fer mal e, axí com punyen
70 les dites ymages, aquells contra qui les fan senten gran mal; e, axí com
més procehexen en aytals punctures de les dites ymages, aytant aquells
contra qui-s fan senten major mal fins que és mort. Per aquesta rahó he
entès que papa Johan vint-e-segon féu degradar e cremar l'archabisbe
de Bordeu¹⁰, car al dit archabisbe fou trobada una aytal ymage a la qual
75 ficava una agulla, axí que, quant la agulla per son punt vengués al cor
de la dita ymage o la part sua qui representava lo cor del dit papa, en
aquell punt lo dit papa devia morir.

Lo setèn sí és car nós veem encara en lo món, e han més vist los
passats, que los demonis fan algunes obres tan profitoses e tan virtuoses
80 e tant singulars que natura no y és bastant. Qui pot ymaginar de quanta
meravella e encara de quant profit era a la cosa pública en temps dels
romans quant Virgili lus féu en lur temple que totes les ýdoles
representants les províncies e regnes del món guardaven dret a la ýdola
de Romulo, qui era la principal ýdola de Roma, e, quant neguna
85 província rebel·lava, de present la ýdola d'aquella província girava la
esquena a la ýdola de Roma¹¹? Axí mateix quins serveys féu ell a la dita
ciutat en los bells passatges e camins que sobtosament sobre tota natura
féu de Roma en Nàpols, axí com se recompta comunament? Ítem, qui
pot pensar com fo obra virtuosa e de gran poder aquella que recompta
90 sent Augustí en lo deèn libre *De la ciutat de Déu*, en lo setsèn capítol¹²,
d'aquella verge que en testimoni de sa virginitat per invocació d'aquella
ýdola qui s'appellava Justa alias Vesta, qui era mare special de les
vèrgens, per aytal invocació ella aportà aygua, lo garbell ple, del fluvi¹³
de Tíber fins al temple de la dita ýdola sens que lo garbell no-n lexà
95 gota, segons que recompta aquí mateix Valerius Maximus, en lo libre
vuytè seu e en lo primer capítol¹⁴? Quina meravella fou axí mateix
d'aquella altra verge de què parla sent Augustí en aquell loch mateix,
hon diu que, com vengués una nau carregada en Roma la qual no
podien tirar a terra hòmens ne bèsties, aquella donzella la tirava lla hon
100 la volia ab la sua correja qui stava fermada a la dita nau, la qual cosa
fahia la dita donzella en testimoni de sa virginitat¹⁵!

Innumerables altres coses són scrites meravelloses fetes per lo diable, que ací no vull posar per squivar prolixitat. E basten axí mateix a provar lo present prepòsit aquests set punts que ací havem aportats.

[67]
CAPÍTOL LXVII

Qui premet un preàmbol a solre les dites rahons

Responent a aquests set punts, premet una paraula que dix Moysès
5 als fills de Ysrael e és *Deuteronomii*, en lo tretzè capítol¹, e diu axí: *Si*
surrexerit in medio tui profetes aut qui sompnum [65r] *uidisse se dicat et*
*predixerit signum atque portentum et euenerit*² *quod locutus est et dixerit*
tibi: Eamus et sequamur deos alienos quos ignoras et seruiamus eis, non
10 *audias uerba prophete*³ *illius aut sompniatoris; quia temptat uos Dominus*
Deus uester, ut palam fiat utrum diligatis eum aut non, in toto corde
uestro et in tota anima uestra, e vol lo Senyor aytant dir: que, si serà algú
qui-s leu en lo poble ab títol de propheta⁴ o de somiador qui a
confirmació de sa prophecia o de son sompni don senyal e que prediga
alguna cosa amagada e axí vinga com ell dirà, si, emperò, per aytal
15 prophecia o sompni ell te vol inclinar o amenar a servey de déus stransys,
guarde-t que no hoges ne faces ço que aytal propheta te dirà; car, no
contrastant que ell haja dat senyal a confirmació de sa error, emperò lo
senyal aquell no és de Déu, qui no pot ésser testimoni de falsia ne de
error; mas lexa fer Déus lo dit senyal davant tu per tal com vol nostre
20 Senyor provar e temptar tu si per axò te partiràs d'Ell. E en açò te dóna
a entendre que tu mateix conegues manifestament ja si amas a Ell o no
de tot ton cor e de tota ta ànima.

Per la qual ley nos dóna a entendre nostro Senyor Déu que per molts
senyals ne meravelles que algun profeta faça, si per aquells senyals aytal
25 propheta entén l'hom inclinar a leixar Déu e a recórrer al diable e a ses

males arts, qui totes inclinen e tiren a déus stranys, que ja per axò no li
dons fe ne·l creegues ne·t partesques de Déu; car los senyals que aytal
mal propheta fa són falsos e fents e fets per art del diable, e lexa·ls fer
nostro Senyor per la rahó dita, ço és per tal que tu veges a ull que, si
30 creus al dit propheta, que no ames Déu e, si no·l creus, que l'ames
purament e sencera. Per què mana nostro Senyor Déu aquí mateix⁵ que
a negun hom aytal no perdons ne l'amachs; ans vol que, aytantost com
ha dita sa aytal propheta, sia mort e lapidat sens tota misericòrdia.

Com, donchs, quascun dels set punts al·legats sien inductius a
35 seguir e a creure al príncep de peccat, lo diable, per tal, jatsia que negú
los faça a confirmació de sa error, ja per axò no li deu ésser dada fe, ans
aytal deu morir sens tota pietat axí com aquell qui ha comès crim de
lesa magestat contra nostro Senyor Déu, lo qual crim se comet
principalment per aquells qui en aytals peccats són cayguts.

40

[68]
CAPÍTOL LXVIII

Qui soluu a les dites rahons

5 Vinent, donchs, a la resposta dels dits set punts dic primerament al
primer, quant dius que lo diable sap nostres cogitacions e les coses
esdevenidores, respon que, jatsia que aquesta matèria haja loch en lo
Vuytèn libre, lla hon se tracta de la natura diabolical, e aquí havem a
parlar sobre açò pus lonch, de present, per extés, basta al prepòsit a dir
10 que lo demoni no coneix nostres cogitacions ne les veu en si matexes axí
com yo veig a tu e tu a mi clarament e sens empatxa¹. És ben ver [65v]
que a vegades ne ve en conexença per algunes circumstàncies foranes,
axí com quant veu un hom encendre en la cara e inflamar en lo cors e
fer senyals de ira, e veu que quant ha aytals senyals diu alques
paraules de fellonia entre si mateix; lavors coneix que és irat e felló
15 contra algú e, per poca paraula que sia o altre senyal de l'hom contra
qui és irat, tantost perceb lo diable per sa gran agudesa que contra aytal
és torbat. E lavors, vehent lo diable que, pus que la natura de l'hom és
ja inflamada a fellonia, que abans enclinaria l'hom a moure brega contra
aquell o auciuire-l, per tal lavors lo tempta de homey. E axí és de les
20 altres conexençes que ell ha de les cogitacions de l'hom, car neguna
cogitació de l'hom en si matexa ell no coneix de si mateix sinó per
aquesta manera o per semblant, car conèixer les cogitacions de l'hom
clarament en si matexes solament se pertany a Déu.

25 L'altra instància que aportas quant dius que lo demoni sap les coses
esdevenidores, dich-te que sap aquelles qui han causa necessària, axí

com és que lo sol exirà damà e semblants, mas no sap de si mateix
 aquelles qui han causa voluntària, car ell no sap yo demà què volré ne
 què faré ne què diré, ans solament sap açò Déu clarament e aquell a qui
 Ell ho plau revelar. És ver que lo diable per algunes conjectures pot a
 30 vegades algunes coses prenosticar e congecturar, jatsia que moltes
 vegades hi sia enganat ell mateix e per açò sovín sia trobat
 monçoneguer. E sàpias ací que, quant ell conjectura ja aytal hom què
 farà demà o aytal rey si farà guerra ab aytal o coses semblants, ell attén
 la inclinació d'aquest hom e d'aquest rey e pensa què ha acostumat de
 35 fer e de dir e totes les circumstàncies del loch e del temps e de la
 companyia e per açò congectura; axí com un hom per indústria natural
 veu un fet de luny, axí ell per rahó natural conclou que axí's deu
 esdevenir o axí e no per tal que ell sàpia la cosa en si axí com se deu
 seguir. Ha, per extés, ell en si mateix aquesta indústria: que, quant
 40 respon a algú qui li demana res esdevenidor, ell respon en térmens axí
 generals o en paraules axí amagades que, si lo contrari s'esdevé, ell los
 dóna entenent que ell dix veritat mas que aquell qui u demanava no u
 sabé entendre.

E veges com per açò se trufa moltes vegades dels grans senyors del
 45 món. Sàpias que lo rey Rubert², de bona memòria, rey de Nàpols, sí
 consultà o féu consultar l'esperit phitònich si pendria Sicília si y fahia
 apparallament e si y passava; e l'esperit respòs axí: Sicília pendràs.
 Passant ell, donchs, en Sicília ab gran stol, pres una barcha en què
 havia una fembra qui, com fos interrogada com havia nom, dix que
 50 Sicília; a la qual cosa attenant lo dit rey pensà que lo diable l'havia
 enganat com li dix que ell pendria Sicília, car pensà que lo demoni ho
 entené a dir de la fembra aquella appellada Cicília e no lo regne de
 Sicília. Per què d'aquí avant meynspresà fort aytals consultacions
 inigues. Vet, donchs, com veus que neguna lur conexença de coratges
 55 de negú no és miraculosa, ans tot ço que y conexen han a conèixer per
 indús[66r]tria natural.

Al segon punt, quant dius que los demonis fan parlar les ýdoles,
 responch-te que no és ver. És ben ver que lo demoni forma veus après³
 la boca de les ýdoles quant són a vegades consultades per algú e dóna
 60 apparença que les ídoles parlen e, com parlar sia obra de natura vivent,
 dóna apparença consegüentment que les ídoles visquen; la qual cosa és
 manifesta error, car, si vivien, serien animals racionals e segueix-se que
 fossen hòmens; e per consegüent los fusters qui fan les ýdoles farien

- vers hòmens per lur art, per què debades seria instituït lo sacrament de
65 matrimoni pus per altra via poden los hòmens ésser multiplicats, e
majorment què y calria tant treballar a nudrir los hòmens, com los
fusters ne poguessen fer en un die molts? Ans appar que null temps
no-n deuria negú engenrar pus que hom pot hòmens a Déu procurar per
altra via millor e pus spatxada⁴, car los infants triguen molt a nudrir e a
70 parlar e les ýdoles, segons que dius, saben més lo primer dia que los
hòmens de natura engenrats; e appar-ho per tant car los hòmens
engenrats naturalment se informen en moltes maneres per consell
d'aytals ýdoles. Veem axí mateix que aquests qui les mantenen dien que
les dites ýdoles parlen e són perfetes tantost molt més que hom qui sia
75 nat per generació natural, axí com appar, ço dien, pus que saben les
coses esdevenidores e pus que són coses quaix divinals, que tot lo món
ha en reverència. Les quals coses a dir ne a confessar són falses e
erròneas a tot feel chrestià. Per què appar que dir que ýdoles parlen és
80 dir gran oradura, de la qual se seguexen tots los inconvenients demunt
dits.
- Al terç punt, quant dius que alguns se fan invisibles per art
diabòlica, dich-te que és cosa possible al diable axí com havem a
declarar e-l *Vuytèn libre*, quant parlarem de la astúcia diabòlica, car axí
com apparrà aquí ell pot açò fer en dues maneres, ço és obrant dins nós
85 e fora nós, amagant⁵ e corrumpent les similituts de les coses presents al
nostre enteniment, e defora nós obrant pot fer axò mateix corrumpent e
empatxant que les spècies de la cosa present no pervenguen als nostros
ulls. Açò, per extés, és cosa fort difícil de entendre a l'hom lech si no
havia sciència de filosofia e si no havia hoït lo libre *De ànima* que féu
90 Aristòtil, hon aquesta matèria de la multiplicació de les spècies de les
coses visuals se tracta longament; de les quals coses parlarem, si a Déu
plau, pus longament en lo *Vuytèn libre* demunt dit. Emperò, açò faent,
lo demoni no fa miracles, ans fa obres solament naturals.

[69]

CAPÍTOL LXVIII

Qui és per sobre al quart argument e posa algunes proposicions

5 Al quart argument, quant dius que alguns encanten metalls per art
diabòlica, dic-te que ver és e quaix encantar no és altra cosa sinó mudar
la color de l'aur e variar en ell alguns altres accidents, emperò ell en si
tostemps roman aur ne açò ha fer és miracle, ans és obra purament
natural. Quant dius axí mateix que alguns per art de alquí[66v]mia fan
que una spècia sia commudada en altra, dich-te açí algunes
10 preposicions a la tua doctrina.

La primera és que mudar una spècia en altra no és miracle, car
naturalment se engendra foch de la terra e de l'àer e d'aygua e de fusts e
de pedres e d'olis cremants; axí mateix de forment e d'aygua fem pa e de
vi se fa vinagre e arrop e de diverses pigments¹ se fan altres
15 composicions que són puys sots altres spècies.

La segona preposició és que de fet és possible ço que la art
d'alquímia ensenya, ço és que alguns metalls de poca valor passen en
vera spècia d'aur e d'argent, e és possible que l'argent viu se congel en lo
foch per imposició d'alguna erba, segons que yo sé per aquell o per
20 aquells qui n'han experiència certa² e m'an dita la forma de la erba e sos
accidents e ells mateixs ho han ensenyat personalment; als quals no
donare fe sinó que són persones de les majors de tota chrestiendat als
quals tot lo món deu donar fe per lur bona fama e per lur gran stament
e reverència.

25 La terça preposició és aquesta: que, jatsia que aquesta art de
alquímia sia en si vertadera, emperò nostro Senyor Déu no vol que sia
revelada sinó a fort pochs en lo món, e açò per tal que los hòmens qui la
saben no n'usassen mal, com sien inclinats tostemps a tot mal segons
30 lur principi de natura e lur original corrupció. Ans, si molts sabien
aquesta art, se farien tants de mals en lo món que no és persona qui
remey hi pogués donar, segons que enteniment de hom savi pot veure
clarament, car cert és que lavors a negú no seria difícil de fer aytant de
mal com se volgués. E, com sens tota comparació sien més los hòmens
mals que los bons, seguir-s'ia infinita malícia en lo món.

35 E attén açí un gran senyal de nostro Senyor a provació d'aquesta
proposició. Sàpies que de Vilanova, qui és vila en lo regne de València,
fou natural un gran e assenyalat metge qui s'appellava mestre Arnaul
de Vilanova³, qui fou hom il·luminat de diverses sciències, qui
meynspresava lo món fort e anava fort simplement vestit ne jamés no
40 volch pendre muller e anava cavalcant tostemps en un ase ne havia casa
ne alberch e era de la terça regla de sent Ffrancesch, hom fort famós en
saviesa natural e en gran sciència e en virtuosa vida e hom ab gran zel e
fort fervent de incitar tota creatura de servir a Déu. Aquest fou en
temps del rey en Jaume d'Aragó⁴, de bona memòria, qui fou frare del rey
45 Frederich de Sicília⁵. Aquest sabia aquesta art complidament e sí fou
pregat per lo dit senyor rey en Jacme que li ensenyàs la dita art e null
temps no la li volch ensenyar, al·legant que mal ne usaria. Emperò, per
tal quant amava pus carament lo rey Fraderich de Sicília, atorgà-ho en
aquell après grans e lonchs prechs. E, com de fet ell passàs ja en Sicília
50 per aquesta art a ensenyar al dit príncep e pervengués en Gènova, aquí
li tramès nostro Senyor Déu malaltia qui s'appella pleuresis⁶; axí com no
fos neguna malaltia que ell no guarís, aquella emperò no poch guarir, la
qual l'empatxava de no ensenyar a negú la dita art. Per què li ensenyà
Déus, e per ell a nós, que no li plahia que u ensenyàs a negú [67r] sens
55 special inspiració sua.

La quarta preposició és aquesta: que per la terça preposició demunt
dita pots veure per què tant mesquí és desfet en lo món e desert, per tal
com vol fer alquímia; car, com per special dispensació de nostre Senyor
la art aquesta sia als hòmens amagada comunament e solament a alguns
60 pochs revelada per utilitat special de la cosa pública e per saber la
altitud dels secrets de Déu, axí com són persones assenyalades e de gran
consciència, qui u saben sàviament amagar, per tal los altres qui-s posen

a cercar aquest secret se treballen debades; car, pus que Déus specialment lo amaga, tot lo món no-l trobaria.

65 E que en special puxes conèixer que Déus lo amaga per singular disposició sua tu ho pots veure pensant als punts següents: lo primer sí es car, si per saviesa se havia a trobar veritat de aquesta art, tu trobaràs ací enganats los majors clergues del món en quinsevulla stament que sien. Lo segon sí és car, si per diners se pot trobar, tu veuràs que los
70 majors prínceps del món la han cercada e la cerquen tostemps de tota sa vida e res no y planyen ne y stalvien e jamés no la han trobada, si donchs no vols dir que Salamó la sabé, emperò fou-li revelada per nostro Senyor Déu perquè ornàs lo temple seu excel·lentment axí com se féu; emperò ell la sabé bé amagar, car null temps no sabem que res
75 ne lexàs en scrit sinó en los seus *Proverbis*, hon solament ne dix aquesta paraula, en lo capítol de xxvi⁷: *Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurii, ita qui tribuit incipienti honorem*. E com aquesta paraula se haj'a entendre molts hi dien moltes coses e sens gran profit; per què val més que de present ho lexem e tornem a nòstron prepòsit. Lo terç és
80 que, si per multitud de gents se pot trobar, aquesta cerquen tants e tants que tot lo món n'és maculat e ensutzat.

Lo quart que, si per diligència e cura se pot res trobar, ací veuràs que aquells qui la cerquen hi posen tot lo temps de sa vida, tota sa astúcia e tota sa riquesa e tot son treball, en tant que tostemps trobaràs
85 aquells qui són d'aquesta mala cura tocats que d'alre no-t parlaran ne se-n saben cobrir tostemps. Hon que-s tròpien se conexen e s'apleguen ensemps e tostemps són gent qui prometen que faran mar e món⁸, emperò ells moren de fam e són mal vestits e pobres e dolents. E tostemps los trobaràs grans monçoneguers e queucom ferits en lo
90 cervell de la verga de poch seny e, si a tu se acosten, tostemps te demanaran a prestar diners.

Ara veges gran oradura e ceguetat de aquests hòmens, que sàpien e vegen a ull que tots aquests qui de aquesta art se curen són pobres e dolents e mesquins e meynspresats e trufats per tota creatura, e que ells
95 la vullen e la cerquen tostemps e que prometen sens vergonya a tu que faran coses a què no seria bastant un gran príncep, e ells són pobres e mesquins. Per què nostro Senyor los dóna, après totes aquestas plagues, una letga plaga altra, e és aquesta: que són en tant meynspreu de tota creatura que no ha hom al món qui seny haja que no-s tenga per
100 envergonyat de lur companyia e per encarregat de lur amiatat e per

105 confús de lur sta[67v]ment axí com si éran alcavots o ladres o infames o
nigromàntichs o manifests tacanys o jugadors o públichs malfactors e
hòmens de forca. Per què appar que d'aytals te deus tostemps guardar e
de lurs paraules plasenteres axí com de grans falsaris e dels diables de
infern e de dissipadors de totes riqueses e de tot seny e de tot bé.

110 Appar axí mateix que de fet obrar-ne vertaderament axí com fan
aquells a qui Déus la revela per los motius dessús al·legats no deu ésser
a ells imputat a miracle, com sia obra purament natural per special
dispensació de Déu amagada comunament als hòmens del món.

[70]

CAPÍTOL LXX

Qui soluu al quint argument e al sisè¹

5 Al quint punt, quant dius que per art diabolical se fan los hòmens
impotents a engenrar e les dones exorques, dich-te que ver és; emperò
açò no és miracle, car lo demoni ho pot fer naturalment quant Déu ho
permet, e açò per amagada oposició d'algunes coses fredes
naturalment retents aquelles parts generatives impotents a lur operació
10 natural o per altres vies moltes pus abtes e pus convinents que ell sap
per sa experiència e natural indústria. Dels remeys, emperò, d'aquests
maleficcis parlarem, si a Déu plau, en lo *Deèn libre*, quant parlarem dels
empatxaments de matrimoni.

Al sisèn punt, quant dius que alguns stròlechs e nigromàntichs fan
ymages parlants e per les quals alcien² les gents, dic axí com demunt he
15 dit³ que los dits maleficcis^{3bis} no poden fer parlar les ídoles, car com
demunt és dit parlar és obra de vida e de natura vivent. Si, donchs, les
ymatges aquellas parlaven, seguirie-s que visquessen e, com fossen
coses vivents e corporals e racionals e fossen mortals, per foch e per art
poden defallir e per natura corrompre; per què-s segueix que serien vers
20 hòmens, la qual cosa és improvada damunt en lo dit capítol. És bé ver,
axí com dit és aquí mateix, que lo demoni invocat per qualche
malestruch qui li ha fet qualche sacrifici o servey forma aquexes veus
aprés la boca de les ýdoles donant entenent a aquells que engana que
elles parlen; axí per aquella matexa manera se pot fer, quant Déus ho
25 permet, que lo demoni, quant algun malèfich met alguna pua o agulla

per aytal ymatge, que aquell mateix diable don gran aflicció a l'hom
 contra qui la dita ymatge és stada feta per lo dit nigromàntich. E, si dius
 que gran meravella és com Déus permet tant gran potestat al diable,
 que puxa l'hom axí turmentar fins a la mort, dich-te que tota vegada que
 30 aquestas meravelles ne altres semblants te vénen a l'enteniment te vaja
 lo cor al preàmbol que premès havem en lo precedent capítol⁴, qui diu
 entre les altres coses que açò lexa fer Déus per tal que tu conegues
 quant amas ne quant tems a Ell e que pens e veges a ull què amas més
 o nostro Senyor Déu o la vanitat del demoni qui aytal cosa te presenta,
 35 en guisa que ta pròpria consciència conega clarament tu qui es ne qui
 no.

Al setèn dich que, jatsia que los demonis façen aytals obres, emperò
 ja per axò no-s segueix [68r] que facen miracles, car moure les ýdoles axí
 com l'argument diu leugera cosa és als diables e encara als hòmens. Allò
 40 axí mateix que dius d'aquellas dues vèrgens⁵ fou fet per lo demoni, axí
 com se diu aquí mateix sent Augustí, per tal que induýs⁶ les gents a
 reverència de les ýdoles, car lo diable moltes vegades fa que ço que hom
 vol aconseguir o saber que axí u sàpia e axí ho haja com l'om vol e que
 axí-s seguesca com hom és per ýdola o per diable informat, per tal que
 45 hom hi do fe e que axí tenga l'hom ligat tostemp en peccat e en servitut
 sua. Hon tu veuràs que aquests qui s'entremeten de nigromància te
 diran de fet en moltes coses la veritat com deu ésser e com és de fet, car
 lo diable a qui donen fe, qui de moltes coses per sa astúcia conjectura
 com vendran e qui sap què-s fa en aytal terra per relació d'altres diables
 50 o per si mateix, leugerament pot l'hom per les figures nigromàntiques
 endreçar que sabrà ço que vol; la qual cosa fa moltes vegades per tal
 que faça l'hom viure en peccat mortal en quant usa de la art prohibita e
 vedada per la sancta mare església; e après ho fa per tal que en totes
 altres coses a tu amagades li dons fe e u crehegues e que axí faça créixer
 55 ton peccat e ta mala vida. E, si a vegades vols saber per aquella sciència
 o per semblant aytal hom si és ton amich o si és leal, respondrà-t
 falsament dient que aquell de qui demanes no és ton amich e que t'és
 traïdor e que-t pren ço del teu o que-t tracta la mort o altres mals; e açò
 fa per tal que-t faça viure en peccat mortal e rancor ab ton proïsme e
 60 finalment vol que per tot açò façes gran disposició que, quant ell te
 voldrà aportar a mala fi, que Déus sia per tu tant ofès per rahó d'aquests
 crims qui toquen e perjudiquen la sua honor e reverència divinal que Ell
 te leix anar a tot ton pes a dampnació.

65 E veges com ne esdevench a un mesquí que yo coneguí: sàpias ací
 que yo coneguí un hom axí avist e cert en los fets del món com negun
 altre; specialment se regia ab aquella mala art de nigromància, la qual
 havia axí per mans com hom del món. E, après que lo demoni lo hac
 70 tengut longament ligat en aquest peccat, pervench per mar a la platja de
 Barcelona e aquí lo demoni l'enganà, car per axò hi era. Sàpias que,
 stant ell aquí, tanta de tempestat hac en la mar que aquí mateix negà.
 No li valch sa sciència ne sa mala art que preveés sa mort, qui tantes
 coses havia previstes a diverses persones altres. Mas sabia nostro Senyor
 que aytal mort se pertanyia a hom qui aytal vida havia haguda. Per
 75 aquesta manera engana lo diable tot jorn aquells qui ab un vers del
Psaltiri ab altres supersticions que y ajusten volen trobar ço que han
 perdut^{6bis}; e lo diable dóna-los a entendre que u ha fet aquell qui mal no
 mer per tal que l'hom ignocent sia per ells maltractat e impugnat e
 difamat e que ells qui açò fan visquen axí tostamps cuberts en peccat
 mortal e per tal que per aquesta via se alleeren⁷ de fer sovint semblants
 80 mals e que donen fe a aquestas badomies per tal que finalment los port
 a mala fi.

Per totes aquestas coses appar que lo demoni ne altre après Déu no
 pot fer miracle; de què-s segueix nòstron prepòsit principal, ço és que
 los grans miracles que Déus ha obrats e obra vuy en la [68v] sancta
 85 chrestientat proven clarament a nós que aquest sanct stament és per
 Déu elet e amat e provat e en si fort excel·lent. E açò és ço que entenia
 a provar per via de miracles.

[71]
CAPÍTOL LXXI

*Qui posa altres rahons a provar lo principal propòsit, ço és que
l'estament chrestia sia axí excel·lent*

5 Per provar aquesta matexa cosa, ço és que-l stament chrestia sia axí
excel·lent, formen alguns altres grans theòlechs les següents rahons. E
la primera és aquesta: car la sua fermetat e durada tan longa ensenya
que ell és e dura per obra de Déu; hon dix Gamaliel, segons que legim
10 en los *Actes dels apòstols*, en lo quint capítol¹, volent empatxar los jueus
que no impugnassen lavors los sancts apòstols, qui fahien miracles a
confirmació de la preycació del Salvador, e dix axí: Si les obres d'aquests
hòmens, ço és dels sancts apòstols, són per astúcia del món, tantost
cessaran; si són de Déus, no u porets soferir per neguna manera, car
negú no pot a Déu contrastar. Car, com dix *Ysahies* en lo capítol xiiii²,
15 nostre Senyor ha dit que axí-s faça e, donchs, qui u porà annul·lar?
Quaix que diga que no negú. Com, donchs, certa cosa sia que-l stament
chrestia haja durat per més de mil CCCL anys e sta vuy en gran
prosperitat en lo món per la misericòrdia de Déu, appar que aquesta
duració tan gran sia per special gràcia de Déu, qui^{2bis} vol mantenir e
20 fermar e conservar axí com a nau segura qui porta los hòmens dret a
vida perdurable.

E pot-se confermar aquesta rahó si guardas a les següents
circumstàncies, qui són contràries a durada de cosa qui no pot perir si,
donchs, Déus no la conferma en special. Pensa, donchs, què és a dir
25 que stament qui sia per tan simples e tan pobres hòmens e per tan

- pochs començat com és aquest, qui preÿca penitència e coses contràries a totes inclinacions carnals, e que de fet haja tant durat; com se poria fer açò si Déus per special gràcia sua no l'hagués governat axí com a cosa a Ell plaent e cara? Cert no appar veritat que per altra via se pogués ésser mantengut.
- Ítem, nós som certs que aquest sanct stament durarà fins a la fi del món, segons les paraules que lo nostro Salvador dix a sent Pere, *Luce xxii*³, dient: Pere, yo he pregat per tu que la tua fe no defalla. *Et Mathei, ultimo*⁴ diu: E yo són ab vosaltres tostemp fins a la fi del món.
- Que, donchs, aquest sanct stament tant haja a durar e que tant haja ja durat argument és que solament lo sosté la virtut e gràcia de Déu; la qual cosa és de gran excel·lència en lo dit stament. Per què dien los sancts doctors que la sancta religió chrestiana és figurada per la naveta de sent Pere, qui, jatsia soferís grans fortunes en la mar hon era, emperò jamés per axò no trebucà ne perí, significant lo stament de chrestianisme, qui devia haver grans persecucions, emperò ja per axò no perira, ans ne seria pus bell e pus net axí com l'aur és pus bell quant passa per la fornal.
- Ítem, si tu attens les grans persecucions que chrestientat ha hagudes, tu veuràs que la sua duració és per special gràcia e amor de nostro Senyor [69r] Déu e que per altra via no poguera haver durat molt. E qui poria dir les invasions e tribulacions que la sancta fe chrestiana ha haüdes, majorment en temps dels sancts apòstols e après en temps dels sancts màrtirs, qui durà CCC anys après, ço és de la mort del Fill de Déu fins a la conversió de Contastí emperador. E puy vengueren heretges infinits, qui la sancta església cathòlica molt tribularen per mundanal saviesa e après per invasió corporal, car tiraren-se a si mateix diversos prínceps, axí com lo fill del dit Contastí e d'altres, e axí mateix diverses nacions, axí com los gots e vuandàlichs e d'altres molts, dels quals après són exides diverses sectes hereticals axí com los arrians, los faustins e sabel·lins e d'altres sens compte. Tribularen axí mateix la sancta església per malícia de ypocrisia, ab la qual se tiraven e-s tiren encara la gent en diverses parts del món, axí com manicheus e semblants. Per stes a la fi, com diu sent Augustí en lo sermó d'un màrtir, *in omnibus scripturis*⁵, per virtut de Déu tots són dissipats e la església sta en sa fermetat e en sa puritat e en sa ignoscència; la qual cosa és a nós clar argument que ella és per special

don de Déu sostenguda. D'aquesta persecució parlarem largament, per
stes, en los capítols tantost següents.

65 Mas dirà ací algú que, si per molt durar és en gran excel·lència
l'estament chrestia, segueix-se que la secta de Maffumet de Meca és
fort excel·lent, car més de DC anys ha que és, axí com appar per les
*Martinianes*⁶. Pots respondre a aquest argument que la dita secta de
70 molt és pus novella que-l stament chrestia, axí com appar per los
comptes de cascuna, quant^{6bis} Mafumet vénch en l'any de nostro Senyor
quant comptàvem DCXIII, sots Eracli, emperador de Roma, qui tolch la
vera creu a Cosdrue⁷, emperador d'orient, e l'aucís; per què appar que
l'estament chrestia és de DC anys pus antich que-l de Maffumet e havem
75 vist demunt com deu durar fins a la fi del món. E és certa cosa, segons
les profecies nostres, que la secta de Maffumet no deu molt durar, ans
deu ésser destruïda per lo Antechrist místich, que vuy tenim a les
portes, segons que profetà clarament sent Cirill⁸. E los sancts qui d'açò
han parlat dien que la dita secta no deu durar ultra aquest sentenari
present, qui és lo quatorzè après de la nativitat de Jhesuchrist. Diu-se
80 axí mateix que ells dien que han prophesia que la lur secta no pot pus
durar, ans en breu finarà.

Axí mateix la secta dels jueus ja és cassada de la mort de Jhesuchrist
o de la publicació de l'Evangeli ençà, la qual publicació fou feta
bastantment per los sancts apòstols e dexebls del Salvador après XLII
85 anys que lo dit Salvador pres passió, après dels quals XLII anys tot lo
món crehegué en Jhesuchrist per la major part, axí com Daviu ho havia
profetat ja en lo *XVIII^{en} Psalm*⁹. E, com la descrehença romangués
solament en los jueus, qui primerament degueren haver crehegut axí
com primerament los stech la veritat de la lig e de la fe revelada per lo
90 subiran legat de Déu lo Pare, Jhesuchrist, e après per los sancts apòstols
e, per tal com no volgueren creure, en pena de lur peccat són stats
desemparats per nostro Senyor Déu, axí com ja era en diversos lochs
profetat. Après són jaquits per la angelical custòdia, car, segons que diu
Iosefus¹⁰, [69v] veus d'àngels foren hoïdes en lo temple de Déu cridants:
95 Lexem-la star d'ací avant aquesta malvada nació e passem a nacions
obedients a Déu, car aquesta ha mort lo Senyor e los seus missatges
perseguits e matats. Après és tota lur lig evacuada quant a les
cerimònies legals, axí com dit és¹¹, en tant que aquellas servir és peccar
mortalment e fer a Déu gran offensa, segons que posa sanct Paul, *Ad*
100 *Galatas*, en lo derrer capítol¹².

[72]

CAPÍTOL LXXII

Com chrestientat fou fundada per grans persecucions dels sancts

- 5 E per tal que mils veges com posa la rahó aquesta feta de present
deus saber que, entre les altres coses qui proven la sancta religió
chrestiana ésser stament tot divinal e tot celestial e molt alt e de gran
dignitat, sí és la gran examinació que nostro Senyor ne ha feta en la
persecució tant gran que ha soferida, axí poderosa e gran segons que
pots veure si attens als puncts següents.
- 10 Lo primer sí és si guardes com l'estament chrestia és stat fundat per
contrària manera a tots altres staments, axí com damunt és dit; car, si
guardes l'estament dels juheus, ell fou fundat ab grans magnificències e
sollempnitats e ab grans rigors e forces contra lo poble qui habitava en
la terra de promissió, qui d'aquí fou gitat per vigor de armes e de
15 batalles, axí com appar en lo libre de *Josuè*¹, en què pots veure com
Josuè, príncep d'aquell poble, anava com a rey armat e apparallat com a
gran príncep. Axí mateix quant Nembrot² començà stament real açò féu
ab grans forces e rigors d'armes, axí com legim *Genesis* x³ e ls doctors
qui u dien sobre aqueix pas. Axí mateix, quant Maffumet vénch e hac
20 ordonat^{3bis} stament de serrahins, tantost obtench stament de rey, e
generalment tot stament notable, sinó l'estament chrestia, és stat fundat
e començat ab gran sumptuositat e forces d'armes e saviesa mundanal.
- Mas l'estament chrestia és stat fundat per lo contrari, ço és per
príncep pobre e despectible al món, sens armes, sens diners, sens
25 humanal e carnal astúcia e saviesa que no y ha ajudat. E à major

meravella que és stada als nostros ulls de fora: que aquell mateix príncep d'aquest sanct stament és stat davant lo món penjat e mort e vituperat dels pus leigs vituperis qui hanc fossen en lo món fets a altra nobla o notabla persona. Que, donchs, aytal stament après d'aytal mort
 30 de son príncep haja pogut durar tant ne en aytal sollempnitat ne ricor com vuy és no pot ésser sinó obra de Déu. E aquí nota que, com al començament de chrestianisme negú se-n convertia a la fe, la major difficultat que los feels havien a convertir-los perfetament sí era per tal quant aquells qui venien a la fe havien subirana vergonya de atorgar que
 35 lo príncep e cap e Déu de chrestianisme fo hom pobre e era mort penjat entre ladres per sentència de jutge. Per què, per special dispensació de nostro Senyor Déu l'Esperit sanct, lavors après del babtisme los era dat lo sagrament de la confirmació, qui-ls valia a confessar públicament sens vergonya e sens temor Jhesuchrist penjat e mort ésser ver Fill de
 40 Déu.

Lo segon punct sí és com lo meynspreu del nostro príncep e cap és passat als se[70r]güents prínceps, ço és als sancts apòstols, qui seguint les vies de Jhesuchrist apparegueren al món hòmens poch e pobres e contemtibles segons lo món, e emperò aquells beneyts dotze fundaren
 45 après lo Salvador tota la sancta religió chrestiana. O, qual⁴ hom mundanal creheguera jamés que la chrestiana religió degués durar, que per aytals hòmens sia stada plantada e fundada? E per tal diu sanct Bernat⁵ que qui miracles nega ésser stats en la fundació de la sancta religió chrestiana atena a aquest gran miracle: que dotze hòmens
 50 pobres sens miracles hagen tota potència de prínceps e tota saviesa de filosofs e tota multitud de gents del món subjugada al jou de la ley de Jhesuchrist. E açò viu en figura Nabucodenosor, emperador d'orient, segons que legim *Danielis, secundo*⁶, quant viu que una pedra poca cahia d'alt e trencava tota la stàtua qui havia lo cap d'aur, e los pits e los
 55 brassos e-l ventre e les cuxes de coure e d'argent, e les cames de ferro e los peus de fanch mesclat ab ferro, e la qual en sompnis ell havia vista; e puy la pedra crexia en quantitat d'un gran munt. La qual cosa volia dir, segons la exposició dels sancts doctors aquí mateix, que la pedra qui venia d'alt poca era Jhesuchrist, qui vénch de la altesa del Pare a la
 60 misèria dels hòmens. Aquesta pedra, per la sua sancta doctrina e preycació dels sancts apòstols, trencà los quatre imperis figurats per les quatre varietats de metalls de què era composta la dita stàtua e-ls subjugà a si; e despuys la dita pedra, Jhesuchrist, és crescut en fama e

65 en poble en tant com tu veus vuy a ull, lo regne del qual, segons que dix aquí mateix Daniel⁷, durarà empertotstemps. D'on pots veure lo regne de Jhesuchrist, qui és sobre la heretat chrestiana, qui de la sua preycació ençà és començat en aquesta vida, que ell durarà tostemp, car farà après la fi del món sa continuació alt en paradís, car aquí tots serem chrestians.

70 Lo terç punct qui ensenya la vigor e fortaleza en què la sancta religió chrestiana és fundada e per què tant dura e durarà sí és la terrible persecució que tostemp ha haüda depuys que és fundada, axí com és ja tocat en lo capítol abans posat, la qual persecució, si la attens, veuràs que solament hi ha pogut contrastar lo poder de Déu. Car la primera
75 persecució sí fou començada ja en la persona del Salvador per Herodes quant Jhesuchrist fou nat, car per oï del Senyor aquell malvat matà innumerables infants⁸; après saps quanta persecució li fou donada per los phariseus e prínceps dels jueus contínuament quaix mentre que preycà; e finalment com lo donaren a mort; e après la sua reverent mort
80 com perseguiren los sancts apòstols e ls gitaren de Judea, ells e tots aquells qui seguien lo Salvador. Après se levà general persecució contra chrestianisme per manament general de l'imperi de Roma, qui manava que tot chrestian qui fos trobat, hom o fembra, gran o poch, vell o jove, clergue o lech, servent o franch, vilà o noble, que de present sens
85 neguna dilació li fos dada opció de adorar les ýdoles o de present anàs a morir a aytal mort com lo jutjaria lo jutge e potestat sots los quals fossen detenguts.

E veges après cruel sentència: quins conservadors hac aquesta tanta persecució; car en lo devuytèn libre *De la ciutat de Déu*⁹ posa
90 monsenyor sanct Augustí en lo capítol qui és ans dels dos derrers; diu¹⁰ aquí que deu emperadors vengueren arreu un après altre [70v] qui contínuament flagel·laren la sancta chrestiendat e la tingueren sots la dita cruel opció e sentència. Lo primer emperador fou appellat Neró¹¹, qui aucís, entre los altres sancts, sanct Pere e sanct Paul. Lo segon fo
95 Domicià, qui, entre los altres mals que féu a chrestians, exellà sanct Johan Evangeliste e l mes en una caldera d'oli calt en Roma en un loch qui s'appella la Porta Latina¹². Lo terç fo Trajà, qui après sa mort gran temps ressuscità per prechs e mèrits de mossenyor sanct Gregori¹³. Lo
quart fo Anthoní; lo quint, Severus; lo sisè, Maximià¹⁴; lo setè, Deci. Lo
100 vuytè fou Valerià; lo novè, Aurelià; lo deè, Dioclecià, qui hac per companyó Maximià. E aquests deu tan grans perseguidors de

- chrestiendat e ministres de Lucifer foren figurats per los x corns que havia lo drach gran e roig, qui significava lo dit demoni; del qual drach parla sanct Johan Euvangeliste en lo seu *Apocalipsi*, en lo derrer capítol¹⁵; ab los quals corns lo dit drach volia esvahir aquella tant meravellosa dona que ell viu en sperit, que diu que era abrigada del sol e tenia la luna sots sos peus e portava una bella corona de dotze steles; qui significava la sancta chrestiendat, la qual tota abriga la doctrina del Salvador, qui és significat per lo sol. Aquesta deu tenir sots los peus la luna, ço és que deu meynspresar tota mutabilitat e vanitat e pompa significada per la luna. E açò com sia coronada de dotze steles, ço és sta instituhida per lum de preycació dels sancts apòstols, qui foren dotze e són a la sancta mare església axí com xii steles il·luminants tot lo món.
- 105
- 110
- 115
- Veges axí mateix quant durà aquesta persecució e veuràs que per ccc anys, ço és de la persecució que hac lo Fill de Déu en sa persona fins a la conversió de Contastí emperador.

[73]

CAPÍTOL LXXIII

*Qui posa aquells qui són stats los principals perseguidors de
chrestientat*

- 5 Veges encara com agreuja la dita persecució la visió que viu sanct
Johan en aquell mateix libre en lo capítol següent¹, car diu que lo drach,
ço és lo demoni, volent perseguir la dona aquella damunt dita, ço és la
sancta religió e església chrestiana, mostrà que havia set caps, los quals
10 ultra los deu corns damunt dits figuraven vii reys qui, segons vii
staments sots los quals sta tot lo cors de la sancta mare església, devien
dar a la sancta chrestientat quascú per si mateix special persecució. Lo
primer fo Herodes, qui perseguí lo Salvador en sa pròpria persona en lo
primer temps en què chrestianisme fou fundat e raygat; lo qual temps se
15 appella lo temps apostolical.
- Lo segon fou Neró ab los deu² emperadors qui vengueren après ell,
los quals deu havem dessús nomenats en lo capítol davant posat, qui
perseguien la església per aquells CCC anys damunt dits. E aquest
temps se apella lo segon temps sots lo qual correch la sancta mare
església e és appellat temps de màrtirs.
- 20 Lo terç mal rey fou appellat Constancius³, fill de aquell Contastí qui
fou primer emperador chrestian e fo batejat [71r] per sent Silvestre⁴.
Aquest Constancius fou heretge per la error de Arri; aquest donà als
feels chrestians gran persecució en lo terç temps de la sancta església,
qui s'appella temps dels doctors; car, com lavors cessàs la persecució
25 forana dels tirants e infels dada als sancts màrtirs, per tal a exercici dels

chrestians feels començà la persecució dins la sancta església per los heretges, qui-s levaren molts, contra los quals tramès nostro Senyor multitud de grans doctors en la església. Per què aquell temps se appella lo temps dels doctors.

30 Lo quart cap de la bèstia infernal, lo diable, fou appellat Cosdroe⁵,
 rey de Pèrsia, qui vénch contra chrestianisme entrò en Jherusalem e
 d'aquí se-n portà part de la creu de Jhesuchrist. Aquest, segons que he
 entès, féu auciore entre los altres molts que marturitza cent quaranta-
 quatre milia hermitans qui staven en les muntanyes de Egipte, dels
 35 quals axí com a persones fort a Déu cares parle en sperit de prophesia
 e-s complany sent Johan en lo XIII capítol de l'*Apocalipsi*⁶. Pensa quants
 n'aucís d'altres vinent de sa terra tro en Egipte. Aquest vénch en lo
 quart temps de la església, qui s'appella temps dels hermitans, car lavors
 lo sanct stament de solitud de hermitatge florí en lo món, specialment
 40 en Egipte. En aquell temps vénch aquell hom endiablant Maffumet de
 Meca, qui per sa gran perversa preycació féu gran dampnatge a
 chrestianisme.

Lo quint fou appellat Ffraderich primer⁷ e fou emperador natural de
 Alamanya, qui primé enfestà lo braç ecclesiàstich per les libertats
 45 clericals les quals los tolch o los trencà. Aprés del qual vénch Fraderich
 emperador⁸, qui axí mateix donà gran persecució als clergues, qui puy
 fou deposat de l'imperi per papa Ignoscent lo quart en lo consili general
 celebrat en la ciutat de Leó del Royne⁹, en Ffrança. Axí que aquest
 Ffraderich ab aquell alamaný dit han fet un mateix cors e una matexa
 50 spècia de malícia e per diverses altres rahons que leix ací are.

Lo sisè és, o serà, lo príncep aquell qui és dit Antechrist místich¹⁰,
 qui are en breu deu fer la execució de Déu contra los clergues, als quals
 deu tolre tota la temporalitat e ls deu moure la major persecució que
 hanc soferí clerícia, segons que les profecies de sent Johan toquen en
 55 l'*Apocalipsi* largament en lo XVII^{en} capítol e en los següents¹¹. Aprés de la
 qual cosa se seguirà reparació general e multiplicació de chrestianisme
 per tot lo món. Aquest és dit Antechrist místich figuratiu, qui és figura
 de l'Antechrist final, qui vendrà a la fi del món.

Lo setè serà Antechrist final e major, qui vendrà a la fi del món,
 60 aprés la mort del qual se levarà lo seu poble, qui s'appella Goch e
 Magoch¹², significat per la coa del drach dit qui tirava la terça part de
 les steles del cel, car aquest poble torbat per la letga mort de Antechrist,

lur príncep, se levarà contra lo poble chrestià e-l perseguirà fins a la mort.

- 65 Ara pensa ací com poria haver stat ne poria haver durat lo poble
chrestià contra tantas ne tan forts persecucions ne invasions fetas
contra ell per armes tiràniques si Déus per gràcia special no l'hagués
preservat, majorment que ultra les dites persecucions ne ha hagudes
altres moltes particulars fetes per prínceps serrahins e altres infels, axí
70 com per tartres sovín [71v] envers la part d'Ongria e per Miramamolí¹³
moro e per altres serrahins en diverses parts del món, majorment en
temps que lo compte Julià¹⁴ trahí Spanya e la donà a moros e en temps
que-s perdé Acre¹⁵ e en temps que Grècia se partí de la unitat de la
església de Roma¹⁶ e en temps que serrahins ocuparen les parts
75 orientals e prengueren la Terrasancta¹⁷ e la tenen vuy en die; emperò,
açò no contrastant, Déus ha la sancta chrestiendat defesa. Per què
appar clarament a quascú, feel e encara a infeel si de rahó natural vol
usar, que aquest sanct stament ha durada e-s sosté per special gràcia e
don de nostro Senyor Déu.

80

[74]

CAPÍTOL LXXIII

*Qui posa la multitud dels sancts màrtirs qui per confermar la sancta
religió chrestiana preseren mort fort volenter*

- 5 Encara-t daré rahó de major meravella com aquest stament sanct ha
pogut durar si penses la multitud dels sancts màrtirs morts e
marturitzats en tot lo món per la amor de Jhesuchrist. Car diu sent
Jerònim en la epístola que tramès a aquells dos bisbes qui s'appellaven
la un Cromacius e l'altre Helyodorus, la qual epístola és posada en lo
10 començament del *Datari*¹, que en scrit se troba que no ha die en l'any
en què no y haja morts per Jhesuchrist nou-cents milia màrtirs sinó lo
die de ninou, en lo qual los infels no feyen execució de mort contra
negú, com fos die feriat per tal quant és cap d'any. Ara veges com era
meravella que en lo món se pogués trobar lavors un chrestia, majorment
15 que lus daven tan grans penes e turments que sol hoir-los ara altera e
gira tot lo món, mas feya-hi gran providència la gran noblesa de nostro
Senyor Déu; car, axí com los fills de Ysrael aytant com més eren
perseguits per los egipcians aytant més crexien, axí aytant com los
tirants més perseguen los chrestians aytant més crexien; e, axí com
20 l'aur aytant com més sta en la fornal aytant és pus pur e pus bell, axí
aytant com los sancts màrtirs eren més perseguits e més turmentats
aytant éran pus forts e pus virtuosos e pus inflamats e coratgosos a
soferir mort per la amor de Jhesuchrist. En tant que los infels ne staven
meravellats e sobresmeravellats què podia ésser que los chrestians axí
25 gojosament e ab gran alegria venien pendre mort per la amor de

Jhesuchrist; e-ls apparia la pus novella cosa del món, car veyen a ull que cor de chrestià no-s podia vençre per neguna pena ne per negun turment ne per neguna art qui al món se pogués cogitar, e deyent entre si mateix: O, quins diables de gentes són aquestas que aytant com més
30 turments los dóna hom pus gojosos són e qui axí vénen de cor a la mort e ab tant gran alegria van per tot lo món cercar penes e turments? Jamés aytal cosa no fou hoïda ne vista ne legida. Contra aquests hòmens no y ha neguna manera a vençre-los, pus que res del món no temen.

E deus ací saber que plach a nostro Senyor Déu Jhesuchrist en
35 aquell temps fer a glòria sua e a meynspreu dels infels e de la lur malícia una singular meravella aytal, car los infants e fadrins pochs e les infants delicades e generoses e filles dels reys e dels prínceps del món venien ab tant de goig a morir per la amor de Jhesuchrist que [72r]
apparia que anch tant de goig no fos vist en neguna creatura, axí com
40 appar de sancta Caterina², de sancta Crestina, de sancta Àgatha, de sancta Lúcia e de sancta Agnès³ e de moltes altres sanctes infants generoses. Per aquestas coses pots veure com la durada de la sancta chrestiendat és solament per gràcia special de Déu.

[75]

CAPÍTOL LXXV

*Com lo començament de la dilatació de chrestianisme fon en la
virtuosa obra de Contastí emperador*

- 5 E, per tal com és custuma de nostro Senyor Déus, segons que legim
 *Tobie, tercio*¹, que après tempestat tramet bonança e après tristor e
 desolació dóna als seus amichs consolació e repòs, per açò passats los
 dits CCC anys en los quals la sancta religió chrestiana fou perseguida
10 fortment, axí com damunt és dit², plach a nostro Senyor Déu de
 consolar-la donant-li pau e consolació e dilatació pacífica per tot lo món
 axí com per tot lo món era stada tant de temps perseguida. La manera,
 per stes, d'aquesta dilatació sí fou aquesta, segons que la sancta església
 lig en lo offici ecclesiàstich segons l'ofici romà e-l die de sanct Silvestre
 papa, lo die de Nadal: deus saber, donchs, que en temps que Contastí³
15 emperador senyorava⁴ a tot lo món ell sí donà gran persecució a
 chrestians per tot lo món; per lo qual peccat plach a Déu plagar lo dit
 Contastí de malaltia greu e fort gran qui s'appellava lebroisia, a la qual
 malaltia a guarir negun hom mortal per neguna sciència ne art ne
 medicina no podia dar consell.
- 20 Veent, donchs, los bisbes e sacerdots grans de les ýdoles que lo dit
 Contastí adorava que la dita malaltia no-s podia remeyar per neguna art,
 concordaren entre si mateixs e per ventura ab consultació diabòlica que
 hagueren de lurs ýdoles que umplissen una gran pissina plena de sanch
 d'infants pochs, en la qual sanch calda l'emperador se levàs⁵ tot e de
25 continent seria guarit d'aquella malaltia. Per què tantost foren aportats

ultra tres mília infants pochs en Roma que hagueren del patrimoni de l'emperador als bisbes de les ýdoles, qui staven en lo loch qui s'appellava lo Capitoli. Com, donchs, vénch lo die en què Contastí exí de son palau per entrar en lo dit bany, sobtosament vengueren-li denant gran
 30 multitud de dones tirant-se los cabells, batents-se los pits, cridants grans crits e veus e plorant fort amargosament, gitant-se en la plaça davant ell. E, com lo dit emperador demanàs per què aquelles dones feyen aquells tant grans plants e dols, digueren-li que aquelles éran les mares d'aquells infants en la sanch dels quals ell se devia banyar per
 35 guarir de sa lebroisia. Tantost l'emperador hac gran despler e abhominació d'aquell mal consell que los bisbes de les ýdoles havien dat, ço és que per guarir a ell haguessen tants infants a morir. Manà que lo carro en què ell anava no-s mogués ultra avant e, concebent e pensant en son cor aquesta cosa, considerà que açò era fort gran
 40 desastre e, levant-se en peus en lo carro, manà que tota la gent qui aquí era que s'acostàs a ell e dix axí:

Ojats, barons e vosaltres pobles tots: certa cosa és que nós totstamps batallants contra nostros enemichs havem tostamps observada aquesta ley: que tot om qui en les invasions e exercicis e pugnes d'armes auciés
 45 negun [72v] infant que fos punit de pena capital. Com, donchs, porem nós fer aquella crueltat contra nostres ciutadans e amichs la qual no havem volguda fer contra nostres enemichs, ne com porem nós entre nós mateixs trencar aquelles leys e bones custumes, les quals servant havem merescuda haver victòria de tots nostres enemichs? Què·ns val a
 50 nós que hajam vençuts nostres enemichs, qui són luny e fora nós, si puy dins nós som vençuts per crueltat en los nostros mateixs? Car vençre les nacions stranyes açò és per poder e per força d'armes, mas vençre en si crueltat e malícia açò és virtut dins nós qui·ns ret nobles e virtuosos. En les batalles dels enemichs som stats pus forts que ells, mas
 55 en les batalles que havem dins nós, quant vencem, lavors som pus forts que nós mateixs, la qual victòria és a nós fort gloriosa e digne de gran honor, car lavors l'enteniment e bona voluntat regna en nós e posam les voluntats dels déus davant les nostres e repugnam als nostres brutals e bestials desigs. En aquesta, donchs, batalla que are havem ací entre
 60 pietat e nostra salut e crueltat sobre la mort dels infants, vençe a nós la pietat, car aquesta és la nostra glòria, si nós pugnant virtuosament contra crueltat fem que pietat nos vençe, car lavors som segurs que haurem victòria contra nostros enemichs si tostamps nos leixam vençre

65 per pietat. E aquell tot sol mereix ésser senyor de tots qui ab tots en
tostemps serva e mostra en totes coses gran pietat. Per què yo am més
morir piadosament, servada la vida dels infants innocents, que si yo
vivía en vida cruel, la qual d'aquí avant tostemps hauria si, per ma vida a
conservar, soferia que los infants ignoscents morissen axí cruelment.

70 Per què manà que tantost los infants tots fossen retuts a lurs mares
e manà aquí mateix tantost que, per lo gran desplaer e pahor que havien
haüts de lurs infants, que·ls fossen dats grans dons e carros e bèsties e
despeses cupioses ab què se·n tornassen a lurs cases. Axí fou fet de
continent e ell tornà-se·n a son palau.

[76]
CAPÍTOL LXXVI

*Com al dit emperador Contastí aparegueren sanct Pere e sent Paul e
què li dixerén*

- 5 Aprés d'açò tantost la nit següent aparegueren al dit emperador
monsènyer sent Pere e monsenyor sent Paul, qui li dixerén axí: Per tal
com has posat terme a peccats e a mal e has avorrida la tua corporal
salut per tal que la sanch ignoscent no fos escampada, per axò nostro
10 Senyor Jhesuchrist nos ha tramesos ací a tu per dar-te sanitat corporal e
spiritual. Ten, donchs, nostre consell, qui és aquest: sàprias que
Silvestre¹, qui és bisbe de aquesta ciutat de Roma, sí habita en lo munt
qui s'appella Siraptim² e aquí sta amagat ab los seus clergues per fugir a
les persecucions que tu dones als chrestians. Appellaràs aquest e ell
15 batejar-t'à e levar-t'à³ en la piscina d'aygua de pietat. E de present que
sies axí per ell lavat seràs sanat de la tua lebroisia; e de present que
guarit sies guarda que sies conexent al teu met[73r]ge e senyor
Jhesuchrist, ço és que per la sua reverència e honor per tot l'imperi de
Roma sien hedificades esglésies chrestianes e sien totes les ýdoles
20 destruïdes e tu sies ver servent seu; e aytal que, tota superstició e
malícia e legesa diabòlica e de les ýdoles desemparada, solament
serveques e colgues Jhesuchrist, ver Déu, e aquell tot sol adors e
tostemps studius fer la sua sancta voluntat.

[77]

CAPÍTOL LXXVII

Com lo dit emperador apellà papa Silvestre e li revelà sa visió

5 Despertat, donchs, Contastí de son dormir, tantost, segons la
informació e revelació que havia haüda en son dormir, tramès al munt
Seraptim a sent Silvestre papa que vingués a ell. E lo sanct bisbe, quant
se viu axí sobtosament enrevirat¹ de cavallers, pensà-s que-l
volguessen pendre per martiritzar-lo en Roma e apellà aquells clergues
10 qui aquí mateix habitaven ab ell, tostemps entenén a oració, a
penitència e a estudi de les coses celestials, e dix-los paraules de confort
aytals com pertanyien a noble e a sanct pare dient-los axí: Ffills meus,
ara és vengut lo temps acceptable e-l die de la nostra salut en què lo
nostro Salvador nos apella e-ns convida a la sua taula de paradís.
15 Donchs, fills, anem a batallar valentment, car veu-s ací present la nostra
corona. E correch a les armes chrestianes, ço és a fervent oració e,
complits los misteris ecclesiàstichs pertanyents a la sua ànima, donà
pau a tots e anà-sse-n ab los missatgers de l'emperador. E seguiren-lo
xxx preveres e v diaques ab gran cor e desig de pendre martiri ab ell
20 ensemps per la amor del nostro Salvador, car ja d'abans lo beneyt pare e
papa los havia diverses vegades axí encesos a la amor del martiri que
aquella era la lur glòria, que morissen per la amor del Senyor.

Com, donchs, vengués axí acompanyat al palau de l'emperador e fos
denunciat al dit emperador que aquí era Silvestre e manàs que entràs a
la sua presència, ell entrà ab tres preveres e dos diaques. E, com
25 l'emperador lo viu, levà-s en sa cadira a fer-li reverència e saludà-l ab cor

e cara fort alegre, dient-li: Ben sies vengut. Sàpies que de la tua venguda havem gran alegria. E sent Silvestre ressaludà-lo dient: Pau e victòria te sia dada de nostro Senyor Déu del cel. Lavors l'emperador comptà a sanct Silvestre tota la sua visió e ço que los apòstols de Déu li havien dit e, recomptada tota la dita visió, dix-li que li digués quins déus éran aquests qui axí li éran apparaguts. E respòs sent Silvestre que aquells se appellaven sanct Pere e sanct Paul, qui no éran déus, ans eren servidors de Déu a ell tramesos per tal que tota gentilitat rehebés lum de la sancta fe cathòlica chrestiana. Lavors l'emperador demanà a
30 Silvestre si havia neguna taula en què los dits apòstols fossen pintats per tal que veés si éran aytals com aquells que ell havia vists, e sent Silvestre respòs que och; e de present tramès un diaca que li portàs ço en què ell los havia pintats. E, com l'emperador viu la pintura, aytantost
35 ab gran veu cridà dient que tot aytals éran aquells que ell havia vists. E lavors ja donà major fe a la visió que havia vista e demanà ab instància
40 que li fos dat lo lavament [73v] de la piscina promès a ell per los sancts apòstols.

E lavors sanct Silvestre li donà aquell sacrament primer qui s'appella
catasatzacio e en romanç se apella primer senyar². E suplicà a
45 l'emperador que de present fossen tots los sancts chrestians presos per los carçes delliurats. E axí fou fet.

[78]

CAPÍTOL LXXVIII

*Com lo dit papa Silvestre instruí Contastí emperador a la fe
cathòlica e-l batejà sollempnament*

- 5 Lavors sanct Silvestre lo començà a instruir en la fe chrestiana. E
primerament com devia venir devotament a rehebre lo laveig de la¹
sancta piscina e com primerament aquesta piscina era d'aygua comuna
qui havia eficàcia de lavar l'hom de tot peccat que hagués, no per virtut
pròpria, mas per virtut de la mort e passió del Salvador e com fahia a ell
10 mester que primerament hagués gran contricció e dolor de tant sanct
chrestia que havia fet martiritzar e que crehegués en un Déu qui és
Pare, Fill e sanct Sperit, e axí de les altres coses necessàries a la fe.
Lavors sanct Silvestre manà a tota la església chrestiana dejuni del
divenres e del dissabte e de pregar nostro Senyor Déu que aquella tant
15 alta il·luminació que havia feta de l'emperador fos prosperada e vengués
a bona fi. E ell mateix ab sos clergues stech en grans dejunis e oracions.
Lavors consellà axí mateix a l'emperador que oràs e dejunàs dins aquell
mateix temps, e açò per la sua pròpria salut.
- 20 E, com sent Silvestre percebés per clara confessió del dit emperador
que ell crehia vertaderament en la fe cathòlica e era apparallat de obeyr
en totes coses a Déu totpoderós, lavors, ço és lo dissabte a vespre, sanct
Silvestre ordonà que en lo palau de l'emperador, qui era lla hon és ara
en Roma sent Johan de Letrà, fos una gran piscina omplida d'aygua; la
qual piscina lo dit papa benehí. E per lo matí, denant tot lo poble,
25 l'emperador entrà en la piscina tot nuu e sanct Silvestre untà-l ab la

crisma axí com és custuma dels chrestians e, untat-lo, ell lo interrogà si de tot son cor creya en lo Pare e Fill e sanct Sperit e si de tots punchs renunciava al diable e a les sues pompes, e Contastí respòs fort alegrament e voluntària que och. Lavors sanct Silvestre empès e enclinà
30 tot lo cors de Contastí dins l'aygua, dient aytals paraules: Tu, Senyor meu e Déu creador e governador de l'humanal linatge, qui lo cors de Naman², príncep de Síria, levat en flum Jordà, sanest de malaltia de lebroisia e il·luminest los ulls d'aquell qui era nat cech³ e tornest la vista al teu servidor Pau⁴ après que fou batejat e de perseguidor lo faïst
35 mestre e doctor, tu, Senyor, vulles sanar e mundar de present aquest teu servidor Contastí, príncep general de la terra, de la sua lebroisia; e, axí com la sua ànima és munda de dins de tot peccat, axí-l vulles de fora de la sua malaltia perfetament sanar e-l converteix de perseguidor que és stat en feel defensor de la tua sancta església chrestiana; la qual cosa
40 te plàcia fer per amor del teu Fill Jhesuchrist, Senyor e Déu nostre, qui ab tu viu empertotstems *in secula seculorum*.

[79]
CAPÍTOL LXXIX

*Com lo dit emperador féu diverses leys e moltes altres obres grans en
favor de chrestianisme*

- 5 [74r] E, aytantost com sanct Silvestre hac complida aquesta oració e
tot lo poble e quants hi éran respongueren amén, sobtosament excessiva
e gran lum apparech aquí qui durà quasi per mitga hora, qui tots
spaventà dins lo cor e ls enfalagà axí los ulls que no podien res veure. E
l'aygua hon Contastí stava donà aytal bolliment e so de si matexa que
10 apparech que fos oli qui bollís en paella quant lo peix se frig. E aquí
Jhesuchrist apparech al dit emperador qui l'il·luminà de special lum e l
confortà e l'animà a fer grans coses per Ell. E cessant la llum lo
Salvador desparech e Contastí apparech tot net e sanat perfetament de
la sua malaltia e vestiren-lo de vestiments blanchs, axí com fan los
15 chrestians aquells qui són novellament batejats.
- E, menbrant Contastí dels benifets que de Déu havia rehebuts,
aytantost a honor del Salvador sí féu les leys següents en favor de
chrestianisme¹: e primerament lo primer die, ço és en aquell en què fou
batejat, féu aquesta ley, ço és que ell manava que tot l'imperi de Roma
20 colgués e tengués e crehegués Jhesuchrist axí com a ver Déu, per lo
qual ell era sanat de la sua lebroisia. Lo segon die féu aytal ley, ço és que
tothom qui blasfemàs lo nom de Jhesuchrist fos greument punit. Lo terç
die féu aquesta: que tothom qui fahés mal ne injúria a negun chrestia
que perdés la meytat de quant havia. Lo quart die féu ley privilegiant lo
25 bisbe de Roma aytal que, axí com tot lo món tenia e havia lo rey de

- Roma per senyor general de tots los altres prínceps, que axí lo bisbe de Roma fos general bisbe e cap de tots los bisbes e clergues e prelatz del món. Lo quint die féu ley que a tot malfactor qui fugís a la església consagrada sia salvada vida e membres. Lo vi^e die féu aquesta: que negú
- 30 no gosàs hedificar església dins los murs de nenguna ciutat sinó de licència d'aquell que lo bisbe de Roma hagués posat bisbe en aquella matexa ciutat. Lo setèn die féu aquesta: que la potestat setglar en los lochs poblats hedificàs les chrestianes esglésies de les dècimes e drets pertanyents a l'emperador.
- 35 Lo vuytèn die, posades les vestedures blanques, ço és la capida babtismal², vénch sa e guarit lla hon és are la església de sanct Pere, hon creu que havia lavors qualche amagada cosa hon havia capella secreta a honor de sent Pere³. Al qual loch lo dit emperador anà aquell die e, devallat del carro e levada la corona imperial del cap, gità-s tot en
- 40 terra e plorà aquí tant la persecució que havia dada a Jhesuchrist e als sancts màrtirs que totes les vestedures que portava de porpre foren banyades. E donava grans gemechs e grans sospirs e grans crits confessant aquí mateix alta veu davant tothom que ell pas no era digne de entrar dins aquella santa capella, per los seus grans peccats e
- 45 malvestats. Pensa quantas làgremes de plaer gitaren los feels chrestians sobre la glòria que veyen a Déu dar per aquell qui tant l'avia desonrat. Pensa quants plors hac aquí de tot lo poble, qui lo lur cap veyá axí per nostro Senyor novellament il·luminat. Pensa quants gemechs de compassió gitaven tots ensemps quant veyen aquell tan gran príncep e
- 50 senyor axí contrit e amargós sobre sos peccats e ver penident e humil axí als peus de Jhesuchrist humiliat. E veges què féu aquell die mateix aquí mateix, car aquí [74v] ell posà⁴ lo mantell imperial, per escalfar lo coratge de tots los altres a devoció de Jhesuchrist e dels sancts apòstols, ell pres la exada o lo càvech e ell primer obrí la terra cavant aquí; lla hon
- 55 havia cavat ordonà^{4bis} que s'hedificàs novellament la església de sanct Pere e de sanct Paul, e per reverència dels xii apòstols él gità de la fòvea que y féu, hon devia ésser primerament posat lo fonament de la dita església, xii cofins o cabassos de terra portant-los lunyet sus e-l seu coll davant tothom. E, açò fet, tot alegre, retent a Déu gràcias de la gràcia
- 60 que feta li havia, pujà en lo carro e volch que lo papa segués aquí en lo carro ab ell, tostemps ab aventatge e prerogativa principal sobre ell, e tornà-sse-n axí al seu palau lo vuytèn die.

L'altre die après féu hedificar novella capella dins lo seu palau de Letrà⁵ a honor del Salvador e, après d'aquí, lla hon era lo bany qui s'appellava de la sua calor, ell féu hedificar una bella església a honor de monsenyor sanct Johan Babtista, en lo qual loch ell fou mundat de la sua lebroisia; la qual església lo dit papa Silvestre consegrà públicament *quinto idus nouembris*, axí com legim en lo sermó que la església romana lig a les matines en la sollempnitat de la consecració de la església⁶. E per tal tostemps aquell die la ciutat de Roma fa gran festa e sollempnitat. E bona rahó que n'ha altra, car aquell die apparech alt en la paret de la dita església la ymaga del Salvador pintada; la qual cosa fou a tota chrestienat de subirana devoció e de gran novitat e de gran consolació.

Ordonà axí mateix l'emperador damunt dit que, si negun hom pobre se volia fer chrestià, que del tresor del dit emperador li fossen comprats los vestiments e cubertures blanques e li fossen dats ultra xx *solidos*. E deus saber que après aquest mateix emperador renuncià a les dignitats imperials plenàriament, per si e per los esdevenidors emperadors, e donà-les al papa e a sos successors perpetualment e irrevocable ab tots drets a l'emperador pertanyents. E en testimoni d'aquesta cosa féu tot ço qui-s pertanyia a ver renunciant, e en special féu açò: que mes lo papa en possessió primerament de la ciutat de Roma e del patrimoni imperial; en testimoni de la qual plena possessió ell se exí de Roma e mudà la sua habitació en Contastinoble e aquí crech que morí⁷.

Açò veuràs en suma en les *Martinianes*⁸ e en altres lochs largament; aquesta cosa trobaràs en lo Decret pus longament, *distinccione nonagesima sexta: Contastinus*⁹. Lavors foren hoïdes veus alt cridants e dients en l'ayre axí: Vuy és stat lo verí mundanal dat a la chrestiana església. Car de lavors ençà los clergues, qui primerament amaven pobresa e meynspreaven lo món, conceberen sperit de avarícia e començaren lavors abraçar les pompes del món e amar e ajustar peccúnies e riqueses, en tant ja lavors que, com après la mort dels papas precedents Silvestre no trobàs hom negú qui volgués ésser papa per tal quant los papas lavors anaven primers al martiri a pendre per dar bon eximpli als altres e fossen sens riqueses, ans vivien ab molta pobresa e misèria, amagats per los deserts e per lochs no coneguts, meynspresats e perseguits, axí que lavors, après la mort d'un papa, la església [75r] sovín vegava¹⁰ longament per tal com negú no volia pendre lo papat, emperò après de Silvestre començà tanta de ambició de clericia que

aquell se tenie per benevuyrat qui en qualque manera podia pujar en lo papat, axí com are mateix ho veem sovín en lo món.

105 Per aquesta tanta favor que aquest beneyt emperador donà a chrestianisme se batejaren en Roma ultra dotze mília persones aquell any, meyns de¹¹ fembres e d'infants.

[80]

CAPÍTOL LXXX

***Com la prophesia de Ysahies de la conversió dels gentils se complí
principalment en la conversió de Contastí***

- 5 Dilatada, donchs, axí la sancta religió chrestiana, fo verificada la
prophesia de Ysahies feta en lo capítol sexantèn¹ qui diu axí, parlant a
l'hom spiritual qui desitgava la conversió dels gentils, e per tal diu axí:
Tunc uidebis et aflues, mirabitur et dilatabitur cor tuum, quando
multitudo maris conuersa fuerit ad te, quando fortitudo gencium uenerit
10 *tibi. Inundacio camelorum operiet te, dromedarii Madian et Effa; omnes*
de Sabba uenient. E deus saber que, jatsia que aquesta prophesia se
haja a declarar pus longament davall en aquest mateix libre², emperò
summàriament sona aytant al nostre prepòsit axí queensem que en
special parlàs Ysahies en sperit a sent Silvestre e a totes les persones
15 spirituals d'aquell temps hon fou feta aquesta conversió damunt dita del
dit emperador. Diu, donchs, axí: En aquell temps quant veuràs les coses
següents tot lo teu cor se dilatarà e s'alegrarà e tot saltaràs de goig, car
lavors la multitud de la mar, ço és dels infels gentils, vendrà al lum de la
veritat chrestiana en tant que la fortalesa dels gentils, ço és lo imperi de
20 Roma e l'emperador, se posarà sots los teus peus e sots la ley de
Jhesuchrist. Lavors vendrà e-s convertirà a tu multitud de gents e de
nobles persones, grans e nobles axí com lo camell és gran en lo cors, e
aquests seran grans prínceps e grans clergues e grans pobles; och, e a la
fi tots los catius del demoni, qui era príncep del món, tots vendran a tu,
25 e açò per la general conversió dels gentils qui fou feta en temps dels

apòstols e gran en temps de Contastí e gran en la reparació que en breu esperam de la sancta religiò chrestiana e gran a la fi del món, quant serà fet un corral, un folcat de ovelles e un pastor.

30 D'altres prophecies faheren los sancts profetes d'aquesta sancta dilatació de la església chrestiana, qui seran tocases dejús pus longament.

[81]
CAPÍTOL LXXXI

*Com la conversió de Contastí fou confermada per nostro Senyor Déu
dins lo cor del dit emperador per diverses maneres*

- 5 Plach axí mateix a la noblesa de nostro Senyor Déu en aquell mateix
temps sots aquest mateix emperador donar gran confirmació a la fe
chrestiana per ço qui-s segueix. Deus saber que, com Elena¹, mare del
dit emperador Contastí, sabé que lo fill se era fet chrestíà, scrívi al fill
10 de Jherusalem, hon ella era lavors vivent sots ley e forma judayca
deçebuda e tirada per los juheus, significant a ell que li plahia molt
quant havia lexades les ýdoles; mas que li desplahia com havia elegit
stament chrestíà, qui confessa son Déu ésser stat cruci[75v]ficat. E
lavors respòs-li lo fill que li plagués^{1bis} de menar ab si matexa los majors
15 clergues e doctors que hagués jueus per tal que ells disputant ab
chrestians apparria mils la veritat.
- E, com ella ne amenàs gran multitud e denant l'emperador fossen
amenats ab sent Silvestre ensemps e aquí fossen posats per jutges
indifferents dos grans e famosos filosofos, la un dels quals se appellava
20 Craton e l'altre Zerofilus², finalment aquí stech difinit sollempnament
per los dits filosofos que tots aquells jueus aquí assignats per disputar
éran sobrats e vençuts per monsènyer sanct Silvestre. E no solament fo
aquí confermada la fe chrestiana per rahonable e aguda e fort longa
disputació, ans encara per diversos miracles que monsenyor sanct
25 Silvestre a ull obrà en virtut del nom de Jhesuchrist devant l'emperador
e devant Elena, sa mare, e davant los dits doctors jueus e devant tot lo

poble. De la qual confirmació de la dita fe feta per sàvies e altas rahons e puy's per miracles se seguí la terça, ço és gloriosa conversió³ d'aquella Elena damunt dita, mare de l'emperador, qui fo puy's subiranament devota chrestiana e qui tornà en Jherusalem e trobà e honrà molt la creu e los claus de Jhesuchrist e y hedificà moltes e fort sollempnes esglésies a honor del Salvador, de les quals encara n'i ha algunes fort assenyalades, majorment aquella del sanct sepulcre e aquella qui és en Betlem. Seguí's encara, de la dita confirmació de la sancta chrestiendat primera e segona, conversió d'aquells grans clergues jueus qui ab aquella sancta Elena vengueren en Jherusalem, axí com legim en les *Flors dels sancts*⁴, en la istòria de sent Silvestre.

Vet, donchs, la fe chrestiana, après que fou tant de temps per tot lo món perseguida, com és stada per lo Fill de Déu gloriosament dilatada e honrada e magnificada axí mateix per tot lo món a glòria del seu spos e redemptor, Jhesuchrist.

[82]

CAPÍTOL LXXXII

Com la sancta chrestiendat és stada après perseguida per los heretges

- 5 Ultra les persecucions dels tirans e dels infels qui vénch¹ de fora la chrestiendat, vénch la segona spècia de persecució de part de dins e per tal fou pus perillosa. E aquesta faheren los heretges e aquells qui·ls seguien, axí com damunt² és stat ja dit pus larch, entre los quals fo principal aquell malvat Arri³, qui tant corrupé lo món que per ocasió
- 10 sua emperadors, prínceps e altres prelats e diversos pobles, per la sua malvada doctrina corromputs, donaren grans e terribles persecucions als feels chrestians per tot lo món, e gran temps que durà. Après d'aquests ne són venguts d'altres innumerables qui han dada gran vexació e batalla a la sancta fe chrestiana. Emperò per virtut de Jhesuchrist
- 15 finalment ha tostamps vençut la veritat, axí com diu sanct Augustí en lo sermó d'un màrtir⁴, hon diu que axí com és stat vençut lo diable, qui primerament vénch com a leó esvahir la fe chrestiana, e açò per la malícia dels tirans, e axí-s venç are contínuament quant appar com a dragó, e açò com per falses doctrines e hereticals corromp los hòmens.
- 20 E d'açò parla ell mateix longament en lo *Psalm novè*, exponent aquell vers *Insidiatur in abscondito, quasi [76r] leo in spelunca sua*⁵, ensenyant com encara alguns malvats appellats chrestians, en sperit de ypocresia simulant vida austera e sancta, corrompen les gents ab falses doctrines, axí com són stats e són encara los manicheus⁶, dels

25 quals per gràcia de Déu triompharà axí mateix la sancta fe cathòlica finalment.

Aprés aquesta persecució és venguda la terça, dels mals chrestians qui viuen en grans peccats. D'aquesta persecució parla sanct Augustí en lo trentèn *Psalm*, sobre aquell vers *Illustra faciem tuam*⁷, en la segona
 30 exposició, hon ensenya com los mals chrestians són los majors enemichs e perseguidors que Jhesuchrist ha en tot lo món e ls majors destruidors de la sancta fe chrestiana. E, segons que posa sanct Gregori en lo segon libre dels seus *Morals sobre Job*⁸, no ha hom al món qui tant de mal faça en la fe chrestiana com fa mal chrestia, majorment si és posat en gran
 35 dignitat, car aytal negú no-l gosa rependre ne punir per lo grau que ha. E lavors los seus peccats corrompen los altres poderosament, com los altres veen que aquells qui són dats a eximpli dels altres fan primers aquelles coses que los menors dubten de fer, axí com són peccats leigs e grans. Per què pots concloure que mal chrestia, majorment si és posat
 40 en dignitat, viu a gran meynspreu de nostro Senyor Déu e a gran vituperi de la doctrina de Jhesuchrist, a gran decahiment de la sancta fe chrestiana quant és en ell e a gran corrompiment del poble de Déu e a gran e subirana dampnació de la sua ànima. Car diu sent Gregori en lo seu *Pastoral*⁹ que aytals davant Déu són dignes de aytantes morts com
 45 han tramesos mals eximplis de viure als altres.

Per aquestas iniquitats ven sobre chrestiendat la quarta persecució, qui és de la-ssús¹⁰ de nostre Senyor Déu, qui és aquesta persecució en tots aquells flagells que tramet, ço és mortaldats tantes e tan sovín malalties e pestilències que tots dies havem fams, sterelidats de la terra
 50 e guerres e scismes e tribulacions innumerables dins e defora. E tot açò tramet lo Senyor per la mala vida dels chrestians. Per què diu sanct Gregori: *Quia in cunctis delinquimus, in cunctis ferimur*¹¹, ço és que, per tal quant peccam a Déu en totes coses, per tal nos fer en totes maneres. Qui, donchs, poria durar? Ne aquest sanct stament com poria
 55 star ab aytals e tantes persecucions si donchs nostro Senyor Déu per special gràcia sua no sostenia aquest sanct stament? Cert no-s poria fer per ninguna altra manera. Per què appar vera la rahó tocada en lo capítol CXLII¹², e-l fundament que pren a provar la dignitat de la sancta religió chrestiana, e açò attenent a la sua gran duració.

60

[83]

CAPÍTOL LXXXIII

Com la sancta chrestienat és aprovada per sa gran duració

5 Attén ací e veges com no solament los feels chrestians, ans encara
 los infels, per la gran durada de la religió chrestiana concloen e proven
 que ella és en si vera e que solament és Déu aquell qui per special
 gràcia sua la manté. Hon deus saber que un gran e assenyalat jueu e
 hom fort letrat e gran rabbí havia en Spanya e fort famós qui, sanament
10 student [76v] lonch temps en la sancta Scriptura per trobar veritat si la
 religió chrestiana havia en si sensés fundaments ne si era en si vera en
 totes maneres, e per gràcia de nostro Senyor Déus trobant la veritat, a
 major confirmació sua dix que volia veure alcuna part de chrestienat
 més que no havia. E axí u féu e a la fi pervench lla hon stava lo sanct
15 pare e los cardenals e pres-se esment de totes les coses que vehia ne
 hohia, e de males e de bones guardà diligentment.

 E, com après que ach complit son viatge alsquns chrestians qui éran
 ab ell haguessen gran pahor que no lexàs lo bon prepòsit primer que
 havia concebut de ésser chrestia, e açò per la gran multitud de peccats e
 de letgeses e de malvestats que havia hoïdes e vistes per tots lochs de
20 chrestienat hon era stat, a la fi quant fou tornat a sa casa en sa terra
 stech interrogat per los chrestians qui ab ell eren anats quin cor se
 sentia ne quin prepòsit havia de ésser chrestia. E ell respòs fort
 alegrament: Chrestia vull ésser; chrestianisme deman e babtisme de
 continent. E, com aquells seus companys chrestians li demanassen
25 què-l movia axí fortment a ésser chrestia, respòs axí: Ffres meus,

- quant yo he ben pensat en les grans pravitats que he vistes en chrestianisme, e majorment lla hon és lo cap vostre, lo sanct pare, hon veig que-s fan infinits mals, no és possible que Déus soferís tant de temps aquest stament chrestià ab tants de mals e de peccats que s'i fan
- 30 si donchs Déus per special gràcia sua no-l conservava axí com stament qui en si és de gran perfecció jatsia que los chrestians sien fort mals. Per què creu que aquest stament és en lo qual tot sol me puch salvar e no en altre.
- 35 Vet com aquest infeel, per la gran duració d'aquest stament mesclada ab tants peccats, provava la sanctadat d'aquest stament¹. Per què appar la conclusió principal que volíem provar: que la gran duració d'aquest stament axí mesclada ab grans perseguidors prova que ell és stament sanct e excel·lent, axí com entenien a provar los dits grans theòlechs demunt al·legats² en lo començament d'aquesta primera lur
- 40 rahó.

[84]

CAPÍTOL LXXXIII

*Com la sancta chrestiendat és aprovada per la conversió dels stranys
e infels a ella*

- 5 La segona rahó¹ d'aquests sí és fundada en la conversió dels stranys.
On, com diversos hòmens stranys a-quest sanct stament chrestià de tot
lur cor cercassen via de salut stants en altre stament, emperò Déus,
vehent la lur bona intenció e la lur diligència a sercar salvació, a aquest
sanct stament e² los ha aduyts e appellats, axí com appar de Corneli,
10 *Actuum x*³, e de l'enuch de la regina de Candach e d'Aràbia⁴ e de molts
d'altres en temps dels màrtirs, axí com appar quant enfre l'any legim les
lurs istòries en l'offici ecclesiàstich. Aquí appar clarament que tots
aquests són contínuament estats trobats pus fervents a la fi que al
començament e tostemps són estats trobats fort penidents de la lur
15 mala vida passada en tant que molts d'ells en satisfacció de lurs mals
passats e per amor de Jhesuchrist principalment han sostengudes
diverses persecucions e grans martiris ab gran goig. Ara certa [77r] cosa
és que Déus no·ls haguera amenats ne haguera satisfet al lur piedós
desig e bo per aquesta manera si sabés que aquest sanct stament no·ls
20 amenàs a glòria axí com aquells desidjaven, majorment com nostro
Senyor null temps no fallí a aquells que de tot lur cor lo cerquen e·l
reclamen, segons que expressament nos ho ensenyen les sanctes
Scriptures⁵.
- 25 Per què fan aquells doctors sobre aquest fundament aytal rahó:
Certa cosa és que Déus no fall a negú qui de tot son cor requira salvació

30 de sa ànima, ans li ajuda e·l met en la dreta carrera, segons que dit és e segons que la Scriptura sancta nos ho ensenya en infinits lochs. Com, donchs, aquells aytals que dits havem e molts d'altres de tot lur cor cercassen salvació de lur ànima e Déus los haja posats en aquest sanct stament per special gràcia sua, segueix-se que aquest sanct stament sia carrera e via de glòria e de salvació, e per consegüent segueix-se que ell és en si de gran excel·lència e dignitat, axí com provar volíem.

[85]

CAPÍTOL LXXXV

*Com la sancta chrestiendat és aprovada per la acabada vida de
molta sancta persona qui en aquest alt stament han finits lurs dies*

- 5 La terça rahó d'aquests és aytal, segons que posa lo Salvador, *Mathei*
 *vi^o*¹, e és dit dels filosofos en lur sciència moral, e és aquest: que bones
 obres e bona vida virtuosa e contínua són gran e poderós argument a
 provar bonesa d'aquell qui aytals coses fa, e per consegüent són a gran
10 provació e exaltació del stament en què aquell aytal viu e persevera. Ara
 és certa cosa que anch no fo per null temps stament qui tanta nobla
 persona e virtuosa hagués ne haja ne haurà com ha hagudes e ha e
 haurà l'estament chrestià; donques aquestas tantas e tan nobles
 persones e obres donen clar e cert testimoni al stament chrestià que ell
15 tot sol és subiran e noble e excel·lent sobre tots los altres staments. E
 que axí sia, que la sancta religió chrestiana haja haüda tanta sancta e
 nobla persona com dit és, proven-ho aquests attenant a deu spills o
 miralls de sanctedat que apparen en la sancta chrestiendat.
- E lo primer appar començant al cap de chrestianisme. E veges qui
 fou lo nostre Salvador e veuràs que tota nació qui conexença n'aja
20 haüda dóna a la sua sanctedat subiran testimoni, si-s vol aquells qui són
 passats en temps del vell Testament, axí com patriarques e prophetes,
 si-s vol aquells qui són venguts après, qui sien stats persones de
 consciència e tements Déu; hoc encara serrahins ne parlen fort alt e
 d'altres infeels, en tant que quaix tots concorden ab lo profeta Daniel,
25 en lo novèn capítol², que Ell és Sanct dels sancts. Aquesta matèria, per

stes, apparrà pus largament en lo *Novèn libre*, hon havem a posar largament la vida reverent sua e de la sua sagrada mare.

Lo segon spill appar si attens a la sua reverent mare, qui per tota generació és preycada beneyta axí com ella matexa ho pofetà, *Luce, primo*³. E aquella benedicció és de tanta excel·lència que a tota generació s'estén qui a ella reclama, axí com diu sanct Bernat^{3bis}.

Lo terç appar si attens als sancts a[77v]pòstols, qui foren les dotze primeres pedres del fundament de chrestianisme après lo Salvador, qui per lur meravellosa e virtuosa vida e per poder de miracles infinits e après per gloriosos martiris fundaren la sancta fe cathòlica.

Lo quart spill e mirall són stats los sancts màrtirs, qui són stats innumerables e tants que diu sanct Jerònim en lo pròlech del *Datari*⁴ que per quascun jorn de l'any se troben que·n foren martiritzats ultra vuyt-cents o nou-cents mília sinó solament per lo die de ninou. E és rahó special per què aquell die los gentils no martiritzaren negun sanct: hon deus saber que deyen que Ianus era un déu qui havia gran regiment e poder sobre totes les coses que hom feya entre l'any; per què, per tal que·ls endreçàs a fer lur prou per tot l'any, colien-lo ab gran reverència lo primer die de l'any e per ço aquell die no volien negú auciore ne fer neguna obra cruel. Fforen axí mateix aquests appellats per Déu de totes nacions, persones fort eletes davant Déu e davant tot lo món per vida e per fama e per miracles, qui tots donaren acabat testimoni a aquest sanct stament per lur sanch e per lur mort preciosa que subiranament e voluntàriament reheberen per amor de Jhesuchrist.

Lo quint spill sí és en los sancts confessors per tot lo món escampats, dels quals testifica sanct Paul *Ad Ebreos, undecimo*⁵ longament; e diverses altres ystòries nos informen en les excel·lents virtuts que aquests beneyts hagueren, especialment subirana humilitat e penitència e pasciència en lurs treballs, e·ns ensenyen com tota virtut resplendí en ells e com totstamps desitjaren morir per la amor del Senyor e com tostamps foren fervents a dar-li testimoni de paraula e de obra e per escampament de la lur sanch preciosa.

Lo sisèn spill sí és de les sanctes vèrgens. O, quin testimoni fou aquest tant gran e com apparia bé que era obra solament de Déu!⁶ Car d'altre no podia ésser si penses quina cosa era aquesta que les donzelles poques, sens anys molts e sens letres e quaix sens neguna humanal ajuda lexaven regnes, comptats, castells, viles, senyories e honors temporals e la glòria e los delits del segle e sobre natura fembril

65 contrastaven vigorosament sens tota pahor als prínceps del món qui les
 volien e les requerien ab tantes manyes e maneres e corrien a la mort ab
 tant de goig que era spaventament. Éran axí il·luminades e ardents que
 per exalçar lo Salvador e aquest sanct stament reprenien e corregien e
 disputaven públicament ab los tirants qui les martiritzaven e
 meynspreaven lurs turments axí com si fossen trufes. Cert, lo testimoni
 70 d'aquestas glorioses infantes era de subirana eficàcia e mostrava que ço
 que elles feyen e deyen solament ho feyen per special virtut de nostro
 Senyor Déus, qui per elles dava testimoni al seu Fill gloriós e a la sancta
 religió chrestiana.

Lo setèn spill sí és si vols considerar en special en alguns spirituals
 75 singulars sancts que la sancta església preposa per fort singulars e
 meravellosos. Prech-te que pens qui fo entre los apòstols sanct Paul e
 dar-t'à vijares que hanc null temps un pur hom no fou semblant en
 virtut de amor e en obres singulars que féu en aquesta vida, axí com te
 diu noblament Crisòstum en lo libre que féu qui s'apella *De laude*
 80 *Pauli*⁷, que diu que paria que [78r] fos àngel terrenal e hom celestial
 sobrepujant los altres sancts en qualque notable prorrogativa⁸. Attén axí
 mateix qui fo sanct Steve entre tots los dexeables de Jhesuchrist e pots-
 ho veure si ligs en los *Actes dels apòstols, capitulo vi*⁹. Nota axí mateix
 qui fo entre tots los altres màrtirs sent Lorenç e sent Vicenç¹⁰; entre tots
 85 los monges, aquell reverent e gloriós monsenyor sent Benet e, entre tots
 los grans doctors, mossenyor sent Augustí; entre tots los devots,
 monsenyor sent Bernat, qui dretament paria fornai encesa en alta
 devoció e elevació de sperit e dolçor spiritual; e, entre tots los nets e
 mundes, monsenyor sent Domingo¹¹, lo tocamet del qual fahia los
 90 altres mundes e casts; e entre tots los amants veges qui fou nostre pare
 monsenyor sanct Ffrancesch¹², lo qual la amor del subiran Senyor lo
 transformà axí en si dins en la sua ànima e après en lo cors que
 meravellosament portà dos anys ans de sa mort semblants plagues a les
 95 v plagas que portà lo nostro redemptor en la creu quant per nós pres
 passió, axí com la sancta mare església ho ha confermat e aprovat e
 manifestat al món per diverses decretals e bulles papals.

[86]

CAPÍTOL LXXXVI

*Qui posa alguns dels spills de chrestiendat, los quals són diversos
staments dels sancts hòmens, segons que ja ha tractat lo capítol pus
prop precedent*

5

Guarda¹, entre tots los hermitans, qui fou sent Anthoni² e tots
aquells que sent Gerònim recompta en lo libre que ell ne féu³, hon diu
que ell viu aquells tots en los munts de Egipte en son temps, e jutgaràs,
quant hoges ço que ell ne diu, que tots aquells beneyts més parien
àngels que hòmens.

10

Lo vuytèn spill sí fou dels grans contemplatius qui tostemps són stats
en la sancta chrestiendat, jatsia que vuy per los nostros grans peccats
aquell gloriós stament sia fort vengut a meyns. Car los hòmens del món,
specialment los ecclesiàstichs, a qui aquest sanct offici pertany més que
als altres, tots se són dats a la amor de la terra e de les honors del món e
als delits de la carn, la qual cosa és fort dolorosa de comptar e de hoir
per les rahons que y assignarem en lo *Sisèn libre*, quant parlarem dels
contemplatius. Emperò aquesta gràcia ha feta nostro Senyor Déus a
aquest sanct stament: que null temps no fou que dins ell no haja haüts
alguns grans hòmens e fort alts en sperit e sovín arrapats en les coses
celestials. Entre tots aquests, per stes, ha haüda special gràcia aquella
special serventa de Jhesuchrist, madona sancta Maria Magdalena⁴, la
contemplació de la qual si la penses veuràs que fou subiran testimoni
del stament chrestià; car, com los àngels per xxx anys e tots jorns la
levassen en l'ayre axí gloriosament com diu la sua sancta vida, negú qui

15

20

25

açò sabés no poria dubtar que l'estament que ella tenia no fos a Déu fort acceptable e fort car. Si vols a altres sancts attendre, guarda la Bíblia e les coròniques⁵ antigues e sent Jerònim en lo libre qui s'appella *Illustrium uirorum* e-l libre qui s'appella *Collaciones patrum* e aquell qui s'appella *Vite patrum* e lo *Flors sanctorum*⁶, e veuràs que aquest sagrat stament és axí confermat e aprovat per tant sanct testimoni que en ell neguna creatura no pot rahonablement dubtar.

Lo novèn spill és dels sancts doctors. E ací veges qui pot pensar [78v] la bellesa del jardí e de l'ort preciós de la sancta Scriptura, axí com davall havem a dir en la dignitat denovena⁷ de chrestianisme; e qui pot cogitar quanta saviesa ha nostro Senyor Déu escampada sobre tants meravellosos libres fets per los sancts doctors passats, en lo qual jardí nos és dada larga via e manera de salvar nostres ànimes, e quascú en quinque stament que sia.

Lo deèn spill sí és pensar en totes les altres sectes qui jamés foren ne són vuy en lo món. E veuràs que neguna no-s pot alegrar d'aquestas tan grans dignitats ne de neguna d'aquelles ne creu que null temps fos secta fora la chrestiana per la qual a defendre se posàs null hom scientment a mort ne en la qual jamés sia stada solament una obra miraculosa ne encara una de les excel·lències expresses per los deu punts o spills de present tocats.

[87]

CAPÍTOL LXXXVII

Qui impugna los dits spills de la religió chrestiana

- 5 Contra los demunt dits spills e corones e excel·lències del sanct
stament chrestia argüexen axí alguns, volents impugnar les coses tantost
dessús dites: e primerament dien que los chrestians no-s poden molt
alegrar en Jhesuchrist, car jamés no fou chrestia ne seguí lig chrestiana,
ans tostemps fou juheu e morí juheu e pres en sa vida tots los
sagraments e cerimònies judayques; och encara la nit que fo pres havia
10 feta la pascha segons la forma judayca. Lo segon argument és que
chrestians no-ls cal molt alegrar en special de madona sancta Maria, car
no fou chrestiana ne anch no legim que fos batiada. Lo terç argument
fan semblantment dels sancts apòstols dient que tots foren jueus e
galileus, axí com appar en lo segon capítol dels *Actes dels apòstols*, hon
15 havem que deyen les gents de diverses parts del món ajustades en
Jherusalem quant veyen los apòstols parlant totes lenguas lo die de
Cinquagesma: *Et non omnes isti Galilei sunt?*¹, ço és que tots los
apòstols eren de Galilea, la qual Galilea era porció de la terra dels
juheus.
- 20 Lo quart argument sí és de monsenyor sanct Pere e de sent
Bernabeu², que après la mort del Salvador tornaren judaïtzar e seguir la
lig judayca; la qual cosa no faeren si fossen vers chrestians, com la lig
chrestiana don fi a la judayca, segons que appar *Ad Galatas, quinto*³.
Semblantment ho legim d'alguns grans e famosos religiosos, axí com
25 appar *Actuum xv*⁴. Lo quint argument és que molts se donen gran

meravella com se pot fer que l'estament chrestia haja haüdes tantes
 persones axí notables e sia axí exalçat per tantes dignitats, què pot ésser
 que axí sia stat meynspresat per tanta excel·lent persona. Car nós legim
 30 que un apòstol dels principals, appellat Judes, tractà la mort del cap de
 chrestientat; lo segon notable hom fo dels dexeables e un dels elets per
 los apòstols a la guarda de les vídues ab sent Steve, qui havia nom
 Nicholau de Antiochi, axí com appar en los *Actes dels apòstols*, en lo
 sisèn capítol⁵, qui puy se partí legament de la lig chrestiana, car
 comunicà sa muller a tot om e dehia que axí-s devia fer; lo terç fo
 35 Contastí⁶, fill de Contastí primer emperador, [79r] qui lexà la vera fe
 chrestiana, axí com appar en les cròniques antigues; lo quart fou Julià⁷,
 qui fou religiós e puy emperador e perseguí molt chrestianisme.

Lo sisèn argument és de nacions diverses; car certa cosa és que en
 temps dels apòstols tot lo món rehebé Jhesuchrist en la fe chrestiana; si,
 40 donchs, chrestianisme és tan gran fet e axí fundat com dit és, per què,
 donchs, l'à desemparat axí tot lo món per la major partida? Lo setèn és
 per scismes diverses; car nós vehem en lo món diverses sectes de
 chrestians: alguns se appellen chrestians de foch, altres de la cintura,
 altres nastorians, altres jacobites⁸, qui, emperò, no aproven la lig
 45 chrestiana axí com nós la preïccam, e specialment los grechs, qui ab nós
 han grans conteses de gran temps ençà sobre los fonaments de la fe. Lo
 vuytè argument pren fundament del gran temps en què la sancta
 chrestientat fou perseguida, ço és per CCC anys, e dels grans prínceps
 qui lavors foren e diversos emperadors en Roma, qui tan sàviament se
 50 regien en lurs fets e ab consell de tant noble filosof e hom letrat; com
 se pot fer que ells veessen los màrtirs, hòmens axí perfets e sancts, e
 que·ls veessen sostenir axí virtuosament lurs martiris e que faessen tants
 miracles com feyen, que no-s convertissen a la fe chrestiana? Lo novèn
 pren fonament de diverses religions devotes, entre les quals és aquella
 55 qui s'appella dels manicheus, qui són hòmens tan exemplars e tan
 singulars e de tanta penitència, qui, emperò, tostemp impugnen
 chrestientat a la mort.

[88]

CAPÍTOL LXXXVIII

Qui respon al primer argument fet contra los spills chrestians

5 Al primer argument d'aquests, respon. E, quant dien primerament
que Jhesuchrist no fou chrestia, dic-te que parlant pròpriament que, axí
com la calor no és calda mas és principi e causa principal de tot
scalfament, axí Jhesuchrist no és stat chrestia, car chrestia devalla de
Christ per forma e vocal denominació, axí com cathalà de Cathalunya;
e, tot axí com català no és Cathalunya¹, aytanpoch Christ no és chrestia,
10 mas és principi e començament, forma e governament, dux, ley e
fonament de tota chrestiendat e vida e regiment e príncep principal
nostre.

No-res-meyns Ell instituhí e rehebé en sa persona reverent lo
chrestian baptisme, qui és porta de chrestianisme, e los principals
15 fonaments de chrestianisme Ell los ordonà. Axí mateix és cert que Ell,
per fer lo segon fonament principal de chrestianisme, donà
començament als altres sacraments de chrestianisme, axí com appar en
lo *Deèn libre* d'aquest volum, hon havem a parlar dels sancts
sacraments. Aprés és cert que Ell per sa gran dignació posà lo terç
20 fonament principal en chrestianisme, ço és la sua sancta preycació e
doctrina novella, qui era tancada dins la vella lig axí com l'infant dins lo
ventre de la mare e axí com lo fruyt dins la raïl e lo poll en l'ou d'on hix,
axí com diu sanct Paul² e diverses doctors altres. Per què, axí com la
umor seminal de la rael quant ve a son loch e-s converteix en lo fruyt no
25 és dit ne diu hom lavors que la humor se corrompa, ans lavors ve a

- acabament e a sa pròpria fi a què era ordonada, axí pròpriament vinent la doctrina del Salvador ja per axò no deu hom dir que la lig vella sia evacuada e lexada, ans pots dir vertaderament que lavors la lig vella fou complida [79v] e a sa perfecció, car és vengut ço que aquella significava.
- 30 E aquest sanct fonament féu Ell despuys dilatar per los sancts apòstols per tot lo món, qui per lur alta preycació e doctrina donaren gran lum a tota gent e puy aprobaren sa reverent doctrina per vigor de miracles e per escampament de sanch, car foren màrtirs en testimoni de lur sancta doctrina e vera preycació.
- 35 Aprés posà lo quart fundament principal, qui és la sua preciosa mort, qui és font, raïl e fundament primari e subiran de tota la purificació de peccats qui és en la sancta religió chrestiana, per la qual és ab nós reconciliat lo seu Pare gloriós e per la qual merexem aconseguir gràcia e misericòrdia e per la qual nos és uberta la porta de paradís, qui d'abans
- 40 era tancada a natura humana per lo peccat del nostre primer pare. E aquest tan alt misteri volch la sua dignació a nós ensenyar quant pengant ja mort en la creu volch que del seu sagrat costat nafrat ab lança exís cupiosament sanch e aygua, donant entenent que de la sua preciosa mort havia a pendre eficàcia e virtut l'aygua del baptisme, per
- 45 la qual són tots los peccats mortals e venials e original remesos a aquells qui-l reuben devotament, axí com longament havem a veure en lo *Deèn libre*, quant parlarem del sagrament del baptisme. Devia encara tot chrestianisme pendre fonament en la virtut de la sua preciosa sanch a créxer en mèrits a procurar gràcia e misericòrdia e salut perfeta e final.
- 50 Per què appar que Ell fou e és principal cap, ànima e vida e regidor de chrestianisme, en lo qual l'estament chrestià se ha a gloriejar més que en neguna altra cosa del món.
- No-res-meyns, per stes, com Ell fos pedra de cantó qui havia ajustar dues parts diverses, segons que diu sanct Paul *Ad Ephesios, secundo*³,
- 55 per tal se convenia que participàs queucom ab quascuna part⁴, ço és ab quascuna ley, ab vella e ab novella; ab la novella participà axí com a principal e a bastant principi e fahedor e conservador e cap e pare special d'aquella, mas ab la vella hac a participar en ses cerimònies e altres coses legals per moltes rahons. La primera sí fou per tal que per la
- 60 sua observància provàs la ley vella ésser stada divinal e bona segons lo temps per Déus ordonat en què devia córrer; e per açò provehí^{abís} ja contra les errors dels manicheus, qui vengueren despuys e dampnaren la ley e ls profetes. La segona rahó fou car, si Ell no hagués tenguda la

65 ley, donara rahó de escàndol als jueus e excusació que no-l
creheguessen, ans lo impugnassen, car tostemps pogueren dir: Per què
creurem nós a aquest, qui és contrari a la ley divinal? Per què fou
necessari que-s confirmàs^{4bis2} als juheus en lurs observàncies legals.

70 La terça rahó sí es car, segons que Ell mateix dix als apòstols,
*Mathei, quinto decimo*⁵, principalment era tramès a la casa de Ysrael a
reparar; donchs principalment se dech confirmar en les principals coses
a la casa de Ysrael, axí com és observància legal. E açò per tal que abans
los tiràs, car, segons que diu Aristòtil en lo libre *De generació, In*
*habentibus symbolum facilius est transire*⁶, ço és a dir que, quant
75 algunes coses axí com los elaments e semblants còrsors naturals han
entre si alguna semblança en lurs calitats, abans la una se converteix en
l'altre; e axí és en nostre prepòsit, car pus covinentment los jueus lo
podien hoir e seguir pus que era a ells semblant en la observància legal
e en lurs cerimò[nies]. La quarta rahó és car profetat era que quant
lo Salvador vendria que apparria en forma e stament fort humil e
80 simple, axí com Ysahies ho dix en LIII capítols⁷ e Zacharias en lo novè⁸;
ara certa cosa és que en res no podia ensenyar major humilitat sinó que
Ell, qui era Senyor, se subjugàs a la ley qui era dada als peccadors a
endreçar per venir a salvació, com Ell no hagués mester aytal directori.
La quinta rahó sí fou per donar a tot chrestianisme forma e doctrina de
85 perfeta obediència a nostro Senyor e als seus manaments; car, com
obediència aytal sia a Déu subiranament placent, per tal la volch Ell
ensenyar en si mateix, per tal que los altres hi subjugassen lo coll pus
voluntàriament e pus devota, pus que Ell mateix, qui era cap e Déu de
tots, la portà tostemps fins a la mort en la sua gloriosa persona.

90 Per aquestas coses apparen dos punts ací tocats e demunt
impugnats: lo primer, que lo Salvador és subirà e special pare de
chrestianisme e-l segon, que açò no contrastant fou juheu, car devallà
de Judes patriarcha⁹, nét de Abraam e fill de Jacob, del qual Judes los
jueus prenen nom, e tench e observà la lig judayca e fou fort rahonable
95 cosa que axí-s fahés, axí com damunt és dit tantost.

[89]

CAPÍTOL LXXXIX

*Qui respon al segon e terç argument fet contra aquell mateix
preposít*

5 E, quant dius al segon argument¹ que madona sancta Maria no legim
que fos anch chrestiana, dich que lo contrari appar per rahó e per los
doctors; e que la gloriosa Mare de Déu sia stada batejada e per
consegüent vera chrestiana axí appar per les següents rahons:
10 primerament, car certa cosa és que ella pres la purificació del temple
aprés XL dies de la nativitat del Senyor, segons que legim *Luce*,
*secundo*², e és cosa certa que la purificació aquella era sacrament legal
de la lig vella, lo qual pres ella sens necessitat que no havia, car, com
ella no hagués concebut per ajustament carnal ab home mascle, ans ho
15 havia per sola obra del sanct Sperit, axí com appar en lo loch dessus
al·legat³, per consegüent no havia mester aquell remey; e emperò ella lo
volch pendre per reverència de la lig del Senyor e a dar eximpli a tots de
obediència perfeta e de humilitat. Quant més, donchs, podem creure
que fou digna cosa e rahonable que prenés lo sanct baptisme, qui era
20 sacrament de la novella lig ordonat per lo seu beneyt Fill e pres en sa
pròpria persona ab tanta sollempnitat com fou aquella qui-s recompta
*Mathei, tercio*⁴.

25 La segona rahó sí és aquesta: car certa cosa és que après lo seu
gloriós Fill ella fou donada al món en mirall e a eximpli; per què era
rahonable cosa que les coses principals, axí com eren los sancts
sagraments ecclesiàstichs que lo Fill preposava a pendre a tot lo món,

que ella los presés primera per tal que los altres no u meynspreassen, ans hi fossen animats.

La terça rahó sí pot ésser aquesta: car certa cosa és que ella cercava per totes vies la honor del seu gloriós Fill. Pus, donchs, per preÿcació
 30 no·l podia honrar, car a dona no li és dat preÿcar, segons que diu sanct Paul *prima Ad Thimoteum, secundo*⁵, rahonable cosa fo que tot ço que lo seu gloriós Fill manà que ella ho aprovàs per [80v] obra, pus aquella obra principalment redundava en honor del seu gloriós Fill. Açò encara posen los doctors; specialment ho he legit en la gran e famosa *Suma* qui
 35 s'appella de Ast, qui fo frare menor, qui u diu en lo quart libre, en lo sisèn títol e en lo terç dubte⁶. La manera, per sters, com fou batejada podem piadosament creure, pus que la sancta Scriptura no la posa expressament. E diu-se que lo seu gloriós Fill la batejà ab les sues mans sagrades, en lo qual baptisme sens dubte hac multitud dels seus alts
 40 servidors, ço és dels sancts àngels, aquí ministrans per manera axí alta, axí reverent, axí pura, axí amorosa que no·s pot posar en scriptura, e més és matèria de pensar per cor devot que no és d'escriure ne de preÿcar.

Al terç argument principal⁷ ha solució aquí mateix, ço és en la dita
 45 *Suma* e en aquell mateix loch⁸, hon diu que los sancts apòstols foren tots batejats; e al·lega aquí la glosa sobre aquella paraula de sent Johan, *cap. xiii*⁹ *Qui lotus est*, hon diu aquí la glosa¹⁰: *His uerbis intelligimus baptizatos apostolos, etsi non legamus quomodo nec quando*, e vol dir que per aquelles paraules que Jhesuchrist dix en la cena als sancts
 50 apòstols, quant los dix que ells éran levats, entenia que tots los sancts apòstols foren batejats; e açò mateix diu que posa lo Decret¹¹ en la matèria qui s'apella *De consecracione*, en la quarta distinció, en los capítols *Quando ab Iherosolimis* e en l'altre qui comença *Si eos, qui sunt Augustinus*. Per aquesta matèria via appar que monsenyor sent Johan
 55 Baptista fou batejat e appar com tots los dexeables del Senyor foren batejats e vers chrestians, no contrastant que algunes vegades judaïtzaven per no scandalitzar los juheus novellament convertits, mas per suportar-los fins que fossen bé fundats, axí com lo capítol tantost següent declara.

60

[90]
CAPÍTOL XC

Qui respon al quart argument fet contra aquell mateix preposít

5 Al quart argument, qui posa de sent Pere e de sent Bernabé que
judahitzaven¹, pots dir que açò no u faheren per meynspreu de
chrestianisme, car subirans chrestians foren e per fundar aquest sanct
stament moriren; e mossènher sent Pere en special après lo Salvador fo
lo primer cap de tota chrestiendat e papa per lo Salvador ordonat; és
ben ver que axí com a bon pare e prelat, qui ab dolçes maneres vol la
10 ovella esquiva reduir ab bona manera al seu corral: com, donchs, ell
preycàs e perseveràs entre los juheus, per açò, per tal que no·ls
escandalitzàs, ans se confirmàs a ells, lavors ell servava entre ells
algunes cerimònies judahiques; car, si axí no u faés, los juheus, qui
sabien que ell era stat juheu, se pensaren que en meynspreu de la ley
15 per poca consciència visqués com a gentil e lexàs les cerimònies lurs, la
qual cosa fóra a gran escàndol, majorment en aquell qui era cap e prelat
de la lig novella. Per què ell, volent-los tirar de poch en poch, mogut per
caritat, tenia les lurs maneres en algunes coses.

20 Mas diràs que açò no pot ésser ver, car, si sent Pere faés axò per
caritat e per bon enteniment axí com dit és, no·l ne haguera reprès sent
Paul axí agudament com féu, car diu *Ad Galatas, secundo*² que en la
cara li stech ferm davant los altres dient-li: E tu, qui [81r] es juheu e
vius com a gentil, per què faç judahitzar aquests altres? Quaix que
25 volgués dir axí: E no has tu vergonya, qui has lexada la vida judahica e
has acostumat de viure axí com a gentil batejat e fet chrestia, que tu

quant es ab juheus visques axí com a juheu? Cert no fas com a bon chrestia ne com a bon pastor de chrestianisme. Per les quals paraules sent Paul li dava clarament a entendre que ell meynspreava la vida chrestiana que havia novellament començada e ordonava viure axí com
 30 havia acostumat quant era juheu, la qual cosa era abhominable a sent Paul. Ítem, diu aquí sanct Paul *quia reprehensibilis erat*³, ço és que sent Pere era digne de reprehensió, la qual cosa no fóra si peccat no fos o no y hagués; donchs sent Pere de fet lavors meynspresà chrestianisme.

Respon-te que no plàcia a Déu que l'hom aquell, plen del sanct
 35 Sperit e per lo Salvador elegit en digne cap de la església, jamés meynspresàs chrestianisme, ans volent-lo créxer tirava los jueus per la dita manera. E, quant dius que si axí fos sent Paul no l'haguera reprès tant lejament, responch-te e dic-te clarament que, si monsènyer sanct Paul sabés clarament la intenció de sanct Pere, no-l ne haguera reprès,
 40 ans pots creure que quant hac hoïda sa excusació li fou sufficientment satisfet. A aquesta fort reprehensió ajudà axí mateix molt la gran fervor e zel de la lig chrestiana que havia monsènyer sanct Paul, qui era axí gran que neguna cosa no podia sostenir qui sol un poch nafràs la ley chrestiana. E, quant dius que sent Paul diu que reprehensible era, dich-
 45 te que ver fou segons la sua extimació lavors; emperò, trobada la veritat, viu que aytal simulació a temps era bona e profitosa a la conversió dels jueus. Quant axí fos, per stes, que de fet monsènyer sent Pere fos reprehensible per aquella simulació, ben se poch fer, car peccar podia venialment; e culpa venial en aytal persona tan excel·lent ben fou reprehensible per aytal vexell de cosa eleta a Déu com era mossènyer
 50 sanct Paul, de la excel·lència del qual Crisòstum ne parla sens manera⁴.

D'aquesta matèria, emperò, és contravèrsia entre sent Augustí e sent Jerònim, car sent Augustí excusa sent Pere e sent Jerònim appar que diga lo contrari⁵. Emperò, pensant la excel·lència de monsènyer sent
 55 Pere e la alta intel·ligència de monsenyor sent Augustí, més me plau la posició de sent Augustí que de sent Jerònim quant a aquesta part.

[91]

CAPÍTOL XCI

Qui respon al quint argument fet contra aquell mateix propòsit

Lo quint argument¹ no ha en si neguna dificultat si attens açò que
5 posa. E, quant diu primerament que tanta persona excel·lent ha
meynspresat chrestianisme, dich-te que anch null temps hom excel·lent
no·l meynspresà. E, quant dónes eximpli primerament de Judes apòstol,
dich-te que la fi que ell féu e les obres que fetas havia d'abans te
mostren clarament que ell no devia ésser dit hom excel·lent, ans era
10 malvat ladre, horrible diffamador, detestable sacrílech, homeyer de pare
e de mare, abhominable incestuós, car sa mare hac per muller, e a la
mort del Salvador^{1bis} [81v] fou mercader infernal e traïdor renegat e
criminós de lesa magestat. Per què meresch ésser fet archa de diables e
penjat per lo coll e trencat per los budells e posat en cors e en ànima
15 enmig de la fornall d'infern².

E, quant al·legues lo segon hom notable, qui fou Nicholau³, dich-te
que aquest fo bon hom e qui rehebé lo sanct Sperit, axí com diu aquí
hon lo al·legues en l'argument. E bé u appar, que fou fort bo lavors, car
que en aquell temps dels sancts apòstols ell fos elegit per ells mateixs a
20 aytal offici com és guardar les vídues argument era que era bon hom.
Per stes nostro Senyor Déu, per mostrar les riqueses dels seus amagats
juýs e per posar en nosaltres agulló de temor axí que no·ns fiem per
negun grau ne per gran stament que hajam ecclesiàstich o setglar ne en
molta gràcia, jatsia que sia en nós de present, ne per gran sentiment que
25 hajam de Déu, mas, per tal que tostemps viscam ab pahor del temps

esdevenidor, per açò lexà caure aquest mesquí axí lejament, per tal que fos en eximpli de tots aquells qui après vendrien. Hon deus saber que, com ell hagués bella muller e vehés que molts se n' enamorassen, tement-se que a la fi no s' i poria donar consell que la fembra no fos per
30 molts enganada, volch-se-n honrar primer e vituperà-sse-n lejament, car quaix per una bestial desesperació preposà en son cor que-n faés bon mercat e que la prestàs a tot hom, e axí u féu de fet quant en si fou; volent-se guarnir que açò era ben fet, provave-u car ell dehia que totes coses devien ésser comunes segons lig de natura; com, donchs, la lig de
35 gràcia sia perfecció e acabament de lig de natura, segueix-se que en la lig de gràcia totes coses deuen ésser comunes e per consegüent devia ell e tot om comunicar les mullers als altres axí com les altres coses.

Emperò sa rahó valia poch; car, jatsia, segons que dien los sancts, les propietats de les possessions que are són d'aquest e d'aquell en lo món
40 fossen comunes en temps de ignoscència, emperò les mullers foren coses axí apropiades quascuna a son marit com ara són, e més si més se pogués fer, e açò per tal com aquesta propietat de muller representa la propietat que Jhesuchrist ha ab la sua sposa, ço és ab tota la sancta església cathòlica, qui axí és sua que Ell no la comunicaria a altre per
45 tot lo món axí com Ell per tot lo món no poria consentir que la comunitat dels fels chrestians, qui és la sua església, fos adúltera ne fornicària; e aquesta aytal representació és gran sacrament e misteri en lo sacrament del matrimoni. És encara aquesta comunitat axí una que Ell no-n vol sinó aquesta; e per tal diu *Canticorum, sexto*⁴: *Una est columba mea, una est perfecta mea*, ço és a dir que solament és una la
50 sua sposa, ço és tota la religió chrestiana, la qual és davant Ell axí dolça e plasent e ignoscent com la coloma e perfeta en si quant a ses leys e a sos fonaments. D'aquesta unitat, per estirs, direm pus longament en lo *Quint libre*, quant parlarem de la unitat de la sancta fe cathòlica; per
55 què ací bast ço que dit ne havem. Per totes aquestes coses appar que lo fundament de l'argument que fahia lo dit Nicholau era falç e nul-le; la qual falsetat no solament és contenguda⁵ per chrestians, ans encara per los filosofos, axí com apparrà en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem com segons la policia los hòmens se deuen apropiat [82r] les mullers e no
60 les deuen publicar; e açò per millor stament de la cosa pública e per millor regiment del món.

Vet què féu a aquest sperit de gelosia. O, quants ne ha al món qui per aquest bestial sperit viuen en gran dolor e-s donen a desesperació e-n

- vénen a dampnació! E és gran dolentia lur, car diu-se comunament que
65 de gelosia e de pahor qui més se-n vol dar més ne ha. No sies, donchs,
massa mesquiner ne massa sospitós, car si u ést aquesta malaltia
primerament a tu mateix ferirà e-t portarà a la mort; e lavors vendrà ço
de què-t temies, ço és que ta muller haurà a ésser ab altre, car per
ventura pendrà altre marit e tu seràs mort per ta dolentia⁶. Per què savis
70 hòmens tostemps deuen comanar a Déu e als sancts àngels les mullers
e, si res ne veen, lavors castiguen-les bé segons fur de la terra, car
quascuna terra ha son costum; si n'hoen dir lo contrari, no creheguen
tantost, car diu lo fill de Sirach, *Ecclesiastici xix*⁹⁷: *Qui cito credit leuis*
est corde, ço és que l'hom qui tost creu lo cor ha leuger e buyt de seny
75 e-s fa escarnir a tota creatura. Diu-se comunament que lo rossinyol no
canta sinó per gelosia e per tal canta més que més de nits, que par que
no gos apparèxer de die; axí los hòmens massa gelosos no gosen
apparèxer al món, car dóna-los vejares que tothom sàpia mal de lurs
mullers.
- 80 Per què per instrucció tua nota ací als uns notables: lo primer sí és
que, si tu t'ensenyes gelós molt a ta muller e li vedes que no faça axí ne
allí e que-s guart d'aquell e d'aquest, lavors la encendràs a fer pitgor, car
diu lo vers que *mulier prona rei que prohibetur ei*⁸, ço és que propietat
és de fembra aytal que tostemps és inclinada e voluntària a fer ço qui li
85 és vedat. Emperò, si li entens res a vedar, digues-li-ho no per manera de
gelós, mas per manera de persona qui s'enseny a voler-li gran bé⁹ e
que per ocasió de sa amor li ho dius e no per neguna suspita que hages
d'ella, e tostemps li parla per altres vies, que ella no perceba que per
gelosia parles; e encara tostemps te valria més que li fesses dir aytals
90 coses per altra persona en qui tu te-n poguesses bé fiar que no per tu
mateix, car tart és que en res que l'hom diga quant és mogut per gelosia
que ell hi puxa tenir manera.
- Lo segon notable és que quarts, si es gelós, que negú no u perceba
ni-t convertesques a guaytar ne a mesquinejar en paraules ab ta muller
95 ne a fer dolenties, car com dit és primerament faries mal a tu mateix,
que viuries tostemps trist e per consegüent pories tot seccar e tornar
tísich o encórrer en^{9bis} mort o gran malaltia, car diu Salamó,
*Prouerbiorum xvi*¹⁰: *Spiritus tristis exsiccata ossa*, ço és que sperit trist rou
los ossos, e més que més tristor de gelosia, qui és de les pigors tristós
100 del món. E, com sia força que aquesta tristor, si molt dura, haja a
conèxer ta muller, provocar-la has a meynspreu de tu mateix e tendrà-t

per hom dolent e mesquiner e tot fembril e, pus que haja avorriment de tu, tantost parlarà mal de tu a tota creatura e començarà a respondre-t mal e conexeràs que ha mal alt¹¹ de tu e lavors crexeràs tes dolors, car
105 hauràs dolor dins al cor per ta gelosia qui-t gitarà de seny e hauràs tostemp mal ab ella dins casa qui-t portarà a des[82v]peració e puy seràs envergonyat per mala fama de fora davant les gents, que no gosaràs apparer al món. Per què-t do de consell que null temps no dons ocasió a ta muller de haver ab tu gran contesa sens gran ocasió, car si u fas
110 finalment la pus àvol part ne serà tua. Ne per null temps de fembra ahirada no pots exir ab honor, car pert lo seny per la ira e fa tot ço que fa com a persona orada e tostemp contra aquell qui la provoca e consell al món no s'i pot donar.

Per què diu aquella trufa qui-s sol comptar del gran nigromàntich que, com ell pregàs lo diable que li obehís en tot ço que ell li manaria e li faés sa voluntat, dix lo diable: Totes coses faria per tu sinó una, ço és que per tu ne per hom del món no pendria muller. Rahó hi assignà aytal: Car, dix ell, si li fas¹² tostemp a sa guisa, saltar-m'à en la cara axí com a animal desfrenat^{12bis} e tostemp me tendrà subjugat e catiu; si no
120 li faç a sa guisa, diffamar-m'à per tot lo món e, si la vull corregir, com sia cosa desrahonada, aytant me valria parlar ab la paret; per què no me n'empatxaria per tot lo món. Per què pensa tu ací que, si donchs lo diable havia pahor de star ab fembra desfrenada o incitada e fervent en malícia, quant més tu. E és axí que, si perseveres que li faces molt de
125 temps endeny¹³, finalment axí com a desesperada faria tota malvestat; axí com lo gat quant se veu pres res no dubtaria, aytanpoch ne fembra fallona. Per què, com diu sent Pere en la sua *Canonica prima* en lo terç capítol¹⁴, per tal les ha Déus comanades a l'hom, qui ha rahó, per tal que les sàpia comportar e dissimular lurs misèries axí com a cares
130 companyones, les quals los hòmens deuen graciosament e amorosa tractar e informar que visquen virtuosament e que coneguen Déu e-l temen; car sovín per muller devota salva Déus l'om indevot, axí com diu sent Paul *prima Corintiorum vii*¹⁵. E creuria que tot hom qui bé vulla regir fembra ha mester gran seny; e, per gran seny que haja, sí à
135 tostemp molt a comportar, del qual comportar si u fas per amor de Déu has fort gran mèrit. E a aquesta cosa en special amonesta los hòmens del món monsènyer sent Pere en lo loch al·legat.

Aquest mesquí de Nicholau, donchs, te sia en eximpli en dues coses: la primera, que no visques gelós e la segona, que no-t confius massa de

- 140 neguna sufficiència ne gràcia que Déus te haja dada en aquesta vida
present, axí que jamés lexasses per axò la sua temor, car diu lo
*Ecclesiàstich cap. xxviii*¹⁶ que al punt que l'om lexa la temor de Déu
tantost cau tot en terra e en la sua ira e per consegüent viu l'om en gran
perill. Ne aquest no legim que lexàs chrestianisme, mas que peccà
145 mortalment axí com molts chrestians se fan vuy: jatsia pèccan contra lo
sanct stament, emperò ells lo reputen per sanct e per just. Axí fou
d'aquest, car, jatsia que la doctrina perversa d'aquest fos a Déu odiosa
quant en aquesta part, axí com havem *Apocalipsis, secundo*¹⁷, emperò ell
los fundaments de chrestianisme a ell expreses en aquell temps tenia
150 per sancts e bons e per dignes de gran reverència, ne legim lo contrari
enloch.

[92]

[83r] CAPÍTOL XCII

Qui en special declara quina fo la impugnació de Contasti e de Julià

5 E, quant al·legues la terça persona notable e generosa, ço és Contasti¹, fill del primer emperador chrestia, qui hac nom Contastí, que batejà sent Silvestre, dich que, jatsia que aquest fos fet heretge arrià, segons que legim, emperò null temps ell ne Arri, qui fou principi de sa heretgia, no faheren ne digueren que·l sanct stament chrestia no fos
10 fort meravellós, ans se confessaven per vers chrestians quesque fos de fet. E, com ell ne qualsevol altre digués contra la sancta chrestiendat lo sinistre, ja per axò lo sanct stament no·n valguera meyns ne a ell devia ésser crehegut, com fos hom lech e sens letres qui en los articles e fundaments chrestians subiranament alts no entenia molt ne la potestat
15 imperial que havia no li dava que ell pogués aquell sanct stament vilificar, lo qual son pare havia tant exalçat² e tant honrat que l'imperi havia dat al papa, cap de chrestiendat, e qui tant assenyalat miracle havia vist en sa pròpria persona quant fo guarit de la lebrozia per virtut del sanct baptisme, que pres per mans del demunt dit papa Silvestre e
20 per special consultació de monsenyor sent Pere e de monsenyor sent Paul, qui li éran apparaguts. Veges si·n feya millor creure al pare, qui fou hom de gran sanctadat e qui hac en gran reverència la sancta chrestiendat.

25 Quant és del quart que al·legues, ço és de Julià³, dic-te que aquest no fou persona notable e jatsia que fos emperador, car si guardes lo

libre de la *Istòria tripartita*⁴ aquí veuràs que aquest fou dels majors peccadors qui hanc fossen, car aquest primerament per pahor de mort que havia de Contasti⁵ emperador, qui alcís son frare, d'aquest Julià, se féu monge fentament e falsa e fench que era hom fort religiós e
 30 concebé en son cor que treballàs que fos emperador. E, com fos gran encantador, trobà de consell dels demonis que si se'n curava que u seria e, com fos fetiller, crech que axí seria de fet per tal quant li caygué dret sobre lo cap una corona de lor⁶ penjada entre dues colones ab fil. Lavors ab assistència d'alguns grans hòmens ab maneres falses fou levat
 35 emperador; e de present féu e après les següents malvestats: la primera, que de tots punts lexà nom de chrestia e en tant hac en abhominació chrestianisme que fahie-s appellar bisbe dels pagans. E per oÿ dels chrestians féu reparar excessivament sinagoga de jueus, e per miracle de nostro Senyor Déu exí foch dels fonaments qui guastà tota aquella casa
 40 e cremà molts de aquells qui la obraven; e-l die següent apparech lo senyal de la creu alt en l'ayre e lavors les vestedures dels juheus aparegueren senyalades del senyal de la creu fort spessament, e apparech aquí ab color negre⁷.

La segona, que avorria subiranament Jhesuchrist e l'appellava
 45 natzareu e fill de ferrer e-l nomenava ab grans escarns, e per tal a confusió sua los sancts hòmens li staven en la cara sens pahor, qui-l confonien lejament quant parlava contra lo Senyor. Sàpias que, com fos en Contastinoble, lo bisbe de Calsedònia appellat Maris⁸ lo vénch a veure si-l poria tornar a Déu e lo malvat de Julià [83v] fahia-se-n trufes
 50 e, com percebés que era cech, dix-li axí: Per què lo teu galileu, ço és Jhesuchrist, no pot ne-t vol ajudar que-t vehesses? E respòs lo dit bisbe: Lo meu Senyor m'à feta tanta de honor que m'ha tolta la vista per tal que los meus ulls no vegen tan scelerat ne tan endiablat hom com tu ést. Axí mateix, com un seu servidor demanàs per escarn a un sanct
 55 chrestia: Què fa lo vostre natzareu?, respòs lo sanct hom: Sàpias que lo Senyor meu apparella lo sepulcre per Julià. E aquell callà.

La terça, que volia tant de mal al senyal de la creu que per tot lo món no-l podia veure, ans lo manava desfer hon que fos. E per tal plach a Déu a confusió d'aquest malvat que, com una vegada sacrificàs a les
 60 ýdoles, dins la bèstia que sacrificava aparech lo senyal de la creu dins un cercle fet en manera de corona⁹. E, com tots los sacerdots de les ýdoles diguessen que allò era mal senyal a ells, car interpretaven-o que la creu e chrestianisme hauria senyoria general en lo món, aquest dix

65 que no volia dir açò, ans significava que Julià tancaria dins sa potestat e destrouiria chrestianisme; e dix gran falsia e los primers, veritat. Ítem, sàpias que una vegada, com caygués lo ros del cel sobre ell e los altres qui ab ell éran, cascuna gota de ros se tornava figura en forma de creu. Pensa ací com era trista la sua ànima.

70 La quarta, que enganat per sperit de supèrbia posà la error de Pictàgoras filosof qui dehia que les ànimes dels morts tornaven pendre novells còrsors, e que axí era que la ànima del gran emperador Alexandre era dins lo seu cors e per consegüent que havia a fer grans actes e meravellosos en lo món axí com aquell féu¹⁰. La quinta, que fou tan òrreu e tan vil ribalt que fahia coses que anch de negun vilà no les
75 hoïm aytals, car prenia los calzes e les patenes e les coses deputades al servey de Déu en la església e feye-y dessus ses legeses naturals. Per la qual cosa fou ferit per nostre Senyor Déu de letga plaga, car nasqueren-li molts vèrmens en les parts jusanas qui tota la carn li rohien¹¹; de la qual passió no poch jamés guarir per neguna medicina. E, com un seu
80 servidor¹² faés semblant, aytantost per special sentència de Déu la boca li tornà aytal com lo ces¹³ e aytal ús e servey li feya com lo çes. La sisena, que fou gran ladre e tiran, car stant mongo furtà tres olles plenes d'aur a una dona qui les li comanà en sa fe confiant que fos sancta persona¹⁴. Aprés, pujat a l'imperi, feya tolre als chrestians quant havien
85 dient-los que axí-s devia fer, car Jhesuchrist deya que aquell qui no renunciava a tot ço que possehia no podia ésser son dexeble. La setena, que fo ydòlatre qui adorava e sacrificava a la deessa que s'appellava Fortuna per tal que l'endrecàs en ses batalles e li donàs tostemp victòria.

90 La vuytena, que fo horrible perseguidor de la sancta mare església e aucís diversos màrtirs. Per què plach a nostro Senyor Déu fer venjança al seu Fill gloriós d'aquest malvat que axí-l perseguia en si mateix e en sos membres; hon deus saber que monsènyer sent Basili¹⁵, qui vivia en aquell temps, viu aytal visió, ço és que madona sancta Maria, stant alt
95 com a emperadriu en una bella cadira e-l mig de molts àngels en una església, dehia axí als àngels: [84r] Feu-me venir Mercurii, qui-m venge de Julià, qui tan lejament blasfema mi e lo meu Fill. E deus saber que aquí mateix en la dita església era soterrat un noble cavaller appellat Mercuri que lo dit Julià havia fet auciore per tal com aquell mantenia
100 Jhesuchrist. E lo cavaller per miracle special se levà e pres ses armes, qui demunt lo sepulcre penjaven, e ab lo cavall que Déu li hac

administrat soptosament apparech en Cesarea de Capadòcia; e, corrent
lo cavall contra Julià, ferí-l ab la lança e trocà-l¹⁶ per mig. E mentre
moria prenia de sa pròpria sanch e, tirant-la contra lo cel en l'ayre, deya
105 aytals paraules a Jhesuchrist: Ara m'às vençut, natzareu, ara m'às mort;
victòria has haüda de mi. E axí morí a aquesta letja mort. Aprés aquells
qui venien del stol, quant ell fo mort, comptaven com un cavaller strany
qui jamés no fou conegut l'havia mort. E per experiència trobà hom que
110 en la hora que sent Mercuri féu açò les armes no eren sobre son
sepulcre ne ell dins son sepulcre, e aprés la mort de Julià trobà hom tot
axí com d'abans¹⁷. Vet, donchs, aquest com és digne de creure dient mal
de chrestiendat, la vida del qual fou abhominable a tota creatura e la
mort, horrible a tot lo món.

*Qui respon al VI, VII, VIII e novè arguments fets contra aquell mateix
prepòsit*

- 5 Al sisèn argument¹, quant diu que moltes nacions han jaquida e
 meynspresada la sancta religió chrestiana, açò te vull atorgar e, quant
 dius que és mal senyal, dich-te que no u és o, si u és, devem dir aytanbé
 que sospitosa cosa és e deu ésser atorgat que Déu sia e que no dejam
10 ésser un Déu e que tot lo món adorava ýdoles e fort poch conexien
 Déu. Per què diu Jhesuchrist, *Mathei xxii*², que la multitut no és eleta,
 mas los poch, axí com ja és dit d'aquesta matèria en lo xvi capítol³; ne
 deu hom dar fe a molts quant hom veu que los poch qui són millors
 dien lo contrari, axí com és en nostre prepòsit.
- 15 Al setèn argument, dich que neguna d'aquelles sectes no dien mal de
 chrestianisme, car tots se appellen chrestians. Han, emperò, entre si
 qualsque scismes e distincions e ab nós mateix, emperò és cert que
 són hòmens sens letres e de poch afer, los quals Déus per amagats juýs
 seus ha lexats caure e perseverar en aquexes errors, axí com són cayguts
20 los jueus e ls serrahins en diverses follies que posen e preýquen axí com
 a fonament de lur crehença. Per què, ja per multitud de gent qui
 contra chrestianisme se leu, lo sanct stament no-n deu ésser
 meynspresat, pensats los fonaments dessús al·legats en los quals és
 fundat e als quals solament deus attendre si vols meynspresar tota la
25 multitut de gent qui contra chrestianisme parla.

Al vuytèn argument⁴, quant diu com se poch fer que per CCC anys tant savi emperador e tan bé aconsellats com foren⁵ en Roma no coneguessen lur pròpria error e és meravella que jutgassen los màrtirs errar qui tants miracles fahien davant ells, dich-te ací que creure en la chrestiana religió do és de Déu special. E, per tal com aquells emperadors éran hòmens plens de tots mals e de tots peccats e no volien hoir los sancts que Déus los trametia [84v] a lur il·luminació, ans los mataven^{5bis} tots, per tal nostro Senyor Déus no·ls volch il·luminar, ans los lexà ésser axí encegats que los miracles que feyen los sancts tots
 30 los meynspreaven pensant-se que tot fos il·lusió o fet per art del demoni; ne la saviesa mundanal ne los consells que havien se estenien a açò, car no tractaven sinó de la pompa e honor e stament del món, qui més los empatxava a veure veritat que no·ls hi endressava. Plach axí mateix a nostro Senyor Déu que la sancta chrestiendat axí començàs, ço
 35 és per moltes e grans persecucions, per tal que lo seu fonament fos pus segur e pus fort en començar en subirana dejecció e humiliació e en fort virtuosa vida e sancta; devia encara axí començar car axí havia Ell començat vinent al món e sabia que pasciència e humilitat, qui han gran exercici e creximent en la persecució que sofferen los amichs de
 40 Déu, són notable fonament en quascun edifici spiritual e specialment en la sancta religió chrestiana.

Al novèn argument⁶, quant parles dels manicheus, dich-te que aquests no foren jamés chrestians, per què l'argument no és a prepòsit, ans aquests són infels qui posen les majors oradures e bestialitats del
 50 món, segons que ensenya monsenyor sanct Augustí en lo libre qui s'appella *Contra Manicheos*⁷, car ells entre les altres oradures que dien posen dos déus; e dien que la un és començament del mal e l'altre del bé, axí com havem a dir largament en lo *Quint libre*, quant parlarem de la unitat de Déu. E dien que aquests dos déus són contraris entre si
 55 mateix; en la qual posició ensenyen que són hòmens bestials e sens neguna abtesa. Aquests dampnen los sancts prophetas e lo vell Testament, e contra lo Salvador nostre dien que no fou nat de verge e que hac lo cors fantàstich. Aquests meynspresen núpcies e matrimoni e adoren-se entre si mateix, dién que l'esperit de Déu és en ells, per què
 60 aquell qui l'ha deu ésser adorat. Dien innumerables blasfèmies contra nostro Senyor Déu e contra los sancts sagraments ecclesiàstichs. E los frares nostres qui stan en Bosna⁸ e preÿquen aquí contra ells m'an dites e ensenyades altres terribles malvestats que aquests posen. Emperò

65 bé·ls conech monsènyer sent Augustí, qui, com en lur secta hagués
 algun temps stat, per virtut de nostro Senyor Déu il·luminat los lexà e·ls
 meynspresà e fugí a la sancta religió chrestiana e féu contra lurs
 malvestats special libre qui s'appella *Contra Manicheos*, axí com dit és.
 Ne hages fiança en lurs aspretats ne penitència, pus que y fall lo
 fonament de vera fe chrestiana, sens lo qual negú no pot plaure a Déu,
 70 axí com diu sent Paul *Ad Ebreos*, *undecimo*⁹.

Sàpias que, com en terra de Bosna, qui és après Ongria, un frare
 menor entràs en un gran foch e y stigués vestit per gran peça sens
 neguna lesió e açò per confirmació de la sancta fe chrestiana davant un
 gran príncep d'aquella terra e davant los manicheus, qui la dita fe
 75 impugnaven, emperò hanc negú d'ells no gosà fer semblant, ans se
 n'anaren tots envergonyits e confusos¹⁰. Veges, donchs, què devem nós
 presar meynspreu d'aquests aytals ne si parlen contra la fe chrestiana,
 com sien persones dubtoses de lur secta e plens de sperit de ypocresia e
 sens negun fonament [85r] de veritat; ans lur meynspreu és gran honor
 80 a nós e lur lahor és vituperi, axí com s'és de quascun hom malestruch,
 car amistats d'aytals és gran infàmia e vituperi a aquells qui les han e les
 volen, e lur enamistat és gran glòria e honor, axí com la Scriptura¹¹ nos
 ho ensenya.

Per què appar que sta en sa valor e força la terça rahó que aquests
 85 feyen demunt¹², per la qual entenien a provar la altesa de la sancta
 religió chrestiana per testimoni de tanta sancta e notable persona com
 la dita religió havia haüda en si.

[94]

CAPÍTOL XCIII

*Qui posa la quarta rahó que los demunt dits theòlechs han feta a
provar la excel·lència del stament chrestia*

- 5 La quarta rahó principal¹ d'aquests qui argüexen per confirmació del
sanct stament chrestia és aquesta qui ja en substància fou tocada
demunt e hac fonament de sent Bernat². E dien axí: que tanta gent com
és chrestianisme haja per sola amor e honor de nostro Senyor Déu
elegida ley axí repugnant e contrària a les inclinacions naturals e a coses
10 sobre enteniment a creure, açò no pot ésser sinó obra de Déu per
special vocació e gràcia de nostro Senyor Déu. Com, donchs, la
chrestiana religió sia aytal, segueix-se que ella és per nostro Senyor Déu
instituída e cové que per gràcia sua sia aquella qui és; e que aytal sia la
sancta religió chrestiana appar-ho si penses què creu, e veuràs que
15 coses sobre tot enteniment, axí com appar a tots aquells qui entenen lo
Credo in Deum, en què-s contenen los principis e articles e fonaments
de la sancta fe cathòlica.
- Axí mateix appar la gran arduïtat e granesa de la dita religió
chrestiana si penses què mana, e veuràs que mana penitència e
20 turmentar la carn e confessar tots los peccats e restituhir les injúries e
amar sos enemichs de bon cor, no voler venjançes, no amar lo món ne la
sua vanitat e axí de moltes altres coses qui són fort difícils a tota
persona del món. Per què appar que acordar-se de fer aytals obres e
coses ha a venir en l'hom per gràcia de Déu special, e la religió
25 chrestiana, qui aquestes coses preÿca e mana, de Déu à ésser per força e

per Ell sol principalment mantenguda e plantada e per res no pot venir
d'altra part.

[95]

CAPÍTOL XCV

*Qui prova que la dita rahó no valla res ne haja fundament ne
eficàcia*

- 5 Contra aquesta rahó proven alguns que no valla res, en quant prova
la excel·lència de chrestiendat per tal quant diu que mana coses fort
àrdues e difícils e penals; car, si aquest fonament és bastant a açò a
provar, segueix-se que la millor secta qui al món sia és aquella de
10 Mafumet, per tal quant preÿca e ensenya coses fort difícils e penals a la
persona. Hon deus saber que secta serracènica sí posa e mana moltes
coses fort difícils.
- 15 La primera sí és circumcisió, qui és cosa fort penal e terrible, axí
com legim *Genesis xxxiiii*^{o1} de Emor e de sos fills e vassalls. La segona
cosa sí és que mana abstenir de vi, qui és cosa fort penal, e per lo
20 contrari appar que beure vi, majorment a aquells qui han molts raïms
axí com ells [85v] han, axí mateix appar fort penal^{l^{bis}} per tal com és fama
general que vi és abeuratge natural de natura humana segons l'estament
corrupt; axí mateix que·ls hi endueix la noblesa d'aquesta liquor, qui
és en si fort preciosa e a lurs carnalitats fort ajudant, car diu l'apòstol
25 *Ad Ephesios, quinto*², que en lo beure vi sta la luxúria; alegra axí mateix
fort l'hom, segons que diu lo psalmista³, la qual cosa requeren molt
serrahins axí com a sectadors dels epicuris; no-res-meyns lo vi és fort
concordant a natura humana, segons que diu Avicenna⁴ e experiència
qui·ls ensenya a molts d'ells que usar lo vi és cosa fort delitable; e per
consegüent la abstinència los deu ésser fort penal e afflictiva. La terça

cosa difícil que mana és que vagen vestits ab amples vestedures, ço és ab almexies⁵, la qual cosa en temps de fret és fort dura. La quarta sí és que mana abstenir de porch e de sanch e de cosa per si matexa morta. Ara certa cosa és que porch e carnsalada e sanch sua axí mateix són coses plasents de menjar e delitables.

[96]

CAPÍTOL XCVI

Qui respon al primer argument fet en lo precedent capítol

5 A aquests arguments responent dich primerament que, jatsia que les
dites coses sien forts e difícils en si, emperò pensada la vil e
corrupuda intenció d'aquell malvat Maffumet, qui les manà als
serrahins, veuràs que aquestas coses finalment tornen a pompa del
setgle e a viltats e no a glòria ne a honor de nostro Senyor Déu, la qual
10 principalment entén la lig chrestiana en tota cosa difícil que haja
manada, e après hi entén bon stament de les consciències dels
chrestians a conservació de la cosa pública.

 E, quant dius primerament que Maffumet manà circumcisió,
responch-te que aquesta ell no manà per neguna amor ne honor de
Déu, mas manà-la per tal que la sua lig fos aprovada més e reputada pus
15 digne en quant concordava en lo principal, ço és en la dita circumcisió,
ab la lig judayca, qui era fort famosa e fort antiga e dada per nostro
Senyor Déu. Moch-li axí mateix açò: car ell pensà que, si los serrahins
servaven circumcisió, que los juheus serien tostemps pus favorables a ell
e a son poble si havien los fonaments de lurs ligs semblants. E, axí com
20 pensà, axí és fet, car los juheus més amen vuy los serrahins que no fan
als¹ chrestians per açò e per moltes altres rahons.

 La primera, car los serrahins són nats de Ismael², frare de Ysach, del
qual Ysach són exits los juheus; per què appar que entre ells haja
parentesch de cosins germans en quant los juheus devallaren de l'un
25 frare e los serrahins de l'altre. La segona rahó sí és car lo aràbich e

l'abraych se concorden molt; rahó és car los juheus marchaven³ ab Aràbia, d'on fou natural Maffumet de Mecha. E per tal aquests dos vocables, ebraych e eràbich, per unes matexes letres se scriuen, jatsia que no hagen un mateix loch e orde en la un vocable e en l'altre. E
30 aquesta és la rahó per què en molts lochs del món entre chrestians los juheus parlen aràbich e algaravia⁴, no contrastant que los chrestians parlen altre lenguatge. Comunament veuràs [86r] axí mateix que los serrahins pelegrins entre chrestians van posar a hostal de juheus ans que a hostal de chrestians; axí mateix ho veuràs per lo contrari. La terça
35 rahó és per açò qui damunt és dit, car en moltes coses los serrahins se convenen ab los juheus més que ab nós, axí com davall veuràs⁵.

Vet, donchs, com Mafumet no per austeritat, mas per guanyar amistat dels juheus e favor a son poble, manà circumcisió, e no per amor de penitència ne per lahor de Déu ne per neguna fin virtuosa.

40

[97]

CAPÍTOL XCVII

Qui respon al segon argument e III e quart d'aquell mateix capítol

5 Al segon argument¹, com dius que Mafumet manà altra cosa fort
àrdua e difícil, ço és que los serrahins no beguen vi, dich-te que açò no
ho féu per amor de Déu ne per neguna intenció meritòria, segons que
posa aquell gran doctor dels frares menors, mestre Alexandre d'Ales, en
la quarta part de la *Summa theològica*², en la matèria de dejuni, en la
qüestió hon demana qual és pus loable abstinència o de carn o de vi.
10 Diu aquí en la posició de la qüestió que Mafomet manà que los
serrahins no beguessen vi per tal que la lur secta més duràs, car, com
los serrahins sien fundats en terra calda en la qual lo vi ben colt cresque
en gran excessió³ molt fort e poderós, si los serrahins, donchs, qui no
són abstinentes ans amen la gola e totes voluptats, usaven de beure vi,
15 tantost serien embriachs e barallar-s'ien per no res e axí se aucirien;
aprés que no-n serien tant disposats a regiment de la terra ne a defendre-
la dels enemichs ne a dar consells en lurs cassos necessaris. Vet què-l
moch a vedar-los lo vi, e no per amor de Déu ne temprança virtuosa axí
com fan los chrestians quant se abstenen de vi en lurs dejunis e vigílies
20 devotes e specials.

 Al terç argument, de lurs vestedures amples, dich-te que açò no u
manà ell per penitència, ans los torna en delit, car la terra és calda e
mils reheben oreig e frescor quant les vestedures són amples. Són-ne axí
mateix pus dispòsits a encendre si mateix a les turpituts e viltats
25 carnals mostrant leugerament sens vergonya la carn nua. Axí mateix ne

són pus disposts a lavar-se la persona pus sovín sens treball, car, com ells amen molt laveigs^{3bis} d'aygua, gran treball los seria portar les vestedures stretes per tal com tota vegada se haurien a despullar, la qual cosa no cal ara.

- 30 Al quart argument, quant dius que manà abstenir los serrahins de carn de porch e de sanch, dich-te que féu-ho per aquella matexa rahó per què havem dit que manà la circumcisió, ço és per favor de son poble e per special conjuncció ab los juheus, ab qui los arabis⁴ havien special amistat. Si dius que aquesta rahó no val res, car en temps de Maffumet
- 35 los juheus ja éran catius e per tot lo món escampats, com ell vengués après Jhesuchrist almeyns DC anys passats o més, què, donchs, calia desitgar ne ordonar a ell coses per què los serrahins fossen favorejats per los juheus?, cert no appar rahonable cosa que per açò se degués moure, respon e dich-te que, com los juheus fossen prop de Aràbia, per
- 40 tal los aràbichs sabien gran part de lur ley e de lurs scriptures. [86v] Ara, los juheus havien profecia que dehia, segons lur exposició, que Messies devia venir e ls devia exalçar sobre tota nació e regne qui al món sie; per què Maffumet pensava que axí fos veritat e que per lur favor e que per lo aveniment de Messies son poble seria fort exalcat.
- 45 Aprés que ell sabia que tot lo món havia haüda tostamps en gran reputació la lig judayca per tal quant era stada dada per nostro Senyor Déu ab fort grans senyals e miracles, e après que era stada dada en Aràbia, ço és en lo munt de Sinahí, qui és aquí situat; que, donchs, veés que la ley fos en si tan alta e dada per Déu en sa terra natural, crehia
- 50 que, si la ley que ell dava als serrahins havia gran concordança ab aquella dels juheus, que tostamps ne seria més reputada e per los juheus més amada en quant la reheberen en terra de serrahins. E deus saber que lo malestruch de Maffumet no solament vedà als serrahins que no menjassen carn de porch per aquesta rahó, mas dix-los que per
- 55 tal no volia que-n menjassen car era bèstia inmunde per son principi natural, e açò per tal quant dix que après lo diluvi era stat creat de la femta del camell⁵ e per tal los podia assignar rahó per què lo porch ama⁶ tant fanch e soll e coses letges e pudents, dient que tota res ressembla al loch d'on ve e al principi d'on ix axí com vehem en les altres coses
- 60 naturals.

[98]

CAPÍTOL XCVIII

D'on fou Maphomet e com obtench regne

5 E, per tal que mils veges qui fou aquest malvat Maffumet ne quina
fe li deu ésser dada, deus saber d'ell alguns punts qui summàriament
contenen tot son mal procés e tota sa mala vida. Lo primer punt sí és
que aquest malvat Maffumet fou natural de la terra de Aràbia, de la
ciutat de Mecha, e vénych en l'any de la nativitat de nostro Senyor quant
10 comptàvem DCXIII¹, regnant en l'emperi de Roma Eracli e Cosdroe en
Pèrsia², en lo qual temps vénych sent Ysidre, gloriós doctor en Spanya³.
En aquest temps, donchs, vénych lo dit Maffumet, lo qual era en sa art
mercader, hom fort astut e savi en la prudència mundanal; e après art
de nigromància e fou gran encantador. E, com la gent comuna aquella
15 fos fort brutal e vehés que aquest fahia aquelles obres fort meravelloses
com ell los dava a entendre ab sos encantaments, staven tots spaventats
dubtant que ell no fos qualque persona tota divinal; e ell dava-los
entenent que era profeta que Déus havia tramès en la terra a preÿcar lo
seu poble perquè hagués salvació. Vehent ell, donchs, que lo poble lo
20 tenia per tan meravellós e li dava gran honor e havia gran seqüela,
mogut de sperit de ambició e de supèrbia, proposà en son cor que fos
rey e gran senyor en lo món.

Lo segon punt és aquest: que, despuys que aquest hac concebut que
fos rey, ell posà en son cor de auciore en quinaque manera totom qui li
contrastàs a sa intenció o qui digués que ell no fos tramès per Déu. Per
25 aquesta rahó féu innumerables homeys e ladro[87r]nicis e infinites

- malvestats e falsetats tantes que no y ha compte. Hon deus saber que ell tractant que pujàs en stament real ajustà ab si grans companyes de diverses nacions ab ses grans trafegueries, e ab ses astúcies e incantacions dava-los a creure que ell era ultra hom, quaix una gran
- 30 cosa tota divinal e celestial. E açò attenant una gran dona vídua appellada Cadican⁴, que senyorejaba una província appellada Corrocònia⁵, per fortificar e ennobleir si matexa pres-lo per marit e fonch fet príncep d'aquella terra per aquesta manera.
- Obtengut, donchs, aquest principat, preposà en son cor de tractar
- 35 que fos rey de tota Aràbia e viu que no u podia obtenir per poder, car aquí havia alscons prínceps majors que ell. Pensà-s que-s fenyés per tota Aràbia que fos propheta tramès al món per nostro Senyor Déu, axí com ja havia dat a creure a aquells de la ciutat hon era natural; per tal cogità que a tot lo món donàs a concreure que ell era aytal, e açò per moltes
- 40 vies. Primerament per falsos miracles, dels quals ja n'avem dits alscons damunt en lo LXIII⁶ capítol; après ho volch provar per apparició del sanct Sperit, car, com hagués nudrida una coloma qui li menjava en la orella, axí com ja dixí damunt, deya que la dita coloma era l'Esperit sanct qui li parlava secretament lavors quant la dita coloma venia; après, com fos
- 45 per nostro Senyor ferit de mal de caure, quant li venia aquella passió dehia que l'àngel Gabriel li apparaxia e dehia que, per tal quant no podia sostenir la sua claretat e la sua gran bellesa, per tal caïa axí. E, com la gent aquella fos simple e grossera, creech-ho; en tant que per pahor o per amor ell se subjugà tot lo regne de Aràbia e fou appellat
- 50 entre ells lo gran rey e propheta per Déu tramès al món.

[99]

CAPÍTOL XCIX

*Com Maphomet donà leys als serrahins e volch molt loar los caps de
les altres leys principals*

- 5 Obtengut, donchs, lo regne, tantost donà leys e posà en son cor que
faés novella secta ab novelles custumes qui tostemps hagués memòria
d'ell; axí que, pus que havia haüda glòria de honor real¹ en sa vida, que
la hagués axí mateix per fama perpetual. E, per tal que la secta aquesta
10 duràs tostemps e fos en si pus fort, pensà que la compongués de les pus
altas e famoses dues sectes qui éran al món, ço és de chrestiana e
ebraica; e per ço que no ofenés la una ne l'altra posà que tothom
appellat en quascuna d'aquestes leys e qui la observàs se podia salvar en
aquella que tenia; e, per tal que de quascuna d'aquestes sectes hagués
15 favor, aprovà molt e loà los caps de les leys damunt dites e dix que
Moysès, cap de la lig judayca, era stat sanct hom e alt profeta de Déu.
Dix axí mateix que Jhesuchrist, cap de chrestians, era stat encara
molt major e lo millor e pus virtuós hom qui jamés fos e que Ell fou fill
de dona verge, nat d'ella per obra de Déu sens comixió de negun hom,
e que era nat per lo costat de la dita verge, e açò per tal quant Déus no
20 volch que tan sanct hom nasqués per loch tan vergonyós axí com nexen
tots los altres hòmens. Dix, emperò, que no [87v] era stat Déu axí com
los chrestians dien ne era stat mort per los juheus ne era ressuscitat²;
rahó sí era car, los juheus volent-lo auciere, ell los desparch e pujà-
sse-n en cors e en ànima al cel e lexà aquí hon lo volien pendre los
25 juheus un altre hom semblant a si mateix, lo qual los juheus aucieren

cuydant-se que fos Jhesuchrist. E posà en lo seu *Alcorà* que Jhesuchrist fou de tanta excel·lència que stant infant creà los aucells del lim de la terra; axí mateix posà moltes excel·lències de la Mare de Déu.

- 30 De si mateix, emperò, scrivi un gran libre³, axí com aquell qui era fill del pare de monçònega⁴, qui contén moltes falses visions fort grans, en què posà com li apparech l'àngel sent Gabriel e-l manà⁵ per tots los cels e com li foren fetes aquí infinites honors per los àngels; e après diu que viu nostro Senyor Déu, qui-l benehí e li donà grans dons e li féu grans promissions, e diu que li fou ensenyada pena e glòria e d'altres amagats secrets de Déu. Emperò, com lo libre aquell no contenga sinó pures
35 falsies e oradures, segons que clarament pot conèixer tothom qui seny haja, per tal no n'é volgut ací posar res, majorment car és gran libre. Après féu un altre gran volum qui s'appella *Alcorà*, en lo qual parla en manera d'om exit de seny o qui és endiablàt o embriach, car aquí ha
40 paraules sens orde e sens cap e sentener mesclades ab tantes falsies que no y ha compte ne fi. E aquí trobaràs les leys e manaments que ha dades als moros, de les quals summàriament n'é posades açí les principals.

[100]

CAPÍTOL C

Quines leys posà Maphomet

- 5 Les leys en suma són aquestas: la primera, que tot son poble crehega
que és un Déu tot sol, totpoderós, creador de totes coses. La segona ley
sua és que sia feta circumcisió dels mascles en tot son poble. La terça és
que no mengin carn de porch ne sanch ne cosa per si matexa morta. E
aquestas tres leys hac dels juheus. Als chrestians volch ressemblar
quant en la primera ley, en què concorden ab los juheus, e ab lo lavar si
10 mateix, jatsia que la manera del lavar sia diversa, car los chrestians
prenen lavament de baptisme solament al començament quant vénen al
chrestianisme e ell mana als serrahins fer laveig¹ sovín, specialment en
temps que deuen orar²; e lavors vol que-s laven per tots los membres del
cors per tal que sien pus mundes davant Déu, axí com si nostro Senyor
15 Déu atenia a la inmundícia corporal e no principalment a la spiritual.
- De si mateix ne posà algunes altres. La primera, que los serrahins
hagen en reverència lo divendres, axí com los chrestians han lo
dicmenge e los juheus han lo dissabte, ço és que en aquell die deuen en
special orar; emperò no són tenguts colre ne de abstenir-se de fer
20 fahena. Aquest se elegí ell per tal quant les gentes d'Aràbia colien aquella
planeta qui s'appella Venus³ en loch de Déu e no-ls volch tolre de tots
punts lur mala custuma per tal que no-ls agreujàs⁴ massa, car bastava-li
pus l'avien com a Senyor e l'havien en reverència e honor en les
principals coses que los manava. Instituhí encara axí lo divendres ésser
25 tengut honorablement per tal quant volch que la [88r] sua secta hagués

- die special deputat a Déu, axí com l'avien la juýga e la chrestiana. Manà axí mateix que orassen envers migjorn, pus que los chrestians oren a orient e los juheus a occident, e manà que orant faessen moltes genufleccions e de braços e de mans e de cara envers lo cel. Manà que
- 30 dejunassen un mes entegre l'any, e creu que ab les majors calors de l'any⁵; e no deuen menjar de tot lo die, mas de nits aytant com se volen; ne de die deuen lavors anar a lurs mullers per carnal acostament. Emperò no obligà los malalts al dit dejuni.
- Ordonà⁶ axí mateix que quascú puxa haver quatre mullers ensemps e
- 35 l'om pot a quascuna d'elles rebutgar tres vegades e altres tres vegades les pot reहेbre e no pus. D'altres fembres, axí com de comprades o de catives, ordonà que-n puxen haver tantes com se vullen e ordonà que les pusquen puy vendre si donchs no les han emprenyades. Poden encara, segons statut seu, pendre mullers de lur linatge per tal que en loch del
- 40 mort puxen fer fills qui sien atribuïts al mort. Statuí encara que tot om qui faça adulteri, si la fembra consent, deuen ésser abdós lapidats e qui fa força a altre no maridada prenga vuytanta assots. Emperò Maffumet los dix que Déus li havia revelat que ell en sa persona podia francament anar a tota fembra que-s volgués, e açò per tal que engendràs a Déu
- 45 hòmens semblants a si mateix axí com hòmens virtuosos e profetes de Déu. Ítem, posà que Déus li havia revelat que, si algú rebutgava sa muller, que aquella rebutjada fos d'aquell qui la volria reहेbre.
- Ítem, ordonà que tot ladre per la primera vegada e segona fos punit ab batiments, a la terça vegada manà que li fos tolt lo puny, a la quarta volch que li fos tallat lo peu. Ítem, manà anar^{6bis} son poble ab almexies
- 50 amples e que sobretot se guardassen de beure vi, dient-los que lo vi és tan perillosa cosa que los àngels se-n torben quant devallen del cel si no s'i guarden per guisa que no-n beguen tant ne quant. Manà que, si fer-se podia, quascun any visitassen la sua casa, qui és a Mecha, e aquí adorassen Déu e aportassen vestedures sens custura; creu que ja-n
- 55 tenguen aquí mateix d'aytals los lurs alfaquins e sacerdots. E manà que mentre circuïrien la dita casa que gitassen pedres detràs ab la mà e que les se passassen detràs pel mig de les cuxes per apedregar lo diable. Dien los serrahins que aquella casa hon ell jau a Mecha féu Adam⁷ per
- 60 aorar a sos fills e que aquí oraren Abraam e Ismael, lur pare⁸; dien, emperò, ells que Maffumet de part de Déu donà la casa aquella per adorar Déu a tots aquells qui serien de la sua secta. Les quals coses són monçonegues grans e notòries a totom entenent res en aquesta matèria.

65 Dien que donà-los senyal de mà⁹, lo qual fan en lurs senyeres per
 memorial seu, car l'àngel Gabriel e tots los stols celestials lo preneren
 per la mà quant pujà en paradís. La mà encara és e pot ésser senyal a
 ells de monarchia general que los serrahins haurien sobre tot lo món.
 Açò, per stes, és falç, car null temps secta serracènica no hac general
 monarchia; hon, jatsia que Miramoli¹⁰, gran serrahí, desefiàs tots los
 70 reys chrestians, emperò a gran confusió sua fou vençut après de
 Granada¹¹ per los quatre reys chrestians d'Espanya, ço és per lo rey de
 Castella e de Aragó e de Portugal e de Navarra¹². Ffan axí mateix senyal
 qui s'appella¹³ [88v] de Salamó en lurs senyeres; e rahó n'an car per
 75 nostros peccats ells tenen lo temple qui s'appella de Salamó, qui és en
 Jherusalem, qui totstamps entre los de tota aquella terra és stada la pus
 assenyalada cosa qui sia en lo món. Ffan axí mateix senyal de luna, car
 axí mateix rahó n'an, segons que dien, e la rahó appar en ço que posen
 que la luna fon fort amiga de Maffumet en tant que s'enclinà fins a ell
 en terra a donar-li honor; per què és digne que hom la port e la pint e la
 80 tenga pintada, segons que dien, pus ella hac memòria d'aquell tan gran
 profeta de Déu com fou Maffumet. És encara la luna mare de les aygües
 e de totes les coses humides, segons que posen los naturals. Ara, aygua
 és cosa que serrahins amen més a lur empriu que cosa que sia al món,
 per tal quant s'an a levar¹⁴ sovín per manament de Maffumet, axí com
 85 damunt és dit; e comunament no beuen altra cosa. E diu-se que ells
 dien que Maffumet los dix ans de sa mort per special secret que en
 aygua stava principalment tota lur salvació, ço és en ésser ben lavats e
 nets en la carn. E per totes aquestas coses han rahó, segons que dien,
 que fassen gran reverència a la luna e la hagen en memòria per special
 90 senyal en lurs armes.

[101]
CAPÍTOL CI

Quines penes menaça als mals e quines promissions promet als bons

- 5 Menaça encara aquest truan e falsari malvat als meynspresants ses
 leys e manaments per penes infernals, qui segons ell són dolors cordials
 ab companya de demonis fort terribles e ab altres mals fort grans; mas
 per los bons e qui observarien ses leys promès paradís, lo qual dix que
 era ort de delits, regat per aygües meravelloses, en lo qual hauran
10 cadires resplandents e aquí jamés no hauran fret ne calor. Aquí dix que
 haurien de tot linatge de menjars e de tot ço que volran; aquí dix que
 haurien vestiments de seda e haurien habundància de fort belles
 donzelles; aquí dix que ls serviran los àngels e dar-los han còpia de let
 en scudelles d'aur e de noble vi en taçes d'argent, e cantar-los han
 davant axí: Amichs, amichs cars, menjats e bevets tots ab alegria¹.
- 15 E dix-los que en aquell paradís havia tres grans flums: lo primer era
 de vi fort preciós e fragrant e aromàtich; lo segon seria de let
 sobresdolça, neta, bella e saborosa; e lo terç, de mel singularment dolça
 e fina e fort delitablament colorada e al gust transcendentment
 saborosa. E aquí starien tostemps en companya d'àngels e de nostro
20 Senyor Déu. E dix que los àngels aquells éran tan grans e ab tan gran
 cap que de l'un ull a l'altre havia tant de spay com un hom poria anar
 comunament en un die. Innumerables altres oradures he legides en sos
 libres, les quals he lexades star, car més paren truffes d'òmens ociosos e
 folls que no doctrina de negun hom de bé.
- 25

[102]

CAPÍTOL CII

De la mort de Maphomet e de la duració de la sua secta

5 Vet aquest fill del diable quina doctrina ha sembrada en la terra sots
la qual ha molt mesquí perdut e molts se n'hi perden encara vuy e [89r]
se n'hi perdran fins que sia venguda la fi d'aquesta mala secta, la qual fi
speram en breu mitgençant la gràcia de Déu.

10 E d'açò havem diverses prophecies e ells mateixs, los serrahins¹, dien
que n'an sobre aquest mateix prepòsit, qui ab nós se acorden. Los
astròlechs axí mateix dien que, com ells hagen per lur secta favorable e
quaix per natural causa la gran conjuncció de Júpiter ab Venus², la qual
conjuncció e esguart no puxa durar segons los astròlechs sinó per sis-
cents noranta-tres anys e haja ja segons los lurs comptes en lo die de
15 vuy set-cents cinquanta-vuyt anys que la dita conjuncció és feta,
segueix-se per lurs fonaments mateixs que la dita secta no pot durar
longament; e açò mateix atorguen los serrahins públicament e dien que
d'açò han ja prophesia, axí com demunt és dit. E nós n'avem axí mateix
profecies diverses, specialment aquella qui-s diu ésser de Cirill, jatsia
que diguen alguns que ans fou tramesa a mestre Arnaul de Vilanova
20 per un sanct hom qui jamés no volch ésser enomenat³.

En la dita prophesia diu axí a la fi: *Yspania, nutrix maphometice*
prauitatis, reciprocha furia laniabitur, nam inuicem ipsius regna
consurgent. Et cum pullus iumentalis trina septena compleuerit,
multiplicabitur ignis uorax, donech uespertilio scinifes⁴ Yspanie deuoret,
25 *subiciensque Africham et capud bestie conterens, accipiat monarchiam et*

in posteris humiliet Nili⁵ habitatores. Post quam filius perdicionis exsurget impetu repentino ad cribandum mortales, ut filios Iherusalem acerbissimo gladio separet a filiis Babilonis et draco, sui furoris extremam seuiciam in eo concludens, illus et uictus maneat in eternum⁶, e segons
30 exposició d'alguns alts doctors vol dir aytant en summa: que en los cent anys qui-s seguien, e axí comença la prophesia, *Ve mundo in centum annis*, dels quals cent havem ja ultra LXX o LXXV; diu, donchs, que en los dits cent anys vendran al món grans mals, lo final dels quals mals serà aquest: que en Spanya, qui nodreix la secta de Maphomet, haurà grans
35 guerres entre los reys que aquí són. E com lo rey en Pere, lo qual fou desbostat⁷ per lo rey Anrich⁸, haurà vint-e-un any serà la dita guerra axí calda com a foch; e axí fou de fet. E diu que après un hom que ell appella rata-penada devorà⁹ tots los moscartes d'Espanya —diu ací un gran doctor que aquesta rata-penada significa lo rey d'Aragó per moltes
40 rahons qui serien longues de recomptar—; aquest diu que subjugarà Àfrica, qui és vuy per serrahins habitada, e deu humiliar lo cap de la bèstia, ço és deu pendre la ciutat de Mecha, hon és soterrada la gran bèstia Maffumet, cap de serrahins, e deu humiliar lo soldà de Babilònia, qui és cap de morisme, e finalment pujarà en stament imperial e a la fi
45 humiliarà tota aquella gent serracènica qui sta en Egipte e ultra après lo gran riu que passa per Alexandria. Après de les quals coses apparrà lo fill de perdicció, ço és Antechrist, no lo final mas aquell qui és figura e precursor d'aquell, qui per sa gran persecució que darà als vers fills de veritat per diversos martiris separar-los ha de tots punts los uns dels
50 altres; car los sancts iran en glòria e los mals romandran per algun temps ací en lo món ab ell. E lavors lo [89v] gran drach, lo demoni, segons tota la sua força, la qual Déus permetrà que exeguesca¹⁰ en ajuda del dit Antechrist, farà ço que puxa contra los sancts per tal que meresque ésser totstamps com a vençut e dolent ésser en dolor e en
55 pena. Vet ací a nostre prepòsit com segons aquesta profecia dins aquest centenar, qui és lo quatorze comptat de la nativitat de Jhesuchrist ençà, deu la secta serracènica cessar; e per consegüent tost finirà, segons que damunt havem dit, no contrastant les machinacions e falsies e errors e maneres que lo dit reprovat Maffumet pensà en fundar la sua secta
60 perquè tostemps duràs. Mas scrit és, *Prouerbiorum, xx^o primo¹¹: Non est consilium contra Dominum*, ço és que no y ha consell qui res valla quant és contra la intenció e voluntat de Déu.

De aquest malvat Maffumet dien los serrahins encara que fonch subiran profeta qui hac tostemps en sa guarda e en son consell deu àngels¹², lo nom del qual stava davant Déu ans que Déus creàs lo cel e la terra, e dien que, si Maffumet no fos esdevenidor en lo món, null temps Déus no haguera fet cel ne terra ne paradís. Dien encara que aquest fou de tanta excel·lència que la luna avallà a ell e ell partí-la en dues parts, les quals despuys ajustà¹³, e creu que en memòria d'açò fan en lurs senyeres senyal de luna; e ab açò se acorden ab los juheus, car dien que lo regne de Ysrael feya senyal de luna. Dien encara aquests que, com alguns malvats per gran enveja que havien a Maffumet lo convidassen fentament e li donassen a menjar una vegada anyell lo qual havien cuyt entuxegat ab verí, l'anyell stant cuyt en lo tallador li dix axí: Guarde-t no mengs de mes carns, car verí hi ha. Aquestes e semblants e molt majors oradures posen d'aquest malvat. Ell finalment morí e dien que per verí que rehebé¹⁴.

Emperò per altra manera compten alscons altres la sua mort. Hon he entès que, com ell fos carnal sobre tot altre hom e d'açò ell se gloriejàs fort e fahés obres abhominables d'aquesta matèria, per tal ell una vegada veent una dona fort bella tractà que la hagués a sa voluntat. E la dona a consell de son marit tramès-li a dir que vengués aytal hora de la nit, car ella faria a sa voluntat. E, com ell vengués en la hora aquella e fos dins casa de la dona, lo marit ab d'altres qui staven ab ell dins amagats lo aucieren. E, com lo poble l'endemà requerís hon era Maffumet e finalment sabés que era anat a la casa de la dita dona e aquí lo dit poble demanàs hon era, la dita dona açò percebent ab temps tolch sobtosament lo peu al cors mort que tenia amagat e, com veés que lo poble era avolotat a la porta de sa casa, féu-se al poble ab lo dit peu en la mà e dix-los axí: Sapiats, senyors, que lo gran profeta de Déu que vosaltres cercats ab mi ha anit stat e, ans del die, pres de mi comiat volent-se-n pujar al cel e, com yo-l volgués retenir, no poguí, car pujà-se-n fort vigorosament. E yo, que-l viu axí pujar, preguí-lo que-m lexàs per memòria sua alguna cosa assenyalada e, com lavors yo l'eferràs pel peu, dix-me axí: Vet que, pus que lo peu m'às afferrat, yo vull que-l te retingues e sia a tu e al meu poble tostemps en memòria mia; car yo no pusch star pus ab vosaltres, pus Déus [90r] totpoderós vol que no stiga pus en la terra, mas vol que la mia habitació sia en lo cel¹⁵.

E tot axí com aquesta fembra ho dix axí dien que u crehen los serrahins fermament. Dien, per stes, que lo cors han puys trobat en la

terra; e alguns hi assignen rahó aytal: car Déus vol que ell sia en paradís
ab si mateix glorificat e vol que sia en la terra per tal que·ls serrahins
hagen rahó de guanyar mèrit visitant-lo axí com ell los ho manà. Dien
que sta en la ciutat de Mecha, dins una caxa de ferre qui penja en l'ayre
105 per virtut d'alcunes caramides qui·l tiren de totes parts egualment¹⁶.
Dien, per stes, que d'algun temps ençà és caygut en terra; de la qual
cosa han los serrahins mal senyal de la duració de lur secta, car dien
que d'aquí avant deu fort poch durar. E en açò han concòrdia ab la
prophecia demunt dita e ab la dita costil·lació de Venus, qui presigna
110 que la secta aquella en breu deu fallir de tots punts. E bé que u mereix,
pensades ses males costumes e la gran malvolença que ensenya a la
chrestiana religió e a la creu e al nom de Jhesuchrist.

[103]

CAPÍTOL CIII

Per quina intenció los serrahins fan renegar als chrestians lo nom e la creu de Jhesuchrist

5 Deus saber que, jatsia que comunament entre nós se diga que los serrahins forcen los chrestians catius lurs de renegar lo nom de Jhesuchrist e la virtut de la sua creu, emperò açò no és axí de fet. Rahó és car ells posen que Jhesuchrist és lo subiran sanct encara molt major que Maffumet; donchs segueix-se que de negú no-l demanen que-l
10 renech ne per grat ne per força. És ver, per stes, que ells forcen a vegades los chrestians de renegar aquell ésser Jhesuchrist que los chrestians se pensen que fos Jhesuchrist, car axí com ja és dit dessús¹ ells dien que Jhesuchrist, quant los jueus lo volgueren alciure, secretament se-n pujà al cel e lexà là hon era un hom semblant a si
15 mateix, lo qual los juheus prengueren e-l crucificaren. E dien que nós axí com a hòmens enganats pensam-nos que l'om qui fo crucificat fos Jhesuchrist e no u fo; per tal som enganats, so dien, quant adoram Jhesuchrist crucificat en la sua creu, car lo crucificat no fou Jhesuchrist ne per consegüent no deu ésser adorat axí com a Jhesuchrist; ne la creu
20 aquella deu ésser haüda en reverència axí com a creu de Jhesuchrist. E per consegüent dien que és digna cosa que nós reneguem lo crucificat, lo qual nos pensam que fos Jhesuchrist e no u fo.

25 Emperò, per ço com sabem que aquesta doctrina és falsa e errònea² e per aquesta axí com per porta falsa excusen la persecució e dampnatge que donen a chrestians, e la sancta sglésia sap per infinides experiències

- que aquests són enemichs de la vera creu e contra la imperial senyera^{2bis} de Jhesuchrist e per consegüent contra la sancta fe cathòlica, per tal mana destretament, per papa Clement lo quint, en les *Clementines: Extra, De Iudeis et Serracenis*³, a tots los senyors del món qui ls tenen en
- 30 lurs terres que per neguna via del món no ls lexen pujar alt en lurs mesquites, los lurs cabiçalars⁴ ne alfaquins o sacerdots, a cridar lahors ne altres reverències a fer a aquest fill de peccat e dexeble del demoni, Mafumet. No-res-meyns [90v] mana la santa església aquí mateix als
- 35 senyors e prínceps chrestians que no sofiren als moros que fassen peregrinació al sepulcre d'aquest dampnat, per tal que lo poble per açò no puxa reebre neguna corrupció ne fredor ne meynspreu en la sancta fe cathòlica. Mana axí mateix la sancta església, en lo quint libre de les *Decretals, Extra, De Iudeis et Serracenis*⁵, que negun chrestian no los gos
- 40 portar ferro ne armes⁶; en altra manera seria excomunicat de major excomunicació. D'açò, per stes, parlarem, si a Déu plau, pus longament en lo *Deèn libre*, hon havem a tractar de la potestat ecclesiàstica e havem a dir longament de la sentència de excomunicació e qui són aquells qui y caen ne en quins cassos. E ací attén que lur conversació e
- 45 amistat e familiaritat e de tot altre infel veda axí mateix la sancta mare església axí com a cosa mortífera e perillosa a tot chrestian.
- E nota que aquesta diabòlica secta e sa gran malícia vehé en sperit monsenyor sent Johan, *Apochalipsis, sexto*⁷, significada per un cavall groch⁸ lo qual cavalcava un cavalcant qui s'appellava Mort e seguie-l
- 50 infern. Aquest cavall qui és groch, la qual groguesa és comunament color de mort, és la secta de Mafumet, qui dóna la mort eternal a tots aquells qui la seguexen; e après pot més ésser dita mort, car la lig de Mafumet dóna sentència de mort sens misericòrdia contra tots aquells qui la impugnen. E aquell qui seu sobre aquesta secta s'apella Mort; e
- 55 aquest és Mafumet, qui aytant vol dir com *machinans mortem*, ço és aytant com aquell qui tracta la mort, car cert aquell la ha tractada a molt mesquí qui l segueix e qui l'ha crehegut. E diu sent Johan que l'infern lo seguia, car, axí com la lig de gràcia seguia la lig de scriptura e la lig de scriptura fou un bell preparatori a la lig de gràcia, axí la lig de
- 60 Mafumet deu introduir Antechrist místich, qui és appellat infern; lo qual introduït, après que haurà fet tot lo procés de sa malícia e aquell posat en execució e serà mort, seguir-s'à tantost destrucció de la dita secta serracènica; car digne cosa és que, pus que ha a tants sancts dat a mort e a tants mals e tants hòmens ha enganats e aportats a mort e pus

65 que ha en lo món entroduhida la mort, que sia dada a perpetual mort e
jamés pus no apparegua en lo món. E axí serà de fet, segons que havem
diverses profecies e ells mateixs ho dien, que açò se ha a fer en breu, axí
com demunt és dit⁹.

70 D'aquest malvat Mafumet diu aquí mateix sent Johan que li és stat
dat poder sobre quatre parts de la terra, car a totes parts s'és fort
dilatada la secta de Mafumet. E diu que ha poder de alciure les gents
per coltell e per fam e per mort e per bèsties de la terra; e vol dir que
aquesta secta mata aquells qui ab si tira per quatre maneres: la primera
és per coltell, car diverses e grans batalles ha fetes e vençudes en lo
75 món, specialment contra chrestians, car la Terrasancta preneren ja en
l'any de xxviii de l'imperi de Eracli, emperador de Roma¹⁰; prengueren
axí mateix Antiochia lavors, axí com apar en la *Martiniana*¹¹, e, jatsia que
despuys la perdessen, emperò han-la despuys cobrada¹² e-s són fort
dilatats en orient vers l'imperi de Pèrsia e a tremuntana [91r] vers
Turquia e lla anant prengueren la ciutat de Nacre¹³ e creu que s'estenen
80 ultra la gran ciutat de Gambalech¹⁴ e envers ponent, en tant que en
temps del compte Julià¹⁵ prengueren tota Spanya; e a migjorn
possehexen tant que tenen tota Àffrica e vénen fins a la fi de la terra
habitable. E segurament crech que aquesta malvada secta per son
coltell haja fet pitgor a chrestians que secta qui hanc fos despuys que lo
85 Fill de Déu fundà chrestianisme.

La segona manera ab què aquesta mala secta mata aquells qui s'i
acosten és per fam, car negú qui aquí sia no pot haver en la sua ànima
confort de la gràcia de Déu, qui és pa de la ànima nostra. E la terça
manera és per mort, car la lig és mortal per tal car és contrària a aquella
90 de Jhesuchrist, qui és vida, axí com havem *Mathei xxii*¹⁶. E la quarta
manera és per bèsties, car aquella gent tota és bestial e viu en carnals
delits com a bèsties, los quals delits a la fi procuren a ells grans
turments, car, com diu sent Gerònim¹⁷, la fi dels delits carnals no és
sinó viltat e pudor e tristor e pena. Si d'aquest malvat vols saber
95 infinides viltats que féu, lig en l'*Espill istorial* en lo libre qui és vintè-e-
quart¹⁸ e aquí veuràs letges e vils coses d'aquest dolent, les quals no he
volgudes ací posar per tal com contenen moltes desonestats e coses
abhominables a orelles chrestianes.

100 Per totes aquestas coses appar la vigor de la quarta rahó dessus
tocada¹⁹ que feyen los dits theòlechs, qui sta summàriament en aquest
punt: ço és que la gran aspretat de penitència e arduïtat de manaments

105 que la sancta religió chrestiana posa e mana a tot chrestià per sancta
intenció e per glòria de Déu e profit de les ànimes proven evidentment a
tot piedors enteniment que l'estament qui aquestas coses mana ab axí
feel intenció és en si sanct e perfet. E prova encara que aquells qui
aquestas dificultats han volgudes axí elegir són per nostre Senyor Déu
appellats a aquest sanct stament, e per gràcia special sua e no per altra
cosa repugnant a Déu ne a bones costumes axí com és la ley serracènica
110 en si matexa, axí com damunt és longament dit.

[104]

CAPÍTOL CIII

*Qui posa la quinta rahó que fan los demunt dits theòlechs a provar
la excel·lència del stament chrestia*

5 La quinta rahó d'aquests mateixs qui argüexen per aprovar lo sanct
stament chrestia és fundada en lo meravellós orde en què aquest sanct
stament chrestia és posat per nostro Senyor Déu; lo qual orde
dretament és semblant a l'orde qui és en lo cel entre los cors e
jerarchies dels benevuyrats. Per què pot quascun chrestia dir a aquell
10 qui ignora aquest tant alt orde la paraula qui és *Iob xxxviii*^{o1}, qui diu axí:
Numquid nosci ordinem celi et pones rationem eius in terra? Ço és a dir:
No saps tu l'orde del cel quin és? Quaix que diga: No, cert. Donchs diu
aquest: Attén e yo ensenyar-lo t'é en la terra, ço és l'estament chrestia,
axí com davall veuràs. Per la qual cosa appar que nostro Senyor Déu ha
15 aquest sanct stament sobre tots los altres exalçat e magnificat e elegit,
en tant que los nostres enemichs infels tots confessen açò mateix quant
perceben aquest tan bell orde e tan preciós.

 Hon deus saber que, axí com lo cel és ordonat per jerarchies e
òrdens de [91v] àngels, los quals òrdens quascú ha son proprii offici,
20 segons que diu sent Dionís en lo libre *De la celestial gerarchia*², tot axí
és en l'orde del sanct stament chrestia, car, axí com diu Dionís que en
paradís ha tres jerarchies e quascuna ha tres òrdens, tot axí és ací³. Hon
deus saber que la primera jerarchia s'apella dels prelats; e ací ha tres
òrdens, ço és de patriarques, de archabisbes e de bisbes. La segona
25 jerarchia se appella dels súbdits clericats; e aquesta ha tres òrdens, ço és

religiosos mendicants, religiosos redituats, ço és que viuen de rendes, e clergues setglars. La terça jerarchia s'appella de setglars; e aquí ha tres òrdens, ço és de persones vèrgens e de vídues e de tenents stament de matrimoni. E, axí com en paradís sobre totes aquestes jerarchies e
30 òrdens és un Déu del qual devallen a tots aquests sperits, totes les il·luminacions que despuys ells fan en lo món e del qual devalla principalment la general e capital governació de tot lo setgle, tot axí en lo sanct stament chrestià ha un cap qui és de Déu vicari, qui s'appella lo papa; del qual axí com del cap general del món devalla regiment e
35 potestat e endressament a tots los staments e òrdens demunt dits qui són en la sancta mare església.

Aprés pensa en aquest sanct stament lo seu ornament com és excel·lent, e veuràs que ell és ornat per innumerables persones il·luminades per contemplació de les coses celestials. Hon, jatsia que
40 vuy ne sien meyns que may no foren, e açò per nostros grans peccats, emperò null temps no fou que dins lo cors de la sancta mare església no hagués persones sanctes e excel·lents e ab Déu ajustades, no solament per sanctes obres, hoc encara per recepció de grans il·luminacions e revelacions de les coses celestials, la qual cosa és privilegi fort
45 assenyalat en la sancta mare església, e speram midgençant la gràcia del Fill de Déu en breu que l'estament chrestià serà axí singularment dotat d'aquest do e gràcia de contemplació e de tantes virtuts altres e dons de Déu specials que apparrà que la ciutat de paradís sia devallada en la terra e que paradís abit en lo món. E axí u ha profetat sent Johan
50 Evangelista en l'*Apocalipsi*, cap. *xxi*^{ra}, quant dix: *Vidi ciuitatem sanctam Iherusalem descendentem de celo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam uiro suo*, ço és: Yo viu en sperit de profecia que la sancta ciutat de paradís era devallada del cel axí bella e apparallada e tota ornada axí com sposa és apparellada a son spos. Car lavors stament de
55 chrestianisme, significat per aquesta bella ciutat, haurà tan grans gràcias e dons de Déu que serà axí plasent a Jhesuchrist que jamés no fo en aytal stament d'açà los apòstols axí sanct e devot e alt levat a Déu per sperit de contemplació com ara serà quaix generalment quant la dita prophesia serà complida.

60 Pensa axí mateix com per special inspiració del sanct Sperit és tota la església tan noblament regida que no y ha vestiments bisbals ne de prevere ne d'altre que tot no haja special representació e misteri.

Pensa axí mateix per quin instrument tan singular és lo poble de Déu ordonat que altra secta no l'ha; e aquest instrument se appella campana, qui a quantes coses val declaren-ho aquests versos⁵: *Laudo Deum uerum, plebem uoco, congreco clerum, mortuos defleo, pestes fugo, festa decoro; uox mea tunc terror est demoniorum*; e vol dir aytant: que per les veus de les campanes la sancta chrestiendat se serveix⁶ en aquestes [92r] coses: la primera sí és que per ella l'om deu ésser incitat de loar Déu hon que la hoja; e per tal tostemps que hoges que campana comença a tocar digues axí: Loat e beneyt e adorat sia lo nom de Déu totpoderós per tota creatura, lo qual nos haja mercè per sa gran pietat. La segona cosa a què-ns en servim és appellar lo poble de venir a loar Déu a la església. La terça sí és que per aytals veus los ecclesiàstichs se deuen tenir per dit de venir a la església a fer l'offici. La quarta, que per elles fem sollempnitat als corsos dels morts quant los volem⁷ soterrar o pregar Déus per ells sollempnament. La quinta és que en temps de tempestat⁸ les tocam per incitar lo cor de les gents a recórrer a Déu ab major devoció e a pregar Déus que-ns en quart. La sisena, que per elles honram les festes grans: tocam^{8bis} pus sovín e pus alt a donar a entendre lo gran benifet que havem per Déu rehebut en aquella sollempnitat per tal que siam pus encesos a loar Déu e a fer-li-n gràcias.

Deus saber que les campanes foren trobades primerament en Campània, segons que diu Papies⁹. E-n la manera del tocar que tenen en los lochs sollempnes signifiquen a nós special misteri de la conexença que lo món ha haüda del Salvador; hon deus saber que en les esglésies sollempnes, majorment a matines e a vespres, primerament toca longament un seny poch, puy toquen als cuns altres e après toquen tots ensemps e fan clach; per la qual cosa donen a entendre que la conexença de Jhesuchrist és venguda axí al món: primerament fou fort poca en la lig de natura e cresqué queucom en la lig de scriptura quant los profetes ne parlaren longament, mas en la lig de gràcia és tan crescuda que no ha al món terra ne nació hon l'Evangeli del Salvador no sia preÿcat^{9bis}.

Pensa axí mateix les consecracions dels altars e de les esglésies e de les vèrgens com han singular misteri. Pensa com són ordonats los staments clericals per decrets e per decretals e statuts e com són dotats de excessives rendes. Pensa los staments religiosos com han gran ordinació en si mateix quant és per lurs regles e statuts e per lurs honestes e devotes cerimònies e a lur bona ordinació. Aprés pensa com

105 és aquest sanct stament stat dotat e ordonat tostemps de persones
letrades, qui han fetes tantes sanctes obres e excel·lents e fan
contínuament per il·luminar la chrestiendat a conèixer nostre Senyor
Déu e la pregonesa de les sues obres, e ensenyen a tuyt com deuen a Ell
plaure en totes lurs cogitacions e paraules e obres. E aquests qui açò
fan són axí com a steles que Déus tramet a aquest sanct stament qui
l'endressen en la nit d'aquesta vida, segons que diu sent Gregori en lo
començament de sos *Morals*¹⁰.

[105]

CAPÍTOL CV

*Com la sancta chrestiendat ha corregut fort ordonadament sots
diverses temps*

- 5 Pensa axí mateix com aquest sanct stament ha corregut
 ordonadament per temps diversos fort abtament covinents a la sua
 excel·lència. Car lo seu primer temps se apella temps de la primera
 pedra fundamental, Jhesuchrist, sobre la qual sta tota la casa de Déu
 fundada, ço és la sancta chrestiendat, axí com diu sanct Paul *Ad*
10 *Ephesios, secundo*¹, ab la [92v] qual pedra subiranament ferma e
 principal concorregueren principalment los dexeables del Salvador, entre
 los quals foren primers los xii fonaments chrestians, qui foren los sancts
 apòstols. Aquest temps durà de la preycació del Senyor fins a la mort
 dels sancts apòstols e fo la sua duració de xxxv fins en xl anys.
- 15 Lo segon temps se apella dels sancts màrtirs, qui durà après dels
 sancts apòstols ccc anys. Pensa ací la chrestiana religió com és ferm
 fundada, qui en aytals pedres seu e en tanta sanch e per tanta sagrada e
 preciosa mort de tant valent cavaller de Déu és cinta^{1bis} e regada e
 ornada de totes parts, axí com un bell vexell o una bella copa d'aur és
20 ornada de moltes perles e de moltes pedres precioses excel·lents.
- Lo terç temps s'apella dels doctors; en lo qual temps se levaren dins
 la sancta chrestiendat molts heretges hereticats en diverses errors. E
 açò procurant lo demoni, qui, pus que havia dada la primera batalla a la
 sancta església en temps dels màrtirs mostrant-se leó, vençut per la
25 paciència lur, començà a dar l'altra batalla per falsa sciència

corrompent aquell e aquell com a falç dregó qui ab son elè corromp los altres. Per què nostro Senyor Jhesuchrist tramès lavors diversos doctors per successió de temps, qui foren persones il·luminades per l'Esperit sanct e plenes de gran sanctadat, axí com fou sent Leó papa, Gregori Natzanheu, sent Gerònim, sent Ciprià, sent Ilari, sent Augustí e sent Ambròs² e molts d'altres, qui contra aquestas errors disputaren ab los heretges e finalment los vanceren tots e faeren moltes altes e sanctes obres contra lurs heretgies.

Aprés vénc lo quart temps, lo qual se appella dels cenobites e hermitans, qui majorment habundaren^{2bis} en la terra de Egipte; aquests foren hòmens celestials e tots contemplatius qui duraren fort poch, creu que no molt més de CL anys, car lo món dolent carnal e terrenal no pot soferir stament tan alt durar molt, ans en aquell temps, segons que-s recompta, vénc un malvat príncep emperador d'orient contra chrestians qui s'appellava Cosdroe³, qui d'aquells sancts hòmens e a Déu molt plasents aucís passats cent quaranta-e-quatre mília, dels quals en sperit parlà sent Johan en l'*Apocalipsi*, en lo capítol novè⁴. Ans, però, d'aquest temps foren aquells sancts hermitans e famosos, sent Paul primer hermità e-l seu benevuyrat dexeble, sent Anthoni de Vianes⁵, e molts d'altres sancts hòmens, après dels quals ne vengueren de fort meravellosos, dels quals parla sent Gerònim en lo libre que féu d'açò que vist hi havia ne ell hi sabia⁶, qui són coses axí altes que per elles podem presumir que ells foren persones fort eletes e lo lur temps fo a Déu fort acceptable per amor lur.

Lo quint temps se appella de condescensió, ço és de remissió⁷ e de fredor e de dissimulació, en lo qual la sancta mare església no fa aquella rigor contra los peccats dels hòmens que fer solia d'abans. En aquest temps axí mateix la sancta església passa pus leugerament en tota res que no solia, car les penitències posades per los peccats en lo Decret, en la matèria de penitència, ara no-s serven, ans són totes comunament arbitràries segons discreció de bon confessor. En aquest temps los hòmens se són molt lexats caure en diverses lexacions^{7bis}. Rahó sí pot ésser en part car en aquest temps los ecclesiàstichs han molt habundat en grans [93r] pompes e riqueses temporals, per què són cayguts en grans viltats carnals e en molts altres crims e legeses. Per què los seglars, vehén que aquells qui eren lurs informadors fan aytals coses, són-se pus ivarçosament^{7bis2} lexats a fer semblant; axí que ara és axí com diu lo profeta, *Osee, quarto*⁸: *Sicut populus, sic sacerdos*, ço és que aytal

s'és lo prevere com lo poble, e pijor en quant és caygut de major stament; la qual cosa devem veure e pensar ab gran dolor, que en nostros dies los specials servents de Déu hagen Déu deseparat e seguesquen lo món e la sua vanitat. Aquest quint temps, emperò, hac començament engir del temps ans queucom de sent Benet⁹, cap dels monges negres, lo qual Déus tramès lavors en lo món per restaurar lo decahiment del segle; après del qual vénch sent Gregori papa lo Gran¹⁰, qui axí mateix per diverses vies ajudà molt a sostenir chrestientat que no caygués tan fort com abans feya. Aquest fou fort excel·lent hom en vida e en sciència e en saviesa natural, al qual benehí sent Benet stant lo dit sent Gregori dins lo ventre de sa mare.

E, per tal quant lo món contínuament ve a decahiment major e major, axí com vehem per experiència, per tal és vengut lo sisèn temps, en què l'estament chrestià és de tots punts quaix vengut a terra, car no solament los seglars ans encara les religions, axí velles com novelles, són vengudes a terra; e ja de la altesa de vida de Jhesuchrist ne de la sua beneyta mare no apar are persona neguna qui sol n'aja cura e tota creatura appar que haja Jhesuchrist avorrit. E açò havia profetat sent Johan Euvangelista en l'*Apocalipsi*, en lo sisèn capítol¹¹, hon diu d'aquest sisèn temps axí en suma: que, com l'àngel hagués ubert lo sisèn segell del libre aquell que tenia, lavors fon fet gran terratrèmol e-l sol tornà negre axí com sach fet de silici e la luna tornà com a sanch e les steles cahien en terra e lo cel tornà atràs axí com a libre torbat en ses cartes¹². E açò vol dir que en aquest sisèn temps lo stament chrestià per peccat dels hòmens chrestians vendria a tan gran legesa que tot apparria mogut e girat del seu primer començament, en tant que lo seu cap, Jhesuchrist, e la sua sagrada vida seria amagada e obscura e a tots desplasent e aspra axí com silici desplau a hòmens carnals; e la luna, ço és la part ecclesiàstica, qui tostemps és stada mare de la part seglar, seria tota per la major partida carnal e vil per sa mala vida e amant les coses del món; e lavors los sancts staments de totes religions caurien en terra per amor de les coses terrenals; e lavors lo cel, ço és la vida contemplativa e celestial, se-n tornaria atràs, ço és seria per tots meynspreada, en tant que los contemplatius serien tenguts per hòmens pererosos e inútils e de neguna valor, axí com de fet ho veem vuy tot a ull.

Per què speram lo setèn temps de la sancta església, sots lo qual deu ésser feta reformació general de tot lo món e special del sanct stament

chrestià, qui serà reduït per la misericòrdia de nostre Senyor al stament primer, axí com innueix axí mateix sent Johan Euvangelista parlant de la ubertura del setèn segell en lo dit libre¹³.

105

[106]

CAPÍTOL CVI

*Qui posa algunes altres excel·lències del stament chrestia e conclou
a la fi com és provada la primera part de la definició de
chrestianisme*

5

[93v] Aprés pensa encara d'aquest orde e disposició del sanct
stament chrestia, axí com toca la terça rahó en lo precedent capítol
començada¹, e veuràs quin és lo seu ornament; e veuràs que és engoyat
de les pus precioses coses qui poden ésser, ço és de la presència e
10 sagrament del preciós cors de Jhesuchrist, qui és cosa e joya de infinita
valor ab ço que s'i contén, axí com lo *Deèn libre* declara longament.
Ítem, en aquest stament chrestia és atorgada a tot ver contrit general
remissió de tot peccat per virtut de la preciosa sanch e mort del Fill de
Déu, qui és do impreciable a tothom del món. Ítem, dins aquest sanct
15 stament és aquella tan gran gràcia e benedicció com és dels altres
sagraments, axí com havem a veure en lo dit libre.

Aquest és encara governat per lo Fill de Déu, qui n'és cap fet per lo
seu gloriós Pare, axí com diu sent Paul *Ad Ephesios*, *primo*². A-quest
sanct stament encara serveix contínuament la natura angelical per
20 ordinació de Déu. Aquest il·lumina contínuament la sancta Scriptura,
qui és lum fort preciós a nós dat per lo Senyor, axí com havem a
ensenyar davall³. Per aquest prega tostemps la noble e real ciutat de
paradís. Aquest spera haver ab Déu perpetual glòria. Per què aquest pot
dir de si mateix ço que los juheus digueren de si mateixs antigament,
25 *Deuteronomii*, *quarto*⁴: No és sots lo cel neguna tan gran religió ne nació

tan alta ne tan reverent a la qual nostro Senyor Déu se sia axí ajustat ne que Ell haja axí honrada e dotada e exalçada com ha la sancta religió chrestiana. E Daviu diu, en lo *Salm* de CXLVII⁵: No ha Déus fetes aytals coses a neguna altra nació ne los seus amagats juýs no·ls lus ha revelats axí com a nosaltres. Encara podem ací ajustar altra gràcia que Déus ha feta al stament chrestia, car, com fossen al començament pochs e pobres hòmens e meynspresats e perseguits per tot lo món, emperò per ajuda special e virtut de nostro Senyor Déu han conquest tot lo món e posada la senyera de Jhesuchrist, ço és lo misteri de la creu, en los pus forts e grans lochs del món; e ho han tot conquerit e guanyat al Senyor qui·ls havia tramesos, ço és a aquell mateix Salvador nostro Jhesuchrist.

Moltes d'altres excel·lències sens compte poríem dir de aquest sanct stament, les quals són posades vers la fi d'aquest libre⁶, he n'havem a parlar en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem de l'ornament ecclesiàstich segons que posa lo *Racional* en la sua part primera⁷. Per què, per servir brevitat e per tal com tot ço qui·s segueix en aquest *Primer libre* en special torna en exalçament d'aquest sanct stament chrestia, basta ço que n'havem dit fins ací. Per les quals coses totes ensemps pensades appar la primera part provada de la difinició del sanct stament chrestia qui és posada en lo començament, en lo denovèn capítol d'aquest *Primer libre*, la qual primera part dehia que chrestiana religió és un excel·lent stament.

[107]

CAPÍTOL CVII

*Com tota la religió chrestiana és fundada e exida del nostre cap
Jhesuchrist; e comença a declarar la segona part de la difinició de
chrestianisme*

5

[94r] Declarada la primera part de la difinició del sanct stament
chrestia e ensenyada la sua excel·lència segons la facultat de ma
simplicitat, resta a declarar la segona part d'aquella matexa difinició, qui
posa que aquest sanct stament és stat per lo Fill de Déu instituhit e
10 ordonat; hon, jatsia que lo Fill de Déu gloriós per si mateix no scrivís la
sancta doctrina evangèlica e chrestiana, per les causes qui-s contenen
dejús en lo capítol de cent e dotze¹, emperò, tot axí com tota la luu del
jorn ix primordialment del sol e axí com tots los flums ixen de la mar e
axí com tots los sperits vitals en lo cors de l'hom ixen del cor, axí tota la
15 sancta doctrina chrestiana evangèlica és exida del nostre Salvador, duch
e cap e cor e vida, Jhesuchrist.

E, per tal que açò veges pus clarament, deus saber que la sancta
religió chrestiana és com un bell castell o tabernacle de nostre Senyor e
heretat de Jhesuchrist complida e feta de moltes grans pedres e de molts
20 preciosos fusts e noblament en si dotada de diverses armes e viandes e
ben guardada de leals servidors. E tot açò ha haüt fonament e principi
del nostre cap Jhesuchrist, car les grans e fundamentals pedres són los
dotze articles de la sancta fe cathòlica, e tots aquests seen sobre la
ferma pedra, Jhesuchrist, en quant guarden a Ell o quant a la deïtat o
25 quant a la humanitat, axí com saben tots aquells qui·ls entenen. E

quascú d'aquests sancts articles fo imprès e infús e declarat per lo Fill de Déu en los coratges dels sancts apòstols; e d'aquests los parlava sovín, segons que clarament podem veur'en la sancta doctrina euvangèlica, car aquí apar que a vegades los parlava del seu Pare, a
 30 vegades de si mateix, com era nat eternalment d'aytal principi paternal, a vegades del sanct Spirit, a vegades com era incarnat e vengut al món e com morria per la nostra salut, com ressuscitaria, e axí dels altres articles. Axí que los sancts apòstols e per doctrina del Salvador e per pròpria experiència e per conexença a ells dada de les sanctes Scriptures
 35 hagueren clara conexença dels sancts articles de la fe que posaren; emperò tot exí principalment del cap nostre, Jhesuchrist.

Aprés dels grans fonaments de la sancta fe e de les fundamentals pedres precioses, guarde-n los fusts virtuosos ornants lo temple de Déu, ço és les leys principals qui ornen la casa de Déu, e veuràs que lo
 40 Salvador les ha dades, axí com appar *Mathei xxii*², hon diu que les leys e profecies pegen en amor de Déu subirana e en amor de proïsme. Guarde-n encara leys novelles posades e antigues reparades en l'*Evangeli* de sent Matheu, al quint capítol³, axí com de reconciliació de enemichs e de persones offeses, axí com de cessació de tota ofensa a
 45 altri, axí com de abstenir de jurar, axí com de honor e supportació de muller e d'altres nobles leys que-ns dóna lo nostre cap e aquí e en altres parts de l'Euvangeli.

Aprés guarda les armes chrestianes qui defensen la heretat de la sancta religió chrestiana de crims e la munden e la purguen e la lunyen
 50 dels enemichs, e aquestes armes són los sancts sacraments ecclesiàstichs, e veuràs que són tots exits de la gran mar de gràcia e del golf de misericòrdia, ço és del pregont de les misericordioses entràmenes del nostro redemptor Jhesuchrist, axí com havem a ensenyar en lo *Deèn libre*, qui largament parla dels sancts sacraments
 55 ecclesiàstichs.

Aprés guarda qui són [94v] los custodis del tabernacle e de la heretat de Jhesuchrist, e aquests són los consells evangelicals, qui passen totes
 ses leys e manaments, e veuràs que tots són exits d'aquella matexa mar e pèlech, ço és de la ànima del nostre protector e Senyor Jhesuchrist, axí
 60 com ensenya clarament lo *Setèn libre*. E que tot aquest gloriós tabernacle chrestià, e en special quant al lum de la sua sancta doctrina, tot sia procehit del nostre cap axí u posa sent Augustí en l'onzèn libre *De la ciutat de Déu*, en lo tercer capítol⁴; e axí mateix ho posa tot lo

65 procés euvangelical, al qual és major fe dada que a negú doctor, ne en
açò no y pot ne y deu dubtar negun feel chrestià.

 D'ací, per stes, neix una delitable doctrina en lo cor del devot
chrestià, e és aquesta: que tostemps devem haver gran goig e gran
seguretat e gran fiança, e açò per la dignitat del stament chrestià en què
70 Déu per sa gran misericòrdia nos ha appellats, e açò per tant car som
segurs de la veritat de nostra crehença e del gran guardó de nostres
virtuts e bones obres e de nostres treballs. E som certs de la rectitut,
sinceritat e noblesa e bonesa^{4bis} que les leys chrestianes han en si, pus
que sabem que tot açò és procehit d'aquell qui mentir no pot com en si
sia pura veritat e d'aquell qui negú no pot enganar com sia lo pus dolç
75 e-l pus feel e leal e-l pus car amich e lo major que al món puxam cogitar
ne haver, segons que diu Crisòstum⁵, e aquell qui més desija la nostra
salut e bonesa que nosaltres mateix sens tota comparació.

[108]

CAPÍTOL CVIII

*Qui posa com un gran rabbí juheu volch provar que l'estament
chrestia no fou instituhit per Jhesuchrist*

5 Contra lo capítol tantost precedent argüeix un gran rabbí juheu,
volent provar que lo nostre reverent cap e patró Jhesuchrist no sia stat
bastant a fer leys ne sanctes doctrines, dient que, si en la sancta religió
chrestiana ha res de bo, tot és vengut d'altra part e no de Jhesuchrist;
10 per la qual cosa vol concloure contra la doctrina dada en lo capítol
precedent, ço és que a negun chrestia no cal alegrar de doctrina ne de
ley de Jhesuchrist; car, si res hi ha bo, no és seu, ans diu que, si n'hi ha,
tot és vengut d'altra part e no pas d'Ell.

 E, per tal com aquest juheu presumeix de posar sa boca contra
l'Altisme e contra la reverència del nostre subiran mestre Jhesuchrist,
15 per la qual cosa creu que ell haja dins sa ley corromputs molts
mesquins, molt¹ més que no éran d'abans, e ls haja desviats de la pura
conexença de veritat, per tal primerament posaré ací les sues rahons e
arguments. Aprés ab la ajuda de nostro Senyor Déu ensenyaré tantost
responent a quascuna rahó sua, si rahó pot ésser dita, que quascuna en
20 si e tots sos arguments no són sinó sofismes àvols e vils e qui mostren
que ell era² hom ignorant en la ley de Déu e era un gran parlaraç³ e ab
poca temor de nostro Senyor e ab poca consciència. Aprés ensenyaré
d'on li ve, a aquest juheu, que ell parle ab tanta irreverència contra lo
seu creador e cap nostre, Jhesuchrist, Fill de Déu.

25

[109]

CAPÍTOL CIX

*Qui posa la primera rahó que fa un gran rabbí contra Jhesuchrist
provant que Ell no sia stat bastant a instituhir la lig chrestiana*

- 5 [95r] Quant és al primer procés, és aquest lo primer argument seu
contra lo dit prepòsit e contra lo nostro Salvador: Certa cosa és, diu
aquest, que quant Déu tramet un sollempne hom en lo món a regiment
o a reparació d'aquell Ell lo ret notable en totes maneres, ço és en
10 persona, en loch, en riqueses e axí de les altres coses, per tal que-l món
l'aja en gran reverència e que tots sos súbdits sien humils a sos
manaments; com, donchs, Jhesuchrist de Natzaret sia aparegut en lo
món lo pus contentible hom e lo pus ignoble qui anch fos, segueix-se
que Déus no l'à tramès al món axí com a hom notable, ne als dits del
15 qual ne a ses leys ne a sos manaments ne ordinacions del qual deja negú
creure ne dar fe axí com fan los chrestians. E que axí sia, que nostro
Senyor Déu quant tramet e-l món alcun hom sollempne lo vulla axí
mostrar notable en tota manera, ço és en linatge, que sia de loch
honrat, que sia persona poderosa e axí de les altres coses, apar-ho si
20 guardam en totes les nacions del món, car quant Déus volch que fossen
emperadors en Roma o en Troya o en Caldea o en Grècia totstamps
vengueren e foren elets dels pus famosos linatges qui-s podien trobar e
de lochs fort honrats o de ciutats fort nomenades, axí com appar en les
istòries dels gentils e encara en los llibres dels *Reys*, car apar aquí que
25 tots los reys de Ysrael venien del gran linatge de Daviu, e-ls sacerdots
del linatge de Leví; e tots comunament eren nats en lochs sollempnes

axí com en Jherusalem o en lochs enomenats. Axí mateix era de les altres nacions del món. E appar la primera preposició provada.

La segona preposició axí mateix, ço és que Jhesuchrist no sia aytal stat, appar-ho en moltes maneres. Primerament car, segons que dien los chrestians, ja d'Ell profetat era per *Ysahies*, en LIII capítols¹, que Jhesuchrist seria hom excessivament contentible en sa persona e en son comportament e en tota sa manera de viure. Axí mateix dien los chrestians que Ell fon nat de loch fort miserable, ço és de Natzaret, del qual dix aquell beneyt Nathanael a sent Phelip, qui li parlava de Jhesús de Natzaret en gran excés de lahor: E pot-se fer, dix ell, que de Natzaret isque res de bo? *Iohannis, primo*². Axí mateix dien que Ell exí de fort pobres e simples parents; e, per tal com fos vengut preÿcar en sa terra e preÿcàs al poble, meravellant-se com preÿcava deyen les gents, segons que havem *Mathei XIII*³: *Unde huic sapientia et uirtutes? Nonne hic est fillius fabri? Nonne et mater eius dicitur Maria et fratres eius, Iacobus et Iosep et Simon et Iudas, et sorores eius*⁴ *apud nos sunt? Unde huic ergo omnia ista?* E volien aytant dir: Com s'i ve que negú atribuesca a aquest hom que ell sia savi ne hom virtuós? E no és aquest fill d'un ferrer de Natzaret e d'una simple dona qui ha nom na⁵ Maria? E no són sos frares en Jacme e en Josep e en Simon e en Judes? Cert sí són, e ses sors axí mateix se són ací ab nós en nostra terra, e sabem qui són e que no són gent de gran fet. Com, donchs, s'i ve que tantes meravelles se dien d'Ell e tan grans honors li són fetes? E aquest és lo primer argument en summa que fa aquest rabbí contra lo nostre prepòsit.

[110]
CAPÍTOL CX

*Qui premet que negú no deu ensenyar pasciència quant veu
Jhesuchrist vituperar¹*

- 5 [95v] Abans que respona a aquest argument, premet aytal preàmbul:
que, jatsia que segons la sagrada doctrina del nostre reverent cap
Jhesuchrist tot chrestià dege haver molta pasciència en ses injúries
pròpies e personals, *Mathei, quinto*², emperò en les injúries que hom
ou ne veu qui sien fetas contra lo Senyor callar-les ne dissimular-les no
10 és pasciència, ans és gran negligència e peccat. E açò posa en special
sent Ambròs en lo seu *Exameron*³, hon diu axí: *Quid nos dignum nostro
referimus Creatori, cuius cibo uescimur, et dissimulamus iniurias?*, e vol
dir aytant: Què podem nós soferir^{3bis} al nostre creador que placent li
puxa ésser com siam aquells malvats qui vivim de la sua taula e emperò
15 callam e dissimulam les sues injúries? Quaix que diga que en açò
cometem gran peccat devant nostro Senyor Déu. E per tal diu ell
mateix: *Nemo hostis grauior omnium quam qui omnium ledit auctorem*⁴,
e vol dir que aquell és en si subiran enemich de totes coses qui
presumeix parlar e levar-se contra lo fahedor de tot lo món; contra aytal
20 pugnarien si podien cel e terra e tota creatura si nostre Senyor ho
permetia, mas la sua gran pasciència dissimula e passa e calla tot jorn
sperant correcció d'aquells qui axí follament posen la lur boca en lo cel
e contra Ell.
 *Numeri xxv*⁵ legim que Finès, fill del gran sacerdot⁶ en la lig vella,
25 per tal quant per gran zel que havia aucís un príncep de Ysrael e una

fembra ab qui usava mal, placà nostre Senyor, qui era felló contra tot lo poble aquell, e puy lo exalçà Déus molt donant-li sacerdocí a ell e a sos fills empertostemps, per tal com havia tant zelat per nostre Senyor Déu. Legim axí mateix en lo terç libre dels *Reys*⁷ que, com Acap, rey de Ysrael, 30 encontràs Helies profeta, ell li dix: O, Helies, per què·m persegueix axí? Què t'és fet? E Helies respòs axí en sentència⁸: Prou de mal m'às fet e massa m'às ofès, pus que contra nostro Senyor Déus parles. Axí mateix aquell sanct Moysès⁹, quant veés que·l poble de Ysrael adorava un vedell e tengués en les mans les taules que Déus li havia dades, per sobres de 35 turbació trencà les taules e ab los levites esvahí tot lo poble e aucís-ne vint-e-dos mília; la qual cosa feta, dix axí a aquells qui l'havien acompanyat a matar aquells que havien morts: Vuy havets conseqüades les vostres mans en la sanch de vostres fills e frares que havets morts, per què merexets la divinal benedicció de nostro Senyor Déu. E dada los 40 fo, car lo trip de Leví stech specialment deputat a nostro Senyor a servir.

Vet, donchs, com plau a nostro Senyor vigorosament star per la sua honor e com li desplau qui calla e dissimula los seus vituperis. Aquest preàmbol aytal he premès ans que respona a neguna rahó d'aquest infel 45 per tal que, si algunes de vegades feya negun excés en parlar, que los estudiants d'aquest libre no fossen escandelitzats, ans veessen que yo axí parlant faç ço que fer deig e açò a què són tengut. Are, donchs, vench a la rahó primerament feta.

[111]

CAPÍTOL CXI

*Qui respon a la primera rahó del dit juheu e primerament a la
proposició major e primera*

- 5 [96r] E, com diu aquest primerament en la preposició primera¹ que,
quant Déus tramet al món un hom sollempne a regiment o a reparació
d'aquell, Ell lo ret notable en totes maneres per tal que tot lo món lo
haja en gran reverència e los hòmens li sien humils a sos manaments, a
aço responch sens tota reverència sua e dic que no diu veritat; car, si
10 deya veritat, segueix-se que anch no fou negun tiran ne negun príncep
peccador ne malestruch ne orat ne meynspresat ne dolent. E appar
aquesta conseqüència per tant car, com tota potestat e senyoria vinga de
Déu, segons que diu la Scriptura, *Sapiencie*, *sexto*² e-n diversos altres
lochs, segueix-se que tots aquells qui han potestat e regiment sien per
15 nostre Senyor tramesos e per consegüent tots aquests ayals serien
personas notables en totes lurs maneres e de gran loch e axí de les altres
excel·lències que aquest al·lega; la qual cosa appar falsa manifestament
a tothom qui vulla attendre a molt malvat príncep e tiran que ha per lo
món e en molt bon prelat e en molt bon príncep qui no són notables en
20 linatge ne en riqueses ne en lochs naturals, no contrastant que sien per
Déu tramesos al món per reparar-lo e per regir e governar aquell.
- Rahó és, per què no y cal a bon príncep o prelat ben regent ayals
coses com aquest posa, car bon regiment no requer ayals disposicions
en lo regidor, mas requer principalment saviesa natural en lo bon
25 regidor, segons que posa Aristòtil en la sua *Politica*³; après requer que

sia hom virtuós e de bona consciència. E per tal dix la Scriptura, *Sapiencie*, *primo*⁴: *Probata uirtus corripit insipientes*, e vol dir que lo prelat més e mils regeix los súbdits folls e dissoluts per eximpli de virtut de sa aprovada e bona vida que no fa ab altres coses; rahó és car virtut
30 ha en si tanta de dignitat que mals e bons la temen e la han en reverència, axí com recompta sent Gregori en lo segon libre del seu *Dyalogorum*⁵ de Tòtila, rey dels gots, quant viu monsenyer sent Benet, pare dels monges negres, car diu que tant gran girament se sentí e tanta reverència li féu que apparech que fos lo pus simple dexeble que lo dit
35 sanct havia.

Veem axí mateix a ull que tot die los majors hòmens del món són pitjors e peyor viuen que altres; ans segons que dien alguns hòmens spirituals los pijors hòmens del món són vuy aquells qui són posats en gran regiment. E açò dóna entenent la sancta Scriptura, *Sapiencie*,
40 *sexto*⁶, quant diu: *Iudicium durissimum fiet hiis qui presunt*, ço és que greu juý farà nostre Senyor d'aquells qui han regiment, en què dóna a entendre que són terribles peccadors, e aquí mateix diu que als poderosos seran dats poderosos turments; per què-s segueix que, si aytals penes los són apparallades tan grans, que grans peccadors han
45 ésser de fet.

Axí mateix appar manifestament que aquest qui axí argüeix sabia poch de bé, ans era fort ignorant en sa pròpria ley e encara fora aquella en altres libres; e per consegüent mostra que parlava follament e temerària dient ço que no sabia. E açò appar quant diu que aytal
50 persona que Déus tramet al món per regiment que Déus lo fa notable en persona e en loch e en riqueses; car, si ell sabés queucom en la Bíblia, ell vehera tot lo contrari. Car aquí pots veure que nostre Senyor Déu tramès aquell gran e virtuós rey Melchisedech al món axí com a persona meravellosa, qui ensemps [96v] era rey de Salem, qui are és
55 ciutat dita Jherusalem, e era subiran sacerdot de nostro Senyor, segons que posa sanct Paul *Ad Ebreos*⁷, al qual aquell gran patriarcha e pare Abraam oferí e donà dècimes e oblacions; emperò aquest qui axí argüeix no sap ne legim que aquest Melchisedech fos en sa persona bell hom ne apparent, car la Scriptura no-n diu res; ne sap aytanpoch que aquest
60 Melchisedech fos de honrat loch, car, segons que los juheus mateix dien, may hom no sabé d'on se venia ne d'on era stat, e axí u posa sanct Paul *Ad Ebreos vii*⁷.

65 Axí mateix certa cosa és que entre los juheus Moysès e Aron foren
 per nostro Senyor tramesos a gran regiment, car governaven lo poble de
 Ysrael; emperò no-s sabia generalment Moysès de qui era fill ne d'on
 venia, com fos stat trobat infant petit dins una canasta empeguntada en
 lo riu de Egipte per la filla de pharaó⁸. Axí mateix los jutges que Déus
 tramès a regir lo poble de Ysrael per prop de mil anys no legim que en
 70 persona ne en loch ne en riqueses sien stats hòmens pus notables que
 los altres.

Axí mateix certa cosa és que Déus tramès Saül e Daviu reys per regir
 lo poble de Israel; emperò abdós foren fills de pagesos e foren pastors e
 simples hòmens e de simples lochs; on Daviu fou de Betlem⁹, loch poch
 e prou simple; e per consegüent, si aquest rabbí deya veritat, abdós
 75 aquests haguera fet néxer lo Senyor en qualque nobla ciutat, e no u féu.
 Axí mateix en aquests dos appar manifestament sa preposició al·legada
 ésser falça, car Saül era bell hom e gran e fort leal servent de Déu, axí
 com appar *primo Regum, nono*¹⁰, e Daviu era fadrí petit pastorell en casa
 de son pare; emperò nostro Senyor reprovà Saül e li tolch lo regiment e-l
 80 regne e y posà Daviu. E dix lavors nostro Senyor una paraula fort
 notable a Samuel sacerdot quant dech untar Daviu la primera vegada e
 viu que Daviu era axí petit, per tal que no-l meynspresàs per la poquesa,
 dix-li aquesta paraula, e és *primo Regum, decimo sexto*¹¹, qui és fort
 contra aquesta primera preposició d'aquest rabbí, hon dix axí lo Senyor:
 85 No atenes ne guaris a la cara ne a la statura d'aquest infant, car
 aquestas coses yo meynspreu, qui no jutge segons la cara de l'hom; car,
 jatsia que los hòmens atenen a les coses foranes, emperò yo tostemp
 guart lo cor. Ara veges com aquestas paraules de nostre Senyor són de
 dret en dret contra aquesta preposició per aquest al·legada. Mal parria,
 90 donchs, que aquest sabés molt en sa pròpria Scriptura.

Axí mateix Salamó quant començà a regnar infant petit era; dien
 alguns que havia onze anys. Dels altres reys de Judà ne de Israel no
 legim aytals notables¹² com aquest diu que són aquelles que Déus dóna
 a aquells que tramet a regir les gents del món.

95 Axí mateix aquest ensenyà que sabia poch fora sa ley en los fets del
 món, segons que appar, car Nabugadanosor, emperador d'orient, qui
 tant de mal féu als juheus, axí com appar en la fi del quart libre dels
*Reys*¹³, per Déu era tramès al món, com nostro Senyor digués d'ell que
 ell era verga de la sua furor, *Ysahie, decimo*¹⁴, emperò era hom de vil
 100 loch, car diu-se que era stat simple scrivà, e havia letga persona, car era

geperut, e era malvat, car blasfemà a nostro Senyor Déu, axí com appar *Danielis, quarto*¹⁵, e fou ydòlatre e homeyer malvat e tiran terrible, axí com legim en aquell mateix libre, e-l temple de Déu destrouí fins als fonaments [97r] e la ciutat de Jherusalem cremà tota e-l rey se-n menà
105 pres ab infinita gent altra cativa, axí com appar a la fi del quart libre dels *Reys*¹⁶, e d'altres mals que féu infinits. Axí mateix lo gran emperador Alexandre de Grècia¹⁷ hom era petit e despectible e, segons que-s diu, que no era ben nat.

Axí mateix, si bé hagués guardades aquest les istòries romanes, veera
110 que Juli Cèsar emperador de loch simple vénch e fort fo exalçat per Pompeu, son sogre¹⁸. Neró emperador, axí mateix, era tort e calvo e ab gran ventregaç¹⁹ e finalment fou lo pus orat hom del món si ligis quines ne quantes oradures féu, segons que recompta Boeci en lo segon libre *De consolació, metro sexto*²⁰. Axí mateix Pipí, pare de Carles Magnes,
115 hom era fort petit e despectible, e emperò fou gran príncep e poderós. Axí mateix és cosa certa que l'emperador primer chrestia, qui hac nom Contastí, fou fill d'una hostalera e fou lebrós fins que fou batejat per sent Silvestre²¹. Axí mateix Octovià emperador²², qui senyorajava a tot lo món quant lo Salvador nostre nasch e qui lavors se appellava per rahó
120 de l'imperi Cèsar Agost, stech criminat del pus abominable crim del món, que no-s deu dir ne nomenar, segons que-s diu. Dioclecia, axí mateix, emperador, pegès era, qui de l'aradre²³ vénch a l'imperi per elecció dels romans. Julià apòstata²⁴ e Domicià e d'altres emperadors foren hòmens malvats, emperò tots foren regidors del món e
125 emperadors. Eràclit²⁵ al bosch fou trobat que l'alletava una loba e fou fill d'un monge e malvat, emperò fou emperador.

E infinits altres eximplis poríem dar, si no fos cosa massa longa, que aquella preposició primera d'aquest rabbí és falça e proceheix de gran ignorància de les Scriptures d'aquell qui la al·lega. Hoc encara apparria
130 que ell no hagués molt vist en los dits dels filosofos, car diu Aristòtil en la sua *Politica*²⁶ que natura dóna bons membres e forts e ben reffets als servents e als pegesos e hòmens de simple stament per tal que puxen corporalment ben treballar, mas als grans senyors dóna saviesa per tal que puxen bé los súbdits governar; per què diu que qui habunda en
135 saviesa són naturals senyors dels altres. Açò mateix veem tot die per experiència, que los prínceps setglars ne ecclesiàstichs no són ne pus bells ne millors ne pus savis ne pus richs que los altres. Al·legar, donchs, la dita preposició ensenya que aquell qui la al·legà no sabia

140 molt de la Scriptura ne fora la Scriptura, ans no apparia que usàs de rahó ne que hagués ulls al cap, car deya contra manifesta e visible e cotidiana experiència. Per què clarament appar resposta a la primera proposició dient a ella summàriament que és evidentment falsa.

[112]

CAPÍTOL CXII

Qui respon a la proposició menor de la primera rahó d'aquest juheu

5 Mas, si la primera preposició sua val poch, meyns val encara la
segona¹, com diu que Jhesús de Natzaret és aparegut en lo món lo pus
ignoble hom e lo pus contemtible qui hanc fos. Mal paria que hagués
legit aquest qui açò diu los dits de aquell gran lur doctor e sacerdot
juheu qui s'apella Iusefus, qui·l viu de sos ulls, qui en lo devuytèn libre
10 [97v] que ell féu, qui s'appella *De la batalla judayca*², diu que aytal fou
Jhesuchrist que no és digne cosa que hom l'apell hom, mas sobrehom.
Aquest diu que lo Senyor fou subiran preycador de veritat, qui féu
innumerables miracles, qui a si tirà molts gentils e jueus, e aquest, ço
diu, era ver Christ del qual, ço diu, són exits aquells qui s'appellen
chrestians, qui lo nom dretament han pres d'Ell. Vet què diu aquest tan
15 gran juheu del Salvador; e aquest dolent diu que era ignoble e
contemtible. Deus, per stes, ací saber que del nostro Salvador era
profetat, *Ysahie, quinquagesimo tercio*³, que seria contemtible, no pas en
persona ne en vida ne en doctrina ne en coses qui requiren preu ne
valor virtual, mas en algunes coses qui proven en Ell ésser excés de
20 subirana humilitat e virtut, ço és en meynspreu de riqueses e de les
pompes del món e en amor de penitència e de aspretat e de dir veritat
contra grans e pochs sens tota pahor e en fugir tota vanaglòria, les quals
coses són al món contemptibles, e specialment entre juheus, qui foren
hòmens pompàtics⁴ e pomposos e vans e amants riqueses e carnals
25 delits més que altres gents del món.

E, com aquest vol provar la contemptibilitat de Jhesuchrist per linatge, appar que poch sabia en lo libre de les geneologies judaycas⁵, car aquí haguera vist com lo Salvador de part de la sua gloriosa mare venia del linatge de Daviu, qui fou rey de Israel, del qual devalla per la via de Nathan, fill de Daviu, segons que ensenya un gran doctor nostre, Damacenus⁶, jatsia que sent Matheu en lo primer capítol de son *Euvangeli*⁷ prov la via de la generació de Jhesuchrist venir de Daviu per la linya de Salamó, car no entén a provar aquí que Jhesuchrist sia fill de Josep, mas que sia del linatge de Daviu, per aquesta rahó, car, com Josep fos marit de madona sancta Maria e tostemps comunament la muller fos del linatge del marit, donchs provat que lo marit devallava de Daviu és provat que la muller és d'aquell linatge mateix. E, jatsia aquesta conclusió fos provada pus clarament de Jhesuchrist si sent Matheu procehís per la via de Nathan devallant fins a madona sancta Maria, emperò volch tenir la manera judayca per tal que ensenyàs que era juheu e que sabia la cosa mils que altra; ara, manera és judayca que jamés linatge no-s prova per successió termenada en fembra, sinó solament per successió termenada en hom. Per què clarament appar que aquest rabbí diu manifesta falsia quant diu o sí aferma que Jhesuchrist fos ignoble, com sia certa cosa que Ell devallàs de linatge de reys.

Appar axí mateix que aquest rabbí que axí parla devia ésser hom fort va e pompós, com diu que Jhesuchrist, si fos stat digne de fer leys, fóra stat hom generós, com vejам en lo món que los pus sensats e savis e assenats hòmens del món e majors clergues sien hòmens de simple loch e los pus abtes a fer leys e semblants coses, la qual cosa appar tots jorns en aquells qui de simple stament són elets en papas e d'aquells qui són stats primers prínceps d'alguna terra, qui per força són stats de simples lochs levats en alt e qui sovén són millors que-ls altres. Donchs deuria dir aquest rabbí, segons la sua sentència, que Maphomet de Mecha, qui tantes orades leys féu a serrahins, fou hom fort generós; la qual cosa no poria ell provar per tot son poder, e segons que apparrà lo contrari dejús, quant parlarem d'ell en lo [98r] capítol []⁸. E majorment que, segons que diu nostro Senyor, *primo Regum*, *secundo*⁹: Aquells qui-m servexen yo-ls faré generosos e gloriosos, los altres no poden ésser nobles ne generosos. Si a Déu plau, veuràs en lo *Terç libre* que generositat qui és en la carn poch se val, mas aquell és pus generós qui mils viu e qui és pus virtuós. Si aquest vol dir que lo Salvador fos

65 contemptible en sa persona, posem que axí fos; encara no provaria res a son preposít, segons ço que dit havem impugnand la primera preposició, car Déus no attén a axò a fer la persona bona.

70 Axí mateix diu Aristòtil que, per ço que per natura havem, negú no n'és loat ne vituperat; emperò de fet lo Salvador era en sa reverent e honorable persona, axí com lo profeta Daviu diu en lo *Psalm* xL¹⁰ e appar en les istòries romanes qui-l descriuen, fort bell e fort meravellós. E, si a Déu plau, al *Novèn libre*, quant parlarem de la sua personal forma e de les sues sobredolçes maneres, veuràs que anch per null temps lo món no hac tan bella ne tan noble ne tan reverent ne tan amable ne tan dolça ne tan meravellosa ne tan cara ne tan gloriosa persona.

75 E après, quant diu aquest a confirmació de sa error que Jhesucrist fou de loch fort miserable, car de Natzaret¹¹, atorch que Jhesuchrist fou de Natzaret. E, si per açò és digne de ésser meynspresat, jutge-u quascú qui sen^{11bis} haja, car segons que dien los sancts lo loch no fa l'om sanct, mas l'hom sanctifica lo loch. E per tal dix un savi que ésser stat en 80 Jherusalem no és cosa loable, mas ésser-hi stat e haver-hi bé usat és digne cosa de lahor. Axí mateix, si aquesta sua rahó val, gran vergonya era als juheus obehir a Daviu, qui era de Betleem, loch petit, e gran vergonya era creure a Jeremies, profeta de Déu, qui era de Anatoth¹², qui era un loch petit axí com un carreret, en la terra de Benjamín, 85 segons que diu sent Jherònim en lo *Pròlech de Jeremies*¹³; axí mateix és de molts altres. E sovín axí mateix veu hom que dels lochs pus simples ixen millors hòmens, axí com poriem exemplificar en molts. Certa cosa és que Josep fou lo major hom de Egipte e son pare, Jacob, e Ysaach e Abraam foren hòmens excel·lents, emperò no havien loch ne troch¹⁴ en 90 la terra hon habitaven, car peregrins hi foren, axí com apar en diverses parts del *Genesis*¹⁵.

95 Axí mateix que, si lo loch notable és degut a les grans persones, bé donchs són notables los diables, qui foren fets en lo cel e habiten en l'ayre. Are, emperò, nós, qui som fills de Adam, qui fou fet en lo camp Damacèn¹⁶, après Ebron, som per Déus més amats e millors que ells. E, quant al·legues dessus que Nathanael dix com podia ésser res de bo de Natzaret, dic-te que parla segons comuna manera de parlar dels hòmens vans e mundanals qui no-s pensen que res de bo puxa exir sinó de lochs grans e sumptuosos. A la qual comuna manera de parlar contradiu 100 manifesta rahó e experiència, axí com és demunt provat clarament.

- E, quant diu encara que lo Salvador fou de pobres gentes, atorch-ho; mas pensar pots que aquell qui sanava totes malalties e ressuscitava morts poguera haver còpia d'aur e d'argent si·n volgués. Axí com donà virtut a sent Johan Euvangeliste que convertís verges^{16bis} de malgraner en
- 105 aur pur e pedres de la mar en pedres precioses¹⁷, bé·n poguera prou convertir per si mateix si·n volgués; mas, com fos lum e eximpli de la nostra vida, volch-nos dar eximpli de meynspresar les coses temporals, per tal que [98v] no·ns torben ne·ns afalaguen ne·ns empatxen a aconseguir e haver les celestials. E, quant diu ultra aquest que aquells
- 110 mateix de Natzaret se trufaven de Jhesuchrist, yo u atorch; e·l Salvador mateix ne ret rahó aquí mateix dient que no és profeta que no sia honrat sinó en sa terra¹⁸, car, segons que diu Aristòtil, massa familiaritat engendra meynspreu; e majorment, com diu la glosa, açò ha loch entre hòmens folls. Com, donchs, aquells de Natzaret l'aguessen familiar més
- 115 que·ls altres e l'havien vist petit e l'havien vist fadrí e puy jove e null temps no li havien vist fer miracle ne meravella e veyen que no prenia muller ne fahia axí com los altres, tenien-lo per hom pereós e salvatge e meynspreaven-lo, majorment que eren hòmens rusticals e los pus salvatges de tot lo regne de Israel, axí com encara són aquells qui y
- 120 habiten vuy, car oig dir que huy hi habiten los pijors serrahins qui sien en totes aquelles terres.
- Per què d'aquest loch pots pendre gran eximpli a tu mateix que no deus haver afflicció si has per força a conversar entre mala gent, car lo Salvador a eximpli nostre elegí entre mals habitar; no per tal que nós
- 125 elegiscam conversar ab aytals, car fugir-los deu hom aytant com pot ab bona consciència, mas per açò don'a nós¹⁹ a entendre lo Senyor que, si ab males gentes havem a habitar per força, que tengam la manera que Ell tench, qui entre aquells mals hòmens de Natzaret habità quaix xxiii anys, separat e amagat; axí nós, com ab aytals serem, al meyns que
- 130 puscam²⁰ hajam ab ells a tractar e participar en guisa que per la lur conversació no maculem la nostra vida. Car, si u fem axí, diu sent Gregori en lo primer libre dels seus *Morals*²¹ que som dignes davant Déu de gran lahor e de gran guardó e, segons que dien los sancts, aytal conversació bona entre mals és gran senyal e poderós que aquell qui axí
- 135 conversa és gran e poderós amich de Déu.

[113]

CAPÍTOL CXIII

Per què Jhesuchrist volch ésser de Natzaret

- 5 Ací nota que lo nostro Salvador elegí haver nom de Natzaret e elegí
lo loch de Natzaret a sa naturalitat e a son habitar segons la carn per
moltes rahons. La primera rahó és de sent Gregori¹ e és, ço diu, per tal
que donàs entendre que a les desonors del món venia fort voluntari e als
vituperis apparallat per amor de Déu. Per tal elegí ésser de loch simple e
10 poch e elegí morir en Jherusalem, ciutat gran e plena. Axí mateix, car,
com dit és dessús tantost, o per mala influència de la terra o per què-s
vol altra ocasió, los habitants de Natzaret foren los pus rústechs e
pagesívols hòmens qui sien en tota aquella terra, hoc encara vuy en die;
per què volch lo Salvador entre aytals habitar perquè entre ells ell fos
15 meyns honrat axí com de fet era, segons appar per les paraules que
deyen d'Ell e són dessús al·legades, e per les males obres que li faheren
moltes, entre les quals fou aquella que recompta sent Luch en lo quart
capítol de son *Evangelí*², hon diu que una vegada lo volgueren gitar per
un gran embalç³ e precipici avall perquè morís. Altra rahó hi podem
20 assignar e bona, car certa cosa és que lo [99r] Salvador, ans que preïcàs
al món, tench vida solitària e contemplativa; per què havia mester loch
separat e ab poca gent e qui fos poch visitadora e que fos luny de tota
gran ciutat. E aytal és Natzaret de punt a punt, segons que-s recompta.
Per què appar que per grans causes lo Salvador elegí Natzaret.
- 25 La segona rahó principal sí és per lo misteri, car Natzaret vol aytant
dir com flor⁴ qui és en si bella e va davant lo fruyt; axí Ell, tot bell e sens

tot peccat, apparech en lo món aportant a nós novell⁵ del fruyt de vida, ço és del regne de Déu. E açò ensenyà com preychà dient a tuyt: Feu penitència, car lo regne de Déu vos sta ubert⁶.

La terça rahó és car en la lig vella éran alguns hòmens assenyalats
 30 appellats natzareus, qui en manera de religiosos servaven vida fort alta e singular en aspretat e en molta virtut. E d'aquests entenien a parlar l'àngel Gabriel quant dix a Zacharies, pare de sent Johan, prenunciant-li que hauria un fill, ço és sent Johan Babtista⁷: Sàpies que aquest infant
 35 serà appellat natzareu, qui null temps no beurrà res qui embriagar-lo puxa e serà sanctificat en lo ventre de sa mare. Hon pots veure que los natzareus eren hòmens fort assenyalats en gran penitència e en gran sanctadat de vida. Per què, a donar a entendre al món que de tota aquesta sanctadat era causa sola nostro Senyor Déu e que lo seu Fill era
 40 vengut al món per aquesta sanctadat a multiplicar, Ell volch ésser d'aquí e haver nom de Natzaret, axí que per excel·lència lo Sanct dels sancts volch ésser appellat natzareu e conversar lonch temps en Natzaret e ésser profetat⁸ ver natzareu, e volch tenir en son hàbit e en son conversar manera de natzareu⁹ a donar a entendre que principalment
 45 era vengut en la terra per amor dels natzareus, ço és dels seus sancts e elets, del guardó dels quals parla molt gracioses paraules Jeremies en lo quart capítol dels seus *Plors*¹⁰, les quals havem a expondre en lo darrer libre quant parlarem del stament de glòria; e ara posant la següent rahó ne direm queucom.

La quarta rahó sí és car als natzareus éran promesos grans guardós
 50 en paradís per la sancta Scriptura e açò per la lur sanctadat, axí com appar *Trenorum, quarto*¹¹, hon diu que los natzareus seran pus blanchs que la neu e pus nets que la let e pus colorats¹² que lo vori e pus bells que-l safir. Ara, tots aquests béns e guardós havien a venir a ells per la preciosa mort del Salvador; per què volch lo Salvador en Natzaret haver
 55 sa habitació natural segons la carn per tal que significàs que la habitació de glòria per Ell se havia haver a tots los natzareus. E per tal fou gran misteri de Déu que, com lo nostro redemptor stigués en la creu penjat, li fou per hom gentil posat aytal títol sobre lo cap per manament de Pilat, gentil, contra voluntat dels juheus en una post cadrada escrita de
 60 letres ebrayques, letines e gregues, qui ara és a Tolosa a sancta Maria la Deurada, e diu axí lo dit títol: Aquest és Jhesús de Natzaret, rey dels juheus¹³, qui exposat al seu propi seny vol aytant dir: Aquest és lo Salvador de les flors, ço és dels elets, e rey dels veents, ço és dels

65 benvuyrats, qui per excés són veents¹⁴, car tostemps veen Déu; per què
tots los benvuyrats són appellats natzareus, car són fills per gràcia del
gran príncep natzareu Jhesuchrist. E, si açò sabés aquell qui aquest
argument féu contra Jhesuchrist, no l'haguera aytal fet, ans haguera lo
Senyor dels natzareus adorat e benehit [99v] e loat axí com a Salvador
seu.

70

[114]

CAPÍTOL CXIII

Qui respon a la segona rahó del dit juheu

La segona rahó¹ que fa aquest rabbí conté moltes matèries, car vol
5 provar contra la persona de Jhesuchrist moltes conclusions errònees. La
primera és que Ell no era Déu, la qual cosa prova per tant car diu que
Ell era passible e mortal. La segona conclusió que vol provar del
Salvador sí és que Ell era nat en peccat original; appar-ho, ço diu, car
rehebé baptisme, que és remey del peccat original. La terça conclusió sí
10 és que Ell destrouí e trencà la ley en diverses parts, specialment com^{1bis}
no colia lo dissabte. Leix les altres conclusions e rahons que aporta, car
no han cap ne centener e són moltes paraules sens fruyt.

A aquestes rahons e a moltes d'altres, respon lo *Novèn libre*, qui
longament disputa l'eveniment e vida del Salvador; per què ací me-n pas
15 superficialment. Al primer punt, quant aquest diu que Jhesuchrist fou
passible e mortal, atorgam-li-ho; e, quant depuys diu que, donchs, no
fou Déu, negam-li la conseqüència, car Déu pot ésser passible e mortal,
no pas en la sua essència divinal, mas en la natura humanal per Ell
assumpta e presa per sa gran mercè; emperò com açò és possible appar-
20 ho en aquell mateix libre. Lo juheu, per stes, açò no poria jamés veure
si, donchs, no havia los ulls del cor mundats de la abhominable leganya²
que y té de sa infeeltat e incredulitat. Per què lexem-lo star fins que ell
mateix veja lo Senyor a sa dampnació quant vendrà en potestat e en
25 magestat imperial e darà a conèixer Ell si és Déu e més que hom ne que
àngel.

Al segon, quant diu que Jhesuchrist era nat en peccat original, negam-li-ho; e, quant ho prova per tal com pres babtisme, qui és sacrament ordonat contra peccat original, segons que dien los theòlechs, respon que, jatsia que aquest sanct sacrament sia ordonat a
 30 açò, emperò lo Senyor no-l rehebé per açò, mas per donar eximpli de perfeta humilitat a tots nosaltres, axí com Ell dix a sent Johan quant li manà que-l batejàs; lavors Ell li dix aytals paraules³: Axí-s pertany, Johan, a nós de complir tota justícia, ço és de humiliar-nos a tu, qui es nostre vassall. Car aquest és lo pus alt grau de humilitat d'aquells tres
 35 qui comunament se noten sobre aquell pas per los doctors.

Al terç punt, quant dius⁴ que Jhesuchrist trencà la ley, dich-te que no és ver, ans li donà compliment virtuós e acabat, axí com se pertanyia a Ell; e, quant ho proves per tal com dius que trencava lo dissabte, qui era dat al poble de Israel en pati perpetual per nostre Senyor Déu, ací
 40 dich que Ell, qui era Senyor de totes coses e del dissabte, no era stret⁵ a neguna ley, axí com Ell mateix se diu *Mathei, duodecimo*⁶. Dic-te axí mateix que lo dissabte no era dat, ne la circumcisió, per pati perpetual a la sinagoga axí entenent lo perpetual que tostemps hagués a durar, car lla hon nós havem, *Exodi, xxx^o primo*⁷, *pactum sempiternum* los juheus
 45 han en ebraych, en loch d'aquell *sempiternum, beollam*, qui no vol dir perpetual, mas vol dir lonch temps, axí com en latí prenem aquest vocable *in seculum*, qui no significa perpetuïtat, mas lonch temps, axí com dien los sancts doctors. E axí mateix se deu entendre en aquest
 50 prepòsit del pati de la circumcisió.

[115]
[100r] CAPÍTOL CXV

Qui respon a la III^a rahó del dit juheu

5 La terça rahó és contra la fama de Jhesuchrist, hon fa aytal
argument: No-s pot fer que ço que tothom diu e los majors confermen
sia falsa, com los filosofs disputant contra algun sufficientment lo
tenguen per vençut si li fan dir cosa qui sia contra opinió de tuyt; e axí u
posa Aristòtil en lo primer libre dels seus *Elenchs*¹. Ara, certa cosa és
10 Jhesuchrist; donchs segueix-se que Ell no fo aytal com dien los
chrestians ne fou hom per instituhir secta ne leys aytals com són les
chrestianes. E que axí sia, que tot lo món haja parlat mal de Jhesuchrist,
appar-ho per tal quant tostemps l'à seguit la menor part del món e la
major l'à impugnât; e encara entre aquells qui han nom de seguidors
15 seus n'i ha molts qui-l blasfemen e-l preen poch. E appar que totom haja
rahó de lunyar-se d'Ell e de no creure en Ell si penses los grans crims de
què fou acusat davant Ponç Pilat.

 Aprés car és certa cosa que en Grècia son nom e son stament
chrestià fou per los grans savis e filosofs trufat e escarnit e
20 meynspreat; hon diu sent Paul, *prima Corintiorum*, *primo*²: Nós
preïcãm Jhesuchrist crucificat, la qual cosa és als juheus en scàndel e
als filosofs en oradura reputat. E en special Porfiri, famós filosof
platònich, dix altes e grans coses contra Jhesuchrist³. Aprés los romans
ab turments e ab morts perseguiren tots sos servidors per oÿ seu bé CCC
25 anys. Contra Ell parlà lejament Neró, Appol-lo⁴, Domicià, Julià,

30 Anthonín e molts d'altres emperadors e savis hòmens. Contra Ell són vuy juheus e serrahins e tot lo món exceptat la part d'Auropa, en què són los chrestians qui-l sostenen, qui quaix no són res per esguart d'aquells qui són contra Ell. Per què appar que Ell no dech ésser hom de bé, qui per tants e per aytals persones és stat reprovat tostemp e és vuy e serà més, e specialment per los juheus quant vinga lo lur Messies que tots dies speren, lo qual Messies appellen los chrestians lo final e major Antechrist.

35 A aquesta rahó respon. E, quant diu primerament que no-s pot fer que tot ço que tothom diu e que los majors confermen sia falsa, dic-te ací que aquesta preposició és manifestament falsa; car en temps que aquella beneyta madona sancta Caterina preycava a Maxenci la fe de Jhesuchrist⁵ has aquí que respòs l'emperador a ella axí: O tu tota sola dius veritat o tot lo món erra; donchs appar que lavors tot lo món errava, e grans e pochs e savis. Semblant dix Egeas a sent Andreu⁶. Per 40 què appar que lavors més devia hom creure a pochs que a molts, e axí és vuy en die. Hon dix un filosof: *Quod loquendum est ut multi, sed senciendum⁷ ut pauci*, e vol dir que per esquivar conteses deu hom en comú parlar axí com los altres, mas en lo cor deu hom sentir e creure 45 axí com los pochs e pus savis senten e creen; e comunament los savis e millors són pus pochs, axí com dejús se deu dir, en lo capítol CLXXV⁸. E per tal posa Gracianus, en lo Decret, dist. LXII⁹, que la multitud no la deu hom seguir, mas endreçar e corregir.

50 És ben ver que ço que damunt és al·legat és ver si és bé entès, ço és que ço que dien los pus savis e millors deu ésser crehegut; e qui és vençut per aytals ell se pot tenir per envergonyat e per caygut. E, quant aquest diu que los millors e pus sa[100v]vis més són stats contra Jhesuchrist, açò li nech; car dich-te que, jatsia que la multitud sia contra Jhesuchrist, emperò los millors e los pus savis e aquells qui veen 55 la veritat ab Ell són stats e són e seran tostemp. E, quant ho proves per tal primerament car stech acusat de grans crims, atorch-t'o; mas veges per qui. Cert, per tos pares, qui, segons que dix sent Steve, *Actuum, septimo*¹⁰, tots li foren traïdors e falsaris, encegats per malícia, axí com ja era profetat *Sapiencie, secundo*¹¹. E per tal tu e ton poble sòts poble 60 perdut e renegat, car nostro Senyor reneguàs davant Ponç Pilat, axí com havia profetat Daniel en lo novèn capítol de son libre¹², la qual cosa faeren ab tanta de malícia que lo jutge, qui era gentil, ço és Ponç Pilat, coneix clarament que ells tots se movien per gran enveja contra Ell, axí

65 com diu l'evangeliste¹³ e appar pus longament en lo *Novèn libre*, qui
longament parla del Salvador. Mas guardem si los pus assenyalats
juheus e los pus famosos en vida e en sciència no foren tostemps ab Ell,
axí com foren Gamaliel, Nichodemus, Nathanael, Josep ab Aramatia¹⁴,
sent Pau e, ans d'aquest temps, sent Johan Babtista, e Zacharies, son
70 pare, e sa mare, Helizabet, e Simeon e Anna prophetissa¹⁵, qui foren
persones sanctes, dels quals valria més un testimoni que no cent mília
de gent incrèdula, bestial e folla axí com tostemps fo la gent e poble dels
juheus, axí com veuràs en lo següent capítol¹⁶.

E, quant al·legues après que los filosofos de Grècia foren contra
Jhesuchrist, atorch-t'o; mas veges quals. Certes, aquells que no
75 volgueren hoir la veritat preïcada a ells per sent Paul, e açò fou la
multitud; mas gira los ulls als pochs en nombre, e veuràs aquí aquell
gran e famós Ariopagita, qui puy és dit sent Dionís, bisbe e màrtir
gloriós, qui jau après París¹⁷, e veuràs com aquell fos hom transcendent
en saviesa e en letres, attès¹⁸ ferm a la veritat preïcada per sent Paul,
80 mils que los altres; per què meresqué ésser il·luminat plenàriament. E
veges aquest quin testimoni donà a Jhesuchrist si guardes los libres que
ha fets *Dels noms divinals* e *De mística theologia* e *De angèlica*
*jerarchia*¹⁹, e veuràs que par que no y haja haüt semblant testimoni de
Jhesuchrist com aquest. E, quant me al·legues Porfiri, remet-te a aquell
85 excel·lent luminari²⁰ de la sancta mare església, monsènyer sent Augustí:
e veges ell com lo impugna altament en lo devuytèn libre *De la ciutat de*
Déu, en LIIII capítols, e en lo denovèn libre, en XXIII capítols²¹, e veuràs
aquí meravelles; après de la qual impugnació no y cal aportar la mia,
tant és aquella bastant.

90 E après, quant al·legues los romans e los emperadors e aquells qui
vuy són tants e dius que aquells aytals la perseguexen, dic-te que no
pories fer argument a major honor e confirmació de la sancta
chrestienat; car per açò proves que és religió feta per Déu e qui no-s
pot dissolre per consegüent, axí com dix Gamaliel, *Actuum, quinto*²²;
95 car, que la menor gent del món sien chrestians e que tot lo món los sia
stat contrari tostemps per major partida e que Déus los haja axí
meravellosament preservats e·ls tinga en tanta honor e glòria com fa vuy
lla hon són, senyal és que virtut divinal los regeix e·ls governa.

100 E, quant dius que [101r] fama general de tota altra nació és contra
Ell, dic-te que aquest argument no val molt, axí com damunt és dit; car
testimoni de sanctadat de algú no deu ésser pres per multitud qui no

sap què s'és Déu, mas principalment per bonesa, la qual sta en fort
pochs. E per tal los drets no lexen fer testimoni als notablament
criminosos, ans ne deuen ésser gitats hon que sien; ne fama de multitud
105 no deu ésser res presada, axí com ensenya lo libre derrer, quant prova
que benevuyrança no sta en fama, mas fama de bons deu ésser
creheguda e reputada. E aytal és la fama del Salvador si-t penses com a
Ell han dada fama lo seu Pare, lo sanct Sperit, los àngels, los
patriarches, los profetes, los apòstols, los màrtirs, los confessors, la
110 sancta Scriptura, los diables forçats per veritat, les sues altes obres e les
consciències dels hòmens il·luminats per raig de vera fe, qui consenten
e senten dins si que aquest Senyor és aquell en lo nom del qual
solament speram haver salut, qui, com se enomena, per sa gran
reverència se deu agenollar tot genoll en cel e en terra e en l'infern,
115 segons que posa sanct Paul apòstol *Ad Philipenses, secundo*²³.

[116]

CAPÍTOL CXVI

Qui respon a la III^a rahó del dit juheu

La quarta rahó sí és fundada en la seqüela; car diu aquest juheu que,
5 si Jhesuchrist ha ordonada la religió chrestiana, gran vergonya és açò a
nós al·legar; e açò per moltes vies. Primerament, car havem a·torgar que
lo nostro príncep fou penjat, qui és cosa fort vergonyosa; hon, segons
que recompta Johan Bellet¹, com Ponç Pilat suplicàs a Gay², emperador,
10 après la mort de Jhesuchrist per algun temps que ell pogués de sa
licència posar una stàtua a reverència de Jhesuchrist en lo temple de
Déu en Jherusalem, axí com era custuma entre los gentils de fer quant
volien molt honrar la fama d'alguna honrada o cara persona morta, diu
aquí que Gay, emperador, ab lo senat de Roma respongueren que no u
15 volien per dues rahons: la primera era per tal com Jhesuchrist preÿcà
que solament era un Déu e que Ell era aquell; per què no volia haver
companyó en sa deÿtat axí com los altres déus del món ho sostenien. La
segona rahó era car gran vergonya fóra confessar ésser Déu un hom qui
fos mort penjat. Per què appar per juý imperial e consell general
d'aquells que gran vituperi és a chrestiendat confessar Jhesuchrist ésser
20 lur³ patró.

Ítem, après dien⁴ que·ns és gran vergonya al·legar ço que Jhesuchrist
nos ha ensenyat; prove·u per tant car diu que Jhesuchrist nos ha
ensenyat de ydolatrar, car mane·ns adorar un poch de pa en lo
sagrament de l'altar e fa·ns concreent⁵ que és cors seu; qui, encara
25 quant axí fos, que fos cors seu, no·s deu adorar com sia pura creatura.

Ffa·ns axí mateix, ço dien, adorar les ymages que tenim en les esglésies. Axí mateix fa·ns encara adorar tres déus dient que Déus és tres persones. Axí mateix nos fa fer e creure moltes coses a les quals enteniment d'om no pot bastar, axí com appar en los dotze articles de chrestianisme, e per consegüent fa·ns creure coses dubtoses e qui no han neguna apparença [101v] de veritat.

A aquesta rahó responch; e, quant diu primerament que gran vergonya és a nós al·legar Jhesuchrist per príncep com sia stat penjat, dic-te que segons los savis morals pena no deu fer a negú vergonya, mas lo peccat e culpa. Com, donchs, sia a nós certa cosa que lo nostro ignoscent redemptor null temps no hac culpa ne peccat, segueix-se que de neguna pena sua ne turment no·ns cal haver vergonya; ans sobre los juheus cau la vergonya aquesta, que lo lur príncep e Déu, qui los era promès e prenunciat e era a ells principalment tramès e promès, han sens neguna culpa axí condempnat a letja mort e han volgut ressemblar a la mala rayl de lurs reprovats pares, d'on són exits, qui aucieren los profetes sens culpa, com los dix lo Salvador, *Mathei xxiii*⁶.

Ítem, certa cosa és que mort violenta per enemichs dada al príncep qui virtuosament defèn ses leys e ses gents torna als súbdits en gran honor. Hon gran honor fou fort al poble romà de la mort de March Marcell⁷, rey lur, qui abans volch perir a greus turments per mans d'aquells de Cartayna que no soferir que la cosa pública romana perís; tot axí és gran glòria al poble chrestia que lo lur cap Jhesuchrist sia mort axí cruelment e no haja temuda la creu ne neguna altra pena per defensió de veritat e per restaurar la cosa pública, ço és la natura humanal, que no perís. Per què diu sent Bernat^{7bis} que los vituperis de Jhesuchrist són la nostra glòria. E per confessar aquesta cosa posa hom a aquells que hom bateja la creu en lo front; e·ls reys e·ls emperadors la reuben aquí mateix humilment per confessar que los vituperis del Salvador són a ells glòria e honor e preu, e aquell qui pus impresos los porta e·l cor spera ésser pus honrat per los àngels de paradís en lo cel. Per aquesta cosa en special se donava en lo començament de la sancta església lo sacrament de la confirmació als novells chrestians⁸, ço és per confermar lo cor a confessar alegrement e sens tota pahor e vergonya davant tothom que Jhesuchrist crucificat era ver Déu e ver Salvador e redemptor nostre. Ítem, si aquesta rahó al·legada d'aquest rabbí valia, segueix-se que gran vergonya seria a quascuna secta del món haver persones forts e justes qui sens neguna pahor sofiren^{8bis} turments e leja

65 mort per mantenir la secta aquella; la qual cosa és errònea cosa de dir,
car ab aytant no seria neguna honor a chrestianisme haver tant gloriós
màrtir com ha qui a tanta letja mort són morts per amor de Jhesuchrist;
la qual cosa appar de si manifestament falsa.

Per totes aquestes coses appar clarament que falsa és la preposició
70 primera en aquesta rahó al començament al·legada, ço és que vergonya
sia a chrestiendat que haja per patró Jhesuchrist crucificat; ne la
provació que dessús s'i aporta per ço que féu Ponç Pilat val res, car los
romans se pensaven que Jhesuchrist fos mort per sos peccats. E axí u
dix Egeas a sent Andreu⁹ e axí u posà Apol·lo, segons que recita sent
Augustí en lo devuytèn libre *De la ciutat de Déu*, en LV capítols¹⁰, e
75 l'improva aquí mateix fort. Per què appar que no s'és meravella si-s
reputaven a vergonya los romans de confessar-lo per Déu, pus no sabien
que fos aquell qui és.

A l'altre motiu demunt aduÿt per aquest rabbí, e quant al·lega que
Jhesuchrist nos ensenya de ydolatrar prove-u car adoram un poch de pa,
80 ço diu, en l'altar en lo sacrifici de la [102r] missa e adoram les ymages e
posam tres déus, ací respon primerament a l'hom qui axí parle
temeràriament e dic-li la paraula de Cató qui diu: *Turpe est doctori cum
culpa redarguit ipsum*, e vol dir axí: que culpa és al doctor qui altre repta
del peccat de què ell e los seus són lejamet tocats. Ara, certa cosa és
85 que los juheus són stats notats d'aquest peccat de ydolaria
terriblement, hon ja saps com ydolatraren en lo desert quant Moysès
pujà a nostre Senyor, qui li donà la ley¹¹. E prech-te que atenes ací
orrible turpitud d'aquest poble e com fou bé de cor ydòlatre, car ja saps
los grans senyals e meravelles que nostro Senyor Deus féu per ells en
90 Egipte, e·n la mar Roja, e en lo desert, per los quals degueren axí tenir-
lo al cor que en altra cosa no·s degueren adeltar; emperò tanta fou la
lur malícia que tantost après XLV o L jorns ydolatraren en lo vedell d'aur
que faeren e encara faheren pijor, car, segons que diu sent Jerònim
Sobre Amós profeta, exponent aquella paraula *Nunquam hostias et
95 sacrificium obtulistis michi in deserto quadraginta annis*¹², diu que per
null temps aquell malvat poble dins XL anys que fo en lo desert, despuys
que lo dit vedell d'aur hagueren fet que adoraren, null temps d'aquí
avant no volgueren de cor oferir sacrifici a Déu, ans si de fet ho havien
a fer tot ho feyen per pahor de Moysès, car de si mateix tots los
100 sacrificis feyen a la ýdola de Moloch o a Lucifer lo diable. Açò he trobat
en la *Taula dels originals*¹³ que féu frare Johan, lector de l'orde dels

105 frares menors, en los títols *Ydolatria* e *Iudeus*. Ara veges com gosen ells
neguns altres reptar de peccat de ydolatria, com ells sien stats los pus
scelerats ydòlatres qui anch fossen, pensada la conexença que Déus los
donà de si mateix.

110 Aprés stant ells en terra de promissió diverses vegades, specialment
en temps de Salamó, qui fou orrible ydòlatre algun temps e hedificà
temple a Moloch ýdola après Jherusalem¹⁴, emperò ell fo lo pus
sollempne e poderós rey que anch hagueren. Aprés vengueren los altres
lurs reys, emperò hac-n'i molts en Judà e en Ysrael grans ydòlatres e qui
tingueren aquella matexa mala via, e en special los reys de Ysrael e lo
poble per gran temps adoraren los dos vedells aquells que Jeroboam
posà en los strems de la terra de Ysrael¹⁵ per tal que lo poble no anàs per
adorar en Jherusalem. Aprés encara en lo temps de la lur captivitat de
115 Nínive e de Babilònia e en temps dels Macabeus molts juheus
declinaven a les ýdoles, axí com la Scriptura ho recompta. Com s'i ve,
donchs, que aquest rabbí gosa a nós rependre d'aquest crim? E com no
n'ha vergonya, pus sap tota sa natura ésser maculada e tacada d'aquesta
perversitat e nequícia?

120 No-res-meyns, per stes, és cert que aquest juheu nos diffama
imposant-nos falsament crim de ydolatria; e, quant ho prova per tal com
diu que nos adoram un poch de pa en lo sagrament de l'altar, yo li nech
açò e li dic que abans adoram bé lo Fill de Déu, qui sta sots aquelles
spècies de pa qui apparen en les mans del prevere. E, que aquí sia
125 Jhesuchrist axí com los feels chrestians ho crehen, appar-ho en lo *Deèn
libre*, hon se tracta la matèria del sanct sagrament de l'altar. Ne nós no
adoram aytanpoch les ymages, axí com aquest diu, mas tenim-les-hi per
remembrança de les grans obres de Jhesuchrist e dels sancts; e, per tal
que los lechs ab major efficàcia hi pensen e se n'inflamen a devoció,
130 pose-los hom aquelles ymages e istòries pintades davant. Per ço diu lo
maestre de les [102v] *Sentències* en lo terç libre¹⁶ que aquelles ymages
són la theologia dels lechs, car per esguart d'aquelles ymages e istòries
pintades se inflamen a regonèxer e a menbrar los beneficis e gràcies de
nostro Senyor e les virtuts e grans obres dels sancts aquí diversament
135 representades.

E, quant diu après, aquest, que nós adoram tres déus, dich que no
diu veritat. E, quant diu que nós posam en Déus tres persones, ver diu,
mas diem que les tres persones aquelles són solament una essència e un
Déu. E, per tal com ell açò no entén, leix-ho star; mas lo chrestià qui

140 açò vol saber liga lo *Libre quint*, hon aquesta matèria se tracta
largament.

[117]

CAPÍTOL CXVII

Qui posa que de VIII males occasions han los juheus presa ocasió de aïrar Jhesuchrist. E com la primera és naximent de mals pares

5 Moltes altres rahons veig que fa aquest juheu contra lo nostro Salvador e la sua reverència; emperò, per tal com veig que poch valen, axí que quascun feel chrestià les poria solre, per tal leix-les star de present. Penç axí mateix que ço que diu contra lo Salvador diu més per oÿ e rancor que li havia que no per encercar veritat; per què no mereix
10 ésser escoltat pus per negun feel chrestià. Vull, emperò, que sàpies d'on ha haüt fonament aquest tant gran oÿ e rancor que aquest rabbí e los altres juheus han comunament contra Jhesuchrist e contra los chrestians. E, per tal quant la malícia dels juheus sobrepuja tota malícia de tot altre poble, deus ací notar que posen los sancts que aquesta lur malícia ha vuyt males rayls de les quals proceeix, de les quals te guarda
15 per tal que no sies semblant a ells.

La primera rayl e causa o ocasió de lur tan gran malícia sí fo procehiment o naximent de mals pares e de males mares e conversació ab ells. Hon deus saber ací que, jatsia lurs primers pares, ço és Abraam,
20 Isaach e Jacob, fossen persones sanctes e tements Déu, emperò la multitud qui d'ells exí ja començà ésser maliciosa e malvada en los dotze patriarques lurs primers, ço és en los dotze fills de Jacob, car ja saps que faeren moltes malvestats e assenyalades en lur vida; car lo primogènit, Rubèn, jach carnalment ab la concubina de son pare, per la qual cosa lo
25 maleý lo pare en la mort dient-li: Ja no cresques tu, car ést pujat sobre

- lo lit de ton pare, axí com legim *Genesis x^oLIX*⁰¹. Axí mateix legim de Judes que furnicà ab Tamar, sa nora, axí com appar *Genesis xxxviii*⁰², jatsia que no la conegués en la cara qui era. Axí mateix Simeon e Levi
- 30 aucieren Emor, rey de Sichem, e son fill³ e tot son poble, qui-s fiaven en ells axí com en frares. Ja saps axí mateix que foren per Josep accusats del crim pus terrible, segons que appar *Genesis xxxvii*⁰⁴. Saps axí mateix com veneren Josep, lur frare, en Egipte⁵. Per les quals coses Jacob, lur pare, ne prenosticà grans mals a sis d'ells en la mort, axí com appar *Genesis x^oLIX*⁰⁶.
- 35 Aquestes, donchs, males raïls han poguda ésser ocasió de lur malícia. E per tal deyen ells la paraula qui és *Jeremie* en xxxi capítol⁷: *Patres nostri comederunt uuam asserbam, et dentes filiorum obstupescunt*, ço és a dir: Nostres pares són stats peccadors e malestruchs e nós portam lurs penes e lurs dolenties. Diu axí mateix
- 40 Jhesús, fill de Sidrach, *XL*⁰⁸: *Ffiliorum peccatorum perhibet hereditas, et* [103r] *cum semine illorum assiduitas oprobrii*, e vol dir que la heretat dels fills dels grans peccadors no pot molt durar, per què los fills dels grans peccadors comunament vénen a gran escarn e meynspreu. Per què diu après que del pare malvat demana Déus destretament⁹ los mals
- 45 dels fills, car per lo mal pare són tostemps en gran vergonya e meynspreu. E Philon, *Sapiencie iiii*¹⁰, diu que fills borts e dolents no profitaran molt, car lo lur principi no ha fermetat. E, jatsia que de malvat pare isque a vegades bon fill, axí com veem sovín e apparech mils en lo començament de la sancta església quant tanta sancta persona se
- 50 convertí de la gentilitat a chrestianisme, emperò açò és ver: que malícia de pare e de mare almeyns per ocasió nou als fills. Car per experiència vehem que, si un hom vol pendre muller, si li és parlada una donzella la qual sia nada de pare terrible e de mare maliciosa, quascú la dubtarà de pendre dient que ha pahor que no ressemble al pare e a la mare, jatsia
- 55 que la donzella haja son franch arbitre, per lo qual pot fugir tota semblant malícia a aquella qui és stada en lo pare e en la mare; emperò, per tal com veem sovín que los infants ressemblen al pare e a la mare en lurs passions e veem que comunament les persones seguxen les passions, per tal dubta hom que de mal pare e mare no isca mal fill e
- 60 mala filla. E proverbi és comú *Qualis pater, talis fillius*, ço és: Qual és lo pare aytal és lo fill.

E aquest defalliment impropèrava nostro Senyor Déu al poble de Ysrael, *Ezechielis xvi*¹¹, quant manava a Ezachiel que lus preycàs lurs

- 65 abhominacions e malvestats e que lus digués axí: Jherusalem, la tua raïl
e la tua generació és stada de la terra de Canaan; lo teu pare fou
amorreu e la tua mare, cethea¹², etc. Quaix que vulla dir que no s'és
meravella si feyen tantes malvestats, pensant lo mal loch e lo lur mal
pare e mala mare que havien ressemblat; e fa relació quant diu lo mal
70 pare als amorreus e la mala mare als cetheus, qui foren ydòlatres e
habitaren primerament en la terra de Canaan, en què lavors habitaven
los juheus als quals lo profeta aquest parlava. E per aquest mateix
esguart los malahia nostro Senyor, per Ysahies profeta, dient-los axí en
lo primer capítol de son libre¹³: *Ve genti peccatrici, populo graui*
iniquitate, semini nequam, e volia-los axí dir: Maledicció sia a vosaltres,
75 gent peccadora, poble endureït per vostres grans peccats, qui sóts
sement malvada, ço és de mals pares exits. Per què appar que la malícia
de la mala raïl d'on exiren los donà queucom de ocasió que axí fossen
mals e maliciosos.

[118]

CAPÍTOL CXVIII

Com la segona ocasió de malícia judayca fou la terra en què staven

5 La segona causa qui als juheus¹ podia dar ocasió de gran malícia era
la terra en què staven, car, jatsia que la senyoria judayca fos al mig del
món, car Jherusalem és situada en lo iii² clima de la terra habitable e la
ciutat aquella sta al mig del món, segons que diu lo Senyor, *Ezechielis,*
*quinto*³, emperò apparia que alguna propietat fos de la terra que los
hòmens qui y habitaven éran comunament fort malvats. No que neguna
10 mala propietat ne calitat pogués forçar la franca voluntat ne·l franch
arbitre lur de peccar, mas [103v] que la calitat de la terra movia los seus
habitadors fora si mateix per manera que mou alguna calitat o
impressió feta en lo cors qui és ocasió a la persona que sia inclinada a
prosseguir o aïrar qualque cosa qui li sia presentada a l'enteniment, a la
15 qual cosa la persona no seria inclinada si aquella influència no era.

Axí u veem per experiència clara de totes les habitacions e regions
del món, car tu veuràs en tota nació qualque gran defalliment aytal que
comunament tots aquells qui són d'aquella nació han comunament
aquell defalliment; hon, si attens, tu veuràs que portogalesos han un
20 gran defalliment e altre castellans e altre aregoneses e altre cathalans e
altre ffrancesos e altre alamayns e altre ytàlichs e altre grechs e altre
tartres e altre insulars e altres habitants en terra ferma; e de quascú
d'aquests daria eximpli volenters sinó que no vull neguna nació ofendre.
Emperò, què en special diu sent Bernat dels romans, veges-ho en lo
25 libre que féu a papa Eugeni e veuràs per qui·ls tenia; lo qual dit

recompta Lotari en lo terç libre *De la humana misèria*, a la fi, sots lo títol qui diu *De moribus Romanorum*⁴.

Tot axí mateix sens negun inconvenient podem dir que tota aquella nació judayca hac malícia special prenent ocasió d'alguna calitat de la terra, axí com appar si attens que tots aquells qui y havien d'abans habitat tots foren dolents; car lo primer poble qui fou en la primera edat habità aquí, hon Adam, gitat de paradís, se trobà en lo camp de Demassèn⁵, qui és après de la ciutat de Ebron; e dien que encara apparen aquí algunes coves poques en què ell habità lavors. Ara, ja saps lo poble aquell de la primera etat a quanta malícia vénch, segons que diu *Genesis*, *sexto*⁶; per la qual malícia nostro Senyor los tramès lo diluvi e negaren tots sinó aquells pochs qui-s servaren en l'archa de Noè. Après d'aquests habitaren aquí los cananeus, qui exiren de Cam, fill de Noè, e foren tan malvats ydòlatres e plens de tants vils peccats que ja en vida de Abraam ne destrouí nostre Senyor per foch e flama v regnes qui tots eren tacats d'aquell malvat peccat qui no-s deu enomenar per la sua malícia⁷; e ja per axò no-s corregiren que no multiplicassen lur iniquitat, car, com diu Philon, *Sapiencie*, *duodecimo*⁸, iniga nació era e la natural malícia lur era gran e la lur cogitació era axí mala que paria que no-s pogués mudar en bé, car diu que tostemps fou sement malvada; per la qual cosa nostro Senyor los aucís quaix tots per los fills de Ysrael, a qui donà la lur terra.

Aprés aquests fills de Cam, habitaren aquí los fills de Ysrael en tan mal punt a lurs ops que quaix tostemps, o per gran part si-s vol, en temps dels jutges qui vengueren primers, après en temps dels reys qui-s seguiren e puy en temps dels prínceps no reys qui vengueren après la destrucció de lur regne, tostemps foren la major part terribles ydòlatres, e quaix per indústria e ab malícia havien en oï nostre Senyor Déu, axí com appar que vulla dir Daviu en diversos psalms, specialment en lo *Psalm* de setanta-e-set e de ciiii e de cv e de cvi⁹.

Com, emperstés, e per quina manera terra e habitació haja influència sobre los hòmens dir-ho èm, si a Déu plau, pus largament en lo *Vuytèn libre*, hon parlarem de les propietats de les regions e de les diversitats dels sitis e habitacions dels hòmens del món.

[119]
[104r] CAPÍTOL CXIX

*Com la terça ocasió de la malícia judayca és stada o pot ésser stada
la influència celestial*

5 La terça ocasió de la malícia judayca assignen alguns que pot ésser
stada la influència celestial. Hon deus saber que posa Tholomeu, en lo
segon libre del seu *Quadripartit* e en lo quart capítol¹, que la terra e
habitació qui solia ésser lavors dels juheus rehep special influència
10 d'aquella planeta qui s'appella Saturnus, qui aquí regna e ha per
ascendent lo signe qui s'appella Capricornius. Are, deus saber que,
segons que havem a ensenyar en lo *Vuytèn libre* quant parlarem dels
corsos celestials, e axí mateix ho posa aquell gran stròlech Missael², la
planeta Saturnus és dita per sa influència malencònica, maliciosa,
freda, seca, nocturnal e ponderosa e ha influència de qualitats mortals,
15 ço és de fredor e de sequedat, toll regne e sostrau a aquell en qui ha
influència, en los juýs significa tristor e dolor e, segons que diu lo dit
Tholomeu en lo libre dels judicis astròlechs³, fa l'om cech⁴, ponderós,
pererós o trist e ab fort immundes propietats. Lo signe axí mateix de
Capricorni, segons que diu lo dit Missael, és terreny fret, sens stabilitat
20 nocturnal e és la primera casa de Saturnus, dins lo qual senyal se fa lo
solstici ivernal, axí que lo sol no pot pus avellar^{4bis} e fa lo cors cech⁴ e
prim, specialment les cuxes e ls genolls.

Per les quals males influències appar que aquells en qui la dita
planeta e senyal han poder e senyoria de inclinar-los, con seguexen⁵ les
25 passions lurs e lurs males inclinacions, són hòmens envejosos,

pererosos, malencònichs, protestants⁶ a la dita planeta, qui ha color de
plom; e per consegüent devien ésser hòmens maliciosos, vindicatiu,
carnals e plens de molta iniquitat, car peresa e ociositat són sentina de
30 peccat, segons que diu sent Jerònim⁷. E la influència aquesta, segons ço
qui al·legat és de la planeta e del signe, ja·ls prenosticava que lus seria
tolta la terra e regne que tenien e serien baxats en tant que no ha nació
en aquest món axí aterrada; e açò per lurs grans peccats, car no volien
lurs naturals e brutals passions vençre per lo franch arbitre e per ajuda
35 de la gràcia de Déu axí com fan los hòmens justs e virtuosos.

[120]

CAPÍTOL CXX

Com la quarta ocasió de la malícia judayca fon mala companyia

5 La quarta ocasió de la malícia d'aquest poble sí fou la mala
companyia que hagueren tostemps; car ells primerament stigueren ab
los egipcians, qui eren ydòlatres e grans peccadors, car, com diu Philon
en lo libre de *Saviesa*¹ que, com la creatura se parteix del seu creador,
lavors comensa a caure en innumerables peccats e mals qui stan dins si
ligats e encadenats, qui tots ensemps prenen e ligen e enceguen e
10 dissipen e confonen la mesquina de ànima, qui de Déu s'és partida. E
per tal dix Daviu en lo *Psalm* de setanta-dos²: *Qui elongant se a te*
peribunt, ço és que aquells qui-s lunyen de tu, Senyor, aquells sens
dubte periran e per camí de dampnació van. Per què, com los
egip[104v]cians fossen antichs ydòlatres e grans peccadors e los juheus
15 conversassen ab ells gran temps, per tal los dits juheus reheberen d'ells
grans taques de diversos peccats.

 Aprés los dits juheus habitaren en Canaan e dins ab ells
romangueren alguns amorreus e jebuseus e infels, dels quals axí mateix
reheberen o aprengueren moltes males costumes. Axí mateix staven-los
20 engir e entorn philisteus, dels quals aprengueren de fer moltes
malvestats. Aprés foren en diverses captivitats fora lur terra entre los
infels, dels quals reheberen moltes males informacions per les quals
foren de tots punts dolents e grans peccadors; car, com diu lo
Ecclesiàstich en lo tretzè capítol³, qui tocarà la pregunta força és que
25 se-n sull. E diu Daviu⁴ que ab hòmens perversos seràs pervers e ab bo

seràs bo e sanct ab sanct. Com, donchs, aquests fossen tostemps ab gent perversa e malvada, pensada la poca temor de Déu que havien e poca guàrdia en si mateix, seguei-s de fet que fossen perverses e dolents e plens de molts mals. Per què diu Daviu, en lo *Psalm*⁵, de son poble axí malestruch e encegat^{5bis}: *Steterunt inter gentes et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum et factum est illis in scandalum*, ço és que ells stigueren entre los gentils e aprengueren de lurs males obres, e finalment serviren a lurs ýdoles, les quals coses los tornaren a gran scàndol e peccat e desayre; e açò en la ànima, car foren terribles peccadors, e-n lo cors, car per açò foren lavors e són vuy per Déu leig punits.

E per esta rahó los manà nostre Senyor Déu, *Deuteronomii, septimo*⁶, que ells no faessen amistats ab gent stranya ne prenguessen mullers de neguns infels, sinó de si mateix, per tal que per rahó d'aytals amistats e ajustaments no haguessen ocasió de caure en lurs peccats e malícies. Mas ells no u observaven; ans los majors, qui los altres devien guardar de fer aquestes coses, feyen primers lo contrari, e per tal los ne punia nostro Senyor greument. Hon Salamó, qui pres muller filla del rey de Egipte e havia diverses fembres stranyes, contra lo manament de Déu e contra bona custuma de la sinagoga, qui aytals matrimonis avorria per lo gran perill que se-n seguia en quant les fembres stranyes tiraven los marits juheus a ydolatria, axí com se faeren Salamó mateix, e per tal lo catiu tornà quaix orat e fo abhominable ydòlatre e orrible peccador, axí com direm en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem de la quinta etat del món; e fou via e camí als següents reys de grans desastres e mals a fer, per los peccats del qual devís nostro Senyor Déu lo regne de Ysrael en dues parts, axí com legim en lo terç libre dels *Reys*, en l'onzèn capítol⁷. Axí mateix, per tal com Judes Macabeu féu amistats e patís ab los romans, ell, qui d'abans ab pochs ne vencia molts e havia haüdes moltes e grans victòries, fets los demunt dits patís, morí en la primera batalla que féu après ab los infeels⁸.

E axí mateix ne podem donar eximpli de diverses altres a qui tots ne pres mal. Com, donchs, los juheus faessen volenters companyia e patí ab gent stranya e malvada, no s'és meravella si crexien en gran malícia.

[121]
[105r] CAPÍTOL CXXI

*Com la quinta ocasió de la malícia judayca sí era la lur rusticalitat
e pegesia*

- 5 La quinta rahó e ocasió de lur malícia sí era la lur natural servilitat
e rusticalitat e pagesia; car aquest poble multiplicat en Egipte fou poble
qui entenia en bestiar e en lauró¹ de la terra, axí que tots eren
comunament pastors e pagesos e gent simple e grossera e popular sens
10 gran civilitat e policia. Aprés devallà encara a meyns, car puy fou catiu
dels egipcians, qui·ls tractaven fort cruelment, axí com appar en lo libre
de *Exodi*, al començament².
- Ara, que ells se fossen vists primerament simples pagesos e puy
catius e servents de tan cruel servitut, e que los següents sabessen bé
que d'aytal stament éran procehits lurs pares e que puy se veessen tan
15 exalçats quant veeren que nostro Senyor axí pugnava per ells,
primerament en Egipte contra pharaó ab tantes plagues, de les quals
ells no·n sofferiren neguna, e quant veeren que axí mateix los feya
passar la mar Roja peu exut e que axí mateix los tenia en lo desert ab
menjar de mannà quaranta anys e que·ls donava ley ab tanta
20 sollempnitat e ab tantes meravelles e aprés que los donàs la terra de
promissió ab tan grans victòries de lurs enemichs e aprés veessen que
nostro Senyor los havia axí honrats que ells havien aquí mateix reys e
profetes e temple e studi e totes aquelles honors e gràcias que sabien
cogitar, faeren com a gent pagesívol e servil, qui desconeix tot benefici e
25 qui de continent que és desliurada del jou de la servitut exora³ e

repenna⁴ com a bèstia desfrenada⁵, e primerament rebel·la e repenna contra son senyor, qui la ha solta e desliurada del cativatge e de sos mals. Car aquests la primera cosa que faheren, murmuraren contra nostro Senyor e contra aquell seu leal e car servidor Moysès⁶ e après, 30 lexat nostro Senyor, corregueren a les ýdoles⁷. De la qual cosa radicalment e premordial hac fonament tota la lur malícia.

E per tal ha ací per tu una bona doctrina e és aquesta: que null temps no leus de tots puncts lo jou a negú qui·t deja ésser servent o subjugat si donchs no·l lunyes de tu mateix; rahó és car aquell puy te 35 serà pus cruel que tot altre. E açí sàpies que la pitjor senyoria qui sia al món és d'aquell qui deu ésser servent per natura. E per tal dix Salamó, *Prouerbiorum xxx*⁸, que per tres coses se mou la terra en tant que no les pot soferir: la primera és quant aquell regne⁹ qui deu ésser súbdit e servent, e per tal dóna de consell ell mateix, *Prouerbiorum* en vint-e-nou 40 capítols¹⁰, que null temps no vulles ton servent nudrir delicadament; car, si u faç, tu trobaràs que ell te serà rebel·le e inobedient. Per aquesta matexa rahó consella lo *Ecclesiàstich, capitulo nono*¹¹, dient que no dons jamés a ta muller senyoria sobre tu mateix; car, si u faç, ella serà tostemps contrària a tu en totes coses. Rahó per què Déus ho lexa 45 fer axí sí és per punir ton peccat, car tu faç senyorejar a tu mateix la fembra, qui·t deu ésser subjugada segons l'orde per Déu instituït, lo qual tu vols pervertir quant la lexes sobre tu mateix regnar; per què encara mereixs ultra açò que sies reputat no pas per hom, mas per homenitxol afeminat. Per aquesta rahó matexa consellen los sancts que 50 no deu hom son proprii cors massa engrexar ne massa nu[105v]drir delicadament; car, si u faç, ell te rebel·larà e fer-t'à caure en diversos peccats; car, com lo cors deja servir a la rahó natural, no li deu ésser dada senyoria per tal que lo cors e la carn no rebell primerament a tu mateix axí com los juheus faheren a nostro Senyor.

55 Recompte·s que Alexandre lo Gran, emperador grech, quant viu lo poble juých¹² demanà quina gent era aquella e digueren-li tot lur procés e, quant li hagueren dit com éran stats primerament pastors e après catius en Egipte e puy li hagueren comptats los grans benifets que nostro Senyor los havia fets e puy digueren-li les grans pravitats lurs e 60 desconexences que havien fetas contra nostro Senyor Déu, respòs axí: Sí Déus me ajud, que lo lur Déu mereix que ells li hagen fetas aquexes desonries¹³ e encara majors; car, si lo lur Déu hagués tant fet per mi o per los prínceps del món e hòmens de valor e generosos com ha per

- 65 aquests pagesos e gent miserable, nós tots de gran cor l'haguérem
honrat e amat e servit tant que no s'i poguera fer altre cosa. Mas Ell s'és
mes a honrar aquesta pagesalla e hòmens vils e catius e ha-ls volgut per
força fer pujar en alt contra lur condició e lurs mèrits; per què se n'ha
donat dessus¹⁴ e és rahó que ells l'agen meynspreat e ofès aytant com
70 puxen. Dic-vos que no-l ne planch. Vet aquest emperador com aprovava
nostra sentència qui és damunt posada, que exalçar massa persona
servil és rahó que hom se-n do dessus finalment; tostemps, per stes,
salvada reverència e honor de les obres de nostro Senyor Déu, qui
moltes vegades fa lo contrari: qui cor e stament e vida d'om servil
sobtosament pot mudar en ço que li plau, la qual cosa no podem fer
75 nós; e per tal altre regla corra sobre nós e altre en Déu.
Vet, donchs, com per aquesta ocasió los juheus foren axí mals e
desconexents a nostro Senyor Déu. E per tal deya d'ells nostro Senyor,
*Ysahie, primo*¹⁵: Ffills he nudrits e exalçats e ells han-me meynspresat; lo
bou ha conegut lo seu possessor e l'ase ha coneguda la menjadora de
80 son senyor, emperò lo poble de Ysrael no ha conegut a mi, qui són son
possessor e pare e rey e senyor. Per què tantost los maleeix aquí e-ls
vitupera terriblament per aquesta tanta desconexença.

[122]

CAPÍTOL CXXII

Com la sisena ocasió de la malícia judayca fon habundància de béns temporals

- 5 La sisena ocasió de lur tanta pravitat sí fou gran habundància de béns temporals que possehien. E aquesta posa lo profeta Ezechiël en lo setzèn capítol de son libre¹ dient: *Hec est iniquitas sororis tue, Sodome: habundancia, panis saturitas et ocium*, ço és a dir que la lur iniquitat ha haüdes aquelles rayls que hac Sodoma e Gomorra; car a aquelles ciutats
- 10 fou ocasió de perir massa habundància de riqueses temporals e pensar massa bé de la gola e viure ociosament. E, quant tractarem d'aquests tres peccats en lo *Terç libre*, aquí veuràs com aquests tres peccats col·ligen ab si tota spècia d'altre peccat, e qui aquests tres ha ell pot dir que és en lo pregon de tota malícia e viltat.
- 15 Com, donchs, segons lo testimoni al·legat del profeta, aquests juheus habundassen en aquests tres peccats, segueie-s que tota malícia era en ells. E que en ells generalment fos tanta malvestat diu-ho Daviu en lo *Psalm* tretze² dient: *Omnes declinauerunt, simul* [106r] *inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*, e vol dir que tots
- 20 han declinat de la via de Déu, tots són inútils per peresa e per ociositat de fer negun bé, en tant que entre tots envides se-n trobaria un qui fos bo ne plasent a Déu. Açò mateix dix Ysahies en son libre, en lo primer capítol³, com, parlant d'aquest poble, dix: *Omne capud languidum et omne cor merens. A planta pedis usque ad uerticem, non est in eo sanitas*,
- 25 e vol dir que tot regent e gran hom entre ells era sens neguna virtut e

tot om migà, sens negun bé e tot om simple, cech e malestruch, en tant que quaix tota la nació e gent judayca e poble e stament era vengut a no res.

[123]

CAPÍTOL CXXIII

*Com la setena ocasió de la malícia judayca fon la libertat de
temptar atorgada al diable*

5 La setena rahó o ocasió de lur malícia sí fou la libertat de temptar-
los atorgada per Déu al diable; car, segons que dien los sancts, lo diable
ans que Jhesuchrist vengués regnava en lo món e era apellat príncep e
déu del món, segons que diu sanct Paul, *secunda Corinthiorum III° et Ad*
10 *Ephesios, secundo*¹. E per tal dix lo Salvador, *Iohannis XII° et XIII°*²,
profetant de la sua preciosa e reverent mort e passió: Ara és vengut lo
juý del món, ara lo príncep del món hic exirà. E axí fou de fet, car,
segons que diu l'apòstol, *Ad Ebreos, secundo*³, lo nostre amable Salvador
en la sua sancta mort ligà aquell qui tenia l'imperi e senyoria de la mort
e, trencada la carta e decret que havia contra nós, Ell la fermà en la
15 creu, ço és Ell trencà la senyoria que lo demoni havia sobre nós e-l falç
dret e decret divinal que al·legava annul·là per virtut de la sua sancta
passió, qui açò meresch a l'humanal linatge.

 Axí mateix que, segons que·ns dien les aprovades ystòries, quant
vénch lo Salvador tot lo món era sots príncep ydòlatra e quaix tot lo
20 món ydolatrava; e fort éran pochhs los feels lavors. Per què lavors regnava
rey dels fills de supèrbia en lo món, ço és lo demoni, qui bé ensenyava
sa senyoria en moltes guises. Primerament, car tot lo món se havia axí
occupat per ydolatria e per tot linatge de peccats. Aprés ensenyava sa
senyoria segonament en açò: car en aquell temps entraven los demonis
25 molts en los còrsors dels hòmens, axí com legim en les istòries antigues.

- Aprés la ensenyava terçament en ço: car inclinava los hòmens tots quaix, fort pochs exceptats, a tota iniquitat aytant com podia; specialment impugnava per diverses vies aquells pochs que sabia que li eren desobedients e seguien les vies de nostro Senyor Déu e los seus manaments.
- 30 Com, donchs, en aquell temps no hagués al món poble ne regne qui comunament hagués clara conexença ne special amistat e patis grans ab nostre Senyor Déu sinó lo poble de Ysrael, per tal los demonis los impugnaven més que altres. Car diu sent Gregori^{3bis} que lo demoni no
- 35 impugna tant aquells que posseheix plenament com aquells qui li contrasten; ans contra aquells qui li contrasten virtuosament contínuament pugna per diverses maneres. Veent, donchs, los demonis que lo poble de Ysrael havia ley de Déu e cerimònies sues e arca e tabernacle e temple a Déu ordonat e havia custòdia angèlica special, car
- 40 lur príncep era monsenyer sent Michael, axí com appar *Danielis duocecimo*⁴, [106v] viu axí mateix que nostro Senyor los visitava sovín per sancts profetes e·ls donà Scriptura auctèntica, qui·ls il·luminava en les coses de Déu e del món, e viu que Ell los ensenyava en paraules e en obres singular amistat, per tal se esforçà contra aquest poble de pugnar⁵
- 45 e en special que·ls reduís a ydolatria e a altres peccats, axí com féu finalment, per tal que Déus los desemparàs de tots puncts.

[124]

CAPÍTOL CXXIII

Com la vuytena ocasió de la malícia judayca fou folla confiança de Déu

5 La vuytena rahó e ocasió de lur malícia sí fo presumptuosa
confiança de nostro Senyor Déu. Ells pensaven com nostro Senyor Déu
los havia elets de tots los pobles del món e com lo¹ havia apellat axí com
un primogènit seu e part e porció sua special. Pensaven axí mateix als
10 grans benifets que·ls havia dats e als grans miracles que havia per ells
davant tot lo món obrats e als patis e juraments que havia fets ab lurs
pares e a les promissions perpetuals a ells fetes. Pensaven axí mateix
com los perdonava volenter e sovín les lurs grans errades e com los
havia dades grans venjanças de lurs enemichs e·ls havia promès de fer
15 grans privilegis e après de dar·los finalment lo gran Messies, del qual
ells se pensàvan coses transcendents, ço és que quant seria vengut que
degués per ells fer meravelles a² dilatació de la lur senyoria e
magnificència de lur regne temporal e³ a venjança de tots aquells qui·ls
haurien fet mal e a multiplicació de grans riqueses e a creximent de
grans delits e plaers. Per les quals coses no dubtaven de fer tota
20 iniquitat e peccat.

No havien bé pensats ne sabien bé los secrets divinals, axí com se
diu *Sapiencie, secundo*⁴, ne sabien nostro Senyor com havia enteses les
promissions que fetes los havia ne havien attès açò que·ls havia dit per
lo profeta Ezechiél⁵, ço és que, si lo just desemparrarà justícia, en son
25 peccat morrà e ço que fet haurà no serà res presat davant Déu. Ne

havien pensat ço que havia dit lo *Ecclesiàstich*, *xxix^o cap.*⁶: *Repromissio nequissima multos perdidit*, e vol dir que folla sperança ha portat a perdicíó molt mesquí. Car diu lo mestre de les *Sentències*, en lo terç, en matèria de sperança⁷, que sperança sens mèrits no és sperança, ans és presumció e follia. Per què lus dix Ysahies, *cap. xxviii^o*: *Posuimus mendacium spem nostram*, e parla al poble juhic dient-li: Nós havem posada nostra sperança sobre monçònega; la major monçònega qui-s pot cogitar és que l'om faent peccats e mals tot jorn haja fiança que Déus lo am e li faça a la sua voluntat e que no-l ponesca de sos mals, ans aytal sperança és peccat en l'Esperit sanct, axí com d'aquell qui sens neguns mèrits presumeix que haurà glòria après sa mort.

[125]

CAPÍTOL CXXV

*Quants de mals e de peccats han en si haüts los juheus per les dites
VIII occasions e com los ho predix Moysès ans de sa mort*

- 5 D'aquestas males vuyt rayls pul·lularen en ells tantes de iniquitats, e
specialment per la gran desconexença que hagueren envers nostro
Senyor Déu, que no és iniquitat al món que en ells no fos. E en [107r]
special foren los pus ergullosos e los pus vans e mundanals hòmens del
10 món; per què cometeren totes aquelles iniquitats qui són al derrer
capítol del quart libre dels *Reys* e en xxvi capítols del segon libre de
*Paralipomenon*¹; los quals peccats ja·ls havia profetats, axí com los
faeren de fet, aquell sanct hom Moysès, qui·ls dix, *Deuteronomii xxx^o*
*primo*², axí ans que morís: Tostemps e encara mi vivent havets viscut en
15 contenció³ ab mi e contra Déu havets en moltes maneres peccat; yo sé
fort bé que après la mia mort farets encara pijor e vendran a vosaltres
tots aquests mals e plagues qui són scrites en aquest libre. Entre los
quals era que nostro Senyor los hauria en abhominació e·ls daria e·ls
cobriria de totes aquelles malediccions qui són scrites aquí mateix.
- 20 Semblantment, quant morí aquell reverent príncep lur, Josuè, en les
derreres paraules que·ls dix los dix axí, *Iosue, ultimo*⁴: Yo sé que no
porets longament servir a Déu. E axí fou; per què·ls appellava Moysès,
*Deuteronomii xxxii^o*⁵, gents sens consell e sens prudència, qui no sabien
guardar al temps esdevenidor. Após los tramès nostro Senyor los sancts
25 profetes qui·ls preïcassen e·ls reduïssen, e ells aucieren-los a leja mort.

- Per les quals coses són venguts a tant gran pregonesa de peccats que han mort lo Salvador; per què la sua preciosa sanch que escamparen cruelment e vilana los mereix que sien encegats, car axí u composeren⁶ e s'i obligaren ells mateixs davant Pilat: que, si Jhesuchrist, Fill de Déu, era just, que ardidament la sanch sua fos sobre ells e sobre lurs fills. E axí u és vuy de fet; per què veen-se vuy exellats e catius per tot lo món.
- E saben, axí com los dix rabbí Moysès en lo libre *Dels jutges ordinari*⁷, que aquests tan grans mals qui·ls són esdevenguts de la passió de Jhesuchrist ençà los són esdevenguts per ocasió de Jhesuchrist; no pas que pensen que Ell fos just ne que ells faessen mal quant lo aucieren, ans crehen que los mals e les penes e les misèries en què vuy són tan grans per tot lo món lus sien esdevengudes per los peccats de lurs pares passats. Emperò, per tal com saben que per ocasió de Jhesuchrist Tit e Vespesià⁸ los atterraren e·ls humiliaren tant poderosament e après vehen que lo poble chrestià los aïra e·ls impugna per zel e amor de Jhesuchrist, que ells han tant desonrat e mort, e no solament los persegueix per captivitat en los còrsors ans encara los impugna axí com a falssadors de la lig de Déu e dels profetes e ensenya que són ignorants sa pròpria ley e scriptures, stants quaix a natura axí com a hòmens adoctrinats a puerícia per lurs pares e per lurs mares a odi de chrestians, per tal han e conceben tant de odi e de rancor contra Jhesuchrist e contra tots los chrestians que tostemps maleexen al Senyor beneyt e a nós tres vegades lo die, axí com diu la glosa sobre aquella paraula de Ysahies: *Iugiter tota die nomen meum blasfematur*⁹.
- Emperò les lurs malediccions no·ns fan mal, ans tornen sobre lur cap, car scrit és per lo profeta que diu nostro Senyor: Yo benehiré a les vostres malediccions e maleyré a les vostres benediccions¹⁰. Per què podem concloure que ells són maleyts per Déu, qui a si mateixs, qui són maleyts, beneexen e nós, beneyts, a qui ells maleexen¹¹.
- Per què appar lo punt principal: que lurs rahons e arguments [107v] per què volen provar res contra Jhesuchrist, nostre Salvador, no deuen ésser escoltades per tal com procehexen de hòmens ignorants e bestials e parlants en aquesta matèria, e en tota altra qui toch la honor de Jhesuchrist Salvador, ab subirana rancor e malícia e ab notable sperit d'enveja e de furor serpentina e bestial, axí com appar en moltes paraules que de Jhesuchrist Salvador nostre diu lo demunt dit rabbí juheu¹² en son procés, lo qual procés monstra que ell havia poca sciència e poca prudència e poca consciència. Per què, no contrastant

65 ses rahons, appar que sta en sos peus¹³ la segona part de la diffinició de
la chrestiana religió dessús al·legada, qui deya que·l stament chrestia
era per Jhesuchrist ordonat e instituhit.

[126]

CAPÍTOL CXXVI

Qui posa com altres han volgut provar que Jhesuchrist no haja instituhit l'estament chrestia. E aquest posa la lur rahó primera

- 5 Altres impugnadors se són despuys moguts qui han volgut provar
que lo Salvador no hagués instituhit ne ordonat l'estament chrestia axí
com posa la dita part segona de la diffinició d'aquest sanct stament
dessús dada, e per fundar sa oppinió han formades algunes rahons.
- 10 E la primera rahó que al·leguen és aquesta qui proceheix de part de
la crehença axí: certa cosa és que Jhesuchrist vénch en lo món axí com a
vera luu il·luminant los hòmens del món, qui tots com a cechs staven en
tenebres de ignorància de les coses celestials, axí com diu sent Johan en
lo primer, segon e terç capítol de son *Euvangeli*¹; donchs no devem
15 creure que Ell haja ley ordonada qui man creure coses qui no han
aparença neguna de veritat, mas són coses més amagades e
entenebrades que anch null temps no fo res alre preposat a creure a
negun juheu ne gentil en lur lig, axí com pots veure clarament si attens
a açò que la religió chrestiana preposa a creure als chrestians, axí com
20 és que un Déu és en tres persones e que Déus és mortal e que és ver
hom e que és fill de verge e semblants coses que preposa la lig
chrestiana, que són fort terribles e novelles de hoir e que tot filosof e
hom qui seguís rahó natural ho tendria per trufa o per oradura. Per què
appar que aytal lig no sia per Jhesuchrist ordonada. E pot-se aquesta
25 rahó axí confermar: car, si Jhesuchrist hagués aquestas coses
preposades de creure, més haguera los hòmens entenebrats e empatxats

a venir a salut, com açò sia contra tota rahó natural, que no·ls haguera il·luminats; e per consegüent Ell no poguera ésser dit vera luu il·luminant tots los hòmens, lo contrari del qual és dessús al·legat.

A aquesta rahó responen los sancts doctors. Primerament atorguen
30 que Jhesuchrist és vera luu, axí com és al·legat; e, quant puy demana dient qui, donchs, pot dir que Ell haja manat als chrestians creure que un Déu sia tres persones, a açò responen los sancts doctors que lo sanct Euvangeli, que és fundament de chrestianisme e de tota nostra crehença e qui és per tantes vies aprovat com dessús és dit, nos ensenya
35 en diversos capítols seus que lo Fill de Déu, Jhesuchrist, diverses vegades preÿcà aquestes veritats tant altes e semblants e les revelà al món, e provà clarament aquestes coses ésser veres per virtut de innumerables miracles que féu. E, jatsia que voler declarar [108r] la manera com aquestas coses han veritat en si sia de gran dificultat e
40 sobre tot enteniment, emperò revelant lo Senyor les coses tan altes e tan amagades com són aquestas en si matexes donà al món gran il·luminació e gran conexença dels amagats secrets seus que d'abans havia tenguts tancats als pares del vell Testament e·ns revelà que aquestas coses han en si veritat, jatsia que la manera no·ns sia revelada
45 en aquesta vida; basta que crehegam ço que Ell nos ha preposat en pròpria forma.

E deus saber açí que a confirmació de nostra crehença basten dues coses: la primera, que nós sabem que lo sanct Evangeli nos recompta que lo Salvador nos revelà les dites veritats e articles; la segona cosa sí
50 és car nós sabem que Jhesuchrist no podia dir ne preÿcar sinó veritat. Per què podem concloure que tot açò que Ell nos revelà és pura veritat. Mana, donchs, la sancta religió chrestiana que totes aquestes veritats per lo Salvador revelades a nós sien crehegudes fermament e sens tota rebel·lió; emperò que la credulitat sia sens tota curiositat² de cercar la
55 manera, car la manera com aquestes coses són veres no·ns és preposada a saber ne revelada, com sia sobre tot enteniment; és·nos, però, preposat quascú dels dits articles axí com sonen.

E la rahó per què de la manera no·ns devem curar sí és car diu sent Ambròs en lo libre seu *De Trinitat*³ que la manera de les processions divinals és sobre àngels, archàngels, cherubins e ceraphins, dient
60 Ysahies⁴: O, e qui porà recomptar la manera d'aquella eternal generació? Quaix que diga que no negú, car la manera de les processions divinals és fort alta. La veritat, per stes, en si és per Jhesuchrist a nós revelada,

65 axí com qui revela a l'altre que Roma és gran ciutat sens que no li diu la
 manera per què Roma és feta axí gran; e puch saber que lo ferrer ha fet
 un bell coltell e no y cal que sàpia la manera com l'à fet; e puch saber
 que l'om és entrat en una casa sens que yo sàpia com hi és entrat; car
 altra cosa és saber alguna veritat e altra cosa és saber la manera com
 70 aquella veritat és veritat e posada en ésser. Per què appar clarament que
 lo Salvador aytals coses revelant no ha entenebrat lo món, ans l'à
 il·luminat de lum e de veritat qui era d'abans amagada a tota generació.
 Ne-s segueix que, si bé no sabem la manera com los articles han veritat,
 que per tal no siam il·luminats en saber la substància dels articles; hon,
 75 jatsia que un pagès no sàpia que lo sol sia major que la terra, emperò,
 si-n creu a un bon stròlech a qui pot dar fe, lo pagès roman il·luminat
 en la veritat aquella, si bé no sap la manera com açò ha veritat, que lo
 sol sia tan gran e emperò appar a hom tan poch. Axí és en nostre
 prepòsit que, jatsia que nós no sapiam clarament en esta vida mortal la
 profunditat de intel·ligència amagada en les coses per lo Salvador
 80 revelades, emperò, pus nos és cert que Ell ho ha dit, creure podem sens
 tot dubte que axí és veritat de punt a punt com Ell ho ha a nós dit e
 revelat.

A la confirmació de la dita rahó responen: E, quant diu que, si
 Jhesuchrist hagués aquestas coses tan subtils preposades a creure, més
 85 haguera los hòmens del món entenebrats que il·luminats, com
 comunament tot ço que la fe preÿca sia contra rahó natural, ací dien
 negant la conseqüència car Jhesuchrist preÿcant aquestes coses ha lo
 món il·luminat en saber fort altes e subiranes veritats de nostro Senyor
 Déu qui no són contra [108v] rahó natural, mas deuen ésser dites sobre
 90 rahó natural. E açò per tal quant a aquestes altes veritats a saber no y
 basta rahó natural; basta-y, per stes, lo lum de la sancta fe cathòlica,
 qui-ns ensenya de creure-ho tot per auctoritat d'aquell gloriós Fill de
 Déu, qui aquestes coses nos ha revelades com a vera lum eternal
 infinita e inmutable qui mentir no podia. E açò solament, ço és a
 95 saber que lo Fill de Déu no pot mentir e saber que Ell à aquelles coses
 axí altes revelades, és a nós lum suficient e rahó de creure tot ço que Ell
 dix ne preÿcà al món, axí com dit és damunt, e encara de saber que totes
 aquelles coses són pura veritat e que nós som il·luminats en saber
 aquelles, ne a saber alguna veritat és necessari saber la manera com és
 100 vera, axí com damunt és dit.

[127]

CAPÍTOL CXXVII

Qui posa la segona rahó d'aquells mateixs

La segona rahó que aquests fan és aytal: Certa cosa és que ço que
5 Jhesuchrist mana per ses leys e manaments és sens tot càrrech e gravitat
e cosa fort dolça e suau e leu a portar, axí com Ell mateix ho diu, *Mathei*
*xr^o*¹. Ara, la lig chrestiana no és aytal, car és fort difícil e greu de servir,
més que la vella lig; e açò car la vella lig solament vedava les obres
males foranes, mas la sancta religió chrestiana no solament veda les
10 males obres de fora, ans encara veda la mala intenció dins, axí com
appar *Mathei, quinto*²; donchs la ley chrestiana no és per Jhesuchrist
ordonada.

A aquesta rahó responent, los sancts atorguen que la lig de
Jhesuchrist és sens gran càrrech e fort leugera de portar, com diu sent
15 Johan en la sua *primera Canònica*³: *Mandata eius graui non sunt*, ço és
a dir que los seus manaments no són fexuchs ne pessuchs⁴, e per tal se
appella lig de gràcia; car diu sent Johan, *Iohannis, primo*⁵, que gràcia e
misericòrdia és feta a tot lo món per Jhesuchrist. E, quant dius que la
lig chrestiana és fort difícil de servir, açò negam de pla; car, jatsia que
20 ella contenga en si alts manaments, axí que la justícia que mana la ley
chrestiana sia sobre la justícia que servaven los scrivans e los phariseus
de la vella lig, segons que diu Jhesuchrist, *Mathei, quinto*⁶, emperò ja
per axò no deu negú pensar que la lig novella sia pus greu ne pus fexuga
de portar que la vella. Rahó és car, jatsia que chrestia sia tengut a servir
25 moltes coses a què no eren tenguts los juheus, segons que lo Salvador

declara aquí mateix, emperò lo chrestià ha tan poderoses ajudes de Jhesuchrist que negun càrrech del món no deu sentir de portar sa lig.

La primera ajuda és la gràcia de Jhesuchrist, la qual Ell dóna are a quascú bé obrant chrestià en major còpia que no donava en la vella lig.
 30 La segona ajuda és car lo chrestià deu obrar e portar la lig sua per amor, car sa lig és appellada lig de amor en quant promet guardons inextimables que tantost après sa mort pot aconseguir si bé lealment viu ab Déu; e açò no havien aquells qui foren en la lig vella. La terça ajuda
 35 sí és car en los chrestians és aminvada la corrupció carnal e corporal qui empatxava los passats del vell Testament a obrar ferventment per amor de Déu, car dien los sancts doctors que en lo chrestià per [109r] vigor dels sacraments ecclesiàstichs és disminuïda la carnal e corporal corrupció qui agreuja e empatxa molt la nostra ànima segons que legim *Sapiencie viii*⁷. E axí mateix los observadors seus són ajudats per
 40 eficàcia d'aquests mateixs sacraments ecclesiàstichs, qui tostemp que són rehebuts devotament procuren a aquells qui·ls reheben gràcia de Déu e ajuda, qui axí ret l'om poderós e fort que no li és tant ne quant fexuch lo càrrech de la lig de Jhesuchrist. Rahó és car la gràcia de nostro Senyor infusa en l'ànima le fa fervent e vigorosa a tota cosa
 45 portar leugerament per la sua amor; hon diu Salamó, *Canticorum, octauo*⁸, que amor és axí fort com la mort. Och, e pus fort, car los sancts chrestians volenters moren per la amor de Déu.

E, quant la rahó aquesta diu que la lig de gràcia ajusta novell càrrech sobre la lig vella en quant mana que la intenció dins ab què hom se mou
 50 a res de bé a fer sia ben guardada que regesca dret e justament la obra de fora, açí dien los sancts que ajustar novella cosa a altre no ret tostemp la cosa aquella ab qui hom la ajusta pus pessuga e pus difícil; e açò quant aquell qui obra fa tot ço que fa per amor e no per pahor de pena, axí com fan los bons chrestians següents lur lig, qui tota és de
 55 amor. Per què chrestià tot quant fa deu fer per amor d'aquell qui tot és amor e qui per amor mana ço que mana e qui per amor nos ha la porta de paradís uberta e per amor nos crida tot jorn en diverses maneres que corregam spertament⁹ al gran guardó que la sua amor nos ha apparallat en lo regne de amor. Per què, aquell qui per amor del Senyor obra, Ell li
 60 dóna tanta gràcia e amor en la ànima quant persevera en la bona obra començada que tot ço que fa de fora li és dolç e tot ho fa sens dificultat e molt pus dolçament e leugera que no fahien los juheus quant

solament per pahor de la ley havien a refrenar si mateix de la mala obra forana.

- 65 E açí nota que algunes coses són que de si no han quaix moviment si donchs altres coses hom no·ls ajusta, a les quals ajustades, han lur plen moviment jatsia que sien pus pesugues. Eximpli: l'aucell viu plomat no·s pot emvides moure, mas spera que haja meses plomes: lavors vola en alt jatsia que pes més que d'abans. Axí mateix lo carro sens compliment de
- 70 rodes no·s pot moure, mas, si totes les rodes hi són e són bé untades d'oli, ell se mou sens dificultat jatsia que sia pus fexuch que d'abans. Axí mateix la nau sens vela no pot navegar; ajusta-li la vela: lavors ella fa son viatge, emperò és pus pesuga que d'abans. Axí és en aquell qui ha a obrar per haver lo regne de Déu, que, si ell se mou per amor axí com
- 75 mana la lig de gràcia, aquella amor a manera de ala lo fa levar en alt en contemplar lo guardó que espera e ja lavors no sent lo treball e, a manera de roda, lo ret tot spert a fer are un bé e are altre e, a manera de vela, lo passa alegrement per la mar d'aquesta vida que no senta les tribulacions e mals que ych són tants.
- 80 Per què appar que, pensada la ajuda de gràcia que Déus dóna més a aquells feels qui are treballen per complir la lig de Déu e pensada la amor ab què deuen treballar més que los passats del vell Testament e en special per la visitació del Salvador, qui del cel és devallat entrò ací a nós per ensenyar-[109v]nos sa infinita amor, a la qual attenent lo
- 85 chrestià, certa cosa és que molt pus leugera li és la lig de gràcia de portar que no és la lig de scriptura, car amor tota cosa fa portar leugerament, axí com ensenya sent Paul *Ad Romanos viii*¹⁰.

[128]

CAPÍTOL CXXVIII

Qui posa la terça rahó d'aquests mateixs

5 La terça rahó d'aquests és aquesta: la lig chrestiana mana algunes
coses que Jhesuchrist vedava als apòstols, axí com dejunar, axí com
appar *Mathei, sexto et Marchi, secundo*¹. Axí mateix la lig chrestiana
mana penitència e aflicció corporal, la qual Jhesuchrist no tench en si,
car Ell prenia sovín grans convits e notables e refrescaments de
preciosos engüents, axí com diu lo chrestia Euvangeli en diversos lochs².
10 Per què appar que Jhesuchrist no féu la lig chrestiana.

A aquesta rahó dien los sancts doctors que Jhesuchrist no vedava
dejuni sinó a temps, axí com Ell diu aquí mateix, dient que no és cosa
digne que aquells qui stan ab l'espòs en les nosses dejunen³, axí com
feyen los sancts apòstols qui staven ab lo Salvador, en lo qual Déu lo
15 Pare havia fetes noçes de la natura humanal ab lo Fill de Déu en unitat
de persona, e d'Ell mateix havia fetes altres noccs ab tota la sancta
església e religió chrestiana. E, com la stada corporal dels apòstols ab lo
Senyor degué poch durar en esta vida, lo piadors Pare e benigne
Senyor no-ls volia enujar de dejunis, car ja portaven altres càrrechs
20 grans, ço és nuditat e molta pobresa e fretura e moltes vilanies e scars
que-ls feyen los juheus per odi de Jhesuchrist; emperò aquí mateix los
imposà dejuni dient: Temps vendrà que l'espòs serà d'ells separat e
lavors dejunaran. La qual cosa fo après la preciosa mort del Senyor.

E, quant dius que la penitència e aflicció corporal, la qual mana la
25 sancta religió chrestiana, que Jhesuchrist no la tench en si mateix, açò

és falç e heretical dit e contra la sancta doctrina evangèlica; car, com diu sent Gerònim en una epístola, no placia a Déu que Jhesuchrist null temps manàs austeritat ne altra cosa virtual sinó aquella que primerament portà Ell en si mateix. E açò volch dir sent Luch quant dix
30 en lo primer capítol dels *Actes dels apòstols*⁴ que començà Jhesuchrist a fer e a obrar en si mateix e puy a ensenyar los altres. E bé u pots tu pensar, que la sua reverent vida no poch ésser sens subirana penitència totstemp; e açò appar per tant car, com Ell hagués lo seu cors preciós
35 pus delicat que cors viu qui anch fos per rahó de la subirana proporció que Ell havia en ses calitats naturals e per rahó d'aquella vigorosa ànima qui animava aquella sagrada carn en lo pus alt grau de vida en què-s podia animar, per tal era axí viu per tot lo cors e més delicat sens comparació que no és lo nostro ull corporal, segons sentència de sent Augustí. Que, donchs, aytal Senyor anàs tostemp descalç e ab tanta
40 pobresa e axí mal vestit e ample en los frets que fa en la terra de Judea en l'ivern, qui pot dir sinó hom bestial e ignorant la alta vida del Senyor que Ell no soferís tostemp en la sua beneyta e sanctificada carn sobresgran e forçor^{4bis} penitència? E bé u ensenyava la sua reverent [110r] faç e cara, que era tota mudada e obscura e alterada, segons que
45 Ysahies havia profetat en cinquanta-e-tres capítols⁵ e segons que alguns doctors dien sobre aquelles paraules que li digueren los juheus, *Iohannis, octauo*⁶, quant lo volgueren lapidar dient-li: Com se pot fer que tu hages vist a Abraam si encara no has cinquanta anys? Dien aquí los sancts alguns que paria que ja hagués molts anys per la gran
50 penitència que Ell fahia, com, emperò, lavors com los juheus li digueren les dites paraules no hagués encara xxx^a-tres anys complits, en lo qual stament, segons la bellesa de la persona que Ell havia, deguera apparer fort bell e sobregraciós jove e de fort bell esguart si no fos lo accés⁷ de la sua penitència.
55 Axí mateix, qui pot pensar que Ell no faés subirana penitència tostemp, com tostemp preycàs penitència entre les pus inigues e murmuradores gents del món e pus jutjadores? Sabia lo Senyor beneyt que, de continent que Ell cessàs fer penitència, digueren los phariseus e aquells qui-l seguien e majorment aquells tan grans enemichs seus a tot
60 lo poble: Veus com li podets creure, a aquest, car Ell vos preycà penitència e emperò Ell no-n fa gens. E pensa ací quanta gent havia l'ull ubert a les sues altes e virtuoses obres e com eren totes ses obres exemplars e edificatòries davant tota creatura e quina era la sua fama e

65 reputació en tota spècia de virtut e per consegüent en aquella en què la gent setglar més attén e més és edificada comunament, ço és en subirana penitència e honestat, en veritat de vida e en humilitat.

E, quant al·legues que Ell rehebia notables convits, dic-te que és ver; mas ja per axò no stava que Ell en los convits aquells no servàs subirana penitència, la qual era molt major que si Ell no fos en semblants convits. Hon diu sent Gregori que star en gran convit e aquí servir gran abstinència que açò és spècia de gran martiri. Axí mateix que lo Senyor no prenia los convits aquells per umplir-se de carn ne de vi, axí com deyen alguns malvats phariseus qui murmuraven d'Ell, mas feya-u algunes vegades per satisfer a la gran devoció que les gents qui-l
70 convidaven havien en Ell, axí com feya quant prenia lo convit de Marta e de Maria e de Simon lebrós⁸; a vegades ho feya per tirar aquells qui-l convidaven, axí com féu en lo convit que li féu sent Matheu e en aquell que li féu Zacheu⁹; a vegades ho feya per donar alguna refecció als
75 sancts apòstols e dexebls seus, qui ab Ell vivien en tanta aspretat e treball que, jatsia que no·ls faés molt ne ordinàriament dejunar, emperò feya·ls bé abstenir sovint e poch menjar e de poca vianda ésser contents e bé endurar; e per tal legim *Mathei xii^o et Marchi ii^o*¹⁰ que a vegades anant per camí prenien les espigues dels camps e, fregades entre les mans, menjaven·les per fam que soferien.

85 Quant dius que rehebia refrescament d'engüents, dic-te que en tot lo sanct Evangeli açò no legim sinó una vegada o dues¹¹ d'aquella sancta dona Magdalena, qui per gran devoció li·n gità dessús per lo cap avall; e tota vegada Ell ho pres per special misteri e significació, axí com lo Senyor se diu aquí mateix. E alguns ne reten altres rahons dient que
90 lavors lo Salvador nos donà a entendre quant plau a Déu sperit untat de pietat envers son proïsme posat [110v] en necessitat, axí com Jhesuchrist era lavors quant la dita sancta dona li buydà lo dit engüent dessús, car aytals almoynes e obres piadoses rehep nostre Senyor en si mateix axí com a coses fort odorants e delitoses. Significà encara lavors
95 lo nostro Salvador, volent rehebre aquest engüent sobre si, axí com Ell mateix se dix lavors, que aquella obra era figura de aquella obra de pietat que ella devia fer en lo cors del Senyor quant era en ella, ço és que l'untàs, axí com de fet se apparallà, e sent March ho recompta longament en lo setzèn capítol¹². Significà encara lo nostro Salvador,
100 prenent aquell servey mateix, que aquella sancta dona li devia servir per sperit de alta contemplació de les coses celestials, lo qual Ell rehep ab

gran odor e plaer en quant contemplació de les coses celestials és lo pus
alt stament que al món sia. E per tal d'ella dix lo Senyor a Marta: *Maria*
105 *optimam partem elegit, que non auferetur ab ea*¹³, ço és que Magdalena
havia elegit lo pus alt stament de viure que sia al món, lo qual no li seria
tolt en aquesta vida ne en l'altre.

Per totes aquestas coses appar que lo Senyor prenia lo dit servey per
altes rahons e misteris e que neguna rahó al·legada no prova que lo
110 Senyor no sia stat ver instituhidor e patró del stament chrestià, axí com
la dita segona part de la religió chrestiana posa.

[129]
CAPÍTOL CXXIX

Qui posa altra rahó d'altres qui han volgut provar aquell mateix propòsit

- 5 Molts altres són stats après dels al·legats damunt qui per diverses rahons han volgut provar que la lig chrestiana e chrestià stament no fos per Jhesuchrist ordonat, dels quals solament he presa la següent rahó ab ses confirmacions perquè pus tost donem fi a aquesta matèria.
- 10 E la rahó és aquesta: tota la lig de Jhesuchrist s'apella lig de gràcia e de libertat; e per tal diu sanct Paul *Ad Galatas III*¹ que nós no som fills de la serventa, ço és de la sinagoga, qui era serventa en quant servia a Déu per pahor, mas som fills de la francha, ço és de la lig de Jhesuchrist, qui serveix a Ell per amor; e diu ell mateix aquí que en aquesta libertat nos ha posats Jhesuchrist. Com, donchs, la lig
- 15 chrestiana tota sia posada en vots que fan los chrestians en lo babtisme a Déu e en manaments diversos obligants los hòmens a greus peccats si no la observen, donchs segueix-se que aquesta lig no és la lig de Jhesuchrist, qui és lig franca e de libertat, ans és lig posant los hòmens en gran servitut e en molts ligams qui l'obliguen e-l² ligen en moltes maneres.
- 20 Ítem, per confirmació d'aquesta rahó aporten ço que diu l'apòstol, *secunda Corintiorum, tercio*³: *Ubi Spiritus, ibi libertas*, e vol dir que lla hon l'Esperit regne aquí ha vera libertat. Com, donchs, la lig chrestiana sia subiranament spiritual, car és tota de amor axí com havem dit
- 25 demunt, segueix-se que ella no és subjugada a vots ne a manaments per

força, ans és subiranament franca de tots aquests càrrechs. Confermen
aquests segonament la dita rahó per tant car dien que, com sens
comparació [111r] més valla servir a Déu per grat que per força, no
30 appar que lo mestre de gràcia, Jhesuchrist, haja per sa ley negun forçat
a res a fer, ans ne vol lo servey liberal e franch, e per consegüent sa lig
no és posada en manaments axí com és la lig chrestiana. Aprés aduen
aytal la terça confirmació de la dita rahó, segons que diu sent Paul *Ad*
*Romanos, septimo*⁴: lo peccat aytant com és pus vedat aytant encén més
35 l'om a peccar. Com, donchs, Jhesuchrist no haja dada a negú ocasió de
peccar, segueix-se que la sua ley no és posada en manaments
constrenyents les gents axí com és la lig chrestiana, qui tota sta en
manaments obligants e constrenyents los chrestians.

[130]

CAPÍTOL CXXX

Qui respon a la dita rahó

- 5 A aquesta rahó responents los sancts doctors dien al primer punct,
quant diu que la lig de Jhesuchrist és lig de gràcia e de libertat, açò
atorguen, no per tant que en si no haja leys e manaments instruents los
hòmens a guardar-se de mal e a fer bé, mas per tal quant és franca dels
grans càrrechs inútils que la lig vella aportava per innumerables
cerimònies que manava e per poca ajuda de gràcia spiritual que havia
10 per esguart d'aquella que la lig de gràcia procura a aquells qui la serven.
E, per tal com la dita lig vella no era bastant a fer l'om perfet, com
diu sanct Paul *Ad Ebreos vii*¹, no era bastant a aportar-lo a glòria, car
no havia haüt encara remey ab si per què paradís se havia a obrir, ço és
la clau de la mort preciosa del Fill de Déu. E, per tal com la nostra lig
15 chrestiana ha haüdes les contràries dignitats e excel·lències, és
appellada lig francha e d'amor², e aquella és dita lig de servitut e de
terror, axí com havem a ensenyar en la dotzena dignitat³ que la
chrestiana religió ha sobre la sinagoga; e en significació d'aquesta cosa
aquella lig fou dada ab grans lamps e trons e veus e brogit espaventant,
20 axí com appar *Exodi xx*⁴, e aquesta lig chrestiana fou dada per la
sobredolça lengua de Déu lo Pare, qui és Jhesuchrist Salvador, qui ab
subirana dolçor le·ns preÿcà e le·ns revelà stant ab nós en la terra; de la
dolçor de la lenga del qual havem meravelles, *Iohannis, sexto et septimo*⁵,
jatsia que Daviu n'avia ja profetat dient en lo *Psalm* de quaranta-quatre⁶:
25 *Difusa est gracia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in eternum*, e

volch dir que, per tal quant aquella sagrada lengua del Fill de Déu hauria special gràcia de parlar meravelles als hòmens, per tal tostemps seria beneyta per los elets per special ordinació de Déu. Per aquesta matexa rahó la lig judayca s'apella lig escrita e la chrestiana s'apella
 30 inspirada, e aquella s'apella lig forana en quant vedava e manava obres foranes e aquesta principalment veda e mana coses principalment pertanyents dins al cor, axí com apparrà en lo *Setèn libre*, quant parlarem de la ley chrestiana.

A la primera confirmació⁷, quant diu que la lig chrestiana, com sia
 35 subiranament spiritual, deu ésser subiranament francha, dic-te que axí és de fet, que la pus franca lig que sia al món és la chrestiana. [11v] Appar-ho per tant car ella és franca de tot peccat, car no conté sinó coses fort rasonables, axí com damunt és dit; ella en senyal de subirana franquesa se apella lig de amor e no de pahor; ella encara ha corona⁸
 40 sots lo príncep Jhesuchrist, hom e Déu, al qual servir és libertat de regnar e de ésser rey; ella encara en senyal de subirana franquesa tot quant fa obra per amor, com tota sia fundada e principalment stiga en los dos manaments de amor, ço és amor de Déu e de son proïsme, segons que dix Jhesuchrist, *Mathei xxii*⁹. E aquesta libertat aytal no
 45 contradiu a ésser sots leys de manaments e vots fets per amor, axí com lo bon fill o cara muller sta sots los manaments del pare o del marit sens negun càrrech, ans ésser sots aytals ligams reputa ésser a si fort gran dolçor e solaç e goig e plaer pus tot se té e tot se porta per amor; car la amor no lex'a hom sentir negun treball qui sia imposat per amor, axí
 50 com dien los sancts doctors.

A la segona confirmació, quant dius que sens comparació més val servir a Déu per grat que per força, dic-te que ver és; e, quant dius que per ço appar que lo mestre de gràcia, Jhesuchrist, no haja sa ley posada en manaments ne en força, dich-te que no-s segueix que no haja sa ley
 55 posada en manaments, car manament no induu força a aquell qui per amor lo rehep. Hon lo metge, jatsia que man al malalt servir dieta per tal que guaresca, emperò no-l ne força, ne al malalt no li deu ésser càrrech servir la dieta manada pus que per ella entén a guarir; axí dich en nostre prepòsit que posar ley e manament a algú que no faça mal, ans faça aytal cosa e aytal, qui són coses subiranament a aquell
 60 profitoses, açò no toll a aquell la vera libertat; bé li toll execució de mal, car servant aquella aytal ley no pot fer mal a si mateix ne a altre.

65 Axí mateix que negú no-s deu tenir a força ne a violència que faça ço
 que deu. Com, donchs, nós siam tenguts subiranament a la obediència
 de nostro Senyor e a regonèxer los transcendentals benifets que-ns fa
 contínuament e-ns ha tostemps fets, e majorment en temps de la lig de
 gràcia, segueix-se que portar sos manaments e leys no-ns deu ésser
 neguna força ne negun affany. E per tal dix en sperit de prophesia a nós
 70 Daviu en lo *Psalm* de xciii¹⁰: *Nunquid aderet tibi sedes iniquitatis, qui*
fingis laborem in precepto? E vol aytant dir parlant a aquell qui diu que
 faent la ley de gràcia sostenga força e treball: Diques, tu qui-t feyns
 sofferir força e treball en complir lo manament de Déu, no coneixs que
 tu seus en la cadira de iniquitat, ço és que tu ést aquell qui ensenyes
 75 que es tot envellit e enpregonat¹¹ en peccat? Quaix que diga que aytal és
 ple de molta pravitat com los manaments de Déu sien fort dolços e
 leugers, com diu sent Johan Euvangelista en la sua *primera Canònica*¹²;
 e lo Salvador diu, *Iohannis, sexto*¹³, que són vida e sperit a nós, car per
 observància d'aquells nos és promesa vida perdurable de què ha a viure
 lo nostre sperit tostemps. Axí mateix pots respondre per altra via, ço és
 80 que nostro Senyor no força la voluntat de negú de fer sos manaments,
 ans ho lexa sots lo franch arbitre de quascú; axí que quascú pot dir ab
 Daviu¹⁴: *Anima mea in manibus meis semper*, ço és que Déus ha posada
 en mans de quascú la sua ànima; car, si los manaments compleixs,
 salvat ést; si no-ls [112r] vols complir, no te-n força d'altre guisa sinó
 85 que ta-n punirà quant ora sia.

A la terça confirmació, quant dius que lo peccat aytant quant és pus
 vedat encén hom més a fer mal, dic-te que açò no ve perquè la lig ne-l
 manament de Déu haja en si negun vici, mas ve per gran negligència e
 misèria e malícia de l'hom; car, si lavors quant l'hom sent en si mateix
 90 aytal enceniment bestial tantost recorria a la ajuda de Déu pregant-lo
 humilment e ab eficàcia e ab fervor de sperit que li ajudàs, tantost li
 ajudaria nostro Senyor Déu, car ja n'à fet ab nós pati qui és a nós cert,
 axí com davall direm quant parlarem dels patis que chrestianisme ha ab
 Déu en lo capítol ccxc¹⁵. Per què appar que nostro Senyor Déu és
 95 tostemps aparellat de ajudar si l'om de bon cor fa ço que pot en
 complir la ley de Déu, la qual ajuda de Déu foragita de l'hom tota
 inclinació bestial e tot enceniment de fer contra la ley chrestiana per Ell
 a nós dada. Per què nota ací un bon consell: ço és que, quant seràs
 temptat per tes misèries e passions de no fer ço que Déus ha manat ho
 100 de fer ço que ha vedat, tantost recorre a la ajuda del Senyor, del qual

105 diu sent Paul, *prima Corintiorum, decimo*¹⁶, que Ell, qui sap quanta és
ta virtut, no-t lexarà caure, ans te ajudarà finalment contra la tua
temptació per guisa que la poràs vençre gloriosament e vigorosa a gran
glòria de nostre Senyor e a gran mèrit de la tua ànima e a gran confusió
del demoni.

[131]

CAPÍTOL CXXXI

*Per què Jhesuchrist nos donà sa lig en forma de manament e no u
posà tot en nostre cusiment¹*

- 5 Per què açí nota que nostro Senyor Jhesuchrist nos donà l'estament
chrestia sots forma de manament e de ley quant a alguna part, axí com
havem a ensenyar en lo *Setèn libre*, quant parlarem dels manaments e
leys evangelicals. E deus saber que lo beneyt Senyor, sabent nostra gran
dolentia e desconexença, no volch la ley chrestiana posar en nostre
10 cosiment, ans la liurà en alguna partida en destrets² e necessaris
manaments, axí com havem a ensenyar en lo libre damunt dit.
- E açò féu per moltes altes e grans rahons. Primerament, car, per tal
com Ell subiranament sia Senyor e príncep nostre, justa cosa és que Ell
vulla ésser servit per manaments axí com aquell qui monstra sa noblesa
15 e senyoria. Axí mateix e segonament, car, com la creatura sia
naturalment vassalla sua, digna cosa és que li servesca per vera lealtat
de obediència; a la qual cosa se requer cerimònia de manament. Aprés,
e terçament, car, com la ley de Déu sia pura justícia en si mateixa, com
diu Daviu en lo *Psalm* xviii³, la noblesa de nostro Senyor requer que Ell
20 se mostra⁴ zelador per justícia. Com, donchs, aquest zel no-s pogués
mostrar mils que manant als hòmens fer les coses justes, segueix-se que
justícia requer que la ley de Déu sia posada en manaments. Axí mateix,
e quartament, car açò requer nostre mèrit e profit, car certa cosa és que
l'om ha major mèrit envers Déu obrant per obediència que sens
25 obediència, per tal com la obediència és de subiran mèrit envers Déu,

axí com ensenya lo *Quint libre*. E per tal nostre Senyor Jhesuchrist volch que la ley chrestiana fos posada en manaments certs als quals los hòmens obeïssen [112v] e axí guanyassen en la terra haver stament d'àngel en lo cel. Aprés, e quintament, car, com Déus am principalment la cosa pública, per tal ha los hòmens obligats a manaments que tenguen la cosa pública en pau. E, si ben hi attens, quaix tots los manaments per la major partida se convertexen a induhir lo poble chrestia a conservació de pau e amar-se los uns als altres perquè la cosa pública sia tostemp en bon stament. E per aquestas rahons digna cosa fo que Jhesuchrist, príncep e rey nostre, posàs sa ley en manaments e no en prechs ne en voler de quascú.

E, si dius encara que aquests manaments són rahó que los hòmens pequen pus greument que no farien sens manaments per tal com ara trenquen los manaments e fan contra la obediència de Déu e lavors no u farien, axí mateix diràs que ara la cobejança dels hòmens és pus encesa a peccar que no fóra si Déus no hagués manat que·ls hòmens no peccassen.

Al primer punct responent, dich que la rahó no ha negun fonament, car conclou que, per tal car los hòmens pequen ara més que no farien si no y havia ley e manaments, que per tal valria més que no y hagués ley ne manaments. E, si aquest fonament val, segueix-se que null hom no-s deuria convertir a la fe cathòlica, car més pecca aprés lo bapisme en qualque peccat que faça que no faera si no fos batejat. Per tal diu sent Pere en la sua *segona Epístola*, en lo segon capítol⁵, que més valria no haver coneguda la via de veritat que no aprés que hom la sap que hom torn atràs; per aquexa matexa rahó se segueix que negú no deuria jamás pendre sacres ordens ne entrar en religió, car més pecca aprés que d'abans en quascun peccat que faça. Per què appar que la rahó no ha fonament ne val res.

Al segon punt és ja respost damunt⁶ que aytal enceniment és per la dolentia e culpa dels hòmens, qui no volen contrastar vigorosament a les temptacions quant és hora. Axí mateix deus pensar que, jatsia que nostre Senyor Déu haja dada la ley e·ls manaments per profit dels peccadors per tal que·s sàpien guardar de mal e vinguen a la sua misericòrdia jatsia que ells per lur durícia ne usen mal, emperò sàpies que principalment ha posats los manaments e la ley per amor dels hòmens bons e justs sabén que aquells no n'usaran mal, ans per la obediència de la ley e dels manaments de Déu merexeran haver

finalment salvació. Com, donchs, segons que diu la Scriptura⁷, més prea
65 e posa⁸ nostro Senyor la salvació d'un hom just e bo que no fa la
dampnació de molts peccadors, digne cosa e rahonable és stada que per
amor dels justs en special lo nostro Salvador haja posada la sua ley en
manaments certs e rahonables. Per què appar que les rahons qui-s fan
70 contra la sancta religió chrestiana no proven res ne, per consegüent, ja
per vigor d'elles negú no deu creure ne tenir que l'estament chrestià no
sia per Jhesuchrist ordonat.

Per què appar que la segona part de la difinició dada dessús en lo
capítol de cvii d'aquest *Primer libre* sta en sa veritat, qui és que lo sanct
stament chrestià és per Jhesuchrist instituhit e ordonat. Altres rahons
75 són stades fetes moltes contra la sancta religió [113r] chrestiana,
specialment contra los sacraments ecclesiàstichs e contra ço que la dita
religió ensenya ésser peccat e virtut e contra lo loguer final dels bons e
dels mals; emperò, per tal quant aquestas coses han dejús lur proprii
loch en los libres següents, per tal de present no direm pus d'esta
80 matèria.

[132]

CAPÍTOL CXXXII

Per què chrestians han axí nom e com començaren haver aytal nom

5 D'aquesta segona part de la definició del stament chrestia axí provada
se segueix que l'estament e religió chrestiana solament e covinentment
deu pendre nom del seu cap e spos, son fahedor e mestre, Jhesuchrist,
axí com fa la obra del seu obrer e la sposa del seu spos. Hon veem que
la doctrina de Plató ha nom platònica e de Sòcrates, socràtica e de
10 Aristòtil, aristotílica e de l'apòstol, apostòlica; donchs e la religió sancta
per Jhesuchrist instituhida deu haver nom chrestiana. E axí de fet fou ja
appellada primerament en temps dels sancts apòstols, segons que
recompta sent Luch en lo libre dels *Actes dels apòstols, capitulo*
*undecimo*¹.

15 E ací nota que, après la passió e mort del Fill de Déu, mossènher
sent Pere se partí de Jherusalem e de tota Judea e vénch-se-n en
Antiochia, e aquí preÿcà la fe e religió chrestiana ab molts dexebls de
Jhesuchrist, la qual fe confirmaren per lur sancta vida principalment e
aprés per diversos miracles. Car aquí monsènher sanct Pere ressuscità lo
20 fill de Theòfil, príncep de la dita ciutat, qui era ja mort bé havia xiiii
anys²; per la qual cosa en special lo dit príncep convertit a Jhesuchrist
ab tot son poble hedificaren aquí una bella e gran església a honor de
Jhesuchrist, enmig de la qual posaren alt una sollempna cadira e gran
en la qual entronitzaren e cathedraren sent Pere; e aquí sech e stech set
25 anys. Aprés anà en Roma e aquí stech xxxv anys³. Per quina manera, per
stes, ell vénch en Roma ne aquella cadira de Antiochia quina dignitat és

vuy en la sancta església has-ho en lo Decret, en la distinció xxii^a, en un capítol qui comença *Sacrosancta*, e en la setena causa e en la primera qüestió en un parraf qui comença *Mutaciones istorum*⁴.

30 Stant, emperò, sent Pere en Antiochia en aquell tan gran exalçament de la fe, lavors primerament los dexebles de Jhesuchrist e de sent Pere aquí presents foren dits chrestians, prenent lo nom de lur cap, Christ, car d'abans éran appellats natzareus, prenent nom del cognom de Jhesuchrist, qui era Natzaret.

[133]

CAPÍTOL CXXXIII

*Per què chrestians no han presa lur nominació del nom de Jhesús
axí com del nom de Christ*

- 5 Mas poria ací algú rahanablament dubtar què és la rahó que, com lo principal nom del nostre Salvador après sa incarnació sia Jhesús e aquest li fou per Déu lo Pare eternalment assignat e per Gabriel archàngel après a la mare ans que lo fill nasqués denunciat e en lo die de la sua circumcisió solempnament imposat¹, donchs per què nós,
- 10 chrestians, no havem [113v] pres nom d'aquest seu principal nom qui és Jhesús e que haguéssem nom jhesusats e havem pres nom del sobrenom, qui es Christ, qui és nom comú e cové a molts altres qui són en la Scriptura dits crists, axí com éran antigament los reys e los preveres e los profetes.
- 15 Per mils veure la solució d'aquesta qüestió deus saber quatre punts. Lo primer és que los sancts apòstols e dexeables de Jhesuchrist e aquells qui foren en lo temps primer en què la sancta església se fundà veeren per gràcia de Déu special que humilitat era fonament de tot spiritual edifici, axí que, aytant com la cosa que hom començava era pus alta en
- 20 si e millor, aytant havia mester major fonament de humilitat e, per consegüent, pus baix; e açò apreseren ells o la major partida del nostre Salvador, la vida e la conversació del qual tota era humilitat e subiran meynspreu del món e de tota vanitat. E aquesta fou la rahó per què en totes maneres volien si mateix fundar en subirana humilitat.

- 25 Lo segon punct és que aquest nom del nostro redemptor, qui és
Jhesús, com aytant vulla dir com Salvador, cové al Senyor principalment
segons la sua persona divinal, a la qual pertany principalment salvar,
com sia en si naturalment pura vigor e virtut e pura omnipotència; per
què, pensant los sancts passats primers que lo Senyor segons aytal virtut
30 e excel·lència és en si tot sol en sa essència axí com és en si un sol Déu
omnipotent e naturalment gloriós, qui segons aquesta excel·lència fora
si no ha companyó, per tal d'aquest nom no volgueren pendre
denominació, considerants si mateix pures creatures simples e
peccadores en quant era en ells e qui en res no comunicaven ab Ell
35 segons ço que significa aquest nom de Jhesús.
- Lo terç punt sí és que aquest nom christ vol aytant dir com untat.
Ara, unció, segons los theòlechs, significa presència de la gràcia del
sanct Spirit gratificant e retent a Déu placent la ànima d'aquell en què
és. E, per tal com aquesta gràcia sia atribuïda al sanct Sperit, aquesta és
40 la rahó per què lo sanct Sperit és apellat spiritual untament; per tal com
aquesta gràcia e unció fou en la ànima de Jhesuchrist sens tota
mesura, *Iohannis, tercio*², per açò Jhesuchrist és pròpiament apellat
subiranament untat, axí com havia profetat Daviu dient, *Psalmo xxxx^o*
*quarto*³: *Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo leticie, pre consortibus tuis*, ço és:
45 Tu, Senyor, és aquell que Déus lo Pare ha en la tua ànima sancta untat
d'oli d'alegria sobre tots tos companyons; car Déus posà més gràcia e
virtut en la ànima de Jhesuchrist que en negun sanct ne sancta ne que
enfne tots ensemps. De la qual cosa se seguexen a nostre prepòsit dues
conclusions: la primera sí és que, com aquesta tanta gràcia fos en la
50 ànima de Jhesuchrist, qui en ella era la pus alta dignitat que en si podia
haver, plach als pares primers que prenguessen nom que devallàs
d'aquell nom del Salvador qui significava^{3bis} aquesta tanta excel·lència; e
aquest és lo nom de Christ, axí com és dit dessús, del qual devalla
aquest nom chrestià. E, per tal quant confessam que som chrestians,
55 confessam en Jhesuchrist ésser gràcia capital e subirana e la major
dignitat creada qui-s puxa cogitar sots Déu. La segona conclusió sí és,
qui ix de la primera, que nós confessant-nos chrestians confessam en lo
nostro cap redundància e plenitud de tanta gràcia [114r] que aquella
nos és bastant a llevar-nos de peccats e a reconciliar-nos ab Déu e és
60 bastant a tota nostra necessitat e specialment a procurar-nos gràcia e
glòria.

Lo quart punt sí és que lo Senyor, segons aquesta natura qui era untada e agreciada e dotada per gràcia de Déu de tanta virtut, segons aquesta era nostre cap e nostre redemptor e mijancer entre nós e Déu, segons que diu lo mestre de les *Sentències* en lo terç libre, *distinccione nona decima*⁴. Rahó és car, axí com lo cap convé en natura ab los membres e d'ell rehep tot lo cors influència e sentiment e moviment, enaxí tot lo cors místich de tota la sancta església chrestiana rehep de Jhesuchrist, segons la natura humanal assumpta per la divinal, influència de gràcia e moviment a tot bé e sentiment de les coses celestials e spirituals segons més e meyns donant a quascú segons les disposicions que troba en los hòmens; axí mateix, segons la natura humanal axí per Déu untada de gràcia, nos ha reconciliats ab Déu lo Pare per virtut de la sua mort e ns ha tots levats en la sua sanch, *Apocalipsis, primo*⁵, e abrigats e cuberts dins la virtut de la sua mort, axí que davant Déu no gosen apparèxer sinó aquells qui porten abrigall d'aquella preciosa e reverent mort sua. Donchs d'aquesta natura axí untada e beneyta e per Déu agreciada qui ab nós és per natura acostada e ab nós se convé car és de la natura humanal e en si pura creatura e de la plenitud de la qual reebem tostemps gràcia e misericòrdia, *Iohannis, primo*⁶, d'aquesta fou digna cosa que rehebessen nom, car és en si humil en natura e cosa simple, la qual cosa no convén a la natura divinal; per què per açò és ab nós més conjuncta que la natura divina.

E aquesta és la rahó per què plach als sancts pares de apellar tots los servents de Déu e fills d'aquest sanct stament chrestians e no jhesuats. A aquesta resposta podem encara ajustar aquesta rahó: que, com lo sanct Sperit fos en los primers pares, specialment en los sancts apòstols, qui-l reheberen visiblement, e tot quant feyen ordonaven per special consell e inspiració sua, aquest nom deputaren a tots los fills de la sancta fe cathòlica, que fossen dits chrestians, ço és servidors e fills de Christ per special gràcia; e açò faeren per special revelació del Sperit sanct e del Senyor mateix, qui lo sanct Sperit los donava.

[134]

CAPÍTOL CXXXIII

*Qui prova que altre nom devien haver encara pus alt que no és
aquest nom chrestia*

- 5 Contra aquesta resposta se fa aytal rahó: Appar que més degam tenir
lo nom que Déus nos posà que no aquell que·ls hòmens han trobat.
Com, donchs, Déus nos appell per altre nom, dient que nós som déus,
axí com appar en lo *Psalm* de LXXXI¹, en què diu a nós Daviu axí: *Vos dñi*
10 *estis, et filii Excelsi omnes*, qui vol dir aytant: Vosaltres sóts déus e tots
sóts fills d'aquell qui és pus alt que los altres, ço és nostro Senyor Déu,
per què·s segueix que tots degam ésser appellats déus e no pas
chrestians. Axí mateix diu sent Johan Euvangelista, *prima Canonica*,
15 *capitulo III*²: Vejats quina amor nos ha Déus ensenyada: que nós siam
appellats fills de Déu; per què appar que nós devem haver nom déus e
fills de Déu. E aytal era lo nom de Jhesuchrist, car dix *Ysahies*, *nono*
20 *capitulo*³: Serà appellat Déu; e l'àngel dix a la Mare de gràcia, quant li
denuncià la incarnació del Fill de [114v] Déu, que aquest seria appellat
Fill de l'Altisme⁴, ço és de Déu; e axí lo apellaven diversos, segons que
appar per los sancts Evangelis, e aquest nom li cové per sa natural e
25 eternal generació, car és de Déu nat e per Déu naturalment engenrat.
Responch-te; e primerament, quant dius que devem haver nom déus
car Déu diu: Yo he dit que vós sóts déus, dich-te que pertany a la sua
excel·lència axí benignament e amorosa parlar e pertany a nós aquella
paraula hoir ab subiran enceniment de amor, que Déus eternal vulla dir
a nós aytals paraules; e per ço pertany a nós subiranament humiliar-nos

e conèixer qui som e veurem que aytal nom no devem retenir ne pendre com proprii, mas fer subiranes gràcies a aquell qui per sa gran caritat e noblesa nos vol axí apellar e tostemps a Ell sol atribuir-lo, qui és naturalment Déus vertader. E, jatsia que aquella dolça e sobresdigna e amable paraula Ell haja trames'a dir als seus amichs, emperò, per tal com tots los chrestians per lurs peccats no són justs ne amichs seus vertaders, ans en tots comunament mentre açí vivim ha alguna taca ne açí no podem saber si som en la sua gràcia, per tal en aquest món, pus que-l Senyor no ha manat que aytal nom hajam, no devem aytal nom retenir, ans tostemps nos convertiscam a tota humilitat. E per veritat a conservar en nosaltres, qui no som déus, e perquè no vingam a la error dels manicheus, qui adoren los hòmens, per tal subiranament devem esquivar de haver aytal nom. E encara, per bé que l'hom sabés que fos just, no-s deu axí apellar, car, jatsia que lo Senyor diga: Yo he dit que vós sóts déus, però no dix: Jo man e vull que tots los chrestians hagen nom déus. Car les paraules aquelles no foren dites per nom a imposar, mas per amor a declarar; la qual cosa appar clarament si attens com mana expressament en la ley que negú no sia dit Déu sinó Ell tot sol e Ell diga, per Ysahies, en XLII e en XLVIII capítols⁵: *Gloriam meam alteri non dabo*, ço és que res que a Ell pertanga en quant Déu no vol que sia dat ne apropiat a altre; però no dix: Yo vull e man que hajats nom déus.

E, quant al·legues sent Johan⁶ a aquest mateix prepòsit, dich-te que sent Johan no diu que aquest nom fills de Déu sia nom apropiat a nosaltres axí com és aquest nom chrestians, car aquell nom és nom comú als àngels e als hòmens justs, car tots aquells qui són axí justs són dits fills de Déu per tal quant en ells habita la gràcia de nostro Senyor; mas per aquella paraula prova sent Johan que fort nos ha nostro Senyor ensenyada cordial amor, que Ell nos haja appellats fills de Déu, emperò no diu que axí-ns dejam apellar nós comunament, car seria gran presumpció en nós e seria irrisió dels infels qui u hoirien e u reputarien a gran errogància e ergull, e apparria que desviàssem de la sancta doctrina del nostre subiran cap, qui dix que en special prenéssem d'Ell eximpli de humilitat en totes coses⁷.

[135]

CAPÍTOL CXXXV

Com aquest nom christ fou de gran excel·lència ja en la lig vella

5 E prech-te que per créxer ta devoció en aquest preciós nom de christ, del qual pren nom tota la cavellaria e religió chrestiana, vulles attendre alguns notables specials explicants la dignitat d'aquest sanct nom. [115r] Lo primer sí és que, com aquell sobressanct e sagrat príncep, nostro Senyor Déu, entena en tot quant nos fa mentre ací vivim sanctificar e justificar a nós, sí vol que nos ocupem nós mateix en
10 en ús d'algunes coses corporals per tal que aquelles contractant reverentment merescam e aconseguiscam major gràcia sua e siam a Ell pus plasents e pus justs. Açò apar clarament en los sacraments de quascun testament que ha posats en ús d'algunes coses corporals, axí com és en ús d'aygua e de oli e de pa e de vi e de sal e d'altres coses
15 necessàries als sacraments.

Lo segon notable sí és que, segons que diu Ysidorus en lo setèn libre de les sues *Ethimologies*¹, nostro Senyor Déus manà antigament als juheus que faessen un engüent sanct del qual fossen untats los sacerdots e los reys. E, axí com ara vestiment de porpra en forma special
20 se porta per aquells qui són coronats reys en senyal de dignitat real, axí lavors untament d'aquell sanct engüent dava a aquell qui-l rehebia nom o potestat real o dignitat sacerdotal; de la qual cosa se segueix que, com aquest nom christ davall d'aquestes aytals unctures, que aquest nom no és nom proprii, ans és nom comú a dignitat sacerdotal e real. E, jatsia
25 que aquest nom christ sia grech, emperò en neguna nació jamés no fon

- aplicat a neguna dignitat ne a neguna persona sinó solament en lo regne de Ysrael e aquí d'on lo Salvador devia exir e néxer e era stat profetat, segons que diu Ysidorus en aquell mateix loch². Aquí fou aquest nom aplicat als sacerdots, segons que recompta Daviu en lo *Psalm* de cent quatre³, ço és: Negú no gos tocar los meus christs, los quals són los sacerdots e·ls preveres. Que fos axí mateix aplicat als reys appar-ho en lo primer libre dels *Reys*⁴, hon Daviu deya de Saül: Aquest és lo christ de nostro Senyor e nostro senyor; axí mateix qui diu de Ciri, rey de Pèrcia, *Ysahie XLV*⁵: *Dicite christo meo Ciro, etc.*, ço és: Digats a Ciri, qui és christ meu, que leix anar lo meu poble.
- Lo terç notable sí és que aquest axí untat d'aquesta uncció aytal, quisvol fos, segons diversos linguatges sí hac diversos noms, car en lengua ebrayca se apellava messies, en lengua greca se apellava christ e·n lengua latina se apellava untat⁶.
- Lo quart sí és que aquest nom christ convenia a Jhesuchrist més que a neguna altra persona, per diverses rahons notades en lo capítol següent.

[136]

CAPÍTOL CXXXVI

Per quantes rahons lo Salvador dech haver nom Christ

5 La primera sí és per rahó de la figura, car aquesta uncció qui-s fahia
de fora en aytals persones en la vella lig era senyal que nostro Senyor
Déu untava dins la lur ànima de untament spiritual més que les altres
persones, en quant eren persones ordonades al servey de la cosa
pública, la qual havien a endressar e a regir a glòria de Déu en lo
10 temporal e en l'espirtual: los reys en lo temporal e los sacerdots en
l'espirtual. A donar, donchs, a entendre que lo Salvador era subiran
sacerdot e subiran rey, segueix-se que, [115v] per aquestas dues
dignitats que en Ell concorrien en lo pus subiran grau qui-s podia
pensar, que Ell en special devia haver nom Christ molt més que negun
altre. Emperò, si dius com s'i venia que aytal uncció forana significava
15 la gràcia de Déu dins en la ànima, dic-te que de açò no y ha altra rahó
sinó la voluntat de nostre Senyor, a qui plahia. Emperò que axí sia de
fet, guarda com ho dien expressament los sancts e les gloses sobre lo
Psalm quaranta-e-quart, qui parla largament d'aquesta uncció feta en
l'esperit de Jhesuchrist, en lo vuytèn vers, qui comença: *Dilexisti*
20 *iusticiam*¹.

La segona rahó sí és fundada en una figura gramatical qui s'apella
anthonomasia, qui aytant vol dir com special e singular excel·lència.
Ara, certa cosa és que, com alguna cosa és en algun per gran excés,
aquell aytal retén lo nom d'aquella cosa més que negun altra. Eximpli:
25 tostemps que al·legam l'apòstol entenem a parlar de sent Paul, e açò per

tal car entre los apòstols ell fo vexell de cosa eleta e sobre tots hac gràcia de preÿcació; axí mateix tostemp que dehim que lo filosof diu açò entenem Aristòtil, car, jatsia hi haja haüts d'altres filosofs molts, emperò ell hac e sabia més de filosofia que tots los altres; axí mateix
30 diem que la rosa és flor de les flors; per tal, quant diem axí: La bella flor he vista, aytantost entenem que hom parla de la rosa, per tal car és pus bella que les altres. Per semblant manera és en nostre prepòsit: jatsia que molts sien stats untats en la ànima de la gràcia de Déu, emperò, per tal com Jhesuchrist tot sol ha haüda aquesta unció de gràcia més que
35 entre tots quants altres ne foren ne seran jamés, car segons que diu sent Johan, *Iohannis, terció*², fo ultra tota mesura, per tal sol Jhesuchrist és digne que sia appellat Christ, e no altre. E pot-se confermar per tant car Ell, no solament fou untat en la sua sagrada ànima de infinitat de gràcia, ans hac encara altre untament transcendent, ço és que fou ple
40 dels set dons del sanct Sperit en lo pus subiran grau en què-s poden per nostre Senyor Déu dar a neguna ànima, segons que los sancts doctors comunament posen. D'aquesta unció sua has en lo desèn capítol dels *Actes dels apòstols*³, segons que en lo test pots veure aquí mateix.

La terça rahó és per la derivació. Car, segons que posa lo derivador⁴
45 en lo vocable de *crisis*, aquest vocable *crisis* significa aur, del qual devalla aquest nom *crisma*, e d'aquest *crisma* devalla per derivació gramatical aquest nom *christus*. E, per tal com la Scriptura sovín compare Jhesuchrist a aur axí com al pus principal metall, axí com appar *Canticorum, primo*⁵, per tal, a significar que Jhesuchrist és la pus
50 principal persona qui és en tota natura humana e és cap e regidor d'aquella, digna cosa és que Ell sia apellat Christus.

La quarta rahó sí fo per obviar a la judayca malícia, car, segons que posa lo derivador⁶ aquí mateix, los juheus après la mort del Fill de Déu per meynspreu e per scarn no volien apellar los servidors de Jhesuchrist
55 chrestians, car aytanpoch se volien atorgar que Jhesuchrist fos stat christ; per què appellaven los chrestians natzareus, ço és seguidors^{6bis} d'aquell qui fou d'un petit loch de Galilea apellat Natzalet. Per què apparech digna cosa a la saviesa de nostro Senyor Déu lo sanct Sperit inspirar a la sua església de pendre lo nom de chrestià, car aquest nom
60 deval[116r]la del nom qui era en Jhesuchrist de tant gran excel·lència que tots aquells qui dignament prenien aquest nom merexien participar aquella gran excel·lència, ço és que en virtut d'aquell sanct nom fossen en paradís sacerdots e grans reys.

La quinta rahó sí fou per la connexió e ligament qui és entre Déu e
 65 nós, car certa cosa és que ans de l'adveniment de Jhesuchrist nostre
 Senyor Déu paria que fos felló contra natura humana, segons que les
 Scriptures dien e per eximpli paria per tant car negú no entrava en
 paradís. Ara, lo Salvador vinent féu la pau entre lo seu Pare e nós, axí
 com diu l'apòstol *Ad Ephesios, secundo*⁷, reconciliant-nos ab Déu en si
 70 mateix, qui fou com pedra de cantó qui ajustà Déu e nós en si mateix.
 Ara, aquest ajustament fo primerament sacrificant e oferent si mateix a
 Déu lo Pare per nós, lo qual sacrifici hac gran e fort alta eficàcia per la
 dignitat de la persona divinal qui sostenia la humana natura qui morí e
 per la acabada gràcia qui era dins la ànima sua. Axí mateix ajustà ab si
 75 natura humanal gratificant-la e merexent-li gràcia e misericòrdia per la
 sua gràcia, de la qual li fa part habundantment segons la mesura
 predestinada per Déu a quascú, segons que diu l'apòstol *Ad Ephesios,*
*secundo*⁸. Pus que, donchs, lo Fill de Déu per gràcia nos ha ajustats ab
 si e puy per gràcia ha si ab Déu ajustat en la manera dita, segueix-se
 80 per consegüent que per gràcia à nós ab Déu copulats e ajustats e
 pacificats, en les quals coses sta tota nostra salvació e redempció per
 què Ell era vengut. Com, donchs, aquesta gràcia sia singularment
 significada per aquest nom christ, segueix-se que aquest nom christ
 aptament cové al Salvador; e nós en special d'aquest sanct nom devíem
 85 més pendre nom que no de negun altre que Ell n'aja e devíem haver
 nom chrestians.

La sisena sí és que lo Salvador segons lo nom seu primer, qui és
 Jhesús, és als àngels e als sancts de paradís preposat axí com a Salvador
 salvant de fet tots los elets per sa omnipotència e bondat. E, com lo
 90 nom de Jhesús sia a Jhesuchrist proprii e significh la persona divinal
 principalment, segueix-se que a-quells qui veen Déu, ço és als
 benevuyrats, és Jhesuchrist rahonablement presentat sots aquest nom
 de Jhesús; mas nós, qui en aquesta vida no veem Déu, no podem
 d'aquell nom jutjar axí com fan los benevuyrats. És-nos, donchs,
 95 Jhesuchrist preposat sots nom de amor e de gràcia, qui és Christ, per tal
 que aquest camí passem per sa amor e per confiança de sa gràcia,
 representada en aquest nom pus leugerament e ab major fervor e
 memòria sua.

[137]

CAPÍTOL CXXXVII

*Com dins aquest nom christ són amagades algunes grans dignitats
del Salvador*

- 5 Ha encara aquest sanct nom algunes grans dignitats amagades. La
primera sí és que comunament s'escriu ab tres letres, ço és ab xps, car la
tilla no és letra, mas és senyal de suplecció¹ qui y fa mester, a significar
que aquella sagrada persona de Jhesuchrist contenia en si tres natures,
ço és la divinal e la sancta ànima sua e lo cors, a la qual cosa a entendre
10 ha mester que Déus ho suplesca e·ns hi ajud per altra [116v] via, ço és
per lo lum de la fe en aquesta vida e per lo lum de glòria en l'altre.
- La segona dignitat d'aquest nom sí és que les tres letres ab què
s'escriu són en ell fort significatives, segons tres acabades perfeccions
sues, entre les altres, qui deuen nós provocar tostemp a subirana
15 devoció e amor sua; car, segons que és stat per Ell revelat a una sancta
dona de Ytàlia qui s'apellava Àngela de Fligini², tota la sua sagrada vida
stech principalment en tres virtuts: la primera era subirana pasciència
en contínues e infinites dolors qui tostemp eren en la sua sagrada
ànima, e en subirana pobretat e fretura³ e en subirana humilitat e
20 meynspreu a què donà si mateix davant los hòmens.
- E aquestas tres excel·lències virtuoses són significades per les tres
letres damunt dites. Car la infinitat de les sues grans e contínues dolors
és significada per la x, qui ha forma de creu e té lo bastó quax jaent, a
donar entendre que tostemp mentre Ell visqué la creu de dolors e de
25 passions inextimables jach sobre la sua ànima stesa de ple en ple e de

- fora jach tostemps sobre lo seu coll, car en lo preciós cors seu la portà per inextimable penitència que Ell feya, segons que apparrà en lo *Libre novèn*, hon havem a parlar de la sua reverent e meravellosa vida virtuosa que Ell servà en la terra. E veges ací misteri gran d'aquesta letra x, que
- 30 null temps ella no fou en ús entre nós latins fins que Cèsar August⁴ regnà, sots lo qual Jhesuchrist nasch, segons que posa Papies⁵, la qual cosa hac en si gran misteri, ço és que lavors novellament fos trobada novella letra en senyal de creu quant era vengut en lo món aquell qui per la creu devia tot lo món rehome.
- 35 La granesa de la sua pobretat és significada per la p, qui té forma de bastó de pelagrí, qui al costat porta algun gep en què·s sofira, a donar a entendre que tostemps fo en lo món axí com a pobre pelegrí. E la pobresa soferí axí purament que anch null temps no la lexà ne fora ella no exí en vida ne en mort.
- 40 Per la s⁶, qui és dretha ab⁷ lo cap inclinat vers la terra, és significada la sua acabada humilitat, segons la qual stech axí meynspresat per los hòmens d'aquesta vida mundanals e carnals tostemps que apparia que en Ell no haguessen jamés vista neguna virtut ne neguna perfecció ne miracle, axí com ja era profetat, *Ysahie, quinquagesimo tercio*⁸, que
- 45 apparria *nouissimus uirorum*, ço és lo derrer e·l pus meynspreat hom dels altres. E Daviu dix en persona sua en lo *Psalms* xxi⁹: Yo som davant los hòmens com a verm reputat e no com a hom e som entre ells meynspreu dels hòmens e cosa no res presada per les gents.
- 50 Si vols saber com aquest sanct nom s'escriu per aquestes letres demunt dites per correspondre a tres letres gregues ab què los grechs scriuen aquest sanct nom grech, Crist, veges lo dirivador¹⁰ en lo vocable de *crisis* e·l Britó¹¹ e·l Papies¹² e lo *Catholicon*¹³ en lo vocable de *christus*, e aquí trobar-ho has larch. Si, axí mateix, vols scriure aquest vocable
- 55 *christus* larch per letres letines, ço és per c r i s t u s, axí mateix per les letres aquelles són enteses grans misteris, e specialment per la t, qui deu ésser feta en semblant de tau aytal: T. Emperò, per tal com me [117r] tem que no sia massa lonch en mos dits e que no enuig aquells qui ací studien, leix-ho anar de present.

[138]

CAPÍTOL CXXXVIII

Com los chrestians són ver poble de Ysrael e juheus no són are poble de Ysrael

5 Per les damunt dites rahons appar que rahonable cosa és que la
religió sancta de Jhesuchrist sia dita chrestiana. E, com, aquesta
present, tota altra secta feel ses¹ e call e haja fi, car en aquesta sola és
promesa salvació a tota creatura e no en altre, per què appar que tota
10 feel secta qui d'abans fos deu pendre lo nom d'aquesta e creure en ella
axí com a segura via de paradís, de què-s segueix que deu lexar lo primer
nom vell e pendre aquest beneyt nom e novell que és de chrestia,
donchs² los juheus qui salvar-se volen e qui d'abans se apellaven poble
de Ysrael lexen aquell nom e vullen ésser dits poble chrestia, car novell
15 rey havem, ço és Jhesuchrist, e novella lig, ço és la chrestiana, e novelles
custumes, ço és de amor tota pahor lexada, e novell nom, ço és lo nom
del spos lo qual deu pendre la sposa, ço és tota la sancta església
chrestiana, que, axí com l'espòs ha nom Christ, e ella és apellada
chrestiana.

20 Poden attendre axí mateix los juheus que lo lur nom, qui és poble de
Israel, mils cové als chrestians que a ells; rahó és car los chrestians
viuen e stan en la crehença en què-s salvà Israel³, pare dels juheus,
segons la carn, ço és en la crehença del Salvador Jhesuchrist, en la qual
negun juheu no creu; de què-s segueix que lo poble chrestia és, parlant
25 pròpiament e spiritual, ver poble de Israel e no los juheus. Hon deus
saber que Ysrael significa vehent Déu⁴; e qui veu mils Déu que ver

30 chrestia, qui tostemps lo veu per fe e-l sent per desig e speranza e-l té
ligat ab si per amor e sap que, si ben viu, que serà ab Ell tostemps en
glòria? Cert no és nació al món jamés stada ne és ne serà en aquesta
vida mortal qui pus altament lo veja que fa lo bon chrestia. Per la qual
cosa appar que lo poble chrestia és ver poble de Ysrael e lo poble
judahich reté lo nom falsament, car aquell no veu Déu ne-l coneix, ans
l'à renegat e deseparat per mals innumerables que fets ha.

[139]

CAPÍTOL CXXXIX

Qui prova ço que diu lo precedent capítol

- 5 E, si apar dur¹ e cosa stranya als juheus de lexar son nom antich, qui és de Ysrael, quart^{1bis} que axí's deu fer, car ja era profetat per Ysahies, en lo capítol de LXV², que temps vendria en què Déus per los grans peccats dels fills de Ysrael los lexaria e apellaria altres servents a qui daria altre nom novell; hon diu axí lo profeta: *Dixi: Ecce, ad gentem que non inuocabat³ nomen meum. Expandi manus meas tota die et nocte⁴ ad*
- 10 *populum incredulum. Vocauit, inquit, et non respondistis; locutus sum, et non audiuitis; et faciebatis malum in oculis meis, et que nolui elegistis. Propter hoc dicit Dominus: serui mei comedent, et uos esurietis; serui mei letabuntur, et uos confundemini; serui mei laudabunt pre exultacione cordis, et uos clamabitis pre dolore cordis, et pre contriccione spiritus*
- 15 *ullulabitis, et dimitetis nomen uestrum in [117v] iuramentum electis meis. Et dicit adhuc: seruos suos uocabit nomine alio: in quo qui benedictus est super terram benedicetur in Deo amen. Ecce creo celos nouos, et terram nouam; et non erunt in memoria priora, neque ascendent supra cor.*
- 20 La qual prophesia, per tal quant és tan clara, no la cal expondre de punt a punt; basta a prepòsit veure com nostro Senyor, per tal quant ells no invocaven lo seu nom, ans se daven a ydolatria e a moltes supersticions diabòliques e no volien hoir los sancts profetes que Ell los trametia, per tal los profetà tots los mals següents: ço és fam, tristor e
- 25 perdició de lur nom e avorriment que haurà d'ells, e-ls profetà que lus

darà perpetual comiat, ço és que null temps pus no·ls confessarà per poble seu ne·ls apellarà sots aquell nom que d'abans era; ans diu que d'aquell lur nom vell no serà pus feta menció davant Ell, ço és que jamés no li plaurà poble que d'aquell nom se volrà intitular ne nomenar.

30 E açò veuràs longament tractat en lo libre qui s'apella *Triumphus perfidie Iudeorum* en lo xiiii capítol⁵.

[140]

CAPÍTOL CXL

*Que, jatsia que lo poble chrestia sia ver poble de Ysrael, emperò més
val que sia apellat chrestia que de Ysrael e per què*

- 5 E, si algú demanava ja lo poble chrestia d'aquí avant si deu haver nom
poble de Ysrael, pus que aquest nom han perdut los juheus e los
chrestians són aquells qui eren significats per aquest nom Ysrael, car
Ysrael aytant vol dir com vehent Déu axí com demunt és dit¹, ara certa
cosa és que los juheus han perduda la conexença de Déu en quant no
10 enten en què lus ha dit nostro Senyor ne la lur lig que Ell lus donà no-s
saben en què termenava ne què significava ne crehen que lo Salvador
del món Jhesuchrist sia encara vengut, ans ho neguen expressament, ne
saben que tota la ley era prenys d'Ell, axí com diu sanct Paul², a aquest
dubte responen deus saber algunes preposicions.
- 15 La primera sí és que los juheus no són poble de Ysrael d'aquí avant,
car Ysrael rehebé aquest nom per tal quant viu Déu, segons que appar
*Genesis xxxii*³, e axí mateix lo rehebé en figura, car d'ell devia exir poble
special que sobre tot altre del món conexeria Déu. Donchs, pus de fet
cessa vuy en los juheus que no conexen Déus, segueix-se que deu cessar
20 lo accessori, ço és que no sien apellats poble de Ysrael. Ne val la rahó
qui és al·legada quant dius que, pus que los chrestians són aquells qui
són significats per aquest nom, segueix-se que axí deuen haver nom.
Car, si axò era ver, seguir-s'ia que tota cosa del món deuria haver
infinits noms, com tota cosa sia significada per infinits noms. Certa
25 cosa és que tot om és significat per tots aquests noms, ço és per

substància e per quantitat e per operant e per anant o posant etc., emperò null hom no ha ne reté tots aquests noms per seus propriis; e axí és en nostre prepòsit, car, jatsia que chrestia sia fill de Ysrael en quant coneix Déu, e emperò ja per axò no-s segueix que axí haja nom.

30 La segona preposició és aquesta: que, com aquest nom chrestia devall de Christ, Fill de Déu, de major dignitat és sens comparació ésser apellat chrestia que no ésser appellat fill de Ysrael; per què appar que chrestia no-s deu apellar fill de Ysrael, car millor és aquest nom chrestia, en quant devalla de Jhesuchrist, qui sens comparació val més
35 que Ysrael, cap dels juheus.

La [118r] terça preposició és aquesta: que, per tal que sia coneguda distinció entre juheus e chrestians, més val que chrestians retenguen lur nom e ls juheus, aquell que solien haver; car, si s'apropriaven tots un mateix nom, lavors no-s sabria hom qui són chrestians ne qui són
40 juheus.

La quarta és que, jatsia que los juheus falsament retenguen lo nom de juheu e ço que aquell nom significa, à-ns covengut pròpriament haver nom de chrestia, emperò negun chrestia no-s deu apellar juheu⁴. E açò diu sent Augustí en la *Epistola nona*, que tramès a *Asellicum episcopum*⁵; ben diu que chrestia spiritualment pot ésser dit juheu, car és Déu confessant axí com aquest nom significa, emperò lo chrestia no-s deu apellar juheu, per grans inconvenients qui se-n poden seguir. E basta a quascun chrestia que tostemps retinga lo honorable nom de Christ, e tot altre nom, majorment antich, leix anar, car scrit és, *Leuitici*
45 *xxv*⁶: Vinents les coses novelles, lexarets les velles.
50

[141]

CAPÍTOL CXLI

Per què Jhesuchrist no scrivi personalment la lig chrestiana

5 Mas encara romanen ací alguns dubtes. Lo primer sí és com pot
ésser veritat que Jhesuchrist haja instituhida la sancta religió chrestiana
si Ell no la ha scrита per si mateix, ans per altres s'és al món publicada e
scrита, axí com per los sancts apòstols e per los evangelistes. A aquest
dubte apar solució tantost si guardes aytal eximpli: ço és que, no
10 contrastant que-l papa o l'emperador no scriuen lurs leys de ses mans
pròpies, emperò si fan un statut o decretal o ley basta que la manen, ne
és necessari que ells la scriven personalment; axí és en nostre prepòsit,
car lo nostro Salvador preycà e manà divulgar als sancts apòstols la sua
sancta doctrina chrestiana, e aquells per si e per altres, per inspiració
15 del Senyor mateix, han-la scrита e preycada, axí com jau en lo Testament
novell. Per què appar que, jatsia que lo Salvador no haja personalment
scrита la sancta doctrina chrestiana, que no-res-meyns és ver que Ell la
ha instituïda e ordonada.

Lo segon dubte és major e és aquest: per què Jhesuchrist no scrivi
per si mateix la sancta doctrina chrestiana e euvangèlica, car per moltes
20 rahons apar que més haguera valgut si Ell mateix ho hagués fet si atens
a aquests motius: lo primer sí és car la doctrina chrestiana fóra de major
auctoritat e ab major fiança ho creheguera hom; lo segon, que lavors la
legira hom ab major devoció e lo cor se n'encenera més a amor del
Senyor; lo terç, car en açò fóra Jhesuchrist pus semblant a la custuma

25 de la ley e als profetes, car aquells mateixs qui divulgaren la ley e les profecies aquells mateixs les scriviren.

A açò, emperò, no contrastant, deus saber que molt mils ho ordonà la sua saviesa, que per altre fos scrit e publicat tot ço que Ell féu que no si Ell mateix ho hagués fet. E açò apar per les següents rahons:
 30 primerament, car aquell o aquells qui la doctrina e ley evangèlica e chrestiana havien a scriure per força havien a recomptar los grans miracles e les acabades obres de perfeta sanctadat que lo Senyor havia fetes en aquesta present vida, e açò per confirmació de la sua sancta doctrina; e axí mateix havien a recomptar la sua gran fama que hac per
 35 açò en [118v] lo poble e com havia los seus enemichs e contraris impugnats e les lurs errors manifestades; ara, com Ell fos font e forma de perfeta humilitat, no-s convenia que Ell de si mateix scrivís coses tant altes ne tan meravelloses; axí mateix que lavors los enemichs seus hagueren gran rahó de meynspresar sa doctrina axí com de fet ho faeren
 40 Ell vivent quant los revelà algunes de ses excel·lències personals, per què li dehien en la cara: Tu faç testimoni a tu mateix; per què apar que lo teu testimoni no ha veritat; axí u diu sent Johan, *capitulo octauo*¹. Per què per açò no volch res scriure de si mateix ne soferí que altre quisvol ne scrivís mentre que Ell visch en aquest món. Sabia Ell bé que açò
 45 seria a nós eximpli de meynspresar tota laor e tota jactància e tota la glòria mundanal.

La segona rahó per què no-s convenia que lo Senyor mateix scrivís la doctrina evangèlica sí és a ensenyar al món la virtut e excel·lència de nostro Senyor l'Esperit sanct; car, axí com Jhesuchrist ensenyà sa virtut
 50 e glòria en la meravellosa redempció dels hòmens, axí lo sanct Spirit ensenyà la sua virtut inspirant als coratges dels fundadors de la sancta església que scrivissen la vida del Fill de Déu e la sua sagrada doctrina e sollempnament la publicassen al món. E açò diu sent Johan en la *primera Canònica, capitulo quinto*², dient: *Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est ueritas*, ço és a dir que-l sanct Sperit ha dat testimoni al món; e açò parlant a ell per los primers preycadors e doctors de la sancta chrestiendat, a la qual ha dit per ells que Ell és veritat, ço és que ha dita al món pura veritat monstrant-la clarament per paraules e per obres altes e meravelloses sens tota pahor del món.

60 La terça rahó és car per aquesta manera de fer testimoni axí per l'Esperit sanct, com diu la segona³ rahó, la doctrina del Salvador n'és pus complidament confermada, car per aquesta manera tota la Trinitat

li donà testimoni: primerament lo Pare promès donar lo seu Fill parlant
al món per los profetes, axí com diu sent Paul en lo començament de la
65 epístola dels *Ebreus*⁴; après lo Fill ho ensenyà axí ésser per obra e per
paraula prenent en si carn humana e preïcant al món; après l'Esperit
sanct donà a tot açò complit testimoni parlant sollempnament a la
sancta església per los sancts doctors e primers preïcadors e
70 ésser fetes per Jhesuchrist en la terra les quals lo Pare havia inspirades
als sancts profetes ans que Jhesuchrist vengués en carn e les quals
Jhesuchrist après ha en execució posades e les quals lo sanct Sperit ha a
nós despuys revelades per los seus preïcadors. E açò vol dir sent Johan
quant diu, *prima Iohannis, quinto*⁵, que tres coses donen testimoni a
75 Jhesuchrist en lo cel, ço és a la altesa de la crehença de la sancta
chrestientat, les quals tres coses són les tres persones divinals, ço és
Pare e Fill e sanct Sperit.

La quarta sí és car rahó dicta que ans devia Jhesuchrist soferir la
passió e haver victòria del demoni, e per consegüent passar per la mort e
80 fer les altres meravelles que féu, que no que d'açò hagués fama ne lahor
ne se-n scrivís res, vehent per experiència que neguns grans fets no-s
posen en scriptura sollempna ans que [119r] hom haja vista la fi.
Donchs scriure la doctrina chrestiana no venia a Ell, ans se pertanyia a
altres, qui u devien fer après la mort del Senyor.

La quinta sí és car per açò volch dar lo Fill de Déu a la sancta
església auctoritat de publicar, scriure e aprovar e interpretar e
expondre la veritat de la sancta fe chrestiana; e açò li és atorgat, pus que
li és dada auctoritat de scriure e publicar lo sanct Evangeli, car qui
atorga lo principal segueix-se que atorch lo accessori: *Extra, De*
90 *constitutionibus: Translato*⁶.

La sisena és car major honor és al Fill de Déu que altres scriven les
sues dignitats e les divulguen, majorment quant los scrivans aquells són
aprovades persones e de grans staments e de religioses nacions, axí com
són stats los sancts apòstols e euvangelistes, que no si Ell mateix ho
95 hagués dit.

La setena rahó és car la fe chrestiana se-n mostra pus spiritual que
no sia per lo Senyor escrita en carta ne en taules de fust ne de pedra axí
com aquella dels juheus fo, mas que sia inspirada per Déu en los
coratges d'aquells qui la han escrita e d'aquells qui vuy la crehen sens

- 100 vista de libre ne de carta, en senyal que la ley chrestiana més és spiritual
e més sta en amor cordial e spiritual que no en obres foranes.

[142]

CAPÍTOL CXLII

*Qui posa arguments provants que Jhesuchrist no degua haver escrita
la doctrina chrestiana*

- 5 Al primer argument fet al començament en contrari¹, quant diu que
si lo Senyor mateix hagués escrita sa doctrina l'Escriptura fóra lavors de
major auctoritat, dic-te que no és veritat, car una matexa auctoritat és
aquella quant Jhesuchrist fa una cosa per si mateix e quant la fa per lo
10 sanct Sperit inspirant-ho a altre, majorment quant aquell per qui u fa
prova ço que diu per evidència de miracles e de obres qui no poden
ésser fetes sinó per Déu; e axí és en nostre prepòsit, car, segons que
damunt havem dit en lo LII capítol², en la terça rahó, la fe chrestiana per
evidents miracles és stada aprovada en diversos temps. Apar axí mateix
15 per rahó car, si lo Fill de Déu hagués per si mateix escrita la doctrina
chrestiana, no aparaguera a nós de tanta auctoritat per aytal rahó: hon,
si Ell ho hagués scrit, aquell scrit haguera a venir a nós per testimoni de
qualque hom a qui haguérem a creure que aquell scrit fos per
Jhesuchrist ordonat; e, com per lo testimoni de l'hom creheguéssem a la
20 scriptura de Jhesuchrist, segueix-se que de major auctoritat fóra aquell
hom que Jhesuchrist, la qual cosa fóra fort letja de hoir. Per què val més
que altre ho haja scrit per tal que al scrit sia dada fe per reverència de
Jhesuchrist e a Jhesuchrist per si mateix, qui·ns posa en lo cor lo lum de
la sancta fe, qui·ns enclina a creure ço que preposa a nós lo sanct
25 Evangeli scrit per aquells qui lo sanct Spirit ha inspirats a scriure e a
publicar los grans fets del Salvador.

Al segon argument, qui diu que lavors legírem la doctrina de Jhesuchrist ab major devoció, dic-te que no és veritat, ans se-n segueix lo contrari, car atnent a les set rahons premeses en lo precedent capítol major devoció hi devem are haver que lavors.

- 30 Al terç argument, dich que no és semblant de Jhesuchrist e dels profetes, car ells per ço que scrivien no entenien a parlar de si mateix magnificant-se al món axí com a justs e a meravellosos hòmens [119v], la qual cosa convenia a Jhesuchrist si de si mateix hagués parlat. E, jatsia que algunes vegades los profetes diguen algunes lahors de si
- 35 mateix, axò dien més mostrant la divinal pietat e providència ésser stada gran envers ells que no per loar si mateix. Ara, Jhesuchrist, com fos plen e vertader Déu, principalment haguera a entendre a sa pròpia glòria e laor, qui-s mostrava en les sues altes virtuts e obres; e, jatsia que Ell ho pogués ben fer e virtuosament, ço és lohar si mateix, emperò la
- 40 nostra misèria e poca prudència no u rehebra ab aquella dolçor que fa quant ho hou dir a altre. Per què apar que, totes coses pensades, molt més valch e és a nós pus profitós e a major glòria del Salvador que altre scrivís la doctrina chrestiana que no Ell personalment, no contrastant que tota sia venguda d'Ell principalment axí com lo riu hix de la font
- 45 viva e vera e indeficient.

[143]

CAPÍTOL CXLIII

*Per què la doctrina chrestiana és stada escrita per quatre
euvangelistes*

5 E, per mils veure la forma e manera com Jhesuchrist ha
chrestianisme ordonat e ha revelada la sancta ley e religió chrestiana per
diversos subdelegats e per aprovats testimonis, deus ací notar alguns
documents e notables. Lo primer sí és que lo nostro Salvador no elegí
10 per scriure lo sanct Evangeli e per publicar la sua alta vida, qui és
fundament autèntich de tota la sancta religió chrestiana, ne y apellà
gran multitud de scrivans ne de testimonis per tal quant la memòria dels
hòmens no fóra bastant a tantes coses a legir ne a veure. E per tal diu
sent Augustí en lo devuytèn libre *De la ciutat de Déu*, en xli capítol¹,
que deguda e rasonabla cosa era que aquests primers testimonis e
15 crivans dels fets de Jhesuchrist e de la religió chrestiana fossen pochs
per tal que, si fossen molts, per lo gran fastig que·ls hòmens ne
hagueren foren provocats a meynspresar-ho tot.

Lo segon notable és que aytampoch no fóra cosa covinent que un
hom tot sol l'hagués escrita ne al món publicada, encara que fos stat lo
20 pus notable apòstol de tots los altres; car, jatsia que Moysès tot sol
hagués la ley de Déu presa e dada als juheus, emperò no és fet semblant
açò ab allò. Rahó és car la ley stech dada ab grans senyals e terribles
meravelles de la magestat de Déu e davant tot lo poble, segons que
appar *Exodi* *xxix*^{o2}; mas la lig chrestiana és stada dada en^{2bis} subirana
25 humilitat e simpleza e davant fort pochs dexebls per esguart de tota la

multitud chrestiana qui vuy és venguda. Per què fahia mester a major compliment de sa fermetat e a pus clara confirmació de sa veritat que fossen molts testimonis publicants aquesta sancta doctrina chrestiana.

Ítem, apar encara açò mateix per diverses rahons. La primera sí és
 30 car rahó natural dicta que la cosa aytant com és pus difícil aytant ha mester que sia mils provada e testificada, e per consegüent que no sia solament confermada per un tot sol testimoni. Com, donchs, la lig de Moysès no manàs creure res qui sia sobre tot enteniment e la sancta lig e religió chrestiana propòs coses passants tot nostre enteniment mentre
 35 vivim, segons que apparrà al *Quint libre* següent, donchs appar manifestament que aquesta lig sancta devia ha[120r]ver més de un testimoni e devia ésser per diverses persones testificada. La segona rahó provant açò mateix és aquesta: car la lig chrestiana és en si de incomparable dignitat major que la lig vella; per què-s covenia que
 40 hagués testimonis tals en vida e tants en nombre que ella fos suficientment mostrada ésser vera.

Lo terç notable és que per special ordinació del Fill de Déu, Jhesuchrist, és stat ordonat axí: que los primers testimonis auctèntichs qui la vida d'Ell mateix e la sua sancta doctrina evangèlica e religió
 45 chrestiana han auctènticament escrita són stats los quatre sancts euvangelistes. E, jatsia que segons la lig de nostro Senyor Déu en testimoni de dos o de tres deja ésser dada fe e plena fermetat, emperò no-res-meyns plach a la saviesa del nostre redemptor que aquests primers auctèntichs testimonis a sobreabundància de plena testificació
 50 fossen quatre, jatsia que sots aquest nombre fossen axí mateix posats per special misteri. E és aquest lo misteri, segons que apar per experiència e u proven los geòmetras clarament: tot cors quadrat en totes parts ha en si tanta fermetat que tostemps cau ferm e dret en quadra, axí com pots veure clarament en lo dau dels jugadors e en tot
 55 altre cors semblant; per la qual cosa aytal nombre de quadra devia convenir als euvangelistes a donar entendre que la lur doctrina hauria tanta de fermetat e de virtut que ne per poder de prínceps ne per saviesa de filosofos ne per malícia del demoni ne per falsia de heretges ne per ypocrisia de falsos chrestians poria jamés caure, ans staria
 60 tostemps en sa vigor e en sa força.

Axí mateix vehem que les cadires reals han quatre peus e los grans e bells e nobles carros han quatre rodes e perfeta vida chrestiana requer de necessitat quatre virtuts cardenals e lo cel ha quatre quadres e

65 quatre triplicitats³, segons los stròlechs, e lo món ha quatre diferències
locals segons quatre vents principals, qui són orient, ponent,
tremuntana e migjorn. Tot axí la sancta religió e vida chrestiana seu
sobre aquests quatre evangelistes axí com sobre una bella cadira e carro
real e conté en si plenitud de virtuts a nós declarades per aquests quatre
70 en l'espill de la vida del Salvador que ells nos recompten, que axí mateix
preyquen lo cel ésser ubert a totes les quatre parts del món per virtut de
aquell qui és un en essència e tres en persones. Per les quals coses totes
ensemps apar que lo nombre quaternari dóna a nostro Senyor testimoni
que Ell en la sua essència e altesa sta en altitut, qui per manera de
quaternari s'à explicar a nós en quant confessam en Ell unitat de
75 essència e trinitat de persones, jatsia que parlant pròpriament e segons
veritat la sua unitat ab la trinitat de persones no faça ne rete ver
caternari⁴, com la sua alta essència no sia altra cosa sinó les tres
persones, ne les tres persones sinó aquella alta essència, axí com se ha a
declarar longament en lo *Quint libre*.
80

[144]

CAPÍTOL CXLIII

*Per quina auctoritat la sancta església ha rehebuts solament aquests
quatre euvangelistes e rebutjats altres*

5 Lo quart notable és que la sancta religió chrestiana no ha rehebuts
aquests quatre evangelistes solament per auctoritat lur pròpria, ans los
ha rehebuts per auctoritat primerament del sanct Sperit, que aquesta
[120v] doctrina ha inspirada als sancts evangelistes, axí com declararem
10 en lo capítol quint¹, no contrastant que alguns dels evangelistes
haguessen vist a ull moltes d'aquelles coses que scriviren en los sancts
Evangelis. Aprés appar que los Evangelis sien rehebuts per special
auctoritat del sanct Spirit, car Ell és aquell a qui és atribuït tot lo
spiritual regiment e governació de la sancta religió chrestiana, axí com
15 havem a ensenyar davall². Són encara rehebuts los sancts evangelistes
per auctoritat de tots los sancts apòstols, e per auctoritat de tota la
sancta mare església són posats e rehebuts en la sancta Scriptura en
què són. D'açò parla lo Decret en la distincció quinzena³ e en altres
lochs longament, per què no u cal tot açí repetir; basta açò poch en
summa que de aquesta auctoritat havem dit dessus ja en lo capítol XXI e
20 dejús ne parlarem en lo capítol CXLIX⁴.

 Lo quint notable és que la sancta mare església no ha volguts
rehebre altres evangelistes, car diu sent Augustí en lo primer libre qui
s'appella *De la concòrdia dels evangelistes*⁵ que aquells altres a qui són
stats atribuïts evangelis no foren tals en lurs temps que meresquessen
25 que la església los donàs fe, majorment com, segons que diu aquí

mateix, aquells hagen en lurs scrits posades algunes coses falses e contràries a la sancta vida e religió chrestiana. E açò diu axí mateix sent Jerònim *Sobre sent Matheu*⁶, qui diu que los euvangelis aquells o d'aquells aytals hòmens foren començament de diverses heretgies qui encara duren vuy en jorn en lo món. Altra rahó n'i ha, e és aquesta: car d'alguns libres qui són venguts a les mans nostres, axí com són aquells aytals evangelis e semblants, null temps la església no ha sabut qui·ls havia fets. E aquesta és la rahó, segons sent Augustí, per què no són posats en lo cors de la Bíblia encara que fossen bons libres e profitosos⁷. Per açò pots veure per què l'*Evangelí*⁸ qui s'apella *de sent Thomàs* e altre *de sent Mathia*, altre *de sent Barthomeu*, altre *dels Dotze Apòstols*, altre *dels Egipcians*, altre *de Basili*⁹, altre *de Nicodemus* no són stats rehebuts per la sancta mare església, ne encara aquell qui s'apella *dels Natzareus*, del qual diu sent Jerònim en lo libre *Illustrium uirorum*, en lo segon capítol¹⁰, que ell lo transledà e diu que d'aquell usà sovín en sos dits Orígenes. Emperò, quant la església no l'ha rehebut, no ha en si auctoritat neguna.

Lo sisèn notable és que aquests quatre scrivans evangèlichs són stats sent Matheu, sent March, sent Luch e sent Johan. Sent Matheu és stat gloriós apòstol de Jhesuchrist e evangelista, doctor e màrtir; aquest scrivi primer son *Euvangelí* e escriví·l en ebraych, segons que diu sent Jerònim en lo segon pròlech *Sobre sent Matheu*¹¹; e, segons que diu sent Augustí e sent Jerònim e sent Remigi, scrivi·l en Judea en temps de l'emperador Gal·lícula¹². E açí nota que lo seu *Euvangelí* se lig pus sovín en la sancta església que negun dels altres; rahó és car la sancta mare església, volent dar sperança als peccadors, usa comunament tot jorn en lo ofici, quant als psalms, lo *Psaltiri* de Daviu; quant a les epístoles, usa més aquelles de sent Paul; quant als euvangelis, usa més aquell de sent Matheu.

E açò per tal car, segons que diu sent Johan¹³, tres linatges hi ha de peccats en summa que tot lo món occu[121r]pen e en què los altres peccats tots se tanquen, ço és peccat de supèrbia, de luxúria e de avarícia. Per peccat de supèrbia peccà sent Paul, qui fou terrible perseguidor dels chrestians; per peccat de luxúria peccà Daviu ab Barsabé¹⁴, per la qual cosa féu auciere son marit Uries, qui era hom leal e bo; per peccat de avarícia ha peccat sent Matheu, qui quant Jhesuchrist l'apellà entenia en los temporals guanys¹⁵, ço és en levar les leudes dels vexells de la mar. E, jatsia que aquests sien stats grans

peccadors, emperò tots han trobada tant gran misericòrdia ab nostro
65 Senyor car, no solament los ha perdonats los peccats, ans los ha fets en
la sancta església persones fort assenyalades; car sent Paul, qui era
d'abans subiran perseguidor dels chrestians, féu-lo subiran preycador e
doctor e vexell de cosa eleta en chrestiendat, *Actuum, nono*¹⁶; axí mateix
70 Daviu, adultre e homicida, ha fet profeta e excel·lent psalmiste; sent
Matheu, avar e cóbeu¹⁷ e entenent als mundanals guanys, ha fet
notablament meynspresar lo món e l'à fet singular amador de pobretat
fahent-lo apòstol e euvangeliste. Negun, donchs, no-s deu de Déu
desesperar quant pensa aytals peccadors haver trobada ab Déu tanta de
75 gràcia.

[145]

CAPÍTOL CXLV

Qui posa los quatre euvangelistes hon scriviren los Euvangelis e en quines lengües

- 5 Aquest beneyt sent Matheu hac altre nom, ço és Leví, axí com appar *Luce, quinto et Marchi, secundo*¹, e preÿcà son euvangeli en Ethìopia e-l scrivi en ebraych en Judea, axí com lo capítol de cent e nou² ho posa damunt.
- 10 Sent March és lo segon euvangelista, qui après sent Matheu scrivi son *Euvangeli* en Ytàlia, en Roma, en temps de l'emperador Nero Claudius, e puy lo scrivi en grech en les parts de Aquilege, qui són en Grècia, segons que legim en la sua vida³. E Ysidorus, *libro sexto Ethimologiarum*⁴, posa que ell lo scrivi en grech e alguns altres dien que axí mateix lo scrivi en latí, e creu que volen-ho dir per tal com lo scrivi
- 15 en Roma primerament, que és terra latina. Aquest beneyt sent March fou dexeble de sent Pere e fou hom de subirana humilitat e per tal se tolch lo dit gros que fos rebujat tostemp a ésser prevere, al qual offici se tenia per fort inapte; és ver que sent Pere puy hi dispensà. Aquest, pregat per los feels chrestians, scrivi l'*Euvangeli* en Roma en latí, axí
- 20 com és dit, lo qual *Euvangeli* sent Pere aprovà quant l'ach bé regonegut; qui⁵ après morí màrtir en Alexandria, d'on era bisbe. Aquest no viu de Jhesuchrist ço que-n scrivi, segons que d'ell e de sent Luch diu sent Gregori en lo començament del seu *Dialogorum*⁶, mas per leal e feel relació aprovada de sent Pere e d'altres scrivi ço que dix, e-ntre tots los
- 25 euvangelistes és lo pus curt; e aquest fou natural del trip de Leví.

- Sent Luch és lo terç, qui scrivi son *Euvangeli* en Achaya, en les parts de Boècia⁷, qui creu que sia en Grècia. Fo natural de Anthiotxa, de art de metge, qui fo special dexeble de sent Paul e del qual hac son euvangeli; e sent Paul l'ach per revelació de Déu, segons que ell mateix diu *Ad Galatas, primo et Ad Efecios, tercio*⁸. Per què sent Luch, en lo primer capítol de son *Evangeli*⁹, preposa e confessa que son *Euvangeli* que d'altre l'havia haüt. Aquest [121v] féu e compilà lo libre dels *Actes dels apòstols*. A aquest crehen alguns que aparech Jhesuchrist e a Cleophàs ensemps après sa resurrecció, com Cleophàs e sent Luch anassen ensemps en lo castell de Emaús¹⁰; jatsia que sent Ambròs *Sobre sent Luch*¹¹ diga lo contrari, car diu que lo companyó de Cleophàs havia nom Amaon e axí ho dien les istòries. Aquest fou tostemps subiranament cast e abstinent en sa vida. Aquest fou special servidor e familiar de madona sancta Maria, segons que appar en lo seu *Euvangeli*¹², en lo qual parla més d'aquelles coses que la Gloriosa sabia sola que neguna altra persona, axí com del misteri de la sancta incarnació del Fill de Déu. Aquest fou molt carament ajustat en companyia ab mossenyor sent Paul, segons que sent Paul mateix diu en la epístola *segona* que tramet a *Thimoteu*, en lo quart capítol¹³. E puy morí en Bitínia plen del sanct Spirit, segons que posa sent Jerònim en lo *Pròlech* que fa *sobre l'Euvangeli* d'aquest mateix euvangeliste¹⁴. A aquest dóna grans lahors sent Paul, majorment per rahó del seu *Euvangeli* scrit discretament e vertaderament, axí com toca queucom en la *segona* epístola dels *Corintians*, en lo vuytèn capítol¹⁵.
- Sent Johan és lo quart e-l derrer, qui fou cosin germà de Jhesuchrist. Fo apòstol e euvangelista, patriarcha e preycador e doctor en Àsia, tostemps verge e per Jhesuchrist levat de les noces. Aquest scrivi son *Euvangeli* en Àsia Menor, en la ciutat dels efesians, en temps de l'emperador Minerva¹⁶, e l'*Apocalipsi* scrivi en la illa de Patmos. Aquest scrivi son *Evangeli* derrer que·ls altres e creu que en ebraych. Aquest és posat lo derrer en la Bíblia per un libre que y ha seu qui s'apella l'*Apochalipsi*, qui feneix: *Veni Domine Ihesu*¹⁷, a donar a entendre que axí com la Bíblia e vell Testament comença per principi immutable, qui és ver Déu, dient Moysès: *In principio creavit Deus celum et terram*¹⁸, axí plau a Déu que, pus que Ell s'és ab carn humana ajustat, que lo Testament novell fenescia per carn incorrupta; per tal per inspiració del sanct Sperit és axí fet que lo derrer libre de la Bíblia sia l'*Apochalipsi*, qui és libre per carn verge scrit e ordonat e en carn sobresalta e

- 65 sanctificada termenat, car lo terme e derrera paraula de l'*Apocalipsi* és
aquesta: *Veni Domine Ihesu*; en lo qual nom de Jhesús és significada la
persona divinal de Déu lo Fill suportant la natura humanal per Ell
assumpta, en la qual persona encarnada serà tot lo nostro peximent en
glòria. Per lo qual peximent a nós a declarar e a endreçar que y sapiam
70 anar és ordonada tota la doctrina cathòlica posada en quascun
Testament, en què sta fundada la sancta religió chrestiana.

[146]

CAPÍTOL CXLVI

Com quascun euvangeliste és stat figurat per un animal en la sancta Scriptura

- 5 Veges açí e pensa què havem dit e considera un poch quins scrivans
ha haüts la sancta fe chrestiana ne com alts e excel·lents e sancts; la
qual sanctedat e virtut era ja profetada per Ezechiël profeta, qui en
sperit viu aquests sancts evangelistes sots diverses figures qui a ells
convenien, e a quascú la sua segons diverses propietats de son
10 euvangelitzar e de son testificar e del parlar del Salvador e de la sua
sancta doctrina. Axí ho diu sent Gregori ex[122r]ponent lo primer
capítol de *Ezechiël*¹.
- Les figures que viu Ezechiël profeta, segons que ell diu en lo primer
capítol de son libre², foren quatre, ço és: figura d'om e de leó e de bou e
15 d'àguila. Per la faç o figura d'om entenen los sancts comunament sent
Matheu, per tal com més que los altres tracta de la humanitat e
generació de Jhesuchrist segons la carn, axí com apar en lo
comensament de son libre³. Per la figura del leó, qui és bèstia la pus fort
qui y sia, entenen sent March, car més parla de la vigor e potència que
20 Jhesuchrist ensenyà en la sua sancta resurrecció, quant se mostrà de
anyell fet leó, per la victòria que hac del regne de la mort e del seu
príncep, lo demoni. Per la faç o figura de bou o vedell, del qual usaven
los sacerdots en los sacrificis, entenen sent Luch, qui més que los altres
parla del sacrifici e del sacerdoci e del temple, axí com apar començant
25 al principi del seu *Euvangeli*⁴ e en son procés; e açò féu volent ensenyar

30 Jhesuchrist ésser subiran sacerdot e bisbe, axí com havia profetat Daviu⁵ dient: *Tu es sacerdos in eternum*. Per la faç e figura d'àguila entenen sent Johan, qui com a àguila vola pus alt; e açò tractant del sacrament e misteri de la sancta divinitat, axí com apar ja en lo començament de son *Euvangeli*⁶.

Per què apar que Jhesuchrist fo hom en la nativitat, com a vedell en la passió, com leó en la resurrecció, com àguila en la sua ascensió, segons les propietats al·legades de aquests animals dessús dits.

[147]

CAPÍTOL CXLVII

Per què tots los quatre euvangelistes no foren apòstols

5 Mas encara se poria ací algú meravellar què poch ésser la rahó que,
com los sancts apòstols fossen persones pus altes e de major credulitat
que no los altres dexebls de Jhesuchrist e qui tots los fets de
Jhesuchrist havien vists a ull e qui contínuament foren ab Ell en vida,
per què, donchs, los quatre euvangelistes no foren tots apòstols, ans n'i
10 ha dos, ço és sent March e sent Luch, qui ço que recompten no saberen
per vista, sinó solament per relació d'altre, segons que ja és demunt
al·legat que u diu sent Gregori en lo començament del seu *Dyalogorum*¹.

A aquest dubte responen los sancts doctors dient que açò s'és axí fet
per special ordinació del sanct Sperit per aquestes rahons següents: la
primera sí és a donar a entendre a aquells qui après Jhesuchrist
15 vendrien que en fets de la lig e de la fe chrestiana no solament deu hom
fermament creure als apòstols e a aquells qui veeren los fets del
Salvador, och encara a aquells qui són venguts après; car de fet és axí
que a-quells qui són venguts tantost après dels sancts apòstols és stada
dada per la sancta església aquella matexa fe e credulitat en tot ço que
20 la sancta mare església ha aprovat e rehebut que fonch dada als primers
fundadors. E aquesta rahó posa sent Agustí en lo primer libre *De la
concòrdia dels euvangelistes*, al començament².

La segona rahó és car per ço se aproven dues maneres sollempnes de
fer testimoni a altra: la primera manera és fer testimoni de cosa vista
25 clarament e hoïda per aquell qui fa lo testimoni; e aquesta manera de

fer testimoni és de si matexa clara a tot lo món. La segona manera de fer testimoni a altre és quant [122v] hom diu la cosa, no que·l testimoni qui la diu l'aja vista ne hoïda, mas que la ha hoïda recomptar a aquells qui són dignes de ésser creheguts, e quant axí és que axí bé aquests com
 30 aquells són persones de gran saviesa e bona vida e de gran reputació; e aquesta manera de fer testimoni e de credulitat és tant necessària al món que sen aquesta neguna cosa pública no-s poria ben governar ne negú no poria Déu servir ne pare ne mare honrar ne en ells creure que res li attanguessen³, ne en negun stament ne lig ne secta hom no poria
 35 ben viure si hom no creya e dava fe a moltes coses que hom no sap sinó per relació d'altre a qui dóna fe.

D'aquesta matèria parla sent Gregori en lo quart libre del *Dyalogorum*, en lo començament⁴, hon ensenya que és necessari de creure sens dubte moltes altres coses, ultra aquelles que aparen a ull.
 40 Per confermar, donchs, aquesta manera de fer testimoni al món lo sanct Sperit ha ordonat que aytal manera de fer testimoni la sancta església prenga en los pus alts fets seus, ço és en lo fonament de la crehença chrestiana, axí com és l'*Evangelì* de sent Luch e aquell de sent March. Per què la sancta mare església dóna fe a sent March en ço que diu, car
 45 ell ho hac de sent Pere, son mestre, per auctoritat del qual ell lo scrivi, e sent Pere lo aprovà e·l liurà a la sancta església axí com a veritat fundamental d'aquella, segons que diu sent Jerònim en lo libre qui s'apella *Illustrium uirorum*, en lo vuytèn capítol⁵, la qual cosa hac d'un libre de sent Climent⁶ qui s'apella *Liber informacionum*, e açò és aquí
 50 en lo sisèn libre. Sent Luch axí mateix, dexeble e companyó special de sent Paul, hac son *Evangelì* de madona sancta Maria e de sent Paul e de tots los altres apòstols, axí com ell diu al començament de son *Euvangelì*⁷, e axí mateix ho diu sent Jerònim en aquell mateix libre dejús al·legat, en lo capítol quint⁸, e diu que alguns se pensen que, tostemps
 55 que sent Pau al·lega en ses epístoles dient: Axí és dit o axí en lo meu *Euvangelì*⁹, que tostemps ho entén a dir de l'*Evangelì* de sent Luch.

La terça rahó és car açò dóna major credulitat a la veritat evangèlica quant hom veu que los euvangelistes qui són derrers e qui no foren apòstols se concorden plenàriament ab los euvangelistes qui foren primers e foren sancts apòstols.
 60

La quarta rahó és per eximpli a dar a tota chrestiendat que aytant se deu hom presar testimoni de sancta persona e aprovada, si ben no ha grau de dignitat, com aquell qui n'ha, jatsia que sia axí mateix persona

- bona e sancta. Rahó és car a fer testimoni més hi deu hom guardar bona
65 vida que no fa grau de gran stament. Per què nostro Senyor lo sanct
Sperit axí ha volguts presar e rehebre en testimoni de la crehença de la
sancta fe chrestiana sent March e sent Luch, dexeables apostolics, com
sent Matheu e sent Johan, apòstols, e de aytanta credulitat són los uns
d'aquests com los altres.
- 70 La quinta rahó és per tal que lo sanct Sperit ornàs la sancta església
de novells graus e dignitats de persones diverses, hon no solament és
gran grau en la sancta església ésser apòstol, och encara per si mateix és
gran grau ésser euvangelista e testimoni auctoritzable de veritat. E açò
diu sent Paul *Ad Ephacios, quarto*¹⁰ dient que nostro Senyor Déu a ornar
75 la sancta mare església ha dats alguns que sien apòstols, altres
prophetes, [123r] altres evangelistes; e açò mateix diu *prima*
*Corintiorum xii*¹¹. Alguns, per stes, dien ací que pus rahonabla cosa
fóra que sent Pere hagués scrit l'*Euvangeli* en loch de sent March, e
sent Paul en loch de sent Luch; mas aquests no parlen sàviament, car
80 en negun fet del món negú no és ensemps jutge e testimoni. Com,
donchs, a sent Pere pertangués de jutjar de l'*Euvangeli* e de aprovar
aquell e de liurar-lo a la sancta església axí com a prelat e a regidor
d'aquella, segueix-se que ell no-n devia ésser testimoni ne per
consegüent no-n devia ésser scrivà, ans pertanyia més a altre. Axí
85 mateix, com sent Paul en ses epístoles parlàs magistralment e
preceptòria e com hom qui manava per auctoritat de Jhesuchrist,
donchs ell mateix no dech recomptar ço en què-s fundava, ço és lo
procés del sanct Evangeli, ans se convenia que persona altra donàs
testimoni a açò que ell deya; e aquest fou sent Luch. Ítem, com aquests
90 dos sancts apòstols, sent Pere e sent Paul, lavors fossen generals caps
de la sancta mare església après Jhesuchrist, si ells tots sols haguessen
tots los fets e dits e ordinacions de Jhesuchrist recomptades, pogueren
alguns creure que u haguessen dit en favor de si mateix, per tal que axí
com a successors o a vicaris o a comissaris de Jhesuchrist haguessen per
95 los hòmens del món e obtenguessen majors honors e beneficis. Ítem, de
major auctoritat és scriure per altri que no per si mateix, e majorment a
aquells qui manen; ara, certa cosa és que aquest privilegi han haüt los
sancts apòstols: que negú per manera de prelat no ha scrit res ne en
forma de manament en la sancta Scriptura sinó los sancts apòstols.
- 100 Per què apar lo punct principal, qui era aquest: ço és que, totes
coses pensades, més val que altres meyns dels apòstols hagen scrìts los

sancts *Euvangelis* e la sancta fe e religió chrestiana que si solament los haguessen scrits los sancts apòstols.

[148]

CAPÍTOL CXLVIII

Per què los euvangelistes són axí ordonats

- 5 La manera axí mateix e la forma de la ordinació dels euvangelistes és rahó a alguns de meravella, car apparria que sent Matheu e sent Johan, com sien stats apòstols, deguessen ésser posats primers en la ordinació de la Bíblia, e après sent March e sent Luch, qui no foren apòstols; e emperò no és axí, ans entre sent Matheu e sent Johan són posats sent March e sent Luch.
- 10 A aquest dubte pots respondre que l'orde dels euvangelistes, com sia per ordinació del sanct Sperit, és fort rahonable, segons que apar per quatre preposicions següents: la primera preposició sí és que sent Matheu devia ésser posat en lo primer loch per aquestes rahons: car, primerament, ell era stat per Jhesuchrist convertit e tirat de ofici e de
- 15 vida fort contrària a la vida del Salvador, axí com apar en son *Euvangeli*¹ e dessús és dit; que, donchs, aytal faça a Jhesuchrist testimoni e a la sua sancta doctrina, segueix-se que son testimoni és de molt major eficàcia quant és en aquesta part que no era lo testimoni de sent Johan, [123v] qui era ajustat ab Jhesuchrist per ignoscència de vida e per gran
- 20 parentesch. Hon certa cosa és que lo testimoni aytant és de major eficàcia com aquell qui-l fa és pus strany e pus luny en vida e en totes ses condicions a aquell a qui-l fa; per tal deyen los juheus, segons que posa Daviu en lo *Psalm*² volent ses meravelles exalçar: *Inimici nostri sunt iudices*, ço és a dir que los lurs enemichs donen testimoni a les
- 25 gràcies e meravelles que Déus los havia fetas, qui eren majors que altres

- qui jamés fossen estades fetes³; e per tal hi devia totom abans creure pus que·ls enemichs hi daven gran testimoni. Per què apar que sent Matheu, qui era primerament com a contrari a Jhesuchrist, dech ésser posat primer que sent Johan e axí mateix que los altres qui no foren d'aytal vida ne de aytal stament tirats ne de axí luny com sent Matheu.
- 30 La segona rahó per què sent Matheu deu anar primer en special que no sent March e sent Luch és per tal com era apòstol e havia vists personalment a ull los fets e hoïts los dits del Salvador, e sent March e sent Luch no u havien vist.
- 35 La segona preposició sí és que sent Johan dech ésser posat en lo derrer loch, après tots los altres. Aquesta appar per tant car ell, com sia figurat e entès per àguila en la sancta Scriptura, axí com damunt és dit, e açò per tal car ell parlà pus alt que tots los altres de la sancta divinitat e mils la entès en lo derrer temps de Jhesuchrist quant se acostava a la
- 40 mort, ço és en la sua sagrada cena, quant lo dit apòstol stech reclinat sobre lo abissal e sanctificat pits del Salvador⁴, e per tal quant la fi principal de tota la fe chrestiana e de tota la euvangèlica doctrina és contemplació de la sancta divinitat, per açò sent Johan és posat derrer de tots los euvangelistes, donant per açò entendre la sancta mare
- 45 església que visió de la sancta divinitat, de la qual ell en special parla pus alt en son *Euvangeli*, és fi e terme⁵ de tota la doctrina euvangèlica. Per aquesta cosa axí mateix a figurar ha plagut a nostro Senyor Déu que la vida d'aquest apòstol sia stada pus longa que dels altres, en tant que hom no sap si s'és mort encara, a significar que la visió de la sancta
- 50 divinitat, de què ell parla axí alt, durarà empertostemps sens mort e sens terme en paradís a tots los benevuyrats.
- La terça preposició és aquesta: que cosa era necessària que sent March e sent Luch fossen al mig posats; açò apar per tant car, pus que los sancts euvangelistes són quatre e sent Matheu és de necessitat
- 55 primer e sent Johan derrer, segueix-se per força que los altres dos han ésser al mig. A aquesta cosa aporta sent Augustí en lo primer libre *De la concòrdia dels euvangelistes*⁶ aytal rahó: Digna cosa fou que dos tan cars fills estiguessen entre dos pares, per tal que lurs dits rehebessen ajuda e guarniment de quascuna part e fossen lurs testimonis guarnits e ajudats
- 60 e confirmats de quascun costat. No-res-meyns, car lo testimoni de sent Matheu e de sent Johan, com sia testimoni de vista, és de sa natura pus evident que no testimoni de hoïda, axí com és aquell testimoni de sent March e de sent Luch, jatsia que quascú sia de equal auctoritat en la

65 sancta església. Com, donchs, lo testimoni de sent March e de sent
Luch sia de hoïda, són stats sent March e sent Luch posats al mig per
tal que reeben eficàcia de quascun [124r] costat d'aquells qui u
veheren, axí com dit és.

70 La quarta proposició és que d'aquells dos migans, qui són sent
March e sent Luch, sent March deu anar primer; apar açò per tant car,
axí com sent Pere, mestre de sent March, és apòstol primer que sent
Paul, axí sent March, dexeble de sent Pere, dech anar primer que sent
Luch, dexeble de sent Paul; majorment com aquests beneyts dexebles
lur doctrina principalment haguessen haüda de lurs maestres. Axí
75 mateix apar que sent March deja seguir sent Matheu sens negun mijà, e
açò per tal com fo abreuador seu, ne apar en son procés que entena en
altra cosa sinó en abreujar sent Matheu. Sent Luch axí mateix dech
ésser ajustat sens migà ab sent Johan, car abdós foren vèrgens e specials
servidors e familiars de madona sancta Maria, e, axí com sent Luch pus
80 pregon scrivi e pus lonch la concepció del Fill de Déu e la sua sancta
nativitat, axí sant Johan scrivi la generació e nativitat del Fill de Déu
segons la sancta divinitat; per què dos axí ajustats en tanta concòrdia de
doctrina e de conversació, digna cosa fo que fossen sens mitjà ajustats
en lurs testimonis en lo volum principal de la sancta Scriptura.

[149]

CAPÍTOL CXLIX

*Que los sancts euvangelistes han parlat per special inspiració del
sanct Spirit*

- 5 Nota ací que los sancts euvangelistes no solament han scrits los
sancts *Euvangelis* axí com aquells qui ço que y han posat han vist
personalment o hoït, axí com sent Luch diu de si mateix en lo primer
capítol e sent Johan, al denovè¹, parlant de si mateix, ans encara deus
creure que principalment han parlat per inspiració del sanct Sperit; car,
10 si com diu sanct Pere² los sancts de Déu han parlat per special gràcia
del sanct Sperit, molt més devem açò creure d'aquells sancts en los
quals és fundada tota nostra crehença principalment, axí com són los
sancts evangelistes. Axí mateix ha plagut a Déu que aquests hagen
parlat a nós en virtut sua special per tal que nós pus segurament
15 inclinem nostre enteniment a lur sancta doctrina. Rahó axí mateix hi
aporten alguns aytal: car, si a la lig dels juheus a divulgar elegí Déus
hom qui parlava per sperit de profecia, axí com fou aquell sanct hom
Moysès, quant més devem presumir que lo Fill de Déu, cap de la sancta
mare església, haja elegits hòmens singulars qui la lig de gràcia hagen
20 divulgada ab molt pus cupiós do de profecia e d'altres altes virtuts que
no fou Moysès ne altres qui sien stats sots la lig dels juheus. Ne-t deus
meravellar com se pot fer ne per què y cal que l'om per tan diverses
maneres càlegua ne puxa ésser informat en dir una matexa cosa, car
aparria que y bastàs açò, ço és que ells hagen a nós parlat solament per

25 ço que veheren a ull e no y cal altre inspiració del sanct Sperit, car la pròpria vista lur hi és bastant.

A aquest dubte dich que, quant és que ells hagen parlat a nós per vista e per inspiració de Déu ensemps, açò és stat possible, car que fer-se puxa no y ha dificultat al poder de Déu. Axí mateix, que tots dies
30 vehem que una matexa cosa sap hom per diverses vies, car jo sé que Roma és gran ciutat per tal quant ho é hoït dir a persones dignes de fe e après per tal car yo m'o he vist qui y só stat e après per tal car rahó m'o dicta, per tal com [124v] sé que aquí han stat emperadors e papes diversos quaix tostemps, qui no habiten ne rahonablement no
35 perseveren sinó en grans lochs; axí és stat possible que los sancts euvangelistes per diverses vies, axí com per si mateix e per revelació de Déu, hagen sabuts los fets que-ns han lexats de Jhesuchrist. Mas que de fet sien stats axí diversament informats, axí appar per les rahons dessús al·legades.

40 E, si dius que lo contrari apar per tal car, si ells per revelació del sanct Sperit haguessen parlat, segueix-se que hagueren parlat per una matexa manera e unes matexes coses, la qual cosa no és axí, ans han parlat fort diversament, en tant que a vegades se pensaria hom que la un digués lo contrari de l'altre, axí mateix que vehem a ull que la un diu
45 moltes coses que no diu l'altre, la qual cosa no seria si per un mateix Sperit haguessen tots parlat, a aquest argument responent, los sancts dien que la conseqüència no val; car no-s segueix que, si un mateix Sperit de Déu sobre una matexa matèria inspira dos o tres o molts profetes, que en una matexa manera faça parlar tots ensemps, ans hi fa
50 a vegades gran diversitat, axí com apar a ull en los sancts profetes del vell Testament, qui inspirats per lo sanct Sperit parlaren sobre una matexa matèria fort diversament. Experiència encara nos ensenya a tots que diversos qui han vista una matexa cosa no la recompten per una matexa manera.

55 E ací nota que dien los sancts que per special ordinació és del sanct Spirit que los sancts profetes e los euvangelistes hagen axí diversament parlat sobre una matèria matexa; e reten-ne aquestas rahons: la primera, car dien que açò fa nostro Senyor e u lexa fer a tancar lo pur e dret enteniment de la sancta Scriptura als peccadors indignes, qui per lurs
60 peccats merexen que sien ençegats, e per tal no vol que les paraules dels sancts sien clares ne hagen per tot loch aparença de pura concòrdia, jatsia que sien en la veritat concordants. La segona és per tal que ls

hòmens devots hagen matèria de exercitar-se en trobar vera concòrdia entre los passos de la Scriptura qui aparen amagats e contraris, car, trobada la concòrdia e la veritat, ab major reverència ne tracten la Scriptura e la lur fe n'és pus ardent, e pus alegres ne stan en lur devoció quant Déus los ha ensenyada la veritat. La terça és aquesta: car açò és de gran mèrit als simples hòmens e ignorants, axí com als lechs, en ço que crehen fermament que en tan gran apparença de contrarietat és subirana concòrdia e veritat. La quarta és car, si tots quatre euvangelistes haguessen parlat per una manera matexa, fóra suspita a molts que açò no fos stada qualche cautela e manya humanal, que quatre hòmens qui³ en diversos temps e lochs e de diverses nacions haguessen scrit en una matexa manera tan lonch fet com és tota la matèria euvangèlica.

Que, donchs, en la manera de parlar hagen discordat sobre un fet apar que simplament han parlat e sots manera comuna de recomptar un mateix fet; car nós vehem per experiència, axí com damunt havem dit⁴, que, si diversos testimonis hom pren sobre un mateix fet, la un no u diu axí com l'altre, emperò tots dien veritat. E més creu hom a aytals qui axí parlen que no si tots parlaven [125r] una matexa cosa en una matexa manera e sens neguna discòrdia, car lavors presumeix hom que primerament se acordaren tots ja a prepòsit a parlar axí com parlen. Axí mateix és ací que, jatsia que en recomptar alguns miracles o algunes istòries del Salvador aparega tantost entre ells una poca de contrarietat superficial, qui tantost cessa quant veu hom la veritat per la concòrdia que y donen los sancts, emperò axí és com diu sent Crisòstum^{4bis}, que null temps en les coses principals, com són la preycació de la sancta fe ne com és la informació de vida chrestiana, null temps no-n concebràs una petita discòrdia; ans és axí de fet que neguna discordància que al món sia no-s pot trobar entre ells, segons que clarament manifesta mossenyor sent Augustí en lo libre *De la concòrdia dels euvangelistes*⁵.

[150]

CAPÍTOL CL

*Que ret altres rahons per què los sancts euvangelistes han parlat axí
diversament*

- 5 D'aquesta matexa conclusió, ço és que per special dispensació de
Déu los sancts euvangelistes e los sancts profetes hagen axí parlat
diversament sens neguna repugnància, reten alguns theòlechs altres
rahons. E la primera és aquesta: car dien que nostro Senyor l'Esperit
sanct nos volch ensenyar en aytal manera de parlar com nós podem
10 servir veritat en nostres paraules, no contrastant que les paraules hagen
aparença d'alguna dissonància entre si matexes; car, segons que diu sent
Agustí en lo quint libre *De la concòrdia dels euvangelistes*, en lo capítol
onze¹, providència fou gran de nostro Senyor Déu que lo sanct
Euvangeli, qui és de major auctoritat e veritat que neguna altra
15 scriptura fora la Bíblia, nos ensenyàs que no devem creure que aquells
menten ne diguen monçònega qui una matexa cosa en diversos temps o
a diverses persones compten² en diverses maneres o muden l'orde o la
manera del parlar, o dien o prenen lo seny o no curen de punt a punt
20 dir o recomptar la cosa tota vegada axí com fo, car basta que diguen
coses equivalents servada tostemps veritat en la consciència. Ne ja per
açò no podem dir que haja monçònega si alguns recompten una cosa
matexa e la un ne lexa una partida que l'altre recompta. E per tal diu
aquí sent Agustí que necessària cosa és als hòmens saber açò per tal
que no y dubtassen, car impossible cosa és quaix que algú compte una

25 matexa cosa axí com l'altre que no y haja qualque variació en paraules o en la manera de parlar.

La segona rahó sí és car, segons que diu sent Agostí aquí mateix³, nostro Senyor per açò nos ensenya que més deu hom anar cercar veritat en obres e en lo significat de les Scriptures que no fa en paraules. E açò
30 és que diu Dionís en lo quart libre *Dels noms divinals*⁴, hon diu que folla cosa és més voler cercar veritat en paraules e en les diccions que en les coses significades ne que en la intenció d'aquell qui parla, car axí usar d'açò que l'om lig o hou dir és tenir manera juÿga, per la qual molts grans rabbins juheus són cayguts en grans errors. Per què diu sent
35 Augustí en lo quart libre *De doctrina chrestiana*⁵ que de savi enteniment se pertany amar veritat en les [125v] coses e no dificultar la veritat en entricament⁶ de paraules. D'açò axí mateix parla sent Gregori *Sobre Ezechiel*⁷ e queucom n'avem ja dit demunt en lo quart capítol del pròlech d'aquest libre⁸. Per què bast quant a aquest punt present.

40 La terça rahó per què ha Déus ordonada aytal manera de parlar diversament sobre un mateix prepòsit sí és per donar loch de scriure als altres, car, segons que diu Crisòstom *Sobre sent Matheu*⁹, si un euvangeliste hagués dit tot ço que dir-se podia e tot ço que·ls altres han dit, superfluïtat aparaguera multiplicar lo nombre dels euvangelistes; si
45 aytanbé fos axí que la un no digués res que l'altre hagués dit, no haguera entre ells neguna concordança; per què fou mester que lo primer, diversificant si mateix dels altres, lexàs als altres següents algunes coses que diguessen e que·ls següents ajustassen queucom als precedents per tal que lo nombre de quatre per Déu predestinat hagués
50 loch en ells e que consonància fos entre ells atrobada e que comuna manera de parlar hagués loch entre ells. Ab açò se concorden sent Augustí e sent Gerònim^{9bis}, que dien que los euvangelistes qui scriviren derrers sabien ço que·ls precedents havien scrit e què havien scientment a ells lexat a scriure; per tal scrisqueren ço que aquells qui primers
55 havien scrit los havien lexat a scriure.

La quarta rahó sí és car per açò aprenen doctrina los doctors següents, qui rahonablement poden tractar e scriure sobre una matèria matexa ab aquells qui són ja stats, e açò sens desonor d'aquells e sens neguna superfluïtat de parlar.

60 La quinta rahó sí és car per açò nos donaren a entendre que molts fets e moltes paraules e moltes coses lexaren del Salvador que no les scriviren, axí com diu sent Johan, *capitulo ultimo*¹⁰. E açò en special

podem veure clarament per una rahó, car certa cosa és que los primers tres euvangelistes sabien bé que lo Salvador ressuscità Làtzer¹¹ e sabien
65 la preïcació que Jhesuchrist féu ans que sent Johan Bartista fos encarcerat per Herodes¹² e, emperstés, res de açò ells no posaren, ans ho lexaren a sent Johan. Axí mateix certa cosa és que negú no sabia mils que sent Johan Euvangeliste ja com l'avia lo Salvador apellat, e ell e son frare sent Jacme, e emperò açò ell no tocà ne posà, car viu que sent
70 Matheu e sent March¹³ ho havien ja dit. Per què apar que ells no han volgudes tots ensemps dir unes matexes coses, per tal que hom veja que los fets de Jhesuchrist no·ls han tots dits, mas solament los han un poch tocats ça e lla per nostra informació.

E açí nota que, segons que sent Johan diu en lo derrer capítol del
75 seu *Euvangeli*¹⁰, tantes e tan grans e tan meravelloses foren aquelles sagrades obres e paraules que lo nostro Salvador féu e dix conversant en la terra e de tanta excel·lència que tots quants libres ha al món no u porien acabadament ne plena contendre ne recomptar; ne u hages per meravella, car, pensada la excel·lència d'aquella sua reverent persona
80 divinal e la plenitud de sciència infinita e saviesa qui en Ell era segons quascuna de ses natures e l'abís de caritat sens tota mesura ab què Ell obrava e parlava, pensar pots que anch no fou hora ne moment en temps de la sua gloriosa preïcació que d'Ell no procehissen innumerables obres qui totes eren en si plenitud de virtut e eximpli de
85 vida nostra. Ans devem mils dir que en si era plena vida e plena [126r] gràcia e plena benedicció e plena incitació de meravellar-se als àngels e als hòmens e provocant-los totstamps a loar la granesa de la sua magestat e la preheminiència de la sua transcendent omnipotència e glòria. E açí nota en special que, si^{13bis} les magnificències d'Ell desitges
90 saber e contemplar, que anch aquell sobredolç e sobreable Pare nostre null temps no féu negun acte ne dix, per poch que sia stat, que aquell no sia stat bastant a omplir nostre enteniment e a abraçar¹⁴ tot lo nostro cor e a levar en subiran arrapament tota la nostra ànima, car tot quant Ell feya e dehia tot era amor, tot era dolçor, tot era vida, tot
95 era axí transcendent que·m pens que los sperits celestials qui ministraven a la sua imperial magestat tots los duhia en gran meravella de si mateix. Veges quant més hi devia induhir los hòmens qui l'entenien e y induhiria nós si los seus sagrats actes enteníem ne si en aquells volíem altament contemplar.

- 100 La derrera rahó és aquesta: car per aquesta diversitat de scriptura
ixen innumerables misteris amagats, los quals revelarà Déus en los
temps esdevenidors als seus elets axí com ja n'à molts revelats als sancts
amichs e servents seus passats. Apar, donchs, per les demunt dites
105 rahons que no és meravella si aquesta diversitat de scriptura e aparença
de contrarietat ha la saviesa del sanct Spirit lexada e permesa entre los
primers testimonis de Jhesuchrist, qui són los sancts quatre
euvangelistes.

[151]

CAPÍTOL CLI

*Com los **iiii** doctors principals de la sancta mare església responen
per concordança als sancts quatre euvangelistes*

5 E per tal com los sancts euvangelistes posaren los fets e dits del
nostre redemptor breument, axí com damunt és dit, per rahó que los
devots e feels chrestians haguessen matèria de empregonar si mateix en
l'abís de la sagrada doctrina euvangèlica e de contemplar en les
10 magnificències e sobreexcel·lents meravelles e doctrines amagades en lo
pregon de la ley chrestiana per ells escrita e dada a ells per lo principal
cap de chrestiendat, Jhesuchrist, per aquesta cosa en special ha ordonat
nostro Senyor l'Esperit sanct que sien stats après ells alguns altres
gloriosos testimonis d'aquesta matexa doctrina, qui per inspiració
15 d'aquell mateix sperit de veritat hagen expostes e glosades a nós aquellas
sanctes scriptures e dits del Salvador e sobre les quals scriptures hagen
a nós lexades moltes sanctes doctrines e ensenyaments per què puxem
venir a salvació. Aquests són stats los sancts doctors cathòlics, grechs e
letins, qui per lurs dits e scrits tota la sancta mare església han
20 il·luminada, entre los quals ne ha l'esperit de veritat elegits
principalment quatre qui han special correspondència als sancts quatre
euvangelistes, e açò per la excel·lència de lur sancta doctrina.

Lo primer d'aquests quatre és monsenyor sent Augustí, qui fou
natural de Àfrica, de una ciutat qui s'apellava antigament en latí
Cartago. Aquest fou bisbe *Yponencis* per Déu tirat a la sancta fe
25 cathòlica meravellosament per misteri de sent Ambròs, qui après féu

grans meravelles de si mateix, segons que longament se recompta en la sua vida. Aquest, per tal com tractà altament lo sacrament de la sancta divinitat e de la sancta [126v] Trinitat, és sobordonat e és correspondent a sent Johan Euvangeliste, qui d'aquesta matexa cosa és loat, axí com damunt és dit en lo CXLVI capítol¹. És axí mateix aquest gloriós e alt doctor comparat a àguila volant sobre los altres aucells, car sobre tots los altres doctors parlà d'aquesta matèria, ço és de la altesa de la sancta divinitat.

Lo segon d'aquests quatre fo sent Gerònim, qui stigué en Betleem cinquanta anys², qui és après Jherusalem en palestina província. Aquest fo cardenal de Roma, hom spert en diverses lengües, plen de tota sciència e del sanct Sperit, forma e lum de tota clerecia, fill de veritat e hom de acabada virtut. Aquest trasladà la Bíblia de abraych en latí, la qual translació segueix vuy comunament la sancta església de Roma. Aquest expòs la Scriptura segons lo seny literal e segons lo seny al·legòrich, qui és del ligament e ajustament entre Jhesuchrist e la sua església, per què és correspondent a sent Matheu, qui axí mateix proseguí la incarnació del Fill de Déu a la letra tractant e ensenyant com fou ver hom. Axí aquest ensenyà los dits de la Scriptura provants de Jhesuchrist lo seu aveniment segons lo seny de la letra; per què axí mateix és acompanyat a hom, axí com de sent Matheu stech dit dessús en aquell mateix capítol³. E, jatsia que d'aquest benevuyrat doctor pogués dir innumerables excel·lències que lo dit sent Augustí ne posà en una letra sua qui s'apella *De laude Geronimi*⁴, emperò, lexades aquelles qui són longues, sàpies qu'è entès que trasladant la Bíblia de ebraych en latí tostemps stava tot nuu en bragues, agenollat en terra, ab grans dejunis e penitència, suplicant al Fill de Déu que·l guardàs de tota error en aquella translació, de la qual tota la sancta església chrestiana devia pendre fonament. D'aquest beneyt havia tan gran reputació sent Augustí que, segons que he hoït, null temps no volia publicar neguna obra sua fins que monsenyor sent Jerònim l'avía examinada.

Lo terç doctor principal és sent Ambròs, qui creu que fo natural de Ytàlia, fill del prefet de Roma apellat Ambròs axí com lo fill. Aquest fo archabisbe de Milà, hom de acabada sanctadat e ple del sanct Sperit. Aquest compilà molts volums e diversos de fort altes e poderoses matèries, axí com del misteri de la resurrecció del Fill de Déu e de la sua incarnació, de la mort, de excés del frare, de virginitat e de moltes altres coses⁵. Aquest beneyt pare correspon a sent March per concòrdia,

65 qui de la resurrecció parlà més que·ls altres euvangelistes, axí com demunt és dit⁶. Aquest és comparat a leó per aquella matexa rahó, car ell tractà e scrivi les pus forts e àrdues matèries e dificultats qui són en aquesta vida, axí com lo leó és la pus fort bèstia que y sia.

70 Lo quart doctor principal d'aquests quatre fou mossenyer sent Gregori. Aquest fou hom molt generós e natural de Roma, excel·lent chrestia, hom de perfeta vida e monge negre, al qual benehí aquell gloriós pare dels monges negres, mossènyer sent Benet, stant sent Gregori dins lo ventre de la sua mare. Aquest Gregori beneyt fou papa, scrivi diversos libres contra vicis e peccats ensenyant via de virtuts e de glòria e adoctrinant en ses obres tots los hòmens [127r] de saber viure
75 virtuosament e de guardar-se de peccats e de contemplar les coses celestials; subiranament fou moral en tots sos dits. Aquest correspon per concòrdia a sent Luch, qui és comparat a bou; car, axí com lo bou portant lo jou e laurant se sembra la terra perquè fructifich, e posa lo peu suau e dolçament, axí aquest noble baró e doctor tractà la Scriptura
80 e la expòs induent los hòmens dolçament a portar lo jou de la lig chrestiana perquè los hòmens faessen fruyts e obres sanctes per què⁷ vinguessen a paradís. E, com semblantment sent Luch més que·ls altres parlàs del sacerdocí de Jhesuchrist e del temple induent los hòmens a la servitut de Déu e a vida virtuosa e religiosa e sancta, per tal sent Gregori
85 correspon per concòrdia en aquest quaternari a sent Luch Euvangeliste.

[152]

CAPÍTOL CLII

*Com après los testimonis¹ dels quatre doctors principals de la sancta
mare església és vengut lo testimoni dels altres grans doctors*

- 5 Aprés lo testimoni e la testificació dels sancts euvangelistes ve lo
gran testimoni del reverent e molt alt doctor e mestre e vexell de cosa
eleta, monsenyor sent Paul, qui en totes ses epístoles magnifica lo
preciós nom de Jhesuchrist anomenant-lo aquí sinch-centes vegades axí
com D vegades l'avia blasfemat, segons que-s diu. Plach, per stes, al
10 Pare de misericòrdia que aquest vehés lo lum de veritat, car per
ignorància havia peccat, e Jhesuchrist mostrà-li si mateix en sperit e li
revelà la veritat euvangèlica e-l pujà en spirit en paradís com encara lo
dit sent Paul visqués en lo món e li revelà secrets qui no devien ésser
dits als hòmens, segons que ell mateix recompta, *secunda Corintiorum*
15 *XII°*²; e lavors viu les gerarchies e òrdens angelicals qui són en paradís e
altres coses transcendents moltes que jamés vivent no revelà. Per què ell
donà tant gran testimoni al Salvador e a tota la sancta doctrina
chrestiana que major no-s pot dar, axí com apar en les sues epístoles, lo
qual testimoni aprovà per alta vida e celestial que servà entre los
20 hòmens e per poder de miracles que obrà, e après per gloriós martiri
que pres per la amor de Jhesuchrist e fort meravellós, car, com fos
escapsat, lo cap saltà per si mateix tres vegades en diversos lochs e en
quascun cridà alt: Jhesús; e en quascun d'aquells lochs nasqué una font
d'aygua.

25 Aprés d'aquest han dat testimoni special a açò mateix per ses devotes
epístoles sent Pere e sent Jacme e sent Johan e Judes apòstols, los quals
testimonis altifiquen molt la sancta religió chrestiana.

30 Ultra aquests testimonis, en diversos temps n'à Déus tramesos altres
molts excel·lents, qui axí com a steles luminoses han la nit d'aquest món
il·luminada per tal que·ls feels chrestians no anassen en tenebres de
peccats, axí com és sent Dionís, sent Ciprià, sent Ilari, sent Leó papa,
sent Johan Crisòstum, sent Thomàs preycador, Rabanus, Damacenus,
Strabus, Egipsiptus, Beda, Basilius, Remigius, Orosius, Policarpus,
Eusebius, Gregorius Nazanzenus, Orígenes, Alanus, Anselmus, Hugo,
35 Pròsper, Ricardus, Ysidorus, Bernardus, Petrus Comestor, Petrus
Lombardus, Petrus de Ra[127v]venna, Linconiensis, Lactancius,
Alexander de Ales, frare menor, Carnotensis, Prepositinus,
Altisiodorensis, dominus Bonaventura, Braduardín, Nicholau de Lira,
frare menor, Guandavus, Scotus, Aureolus³ e molts d'altres qui serien
40 lonchs de recomptar.

[153]

CAPÍTOL CLIII

Qui aporta diversos testimonis stranyes de infels fets al Salvador

5 Torna a tu mateix ací, chrestia, e veges quins testimonis has de la
tua ley e de la tua crehença, e la tua fe e religió com és segura e com
aprova per tanta sancta e meravellosa persona com damunt havem
dit. Vet, primerament, que ls enemichs del teu cap, Jhesuchrist, forçats
per veritat fan a Ell grans e meravellosos testimonis, axí com era
10 profetat per lo profeta Daviu¹ dient: Vendran a tu aquells qui contra tu
malparlaven e adoraran les petjades dels teus peus; entre los quals és
aquell malvat profeta Balaam, qui molt altament profetà de l'imperi del
Salvador e com seria axí com a stela luminosa e vergela de juý,
*Numerorum xxxiii*², jatsia que u dixés contra sa voluntat.

15 Aprés parlà excessivament del nostre Salvador, ans de gran temps
que Ell vengués, aquella famosa fembra profetissa, sibil·la, qui entre los
gentils fou reputada molt gran, qui de la virginitat e sanctedat de la
Mare de Déu e de l'alt naximent de Jhesuchrist e de la sua divinitat e
regne e dels seus miracles e de la sua preciosa mort e resurrecció e
20 assenció parlà fort altament, axí com recompta Braduardí, gran doctor
theòlech, en la primera part de la sua *Summa theologia*, en la part o
capítol qui s'apella aquí part trentena-e-segona³; e a la fi de sa profecia,
que féu en grech, posà aytals sinch diccions en grech: Ihesus, Cristos,
Tem, Yros, Sother⁴, qui volen dir en latí: Ihesu, Christ, de Déu, Fill,
Salvador.

- 25 Aprés, segons les cròniques, e recite-u aquell mateix doctor en aquell
mateix loch, ffou altra sibil·la⁵ qui en temps que Jhesuchrist nasch era
en Roma, la qual, interrogada per Octavià, emperador, senyor de tot lo
món, si-s faria adorar com a Déu, respòs segons la profecia de la altra
sibil·la primerament al·legada declarant al dit emperador les grans
30 meravelles del Salvador que devia néixer. E, naxent lo Salvador, ell viu
en son palau stant, qui era lla hon és are sancta Maria de Araceli, qui és
monestir de frares menors en Roma⁶, aquí ell viu resplendent lum en
l'ayre e en lo cel viu una bella verge qui tenia als brassos un fort bell
infant, la qual stava sobre un bell altar, e hoí que li dehia una veu axí:
35 Aquesta és la ara del cel; aquest infant és Fill de Déu, aquest adora. E
axí u féu; e manà que d'aquí avant negú no apellàs Déu lo dit
emperador ne-l gosàs adorar. De la qual cosa se meravellà molt tot lo
senat de Roma per lo gran testimoni que l'emperador e sibil·la daven a
Jhesuchrist. D'aquesta sibil·la parla longament sent Augustí en lo xviii^{en}
40 libre *De la ciutat de Déu*, en xxiii capítols⁷; per què no-n cal dir pus de
present. Aprés, certa cosa és que los tres Reys d'Orient, per la stela que
havien vista, donaren gran testimoni a Jhesuchrist vinent-lo adorar de
tan luny e ab tanta fortaleza confessant-lo rey dels juheus davant
Herodes, qui de fet era rey [128r] d'aquell mateix poble.
- 45 Ítem, Ovidi poeta en lo libre qui s'apella *De uetula*⁸ parlà de
Jhesuchrist en sperit de profecia e del seu aveniment segons la carn fort
altament, axí com apar a-quells qui l'entenén. Ítem, segons que diu
aquell mateix doctor Braduardí en aquell mateix capítol e libre damunt
al·legat, en temps del rey de Castella qui s'apellava Ferran un juheu,
50 trencant una roca per examplar sa vinya, trobà dins la roca qui
primerament era entrega⁹ una conquavitat dins la qual havia un libre de
la granesa d'un psaltiri, lo qual libre era scrit en abraych, en grech e en
latí e parlava de les tres leys notables qui són stades del començament
del món fins are, ço és de la lig de natura e de scriptura e de gracia; e
55 declarant les propietats dels hòmens de la lig de gràcia dehia axí: En lo
començament lo Fill de Déu naxerà de la verge Maria e soferrà mort per
salvació dels hòmens.
- 60 Ítem, quant testimoni donaren a Jhesuchrist los grans senyals qui
foren en la sua nativitat, e specialment en Roma lo caure del temple de
pau e la font d'oli qui aquell die aparech novellament e correch fins a lo
Tíber¹⁰, qui és flum qui passa per Roma! Axí mateix donà a Ell gran
testimoni l'aclipsi general qui fo en la sua passió¹¹, car per aquests

senyals foren molts infels provocats a confessar Jhesuchrist e, si bé no-l
 65 conxien, per stes apellaven-lo Déu amagat, al qual obehia tota natura;
 e, jatsia molts majors senyals que aquests fossen fets lavors, emperò
 aquests movien los infels, car aquests veyen a ull ésser sobre tota natura
 e tals que no y podia haver negun engan, e alguns altres que-n veheren
 grans, dels quals parlarem quant direm de la nativitat de Jhesuchrist, en
 70 lo *Novèn libre*. Hon per lo miracle en special de l'eclipsi fet en la sua
 passió véench per temps a chrestianisme sent Dionís, qui primerament
 era fort famós e gran filosof en Grècia. Aprés donà a Jhesuchrist gran
 testimoni lo centurió qui era cap dels cavallers presents a la mort del
 Salvador, qui vehén los grans senyals qui aquí-s feyen, segons que diu lo
 sanct euvangeliste¹², cridà en glòria de Jhesuchrist dient: Vertaderament
 75 aquest era Fill de Déu.

Aprés ha testimoni de Iosefo, juheu famós, qui en lo devuytèn libre
 de les *Antiquitats judayques*¹³ diu com Jhesuchrist obrà grans miracles e
 que Ell fo vertaderament ver Christ, axí com los profetes havien d'Ell
 parlat; diu axí mateix aquí com morí per la persecució dels juheus e com
 80 resuscità lo terç die. Aprés, Ponç Pilat, qui lo Salvador condempnà a
 mort e, confessan la sanctedat de Jhesuchrist, suplicà a l'emperador de
 Roma que li pogués fer ymage en lo temple de Déu en Jherusalem,
 segons que recompta Johan Bellet¹⁴. Och encara que he legit que
 portava vestida una gonella del Salvador per special devoció que havia
 85 en Ell.

Aprés, Maffumet de Meca moltes e grans lahors posà de Jhesuchrist
 e de la sua beneyta mare en lo seu *Alcorà*. Hoc encara un gran doctor
 serrahí qui s'apella Albochan¹⁵, scrivint sobre lo dit *Alcorà* de Mafumet,
 diu que no fou anch negú qui per Sethan no sia stat tocat quant nasch
 90 sinó Jhesús e la sua mare. Los moros axí mateix confessen que Jhesús fo
 molt pus sanct hom que Mafumet; per què dien que Déu vehent la sua
 sanctedat no soferí que Ell morís per mans dels juheus, e per tal, com
 los juheus lo volgueren pendre, [128v] Déus los posà altre hom
 semblant a Jhesuchrist entre les mans, lo qual crucificaren en loch de
 95 Jhesuchrist, e lavors Jhesuchrist amagadament pujà-sse-n en lo cel¹⁶. E,
 jatsia que aquestes coses sien en si falses, emperò apar que tots aquests
 testimonis stranyes confessen en Jhesuchrist acabada sanctedat e per
 consegüent a la sua sancta doctrina atribuexen plena veritat; per què
 deu ésser tenguda en subirana reverència tostemps. E per consegüent

100 per aquestes coses totes apar la altesa e excel·lència del sanct stament
chrestià per Jhesuchrist ordonat, axí com volíem provar finalment.

[154]

CAPÍTOL CLIIII

*Com la religió chrestiana és confirmada e molt aprovada per
testimoni dels convertits a ella que primerament foren d'altra lig o
enemichs seus*

5

Conferma encara molt los precedents testimonis dats al Salvador e a la sancta religió chrestiana e la excel·lència del stament chrestià la gran fermetat dels convertits a la fe cathòlica, qui, aytant com més la han practicada e la han haüda familiar, més la han presada e per aquella són volguts gojosament e volenterosa morir, axí com apar d'aquells tan grans doctors, monsenyer sent Paul e sent Dionís e sent Ciprià, martris gloriosos, e dels altres qui damunt havem enomenats¹; axí mateix sent Augustí e molts d'altres hòmens assenyalats e letrats, qui primerament foren stranys e enemichs a la sancta religió chrestiana e puys, après que hagneren d'ella clara conexença, la honraren e la mantengueren fins a la mort confessant ses culpes davant tot lo món per tal com l'avien primerament perseguida.

Aytals foren en lo començament de la sancta església chrestiana Gamaliel e Nathanael e Nichodemus², grans doctors en la ley, car tots aquests, finalment convertits a la sancta religió chrestiana, en aquesta han volgut finir lurs dies ab subirana fermetat e constància e ab gran devoció, axí com en stament que conexien clarament ésser per Déu elet e sobre tot altre posat e lo qual tot sol han vist ésser camí e segura via de la final benevuyrança.

25

[155]

CAPÍTOL CLV

*Ab quanta seguretat pot star quascun chrestia de la veritat de sa
crehença*

5 D'aquestas tantes probacions e testimonis aportats dessús apar
clarament que·s seguexen algunes conclusions fort notables e qui
tornen a gran exaltació d'aquest sanct stament. La primera sí és que
hom chrestia deu pensar ab gran alegria ab quanta seguretat de sa
10 crehença pot viure tostemp quant pensa que la sua ley e norma de vida
e son stament és per lo Fill de Déu ordonat. E vertaderament, si en açò
penses, veuràs que pots star tostemp ab subirana seguretat e confiança,
la qual [129r] cosa apar si senses lo Senyor què dix preycant a la gent, e
és *Luce*, *xx^o primo*¹, hon veuràs que dix axí per confort de nostra
15 sperança: Lo cel e la terra passaran ans que les mies paraules fallissen.
E diu per lo psalmista, en lo *Psalm* de *LXXXVIII*², hon diu axí: *Que
procedunt de labiis meis non faciam irrita*, ço és a dir que les coses que
procehexen de la mia boca no les cassaré ne les annul·laré, ans les
20 fermaré e les mantendré en sencera veritat tostemp. Rahó és car, com
diu sent Paul *secunda Ad Thimoteum*, *secundo*³, *ffidelis est, et seipsum
negare non potest*, e vol dir que, com Ell sia subiranament leal e
vertader, per tal no pot contravenir a veritat ne per consegüent falsificar
ço que ha revelat e preposat ésser pura veritat, car lavors faria contra si
mateix.

25 Per què diu aquell gran doctor Ricart en lo primer libre *De la sancta
Trinitat*⁴ axí: Ja plagués a Déu volguessen attendre los juheus e tots los

pagans e infeels ab quanta seguretat poden los chrestians anar al juý de Déu quant és per la veritat de lur lig e de lur crehença; e açò per tal que sies cert que los chrestians poran lavors dir a nostro Senyor Déu: Senyor, si som stats enganats en ço que havem crehegut, tu es aquell
30 qui·ns has enganats e no altre; car tu has tota nostra crehença aprovada e confirmada per tants senyals e miracles que no·s pogueren fer sinó per tu, e après le·ns has liurada per tantes sanctes persones les quals són stades dignes de tota credulitat, pensada la lur alta e perfeta vida, la qual és stada fort reverent per grans eximplis e senyals que has dats
35 d'ells e per ells a tot lo món. Per què apar que la primera conclusió és vera.

[156]

CAPÍTOL CLVI

Que tota chrestiendat és regida per lo Fill de Déu

5 La segona conclusió és aquesta: que tota chrestiendat és regida e governada specialment tostemps e mantenguda per la virtut e força e saviesa del Fill de Déu.

Açò apar per ço que dit havem dessús¹, com lo Fill de Déu ha aquest sanct stament instituhit e l'ha elegit axí com a cosa a Ell eleta e fort special, e per ço que havem a dir dejús en lo capítol cxcii², hon aparrà
10 que chrestianisme és heretat de Jhesuchrist en la terra. E açò posa expressament sent Paul, *Ad Ephesios, primo et Ad Coloscenses, primo*³, hon posa que Jhesuchrist és posat e constituït cap sobre tota la sancta església chrestiana e posa com tot lo ajustament dels feels és un cors qui s'apella cors místich spiritual de Jhesuchrist, del qual Ell tot sol és
15 cap e regidor e governador, axí com aquell a qui nostre Senyor Déu lo Pare ho ha dat e comanat, axí com havem *Iohannis, quinto*⁴, hon diu lo Salvador: *Pater omne iudicium dedit Fillio*, ço és que Déu lo Pare tot juý e governació ha comanada e dada al seu Fill Jhesuchrist. E sent Matheu en lo xxviii^{en} capítol⁵ recompta la paraula que dix lo Salvador après la
20 sua resurrecció quant dix: *Data est michi omnis potestas in celo et in terra*, ço és a dir: Lo meu Pare m'à dat tot poder sobre lo cel e sobre la terra. Semblant se diu Ell mateix, *Mathei xi*⁶, dient: *Omnia michi tradita sunt a Patre meo*, ço és: Totes coses me són dades e liurades per lo meu Pare.

- 25 E açò meresch Ell per la humilitat de la [129v] sua preciosa mort, axí
com ensenya sent Paul *Ad Philipenses, secundo*⁷ e lo maestre de les
Sentències en lo terç libre, en la matèria del mèrit de Jhesuchrist⁸. E açò
volch Ell dir quant dix als apòstols lo die de la sua sancta ascensió axí, e
és *Mathei, ultimo*⁹: *Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus, usque ad*
30 *consumacionem seculi*, e vol dir que tots siam certs que Ell és ab nós
tostemps e serà fins a la fi del setgle, ço és que·ns regirà e·ns governarà
per sa gran bonesa e pietat axí com a car pare e savi governador. E
aquest regiment fa Ell fort altament trametent lo sanct Spirit en los
caps d'aquest sanct stament per mils regir-lo e per mils veure la via de
35 veritat e lo camí de glòria. E per aquesta significança porta lo papa
capell e vestedures vermelles comunament, e los cardenals, capells
vermells, a donar entendre que la sancta església chrestiana és regida
per l'Esperit sanct.

[157]

CAPÍTOL CLVII

Que·l stament chrestia no pot fallir ne caure jamés

5 La terça conclusió sí és aquesta: que per rahó quant lo sanct
stament chrestia és axí governat per tant alt cap, no·s pot fer que per
neguna malícia aquest sanct stament puxa caure ne defallir. Rahó és
car, axí com és cosa impossible que subirana veritat pogués mentir¹, axí
és cosa impossible que subirana fortaleza pogués defallir; com, donchs,
10 la fortaleza de Déu e del seu gloriós Fill sostengue aquest sanct stament
axí com a pedra immoble, segueix-se que aquest sanct stament no puxa
fallir per neguna manera. E per tal deya l'apòstol sent Paul *Ad Ephesios*,
*secundo*²: Sàpies que Jhesuchrist és en l'estament chrestia axí com una
subirana pedra de cantó qui liga les parets de la casa de Déu, ço és tots
15 los elets, grans e pochs, tots han a ésser hedificats sobre aquesta gran
pedra e haver creximent e exalçament e stament dins lo temple e la casa
de Déu en paradís. Açò apar encara per lo dit del Salvador al·legat en lo
capítol precedent, quant promès als chrestians que seria ab ells fins a la
fi del món³, la qual cosa no poria ésser vera si chrestianisme defallia.

 Ítem, açò dix expressament lo Salvador *Luce XXII*⁴, hon havem que
20 Ell parlant a sent Pere dix axí: *Simon, ecce Sathanas expetiuit uos ut*
cribare⁵ sicut triticum; ego autem rogaui pro te ut non deficiat fides tua;
et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos, e volgué dir aytant lo
Senyor: Simon, sàpies que lo diable sí desitge fort turmentar tu e la mia
església chrestiana axí com lo arer⁶ trenca la spiga menut en la era en
25 temps de messes, emperò no us cal haver pahor, car yo he pregat lo meu

Pare per tu, que no defalles tu ne los feels ne la fe chrestiana; per què cové que tu, qui ést posat per lur pare e regidor, algunes vegades confems en la fe los feels chrestians, frares teus, per molta oració, axí com yo faç, e per eximplis de bona vida. Vet ací com expressament has
30 que la fe de la sancta religió chrestiana, de la qual sent Pere era patró après Jhesuchrist, no fallira jamés, ans nostro Senyor Déus lo Pare tostemps [130r] la mantendria per amor dels grans prechs que per açò féu lo nostro Salvador. D'aquesta auctoritat axí al·legada se forma aytal rahó: la fe chrestiana no fallirà jamés, segons lo dit al·legat; donchs ne
35 la religió chrestiana fallirà jamés. Apar la conseqüència car defalliment de la religió chrestiana destruu la fe chrestiana, e destrucció de la fe chrestiana és destrucció de la religió chrestiana, e axí per lo contrari.

Ítem, si l'estament chrestià degués defallir, bé fóra defallit en los temps passats, quant hac tanta de persecució com demunt és dita. Com,
40 donchs, Jhesuchrist lo seu cap lavors la governàs e la guardàs e la defensàs de defallir e de caure, segueix-se que sí-s farà d'aquí avant, pus no speram semblants persecucions ne mals com aquells qui són stats. E pot-se confirmar aquesta rahó per tant car diu sent Johan, *Apocalipsis*, *octauo*⁷, que, com l'àngel obrís lo setèn segell, del qual stava tancat lo
45 libre aquell tan meravellós de què ha parlat primerament, que lavors fou fet scilenci en lo cel per spay de mitge hora; les quals paraules exponen alguns sancts doctors⁸ axí: que, passat lo temps present, en què s'à a complir lo misteri de la dampnació de la carnal església dels mals chrestians, que han a passar per la sentència de Déu per la manera qui
50 és significada aquí mateix en lo capítol xvii⁹, en la fi del qual temps som are, lo qual temps s'apella córrer sots ubertura del sisèn segell del dit libre, diu que lavors après obrirà nostro Senyor Déu lo setèn segell, ço és lo misteri esdevenidor qui s'à a obrir sots lo setèn temps e final de la sancta església, qui serà temps de scilenci, ço és de pau, la qual diu que
55 durarà mige ora, car serà de tan gran repòs que tota la sua duració fins a la fi del món aparrà que no sia sinó fort poch, axí com mija hora és appellat fort poch temps. De la qual cosa podem fer aytal argument a nostre prepòsit, ço és: que, si en lo temps esdevenidor serà dada al stament chrestià pau, segueix-se que la sua duració se continuarà sens
60 neguna reprehensió e impugnació fins a la fi del món, quant batellarà ab Antechrist final.

Per què apar la terça conclusió principal, ço és que aquest sanct stament durarà fins a la fi del món; e per consegüent, com sia tostemps

65 governat per Jhesuchrist, no pot sots aytal governació defallir per
neguna malícia. E açò vol dir sent Gregori en la epístola que tramès *Ad*
*Ihesuum*¹⁰, hon diu axí: *Arca, cessante diluvio, in monte requieuit, quia*
uite huius corruptione cessante, cum malorum operum fructus
70 *transierint, in celesti patria sancta Ecclesia uelut in excelso monte*
requiescit, e vol dir aytant: que, axí com la arca de Noè quant cessà lo
diluvi se posà en lo mont alt, axí, com la corrupció cessarà d'aquesta
vida, ço és lo cors mundanal qui ha a durar fins a la fi del món, quant
les males obres cessaran en los hòmens del món, lavors la congregació
dels bons chrestians tota se reposarà en lo alt mont de glòria. Vet com
diu que durarà fins a la fi del món. E lo Salvador, *Mathei xxxiii*¹¹, açò
75 volent dar a entendre, après que ha descrita tota la tribulació que deu
venir sobre la església en lo món, donant senyal com l'estament chrestià
durarà fins a la fi del món, diu axí: que lavors se preycarà altre vegada
per tot lo món lo sanct Evangeli; après de la qual preycació vendrà la fi
del món. Ara, certa cosa és que, si l'Euvangeli de Jhesuchrist se preyca
80 lavors, que força serà que chrestians sien, e per consegüent l'estament
chrestià serà lavors encara.

E per tal dehia Casio[130v]dorus, sobre lo *Psalm* de xci¹² axí:
Ecclesia enim magis incipit esse uberrima, cum ad finem seculi est
perducta. Tunc enim passionibus electorum cito implebitur numerus
85 *beatorum*, e vol dir que l'estament chrestià, aytant com més va a la fi,
aytant és pus e serà pus cupiosa¹³ de sanctes persones, car a la fi
majorment se complirà lo nombre dels benevuyrats de¹⁴ les passions e
martiris dels sancts qui lavors seran. Açò axí mateix volch dir lo
Salvador, *Mathei xii*¹⁵, quant disputà contra aquells que li dehien que
90 en Belzebub, príncep dels diables, gitava los demonis dels còrsors dels
hòmens, dient-los que, si açò era ver, seguie-s que ja fóssem a la fi del
món¹⁶; entenant a provar la conseqüència per tant car los diables tots
són units e seran mentre lo món dur contra los sancts chrestians. Si,
donchs, entre si mateix ha pugna e divisió, segueix-se que ja cessen de
95 impugnar los chrestians e per consegüent som a la fi del món.

E açò mateix dix, *Mathei xxxiii*¹⁷, quant dix que aquesta generació no
passaria ne falliria fins que totes les coses dites sien complides. Ara, cert
és que moltes coses són dites qui no-s poden complir fins a la fi del
món; apar, donchs, com chrestianisme ha a durar fins a la fi del món,
100 axí com diu la terça conclusió¹⁸.

[158]

CAPÍTOL CLVIII

*Que-l stament chrestia no pot generalment caure en neguna error
per eficàcia del regiment del seu cap, Jhesuchrist*

- 5 La quarta conclusió és aquesta: que-l stament chrestia no pot
generalment caure en neguna error ne de tots punts separar-se del seu
cap e principi, Jhesuchrist. Açò apar per rahó car sots regiment d'aytal
pastor com és Jhesuchrist no pot per res perir. Axí mateix que la sancta
església se apella una, contínua, a Déu cara e sposa, del començament
10 del món, de Abel fins al derrer elet qui serà a la fi del món, segons que
declara sent Gregori en la omelia que legim en la septuagèsima¹; donchs
segueix-se que tostemps la església chrestiana serà ab Déu per gràcia
ajustada e ab Jhesuchrist ajustada, ab lo qual stant axí no pot per res
fallir.
- 15 Si dius que altra cosa és dir que la sancta sglésia chrestiana tota en
general jamés no sia en error de fet, altra cosa és dir que no u puxa
ésser, ne les rahons fetes no proven que no u puxa ésser, mas proven
que no u serà de fet, respon que, com aquest libre se endreç a persones
legues principalment, per tal me vull conformar a la lur manera de
20 parlar e no vull parlar ne cavil·lar are en punts de lògica. Certa cosa és
que, si Jhesuchrist volia lexar anar la sua església e la volia desemparrar,
que de continent iria a tota malvestat e peccat, ne vull dir lo contrari;
emperò entén axí a dir en la dita conclusió que, stant lo gran regiment
de Jhesuchrist sobre la sancta església chrestiana, aquest stant, null
25 temps l'estament chrestia no caurà en error. E, com sia cert que aquest

regiment del Salvador tostemps serà sobre l'estament chrestia fins a la fi del món, axí com diu la sancta Scriptura², apar per consegüent que aquest sanct stament durarà fins a la fi del món, ne pot ésser lo contrari stant veritat de les condicions apòsites³; e som certs que axí serà de fet, axí com som certs que Jhesuchrist ne la sancta Scriptura [131r] no poden dir mentida ne falsetat.

E açò volch dir lo Salvador en la auctoritat dessús al·legada en lo precedent capítol, quant dix a sent Pere: *Rogaui pro te ut non deficiat fides tua*⁴, ço és a dir que dix lo Senyor a sent Pere que Ell havia pregat lo seu Pare que la fe, ço és la fe fermada qui és en karitat e gràcia, null temps no defallís de la sancta església chrestiana. E pus expressament donà açò a entendre lo Salvador quant dix a sent Pere, *Mathei xvi*⁵: *Tu es Petrus, et super hanc petram hedificabo ecclesiam meam, et porte inferi non preualebunt aduersus eam*, e vol dir que lo Senyor dix a sent Pere axí: Sàpies, Pere, que, jatsia que tu hages nom pedra, emperò la mia església no principalment sobre tu mas sobre mi, qui són pedra pus ferma e pus segura, yo fundaré la mia església, la qual serà axí fermament en mi plantada e fundada que la malícia jusana, ço és de la caterva e companyia diabolical, null temps no la sobrarà, ço és que ella no sia ajustada e ligada ab mi⁶. E per consegüent ab aytal ligament no y poria aturar ne ésser compossible⁷ neguna error. E per tal la apella sent Paul, *Ad Ephesios, quinto*⁸, església dels servents e elets de Déu qui és sens màcula e sens ruga, ço és sens legesa de peccat mortal e de tota error; no que ell vulla dir que dins chrestianisme no haja molts malvats hòmens plens de grans peccats e de grans errors, car certa cosa és que sí havia prou lavors e ara n'i ha massa e haurà fins a la fi del món; emperò, com ell entena per església solament aquella porció d'aquells vers chrestians qui són en gràcia de Déu, apar que consegüentment ell dix veritat, que aquella porció vuy per lo món escampada és sens màcula de peccat mortal e sens ruga de tota error; per què és axí com una cara sposa davant lo seu spos Jhesuchrist.

E açò vol dir lo dit sent Gregori quant dix: *Nauicula Petri fluctuari potest, sed mergi nequaquam*⁹, e vol dir que la nau de sent Pere, ço és tota la sancta església chrestiana, figurada per la nau de sent Pere, aquesta bé pot haver moltes tribulacions, axí com de fet ha vuy e tostemps n'à haüdes despuys que fo, emperò null temps no la leixarà negar ne fallir ne caure lo seu governador Jhesuchrist. Ffigurada fo axí mateix per l'arca de Noè, la qual no pogueren dissipar les grans aygües

- 65 del general diluvi. Ffo encara figurada, *Apochalipsis xii*¹⁰, per aquella
meravellosa dona que viu sent Johan, qui era tota cuberta del sol e tenia
la luna dessots sos peus e en lo cap corona de xii steles; car la sancta
religió chrestiana, quant a la part dels vers chrestians, tota és luminosa
per gràcia e ajustada per amor ab lo seu spos Jhesuchrist e té dejús los
70 peus la luna mutable, car no-s tem la sancta església de ésser mudada
en l'estament contrari, car la sua corona són xii articles de la sancta fe
cathòlica en què és fundada e fermada, axí que no pot d'aquells caure
en neguna error.

[159]

CAPÍTOL CLIX

*Com no solament a Jhesuchrist ans encara al sanct Sperit és atribuït
lo regiment de la sancta religió chrestiana*

- 5 [131v] E nota ací en special per solaç de la tua ànima e veuràs que
no solament lo regiment de la sancta església és apropiat al Fill de Déu,
ans encara axí mateix és apropiat a nostre Senyor Déu l'Esperit sanct,
axí com ho posa sent Paul, *prima Corintiorum xii*¹, hon diu axí: Sapiats
que negun chrestià qui parla per l'Esperit de Déu jamés blasfemarà
10 Jhesuchrist ne negú no pot confessar lo nom de Jhesuchrist sinó per
virtut del sanct Sperit. E sàpies que diu ell aquí mateix que per un
mateix Sperit sanct són distribuïdes als hòmens chrestians les gràcies
e ls oficis e les obres de Déu dins la sancta religió chrestiana, les quals
gràcies e dons són dats als hòmens per manifestar l'Esperit de Déu e per
15 conèixer la sua virtut ésser en la sancta església; e après són dats los seus
dons a nós per Ell per nostre profit, si-s vol lo do aquell sia de sciència o
de saviesa o de fe o de prophesia o de miracles o de interpretació de
lengües o qualsevol altre do, los quals lo dit Sperit de Déu dóna a
aquells qui li plau; e segueix-se axí: per què, diu ell, tots quants
20 chrestians som tots som batiats en virtut d'un mateix Sperit, qui tots
fem un cors ligats en Ell e abeurats d'una matexa virtut sua, qui-ns fa
confessar unes matexes coses pertinents a una matexa religió, la qual és
la fe chrestiana.
- 25 Segueix-se a la fi del capítol² que, axí com natura ha provehit al
nostro cors corporal^{2bis} de diversos membres per fer a ell diversos serveys

e officis, axí nostre Senyor Déu l'Esperit sanct, de què ha tant dessús parlat, per tal que lo cors tot ecclesiàstich, del qual és cap lo Fill de Déu e lo sanct Sperit, sia mils servit e regit e governat, ha los officis ecclesiàstichs e gràcies diverses partides en la sancta religió chrestiana axí que la un sia apòstol, l'altre profeta, l'altre doctor, l'altre faça miracles, l'altre conega la diversitat dels sperits, l'altre sàpia diversitats de lengües. Açò mateix diu parlant als ephesians en lo primer capítol de la epístola *Ad Ephesios*³, hon diu axí: Assenyalats sóts del senyal del Sperit sanct, lo qual nos és dat per penyora de la heretat subirana a nós promesa. E après moltes paraules conclou axí en lo quart capítol⁴: Siats, donchs, curosos de servir la unitat del Sperit, ligats ab vera pau cordial entre vosaltres mateixs, car Jhesuchrist a servir lo seu cors spiritual, qui són los sancts chrestians, ha dats a la sua església alguns qui sien apòstols, altres euvangelistes, altres pastors e doctors, e u conservarà axí fins a la fi del món, que li ischam a carrera quant vendrà jutjar lo món.

Vet com damunt apropiava aquesta ordinació de diverses officis al sanct Sperit e ací ho atribueix al Fill de Déu, a donar a entendre que tota la ordinació de la sancta església proceheix del Fill e del sanct Sperit, e per consegüent del Pare, com, segons sent Augustí⁵, totes les obres que Déus fa totes procehesquen egualment de tota la sancta Trinitat. E no-res-meyns per mils a dar a conèixer aquelles sagrades persones del Fill e del sanct Sperit, qui foren ans del temps de sent Paul al món pus amagades sots propriis noms, él⁵ atribueix a-bdosos una cosa mateixa a donar a entendre lur unitat essencial. Per la qual cosa appar com no solament al Fill ans encara al sanct Sperit és atribuït lo regiment de la sancta mare església e religió chrestiana. Per què, a donar a entendre tota la sancta Trinitat a nosaltres com tota la sancta religió chrestiana era regida per [132r] lo sanct Spirit, en lo començament de la església tramès lo sanct Sperit als primers fundadors de la sancta església en lo die de cinquagesma⁶, per virtut del qual ells preïcaren ardentment e faeren tot quant faeren. E axí ho havia profetat Daviu dient axí en lo *Psalm*⁷: *Verbo Domini celi firmati sunt; et spiritu oris eius omnis uirtus eorum*, e volch dir, segons que expon sent Gregori, que per lo Fill de Déu los primers sancts preïcadors e apòstols, significats per cels, foren confermats e fets forts contra tota adversitat maligna, e per virtut del Sperit d'aquell mateix Fill de Déu, qui és apellat lengua e boca del Pare, és procehida tota la lur virtut e fortaleza que han haüda e procurada a la sancta religió chrestiana.

- Vet com la Scriptura ajusta les obres del Fill e del sanct Sperit e com
- 65 ensenya que la sancta chrestiendat ja a son començament fou fortificada e fermada per aquella virtut qui és del Fill de Déu e del sanct Sperit. E açò profetà Job, *cap. xxv^o*⁸, quant dix: *Spiritus Domini ornauit celos*, ço és a dir, segons la exposició de sent Gregori, car totes les virtuts dels sançts són procehides del Spirit de Déu, qui és una matexa
- 70 cosa en essència ab lo Fill de Déu. E que aquest mateix Sperit sia encara en la sancta mare església axí és profetat, *Ezechielis xxxv^o*⁹: *Ponam spiritum meum in medio uestri*, ço és: Yo posaré lo meu Sperit no solament en lo començament de la església, och encara al mig, ço és per tot lo procés de la sancta església.
- 75 E per tal dix lo Salvador, *Iohannis xiiii^o*¹⁰, del Sperit sant: *Vos cognoscetis eum, quia apud uos manebit, et in uobis erit*, e vol dir que nós, chrestians, conexeriem lo sanct Sperit e les sues gràcies si-ns volíem, car Ell staria ab nós e ab nós seria en tot lo procés de la església, axí com lo Fill de Déu ho promès de si mateix, axí com apar *Mathei, ultimo*¹¹. E açò havem en lo Decret, *xxiiii^a, q. prima: Audiuiimus*¹², hon diu papa Alexandre segon que la unitat de la sancta església lo sanct Sperit la fa per gràcia sua. Que axí mateix la sua presència dur fins a la fi del món axí u viu en sperit Daviu¹³, parlant en sperit de la sancta església dient axí: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*, e vol
- 85 dir axí: Senyor, lo teu Sperit bo és aquell qui-ns ha a portar fins al terme final, qui és paradís e terra nostra, a la qual haver som creats. E açò mateix volch dir sent Johan, *Apochalipsis xiiii^o*¹⁴, quant dix: *Iam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum secuntur illos*, e vol dir que en la fi del món dirà axí lo sanct Sperit als elets, ço
- 90 és: que d'aquí avant negú no treball pus, ans quascú repòs e haja pau e guardó de ses tribulacions, car les obres seguexen quascú, ço és li fan dar aytal guardó com merexen.

[160]

CAPÍTOL CLX

*Qui conclou la veritat de la quarta conclusió, ço és com la sancta
església generalment no pot errar*

5 Per totes aquestes coses pots veure la veritat de la quarta conclusió
principal¹, qui és com l'estament chrestià no pot generalment caure en
neguna error; car, com aquest sanct stament sia governat e regit per lo
Fill de Déu, qui és cap seu axí com damunt és provat, e sia encara
[132v] regit segons que dit és² per lo sanct Sperit, qui-ns és dat per lo
10 Fill de Déu axí com a mestre de tota veritat, axí com apar *Iohannis, xvi^o*
*capitulo*³, per rahó d'aquest tant gran e tant alt regiment no-s pot fer
que tota la sancta mare església, qui és la sancta religió chrestiana, aja
generalment en error; per què per donar açò a entendre per piadors
senyal a tot lo poble chrestià han instituhit los sancts pares que lo papa,
15 qui es cap de la sancta religió aquesta, aport comunament al cap barret
vermell⁴ a dar a entendre que la sancta chrestiendat és regida per aquell
Sperit sanct, qui en senyal vermell, ço és en lengües de foch, aparech
als primers pares e fundadors d'aquest sanct stament⁵. Aprés vest de
blanch sobre tot lo cors fins als peus a dar a entendre que, sots aytal cap
20 com és lo sanct Spirit, la sancta església, sposa sua, és aquella qui
damunt és al·legada, ço és munda e neta e sens tota error.

 Mas dirà ací algú: Com pot dir l'apòstol⁶ que la present església e
religió chrestiana sia sens màcula e sens ruga, com sien infinits hòmens
mals e peccadors e heretges en chrestianisme, segons que a ull apar tot
25 die e pot-se açò confirmar per lo dit de sent Agustí, *libro secundo*

30 *Retractacionum*⁷, hon diu axí: *Ecclesia dicitur non habere maculam aut rugam; non quod iam sit talis, sed erit talis quando aparebit gloriosa. Nunc enim ignorancias et infirmitates impiorum suorum membrorum habet et portat, unde merito Deo dicat cotidie: Dimitte nobis debita nostra.*

Per solució d'aquest dubte deus saber que aquest vocable església se pren en lo present prepòsit en dues maneres: primerament se pren generalment per tots aquells qui han fe e qui han rehebut baptisme, si-s vol sien mals si-s vol sien bons; e en aquesta manera pren aquest nom
35 església la rahó feta damunt, e axí mateix la pren sent Agustí en lo original al·legat. E per tal la dita rahó ne·l dit original no van contra lo prepòsit, car pren-se la església en nostre prepòsit axí com la pren sent Paul en la auctoritat al·legada damunt⁸, quant diu que en la església no ha màcula ne ruga: per la sola congregació d'aquells qui són en gràcia
40 de Déu, qui que ells sien, en aquesta present vida; e d'aquests és cert que en ells no ha màcula ne ruga. A-quests, diu sanct Paul, *prima Corintiorum*, *sexto*⁹ axí: No sabets vosaltres que vós sòts temple del sanct Sperit e que Déus habita en vosaltres? E de si mateix e de tots sos semblants diu *Ad Romanos*, *quinto*¹⁰ axí: Sapiats que la caritat de Déu és escampada e infusa en los nostres coratges per lo sanct Sperit qui és dat
45 a nosaltres. Per les quals coses apar que aytal església és sens tot peccat e error, com peccat ne error no puxen ésser lla hon habita lo sanct Sperit. Segons aquesta diversa excepció d'aquest nom església, apar com un mateix hom a vegades pertany a la església primerament presa, a
50 vegades a la església segonament considerada; car, quant hom és en peccat mortal ell és en la primera sgleya e no en la segona; si és sens peccat e en gràcia de Déu, ell lavors pertany a la segona e encara en la primera, car sots la primera és dit que-s comprenen bons e mals.

E en lo primer seny parlava lo Salvador, *Mathei XIII*¹¹, en una aytal
55 semblança: [133r] dix que un hom sembrà en son camp bona sement e son enemich com ell dormís sembrà-li jull; e, com lo jull fos crescut, dixeren-li sos servidors que bo seria que arrencassen lo jull. E diu que lo senyor respòs que no feya a fer, car arrencant lo jull arrencarien lo forment sembrat; per què era millor que sperassen lo dit arrencar del
60 jull fins a les messes. Les quals paraules exponen los sancts dient que lo camp aquest és la present església chrestiana presa generalment, en la qual lo diable mescla per ses males temptacions juyll quant de molt mesquí que Déus ha creat bo él fa tornar mal e lavors aquell qui era

- forment torna juyll. E, com los àngels requeren lo Senyor per honor sua
65 moguts que ells de licència sua arranquen lo jull, ço és que dampnen e
aucien los peccadors significats per lo jull, lavors lo Senyor respòs¹² que
no és hora, car arrancarien ensemps lo forment; ço és que molts són vuy
peccadors dins la sancta església que Déus ha predestinats a regnar ab
si mateix e a fer bona fi e a fer lo forment dels seus graners de paradís,
70 axí com per lo contrari molts són vuy forment, ço és en gràcia de Déu,
qui a la fi seran juyll, ço és que morran en peccat mortal e faran mala fi.
Per la qual cosa diu axí lo Senyor: que speren les messes, ço és lo temps
que Ell ha deputat a la mort de quascú, e lavors lo forment serà posat al
cel e lo juyll en infern.
- 75 Per totes aquestes coses apar com aquest nom església se pren
diversament e com se deu entendre quant és dita ésser sens màcula e
sens ruga e quant és dita camp ple de forment e de juyll, ço és plena de
mals e de bons, o és dita axàvega¹³ ajustant dins si de tot linatge de peix,
axí com la apella lo Salvador, *Mathei XIII*¹⁴.
- 80 Per les demunt dites coses apar encara la veritat de la quarta
conclusió, ço és com la sancta església no pot errar ne fallir
generalment. E aquesta matexa cosa prova Gracianus en lo Decret,
xxiii^a, *questione prima: A recta*¹⁵. Ne per consegüent la sancta església
no pot venir a meyns, axí com apar aquí mateix, xxiii^a, *questione prima:*
85 *Pudenda*, a la fi¹⁶; e assigne-y la rahó demunt dita, ço és per tal com lo
Senyor pregà per ella que no defallís, axí com apar en la distinció xxi,
en lo parraf 1 a la fi¹⁷. Per aquesta manera apar axí mateix com
segurament podem creure a les determinacions e decisions que fa lo
papa en la cort romana sobre les causes qui toquen a la fe e bones
90 custumes e tota la chrestiendat en general; car, com ells^{17bis} aytals obres
fahent toquen tota la cosa pública en general, segueix-se que lo Fill de
Déu, cap de chrestianisme, ne lo sanct Sperit, pare de la sancta mare
església, no-ls lexarien en aytals causes caure ne venir a meyns per res
qui-s puxa cogitar.
- 95 Nota açí axí mateix que, jatsia hajam dit que lo Fill de Déu és cap e
regidor de tota chrestiendat e après hajam dit que lo sanct Sperit la
governa, ja per axò no entenem a posar sobre chrestianisme diverses ne
separats ne molts governadors; car, com segons que posa sent Agustí les
obres que Déus fa tota la sancta Trinitat les faça¹⁸, axí que tot ço que fa
100 lo Fill fa lo Pare e lo sanct Sperit e axí mateix per lo contrari, segueix-se
que governació [133v] de la sancta església chrestiana axí és del Pare

105 com del Fill e com del sanct Spirit, com tot sia una virtut, un poder, un
saber, una divinitat e una matexa cosa; és, emperò, a vegades atribuïda
alguna obra a una persona axí que no a altra, per les causes que havem
a tocar en lo *Quint libre*, hon havem largament a parlar de la
excel·lència de la sancta Trinitat.

[161]

CAPÍTOL CLXI

Qui argüeix contra la terça e quarta conclusió correlàries¹ e precedents

- 5 Contra aquestes conclusions terça e quarta² fan alguns les següents rahons: la primera sí és aquesta: car cert és que Déus totpoderós regia per si mateix e per altres la sinagoga, emperò no contrastant son regiment ella és venguda a no res, axí com apar vuy; axí-s poria ésser de la religió chrestiana, lo contrari de la qual cosa diu la terça conclusió.
- 10 La segona rahó és aquesta: si tan segura cosa és que l'estament chrestià dur tostemps axí com dius, deman-te aquesta seguretat d'on ha peu ne fundament, e diràs que de les promissions de Jhesuchrist; e prov-te que, açò no contrastant, l'estament chrestià puxa venir a no res, car certa cosa és que nostro Senyor Déus promès moltes coses a la
- 15 sinagoga dels juheus, axí com apar per tots los llibres legals de la Bíblia en lo Testament vell, axí com de la circumcisió e del regne, del sacerdocí e de la terra de promissió e de moltes altres coses, de les quals vuy la sinagoga no ha res, car no és axí com apar. Donchs, no contrastant totes les promissions fetes per Jhesuchrist a la sancta religió
- 20 chrestiana, se porà fer que neguna d'aquexes promissions no-s seguesquen de fet e per consegüent axí mateix se porà fer que defalla e no sia pus d'aquí avant, lo contrari del qual diu la dita terça conclusió. E pot-se confermar aquesta rahó per eximpli clar: certa cosa és que Jhesuchrist dix a sent Pere, axí com apar *Luce xxi*³, que Ell havia

25 pregat lo seu Pare per la fe de sent Pere que no defallís, e emperò la nit
aquella matexa la fe de sent Pere fallí, car tres vegades lo renegà.

La terça rahó és contra la quarta conclusió, qui diu que la sancta
església no pot caure jamés tota generalment en error. Açò apar que sia
falç; car, no contrastant aquell mateix regiment del Salvador, sots aquell
30 caygué e perí en error Judes, qui fou apòstol e trahí Jhesuchrist⁴, e perí
Nicholau de Antiochia, qui fo dels set elets per los apòstols a guardar
les vídues, axí com apar en los *Actes dels apòstols* en lo sisèn capítol⁵.

La quarta rahó és aquesta: certa cosa és que los regents la sancta
mare església poden tots caure en error, e per consegüent tota la
35 església chrestiana en general pot caure en error; apar per tant la
conseqüència car tota la credulitat dels menors ha a venir per doctrina
dels majors; donchs, si tots los majors erren, segueix-se que sí-s poden
fer los menors, e per consegüent tots poden ésser en error. E que lo
anterior sia ver, ço és que tots los majors puguen caure, apar-ho car
40 tots quants regexen vuy la església ne la regiran jamés no són de tan
gran excel·lència de vida com foren los sancts apòstols, e emperò [134r]
tenim que tots los sancts apòstols dubtaren en la fe e caygueren en
aquesta error en temps de la passió de Jhesuchrist; donchs quant més hi
poden tots caure are e d'aquí avant!

45 Encara més dien aquests e fan los següents arguments: Deman-te
què és la rahó per què poses que tota la església chrestiana no pot errar,
e diràs que per ço qui dit és, ço és car Jhesuchrist la regeix per l'Esperit
sanct, que dóna a aquells qui la han a governar, e per consegüent ayals
axí dispòsits no poden errar; contra aquesta rahó faç aytal argument: dit
50 és damunt com sots lo regiment de Jhesuchrist perí Judes e d'altres;
donchs lo regiment de Jhesuchrist no és rahó suficient que tota
chrestiendat no pugués errar. Contra ço que dius, que Jhesuchrist
tramet als regents la església lo sanct Sperit, qui-ls il·lumina que no
puxen errar, faç aytal argument: certa cosa és que sots regiment del
55 sanct Sperit no-s fan peccats públicament dels majors del món; com,
donchs, vegam que los rectors de chrestianisme sien sovín dels majors
peccadors del món, donchs no podem dir que-l sanct Sperit sia en ells, e
per consegüent sots lur regiment poria chrestianisme caure tot en error
axí com ells mateixs hi caen a ull davant tothom. Ítem, d'on has tu que
60 los regents la església sien inspirats per lo sanct Spirit ne que no puxen
errar? Cert no apar que la Scriptura ho pos enloch, e per consegüent
aquest dit no és de ninguna auctoritat, car diu sent Gerònim: *Quod de*

- Scripturis fundamentum non habet, eadem facilitate contempnitur, qua probatur*⁶, e vol dir que ço que algú diu que no-s pot provar per la sancta Scriptura axí-s pot meynspresar com cosa qui no ha negun fonament. Ítem, com se poria fer que sots influència spiritual del sanct Spirit e sots contínua presència de la sua gràcia se faessen tants de mals com vuy se fan en chrestianisme, e majorment per aquells que dius que-l governen, ço és per los majors ecclesiàstichs, qui són aytals com te veus per tot lo món e no-n cal alre dir? Guarda què te-n diu sent Bernat, *Ad Eugenium*⁷, e pren-te guarda qui són e no y cal pus dir, car gran legesa és qui u ha a posar en scrit.
- Per aquestes rahons apar que chrestianisme pot fallir, axí com prova la primera e segona rahó, e pot tot generalment errar, axí com prova la terça e la quarta.

[162]

CAPÍTOL CLXII

Qui respon a les dites rahons e arguments

- 5 A la primera d'aquestas rahons responch: quant dius que, no
contrastant que Déus regia la sinagoga, que ella és venguda a meyns,
dich-te que açò no és per defalliment del regiment divinal, ans és per
gran excel·lència de nostro Senyor, que aport les coses a aquella fi a què
les ha ordonades no contrastant la malícia dels hòmens. Ara, certa cosa
és que nostro Senyor Déu havia ordonat que la sinagoga tota fos figura
10 de les coses esdevenidores en temps de Jhesuchrist, axí com apar *prima*
*Corintiorum, decimo*¹. Vinent, donchs, Jhesuchrist e posat en execució
ço que la sinagoga figurava, rahó dictava que la sinagoga devia cessar.
D'açò, per stes, ja n'avem parlat dessus longament² en les solucions dels
argu[134v]ments fets damunt contra l'estament chrestià.
- 15 Al segon, quant vols provar que, no contrastant les promissions que
Jhesuchrist nos ha fetes, encara se poria fer que res d'açò que promès
ha no fos jamés, responch-te e dic que algunes coses ha promeses lo
Senyor sots condició, axí com ha promès gràcia e glòria a aquell qui fa
ço qui en si és, e aquesta promissió se pot empatxar si l'om no fahia ço
20 qui en si és, car és promissió condicionada e posada en patis. Altra
promissió és per manera de profecia pronunciant les coses
esdevenidores e los cassos e diversitats moltes qui són e seran en la
sancta església, axí com dix e jurà que aquesta generació no passaria
fins que les coses per Ell dites fossen complides, *Mathei xxiii*³, e axí
25 com dix que serien guerres entre regnes e terratrèmol e juý general e

duració de la sancta església e coses semblants⁴, qui no són posades ab
neguna condició. E aquestes aytals coses deu hom creure sens tot dubte
que seran de fet. Ne les promissions que Déus scrivi en la vella lig eren
totes semblants, ans n'i havia algunes posades ab condició, axí com la
30 promissió del regne a la casa de Daviu, axí com apar en lo *Psalm* de
CXXXI⁵, qui comença *Memento, Domine, David*; aquí has que nostro
Senyor promès lo regne e senyoria de Israel a la casa de Daviu emperò
ab aquesta condició: *Si custodierint filii tui testamentum meum*, ço és:
35 Si los teus fills servaven los manaments de Déu; mas no u faeren e per
tal la promissió no hac loch en ells. Altres promissions féu nostro
Senyor Déu absolutament e sens condició, axí com promès a Abraam e a
Daviu mateix que naxeria de lur linatge e u jurà e u promès axí com la
Scriptura ho diu en diversos lochs⁶. E açò axí havia a venir que no-n
calia negun dubtar, ans dubtar-hi fóra heretgia com fos article de lur fe.

40 Per aquestes coses apar solució a aquest argument, ço és que, com
Jhesuchrist Salvador haja absolutament a nós promès e denunciât que'l
stament chrestian durarà fins a la fi del món e aquesta denunciació no
sia sots condició neguna, creure devem fermament que axí serà de fet.

45 A la confirmació d'aquesta rahó segona, quant dius que Jhesuchrist
pregà per la fe de sent Pere que no defallís, dic-te que ver és; mas no dix
lo Senyor que u hagués obtengut del seu Pare, car certa cosa és que
nostro Senyor Déus lo Pare no exoi lo seu Fill de tot ço de què-l pregà,
axí com apar *Mathei xxv*⁷, quant lo pregà que la passió passàs, jatsia
que puxam creure segurament que nostro Senyor Déu lo Pare atorgàs al
50 seu Fill que la fe de sent Pere finalment no perís, axí com no-s féu, car
de present que hac peccat la terça vegada plorà amargosament, axí com
apar aquí mateix *et Marchi xiii*⁸; e axí mateix que ell morí patró de la fe
e gloriós màrtir. Pot-se encara entendre la paraula del Salvador a la
letra, ço és que la fe en què sent Pere creya e de la qual li era promès
55 per lo Senyor que ell ne seria cap, ço és la fe chrestiana, aquella jamés
no perís, car no-s féu, com en temps de la passió del Senyor, com tots
los apòstols e dexebls dubtassen, la sancta fe cathòlica romasés en la
gloriosa arca de gràcia, ço és madona sancta Maria. Pot-se encara
entendre la paraula del Senyor que la fe de sent Pere no falliria parlant
60 a ell en persona de la església, car null temps no fou ne serà que en la
sancta església chrestiana [135r] no haja algunes persones eletes en les
quals romendrà radcada e plantada la sancta fe chrestiana; e per
consegüent en aquesta vida null temps no fallirà.

65 Al terç argument apar que no fa contra lo prepòsit, car yo no dich
que sots lo regiment del Salvador no puxa perir algú e alguns, axí com
de fet perí Judes e Nicholau, aquells qui al·legues, mas diguí en la
conclusió quarta posada damunt⁹ que sots lo regiment de Jhesuchrist
tota la sancta religió chrestiana no podia caure en error. Ara, certa cosa
és que Judes ne Nicholau jamés no foren tota la església, e per
70 consegüent l'argument no és a prepòsit.

Al quart argument, quant dius que tots los regents la sancta mare
església e tota chrestientat poden caure en error, per solució d'aquesta
rahó nota algunes preposicions. La primera és aquesta: que quascun
regent la sancta mare església qui sia viandant en aquesta vida mortal
75 pot caure en error personal; apar aquesta preposició per tal car quascun
aytal de comun cors és hom peccador e per consegüent pot caure en
error de peccat mortal, qui és la pijor error qui puxa ésser; hon diu sent
Johan¹⁰ generalment parlant: *Si dixerimus quod peccatum non habemus,*
etc., ço és: Si diem neguns que no hajam peccats, nosaltres mateix
80 enganam, car no és veritat, com tots siam peccadors. D'aquesta
preposició se segueix manifestament que no y ha negú, ne papa ne
cardenals, qui no puxa fer de grans peccats e ayant pus greus e pus
perillosos com lo lur grau és pus alt. D'açò has longament en lo Decret,
en la quarentena distinció pertot; e en la denovena distinció, en lo
85 capítol *Anastacius*¹¹, pots veure com quascun papa no és sanct, ans n'i
ha de grans peccadors. Per què, per lo gran perill qui li va, deu tostemp
lo papa tembre subiranament més que tot altre lo juý de Déu, car com
diu: *Quanto gradus alcior, tanto cassus grauior*¹², ço és que ayant és lo
peccat pus greu com la persona és posada en major grau de honor. És
90 ver que quascú deu presumir que lo papa és sanct hom e bo, axí com
havem en lo Decret, en la quarantena distinció, en lo capítol *Non nos*¹³,
e dubtar que no sia bo és cosa criminosa si, donchs, hom no u sabia de
cert, axí com apar en lo Decret, *decima septima, questione quarta*, en lo
parraf *Qui autem*¹⁴.

95 La segona preposició sí és aquesta: que en les causes qui toquen la
fe chrestiana o bones custumes en general, les quals lo papa determena
sollempnament axí com fer deu, negú no y deu dubtar, ans deu
fermament creure en tot ço que ell preposa a creure a la generalitat de
la sancta religió chrestiana. Aquesta proposició apar en lo Decret,
100 *xxiii^a, questione prima*, en lo capítol *Hec est*, hon has que negú no deu
tembre de creure ço que lo papa determena e aprova; e per tal havem

- aquí mateix, en lo capítol *Rogamus*, que determinació de les grans coses pertany al papa axí com al cap de chrestianisme; e açò mateix apar aquí en lo capítol *Cum beatissimus*¹⁵. E, com argüeix demunt que tots los apòstols caygueren en error, donchs axí sí poden caure lo papa e tots aquells qui preposen a chrestiendat la sua credulitat, responch e dic-te que la semblança aquesta no val res; car, com los apòstols caygueren de la fe en temps de la mort del Fill de Déu, no caygueren axí com a rectors ne a pastors del món ne axí com [135v] aquells qui preposaven al món articles de la sancta fe cathòlica, car encara no havien rehebuda lavors la potestat ne la auctoritat ecclesiàstica, ans la reheberen après la resurrecció del Senyor, axí com apar *Iohannis xxi*¹⁶; per què apar que la error dels apòstols lavors era error personal e no error general.
- Per la qual cosa apar solució al prepòsit, car dic-te que, axí com los apòstols caygueren en errors personals e null temps no caygueren propositant los articles de la fe ne altres coses pertanyents a la fe ne a la crehença dels feels, axí lo papa e ls cardenals e tots los ecclesiàstichs poden caure en errors personals e en peccats qui toquen lurs persones en singular, mas en articles ne en credulitats que preposen a creure a la sancta religió chrestiana en general null temps no y poden caure, car aquí concorre virtut del sanct Spirit, qui per diverses vies e rahons conserva e ha a conservar veritat en chrestianisme ne lexaria a nós caure en aquelles errors aytals.

[163]

CAPÍTOL CLXIII

*Qui prova per vvies que lo sanct Sperit regeix axí chrestienat que
no la lexaria caure en general en neguna error*

- 5 Si-m demanes quines vies són aquestes per què podem provar que lo
sanct Spirit no lexaria caure lo papa en les decisions que fa e preposa a
la sancta fe chrestiana, responch-te que la primera via apar ésser
aquesta: ço és per virtut e per vigor de la sua promissió, la qual se conté
10 *Mathei xvi*¹, hon dix a sent Pere, axí com aquell qui tenia persona de
tots los succehidors, que les portes infernals, ço és que-l peccat ne la
malícia del diable, no hauria victòria de la fe chrestiana; *et Luce xxi*²
dix a sent Pere que Ell havia pregat que la fe chrestiana no fallís; *et*
*Mathei xvi*¹ diu que la fe chrestiana seria fundada axí ferm sobre Ell
15 que jamés no cauria; les quals coses totes serien falses si lo papa podia
errar en les coses que preposa a creure a la fe chrestiana. E, si dius que
papes hi ha haüts heretges qui volien preposar a la fe chrestiana grans
heretgies, axí com se diu de un qui fou apellat Leó³, dich-te que, posem
que axí fos, bastet a tu que, jatsia que ell ho volgués axí fer, per stes
20 Déus hi provehí tantost donant-li la mort e preposant al successor e a
son consell un gran doctor meravellós, sent Atanasi, qui per senyal e
miracle ensenyà al successor la veritat, que Leó, mort, volia corrompre.
Ne provar que lo papa en sa persona puxa hereticar no és provar que ell
puxa corrompre tota chrestienat, pus que lo Senyor e cap e duch
nostre principal, Jhesuchrist, nos ha promès que Ell nos en desliurarà.

25 La segona via per què apar aquesta matexa veritat sí és aquella que
toca lo Decret, *Nona, questione tercia: Aliorum*⁴, hon has que, si lo papa
ab la sua seu apostolical podia fallir e errar en aytals coses, seguir-s'ia
que nostro Senyor Déus no hauria dada a chrestiendat neguna via a
30 saber veritat de les altes coses divinals amagades a ella preposades; la
qual cosa apar falsa manifestament.

La terça via sí és car, com la religió chrestiana sia de major auctoritat
que la sinagoga, axí com dessús apar e dejús havem a dir pus lonch⁵, e
en la sinagoga fos ley divinal, axí com apar *Deuteronomii, decimo*
*septimo*⁶, que tothom [136r] hagués a creure en los fets de la fe
35 duptosos a la determinació del subiran sacerdot, donchs, com en la
religió chrestiana la pus alta persona qui y és sia lo papa, axí com
damunt havem dit, segueix-se que lo Fill de Déu haja preposat remey
semblant en la sua lig de gràcia e haja açò mateix comenat a son vicari
principal, lo qual és lo papa, axí com a aquell qui és sobre tots los altres
40 pus bastant a açò determenar, lo qual per gràcia special preserva de
error axí com ne preservava los sacerdots de la sinagoga en semblants
fets.

La quarta via sí és aquesta: car, si en la determinació papal e
apostolical podia caure error, lavors lo poble chrestià hauria ocasió de
45 dubtar ço que la sancta mare església determena e per consegüent de
meynsprear ço qui li és preposat de creure; per les quals coses se
seguirien rahonablement scismes e divisions en chrestianisme.

La quinta, que Déus no·ns hauria manat creure als subirans
sacerdots si a ells crehent podíem errar, com Déus no man a negú res
50 per què puxa caure en error. Com, donchs, Jhesuchrist nos haja manat,
*Mathei xxiii*⁷, que crehegam tot ço que ells nos manaran creure, hon
diu aquí: *Quaecumque dixerint vobis, facite*, donchs segueix-se que en
aytals coses Ell los preserva de error per special gràcia sua. Moltes
d'altres vies hi ha per les quals podem concloure vertaderament que
55 Jhesuchrist no lexaria caure en error los regents la sancta església en les
coses qui toquen la fe ne en la determenació d'aquelles. E de fet sabem
que, no contrastant que la sancta mare església sia stada tribulada per
infinits heretges e per mals prelats, emperò per null temps no fo que la
sancta església caygués en error ne fo que aquells a qui principalment
60 pertany preposar a la comunitat dels feels la credulitat nostra o coses
semblants errassen publicant falsia per veritat; ans tostemps per gràcia

del sanct Spirit la sancta església és stada per Déu preservada de tota ruga e màcula, axí com demunt és dit.

65 E, quant demanes en l'argument dessús fet⁸ què·ns mou a dir que la
sancta església no puxa errar e dius que no·ns hi pot moure lo regiment
de Jhesuchrist per tal com Judes perí sots aquell, apar que ja és solt a
aquesta instància, que no és solament aquesta rahó, mas aquelles
quatre o cinch vies tocades dessús tantost. E, quant après proves⁹ que·l
70 Sperit sanct no sia dat als regents la sancta església per los peccats
grans que són en ells, dich-te que als regents peccadors no és dada la
gràcia del sanct Spirit gratificant-los ne fahent-los a Déu plasents,
emperò per amor de la comunitat que Déus ama e vol bé ésser regida
dóna Déus als regents peccadors diverses dons del sanct Spirit, axí com
do de consell e do de enteniment; e aquests donà als romans e als
75 grechs en temps de lur senyoria general. Dóna-los axí mateix a vegades
per esquivar dampnatges de la comunitat don de prophesia, axí com
apar en Balaam¹⁰ e en Cayfàs¹¹, car quascun d'aquests hac don de
profecia e profetaren, segons que comunament se diu, no contrastant
que fossen peccadors.

80 E, quant demanes¹² encara d'on havem que lo sanct Sperit regesca
los regents la sancta mara església en aytals cassos, dich-te que del test
de la Bíblia e dels originals dels sancts doctors e de les determinacions
apostolicas, qui són les pus forts probacions e auc[136v]tèntiques qui
sien al món, axí com damunt és longament al·legat. E, com demanas
85 encara com se pot fer que sots regiment del sanct Spirit los
ecclesiàstichs sien tan mals, responch-te que, per tal quant són
peccadors e Déus per son regiment no·ls conferma en gràcia e ells per
lur franch arbitre volen decantar a mal, d'aquestes coses ve fundament
que los hòmens poden peccar e créxer en malícia e en peccat. E yo axí
90 mateix deman a tu què pot ésser que tostamps lo món fou tan mal no
contrastant que sia per Déu governat, e finalment hauràs a respondre
açò mateix que dit és. Basta a nostre prepòsit que, no contrastant que
molts ecclesiàstichs sien mals, emperò Déus no·ls lexa jamés caure en
ço que sollempnament preposen a creure a la comunitat dels fels.

95 Per totes aquestes coses apar solució a tots los quatre arguments fets
contra la quarta conclusió¹³.

[164]

CAPÍTOL CLXIII

*Com chrestiana religió tostemps deu en ses necessitats
principalment recórrer a Jhesuchrist*

- 5 La quinta conclusió principal qui·s segueix d'aquells mateixs
fonaments és aquesta: que tostemps chrestiana religió en general e en
singular e per tota manera deu principalment recórrer en totes ses
necessitats al seu cap, Jhesuchrist, axí com a remey subiranament
bastant sens lo qual tot altre remey és cars¹ e nul·le. E, que axí sia que a
10 Ell principalment dejam axí recórrer, apar·ho per moltes maneres. La
primera sí és car, com dit sia dessús e provat que Ell és cap principal e
duch e regidor special de tota chrestiendat, appar que de totes les
causes àrdues e no àrdues se pertangue a Ell, e per consegüent apar que
a Ell dejam principalment recórrer e demanar ajuda més que a tota altra
15 cosa que sots Ell sia. La segona manera sí és car vehem que axí u han
fet los passats qui l'han temut e conegut; e per tal legim, *secundo*
Paralipomenon xx^{o2}, axí: *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc*
solum est nobis residui, ut oculos nostros ad te dirigamus, e són paraules
que deyen los fills de Ysrael a nostro Senyor Déu e deyen axí: Quant
20 nós, Senyor, ignoram e no sabem què·ns façam, solament havem
aquesta via e refugi: que levem a tu los nostros ulls a demanar·te ajuda.
E axí u feyen los grans prínceps e la comunitat del poble de Ysrael, axí
com legim en diversos lochs en lo Testament vell, ço és que quant
havien a fer negun sollempne acte primerament demanaven consell de

25 nostro Senyor Déu, premetent algun sacrifici, e comunament los
responia lo Senyor tostamps.

La terça via sí és car sens special ajuda del nostre sagrat cap no
podem fer res de bé. Per tal diu Ell, *Iohannis xv*³, *Sine me nichil potestis*
facere, e vol dir que res no façam sens special recorrimet a Ell, car sens
30 Ell no podem res fer; e *Osee xiii*⁴ diu axí: *Tantummodo in me auxilium*
tuum, ço és que solament d'Ell ha a venir la tua ajuda en totes les
nostres obres. La quarta via e manera sí és car qui⁵ desempara la ajuda
d'aquest gloriós cap no són abtes a res de bé a fer, car diu sent Paul,
[137r] *secunda Corintiorum iii*⁶, *Non quod sufficientes simus aliquid*
35 *cogitare a nobis, quasi ex nobis; set nostra suficiencia ex Deo est*, e vol dir
que nós quant res fem no devem pensar que siam per nós mateixs aptes
a entendre ço que fem, mas la nostra suficiència a entendre e a obrar ço
que fer volem tot ve de Déu. E per tal *Iob xii*⁸ has com Déus aporta los
grans consellers e jutges e hòmens savis en la saviesa humanal a mala fi
40 e·ls engana en lur mala saviesa e fa que vinga lo contrari d'açò que
volen. E per tal maleheix aytals, *Ysahie, xxx*⁹ *capitulo*, hon diu: *Vee filii*
desertores: O maleyts siats, vosaltres qui fets consell e no me n'havets
demanat; per tal yo faré que ço que havets pensat no vindrà axí, ans
vindrà tot lo contrari a gran confusió vostra.

45 La quinta via sí és que lo Senyor mateix nos ha ascientats e
amonestats confiantment tostamps a demanar la sua ajuda e a pregar-lo
ferventment dient, *Luce xi*¹⁰ *et Iohannis xvi*¹⁰, que confiantment
demanem a Ell ço qui mester nos sia e que segurament ho demanem al
seu Pare en nom seu sens neguna pahor. La sisena via sí és per les
50 dignitats sues algunes qui en special guarden les nostres necessitats,
entre les quals és la una que Ell és lo nostro advocat e migancer posat
entre nós e lo seu Pare, segons que diu sent Johan, *prima Iohannis*,
*secundo, et Ad Romanos, octauo, et Ad Ebreos, septimo et nono*¹¹, e
encara nostre salvador e redemptor, axí com diu l'apòstol sent Paul en
55 diversos lochs¹², per los quals oficis cové que a Ell hajam recors
tostamps en nostres necessitats; e a aquest recors nos amonesten en
special sent Gerònim, sent Bernat, sent Augustí en diversos tractats
lurs, les paraules dels quals serien fort longues; basta summàriament
tenir en lo cor la paraula de Daviu qui·ns diu en lo *Psalm* de *LXXXIII*¹³ axí:
60 *Respice in faciem christi tui*, ço és: Tostamps en tes necessitats attén a
la faç, ço és a la dolçor e pietat, del teu christ e salvador Jhesuchrist.

E aquesta cosa volch a nós dar a entendre la sancta mare església, qui ha ordonat que les eleccions ecclesiàstiques, qui són actes fort notables en la religió chrestiana, que aquelles no-s façen per sorts, axí com apar en lo quint libre de les Decretals, en lo títol *De sortilegis*, en lo capítol *Ecclesia uestra*¹⁴. Rahó és car vol la sancta mare església que en aytals actes axí spirituals de tots punts aquells qui·ls fan se comanen a Déu e al seu Fill gloriós e a la gràcia del sanct Spirit, lo qual specialment invocat, procehesquen a aytals obres a fer. E axí legim que u han fet los sancts passats, e encara més que legim: que antigament, quant lo poble chrestia volia bisbe, sens elecció recorrien ab fiança a Jhesuchrist, e lo Senyor los hohia enomenant-los aquell qui·ls era necessari per bon regiment lur e de les lurs ànimes, axí com havem expressament de mossenyor sent Gregori, papa de Roma, e de mossenyor sent Ambròs, archabisbe de Milà, e de monsenyor sent Nicholau, bisbe de Mirrea¹⁵, qui foren persones fort assenyalades e de gran sanctedat. La qual manera de procehir tench Moysès, axí com legim *Numeri, decimo sexto*¹⁶, hon deus saber que, com alguns se levassen contra ell e son frare Aaron, qui era subiran bisbe, volents infirmar lur stament moguts per sperit [137v] d'enveja, tantost, com per ordinació de Moysès venguessen tots ensemps devant lo tabernacle de nostro Senyor ab lurs encensés axí com era custuma e demanassen a Déu la veritat, aytantost foch se levà dels encencers qui cremà tots aquells qui contradeyen a Moysès e a son frare.

La setena via sí és per lo gran vituperi que hom fa al nostre cap, Jhesuchrist, lexant la sua ajuda e meynspresant-la, car lavors ensenya hom que hom no ha fiança en Ell, los quals merexen ésser deseparats per lur gran dolentia. D'aquests havem, *Ecclesiastici, secundo*¹⁷: *Ve dissolutis corde, quoniam non credunt Deo, et ideo non protegentur ab eo!* E vol dir axí: Maleyts són aquells qui no han lo cor ab fiança ferma en lo Senyor, car per la lur incredulitat e necligència no seran defesos ne regits per la guarda de Déu; e, si per necligència aquests merexen aquesta maledicció, quant més la merexen aquells qui recorren a malificis del demoni e a-quell qui és lo major enemich que nostro Senyor Déu ha en lo món! Cert, aquests cometen crim de lesa magestat, qui merexen mort sens neguna misericòrdia; en figura dels quals dix nostro Senyor Déu per Helias¹⁸ al quinquagenari¹⁹ del rey Ochosias, qui recorria a Balzabub, déu de Acharon, lexant nostro Senyor Déu de Ysrael, que morria de aquella malaltia; e axí fou de fet. A aquests dirà lo

- 100 Senyor en la mort la paraula qui és *Deuteronomii xxxiv*²⁰: *Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? Surgant, et opitulentur uobis, et in necessitate uos protegant*, ço és: Digats are, e a hon són los déus en què havíets fiança? Venguen e ajuden-vos are, si poden, en vostres necessitats. Quaix que diga que no·ls poden ajudar ne valer en res, mas
- 105 enganen los hòmens ab falses promissions per què·ls puxen a peccat inclinar. Per què conclou lo Senyor aquí mateix²¹ lo nostre prepòsit: *Videte quod ego sum solus, et non sit alius Deus preter me. Ego occidam, et ego uiuere faciam; peruciam, et ego sanabo, et non est qui de manu mea possit eruere*, e vol dir per donar final consell a tots los feels axí:
- 110 Attenets, donchs, tots que yo són Déu vostre tot sol e vostre cap e patró, e no n'i ha altre sinó yo; sapiats que yo són aquell qui alciu e do vida, qui percut les gents e les san quant me plau, qui les prenc e negú no les pot desliurar ne declinar de les mies mans; a mi, donchs, tot sol recorrets principalment e en mi sia la vostra sperança, car, si a mi
- 115 recorrets axí com a bons fills, yo us ajudaré axí com a car e sobresamable pare, qui no fall al bon fill posat en gran necessitat.

[165]

CAPÍTOL CLXV

*Com alguns malvats fan lo contrari, per què lus ne pren mal
finalment*

- 5 Mas sàpies que y ha alguns fills del demoni qui axí són ignorants la bonesa e la pietat del noble cap nostre, Jhesuchrist, e la sua excel·lència e axí han poca fiança en Ell e en la sua virtut que abans recorrieren en temps de sa necessitat a la astúcia humanal o a la ajuda carnal o
- 10 qualque altra cosa temporal que no a la sua clemència. Veges aquests com ensenyen que han poch ab Déu e que no han de chrestianisme sinó lo nom e com merexen que Déus los desempar e com se troben finalment enganats e han a [138r] dir per força la paraula de Ysahies *xxviii*¹: *Posuimus mendacium spem nostram et mendacio protecti sumus*,
- 15 e vol dir que diran aquests aytals finalment quant se trobaran enganats en lurs falses sperances: O, mesquins, nós posam nostra sperança sobre ço qui tot era va e plen de monçonèga, per què monçonèga nos ha defesos axí com ha acostumat, ço és defallir a l'hom en temps de necessitat.
- 20 Ans te diré pitgor: que n'i ha alguns axí reprovats que dien que recórrer a Déu és temptar Déu e que qui recorre a Déu lo plet ha perdut. O, paraules infeels! O, paraules endiablaes e plenes de verí ydolàtrich! O, paraules de blasfèmia contra lo creador, per les quals seria digne cosa que s'obris la terra e l'infern te rehebés! O, sobrestotes lengües de drachs e de vibres pijors, e com no havets pahor de axí a
- 25 parlar del vostre creador, del vostre jutge, del Senyor de tota creatura? E

com no us va lo cor que anch Datan e Abiron² no digueren tan agres ne tan forts paraules contra lo Senyor e, emperò, per tant quant parlaven contra lo servent de Déu Moysès, la terra se obrí sots los lurs peus e ab mullers e ab infants e ab bèsties e ab robes e ab quant havien devallaren
30 en l'abís de la terra axí com a dampnats a mort eternal? O, quina venjança farà lo Senyor de tu, qui aytals coses dius contra la sua reverència, que aytal sentència haja dada contra los murmurants contra los seus servents? Cert, creu que fort gran e pitgor sens neguna extimació, jatsia que en aquesta vida no aparega. Donchs tu, malvat qui
35 açò has fet, tanca-t en la tua cambra e posa la boca en la terra, percut-te lo pits, encline-t en terra al Senyor plorant³, e crit e gemech lo teu cor davant la sua reverència e pregue-l que-t vulla remetre tan gran crim com és aquest; car, si t'i humilies vertaderament e li satisfaç sencerament, Ell te rehebrà a misericòrdia, car font és de pietat e abís
40 de misericòrdia a aquells qui sens ficció recorren a la sua dolçor.

[166]

CAPÍTOL CLXVI

*Com Acaç, rey de Ysrael, per aquest peccat, quant no recorrech a
Déu, pres mal finalment*

5 No vulles ressemblar a aquell mesquí de Acaç, rey de Ysrael, qui
vençut per devoció indiscreta e per bestial zel dix a nostro Senyor, qui li
deya que demanàs senyal sobre ço que Ell li denunciava, e ell respòs
mal a sos ops que per tot lo món no demaneria senyal, car si-n
demanava temptaria Déu e faria gran peccat¹. Ara veges aquest hom
10 com era bestial e havia devoció orada, car nostro Senyor Déu li deya que
demanàs senyal e ell responia que no-n demanaria per tal que no ofenes
Déu temptant-lo per aquesta via. Axí és dels mals chrestians qui posen
sa fe en altre fora Jhesuchrist e desemparen la sua ajuda; car lo beneyt
Pare los ha dit, axí com dessús és al·legat², que recórreguen^{2bis} a Ell en
15 temps de lur necessitat ab tota fiança e ells dien que no deu hom
recórrer a Déu, car si u fahien temptarien Déu.

O, miserables hòmens, e tan dolents e tan encegats sòts? E com vos
metets axí entorn e volets de tots puncts fugir a Déu, qui us³ va
tostemps cercant, e recorrets a la mort que us do vida e a pura misèria
20 que us faça richs hòmens e a defalliment de tota virtut que us ajud, e
lexats la vida e les veres riqueses e la pura força, poder e virtut?
Guar[138v]dats-vos de la sua ira e d'açò que damunt vos ha manachat e
attenets al consell de sent Paul, *Ad Ebreos, decimo*⁴: *Nolite amittere
confidenciam uestram, que magnam habet remuneracionem*, ço és que
25 no vullats perdre la vostra confiança chrestiana, qui us ensenya

30 principalment recórrer a Jhesuchrist, per tal que no perdats lo gran guardó que per aquesta fiança sperats a haver en aquesta vida, en obtenir ço que volets e demanats justament, e en l'altre, en què sperats a haver gran honor davant lo Senyor, qui per la honor que li havets dada confiant-vos de tots punts en Ell vos darà e us farà honor davant tota la cort de glòria confessant que vosaltres li sóts stats leals, feels⁵ e devots servidors.

[167]

CAPÍTOL CLXVII

*Qui conclou, quant a la exposició de la segona part de la dita
diffinició de chrestianisme, que Jhesuchrist és sobre tots altres qui
han dades leys*

5

Fahent, donchs, fi a la exposició d'aquesta segona part de la
diffinició dada demunt de la sancta religió chrestiana¹, apar en partida
qui és stat lo nostre cap, Jhesuchrist, e aparrà pus longament migençant
la sua gràcia en lo *Novèn libre*, quant parlarem longament de la sua
reverent vida. Apar encara ací com tota chrestiendat ha gran glòria e
gran honor en lo seu e del seu e per lo seu cap, Jhesuchrist, eternal Déu
e inmutable en qui jamés no fou ne aparech obra reprehensible ne
peccat, com fos e sia inmutable e plena font de tota rectitut e de justícia
natural drete e infinita. Per què per açò en special apar veritat ço que
havia profetat *Iob xxxv^o*² dient: *Nullus similis illi in legislatoribus*, e vol
dir que entre tots quants anch donaren leys al món no n'i ha hagut
semblant negú a Jhesuchrist en tot quant se pot dir de bé d'Ell e dels
altres.

10

15

20

25

Per què apar que no cal gloriejar per excés neguna altra secta ne
nació fora la chrestiana en sos caps o en aquells qui primerament les
fundaren o los donaren lurs leys e maneres de viure; ne per consegüent
cal molt excessivament gloriejar los juheus en Moysès, qui·ls donà les
leys e fou lo primer legiste, segons que diu Ysidorus, *quinto libro
Ethimologiarum*³, car, jatsia fos sanct hom, mas no pas aytal com lo
Sanct dels sancts, Jhesuchrist; ne cal aytampoch gloriejar molt los

grechs en lo rey Foroneu, qui primer lus donà leys e juýs; ne·ls egipcians, en Mercuri Trimagist⁴, per aquesta matexa rahó; ne aquells de Attenes, en lo gran savi Salon; ne aquells de Lacedonia, en Ligurch; ne los romans, en Numma Pompili; los quals donaren les leys a les demunt dites nacions, axí com diu Ysidorus en aquell mateix libre⁵. Ne axí mateix cal alegrar molt los serrahins en Mafumet, lur pare, car tots aquests foren peccadors.

Mas poden-se gloriejar los feels e tota la sancta religió chrestiana en lo seu cap, Jhesuchrist, qui anch peccat no poch fer, com sia ver Déu en la sua natural essència e sia segona persona en la sancta Trinitat, principi fontal ab lo seu Pare e encara equal de la persona del sanct Sperit, ymage equal al seu eternal principi, qui és totpoderós, creador de tot lo món, font de saviesa e patró de les eternal leys, governador general, pura justícia e bonesa e plenitud de virtut, [139r] sperança dels elets, jutge general de tota creatura, fi e terme de tota natura⁶ e benevuyrança dels sancts, corona e glòria nostra, per lo qual l'estament chrestia és instituhit e ordonat, axí com demunt havem dit e provat⁷. Per què apar per la sua gràcia declarada tota la part segona de la diffinició de la sancta religió chrestiana, qui era que ella era stada instituïda e ordonada per lo nostro patró e pare general de tota creatura, Jhesuchrist.

[168]

CAPÍTOL CLXVIII

*Qui comença a declarar la terça part de la dita difinició de
chrestianisme, e declara primerament com aquest stament endreça
tota gent*

5

Declarada la segona part de la difinició dada demunt de la
chrestiana religió, la qual part era que·l stament chrestia és instituhit e
ordonat per lo Fill de Déu, resta are a declarar la terça part, qui és que
aquesta institució fou feta per menar tota gent d'aquesta vida present a
vera benevuyrança. Sobre aquesta terça part d'aquesta difinició havem a
veure tres consideracions sobre tres punts que posa.

10

E primerament considerem lo primer punt en ço que diu per menar
tota gent. E sobre aquest pas deus notar que·l stament chrestia mena la
gent d'aquesta vida, no més una que altra quant és de si, mas
generalment mena e endressa tota gent qui·l vulla hoir e seguir a vera
benevuyrança; axí que no fa diferència entre hom gran o poch, d'aytal
nació o d'aytal, vell o jove, leig o bell, clergue o lech, franch o servent,
car generalment apella a glòria totom qui venir vulla. E açò diu sent
Paul *Ad Coloscenses*, *tercio*¹, hon diu que envers Déu no y ha excepció
més de mascle que de fembra ne de gentil més que de juheu ne de
circumcís més que de no circumcís ne de barberesch més que de la
terra pròpria ne de servent més que de franch; rahó és car pertot se sten
largament la misericòrdia e gràcia de Jhesuchrist. E diu en altre loch
que no ha distinció envers Déu de juheu a grech o a leti²; mas tot hom

15

20

25 qui més ama e mils serveix Jhesuchrist aquell és per Ell més amat
segons lig comuna.

E encara Jhesuchrist, segons les Scriptures, dóna en glòria als sanets
segons los mèrits de cascú, segons que apar en lo derrer libre, en la
matèria del guardó dels benevuyrats. E açò volch dir sent Pere, segons
30 que havem en los *Actes dels apòstols*, en lo deèn capítol³, quant dix axí:
Lo meu Senyor m'à ensenyat no dir ne creure que hom del món deja
ésser tengut per abhominable en si; e avall en aquest mateix capítol⁴ diu
axí: En veritat yo he trobat que nostro Senyor Déu no és parcial amador
ne acceptador de persones, axí que més am unes gentes que altres sens
35 altre esguart; ans és axí que en tota gent e poble Ell ama aquell qui-l
tem e viu justament e bona, e, segons que la persona quisqui sia lo ama
e-l tem més, Ell la ama e la prea més. E açò expressament donà a
entendre lo Salvador quant se-n pujà al cel, car lavors, segons que
havem *Marchi, ultimo*⁵, dix axí als sanets apòstols: Anats per tot lo món
40 e preycats l'Euvangeli a tota creatura; car sapiats que aquell qui serà
batejat e haurà drete crehença serà fet saul d'on que sia e quisque sia.

Vet, donchs, com mana apellar a salut en general a tothom, segons
que açò mateix expon sent Gregori en la *Omèlia de Assenció*⁶; de la qual
[139v] cosa pots veure la gran dignitat de natura humana, que tothom
45 sia apellat per nostro Senyor a haver glòria, la qual cosa nos és atorgada
per la gran bonesa de nostro Senyor Déu, qui ab molt menor cosa nos
poria satisfer lo poch bé que fem si-s volia. E d'altra part nos és feta
aquesta gràcia per abtesa natural que Déus nos ha dada a tots quants
som a haver benevuyrança, en quant nos ha cresats⁷ a la sua semblança,
50 segons que diu sent Agustí en lo libre seu *De la sancta Trinitat*⁸. Per tal
nos amonesta sent Leó papa⁹, en un sermó que fa, de considerar
tostemps la gran dignitat que Déus nos ha dada en quant tots nos ha
volguts apellar a la sua glòria. E per açò conclou que fort se deu l'hom
guardar de entecar¹⁰ la sua ànima, pus Déus la ha creada a la sua
55 semblança e per açò la ha apellada a haver ab si tostemps benevuyrança.

D'aquesta dignitat trau sent Jerònim, en la omèlia dels àngels¹¹, una
bona doctrina, qui és aytal: que negú no deu meynspresar l'altre ne fer-
se-n escarn, car deu quascú pensar que quisque l'altre sia que Déus li
ha dada custòdia angelical e l'ha apellat a venir a la sua glòria, qui són
60 dignitats fort altes, per les quals quascú és digne de gran honor, pus que
Déus lo-n vol axí honrar, si donchs no se-n ret indigne per sa mala vida e
peccadora.

[169]

CAPÍTOL CLXIX

*Qui argüeix contra lo precedent capítol e prova que chrestiana
religió no sia bastant a menar tota gent a vera benevuyrança*

- 5 Heretges, per sters, alguns impugnen aquest punct dient que la
chrestiana religió no pot ésser abta via ne bastant de menar tota gent a
vera benevuyrança; la qual error proven per les següents rahons.
- 10 Primerament, car aquell qui fentament rehep babtisme jamés no pot
venir a vera benevuyrança. Rahó d'aquesta cosa sí és, segons que ells
dien, car segons les regles theologicals tota obra feta per l'hom qui és en
peccat mortal és axí morta davant Déu que null temps no pot ésser viva;
si, donchs, la obra del babtisme és axí morta en aquest que d'aquí avant
no y pot haver neguna eficàcia per la dita rahó, segueix-se que quant
aquest muyra ell morrà axí com aquell qui scientment mor sens
15 babtisme e va a perdició, pus que babtisme no pot haver eficàcia en ell.
Ací responen los sancts que lo batejat fentament pot venir a
benevuyrança si après lo fent¹ babtisme ell lexa anar la ficció e la mala
intenció ab què rehebé lo babtisme. E, quant dius que tota obra feta en
peccat mortal és morta davant Déu, dich-te que açò és ver de tota obra
20 qui sia obra d'om; ara, lo sacrament del babtisme no és obra d'om, mas
és obra e sacrament de nostro Senyor Déu, qui no pert sa virtut en
aquell qui fentament lo rehep si, après que l'ha rehebut o tantost o
quant se vol puy, ell se penet de la ficció que ha haüda.
- 25 La segona rahó és aquesta: car diu Jhesuchrist, *Mathei, duodecimo*²,
que a aquell qui peccarà contra lo sanct Sperit no li serà remès en

aquest segle ne en l'altre; donchs, com molts pequen tot jorn contra lo sanct Sperit, segueix-se que l'estament chrestia no pot aquells aytals menar a glòria. Dich-te, responent ací, que, jatsia que tot peccat contra [140r] lo sanct Sperit sia fort terrible e leig, segons que apar en lo *Terç libre*, hon havem a parlar dels peccats aquests, emperò quant l'om qui l'ha fet n'és vertaderament contrit nostro Senyor lo lexa³ liberalment. E, quant dius que Jhesuchrist diu que aytal peccat no-s relexa jamés, entén-ho a dir axí: que aytal peccat és tant maliciós e a Déu tant desplasent que ell mereix per sa malícia que jamés no sia relexat sinó ab gran dificultat e ab gran esmena del peccador.

La terça rahó és aquesta: diu sent Paul *Ad Ebreos*, *sexto*⁴, que impossible cosa és que aquells que Déus ha una vegada il·luminats e ls ha dat a sentir les coses celestials e puy tornen a peccat, que aytals jamés puxen ésser renovellats per penitència ne per consegüent tornar en gràcia de Déu, per lo gran meynspreu que fan a nostro Senyor Déu; donchs aquests aytals no ls pot menar chrestiana religió a vera benevuyrança axí com deya la terça part de la difinició de chrestianisme. A aquesta rahó dic que, jatsia que aquells qui d'aytal stament caen meresquen grans penes, car són a Déu fort abhominables, segons que ensenya Jeremies en lo segon capítol e sent Johan, *Apochalipsis*, *tercio*⁵, e sia ben ver que aytals null temps no puxen tornar a aquella dignitat primera quant a açò que null temps no-s pot fer d'aquí avant que ells no hagen ja axí ofès Déu, emperò la culpa passada perdona lo Senyor largament quant veu que lo peccador és contrit senceraement, axí com deu ésser; car no ha al món peccat, per gran que sia, que nostro Senyor no l lexe liberalment a aquell que Ell veu purament contrit e penident, dient Ell per Daviu⁶: *Cor contritum et humiliatum Deus non despicias*, ço és que Déus null temps no meynspresa cor de peccador que sia ben contrit e humiliat, car més sens comparació és la sua misericòrdia, qui és infinita, que no és la nostra culpa.

Altres rahons hi ajusten provants que de fet totom no-s salva e per consegüent aquesta doctrina chrestiana no mena tota gent a salvació axí com dessús se deya; mas, per tal quant al *Quint libre* se ha a tractar aquesta matèria longament, per tal la leix de present. Apar, donchs, que, no contrastant aquestes rahons, l'estament chrestia pot amenar tota gent a vera benevuyrança, axí com deya lo primer punct⁷ d'aquesta terça part de la difinició del stament chrestia.

[170]

CAPÍTOL CLXX

Com l'estament chrestia ha eficaia solament en la vida present

5 Considera après lo segon punt¹ de la dita part terça d'aquesta
difinició, e és d'aquesta vida present, la qual cosa diu per tal car la vida
chrestiana no pot negú endressar que vinga a glòria sinó aquells qui són
en aquesta vida present; car los altres, ço és aquells qui són en paradís,
ja són en lo terme e no han mester que altre los endreç d'aquí avant; ne
aquells qui són en infern axí mateix, car són ja en lur terme final; axí
10 que a-quests ne a-quells d'aquí avant no·ls és profitosa via neguna, com
ja sien a la fi lur principal; e semblantment a aquells qui són en
purgatori no·ls fa mester altra via directiva, car ja és determenat d'ells
que són salvats. E, com no y haja altre stament [140v] sinó paradís e
infern e purgatori e aquesta vida present, e la sancta religió chrestiana
15 sia ordonada als hòmens a endreçar e il·luminar e no·ls puxa endressar
quant són en paradís ne en infern ne en purgatori, axí com dit és,
donchs segueix-se que ella sia ordonada a endreçar los hòmens
d'aquesta vida present.

20 E, per tal quant mentre vivim tostemps anam al terme final passant
per aquesta vida axí com per un camí anant de infantesa en vellesa
contínuament, per tal aquesta vida és apellada via e camí, e·ls hòmens
qui en aquesta vida viuen són apellats viendants per los sancts
theòlechs, com toca sent Gregori en la omelia de l'euvangeli qui·s lig en
les matines en la sollempnitat de les vèrgens². D'aquesta consideració
25 hix aytal doctrina: ço és que, com los hòmens del món hajen temps

solament a-questa vida present per ajustar queucom de què hagen bon
 stament tostemps en lo regne de Déu, segueix-se que per tostemps
 deurien star ocupats e enteses en obres meritòries e a Déu plasents.
 Per què a-çò nos amonesta l'apòstol, *secunda Corintiorum, sexto*³, dient
 30 axí: *Ortamur ne in uacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Ecce nunc*
tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, e vol aytant dir: Yo us
 amonest que vosaltres no vullats rehebre tan gran gràcia de Déu
 debades ne en va com és lo do de la vida present, car aquest temps és
 aquell que devem haver fort car, com sia fort poch e deputat a guanyar
 35 grans coses; e breument: Aquest és lo die e temps a nós dat a salvar les
 nostres ànimes.

O, Déu, e qui pot pensar què farien aquells mesquins qui són en
 infern si podien impetrar sol un die o sol una hora d'aquest temps
 present que nós havem en aquest món per tal que poguessen salvar les
 40 lurs ànimes? És ver que nós lo lexiem perdre e no-l presam res per nostra
 gran follia. Com, emperò, tot aquell temps sia perdut a nós en lo qual
 res no merexem ne guanyam, segons que diu sent Agustí en lo libre *De*
*orando Deo*⁴, per tal, donchs, que tostemps viscam ocupats en fer coses
 qui plàcien a Déu ne Ell no·ns puxa reptar de peresa a la mort ne
 45 vingam davant lo seu juý buyts de tots béns, vage·t lo cor que ést per
 nostro Senyor apellat al stament chrestià, lo qual stament és instituït a
 menar totes les gentes d'aquesta vida present a glòria, axí com diu la
 terça part de la diffinició de la chrestiana religió.

[171]

CAPÍTOL CLXXI

Com l'estament chrestia mena a vera benevuyrança

5 Del terç punt hix axí mateix altra consideració, e és lo terç punt
quant diu que l'estament chrestia és instituhit a menar tota gent
d'aquesta vida present a vera benevuyrança¹. E açò posa clarament
monsènyer sent Johan Euvangeliste en la fi de son libre, en lo vintèn
capítol², hon diu axí: *Hec scripta sunt ut credatis, quoniam Ihesus est*
10 *Fillius Dei; et ut credentes, uitam habeatis in nomine eius*, e vol aytant
dir: ço és que la sancta doctrina euvangèlica, en la qual tota seu la
sancta religió chrestiana, per ço és stada instituhida e escrita: per tal que
cre[141r]heguats que Jhesuchrist és Fill de Déu e que en aquesta
crehença hajats vida perdurabla.

15 O, gran és la dignitat de la sancta religió chrestiana, qui los seus fills
aporta a aytal terme hon tostemp sien ab Déu ajustats, ab Déu
benevuyrats e de tots mals lunyats e transformats e posats en stament
qui passa tot coratge e enteniment de creatura! O, Déu, e en quant goig
e solaç deu viure l'om chrestia en aquesta vida present quant se pensa
que Déus l'à apellat a stament qui-l mena dret a perpetual vida sens
20 mort per haver ab Déu corona e regne e eternal glòria!

[172]

CAPÍTOL CLXXII

*Que altre stament en esta vida no pot menar negú a vera
benevuyrança*

- 5 E ací nota que aquest privilegi ha Déu atorgat a la sancta religió
chrestiana: que, no solament ella men los hòmens d'aquesta vida
present a glòria midgençant la gràcia de Déu, ans encara és axí açò
atorgat a ella: que neguna altra secta ne ley de viure és bastant a menar
10 los hòmens d'aquesta vida present a glòria sinó solament aquesta, ne
fora aquesta no és atorgada per nostro Senyor a negú la sua glòria. E
que aquesta tota sola haja los hòmens d'aquesta vida present axí a
governar apar-ho per auctoritat del Senyor, qui quant se-n pujà dix als
sancts apòstols, axí com legim *Marchi, ultimo*¹: Anats per tot lo món
15 preÿcant l'Euvangeli a tota creatura, batejant les gentes en nom del Pare
e del Fill e del sanct Sperit; e sapiats que aquell qui serà batejat e
creurà aquell serà saul e qui no creurà serà condempnat. Vet en
aquestes paraules com instituhí la ley chrestiana, qui sola preÿca
baptisme en remissió de peccats, la qual salva les gentes segons lo dit del
20 Senyor, e qui en aquesta no creu no pot haver salvació, segons que Ell
diu aquí mateix. E per tal diu sent Paul *Ad Ephesios, quarto*²: *Vnus
Dominus, una fides, unum baptisma*, e vol dir que, axí com és
vertaderament un Senyor subirà, ço és nostro Senyor Déu, axí és una fe
vertadera e un baptisme, ço és aquell qui preÿca aquella vera fe.
25 Ítem, certa cosa és que lo Salvador és stat solament un, ço és
Jhesuchrist, e la sua ley és stada una, ço és la chrestiana, que Ell ha

ordonada per salvar los hòmens; donchs aquella devem tenir axí com a remey segur e no altra. E per tal dehia lo Salvador, *Iohannis, decimo*³: Sapiats que yo són porta del corral de les ovelles, ço és de paradís, qui és casa dels elets; si per mi vol negú entrar, ell trobarà novelles e
30 sobredolçes pastures e los vers peximents, ço és que aquell qui a ma doctrina creurà ell finalment haurà glòria e, si negú per altra porta entra, aquell és ladre, ço és que, si negú creu a altra doctrina sinó a la mia, aquell no va dret a salvació, ans la vol haver com a ladre qui, com
35 vol pendre e robar ço qui no és seu, entra en la casa per altra via no deguda e no entra per la porta. Vet com diu clarament lo Senyor que seguir vida chrestiana porta hom a glòria, la qual cosa no pot fer ninguna altra secta.

Ítem, tot açò diu e sona aquell article de la fe qui diu *Credo in unam sanctam ecclesiam catholicam*, ço és que creure deu tot chrestià que la
40 sancta església cathòlica és solament una e no moltes. Ítem, si altra ley o secta fos qui endreçàs [141v] los hòmens a salut, més apareguera que fos la ley dels juheus per nostro Senyor Déu dada que altra. Com, donchs, aquella sia cassada depuys que lo Salvador morí e dix en la creu *Consumatum est*⁴, ço és: Tota ley és ara acabada en ço que figurava, axí
45 com davall⁵ havem a dir pus lonch, donchs segueix-se que no n'i ha altre en què negú haja salvació sinó solament en aquesta. Ítem, aquesta unitat de fe se prova pus longament dejús en aquest mateix libre, en lo capítol CXIX⁶; per què bast ço qui dit és d'aquesta matèria quant a aquest loch.

50 Per què deya sent Agustí en lo segon libre *De doctrina chrestiana*⁷ que la sancta Scriptura chrestiana deu axí ésser regla de viure a quascú que ço que ella dampna tinga per dampnat e ço que aprova sia aprovat. Car, si en altre loch trobes res qui sia falç, ací ho trobaràs impugnatiu e, si és res de bo, ací ho trobaràs largament aprovat. E per tal dix sent Paul
55 *Ad Ebreos, undecimo*⁸, que impossible cosa és plaure a Déu sens aquesta sancta fe chrestiana. Rahó és car sola aquesta, axí com a mestre de veritat, ensenya los hòmens d'aquesta vida present anar a vera benevuyrança. No són, donchs, aytals les altres sectes, qui lurs servidors enganen e enceguen e porten a mort eternal e ls ensenyen a fugir a vera benevuyrança. O, quanta rahó han de plorar aquells qui aquest sanct
60 stament ignoren ne saben la sua virtut ne que ell sia camí e via de glòria!

[173]

CAPÍTOL CLXXIII

Com s'an què dolre per açò que dit és totes les altres sectes

5 Ben, donchs, deuen plorar los epicuris, qui neguen ésser altra vida
sinó la present, e gemegaran amargosament e sens fruyt empertostemps
aprés sa mort, quant sabran que chrestianisme era via dreta de vida
eternal e de vera benevuyrança e ells açò anch no veheren ne saberen,
ans han posat que axí moren los hòmens com les bèsties, axí que après
10 la mort d'aquí avant ne cors ne sperit vivén lur no roman; la qual error
serà destruïda en lo *Libre tretzè*, hon havem a provar que és altre
stament meyns de¹ aquest qui s'apella benevuyrança; per què ací no-n
cal pus parlar. O, quant hauran què plorar e què dolre los mesquins de
heretges, los quals Déus havia aportats a aquesta vera e viva luu e en
aquesta sancta religió, qui axí la han lexada e vituperada e impugnada
15 segons tot lur poder!

Axí mateix apar que no cal molt alegrar ne gloriejar los serrahins
ne·ls fills de Agar² en lur mala secta, qui posa que en quascuna principal
lig, ço és chrestiana, juÿga e serracènica, pot hom aconseguir
benevuyrança. E meyns han rahó de alegria aquells qui pus largament
20 han parlat dient que en seqüela³ e observança de quascun stament e ley
del món poden los hòmens aconseguir benevuyrança, car aquesta és
pijor error que la primera en quant comprèn més que la primera.

[174]

CAPÍTOL CLXXIII

*Qui prova çò qui dit és demunt, ço és que les altres sectes no menen
l'om a glòria*

- 5 [142r] Contra aquesta opinió derrera e tan errònea aduen los sancts
clares rahons moltes, de les quals ne tocaré ací algunes. La primera sí és
car, si en quascuna secta se salven los hòmens, segueix-se que axí és
profitosa error a aquell qui erra com veritat a aquell qui la mantén; la
qual cosa destruu tota doctrina e tota ley e tota bona custuma e tot bon
10 consell, axí com apar clarament a aquell qui a açò vol considerar.
- La segona rahó és aquesta: si en tota ley l'om se salva, donchs, com
algunes leys e sectes de infels manen moltes malvestats, segueix-se,
donchs, que ells servant aquelles malvestats e leys erròneas se fan sauls,
e per consegüent Déus no dóna a quascú segons ses obres; la qual cosa
15 és contra la Scriptura en diversos lochs. E apar la consegüència per tant
car, si axí és, apar que Ell dóna salvació als mals hòmens per males
obres axí com la dóna als altres, ço és als bons, per bones; la qual cosa
és en Déu gran blasfèmia e gran error contra la sua justícia.
- La terça rahó és aquesta: si Déus per males leys observades, encara
20 que sien observades per piadosa intenció, dóna guardó en paradís,
donchs no·ns cal que façam sinó ço que·ns plàcia e que siam adés
chrestians, adés juheus, adés serrahins, pus que quascuna d'aquestes
leys servades per bona intenció salva l'om; e la bona intenció o piadosa
pot ésser si l'om ho feya per honor de Déu mogut axí com un mateix

25 d'aquelles sectes matexes és mogut a observar-la per haver tostemps glòria.

Per què apar veritat ço que damunt és dit, ço és que neguna altra secta no port a salvació e solament la sancta religió chrestiana salva los hòmens qui van a paradís.

30

[175]

CAPÍTOL CLXXV

*Qui soluu los arguments d'aquells qui provaven que altres sectes
menen l'om a glòria*

- 5 Ne lurs rahons ne arguments en què-s fundaven aquells qui posaren
la dita error valen res, car argüexen axí primerament: pus que l'om
cuyda sa ley ésser bona e a Déu plasent, l'om aytal servent a Déu en
aquella dóna a Déu son cor e si mateix e son servey. Com, donchs, Déus
no vulla altra cosa de l'hom, segueix-se que en aquella ley en què li
10 serveix se pot e-s deu fer saul.
- Responen ací los sancts doctors dient que no basta a l'hom que vulla
servir a Déu en aquesta ley o en aquella, ans encara vol nostro Senyor
que hom lo servesca en ço que a Ell plau e principalment en ço que Ell
ha manat, e que l'om examín e veja e sàpia què és ço que li serveix ne si
15 li és bo o mal. Què valria que un hom servís a son senyor de bon cor ço
que li desplau e que li servís un anap plen de fanch¹ en la sua taula com
ell menja? Cert, tot son servey no valria res per bé que la sua intenció
fos bona, axí com és en prepòsit. Qui pot dir tanta de error que un
infeel ydòlatre plàcia a Déu en sa ydolatria fahent cosa tan folla e qui és
20 a Déu de tanta irreverència com és ydolatria? Per què apar que no basta
a merèixer glòria haver bona intenció, axí com la dita rahó diu, ans s'i
requer prudència en examinar lo servey que hom fa a Déu si és cosa a
Ell plasent; e d'altres coses s'i requeren, de les quals parlarem, si a Déu
plau, quant parlarem què és ne hon sta obra [142v] meritòria e mèrit². E
25 ací nota per què en special: d'aquesta prudència qui-s requer en

30 examinar ço que hom serveix a Déu parla Philon *Sapiencie, septimo*³,
 hon diu: *Deus neminem diligit, nisi ambulanti cum sapientia*, ço és
 que Déu negú no ama sinó aquell qui sàviament va en sos fets e
 examina de què serveix a Déu e de què no, la qual cosa no fan les altres
 35 sectes e per tal desplaen a nostro Senyor; car diu lo metrificador:
*Displicet imprudens quando placere putat*⁴ e vol dir que l'om imprudent
 lavors despla quant cuyda plaure.

Lo segon argument sí és fundat en la bona ordinació del món. Car
 dien que, com lo món sia tot governat per special governació de la
 35 infinita saviesa de Déu, no-s pot fer que res hi haja mal ordonat; com,
 donchs, los hòmens sien fets per haver glòria, si tants se-n perdien com
 dien los chrestians, qui dien que negun hom del món no-s salva si no és
 bon chrestian, segueix-se que lo món hauria mal recapte e mal govern en
 la sua part principal, ço és en la salvació de la natura humana, si no va
 40 finalment a la sua pròpria fi per què és feta, ço és en glòria, car lavors
 per la major partida e sens comparació major ne iria a perdició.

A aquest argument responen los sancts que a bona governació de
 quascun governador basta que ell man fer a quascú seu súbdit segons
 lur stament quant en si és ço que fer deu e ço a què lo súbdit és diputat
 45 per lo governador; emperò, si negun súbdit seu no-l vol creure, si ell ne
 poneix greument una partida, ço és los inobedients, aquells penjant o
 matant per altra via, açò no és apel·lada mala governació, ans és bona e
 justa e aquella que ésser deu. Com, donchs, nostro Senyor Déu haja
 dades al món les leys chrestianes e vies justes e possibles e nobles e
 50 excel·lents, e açò per venir a glòria, e los hòmens del món per la major
 partida no les vullen tenir, ans volen viure a lur voluntat contra les leys
 de lur Senyor, rahonabla cosa és e justa que Ell dampne la multitud
 rebel·le o part e la ponesca segons los patis e leys que·ls havia dats. E
 ací nota que nostro Senyor Déu no ama multitud de res en quant és
 55 multitud, mas en quant és bona; e per tal diu lo *Ecclesiàstich* en lo
 quinzèn capítol⁵ axí: *Non concupiscit Dominus multitudinem filiorum
 hominum infidelium et inutilium*, ço és que nostro Senyor no ama la
 multitud dels fills dels hòmens infeels e inútils, mas, com dix sent Pere,
*Actuum, decimo*⁶, en tot poble e gent ama aquells qui-l temen e l'amen
 60 e-l servexen lealment e pura; e, per tal com açò no fa la multitud dels
 hòmens, per tal Ell condampna la multitud e elegeix los pochs. E per tal
 dix Ysahies en lo novèn capítol de son libre⁷: *Multiplicasti gentem, set
 non magnificasti leticiam*, e vol dir axí a Déu: Senyor, jatsia que molta

65 gent hages creada, ja per axò no se'n segueix major alegria, car la multitud aquella és peccadora e malestruga.

E a-çò dóna doctrina natura, qui tostemps produeix més coses àvols que bones, hon entre tots los metalls aquell qui és en meyns quantitat és l'aur; entre totes les pedres del món les precioses són en menor quantitat e nombre; en la era major és lo munt de la palla que del gra; 70 entre totes les erbes meyns [143r] forment és que ordi; entre tots los arbres meyns són aquells qui donen fruyts profitosos e saborosos, car en tot lo bosch no trobaràs una figuera ne arbruxell⁸ e ha-y infinits roures e garrigues; tot axí mateix és major nombre dels dolents que no dels bons. Per tal diu Salamó, *Ecclesiastes*, *primo*⁹: *Stultorum infinitus est numerus*, 75 ço és que lo nombre dels orats és infinit. E axí u pots veure clarament en tota comunitat per gran que sia, que los bons són fort poch; per tal dóna consell Salamó¹⁰ que, si vols haver bons amichs, no n'hages molts, mas que de molts, ço és de mil, ne elegesques un tot sol.

Axí mateix, si tu veus que dels hòmens del món tan poch ne són 80 reys temporals, quina meravella, donchs, és si de tanta multitud d'òmens ne elegeix nostro Senyor poch per ésser reys eternals en la sua glòria? Axí mateix, si aquell regne eternal als hòmens promès ells no-l queren ne-l cerquen ne y curen anar, donchs per què lus serà dat, majorment com vejам en lo món que neguna cosa notable ne excel·lent 85 no-s pot haver sinó ab gran preu o ab grans treballs e afanys? E per tal diu lo *Ecclesiàstich*, *capitulo xvi*¹¹, parlant al principal prepòsit: *Ne iocunderis in filiis impiis, si multiplicentur. Sequitur: Melior est unus timens Deum, quam mille filii impii*, e vol aytant dir: No t'alegres en fills malvats si-t multipliquen, car més val e és a tu pus profitós un hom qui 90 tema Déu que no fan mil fills desestruchs. Guarda axí mateix la Scriptura de Déu e veuràs que en temps del diluvi totem negà sinó vuyt qui romangueren en l'archa de Noè¹². Attén als fills de Ysrael, qui sens fi exiren de Egipte, emperò no n'entraren en la terra de promissió sinó dos de tots aquells qui exiren de Egipte. Guarda Jedeon, *Iudicum*, *septimo*¹³, 95 qui tanta companyia havia, emperò ab poch que n'elegí vençé. Tot açò figurava ço que lo Salvador puys preycà, e és *Mathei xxi*¹⁴, ço és que molts serien apellats al regne de Déu a haver, mas que poch serien los elets; no que los elets no sien molts en si de fet, emperò comparats a la multitud dels dampnats seran fort poch reputats¹⁵.

100

[176]

CAPÍTOL CLXXVI

Per què Déus dampna tanta multitud de gentes

5 Ne negú no-s deu meravellar ne esquivar¹ ne dir res contra lo nostro
reverent Pare e governador nostro Senyor Déu per tal quant dampna
tanta multitud de gent si attén a les rahons següents: primerament, car,
com Ell sia en si infinita justícia, no pot errar ne fallir en res que faça
ne diga; per què tot feel chrestià deu presumir e fermament creure que,
10 si nostro Senyor dampna gran multitud, que açò fa ab subirana justícia,
e per consegüent negú no-n deu murmurar ne se-n deu esquivar,
d'aquesta cosa, car bastar-li deu que açò no pot ésser fet per nostre
Senyor sens justícia e egualtat infinita.

La segona rahó és aquesta: si un hom va per un perillós camí, dels
perills del qual camí ell és suficientment encautat e ascientat, e ell
15 scientment tanca los ulls que no veja lo camí, certa cosa és que, si cau
en negú d'aquells perills, ell s'o mereix, que aquí jague, pus scientment
hi [143v] és caygut. Com, donchs, nostro Senyor Déus nos haja posats
en la sancta religió chrestiana axí com en lo segur e dret camí del regne
de Déu e que la dita sancta religió nos ascient, e-ns encaut, e-ns inform
20 e-ns enseny de guardar-nos de eternal mort e pena, e la multitud dels
hòmens no se-n vulla guardar, rahonablement apar que lo jutge de
aquesta axí orada multitud la deu condempnar per justícia.

La terça rahó és aquesta: car totem qui pos altra vida consent per
consegüent a la paraula de sent Paul, *Ad Galatas, sexto*², qui diu que
25 quascun cullirà en l'altre vida ço que ací sembrarà; si, donchs, la

multitud de les gentes per null temps comunament no fa sinó mal en aquesta vida, rahonable cosa és que null temps no haja sinó mal en l'altre. E per tal diu lo *Ecclesiàstich*, *capitulo vii*³: *Noli facere mala, et non te apprehendent*, ço és: No vulles fer mals ací e no-t poran jamés noure d'allà.

30 La quarta rahó és aquesta, segons que diu Salamó *Prouerbiorum xvi*⁴: nostre Senyor Déu les coses que fa principalment les fa per sa gran glòria e honor, car axí u dicta rahó e justícia, que axí-s deja fer e-s faça, com Ell sia principi e fi, a la honor del qual tota creatura és
35 principalment ordonada. Com, donchs, Ell sia subiranament just, no deu meyns zelar per justícia que per misericòrdia; com, donchs, la sua misericòrdia se stena totstamps e sia sobre la multitud de les creatures e s'i enseny notablament en infinites maneres, segons que appar quant tractarem en lo *Quint libre* de la sua misericòrdia, donchs no-res-meyns
40 deu notablament aparer la sua justícia sobre la gran multitud; e açò per mils ensenyar les riqueses de la sua gran misericòrdia.

La quinta rahó és aquesta: lo món, segons que diu sent Agustí, no és sinó un bell mirall de la saviesa de Déu en lo qual Déus ensenya a nós de contemplar les sues perfeccions e excel·lències^{4bis}. Com, donchs, en
45 lo món aparega la sua potència e la sua sciència e la sua misericòrdia per obres fort singulars e notables, axí mateix fa mester que en lo món haja⁵ qualche notable mirall de la justícia de Déu e del zel que Ell ha contra peccat, e aquest mirall és infern, hon ha fort gran multitud de dampnats. Per tal deya Daviu en lo *Psalms*⁶: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine*, ço és a dir: Senyor, yo tostamps cantaré a tu e
50 loaré a tu per dues grans perfeccions tues, qui són misericòrdia e justícia, per les quals ést digne de gran laor.

[177]

CAPÍTOL CLXXVII

Com Déus sens prejudici¹ de la sua misericòrdia dampna tanta gent

5 Per ventura diràs que, no contrastant les dites rahons, encara
pensant la gran misericòrdia de nostro Senyor és gran meravella com ne
vol tants dampnar o, pus que sabia que s'havien a dampnar si·ls creava,
per què donchs los creava de fet. A aquesta instància dic que d'açò no-t
deus meravellar; car, axí com no-t meravelles que Déus tantes gràcies
10 faça als hòmens tan desconexents ne-t meravelles que tostemps los sofer
ab tanta pasciència e·ls dissimula lurs transcendents malvestats, axí no-t
deus meravellar que·ls dampne per lurs peccats, majorment no te·n
meravelleries si sabies aquesta punició que Ell fa tan fort com la
converteix en gran solaç [144r] e goig dels benevuyrats. Car no ha
15 persona al món que pogués pensar lo gran goig e alegria que los
benevuyrats hauran quant conexeran la gran bellesa de la subirana
justícia de nostro Senyor Déu. Hon diu sent Agustí, en lo libre *Del
franch arbitre*², que tanta és aquella bellesa de la dretura e de la justícia
de nostro Senyor Déu que en Ell contemplen los benevuyrats en paradís
20 que sol per açò en special amaria més tothom qui la hagués vista
contemplar·lla³ per un jorn que no per cent mília anys star en los majors
delits del món. Per què, donchs, no zelara nostro Senyor Déus aytant
per justícia com per misericòrdia, com la sua alta justícia no sia menor
que la sua misericòrdia?

25 Pensa axí mateix que, com nostro Senyor Déu haja principalment a
cor⁴ la salvació dels elets, per què Ell fa que la dampnació dels

dampnats torna en gran solaç e goig als elets⁵; car, quant veuran los elets que són empertostemps segurs que no cauran en infern e veen los dampnats mesquins aquí tancats e veen lurs penes infinites e mals dels quals Déus los ha desliurats, e quant veuran axí mateix lo gran zel e
30 amor de justícia que Déus ensenya en los dampnats contra peccat e injustícia, d'açò los vendrà goig e alegria fort gran. Per què diu lo psalmiste⁶: *Letabitur iustus cum uiderit uindictam*, ço és que lo just e salvat se alegrarà lavors com veurà la gran venjança que nostro Senyor farà dels peccats fets per los dampnats, quant pensaran⁷ que d'aquell
35 perill e mal los ha nostro Senyor desliurats e quant en açò conexeran e veuran a ull quant és lo zel de nostro Senyor contra malícia e peccat; en la qual cosa comprenen que Ell és subiranament bo e amant tot bé e esquivant tota iniquitat.

O, quant los benevuyrats veuran en la divinal essència les penes dels
40 dampnats e pensaran que d'aquelles los ha lo Senyor desliurats empertostemps, e com se levarà lo lur cor ab ardor de inexplicable amor a amar-lo per tan gran gràcia e benefici! O, com la lur boca darà a Déu plena lahor incessant e contínua!

[178]

CAPÍTOL CLXXVIII

Per què Déus ha creats aquells que entén a dampnar

Al dubte, per sters, que damunt demanaves¹, ço és per què Déus ha
5 creats aquells que sabia que serien dampnats, responen los sancts
doctors e dien que abans te deuries meravellar quanta és la bonesa de
Déu, qui ha volguts crear e donar de tants beneficis en aquesta vida en
aquells que sabia ja qui li devien ésser tan desconexents com són
10 aquells que ha dampnats. Mas digues tu que açò és gran meravella, que
los hòmens no-s meravellen de neguns benefets ne dons ne gràcies de
Déu e meravellen-se si Déus poneix los peccadors segons les leys
instituhides. Ítem, respon-me tu a mi a la qüestió que yo-t faré, e
digues-me per què nostro Senyor Déus no crearia aquell qui sap que s'à
15 a dampnar finalment, e diràs que la sua misericòrdia és tanta que no
apar que aytal cosa Ell dege voler, ço és que un mesquí de peccador
tostemps haja penes tan terribles en infern; per què, pus que Ell ho sap
ans que Ell lo haja creat, aparria que no-l degués crear.

Contra la qual resposta yo replich axí: Di[144v]gues-me, e penses-te
tu que nostro Senyor axí dega tostemps manifestar la sua misericòrdia
20 poderosament que jamés no don loch a la sua poderosa justícia e zel que
ha contra mal e peccat? Ítem, què vols que-t faça, a tu, nostro Senyor
per guardar-te que no vingues a aquesta dampnació? No saps si t'à ja ses
leys e sos juýs e sos patis ab tu declarats, qui tots criden que, si serves
ses leys, que hauràs glòria e, si no les serves, que hauràs penes
25 tostemps? Ítem, no t'ha Ell promesa ajuda per tostemps que

- virtuosament vulles treballar per fer sa ley e sa voluntat? Ítem, no t'ha dat franch arbitre tan poderós que negun enemich teu no-l pot sobrar si tu donchs no li consents? Ítem, no t'ha axí subjugada tota ocasió de peccat e de mal, och encara lo diable, que tot sta subjugat a la tua² voluntat? Ítem, no-t promet Ell dar gràcia en la ànima, Ell fortificant-te e il·luminant per aquest camí perillós d'aquesta vida si-t vols aperallar a reहेbre-la? Ítem, no t'ha donat lo sagrament de penitència, axí com contricció e confessió, qui-t reconcilia ab Ell infinites vegades lo jorn si infinides vegades peques e infinides vegades te vols a Ell reconciliar?
- 30 Ítem, no-t tira e crida tots dies que-t quarts e t'amonesta per sanctes inspiracions, per sanctes preycacions, per sanctes scriptures, per afflictions corporals, per diversos cassos fortunals, per infinits beneficis, qui totes aquestes vies te tramet a³ dir que leixs ta mala vida e que vingues a la sua misericòrdia e que-t quarts del seu juý? E per totes
- 35 aquestes coses tu no leixes tos peccats antichs, ans contínuament creixs tes iniquitats e multipliques les tues ofenses e y perseveraries tostemps si tostemps vivies. No-t meravells, donchs, si Déus dampna los mals ne per què-ls crea jatsia que sàpia lur dampnació ésser esdevenidora, pus de lur dampnació poneix peccat e-n manifesta la sua gran justícia e
- 40 dretura, qui torna a gran honor e glòria sua e per açò alegre molt los benevuyrats, axí com demunt és dit⁴. Aquesta matèria, per stes, ha loch en lo *Segon libre*, hon havem a tractar per què Déus lexa temptar aquells que sap que seran vençuts.
- 45 Per què apar gran follia dir que en quascuna ley salva Déus los hòmens, havent esguart solament e tostemps a la misericòrdia de Déu e lexant de tots puncts anar la justícia, la qual cosa és errònea e
- 50 fundament de moltes errors.

[179]

CAPÍTOL CLXXIX

Qui posa com una opinió fou que posava que totom se salvava en sa ley

- 5 D'aquest mateix mal fonament dessús al·legat per los serrahins¹ exí
altra error d'alguns heretges² qui per altra via posaven que totom en
quinque stament o ley que fos finalment se havia a salvar e, per
consegüent, que no solament en la sancta religió chrestiana, ans encara
10 tot altre stament manava³ los hòmens a salvació. E la rahó e·l motiu lur
sí era aquest: car deyen que no per la ley mala o bona que·ls hòmens
tenien havien finalment salvació, axí com deya la precedent [145r]
opinió e error, mas per tal com la pena dels nostres peccats no podia
durar tostemps, ans se havia a finir e termenar après cert temps, e açò
15 feta la satisfacció per los peccats; per què, deyen ells, feta aquesta
satisfacció, de present la persona va a glòria. Per què, deyen ells, com
aquesta satisfacció faça cascun hom après sa mort en purgatori de
quinaque secta que sia stat, segueix-se que a obtenir glòria no y és
necessària la religió chrestiana. E assignave-y⁴ a provar aquesta error
diverses rahons.
- 20 La primera sí era car deyen que la misericòrdia de nostro Senyor
Déu és tanta que per tot lo món no soferria que un peccador tostemps
stigués en la infernal pena, dient lo psalmista⁵: *Misericordia eius super
omnia opera eius*, ço és que la sua misericòrdia és sobre totes les sues
obres; e sent Jacme, *capitulo secundo*⁶: *Misericordia superexaltat*
25 *iudicium*, ço és que la misericòrdia de Déu se mostra en gran eccés

sobre la sua justícia, car sens comparació se mostra lo Senyor pus misericordiós que no fa que sia rigorós e és regla theològica que nostro Senyor Déu pus inclinat és a misericòrdia que no a rigor de justícia. Donchs, posem que fos justícia que lo peccador estigués tostemp en
30 pena, pus que la misericòrdia venç, segueix-se que ella li tanca lo camí que no procehesca tant com poria, e per consegüent no li^{6bis} lexa punir lo peccador per tant temps com poria ésser punit; toll, donchs, per força que no sia punit empertostemps, e per consegüent la punició de tots los peccadors haurà fi e no serà perpetual. E açò és lo prepòsit nostre que
35 volíem provar.

La segona rahó lur era fundada sobre la paraula de Jhesuchrist, qui diu, *Mathei vii*⁷: *In qua mensura mensi fueritis, remicietur uobis*, e vol dir Jhesuchrist que en aquella mesura en la qual l'om sembla mal o bé en aquesta vida present que en aquella matexa mesura li serà retut en
40 l'altra vida. Com, donchs, ací negú no puxa sembrar peccats ne mals sinó en cert nombre e ab certa quantitat de malícia e en cert temps, segueix-se que la sua punició no-s pot estendre sinó a cert temps e per consegüent no-s pot fer que ls hòmens se dampnen perpetualment e que no venguen finalment algun temps tots en paradís. E confermen
45 aquesta rahó per la paraula del subiran jutge, qui és *Apochalipsis xviii*⁸, qui diu axí: *Quantum glorificauit se in deliciis, date ei tormentum et luctum*, e vol dir: Aytant com l'om se ha ací dats delits e plaers en peccat, aytant li-n dats de turment e de plor. Com, donchs, negú no s'ich do delits sinó en certa quantitat e en cert temps e no per
50 tostemps⁹, segueix-se que aytanpoch no li darà nostro Senyor sinó turment cert e finit e en cert temps e no per tostemps.

A la primera rahó d'aquestes dich que és certa cosa que nostro Senyor Déu ensenya molt més la sua misericòrdia que no la sua rigor de justícia, e açò per la sua gran bonesa e noblesa. E açò volen dir aquelles
55 dues auctoritats que al·leguen; emperstés ab tot açò sta que lo peccador qui mor en peccat mortal sia empertostemps dampnat. Rahó sí és car ab tota sa perpetual dampnació és mesclada la misericòrdia del Senyor, qui tostemps poneix meyns que l'om no mereix, segons lo grau de la pena, qui és molt menor que aquell que l'hom mereix per son peccat. Emperò,
60 si vols saber quina [145v] és la rahó per què vol que lo temps de la punició d'aytals, ço és dels dampnats, dur tostemps, açò aparrà tantost en lo següent capítol.

A la segona rahó dessús feta dien los sancts doctors que les paraules de Jhesuchrist aquí al·legades se deuen axí entendre: ço és que qui més de bé fa més de bé haja e qui més de mal fa més de mal haja. E aquest bé e mal se deuen entendre d'aquells béns e mals qui són ordonats de dret en dret a punir o a regordonar la quantitat o excés dels béns o dels mals fets en aquesta vida. Los béns aquests són la visió de Déu e la amor e l delit e goig qui és en la ànima quant és en paradís en glòria; e los mals aquests són lo verm de la consciència, qui rou més o meyns, e la desperació qui és en la ànima e la pena sensible del foch e fret e companya dels demonis e fretura de luu tostemps. Ara, la duració tostemps, quant és de si mateixa, cosa és indiferent, que no és de si bona ne de si mala; car bona és als benevuyrats e mala als dampnats. Per la qual cosa nostro Senyor no la nombre entre les penes que de dret en dret són ordonades a punir lo peccat ne entre los béns qui de dret en dret reguardonen la bona obra ací feta; per què d'aquest bé no s'entén lo dit de Jhesuchrist aquí al·legat, car aquest bé qui és de la duració és igual en tots los benevuyrats, grans e pochs, e aquest mal d'aquella mateixa durada és igual en tots los dampnats, grans e pochs. Per què, apar, la dita auctoritat al·legada se entén d'aquells béns hon sta essencialment benevuyrança, axí com és veure e amar Déu e adeltar-se en Ell, axí com demunt és dit, e no de la dita duració. Axí mateix la segona auctoritat qui s'aduu per confirmació s'entén d'aquells mals en què sta dampnació essencialment, qui responen per contrari als béns damunt dits qui fan l'om essencialment benevuyrat. E bé apar que la duració no sia envers nostre Senyor reputada pena molt greu, qui la ajusta e la dóna als infants petits qui hanc no peccaren, car aquells per infinita duració staran dampnats de aquella dampnació qui és privació de la vista de Déu, segons que posen comunament los sancts doctors¹⁰.

[180]

CAPÍTOL CLXXX

*Qui declara com justament Déus dóna a peccat durant poch eternal
pena*

- 5 Per mils veure aquesta matèria, ço és com se pot fer justament que a peccat fet en un moment respona pena eternal, sàpies que pena e culpa, jatsia que hagen entre si correspondència segons graus de majoritat e de minoritat, axí que a major culpa respon major pena e a menor culpa respon menor pena, emperò quant a la duració no y ha
- 10 correspondència; ans respon a menor peccat mortal e a major en infern equal duració.
- E açò apar se puxa fer justament, segons que alguns dien, si attens primerament a les leys humanals qui són punitives de crims, de les quals parla sent Agustí en l'onzè libre *De la ciutat de Déu*¹, hon diu axí:
- 15 que Tul·li, gran savi, posa en les leys humanals vuyt linatges de penes, ço és: la primera, dampnatge en béns; la segona, ço és presó, ligar e strènyer; la terça, batiments; la quarta, talió, qui és dar tant per tant en [146r] persona, en membres o en béns; la quinta, confusió, ço és envergonyar e dar minva de honor; la sisena, exill de ciutat o de terra; la
- 20 setena, servitud, ço és ésser catiu d'altre; la vuytena e principal és mort. Ara veges en quascuna pena d'aquestes legals si la pena correspon en duració a la culpa; e apar que no, car quascuna de les dites penes és deguda a voluntari homey, qui-s pot fer en un punct, e emperò la pena durarà empertostemps, majorment la mort, qui no és reparabla.

- 25 Ítem, açò nos ensenya per eximpli clar la natura; car nafra
sobtosament és feta e emperò lexa lo senyal seu empertostemps. Tot axí
és del peccat mortal; car, com ell sia en la ànima nafra spiritual pijor
que neguna corporal en lo cors, per tal si algú mor en aquell tostemps
30 roman lo senyal, ço és la pena a ell deguda. Ítem, attén a les coses a què
és comparat peccat e veuràs que açò mateix nos ensenyen, car ell és
comparat a subiran decahiment; are tu veus que, si l'om cau d'alt,
majorment si cau en pregont pou, jamés no se·n pot levar per si mateix,
axí ne caygut en peccat mortal null temps per si mateix no se·n pot
35 levar; e per tal diu nostro Senyor per Osee profeta, en lo XIII capítol²:
Perdicio tua, Ysrael, tantummodo in me auxilium tuum, e vol aytant dir:
Sàpies, chrestia, que peccat qui és la tua dampnació solament és de tu
mateix e de ta misèria, mas la tua ajuda a levar-te d'aquell solament
pertany a mi, car tu ne altre no y sòts bastants. Si, donchs, l'om mor en
40 peccat mortal, apar que d'aquell tan leig cas null temps no se·n puga
levar, pus que ordonat ha nostro Senyor que ell d'aquí avant no li ajut
pus a levar-se d'aquell cas tan gran.
- Ítem, peccat és apellat coltell e spasa tallant; per tal diu lo
Ecclesiàstich en XXI capítol³: *Rumfea bis accuta omnis iniquitas*, ço és
que tot peccat és spasa tallant de dues parts. Ara tu veus que, si l'espasa
45 talla lo puny o arranca l'ull a algú, null temps no·s pot reparar, ans dura
tostemps; emperò lo peccat fou fet en un punt o poch ésser fet
sobtosament. Ítem, si lo peccador volenterosament se·n ve al diable e·s
captiva al peccat, quina meravella és si lo peccat e·l diable lo tenen
catiu e pres empertostemps? Com segons les leys humanals cativatge e
50 mort sien jutjades ésser coses quaix eguals, donchs, pus de la mort dada
negú no pot jamés levar, ne del cativatge del diable no poria aytanpoch
levar, car aquell cativatge en special és mort més que tot altre.
- Ítem, per què·t meravelles que nostro Senyor Déus don penes
eternals als peccadors e no·t meravelles quant dóna béns eternals als
55 elets, com no sia menor sa justícia que sa misericòrdia? Ítem, per què
no seria la pena dels dampnats eternal⁴ si lur prepòsit fou e voluntat de
totstemps viure en peccat, majorment com nostro Senyor més guart al
prepòsit dins e a la voluntat que no fa a la obra forana? E aquesta rahó
és de sent Gregori, en lo quart libre del seu *Dyalogorum*⁵. Ítem, pensa
60 quina culpa és ofendre aquell incommutable bé e infinit, qui és Déu, e
aquell desemparrar per amor de la creatura, entre lo qual e ella ha

distància infinita; per la qual cosa dien alguns que no és meravella si Déus vol que semblantment dur la pena per duració infinita.

Ítem, dien aquests mateixs, la culpa és aytant pus greu com és gran
 65 aquell qui injustament és ofès, car certa cosa és que [146v] major crim
 és ofendre un clergue que un lech e un bisbe que un simple clergue e lo
 papa que lo bisbe ab semblants e eguals circumstàncies. Com, donchs,
 la valor de nostro Senyor Déu pas sens tota comparació la valor de tota
 70 creatura, segueix-se que qui Ell ofèn mereix que sa punició pas, si fer-se
 pot, punició de tota altra creatura en tota manera. E per consegüent, si
 aquell que lo Senyor ofèn és per temps infinit punit, no és meravella.

Ítem, aytant és l'om pus culpable a Déu com és a Déu pus obligat;
 com, donchs, quascú sia a Déu obligat infinidament, segueix-se que en
 Ell peccant quant peca se obliga infinidament a culpa e per consegüent
 75 a infinita pena. E, que l'om sia obligat infinidament, apar-ho per tant car
 null temps per molt que faés ne digués no poria desobligar a Déu, ans hi
 és aytant més obligat com fa més de bé, com tot lo bé que hom fa sia
 don de Déu, segons que diu sent Agustí⁶. Axí mateix apar aquesta
 obligació en lo preu que hom prea ço que n'ha rehebut, car tu preses
 80 tant l'ull e-l puny teu e-l peu teu que no daries res d'açò per un món;
 donchs quant més preses e quant més ést a Déu obligat per lo cors e per
 la ànima racional, qui sens comparació val més que lo cors! Cert, no y
 ha ninguna comparació. Axí mateix, si Déus dava vida a la tua ànima per
 un die, tu li ést tengut en certa obligació e, si li dava vida per dos dies, ja
 85 més e, si per tres, ja més; com, donchs, li-n do per temps infinit,
 segueix-se que la culpa de la ofensa feta a Déu sia infinita e per
 consegüent la pena deu ésser infinita; e la conseqüència apar per tant
 car, com dit és dessús, aytant gran és la culpa com la obligació, e la
 pena aytanta com la culpa. Pus, donchs, que la obligació és sens terme,
 90 segueix-se que la culpa és sens terme e, per consegüent, la pena deu
 ésser sens terme.

Si aquestes rahons, emperò, han eficàcia o no, no me-n cur de
 present; baste a mi en lo prepòsit aquest recitar la intenció d'aquells qui
 aquesta conclusió tenen per aquests motius.

95

[181]

CAPÍTOL CLXXXI

Qui aytanbé prova ço que lo precedent capítol posa

5 Rahons altres aporten alguns, emperò, a confirmació d'aquesta
matexa conclusió, ço és que justa cosa sia que pena sens terme sia dada
als dampnats axí que jamés no sien en glòria, axí com dehia la demunt
dita opinió.

10 La primera sí és aytal: les obres de Déu fetes en lo món totes han lur
compliment; donchs, pus que les obres de misericòrdia e de guardonar
són perpetuals, segueix-se que les obres de justícia e de punicions sien
perpetuals. Ítem, segons veritat de la Scriptura sancta e segons que diu
sent Agustí¹, tot bon mèrit és en nós per don de Déu e los mals e
peccats vénen de part nostra; donchs, quant és de la part de nosaltres,
15 més nos és deguda pena e punició que no negun guardó; com, donchs,
los guardons sien eternalment, segueix-se que molt més deuen les punicions
ésser eternalment. Ítem, certa cosa és que malícia del peccat mereix que
l'om sia perpetuament separat de Déu; donchs per meyns l'om no poria
ésser punit justament [147r] que per ésser eternalment lunyat de Déu,
stant l'om en lo peccat. Com, donchs, en Déus no puxa caure peccat ne
20 injustícia, segueix-se que lo Senyor per rigor de justícia ha lo peccador a
punir eternalment si tan s'és que ell muyra en peccat mortal. E per tal
dix la Scriptura, *Ecclesiastes* x¹²: *Vbi lignum ceciderit ibi erit*, ço és en
aquell stament en què l'om caurà en la mort en aquell serà tostemps. E
per tal dix Ysahies, *capitulo ultimo*³: *Vermis eorum non morietur, et ignis*
25 *eorum non extinguetur*, ço és a dir que·l verm que·ls dampnats han en

lur consciència, que contínuament los remort com han perdut tant de bé que pogueren haver aconseguit, aquell jamés no morrà ne lo foch en què són jamés no s'apagarà; les quals paraules totes posen eternitat de pena.

30 Ítem, com nostro Senyor Déu ahir aytant peccat com ama virtut, segueix-se que, axí com eternalment reguardonarà virtut en lo cel, axí eternalment dóna pena en infern. Ítem, com sia cosa certa als hòmens d'aquesta vida que ells han tostemps a viure en l'altre setgle en glòria o
 35 en pena e no vullen treballar per haver la glòria, donchs segueix-se que concórreguen⁴ en la eternal pena. Ítem, la contumàcia en los crims fa créixer la pena axí com, aytant com l'om persevera en rebel·lió, aytant li deu ésser dada pena; com, donchs, lo peccador empertostemps après sa mort vischa en contumàcia e en sa pròpria malícia de son peccat que en
 40 si ha e en què mor, segueix-se que tostemps li deja ésser dada pena e turment. Ítem, que la pena dels dampnats sia per tostemps sens terme, posa-u la sancta Scriptura en diversos lochs e és sentència del Salvador, *Mathei xxv*⁵, quant diu que dirà Jhesuchrist als malvats en lo juý general e final: Anats, maleys del meu Pare, al foch eternal, qui és
 45 aparallat al diable e als seus àngels.

E açò basta per tota altra probació, e leix star ací les altres auctoritats e dits de sancts quant en aquesta matèria per esquivar
 50 prolixitat de paraules. És ver que dien que Orígenes tench aquesta error: que Déus no soferria per sa gran pietat que los hòmens ne los demonis haguessen empertostemps penes, ans lurs peccats serien suficientment punits. Emperò dien alguns que açò li fou imposat maliciosament après sa mort per alguns seus enemichs, car lavors,
 55 segons que dien, li corromperen los libres que fets havia. Quesque sia, emperstés, d'açò, aquesta és la veritat de la sancta fe cathòlica: que negun dampnat no haurà jamés la glòria de Déu e, per consegüent, sol aquells qui moren en bon stament en la sancta fe chrestiana han glòria e no altres. E açò és lo prepòsit principal que volíem ací provar; per què
 60 apar que la sancta religió chrestiana és a quascú necessària qui-s vol salvar, axí com damunt era posat⁶.

[182]

CAPÍTOL CLXXXII

*Qui ret la rahó fundamental e principal per què a culpa temporal
és dada per Déu eternal pena*

5 Si vols, per stes, saber la rahó fundamental que los doctors assignen
per què nostro Senyor Déu poneix eternalment peccat temporal, guarda
a açò qui-s segueix, que, jatsia en si sia queucom subtil, emperò yo u
diré la pus clarament que puxa. E deus saber primerament ací [147v]
que, segons sentència dels doctors, l'om dampnat no sofer turments
10 empertotstemps principalment e dreita per tal com¹ lo peccat que ha fet
en aquesta vida deja haver pena eternal, ans dien alguns grans clergues
que aquell qui comet lo peccat mortal, quant és de sa pròpria malícia,
suficientment se poria punir per pena finita e temporal. Aprés nota que
la eternitat de pena ve sobre l'om dampnat quaix per accident e no li ve
15 dessús o damunt de dret en dret; açò apar per tant car que en l'altra
vida hom mort en peccat mortal sia eternalment en pena, açò li ve per
l'estament en què és caygut, qui, com no li permeta fer penitència ne
penedir de sos mals, per tal aquest aytal stament en què és lo dampnat
aprés sa mort no li lexa posar² lo peccat, al qual peccat per rahó del
20 stament és de necessitat ajustada pena.

E per açò mils a veure attén e veges que ha Déus ordonat que hom
qui en peccat mortal sia trobat fora aquesta vida present, que a aquell
sia ajustada pena sensible e aflictiva; per la qual cosa apar que segons
aquell stament vivent culpa e pena són axí dues coses ligades ensemps,
25 que qui ha la una ha l'altra. Com, donchs, lo peccador qui mor en

peccat mortal haja en si aquest aytal peccat contínuament, necessària cosa és, segons la ley per Déu instituhida, que haja en si la pena correspondent. E, com lo dampnat no-s puxa desexir del peccat per rahó del stament en què lavors és posat, qui no-l lexa merèixer ne penedir ne
 30 procurar gràcia ne misericòrdia, per força ha a retenir la culpa per tostemps e, retenint la culpa, reté la pena ab la culpa ligada inseparablament.

E a veure mils açò pensa en aytal eximpli: qui ligava fort ab cadena una gran launa de ferro cremant al cors d'un hom nuu, la calor del ferro
 35 cremaria l'om, no per tal que la calor se nodresca ne stiga en l'om, que ans sta e-s nodeix en lo ferro, emperò, per tal com l'om per la vigor de la cadena reté ab si lo ferro, segueix-se per força que sia turmentat per la calor qui és ligada e ajustada ab lo ferro; axí és en nostre prepòsit: en l'estament de l'altre segle la pena és ajustada ab la culpa per justícia qui
 40 u requer e per la ordinació divinal, e la culpa és ligada ab l'om per la cadena del stament aquell, qui s'appella cadena en quant no permet l'om recórrer a negun remey per què-s puxa desexir de la culpa. Donchs l'om, per aquesta via ligat ab la culpa, per necessitat és ligat ab la pena; emperò la pena no va dret contra l'om, mas per accident, e va dret
 45 contra la culpa ligada ab l'om per la manera dita. Ffermament, donchs, tin que l'hom dampnat null temps no veurà Déu ne serà en glòria; e dir lo contrari és falsificar les sanctes Scriptures e tolre del cor dels hòmens la temor de Déu, e per consegüent és via als hòmens de alerear-se³ e de leixar-se⁴ a tot peccat e de tolre a Déu honor de saviesa e justícia, les
 50 quals mostra specialment en les punicions eternalas.

Ne-t mogues si ous dir que Trajà emperador mort fou ressuscitat per mèrits de mossenyor sent Gregori papa, lo qual après fou fet saul⁵; axí mateix si ous dir que los sancts apòstols han ressuscitats alguns infeels
 55 morts e dampnats que eren e puy són stats sanctes persones ans que morissen. Car açò són stades obres privilegiades de les quals usa nostro Senyor quant li plau a ensenyar la glòria del seu poder, qui mostra que Ell no és ligat a ninguna ley. Emperò, [148r] segons lig per Ell instituïda, sots la qual correm tots comunament, negun mort en peccat mortal no pot ésser saul ne pot tornar d'açà.

60 Axí assats dóna a entendre lo Salvador preÿcant ço que dix Abraam quant respòs al rich hom dampnat, segons que legim *Luci xvi*⁶, quant li dix: Entre nós e vós ha gran caos⁷, ço és gran mitgà, en tant que negú qui aquí sia no pot ací passar ne negú qui ací sia no pot a vosaltres anar.

65 Lo migà aquest és l'astatut e decret divinal que ha ordonat que negú qui
en infern sia null temps no haja sa gràcia ne sa glòria si donchs Ell de
gràcia special no y volia dispensar axí com ha dispensat en aquells qui
damunt són al·legats.

[183]

CAPÍTOL CLXXXIII

Qui posa la opinió dels stròlechs qui posaren que benevuyrança se donava per special constil·lació celestial

- 5 Ultra les dites errors qui-s són levades contra ço qui era dit en la
exposició de la terça part de la dita difinició de chrestianisme, ço és que
solament chrestiana religió aport e men dret los hòmens a benevuyrança,
ha-y altra posició qui s'apella opinió dels stròlechs¹, qui posa que l'om
naturalment és ordonat a benevuyrança, la qual benevuyrança l'om
10 aconseguix per subirana conjuncció de les planetes; per la qual
conjuncció se seguexen en lo món diverses sectes, les quals sectes totes
endressen l'om a haver benevuyrança.
- E ací nota que posen los stròlechs que dues planetes són a nós fort
favorables, ço és Júpiter e Venus; mas és axí que Venus ha special
15 effcàcia de endreçar l'om en aquesta vida present e Júpiter, a la vida
qui és esdevenidora. Rahó és, segons que aquesta opinió diu, car Júpiter
és de major fortuna e bona ventura que totes les altres e per tal fa ací
disposicions per la vida esdevenidora, la qual vida esdevenidora dien que
sta en aquestes coses: ço és en saviesa e en enteniment, en doctrina de
20 ley, en honor de Déu e en gran fe en Ell. Emperstés la disposició que
Júpiter fa en l'om ha haver la vida esdevenidora dien que és per diverses
conjunccions sues ab les altres planetes, en virtut de les quals
conjunccions ella fa diverses sectes. E, per tal com solament són sis
planetes ab les quals se pot ajustar, per tal solament són possibles sis

25 sectes principals, les quals són vies e carreres als hòmens per venir de dret a la vera benevuyrança.

Hon dien aquests que per la conjuncció que la dita planeta de Júpiter ha ab aquella qui s'appella Saturnus, la qual Saturnus és la primera planeta, és stada venguda e nada la primera secta, qui s'apella
30 dels juheus. Per la conjuncció que ella ha ab la segona planeta, qui s'apella Març, s'és seguida la segona secta, qui s'apella la secta dels caldeus, qui colen foch en loch de Déu; e apar que de la planeta los venga aquesta inclinació, car dien que Març és planeta en sa color foguejant e en sa influència, fervent, car fa los hòmens fervents e
35 dispòsits a batalles; e per tal se apellava per los gentils déu de batalla. Per la conjuncció sua ab lo sol és venguda après la secta dels egipcians, qui colen com a Déu la cavalleria del cel, de la qual dien que és príncep lo sol. Per la conjuncció sua ab Mercuri és venguda la secta dels chrestians, qui és secta que posa coses fort altes e amagades de Déu e
40 qui molt entén en coses prophètiques, car dien [148v] que Mercuri ha esguart a la sancta divinitat e a les il·lustracions profetals. Per la sua conjuncció ab Venus és venguda la secta dels serrahins, qui són hòmens carnals següents lur secta, car Venus és planeta molt inclinant a delits. Per la conjuncció sua ab la luna deu encara per temps vinent exir una
45 malvada secta pijor que totes les altres, de la qual dien los prenosticadors chrestians stròlechs que serà la secta del final Antechrist.

Aquesta és la posició e opinió de Albumazar², gran stròlech, en lo seu primer e segon libre *De les conjuncions*; e a ell seguexen en aquesta
50 part los altres stròlechs famosos. D'aquesta posició aytal se segueix clarament que ells neguen la darrera part de la difinició de la chrestiana religió dessus dada, qui diu que a vera benevuyrança y³ va hom per chrestiana religió axí com per una sola via, ans dien aquests que encara hi pot hom anar per quascuna de les dites sectes.

55

[184]

CAPÍTOL CLXXXIII

Qui impugna la dita opinió dels stròlechs

5 Aquesta opinió és ja damunt¹ impugnada e-s pot impugnar encara més per les rahons següents.

10 La primera és aquesta: que, stants totes aquestes conjuncions, tostemps lo franch arbitre roman en los hòmens en sa libertat; donchs per aytals conjuncions lo franch arbitre no segueix neguna d'aquestes sectes més après la conjunció que d'abans; e, que lo franch arbitre romangue axí franch tostemps, axí u posen ells mateixs. Ítem, o la influència de la conjunció de les planetes és necessitant l'om a fer ço a què inclina la dita conjunció o solament inclinant; si necessitant, segueix-se que tot ço que fem tot ho fem per força, de la qual cosa se segueix que res que façam no és meritori ne demeritori, ne digne de laor

15 ne de vituperi, axí com lo foch no és digne de laor ne de vituperi per tal quant crema; si dius que la dita conjunció no és necessitant la voluntat de l'hom, mas és solament enclinant, donchs, com la voluntat sia regina en lo regne de la ànima, segueix-se que ella pot sobrar tota inclinació axí com venç les passions concupiscibles e irescibles del cors, segons que

20 diu Avicenna en lo seu libre *De anima*, en la primera part, en lo quint capítol^{1bis}; e per consegüent per les conjuncions aquelles no se-n segueix de necessitat neguna secta axí com diu aquesta opinió.

25 Ítem, si les sectes segueixen les conjuncions naturalment, segueix-se que tornant aquestes matexes conjuncions tornaran aquestes matexes sectes, de la qual cosa se segueix que, axí com foren infinides

conjuncions, axí són stades sectes infinides; e per consegüent han a dir que o són stades infinides ànimes axí com són stades infinides sectes o una matexa ànima és stada infinides vegades en un mateix cors, la qual cosa expressament nega benevuyrança; car, si una matexa ànima qui és
30 en un cors ja y és stada infinides vegades e infinites altres vegades aquella matexa ànima ha a ésser en aquell mateix cors corruptible [149r] e passionat, segueix-se que és cosa impossible que neguna ànima sia jamés benevuyrada. Rahó és car la benevuyrança toll tota misèria per a totstemps. Hon diu sent Bernat e los sancts doctors que possehir ab
35 seguretat Déu e haver còpia de vers béns sens mixtió de negun mal és la principal part de benevuyrança; e per consegüent no-s pot fer que una ànima sia benevuyrada una vegada e que jamés perde la benevuyrança ne sofira negun mal puys d'aquí avant.

Contra aquesta error ha en la sancta Scriptura diverses o moltes
40 auctoritats; de les quals prenh aquella que dix la veritat matexa, ço és lo Salvador, quant se-n pujà al cel, qui dix als dexebls: No-s pertany a vosaltres saber lo temps ne los moments de les coses esdevenidores que lo Pare ha posats en lo seu poder². Hon apar que toll a l'hom veure e saber de les coses esdevenidores. E per Ysahies, *capitulo XLII*³, havem
45 axí: *Annunciate que uentura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis uos*, e vol dir que, si vol nengú que l'apellem que sia Déu, que-ns denunci les coses esdevenidores; quaix qui diga que açò és cosa qui solament se pertany a Déu. Donchs prenosticar de sectes esdevenidores qui han a ésser per instrucció del franch arbitre de l'hom, al qual franch
50 arbitre les dites conjuncions no poden fer neguna força, és jutjar insuficientment e per devinalles. Apar açò encara per tant car, si per aytals conjuncions podíem saber clarament e certa l'eveniment de les sectes axí com aquests posen, segueix-se que per semblant rahó poríem de cert saber l'aveniment de les altres coses esdevenidores. E, si açò era
55 ver, segueix-se que d'aquí avant no-ns calria en res aconsellar ne treballar ne axí de les altres provisions que fem per los mals possibles a esquivar e qui-s poden esdevenir leugerament, la qual cosa és evidentment falsa e errònea, axí com prova Aristòtil en lo segon libre del *Periermenias*⁴.

60 Ítem, aquesta posició és errònea si penses que ella destruu tot mèrit e tota consciència e tota policia civil e humanal e tota providència de les coses esdevenidores, axí com clarament aparrà en lo *Quint libre*, quant parlarem de la sciència de Déu. Ítem, si les sectes seguien de necessitat

les conjuncions celestials axí com la luu segueix e sta en l'ayre per la
 65 sola presència del cors luminós, segueix-se que, passada la conjuncció,
 ja lavors no seria pus aquella secta, axí com la luu no sta pus en l'ayre
 sinó aytant com lo cors luminós és present; la qual cosa apar que és
 falsa manifestament en la secta de Mafumet, car l'esguart de Júpiter e
 70 *Veneris* no pot ésser sinó per DCXCIII⁵ anys e, emperò, la dita secta ha ja
 durat segons alguns per DCCC anys o prop, car per scriptures
 autèntiques⁶ havem que la maleyta secta aquella començà en l'any de
 DCII o de DCIII⁷. Com, donchs, la secta aquella stiga vuy sens neguna
 conjuncció, segueix-se que ella no ha son ésser per la conjuncció, e per
 consegüent la conjuncció no amena l'om a glòria ne per si matexa és
 75 migençant⁸ la secta, pus que ab la conjuncció no ha⁹ neguna connexió
 ne negun necessari ajustament ne de la conjuncció no ha neguna
 dependència.

[149v] Per què apar que aquell gran stròlech Albumazar era en sos
 juýs fort enganat, almeyns quant en aquesta part, car dix en lo segon
 80 libre seu *De les conjuncions*, en lo vuytèn capítol¹⁰, que la secta de
 Mafumet no podia durar ultra DCXC anys, e açò per la causa tantost
 assignada, car dix que la conjuncció de Júpiter *et Veneris* no podia ésser
 de més anys. Empersters, com demunt és dit, la dita secta ha ja durat
 prop de DCCC anys, e per consegüent aquella secta no la conserva la
 85 constil·lació ne conjuncció axí com aquests dien. Ítem, tostemp la secta
 qualsevol sia ha començament abans o pus tart que no·s faça la
 conjuncció; donchs segueix-se que la secta aquella no és per la
 conjuncció començada ne ha de la conjuncció causa ne principi de son
 ésser axí com posa aquesta opinió astròlega.

90

[185]

CAPÍTOL CLXXXV

*Qui posa una opinió que a la fi de l'hom, de quinaque ley sia stat,
Déus li proveheix a la sua salvació ensenyant-li la veritat de la fe en
si mateix*

5

Altra opinió errònea és stada contra la veritat dessus provada qui deya que la religió chrestiana mena tota gent a salvació¹, la qual opinió posa que leys chrestianes no eren bastants carreres a menar les gentes a vera benevuyrança; e lo lur fundament sí fou en gran zel de la acabada providència de nostro Senyor Déus, sobre la qual fundant sa error posaven aytals preposicions per orde.

10

La primera, que, com la saviesa de Déu sia bastant a regir infinits mons sens tot defalliment, segueix-se que no ha en lo món negun defalliment de part de la governació de nostre Senyor Déus. Aquesta preposició és a quascun chrestià axí clara que no ha mester altra probació, jatsia que la sancta Scriptura la pos sovín; hon, *Iob* v^o², nós havem que no-s fa res en lo món sens special rahó e causa.

15

La segona preposició d'aquesta opinió és aquesta: que en special nostre Senyor Déu mostra sa alta saviesa e governació en la salvació e dampnació dels hòmens; açò diu l'apòstol, *Ad Romanos*, *undecimo*³, dient que açò és altesa de les riqueses de la saviesa de Déu, la qual és a nós subiranament amagada, segons que ell mateix diu aquí. Lo Salvador, axí mateix, innueix açò mateix en l'*Euvangeli* de sent Matheu, *capitulo* x^o⁴, dient: E, si un perdal o pàsser, qui val un diner, no cau de l'àer en terra sens special governació del nostre Pare nostre Senyor Déu,

20

25

- quant més vos pensats que·l vostre Pare haja de vosaltres cura que no d'un pardal o d'un pàsser! Si, donchs, açò dix ab moltes altres coses qui són aquí mateix de la governació del cors, quant més ho devem stimar de la governació de la ànima, qui és fi de la governació del cors! Rahó
- 30 axí mateix nos induu a açò; car, si natura creada, segons los filosofos, no fall en les coses necessàries, quant més, donchs, devem creure que nostro Senyor no pot fallir a nós que no·ns do remey e via e carrera a tots que vingam a paradís. Ítem, si Ell nos fallia en aquest pas, donchs
- 35 debades e sens rahó nos dampnaria, car tostemps li poríem dir: Senyor, per què m'havets dampnat? Car, si vós me haguéssets dada via e carrera [150r] de salvació, yo la haguera tenguda; donchs que no la haja tenguda a vós se deu imputar, qui no le m'havets dada, com emperò a vós se pertangués donar-la·m axí com aquell qui érets mon duch e mon governador.
- 40 La terça preposició és aquesta: que la chrestiana religió no és bastant remey ne carrera ne via de haver paradís a tota gent. Prove·u per tant car la chrestiana religió no pot valer a aquell qui mor dins lo ventre de sa mare, com aquell no sia abte de saber què és aytal religió ne stament, ne és apte^{4bis} de reebre negun sacrament seu. Ítem, la
- 45 chrestiana religió no pot profitar a aquell infel qui null temps no n'hoý parlar ne sap què s'és ne què no, ne podem dir que Déus leix aquell aytal dampnar sens negun remey de salvació, car açò és expressament contra la segona preposició per ells dessús posada⁵.
- 50 La quarta preposició és que la passió e mort del Fill de Déu no és stat bastant remey e via a tota gent a haver salvació. Proven·ho axí: car a·quell qui mor en lo ventre de sa mare en cas del món no li pot valer la passió de Jhesuchrist; rahó és car la passió a aytal no li pot valer sinó migençant lo sacrament del baptisme. Com, donchs, aquell aytal axí stant e muyrent no puxa ésser batejat, segueix·se que la passió de
- 55 Jhesuchrist a aquell no pot ésser profitosa.
- La quinta preposició és aquesta: que nostro Senyor Déu ha dada a tota gent via general a salvar ses ànimes; açò apar per tant car, si no u havia fet, no·ls seria mostrat abte ne bastant governador del món, la qual cosa és contra la altesa de la sua infinita saviesa e contra la altesa de la sua pietat e contra la altesa de la sua bonesa e contra la primera preposició al·legada⁶. Ítem, si açò no havia fet, los hòmens se dampnarien sens culpa, axí com fou dit en la probació de la segona preposició. Ítem, que no apar que sia de menor eficàcia lo remey que
- 60

65 Déus los ha dat per haver salut que fo la malícia del peccat de nostre
pare Adam a aportar-los a dampnació; com, donchs, la malícia d'aquell
peccat sia stada tanta que haja tota natura humana corumpuda,
segueix-se que lo remey per Déu posat és abte e bastant a tota la dita
natura a reparar. Ítem, diu sent Johan, *capitulo primo*⁷, parlant del Fill
70 de Déu segons la sua natura divinal: *Erat enim lux uera, que illuminat
omnem hominem uenientem in hunc mundum*, qui vol dir que
Jhesuchrist és vera lum qui il·lumina tots los hòmens qui vénen en lo
món, ço és a haver salut final e benevuyrança; donchs aytal luu és
general remey a tots los hòmens a venir a benevuyrança.

75 La sisena preposició és aquesta: que la il·luminació de què parla la
quinta preposició és clara visió de Déu dada a quascú en la mort, la qual
és suficient remey dat a tota gent a conèixer veritat de les coses
necessàries a salut e a venir a vera benevuyrança. Aquesta preposició
proven axí: car per la preposició primera e segona apar que Déus dóna a
tota gent via de venir a salvació, la qual via és bastant e general a totem
80 qui-s vulla salvar. E aquesta via no sta en les chrestianes leys, per la
terça preposició, ne sta en la virtut de la passió del Fill de Déu, per la
quarta [150v] preposició; donchs sta en qualque altra cosa qui sia a tots
general e comuna; e aquesta és la visió de nostro Senyor Déu dada a
tots en la mort en la manera qui-s seguirà, segons que posa aquesta
85 sisena preposició. Ítem, aquesta via fon dada als àngels ans que fossen
benevuyrats ne confirmats en gràcia, segons que diu sent Augustí, car
lavors veheren Déu clarament e, segons que diversament elegiren bé o
mal, vista la veritat en Déu, axí diversament los fon dat als uns bé e als
altres mal.

90 Ítem, los àngels e nós havem haüda una matexa via de provació de
nós mateixs, car ells e nós som stats provats en leys per Déu posades a
ells e a nós, axí com apar de nostre pare Adam, a qui Déus posà ley de
no menjar del fruyt, e als àngels posà ley de servir sots altre president e
açò voluntàriament. E axí mateix e ells e nós ha volgut nostro Senyor
95 amenar en paradís per vies de mèrits, e ells e nós havem semblants
potències naturals a merèixer e a peccar, ço és enteniment e voluntat, e
ells e nós havem semblants ajudes haüdes, ço és la gràcia de Déu
gratificant, e ells e nós havem una fi matexa, ço és la visió e fruïció de
nostro Senyor Déu; segueix-se que una matexa sia la manera a pervenir
100 a glòria. E, com a ells sia stada clara visió de Déu dada ans que fossen
en lo terme final de lur mèrit o demèrit, donchs segueix-se per semblant

105 manera que axí mateix a quascun hom, ans que sia de tots puncts en lo
terme del viatge d'aquest món, li és dada visió clara de Déu; la qual
visió, si bé elegeix anar envers Ell e justament axí com faeren los bons
àngels, l'om és saul axí com foren aquells; si l'om elegeix mal axí com
faeren los mals àngels, l'om és dampnat tantost axí com foren los mals
àngels.

[186]

CAPÍTOL CLXXXVI

Qui posa los correlaris¹ que posa la dita opinió de ço que ella posa

5 D'aquestes sis preposicions trau aquesta opinió per conseqüència
alguns correlaris e dits fort stranys. Lo primer és que lo peccat que
l'hom fa en aquella mala elecció final, en la mort, no és peccat
remissible ne remediabile per negun remey del món; proven aquest
correlari per tant car dien que tantost après aytal elecció ve la mort
10 corporal e per consegüent passa a l'hom tot lo temps de merèxer e de
penedir-se e de fer penitència de sos peccats; per què d'aquí avant
remissió de peccats no pot haver loch en aytal hom. Lo segon correlari
sí és que aquell aytal qui axí's salva per lo remey aquest no ha mester la
fe de Jhesuchrist ne la ley chrestiana; proven-ho per tant car aquella
sola elecció final los salva e, si hom los hoposa e los diu a què donchs
15 val la bona vida precedent, responen que aquella bona vida precedent
ajuda a la voluntat e li mereix que bé elegesca lavors en aquell pas o li
nou a bé elegir si mal ha viscut.

Lo terç correlari lur és que lo sanct baptisme no és necessari a
salvació a l'infant petit; proven-ho per tant car aytal infant, com no sia
20 obligat a res que no sàpia ne saber no u puxa per ignorància invincible e
no puxa saber què s'és baptisme, segueix-se que no y [151r] és obligat, e
per consegüent, si no-l pren, ja per axò no se-n dampnaria. Lo quart
correlari és que l'infant petit axí's pot salvar com dampnar, ne negú no
deu dir de cert que aquest infant e aquell per pochs que muyren se
25 salven, encara que sien batejats, car la lur salvació o dampnació sta en

la final elecció, la qual poden² haver bona o mala axí com los àngels hagueren quant foren creats. Lo quint correlari és que null temps negú no-s dampna per lo peccat original; proven-ho car Déus no dampnaria los hòmens per lo peccat de Adam ne d'altre, sinó que quascú sia punit per sos propriis mals, e fer lo contrari seria contra la sua justícia e contra la sancta Scriptura e la sua sentència matexa posada en *Ezechiel* profeta, en lo XVIII capítol³, hon diu que lo fill no aportarà la iniquitat del pare, mas quascú portarà son peccat. Ítem, Déus solament dampna quascú per mala elecció final e per mala vida; donchs no dampna negú per peccat original. E per tal posen aquests lo següent correlari, la provació del qual prova axí mateix aquest quint ja posat.

Lo sisèn correlari és que negú no-s dampna sinó per sa pròpia iniquitat e per son personal peccat; car dien que posar lo contrari és dir contra Déu e contra la sua justícia e contra la sancta Scriptura expressament, axí com dit és. Ítem, si Déus dampna negú per peccat d'altre o per lo peccat original, segueix-se que Déus més ha en odi o més aïra los pochs infants que los pijors ribalts del món, car als ribalts ha dats remeys de recórrer a penitència e a contricció, los quals remeys són en lur poder, e als petits infants negun remey no·ls daria en aytal cars, majorment a aquells qui encara no són nats e moren, ans los lexaria caure sens tot remey a dampnació; la qual cosa dir de Déu no és ben dita ne ben sonant, car aparria o que Ell no fos suficient governador del món o que fos acceptador de persones, les quals coses són molt contra la sua excel·lència, car que Ell no sia suficient governador del món perjudica⁴ notablament a la sua infinita saviesa e que Ell sia acceptador de persones perjudica molt a la sua infinita dretura e justícia. Ítem, si Déus dampnava los infants qui moren dins lo ventre de lur mare, segueix-se que la mort de Jhesuchrist e los seus preciosos mèrits meyns los valen que als diables; apar la conseqüència per tant car los demonis han potències naturals abtes de recórrer a Déu en quant és de part de si mateix, si altre empaitx no y havia, mas aquells infants no han ninguna disposició qui al món sia de què-s puxen ajudar ne ab què puxen recórrer a negun remey qui·ls salva⁵.

Lo setèn correlari és que hom pot ésser saul sens altra ajuda sobrenatural; açò proven de l'infant qui mor sens baptisme o d'aquell qui mor sens peccat mortal, qui sens gràcia e sens fe elegeix bé en lo punt final, car dien que aytal per virtut d'aquella elecció virtuosa és saul. A açò donen eximpli dient que los àngels bons sens ajuda altra, ans

65 per vigor de lur pròpia natura, elegiren a Déu servir, per la qual cosa
meresqueren haver aquella gràcia e glòria que vuy han.

[187]

[151v] CAPÍTOL CLXXXVII

Qui argüeix contra la dita opinió

5 Contra aquesta opinió¹ e contra sos dits tots seria lonch massa qui la
volia impugnar, emperò breument nota ací algunes doctrines per les
quals poràs veure la pravitat d'aquells qui aytals errors semblen en lo
poble chrestià. E, jatsia que sien en grans clergues, ja per axò negú no-s
deu moure a creure lurs errors, car de grans clergues han haüt
10 fonament e principi les majors errors e heretgies qui jamés fossen
semblades en la sancta mare església. Veges qui fou Arri e Sabel·li e
Palagi e Faust²: cert foren dels majors theòlechs del món, emperò foren
dels majors heretges qui jamés exiren de chrestiendat; car, com nostro
Senyor lexa caure lo gran clergue per sos peccats, pijor torna que altre;
15 axí mateix és en nostre prepòsit, car vertaderament pens-me e é-n rahó
aparent que aquell qui aquesta opinió ha novellament fundada és stat
encegat per gran presumpció de si mateix. Per què, per a veure sa
posició quant val, impugnar-la he solament quant a alsquns dits; car, si
contra quascun dit seu procehiem, massa seria gran tractat.

20 La primera doctrina sí és que aquesta posició novella és fort
reprehensible. Açò prov car introduir novell docme en la fe o en bones
costumes sens probació evident de la sancta Scriptura e sens
examinació e aprovació de la sancta església és cosa presumptuosa e
digne de meynspreu. Açò ensenya sent Jerònim en la epístola que
25 tramès *Ad Demetriadem uirginem*³, hon en special parlant de la sancta
Scriptura diu axí: *Quod de Scripturis sacris auctoritatem non habet*

eadem facilitate contempnitur qua probatur, e vol dir que ço qui-s diu per negú sens fonament de la sancta Scriptura, axí com tota altra probació qui sia al·legada fora la sancta Scriptura és digne de meynspreu, axí ço que vol provar per aytal probació deu ésser meynspresat. Axí mateix a negú no deu ésser crehegut si res al·lega de part de Déu si, donchs, no u prova per la Scriptura o per miracle, axí com diu papa Innocenci III: *Extra, De hereticis in quinta Decretalium*⁴. Ara, és certa cosa que aquesta opinió quant als seus fonaments principals no solament no·ls pot fundar per la sancta Scriptura, hoc encara és cert que la opinió aquesta és contrària e repugnant a la dita Scriptura sancta en diverses maneres, axí com aparrà dejús.

La segona doctrina sí és que aquesta opinió posa moltes fatuitats e oradures qualque sia sa intenció. E primerament quant diu en la terça preposició contra la terça part de la difinició dada dessús de la religió chrestiana, ço és car posa que chrestiana religió no és bastant carrera a tota gent a haver paradís, com açò sia expressament contra lo cap de chrestientat, Jhesuchrist, qui dix als apòstols, *Marchi, ultimo*⁵, quant los tramès a preÿcar: *Euntes in mundum predicate Euuangelium omni creature, babtitzantes in nomine Patris etc. Qui crediderit et babtizatus fuerit, saluus erit; qui non crediderit, condempnabitur*, e volch aytant dir lo Salvador als apòstols: Anats per tot [152r] lo món e preÿcats lo sanct Evangeli a tota creatura e batejats tothom en nom del Pare e del Fill e del sanct Spirit. E sapiats que aquell qui serà batejat e creurà en mi haurà salvació; e aquell qui no creurà serà condempnat. Vet com tramet lo Salvador los sancts apòstols a tota creatura e com los dóna ja leys certes per les quals s'an totes les gents a salvar o dampnar; e aquestes leys són e s'apellen leys chrestianes e aquestes preÿca la fe chrestiana e creu axí com a sos propriis fonaments e principis seus. Qui, donchs, pot dir que chrestiana religió no sia bastant via de salvació com lo contrari sia a nós cert per la boca del Fill de Déu, qui és veritat pura?

Ne la provació que y aporta no val res quant diu que chrestiana religió no val a aquell qui mor dins lo ventre de sa mare ne a·quell infel qui jamés no hoí parlar de chrestianisme e per consegüent ço que diu no és bastant carrera a salvar tota gent⁶. Dich-te que la consegüència no val res, axí com aquesta semblant consegüència no val: lo foch no escalfa a aquell qui mor de fret, donchs lo foch no és suficient ne bastant causa de escalfar tothom; car, jatsia que de fet lo foch no escalf a aquell qui mor de fret, emperò, si aquell qui mor de fret s'i acostava,

lo foch l'escalfaria bastantment; ne ja per axò, quant aquest qui mor de
 65 fret no s'i acosta, lo foch no és apellat insuficient causa a escalfar-lo. Axí
 és en nostre prepòsit: jatsia que la chrestiana religió no profit a aquells
 al·legats, de fet ella, emperò, és bastant a ajudar-los si aquells s'i
 acostaven. Hon l'infant qui mor al ventre de sa mare, si n'era tret viu e
 70 puys era batejat, ell seria en via de salvació; axí mateix, si l'om infel
 prenia baptisme o crehença chrestiana axí com fer poria, ell seria en via
 de salvació. E açò basta a concloure que la sancta religió chrestiana és
 suficient remey e via a quascun hom dada per venir a vera
 benevuyrança.

E veges que aquesta probació que fa aquesta opinió en ço qui és dit
 75 de present és fundada en un falç fonament qui diu axí: la causa és
 insuficient qui no fa ayntant com pot. E que açò sia falç en les causes
 naturals ja apar per lo eximpli dat del foch e de l'hom qui mor de fret; e
 que sia aytanbé falç en les coses voluntàries, axí u par primerament en
 nostro Senyor Déu, qui jamés en res no fa ayntant com pot, axí com ne
 80 l'àngel ne l'om mateix en moltes coses que fan justament e sancta.

D'aquesta impugnació se segueix manifestament que la sua quarta
 preposició és falça e errònea quant diu que la passió del Fill de Déu no
 és bastant remey a salvar los hòmens. Ne les provacions que aporta han
 neguna color, com se puxen annul·lar axí com les provacions de la
 85 preposició terça. Axí mateix que aquesta preposició és contra tota la
 sancta Scriptura e contra la sperança dels pares del vell Testament e
 contra lo mestre de les *Sentències*, en lo terç libre, en la devuytena e
 denovena distinció⁷, hon parla de la suficiència dels mèrits de
 Jhesuchrist e de la sua mort preciosa e ensenya com és bastant a
 90 reembre mons infinits, e axí mateix açò és contra tots los doctors
 cathòlics qui d'açò han parlat sobre aquest pas; ans la preposició sona
 fort letjament en orella de tot devot e feel chrestian, com, segons que
 alguns dien, tot nostre bé en aquesta vida e en l'altra tot haja rayl e
 fundament en los mèrits del nostre cap e Senyor Jhesuchrist.

95

[188]

[152v] CAPÍTOL CLXXXVIII

Qui argüeix contra alguns dits de la dita opinió

5 La quinta preposició sua¹, axí mateix, jatsia que, si és bé entesa, que
ella sia vera, ço és que nostre Senyor Déu ha dat remey de salvar a
totom generalment, emperò lo principal fundament que aduu a provar-
la no ha veritat si, donchs, no és presa a bon enteniment; car ell diu axí:
No par que sia de menor eficàcia a salvar los hòmens lo remey que Déus
los ha dat per haver salut que fou la malícia del peccat de Adam a
10 dampnar-los.

 Dic ací que sens comparació fou de major valor lo remey quant és a
sa pròpria valor e natura en si considerat; emperò de fet a molts més ha
nogut lo peccat de Adam que no ha profitat lo remey aquell de la passió
de Jhesuchrist, axí com més són los hòmens dampnats per aquell peccat
15 que los salvats per lo remey aquest, axí com damunt és dit². Ítem, lo
peccat aquell de Adam axí corrompé natura humanal que contra nostra
voluntat tots naxem en obligació a ésser privats tostamps de la vista
divinal, e açò per lo peccat original, e empersters lo remey contra aquest
peccat no·ns dóna ne·ns procura curació del peccat aquest contra
20 nostra voluntat, car no ha hom al món a qui jamés se remetés lo peccat
original contra sa voluntat.

 Ítem, segons aquesta opinió lo remey per Déu dat contra lo peccat e
obligació original no val sinó a aquell qui bé elegeix a la mort. Com,
donchs, lo peccat nouga a tots, segueix-se que de major eficàcia és de
25 fet lo peccat a noure que lo remey a salvar. Ítem, és certa cosa que lo

peccat de Adam procura infecció a tothom sens neguna elecció humanal, e emperò lo remey de Jhesuchrist no és axí profitós a tothom, ans, si profita a negú qui discreció haja, requer-s'i de necessitat que aytal haja bona elecció ans que muyre.

30 Per què apar que lo fonament aquest no val res, axí com diu sent Augustí en lo libre fet contra Pelagi³, hon diu que Pelagi feya semblant argument, del qual trahia moltes errors, car no-l sabia solre.

[189]

CAPÍTOL CLXXXIX

Qui argüeix contra altres dits de la dita opinió

5 La sisena preposició¹ que al·lega és axí mateix fort temerària quant
diu que tothom veu en la mort la divinal essència; car los sancts doctors
dubten fort si anch neguna creatura mortal viu en aquesta vida la
divinal essència sinó la ànima del nostre redemptor, en tant que la
major part dels doctors consent que encara aquells de què la Scriptura
10 diu que la han vista que-s dega entendre enaxí a la letra, axí com de Job
e de Moysès e de Ysahies e de sent Paul e de sent Steve², car ací dien
alguns doctors que la Scriptura no u entén axí com sona, ans dien que
parla en altre seny, del qual parlarem en lo *Quint libre*, hon havem a
tractar com nostro Senyor és conegut per los hòmens d'aquesta vida; axí
15 que, no contrastant la Scriptura, aquells jamés de fet no veheren la
divinal essèn[153r]cia. Donchs, que aquesta opinió pos que
generalment en aquesta vida mortal tothom ans que sia mort ha a veure
la divinal essència, massa fa gran mercat de la visió divinal, qui és la
major cosa e una de les majors riqueses del regne de Déu. E com no
pensava la paraula qui és *Iohannis, primo*³, qui diu: *Deum nemo uidit*
20 *unquam*, ço és: null temps negú no viu Déu? La qual paraula dix e posà
sent Johan après la mort de sent Steve e de tots aquells de qui diu la
sancta Scriptura que veheren Déu; per la qual cosa apar que sent Johan
difiní clarament que negun hom viu ne mort en aquesta present vida no
havia vist nostre Senyor Déu en la sua nuda essència.

- 25 E posem que axí fos, que nostro Senyor ultra les leys chrestianes
hagués dat qualche remey altre general a tota gent per veure la veritat
de la fe e per anar a salvació, encara no y cal assignar aquest remey per
necessitat, ço és que vegen tots la divinal essència, car pot-los dar
30 nostro Senyor Déus soptosament sens veure la sua essència clara
conexença creada infusa en lurs ànimes de totes les coses necessàries a
salut. E açò és bastant; per què no cal recórrer a les coses subiranament
àrdues, car, segons la doctrina de Aristòtil en lo primer libre *Dels*
phísichs, en va assigna l'om a alguna obra en natura causa gran si la
poca hi és bastant^{3bis}.
- 35 Ne la provació que aporta dels àngels conté veritat, car null temps
los àngels no veeren la essència divina sinó los bons, ne aquells bons no
la veheren fins que foren confirmats en gràcia, segons que proven los
doctors comunament e tenen, axí com apar en ço que han tractat sobre
la quarta distincció del segon de les *Sentències*⁴ e segons que aparrà en
40 lo *Vuytèn libre*, hon havem a parlar de la natura angèlica. E posem que
axí fos stat de fet en los àngels, encara no-s segueix que axí sia de nós,
com ells e nós siam de diverses natures e de diverses spècies e de
diverses leys e de diverses costumes e diversament regits e governats e
diversament apellats a glòria.
- 45

[190]

CAPÍTOL CXC

Qui argüeix contra los correlaris de la dita opinió

5 Ne los correlaris¹ que aquesta opinió posa han aytanpoch veritat. E primerament apar que·l primer² contén gran error quant diu que aquell qui mor no ha mester la fe de Jhesuchrist, car diu que per vigor de la sua bona elecció final se salva. Açò és contra tota la sancta Scriptura, que negú davant ne après Jhesuchrist se sia salvat sens fe sua clara o fosca, axí com lo *Quint libre* pertracta e ací se ha a dir en lo cc capítol³
10 d'aquest libre, e l'apòstol sent Paul, qui diu expressament *Ad Ebreos, undecimo*⁴, dient: *Sine fide impossibile est placere Deo*, ço és impossible cosa és plaura a Déu sens fe. Ítem, aquest correlari annul·la tota necessitat de fe e de sperança e de tota ley e de tota bona custuma; apar açò per tant car, si res de bé vull fer, diré que no·m cal, car baste·m que
15 a la fi de mos dies elegesca bé en ço que Déu me ha a ensenyar en la sua essència, e per consegüent puch [153v] fer aytant de mal com sol me vulla ans de la mort; la qual cosa és contra tota rahó e contra tota la sancta Scriptura, dient *Ecclesiastici xxix*⁵: *Repromissio nequissima multos perdidit*, ço és que falça sperança finalment ha a molts enganats,
20 car cuydaven-se lavors salvar e dampnaven-se. Ítem, sent Agustí expressament condempna aquesta falsa sperança e posa en dubte gran que la mort d'aytals sia bona ne segura qui tostamps han fet mal sots sperança de penitència e conversió final. Axí u recita lo mestre de les *Sentències* en lo quart, en la matèria de tarda penitència⁶.

- 25 Lo terç correlari és axí mateix fort erròneu, qui diu que lo babtisme
no és necessari a l'infant petit a haver salvació, com Jhesuchrist diga
que qui no és batejat serà condemnat, axí com dessús és al·legat⁷. Ne
la rahó que al·lega val quant diu que, pus que lo petit no sap què s'és
30 babtisme, que no y és obligat; car, si aquesta rahó val, segueix-se que lo
petit se pot salvar sens la gràcia de Déu e sens caritat, com ell no sàpia
aytanpoch què s'és gràcia ne caritat, e lo consegüent apar clarament
ésser heretical e error gran. Lo quart correlari és contra tota sentència
doctoral e contra tota determinació magistral e cosa qui hanc no fou
35 hoïda, ço és que l'infant petit qui encara no ha ús de rahó se saul ne-s
dampne per peccat actual axí com és aquell peccat qui-s comet per mala
elecció. Ne açò la dita opinió no prova per auctoritat de Scriptura ne
per negun dit autèntich ne per neguna rahó de pes.
- Lo quint correlari és contra comuna sentència dels doctors e contra
lo dit del Salvador, dient ço qui ja és dit e al·legat dessús, ço és: qui no
40 serà batejat serà condemnat. Ara, és certa cosa que lo babtisme ha l'om
principalment a mundar del peccat original e açò és son propi ofici;
pus, donchs, que lo babtisme és necessari a salut, segueix-se que ço per
què-s dona és a l'hom obligació mortal e contra sa pròpia salut, e açò és
lo peccat original. És axí mateix açò contra sentència de la sancta mare
45 església, qui per diverses decretals ha posat lo contrari. Ne ses
provacions valen res, car, quant diu la primera que nostro Senyor no
dampnaria negú per lo peccat de Adam, açí deus saber que, jatsia que la
culpa de Adam fos de dret contra la sua ànima matexa, axí com lo
peccat de quascú és dret contra aquell qui-l fa, dient Daviu⁸: *Et*
50 *peccatum meum contra me est semper*, emperò per ocasió lo peccat
d'un hom pot ésser mort d'altre, axí com tot die vehem a ull en lo món
d'aquells qui-s contenen⁹, que ira de un serà ocasió que l'altre se irasca
e començ baralla en la qual muyra; axí és en nostre prepòsit: jatsia que
dretament lo peccat de Adam a ell nougués principalment e dretament,
55 emperò a nós nou per ocasió en quant nós tots som exits d'ell, qui fon
raïl corruptuda de tota natura humana per son peccat. Per la qual
cosa, tot axí com lo fruyt e les fulles e les flors de l'arbre ans que sien de
fet en ésser són primerament en la raïl, e açò seminalment, qui puy
quant ixen en ésser poch a poch tot hix pudrit per la pudridura de la
60 raïl, axí és en nostre prepòsit: com Adam fos raïl de la humana natura e
ell per son peccat fos corruptut en sa natura, per tal engenrant fill
donà-li semblant natura com en si havia, ço és corruptuda, e per

semblant manera lo fill al nét e axí [154r] procehent fins a la fi del món.
 Per tal, per just decret de nostro Senyor Déu, tota ànima infusa per
 65 nostro Senyor Déu en aytal carn és tantost deutora a Déu de jamés no
 veure Déu si donchs d'aquell deute no és absolta per lo baptisme, tot axí
 com aquell qui és fill o nét d'aquell qui ha comès crim de lesa magestat
 aytantost com neix és privat de la heretat de son pare o de son avi,
 70 emperò aquell qui neix no ha encara comès negun peccat per què
 meresque ésser privat de la heretat paterna. Vet, donchs, com se pot fer
 que un porta¹⁰ peccat d'altre sens culpa pròpria. D'aquesta matèria, si a
 Déu plau, parlarem pus longament en lo *Terç libre*, quant parlarem del
 peccat original.

Lo sisèn corralari, qui diu que negú no-s dampna sinó per sa pròpria
 75 iniquitat, apar que és falç dels infants petits qui anch no peccaren ne és
 contra la justícia divinal, com nostro Senyor per sa justícia no sia obligat
 a dar als infants paradís; donchs, pus que en ells no troba justícia ne
 gràcia, rahonablement los pot negar paradís segons les leys per Ell
 instituhides. E, quant diu après que nostro Senyor dampnant los petits
 80 qui moren sens baptisme¹¹ hauria més ahirats e més en odi que los
 ribalts, dic-te que no és ver, car als petits dóna molts béns en la vida
 següent si bé no-s vehen Déu, ne-ls fa altre mal sinó que-ls priva
 perpetualment de la visió sua; mas los ribalts obliga tantost com han
 peccat mortalment a mort eternal en cors e en ànima, la qual lus dóna
 85 de fet après lur mort si en aytal stament moren. Emperò dic-te que és
 possible que Déus am més, simplement parlant, un ribalt que un infant
 poch, encara que l'infant sia en gràcia; apar-ho per açò car aquell ama
 Déu més a qui entén a fer més de bé tostemp; com, donchs, sia
 possible que lo ribalt finalment se convertesca e sia salvat e sia possible
 90 que l'infant cresque e sia dampnat, donchs més ama Déus lo ribalt
 peccador que l'infant ab gràcia, parlant de vera amor e final e
 empertostemps durable; emperò no l'amava més per aquell temps en
 què lo petit havia gràcia e no la havia lo ribalt, car en tot temps
 determenat ama Déus més aquell qui és en major gràcia sua.

95 A l'altra rahó, quant diu que la mort de Jhesuchrist valria lavors
 meyns als petits que als diables, nech-te la conseqüència, ne la provació
 val; car, jatsia que lo diable haja ús d'enteniment e l'infant no n'haja,
 emperò l'infant sens ús d'enteniment pot aconseguir vènia e perdó e
 misericòrdia de Déu e la eficàcia de la preciosa mort de Jhesuchrist, e lo

100 diable de res d'açò ne d'aquella sancta mort no pot haver ajuda ne fruyt
per neguna manera.

Lo setèn correlari és manifesta error de Pelagi heretge, contra lo
qual és tota la doctrina theològica e contra lo qual disputarem, si a Déu
plau, en lo *Libre segon*, hon havem a parlar com se ajuden ensemps la
105 gràcia de Déu e lo franch arbitre de l'hom quant l'om fa alguna obra
meritòria.

[191]

CAPÍTOL CXCI

***Qui conclou la terça e derrera part de la dita difinició del stament
chrestia ésser provada***

- 5 Per totes aquestes coses apar clarament la veritat de la terça part¹ de
la difinició de la sancta religió crestiana ésser clara e manifesta, e per
consegüent appar tota la diffinició² preposada en lo denovèn capítol del
tractat d'aquest libre ésser [154v] vera e cathòlica e provada, la qual era
10 que la sancta religió chrestiana era un excel·lent stament instituhit per
lo Fill de Déu, Jhesuchrist, a menar tota la gent d'aquesta vida present a
vera benevuyrança. En aquest stament, donchs, nós posats e per la
bonesa de nostro Senyor Déu apellats, anem per ell axí com per via
segura al regne de Déu, car scrit és, *Psalmo cxviii*³, *Beati immaculati in*
15 *uia, qui ambulant in lege Domini*, ço és a dir que benevuyrats són
aquells que Déus troba vivents dins aquest sanct stament, qui és dret
camí e via de paradís; car aquests aytals viuen sens màcula de peccat
mortal e qui van per aquest axí com per aquell qui és a tots segura ley e
directori de possehir Déu, car a aytals dóna Déus finalment
benevuyrança.
- 20 E, si dius que gran dificultat és anar per aquesta via, car diu lo
Salvador, *Mathei vii*⁴: *Arta est uia que ducit ad uitam, et pauci*
ambulant in ea, ço és que la via del regne és fort streta e dura de
observar e per tal pochs van per ella, donchs què farem nós, qui no
podem soferir coses dures ne tenir neguna streta ley?, responch-te e dic
25 ço que diu sent Gregori sobre *Ezechiel*⁵: que la via de Déu és streta al

començament un poch, emperò en ús és fort delitable e procura grans consolacions a l'hom. Hon, com diu abat Ysaach⁶, solament la memòria que hom ha quant pensa que ha fets grans béns e grans obres per amor de Déu e pensa quin guardó li n'ha Déus aperallat e pensa que ha son
30 temps bé despès e no l'à perdut, aquest pensament dóna a la ànima dins special consolació e gran delit e alegria, axí com memòria dels mals fets deu a l'hom tostemps donar gran dolor e gran paor e tristor.

Axí mateix que, jatsia que aquesta via sia streta a aquell qui la té per pahor, emperò a aquell qui la té per amor és fort ampla, segons que diu
35 sent Agustí exponent lo trentèn *Psalm*, sobre aquell vers *Posuisti in loco spaciosus pedes meos*⁷. Per aquest, donchs, stament tant alt anem tostemps confiants axí com per segura via del regne de Déu reclamant ajuda al subiran cap nostro Jhesuchrist, fahent-li incessants gràcies per tal quant nos ha volguts tirar a tan alt lum de veritat e apellar a aquesta
40 tan segura via de la sua glòria, per tal que no·ns tròpia desconexents a si mateix en lo die final quant Ell nos jutjarà.

5 Comença la segona part o punct principal del dit *Primer libre* apellat *Chrestià*, en la qual és tractat e ensenyat com la sancta església cathòlica ha corregut segons diversos temps passats, del començament del món ençà, sots tres leys justes e sanctes, ordonades segons bona, millor e molt millor, qui s'apellen lig de natura, lig de scriptura e lig de gràcia.

[192]

CAPÍTOL CXCH

Qui posa com la sancta chrestienat és la heretat de Jhesuchrist

10 [155r] Tota la *diffinitio*¹ de la sancta religió chrestiana declarada, segons la possibilitat de la mia ignorància, resta encara a tractar d'aquest sanct stament chrestià e determenar alguns grans dubtes, los quals són fort necessaris a saber plenàriament la dignitat de la sancta religió chrestiana e saber diverses coses qui són molt ajustades a aquesta matèria.

15 E deus ací primerament saber que, com a Déus haja plagut per la sua superhabundant bonesa que Ell se sia ajustat ab nostra natura més que ab la natura angelical, axí com diu sent Paul *Ad Ebreos*, *primo*², per tal Ell, lo bo e sobredolç Senyor, sí·ns ensenya senyals de amor infinits
20 per diverses gràcies excessives e beneficis que·ns fa tostemps sens compte; e axí mateix nos ensenya aquesta amor tan cara en diverses paraules fort cordials e amoroses, entre les quals paraules moltes

trobaràs en special que quant Ell parla de congregació dels elets, qui és
apellada per los sancts la església cathòlica, Ell aquesta congregació e
25 església apella e enomena per diversos noms fort amorosos e fort
graciosos e fort dolsos e atractius³; car a vegades Ell la enomena heretat
sua, a vegades vinya⁴ sua, temple e tabernacle seu, a vegades la apella
sposa, a vegades amiga, a vegades sor, a vegades archa, a vegades
30 coloma, a vegades scala, a vegades castell, a vegades torra, a vegades
sagell, a vegades ort, a vegades font tancada, e axí de moltes altres
figures e noms que poríem dir que la sancta Scriptura⁵ posa, que serien
lonchs de recomptar.

E per tal que esquivem tota superfluïtat basta a nostre prepòsit
solament proseguir ço que havem a dir e a moure sobre l'estament de la
35 sancta religió chrestiana sots lo primer nom e figura, ço és sots
semblança d'una bella heretat de Jhesuchrist e d'un bell regne que en
special li ha donat nostro Senyor Déu lo Pare, axí com a poble elet de
tot lo món, lo qual poble tot sol l'à elegit per cap e per senyor e per
governador e per Déu seu, e aquesta heretat eleta e poble e regne a Ell
40 dat se apella la sancta religió chrestiana.

[193]

CAPÍTOL CXCIH

*Qui prova que axí sia que la sancta chrestientat sia heretat de
Jhesuchrist*

- 5 Per ensenyar, donchs, com tota la sancta religió chrestiana és una
bella heretat de Jhesuchrist, Fill de Déu, vull pendre fundament en la
profecia que d'açò dix Daviu en lo *segon Psalm* del *Psaltiri*¹, dient axí en
persona de Déu lo Fill: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu; ego hodie*
10 *genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et*
possessionem tuam terminos terre, qui summàriement vol aytant dir,
parlant en persona del Fill de Déu: lo meu Pare m'à dit axí: tu és mon
fill e yo t'é vuy engenrat. Car Déus lo Pare tostemp engendra lo Fill e lo
Fill tostemp és engenrat², axí com havem a declarar en lo *Quint libre*,
en la matèria de la fe, en lo []³ capítol; per què ací quant és d'açò no
15 parlarem pus per tal que no iscam del prepòsit.
- Segueix-se lo segon vers: *Postula a me*, qui sumàriament, segons les
gloses dels sancts, vol aytant dir: *Postula a me*^{3bis}, ço és: Fill meu, acaba e
compleix la obediència que t'é [155v] manada quant te encarnist, ço és
que sofires tribulacions e dolors entre los hòmens e finalment mort en
20 la natura humanal que has presa, car per aquestas coses que soferràs
hauràs mèrit just e dret, segons la natura passible tua, de demanar a mi
súbdits e senyoria sobre molta gent, e yo dar-t'é los gentils per heretat
tua special e lexaré los juheus en lur seguetat⁴; e·ls gentils que
possehiràs tendran lo loch que yo he ja a ells eternalment preordonat,
25 qui ocupa fins als térmens de la terra. Sobre aquest vers segon

morem alguns dubtes per exposició sua e per veure les dignitats de la
sancta heretat de Jhesuchrist, qui és la religió chrestiana, e après farem
fi quant a aquest *Libre primer*.

[194]

CAPÍTOL CXCIH

Qui posa com Jhesuchrist meresch ésser hereter d'aquesta tan alta heretat

- 5 Havem, donchs, ací primerament a veure com és ver que Jhesuchrist Salvador haja merescuda haver aquesta heretat e senyoria axí com és dit. Ací dic que, jatsia aquesta matèria haja mils loch en lo *Novèn libre*, en lo qual se contén tot ço qui-s pertany al Salvador, emperò per tal que pus aviadament veges les altres matèries qui s'an a dir ací respondrem a
- 10 aquest dubte segons ço que dien los sancts.
- Deus saber que, jatsia que lo Fill de Déu, Jhesuchrist, segons la persona divinal sia equal ab Déu lo Pare, emperò segons la natura humanal Ell és menor; e segons aquesta natura menor Ell poch merèxer e de fet meresch als predestinats gràcia e glòria, e axí mateix meresch
- 15 per la sua sagrada mort, segons que diu lo mestre de les *Sentències* en lo terç libre¹, totes aquestes coses: primerament, que lo seu cors fos tost ressuscitat; après, que lo seu gloriós nom fos axí com a subiranament reverent a tot lo món manifestat; après, que Ell, qui per los hòmens a salvar era stat per hom jutjat e a mort sentenciat, per tant meresch que
- 20 tingués juý general e final a tothom; après meresch que Ell fos fet cap e principi sobre tota la sancta església. Hon diu sent Paul, *Ad Ephesios, primo, et Ad Coloscenses, primo, et Actuum III*², que Déus l'à constituït cap sobre la sancta església; och encara sobre tots los àngels de paradís e sobre los demonis e sobre tota creatura, e per consegüent
- 25 ha merescut que en special li sia servit per special gent qui son nom

hagués e qui a Ell fos specialment deputada e qui a Ell conegués e
servís en special tostemps. Aquest poble és lo poble chrestià, qui és
apellat heretat sua, e no negú altre sots lo cel.

[195]

CAPÍTOL CXCv

Per què los gentils són la heretat de Jhesuchrist e no los juheus

5 Mas porie-s meravellar algú què pot ésser la rahó que nostro Senyor
Déu lo Pare assigna en les paraules al·legades per special heretat al seu
Fill los gentils més que los juheus, los quals juheus són poble per Déu
elet axí com diu la Scriptura¹; són encara poble que Déus ha tant honrat
per diverses vies; són axí mateix poble d'on lo Salvador és exit e la sua
10 beneyta mare e tots los apòstols. E lo poble gentil és tostemp stat
ydòlatra, bes[156r]tial e sens ley e ha tostemp viscut ple de peccat e ab
molta irreverència de Déu.

Per solució d'aquesta qüestió deus ací notar que la heretat de
Jhesuchrist comprèn dins si tota creatura chrestiana d'on que sia
venguda, si-s vol sia stada de nació o de ley judayca o sarracènica o de
15 quinesvol altra, si-s vol sia gran, si-s vol poca, o sia franca o cativa e hom
o fembra e de quina condició se vulla; pus que sia crehent ab vera fe en
Jhesuchrist, tota aquesta aytal creatura pertany a Jhesuchrist, car Ell no
és acceptador de persones, axí com diu sent Pere, *Actuum*, *decimo*², ne
en Jhesuchrist no y ha neguna distinció entre persona e persona, axí
20 com diu sent Paul *Ad Romanos*, *decimo*³, ans tots los feels crehents per
la fe e en la fe que han en Jhesuchrist són hereters de la promissió feta
per Déu a Abraam e tots ensemps pertanyen a la heretat de Jhesuchrist,
segons que posa sent Paul *Ad Galatas*, *tercio*, a la fi del capítol⁴.

25 Aprés d'aquesta nota havem ací a veure qui són juheus ne qui són
gentils ne sots quines leys e maneres de viure han viscut tots aquests e

lo món⁵ com ha corregut ab aquests o sens aquests; les quals coses
vistes, aparrà solució a la qüestió moguda. Havem, donchs, a dir
primerament com lo món del seu començament ençà ha corregut e s'és
governat en son viure.

[196]

CAPÍTOL CXCVI

Com lo poble de Déu ha tostemps viscut sots una de tres leys

5 E deus ací entendre primerament que lo poble de Déu despuys que
és creat lo món ha viscut sots una de tres leys, e apell ací poble de Déu
tots aquells qui han haüda conexença e vera fe en Déu e temor sencera
de Déu. La primera lig fon de natura; e aquesta ley no fou altra sinó
viure segons bon juý de rahó natural, qui dicta que Déus deu ésser amat
e temut sobre totes coses e que deu hom après amar son proÿsme axí
10 com si mateix. Sots aquesta ley correch tot lo món, e açò del temps
primer en què Adam fon creat fins al temps que Déus donà la lig a
Moysès o, segons que dien altres, fins al temps que donà la lig de
circumcisió a Abraam, de la qual havem *Genesis XVII*^o¹.

15 La segona lig s'apella lig de scriptura; e apella-s axí per tal car nostro
Senyor Déu la donà a Moysès escrita en dues taules de pedra en lo mont
de Sinaý, segons que apar *Exodi XX*^o²; e aquesta lig durà despuys que fou
dada tro a la publicació del sanct Euvangeli, qui fonch feta per tot lo
món per la preÿcació dels sancts apòstols après la mort de Jhesuchrist.
20 Axí mateix nota ací primerament que, jatsia que nostro Senyor Déu no
donàs a Moysès altra scriptura sinó los deu manaments scrits en les
dues damunt dites taules de pedra, emperò totes les altres observàncies
e obligacions dades a aquell poble són compreses sots nom de la lig
scrita. Ítem, sàpies e nota açí, segonament, que aquesta lig escrita no
obligava de necessitat de salut sinó solament lo poble de Ysrael; e per tal
25 l'altre poble del món se podia salvar en la primera lig, ço és servant la lig

de natura, com féu aquell sanct hom Job e molts d'altres qui no foren del poble de Ysrael ne obsevaren la lig aquella quant a les cerimònies e judi[156v]cis a què los fills de Ysrael eren obligats. E açò apar en la Scriptura³, car dels ninivitas e de molts altres gentils qui venien adorar en Jherusalem en lo temple de Déu havem que eren persones de gran bé e virtut e amigues de Déu e los quals Déu il·luminava per preycacions de sanctes persones e hohia lurs prechs⁴; les quals coses no foren si no fossen persones justes sots aquella ley e si no fossen en la gràcia de Déu.

Ítem, nota ací terçament que totes aquelles gents qui no foren del poble de Ysrael foren apellats comunament gentils, axí que comunament tostemps durant la lig de scriptura tot lo món fou partit per dos diversos pobles. Lo primer e-l principal se apellava lo poble de Déu per excel·lència, e aquest era lo poble de Ysrael. L'altre se apellava lo poble gentil, que, jatsia que fos més en nombre e pus antich, emperò era apellat menor per les Scriptures, per tant quant Déus havia lo poble de Ysrael elet de tot altra poble e assenyalat per senyal de circumscisió per tal que fos separat de tot altre e après més honrat que tot altre per infinites gràcies e miracles que Déus per ells ensenyà quant los trach de Egipte e-ls tench XL anys en lo desert e-ls mes poderosament e meravellosa en la terra de promissió e-ls dotà de profecia e sacrifici e de sacerdocí, axí com davall direm⁵.

La terça ley principal s'apella lig de gràcia; la qual Jhesuchrist, Fill de Déu eternal, nos preycà e-ns donà, axí com damunt és ja provat⁶; qui per tal s'apella lig de gràcia car aquell qui le-ns donà, Jhesuchrist, és pura gràcia e misericòrdia e vénch a nós per fer ab nós gran e subirana remissió de peccats e de obrir-nos la porta de glòria e de ensenyar-nos de perfetament viure e de dissipar lo príncep e-l regne de mort e de lexar tota culpa; e, per tal encara quant donà fi e terme als càrrechs de la lig escrita, ens ha dats remeys fort alts contra totes nostres plagues e nafres per los ecclesiàstichs sacraments. E per tal fo ordonat per alta dispensació de la sua interminable providència que los primers preycadors d'aquesta lig de gràcia fossen sobre tots altres hòmens complits de gràcia, axí com foren los sancts apòstols, qui l'Esperit de gràcia reheberen lo die de cinquagesma per ésser mils dispòsits a preycar la lig de gràcia a tota creatura qui volgués ab lo Fill de Déu trobar compliment de gràcia e de misericòrdia.

D'aquesta lig parlant sent Johan, *Iohannis, primo*⁷, diu axí: *Lex per Moysen data est, gracia et ueritas per Ihesum Christum facta est*, e vol dir
65 que la lig vella fon donada als juheus per Moysès, qui la lus donà en lo desert de Synay, no de part sua, mas de part de Déu; e après diu que és stada feta gràcia e veritat per Jhesuchrist, car vinent lo Salvador Ell ha feta lig novella, qui s'apella lig de gràcia per tal quant ha ensenyada la veritat dels grans secrets de Déu, amagada primerament sots les figures
70 e profecies de la lig vella, e ha ateses a nós les grans promissions fetes antigament als pares de la dita lig escrita sobre la misericòrdia e gràcia que Déus los havia promesa a fer a ells e a nós après vinent sobre lo seu sagrat exceniment⁸ e incarnació e sobre la salvació de les nostres ànimes. Aquesta lig de gràcia ha durat de Jhesuchrist ençà e durarà fins
75 a la fi del món, segons que demunt havem dit⁹ quant fou provat que la fe chrestiana no pot fallir per tal quant [157r] seu sobre Jhesuchrist, qui és son fonament principal.

[197]

CAPÍTOL CXCVII

Per què Déus ha ordonat que lo seu poble haja viscut sots una de les dites leys

- 5 Si dubtes per què Déu volch que son poble axí haja corregut sots aquesta diversitat de leys, com sia cert que, si lo món hagués fet son cós¹ del començament entrò are sots la lig de gràcia solament, que molts foren salvats qui no u són, ans són dampnats; axí u diu expressament lo Salvador, *Mathei, undecimo*², quant malahí a Corosahim e a Betsayda,
- 10 ciutats de Galilea incrèdules, dient: Maleytes siats, vosaltres, Batzayda e Acorrosahim, car, si en Tir e en Sidon, ciutats de Círia e lochs dels infels, fossen fetes les meravelles qui són fetes en vosaltres, aquells hagueren feta gran penitència e per consegüent foren salvats; com, donchs, si lo món tot hagués corregut tostemp sots la lig de gràcia e en
- 15 totes les ciutats fos stada preycada la veritat de la fe cathòlica e y fossen fetes moltes meravelles axí com en les altres són, donchs segueix-se que molts n'i haguera de sauls que no ha, e per consegüent més valguera que tostemp lo món fos stat sots la lig de gràcia que no sots tantes; ací³ responen los sancts que nostro Senyor Déu en diverses maneres poria
- 20 molts hòmens salvar, si a Ell plahia, que no u vol fer; car alguns ne lexa dampnar, altres ne salva; e açò per tal que en los dampnats mostra lo gran zel que Ell ha en amar veritat e justícia e en los salvats enseny la granesa de la sua misericòrdia.
- 25 E açò és molt millor que axí·s faça que no que tots fossen salvats, pus que a Ell plau. E açò torna a major honor sua, la qual honor és

major bé del món, com Ell sia major bé de tot lo món, que no si tots los
hòmens salvava. Hon, com Ell sia lo principal bé de tota la comunitat,
rahó dicta que la sua honor e reverència deu anar davant lo bé de
30 quascuna singular persona. Per què rasonablament ha lexat lo temps
passat córrer sots diverses leys per tal que lo món haja sots notable orde
de leys corregut e tostemps de bé en millor, per què los hòmens
finalment hagen conegut que la lig de gràcia és digne que fos desidjada
e sperada ab grans sospirs com a cosa sobresamabla en aquesta vida, per
35 tal que ab major reverència fos rehebuda e ab major devoció fos servada.

[198]

CAPÍTOL CXCVIII

Qui assigna altres rahons a aquell mateix propòsit

5 Per què nota ací que la saviesa de nostro Senyor Déu per moltes e
diverses rahons ha ordonat que lo món correués sots aquestes tres leys.
La primera sí és, segons los sancts, car natura humanal, jatsia que fos
debilitada e minvada en sa virtut e noblesa per lo peccat del primer
pare, emperò encara romàs en lo començament fort scient, virtuosa e
sàvia e fort robusta en virtut, axí com vol dir Boeci en lo segon libre *De*
10 *consolació*, en aquell vers qui comença *Ffelix nimium prima etas*¹. No-
res-[157v]meyns era axí en si nafrada que era inclinada a mal e peccat e
per consegüent a supèrbia, qui és rayl de tot mal, axí com havem en lo
Ecclesiàstich en lo deèn capítol². Per tal, donchs, que l'om no hagués
ocasió de haver supèrbia ans hagués ocasió de humiliar-se tostamps
15 meynspresant si mateix e solament de fiar-se en Déu, per tal nostro
Senyor Déu primerament premès e tramès la lig de natura, qui solament
ensenyava amar Déu e lo proïsme e no ensenyava altres coses per les
quals hom pogués conèixer què és peccat en ses branques ne virtut ne
gràcia en ses spècies sinó aytant com dictava rahó natural obscurada per
20 lo peccat e per les penes contràries, de les quals parlarem en lo *Terç*
libre, qui parla longament de peccat e de ses rayls e branques.

Per què veent nostre Senyor l'om axí ignorant, que, jatsia fos agut
per natura, emperò la sua agudesia no era bastant a conèixer los peccats
e laços del demoni, per tal lo Senyor, mogut de pietat, donà-li la lig
25 scrita, per la qual coneix sos defalliments e a quins béns e manaments

altres era obligat; e lavors l'om coneix la sua ignorància, axí com un hom qui hix de tenebres e puys ve a la llum veu e coneix moltes coses que d'abans no vehia ne coneixia. Aprés l'om correch sots la lig escrita, e qui d'abans se ergullava de sa virtut e força lavors coneix sa impotència e sa misèria e que no era bastant de portar los càrrechs de les cerimònies dels juys e manaments que la lig escrita manava, e per consegüent axí coneix sa infirmitat e sa impotència. Havent, donchs, l'om conexença clara de sa ignorància aprés de la lig de natura per la lig escrita e havent conexença de sa poca virtut e de sa impotència per los grans càrrechs que manava la lig de scriptura, força li fo de humiliar si mateix e de recórrer a la gràcia e misericòrdia de Déu.

E lavors, aprés molts desigs e molts plors e crits dels sancts pares demanants aquesta gràcia e misericòrdia a Déu, vénch lo seu Fill portant la lig de gràcia. Per què l'apòstol sent Paul *Ad Galatas, quarto*³, apella lo temps de l'adveniment de Jhesuchrist plenitud de temps, e açò per tal quant lavors vénch Jhesuchrist plen de gràcia e de misericòrdia en la terra e aparech visible al món per special gràcia, car anch no fou vista tanta de gràcia com⁴ Déus eternal aparegués visible en nostra carn davant hòmens e bèsties, lo qual per gràcia singular complí plenàriament les scriptures qui d'Ell havien profetat e les obrí al món per obres fort altes e aprés per la sua radiosa e regant e il·luminant preycació e desidjable doctrina, segons que los sancts Euvangelis nos ho ensenyen. Per què lavors fou complida la promissió que Déus havia feta a nostre pare Abraam e a nostre pare Daviu de l'adveniment de Jhesuchrist e de la obra de la nostra salvació e de les altres coses qui s'havien lavors a complir segons que los sancts profetes ho havien primerament profetat. Per les quals coses apar que fort rahonable cosa fo que lo temps de gràcia fos sperat per gran temps e desitjat e suspirat per los grans benifets de nostro Senyor que·ns devia aportar ab si.

La segona rahó per què Déus volch lo món axí córrer sots aquestes tres leys fou car, com Ell hagués l'om creat en franch arbitre, volch que corrent l'om sots aquella franquesa ell trobàs [158r] salvació, emperò si la⁵ cercava e aprés que hagués qualche conexença del Salvador. E, pus que per si mateix l'om no podia ésser bastant a pujar en paradís, per tal ordonà que, si l'om no volia cercar salut e lo Salvador, que no la hagués. Ara, negú no quer salut ne metge si donchs no coneix que sia malalt, per què volch Déus que passassen diverses leys e temps en los quals natura humana conegués ses malalties, ço és sa malícia e insuficiència,

65 per tal que finalment hagués a recórrer a la ajuda de Déu. E axí u féu
ans de l'adveniment del Salvador, axí com apar en les clamors e desigs
que legim en los dits dels sancts profetes quant criden a Déu que li
plàcia trametre lo Salvador.

La terça rahó és car la dignitat de la lig de gràcia o la incarnació del
70 Fill de Déu és la major e pus alta obra que anch Déus cresà en lo món,
segons que diu sent Agustí en lo tretzèn libre *De la sancta Trinitat*⁶; per
què feya mester que natura humana, segons que més amava e més de
temps havia, més profitàs en conexença de tan gran benifet com era
aquest; per què fonch premesa la lig de natura primerament en lo
75 començament del món e lavors los patriarches parlaren d'aquest benifet
en figures e en paraules amagades. Aprés gran temps vengué la lig
scrita, qui per diverses scriptures parlà pus clar d'açò mateix e mils e
mils segons que lo temps més e més se acostava fins que fou lo temps
present en què lo dit Salvador e Senyor nostre vénch. E açí sàpies que
en temps de natura primerament aquest benifet fou revelat al gran
80 patriarche e pare general nostre, Adam, e aquest lo revelà als seus
successors e aquells als altres qui venien aprés; rahó era car tots los
hòmens qui pervenien a edat de discreció se havien a salvar en la
crehença de l'adveniment del nostro Salvador, car aytal adveniment era
lavors article de la fe, sens crehença del qual negú no podia ésser saul,
85 axí com are negú no pot ésser saul si no confessa que lo Salvador és ja
vengut, com açò sia are article de la fe. Aprés, en temps de la ley de
scriptura, d'açò fou feta promissió certa a Daviu per nostro Senyor Déu,
la qual promissió ja era feta a Abraam primerament, axí com apar
*Genesis, quinto decimo, et Luce, primo*⁷. Aprés, ne foren fetes moltes
90 revelacions als sancts profetes per tal que lo benifet aquest tan gran e
tan alt fos més desidjat e amat pus ferventment e rehebut ab major
reverència.

La quarta rahó sí és car nostro Senyor Déu creà natura humana en
plen seny e en plena conexença de Déu e de sa voluntat, aytant com
95 mester li feya a obtenir paradís. E, per tal quant Adam açò no guardà
ans se lexà caure en mans del demoni e deseparà Déu, volch nostro
Senyor, qui és tot just, que d'aquí avant l'om no hagués gràcia de
conèixer-lo ací sinó ab afany e ab treball e de poch en poch. Per què lo
temps de natura, entenent queucom en Déu per informació d'aquell
100 gran e primer patriarcha, Adam, coneix que Déu era de tot lo món
creador e seria finalment de quascú reguardonador; e açò a creure és

quascun feel e fon tostemps obligat, segons que diu sent Paul *Ad Ebreos*, *undecimo*⁸. Aprés vénch lo temps de la lig de scriptura; e sots aquella lig los hòmens ja conegueren més Déu e crehegueren en Déu⁹ que d'abans e saberen que no solament Ell era creador e reguardonador, 105 hoc [158v] encara era nostre governador e nostre ajudador e virtut e força nostra, axí com confessa Daviu en lo xvii^{en} *Psalm*¹⁰ e Moysès, *Deuteronomii*¹¹. Aprés vénch la lig de gràcia; e sots aquella los hòmens han corregut e crehegut ultra los passats que nostro Senyor Déus és 110 hom e nostre redemptor e salvador e frare e ànima e cor nostro, qui ab nós ha visiblement conversat e és de tots special amich e subiranament a tuyt acostat.

La quinta rahó sí és car nostro Senyor Déu, com sia infinita saviesa, sí vol que les sues obres hagen en si correspondència e bell orde e 115 excel·lent axí com se pertany a aytal mestre. Com, donchs, lo procés de creació del món procehís ordonadament, axí que en sis dies fos de bé en millor profitant fins al die derrer, axí ha volgut que lo món sia pervengut a la subirana lig de gràcia de poch en poch profitant e passant de lig en lig per conservar la manera de cercar coses altes e perfetes e virtuosas, 120 qui no-s poden obtenir sinó de poch en poch e ab treball e ab gran afany; e qui per altra via les vol obtenir si mateix engana, segons que posa clarament Ysaach abbat en lo seu libell¹². E açò ensenya lo Senyor, qui axí ha volgut que haja lo món corregut del seu començament ensà fins que és pervengut a la lig de gràcia e de misericòrdia, qui-l mena 125 dret a paradís.

[199]

CAPÍTOL CXIX

*Com tot lo poble de Déu qui ha viscut sots les dites tres leys és
apellat una església e una sposa de Déu*

5 Jatsia, emperò, que lo poble de Déu haja corregut sots les dites tres
leys, emperò totes aquestes tres leys han feta una església, axí com
moltes nacions fan un regne e axí com molts anys fan una etat e
diversos graus de clericia stan en un hom tot sol; axí com veus que lo
prevere un mateix és qui primerament és sots-diacha e puy diacha e
10 puy prevere ensemps, axí una matexa església és stada sots diverses leys
en diversos temps; e aquesta unitat és en la església per rahons e coses
diverses.

La pimera és per unitat de fe, car totes les tres leys han crehegudes
unes matexes coses, qui són les principals en nostra crehença. No dich
15 pas que hagen creheguts articles en equal nombre, car més ne ha
creheguts la lig de scriptura que la lig de natura, e la lig de gràcia més
que la lig de scriptura, axí com les revelacions de nostro Senyor són
stades més fetes segons que lo temps més anava avant, axí com apar en
lo segon capítol¹; hon totes les tres leys han crehegut fermament que és
20 un Déu e aquell ésser creador de tot lo món e retribuïdor nostre final,
car, segons que diu sent Paul *Ad Ebreos, capitulo undecimo*², açò cové a
creure a quascú de necessitat qui ve a la fe cathòlica. Ultra açò,
quascuna de aquestes tres leys ha crehegut, axí com article necessari a
salut dels hòmens qui són stats en via de salvació en aquelles tres ligs,
25 que un hom devia venir en lo qual e per lo qual los hòmens del món

aconseguirien salvació; e açò diu aquell gran doctor, Hugo, *De sacramentis, parte decima, capitulo octauo*³. Per què diu l'apòstol, *Ad Ephesios, quarto*⁴: *Vnus Dominus et una fides*, ço és: Un és lo Senyor [159r] e per tal solament és una vera fe stada tostemp, aquella que lo seu poble ha haguda en Ell. E la glosa⁵ diu aquí mateix que per tal diu l'apòstol aquí que és una sola vera fe car una matexa cosa és aquella en què creuen tots los feels, ço és en aquell Senyor, jatsia que d'Ell crehegam diverses articles d'aquesta unitat. Empersters havem queucom tocat damunt en la exposició de la terça part de la difinició de chrestianisme, en lo CLXVIII⁶ capítol; per què açò qui ací fall aquí ho pots veure.

La segona cosa qui ha feta aquesta unitat de la sancta església del començament del món fins a la fi és unitat de sperança en sol Déu; e per tal diu Daviu en lo *Psalm* de *seixanta-e-un* aytal paraula a tota la multitud dels elets qui són stats e seran del començament del món fins a la fi axí: *Sperate in eo, omnis congregacio populi; effundite coram illo corda uestra; quibus Deus adiutor noster in eternum*⁷, e vol aytant dir: Vosaltres, congregació de tot lo poble elet de Déu qui fos ne sòts ne serets del començament del món entrò a la fi, tots hajats sperança en nostre Senyor Déu, declarats-li vostres coratges e demanats-li tot ço qui us és necessari, car Ell és stat e és e serà empertostemps lo nostro ajudador. E per tal diu de si matexa la saviesa de Déu, *Ecclesiastici xxxiii*⁸: *In me omnis spes uite et uirtutis*, ço és: En mi deu ésser tota vostra sperança de haver vida perdurable e de obtenir tota virtut e gràcia, car en mi és de dar-ho a qui-m plau.

La terça cosa qui fa aquesta unitat és la sanctedat e la caritat dels sancts del començament del món entrò a la fi, car caritat aytant vol dir com cara unitat. Ara, és axí que la pus cara unitat qui al món sia és aquella dels sancts, per tal car aquella los fa una cosa per vera amor ab Déu e entre si mateix; e, com per null temps no fos après aquell sanct Abel que lo món no hagués sanctes persones ligades entre si matexes per aquesta amor e caritat entre ells continuada tostemp ne haurà fins a la fi del món, segueix-se que la sancta església del començament del món fins a la fi és vertaderament stada una.

E aquesta unitat de una església, qui començà en lo començament del món en aquell sanct Abel e ha corregut sots tres leys en diverses temps, axí com demunt és dit, posa sent Gregori en lo començament de la exposició que fa sobre l'euvangeli de septuagèsima, hon diu axí: *Quis*

65 *uero patrisfamilias similitudinem rectius tenet quam conditor noster, qui*
regit quos condidit, et electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi
subiectos dominus in domo? Qui habet uineam, uniuersam uidelicet
ecclesiam, quae⁹, ab Abel iusto usque ad ultimum electum qui in fine
mundi naciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit¹⁰, e vol
70 *aytant dir: que no és negú qui mils puga ésser dit pare de moltes*
companyes que nostro Senyor Déu, qui regeix aquells qui ha fets axí
com si-ls tenia subjugats en una casa. Aquest Senyor és aquell qui ha
una vinya e aquesta vinya és la sancta església, qui és ajustament dels
feels, qui començà en aquell sanct feel Abel just e durarà fins al derrer
just qui naxerà fins a la fi del món. E per ço pot ésser dita vinya, car
75 *aytants ceps¹¹ ha haguts com són los sancts que aquesta sancta església*
ha produhits del començament del món ençà. En les quals paraules
clarament [159v] ensenya com de Abel, fill de Adam, qui fo en lo
començament del món, fins al derrer elet tots los elets qui són stats ne
80 *són de present ne seran fins a la fi del món tots fan una església per*
continuació de una fe, de una sperança e de una caritat, qui és stada e
és e serà en tots, jatsia que los dits elets, segons diversos temps, sien
stats sots diverses leys.

A aquesta matexa unitat fa encara testimoni unitat de la ciutat e del
loch en lo qual la dita unitat és¹² sots ley de natura consecrada, sots lig
85 de scriptura altament conservada, sots ley de gràcia meravellosament
declarada. Car deus saber que la unitat de la ciutat de Jherusalem és
aquella una matexa ciutat, qui en temps de la lig de natura stech per
aquell meravellós Melchisedech, rey e subiran sacerdot de Déu
totpoderós, misterialment hedificada, e-n aquell mateix loch hon ella és
90 hedificada^{12bis} stech per lo gran e místich sacrifici de Abraam, gloriós
patriarcha, altament en sperit consecrada e sanctificada. Aprés, aquella
matexa ciutat e loch stech per nostro Senyor Déu elegit axí com a
special habitació ordonada e de tot lo món singularment eleta a ésser¹³
95 cadira principal en doctrina de sciència de la ley escrita e en coronació
dels reys e en domicili dels subirans bisbes e en temple a Déu
singularment de tot lo món elet a fer los sancts sacrificis e a celebració
de la sua lahor per los legals sacerdots e levites. Per què plach al Senyor
beneyt, per ensenyar la damunt dita unitat de una esgleya per aquesta
unitat de loch, aquí mateix fundar primerament la sancta religió
100 chrestiana, e açò primerament honrant la ciutat dita e loch per la sua
sancta preycació e per la sua alta virtut ensenyada en còpia e multitud

de infinits miracles; axí mateix per la sua mort sagrada, qui aquí li plach
pendre; e encara li plach aquí trametre lo sanct Sperit en lo cenacle,
hon havia instituïda la consecració del seu preciós cors; e volch que los
105 sancts apòstols aquí mateix preïcassen la veritat de la sancta fe
chrestiana e volch que aquell mateix loch fos consecrat per la sang
d'alguns dels primers fundadors chrestians après si mateix, axí com de
sent Jacme Major, qui morí aquí sots Herodes, e de sent Jacme Menor,
110 bisbe d'aquella matexa ciutat, e de sent Steve, gloriós e prothomàrtir, e
de molts d'altres, qui serien lonchs de comptar. Per les quals coses apar
com lo Senyor nos ensenya figuralment la unitat d'aquesta sancta
església per la dita unitat d'aquest loch que axí elegí un mateix, axí com
a radical d'aquestes beneytes tres leys, segons que apar per ço qui dit és.
115 E pots veure encara atenent sobre açò qui dit és pensant com la dita lig
de natura, axí com ha¹⁴ loch de la pus acceptable segons divinal
inspiració, elegí lo dit loch, segons que spiritualment nos donen a
entendre los grans actes que aquí faheren los pus assenyalats dos
patriarches que la lig aquella hac après Adam; e la lig de scriptura
aquell mateix loch ha haüt per special inspiració de Déu, segons que
120 proven les obres que aquí ha exeguides¹⁵ e són demunt dites; e axí
mateix la lig de gràcia per les rahons al·legades qu'i^{15bis} hac tot son
principi e començament.

Aquesta matexa unitat de una església chrestiana fa encara
testimoni la Scriptura per diverses figures quant lo Senyor, parlant a la
125 sua església tota, Ell la apella una coloma, una amiga, una esposa, axí
com apar en los *Càntichs* de Salamó¹⁶. Ffigurant axí ma[160r]teix la
unitat de la sancta església, ensenya-la·ns per una archa de Noè en la
segona edat del món, en temps de la lig de natura; e en temps de
scriptura figurant per una archa altra, qui s'apellava archa del testament; e
130 en temps de gràcia per una dona cuberta del sol qui tenia los peus sobre
la luna e sobre son cap corona de xii steles, *Apochalipsis xii*¹⁷.

La quarta rahó assignen alguns de la unitat d'aquesta fe, qui és rahó
dels passats e presents, e és aquesta: car una matexa és la rahó per què
los sancts passats en les dites leys han crehegut en Déu e aquella per
135 què nós hi crehem, e-s reverència¹⁸ de la primera veritat, qui és nostro
Senyor Déu, per honor del qual nós crehem de grat tot ço qui·ns és
preposat per Ell e y inclinam lo cap ab eficàcia axí com aquells mateix
se faheren. Si aquesta rahó és bastant o no, no me·n cur; basta que diga
en aquesta part ço que los sancts dien, dels quals és dessús dit que han

140 parlat per inspiració del sanct Sperit; emperò, per tal com d'aquesta unitat havem a parlar dejús diverses vegades axí com les matèries ho requeren e specialment en lo *Quint libre*, quant parlarem de la matèria de la fe cathòlica, per tal de present bast ço que dit ne havem.

[200]
CAPÍTOL CC

*Com fon necessari a salvació a tots los passats de la lig de natura e
de scriptura haver fe e crehença en Jhesuchrist*

- 5 Per mils a veure com han veritat algunes coses dites en lo capítol
primer precedent, tocar-les èm per orde. E primerament de la crehença
dels antichs qui foren en la lig de natura, de scriptura e de gràcia. E,
jatsia que açò haja loch en lo *Quint libre*, hon se tracta la matèria de la
sancta fe cathòlica, emperò, pus que la matèria present ho requer,
10 satisfarem ací a alguns dubtes.
- Lo primer dubte que haurem ací a veure sí és com és veritat que los
antichs de lig de natura e de lig de scriptura de necessitat ha¹ haver
salvació los fo mester que haguessen crehença en Jhesuchrist Salvador;
al qual dubte dien los sancts que la conclusió és vera, ço és que ells
15 sens aquesta crehença no-s pogueren salvar. Axí u diu sent Agustí en lo
libre seu qui s'apella *Encheridion*, en lo capítol ans del derrer², e ell
mateix en la epístola que tramès *Ad Optatum*³; e Hugo, gran doctor
theòlech, en lo seu libre qui s'apella *Dels sagraments*, en la deena part e
en lo quart capítol⁴. La manera, per stes, com vengueren a aquesta
20 conexença del Salvador fou principalment per bastant revelació feta per
nostre Senyor Déu d'açò al nostre primer pare e reverent patriarcha,
Adam, lo qual primer ho preycà e ho denuncià a tota aquella multitud
de gent qui d'ell era exida e qui fou en son temps; e après los altres
manifestaren-ho a lurs fills e successós procehent per successió de
25 generacions.

A aquesta veritat axí mateix dien alguns que pogueren aquells venir per rahó aytal: ells sabien per revelació de nostro Senyor Déu feta al primer pare que Déus per sa gran noblesa volia alguns salvar, e, com veessen que aquesta salvació era en si cosa sobrenatural, per força havia
30 haver via sobrenatural, axí com gràcia e caritat, per les quals podien aconseguir aquell terme. Emperò, com aquesta gràcia los deja ésser merescuda e procurada per Jhesuchrist, açò era [160v] a ells revelat, almeys als majors d'aquell temps, qui puy çò que clarament sabien revelaven al poble en aquella manera que bastava a lur salvació e que
35 ells veyen que plahia a Déu. Deus saber, per stes, que bastava al poble creure aquesta cosa en general e en confús, çò és que seria un hom per la sanctedat e mèrits del qual natura humanal pujaria en paradís; emperò aquells qui foren en aquell temps majors sabien açò pus expressament, car, com fossen persones de gran e excel·lent sanctedat,
40 Déus los ensenyava gran amistat e familiaritat, axí com legim de Noè, de Abraam e de Moysès, e podem pensar açò mateix rahonablement encara més de Adam, primer pare; per què a aquests revelava nostro Senyor sos fets altament e expressa.

Lo segon dubte damunt tocat sí és com sabem nós que tostemps la
45 sancta església del començament del món ençà haja haüdes sanctes persones. Dic-te que açò toca aquell mateix Hugo en lo primer libre *Dels sacraments*, en la deena part e en lo quint capítol⁵, hon posa que per tostemps del començament del món ençà fins que vénch lo Salvador la sancta església hac persones axí per Déu il·luminades que elles
50 hagueren conexença de la incarnació e passió del Fill de Deu; les quals coses, per stes, no-s revelaven sinó als hòmens fort sancts e specials amichs de Déu. E aquestes coses axí amagades e altes en aquell temps ells significaven e figuraven e daven amagadament a entendre e protestaven per algunes sanctes obres e specials cerimònies, axí com per
55 dècimes e per sacrificis de bèsties que oferien a Déu e per turificació⁶ d'ensens a Déu e per moltes altres oblacions e serveys qui solament pertanyen a Déu. Axí mateix innueix⁷ açò sent Gregori en la exposició de l'euvangeli que legim en la septuagèsima⁸, hon diu axí: *Hic pater exiit, ad excolendam vineam mane, hora tertia, sexta, nona, undecima*
60 *opperarios conduxit, qui'a mundi huius inicio usque in finem ad erudiendam fidelium prolem predicatorum mittere non destitit*, e vol aytant dir: que null temps no fo que Déus no trametés al món sanctes persones qui preycaren los hòmens a bé. E certa cosa és que anch en aquell

- 65 temps ne en altre Déus no tramès negú a preÿcar al món qui no fos hom
bo e fort sanct. Açò mateix posa sent Gregori en lo començament dels
*Morals*⁹, hon diu que nostro Senyor tostamps ha trameses persones
sanctes axí com a luminaris¹⁰ qui il·luminassen lo món fins que Ell
mateix, qui era subirana luu, és vengut a il·luminar les nostres tenebres
are en la fi del món.
- 70 E açò apar axí mateix per la sancta religió chrestiana fel e església,
qui no¹¹ posa son començament primer ésser stat en Adam per tal que,
si u fahés, com Adam e Eva peccaren mortalment, segueix-se que lavors
fóra la església sens gràcia, com tota la església fos en aquells dos. Per
què la sancta església començà son primer temps en Abel, en temps del
- 75 qual ja eren molts en lo món, e Adam e Eva éran ja reconciliats ab Déu,
dels quals devem confiantment presumir que n'i havia que eren en
gràcia e en los quals se continuava la sancta església per gràcia de Déu e
caritat que havien contínua depuys axí fins a Jhesuchrist e-s continuarà
fins a la fi del món; e per consegüent null temps [161r] no fou ne serà
- 80 que en la sancta mare església no haja qualque persona eleta e sancta
axí com demunt és dit¹².

[201]

CAPÍTOL CCI

Com tota la església dels feels rahonablement començà en Abel

5 E ací attén com la sancta mare església rahonablement començà en
Abel, car rahó dicta que en tan excel·lent nau d'aquest tan perillós golf
com és aquest d'aquesta vida dech haver fort noble proa e excel·lent; e
axí és, car en la nau aquella tan gran e tan bella tengué la proa¹ aquell
gloriós Abel, axí com aquell qui fou posat en la primera part de la
església, axí com la proha és la primera part de la nau. Aquest portà
10 primer la senyera de tota perfecció per tal que donàs als hòmens
següents eximpli de acabada sanctedat. D'aquest dien los sancts que fou
príncep de tota la humanal justícia per tal com fo primer sacerdot e
primer màrtir e primer verge, en les quals coses sta tota la alta justícia;
ell fou figura de la mort de Jhesuchrist, lo sacrifici del qual plach molt a
15 Déu e per amor del qual Déus aïrà e malehí aquell malvat Cahim, qui
l'aucís; lo qual Abel, per tal quant era tan bo, fou cent anys plorat per lo
seu pare, Adam, e per la sua mare, Eva, en tant que per açò preposà
Adam, segons que alguns dien, de jamés puy no engendrar ne conèixer
carnalment sa muller Eva, ne n'aguera fet lo contrari sinó per tal com
20 nostro Senyor Déu li manà que engendràs e multiplicàs a la natura
humana.

Lo terç dubte² qui-s pot moure sobre aquell mateix capítol sí és com
és veritat que més coses creheguen los feels are que no feyen en la lig
de natura e de scriptura. Respon a aquest dubte e dich que ço que
25 preposa, ço és que més coses credibles aparen sots la lig de gràcia que

sots la lig de natura e de scriptura, e³ açò apar que és de fet ver per la multiplicació dels articles, la qual és en la lig de gràcia major que no fou en les altres passades, car als antichs de les dues primeres leys bastava de Jhesuchrist creure que vendria com a Salvador e are la sancta església creu-ne innumerables veritats posades en los sancts Evangelis; e specialment ne creu quatorze articles dels formats en lo *Credo in Deum*, qui es en lo símbol ecclesiàstich qui tots dies se diu en la sancta mare església⁴. E deus saber que tots los dits articles se contenen amagadament e confusa en la lig de scriptura, car tota la lig de gràcia se contén en la lig de scriptura⁵ axí com poca roda enmig de una gran, segons que en sperit viu Ezechiel, e pose-u en lo primer capítol de son libre⁶.

Lo quart dubte sí és com se pot fer que la nostra fe e crehença sia una ab aquella de la lig de natura e de la lig escrita, com aquells primers hagen crehegut ésser esdevenidor ço que nós crehem ja ésser passat. Dien ací los sancts que ja per axò no sta que la sancta fe no sia una, car, axí com yo per un mateix voler vull ara adorar Déu en dicmenge e vull haver adorat Déu en lo dicmenge per aquell mateix voler, jatsia primerament volgués en present e après haja volgut en passat, semblantment apar açò mateix en aquest eximpli, car per una matexa fe puch voler que lo juý final sia are fahedor e que, quant sia fet, que-l vulla ésser fet en passat. Axí mateix és en nostre prepòsit, car, jatsia que los pares del vell Testament creheguessen que lo Redemptor devia venir e puy, quant lo veheren, creegueren que ja era vengut, ja per axò no mudaven de fe ne de creença, ans per una mateixa fe creyen que lo Salvador devia venir e puy, quand lo veren⁷, per aquella ma[161v]texa crehegueren que ja era vengut. Hon certa cosa és que madona sancta Maria, qui creech primerament lo Salvador ésser esdevenidor e puy lo creech ésser vengut, ja per axò no mudà de crehença; ne axí mateix los altres qui primerament lo speraven e puy lo veheren present, axí com Josep e Simeon e Anna profetissa e molts d'altres.

[202]

CAPÍTOL CCH

De la diferència qui és entre aquestes tres leys

5 Quanta és, emperò, la distància d'aquestes tres leys entre si no és
dificultat neguna de conèixer-ho, car la lig de scriptura conté e tanca en
si tota la lig de natura e, ultra aquella, posa molts ensenyaments e
instruccions fort alts e meravellosos, en tant que dien los juheus que
altra ley millor no és al món possible. Emperò no-n dien veritat, car lo
lum de la sancta fe cathòlica nos ensenya clarament que la lig de gràcia
10 ha gran excés sobre la lig de scriptura; e açò per diverses excel·lències
que en si ha, les quals no són en la lig de scriptura e de les quals direm
dejús tantost¹. E aquestes excel·lències o gran part són aquelles per les
quals sent Paul, en la epístola que ell tramès als *Ebreus*² convertits, vol
provar lo Testament novell ésser de molt major dignitat que no lo vell, la
15 qual cosa aparrà veritat a nós tantost si comparam la un Testament a
l'altre segons ses dignitats.

Hon deus saber que los juheus convertits en lo començament de la
lig de gràcia havien encara en gran reverència la lig de Moysès; e açò
primerament car la lig aquella stech dada a ells per misteri d'àngels, axí
20 com apar *Ad Galatas, tercio, et Actuum, septimo*³, emperò no-res-meyns
per aquesta rahó prova l'apòstol en la dita epístola⁴ que molt més devem
haver en reverència la lig chrestiana, qui és dada per lo Fill de Déu,
Jhesuchrist, lo qual és resplendor de glòria e figura de la substància de
Déu lo Pare, al qual servexen los àngels e l'adoren com a Senyor.

25 Altra resposta s'i⁵ dóna aytal: car, si prenem la lig vella per los deu
manaments, axí atorgam que la lig vella és de reverència e-s deu encara
tenir, car aquells manaments són morals e dignes de ésser observats de
si mateix, segons la intenció cathòlica e pura. Apar encara que negú
no-ls hagués manats, si donchs no-n vols acceptar⁶ lo terç, qui mana
30 colre lo dissabte, lo qual no era manat ans de la lig de scriptura; ne
aquell manament no era moral, ans era cerimonial solament. Si prens la
lig per totes les cerimònies e manaments judicials, dich-te que açò no
legim que sia dat per misteri d'àngels, jatsia que sia per Déu inspirat a
Moysès. E, posem que sia liurat tot per misteri d'àngels, encara no-s
35 segueix que sia pus digne que lo novell Testament, qui fou liurat a nós
per lo Fill de Déu, axí com dit és; ne-s segueix per axò que la lig aquella
d'aquí avant se deja servir, com, segons l'apòstol sent Paul⁷, totes
aquelles coses se feyen en figura e en significança de les coses
esdevenidores per gran part en temps de Jhesuchrist; lo qual vengut,
40 cessar deuen aquelles obres e figures, pus és acabat ço que significaven.

[203]

CAPÍTOL CCIII

*Qui posa les rahons per les quals proven los juheus que lur lig deu
totstemps ésser observada e és pus honorable que tota altra*

- 5 [162r] Lo segon motiu¹ dels juheus per què tant exalçaven e
honraven la lig de scriptura sí era per la excel·lència de Moysès, qui fou
mijancer entre nostro Senyor e lo poble de Ysrael, lo qual Moysès hac
ab Ell special amistat en tant que parlava ab Ell axí com hom sol parlar
10 ab son amich cara per cara, axí com apar *Exodi*, en xxxii capítols². Que,
donchs, aytal hom haja la lig vella rehebuda e dada al poble de part de
Déu, segueix-se que aytal lig deu ésser tostemps honrada e la deu hom
haver en gran reverència. A aquesta rahó solvent sent Paul, del segon
capítol d'aquell libre fins al quint exclusive³, ensenya que, jatsia que
15 Moysès fos aytal com és al·legat, emperò sens tota comparació és major
Jhesuchrist, segons que en la primera rahó és declarat, car Ell és Fill de
Déu e Senyor general de tota creatura e Moysès, servent seu. Com,
donchs, Jhesuchrist haja dat terme a la ley e haja començada lig novella,
segueix-se que d'aquí avant negú no la deu observar ne honrar ne-s deu
20 negú curar de res qui sia pertanyent a la ley, com de tots punts deja
cessar d'aquí avant, segons ordinació del Senyor.

- Lo terç motiu dels juheus era aquest: car apar que la lig aquella deja
ésser honrada en la qual Déus ha posat subiran bisbe e aquell ha exalçat
e ornat^{3bis} e dotat en grans nobleses e ornaments e en grans cerimònies,
tots plens de figures e de misteris, axí com féu nostre Senyor en la lig
25 vella, segons que apar *Exodi et Ecclesiastici XLV*^{o4}; car Ell ordenà a Aron

subiran bisbe, ab grans privilegiis e gràcies e honors sobre tot altre poble. A aquesta rahó responent sent Paul vol dir per tot lo quint capítol d'aquell mateix libre⁵ que, si a Aron la lig vella meresch honor en quant era per nostro Senyor en tant gran glòria pujat, molt més donchs deu ésser honrada la lig de gràcia, qui ha haüt lo Fill de Déu per subiran bisbe segons l'orde de Melchisedech, qui fou sacerdot de Déu totpoderós e fou figura de Jhesuchrist; car hom no sabé jamés qui fou son pare ne sa mare ne d'on era stat, segons que diu sent Paul en aquella mateixa epístola⁶, jatsia que alguns dien que ell fo Sem, fill primer de Noè. Axí de Jhesuchrist nostre Salvador jamés en son temps no-s sabé vulgarment qui era son pare, car no-s sabia generalment que Ell fos Fill de Déu ne que aquella beneyta mare sua fos axí mare sua com de fet ho era, ço és que fos stada tostemps verge. Com, donchs, segons que diu sent Paul⁷, transportat e mudat lo sacerdoci de Aaron en Jhesuchrist, necessària cosa és que axí mateix la lig sia mudada de vella en novella; car, segons que apar *Extra, De constitutionibus: Traslato*⁸, mudat lo principal, segueix-se mutació en lo accessori. Axí mateix que nostro Senyor diu: *Superuenientibus novis uetera proicietis, Levitici xxv*⁹, ço és: quant vendran les coses novelles, lexats anar les velles.

Lo quart motiu lur era fundat en special privilegi que lur sacerdoci havia, car de Aaron passava en sos fills per successió natural e perpetual en tant que aquell sacerdoci no podia passar a hom strany ne per consegüent podia pervenir a negú fora los juheus. A aquesta rahó responent sanct Paul en aquell mateix libre, del quint capítol fins al vuytè¹⁰, ensenya que en aquest pas és molt pus excel·lent l'estament sacerdotal en Jhesu[162v]christ per tal com, segons que profeta Daviu en lo *Psalm*¹¹, Jhesuchrist és sacerdot eternal, qui sens aytal successió carnal de fills sta davant lo Pare per nós incessantment. E d'aquesta eternitat de sacerdoci fou figura aquell gran rey dessus dit e subiran sacerdot Melchisedech, del qual és ja dit dessus que diu sent Paul que hom no sabé son començament ne son linatge; axí no u sabé lo món de Jhesuchrist, e encara meyns, car ne fi no ha ne començament; per què és dit per lo psalmista: *Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech*¹¹, ço és que Ell és subiran e ver sacerdot, subiran prevere e bisbe segons la manera e l'orde que hac en si lo dit Melchisedech, jatsia lo dit preveratge e bisbal stament fos en Jhesuchrist vertaderament e axí alta cosa com se poch fer e en Melchisedech fou en figura del Salvador.

Ensenya aquí mateix sent Paul¹² que la figura aquesta que
65 Melchisedech portava en si mostra que lo sacerdocí de Jhesuchrist que
ell figurava era major que no lo sacerdocí de Aron, e açò prova axí
primerament per la dignitat de Melchisedech, qui és interpretat rey de
justícia e rey de pau e qui aparech al món axí com dit és, ço és sens pare
e sens mare e sens tota geneologia e parentela. Ítem, axí mateix car
70 aquest Melchisedech pres dècimes de Abraam per si mateix e per tots
aquells fills qui eren en ell per rahó seminal, ço és qui d'ell e dels seus
per temps exirien, e per consegüent Aron e tots los fills de Leví, qui
foren preveres e sacerdots, foren decimats en Abraam, del qual los dits
sacerdots e levites exiren après per temps. Per què apar que
75 Melchisedech havia sacerdocí major e pus alt que no devien haver los
sacerdots qui de Abraam devien exir; e açò apar per tant car major és en
dignitat aquell qui rehep la dècima que aquell qui la dóna ne aquell per
qui-s dóna. Ítem, aquest Melchisedech, axí mateix, fo qui benehí a
Abraam; aquest, axí mateix, fou de tanta sanctedat que alguns pensaven
80 que fos sobrehom, e açò per tal quant Déus lo posà davant tan car
amich seu com era Abraam. Pus, donchs, aquest era axí davant posat a
Abraam per nostre Senyor Déu e fet major que ell sabent quascun d'ells
per sperit de profecia que lo sacerdocí de Melchisedech significava lo
sacerdocí de Jhesuchrist, al qual tot altre sacerdocí devia passar e¹³ dar
85 loch e-s devia humiliar a ell, per tal Abraam, açò confessant, donà per si
e per Leví, besnét seu, pare dels sacerdots legals, e per tots los altres qui
devien exir d'ells dècimes, e Melchisedech les rehebé per ell e per los
seus e-ls beneý. Per les quals coses donà manifestament a entendre que
ell era major que Abraam, car aquell qui dècimes rehep e qui beneheix,
90 major és que aquell qui les dóna e que aquell qui rehep la benedicció.
Com, donchs, Jhesuchrist fos aquell qui era significat e figurat per
Melchisedech, segueix-se que lo sacerdocí de Jhesuchrist fou major que
lo sacerdocí qui devia exir de Abraam, ço és lo sacerdocí de Aaron e de
tots sos fills. Après, certa cosa és que lo sacerdocí de Jhesuchrist val
95 més que aquell de Aaron, com aquell de Jhesuchrist sta en sola virtut
spiritual e aquell de Aaron en successió carnal. Après, que lo sacerdocí
de Jhesuchrist fou introduhit per jurament de Déu totpoderós, dient lo
psalmista: *Iuravit Dominus et non penitebit eum, etc.*¹⁴; com, [163r]
donchs, aquell de Aaron no sia axí altament introduhit, apar que no sia
100 de tanta dignitat. Após, que lo dit sacerdocí de Aaron, com stigués en
successió carnal, no devia tostemps durar, car totes les coses qui en la

carn han fonament són instables e corruptibles; per què apar que per rahó del sacerdocí sens comparació és pus alta la lig de gràcia que no aquella de scriptura.

- 105 Lo quint motiu dels juheus convertits per què encara volien servir la lig vella sí era per la gran excel·lència de la dita ley lur, al·legant ço que d'ella dix Moysès, *Deuteronomii, quarto*¹⁵: Qual gent és vuy sots lo cel axí noble qui haja les cerimònies aytals e juýs aytals e manaments com són aquells que yo propòs vuy a vosaltres de part de nostro Senyor Déu?
- 110 A aquesta rahó responent sent Paul, en lo vuytèn capítol d'aquella matexa epístola¹⁶, ensenya que la noblesa del poble dels juheus stava en lo tabernacle corporal e en lo santuari que Déus los havia dat. Mas, si penses que tot allò era figura e cosa corporal feta per mans d'òmens, veuràs que açò que significava és pus alt sens tota comparació, ço és lo
- 115 preciós cors de Jhesuchrist e la sua sagrada ànima. Les altres cerimònies e juýs lurs dich que foren bones e pus altes que altres en aquell temps, mas no dix Moysès que no fossen altres millors possibles; ans, com ell profetàs de Jhesuchrist, *Deuteronomii, decimo octauo*¹⁷, dient-lus: Un gran profeta dels nostres frares darà Déus a vosaltres; aquell rehebrets
- 120 tothom; qui no·l volrà hoir serà exterminat, ço és reprovat e foragitat del poble de Déu; en les quals paraules donà a entendre que la doctrina de Jhesuchrist seria tan alta que totom merexeria mort qui no la servàs. E no fo axí de les cerimònies e juýs dels juheus, car no obligaven a mort sinó fort pochs, ço és solament lo poble de Ysrael. Per què apar que
- 125 sens tota comparació e quant a la ley e a cerimònies molt més val la lig de gràcia que no la escrita. D'açò, per stes, parlarem avall¹⁸ pus largament.

- E ací nota per ço quant dessús és tocat queucom del tabernacle, e sàpies que nostro Senyor Déu, volent ensenyar altre ésser lo tabernacle
- 130 material que·ls juheus tenien e altre ésser lo tabernacle spiritual que aquell significava, per tal deus saber que ans que Moysès fahés lo tabernacle material li n'ensenyà nostro Senyor spiritual en lo mont, *Exodi xxv*¹⁹, dient-li que lo material fahés a semblança d'aquell que havia vist en lo mon²⁰, per lo qual spiritual era significat Jhesuchrist; e,
- 135 axí com en aquell tabernacle material stava la archa que contenia la mannà e les taules de la ley dades per Déu a Moysès e la verga de Aron, que axí Jhesuchrist conté en si la archa preciosa de la sua sancta humanitat, dins la qual és la mannà de la sobredolça divinitat, qui és benevuyrança dels sancts; conté encara la ley, ço és la sua sancta ànima,

- 140 qui és ley directiva de venir a paradís a aquells qui la seguexen; e conté,
aprés, la verga, ço és general senyoria e patronat judicial sobre tota
creatura ab plenitud de varietat de virtuts e de dons e gràcies
inextimables.
- 145 Lo sisèn motiu dels juheus és aquest: lo tabernacle del poble de
Ysrael fou de tanta excel·lència que fou per nostro Senyor Déu dictat e
primerament per nostro [163v] Senyor Déu ensenyat en sperit a
Moysès, axí com dit és. Ara, com, donchs, dien ells, poríem nós aytal
cosa lexar que no sia honrada per nós tostemps e mantenguda? A
150 aquesta rahó pots respondre per un eximpli aytal, dient a aquests que,
jatsia que bell senyal se pos a la porta d'aquell qui ven vi en testimoni
que aquí-s ven bon vi, emperò, lo vi finit e acabat, lo senyal ne deu ésser
levat per bell que sia, ne-l deu negú considerar ne guardar despuys sots
la intenció primera; axí és en nostre prepòsit: jatsia que en temps que
155 corria la ley vella lo tabernacle de Déu degué ésser tengut en honor per
ço que significava, emperò, finit lo temps de la significació aquella e
vinent ço que significava, ço és Jhesuchrist, ja d'aquí avant no dech
ésser tengut en aquella honor, car son temps era passat. Com, axí com
senyals de nocés solament alegren hom e han son temps mentre que
160 són les nesses de fet e no pus, ans puyes fer aytals senyals és scarn e
folia, axí és en nostre prepòsit que, mentre Jhesuchrist fo en venir, lo
tabernacle com a senyal seu hac son temps e dech ésser honrat per
reverència de Déu, qui l'havia fet fer, e per reverència d'açò que
significava; mas, Jhesuchrist present, tantost dech cessar, car Ell era ço
165 que lo tabernacle significava.

[204]

CAPÍTOL CCIII

Qui posa altres rahons que altres juheus faheren a aquell mateix propòsit

- 5 Altres rahons faheren alguns juheus convertits a provar aquella matexa conclusió, les quals sent Paul sol en aquell mateix libre¹.
- 10 La primera és aquesta: certa cosa és que dins lo tabernacle de Déu havia coses de subirana dignitat, car en lo dit tabernacle fet per Moysès havia dues parts: la primera se apellava *Sancta*, e aquí havia tres coses, ço és lo candalobre d'aur aquell tan preciós e tan bell e la taula lla hon staven los pans de preposició²; la segona part havia nom *Sancta sanctorum*, e aquí stava l'encenser d'aur e l'arca del testament en la qual staven, axí com dit és, les taules de la lig que Déus donà a Moysès e y stava una capça plena de la mannà aquella que Déus plovia en lo desert
- 15 als lurs pares qui exiren de Egipte e y stava la verga de Aaron, ab^{2bis} la qual ell e Moysès faheren tants senyals en Egipte davant farahó e après altres molts senyals en lo desert. E aquest loch qui s'apellava *Sancta sanctorum* era partit d'aquell qui s'apellava *Sancta* tant solament per un vel mitgà, lo qual vel era de quatre colors dels quatre elements. En la
- 20 primera part del tabernacle, qui s'apellava *Sancta*, entraven tot dia tots los sacerdots mentre que-s fahia lo sacrifici; en l'altra part, qui s'apellava *Sancta sanctorum*, no y entrava negú sinó lo subiran bisbe solament una vegada l'any, e lavors ab sanch, la qual oferia a Déu per la ignorància del poble de Ysrael. Qui, donchs, deyen aquests, no haurà tostemp en

25 reverència aytals coses tan sanctes e tan grans e per Déu axí altament ordonades?

A aquesta rahó responent, sent Paul³ ensenya que tot allò era figura, la qual cessà quant son significat aparech ésser vengut de fet, axí com dit és en la resposta del darrer argument del precedent capítol; car lo
30 tabernacle axí partit per dues parts significa dues esglésies [164r] de nostro Senyor Déu. La primera part, qui s'apella *Sancta*, significava l'església militant d'aquesta vida, de la qual dit és dessús que començà a Abel e durarà fins a la fi del món, e en aquesta entraren los pares passats qui crehgueren en lo Redemptor e crehgueren haver salvació
35 en Ell. Per tal sent Johan apella Jhesuchrist, *Apochalipsis XIII*⁴, anyell qui és mort del començament del món ençà, car vol dir que a tots aquells qui són stats del començament del món ençà e per tots aquells la sua preciosa sanch ha haüda eficàcia e és stada escampada, qui en drete fe d'Ell e en caritat, si-s vol sien morts en lig de natura, si-s vol de
40 scriptura, si-s vol de gràcia⁵. E aquest entrament que tots los precedents pares havien en los mèrits de Jhesuchrist era significat per la entrada dels sacerdots dins la primera part del tabernacle, qui s'apellava *Sancta*. La segona part del tabernacle, qui s'apellava *Sancta sanctorum*, significava la església triüphant, ço és la ciutat de paradís; e, axí com
45 en la *Sancta sanctorum* del tabernacle judaych negú no podia entrar sinó lo subiran bisbe, axí en aquella subirana església e ciutat celestial negun hom no poch jamés entrar fins que lo subiran bisbe Jhesuchrist hi entrà e ns obrí la porta per la sua preciosa mort.

Les exposicions de les altres coses han loch en lo *Vuytèn libre*, hon se tractarà lo procés del món del començament fins a la fi; per què ho
50 leix star de present. Donchs tornant a nostre prepòsit apar clarament que, com tot allò sia figura, segueix-se que tot deu cessar, pus la cosa que significava és venguda, ço és Jhesuchrist e la sua església. E açò toca l'apòstol en lo novèn capítol d'aquella matexa epístola.

55 La segona rahó que aquests juheus al-leguen sí és aquesta: car ells dien que la lig vella usava de oferir a nostro Senyor Déu contínuament sancts sacrificis que Déus havia instituhits per salut de tot lo poble. Com, donchs, deyen aquests, poríem nós meynsprear aytal ley ne aytals coses? Dir pots axí com davant és dit: que tots aqueixs sacrificis
60 principalment eren manats per significar la mort del Fill de Déu e per tal que-l poble, fahent los sacrificis aquells ab devoció, meresqués contínuament molt envers Déu e allò fahent se exercitàs en lo servey de

Déu e que axí-s lunyàs d'aquell peccat de ydolatria en què era tant lejament inclinat. Per stes bé apar que aytals sacrificis ne sanch de
65 vedells ne de bous ne d'anyells de sa natura no havien eficàcia neguna a delir peccat ne a procurar la gràcia de Déu; per què-s segueix que lur eficàcia stava principalment en significar ço per què eren los dits sacrificis instituïts e que de si no havien neguna perfecció ne per consegüent podien haver longa durada.

70 E ací pots conèixer un gran excés de la lig de gràcia sobre aquella de scriptura, car en la lig de gràcia és lo sacrifici de la vera e preciosa carn e sanch del Fill de Déu, la qual sanch sens tota comparació ha major eficàcia que no aquella dels vedells e dels moltons, com sia stada escampada del preciós cors del Fill de Déu, qui volch aquella escampar
75 en la sua mort per obediència de Déu lo Pare e per amor de nós, los quals ama ab subirana caritat, axí com ho ensenyà en special quant Ell, tant alt e tan gran e tan reverent Senyor, volch a tan leja mort morir axí per tan vils e tan desconexents com tots nós [164v] som a Ell. Per què ensenya aquí l'apòstol⁶ que per açò e per moltes altres coses que la lig
80 de gràcia és pus alta e pus complida que aquella de scriptura; e axí mateix per tal quant ací una sola hòstia e sacrifici que'l Fill de Déu ha fet de si mateix a nostro Senyor Déu lo Pare ha bastat a tots los nostres peccats a delir e és suficient a delir-ne infinits quant és de part sua, mas en la lig vella tots dies havien a replicar los sacrificis per los peccats.
85 Och encara, que en la lig vella lo subiran bisbe tots anys entrava en la *Sancta sanctorum* per los peccats del poble; mas en la lig de gràcia, com se diu sent Paul aquí mateix, una oferta qui sol una vegada és oferta a Déu lo Pare és suficient a delir tot peccat, la qual oferta és la preciosa mort del Fill de Déu, la qual nós tot jorn remenbram en lo sagrament de
90 l'altar quant oferim a Déu lo Pare lo seu Fill preciós, mort per nós en la creu. E, jatsia que tot jorn repliquem la missa, emperò no replicam la oferta, car tot jorn oferim una matexa cosa a Déu, ço és lo seu Fill preciós, present en l'altar e sots accidents de pa e de vi posat altament e amagada per lo inexplicable poder de nostro Senyor Déu.

95 Aprés, car, com se diu aquí mateix sent Paul, lo subiran bisbe en la vella lig havia primerament a oferir per si mateix e per sos peccats per tal que li fossen remeses per nostro Senyor; mas en la lig de gràcia lo subiran bisbe Jhesuchrist jamés no ha calgut per si oferir, car peccat ne neguna spiritual màcula no ha en Ell hagut loch jamés, com Ell sia abís
100 de mundícia e Sanct dels sancts. E, que aquests sacrificis deguessen

cessar vinent Jhesuchrist, vet com ho havia profetat Daviu en lo *Psalm*
qui és de xxxix⁷: *Sacrificium et oblacionem noluisti, etc.*, e vol aytant dir
parlant ab nostro Senyor Déu: Senyor, tu no has volgut nostre sacrifici
ne oblació, per açò donant-me a entendre en les orelles del cor
105 acabadament que quant tu diràs: Yo vinch e són ací, ço és quant seràs a
nós present per la presència de la tua sancta incarnació, lavors d'aquí
avant tu no demanaràs aquests aytals sacrificis per los peccats nostros,
mas dins en lo cor nós fahent la tua sancta voluntat aconseguirem altra
cosa pus alta per fer a tu, Senyor, plasent sacrifici; e aquesta és la
110 preciosa carn e sanch del Fill de Déu, la qual se ofir tot jorn a Déu lo
Pare per la sancta mare església.

La cessació d'aquests sacrificis e la abhominació en què nostro
Senyor Déu los havia denuncia Ysahies, segons que apar en lo primer
capítol de son libre començant en aquell parraf: *Quo michi*
115 *multitudinem uictimarum uestrarum?*⁸, e Osee propheta, en lo sisè
capítol⁹, e Malachia profeta diu açò mateix en lo primer capítol de sa
prophesia¹⁰; e d'açò parlarem dejús pus larch en lo CCLXII¹¹ capítol.

La terça rahó dels juheus aquells és aquesta: certa cosa és que
nostro Senyor Déu donà la ley a Moysès davant tot lo poble de Ysrael ab
trons e lamps e crits e senyals grans e la sua sancta veu fou aquí hoïda,
120 *Exodi* xix¹². Com, donchs, totes aquestes coses sien aprovacions e
testificacions que Déus feya a la ley, segueix-se que aquella ley deu
tostemps ab reverència ésser observada. Ací dien los sancts que atorgar
devem que la lig posada en les taules dues per Déu e dada a Moysès
125 meresch aquella honor; e quant a aquells deu manaments pus fort hi
som nós, chrestians, [165r] obligats que no són los juheus, en quant
majors gràcies havem per Déu rehebudes que ells, car per la bonesa de
Déu havem rehebut lo Salvador e la sua sancta redempció. E atorgam
que per tots aquells senyals testificava nostro Senyor son poder e la
130 dignitat de la lig; emperò, si tu prens la lig per les altres cerimònies lurs,
qui stan en laveigs o en irrregularitats de si mateix per immundícia de
cosa inmundada tocada, o la prens encara per sacrificis de bèsties o per
specials ornaments dels sacerdots o per altres semblants coses qui són
fora los deu manaments demunt dits, dien ací lavors los sancts que açò
135 observar après la publicació del sanct Euvangeli és peccat mortal. Ne
los senyals de Déu no legim que fossen fets sinó com los deu
manaments se daven; per què no poden ésser testimoni de perpetuïtat
de les altres cerimònies.

Quines, emperò, sien ne quals aquestes cerimònies ha loch en lo
140 *Vuytèn libre*, hon havem a dir del stament dels juheus com nasch e com
procehí e com finí en lo món. D'aquesta matèria, ço és com devia cessar
la sinagoga no solament en sos sacrificis mas encara de tots punts,
direm pus longament dejús¹³, en la novena dignitat de la lig de gràcia
sobre la sinagoga, qui sta en longa duració, axí com aquí havem a
145 mostrar.

[205]

CAPÍTOL CCV

*Qui prova que la lig ne les cerimònies judayques no deuen jamés
cessar*

- 5 Contra ço qui dit és en les precedents respostes, ço és que les leys e
cerimònies e juýs del poble de Ysrael degen cessar, fan alguns les rahons
qui-s seguexen. La primera sí és car de fet alguns prínceps del món
observen vuy en lurs judicis e causes civils e criminals les leys de la lig
vella, la qual cosa no farien si la observança d'aquella lig devia cessar
10 jamés; car, com jutgen segons les demunt dites leys, seguir-s'ia que en
temps vinent haurien mester novelles leys e per consegüent haurien a
condempnar tot ço que fet han jutjant segons les leys demunt dites.
- 15 La segona és aquesta: nós vehem que a Pasqua en algunes
parròquies de chrestians los pagesos porten al die de Pasqua a la
església solempnament ab gran honor un anyell cuyt en l'ast, en
memòria de la festa de l'anyell qui era manada en la vella lig; e açò no-s
sostendria per chrestians si la observància de la lig era vedada.
- 20 La terça és aquesta: los juheus reputen la observança de la ley ésser
deguda e que-s deja encara fer e que vedar-los que ells no la observen de
punt a punt axí com és manada o posada en scrit sia gran peccat. Per
què, donchs, la sancta mare església los sosté viure entre chrestians si
ço que dien no és veritat, car per lur asserció porien corrompre molts
chrestians e tirar-los a sa mala opinió?
- 25 La quarta sí és car de fet la lig de gràcia mana observar vuy la
principal part de la lig vella, ço és los deu manaments. Per què, donchs,

no s'observa tot quant hi ha més axí com allò qui de fet se observa vuy per los chrestians?

La quinta és aquesta: anch null temps no legim que Déus revocàs res que ordonàs; donchs, pus que la lig vella és per Ell ordonada, segueix-se que encara no és per Ell revocada, [165v] e per consegüent axí-s deu observar tostemps mentre lo món dur, e per consegüent axí ara com d'abans.

A la primera rahó responen los doctors e dien que los prínceps observants les lig's judicials de la vella lig poden d'aquelles usar de fet en dues maneres. Primerament en quant les vehen bones e rahanables e ajudants a la cosa pública sens negun altre esguart de reverència ne considerant-les en quant són leys sots aquell temps per Déu manades e per Moysès dades ne sots aquell stament servades; e axí servir-les no prova que no les dejam servir, axí com ley d'un príncep o ús o estatut seu no obliga sinó aquells de sa terra, per què lo príncep qui les mana tenir en sa terra solament pot obligar sos súbdits a aquelles leys, axí com los pot obligar a les leys imperials o a altres leys sues o de sa senyoria e no per altre esguart que negú hi deja haver; e si los prínceps ne usen per esta via no n'han peccat. La segona manera en què los prínceps ne poden usar de fet sí és que ells entenen per aquell ús observar la lig vella e aquella entenen a honrar e aprovar com a cosa sancta e deguda de observar; e lavors dic que aquells prínceps qui axí usen són scismàtichs en aquesta part e mantenen heretgia, e per consegüent pequen mortalment. E per açò apar solució a la primera rahó.

A la segona rahó dic per semblant manera que, si los pagesos fahent aquella cerimònia aytal de l'anyell entenen aquí solament a representar Jhesuchrist, per nós mort, sens altre esguart de honor ne de observància de la lig, no y pequen ne per consegüent aquella aytal obra no pot ésser dita cerimònia de la lig vella, lo contrari de la qual cosa innueix l'argument segon fet dessús. Mas, si los pagesos aquells ho feyen per enteniment de observar la lig vella, tots peccarien mortalment e-n deurién ésser greument punits. Per què és san consell que los sia manat que aquella cerimònia ne semblant no gosen jamés fer per tal que no hagen ocasió de caure en error, car, segons que diu Aristòtil, poca error en lo començament a gran desastre ve a la fi¹.

A la terça rahó, quant dius que los juheus dien e docmatitzen lur ley ésser observadora, etc., atorch-ho; e, quant dius per què la sancta església, donchs, e la sancta chrestiendat los sofer viure entre nós, dich-

65 te que no per tal que façen entre nós neguna cerimònia de lur ley, mas
sofer-los per tal que los chrestians qui u veen a ull sien pus fermes en la
fe e en ço que d'ells lus és dit tot jorn per los preycadors e per les
sanctes Scriptures. Vehent axí mateix los chrestians als juheus, vehen
70 com ells confessen que han Jhesuchrist mort e convenen ab nós en
moltes coses que ns diu la sancta Scriptura, qui són a confirmació de la
fe. Sofer-los axí mateix la sancta església chrestiana per ensenyar als
chrestians eximpli de pasciència; car, axí com la sancta església sofer a
ells, qui són enemichs, e açò fa per amor de Déu, axí dóna eximpli a tots
quants som de soferir pascientment nostres enemichs per amor del
nostro Salvador. Aprés los sofer per reverència del nostro cap e mestre
75 Jhesuchrist e de la sua reverent mare e dels sancts apòstols qui foren de
lur linatge. Aprés los sofer car és certa cosa per les profecies que
finalment e encara en breu se farà d'ells gran conversió a la fe cathòlica
per misericòrdia de Déu; e farem lavors d'ells axí com de frares qui
seran tant fervents en Jhesuchrist que los chrestians [166r] provocaran
80 a amar Jhesuchrist pus ferventment que no feyen; e ells lavors, axí com
a hòmens qui són stats enemichs nostres, faran testimoni de Jhesuchrist
de major eficàcia que no lo chrestia qui tostemps és stat chrestia. E,
quant diu l'argument aquest que no-ls deuria hom sostenir car porien
corrompre molts chrestians, responch-te que la sancta església ha
85 provehit a aquest scàndol en moltes maneres. Primerament per
manament rigorós que ha fet que los chrestians no conversen ab ells ne
ab altres infels; aprés, que és ordonat que stiguen separats; aprés, que,
si per desastre corrompien negun chrestia, que-n sia fet juý aytal com se
pertany segons les leys imperials. Per los quals remeys, si són observats,
90 no és negun perill a chrestia la lur presència dins chrestianisme.

A la quarta rahó responent, deus saber que tota la lig vella era
partida en tres parts: la primera e pus principal se apella part moral, axí
com són los deu manaments e semblants coses a ells; e aquesta part se
observa per la lig de gràcia, no per reverència ne per honor a fer a la lig
95 vella, mas per tal com los deu manaments de si mateixs són axí bons e
sanctes que, com Déus no-ls hagués manats, encara foren bons e sanctes
e foren tenguts per lig de natura de observar-los si donchs no u dius per
lo terç, qui quant a la observació del dissabte se pot mudar, axí com s'és
fet en la sancta religió chrestiana, que lo dissabte és mudat en lo
100 digmenge per reverència de la sancta resurrecció del Fill de Déu. La
segona part de la ley vella se apella judicial, e aquesta parla de juýs

criminals e civils, e aquesta part ne de tots puncts no és lexada anar ne
 de tots punts no-s serva; mas és per la lig de gràcia temprada que los
 hòmens per aquells peccats aquí tocats no soferen tan grans penes com
 105 la lig vella los dava, axí com vehem que lo nostro piadós Salvador
 ensenyà, *Iohannis, octauo*², quant la fembra adúltera qui li fou amenada
 desliurà de la pena de la lig, ço és que no fou allapidada, donant-li
 penitència pus dolça, qui fo que d'aquí avant no peccàs altra vegada. La
 110 terça part de la lig vella se apellava cerimonial, e aquestes cerimònies
 eren les maneres de lur obrar, de lur oferir, de lur viure specialment e
 singular més que de totes altres gents; e aquestes cerimònies són de tots
 punts annul·lades per la lig de gràcia, segons que sent Paul ensenya *Ad*
*Galatas, quinto*³. Per aquesta distinció axí partida per tres vies apar
 quals coses la lig de gràcia observa ne deu observar qui pertanguen a la
 115 lig vella ne quals són aquelles coses que lexa e deu de tots punts lexa;
 per què apar solució al quart argument.

Al quint argument apar manifestament que diu e pren per
 fundament gran monçonega quant diu que jamés Déu no revoca res que
 haja ordonat, car Déus revocà la sentència de mort dada a Nínive e
 120 aquella que donà per Ysahies a Ezachies rey de Ysrael⁴ e revoca sovín la
 sentència dada contra los peccadors quant veu en ells vera contricció e
 penitència. E Jhesuchrist expressament revocà algunes leys dades o
 permeses en la vella lig per Moysès, e revocà-les en lo quint capítol de
 sent *Matheu*⁵, axí com és la lig de libell *de repudio*, de rebuig de les
 125 mullers, e de l'oÿ de l'enemich; e expressament ha revocat lo manament
 que havia fet en la lig de natura que totom engendràs, emperò are a
 aquell ma[166v]nament negú no y és tengut. Déu, axí mateix, com
 primerament se hagués elegits tots los primogènits a son servey quant
 hac morts los primogènits de Egipte, puy ho revocà quant hac elegida
 130 la trip de Leví per son servey, e los altres primogènits lavors se reemeran
 segons la forma de la ley per Déu instituhida. Ítem, nostro Senyor
 dampnà Trajà, emperador, com fos mort infeel, la qual dampnació puy
 revocà per pregàries de sent Gregori⁶; e molts d'altres eximplis qui se-n
 poden dar, majorment en les coses que Déus ordonà a temps cert, axí
 135 com era la lig vella per la major part d'açò que contén. E per tal diu sent
*Ambròs: Nouit Deus mutare sententiam, si tu mutaueris uitam*⁷. Axí
 mateix que, jatsia que la lig vella dels juheus no-s serva are axí com
 solia, ja per axò no-s deu dir revocada, ans se deu dir complida, pus ço
 que aquella significava à Jhesuchrist per obra complit. E per tal dix lo

140 beneyt Senyor, *Mathei, quinto*⁸: *Non ueni soluere legem, sed adimplere*,
ço és no són vengut per destruir la lig, mas són vengut per complir ço
que la ley⁹ significava.

D'aquestes, per stes, matèries de les ligs, ço és de lurs diferències e
com degueren cessar, ací no vull longament parlar, car aquesta matèria
145 ha loch en lo *Libre vuytè*, hon havem largament a parlar de la diversitat
de les leys, eternal e naturals, humanals e positives e de moltes altres
leys de les quals aquí haurà gran tractat. Solament d'aquí avant
entendrem en los specials beneficis que Déus ha fets per sa gran bonesa
e pietat en special a la lig de gràcia, sots la qual nós correm vuy, per los
150 quals aquesta sancta lig e religió ha gran excés sobre la lig vella axí com
are veuràs.

Comença la terça part o punt principal del dit *Primer libre* apellat *Chrestià*, la qual posa xx dignitats que la lig de gràcia ha sobre la lig de scriptura per les quals apar com la lig de gràcia present és de molt pus alta que la lig de natura, qui és pus baxa de molt que la lig de scriptura.

5

[206]

CAPÍTOL CCVI

Qui posa la primera dignitat que ha l'estament chrestià sobre la sinagoga, e és quant ha major spay o siti

- 10 Alguns devots crestians, volent ensenyar que la heretat de Jhesuchrist, ço és la sancta religió chrestiana, és per Déu dotada specialment sobre la sinagoga en gràcies e excel·lències, dien axí: que, jatsia que la sinagoga haja haüdes algunes d'aquelles gràcies e dons de nostro Senyor, emperò no u ha hagut axí altament ne excel·lent ne en tan gran grau com ha la nostra present lig de gràcia e religió chrestiana.
- 15 Les dites excel·lències són innumerables, emperò són reduïdes summàriament a vint, e són aquestes següents; e sobrepuja, donchs, la sancta religió chrestiana la sinagoga en [167r] son siti, en son cap, en son senyal, en son nom, en sos regnes e senyories, en son sacrifici, en sa ley, en son duch, en sa duració, en sos patis, en sos staments e
- 20 jerarchies, en franquesa de sos càrrechs, en ses eternalis promissions, en ses gravitats e justificacions, en sos fundaments e principis, en son accés¹ sobre tots altres staments, en ço que ha rehebut l'espòs

Jhesuchrist, en ço que ella és compliment de la lig vella, en la sancta Scriptura que ha fort autèntica e medul·lar e meravellosa, en la singularitat de excel·lent poble. E aquestes són les xx dignitats de la sancta chrestiendat, de quascuna de les quals direm per orde; e primerament de la primera, qui és la excel·lència que ha quant al siti.

La primera excel·lència, donchs, en què l'estament chrestià sobrepuja la sinagoga és car la sancta chrestiendat és situada en pus honorable e en millor e major siti e habitació, lo qual açò apar per tant car tota la terra de promissió promesa al poble juÿch, si la consideram primerament quant al spay, veuràs que ella no durava sinó a Dan, qui era trip assetiada sobre la mar qui guarda Xipre, quaix entre tremuntana e levant, entrò a Barsabé, qui era loch en l'altre cap e strem de la dita terra, lo qual loch de Barsabé guardava lo siti de Dan quaix per migjorn declinant queucom a labeig, e pens que de l'un loch a l'altre no hagués pus de xii a xv jornades. Dien, per stes, los juheus que lo regne o senyoria lur tota, qui és la terra de promissió, era posada en quadrat, axí que quascun costat del dit quadrat se stenia per cent legües, e per consegüent tot lo quadrat aquell per tots sos quatre costats no ocupava sinó quatre-centes legües.

Mas lo siti qui vuy és de sancta chrestiendat deu durar, segons profecia d'açò feta, e de fet dura, d'ample de la mar major, qui s'apella lo Gran Ocean, qui circueix Anglaterra e ve per Bayona circuent Spanya, entrò a l'altra mar qui s'apella Mediterraneum, qui parteix Ytàlia ab Àfrica. E lo dit siti dura de lonch del gran flum qui és l'estrem del regne d'Ongria, qui s'apella Atanaÿs², entrò als mollons de Olixes³, qui són en una ylla poca en l'estrem del regne de Portugal; e après aquí ha una església qui s'apella Sancta Maria de Finibusterre. E los dits mollons hi féu posar aquell famós cavaller grech Ulixes en senyal que ell havia conquest lo món; per què en memòria de sa gran cavalleria féu aquí aquells mollons e hedificà la ciutat de Lisbona, qui aytant vol dir com ciutat de Ulixes ben hedificada⁴.

E aquest terme de la sancta religió chrestiana havia ja profetat Daviu en lo Psalm de LXXI per la heretat de Jhesuchrist; diu axí: *Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum*⁵, qui vol aytant dir com açò qui dit és, ço és que lo Fill de Déu encarnat senyorejarà aquells qui habitaran de la mar de Bayona fins a la mar de Barcelona e aquells qui habiten del gran flum qui s'apella Athanaÿs, qui és a la fi del regne d'Ongria, fins als térmens de la terra, qui són los

demunt dits mollons o illes apellades Gades de Ulixes, qui són en l'estrem de Portugal.

65 E, si tu dius que açò no par que sia ver, car la heretat de Jhesuchrist, segons açò, deuria possehir e concloure tot quant ha dins aquests tèrmens assignats e açò no és ver, car dins aquests tèrmens assignats és lo reg[167v]ne de Granada, qui és de infeels serrahins qui són de tots punts fora la heretat de Jhesuchrist quant a lur lig, aquesta rahó solen los doctors dient que la prophesia al·legada ha veritat, jatsia que·l regne de Granada sia fora aquesta heretat, car basta que ell és regne tributari
70 a príncep chrestia, ço és al rey de Castella, per virtut del qual tot aquell regne és sots la heretat de Jhesuchrist.

Lo nom del fluvi demunt dit qui termena chrestiendat envers Ongria que sia Athanaÿs diu-ho la glosa⁶ ordonada sobre lo novèn capítol del *Genesis*⁷, lla hon parla de la benedicció que donà Noè a Jàfet, son fill e
75 pare de tots quants són nats dins aquest siti chrestia present e dessus enomenat; car après lo diluvi ell vénch a poblar Europa, ço és la terra hon és de present sitiada la sancta religió chrestiana, començant vers Ongria e de poch en poch vingueren-se·n sos fills envers occident fins a la fi de la terra, la qual fi és en occident.

80 Deus axí mateix saber que lo siti e habitació chrestiana no solament ha sa dignitat per sa granea e longuesa de spay, ans per moltes altres excel·lències que havem a tocar en los capítols següents, quant solrem als contraris.

[207]

CAPÍTOL CCVII

*Com l'espai de la habitació chrestiana s'és molt aminvat d'alcun
temps ençà*

- 5 Nota ací que, despuys que lo dit Jàfet vénch a poblar la dita terra qui
vuy és la heretat preciosa de Jhesuchrist, fou molt major après la
preycació dels sancts apòstols, car lavors tot lo món rehebé la fe de
Jhesuchrist sinó los juheus, segons que havia profetat Daviu en lo
10 *devuytèn psalm*, quant dix: *In omnem terram exiuit sonus eorum, et in
fines orbis terre uerba eorum*¹, ço és a dir que la preycació dels sancts
apòstols per tota la terra se escampà, en tant que, segons que diu
maestre Nicholau de Lira² sobre la dita paraula, vivent sent Pere fou
preycat l'Euvangeli en Ffrança e fo hedificada allí església a honor de
monsenyor sent Pere, qui encara era viu.
- 15 És ver que per la gran persecució dels chrestians qui fou après per
tot lo món per CCC anys³ la heretat de Jhesuchrist vénch a gran minva
quant al nombre dels chrestians; emperò aytant com eren meyns aytant
eren millors e de major sanctedat. Après d'aquest temps vénch Contastí
emperador qui donà l'imperi a la església en temps de papa Silvestre⁴, e
20 lavors la heretat de Jhesuchrist cresqué e fou molt escampada per tot lo
món. E lavors après començaren de florir alguns hòmens fort notables
hermitans⁵ en lo món fins al temps qui s'apella dels contemplatius, qui
foren per la major part en Egipte; e lavors chrestiendat fou en lo seu pus
alt ésser e pus reverent quant és a gran fervor de devoció e a gran
25 multitud de persones excel·lents e fort sanctes, car lavors floriren moltes

e innumerables persones e fort sanctes e acabades per tot lo món. E, com lavors après se levassen contra vers chrestians moltes nacions en favor e ajuda de diverses heretges, la chrestiendat e sancta heretat de Jhesuchrist pres gran disminució.

30 E après d'aquest temps ha haüdes grans concussions⁶ e treballs, profetats per monsènyer sent Johan en l'*Apocalipsi*⁷, e specialment per [168r] la gran bèstia que ell viu en spirit, ço és per aquell malvat Mafumet de Meca, per lo qual e per sa mala preycació e secta la sancta chrestiendat ha rehebuts grans e notables dampnatges en diverses
35 maneres, axí com demunt és dit⁸. E, jatsia que la sancta chrestiendat haja haüdes algunes grans dilatacions en diverses parts del món e grans victòries dels infels, emperò jamés no és tornada en lo primer stament; ans specialment de CC anys ençà ha rehebudes grans persecucions, e açò car és stada perduda la part chrestiana oriental e ocupada per
40 infeels. Après se perdé Acre ab totes ses pertinències e lo regne de Ermínia quaix tot; axí mateix Grècia, qui era gran part de chrestianisme. Après fou pres e desconfit^{8bis} a Damiata sent Luís rey de Ffrança, qui era anat allà per recobrar la Terrasancta. Après fou destruït l'orde dels templés e rahonablement per papa Martí⁹. Ffo axí mateix chrestiendat
45 esvahida, en special lo braç ecclesiàstich, per Frederich emperador¹⁰, qui mes los serrahins dins Ytàlia en temps de sancta Clara. Après se partí la cort romana de Roma e vénch-se-n a Avinyó, qui és ciutat sobre lo Royne, en Proença, e aquí stech en setanta anys, en lo qual temps la ciutat e santuaris de Roma foren quaix deserts e dissipats.

50 Ara som al derrer punct d'aquesta dejecció, depuys que s'és levat aquest scisme general entre aquests dos, dels quals quascú se apella papa: aquell qui és en Roma se apella papa Urbà lo sisè e aquell qui és en Avinyó s'apella Clement setè; per lo qual scisme vuy chrestiendat és en fort terrible brogit e en fort mal stament e per lo qual speram haver
55 pijor sens comparació, car speram en breu haver guerres grans e gran dejecció del regne de Ffrança e major de tota clerecia, e après fort gran mutació en los principats e senyories seglars de chrestiendat e gran concussió de tota chrestiendat, segons que les prophecies dels sancts monstren e ensenyen clarament¹¹.

60 Per stes per tot açò no-ns devem espahordir, car per sanctes prophecies e per la sancta Scriptura havem que la conclusió de tot aquest fet serà meravellosa, ço és que se-n seguirà reparació de tot l'estament ecclesiàstich, qui era quaix vengut a no res, no per

65 defalliment de coses temporals, ans per gran superfluïtat d'aquelles
havia quaix de tots punts deseparat Déu. Speram encara sens tot
dubte per aquesta matexa tribulació venir en breu destrucció de la secta
de Mafumet, e sabem per los dits dels sancts que tota chrestiendat
especialment deu are florir après d'açò en gran sanctedat més que no
70 féu anch. E après speram sens dubte pau general entre lo braç
ecclesiàstich e seglar e encara general pau per tot lo món. Speram
encara conversió dels infeels fort gran.

Per les quals coses la heretat e regne del Salvador, qui sta en vera
crehença e qui subjugue¹² los chrestians al ceptre de la ley del gran
príncep Jhesuchrist, serà fort dilatada per tot lo món, jatsia que en
75 aquest present temps de mil anys ençà tostemps la heretat de
Jhesuchrist, ço és la sancta religió chrestiana, és stada sens comparació
molt major e pus sollempne en siti e en gran possessió de longa
habitació que anch no fou la sinagoga.

[208]

CAPÍTOL CCVIII

Qui prova que l'espay e siti de chrestiendat no sia axí gran e bo com demunt és dit e soluu la rahó aquí mateix

5 [168v] Contra aquesta primera dignitat se argüeix axí: si per gran e
bell siti la heretat de Jhesuchrist és digne de honor e de preheminiència,
la secta de Mafumet, qui ocupa tota Àfrica e la part de migjorn e
austral e gran part de Àsia e de Turquia e de Tarteria e de tot lo món,
axí mateix lo gran ca e presta Johan¹ en orient, qui possehexen més terra
10 que no és chrestiendat sens comparació, e, com a aquests infels no sia
tengut en preheminiència ne en honor haver gran terra, segueix-se que
aytampoch no és neguna preheminiència ne honor de chrestiendat sobre
la sinagoga axí com demunt és dit.

15 A aquesta rahó responent^{1bis} dic que aquesta terça part del món qui
s'apella Auropa és terra tan gran e tan nobla que per granesa e noblesa
val sens comparació molt més que la terra que posseheix la sinagoga
dels juheus. Europa, jatsia que sia menor en spay que les altres dues
parts, ço és que Àsia ne Àfrica, emperò baste a nostre prepòsit, e açò és
20 que entenen a provar aquests per aquesta dignitat, jatsia que aquesta
matexa terra sia significada per diverses vies altres que direm de
present.

25 La primera via és per rahó de la prophesia, car certa cosa és segons
les antigues istòries que Europa, que vuy chrestiendat ocupa, fo
habitada primerament après lo diluvi general per Jàffet, fill menor de
Noè, al qual Jàfet Noè benehí en la mort per aquesta manera, segons

que apar *Genesis, nono: Dilatet Dominus Iaffet, et habitet in tabernaculis Sem*², e vol aytant dir: que ell pregava nostro Senyor que li plagués multiplicar e créxer la generació de Jàffet e la sua possessió e habitació e substància e que encara Jàffet habitàs en los tabernacles de Sem.

30 La primera part d'aquesta prophesia apar ja a ull vera de fet en execució, car lo dit Jàffet après la prophesia del pare elegí per habitació sua e de sos fills Europa. Pensa e veges axí mateix com lo poble de Europa, lo qual som nós vuy, qui del dit Jàffet som exits, com és multiplicat en la dita habitació de Europa, car ocupa vuy per la bonesa
35 de Déu tot l'espai qui és enmig de Àfrica, començant al stret de Gibraltar e vinent per Spanya vers orient, fins en Tarteria. Per què apar ja en nós vera la dilatació de la nostra terra, axí com la profecia de Noè diu e axí com significa lo nom de Jàffet, qui és interpretat amplexa e dilatació, e axí com de fet la posà en obra Jàffet quant, mogut per aquell
40 mateix sperit per lo qual lo pare profetà la dita dilatació, ell elegí aquesta part de Europa en què chrestiendat és vuy.

La segona part de la profecia, qui diu que lo dit Jàffet habit en los tabernacles de Sem, se deu entendre en lo seny spiritual, car Sem és interpretat nomenat e famós, e aquest és lo Salvador, del qual l'apòstol,
45 *Ad Philipenses, secundo*³, diu que Déu li ha dat nom sobre tot nom; no pas entre juheus, car tostemps lo blasfemaren e-l difamaren majorment en lur terra pròpria de Ysrael, mas lo nom de Jhesuchrist stech subiranament totstemps nomenat en Roma après sa mort, e d'aquí s'és stes per tot occident; aquí, ço és en Roma, començà Jhesuchrist ja haver
50 gran nom en temps dels apòstols per la preycació e presència de mossenyor sent Pere e sent Paul, e après en temps dels màrtirs ja major e contínuament és crescuda, axí com appar [169r] per les istòries antigues. Per què, parlant spiritualment, la part de occident, en què nós som huy, és habitacle e casa e heretat del famós príncep Jesucrist, al
55 qual ha plagut que los fills de Jàfet a la letra sien habitants dins aquestes habitacions e cases e terres de occident⁴, hon lo nom de Jhesuchrist és axí nomenat, e ha volgut que aquí habiten servant les leys chrestianes, qui són cases e habitalls⁵ spirituals de virtuts e leys e manaments que Jhesuchrist ha divulgades e ordonades per sos vicaris
60 per tal que aquest sia poble seu e heretat sua e retengue sobre si lo nom famós de Jhesuchrist e haja nom poble chrestia. Aquests habitacles spirituals poden ésser dits de Sem, ço és del poble de Ysrael qui exí de

Sem, car a ells primerament e principal havia Déus promès l'estament chrestia e conexença del Salvador que als altres pobles del món.

65 Per què apar que lo seti de chrestiendat, per vigor d'aquesta honorable profecia per Noè dita e per lo fill exeguida⁶ segons la intenció e sperit profètich del pare, devia ésser en la part de occident, lla hon vuy és, car aquí vénch lo fill, feta la profecia per lo pare. A açò podem
70 aportar la profecia de Daviu qui és en lo *Psalm de setanta-un*, e és ja dessús al·legada en lo capítol de CCVI⁷, qui diu que *dominabitur, scilicet Christus, a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum*⁸, e vol dir, axí com ja és aquí dit, que lo regne de Jhesuchrist senyorejaria de la mar major qui ve de Bayona fins a la mar Mediterrànea, qui de fet bat Barcelona, e del flum qui s'appella
75 Athanaïs, qui és en l'estrem de Ongria, fins als térmens de la terra que posà Ulixes en lo regne de Portugal. Per què apar que gran honor haja feta nostro Senyor a nós d'aytal siti e terra en què habitam, que axí era profetat per diverses profecies com a terra honorable e digne de gran honor axí per sa granesa com per sa noblesa, la qual aconseguia per la
80 preordinació feta per Déu d'ella que fos terra deputada a son poble e a ésser sa heretat, e en la qual lo seu servey fos fet mils que anch no fou en neguna terra del món.

La segona rahó per què la terra occidental és de major dignitat que les altres dessús al·legades sí és car la terra de Àfrica e serracènica és
85 per excés calda; per la qual cosa los hòmens ne són meyns fervents e cordats⁹ a tots actes virtuosos, majorment a fer penitència, qui és fonament chrestia; de què-s segueix que los hòmens són meyns fermes e constants en lurs coratges; e axí u apar de fet entre ells, car a vegades mudaran senyoria l'any diverses vegades ne comunament són hòmens
90 que hagen senyoria natural. Són axí mateix hòmens dispòsits a lebroisia, e qui més beuen que altra gent; per què per accident han molt a fallir en seny natural quant a la comunitat. Són axí mateix hòmens fort carnals, a la qual viltat fa disposició senyoria de Venus, qui és planeta fahent alguna inclinació a delits, segons que direm en lo *Vuytèn libre*,
95 quant parlarem de la influència de les planetes celestials. És axí mateix terra qui produheix spècies caldes e vins forts e moltes coses inclinatives a aquexa matexa corrupció; produeix axí mateix bèsties verinoses, qui molt torben hom per pahor e per diversos nocuments¹⁰. Per tal diu dels orientals Ysidorus¹¹: Hagen-s'o en si mateix, los orientals e terres
100 caldes, e ardidament se tenguen ço que-s tenen; car, jatsia que

habunden en precioses [169v] pedres e en diversos picmens, nós, emperò, no havem verins ne coses tals per què aquells remeys hajam mester.

Per totes aquestes coses apar que la terra nostra és sens comparació
105 millor que no aquella que possehexen serrahins e pus lunyada de
occasions de tots mals naturals e de morals, e per consegüent és pus
disposta a vida chrestiana, qui aytals mals, ço és morals e viciosos,
esquiva subiranament. Aquesta terra encara és stada per special figura
significada en lo Testament vell; car, axí com apar en lo libre dels
110 *Nombres*, en lo segon capítol¹², lo trip de Efraïm e aquell de Benjamín e
aquell de Manassè fermaven lurs habitacles a la part occidental del
tabernacle de Déu e la *Sancta sanctorum* stava a la part occidental del
tabernacle, sobre lo qual stava lo propiciatori, lo qual era dit cadira de
Déu, del qual nostro Senyor Déu donava respostes als fills de Ysrael,
115 significant per açò que en lo final temps del món, en què are som, lo
poble crexent e dilatat per special meravella contra tantes persecucions
com havem dites demunt¹³, aquest aytal poble significat per Effraïm, qui
vol dir crescent, e per Manassès, qui vol dir meravellant, car aquest ha
haüdes més meravelles e miracles que tot altre, axí com demunt és dit¹⁴,
120 és significat encara per Benjamín, qui vol dir fill de la part dreta, ço és
de Jhesuchrist, per special gràcia, aquest^{14bis} seria posat denant lo
tabernacle, ço és devant Jhesuchrist, per special elecció e aquest poble
conexeria e confessaria que Jhesuchrist és Sanct dels sancts, denant lo
qual trobaria special misericòrdia e hauria resposta final que
125 aconseguiria lo regne de Déu. E açò vol dir en sperit Daviu quant dix
pregant lo Senyor en lo *Psalm* de LXXIX: *Qui sedes super cherubin,*
manifestare coram Efraym, Beniamin, et Manasse. Ibi suple: Excita
*potenciam tuam ut saluos facias nos*¹⁵.

Deus encara notar ací que per tal plach a nostro Senyor Déu elegir
130 la part de occident al seu poble chrestia, car per açò donà doctrina als
chrestians que totstamps haguessen en memòria lo lur occident, ço és la
mort, e cogitassen en Efrasim, ço és que tostamps cresquessen en obres
virtuoses pensant que lo lur occident, ço és la mort, ne ve; e pensassen
encara que són Benjamín, qui vol dir fill de la part dreta, ço és que som
135 fills de Jhesuchrist, qui seu a la dreta part de Déu lo Pare; la qual cosa
los deu posar en lo cor tanta de alegria que totes coses los deuen ésser
leugeres per amor de tan amorós e de tan gloriós Pare.

Per què plach al Salvador donar a nós senyals que aquesta terra era a
 Ell fort cara e per Ell elegida, car quant morí en la creu per occident
 140 anà de la cort de Pilat fins al munt de Calvari e la sua faç sagrada tench
 en la creu penjant girada a occident. E quant preïcava lo dit Pare e
 Senyor nostre dix que vendrien *ab*¹⁶ orient e de occident e serien en lo
 regne de Déu¹⁷; la part de occident enomena tostamps detràs a donar a
 entendre que finalment, lexant orién, a occident se iria abitar, axí com
 145 vuy hi habita per sa gran misericòrdia. E quant fugí a Herodes en Egipte
 contínuament quaix anà per occident a donar entendre que, com tot lo
 món lo lexàs e-l perseguís, que en la part occidental seria la sua
 habitació, axí com per gràcia sua és are. E açò nos dóna a entendre la
 famo[170r]sa planeta qui appar en la part de occident als vespres axí
 150 bella qui s'apella Espera¹⁸, car quant lo sol sta amagat dejús la terra
 lavors ella dóna al món clara lum e conexença de la bellesa del sol, qui
 la il·lumina més que a les altres planetes, significant que, jatsia que lo
 ver sol, Jhesuchrist, sia a tot lo món amagat quant a la sua sancta
 persona, emperò la lum de la sua sagrada doctrina és romasa solament
 155 clara e bella e luent en la part de occident més que en part qui al món
 sia. Les quals dignitats no pot al·legar la habitació de Mafumet ne la
 terra serracènica.

L'argument aquell axí mateix fet al començament del capítol no és a
 prepòsit, car la dignitat primera parla de la majoritat e dignitat del siti
 160 del poble chrestià sobre lo siti de la sinagoga, e l'argument argüeix del
 siti del poble serracènich. Axí mateix que la dita dignitat no solament
 entén a fer mensió de la granesa del spay d'aquestes terres, ans encara
 entén a parlar de moltes altres dignitats que ha Europa sobre la terra de
 promissió dada als juheus en temps que la poblaren.

165

[209]

CAPÍTOL CCVIII

Qui posa la segona dignitat del stament chrestian sobre la sinagoga, e és quant a la ciutat capital

- 5 La segona excel·lència de la sancta religió chrestiana sobre la sinagoga e lig juÿga sí és quant al cap o a la ciutat capital sua; car, jatsia que la sinagoga haja haüt per cap la ciutat de Jherusalem, qui era ciutat molt honrada per diverses maneres, e primerament per lo seu
- 10 edificador, qui fou Melchisedech, rey de aquella matexa ciutat, la qual ciutat primerament hac nom Salem e puys Jebus¹ e finalment de tot fou fet un nom e fon dita Jebussalem, lo qual nom per corrupció de
- 15 lenguatges e de scrivans depuys és dita Jherusalem, la qual axí mateix fou molt honrada, car era metròpolis de la província palestina en què ella seu; ffou axí mateix molt honrada per lo sanct temple de Déu, lo
- 20 qual féu Salamó axí excessiu, e per lo gran servey e sacrifici qui aquí-s fahia a Déu; axí mateix hac gran honor per lo siti e spay en què seya lo temple de Déu, en lo qual siti Jacob viu en sperit de profecia per gran
- 25 temps abans grans visions del dit temple qui s'i devia après hedificar e de la passió del Fill de Déu, qui-s devia aquí prop fer en lo mon² Morià, qui après fon dit munt de Calvari; hac axí mateix gran honor per
- l'estatge del rey de Ysrael e coronació reyal qui-s fahia aquí e per lo solempne estudi qui floria aquí mateix e per la gran congregació de persones aprovades e de diverses parts del món qui aquí era.
- Emperò³ tot açò la reté digne de meynspreu e que sia deserta e maleyta tostamps, car sos propriis fills foren aquells qui nostro Senyor

Déu, qui tanta honor e tantes gràcies los havia fetes, irritaren per grans e terribles e diversos peccats, en special per aquell leig peccat de ydolatria, qui aquí fou ja en temps de Salamó rey, qui hedificà temple a Moloch⁴, ýdola neffària, al qual consentiren molts malvats reys qui exiren d'ell après, segons que apar en lo quart libre dels *Reys*⁵. Aquí axí mateix regnà peccat [170v] de malícia, car los sancts profetes que nostro Senyor los trametia per preýcar-los via de salut auceyen a letja mort, segons que havem en lo darrer capítol del terç libre dels *Reys* e a la fi del segon libre del *Paralipomenon*⁶. Aquí regnà axí mateix peccat de simonia entre los bisbes e ecclesiàstichs, qui per peccúnia compraven l'estament sacerdotal e del subiran bisbe. Aquí axí mateix cresqué peccat de luxúria e dissolució, qui s'estès tant que fins als preveres vénch, qui lexant lo servey de Déu jugaven a la esgrima en lo temple e aquí jahien ab fembres públiques, segons que havem en lo segon libre dels *Macabeus*⁷. Aquí pul·lularen mals innumerables, los quals tots termenaren en aquell subiran mal, que crucificaren lo nostro Salvador, qui era en special per ells primerament vengut e puys per salut de tot lo món. Aprés lapidaren e aucieren sen Steve aquell any mateix e après mataren sent Jacme Menor⁸ e bisbe lur e après los sancts apòstols e fugaren a^{8bis} tots aquells qui preýcaven Jhesuchrist. Per les quals pravitats d'aquí avant no mereix ésser apellada cap de neguna nació qui bona sia.

Per què per special dispensació de nostro Senyor Déu és feta cap de chrestientat la ciutat de Roma, la qual, jatsia primerament fos ydòlatra e rebel·le a Jhesuchrist, féu-ho, emperò, per ignorància, car no havia les Scriptures sanctes axí com havia la sinagoga judayca ne tant lum ne tants ne aytals preýcadors de veritat com havia Jherusalem en la universitat dels juheus; per què aquesta mereix ésser feta cap nostro per sa honor, car era lavors cap de l'imperi de Roma e cap per consegüent del món. Aquí·s són fets los grans cavallers de Jhesuchrist, ço és los sancts màrtirs, qui aquí en la lur sanch han dat plen testimoni a la sancta fe chrestiana, per la qual innumerables han presa mort per amor de Jhesuchrist, per mèrits dels quals e per special dispensació de la supernal providència del Salvador la ciutat aquesta despuys ha vista la veritat de la sancta fe cathòlica e s'és humiliada fins als peus de Jhesuchrist e de sos missatges. E açò fou fet primerament en temps que Contastí emperador se batejà e donà Roma a la sancta església; e per tal mana Leó papa, segons que apar en xxii distincions del Decret⁹, que

65 tot chrestià atorch Roma ésser mare e cap principal de chrestiendat; en
altra manera qui açò negava seria tengut per heretge e rebel·le a la
sancta església cathòlica.

70 Per què nostro Senyor a provar aquesta dignitat ha volgut que aquí
sia la sua sancta ymatge, ço és la verònica¹⁰, qui és en la església de Sent
Pere; e aquí sia la ymage de la sua mare, madona sancta Maria, que sent
75 Luch pintà, qui és en aquella casa dels frares menors qui s'apella Sancta
Maria^{10bis} de Araceli; e aquí sia *prepucium Christi*, axí com he hoït, qui
és a Sent Johan de Letrà, en la capella de sent Pere, *Sancta sanctorum*.
E aquí creu que sien en aquella matexa església los caps dels gloriosos
prínceps de la sancta mare església monsènyer Sanct Pere e mossènyer
sent Paul, ab innumerables altres còrsors sancts e relíquies honorables
qui són sens fi, majorment en aquell braç sinistre de la església de Sent
Pere qui s'apella *Vaticanum*¹¹, hon ha infinits martris soterrats.

[210]
[171r] CAPÍTOL CCX

Qui prova que Roma no deja ésser cap de chrestiendat

- 5 Contra la segona dignitat, qui posa que Roma és constituïda cap de
chrestiendat, fan alguns aytals rahons provant primerament que mils
covenia a la ciutat de Jherusalem ésser cap de chrestiendat per
reverència del nostre Redemptor, qui aquí preycà e morí e fo natural
d'aquell poble segons la natura humanal, e per moltes altres grans
dignitats que la dita ciutat ha en si per rahó del sacerdocí e del temple
10 qui era aquí e la habitació e coronació del rey qui-s fahia aquí e per tal
quant era ciutat per Déu elegida, axí com apar en lo terç libre dels *Reys*,
en l'onzè, e en lo segon libre del *Paralipomenon*, en lo sisèn capítol, e
axí mateix posada al mig de la terra habitable, axí com apar en lo quint
capítol de *Ezechiel*¹, per la qual cosa en special és mils disposta a ésser
15 cap del món que no Roma e pus oportuna a satisfer a quascuna part
qui haja mester recórrer a la ciutat capital del món, car és pus prop de
tota circumferència del món. Per què apar que mils convenia a
Jherusalem ésser cap del món que no a Roma, la qual cosa és contra la
segona dignitat al·legada.
- 20 La segona rahó és aquesta: car Roma és poble de tan mala gent que
al món no n'ha semblant en malícia. Ara, és certa cosa que lo cap
spiritual d'algun gran stament deu ésser fort exemplar e sens tota
malícia; e per tal diu Plinius² que en figura d'açò ha ordonat nostre
Senyor que lo rey de les abelles no haja fibló, a donar entendre que lla
25 d'on hix regiment d'aquí deu ésser fora tot verí de malícia. E que

aquests romans sien axí malvades gents proven-ho alguns per los següents motius.

Primerament, dien que dóna a entendre lur malícia la interpretació de lur nom, car *Romanus* vol aytant dir com aquell qui és molt alt e fort honrat e cridant alt; e aytals cuyden ésser los romans, car, segons que
30 aquests dien, sens vergonya confessen que ells són los pus generosos hòmens del món e són subiranament dispòsits a comoció e a crits e a fer un avolot sobtós a un gran senyor e a totom qui no lus consenta a lur voler, axí com tot die pots veure e hoyr per experiència³. Lo segon motiu
35 de la lur malícia sí és car dien que la composició de lur nom és fort misterial en significar mal, car aquest vocable Roma, si al revers lo ligs, vol dir amor; per què assats nos dóna entendre lo nom aquest que ells són contra amor e reversegats d'ella e sens neguna caritat e ab fort poca bondat^{3bis}, e per consegüent són hòmens de neguna valor. Lo terç
40 motiu sí és en les malvestats que han fetes, car los romans sentenciaren Jhesuchrist Salvador a mort e-l crucificaren de fet e-l perseguiren CCC anys en los seus membres, ço és infinits chrestians que marturitzaren per tot lo món per lo nom de Jhesuchrist. Lo quart motiu sí és car la senyoria dels romans se apellava per los juheus antigament *regnum*
45 *nequam*, ço és: regne pijor que tot altre; la qual cosa no fóra si qualque pravitat no y sabessen pijor que en neguna altra terra.

Lo quint motiu sí és car sent Bernat scrivint a papa Eugeni, e creu que sia en lo quart libre, [171v] en lo primer capítol⁴, diu axí: *Ante omnia sapientes sunt Romani ut faciant malum, bene autem facere*
50 *nesciunt. Invidi terre et celo, utrique ingecere manus, impii in Deum, temerarii in sancta, cediciosi inuicem, emuli in uicinos, inhumani in extraneos; quos neminem amantes amat nemo; et, cum timeri affectant ab omnibus, ut omnes timeant est necesse. Hi sunt qui subesse non sustinent, preesse semper uolunt, prodesse uero non norunt; superioribus infideles, inferioribus importabiles. Hi inuerecundi, ad petendum, ad negandum frontosi. Hi importuni ut accipiant, ingrati ut acceperunt. Docuerunt linguam suam grandia loqui, cum operentur exhigua. Largissimi promissores et parcissimi exhibitores, blandissimi adultores et mordacissimi detractores, simplissimi dissimulatores et malignissimi proditores. Hec ille.*
55
60

E vol aytan dir sent Bernat: que los romans són malvada gent axí com veuràs si attens a lurs grans defalliments. E diu que aquests han astúcia e saviesa dyabòlica, car no-ls serveix sinó a fer mal, car negun bé

- no saben fer. Són hòmens subiranament envejosos contra cel e terra, ço
65 és contra tot lo món, e aparallats que en quascú possassen les lurs mans
si·ls era permès; són a Déu fort irreverents, temeraris contra los
sanctuaris, entre si mateix tostemp bregosos, importables a lurs
vehins, hòmens sens pietat als stranys; negú no amen ne negú no ama a
70 ells; e, per tal com desitgen ésser temuts per tothom, vol Déus que ells
hagen a tembre a tothom. Aquests no saben ésser súbdits; tostemp
desidgen senyorejar; no saben a res profitar; a lurs majors són desleals, e
importables a lurs súbdits; a demanar res són desvergonyats, a denegar
han la cara ferma; són importuns a demanar; són desconexents de tot
75 servey qui fet los sia; jacten-se tostemp e·s loen e parlen com a hòmens
de gran dignitat, com no sàpien res fer de bé; prometen largament e
paguen e servexen dolentament e mesquina; són grans legoters e
subirans murmuradors; fenyen-se bons e simples e són grans traïdors.

[211]

CAPÍTOL CCXI

*Qui prova e aduu altres rahons que la dita ciutat de Roma no deja
ésser cap de chrestientat*

- 5 Veges axí mateix, dien los dessús dits, què·n diu sent Augustí en lo
quint libre *De la ciutat de Déu*, en lo dotzè capítol¹, hon diu que los
romans són hòmens cóbeus specialment de haver honor e de ésser loats
en diverses maneres, qui és senyal de gran supèrbia. Ítem, veges què·n
10 diu sent Gregori, *Sobre Ezechiel*, en la segona part, en la omelia
devuytena e denovena², e veuràs com se concorda ab los dessús
al·legats. Ítem, fama és comuna per tot lo món que són gent miserable e
de poch de bé e que·s presen de linatge com sien hòmens
arrodoledissos³, ajustats de diverses parts del món, qui no poden al·legar
15 pare ne mare ne grans rayls de lur linatge e qui no poden soferir
senyoria ne dubten posar la mà en grans senyors; hòmens avolotadors,
axí com dit és dessús⁴. Per rahó d'aquestes tantes misèries e peccats los
són profetats grans mals; car diu lo propheta Ysahies d'ells profetant
que, com les altres gents del món hagen en temps passats destrouides,
20 que aytanbé seran ells finalment destro[172r]uits⁵.
Ítem, per aquesta rahó han perdut tant de temps la presidència
spiritual e temporal, car aquí no ha papa vuy ne emperador ne neguna
persona de pes axí com solia; axí ho havia profetat Joachim⁶ quant dix
que per los peccats dels romans perdrien la cort apostòlica per LXX anys,
25 en lo qual temps^{6bis} ha stat ja la dita cort romana e el papa en Avinyó,
ciutat de Proença.

- Ítem, mossènyer sent Benet prophetà de lur destrucció, axí com recompta sent Gregori en lo segon libre del seu *Dyalogorum*⁷, hon posa que lo dit sent Benet dix axí: Roma no serà de tots punts destrouida per enemichs, mas per tempestats e trons e torbayons⁸; e, per terratrèmols
- 30 esvahida, caurà e-s baxarà fort. Diu aquí sent Gregori que açò apar ja ésser fet, car los murs e cases de Roma són caygudes e les esglésies derrocades, och encara mal honrades per la malícia de les gents, car tants de ladres hi ha que negun altar quaix no y pot star cubert ne negun sanctuari ab honor.
- 35 Per totes aquestes coses apar gran meravella per què la sancta religió chrestiana ha elegida aquella ciutat per cap, com ne haja moltes de millors e en millors gents e pus devotes e de major reverència.

[212]

CAPÍTOL CCXII

Qui, responent a les dites rahons, premet un preàmbol necessari al propòsit

- 5 Responent a aquells motius, pos primerament algunes proposicions.
E la primera és aquesta: que en los fets e ordinacions de nostro Senyor
Déu basta a quascú saber que Ell ho man o u vulla. Aquesta proposició
posa lo mestre de les *Sentències* en lo primer libre, en la fi¹, hon tracta
de la voluntat de Déu: que negú no deu dir per què vol açò o allò, car
10 basta saber que lo Senyor ho vulla de fet. E podem-ne assignar aytal
rahó: car, com nostro Senyor Déu sia pura e infinita saviesa
essencialment, en tant que és cosa impossible que Ell pogués errar, per
tal deu a quascú bastar que Ell vulla la cosa e no deu demanar rahó
ultra per què la vol, pus que és cert que no pot voler sinó ço que és pura
15 justícia.
- La segona proposició és aquesta: que nós sabem de cert que
monsenyor sent Pere per inspiració del sanct Sperit elegí la ciutat de
Roma per seu sua special e de tots los vicaris de Jhesuchrist qui
vendrien après ell, en tant que som certs que no per auctoritat
20 humanal, mas per auctoritat divinal, la església romana és posada sobre
totes les altres esglésies chrestianes e pobles e nacions, axí com ho
prova Gracianus en lo Decret, en la distinció XXI, en lo capítol
Quamuis, e en la distinció XXII, en lo capítol *Sacrosancta*². Per què
sàpies que qui nega temeràriament la església de Roma ésser cap del
25 món de dret és heretge, axí com apar en lo Decret, en la XXII^a distinció,

30 en lo capítol *Omnes*³. D'açò axí mateix pots veure moltes probacions en aqueix mateix libre, en la dotzena distinció, en lo capítol *Preceptum*, e en lo capítol primer e segon⁴. D'açò axí mateix trobaràs moltes coses a prepòsit en la denovena distinció, en lo parraf qui comença *In memoria*⁵.

[213]

CAPÍTOL CCXIII

Qui prova que Roma deja ésser cap de chrestiendat

- [172v] E, jatsia que la ordinació del Salvador e de monsènyer sent
5 Pere e de sos vicaris sia stada suficient causa per què Roma sia cap de
chrestiendat, emperò podem-n'i assignar algunes altres rahons, segons
que la bonesa de Déu les inspira.
- La primera és aquesta, segons que havem *Prouerbiorum, sexto*
10 *decimo*¹: totes les coses que nostro Senyor Déu fa Ell les ordona
principalment a la sua glòria e honor, axí com dicta justícia e u havem a
provar en lo *Quint libre*. Ara, certa cosa és que entre les altres coses
qui-ns informen a lahor e temor de nostro Senyor Déu sí és quant veem
que Ell abaxa e aterra les coses altes e rebel·les e les posa sots los peus
15 dels simples e dels pobles qui amen e temen a Ell. Sabem axí mateix que
entre tots los imperis e senyories passades l'imperi de Roma és stat
major, axí com aparrà en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem de la setena
edat. Que, donchs, nostro Senyor Déu per preycació de hòmens pobres
e simples e sens letres, axí com eren sent Pere e sent Paul, haja aquella
20 ciutat tant gran e tan famosa convertida e abaxada e sotsmesa a lur
doctrina e als lurs peus, segueix-se que en açò nostro Senyor Déu
mostrà més son poder e son saber que si hagués altra ciutat axí
convertida e tirada. Rahonabla cosa és, donchs, que la ciutat per la
conversió de la qual és Déus més honrat e qui més ensenya al món son
25 poder e son saber que aquella fos principal e cap de tots los fills de
Jhesuchrist, ço és de tota la sancta religió chrestiana.

La segona rahó sí és aquesta: car aquella ciutat devia ésser cap de chrestiendat la qual Déu ha elegida sobre totes les altres a dar testimoni de la sancta fe cathòlica per vies de subirana veritat e de eficàcia. Com aquesta sia stada Roma, segons que apar per lo escampament gran de sanch aquí fet en temps de la persecució dels sancts màrtirs e per lo gran exalçament del nostre cap Jhesuchrist, lo qual fo fet en temps de la conversió de Contastí emperador, e per la gran doctrina e lum que lo món ne ha rehebut axí per los sancts apòstols monsènyer sanct Pere e monsènyer sent Paul, qui aquí preïcaren, com per molts sancts doctors e preïcadors de la sancta fe cathòlica e per molts sancts papas qui aquí ha haüts e per infinites sanctes persones qui d'aquí són exides e qui d'aquí per diverses maneres il·luminaren lo món, per què aytal ciutat devia ésser cap de chrestiendat, segons juý de bona rahó, més que neguna altra.

La terça rahó és aquesta: tal devia ésser la ciutat qui fos cap de chrestiendat que tot piadors visitador d'aquella se·n tornàs tot mudat e alterat e fervent en la amor de Déu. Com, donchs, quascun romeu qui allà va veja aquí encara los senyals d'aquella tan gran senyoria com era dels emperadors passats e veja en diversos lochs les ídoles que adoraven, d'on tot lo món era provocat a ydolatrar, e que vegen aquí mateix los lochs hon los sancts màrtirs preseren tants martiris e soferiren tantes penes per reprovar la seguetat² dels ydòlatres e per aprovar la vida chrestiana e per donar a Déu glòria e a manifestar la excel·lència de Jhesuchrist, en confessió del qual moriren fort devotament, per les quals coses tot coratge deu ésser fort encès a retre gràcias [173r] a Déu, qui per tant escampament de sanch ha axí tota ydolatria destrouida aquí e après per tot lo món, qui tant gloriós màrtir ha aquí coronat de victòria de martiri; e deu haver aquí gran devoció, axí com a loch special que Déus ha elegit a tan gloriós acte e a tanta sancta obra com és fundar la sancta fe chrestiana e destrouir ydolatria e infinides altres malvestats. Per què segueix-se que aquesta aytal ciutat dech ésser cap de chrestiendat mils que altra.

La quarta rahó és aquesta: a negun loch no pertanyia tant ésser cap de chrestiendat com en aquell del qual tota chrestiendat ha hagut principi e rayl e començament e perseverança. Com, donchs, aquest loch sia stat la ciutat de Roma, axí com apar si attens a açò qui dessús és dit, donchs a Roma se pertany mils que a tot altre de ésser cap de chrestiendat.

La quinta rahó sí és car que Roma, qui era cap de peccat e de
65 ydolaria, sia humil dexeble de Jhesuchrist e cap de chrestiendat açò
ensenya en nostro Senyor Déu, del qual parteix tot bé e tota gràcia e
tota la conversió dels peccadors, major pietat e major misericòrdia e
major bondat que conversió de negun altre loch. Com, donchs,
70 presència excessiva de la pietat de Déu sobre algun loch sia argument
evident de dignitat e excel·lència d'aquell loch, segueix-se, donchs, que
aytal loch és pus digne de ésser honrat e de ésser posat al cap dels altres
que tot altre loch. E aquest és la ciutat de Roma.

La sisena rahó és aquesta: aquell loch mereix e deu ésser posat cap
de tots los altres qui és tostemps stat ab Déu pus ligat per vera fe e amor
75 sencera. Açò apar per eximpli, car, per tal quant Abraam hac special fe
en Déu, fou fet patriarcha e cap dels juheus e, per tal quant Jherusalem
tant de temps hac en si lo temple de Déu, fou feta cap del poble de
Ysrael e, per tal quant lo poble de Ysrael fou a Déu diputat per special
servey e amor, li promès Déu que si lealment li anava que Ell lo posaria
80 tostemps al cap, axí com apar *Deuteronomii xxviii*³; e, per tal quant sent
Pere amà Jhesuchrist més que los altres apòstols, fou fet cap de la
sancta mare església, segons que apar a xxi capítol de l'*Euvangeli* de
sent Johan⁴. Com, donchs, tostemps depuys que monsènyer sent Pere e
sent Paul foren en Roma haja haüts dins en Roma leals servidors de
85 Déu alguns qui hagueren sencera fe e amor special a Déu, no
contrastant que Grècia e Judea e d'altres nacions falsejassen a
Jhesuchrist, e null temps la dita ciutat no fo deseparada de tots
puncts de persones sanctes, donchs aytal ciutat mereix que sia feta cap
de totes les altres del món.

La setena és aquesta: certa cosa és que aquell loch mereix ésser cap
dels altres tots qui tots aquells qui-l vehen e-l pensen amena e aporta en
gran admiració de la bonesa de nostro Senyor Déu e a gran amor a Ell e
als servents e a gran devoció e a fervor de pura dilecció sua. Com,
90 donchs, tostemps de la ciutat de Roma sia stada aytal, segons que apar
primerament en la passió dels màrtirs, qui era axí fervent en ells e
miraculosa que tirava los sancts chrestians de diverses parts del món a
pendre martiri per amor de Déu, axí com legim per tot l'any en les lurs
ystòries e festes; après aparech açò mateix en temps de pau de la
església per gran devoció qui aquí començà, car aquí-s féu l'ofici divinal
100 romà qui per tot [173v] lo món se diu; aquí ha haguda rayl tota devoció
e tot bon chrestianisme; dongs⁵ aquí dech ésser lo cap de chrestiendat.

- Per què d'aquesta aytal ciutat pot abtament ésser dita per nostro Senyor Déu la paraula qui és en XXI capítol de *Ysahies*, qui diu axí: *Babilon dilecta mea posita est michi in miraculum. Pone mensam et contemplare specula*⁶; quaix que diga axí: La ciutat qui primerament era la segona Babilònia, ço és Roma, que axí com a Babilònia era plena de tota confusió e de tot peccat, ara és posada davant tot lo món en gran miracle meu, ço és que tot lo món pot dir que yo he feta en ella gran meravella en quant he fet que ella sia cap de chrestiendat, que tant de temps ha perseguida, e he fet que aquí sia multiplicat lo servey de Déu e y habunde e y regne l'estament de chrestianisme, hon habundava peccat e tota malvestat. Per què-s segueix aquí mateix doctrina bona per aquells qui en aquesta matèria contemplen e pensen, e és aquesta: Posa taula denant tu, ço és pensa sobre les grans meravelles que Déus ha en aquesta ciutat posades e les obres que Déus hi ha fetes tan altas, e sien a tu refecció e delit de cor; per què pensa de cor en los espills que Déus te ha dats aquí, ço és en los sancts aquí martiritzats e qui han aquí ben viscut, e sien a tu spills e miralls de la tua vida e de la fervor e fe e amor que deu haver a Déu tota persona chrestiana.
- La vuytena rahó és aquesta: segons los astròlechs la ciutat de Roma ha per ascendent e per senyorejant lo signe de leó, qui és lo pus fervent en lo zodíach celestial, axí com ensenya lo sol quant és en ell en temps de juliol. A aquesta ciutat, donchs, per concòrdia covenia a declarar la fervor e amor del gran leó del trip de Judà, Jhesuchrist, qui per fervor de amor la féu hedificar en temps de Ezechies quant féu lo sol tornar atràs nou linyes en lo alarotge⁷ de Acaç presignant la fervor de amor que mostrà quant se incarnà e tornà nou linyes atràs⁸, ço és quant se féu menor, segons la natura que pres, que-ls nou órdens d'àngels. E axí mateix per fervor de amor se ensenyà lo jorn de sa nativitat alt en lo sol en forma de infant poch al príncep emperador de Roma, Octovià. E per fervor de amor li féu ensenyar a sibil·la que Ell era ver Déu qui devia senyorejar l'imperi romà⁹, axí com de fet fa vuy e gran temps ha. Aquesta, donchs, ciutat devia ésser cap del poble elet d'aquest gran Senyor qui tanta amor li ha ensenyada e ella axí mateix a Ell.
- Per què *Ysahies* specialment manà alegrar lo novell poble per Déu elet, ço és lo chrestià, quant veuria que la fortalesa dels gentils, ço és la ciutat de Roma, seria a Déu convertida; car diu que lavors se ajustaren¹⁰ ab Jhesuchrist e grans prínceps e grans clergues e grans pobles, e axí de fet apar ja vuy per la misericòrdia de Déu. E açò veuràs tot *Ysahie*,

- 140 *capitulo sexagesimo*¹¹, jatsia que y sia stat posat en paraules amagades, expostes dejús en la fi d'aquest *Primer libre*, en lo CCCLIII capítol¹². Per què en tot açò pensant Leó papa posa en lo sermó seu que legim lo die de sent Pere aytal paraula, parlant de mossènher sent Pere e sent Paul¹³: *Isti sunt uiri per quos tibi Euuangelium Christi, Roma, resplenduit; et*
- 145 *que erat magistra erroris, facta est discipula ueritatis*. Segueix-se tantost: [174r] *Isti sunt enim qui te in hanc gloriam peruexerunt, ut sis gens sancta, populus electus, ciuitas sacerdotalis et regia, per sanctam beati Petri sedem capud tocius orbis efecta, lacius presidens religione diuina quam dominacione terrena. Hec ille*; e vol aytant dir ell parlant a la
- 150 ciutat de Roma d'aquests dos beneyts apòstols, e diu axí: O, Roma, aquests són aquells nobles barons per los quals te és stat preÿcat l'Euvangeli de Jhesuchrist; e tu, qui primerament eres maestre de error, en aquests que has hoïts ést stada dexeble de veritat. Aquests són stats aquells qui t'an portada a aquesta glòria, que sies gent sancta e poble
- 155 elet, ciutat sacerdotal e real, la qual és feta cap de tot lo món per la cadira de mossènher sanct Pere, que has dins tu; e ést per açò axí spiritual que més senyoreges per la religió diuinal e spiritual que no fas per la senyoria terrenal.
- Per les quals paraules apar, e per les altres rahons dessús dites, que
- 160 nostro Senyor molt rahanablament ha instituhit que Roma fos ciutat e cap de chrestiendat.

[214]

CAPÍTOL CCXIII

Qui respon a quascuna de les rahons fetes contra lo present propòsit

5 Are resta respondre a les rahons e motius fets demunt per lo
contrari. E, quant primer argüeix que mils cové a la ciutat de
Jherusalem ésser cap de chrestiendat que no Roma, aquesta és falsa e
deu ésser negada per consegüent. E, quant la aprova¹ per ço com diu
que Jhesuchrist hi morí e axí de les altres coses que al·lega a sa honor,
responch-te que aquest argument mils conclou lo contrari d'açò que
10 vols provar que no fa lo teu propòsit; car, si la ciutat de Jherusalem és
stada per nostro Senyor tant il·luminada tostemps mentre fou dels
juheus e tant despuys honrada per la visitació del Fill de Déu, qui de lur
carn e linatge era nat segons natura humanal, e qui d'Ell a reebre e del
seu eveniment era largament informada per los sancts profetes e per
15 subirans senyals a ells dats en la sua nativitat e en la sua sancta
preycació e après en la sua reverent mort, e açò no contrastant ells l'an
axí lejament avilat e mort e sos profetes e missatges perseguits e matats
cruelment, digne cosa era que en detastació² de lur crim no solament
ells sien stats morts e perseguits e cativats, ans encara lur loch e ciutat
20 sia perpetualment desabitada.

 E a açò havem eximpli per eximplis e costumes civils, car poble
rebel·le e obstinadament repugnant a senyor e posant les mans en ell no
solament mereix ésser mort de dret, ans encara la lur ciutat e habitació
deu ésser derrocada e abisada e desabitada perpetualment. Açò apar a
25 ull per antiga custuma en Ytàlia, car, quant algú comet crim contra lo

senyor e contra la comunitat, no solament és punit en persona, ans encara li derroquen les cases perquè sien tostemps inhabitables. Quina pena axí mateix merexen aytals segons les ligis civils apar-ho en lo novèn libre del Codi, en un títol qui s'apella *Ad legem Iuliam magestatis*³, hon
30 contra aytals se dóna pena capital fins a la terça o quarta generació.

E aquesta sentència innueix lo Salvador, *Luce, undeicesimo*⁴, [174v] quant diu aquí que lo piadors Senyor quant viu la ciutat aquella plorà agrament e dix: O, mesquina de ciutat, que temps vendrà que los teus enemichs te assetjaren entorn e't derrocaran en tant que no romendrà
35 en tu pedra sobre pedra per tal com no has coneguda la visitació que Déus te havia feta tramitent-te lo seu Fill il·luminant a tu. E açò volch dir *Daniel, capitulo nono*⁵, quant dix que Christ morria en la sexantena-e-segona *abdomeda*⁶; e après tantost dix que la ciutat seria guastada per lo duch qui vendria, ço és per Tit e Vespesià; e après dix que lo poble
40 qui lavors negaria Christ no seria pus d'aquí avant, ço és en negun stament ne reputació, e que aquesta pena los duraria fins a la fi del món. E aquesta pena en special los era profetada per Ysahies en lo primer capítol de son libre⁷ e per altres diversos profetes: que la ciutat de Jherusalem e regne e terra lur seria desert tot e inhabitat, axí com fo
45 lonch de temps après la invasió que lus faeren Tit e Vespesià.

Podem encara assignar algunes rahons per què no plau a nostro Senyor Déu que la ciutat de Jherusalem après tants mals que fets ha sia feta cap de chrestiendat, ans aquesta dignitat haja altra ciutat. La primera sí és car en leixar caure e venir a meyns aquella ciutat de
50 Jherusalem eleta dóna a entendre nostro Senyor Déu que no ama los lochs sinó per amor dels habitants; e, pus que veu que los habitants li són excessivament desconexents, no posa ne prea^{7bis} molt donar los habitants ab los lochs ensemps tot a no res, axí com de fet ha fet dels juheus e de moltes altres nacions e regnes e imperis.

Pories ací dir que, si aquesta rahó val res, axí ben conclou contra Roma e sos habitants com contra Jherusalem; car, com Roma haja fets axí mateix innumerables mals a chrestians en temps dels màrtirs, segueix-se que Déus axí mateix la deja dissipar ella e sos habitants com Jherusalem; e per consegüent no deu ésser cap de chrestiendat.
60 Responch-te a aquest argument e dich-te que no és semblant rahó de Jherusalem e de Roma, car Jherusalem ço que ha fet contra lo Salvador e los profetes ha fet per malícia, qui plenament no-s pot scusar en quant per les Scriptures e per los senyals grans e per les altres moltes

conjectures a ells dades per nostre Senyor podien veure qui era
65 Jhesuchrist e la sua doctrina e axí mateix qui eren ne què deyen los
sancts profetes que Déus los trametia; mas açò no podia conèixer Roma,
com fos ydòlatra e Scriptures no hagués ne les altres grans ajudes que
havien los juheus; per què la ignorància la escusa e, si no de tot,
escusava-los emperò de molt; per què ha trobada misericòrdia ab Déu,
70 axí com diu sent Paul de si mateix quant diu: *Misericordiam a Domino
consecutus sum, quia ignorans feci, prima At Thimoteum, primo*⁸, ço és a
dir: Yo he, diu ell, trobada misericòrdia ab Déu, car pequé per
ignorància. E açò és certa cosa, que aytant com la persona pecca en
major e pus excessible⁹ ignorància aytant son peccat és menor, axí com
75 se ha a declarar en lo *Terç libre*, en la matèria de ignorància.

És ben ver que, per tal quant Roma despuys que coneix Jhesuchrist
ha comeses moltes iniquitats, per les quals le ha nostro Senyor Déus
moltes vegades afligida e la ha vuy aportada [175r] quaix a no res en
esguart de ço que era, axí com apar a ull e segons que mossenyor sent
80 Benet havia profetat, axí com demunt és al·legat¹⁰, emperò per les grans
honors que han fetes sos predecessors a Jhesuchrist e per gran bonesa
sua e per diverses altres rahons tostemp és stada conservada en la
dignitat principal, que és cap de chrestiendat. Emperò, si aquesta
dignitat li tolrà nostre Senyor o no, no u sabem de cert.

85 Ben diu, per stes, aquell gran doctor Lactancius, e creu que *Sobre lo
Genesis*¹¹, que la ciutat de Jherusalem per moltes vegades que sia presa
per chrestians null temps no serà per ells longament possehida ne
l'hauran plenament fins a la fi del món; hon diu que lavors, mort
Antechrist e convertits los juheus, lavors l'emperador chrestia passarà
90 lla ab totes les insígnies e instruments qui serviren a la passió de
Jhesuchrist e, totes aquelles posades al peu de la creu de Jhesuchrist,
levar-s'à la corona del cap e posar-l'à en terra e agenollat levant les mans
e·ls ulls al cel comenarà si mateix e tot son imperi a Jhesuchrist; e lavors
per misteri d'àngels la creu de Jhesuchrist, qui aquí serà tota integre per
95 special miracle de Déu, serà transportada ab les altres insígnies sues, axí
com ab los claus e la lança e la sponga e los flagells e axí de les altres
coses qui l'afligiren en la sua preciosa mort; e jamés res d'açò no serà
vist fins al die que·l Salvador vinga jutjar los bons e los mals, e lavors per
misteri d'àngels serà portat alt en l'ayre davant tota nació. E açò posa
100 expressament sent Metodi, màrtir gloriós, en lo tractat que féu de

l'aveniment de Antechrist final¹². Per què apar que Jherusalem no serà
jamés longament cap de chrestiendat.

[215]

CAPÍTOL CCXV

*Qui posa que de fet a altra ciutat degué pertànyer aquesta dignitat
de ésser cap de chrestiendat e no a la ciutat de Jherusalem*

- 5 E que de fet a altra ciutat degué pertànyer aquesta dignitat de ésser
cap de chrestians e no a la ciutat de Jherusalem apar-ho per alguns
motius. Lo primer sí és car null temps no fou una ciutat cap de diverses
leys e pobles sinó Roma, qui de chrestians e de gentils és stada cap per
dispensació special de Déu. Per què, donchs, hauria aquest privilegi la
10 ciutat aquella reprovada e maleyta, qui a son Déu és stada tostemps
rebel·le e lo seu Fill ha mort e entre dos ladres vilanament penjat? Lo
segon motiu sí és car en tot negoci, lo principal mudat, tantost se muda
lo accessori, segons que diu aquella Decretal *De constitucionibus*:
*Translato*¹; pus, donchs, que Déus elegia poble novell, ço és lo gentil,
15 e·ls dava novella ley, segueix-se que axí mateix los daria altra ciutat per
cap fora aquella qui era cap de poble vell, ço és dels juheus. Lo terç,
que nostro Senyor Déu volia dar eximpli a tot lo món que tothom se
guardàs de ofendre Déu, car, pus que no havia perdonat a aquella ciutat
per Ell tant d'abans amada, segueix-se que meyns perdonaria a les altres
20 si fayen per què. E que de fet la ciutat de Roma sia e deja per viva rahó
ésser stada aquella ciutat qui sia instituhida cap de tota la sancta religió
chrestiana axí ho apar clarament per les rahons fetes dessús, en lo
capítol de cent setanta-sis². E per tot açò apar sufficient solució a la
primera rahó feta en l'altre capítol³, [175v] qui provava que Jherusalem
25 devia ésser cap de chrestiendat.

A totes les altres rahons ensemps qui proven que Roma no deu ésser cap de chrestians per les grans malícies dels romans, les quals aquí són al·legades per diverses vies, dic alguns punts per solució lur. Lo primer punt sí és que los romans en temps passat són stats hòmens fort
 30 famosos e fort avists e aguts en lo regiment del món e molt dotats de virtuts naturals e morals en aquella manera que virtut pot ésser en hom infeel. Açò apar en lo primer libre dels *Mecabeus*, en lo vuytèn capítol⁴, e u apar per les obres, car tot lo món se subjugaren e-l possehiren pus segurament que no féu jamés neguna altra senyoria.

35 Lo segon punct és aquest: que, si axí són mals los romans com demunt és al·legat, no s'és meravella, car tostemps fou que tot procés notable en quascun pujament ha a passar per cinch punts, ço és per començament, procehiment, stament, declinament e decahiment. Ara, és axí que la dita ciutat és passada per totes les parts del dit procés e ara
 40 és en decahiment quant és en si mateixa. Per stes mantén-la Jhesuchrist, qui per la fe d'ella pregà que no fallís, e la sostenen mèrits dels sancts màrtirs qui aquí jaen e li ajuden obres sanctes de molta persona devota qui aquí habiten^{4bis} dins e defora e bon regiment ecclesiàstich, qui contínuement hi hac tostemps, e special fervor de
 45 devoció e de bonesa que han les dones d'aquella terra e influència singular que Déus hi ha posada, qui provoca a devoció e a dolçor de cor per aquells qui y van devotament a peregrinar; la qual influència és tanta que apar que tot quant hi ha son e crit e don devoció a aquells qui y vénen; per les quals coses fa a suportar la misèria dels hòmens aquells,
 50 los quals, si a Déu plau, se milloraran ara en la reparació del món, la qual speram tot dia per tot cert e ja que-n veem gran disposició ésser feta per nostro senyor Déu.

És axí mateix aquí, a Sent Pere, la sancta verònica e faç del Salvador e a Sancta Maria de Araceli és la faç de la gloriosa mare sua⁵, qui són
 55 relíquies sobrehonorables per tota chrestiendat. La sanch axí mateix dels sancts màrtirs mereix que tostemps la gent aquella sia suportada en lurs passions, majorment pus que en breu esperam lur millorament, axí com dit és. E és axí que entre molts mals hi ha tostemps alguns notablement bons, qui merexen que los altres sien suportats e les
 60 honors dades per los sancts pares passats antigament a la dita ciutat se mantenguen.

Bé és ver que alguns han dit que, après la reparació general del món que posada han los sancts ésser are après la present tribulació

65 ecclesiàstica, serà la seu papal e apostòlica en Jherusalem, e aquí serà col·locada per lo sanct papa reparació, qui segons aquests deu venir après la dita tribulació tantost; emperò no creu que sia ver pensant ço qui demunt és al·legat per aquells sancts doctors dessús al·legats⁶.

[216]

CAPÍTOL CCXVI

Qui posa la terça dignitat, qui és quant al proprii senyal

5 La terça dignitat és quant al senyal, car lo propri senyal de la
sinagoga dels juheus és la circumcisió, la qual reheberen per haver
diferència [176r] ab totes altres nacions, per la qual circumcisió era
remès lo peccat original; emperò era sacrament qui no procurava ne
aportava la gràcia de nostro Senyor quant era de si mateix a aquell qui
era circumcís ne s'estenia aquest sacrament sinó quant als mascles. Mas
10 la sancta religió chrestiana rehep per propri senyal lo sacrament del
baptisme, qui en quant és sacrament de lig de gràcia aporta ab si gràcia
a aquell qui·l reeb, si donchs lo batejat no era ja gran e que u empatxàs
per qualque malícia sua; axí mateix aquest és sacrament comú a hòmens
e a fembres e és pus leuger de soferir e per lo Fill de Déu en si rehebut
15 e ordonat, per lo qual tots los peccats són remesos a pena e a culpa en
aquell qui·l reheb si·l pren sens altre empaitx de peccat, axí com fan
aquells qui·l reeben fentament, axí com aparrà en lo *Deèn libre*, com
parlarem dels sacraments de la sancta religió chrestiana. Aquest sanct
sacrament empremta en la ànima chrestiana un noble senyal qui
20 s'apella per los theòlechs caracte babtismal, qui ensenya e fa distinció
entre chrestia e no chrestia.

Axí mateix deus saber que lo senyal real del rey de Ysrael, ans que lo
poble judaych se partís en dos regnes, era leó per tal com lo realme era
del trip de Judes patriarcha, fill de Jacob, lo qual lo dit Jacob beneý en
25 la mort apellant-lo cadellet de leó, axí com apar en lo *Genesis*, en XLIXº

capítols¹, significant en lo dit fill successió que² hauria senyoria real e profetant com d'ell exiria lo leó major, Jhesuchrist, qui és apellat leó del trip de Judà, *Apocalipsis*, *quinto*³, per la victòria que hac del príncep de la mort, lo demoni. E deus ací saber que, après que lo dit poble judaych
30 fou partit per dos regnes après mort de Salamó, lo regne de Judà retench aquell mateix senyal e lo regne de Ysrael féu senyal de mija luna, segons que he haüt dels juheus. Mas la sancta religió chrestiana ha per senyal general la forma de la creu de Jhesuchrist, en la qual són tancades totes altres figures e senyals, la qual se apella senyal del
35 subiran príncep Jhesuchrist, les dignitats del qual senyal són infinites, axí com havem a dir en lo *Novèn libre*, quant parlarem de les magnificències de la senyera de la chrestiana cavalleria, la qual és la preciosa e reverent creu de Jhesuchrist.

E ací nota que diu maestre Nicholau de Lira, exponent lo segon libre
40 dels *Nombres*⁴, que quascun trip en Ysrael havia sa senyera special de singular color, la qual color prenia quascun trip a semblança de la color que havia la pedra preciosa que lo subiran bisbe portava en lo pits, sots la qual era scrit lo nom d'aquell trip. E, com lo dit bisbe n'i portàs dotze e sots quascuna fos scrit un nom dels caps dels dits trips de Ysrael, axí
45 com apar en lo libre de *Exodi*⁵, e les pedres aquelles fossen de diverses colors e spècies, per tal les dites senyeres eren de diverses colors segons les colors de les dites pedres.

[217]

CAPÍTOL CCXVII

Qui posa la quarta dignitat, e és quant al nom

5 La quarta dignitat de chrestianisme sobre la sinagoga és quant al
nom, car la sinagoga pren nom del patriarcha Judes, qui fo fill de Jacob,
emperò fou fornicari, segons que apar *Genesis xxxviii*¹. E, per [176v] tal
quant la dita sinagoga devalla de Judes quant al trip principal, lo poble
aquell se apella juÿch o juesch, qui dretament devia exir d'aytal pare per
tal com aquest poble fornicà diverses vegades ab ýdoles e-s mesclà ab
10 fembres stranyes contra lo manament de Déu; per les quals coses lo
apella lo Senyor poble fornicari, axí com apar en los libres profetals en
diversos lochs².

 Mas la sancta religió chrestiana pren nom del Fill de Déu eternal
incarnat, segons que demunt és dit³, e és apel·lada chrestiana, ço és de
15 Christ nada, qui aytant vol dir com untat; car segons la sua ànima
sagrada fou untat de plena uncció dels set dons del sanct Sperit, que
hac en si en plenitud de subiran grau, segons los quals com a viu e a
plen cap contínuament dóna influència de gràcies inextimables e de
beneficis a tots los membres vius del cors de la sancta mare església,
20 segons que diu sent Johan en lo primer capítol de son *Euvangeli*⁴ e
havem longament a ensenyar en lo *Libre novè*, hon havem a parlar de la
influència del nostre cap, Jhesuchrist, sobre tota la sua església e
congregació chrestiana.

[218]

CAPÍTOL CCXVIII

Qui posa diferència entre aquests noms, sinagoga e església, e posa en quantes maneres se pren església

- 5 Deus saber ací, per stes, que aquest nom església e aquest nom sinagoga han en si diferència, segons que posa Rabanus *Super Matheum*¹, car sinagoga vol aytant dir com congregació e església vol aytant dir com vocació o població; per què apar, diu ell, en açò notable diferència, car congregació és nom comú a hòmens e a bèsties, mas
- 10 vocació o població solament cové a coses rahonables, donant entenent per açò com aquest nom de la sinagoga comparat a aquest nom església dóna entenent la gran excel·lència que la sancta chrestiendat ha sobre lo poble juÿch.
- 15 Nota açí, per stes, que aquest nom església se pren fort diversament per les sanctes Scriptures e per los doctors tot jorn. E primerament se apella església la casa material deputada a fer l'ofici de Déu. D'aquesta scriu sent Paul, *prima Corintiorum xi*², reptant los corintians perquè no menjaven en lurs cases e menjaven en la església, ço és en la casa de Déu material. D'aquesta parla lo Decret en quaranta-dues distincions³,
- 20 quant diu que en la església per res no s'i facen convits, e diu en la segona causa e primera qüestió, en lo capítol qui comença *Inprimis*⁴, que tots aquells qui confugen a aquestes cases de Déu qui són les esglésies són axí franchs que nengú no·ls ne deu traure e, si·ls^{4bis} ne trau, deu ésser punit per pena capital; e diu en aquell mateix libre, en la
- 25 distinció de vuytanta-set, en lo capítol *Eos*⁵, que aytals a la església

confugents deu hom defendre per reverència de la església, qui és casa diputada al servey de Déu.

Segonament, se pren aquest nom església per tota la col·lecció general dels clergues distincta dels seglars qui no han negun orde sacre ne són en religió. E axí entenía a parlar lo Salvador, *Mathei xviii*⁶, quant dehia que, si algú peccarà en tu e l'hages a part corregit e puys davant dos o tres, si no-s vol corregir, deus-ho dir a la església, ço és als ecclesiàstichs qui són po[177r]sats per la lig de Déu a corregir aytal hom. E axí pren església Gracianus en lo Decret, *uicesima tertia, questione quinta*, en lo capítol *Principes*⁷, com diu que als prínceps pertany defendre la església, ço és lo braç ecclesiàstich. E d'aquesta església al·leguen tot die meravelles los clergues en lur favor, axí com dejús havem a veure⁸.

Terçament, se pren aquest nom església per algun col·legi spiritual ajustat en qualque loch, si-s vol sia compost de seglars e de hòmens religiosos e de dones, si-s vol no. E axí prenia aquest nom sent Pere, *prima Petri, cap. quinto*⁹, quant, scrivent als feels convertits qui eren en Galàcia e en Capadòcia e en Àsia e en Bitínia, deya axí a la fi de la dita epístola: Molt vos saluda la església qui és en Babilònia, ço és en la ciutat de Roma; e entenía a dir que tots los feels chrestians, hòmens e dones, clergues e lechs, qui eren en Roma los saludaven molt. Axí mateix prenia aquest nom església sent Paul scrivent als convertits de Corinti quant, parlant primerament a Sòstenes, dehia-li que ell scrivia a ell axí com a aquell qui era de la església de Corinti, ço és de la congregació chrestiana qui habitava en la ciutat de Corinti, axí com legim *prima Corintiorum, primo*¹⁰.

Quartament, se pren aquest nom església per quascun ajustament de gents, si-s vol sien males, si-s vol sien bones. Hon de bona congregació diu Daviu en lo *Psalm* de CXLIX¹¹ de nostro Senyor: *Laus eius in ecclesia sanctorum*, ço és que la sua lahor de Déu aquella és en la església dels sancts e no en aquella dels peccadors e dels mals; diu ell mateix en lo *Psalm* de xxv¹²: *Odiui ecclesiam malignancium*, ço és que ell havia en oï ajustament e església de hòmens maliciosos.

Quintament, se pren aquest nom església per tota la multitud dels feels chrestians vivents en aquesta vida mortal, e per clergues e per lechs, e per hòmens e per dones. E d'aquesta església diu lo article de la fe: *Credo in unam sanctam ecclesiam*. E d'aquesta diu lo Decret en la distinció de xciii, en lo capítol *Legimus*¹³, que la sancta església és una,

65 ço és tota la multitud dels feels vivents en una fe chrestiana. E
d'aquesta església havem, *Actuum xX*^{o14}, que nostro Senyor Déu ha
posats bisbes qui regexen la sua església, la qual cosa no-s pot entendre
sinó de la congregació dels feels en aquesta vida mortal vivents.

70 Sisenament, se pren aquest nom església per tota la multitud dels
feels vius e morts. E axí pres aquest nom sent Paul quant dix, *Ad*
*Ephesios, primo, tercio et quinto capitulis*¹⁵, que Jhesuchrist és cap de
tota la església, ço és de tots los elets morts e vius e esdevenidors;
semblant diu *Ad Coloscenses, primo*¹⁶. E axí pren aquest nom sent
Augustí en lo libre *Contra Manicheos*, e recite-u lo Decret en la segona
75 distinció, en lo capítol *Palam*¹⁷, quant diu que en les coses dubtoses de
la fe deu hom recórrer a la auctoritat de la sancta església, qui en los
sancts apòstols e bisbes lurs successors entrò al die de vuy s'és en tanta
veritat per la gràcia de Déu mantenguda. E açò vol dir sent Gregori en
la *Omelia de septuagèsima*¹⁸, quant diu que la església de Déu comença
80 en lo primer elet, Abel, e comprèn tots aquells qui són stats e són e
seran fins a la fi del món.

[219]

CAPÍTOL CCXIX

Com la església material deu ésser sovinejada e honrada

5 [177v]¹ Axí diversament prenent aquest nom església podem posar
algunes conclusions sots aquestes vi excepcions² dessus dites. La
primera conclusió sí és que, havent esguart e pensant a la primera
excepció de aquest nom església, en quant significa la casa material feta
e diputada per lo servey de Déu, aquesta aytal casa deu ésser per los
chrestians molt sovín visitada e singularment honrada. E axí u posa sent
10 Augustí en lo vuytèn libre de les sues *Confessions*, en lo tercer capítol³, e
axí mateix rahons diverses qui·ns ho ensenyen.

La primera sí és, e la principal, car aquí és o aquí se consagra lo
preciós cors de Jhesuchrist, al qual Senyor axí com a Déu tot sol és
deguda tota honor e glòria per tota creatura. La segona rahó sí és car
15 aquí és l'altar en lo qual sanctificam e oferim tot jorn a nostro Senyor
Déu lo Pare lo seu Fill preciós a la sua glòria e a la nostra salut, axí per
morts com per vius. La terça rahó és car aquell loch en special és
ordonat a invocar lo nom de nostro Senyor Déus per oracions devotes e
per sacrificis e oblacions fetas a nostro Senyor Déu, entre los quals
20 sacrificis lo principal és aquell que fem en la missa quant oferim a
nostro Senyor Déus lo Pare lo seu Fill incarnat e per nós mort. Per què
sàpies que en quinaque manera que lo Senyor sia invocat, ço és per
impetrar dons seus e per fer gràcies d'aquells que·ns ha fets o per
quinaque altra via, la església material és pus dispost loch que negun
25 altre, com a açò sia diputat.

E per tal legim que dix nostro Senyor, *Ysahie, quinquagesimo sexto*⁴: *Domus mea domus oracionis uocabitur*, e vol dir lo Senyor que Ell vol que la sua casa sia casa de oració e que en special la nostra devota oració reheba especial eficàcia quant se fa en la casa de Déu. E dóne-ns
30 açò a entendre quant dix lo Senyor axí a Salamó après que li hac hedificat lo temple en Jherusalem: Sàpies que d'aquí avant los meus ulls e orelles seran ubertes a aquell qui a mi pregarà e suplicarà en aquesta casa que yo he elegida e le m'he sanctificada⁵ per tal que tostemp aquí sia invocat lo meu nom, e açò pots veure *secundo Paralipomenon, septimo*⁶. E per aquesta rahó aquella sancta dona, Anna, profetissa⁷, null
35 temps die ne nit no-s volia exir del temple de Déu, ans totstemp pregava aquí nostro Senyor ab dejunis e ab altres sanctes obres; per la qual cosa fou feta fort sancta e meresch haver sperit de profecia e veure ab ulls carnals la faç del Salvador dins aquell temple mateix. Per què lo
40 nostro Salvador, donant-nos eximpli d'aquesta cosa, tantost com venia en Jherusalem anava al temple per adorar lo seu Pare, axí com legim en tots los euvangelistes. E la glosa sobre sent *Matheu* en lo vintèn-e-segon capítol⁸, d'açò parlant, dix axí: *Ingressus urbem, primo templum adiit, dans formam religionis ut quocumque imus domum oracionis, si ibi est, adeamus, et per oraciones Deo comendati ad agenda negocia secedamus*, e
45 vol dir aytant: que per tal lo Salvador tantost com [178r] fo en Jherusalem anà al temple de Déu, car en açò volch dar forma a tots nosaltres següents après Ell que, de present com som venguts en algun loch, primerament anem a la església a adorar lo Senyor e per
50 recomenar-li nós mateixs e tots nostres negocis.

La quarta rahó sí és car aquí és preycada la doctrina euvangèlica per los predicants e la via de paradís que lo Salvador nos ha ensenyada. Hon legim, *Luce, decimo nono*⁹: *Erat cotidie docens in templo*, e vol dir que tots dies preycava e ensenyava les gents en lo temple de Déu, axí com a
55 loch specialment diputat a aquesta obra.

[220]

CAPÍTOL CCXX

Per què los ecclesiàstichs en vii hores loen Déu en l'església material

5 La quinta rahó per què la sancta església material deu ésser per
chrestians molt sovinejada e honrada sí és per tal com per los
ecclesiàstichs deu aquí ésser nostro Senyor Déu en certes hores loat e
benehit e adorat. E, jatsia que la dignitat divinal sia digne que sens
mesura sia adorada e loada per nós tostemps, emperò, per tal quant
10 nostra fragilitat no y basta, loen-lo los ecclesiàstichs per si mateix e per
los seglars per set hores specialment a Ell deputades per grans misteris
que lo Senyor ha volguts obrar en aquelles sanctes hores.

Car en hora de matines lo Senyor desliurà los juheus de Egipte e
aucís tots los egipcians; e en aquella matexa hora lo Senyor nasqué e
fonch pres e après escarnit per los juheus e ressuscità e portà la gran
15 presa dels sancts pares ab si mateix e la desliurà dels inferns, hon staven
encarcerats. E a la fi de les matines dien laudes en memòria d'aquells
vituperis e grans e terribles escarns que Ell rehebé en la casa d'aquell
malvat Cayfàs, per tal que axí com aquí Ell fou excessivament vituperat
axí Ell sia aquella hora per nós per specials psalms de lahor e per ymnes
20 glorificat e loat axí com a príncep de tota gràcia e glòria.

A hora de prima, segons alguns, fou fet lo món e lo Salvador fou
presentat a Pilat e a Erodos e per aquest Erodos escarnit, car féu-lo
vestir de vestedura blanca. E aquella hora lo Senyor venia al temple e lo
poble a Ell. Aquella hora aparech après la sua resurrecció a diversos.

- 25 A hora de tèrcia lo loam car aquella hora lo Senyor beneyt fou
 avolatat per los juheus cridants altes veus que fos crucificat, e lavors fo
 lo seu sagrat e ignoscent cors en la cumpna lejament ferit, batut e fort
 turmentat e avilat e molt desonrat, car lo Senyor benigne aquella hora
 fou posat per escarn en una cadira e coronat de LXXII spines e vestit de
 30 porpra e apellat rey per trufes ab honors a Ell fetes fort derrisives¹ e
 meynspresívols. Aquella hora la sua sagrada altesa fon sentenciada a
 mort per un vil arlot de Ffrança, bort, homeyer, scelerat, apellat Pilat.
 Aquella hora encara portà la creu gran e pesuga² al coll per mig de la
 ciutat de Jherusalem ab companyia de dos malvats ladres ab so de nafil,
 35 presents CL mília persones, qui ab grans empentes lo gitaren [178v] axí
 corrent de la ciutat que la sua reverent magestat caygué en terra en lo
 portal qui s'apellava Judiciari, hon encontrà la sua mare reverent e tota
 dolorosa e aquí guardaren-se de fit en fit ambdós, mas no-s parlaren de
 boca. E aquí cincopitzà³ la Gloriosa per sobres de dolor, a honor de la
 40 qual sincopització ha vuy en aquell loch església hedificada, axí com ho
 recompten largament les istòries piadoses. E en aquella matexa hora
 tramès lo sanct Sperit sobre los sancts apòstols; per què lavors cantam
 aquell sanct ymne⁴ qui comença: *Nunc sancte nobis Spiritus*⁵, lo qual
 deu l'om ecclesiàstich dir ab subirana reverència fahent-se lo senyal de
 45 la creu sobre lo cor per tal que lavors rehebe qualque don de la sua
 gràcia.
- A hora de sexta fou lo Senyor tot nuu despullat al peu de la creu e
 aparech aquella sagrada carn tota nafrada, sangonosa e uberta de cap a
 peus; e lo Senyor alt sus en la roca fou levat, hon fermaren la creu, sens
 50 cubertura en les parts vergonyoses, car legit he que aquells ribalts qui
 l'havien batut en la colona li descalsaren les bragues en lo dit batiment.
 Aquesta hora fou clavat en la creu e lo sol obscurí a denunciar dolor a
 tota creatura, per tal com lo Senyor passava dolors transcendentals que li
 daven les sues males creatures. E aquella hora lo Senyor perdia la sua
 55 sagrada sanch e vida principalment per quatre parts del cors, ço és per
 les mans e per los peus. Aquesta sancta hora Ell suplicà plorant ab
 grans làgrimes al seu reverent Pare que perdonàs aquell tan gran peccat
 que feyen aquells qui-l crucificaven e que li plagués attendre que ço que
 feyen per ignorància ho feyen. Dix axí mateix cinch paraules altres, de
 60 les quals farem gran menció en lo *Novèn libre*, quant parlarem de la sua
 preciosa mort. En aquesta matexa hora plach a la sua paternal dilecció e
 amor menjar ab los apòstols lo die que se-n pujà en lo cel, jatsia que

hagués lo cors impassible e gloriós e sens tota necessitat de menjar, mas
 féu-ho per ensenyar-los que havia ver cors e no fantàstich, axí com diu
 65 sent Gregori en aquella omelia d'aquell die⁶.

En la hora de nona lo Salvador ab fort gran crit e grans làgrimes reté
 la sua sanctificada ànima al seu Pare passant d'aquesta present vida per
 via de mort corporal, per la qual mort meresch a nós que·ns fos uberta
 la porta de vida e del regne celestial, dins lo qual jamés no havia hom
 70 entrat. E aquesta matexa hora un cavaller apellat Longí obrí lo seu
 costat ab colp de lança, de la qual ubertura exí sanch e aygua en senyal
 de reemçó nostra e de laveix^{6bis} de tots mals; les quals coses havem
 aconseguïdes per virtut d'aquella preciosa mort. E per tal los sancts
 75 apòstols en aquesta sancta hora havien acostumat de convenir ensemps
 per adorar e remembrar aquesta tan alta obra e tan gran benefici de
 Déu, lo qual benefici significant lo Salvador en aquesta hora pujà
 visiblement en lo cel lo die de Ascensió, a donar entendre que aquesta
 hora Ell per la sua sancta mort aparallà camí de pujar al cel a l'humanal
 linatge. Per què en special aquesta és hora pus devota que les altres e
 80 pus reverent, a la qual aquella gloriosa verge, [179r] madona sancta
 Clara, mare de les sors menors, havia subirana devoció, e en la qual
 hora ella rehebé special lum de conèixer la virtut de les nafres del
 Salvador e de sentir la virtut e dolçor que Déus ha tancada dins lo
 misteri de la sua preciosa mort.

En hora de vespres lo Salvador instituí en la sua beneyta sena⁷ lo
 sagrament del seu beneyt cors e preciós e de la sua preciosa sanch, e
 aquella matexa hora lavà los peus dels dexebles. E aquella matexa hora
 l'endemà fou desclavat de la creu e posat en lo sepulcre e lo dicmenge
 següent se manifestà en àbit de pelegrí en aquella matexa hora als dos
 90 dexebles qui anaven al castell de Emaús.

En hora de completa lo Senyor suà de sanch e aquella matexa hora
 l'endemà jach en lo sepulcre e li fou donada custòdia a guardar lo seu
 preciós cors. E en aquella matexa hora aparech l'àngel Gabriel a la
 Regina de glòria per tractar lo misteri de la incarnació del Senyor.

95

[221]

CAPÍTOL CCXXI

Com los ecclesiàstichs deuen dir l'offici de Déu en la església

5 Pensa ací, donchs, com devem haver la església material en gran
reverència, com sia diputada a tan gran glòria e laor de Déu com és
haver memòria e haver a Déu gràcias d'aquests tan alts beneficis e obres
fetes per nostra amor com aquelles qui són dites. E ací nota que aquests
actes, ço és lo Senyor beneyt loar e haver-li gràcies dels seus grans
benifets, són obres axí altes e virtuoses que és cosa fort transcendent,
10 car en aytals obres se ocupa tostemps aquella gloriosa e celestial ciutat
de paradís, segons que diu David en lo *Psalm* dient axí: *Beati qui
habitant in domo tua; in secula seculorum laudabunt te*¹, ço és a dir:
Senyor, benevuyrats són aquells qui habiten en la tua casa celestial, car
aquells te loaran empertostemps d'aquí avant. Axí mateix deus saber que
15 aquells aytals actes són a Déu fort plasents e singularment honra
aquells qui-ls fan devotament; e açò volch ensenyar Daviu quant dix en
lo *Psalm*: *Sacrificium laudis honorificabit me, quia illic iter quo
hostendam illi salutare Dei*², e vol aytant dir lo Senyor parlant per Daviu:
Per tal quant lo sacrifici de laor que los hòmens me fan és a mi de gran
20 honor, per tal yo-ls consellaré que aytal lahor és camí dret a ells qui-ls
mena al terme aquell en lo qual yo-ls vull ensenyar la mia cara.

 E per açò ensenya aquell gran doctor monsènyer sent Bernat³ com
los ecclesiàstichs deuen fer l'ofici a Déu plasent, ço és que hagen lo cor
attès, quant lo dien, que lavors parlen ab Déu e l'han present davant si.
25 No-res-meyns que aquí és lo Salvador, qui sta cubert ab les spècies del

- sanct sacrament de la missa; e per tal lavors se deuen guardar que no hagen al cor negunes vanes cogitacions e que stiguén tots composts en lur persona, fahent les inclinacions pregonas a *gloria patri* e al nom de Jhesús e de madona sancta Maria e a les paraules specials altres en què
- 30 la sancta església ha ordonat de fer inclinacions. Axí mateix deus levar lo caperó del cap a l'euvangeli. E ultra açò agenollar quantque⁴ veges lo Sen[179v]yor en mans del prevere e, passant davant l'altar en què lo Senyor és, fer pregonas inclinació e encara genuflectió e adorar lo Senyor, dient: Senyor, glòria vos sia tostemps dada. E, dient l'ofici en lo
- 35 cor, deus star ab los ulls en terra, no jaent ne estenent-te per la cadira ne parlant ab negú, mas que alegrament, devotament, prudentment e humilment e ferventment, sens negligència e peresa, digues ton ofici no lexant ne dicció ne vers ne letra, car d'aytals coses seria Déus ofès e lo demoni qui aytals negligències cull.
- 40 E per tal dix ací lo versificador aytals versos: *Qui psalmos resecat nec uerba decisa emendat fraccine psalmorum Titivillus congregat horum*, e vol aytant dir: que un diable qui ha nom Titivill⁵ ajusta e cull les síl·labas e diccions que los ecclesiàstichs lexen, e açò fa per tal que los ho port tot davant a la mort en lo juý de Déu; e nota, segons que he
- 45 entès, que en visió corporal stech mostrat en aquell reverent e gloriós patró de religiosos, monsenyer sent Benet. E sàpies ací per cert dues regles: la primera és que tots aquells ecclesiàstichs qui lo ofici de Déu dien bé e devotament que Déus los aporta a bona fi encara que sien per alguns vicis tocats; e sàpies après la segona regla: que negun
- 50 ecclesiàstich qui mal diga l'ofici comunament no fa bona fi, ans lo Senyor mostra en aquestes dues regles special miracle, car a ull les veu hom tot die.
- Hages, donchs, la església material en reverència special, car veus que bé n'és digne, e singularment per aquesta rahó quinta⁶.
- 55

[222]

CAPÍTOL CCXXII

Com la església material deu ésser honrada en special per les relíquies

- 5 La sisena rahó per què la església material deu ésser haguda en gran reverència sí és per les relíquies dels sancts qui aquí són, car les esglésies e los altars se deuen consagrar ab relíquies, axí com posa lo Decret, *De consecracione, distinctione prima*, en lo capítol qui comença *De fabrica* e en aquell qui comença *Placuit*¹; emperò diu aquí que la
- 10 presència del preciós cors de Jhesuchrist hi és bastant. Ara, és certa cosa que nostro Senyor Déu vol aytals relíquies ésser haüdes en gran reverència, e diverses vegades ne ha ensenyats grans miracles a provocar los hòmens a honrar-les. E per amor dels sancts de qui són fa grans gràcies e ajudes a aquells qui los dits sancts invoquen, jatsia que les
- 15 dites relíquies antigues no deuen ésser honrades si donchs lo papa no les ha aprovades, axí com havem en lo terç libre de les Decretals, en lo capítol *De reliquiis et ueneracione sanctorum*, en lo capítol *Audimus*. E diu-se en aquell capítol *Ex eo*² que les relíquies no deuen ésser ensenyades fora la casa en què stan ne-s poden vendre per neguna via.
- 20 Nota ací que mal és fet que los secglars, hòmens ne dones, porten ab si relíquies ne les tenguen ab si sinó de licència d'aquell qui dar-le-n pot e ab consell de lur bisbe, e açò per la gran irreverència que lus fan quant presomexen contractar les coses que solament deuen contractar los ecclesiàstichs e tenen ab si ço qui ha loch ja diputat per lo papa, ço és lo

25 sacrari o reliquiari o lo tabernacle a açò diputat, qui sta en l'altar o en
altre notable loch de la església.

La setena^{2bis} rahó sí és car [180r] aquí comunament és memorial del
Senyor e dels grans fets passats posat. Veus que en les esglésies és
30 pintat lo Senyor a vegades incarnat, a vegades preïcant o fahent grans
miracles o perseguit e mort e resuscitat e al cel pujat e regnant e axí de
les sues altres magnificències; e axí mateix són aquí pintats los fets dels
altres sancts, qui animen los hòmens de cessar mal e de ressemblar-los
en queucom, almeys de haver-hi devoció e de loar Déu en les lurs
grans obres meravelloses.

35 La vuytena rahó és per tal quant lo demoni pot aquí meyns noure
que en altre loch; hon deus saber que per la virtut de la consecració
qui-s fa en les esglésies lo demoni pert sa força en pugnar contra aquells
qui dins la església són. E per tal recompta sent Gregori en lo seu
*Dyalogorum*³ que, com una església de arrians heretges fos restituhida a
40 chrestians e los chrestians la fessen congregar, foren aportades aquí
reliques de sent Sebastià màrtir e de sancta Àgata; lo poble tot sentí
que un porch los anava entre-ls peus, e no-l veheren, mas perceberen
que se n'exí per la porta de la església. Per la qual cosa, diu sent Gregori
aquí, dóna a entendre lo Senyor que lo diable no y podia pus habitar,
45 pus que la església era consegurada.

La novena rahó sí és per tal quant aquí se administren los sancts
sagraments, qui són medicines celestials contra nostres mortals plagues,
axí com havem a ensenyar en lo *Deèn libre*, quant parlarem dels sancts
sagraments ecclesiàstichs.

50 La manera^{3bis} axí mateix del nostre adorar és fort significativa e
misterial e de gran devoció, car és stat ordonat per la sancta mare
església que, jatsia que Déus sia per tot loch, emperò no-res-meyns vol
que les esglésies materials tenguen lo cap envers orient. Rahons de
aquesta ordinació sí són tres, segons que diu Damacenus en lo seu libre
55 quart⁴: la primera per tal quant Jhesuchrist Salvador penjant en la creu
tench la cara girada envers ponent, e per tal nós, de ponent, devem girar
al Senyor la nostra cara de fit en fit; per què per necessitat és que
l'havem a guardar e adorar girant nostra cara per orient.

La segona rahó sí és car lo Senyor vendrà jutjar per la part de orient,
60 segons que Ell mateix innuí, *Mathei xxiii*⁵, e u ensenyà lo die de la sua
assenció, car Ell se-n pujà vers orient, axí com dit havia Daviu en lo
Psalm de LXVII⁶. E digueren aquells dos àngels qui aparagueren en forma

65 d'òmens als apòstols e als altres qui aquí eren lavors que axí devallaria
quant vendria al juý final⁷; per tal, donchs, aquell reverent juý nos
ensenya a creure e a honrar girant la cara envers orient.

70 La terça rahó sí és car diu aquest doctor que nostro Senyor Déu
hedificà paradís terrenal en la part d'orient, qui·ns significa paradís
celestial; per tal, donchs, com Ell nos ha posats tots en la part qui
contra aquell paradís jau per ponent, per tal devem adorar vers orient en
memòria de la terra d'on som exallats, qui·ns significa lo nostre terme,
75 final paradís en què speram tostemps ésser benevuyrats. E, per tal quant
açò és nostre derrer terme e fi, per tal que tostemps quant oram en les
esglésies ne hajam special memòria, per tal és ordonat que les esglésies
tinguen lo cap girat envers orient.

[223]

[180v] CAPÍTOL CCXXIII

Com los prínceps han instituhides moltes sanctes ordinacions a honor de les esglésies materials

- 5 A aquestes tantes excel·lències qui·s contenen e són en les esglésies materials attenens, los prelats e prínceps passats han honrades les dites esglésies de grans gràcies e privilegiis e han fetes diverses statuts e leys per lo poble chrestià a incitar a aquesta reverència. La primera ordinació és aquesta: ço és que dins la església material negú no gos tractar plets ne negocis seglars. Açò mana lo papa en lo terç libre de les
- 10 Decretals, *De emunitate ecclesie etc.*, *capitulo primo*¹. La segona, que negú no gos acostumadament posar en la església; e açò trobaràs aquí mateix. La terça, que dins la església negú no tenga robes de lit sinó en cars de gran necessitat; la qual cessant, de present les dites robes ne
- 15 sien gitades, *Extra, De sacramento eucaristie: Reliquie*². La quarta, que dins la església null temps no facen jochs vans, *Extra, De uita et honestate clericorum: Cum decorem*³; emperò, segons que diu Bernat lo glosador, bé s'i pot fer joch devot, axí com representació de la nativitat de Jhesuchrist o de la sua mort o de coses semblants.
- 20 La quinta, que en la església no sien fetes exclamacions ne brogits qui torben l'ofici de Déu, car qui l'ofici de Déu torba deu ésser punit de pena capital, axí com apar en lo Codi, en lo títol *De his qui ad ecclesiam confugiunt: Denunciacio*⁴. E ací nota que, a figurar e a dar a nós doctrina que null temps no parlem ne façam brogit en les esglésies, e
- 25 majorment quant l'ofici de Déu se fa, per tal no volch nostro Senyor

- Déu que en la hedificació del temple fos hoït colp de martell, segons que legim en lo terç libre dels *Reys*⁵. A aquesta matexa conclusió a provar recompta sent Ambròs en lo terç libre *De virginitat*⁶ que, com Alexandre sacrificàs als déus, un jove qui servia a fer lo sacrifici se cremà lo braç e null temps no volch cridar ne fer brogit per tal que no torbàs lo sacrifici. Diu axí mateix que un prevere, vehent que les granotes ab lurs crits empetxaven la devoció del poble, manà-lus que callassen e de present callaren. Vet quins eximplis t'à Déus dats a voler callar en la església e solament entendre en oració.
- 30 La sisena, que en la església negú no gos tractar causa ne negoci de sanch o de pena corporal, ne encara en sementeri se puxen ayals coses legudament tractar, car açò és vedat per lo papa en aquest mateix títol *De emunitate ecclesiarum: Cum ecclesia*⁷. E ací nota que, si los jutges civils tractaran en la església semblants coses, lurs processos e
- 35 sentències dades aquí no vallen res de dret, axí com havem en lo sisè de les Decretals, en aquest mateix títol, en lo capítol desetè⁸.
- 40 La setena, sí és que les esglésies no sien encastellades ne s'i façen ballesteries ne merlets ne aparallaments d'armes, axí com se fan comunament en los castells o forces, e açò per tal que aquí-s facen
- 45 guerres o per tal que y sien rehebuts los guerrers que les fan; axí u mana lo Decret qui és en XLII distincions e-l derrer capítol⁹. Emperò, per defendre si mateix e les sues coses de heretges o de infeels o de ladres, en ayals cassos [181r] se pot fer lo contrari, axí com apar en lo Decret, en la XIII^a causa, en la sisena qüestió: *Si res*¹⁰.
- 50 La vuytena és que a la església negú no deu fer violència, e per tal aquells qui fugen a la església negú no-ls ne deu traure per força ne li deu ésser negat menjar ne dormir ne vestir ne-n deu ésser gitat per força ne aquí detengut ne stret sots pena de mort; açò apar per lo Codi en la
- 55 ley *Presenti, R. 1^a*, en lo primer parraf¹¹. E aquest mateix privilegi és dat a la església no solament en dins ans encara defora^{11bis} per spay de xxx passes; e, si la església és seu bisbal, ha de gràcia que aquell qui s'i és recullit puxa exir fora per XL passes e, si és capella, per xxx, axí com apar en lo Decret, XVII^a, *questione quarta*, en lo capítol *Efrater noster*¹²;
- 60 emperò les capelles qui són dins los murs de la ciutat o de vila o de castell hon l'om aquell s'és recullit no s'i contenen sots aquesta observança de xxx passes, axí com apar en lo Decret, en la XVII^a causa, en la quarta qüestió, e en lo capítol *Quisquis*¹³. E deus saber que lo pas ha cinch peus, segons que diu lo glosador Johan¹⁴, en guisa que sens

65 pahor puxa l'om aquell anar per purgar lo ventre quant mester hi faça,
axí com apar en lo Decret, en la causa xvii^a, en la quarta qüestió, en lo
capítol *Definiuit*¹⁵.

Nota açí, per sters, que, si algun catiu fuig a son senyor per pahor e-s
posa en la església, lo senyor no-l ne deu trer¹⁶ fins que haja fet
70 sacrament que no-l tocarà leig; e, si fet lo jurament per son senyor lo
catiu no se-n vol anar ab ell, lavors per força e contra sa voluntat li deu
ésser dat axí com a cosa sua, axí com apar en aquell mateix títol, en la
Decretal qui comença *Inter alia*¹⁷. Nota axí mateix que, si lo senyor, fet
lo jurament demunt dit, ferirà lo catiu per lo delict per què era fugit,
75 deu-lo la església excomunicar per lo sacrament que ha trencat, segons
que havem en lo Decret, en la xvii^a causa e en la quarta qüestió e en lo
capítol *Constituimus*¹⁸.

E deus saber que diu axí lo cànon ecclesiàstich qui és en lo Decret,
en la xxiii^a causa e en la quinta qüestió¹⁹: *Reos sanguinis defendit*
80 *ecclesia ne uitam perdant aut membra*, e vol dir aytant: que privilegii dat
a la església material defèn los culpables qui a ella fugen que no perden
vida ne membres, encara com l'om aquell fos juheu, segons que posa lo
Codi en lo títol d'aquells qui confugen a la església, e diu-ho aquí de la
primera ley²⁰. E per tal aquell oficial de qualque senyor se vulla qui trau
algun de la església material, ans que-l ne traga, deu fer caució covinent
85 al prevere o a altre qui sia per defensar aquest privilegii que ell salvarà
vida e membres a l'hom aquell culpable que trau de la església; e la
caució aquella deu ésser jurament, segons que apar en la xvii^a causa
dita, en la quarta qüestió, en lo capítol *Constituimus*²¹; e, si és hom de
qui hom se tema que tenga²² lo sacrament, deu fer caució de penyores e
90 de obligació a penes^{22bis}; argument havem a açò *Extra, De restitutione*
expoliatorum: Ex transmissa e en lo capítol *Litteras*, en lo parraff final²³,
e en lo Decret sobre lo capítol *Inter alia*²⁴.

[224]

CAPÍTOL CCXXIII

Com lo privilegi de la església material no s'estén a tots malfactors

- 5 [181v] Aquest privilegi, per stes, no s'estén a ladres públics ne a
aquells qui de nits maliciosament guasten camps e vinyes ne a aquells
qui maten altres o fan qualsque altres mals en la església o en ciminteri
sots speranza que sien aquí defesos quant hauran fet lo mal aquell ne a
aquells qui per indústria o per eguayts¹ han fet homicidi, axí com apar
Extra, De omicidio, en lo primer capítol².
- 10 E nota açí que aquest mateix privilegi és dat al preciors cors de
Jhesuchrist hon que sia, si-s vol en església o fora església; car, si lo
criminós confuig a ell, d'aquest privilegi mateix se alegra, axí com apar
en la *Instituta*, en lo capítol *Qui iura*, en lo parraf *Si hoc tempore*³; e
assigne-y bona rahó: car, com aquest privilegi sia dat a la església per
15 reverència del cors de Jhesuchrist, segueix-se que molt més deu ésser
feta aquesta honor al preciós cors de Jesucrist⁴. Nota axí mateix que, si
algú fa algun malefici en una església e fuig en altra, la segona no-l
defèn; e açò com totes sien unes en Jhesuchrist per una fe e col·ligació
chrestiana.
- 20 E, jatsia que d'aquest privilegi se alegra tot infeel, emperò alguns
dien que no s'estén a vedats⁵, per tal quant presumim que sien pijors
que infels, segons lo dit de sent Pere, qui diu que més valria no haver
coneguda via de veritat que après de aquesta conexença tornar atràs⁶.
25 Emperò la veritat és aquesta: que en aquesta cosa se deu servir la
aprovada custuma d'aquella terra e regió hon aquest cas se esdevé,

30 segons que diu Hostiench⁷, e comunament se té per los doctors que axí s'estén lo privilegi als vedats com als altres. Deus ací saber que, segons que posa Hostiench⁸, si juheu obligat a chrestià en algun deute fuig a la església, no deu ésser rehebut en aquest privilegi fins que haja pagat tot son deute.

[225]

CAPÍTOL CCXXV

*Qui prova que lo dit privilegi sia contra custuma dels pares passats e
soluu les rahons*

5 Poria ací dir algú: què pot ésser que en aquest privilegi axí són
contràries les obres dels pares passats, car chrestianisme salva de mort
aquells qui fugen a les esglésies, segons que és dit, e emperò Salamó féu
auciure Joab dins lo temple de Déu, axí com apar en lo segon capítol del
10 terç libre dels *Reys*¹? Ítem, legim en lo segon libre *Paralipomenon*, a
xxiiii capítols², que Joàs, rey de Ysrael, féu alciure Zacharies, sacerdot,
en lo temple de Déu. Ítem, en lo segon de *Paralipomenon*, en xxiiii
capítols³, has que los fills de Ysrael aucieren lo sacerdot de Baal davant
l'altar per manament del subiran bisbe. Ítem, és gran meravella que la
sancta Scriptura axí·ns enseny en diversos lochs que los hòmens mals
15 no sien tenguts a vida, axí com en special apar in *Deuteronomio*, en lo
capítol devuytèn⁴, e que la església de Déu favoreig tot hom malvat
solament per tal quant entre en la església.

Al primer argument te dic que Salamó no féu auciure Joab dins lo
temple, axí com diu mestre Nicholau de Lira⁵ sobre aquest pas, ans lo
20 féu traure defora, segons lo manament de la lig qui és posada *Exodi*
*xxi*⁶, qui diu axí: *Si quis de industria occiderit proximum suum et per*
insidias, ab altari meo euellat eum ut moriatur, e vol dir aytant: que, si
algun scientment [182r] o a prepòsit o posant guaytes o com se vol per
altra manera que scientment se faça auciarà son proïsme, lunyar-l'às del
25 meu altar e gitar-l'às fora, encara per força si per grat lo criminós no

se-n vol lunyar, e lunyat del meu altar dar-li has la mort per lo homey que ha comès. E axí u observà aquell gran e subiran bisbe Yoyadàs, segons que legim *quarto Regum, undecimo*⁷, car diu-se aquí que, com lo poble volgués auciere dins lo temple de Déu aquella malvada Atalia, regina lur, ell manà que primerament fos gitada del temple, e axí fou fet, e tantost la aucieren. Axí mateix creem que u féu Salamó quant féu auciere Joab.

Al segon argument dic que Joàs féu fer aquella mort, no per procés jurídic ne legal, mas axí com a cruel tiran e desconexent e a vilan e a malvat e a reprovat truan, qui l'om sanct qui l'endrecava en la via de Déu féu auciere axí cruelment, no contrastant que per son pare, d'aquest sanct hom, fos stat restaurat de la mort e nudrit ab gran afany e puy fet rey dels juheus. E la mort e sentència que Déus li donà aquell mateix any ensenya que ço que ell féu ab subirana pravitat ho féu; per què la sua obra no deu ésser treta a eximpli de impugnar ço que vuy fa de les esglésies la religió chrestiana. Al terç argument dic que lo temple aquell o l'altar no era a Déu dedicat, ans ho era a la ýdola de Baal; per què no merexia que aytal honor li fos feta.

Al quart, quant dius que la sancta Scriptura nos ensenya que no leix viure los malèfichs, respon e dic-te que los malèfichs són en dues diferències; los uns pequen per ignorància o sobtosament sens desliberada malícia, e a aytals ha compassió la sancta mare església volent ressemblar les obres de nostro Senyor Déu, qui ordonà antigament en la vella lig ciutats de refugi, axí com apar *Leuitici xxvi*⁸, a les quals fugien aquells qui per ventura e sens delliberació havien fets homeys, e aquí eren sauls. Axí la sancta església, havent compassió de la infirmitat dels hòmens, qui leugerament caen tot jorn, perquè per tal que per peccats axí comesos sens delliberació no incórreguen la rigor barbàrica de les leys imperials, qui tots homeys^{8bis} e diverses altres crims generalment condempnen a sentència capital sens misericòrdia, ans vol que axí peccans, per reverència de la casa del Príncep de misericòrdia, tròpian misericòrdia, no volent que de tots punts lo peccat lus sia relexat, mas que almeys los sia relexada⁹ la pena de mort e de trencament de tot membre, e puy permet que sien puy punits segons arbitre de bon jutge. E açò és cosa humana e sancta e justa, car, axí com demunt és dit en lo precedent capítol, aquesta ley ecclesiàstica no val a tots, sinó a aquests qui dits són.

[226]

CAPÍTOL CCXXVI

Quals altres coses ecclesiàstiques se alegren d'aquest privilegi

- 5 Deus açí saber que no solament la església material s'alegre d'aquest privilegi, ans encara lo ciminteri, axí com posa lo Decret en la decetena causa e en la quarta qüestió, en lo capítol *Si quis contumax*¹. Ítem, església qui no és consagrada se alegra d'aquest privilegi axí bé [182v] com la consagrada, axí com apar en lo títol *De emunitate ecclesie*, en lo capítol *Ecclesia*². Emperò diu Hostiench, sobre lo derrer capítol del títol
- 10 *Extra, De sensibus*³, que s'i requer que en aytal església no consagrada que lo bisbe hi pos la primera pedra quant se hedifica, axí que sia aytal església hedificada de licència de son proprii bisbe; e per tal los oratoris qui són hedificats fora los lochs sens aytal licència no s'alegren d'aquest privilegi.
- 15 Ítem, se alegra de aquest privilegi lo palau del bisbe, axí com posa lo Decret en la causa dessetena, en la quarta qüestió, en lo capítol *Id constituimus*⁴. Dien ací los doctors, specialment Hostiench e Gaufredus⁵, que les capelles e ls oratoris que ls hòmens han per lurs cases no s'alegren d'aquest privilegi; rahó és car no són capelles ne
- 20 oratoris fermament, ans ço que vuy és oratori demà pot ésser o serà cambra o casa deputada a altre servey. Nota axí mateix que església entredita se alegra d'aquest mateix privilegi; e la rahó sí és car, com aquest privilegi sia dat a la església per reverència de Déu e Ell no haja peccat en la sua església, per tal no deu perdre lo seu privilegi.
- 25

[227]

CAPÍTOL CCXXVII

Quines penes encorren aquells qui trenquen lo dit privilegi¹

5 Tots aquells qui aquest privilegi demunt dit trencaran a la església
encorren les penes següents: la primera, que deu ésser punit per pena
capital axí com a criminadors² de lesa magestat, segons que posa lo
Decret en la segona causa, en la primera qüestió, en lo capítol *Inprimis*³.
La segona, que és excomunicat de excomunicació major, axí com apar
dejús en lo *Deèn libre*, en la matèria de excomunicació. La terça, que
10 deu pagar alguna certa quantitat de peccúnia, a vegades major, a
vegades menor, axí com apar en la dessetena causa, en la quarta
qüestió, en lo capítol *Si quis contumax*⁴; emperò aquesta quantitat de
peccúnia ha a taxar lo jutge e deu ésser dada a la església aquella la qual
aquest aytal ha injuriada, axí com posa lo Decret en la desetena causa,
15 en la quarta qüestió, en lo capítol *Si quis in atrio*⁵.

La quarta és que ls deu ésser imposada pública penitència, axí com
posa la causa desetena, en la quarta qüestió, en lo capítol *Si quis*
contumax; e aquí mateix en lo capítol, *nongentos*⁶, diu que aquell qui del
ciminter trau negú per violència deu pagar al prelat d'aquella església
20 hon és lo ciminteri nou-cents *solidos*, los quals, segons Ignoscent, deuen
ésser moneda d'aur, car diu que, quant pena alguna és posada per lo
dret, lo sou se posa per diner d'aur; si és posada per algun hom en
special, lavors se entén de la moneda usitada en la terra, e tostamps se
entén que deja pagar complidament tot dampnatge que dat haja en
25 neguns béns.

[228]

CAPÍTOL CCXXVIII

*Quina reverència deu hom fer a les coses qui a Déu servexen axí
com a altars e semblants coses¹*

5 [183r] Per induhir encara les gentes a major reverència a les esglésies
materials deus saber que no solament les dotaren los emperadors
d'aquesta immunitat e privilegi demunt dit, ans encara ordonà Justinià
emperador que negú no gosàs entrar dins los cancells dels altars ne de
10 les capelles, axí com apar en lo Codi, en lo títol *De sacrosanctis ecclesiis*²;
e açò per reverència del preciós cors de Jhesuchrist e de l'altar en lo
qual se sacrifica^{2bis}; la qual sancta ordinació és vuy mal servada per
aquells temeraris e desvergonyats hòmens seglars qui, axí com si eren
preveres, se acosten a l'altar a tocar o a tractar los draps o vestiments o
15 ornaments o qualque cosa altra, o sens neguna reverència stan après lo
prevere axí com si devien dir la missa ab ell. E d'aquesta cosa pequen
molt los preveres qui per lur dolentia no-ls volen dir que-s lunyen e
stiguen almeyns luny d'ell mateix e de tot l'altar.

 Legim en lo libre de la *Istòria tripartita*³ que Theodosi emperador,
aprés que sent Ambròs li hac dit que null temps no devia hoir missa
20 dins los cancells de la capella, anch d'aquí avant no y volch pus entrar,
al·legant que allò havia après d'aquell qui sol merexia ésser apellat
archabisbe en la terra. Axí mateix sàpies que u observarien molts seglars
si n'eren informats per aquells qui preÿquen e per los capellans qui dien
les misses, e lavors haurien en major reverència lo sagrament, el capellà
25 e la missa; mas los capellans los volen complaure entrò a les

irreverències de nostro Senyor, e per tal fa lo Senyor beneyt que se-n donen per lo cap avall, car los seglars los han en poca reverència axí com lo sagrament mateix, e rahó qui u aporta, que, pus que los seglars no han en reverència lo sagrament, ne aytampoch no presen molt los preveres, los quals deuen ésser tenguts en gran honor per lo sanct sagrament.

Quin perill és acostar-se al sanct altar ne al loch hon sta lo preciós cors de Jhesuchrist assats apar si penses com Osà, lo gran sacerdot qui tocà la arca de Déu solament dressant-la per tal que no-s torçés quant los bous reguïtaven, per açò morí aquí sobtosament davant Daviu e tot lo poble, axí com legim en lo segon libre dels *Reys*, a sis capítols⁴. E dien que fou la rahó car aquella nit havia jagut ab sa muller. Com, donchs, los hòmens seglars sien embolcats e implicats contínuement en semblants actes, gran temeritat fan e a gran perill lur acostar-se massa a l'altar ne tocar res qui servesca a la missa. E més presa nostre Senyor que per humilitat te-n lunys que no si per temeritat t'i acosts, car axí acostant te-n lunyes e axí lunyant per humilitat t'i acostes. E, jatsia que nostro Senyor Déus are no mostre aytals sentències contra los irreverents a Ell, emperò lo peccat de irreverència no n'és menor; la pena qui-s stoja en lo segle esdevenidor serà pus cruel e pus perillosa en quant lo cors del Salvador és sens comparació de major reverència que no fou la arca del vell Testament.

Veges axí mateix quanta reverència manava a les esglésies materials aquell meravellós emperador Contastí, car legim d'ell en la legenda de la dedicació de la església que ell, per tal que animàs lo món a hedi[183v]ficar esglésies, primerament féu ley general que tothom qui fos sots l'imperi de Roma pogués fabricar esglésies⁵; e en lo seu palau de Letrà hedificà església a honor del Salvador del món e-n lo bany hon fou mundat de la sua lebroisia féu fer capella a honor de sent Johan Babtista. Aprés, quant hedificà la església de Sent Pere, ell personalment sobre lo seu dors aportà de la terra dels fonaments de la dita església dotze cofins o cabassos a honor dels sancts apòstols.

Ítem, en açò nos informen les grans reverències que los infeels fan a lurs esglésies. Guarda los juheus, e veuràs que null temps no parlen en la església e stan axí separats de lurs fombres que jamés no-s poden veure e totstamps oren ab eficàcia. Attén axí mateix als serrahins, e veuràs com tenen lurs mesquites netes e mundes e com tostamps se laven com hi entren e ab peus nuus la calciguen, ne jamés no y escupen

ne soferen que lurs fombres hi entren ne soferen que negú qui no sia de
65 lur secta entre dins lo temple de Salamó qui és en Jherusalem; ans, si
negú ho feya, aytantost pendria mort o hauria ésser moro.

Diu sent Gregori en lo seu *Registre*⁶ que custuma era dels romans
antigament que, quant havien jagut ab lurs mullers, no volien entrar
dins la església aytantost, ans se levaven⁷ e-s purificaven primerament.
70 Axí mateix diu sent Jerònim en la epístola que tramès *Ad Vigilandum*⁸
que, si a vegades hagués haguda qualque mala cogitació o per ira o per
neguna vil consideració o temptació sutze, no gosava entrar sens gran
pahor e tremor en les esglésies dels màrtirs.

Per què per honor de les esglésies materials són stats per los sancts
75 passats statuts certs órdenes qui han a guardar les esglésies que no y
entren cans ne altres coses immundes; e aquests órdenes se apellen
ostiaris e acòlits. Axí mateix, per tal que les esglésies sien hagudes en
major reverència, la sancta església ha ordonat que sien consegades; la
qual consecració és cosa fort devota e fort meravellosa e qui conté en si
80 grans misteris, axí com has en lo *Flors sanctorum*, en la fi, en la matèria
de consecració⁹.

Per aquesta reverència axí mateix a conservar, lo poble francès,
specialment les dones, observen en les ciutats que quant van a la
església porten ab si un psaltiri en poca forma o unes hores o un altre
85 libre poch, per tal que tostemps stant en la església ligen e pregunten
Déus e que-s guarden de parlar; e aquesta és fort nobla custuma e per la
qual Déus fa gran misericòrdia a aquells qui la observen e esquiven
tanta de injúria de nostro Senyor Déus com és parlar dels fets del món
en la casa de Déu^{9bis}, de la qual Ell nos ha dit: *Domus mea domus*
90 *oracionis uocabitur*, *Ysaye, quinquagesimo sexto*¹⁰, ço és: la mia casa serà
apellada e deu ésser estimada casa de oració, car principalment és a
aquesta fi edificada.

[229]

CAPÍTOL CCXXIX

Com alguns fan irreverències a les esglésies axí com aquells que y fugen e y fan lurs negocis

- 5 Mas són alguns miserables hòmens qui no atenen a aquesta
reverència deguda al temple e a les esglésies de Déu, e tot axí com a
bèsties e com àsens incensats són a honrar les cases de nostro Senyor
Déu; entre los quals són los primers los fugents e ls separants. Hon
deus saber que alguns axí fugen a la església com si en la església stava
10 lo demoni e [184r] era pròpria casa sua, ans no poden amvides soferir
de oyr una missa plana e de continent se·n van; e aquests aytals han
poch ab Déu e són grans amadors del món e de la sua vanitat, qui per
aytal vida se luyen tot jorn més e més de Déu fins que Déus los ha
desemparats; dels quals diu axí Daviu: *Ecce qui alongant se a te*
15 *peribunt*¹, ço és a dir, diu Daviu: Vet, Senyor, com és, car certa cosa és
que aquells qui de tu se luyen periran, ço és que yran finalment a la
mort eternal, car, aytant com se luyen d'aquell qui és font de vida,
aytant se acosten més a la mort eternal.
- 20 La via d'aquests tenen alguns malvats ecclesiàstichs als quals per res
no plau la església. Aquests són apellats per los sancts perseguidors e
greus difamadors de Jhesuchrist, car, com lo Senyor los pesca² de la sua
taula, ells donen entendre a tot lo món que hom li deu fugir axí com a
mort; veges si·l persequen e·l difamen lejament. Aquests són fills de
perdició, qui, segons lo dit del profeta, mengen los peccats del poble en
25 los beneficis que·n rehen³ e axí com enganadors per aquells peccats

no satisfan en la església axí com deuen, ans los se carreguen sobre si mateix. Contra aquests criden les ànimes stants en purgatori a Déu clamant justícia d'aquests malvats, qui axí falsament rehenen les almoynes a ells assignades e negun servey no-n fan ne los ajuden tant ne
 30 quant. Pensa quin juý farà Déus d'aquests après lur mort. Contra aquests parla fort alt mossenyor sent Bernat⁴, mas leix-ho fins al *Deèn libre*, hon havem a parlar longament de clericia.

Los segons qui fèdan les esglésies materials són los negocians. Ja havem damunt dit que les causes seglars no-s deuen tractar en les
 35 esglésies per reverència de nostro Senyor Déu, a qui són diputades, e del seu preciós cors, qui aquí és; mas són molts hòmens ab axí poca devoció e temor de Déu que axí tost tractarien e parlarien de tots negocis en la església com en la plaça o en la casa. Contra aquests ensenyà lo Salvador nostre Jhesuchrist gran odi quant féu les correjades
 40 de cordes e ab elles gità los venents e los comprants del temple de Déu e gità a terra les taules dels cambiadors e escampà la lur peccúnia, e les cadires d'aquells qui venien colomes arrancà dient axí: Gitats d'ací totes aquestes coses, car scrit és que la casa del meu Pare casa és de oració e
 45 no de vendre ne de comprar; e vós havets-la feta cova de ladres, *Iohannis, secundo*⁵. Pensa de quanta irreverència és culpable e de quanta pena és digne aquell qui la casa de Déu fa casa de ladres o casa de barateries. E açò toca sanct Paul, *prima Corintiorum, tercio*⁶, quant diu: *Si quis uiolauerit templum Dei, disperdet illum Deus*, ço és que Déus destruirà finalment aquell qui fa vilania e irreverència al seu
 50 temple.

[230]

CAPÍTOL CCXXX

Com los tirans occupans les esglésies fan a nostro Senyor Déu gran irreverència

- 5 Los terços són los occupants. Són alguns malvats prínceps e tirans qui sens neguna temor de Déu e sens neguna vergonya dels hòmens occupen les esglésies sovín a lur servey; och encara occupen sovín les cases deputades als servidors de Déu, axí com són mo[184v]nestirs, e
10 ampren¹-les als negocis del món e les fan prestar per força a altres persones seglars. Aquests són hòmens de tots punts encegats, qui res no han ab Déu, contra los quals és Déus tostemp irat; e gran rahó que n'ha, e en special per tal car Déus ha dats a aquests més cases e més
15 palaus e béns temporals que a altres gents, e ells axí com a molt desconexents a Déu no poden sofrir que Déu ne sos servidors hagen una casa que axí sia de Déu que altre trepig no y sia ne res del món no y
20 abit, la qual cosa és a gran irreverència del Senyor e de la qual se seguexen grans mals. Car pensar pots que quant un príncep ocupa les cases de Déu los ministres de Déu ne són torbats contínuament a fer lo degut servey divinal, e més encara és açò car, com en tota congregació haja d'uns e d'altres, per tal, quant los ecclesiàstichs jóvens e religiosos vehen en lurs cases contínuament les grans viltats dels seglars curials e los juraments leigs e lurs altres malvestats, romanen-ne ensutzats e enlegits en la consciència per tal manera que moltes vegades los nou a tostemp e-n cometen de grans desastres, los quals d'abans no sabien.

25 Encara fan més aquests malestruchs de senyors, car no-ls basta fer a
 Déu aquesta tan gran irreverència, ans a ensenyar lurs privilegis e
 pompa sens neguna temor de Déu entren per cases de dones religioses
 tancades e y fan entrar lurs males e vanes e vilanes companyes, no
 30 contrastant la sentència de excomunicació que y és posada per lo papa;
 de les quals entrades se seguexen ribalderies infinides e qui passen a
 gran vituperi de nostro Senyor Déu. Per què d'aquests fa nostro Senyor
 Déu grans venjanças en aquesta present vida, e en l'altre món los dóna
 la casa que-ls pertany, tenebrosa e ab companyia de diables.

Legim de Pompeu emperador que, despuys que ell fou en
 35 Jherusalem e hac posat dins lo temple de Déu bèsties e altres
 pleviments² que n'hac presos, d'aquí avant tostemps fou vençut e
 finalment perdé l'imperi e la sua persona, e quant com d'abans que
 fahés aquesta irreverència al temple de Déu tostemps fos stat victoriós
 príncep³. Semblant legim del rey Antíoch, car, com hagués fadat lo
 40 temple de Déu en Jherusalem, axí com legim *primo Macabeorum*,
*primo*⁴, emperò a leja mort lo aportà Déu e a fort pudent, no contrastant
 que ell féu diverses promissions a Déu que, si ell guaria, que ell
 esmenaria lo mal que fet havia⁵. Axí mateix Nabugadonosor, qui lo
 temple de Déu tant desonrà, del regne fou deposat e posat al bosch
 45 entre les bèsties⁶. Semblantment, Pilat, qui dins lo temple de Déu posà
 la ýdola de l'emperador, fon per l'emperador finalment lejamet deposat
 e sentenciat⁷. Axí mateix lo rey en Pere^{7bis} de Castella, qui és stat en
 nostre temps, qui moltes irreverències feya a les esglésies, segons que
 he entès, en la església fou escapçat. Nichànor, príncep poderós qui ab
 50 la mà manaçà que ell destrouiria lo temple de Déu, vinent ab infinit
 poder contra Jherusalem, fou vençut per Judes Machabeu, qui era ab
 poca gent fort; al qual Nichànor, mort e pres en lo camp, lo dit Judes
 féu tallar lo cap e féu que la sua lengua, ab què havia manaçat al temple
 de Déu, li fos arrencada e fon dada a menjar a ocells, e li féu tolre lo
 55 puny ab què havia manaçat e sig[185r]nat al temple de Déu⁸.

E, axí com d'aquests, axí-n poríem dir de infinits altres que Déus ha
 aportats a damnació en cors e en ànima per la gran irreverència que
 feyen al temple seu⁹.

[231]

CAPÍTOL CCXXXI

*Com altres fan grans màcules en les esglésies per altres vies menjant
e bevent en aquelles*

- 5 Los quarts qui feden les esglésies materials de Jhesuchrist se apellen
los maculants; e aquests són qui dins la església mengen e beuen,
canten e ballen e fan tota dissolució que poden, axí com si la església
era taverna o qualque loch vil.
- 10 Contra aquests parla l'apòstol, *prima Corintiorum x^a*¹, dient axí:
*Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut
ecclesiam Dei contempnitis et confunditis?*, e vol dir: Digats-me,
vosaltres qui aytals coses fets en la església, no havets al món cases o
qualque altre loch en què mengets e begats e façats vostres
dissolucions? E meynspresats axí e confonets les cases de Déu e les sues
15 sanctes esglésies? Quaix que diga que grans peccats fets en aytals coses
dretament. Aquests són aquells qui fan contra lo consell del Salvador,
*Mathei, septimo*²: No vullats posar les perles davant los porchs ne les
coses sanctes dar als cans, car aquests³ les precioses perles de
Jhesuchrist, ço és les sanctes relíquies qui són en la església, han davant
20 si quant fan aytals dissolucions, e lo loch sagrat donen als cans, ço és a
les lurs viltats e legeses.
- 25 Legim en la *Istòria tripartita* d'un companyó de Julià apòstata qui
fedava les coses sanctes qui stan en lo servey de la església, que la boca
li tornà ces, e axí exia a cambra naturalment per la boca com solia fer
per la part natural a açò deputada⁴. Julià apòstata axí mateix, qui tantes

feditats fahia en les esglésies, ja demunt havem dit com morí a leja mort⁵. O, quanta és la pasciència de nostro Senyor Déu, que Ell sofira que un hom mortal li faça de la sua casa stable e de la sua cambra, taverna e del seu temple, plaça e loch de peccat! O, Déus, e com seria
30 digne cosa que de continent que açò fan lo diable los ofegàs e·ls se·n portàs en cors e en ànima!

Hi⁶ és la major meravella del món d'alcuns, que null temps no troben loch a fer dissolucions sinó los lochs sagrats e a Déu deputats ne jamés no troben temps de fer dissolucions o de parlar o de trufar sinó quant se
35 diu l'ofici al cor o quant se fa lo vers e les gràcies en la taula o en temps de scilenci o de oració. Aquests clarament e a ull poden veure, si y volen attendre, que són encegats per lo diable e que són en peccat mortal, e que en special apar que totstamps atenen a fer desplaer a Déu e que en aquesta perversitat a perseverar tròpien plaer e solaç, axí com lo porch
40 en jaure en lo fanch.

A aquests ha Déus aparallats grans turments, car null temps aytals no poden venir a stament durable ne a prosperitat de neguna valor, dient lo Senyor, *primo Regum, secundo: Qui contempnunt me, erunt ignobiles*⁷, e vol dir que aquell qui Déu axí meynspresa null temps no pot
45 ésser noble hom, ans tostamps aytals han a ésser sens tota noblesa e bonesa, axí com a bèsties e a persones qui són davant Déu sens neguna bonesa e dignitat. Per les [185v] quals coses lus tramet Déus grans tribulacions en aquesta vida o en l'altra. E veges com ho diu bé lo Salvador, *Mathei xxiii*⁸, quant diu axí: *Cum uideritis abhominacionem desolacionis, que dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, tunc qui legit, intelligat*. Segueix-se: *Erit enim tunc tribulacio magna, qualis nunquam fuit ab inicio mundi usque modo, neque fiet*, e vol aytant dir, donant a nós consell quant veurem fer aytals coses: Quant
50 vosaltres veurets les abhominacions e viltats e legeses prophetades per Daniel fer en lo loch sanct, ço és en lo temple de Déu e en les esglésies, lavors tothom qui açò veja entena e faça conseqüència en son cor que en breu vendrà sobre aquella terra e sobre aquelles persones tribulació gran, la qual null temps no hac par en lo món ne haurà jamés. E aquesta tribulació és la mort eternal que Déus sper'a dar a aytals qui
60 axí·l meynspresen, a la qual tribulació neguna qui al món sia ne és stada no fou semblant. La abhominació dita per Daniel era que en lo temple de Déu devia ésser posada ýdola e cosa abhominable a Déu e a tota sancta persona. E aquesta ýdola aytal se posa lavors en la església quant

65 ve que los hòmens studien aquí a servir a lur cors e a lurs plaers e viltats
e dissolucions, lexada tota reverència de Déu e de les coses a Ell
deputades, axí com és la església e les coses qui aquí són.

[232]

CAPÍTOL CCXXXII

***Contra aquells qui van a la església per guardar les dones fahent-hi
turpituds e legeses***

- 5 E, si aquestes dissolucions fetes en la església Déus ha axí
abhominables e axí les poneix com dit és, quant més ha Déus per
abhominables e quant més punirà aquells malvats qui de la sancta
església fan públich bordell, axí com són aquells traïdors qui solament
10 lur voluntat nephària e corrupta, no contrastant que la església sia casa
de Déu e que aquí sia present lo preciós cors de Jhesuchrist e la sua
preciosa sanch! O, com són aquests notables adversaris de la creu de
Jhesuchrist!
- 15 E, si vols saber què entén a fer Déus d'aquests aytals adversaris seus,
guarda *Ad Ebreos*, en lo deèn capítol, hon diu axí sent Paul¹: *Terribilis
autem spectacio iudicii, et ignis emulacio, que consumptura est
aduersarios. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseracione
20 duobus uel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri
suplicia qui Filium Dei conculcauerit, et sanguinem testamenti pullutum
duxerit, in quo sanctificatus est, et Spiritui gratie contumeliam fecerit?*
Scimus enim illum qui dixit: michi uindicta², et ego retribuam, e vol
aytant dir: que fort deu ésser terrible la sperança d'aquests malvats qui
aytals viltats fan dins la sancta església de Déu, e açò per tal car la ardor
del foch qui·ls spera és incogitable, car procehirà contra ells axí com
25 contra grans adversaris de nostro Senyor Déu. E prova aquí tantost que

les penes que Déus darà a aquests sien fort grans per aytals coses; car, si aquell qui vol irritar e cassar la [186r] lig de Moysès sens tota misericòrdia pren mort corporal, quant més serà punit aquell per nostro Senyor Déu qui lo seu Fill gloriós, que sap que és en la església, axí
30 lejamment meynspresa e que aytals viltats li faça dins la sua casa, e la sanch preciosa sua qui aquí és dins lo seu preciós cors axí desonra, e fa al sanct Spirit tant de vituperi que, com per aquell sia stat en lo babtisme sanctificat, que ell li faça tan gran abhominació en aquell loch qui és deputat a sanctificar los hòmens? E per tal devem pensar e
35 cogitar que Déus és totpoderós, aquell qui diu: Lexats a mi star aquests aytals, car la venjança d'aquests yo la faré, car yo tot sol hi só bastant e no negun altre.

E ací sàpies per cert que, quant aytals coses veus fer e veus que neguna punició no se'n fa, ans los prelats ho dissimulen e u callen,
40 senyal és que la terra aquella o stament en què aquestes coses se fan és vengut al baix^{2bis} e que en breu ne veuràs notable extermini e que aquí no y ha res qui de Déu sia e que engir d'aquells va ja la mort eternal. Axí u legim en lo segon libre dels *Machabeus*, en lo sisèn capítol³, hon has que lo temple de Déu era plen de luxúria e de golateries⁴ e aquí staven
45 los sacerdots ab àvols fembres e feyen aquí moltes carnals abhominacions, axí com aquí apar, per la qual cosa los tramès Déus persecució terrible per Antíoch, qui era rayl de tot peccat, axí com apar en lo primer libre e en lo primer capítol⁵. E aquest malvat confús los sacerdots e aportà lo temple a gran destrucció e tot lo stament
50 sacerdotal, e après afligí tot lo poble en tant que semblant legesa ne dolor ne persecució no havien jamés vista ne hoïda. Per aquesta matexa turpitud féu Déus morir a mala mort los fills de Helí, subiran bisbe, e tolch al pare lo subiran sacerdocí per tal car no-ls castigava e-l féu axí mateix morir a mala mort e tolch lo sacerdocí a tota la sua casa e en sos
55 dies a gran dolor sua fon presa la arca de Déu per los philisteus⁶.

Per què d'aquests diu sent Pere en la sua *segona Epístola*, en lo segon capítol⁷, que aquests stoja Déus e serva al dia final a punir-los, donant-los en aquesta vida a vegades lurs plaers, e majorment los serva lo juý pus fort aytant com veu e ab major estudi seguint les cobejançes
60 carnals, meynspresant tota ley e senyoria feta en contrari, qui són en lurs dits e fets tostemps temeraris e studien a haver lurs plaers ne han pahor de introduir costumes perverses e destruccions de tota vida bona spiritual, qui són a Déu irreverents, qui són axí com a bèsties

65 irrahonables, amants e cercants delits en tota part e loch hon sien;
aquests han tostemps los ulls e tots lurs gests plens de luxúria. Per les
quals coses són fets fills de maledicció de nostro Senyor Déus, qui·ls
dampnarà eternalment a subiranes dolors e penes axí com aquells qui li
han stranyament vituperat e desonrat lo seu beneyt temple.

[233]

CAPÍTOL CCXXXIII

Qui incita l'om a honrar molt les esglésies materials

5 Per tal, donchs, que Déus don glòria al temple del teu cors, honra lo temple de Déu, ço és la sancta església, e pren eximpli d'aquell sanct Daniel, qui tots dies tres vegades adorava Déus totpoderós stant [186v] pres en Babilònia, girant tostemps la cara envers lo temple de Déu qui era stat en Judea, axí com apar *Danielis, sexto*¹; per la qual cosa lo desliurà nostro Senyor Déu de mà de tots sos enemichs e dels leons a
10 qui fon dat e fou fet gran príncep en terra en què era strany. Per què quant deuràs entrar en la església digues aquells tres versos de *Miserere mei, Deus*, dels quals comença lo primer: *Cor mundum crea in me, Deus, etc.*²; e vage·t lo cor com manà nostro Senyor en la lig, *Exodi xxx*³, que Aron e sos fills quant devien entrar en lo tabernacle de Déu
15 se havien a lavar. E pensa que per servir reverència al tabernacle demunt dit no era legut a entrar dins ne a tocar los vexells qui servien als sacrificis sinó a fort pochs, axí com havem *Numeri, capitulo quarto*⁴.

20 Veges axí mateix en quanta reverència havia nostro Senyor Déu lo seu temple, com cc anys abans féu profetar a Ysahies, axí com apar en son libre, a xv capítols⁵, que après la captivitat del poble de Ysrael en Babilònia lo rey Ciri li hedificaria lo seu temple en Jherusalem, lo qual Nabugadonosor li havia dissipat; la qual prophesia ensenyaren los juheus catius en Babilònia al dit príncep, de la qual cosa fo fort alegre, e ab gran fervor manà que la dita casa se hedificàs e tornà los juheus en
25 lur plena libertat, axí com apar en lo primer capítol del primer libre de

*Sdras*⁶. Lo qual temple hedificaren los juheus tantost ans que faessen los murs de la ciutat, jatsia que tots dies fossen esvahits per los vehins. Veges axí mateix Judes Machabeu com féu lo temple de Déu purgar e per aquell virtuosament pugnar que no fos fedat per los enemichs⁷.
 30 Veges les Scriptures com loen diverses persones, axí com Tobies⁸ e d'altres, qui sovinejaven lo temple de Déu.

Veges lo Salvador quant hac xii anys hon lo trobà la mare sinó al temple de Déu⁹; veges hon fahia miracles, hon stava, hon preïcava stant en Jherusalem sinó al temple, axí com havem *Mathei xxi*⁹, e sent March
 35 ho diu en l'onzèn capítol e sent Luch a dinou e sent Johan a dos¹⁰. Lo rey Demetri axí mateix ordonà que tothom qui fugís al temple de Déu qui era en Jherusalem fos quiti e desliurat de tot mal que fet hagués, axí com legim en lo primer libre dels *Machabeus*, en lo deèn capítol¹¹. Los gentils axí mateix de diverses parts del món venien adorar al temple de
 40 Déu, segons que legim en los *Actes dels apòstols*¹². Los sancts apòstols axí mateix e dexebls après la ascensió del Senyor aquí staven comunament.

Vet tot lo món en quanta reverència havia lo temple de Déu en què no havia sinó mannà e la verga de Aron e la lig de Moysès per specials
 45 coses, e aquestes eren aquí les pus reverents relíquies qui hi eren. E tu has dins la església lo Fill de Déu incarnat ab totes les altres coses demunt dites e al-leguades; donchs guarda no y sies irreverent axí com alguns dels quals és dit proverbialment que aytant com pus prop són de església pus prop són de infern, e açò per lur poca temor de Déu e poca devoció; mas sovinege-l e honre-l per tal que hages part, ab aquells qui
 50 tant l'an honrat en aquesta vida, alt en lo subiran temple de paradís. Per totes les coses demunt dites apar com la església material [187r] deu ésser haüda e tenguda entre nós en gran reverència.

[234]

CAPÍTOL CCXXXIII

Com los ecclesiàstichs són franchs¹

- 5 Aprés és dit demunt² que a vegades se pren església per tota la part
ecclesiàstica, e axí comunament prenen aquest nom església los cànons
e ls decrets quant dien que la església és franca de tota altra senyoria
fora si matexa. E deus saber que les persones ecclesiàstiques se
al·leguen franques, axí com lo braç ecclesiàstich, lo qual ecclesiàstich
senyoreja generalment sobre tot lo món. E que axí deja ésser de dret
10 proven-ho los ecclesiàstichs per diverses vies que, si a Déu plau,
tocarem en lo *Deèn libre*, quant tractarem lo sacrament qui s'apella
Ordinis, hon havem longament a declarar la potestat papal quina és ne
quant és gran. De present basten^{2bis} ací alques rahons breus per tal que
aquesta matèria no romangue ací de tots puncts oblidada.
- 15 La primera rahó lur és aquesta: com Jhesuchrist sia patró e regidor
de la sancta chrestiendat, segueix-se que Ell la regeix segons la millor
disposició de regiment qui puxa ésser trobada. Com, donchs, la millor
disposició de regiment qui dar-se puixa al món sia que tot lo món sia
sots un príncep e monarcha qui sia senyor sobre les coses spirituals e
20 temporals, segueix-se donchs que lo príncep vicari de Jhesuchrist, ço és
lo papa, haja general senyoria sobre tot l'espiritual e temporal. E que axí
sia, que aquesta sia la millor disposició del món, ço és star sots un
príncep, axí u apar per Aristòtil, qui diu axí en lo dotzè libre de la sua
Methafisica: *Quia entia nolunt male disponi, unus est ergo princeps*³, ço
25 és que, per tal com les coses sots lo regiment de Déu stant no poden

star en mala disposició, per tal se segueix que tot lo món haja un príncep. Açò mateix vol dir Salamó quant diu, *Prouerbiorum xxviii*⁴: *Propter peccata populi multi principes eius*, ço és que per los peccats del poble fa Déus moltes vegades que hagen molts prínceps e no sien sots aquell regiment qui·ls seria millor. Açò mateix entén a concloure Dionís en lo libre *De ecclesiastica ierarchia*⁵, quant diu que quascuna jerarchia ha un sol jerarcha e la ecclesiàstica jerarchia una és, axí com diu lo *Credo* de la fe cathòlica quant posa una ésser la sancta església cathòlica e no moltes, majorment com tota multitud sia una principalment per la unitat final e principal, la qual és segons Aristòtil, en lo dit libre⁶, la unitat que tot lo poble ha al duch o regidor, qui és millor que la unitat del poble entre si, axí com en totes coses més val la fi que les coses ordonades a la fi. Ítem, quant Jhesuchrist vénch fou lo món en la millor disposició que anch fos, car lavors fou justícia e habundància de pau, axí com ho havia profetat David en lo *Psalms* de LXXI⁷, emperò lavors tot lo món fou sots un senyor e monarcha, Cèsar August.

La segona rahó lur és aquesta: rahó natural jutge que les coses spirituals són millors e pus altes que les temporals, e per consegüent més val que les [187v] spirituals regesquen les temporals que no si les temporals eren regides per si matexes; donchs lo príncep general de la temporalitat deu ésser sots lo príncep general de la spiritualitat, axí com tot lo cors temporal és sots tot lo cors spiritual, e per consegüent l'emperador segons si e tot quant senyoreja deu confessar lo vicari de Jhesuchrist per senyor seu e per aquell del qual tota sa potestat ha fundament e principi après Déu.

La terça rahó és aquesta: la lig divinal nos ensenya que los prínceps tots deuen ésser subjugats al vicari de Déu spiritual; donchs axí deu ésser observat. Apar lo antecedent per tal quant veem que axí fou en lo poble de Ysrael, que Déus regí per si mateix, car certa cosa és que Moysès era sacerdot, axí com diu David en lo *Psalms* de xcvi quant diu: *Moses et Aaron in sacerdotibus eius, et Samuel, Psalm* noranta-vuyt⁸. Emperò és certa cosa que tots los prínceps del poble de Ysrael eren sots Moysès, e Saül e Daviu, sots Samuel, axí com pots veure en lo primer libre dels *Reys*⁹. E axí mateix, après que lo dit poble vénch de la captivitat de Babilònia entrò a l'eveniment del Salvador, tostamps fou regit en l'espiritual e temporal per subirans sacerdots, axí com apar en

los libres dels *Machabeus* en partida; donchs axí deu ésser vuy en l'estament chrestian, que tot sia regit en l'espirtual e temporal.

65 La quarta és aquesta: tot príncep senyorejant complidament ha¹⁰ algun president senyoreja a tot ço qui és subjugat a aquell president. Com, donchs, lo papa sia complidament senyor de l'emperador e de tots los prínceps del món e de totes altres senyories, donchs segueix-se que de fet lo papa sia senyor de tot ço qui és sots los dits prínceps, ço és de
70 tota chrestiendat. E que sia ver que lo papa sia senyor apar-ho per tant car lo papa per sa pròpria auctoritat pot mudar los regnes e senyories e absolve los vessalls de l'imperi e dels regnes e altres senyories de la faeltat d'aquell qui primer era lur senyor, axí com apar en lo Decret en la quinzena causa, en la sisena qüestió, en lo capítol *Alius est; Nos; Iuratos*¹¹. Com axí mateix lo papa pot sobre los reys vege-ho aquí mateix en la deena distinció, en lo capítol *Quoniam idem*, e en la distinció de xcvi: *Duo*, e en la distinció vintena-e-segona en lo primer capítol, e en la quinzena causa e en la sisena qüestió en lo capítol *Alius*, e en la causa trentena-e-terça e en la segona qüestió en lo capítol *Inter*¹². Are,
80 és certa cosa que negú no pot tolre principat ne senyoria a l'altre si no és senyor e aytal que axí com lo toll axí-l pot donar a qui li plàcia. E per aquesta rahó, quant lo príncep qualsevol se corona, la spasa e la corona pren de mà de persona ecclesiàstica e per ecclesiàstich se ordona segons custuma de chrestiendat.

85 La quinta rahó és aquesta: segons que apar *Luce xxii*⁹, los apòstols en la cena de Jhesuchrist digueren aquí a Ell mateix amonestant-lus que haguessen coltell en aquell cas en què eren posats: *Ecce duo gladii hic*¹³, la qual paraula exponent mossènyer sent Bernat en lo quart libre *De consideracione, ad Eugenium*¹⁴ diu axí: *Duo gladii sunt: spiritualis* [188r]
90 *gladius scilicet et materialis, quorum uterque est ecclesie, sed is quidem pro ecclesia, ille uero et ab ecclesia exhimendus: ille sacerdotis hic militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, et iussum imperatoris. Arripe*¹⁵ *igitur nunc illum qui ad feriendum creditus est: et uulnera a salutem, si non omnes, si non*¹⁶ *uel multos, certe quos possis. Qua domum exasperantem ante eciam patres tuos et iridentem eciam insiste magis, si forte audiant, et quiescant: insiste et resistentibus. Et, ut dicit apostolus, insta opportune et importune*¹⁷; *et, iuxta prophetiam, annuncia populo meo scelera eorum, et domui Iacob peccata eorum*¹⁸. Si dura fronte sunt, durato et tu e contra. Nil tam durum, quod duriori non cedat. Dedi, inquit Dominus profete, frontem tuam duriores frontibus eorum¹⁹. Euuangelitzare
100

105 *pascere est. Opus fiat euuangeliste, et pastoris opus implesti. Dracones, inquis, me²⁰ mones pascere, et scorpiones, non oues. Propter hoc, inquit²¹, magis agredere²² eos, uerbo non ferro. Quid tu denuo usurpare gladium temptes, quem semel iussus es ponere in uaginam? Quam²³ tamen qui tuum negat, non satis michi uidetur attendere uerbum Dei dicentis sic: Conuerte gladium tuum, in uaginam²⁴. Tuus ergo et ipse, tuo forsitan nutu, etsi non tua manu euaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret et his, dicentibus apostolis Ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus Satis est²⁵, sed Nimis est. Hec ille. Per les quals paraules*

110 summàriement col·lectas apar que sent Bernat posa que lo coltell spiritual e material o temporal abdosos són del papa, jatsia que la execució del material sia comenada al braç seglar.

La sisena és dit del Decret en la distinció de xxii^{es}, en lo capítol *Omnes*²⁶, hon has que lo papa ha dret de l'imperi celestial e terrenal. La

115 setena, car lo papa no regoneix senyor sobre si mateix sinó solament Déu, e no és axí dels altres, axí com has en lo Decret en la distinció de lxxix, en lo capítol *Elecciones*²⁷, ne negú no·l pot jutjar si donchs no era heretge, axí com apar aquí mateix en la quarentena distinció, en lo capítol *Si papa, et nona causa, questione tercia: Patet, cum sequentibus, et xvi^a, questione quarta: Nemini*²⁸.

La vuytena és aquesta: qui comana alguna cosa principal e notable a algú, ell li comana quascun accessori, axí com havem *Extra, De constitutionibus: Translato, in glosam*²⁹. Com, donchs, nostro Senyor Déu haja comanada a sent Pere e als seus successors la plenària

125 potestat e juridicció spiritual sobre les ànimes e aquesta no·s puxa ben posar en execució parlant generalment sens special ajuda de la potestat e auctoritat temporal, axí com apar en molts cassos^{29bis}, segueix-se que Jhesuchrist, comenant la plenitut de potestat spiritual a sent Pere e a sos successors, de necessitat hac a comenar a ells mateixs la plenitut de

130 la potestat temporal.

La novena és aquesta: segons que lo Salvador dix a sent Pere, e és *Mathei xvi*³⁰, sobre ell fundaria la sua església; donchs sent Pere és fundament de la església, e per consegüent tot hedifici spiritual e temporal dins la sancta església chrestiana ha fundament e

135 començament de sent Pere e de ssos successors. Com, donchs, la potestat temporal sia lo segon hedifici de la sancta església chrestiana après lo hedifici e cors spiritual, segueix-se que quascun he[188v]difici,

spiritual e temporal, sia radicat e fundat e haja començat en sent Pere e en sos successors.

140 La deena rahó hix d'una extravagant de papa Bonifaci octau en què-s determena que lo papa és de tota la sancta església chrestiana plen príncep en l'espirtual e temporal³¹. La onzena sí és car, segons que dien los juristes, *gracie sunt ampliande*, ço és que les gràcies que fan los senyors tostemps les deu hom entendre amplament almeyns axí com
145 sonen. Com, donchs, lo Salvador digués a sent Pere: *Quodcumque solueris super terram, erit solutum et in celis*³², ço és que qualque cosa al món sent Pere difinís o sos successors tot ho aprovava Jhesuchrist en lo cel, e lo Salvador no enomenàs més la potestat spiritual que la temporal, ans parlàs en general sots tèrmens contenents aquelles abdues, segueix-
150 se que Jhesuchrist axí comanà a sent Pere la potestat temporal com la ecclesiàstica.

La dotzena és aquesta, e prova que los sacerdots tostemps foren franchs dels comuns càrrechs del poble: car segons veritat de la Scriptura aquesta libertat e franquesa apar que havien ja los sacerdots
155 en temps dels infels en la lig de natura, car havem en lo libre de *Genesis*, en XLVII capítols³³, que Josep tota la terra de Egipte subjugà a pharahó de special subjugació per la gran necessitat de la fam en què lus acorrech lavors sinó la terra dels sacerdots, car, com aquells haguessen vida dels graners del rey, per tal no foren forçats de vendre
160 lurs possessions, e per consegüent ja de voluntat del rey romangueren franchs. Ítem, en la lig de scriptura féu semblant aquell rey Demetrius, axí com apar en lo primer libre de *Esdra*s, en lo setèn capítol, vers la fi³⁴, hon havem que lo dit rey manà que los sacerdots ne neguns qui al temple de Déu servissen no pagassen peatges ne trahuts ne semblants
165 coses comunes que paga lo poble. Hon apar que ja lavors los sacerdots eren franchs e havien specials libertats, no solament per los feels ans encara per los infeels.

[235]

CAPÍTOL CCXXXV

Qui argüeix contra les libertats ecclesiàstiques

- 5 Aquesta sentència, per stes, no plau a tots, car dien alguns¹ que la potestat spiritual e temporal són de tots punts separades ne han lur fundament en lo papa, ans ho han en Jhesuchrist, qui és principal cap de la sancta església chrestiana, del qual cap lo papa és vicari en l'espiritual solament e l'emperador e los reys del món són vicaris d'aquell mateix Salvador en les coses temporals, axí que, semblantment
- 10 com dos raigs² ixen sens negun mitjà, mas tot igualment d'un mateix lum axí com de sol, axí com dos rius hixen per diverses parts d'una mateixa font e axí com dos ulls són en lo cap sens que la un no ha a fer res ab l'altre e axí com dos brassos, dret e sinistre, devallen igualment d'un mateix cors sens que la virtut de l'un no ha res a fer ab la virtut de
- 15 l'altre, tot axí la potestat spiritual e la potestat temporal procehexen primerament del subiran cap nostre Jhesuchrist, e la una potestat, ço és l'espiritual, cau sobre lo papa e la [189r] potestat temporal cau sobre l'emperador e prínceps majors del món per special ordinació de Jhesuchrist.
- 20 E que aquesta lur sentència sia vera proven-ho per diverses rahons, de les quals ne aportarem ací algunes. E la primera és aquesta: certa cosa és, segons que legim en los fets de sent Silvestre papa e en los fets de Contastí emperador en la *Martiniana*³, que lo dit Contastí donà a la església l'imperi ab totes les dignitats imperials e renuncià de fet sobre
- 25 lo dit papa lexant-lo en la ciutat de Roma en plena senyoria de l'imperi e ell anà-sse-n star en Contastinoble; la qual renunciació e donació fóra sens neguna valor si l'imperi fos ja del papa. Axí mateix veem que, no contrastant que gran temps ha que lo braç ecclesiàstich és fort poderós, emperò tostemps que novell emperador se corona ha a dar al braç
- 30 ecclesiàstich qualche loch temporal o vila o castell o ciutat, la qual donació no valria ne petició d'aquella cosa si ja aquella cosa que l'emperador dóna era primerament de la església, ans seria ficció e derrisió, majorment en tan grans persones. Axí mateix, segons que legim en les istòries antigues, los emperadors eren dels electós qui elegien lo

35 papa e-l confermaven e daven los bisbats e eleccions fetes confermaven,
 axí com legim en special de sent Ambròs en la sua vida⁴, que elegit per
 lo poble fou confermat per l'emperador; donchs aquesta potestat, si
 primerament era en lo braç setglar e are és en lo braç ecclesiàstich,
 40 senyal és que lo braç ecclesiàstich la ha haguda del secglar e per
 consegüent no era sua.

A aquesta rahó responent, los ecclesiàstichs dien que Contastí no
 donà de dret l'imperi a la església, car de dret l'imperi tostemps és de la
 església, mas lavors regonech l'imperi ésser de la església e si mateix
 ésser vassall de la església, la qual cosa no havia feta ell ne altre seu
 45 predecessor d'abans.

E, quant dius que tostemps la església demana a l'emperador
 novellament coronat qualche castell o vila etc., dien los ecclesiàstichs
 que, pus que la església consent que ell haja l'imperi de sa vida, a
 incitar-lo a devoció de la església demana-li algun poch do de ço qui s'és
 50 ja seu mateix, e demane-u encara a donar entendre axí mateix per açò la
 benignitat ecclesiàstica, del tresor de la qual hix innumerable fruyt a
 aquell qui la ama e la mantén per poch de don que-n faça o per poca de
 amor sencera que li enseny. Axí mateix que tot die veem que los grans
 senyors per ensenyar amor als vassalls pendran un poch servey d'alguna
 55 gran possessió que ells hauran dada als vessalls a temps cert.

E, quant dius après que antigament los emperadors elegien los
 papas, dien que ver és; emperò açò lus era dat e atorgat per los papas
 per gràcia special, axí com apar en la *Martiniana*, en lo capítol de papa
 Adrià⁵, hon has que lo dit papa e tot lo consell general donà a
 60 Carlesmaynes poder de elegir papa e de ordonar la seu apostolical e de
 envestir bisbes e archabisbes per lo món; e creu que aquesta matexa
 gràcia hac Valentinià emperador en temps de sent Ambròs. Emperò
 Enrich emperador lo quart⁶ bé donà a entendre que açò no devia ell ne
 altre majorment secglar obtenir sens auctoritat de la sancta església,
 65 car, axí com diu la *Martiniana* en lo Decret de Enrich lo quart⁷, aquest,
 tor[189v]nant a si mateix e mogut de consciència, a totes aquestes
 dignitats e privilegis renuncià en mans de papa Calixti lo segon
 largament, axí com fer-se podia.

[236]

CAPÍTOL CCXXXVI

Qui encara argüeix contra les dites libertats

5 La segona rahó d'aquests és aquesta: car lo principat temporal fo
abans que lo principat spiritual, car lo principat temporal començà a
Nembrot¹, qui fou en la lig de natura, qui fou la primera lig, e
l'espirtual començà en Aron, qui fou en la lig de scriptura, qui vénch
aprés; donchs la senyoria temporal era distincta de tots punts lavors e
absolta de la spiritual, e per consegüent encara ho deu ésser en la lig de
10 gràcia; si no, segueix-se que la lig de gràcia no seria stada de gràcia a la
senyoria temporal, ans li seria stada de gran càrrech e servitut.

A aquesta rahó responen los ecclesiàstichs dient que, segons que diu
sent Paul, *prima Corintiorum xv*^{o2}, primerament és la cosa meyns bona e
aprés vén la millor, primerament l'om és sens rahó e après ab rahó,
15 emperò la rahó senyoreja; axí mateix primerament foren fetes les bèsties
que l'om, emperò l'om fet totes les bèsties li foren subjugades per
ordinació de Déu. Axí és en nostre prepòsit, jatsia que la potestat
temporal sia stada primera en temps que la potestat spiritual no era,
emperò millor és la spiritual e per tal senyoreja a la temporal. Ne val
20 l'argument quant dius que, si axí és, segueix-se que gran dampnatge e
càrrech e servitut ha aconseguit per la lig de gràcia. Dich-te que no-s
segueix; rahó és que, axí com no deu ésser càrrech a la sensualitat quant
és ajustada ab bona consciència e ab saviesa qui la regexen, ans açò és
25 la sua fi e la sua perfecció, axí no és servitut ne càrrech a la senyoria
temporal que sia regida per la spiritual e ajustada ab aquella, ans açò és

la sua perfecció e la sua honor e glòria. E per aquesta rahó volen provar alguns ecclesiàstichs que major honor és a algun príncep al·legar ésser vessall de la església que no al·legar lo contrari, car, com la potestat ecclesiàstica sia spiritual, segueix-se que aytant lo príncep secglar ha sa
 30 senyoria en millor disposició com la ha pus ligada ab lo braç ecclesiàstich. E açò diu sent Augustí, *Super Genesim ad literam*, quant diu: *Unumquodque est melius cum coniungitur suo superiori*³, e vol dir que quascuna cosa és feta millor quant és ajustada a aquella qui és pus alta e millor que ella, axí com apar quant l'om és a Déu ajustat per
 35 glòria; e axí de les altres coses apar per semblant.

La terça rahó és aquesta: negun vicari no-s deu estendre fora los térmens del príncep de qui és vicari. Com, donchs, lo príncep de la sancta església, Jhesuchrist, digués davant Pilat que lo seu regne no era d'aquest món, axí com apar *Iohannis xviii*⁴, segueix-se que lo vicari de
 40 Jhesuchrist, lo papa, no deu al·legar que haja neguna cosa del món, sinó tot quant ha tot sia spiritual. Açí dien los ecclesiàstichs que Jhesuchrist no negà jamés que Ell no fos rey; bé dix davant Pilat que lo seu regne, ço és lo seu principal principat, qui sol mereix ésser dit regne, no era d'aquest món; emperò après la sua resurrecció, quant hac [190r]
 45 confessat que Ell era rey general en cel e en terra e li era dat tot poder, ço és li era atorgat de manifestar-lo segons los alts decrets de la sancta Trinitat, axí com apar *Mathei xxviii*⁵, lavors donà lo poder general a sent Pere que li havia promès en vida, axí com apar *Mathei xvi*⁶, constituent lo seu vicari general en plenitud de potestat sens neguna excepció, axí
 50 com havem dit demunt.

La quarta rahó és aquesta: certa cosa és que tota comunitat franca per bé de la cosa pública pot elegir príncep e regidor, lo qual és tengut a les leys e patis a què se obliga quant pren lo principat aquell e senyoria. Com, donchs, la comunitat de Roma sia stada tostemps franca axí com
 55 neguna altra, e més encara, e elegís Contastí a ésser emperador sots los patis comuns lurs per ço que administràs e cresqués l'imperi axí com mils pogués e ell no hagués altre dret en l'imperi sinó de administrador e regidor, segueix-se que la donació que ell féu a la església donant-li l'imperi no valgué de dret sinó aytan poch com si tu o yo lo li haguéssem
 60 dat; e aquesta conclusió tenen los legistes comunament. Responen ací los ecclesiàstichs que, si-s vol Contastí hagués auctoritat de dar-lo, si-s vol no, la església no atorga haver l'imperi per Contastí, mas per auctoritat de Jhesuchrist, qui-l donà a sent Pere de dret donant-li la

65 potestat promesa, *Mathei xvi*⁷, en la qual promissió se contén plenàriament la col·lació de l'imperi, axí com dit és dessús largament.

La quinta és aquesta: si l'imperi e tot lo món és de dret del papa, segueix-se que tots los prínceps del món són tirans e raptors e per consegüent en via de dampnació, la qual cosa la església de Déu avorreix apellant-los fills e canonitzant-ne molts e fahent-los gran
70 reverència en mort e en vida; e la conseqüència apar per tant car, pus que tot lo món és del papa, donchs tots los reys qui possehexen los regnes e terres del món qui no-s confessen vassalls de la església ne regonexen a ella vassallia temporal segueix-se que són tirans e ab mala consciència possehexen ço que han e per consegüent moren en stament
75 de dampnació, e majorment com demunt⁸ sia dit que aquesta cosa sia ja decisa e determenada e posada en decretal.

A aquesta rahó responen los ecclesiàstichs dients que la església per diverses vies volent satisfer a la salut de les ànimes sí usa de gran benignitat en la sua senyoria. Primerament dissimulant que li plàcia la
80 possessió dels dits prínceps, e açò per tal que no se-n seguesca major mal en lo món. La segona via és per plana e simpla composició⁹, car en temps passat los ho ha ja lexat possehir sens altra regonexença de vessallia. La terça via sí és per alguna poca refusió¹⁰ que demane a alguns en temps cert. E té aquestes maneres aytals per dar bon exempli,
85 car, com la part ecclesiàstica, e specialment lo papa, sia lum del món, per tal se ensenya en açò que no ama avarícia ne-s vol implicar en lo segle e que té lo consell de Jhesuchrist qui consella que, si-t tollen la gonella, que·ls dons lo mantell¹¹. Les altres rahons farem, si a Déu plau, en lo *Deèn libre*, quant parlarem longament de la potestat ecclesiàstica,
90 car aquesta matèria ha aquí son loch.

[237]

CAPÍTOL CCXXXVII

Quins privilegiis han los ecclesiàstichs

- [190v]¹ Si vols saber quins privilegiis han los ecclesiàstichs, dic-te
5 que los següents, segons que toca la *Summa Durandina* en la segona
part, sots lo títol: *De emunitate ecclesiarum, questione nona*²: lo primer
en rehebre, ço és que poden pendre justament tot ço que hom los don; e
aquest privilegi dien que han axí bastant que aquesta deu ésser en
pendre lur manera, ço és no tenir manera.
- 10 E, si algú argüeix contra ells que més valria que hom posàs manera
en dar-lus e ells en rehebre per tal que se-n faés millor part als pobres
de Jhesuchrist, responen alguns d'ells ací que, jatsia que en taules e en
lits e en cavalcadures e en bells hostals e en belles e notables vestedures
degen ésser comportats e igualats als pus alts senyors e millors del món,
15 emperò en rehebre almoynes e en lexes de testaments e en oblacions
ells són principalment los vertaders pobres de Christ, e que pensant lur
stament, ço és com són vicaris de Déu en la terra e tracten los seus
sacraris, a ells és deguda honor sens mesura e dien que res no y deu
ésser plant. Per què concloen que l'argument al-legat és fundat en falç
20 suppòsit, ço és que ells no sien pobres de Christ. Afermen e
docmatitzen encara que, si negú presumeix dir lo contrari, que aquest és
fat, orat e temerari e sospitós de la fe e contra lo qual deu ésser feta
inquisició sobre los articles. E dien que quascun aytal per cert farà mala
fi, car aytal és perseguidor de la sancta mare església; per què-t do de
25 consell que, si açò és ver, que los leix pendre prou ne te n'hages cura,

pus que la lur libertat enclou per fundament pendre e rehebre de totom sens mesura e largament.

30 Altres són que y responen pus tempradament e pus religiosa, los quals fa millor e pus devot hoyr, per què ab aquells te-n ve; emperò, per tal com aquesta matèria ha special loch en lo *Libre vuytè*, hon havem a parlar del stament ecclesiàstich, per tal de present no-n parlem pus ací, car aquesta matèria és fort odiosa als clergues, per què no la fa bon tractar sovín, majorment que açò lus toca fort al viu sobre totes altres coses.

35 Lo segon privilegi de la libertat ecclesiàstica sí és en ajustar, axí que tot quant se compra de la peccúnia de la església tot deu tornar a la església, segons que posa lo Decret, *duodecima, questione tercia, capitulo primo, et questione quinta, capitulo Fixum*³. E açò se deu axí entendre: que, si lo clergue compra camp o vinya o altra possessió de la
40 peccúnia de la església, aytantost la possessió aquella és de la església, jatsia que la possessió aquella sia comprada en nom del clergue e en nom d'altre, *Extra, De pecculio clericorum, capitulo primo et capitulo Inquirendum*⁴. E per ço los clergues no poden alienar la possessió
45 aquella, jatsia que les coses mobles puxen alienar per pròpria auctoritat e jatsia axí mateix que la peccúnia de què han comprada la possessió poguessen haver donada [191r] per amor de Déu ans que la comprassen. Semblant mateix és si algú de peccúnia de la església, la qual té justament en depòsit o injusta, compra neguna possessió:
50 aquella possessió pot la església a si ajustar axí com a cosa sua. No seria, per estirs, axí si la compra aquesta se feya de la peccúnia qui no fos de la església.

 Sots aquest punt mateix de ajustar nota que, si algú entrarà en monestir, tot ço d'aquell hom pot lo monestir demanar, car presumeix lo dret en favor de lur libertat que qui dóna si mateix a Déu que y dóna tot
55 quant ha, axí com diu lo Decret, *decima nona, questione secunda*, en lo capítol *Quidam ingredientibus*⁵. És ver que, axí com diu aquí la glosa, açò no s'observa per tot loch.

 Ítem, en favor de lur ajustar e thesautritzar és instituhit que, jatsia contra los lechs córrega prescripció en xxx anys, emperò contra los
60 ecclesiàstichs no corra sinó en xxxx, *Extra, De prescripcionibus: De quarta*⁶, e en lo Decret, *sexta decima, questione quarta: Neque decennii*⁷. Ítem, per aquesta matexa favor és ordonat per les leys que qui lus tolrà les lurs oblacions e açò qui a Déu és consegat, que aquell qui fet ho ha

65 sia tengut de retra a quatre dobles ço que·ls ha furtat. Per aquesta
matexa favor dien alguns que, com la església té en penyora de son
feudetari lo feu, la església se pot pendre los fruyts no comptant-los en
sort de paga sens perill de usura, emperò que lo vassall aquell no sia
70 tengut de servir entretant. És ver, però, que Hostiench⁸ reprova aquesta
cosa fort e sens dubte que ab gran rahó e veritat. Infinides altres coses
he legides en favor dels ecclesiàstichs e de lurs béns temporals, que leix
star per tal com no·m membren clarament ne expressa.

Lo terç privilegi de les libertats ecclesiàstiques és que no poden res
perdre. E per rahó d'açò ordona papa Gregori lo novè que negun clergue
no puxa obligar església a ell comanada per deutes stranyes e, si u fa, la
75 obligació no val, *Extra, De solucionibus, capitulo secundo*⁹. Per rahó
d'açò los prelats no poden res immoble alienar sens gran consell e
licència sinó en aquests cassos: ço és per rehembre catius e per ajudar
als pobres en temps de fam, xii^a, *questione secunda: Aurum, et cap.
Gloria*¹⁰, ho si la església ha deute fort necessari a pagar, *decima,*
80 *questione secunda: Hoc ius*¹¹, e per església hedificar e per ampliar lo
ciminteri e per comprar cosa millor, *duodecima, questione secunda: Sine
excepcione*¹². Tot açò pots veure longament en lo Decret, *decima,*
*questione secunda: Hoc ius, et duodecima, questione secunda, per
totum*¹³.

85 Lo quart privilegi esguarda lurs persones e és aquest: que negú no·ls
gos ferir ne tocar ne scupir ne tancar-los enloch ne fer-los neguna
violència; car, si u fahia, seria vedat e maleyt, axí com apar en lo Decret,
xvii^a, *questione [iii]: Si quis suadente*¹⁴. Axí mateix, si algú mana ferir
clergue, aytanbé s'és vedat, *Extra, De sententia excommunicationis:*
90 *Mulieres*¹⁵; och encara qui no·ls defèn quant altre los bat o·ls fer aytanbé
s'és vedat, *Extra, De sententia excommunicationis: Quante*¹⁶, e axí mateix
[191v] qui·ls té presos en custòdia pública o no pública, segons que
apar en aquell mateix títol, *Nuper*¹⁷. Vet quins privilegis són aquests:
que, si un clergue alciu un gran hom e assenyalat, no n'és vedat e, si un
95 assenyalat lech fer un minyó ab corona, ell és vedat.

Lo quint privilegi de lur libertat és que aquell qui la lus trenca és
excomunicat, axí com apar *Extra, De emunitate ecclesiarum: Non
minus*¹⁸; e en lo sisèn libre de les Decretals, en aquest mateix títol, en lo
capítol *Clericis*¹⁹ ha semblant.

100 Vet als hòmens ecclesiàstichs quanta gràcia los ha Déus feta e lo
món per amor de Déu; per què·s deuen guardar que servesquen al

105 Senyor de tot lur cor, pus tant los ha honrats Ell en aquesta vida.
Emperò com alguns^{19bis} d'aquestes gràcies usen mal e quina és la pena a
ells aparallada dir-ho èm, si a Déu plau, quant parlarem del stament
ecclesiàstich en lo *Libre novè*. E açí apar com se pren aquest nom
església segonament²⁰.

[238]

CAPÍTOL CCXXXVIII

Qui posa algunes dignitats de la sancta església chrestiana, prenent església per tots los feels qui foren ne són ne seran en aquesta vida

- 5 Prenent aquest nom església terçament, ço és per tot lo col·legi de
bons e de mals¹, no ha ací loch de tractar, car d'aquesta matèria ha loch
en lo *Terç libre*, quant parlarem de males companyies e de bones.
Prenent-lo axí mateix per tota la congregació dels morts e dels vius, axí
com dit és², d'aquesta església parlarem en lo *Quint libre*, quant
10 parlarem del stament dels elets qui foren del començament del món fins
a la fi, com los ha Déus predestinats a glòria. Prenent aquest nom
església per la multitud dels feels chrestians, hòmens e fembres, qui vuy
viuen³, d'aquesta església dien los sancts les següents proposicions.
- 15 La primera, que aquesta és sposa e muller de Jhesuchrist, *septima*,
*questione prima: Sicut alterius*⁴; car, segons que diu Ell mateix per Osee
profeta⁵, per la fe en lo baptisme promesa a ell ha desposades nostres
ànimes, ab les quals farà les noces en lo die aquell qui-ns ajustarà ab si
en lo seu regne. La segona proposició és que aquesta és cambra de
Jhesuchrist; axí u diu lo Decret en la devuytena distinció, en lo parraf
20 *Quamuis*⁶, car ací habita e habitarà fins a la fi del món personalment e
per amor e per gràcia, axí com promès, *Mathei ultimo*⁷. La terça, que
aquesta església, qui és tota la sancta religió chrestiana, és en si una de
vera unitat, qui fa tots los chrestians un cors ab Jhesuchrist, del qual Ell
és cap; del qual cap proceheix vida vivificant e conservant tot lo cors
25 aquest tostemps; axí u diu lo Decret en la noranta-e-terça distinció:

*Legimus*⁸, e en altres lochs molts. La quarta és que fora aquesta unitat negú no reep lo sanct Sperit, segons que diu lo Decret, *uicesima quarta, questione prima: Loquitur*⁹, ans lo regiment d'aquesta tant alta unitat és atribuït a Jhesuchrist per special influència del sanct Sperit.

- 30 Hon deus saber que, axí com diu la *Martiniana*¹⁰ en los fets de Enrich lo terç, qui fou emperador, un gran cardenal qui havia nom Ildebrandus procehia fort contra [192r] los simoníachs. E, com li fos acusat en special un bisbe d'aquest peccat, aquest cardenal no-n podia trobar veritat, car lo dit bisbe havia corruputs los testmons. E lavors
- 35 dix lo cardenal: Pus que fall lo juý humanal, recorregam al divinal; e dix axí al bisbe aquell: Digues lo *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*. E, com lo bisbe hac dit lo *Gloria Patri et Filio*, per res no podia dir lo *Spiritui sancto*, al qual dix lo cardenal: Vet com la influència del sanct Sperit sobre la església de Déu te empatxa de enomenar-lo per lo gran
- 40 peccat de simonia qui en tu regne; vet que seràs deposat del bisbat que ab peccúnia has obtengut. Aytantost com ell fou deposat, ell enomenà lo sanct Sperit axí com los altres; per la qual cosa enteneren que la virtut del sanct Sperit, qui governa la església de Déu, no havia permès que hom tan corruptut lo pogués enomenar fins que hagués lexat ço
- 45 que havia haüt simoníachament contra la gràcia e virtut e vocació del sanct Sperit.

[239]

CAPÍTOL CCXXXIX

Qui continua encara posant d'altres dignitats de la dita església

La quinta és aquesta e-s figurada per l'arca de Noè, *uicesima quarta*,
 5 *questione prima: Qui ex sola*¹: car tots quants viuen fora aquesta són sots
 lo diluvi de la mort en tant que sacrifici negú no plau a Déu fora
 aquesta, axí com apar aquí mateix *et prima, questione prima: Extra*²; e
 sol dins aquesta és Déu conegut en aquesta vida, ne fora aquesta no li
 pot plaure negú, axí com diu l'apòstol *Ad Ebreos, undecimo*³, ne fora
 10 aquesta negú no pot entrar en paradís, axí com diu lo Decret, *uicesima*
*quarta, questione prima: Quicumque ab unitate*⁴.

La sisena, que aquesta deu ésser axí ordonada dins si com són los
 membres en lo cors de l'hom. Aquesta ensenya sent Gregori en lo libre
 denovèn dels *Morals*⁵, car, axí com en lo cors de l'hom los membres han
 15 diversos oficis emperò quascú serveix a tot lo cors, car l'ull no serveix a
 veure si mateix tot sol, ans veu al peu que no-s faça mal e axí als altres
 membres, ne lo peu no serveix de anar solament a si mateix, ans porta
 los hulls e tot lo cors, semblantment és dels altres membres, axí mateix
 en la sancta religió chrestiana cascú deu a l'altre ajudar segons la sua
 20 possibilitat, axí que no sia membre mort e inútil. Veges axí mateix com
 han oficis distants, car l'ull avorreix pols, dins la qual habita lo peu, e la
 orella se adelita en cant, lo qual no perceb lo nas, emperò finalment el
 cant de la orella, el treball del peu e la vista de l'ull tot redunda a servey
 e vida^{5bis} de tot lo cors, axí que, jatsia que los oficis sien contraris,
 25 emperò a la fi tots se ajuden, es suporten e-s convenen a servey d'un

cors. Axí és dins la sancta església e religió chrestiana, car, jatsia que alguns sien reys, altres pagesos, altres cavallers, altres clergues, altres bisbes, tots, emperò, deuen tostamps servir los uns als altres e-s deuen unir per aquella amor qui·ls regeix, ço és la caritat del sanct Sperit.

30 La setena és que tot aquest cors ecclesiàstich és figurat a semblança de cors d'om. Axí u diu sent Ambròs en lo libre *De consolacione Valeriani*⁶, car lo cap és Jhesuchrist, los ulls los prelats, les orelles los jutges, la lengua los preycadors, los bra[192v]ços los cavallers, les mans los consellers, l'estómech los nobles, lo cor los prínceps, les comes los manestrals, los peus los pagesos, qui axí són ligats e necessaris los uns als altres que si un stament hi defall tot l'altre és perdut. E per tal los amadors de la cosa pública, qui atenen a profit de tota la comunitat, són tostamps tenguts en gran reverència.

La vuytena és que aquesta tostamps porta mals e bons mesclats. E per tal dix Jhesuchrist que era semblant a exàvega⁷ de peix qui contenia en si mals e bons e poch e grans, la separació dels quals se farà per los àngels en lo die final⁸. Entretant, per stes, stan axí mesclats los bons ab los mals car diu sent Augustí⁹ que los mals exerciten tostamps los bons ab persecucions e treballs e lus fan corona de glòria contra sa voluntat, e·ls mals sostén Déu axí mateix per tal que·s corregesquen; mas, diu ell, vendrà dia que a negun mal hom no serà bé ne a negú bo no serà mal axí com ara és, en tant que vehem los bons haver mal tostamps e los mals haver bé molt més que los bons. Per què pots veure Déus quant prea los béns temporals, car d'aquells dóna prou a aquells que finalment damna e·ls tol a aquells que entén a salvar. E per aquesta mixtió aytal diu Crisòstum, *Sobre sent Matheu* a xxv capítols¹⁰, que dretament la sancta església chrestiana sta en la terra mentre que viu en aytal mescla de mals e de bons, car sobre nós en lo cel stan los bons e dejús nós en infern, los mals; donchs e·l mig, ço és ací en la terra, deuen star mesclats mals e bons per tal que quascú açí mateix per ses obres puxa veure lo terme e·l loch hon ne va.

[240]

CAPÍTOL CCXL

Qui posa encara d'altres dignitats de la dita església

La novena és que, jatsia que la present església sia tostemps ajustada
 5 e mesclada ab peccadors, emperò ja per axò no la lexa lo seu cap
 Jhesuchrist ne lo sanct Sperit, axí com no-s lexa la sinagoga jatsia fos
 posada en captivitat en Babilònia, axí com apar *Ysahie* en XLVIII°
 capítols¹, hon diu aquí lo Senyor parlant de la sancta església: *Dixit*
 10 *Syon: Derelinquid me Dominus, oblitus est mei. Numquid potest mulier*
obliuisci infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et, si illa
oblita fuerit, ego non obliuiscar tui, e vol dir aytant: que algunes vegades
 diran los chrestians quant soferran gran tribulació: O, què és açò que
 nostro Senyor nos ha oblidats e deseparats? Cert, diu lo Senyor, no
 parles bé, car, axí com la dona no pot oblidar l'infant de son ventre, ne
 15 yo a tu e, si aquella ho fahia, no u faria yo.

Vet com pot star chrestiendat ab gran confiança per la guarda de
 Jhesuchrist, qui aquí mateix diu altres paraules fort amoroses e de gran
 confiança a tota la sancta església. E aquest és aquell tabernacle de
 Déu, del qual havem, *Ysahie*, XXXIII° cap.², axí: *Occuli tui uidebunt*
 20 *tabernaculum quod nequaquam transferri poterit; nec auferentur clau*
eius in sempiternum, et omnes funiculi eius non rumpentur; quia
solummodo ibi magnificus Dominus Deus noster, e vol dir que lo
 tabernacle de la sancta església chrestiana [193r] null temps no caurà
 ne los claus qui la ligen, ço és lo regiment de Jhesuchrist e la gràcia
 25 del sanct Sperit, aquí jamés no defallirà³ ne les sues leys jamés no seran

cassades; e açò per tal quant aquí habita nostro Senyor Déus. E açò
dóna a entendre axí mateix lo *Ecclesiàstich* quant dix de la sancta
església aytals paraules en xxvi capítols⁴: *Columpne auree super bases*
argenteas, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris. Fundamenta
30 *eterna super petram solidam*, e vol dir que aquesta sancta església no pot
per res caure, car ella seu en columnnes d'aur, ço és en dos manaments
de amor, qui són los pus excel·lents qui puxen ésser, axí com l'aur és lo
pus alt metall que y sia, e aquestes seen en bases d'argent, ço és en
netes consciències dels sancts chrestians, e los peus, ço és los doctors,
35 qui són peus d'aquesta sancta religió, qui s'apella fembra sancta, stant
sobre plantes amples, ço és sobre doctrines grans e vertaderes de
quascun testament; e tot açò rehep fortaleza, car en si són fundaments
inmutables fundats sobre la subirana pedra, la qual és Jhesuchrist.

E aquesta és la rahó per què la església chrestiana jamés no poch
40 defallir per neguna persecució que haja soferida, ans tostemps de
persecució ha haüt special fruyt, car, segons que diu Ilari en lo setèn
libre *De la Trinitat*⁵, *Habet hoc proprium ecclesia: quod dum persequitur*
floret, dum comprimitur crescit, dum contempnitur proficit, dum leditur
uincit, dum arguitur intelligit; ymmo tunch stat cum superari uidetur, e
45 vol dir que en special ha Déus feta aquesta gràcia a chrestiendat: que,
quant és perseguida, lavors floreix en molta pasciència; com és en
oppressió, lavors creix; quant és meynspresada, lavors és en sa valor;
quant és nafrada, lavors venç; quant és represa, lavors la intel·ligència li
creix; lavors és pus fort quant apar que sia vençuda. Les quals coses
50 clarament aparagueren totes en lo temps dels màrtirs, quant soferí tanta
persecució tant de temps, axí com damunt havem dit⁶.

[241]

CAPÍTOL CCXLI

Qui posa encara d'altres dignitats de la dita església

5 La deena, que aquesta és en si fort altament e pregonada per
Jhesuchrist ordonada. E l'orde aquest apar meravellós per les rahons
següents: la primera car, no contrastant que ella sia axí a Déu cara com
a sposa, axí com dit és¹, emperò ella stant en aquest stament jamés no és
gloriosa ne pura ne neta de tota culpa; açò prova sent Augustí en lo libre
10 *De perfeccione iusticie*². E apar per tant car tostemps ha en si peccadors
mesclats ab sancts hòmens; e per tal diu sent Gregori en lo pròlech dels
Morals, en vint-e-dos capítols³, que a ésser dins aquesta església basta
que l'om haja fe, car molts chrestians hi ha que són membres d'aquesta
església qui són sens caritat, axí com ho declara ell mateix en lo vuytèn
15 libre dels *Morals*, en vint-e-tres capítols⁴. Per què apar que, quant los
ecclesiàstichs excomuniquen algú, que no-l giten defora la església
chrestiana, car no lus poden tolre la fe, qui és porta de chrestianisme,
mas los giten fora la església e comunió [193v] d'aquells qui són en
gràcia, qui tots comuniquen en los béns spirituals; e açò vol dir
20 *excommunicare, id est: extra comunione aliquem facere*, ço és gitar algú
de la comunió dels altres, ço és dels sancts, e açò per peccats que han
comesos. Diu axí mateix en vint-e-vuyt libres dels *Morals*⁵ que per
amagat juý de Déu és fet que alguns volrien ésser dins aquesta església
e no y són e altres han volgut ésser defora e són dins.

25 La segona rahó és perquè és axí altament ordonada car null temps
no fou ne serà sens algunes persones eletes e a Déu fort plasents; açò

diu sent Ancelm en lo segon del seu *Cur Deus homo*, en lo setzèn capítol⁶. La terça, car tostemps de Abel fins a la fi del món ha a córrer ab treballs e ab afanys axí com a peregrina; açò diu sent Agustí en lo devuytèn libre *De la ciutat de Déu*, en cinquanta-un capítol⁷. És ver que comunament dien los sançts que sots la aperció del setèn segell de la església, sots la qual aperció serem en breu axí com demunt és dit⁸, dien los sançts que deu haver tota chrestiendat gran repòs spiritual e corporal. La quarta, car, jatsia que aquesta sancta església sia composta de bons e de mals, emperò los mals fan per si mateix un cors, del qual és cap lo diable, axí com los bons fan per si mateix altre cors, del qual és cap Jhesuchrist. E açò posa la glosa sobre aquella paraula del *Psalm: Erubescant et conturbentur*⁹.

La quinta, car aquesta beneyta església tostemps és stada per lo Senyor visitada^{9bis} e de bé en mils il·luminada; e per tal li cové la paraula dels *Càntichs, cap. sexto*¹⁰, hon has axí: *Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* E vol aytant dir l'Esperit sanct, parlant per Salamó, contemplant en sperit tot lo procés d'aquesta església: Digues-me, Senyor, qui és aquesta església e congregació de gentes meravellosa qui en lo seu començament s'és mostrada axí com a alba luent, e açò en la lig de natura, sots tant sanct patriarcha; après s'és mostrada axí com a luna ja pus luent, sots la lig de scriptura, sots tant sanct propheta; après s'és mostrada resplendent com lo sol, e açò en la lig de gràcia, quant lo sol celestial, Jhesuchrist, aparech, qui la il·luminà en clara conexença de totes les Scriptures; e après, Senyor, a la fi del món se deu mostrar terrible e fort ordonada com a host de nobles companyes? Cert, respon Jhesuchrist, aquesta és la mia església, qui de Abel fins a la fi del món ha corregut sots diverses lums e gràcies, tostemps profitant de bé en mils fins que li obra la porta de glòria, après lo juý general; e açò toca totius *Super Cantica*¹¹.

Per totes aquestes coses apar la dignitat de la sancta església chrestiana sobre la sinagoga, car en quinaque manera aquest nom església sia pres en bé tostemps ha special accés¹² sobre semblant bé e correspondent trobat en la sinagoga.

60

[242]

CAPÍTOL CCXLII

Qui posa la quinta dignitat, e és quant al regne

5 La quinta dignitat sí és quant al regne, car la sinagoga al pus hac dos regnes: la un se apellava de Judea, qui possehia lo trip de Judà e la [194r] meytat del trip de Benjamín; l'altre se apellava lo regne de Ysrael, qui possehien¹ los altres deu trips e mig.

10 Mas la sancta chrestiendat ha primerament general monarchia e imperi e emperador chrestià, al qual de dret és deguda general senyoria sobre tot lo món per auctoritat de la sancta mare església. Ha axí mateix vuy en si XXI o XXII reys chrestians, qui per special gràcia e honor porten lo vituperi de Jhesuchrist en lo front, ço és la sancta creu, la qual, com dit és dessús², és senyera de tota la cavalleria; e tots los dits reys són subjugats als peus del vicari de Jhesuchrist, qui és dit lo papa, e li besen 15 los peus quant li són presents, confessants si mateix e lurs regnes ésser subjugats a l'imperi del Salvador e del seu vicari, lo sanct pare apostoli.

[243]

CAPÍTOL CCXLIII

De la dignitat papal

5 Deus ací notar, perquè sàpies pus cupiosament la excel·lència
chrestiana quant a aquesta part, que en tota la presidència de
chrestianisme té subiran grau lo bisbe de Roma, qui entre los chrestians
se apella lo papa. Ara, segons que diu Papies¹, aquest nom papa ha
quatre significats, car vol aytant dir com *admirabilis*, *maior*, *pater et*
10 *custos*; e quascú de aquests noms presigne en aquest sanct e subiran
grau papal alguna gran excel·lència la qual null temps no fo en negun
altre grau ne en negun altre stament ne en neguna secta.

Lo primer significat és *admirabilis*, qui vol dir meravellós, lo qual
nom cové abtament a l'ofici papal per la meravellosa potència que Déus
ha volguda comunicar e largament dar principalment al papa en la
15 remissió de peccats sobre los hòmens quant li dix, *Mathei xvi*²:
Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in celis; et
quodcumque solueris super terram, erit solutum et in celis, ço és a dir
que tots aquells que tu condemnaràs en la terra seran condemnats
devant Déu en lo cel e tot ço que tu remetràs e perdonaràs als hòmens
20 d'aquesta vida serà perdonat e remès en lo cel. E, per tal quant aquesta
tan gran potestat ha dues parts, ço és remetre peccats e punir aquells, fa
lo papa per son ofici senyal de dues claus, les quals són blanques, car
ha-les-nos merescudes la ignoscència del nostre cap Jhesuchrist, jatsia
que diguen los doctors theòlechs comunament que les claus papals e
25 ecclesiàstiques per Jhesuchrist dades a sent Pere e a sos successors

stiguen en dues coses, ço és en auctoritat de veure e regonèixer los peccats dels confessants: aquesta auctoritat se apella clau de sciència; altra auctoritat ha lo papa, qui s'apella de poder sentenciar lo peccat confessat en denunciar-lo remès de part de Déu o no remès, e aquesta

30 auctoritat se apella clau de potestat. D'aquesta matèria, però, havem a parlar longament en lo *Deèn libre*, quant tractarem la matèria dels sacraments ecclesiàstichs. E, per tal com aquestes claus principalment prenen eficàcia e poder e virtut de la preciosa sanch e passió de Jhesuchrist, per tal lo camp del scut de les armes papals és posat e

35 colorat rahonablament de vermell. Per què apar que per la potestat pot abtament ésser dit *admirabilis*.

Aprés és dit que [194v] aquest nom papal vol aytant dir com *maior*, car lo papa és major³ en dignitat e en reverència que negun hom del món; açò trobaràs en lo Decret en xxii distincions, en lo capítol

40 *Omnes*⁴, hon se prova que lo papa ha de dret la senyoria general de l'imperi spiritual e terrenal. Emperò quant és de la senyoria spiritual negú no y dubta, car de Jhesuchrist la rehebé quant li comanà les claus demunt dites, *Iohannis xxº et xxº primo*⁵, mas de l'imperi terrenal han alguns sollempnes theòlechs e alguns grans legistes contradiu e

45 contrastat al·legant lurs rahons e fundaments, dels quals, si a Déu plau, disputarem longament en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem del stament del subiran bisbe per nostro Senyor sollempnitzat en la vella lig. De present basta dir açò: que·l stament del papat és lo major qui al món sia ne regoneix senyoria sinó solament de Déu. E per aquesta rahó li cové

50 abtament lo dia de sa coronació que port tiara dessus tancada e closa per corondell redon al cap a dar a entendre que ell confessa ésser solament sots Déu subiranament perfet, qui pot ésser covinentment significat per la rotunditat de la sua tiara, car figura rodona segons los geomètrichs és la pus perfeta figura qui ésser puga; e axí mateix ho

55 ensenya Aristòtil en lo primer libre *De celo et mundo*⁶; per què és pus abte a significar la pus perfeta cosa qui sia, ço és nostro Senyor Déus.

La terça exposició d'aquest nom papa és *pater*, car ell és pare e cor de tot lo cors místich de Jhesuchrist partit per tres staments, ço és per vivents en matrimoni e per vivents en viduïtat e per vivents en virginitat.

60 E per tal li cové de portar abtament tres corones d'aur precioses sobre la tiara pontifical a dar entendre que ell és pare e governador d'aquests tres staments, qui tota la sancta església chrestiana abrassen, contenen e tanquen.

Lo quart exponent del nom de papa és *custos*, car lo papa és custodi
65 general de tota chrestiendat, e per tal no porta croça axí com los bisbes,
car la croça és senyal que aquell qui la porta és posat com a pastor
d'algun cert poble, axí d'aquell que no d'altre, com lo pastor qui guarda
cert bestiar porta son bastó per regir aquell qui comenat li és e axí
70 aquell que no altre. Com, donchs, lo papa no haja a regir cert poble, ans
sia en general de tot lo poble chrestia special custodi e governador e
duch, per tal no porta croça, axí com lo mestre de la nau no porta
negun instrument, mas solament mana⁷ als altres que-n porten o que
façen açò o allò. E aquesta pot ésser sufficient rahó per què lo vulgar e
75 poble chrestia quant parla del papa ell lo nomena lo sanct pare apostoli,
car la gran altesa de la sua paternitat mereix ésser dita sancta e puy
apòstolica, car dels apòstols, e specialment de monsenyor sanct Pere
aprés Jhesuchrist, és devallada la altesa ecclesiàstica, de la qual és
príncep e principal pare. Açò, per stes, no contrastant, ell és bisbe de
80 Roma e axí se apella a vegades e és axí propri d'aquell bisbat que no és
propri d'altre; emperò, car la cura general de tot lo món li és comenada,
no-s vol ensenyar special bisbe per senyal singular comú als altres
bisbes, axí com és croça e cosa semblant, car de major dignitat és la
cura general del món que no és la special sola[195r]ment de Roma.

De les sues altres dignitats a ell dades e pertanyents direm en lo
85 *Deèn libre*, hon aparrà ja lo món si deu haver un regidor per utilitat de
la cosa pública e quin és lo poder papal e sa senyoria e per quina
auctoritat ell és axí gran, e axí de les altres coses a ell pertanyents dir-
n'èm aquí largament; de present basta tractar la altesa del grau papal
dessús e superficialment e basta a veure com és digne cosa que tota
90 altra presidència chrestiana li sia tostemps humilment subjugada, axí
com ésser deu, segons que declara Gracianus en lo Decret, en diverses
causes e distincions⁸.

[244]

CAPÍTOL CCXLIII

Qui posa la dignitat imperial

- Après de la dignitat papal, tantost ve la segona, qui s'apella imperial.
- 5 Aquesta dignitat senyoreja en lo temporal sobre tota chrestientat; sots quines maneres, emperò, e leys e condicions de present no ho entén a tractar fins al *Deèn libre*.
- Deus, emperò, saber que l'emperador ha a ésser segons la manera que vuy se usa en chrestianisme. E són los electors tres archabisbes de
- 10 Alamanya: lo primer és aquell de Magúncia, lo segon aquell de Colunya, lo terç aquell de Trèveri; del braç secglar són los electors seus quatre lechs, ço és lo compte del Ren, el duch de Saxònia, el marquès *Bradaburgencis* e lo rey de Boèmia. E açò posa longament la glosa del sisèn libre de les Decretals, sobre lo títol *De sentencia, et re iudicata*,
- 15 sobre aquella decretal *Ad Apostolice*¹. Antigament se fahia per altra manera, axí com aparrà en lo loch al·legat. Aquest pren tres corones: la primera de palla, en loch de Aquisgrani, qui és en Alamanya, hon és soterrat Carlesmaynes, e açò en memòria de la mort, que no-s deu ensuperbià per sa gran senyoria, car cosa és frèvol axí com la palla o la
- 20 busque que calsigue^{1bis}. La segona corona que pren és de ferro, en senyal de fortaleza contra tots enemichs del món chrestià e contra tota pravitat qui vinga contra la comunitat chrestiana, e pren-la en la ciutat de Milà, qui és en Ytàlia. La terça pren en Roma, e aquella és d'aur, en senyal de saviesa e de caritat e amor, qui és sobre tota altra virtut, axí
- 25 com demunt és dit². Aquest fa senyal de àguila negre, car aquella aytal

àguila és pus noble que les altres e pus alt vola e pus envers lo cel; per què per açò lo dit senyal significa que la dignitat imperial és sobre totes les altres dignitats secglars chrestianes alta e digna de major reverència.

- 30 Los grechs, emperò, fan altre emperador, qui s'apella de Contastinoble; emperò per tan grans senyals ensenya tot jorn nostro Senyor Déus que ells són en grans errors despuys que-s partiren de la església de Roma, e axí-ls ha humiliats a terra e a tan grans mals e penes e meynspreu del món los ha aportats, que no solament és clar a quascú
- 35 que ells no deuen al·legar emperador, ans encara apar que en tota lur senyoria no deuen al·legar dignitat real, car a tanta degecció són venguts per los turchs que la pus atterrada nació chrestiana és qui al món sia. Per què de lur imperi [195v] no faç altra menció sinó que-l lur emperador fa l'escut vermell ab creu groga pel mig qui parteix l'escut dret per quatre quartons e al mig de quascun quartó ha una b³ groga, les
- 40 quals b se stan de dors e tenen lo ventre girat a la banda de l'escut de fora. Per quin significat o per quin no leix-ho star, car, pus que són scismàtichs e rebel·les a la sancta església de Roma, no merexen que d'ells faça hom gran mensió⁴.

[245]

CAPÍTOL CCXLV

De la dignitat del rey de Ffrança

Lo rey de Ffrança comunament se posa primer dels altres reys e-s
5 nomena pus alt per la sancta església de Roma, e açò per diverses
rahons. La primera sí és per tal com entre tots los altres reys chrestians
és pus antich, car los reys aquests de Ffrança exiren de Cevero e dels
reys de Troya; hon deus saber que Francó, qui fou nét o nebot de
Príami, rey de Troya, après la destrucció de Troya vénch ab alguns
10 pochs hòmens de cavall en Ffrança, qui foren en quantitat de sinch-
cents o aquen¹; e fou aquí primer príncep, del qual França à pres aquest
nom de França que vuy retén². La segona rahó per què la sancta església
l'onra axí molt sí és per tal com tostemps los reys d'aquell regne són
stats persones fort devotes a la fe chrestiana depuys que lo dit regne
15 rehebé lo lum de la sancta fe cathòlica. E per tal li scriu lo papa
tostemps *chrestianissimo*, ço és al subiran chrestia.

La terça rahó sí és car aquell regne ha fets singulars serveys e honors
al stament ecclesiàstich. Entès he que nou vegades ha posat lo papa en
sa cadira après que per tirannia dels infeels o dels scismàtichs ne era
20 desonradament^{2bis} levat; e per tal ell és exempt per special decretal de
papa Climent lo quint³ d'aquella recognició o subjugació en què la
església determena ésser los reys chrestians sots l'imperi chrestia. La
quarta sí és car aquell regne en favor de la sancta fe cathòlica ha pugnat
molt de temps virtuosament contra los infels, axí com apar de
25 Carlesmaynes, qui tan poderosament esvahí los serrahins e los actes del

qual foren tan meravellosos en sanctedat de vida e en vigor d'armes. E semblant apar de sent Luís, rey d'aquell mateix regne, qui dues vegades féu lo passatge contra moros. Lo primer fo en Jherusalem e lo segon en Àfrica, e en lo derrer passatge morí en la dita Àfrica sobre lo setge de Túniç. E semblant apar de diversos altres reys lurs, qui han expugnats los heretges ab fort gran virtut e sperit, e majorment los arrians, qui en lur temps donaren grans persecucions a la sancta església.

La quinta, car nostro Senyor Déus ha la casa de França fort honrada per diverses gràcies. E la primera sí és car, segons que legim en la vida de sent Remigi⁴, qui-s festiva après Epifania, en la seu de Rems, en Ffrança, ha una ampolleta d'oli la qual l'àngel de Déu portà a sent Remigi, de la qual untà lo primer rey de Ffrança chrestia, qui s'apellava Clodoveu⁵, quant lo dit rey se [196r] batejà; e dien que d'aquella matexa liquor són untats vuy tots los reys quant se coronen.

Ítem, la casa aquesta hac son senyal de nostro Senyor Déus per misteri d'àngels. Hon deus saber que, com un rey de Ffrança fos assetjat e cint⁶ e vayllat de totes parts per los infels en un munt qui és dins lo regne qui s'apella Muntyoya e no-s sabés què-s fahés, recorrech a nostro Senyor Déus de tot son cor suplicant-lo que li ajudàs; e l'àngel de Déu aparech-li portant-li un scut blau pintat ab tres flors de lir que havien color d'aur, e dix-li axí: No hages pahor; prin^{6bis} aquest scut e pensa què-t significa e posa-ho en execució, e sàpies que de present te darà Déus victòria d'aquells infeels. La significança del scut és aquesta: los tres corns de l'escut signifiquen la sancta Trinitat, en la qual la sancta fe cathòlica és fundada per la qual tu pugnes vuy, e per tal te serà dada victòria, car pugnes per la major justícia qui sia al món. Pensaràs axí mateix lo camp del scut qui és blau, per què t'és dat a entendre lo cel e l'Altisme de Déu, al qual tu tostemps e-l teu successor havent esguart haurets grans honors e victòries dels enemichs de la fe; lo lir te significa puritat de vida, per la qual la tua casa plaurà molt a Déu; e-l nombre ternari de les flors te dóna a entendre prudència que has haver e mester tostemps en ton regiment, e fortaleza de cor a proseguir vigorosament justícia en tos súbdits, e après sencera veritat e amor a Déu e al proïsme, per la qual faces tot quant ordons ne faràs en ta vida. He entès axí mateix que lo dit àngel portà a aquest mateix rey la auriflama, qui és una senyera tota vermella; les quals coses són totes encara en Ffrança en los archius reals o hon que lo rey de França e son consell ordenen.

Ítem, se diu d'aquesta matexa casa que fou revelat per nostro Senyor Déus a sent Luís, rey seu damunt dit, que per gràcia special li era atorgat aquest privilegi: que, per tal com la dita casa era stada tostemps axí favorable a la seu apostolical e tanta ajuda li havia feta contra sos perseguidors, que per rahó d'açò la dita casa seria per Déu reservada en los següents cassos e perills: ço és, primerament, que no adoraria ýdola per null temps; lo segon, que per null temps no-s ligaria ne consentiria ne favorejaria negú qui fos antipapa, ans tostemps la preservaria Déus per gràcia sua special de seguir negun aytal qui fos heretge e de sostenir negun infeel; lo terç, que la casa aquella hauria gran durada e que, no contrastant que seria fort perseguida, emperò finalment escaparia a tots sos adversaris meravellosament.

Aquesta casa ha tengut l'imperi chrestià, axí com apar de Carlesmaynes en les *Martinianes*⁷. D'aquesta casa són exits gran part dels reys chrestians, axí com lo rey d'Ongria e de Nàpols e de Anglaterra, de Navarra, de Xipre e de Ermínia, segons les istòries gál-likes. D'aquesta nació han parlat Papies⁸ e Ysidorus, *libro nono Ethimologiarum*⁹, dient que francesos són naturalment subtils e han ferocitat en lur senyoria e són naturalment hòmens pus blanchs [196v] que los habitants d'Espanya.

Ítem, la dita casa ha Déus dotada de specials relíquies fort precioses en tot chrestianisme, car ella ha la corona de spines que portà lo nostro Salvador lo die de la sua sagrada passió; encara ha un dels claus ab què lo dit Senyor fou clavat en la creu e lo ferro de la lança ab què fou nafrat en lo costat e lo títol triumphal que tench sobre lo cap, e aquest títol és a Tolosa¹⁰, e ha gran part de la vera creu e moltes d'altres assenyalades relíquies fort precioses, qui donen gran honor a la dita casa. Ítem, per special gràcia ha Déus atorgat a aquesta casa que guareix mal de porcellanes¹¹, segons que m'an dit persones auctèntiques qui a ull ho veheren de molts qui-n són guarits.

La sisena rahó sí és per molta sancta ordinació e fort honesta de viure qui és en aquella casa, car veure lur ordinació en adorar, en dar almoyna e ensenyar les relíquies, en lur vestir e menjar, en lur aconsellar, en lur parlar, en batallar e regir és fort singular cosa e fort chrestiana vida e molt religiosa.

D'aquesta casa a parlar abtament no y só bastant, emperò en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem del procés dels regnes qui és stat del començament del món ençà, parlarem encara més del principi e

- procehiment e com^{11bis} deu finir aquest regne, segons algunes profecies. Aquest regne se apella en latí *Gallicum*, car, segons que diu maestre Nicholau de Lira sobre lo novèn capítol de *Genesis*¹², aquest regne pres nom de Gómer, fill de Jàffet, del qual los ffrancesos són devallats migençant los troyans, segons que és ja tocat e-l començament d'aquest capítol. Diu Joachim que en les profecies nostres aquest regne és entès e significat per Egipte, per rahó de la qual cosa conclou d'aquest regne que deu haver grans tribulacions e terribles, segons ço que de Egipte és dit per los sancts profetes parlant en figura d'aquest regne¹³.
- 110 Per rahó d'aquestes tantes gràcies dades per nostro Senyor a aquesta casa, la església romana sí li ha atorgats grans privilegis e dons, car antigament rey de França havia veu en la elecció papal; és ver que despuys és vedat e mudat. Aprés tostemps li ha dats molts e diverses cardenals e prelats, en tant que los papes qui són stats en Avinyó tots
- 115 són stats del regne de Ffrança, e papa Martí¹⁴, qui d'abans era stat, fou axí mateix francès. Ha-li axí mateix atorgat de gran temps ençà les dècimes e ha-li dada tanta de favor que quaix lo rey de França és altre papa; ha-li dades axí mateix terres diverses, axí com lo regne de Cicília e de Nàpols e-l comtat de Tolosa. E per altres vies la sancta església l'à
- 120 tant favorejat per les dites causes e rahons que ell s'és tant dilatat e stes que ell és lo major e-l pus poderós rey de chrestianisme, totstemps, per sters, subjugat e sotsmès al vicari de Jhesuchrist, qui és lo sanct pare apostoli, a glòria del dit nostre Salvador.

[246]

CAPÍTOL CCXLVI

De la dignitat del rey de Castella

5 [197r] En lo terç loch és posat lo rey de Castella, sitiat en Spanya,
qui dien que és senyor de nou regnes, qui diverses vegades ha haüdes
grans e poderoses victòries dels serrahins. Aquest ha en Galícia lo cors
de mossenyor sent Jacme lo Major e frare de sent Johan Evangeliste.
Aquest és subjugat tostemps sots los peus del vicari de Jhesuchrist, axí
10 com los altres reys de chrestians; e aytant més se ensenya ver chrestià,
com tot die pus sovín que·ls altres ha expugnar¹ los dits infeels. Aquest
fa senyal de scut quarternat; los dos quartons qui·s guarden en baix són
leons vermells en camp blanch e los dos altres quartons són castells
grochs en camp vermell. Son principi e procés aparrà en lo dit *Libre*
15 *vuytè*, si a Déu plau, longament.

[247]

CAPÍTOL CXLVII

De la dignitat del rey d'Aragó

Lo quart rey o príncep chrestia se apella lo rey de Aragó, sitiàt en
5 Espanya. Aquest posseheix regnes, ço és d'Aragó, de València, de
Mallorques, de Cerdanya e de Còrsega, e és compte de Barchinona, de
Rosselló e de Cerdanya e posseheix molt en la mar Mediterrànea, on ha
tres dels dits regnes, ço és de Mallorques, de Serdenya e Còrsega.
Aquest és vexal-lari¹ e senyal general de la sancta mare església.
10 D'aquesta casa és profetat que deu aconseguir monarchia quaix sobre
tot lo món. Lo seu principi e procés e terme se ha a dir longament en lo
Vuytèn libre.

Aquest fa senyal de barres longues grogues e vermelles, e dien alguns
que per gran misteri, car dien alguns grans theòlechs^{1bis} untats de sperit
15 de profecia que aquestes barres longues signifiquen bastons e colps e
persecucions qui d'aquesta casa deuen exir contra los mals
ecclesiàstichs per a purgar lurs peccats e per abaxar lur ergull e pompa e
per reduhir-los al primer stament; dien axí mateix que aquesta casa deu
abaxar quaix de tots punts a temps la casa de Ffrança e en breu². E açò
20 significa lo senyal, car lo camp és grog e les barres, vermelles a dar a
entendre que sobre l'aur de la dignitat ecclesiàstica deu nostro Senyor
trametre aquests bastons d'aquesta casa, qui rubricaran per
escampament de sanch tota la església demunt dita.

Aquesta casa ha aquesta gràcia haüda de nostro Senyor Déus, segons
25 que he entès: que anch rey d'Aragó en batalla campal no fou vençut.

30 Aquesta casa ha la camiseta que lo nostro Salvador portà en sa infantesa
ab d'altres fort precioses relíquies del Senyor e de diversos sancts.
Aquesta casa ha perseguits molts serrahins e ls ha tolt los regnes de
València e de Mallorques. Speram per special prophesia que n'havem,
segons que alguns dien, que en breu pas en Àfrica príncep d'aquesta
casa qui ha a humiliar e destruir tota la secta de Maphomet³. Per què
pots veure de quanta honor és digne, car és casa que Déus ha elegida a
35 fort grans obres a fer e a fort meravelloses. És tostemps stada casa
humil als peus de Jhesuchrist e del seu vicari.

[248]

CAPÍTOL CCXLVIII

De la dignitat del rey d'Englaterra

- 5 [197v] Anglaterra és rey posat en lo quint loch entre los reys
chrestians. Aquest ha gran senyoria en Ibèrnia e en Gascunya e és
príncep que Déus ha fort honrat per moltes e assenyalades victòries. En
lo regne d'aquest príncep és més honrada madona sancta Maria que en
terra del món. En aquest regne ha dues universitats de theologia de les
10 millors del món: la primera se apella Cantabrigia, que fundà Beda
doctor segons que-s diu, e la segona ç'apella Oxonia, qui encara val més
que l'altra¹. En aquest regne comunament no-s menja carn en dimecres
per reverència de la preciosa carn de Jhesuchrist, qui aquell dia fou
venuda; per la qual cosa són stats fets a ells diversos privilegis e gràcies
per nostre Senyor Déus.
- 15 La casa qui ara regne, qui devalla de Guillerme Bastart, duch de
Normandia, fa senyal de tres lauparts grogs ordonats la un demunt
l'altre en camp vermell². Dien alguns theòlechs que ab la casa d'Aragó
seran en breu ligats a fer la exequió de nostro Senyor Déus contra los
ecclesiàstichs, als quals seran cruels axí com a leoparts, poderosos
20 perseguidors axí com lo leopart corra spatxadament, e ab maneres fort
cauteloses axí com lo leopart és tot vayrat³ e pintat diversament per
diverses colors. És subjugat aquest a Jhesuchrist tostemps e al seu vicari
axí com a ver chrestia.

[249]

CAPÍTOL CCXLIX

De la dignitat del rey d'Ongria

- 5 Ungria és casa real molt chrestiana posada en lo sisèn loch. Aquesta
casa sta en la fi de Europa e de tot chrestianisme envers cerç. Aquest
regne és fort poderós e fort gran en spay de terra. Lo príncep d'aquesta
casa¹ ha guerra quaix tostemps ab tartres e ab turchs. Les dignitats
d'aquesta casa són moltes, les quals yo no sé certament. Aquesta ha
hagudes grans victòries dels dits infeels. Per aquest regne passa lo gran
10 Denubi, qui és lo major flom² del món. Aquest fa senyal de barres
traverses vermelles e lo camp és blanch, car aquest príncep escampa
molta sanch per blanca e sancta e pura intenció, ço és per creximent de
la sancta fe cathòlica. Aquest és subjugat al Salvador, axí com a bon
servidor seu, e al seu general vicari, lo sanct pare apostoli.

[250]

CAPÍTOL CCL

De la dignitat del rey de Nàpols

- 5 Nàpols és casa real posada en lo setèn loch. Aquesta casa és exida de
Ffrança per ordinació de la sancta església de Roma, qui la donà a
Carles, fill del rey de Ffrança, per la victòria que hac de Frederich, qui
fou emperador e puy fou deposat per papa Ignoscent quart en lo
consell general de Leó del Royne¹, qui és en França; la malícia del qual
Frederich apar longament en lo sisèn libre de les Decretals, en lo títol
10 *De sentencia, et re iudicata*, e en le decretal qui comença *Ad Apostolice*².
Aquest regne ha lo munt de Gargà, hon sent Michael aparech e de la
qual terra és special guardador, axí com ell lavors revelà³. Aquest fa
senyal semblant a la casa de França sinó que en la part pus alta del seu
escut posa una streta barra vermella traversa, de què ixen algunes
15 [198r] linyes poques e vermelles qui caen en lonch envers la part jusana
de l'escut⁴. Aquest rey és special vassall de la sancta església e feudetari,
e posat sots lo jou de Jhesuchrist e del seu vicari més que negú dels
demunt dits, e açò per lo dit feu.

[251]

CAPÍTOL CCLI

De la dignitat del rey de Sicília

5 Sicília ha lo vuytèn loch entre les cases reals chrestianes. Aquesta
casa és exida de la casa d'Aragó. Fa senyal de escut quartonejat per
linyes qui van dels corns de l'escut a la altra part contrària, e lo subiran
quartó e jusà fa senyal d'Aragó, e en los quartons laterals fa senyal
d'àguila negre coronada, axí com l'emperador de Roma. Aquest és vasall
e feudatari de la sancta sgleya de Roma¹ axí com lo rey de Nàpols. És
10 subjugat al vicari de Jhesuchrist en l'espirtual, jatsia que per lo
temporal sia stada entre ell e la església per algun temps alguna gran
contesa, la qual haurà fi en breu si a Déus plau².

[252]

CAPÍTOL CCLII

De la dignitat del rey de Portugal

5 Portugal ha lo novèn loch entre les cases reals chrestianes. Aquest és
en la fi de Europa e de Spanya e del món, vers la part de occident.
Aquest fa senyal de scut qui ha lo camp blanch e per la vora ha barra
vermella qui de totes parts lo ciny, dins la qual barra ha castellets
grochs; e dins lo blanch e-l mig ha un scut petit blau qui ha e-l mig v
punts blanchs: la un dels punts sta e-l mig del dit escudet blau e dos
10 dessús e dos dejús; e lo dit escudet ha-n un altra semblant a ssi mateix
demunt e altre dejús e altre a quascun costat. És stada casa humil
tostemps a la sancta mare església per la reverència del Senyor.

[253]

CAPÍTOL CCLIII

De la dignitat del rey de Navarra

5 Navarra ha lo deèn loch en les cases reys chrestianes. És príncep
exit de la casa de Ffrança. Fa senyal de scut quartonejat per creu dreita;
en los dos quartons à fur de¹ marro² ab speres³ petites pel mig de les
linyes del dit marro; en los altres dos quartons fa senyal de França, per
mig dels quals quartons de angle en angle passa una barra blanca
10 traversada de barres petites vermelles⁴. Aquesta és casa tostemps
reverent e humil stada a la sancta església, axí com la casa d'on és exida.

[254]

CAPÍTOL CCLIIII

De la dignitat del rey de Xipre

- 5 Xipre té l'onzèn loch en les cases reals chrestianes e fa l'escut
quartonat per creu dreita qui cau; pel mig los dos angles fa creu groga ab
linya vermella pel costat, e a cascun spay entre braç e braç de la dita
creu fa una poca creu groga ab linya vermella pel costat tirant¹ de linya
vermella; e en los altres dos angles fa camp blanch ab una barra groga
10 alta e ab dues blaves après que vénen dejús. Aquesta casa té la frontera
contra turchs e contra lo soldà de Babilònia. És casa digne de gran
reverència per lo gran zel que ha de la fe; és stada tostemps cathòlica e
subjugada per devoció [198v] e obediència a la sancta fe cathòlica.

[255]

CAPÍTOL CCLV

De la dignitat del rey d'Ermínia e dels altres reys chrestians

5 Ermínia té lo dotzèn loch en les cases reals chrestianes. Fa lo camp groch ab un leó vermell e·l mig e fa una creu vermella poca alt, lo bastó de la qual passa pel mig del leó.

10 Polònia és ultra Boèmia e Alamanya, casa real qui té lo tretzèn loch en les cases reals chrestianes. Fa lo camp vermell e un auzell semblant a àguila cenrosa tota stesa demunt lo camp ab les cames grogues e ab lo bech groch.

Dàcia¹ ha lo loch quatorzè. És regne sitiat sots la tremuntana; amvides han die per dues hores de iver. Fa lo camp blau ab destrals grogues.

15 Noruega ha lo loch quinzè. És illa entre Anglaterra e Flandes, envers Dàcia. Fa lo camp groch e e·l mig un leó vermell qui té una destral negre ab tots sos peus a manera d'om qui vol ferir.

20 Boèmia ha loch setzè. És en l'estrem de Alamanya, après Ongria. Fa l'escut quarteronat per creu dreta; los quarters són vermells en lo camp, dins en los quals ha sengles leons grochs; los altres dos quarters són semblants de tots punts als quarters dels leons que fa lo rey de Xipre.

Suècia ha loch deecetè e és regne vers la tremuntana, entre Dàcia e Ungria. Fa lo camp blanch traversat ab barres blaves e un leó vermell per lonch del scut.

25 Scòcia ha lo devuytèn loch. Fa lo camp groch ab leó vermell e-l mig,
circuït per triangle de vermell ab floretes de lir vermelles per los angles
del dit vermell e per los costats.

30 Ibèrnia ha lo denovèn loch. És ver que are aquest regne és partit per
dues parts: la una senyoreja lo rey d'Anglaterra e l'altra, senyors diversos
qui s'apellen reys. Lo senyal de la casa real qui acostumava de regnar
ací és scut blau qui ha al mig barca groga qui té a proa e a popa caps de
drachs grochs qui spiren foch contra la mar; té la vela mesa listada de
vermell.

35 Ultra aquests he trobat que y ha una altra casa real, qui s'apella de
Tarcia², qui té lo vintèn loch en les cases reals chrestianes e és sitiat
envers l'estrem d'Alamania, qui fa lo camp blanch e e-l mig un conill
vermell ab les orelles teses atràs.

40 Lo vint-un loch en les cases reals chrestianes té un altre qui s'apella
rey de Danamarcha, qui fa lo camp vermell e al mig leó groch. Aquest
axí mateix és sitiat en Alamania, vers Frígia³ e lo Gran Ocean, acostant-
se a la tremuntana o vers exaloch.

45 Ultra aquests ha en la sancta chrestiendat duchs e comptes e
marqueses e d'altres prínceps axí grans e majors que los dits reys en
potència e en terra e en riqueses, tots subjugats al vicari de Jhesuchrist,
ço és al sanct pare apostoli. Per les quals coses apar largament aquesta
dignitat ésser fort gran sobre la sinagoga, axí com demunt havem dit⁴.

[256]

CAPÍTOL CCLVI

Qui posa la sisena dignitat, e és quant al sacrifici

- 5 La sisena dignitat e excel·lència de chrestianisme sobre la sinagoga
és quant al sacrifici, car los juheus oferien e sacrificaven a nostro [199r]
Senyor carn de auzells e de bèsties mortes e vives e sanch e pa e vi e
sèmola, oli, sal, crespells, greix e timiama¹ e encens e semblants coses;
mas la sancta religió chrestiana ofer tots jorns a nostro Senyor Déu lo
10 Pare lo preciós cors del seu gloriós Fill e la sua sagrada sanch, qui és la
pus alta oferta qui sia possible al món.
- Per la qual cosa ha plagut a nostro Senyor Déu fer gran diferència
dels sacerdots lurs als nostres e quant als vestiments e quant als
sagraments e quant a tots los ornaments lurs e cerimònies, axí com
havem a declarar en lo *Libre de*, hon havem a parlar dels sagraments e
15 dels lurs ministres. Pots axí mateix veure aquesta matexa diferència
entre los sacerdots ésser gran quant al lur nombre, car en la sinagoga
solament servia a nostro Senyor en lo temple per títol de sacerdot lo trip
de Leví, lo qual² no ha comparació per nombre als sacerdots qui vuy són
de totes nacions en la sancta mare església. Axí mateix que en aquell
20 temps lo sacerdocí era subjugat al rey e lo rey los hi posava e·ls mudava
e·ls punia quant peccaven, axí com apar de David e de Salamó e d'altres
reys, car Salamó tolch lo sacerdocí a Abiatar e·l donà a Sadoch, axí com
apar en lo terç libre dels *Reys*, en lo ii capítol³; mas los sacerdots de la
lig de gràcia tots són franchs e exempts del braç seglar, axí com en la
25 quarta dignitat és stat dit longament⁴.

E ací nota que antigament, quant los juheus loaven^{4bis} lur stament juÿch o altre los loava, ells se apellaven regne sacerdotal, tostemp posant lo regne en substantiu e-l sacerdocí en adjectiu, axí com apar *Exodi xxx^{o5}*, hon havets que-ls dix nostro Senyor: Vosaltres serets a mi en regne sacerdotal e en gent sancta, volent dir que la principal cosa era entre ells stimada lo regne e puys lo sacerdocí; mas en la lig de gràcia és ara lo contrari, car la sancta mare església s'apella sacerdocí real. E axí u scriu sent Pere a alguns chrestians a qui tramès la sua *primera Epístola*, hon los diu axí en lo segon capítol⁶: Vosaltres sòts linatge elet, real sacerdocí e gent sancta e poble a Déu guanyat, ço és per lo seu gloriós Fill e per la sua preciosa sanch comprats; donant per açò a entendre que la pus alta e principal part de chrestianisme és la part ecclesiàstica e sacerdotal. E axí deu ésser, car axí ho dicta rahó, que, com les coses spirituals vagen davant les temporals, axí los ministres de les coses spirituals.

E ací singularment attén en lo sacerdocí una gran diferència, car los sacerdots de la vella lig no havien terra ne possessions, car axí ho havia manat nostro Senyor, *Leuitici*, *primo*⁷ e en altres lochs; per què solament vivien de les ofertes e oblacions del poble; mas los sacerdots de la lig de gràcia, quant al die de vuy, qui és l'any de la nativitat del Fill de Déu MCCCLXXIX, quaix tota chrestiendat possehexen, car lo sanct pare apostoli ha per vassall quisque sia emperador de Roma e diversos reys chrestians. Ha lo regne de Sicília seu proprii e de Nàpols axí com a cosa tota sua; e ultra açò ha gran part de Itàlia e diverses altres regions^{7bis} en què rehep trahut, en tant que-l⁸ braç ecclesiàstich són vuy subjugats imperi, regnes, ducats, comdats, ciutats, viles, castells e pobles molts e diversos en chrestiendat; axí que sens neguna comparació ha [199v] més vuy la església en quascun regne e senyoria de chrestiendat a mil vegades que no ha lo príncep de la terra.

Quant és axí mateix per saber mils aquesta diferència pots veure quant ha d'un sacerdocí a altre en aquesta part, car la sinagoga solament havia un temple hon sacrificava e la lig de gràcia n'à molts infinits e sens compte en chrestiendat. Aquella havia xxiiii bisbes e aquesta infinits; e pots veure diferència de bisbes a bisbes, car no hi ha comparació neguna en res.

Axí mateix hi ha diferència quant a l'archa lur del testament o reliquiari, car lur archa e reliquiari era una poca caxa de fust de cetín⁹ en què staven les taules que Moysès pres de Déu, en què eren scrits los

65 x manaments, e y havia dins una capça de mannà e la verga de Aaron
qui florí, axí com apar *Numeri xvi¹⁰*; mas nós en los tabernacles dels
nostros temples e esglésies a Déu dedicats no y tenim aytals coses, mas
tenim-hi lo Fill de Déu encarnat e glorificat, qui és aquí ab nós
contínuement e serà fins a la fi del món, segons que Ell promès a nós lo
70 dia de la sua sancta ascensió, *Mathei, ultimo¹¹*. Tenim axí mateix moltes
altres precioses relíquies dels sancts passats, a honor dels quals, per nós
honrats e reclamats en nostres necessitats, fa a nós nostro Senyor Déus
molts beneficis e gràcies tots jorns.

Encara axí mateix que en aquesta matexa arca de què parlam havem
nós special privilegi, car ells hagueren la archa aquella qui era pura
75 figura del preciós cors de Jhesuchrist ab totes aquelles coses qui-s
contenien dins, ço és les taules de la ley e la capça de la mannà e la
verga de Aron qui florí, axí com apar *Numeri xvi¹²*; mas la sancta
chrestiendat ha ço que totes aquestes coses significaven, ço és lo
preciós cors de Jhesuchrist, dins lo qual és la sancta divinitat, e la sua
80 sancta ànima ab aquell gloriós ornament de virtuts e de gràcies sens fi,
de les quals havem a parlar longament en lo *Novèn libre*, qui tot serà del
nostre cap, Jhesuchrist.

[257]

CAPÍTOL CCLVII

Qui posa la vir^a dignitat, qui és quant a la ley

5 La setena dignitat és quant a la ley, car la lig dels juheus quant als x
manaments fou escrita en taules de pedra en senyal de durícia de cor del
poble qui la rehebia; axí mateix fou fort longa e gran, car comprenia
moltes cerimònies e càrrechs tan grans que jamés los pares del vell
Testament no-ls pogueren portar, axí com apar *Actuum, quinto decimo*¹.
10 Mas la lig de gràcia no és stada dada en scrit en taules de pedra, ans la
ha Déus escrita en les taules del cor, propositant-nos amor e infundant-
nos aquella per lo sanct Sperit primerament en lo cor dels sancts
apòstols e dels següents aquells; e per tal aquesta lig és apellada lig de
amor. Ítem, aquesta lig no és longa, car aquesta sta summàriement en
dos breus manaments, los quals divulgà lo nostro cap, Jhesuchrist,
15 *Mathei xxii*², e són aquests: Amaràs nostro Senyor Déus de tot ton cor e
de tota ta força e virtut e ton proïsme axí com tu mateix. Fé açò e viuràs
en glòria.

20 [200r] Per què diu sent Crisòstum³ que, per tal que los chrestians en
lo juý de Déu no-s puxen escusar dient que la lur ley era tant gran que
no la podien complir ne saber, ha plagut a nostro Senyor Déus de posar
la ley chrestiana en les demunt dites paraules dues, breus e fort altes,
en les quals, segons que diu lo Salvador, penja la lig e-ls profetes⁴.

[258]

CAPÍTOL CCLVIII

Qui posa la viii^a dignitat, qui és quant al duch

5 La vuytena dignitat sí és quant al duch e als pares, car duch
principal del poble de Ysrael era Moysès, car aquell los amenà e·ls trach
de la captivitat de Egipte e·ls passà la mar Roja e pres la lig de les mans
de Déu e·ls governà XL anys ab molta tribulació e afany e ab moltes e
diverses malenconies que li faeren per la gran grosseria e malícia bestial
10 d'aquell poble rustical; mas lo cap de la sancta religió chrestiana no és
solament hom, ans és hom e Déu, e aquest és lo Salvador nostre,
Jhesuchrist, qui quanta excel·lència ha sobre Moysès no u cal ací dir,
car ne·l libre no u rehebria si largament ne volíem parlar ne és a negun
feel chrestia dubte.

15 Quant és axí mateix dels pares de quascun Testament no y ha
comparació en nombre ne en sanctedat, car ells poden de sanctedat loar
molt los sancts patriarches Abraam, Ysaach e Jacob, specialment
Abraam, qui fou special amich e servidor de Déu; quant és dels lurs
dotze patriarches, qui foren fills de Jacob, no n'he legida gran sanctedat,
20 mas he·n legides e hoïdes de greus crims e culpes d'ells, o¹ d'alguns
d'ells, car de Josep e de Benjamín no n'é legit lo sinistre, mas d'alguns
d'altres, car diu la Scriptura que los altres foren a Jacob acusats per
Josep del pus leig crim, axí com havem *Genesis xxxvii*^{o2}, la qual cosa
exponen alguns de peccat de ydolatria, altres ho exponen de peccat
innominable, e alguns d'ells veneren Josep, axí com havets aquí mateix³.
25 És ver que los juheus han haüts alguns notables hòmens qui són

venguts après, axí com Moysès, qui fou hom fort notable e virtuós e gran amich e servidor de Déu; après vénch Josuè, dexeble seu, per lo qual Déus féu star lo sol que no-s moch com dava batalla a Gabaon, axí com apar *Iosue, decimo*⁴; après hagueren Samuel profeta; e après alguns
30 altres profetes hòmens sancts, axí com Daviu e Ysahies e aquells profetes qui són notats en la Bíblia⁵. D'altres no-n veig fer gran menció en la Scriptura.

E sens tot dubte ells han haüts alguns hòmens de notable sanctedat e de gran excel·lència, axí com Abraam, Moysès, Daviu, Ysahies e Elies e
35 Simeon⁶ e Samuel dessús dits, emperò són stats fort pochs comparats a aquells de la lig de gràcia, car la lig de gràcia ha haguts, après Jhesuchrist, primerament aquells dotze vexells de gràcia, los sancts apòstols, plens del sanct Sperit, qui tot lo món il·luminaren e convertiren a Jhesuchrist e après foren gloriosos màrtirs; après d'aquests
40 són venguts los dexebles del Salvador, qui foren LXXII plens del sanct Sperit, qui molt ajudaren a la conversió del món, specialment mossènher sent Barnabàs, qui dien que fon Josep Just⁷, qui fon cosín germà de Jhesuchrist, fill de Maria Salomé; e après són venguts [200v] infinits màrtirs, infinits confessors, infinits doctors e vèrgens e persones
45 sanctes e religioses sens fi, axí com demunt havem dit largament⁸.

Aquesta excel·lència e excés que los pares del novell Testament han haüda sobre los pares del vell Testament profetà Daviu en diversos lochs, en special en lo *Psalms* de XLIII⁹ a la fi, quant dix parlant a la sancta església chrestiana aquí per aquesta manera: *Pro patribus tuis*
50 *nati sunt tibi filii; constitues eos principes super omnem terram etc.*, e vol dir axí a la sancta chrestiendat: En loch dels teus pares del vell Testament, farà Déus néxer a tu fills novells, los quals tu, Senyor, faràs prínceps sobre tota la terra. Aquests són los sancts apòstols, prínceps del món, sobre los quals és fundada tota la sancta església chrestiana,
55 axí com diu sent Gerònim *primo Contra Iovinianum, cap. XLII*¹⁰. Açò mateix prophetà en lo *Psalms* de LXXIX¹¹, quant parlant de la vinya de Déu, la qual és la sancta religió chrestiana, dix: *Operuit montes umbra eius, et arbusta eius cedros Dei*, e vol dir que la umbra de la església, ço és los hòmens qui no eren dels pus luminosos, aquells passaven en
60 sanctadat aquells qui en la vella lig eren reputats monts alts, e los arbruxells de la església chrestiana, ço és los menors e dels mitjans en virtut e en bonesa dins la sancta església, aquests aytals sobraven aquells qui en la sinagoga eren reputats axí alts en sanctedat com lo

65 cedre és dit arbre pus alt que·ls altres e qui puja, per manera de parlar,
entrò a Déu.

[259]

CAPÍTOL CCLIX

*Qui posa com los juheus appar que a altre duch e cap sens Déu
hagen recorregut*

- 5 Sobre aquest pas qui tracta del duch o patró dels juheus, te diré una
cosa singular qui s'esdevench regnant Tiberi cèsar o, segons altres, en
temps de Vespesià o fort poch après la passió del Fill de Déu; e és açò
posat en lo Talmut dels juheus en partida e recompta-u frare Pere Martí
de l'orde dels preycadors en lo *Pugio*¹ que féu contra los juheus, e yo
10 mateix ne som informat, per juheu o per juheus qui entre ells eren molt
reputats en sciència, d'un mal cas qui-ls esdevench lavors, jatsia que ells
no m'o volguessen tot atorgar, mas solament me n'atorgaren partida.
- Deus saber que, com los mesquins de juheus fossen ja lavors catius
per tot lo món e soferissen gran destrenyiment per la senyoria imperial e
15 romana per tal car volien servir la lur lig a ells dada per Moysès contra
voluntat dels romans, aparech a alguns d'ells en esta tribulació un
diable en forma d'ome e dix-los axí: Si vosaltres volets confessar que
d'aquí avant tengats la vostra lig per mà e de part mia axí com d'abans
havets tostemps confessat que la tenits per mà de Moysès, yo us faré
20 donar larga licència a l'emperador que la puxats servir a vostra voluntat
hon que siats en lo món. E ells, pensant que Déus los havia lexats e que
jamés per altra via no porien ésser licenciats a observació de la ley,
majorment com encara duràs en Roma la fúria que Vespesià e son fill
Tit havien haüda contra los juheus en favor de l'imperi, a qui los dits
25 juheus eren rebel·lats ans [201r] que fossen cativats, per tal los dits

juheus a qui parlà lo dit mal sperit deliberaren e atorgaren de consentir al demoni ço que demanava. E lavors lo demoni los dix que ell entraria en lo cors de la filla de l'emperador ne exiria d'aquí sinó per manament de juheu; e axí que lavors un d'ells fos ja après e ascientat de acostar-se a l'emperador e que li metés aquesta cosa en servey, ço és que ell li desliuraria sa filla del diable, e que lavors devant l'emperador aquell juheu a açò per ells deputat cridàs axí: Vealmelion, hix d'aquesta donzella, car Vealmelion havia nom lo diable aquell. E axí fou fet de punt a punct com lo diable ordonà, e a la fi, feta la cura de la donzella, lo juheu qui la guarí demanà gràcia a l'emperador, per consell del dit diable, que los lexàs servir a tots lur ley a lur voluntat, la qual cosa l'emperador lus atorgà per lo gran servey que li havia fet aquell juheu qui la gràcia aquesta demanava en la curació de la sua filla.

De tota aquesta istòria volen alguns per manera de correlari² ensenyar quanta és la gran dolentia a què és venguda la sinagoga dels juheus, que are no confessen Moysès per pare ne per duch, ans confessen lo diable ésser lur patró e lur duch. E, si axí era, bé aparria gran distància del duch de chrestiendat al duch dels juheus.

[260]

CAPÍTOL CCLX

*Qui excusa los juheus d'açò, ço és que ells no són generalment
ydòlatres*

5 Emperò, per tal com diu *Iob*, *decimo tercio*¹, que Déus no ha mester
monçònegues a ésser loat, tant de bé ha en Ell e en les sues altes obres,
per tal en la lahor de la religió chrestiana no y volria dir cosa a mi
suspitosa ne qui m'aparegua ésser dita contra veritat, axí com me appar
10 que diga lo correlari posat a la fi del precedent capítol, car de present yo
no veig ne sé que los juheus confessen si tenir la ley per altri après Déu
sinó per Moysès.

E, jatsia que tostemps sien stats comunament fetillers e sortilechs,
emperò yo no sé que ells sien de present ydòlatres, car axí u havia
profetat Osee en lo terç capítol de son libre², hon, parlant lo dit profeta
15 en persona de Déu al poble de Ysrael d'aquest temps del lur tan gran
cativatge, diu axí: *Dies multos expectabis me; non fornicaberis, et non eris
cum uiro*, e vol aytant dir nostro Senyor Déu parlant a la sinagoga dels
juheus: Tu esperaràs a mi encara per molts dies, ço és ans que yo-t do
conexença del meu Fill incarnat; segueix-se a propòsit: No fornicaràs,
20 ço és no adoraràs déus stranys dins lo temps d'aquesta expectació. De la
qual paraula podem haver clarament que, com are sia lo temps aquell
per qui fou dita aquesta profecia, que-l poble de Ysrael en part del món
no adora ýdoles de present, ne per consegüent adora lo dit diable ne
l'al·lega per duch ne per donador de sa ley; car, si u feya, manifestament
25 diria contra sa ley, qui li diu que la han haüda de Déu per mà de

Moysès, servent e profeta de Déu. Bé-s pot fer que confessen que lo demoni los fahés lo dit tractament; e, si açò confessen, encara los és gran turpitud que per tan abhominable creatura e per tan gran enemich de nostro Senyor Déu com és lo diable hagen [201v] e tenguen lur lig per quinze títol.

Segueix-se en la dita prophesia: *et non eris cum uiro*, ço és que en aquest temps de son cativatge no seria la dita sinagoga ajustada ab lo seu marit e spos, ans lo difama e-l maleeix tot jorn e a nós axí mateix per oÿ seu; mas diu-se comunament que bram d'ase ne crit de vella no puja al cel. Com, donchs, la sinagoga aquella figurada per la somera en què Jhesuchrist cavalcà al die del ram, qui és vella rebutjada per nostro Senyor e per tots sos elets, nos malaesca, no·ns cal haver pahor, car ja·ls dix nostro Senyor per Malachies, en lo segon capítol³, que Ell maleyria a lurs benediccions e beneyria a lurs malediccions; d'on havem que nós per lurs malediccions som beneyts e ells en lurs benediccions romanen maleÿts, deserts, encegats e plens de tota rancura; e açò los durarà fins a la fi del món, segons que diu Osee en la derrera paraula d'aquell mateix terç capítol seu dessús al·legat⁴; e açò per tal com han peccat e pequen contínuement en lo ver cap de chrestientat, Jhesuchrist, lo qual neguen com a encegats e com a subiranament desconexents a la sua subirana bonesa.

D'aquesta vuytena dignitat pots veure algunes bones conclusions a la tua salut, ço és ab quanta fiança tot chrestià pot e deu recórrer en tota necessitat sua al seu cap e patró, qui axí és poderós e qui axí és volenterós a ajudar a nós que Ell mateix nos ne convida dient-nos, *Luce, undecimo*⁵: *Petite et accipietis, et pulsanti aperietur*, ço és: Demanats a mi e pendrets ço que demanarets e yo obriré en aquell qui continuarà sos prechs. La segona és que deus ací pensar ab quanta fiança pots suplicar als sancts de paradís, specialment als sancts apòstols, que Déus ha tant amats e tant honrats. La terça és que penses quanta injúria faç a Jhesuchrist e als seus sancts que en temps de ta necessitat recórregues a badomeries e a remeys diabolicals d'aquell qui no ha poder ne saber contra Ell e qui és lo major adversari que Ell ha al món e que leix la ajuda d'aquell tan poderós e tan virtuós cap teu. Pensa com la venjarà Ell, aquesta injúria, per mans d'aquell mateix a qui recorres.

Per què·t prech que, totes altres ajudes lexades, sol Déu sia la tua ajuda, la tua fiança, la tua fe e la tua sperança, e après los seus amichs, los sancts de paradís; car lavors te pots tenir per segur totstamps e

65 veuràs finalment que per la via dreita es anat e que gran guany hi has
fet.

[261]

CAPÍTOL CCLXI

Qui posa la novena dignitat, qui sta en la sua gran duració

5 La novena dignitat de la lig de gràcia sobre la lig vella és en la duració, car aquella ha haüda fi, mas la lig de gràcia durarà fins a la fi del món, axí com damunt és dit. E, per tal com demunt en lo capítol LXXI¹ havem ja dit longament e parlat de la duració passada de la religió chrestiana, per tal açí parlarem de la duració esdevenidora, qui serà fins a la fi del món, la qual cosa apar per ço que dix lo Salvador, *Mathei*
10 *xxiii*²: *Non preteribit generacio hec, donec omnia fiant*, ço és que: Aquesta generació no passarà fins que tot ço que yo he dit sia fet; la qual cosa expon [202r] Crisòstum³ del stament dels feels chrestians, qui són aquesta generació de què parla ací lo Senyor.

Mas que la lig vella deja haver haüda fi axí podem-ho provar de fet
15 per aquestes següents vies: la primera via sí és car, com diu sent Paul, *prima Corintiorum, decimo*⁴: *Omnia contingebant illis in figura*, ço és que tot ço que los pares feyen en les cerimònies legals tot era ordonat per nostro Senyor a significar e a figurar ço qui-s devia esdevenir en lo temps de gràcia. Pus, donchs, allò que aquella lig significava ja és
20 vengut, segueix-se que d'aquí avant la lig aquella, qui stava axí com a senyal de cosa esdevenidora, no devia pus star; e per tal açò significant lo nostro Salvador en la creu penjant dix: *Consumatum est*⁵, ço és: Lo vell Testament és are complit, principalment en ço que significava.

La segona via sí és car que la vella lig degués cessar expressament ho
25 havia profetat Jeremies en xxxi capítol⁶, hon diu axí en persona de Déu:

Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, etc., e vol aytant dir: Diu lo Senyor que dies ne vénen e yo faré patis ab la casa de Judà e de Ysrael, ço és ab tots los juheus faré novell pati, qui no serà semblant ab los patis que fiu ab los pares quant los trasquí de Egipte. Segueix-se: Lavors yo posaré la

30 mia ley en les lurs entràmenes e aquí la scriuré e yo lavors seré a ells en Déu e ells a mi en poble e lavors tots me conexeran del petit fins al gran. Per aquesta auctoritat prova sent Paul, *Ad Ebreos, octauo*⁷, que la lig dels juheus no podia star tostemps, la qual cosa, ço diu, innueix en

35 special nostro Senyor en la paraula al·legada quant dix que·ls darà novell pati, car en açò entès que la lig dels juheus que ja havien era vella. Ara, diu sanct Paul, ço qui és vell e contínuement envelleix prop és de la mort sua. E en açò que dix, que lo pati aquell posaria en les entràmenes, donà a entendre que la lig que daria no la posaria en taules de pedra dura, axí com la donà als juheus significant la durícia del lur

40 cor, mas posar-la hia dins lo cor e que seria lig de sperit spiritual tota. E axí ho ha fet en la lig de gràcia hon ara som, car ensenyat nos ha que la lig d'aquest temps e los dits dels profetes passats tot se tanca e·s clou dins dos manaments, qui són de amor cordial e tota spiritual: lo primer

45 mana amar Déu sobre totes coses e lo segon mana amar a quascun son proïsme axí com si mateix, segons que legim *Mathei xxii*⁸. Ítem, nos donà a entendre açò mateix, ço és que la sua lig posaria no en letra, mas dins los nostros coratges, car jamés lo Salvador no·ns posà ne·ns manà⁹ res en scrit, mas lo jorn de cinquagesma tramès lo sanct Sperit en los coratges dels primers patrons de chrestiendat, qui·ls ensenyà que en

50 sola fe e amor de coratges stava la chrestiana lig. E per tal legim en special de mossènyer sent Johan Euvangeliste que, com fos interrogat per què tostemps preïcava d'aquesta amor, respòs que aquesta bastava a haver paradís¹⁰.

La terça rahó hix dels libres juýchs, car ells han un libre qui s'apella

55 *Dels jutges ordinaris*¹¹ hon se recompta que, com Heliseu hagués ressuscitat lo fill de la fembra sareptena, axí com legim en lo quart libre dels *Reys*¹², lo qual fill fo, so dien, Jonàs propheta, sobtosament dix aquestes paraules: Dos milanaris d'anys de vanitat, dos [202v] milanaris de la ley e dos milanaris de Messies, les quals paraules ells mateix

60 exponen axí: que ans de la lig dada per nostre Senyor lo món dissolutament correch sots lig de natura en molta vanitat; après vénch lo temps de la lig escrita, qui devia durar per altres dos mil·lenaris d'anys; e après vendria tantost Messies, la lig del qual duraria fins a la fi del

món, la durada del qual seria per altres dos mil·lenaris. Per aquesta rahó
 65 apar primerament nostre prepòsit, ço és que la ley no devia durar sinó
 per dos mil·lenaris d'anys, e axí fou, car de Moysès, qui la pres de Déu,
 tro a Daviu passaren mil anys e de Daviu fins a Jhesuchrist altres mil o
 poch més o meyns, qui foren dos milanaris complits. Aprés se segueix
 70 d'aquesta matexa rahó que, pus que són passats los dits quatre
 mil·lenaris d'anys, que Messies sia ja vengut qui devia portar e
 introduhir en lo món novella ley, axí com la segona rahó dessus feta
 toca queucom.

La quarta és fundada sobre ço que nostro Senyor diu del poble de
 Ysrael per lo profeta Ezechiel, en lo vintèn capítol¹³, dient: Jo-ls he dats
 75 manaments no en si bons e juys en los quals no hauran vida. Per què
 apar que los manaments legals no eren bastants a dar vida als juheus ne
 a negun altre. E açò és que diu sanct Paul *Ad Hebreos vii*¹⁴, que la ley
 vella no aportava negú a perfecció de bé, car aytal perfecció se havia a
 fer en los hòmens per la gràcia de Jhesuchrist, per la qual l'om val
 80 aytant com val e és ço que és, segons que diu sanct Paul.

La quinta rahó sí és car expressament era profetat per Daviu en lo
Psalm de xxxix^o e per Ysahies en lo primer capítol¹⁵ que Déus
 abhominava los sacrificis e oblacions de la lig vella; e açò, diu aquí
 mateix Daviu, serà senyal del seu eveniment; hon diu axí, en lo *Psalm*,
 85 aprés que ha parlat que no vol aquells sacrificis e oblacions, segueix-se:
*Tunc dixi ecce uenio*¹⁶, ço és que en l'avorrim¹⁷ dels sacrificis de la lig
 vella hages senyal que lavors nostro Senyor vendrà incarnar-se en la
 terra.

La sisena rahó fa sent Paul, *Ad Ebreos, nono*¹⁸, hon fa aytal
 90 argument: Negun testament no ha vigor sinó aprés la mort del testador,
 car pot-lo revocar mentre viu; com, donchs, lo primer testament no fos
 conformat per la mort del seu testador qui l'ordenà, qui era nostre
 Senyor, e-l segon sia conformat per la mort del seu testador¹⁹, qui fon
 Jhesuchrist, donchs segueix-se que-l primer no havia stabilitat e que-l
 95 segon és immutable.

La setena rahó és aquesta: lo primer testament fon conformat per
 sanch de bèsties, axí com apar *Exodi, xxiv*²⁰. Com, donchs, lo segon sia
 conformat per la sanch de Jhesuchrist, figurada per aquella sanch de les
 bèsties, lo segon deu star e no lo primer; apar la conseqüència d'aquesta
 100 rahó per tant car, vinent la cosa significada per la figura, cessa la figura

qui primerament denunciava e significava aquella cosa ésser esdevenidora; e axí és en nostre prepòsit.

105 D'aquesta longa duració de la sancta religió chrestiana e de la sua fermetat e com starà tostemps en Jhesuchrist fundada e com ha stat ferm enmig de tantes persecucions havem ja demunt dit longament²¹; per què no y cal pus ajustar. Axí mateix com la sinagoga devia cessar aparrà longament en lo *Novèn libre*, quant parlarem de l'[203r]eveniment del Salvador e del començament de chrestianisme, 110 per quina manera lo Senyor lo començà e com après stech dat libell de rebuig a la sinagoga; de la qual cosa axí mateix direm un poch en lo capítol següent.

[262]

CAPÍTOL CCLXII

Com la sinagoga devia cessar

- 5 E, jatsia que dejús en la vintena dignitat¹ largament se tracta com la sinagoga devia haver fi e nostro Senyor havia dispòsit de elegir novell poble e de dar libell de rebuig a la dita sinagoga e al poble judaych, emperò, per tal que aquesta cosa pus clar aparega a tu si aquesta veritat vols pus clarament veure e mostrar-la als juheus o als altres infeels, per tal vull a probació d'aquesta conclusió aportar altres probacions.
- 10 La primera és en lo setèn capítol de *Jeremies*², hon se posa longament lo libell del rebuig que nostro Senyor Déu los manava dar dient-los que no-s fiassen per lo temple que havien a Déu dedicat, car ja per axò nostre Senyor no-ls sostendria, pus que mal vivien e feyen contra sos manaments; e entre les altres coses qui aquí-s dehien a ells
- 15 per Déu són aquestes: *Proiciam uos a facie mea*³, e vol aytant dir, ço és que Ell los gitaria de tots punts de sa amor e gràcia, axí que null temps no seria a ells pare special ne governador axí com era d'abans stat despuys que-ls havia elets en poble seu. Per què diu aquí mateix e mana a Jeremies que d'aquí avant no vulla pregar a Ell per aquell poble, car si
- 20 u fa no serà hoït, e açò per les grans iniquitats d'aquell mateix poble⁴.
- La segona probació és *Ysahie, tercio*⁵, hon diu aquí lo profeta: *Ruit enim Iherusalem, et Iudas concidit, quia lingua eorum et adinuenciones eorum contra Dominum, ut prouocarent oculos magestatis eius*, e parla ací aquesta profecia en temps passat donant a entendre la certitut del
- 25 temps esdevenidor, que de cert axí s'esdevendria axí com ço qui és

passat és cert que és stat de fet; e diu axí: derrocada és Jherusalem e lo poble juÿch és tallat, ço és que és separat de la acostumada misericòrdia de Déu, e açò per tal quant ço que han obrat e loat per lurs lengües és contra nostro Senyor Déus, car era peccat de ydolatria en què eren fort embolcats, per lo qual, se diu la dita profecia, han contra si provocats los ulls de la magestat de nostro Senyor Déus; e moltes altres coses diu aquí nostro Senyor per lo profeta, qui sonen e proven aquesta matexa conclusió.

La terça probació és posada *Ysahie, quinto*⁶, on, après que lo profeta ha ensenyades les gràcies e beneficis que Déus havia fetes a aquell malvat poble sots spècia d'una bella vinya ben plantada e ben colta e tancada, la qual no ha dats bons reïms, ans ha dades lebrusques, aquí mateix manaça nostro Senyor que la destruirà e la disciparà de tots puncts; e açò especifica mils envers la fi d'aquell mateix capítol⁷, hon diu axí: *Propter hoc, sicut deuorat stipulam lingua ignis, et calor flame exurit, sic radix illorum quasi fauilla erit et germen eorum ut puluis erit*, e vol aytant dir que, axí com lo foch devora [203v] les busques, axí los fills de Ysrael seran dissipats e seran axí tornats a no res per lurs peccats en temps que Déus farà la venjança d'ells, axí com la pols qui sta sobre la terra, qui en si no apar ésser quaix res. E, per tal que no-s pensen los juheus que per açò sien sufficientment punits e per consegüent que nostro Senyor los torn en l'estament primer, per tal ajusta lo profeta dient axí: *In omnibus his non est aduersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta*, e vol dir que ja per les dites plagues e misèries no-s pensen que Déus los torn en lo primer stament, car encara la mà de Déu és stesa a prolongar-los lurs mals; car, com havem dit dessús⁹, lur captivitat ha a durar fins a la fi del món. E aquí mateix los maleheix assignant diversos peccats lurs per los quals merexien aquesta maledicció.

La quarta probació és *Ezechielis xv*¹⁰, sots semblança del fust del cep, del qual nostre Senyor fa qüestió al propheta dient-li axí: Fill de l'hom, què se'n farà del fust del cep? E a la fi conclou que, axí com lo dit fust és liurat al foch a discipar-lo de tots puncts, axí farà nostro Senyor dels habitants de Jherusalem en lo die de la venjança; e ací pren nostro Senyor Jherusalem per tot lo poble de Ysrael, lo qual enomena per diversos noms, axí com apar en diverses parts de la sancta Scriptura.

La quinta probació és *Hisahie vr*¹¹, hon diu e mana axí nostro Senyor Déu: *Exceca cor populi huius. Et aures eius agraua, et oculos eius*

- 65 *claude: ne forte auribus audiant, et oculis uideant, et intelligent, et conuertantur, et sanem eum*, e vol aytant dir que nostro Senyor denuncia al profeta que lo cor d'aquest poble és encegat e les orelles del lur cor són tapades e los ulls de la consciència lur són tancats per lurs grans peccats, per los quals d'aquí avant no hoiran pus la veritat de la sancta Scriptura ne de la preycació de Déu, ne la veuran ne la
- 70 entendran jamés; per les quals malvestats cauran en tant de mal que jamés no-s convertiran a Déu ne seran per Ell sanats de lurs pravitats, ço és fins a la fi del món. E en aquest propòsit al·lega aquesta matexa auctoritat sent Paul, *Ad Romanos, decimo*¹², a la fi del capítol.
- 75 La sisena probació sí és *Jeremie, nono*¹³, en lo parraf qui comença *Et ego dabo Iherusalem in acervos arene*, hon promet nostro Senyor que farà lur regió deserta e sens habitador per lurs peccats, la qual auctoritat no-m cur al·legar longament per tal com és gran.
- 80 La setena probació és *Jeremie xi*¹⁴, en aquell parraf *Tu autem, Domine Sabaot*, hon Jhesuchrist fa d'aquest poble clams a Déu lo Pare demanant venjança de la sua persecució e mort, e aquí mateix se posa la exterminació que nostro Senyor Déu lo Pare havia a fer d'ells; e aquests mateix clams repeteix lo nostre cap en lo quinzèn capítol¹⁵. E aquestes matexes menasses de nostro Senyor contra aquest malvat poble pots veure clarament del dotzèn capítol de *Jeremies* entrò al vintèn
- 85 exclusive¹⁶, hon pots veure que Déus los manaça a total destrucció del lur stament e açò los diu parlant a ells sots diverses methàfores e semblançes; e aquí los diu nostro Senyor Déu que, si Moysès e Samuel, cars servidors seus, lo pregaven per aquest poble, que Ell no-ls hoiria¹⁷, ans diu que cové que ell sia exterminat e dissipat a poch de temps. Açò
- 90 mateix veuràs longa[204r]ment menaçat a ell per nostro Senyor Déu sots diverses methàfores e semblançes del quart capítol de *Ezechiel* fins al quinzè¹⁸, les quals coses recitar seria fort lonch.

[263]

CAPÍTOL CCLXIII

Qui prova allò mateix per alguns arguments

- 5 Encara pots veure açò mateix per alguns arguments. E lo primer
 veuràs en Osee profeta, en lo primer capítol¹, hon nostro senyor Déus
 parla a ells sots semblança de la filla que engendrà Osee de la fembra
 aquella qui era stada fornicària, de la qual diu aquí nostro Senyor al
 profeta que la dita fembra filla haja nom Sens-Misericòrdia, car d'aquí
10 avant no farà pus misericòrdia a la casa de Ysrael, ans la darà d'aquí
 avant a oblit. E mana aquí mateix que lo fill haja nom No-Poble-Meu,
 en senyal que lo poble de Ysrael no serà pus apellat poble de Déu ne
 Déus no s'apellarà lur Déu. Per les quals paraules dien los doctors que
 nostro Senyor entenia a denunciar la perpetual disperció e dissipació e
15 captivitat dels x trips del poble de Ysrael qui despuys s'és stesa als altres
 trips² tots, axí com vuy apar a ull de quascú qui u vol veure, segons que
 nostro Senyor ja havia denunciat per lo dit profeta en lo quint capítol³
 quant dix: *Ruet eciam Iudas cum eis*, ço és que temps vendria après en
 què lo trip de Judà cauria axí mateix ab los altres, axí com vuy ho vehem
 a ull.
- 20 Lo segon argument a aquesta matexa conclusió veuràs en lo profeta
 Joel, en lo primer capítol⁴, hon los manaça destrucció total qui-ls deu
 venir per quatre imperis significats per quatre coses corrosives, axí com
 són erugues, lagostes e petits lagostichs⁵, qui són apellats *brucus* en
 gramàtica, e après rubigen⁶ o rovell, qui significaven los pus famosos
25 quatre imperis qui sien stats, per quascun dels quals devien ésser

perseguits. Lo primer fou dels caldeus, dels quals reheberen gran dampnatge, specialment per Nabugadanosor, emperador de Babilònia caldayca, e per Nabusardan, príncep de la sua cavalleria, qui la ciutat e lo temple enderrocà e cremà e·ls tench catius LXX anys en Babilònia⁷.
30 Aprés, lo segon imperi fou de Síria, d'on reheberen grans dampnatges, specialment per Senaxerip e per Osee, rey de Síria⁸. Lo terç fou l'imperi dels grechs, del qual hagueren grans mals, specialment per Antíoch, qui·ls féu de grans falsies e grans vilanies, axí com legim en lo libre dels *Mecabeus*⁹. Lo quart imperi fo dels romans, e aquest los gità a terra de
35 tots punts e açò per Tit e Vespesià. Per què lo dit profeta sobre tots aquests mals fa grans clams e plants aquí mateix en lo segon capítol, qui comença *Canite tuba*¹⁰.

Lo terç argument trobaràs en lo profeta Micheas, en lo terç capítol a la fi¹¹, hon diu axí lo profeta: *Propter hoc, causa uestri, Sion quasi ager arabitur, et Iherusalem quasi aceruus lapidum erit, et mons templi in excelsa siluarum*, e vol aytant dir: ço és que per causa dels grans peccats d'aquest poble lo munt de Syon, qui era la pus honorable part de Jherusalem aprés lo temple, en quant aquí era la habitació real, emperò
40 per les grans iniquitats d'aquest poble serà arat axí com a camp; e la ciutat de Jherusalem serà axí com a munt de pedres; e lo munt hon és lo temple [204v] serà tot erm e plen d'arbres e de erbes axí com una salvatge selva.

Lo quart argument pren fundament de la professia de Sophonies, en lo primer capítol¹², hon diu *Iuxta est dies Domini magna*, e vol dir que ja
50 era lavors prop lo gran die de Déu en què tantes manaces fetes contra aquest poble se havien a posar en execució.

Lo quint argument pren motiu de Amós propheta, qui diu axí en lo segon capítol¹³: *Super tribus sceleribus Ysrael, et super quatuor non conuertam eum, pro eo quod uendiderit argento iustum*, e vol aytant dir:
55 que lo poble de Ysrael ha fets tres peccats notables que Déus ha dissimulats e aprés dels quals s'és ab ell reconciliat; los quals tres dien alguns doctors que són stats aquests: lo primer fou quant veneren aquell ignoscent Josep, lur frare, als egipcians, segons que apar en *Genesis, xxxvii^o capitulo*¹⁴; lo segon fo major encara, qui fou quant adoraren lo vedell que faeren d'aur en lo desert, quant Moysès pujà a pendre la lig, segons que legim *Exodi xxxii^o*¹⁵; lo terç, com renegaren a Daviu, al qual e als seus havia Déus dat lo regne sobre tot Ysrael empertostemps, e ells digueren: Quina part ha ab nós Daviu e quina
60

heretat ha en nós lo fill de Isay? Car Isay havia nom lo pare de Daviu; e
65 açò apar *tercio Regum, duodecimo*¹⁶. E tots tres peccats tan grans nostro
Senyor los ha perdonats, emperò sobre lo quart no-ls perdonarà, ço diu;
lo qual diu que és car han venut lo just per argent. Aquest just és
Jhesuchrist Salvador, que han venut per xxx diners e après mort, per lo
qual peccat no serà feta pau ne pati¹⁷ ab ells per Déu d'aquí avant, ans
70 per açò són per tot lo món vuy catius e seran fins a la fi del món.

Lo sisèn argument pot pendre fundament de la professia feta per
Daniel, en lo novèn capítol de son libre¹⁸, hon assignà cert temps en què
Jhesuchrist morria e après del qual aquest poble juhesch no seria, ço és
en neguna reputació, per tal com lo renegaria; e, per tal quant aquesta
75 prophesia és ja al·legada dejús en lo capítol CCCLVI¹⁹, per tal no la vull
ací tocar²⁰ altra vegada. Lo setèn argument pot pendre fundament en
totes les auctoritats al·legades en lo dit capítol e en lo següent²¹, hon se
monstra que novell poble devia per Déu ésser apellat e per consegüent
seria aquest poble juÿch per Déu reprovat.

80 Lo vuytèn argument fa sent Paul *Ad Romanos, undecimo*²², per lo dit
del psalmiste, qui en lo *Psalm* de LXVIII²³ diu axí profetant la plaga de
son poble: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones,*
et in scandalum. Obscurentur oculi eorum, ne uideant; et dorsum eorum
semper incurua. Effunde super eos iram tuam; et furor ire tue
85 *comprendat eos. Fiat habitacio eorum deserta; et in tabernaculis eorum*
non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percucisti persecuti sunt, et
super dolorem uulnerum eorum addiderunt. Apone iniquitatem super
iniquitatem eorum et non intrent in iusticiam tuam. Deleantur de libro
uiuencium et cum iustis non scribantur, e vol aytant dir: Yo sé per gràcia
90 tua, Senyor, que per lo peccat gran que ells cometran donant a tu la
mort, de la qual yo parle de present e profet en aquest psalm, los
vendran les següents plagues e mals: primerament, la taula de la sancta
Scriptura que-ls has [205r] apparallada per lur refecció spiritual los
tornarà a laç, e açò per errònea intel·ligència, e en retribució e pena de
95 lurs malignitats e finalment en escàndol de mort eternal, car
corrompen-le per diverses exposicions falses; per què-t plàcia, Senyor,
que per tantes lurs malícies los sien obscureïts los ulls del cor e-l dors
lur, ço és la efecció e la voluntat lur, leys²⁴ decantar, que tostemps
jutgen per la part contrària a veritat, e scampa la tua ira sobre ells e dins
100 aquella sien finalment presos e condemnats per aquestes lurs malícies;
sien gitats de lurs terres e habitacions e en aquelles habiten stranys, car,

105 Senyor, han perseguit lo teu gloriós Fill que tu, Senyor, persequies
liurant-lo a mort per los hòmens; e sobre lurs nafres, ço és sobre los
peccats lurs passats, han aquest ajustat, que tots los altres sobrepuja;
Senyor, lexa-ls caure de iniquitat en iniquitat en tant que null temps no
visquen justament, e finalment, Senyor, que sien dampnats e foragitats
de tota la companyia dels sancts.

[264]

CAPÍTOL CCLXIII

Qui prova aquell mateix propòsit per altres vies¹

5 Daviu, axí mateix, havia ja profetat en lo *Psalm* de LXXIII² d'aquest
rebuig que Déus devia dar per temps a la sinagoga, dient en persona
d'aquells qui reheberen lo rebuig aquest: *Ut quid, Deus, repulisti in*
finem, iratus est furor tuus, super oves pascue tue?, e vol dir axí: Per què,
Senyor, has dat libell de rebuig a nosaltres finalment? Cert, Senyor, are
conexerem que ést irat sobre les ovelles qui solien ésser del teu
10 peximent, ço és que eren a tu specialment cares e per tu singularment
governades. E segueix-se en aquest mateix psalm³ la rahó per què
dehien aquestes paraules, e diu axí: *Signa nostra non uidimus; iam non*
est propheta; et nos non cognoscet amplius, ço és: Ja nostro Senyor Déus
no fa entre nós miracles ne grans senyals axí com solia, ja no-ns tramet
15 los seus profetes axí com havia acostumat; senyal és que d'aquí avant no
haurà pus cura de nós. E açò podien dir ans de l'eveniment de
Jhesuchrist e de sent Johan Babtista per gran temps en què Déus no-ls
havia visitats per les maneres demunt dites.

20 Ysahies, emperò, posa açò fort clarament en lo cinquantèn capítol de
son libre⁴, hon diu axí en lo començament: *Quis est hic liber repudii*
matris uestre, quo dimisi eam? Aut quis est creditor, cui uendidisti uos?
Ecce in iniquitatibus uestris uenditi estis, et in sceleribus uestris dimisi
matrem uestram, e vol aytant dir: Digats-me, vosaltres, juheus, diu lo
profeta en persona de nostro Senyor Déus, qual és lo libell de rebuig per
25 lo qual yo he donat a entendre a tot lo món que he lexada, ço és encara

per temps vinent he a lexar, la vostra mare? Quaix que diga: Cert, vosaltres no l'havets volgut hoir, lo libell aquell, ne saber, car aquell fou lo sanct Euvangeli, lo qual, preÿcat davant vosaltres e tot lo món, tantost lexa⁵ la sinagoga. E digats, diu encara nostro Senyor Déus per lo propheta, digats-me: qui és lo comprador a qui us he venuts, com fóssets tots condemnats a mort per lo peccat de Adam, vostre pare? Cert, comprà-us de mà mia [205v] lo meu Fill ab la sua preciosa sanch, axí com despuys dix d'Ell Zacharies profetant en lo novèn capítol⁶, quant dix axí: Tu, per la sanch tua qui és del novell Testament, has gitats los presos del lach pregon hon no era la final consolació ne glòria, ans aquí speraven los pares sancts lo Salvador.

Per què diu Ysahies⁷: Pus aquestes coses no havets volgudes creure, per vostros peccats serets venuts e dats a altres en cativatge perpetual. E per aquesta tanta desconexença e peccats ha d'aquí avant nostro Senyor lexada la vostra mare la sinagoga. E pren aquí lo profeta lo temps present per l'esdevenidor en què despuys totes aquestes coses foren aplicades⁸.

[265]

CAPÍTOL CCLXV

Per quina manera se deu entendre que la sinagoga degués cessar

5 Per mils a veure, per stes, l'enteniment de les profecies al·legades
deus ací notar algunes bones doctrines. La primera sí és que lo rebuig
que Déus ha dat a la sinagoga no-s deu entendre que sia perpetual, car,
com diu sent Paul *Ad Romanos x^o1*: *Cum plenitudo gentium intrauerit,*
tunc totus Ysrael saluus fiet, ço és a dir que, quant la multitud dels
gentils que Déus ha predestinada a salvació serà entrada en paradís,
10 lavors lo romanent del poble de Ysrael qui lavors serà trobat entrarà axí
mateix en glòria e serà il·luminat en conexença de Jhesuchrist per
special gràcia de nostro Senyor Déus.

La segona doctrina sí és que, jatsia que-l poble de Ysrael per sos
peccats no hagués merescuts jamés neguns dels mals en què són
15 encorreguts vuy de fet, emperò la lur ley axí-s fóra cassada e annul·lada
com ja és de fet. E açò apar per tant car, com dit és damunt, la lur ley
tota era figura per la major partida de l'eveniment de Jhesuchrist e de la
lig de gràcia e de les coses qui són circumstants a aquelles; com,
donchs, Jhesuchrist fou present e la sua lig per Ell instituhida,
20 necessària cosa era que la lig vella cessàs axí com diverses vegades és ja
dit².

La terça doctrina és aquesta: que per los peccats dels juheus plach a
nostro Senyor Déu que la lig vella cessàs en aquella manera en què
cessà, ço és *ab* excegació³ de coratges dels juheus ab tants mals e
25 persecucions com los foren dades après la mort de Jhesuchrist e ab

aquell cativatge que vuy soferen e ab destrucció de Jherusalem. E açò
profetà lo Salvador vinent a la passió, car, segons que recompta sent
Luch en lo denovèn capítol de son *Euvangeli*⁴, lo beneyt Senyor
devallant de munt Olivet envers Jherusalem vehent la dita ciutat plorà
30 sobre aquella per compassió del mal que li devia esdevenir per la sua
gran desconexença, e dix axí: O, ciutat mesquina, e si sabies què t'ha
esdevenir! Car vendran los teus enemichs e assetjar-t'an entorn e no
lexaran en tu pedra sobre pedra, e açò vendrà-t per tal com no has
conegut lo temps en què Déus te havia visitada, ço és per lo eveniment
35 meu, car no m'has rehebut axí com a Déu ne a Pare, ans m'as perseguit
e finalment per les tues mans he a morir.

[266]

CAPÍTOL CCLXVI

Qui posa grans reptiris¹ contra la malícia de la sinagoga

- [206r] La sinagoga, donchs, qui d'abans era de Déu sposa, segons
5 que diu nostro Senyor Déu per lo profeta Osee, en lo segon capítol², ara
és per Ell rebutjada e, jatsia que no faça fornicació petent ab lo diable
per ydoletria, emperò ella és fornicària per innumerables iniquitats que
ha comeses contra lo ver spos, Jhesuchrist, entre les quals iniquitats és
10 aquesta fort letja: que aquell ab qui tostemps era stada ajustada per
matrimoni de feeltat ha renegat públicament devant Ponç Pilat, jutge
ordinari de l'emperador, e-l renegue vuy públicament devant tot lo món.
E per tal dix nostro Senyor Déu d'ella per Osee profeta, en lo terç
capítol³, parlant del temps present, que are no seria ab l'espòs e ver
marit, lo qual és Jhesuchrist, vuy de la sancta mare església.
15 E segurament bé mereix que sia apellada d'aquí avant fornicària e
pública e vil e sutze e abhominable e sclava del diable, qui contra aquest
tan dolç e tan alt e tan noble spos e tan reverent que Déu lo Pare havia
tramès del cel s'és levada e l'à diffamat e tostemps perseguit e finalment
20 a leja mort liurat, en tant que encara no pot soferir que sia enomenat,
ans com a traïdora desvergonyada ab faç de fembra vil diffama-lo e-l
maleheix per tot lo món sens vergonya e temor.
Donchs nosaltres, qui lo ver spos qui a ella principalment venia
havem per sa gran misericòrdia rehebut e conegut, reitem-la ab tota
nostra força e la esvahiscam ab subiran zel e confonam la sua orrible
25 desconexença vituperant la sua subirana viltat e malícia dient-li axí: O,

- sobre cruel e amargosa e leonina diablessa, e qual terra ne mar te pot soferir, qui lo legat del costat de Déu lo Pare has mort e·l teu spos has desvergonyadament renegat e t'ést feta sutze concubina del demoni? O, com bé ressembles la vil adúltera aquella qui aquell noble fill de puritat,
- 30 Josep, en Egipte diffamà tollent-li lo seu mantell per tal com consentir no volia a la sua sutza voluntat e obra nephària⁴! Car tu, vehent que lo Fill de l'Altisme e font de nedeia no consentia, ans abhominava, ta vida prudent, has contra Ell cridat que sia com a malfactor e homeyer penjat entre dos^{4bis} scelerats ladres, e après l'as despullat del mantell gloriós del
- 35 seu cors preciós, que lo sanct Sperit havia obrat de obratge de glòria dins lo temple virginal per spay de nou mesos e l'havia compaginat, ligat e unit, format e compost ab art infinita, tot embellit, tot ornat de bellesa sens terme; e tu, criminosa e porca, sobrevil, l'as escupit, avilat, escarnit, meynspresat, conculcat sots tos immundes peus.
- 40 E no t'à bastat que après aquell preciós mantell e gonella, ço és lo seu reverent cors, li hages ab violència tolt quant en tu és e après mort, ans encara l'as tot lacerat e-squinsat per diversos batiments e claus e spines, specialment per v ubertures capitals, les quals, jatsia sien als devots chrestians v fonts d'aygua viva e v portas del regne, a tu, emperò,
- 45 són fonts de verí e de túxech mortal, car blasfemas-les ab lengua de vibra e ab alèn de drach e ab dents de aspis, serpent mortífera e cruel. O, sobrescelerada peccadora, pou de peccat, font de crims, taverna del diable, dexebla de tota error, scola e maestra de tota pravitat, enemiga de Déu, im[206v]pugnadora de tota virtut, camí de tota follia e oradura
- 50 sens tot fre e tota temor de Déu, tostemps cega, tostemps folla, tostemps mala, tostemps desconexent, tostemps furent e rabiosa, e com no escureix⁵ Déus lo sol per la tua malícia? E com te pot portar lo món, qui corromps l'ayre e les gents, e la tua nequícia fas pujar fins a la faç de l'Altisme? Qual infern ne foch ne flama ne pena ne mort serà bastant
- 55 a punir la tua malícia, qui lo Príncep de gràcia has mort e perseguit e de tu matexa gitat tan òrreament e tan leja, com emperò Ell fos del cel principalment tramès a tu, aïrada per tota la cort subirana, a tu, forma de tota nequícia, a tu, norma de tota perversitat, a tu, fornal de tota malícia?
- 60 O, prescita e per Déu reprovada, e quin juý te spera, car aquell que has axí avilat és constituhit ton jutge, al qual obeheix cel e terra e mar e infern! O, donchs, trista folla e dolenta e sobresdolenta^{5bis}, e què faràs ne què diràs ne hon iràs ne a qui recorreràs d'aquí avant? Car vet que

65 t'accusa la sanch dels profetes que has tanta escampada; accuse-t
 horrible ydolatria que en blasfèmia del teu creador has tant de temps en
 tu nudrida e conservada; accuse-t la ley del ver e gran Déu que has de
 tu foragitada e meynspresada com a cosa vil; accuse-t infinitat de crims
 los quals comets vuy per tot lo món e has comesos tostemps; accusen-te
 70 los patriarches e los profetes, los sancts teus que Déus te havia tramesos
 per ta mala vida a corregir e per sanar tes plagues mortals, los quals has
 tan lejamet avilats; accuse-t la sanch dels apòstols, la persecució dels
 dexebles del mestre subirà; accuse-t la tua horrible e special malícia e la
 tua gran ceguetat en què perseveres ja MCCC anys ha passats; accuse-t
 75 sobre totes coses la sanch del ver anyell ignoscent, Jhesuchrist, que has
 escampada, qui-t ret subiranament criminosa, fedada, mestruada, vil,
 prostituta, cega e desconexent e digna de tots mals.

O, donchs, stranyament mesquina, avorrida, desemparada, pobra e
 execable⁶ e bèstia cruel, trenca la tua malícia, despulle-t d'aqueixs vells e
 tots^{6bis} sullats, pudents e nefaris vestiments que aportes judaychs; sies
 80 tota amargosa, prin forma de plorosa vídua, plany e plora e crida e no
 cesses nit ne die, com a torrent incessant gita cordials làgremes de les
 tues entràmenes; tu, qui ést homeyera dels sancts, gita-t e cau marrida
 en terra, prin lo salici⁷, despulla-t e pose-t cenra en lo teu cap, no
 rehebes solaç ne consolació neguna, ensenya continents de orada o de
 85 rabiosa o de fembra feta contra si matexa cruel e tempta e assaja si
 poràs l'espòs que havies fer⁸ girar a tu, car és font de clemència e mar
 de pietat, vena de gràcia qui als contrits e humiliats se gira, axí com tu
 has d'açò haüda tostemps longa e gran experiència.

E tu, clement Patró de tota creatura, qui anch a feel reclamant no
 90 tanquest la porta, ans ab los brassos stesos als teus enemichs te
 representest en la creu en senyal de plena vènia e perdó, qui no
 rebugest⁹ los publicants ne les fombres peccadores ne los gentils
 ydòlatres ne lo ladre en la creu ne negú ab pur e sencer cor a tu
 reclamant, hoges los prechs de la tua no[207r]vella e cara sposa, de la
 95 sancta religió chrestiana, qui humilment te suplica tot jorn que-t plàcia
 dar lum a aquells dels quals te plach néxer e humana carn rehebre e
 pendre per la salut humanal, e·ls vulles girar a tu mateix axí que-t
 coneguen e t'amen e facen digne penitència de lurs mals perquè hagen
 100 part en lo fruyt de la tua sagrada mort, ço és en glòria, e perquè en ells
 apareguen les superabundants riqueses de la tua larga misericòrdia e

aquí sia poderosa gràcia hon ha regnat tan gran temps tanta e tan longa
iniquitat e malícia.

[267]

CAPÍTOL CCLXVII

Com proven los juheus que lur sinagoga e ley deu tostemps durar

5 Contra la demunt dita sentència qui posava que la lig escrita judayca
devia finir¹ poria algú dir que no li apar veritat, e açò per tal car nostro
senyor Déu havia promès als juheus servir-los lurs patis tots de lur ley
empertostemps, axí com se pot clarament provar. Primerament que la
circumcisió degué tostemps possehir la terra de promissió apar-ho
10 *Gènesi* xvii²; après, que la lur sollempnitat de l'anyell e festa degué
tostemps durar apar-ho *Exodi* xii³; après, que·l pati fet ab Aaron e ab
sos fills sobre lo sacerdocí fos perpetual apar-ho en lo libre dels
Nombres, en lo capítol xviiie e en lo xxv^e⁴; après, que lo servey del temple
aquell degué tostemps durar apar-ho en lo libre dels *Levitas*, en xxxiii
capítols e xxv e xxvii⁵; après, que·ls drets sacerdotals deguessen
15 tostemps durar apar-ho *Leuitici*, *sexto et septimo*⁶; après que lo regne axí
mateix degué tostemps durar appar-ho en lo *Psalms*⁷ hon diu Daviu que
li dix nostro Senyor de son fill Salamó e de la sua successió: *Ponam in*
seculum seculi semem eius, et tronum eius sicut dies celi etc., e
summàriament aquest pati fa e promet aquí nostro Senyor a Daviu: que
20 Ell farà que tostemps haurà algun de son linatge rey de Ysrael; och
encara, jatsia que pequen e mal facen, Ell promet aquí que, si bé los ha
per temps vinent a corregir per lurs peccats, que açò farà dolçament ab
flagell de la sua verga, emperò null temps no·ls tolrà la cadira del regne.
Per les quals coses apar que la lig e·l poble de Ysrael tostemps havia a
25 durar, segons les promissions de nostro Senyor fetes als juheus.

Per què dien alguns juheus que encara han rey e regne en lo món e-s
serva lur lig axí com anch se féu, e açò passats los munts de Càspia en
les Índies, sobre lo Gran Ocean, entre Gog e Magog, qui són dos lochs
qui termenen tota aquella terra a dos caps; e aquí foren ells tancats per
30 lo gran Alexandre, emperador de Grècia⁸, e aquí staran fins que vinga
lur messies, que nós apellam Antechrist, qui-ls traurà d'allà e ab tota
aquella multitud qui és aquí vendrà en Jherusalem e-ls metrà en
possessió de la terra de promissió.

A aquesta rahó responen los sanets e dien que nostro Senyor Déu
35 parlant a nosaltres Ell se conferma a la nostra manera impròpria de
parlar, axí com fa la mare quant parla ab son fill infant petit: ella parla
axí trencadament^{8bis} e minyonívol com lo minyó per tal que lo minyó la
entena millor. Ara, és manera nostra que, quant per gran temps volem
[207v] prolongar alguna cosa, diem que allò tostemp durarà. Eximpli:
40 nós diem que tostemp havem haguts ulls, emperò no n'havem haguts
sinó despuys que nasquem; diem que tostemp servarem a Déu ço que li
prometem, emperò no li u entenem a servir sinó mentre viscam; diem
que nostre pare tostemp possehí aytal possessió, emperò no u
posseheix sinó despuys que és nat; diem que lo regne de Ffrança
45 tostemp fou de francesos, emperò certa cosa és que algun temps
començà a ésser lur, ço és: après la destrucció de Troya lo començà
Ffrancó, fill o nét de Príami, rey de Troya, qui fugí aquí ab alguns pochs
troyans⁹.

E en aquesta manera de parlar dien los gramàtics que ha una figura
50 gramatical qui s'apella *yperboles*, qui és en tot parlar excessiu, si-s vol sia
mal, si-s vol sia bo. E aquesta manera de parlar ha tenguda nostro
Senyor moltes vegades e té encara e serva parlant ab los seus leals
servidors. Eximpli ne havem special quant dix a Abram: Yo faré la tua
sement multiplicar axí com la arena de la mar e com les steles del cel,
55 *Genesis xxii*¹⁰. Ara, certa cosa és que açò no-s deu entendre axí com la
paraula sona, car ne-l poble de Ysrael ne quant ne fo ne-n serà jamés no
és tant com la arena de la mar, emperò salve-s aquesta manera de parlar
per la figura al·legada, qui és comuna manera de parlar nostra quant a
vegades per amor o per fervor de odi o de altra passió en nós regnant
60 parlam axí excessivament; a la qual manera de parlar plau a nostro
Senyor confermar-se¹¹ parlant ab nós, volent-nos explicar la sua sancta
voluntat envers nós fervent e fort voluntària a amar-nos e a fer-nos

grans béns, e axí la ensenyava al dit sanct patriarcha Abraam, axí excessivament parlant a ell com és ara dit.

65 En semblant manera dien los sancts al propòsit que nostro Senyor, prometent als juheus que tostemps duraria lur sacerdocí e lurs cerimònies e lur ley e lur tabernacle e lur circumcisió, entès-ho a dir que duraria per tot lo gran temps per Ell diffinit a duració de la ley. Encara, que u entès que lus ho atorgava dins aquest temps mateix ab
70 aquesta condició, la qual és entesa en tota promissió que Déu fa, jatsia que Ell no u explic, ço és si ells vivien bé servant sos manaments. E que axí u entesés de fet mostrave·ls-ho a ull, car, no contrastant la promissió que lus féu que seria tostemps lur Déu e·ls faria possehir la terra de promissió que·ls havia dada, emperò, per tal com no li servaven sos patis
75 ne ses leys, ans moltes vegades lo irritaren ab lurs males obres, per tal moltes vegades e diverses los donà a cativatge, axí que no havien ne sacrifici ne sacerdot ne altres grans cerimònies, ans havien gran goig que sol poguessen haver vida. Per què apar que la promissió que lus féu devia ésser entesa ab moltes condicions, les quals defallents, defalliren
80 per consegüent les promissions.

Altra resposta s'i dóna millor, al dit argument, ço és que la lig e les cerimònies e les altres coses promeses als juheus a durar tostemps se deuen entendre spiritualment. E aquesta és pus theòloga resposta, car segons aquesta resposta encara du[208r]ra la ley e les cerimònies e·l
85 sacerdocí e lo temple e la archa e lo regne e la circumcisió, no en pròpria forma, car tot era figura e umbra de les coses esdevenidores, segons que diu sent Paul *Ad Ebreos* x^o12; per què totes aquestes coses encara duren e duraran, no en si mas en ço que significaven en nós, de la qual significança parlarem, si a Déu plau, largament en lo *Libre vuytè*,
90 hon ha loch tota aquesta matèria.

E sent Paul apar que·s concort molt ab aquesta resposta *Ad Hebreos*, *primo*¹³, hon en special parle del regne promès al fill e a la successió de Daviu, ensenyant que aquella promissió no s'endrecava dretament ne real a Salamó, axí com clarament apar per moltes coses que diu aquí
95 sent Paul d'aquell a qui nostro Senyor promès la eternitat e gran duració del regne de Ysrael per aquelles paraules promissives que dix a Daviu, qui per neguna via no·s poden entendre de Salamó, axí com ell mateix innueix aquí. Per què apar que solament se degen entendre de Jhesuchrist, segons lo seny spiritual e al·legòrich, axí com sent Paul ho
100 declara aquí mateix ensenyant que aquelles són paraules que nostro

Senyor Déu lo Pare dehia al seu Fill Jhesuchrist; e no-s deuen entendre
que sien specialment dites a Salamó.

[268]

CAPÍTOL CCLXVIII

Qui respon a l'argument dessus tocat

5 La terça resposta és aquesta, jatsia que la segona puxa ben bastar: e
 deus ací saber que maestre Nicholau de Lira, gran doctor de l'orde dels
 frares menors qui scrivi sobre quascun Testament, vell e novell, e
 segons lo seny literal, qui fo hom gran maestre en ebraych, aquest en un
 tractat qui comença *Potens sit exortari in doctrina sana etc.*¹, lo qual
10 tractat féu contra un gran juheu qui-s mes a impugnar l'*Evangelí* de sent
 Matheu e les obres de Jhesuchrist aquí recitades, aquest doctor,
 donchs, en la quarta rahó principal responent a una rahó que feya lo dit
 juheu contra Jhesuchrist dient que no colia lo dissabte² com,
 emperstés³, lo colre e la festa del dissabte fos ordonada per nostro
 Senyor Déu e instituïda a duració perpetual, axí com demunt és al·legat,
15 *Exodi, cap. xxxi*⁴, diu axí aquí lo dit doctor: que lla hon nós havem: açò
 serà pati perpetual, los juheus han en lur ebraych: açò serà pati *beollam*,
 lo qual *beollam* vol aytant dir com en nostre latí vol dir *in seculum*, ço és
 per lonch temps, e no significa pas temps perpetual ne eternal.

 E que aquell *seculum* significh lonch temps e no eternitat ne
20 perpetuïtat prove-u ell per eximpli, car en lo segon capítol de *Jeremies*⁵
 diu axí: *A seculo confregisti iugum meum*, ço és, ço diu, de antich temps
 ençà has trencat lo meu jou; vet com *in seculum* vol dir ací antich e no
 perpetual. E diu que en lo ebraych han los juheus, en loch d'aquell *a*
 seculo, aquest terme e dicció *beollam*. Diu axí mateix que aquesta dicció
25 *seculum* sta algunes vegades per temps determenat qui pot ésser assats

breu; dóne-n eximpli car *Deuteronomii, quinto decimo*⁶, parlant nostro Senyor [208v] d'aquell que algun juheu rehebia per catiu, deya axí la ley: *Perforabis aurem eius in ianua domus tue, et erit tibi seruus in eternum*, e vol aytant dir: que, com lo senyor rehebia aquell hom per
30 catiu en casa sua, ell li devia en la porta de la sua casa foradar la aurella, e après d'açò aquell romania servent seu *in eternum*, en loch del qual *eternum* diu que han los juheus en aquell loch *beollam*.

Per la qual cosa prova aquí mestre Nicholau de Lira que aquell *eternum* qui és latí, ne lo *beollam* ebraych corresponent a aquell
35 *eternum*, no significa perpetuïtat ne eternitat, ans significa temps finit qui podia ésser gran o poch. Car diu lo dit doctor que sobre aquest pas diu la glosa ebrayca axí: *beollam*, ço és per tots los dies de la vida del senyor fins a l'any del jubileu, per la qual glosa apar com lo temps aquell que dehia la ley ésser eternal podia ésser poch, car, si lo senyor d'aquell
40 servent morís dins l'any en què havia foradada la orella, lo dit servent romania franch, e per consegüent fort poch temps haguera stat catiu; e, si lo senyor visqués entrò a l'any jubileu, lo servent romania catiu fins a aquell any, e en aquell any jubileu lo dit catiu era franch; per què apar que al més que lo catiu podia ésser catiu eren L anys, car l'any
45 cinquantè se apellava jubileu, e per consegüent apar que aquell *eternum* qui és latí ne aquell *beollam* qui li respon en ebraych no porien significar en aquesta ley al·legada de nostro Senyor al més que poguessen sinó cinquanta anys.

E per aquestes coses pots veure clarament com aquest terme e
50 vocable *eternum* en latí, ne aquest *beollam* a l'*eternum* correspondent en ebraych, no significa tostemps en la Scriptura ne durada sens fi, axí com dien los juheus volent provar lur ley ésser eternal e perpetual per tal quant Déu explicant sa duració dix que duraria eternalment, com sia clarament ensenyat que eternalment se prenga en moltes maneres en la
55 sancta Scriptura. Posa, per stes, lo dit doctor a la fi d'aquesta matèria aytal notable, dient que per les demunt dites coses pots veure e notar que aquells qui la Bíblia⁷ trasladaren e per aquest terme ebraych *beollam* posaren en latí *eternum* o *sempiternum*, per tal diu que aquests trasladants aquest terme axí donaren gran ocasió de errar als hòmens
60 simples en observació perpetual de la circumcisió e del dissabte.

Açò mateix en sentència posa frare Ramon Martí de l'orde dels preycadors en lo seu *Pugio*⁸ longament donant sobre aytal translació gran culpa als tradladors de la Bíblia de ebraych en latí per aquestes

65 matexes o semblants rahons. E aquest frare Ramon és al·legat a aquest propòsit sobre lo dessetèn capítol del libre *De Genesis* per frare Ponç Carbonell demunt dit⁹. E aquí mateix lo dit frare Ponç aporta sent Augustí en aquest mateix propòsit, la qual cosa seria longa de recomptar.

70 Baste^{9bis} a nostre propòsit summàriament veure com los juheus no han bastant fundament quant volen provar que lur lig dur en pròpria forma tostemps, ans los engana ignorància de [209r] lur ebraych o malícia per tal com lo corrumphen. Apar axí mateix ací bona doctrina per los chrestians, que quant studien per lo test de la Bíblia en aquests passos e y troben aquest vocable *eternum* deuen entendre per aquest
75 *eternum* algun lonch temps, no pas perpetual, mas temps de dos mil·lanaris d'anys al més o aquent¹⁰, car la lig judayca durà aytant, comptant de Moysès, qui la publicà al poble de Ysrael, fins que lo sanct Euvangeli fou preÿcat per tot lo món per los sancts apòstols, car lavors la dita lig judayca generalment cessà de dret per tot loch. Per què apar
80 que, si los trasladadors de la Bíblia lla hon ha *eternum* haguessen posat *per tempus magnum*, hagueren-ho mils dit e no hagueren dada ocasió a molts de errar axí com vuy erren tots los juheus sobre aquest pas en special.

[269]

CAPÍTOL CCLXIX

Qui respon a alguns arguments fets demunt a provar perpetuïtat de la sinagoga

- 5 Quant és de les altres coses dessús en lo CCLXVII capítol¹ al·legades que posen los juheus, dic que ells dien ver en ço que dien, ço és que per la fe que Alexandre hac en nostre Senyor Déu de Ysrael, si bé se era infeel, ell impetrà que nostro Senyor tancàs axí aquells munts qui s'estaven tan luny e que aquell poble juÿch romangués aquí. E, quant
- 10 dien après que ells han encara aquí rey e regne, dien gran falsia, car ells d'aquí avant no-n poden haver segons les prophecies d'ells fetes; e bé que u merexen, car públicament renegaren ésser lur rey aquell qui·ls havia dat rey e qui havia dos milia anys regnat en ells, ço és nostro Senyor Déu, qui tants de beneficis e de gràcies los havia fetes. E, quant
- 15 dien que aquí han encara temple e sacrifici, açò és falç e contra lur lig e manament de Déu, qui·ls mana que no gosen sacrificar sinó en Jherusalem.
- Atorgam·los axí mateix que Antechrist, que ells confessaran per messies, menarà aquells qui són aquí tancats en Jherusalem e farà les
- 20 malvestats ab ells ensemps, qui són scrites dejús en lo *Libre vuytè*, qui parla de l'eveniment de Antechrist. Ço axí mateix que al·leguen alguns d'ells dient que aquells qui lla són no poden passar d'açà per miracle de nostre Senyor, qui entre ells e nós ha fet un gran riu de còdols qui tostemps corren en manera d'aygua², açò és manifesta falsia, car en lo
- 25 món aytal riu no ha ne hac jamés, axí com los podem provar per rahó

aparent, car sent Augustí en lo libre qui s'apella *De les meravelles del món*³ ne los altres doctors ne istòrichs⁴ qui han tan longament scrit sobre les diverses e meravelloses obres que Déus ha fetes en lo món no haueran callada aquesta tan assenyalada meravella si fos veritat. Axí
 30 mateix que havem libres e doctors qui totes les parts d'orient han cercades e són stats per totes aquelles terres de les Índies qui hanc jamés no faeren menció de aquesta matèria, com emperò recompten coses altres molt menors e de molt menor meravella.

Encara podem açò provar per los libres novells e vells qui tracten de
 35 totes regions del món e de totes lurs meravelles [209v] e coses specials, axí com lo libre *De les propietats de les coses*⁵, e ls ho provarem per lo mapamundi e per aquells qui les Índies han cercades, qui aquest miracle han callat; e cert no u haueran si queucom ne haguessen sentit, car a tan singular e apert⁶ miracle a veure iria tot lo món. E los
 40 filosofs passats qui staven en Grècia queucom ne haueran sabut e n'haueran encercada causa e, quant no la haguessen trobada natural, foren-se convertits a la sobrenatural e finalment haueran coneguda via de salut, la qual han ignorada.

Axí mateix los emperadors de Roma, qui tot lo món possehiren
 45 passats CCC anys, queucom ne haueran sabut e leixat en scrit, e en special aquell gran emperador Alexandre, grech, qui personalment totes aquelles regions conquís, queucom ne haguera fet posar en scrit. E Aristòtil, pare dels filosofs, qui ab ell anà e tots sos fets sabé e qui de quascuna cosa meravellosa moch qüestió e cercà la causa, no és de
 50 creure que d'aquesta cosa no hagués leixada qualche notable scriptura qui fóra a nós pervenguda axí com les altres.

[270]

CAPÍTOL CCLXX

Que·ls¹ juheus no exiran del present cativatge fins a la fi del món

- 5 Per què sàpies per cert que lo poble de Ysrael és vuy catiu per tot lo
món e la lur ley vaga e és evacuada e cassa e nul·la de la publicació
general del sanct Evangeli ençà, qui fou feta per los sancts apòstols. E
sàpies que d'aquesta captivitat e misèria null temps no exiran fins a la fi
del món, car axí és profetat per los sancts. E primerament la lus profetà
Moysès, *Deuteronomii*, *quarto*², dient·los que, com per lurs peccats los
10 degué dar Déus molts mals, emperò que en los derrers temps tornarien
a Déu, ço és en la fi del món. Açò mateix los profetà Daviu, en lo *Psalm*
de LVIII³, hon diu: *Conuertentur ad uesperam, et famem patientur ut*
canes, e vol dir axí: que los juheus se convertiran al vespre del món, ço
és a la fi, e hauran fam axí com a cans, car desitjaren ardentment saber
15 Jhesuchrist, axí com los cans famolents⁴ cerquen ab gran aviditat e desig
què mengen, car lavors ells, informats de lurs errors per special gràcia
de Déu, desigeran saber Jhesuchrist qui fo, d'on⁵ fo e com vénc e què
féu e com procehí e com morí e com ressuscità, e axí de les altres coses
a Ell pertanyents.
- 20 Axí mateix Jeremies, en lo capítol qui és de XXIII e en lo xxx⁶, dix açò
mateix, ço és que en los derrers temps aquest poble entendria la veritat
de la fe vertadera e Déus serà ab ells en los temps extremals. E açò posà
pus larch Osee profeta, dient axí en lo terç capítol⁷: *Dies multos*
expectabis etc., e aquí parla lo profeta en persona de Jhesuchrist a la
25 sinagoga dels juheus, a qui diu axí: Per molts dies me speraràs e yo a tu,

e no faràs fornicació, ço és ydolatria, e no seràs ab lo teu spos, ço és que no creuràs en Jhesuchrist, car per molts dies seuran⁸ sperant mi los fills de Ysrael, sens rey e sens príncep e sens sacrifici e sens altar e sens ornament preveril⁹ e sens loch deputat a orar. Aprés d'açò tornaran los
 30 fills de Ysrael e cercaran nostre Senyor Déu seu e tembran aquell e a¹⁰ Daviu rey seu, ço és a Jhesuchrist, e açò serà als [210r] derrers dies del món.

Ací dien alguns que la general e final conversió dels juheus serà en un mateix temps ab la presó¹¹ de Jherusalem per chrestians, car dien
 35 que per negun temps Jherusalem, per bé que sia presa per chrestians, axí com speram en aquest temps present que en breu se deu per chrestians pendre, e açò feta la purgació dels ecclesiàstichs e del món aprés que ja és a les portes, emperò, jatsia que la dita terra sia presa, null temps no durarà molt en mans de chrestians fins a la fi del món.
 40 Açò dien que posa Lactancius¹², gran doctor e famós en la sancta theologia.

Per aquestes coses apar la novena dignitat de la lig de gràcia, car aquesta durarà fins a la fi del món e metrà los elets en glòria e en ella serà lo món conclús e termenat, car ans de la fi del món la fe e lig
 45 chrestiana no pot fallir, axí com dessús és provat¹³.

[271]

CAPÍTOL CCLXXI

Qui posa la deena dignitat de chrestianisme, qui és dels patis

5 La deena dignitat de la sancta religió chrestiana sta en los divinals
patis. E¹ deus ací saber que, jatsia que tot l'hom segons tota sa virtut e
força sia a Déu obligat e tengut, car tot és seu e tot ho ha del Senyor
rehebut, emperò la gran noblesa e franquesa e liberalitat^{1bis} de nostro
Senyor Déu no ha volgut l'om strènyer ne obligar sinó a algunes coses
10 fort poques; e, axí com si Ell fos par e igual a nós, ha volguda inclinar
tant la sua divinal magestat a fer ab nós alguns patis certs qui sien a nós
lum de saber quant anam a Ell dret o tort. No-res-meyns ha plagut a la
sua altesa de atorgar e de formar-los axí dolces, axí grans e piadoses e
cupioses e favorables a nós per tal que tostemps pugam fiançosament²
15 sperar de la sua gran misericòrdia e de la sua cupiosa remuneració en
glòria e per tal que l'hom ab major cor e ab major fervor e ab major
diligència tostemps cur e treball e s'estudiï en fer la sua sancta voluntat
e en complir los dits patis e leys entre Ell e nós fermades.

 E aquests patis fermà ja lo Senyor ab lo primer patriarcha e pare
nostre Adam; emperò no foren lavors posats en scrit, car lavors no era
20 encara letra ne scriptura, axí com havem a declarar en lo *Vuytèn libre*.
Aprés d'aquest féu lo Senyor patis altres e confirmà los primers no
repugnants als segons ab nostre pare Noè, qui vénch sots la segona edat
del món; e per tal li dix lo Senyor axí, segons que legim *Genesis*, *nono*³:
25 Vet que yo pos e ferm e ordon patis ab tu e ab la tua posteritat e semén
aprés. E, jatsia que los següents patis no sien aquí explicats tots axí com

ací són ordonats, emperò basta a nostre propòsit ací de present que tots los següents patis són per nostro Senyor Déu confirmats e per la sancta Scriptura posats, axí com clarament pots veure dejús, quant procehirem dels dits patis⁴.

30 Deus, donchs, ací saber primerament que aquests patis stan sots diverses col·ligacions e sots diverses órdens. Lo primer orde és aquest: glòria, gràcia, mèrit, obra e consentiment de cor. Per què apar que aquest primer pati sta sobre aquests cinch puncts ordonats axí que la un és via a l'altre, car del consentiment del cor hix la bona obra, e d'aquests
35 dos hix lo mèrit, e lo mèrit [210v] se liga ab la gràcia e per la gràcia és dada glòria. E, jatsia que la sinagoga aquests mateixs patis hagués ab Déu, emperò no axí altament com ha la sancta religió chrestiana, axí com davall havem a declarar⁵.

Sobre lo primer vocable, qui és glòria, donchs, havem aquest pati ab
40 nostro Senyor: que tota persona chrestiana qui en sa vida faça ço qui en si és après sa mort ha per guardó la glòria eternal. Quina cosa és glòria eternal diu-se longament en lo *Tretzèn libre*, qui parla de pena e de glòria. Ara basta saber quant en aquest loch que per glòria eternal entenem benevuyrança promesa als elets, qui és stament en qui no ha
45 negun mal, ans contén en si los millors béns qui-s puxen cogitar, car sta en veure Déu faç a faç e en amar-lo subiranament e en haver stament sens negun mal de pena e de colpa e en ésser cert que açò durarà tostemps sens tot dubte; e tot açò han los benevuyrats sens negun dubte.

Aquesta declaració de glòria premesa, declarem summàriement lo
50 pati primer, sots lo qual se·n contenen molts d'altres, axí com ara aparrà. E ací attén que aquest pati ha quatre parts. La primera és aquesta: que tota persona chrestiana, e diu chrestiana car, si chrestia no era, no-s poria salvar, car diu Jhesuchrist, *Marchi, ultimo*⁶: *Qui non crediderit, condemnabitur*, e vol dir que qui no haurà chrestiana crehença no-s pot salvar; emperò com açò haja veritat lo *Quint libre* ho declara, tractant de la sancta fe cathòlica com és necessària a salvació. E en açò ha gran dignitat la chrestiana religió sobre tota altra, car
55 solament en la crehença chrestiana sta via de salut e no en les altres sectes. Requer, donchs, lo pati primer de salvació aquesta condició: que
60 la persona sia chrestiana.

Segueix-se en lo dit pati la segona part, qui és que en sa vida, ço és que sia en aquesta vida mortal e present, en la qual los hòmens no són

- 65 salvats ne dampnats, mas són apellats per los sancts theòlechs
viendants, car no són en lo terme encara, mas en la via de pena o de
glòria; solamén aytals per ordinació divinal poden merèixer glòria o pena,
e fora d'esta via null temps no poden més merèixer una cosa ne altra,
segons comuna opinió dels doctors. Per tal deya Jhesuchrist, *Iohannis*,
70 *nono*⁷: Obrats mentre havets luu, car vendrà la nit, ço és la mort, après
la qual negú no porà obrar, ço és que negú no porà fer res qui li sia
meritori.

[272]

CAPÍTOL CCLXXII

Qui expon, del pati primer, què vol dir que l'om faça ço qui en si és

5 Segueix-se en lo dit pati primer la sua part terça, la qual és aquesta, ço és que faça ço qui en si és. E, per tal com sobre aquesta part molt mesquí se engana en tant que per defalliment de saber aquesta part e de posar-la en execució innumerables persones són errants e inexcusables davant lo juý de nostro Senyor Déu e finalment són deputedes a eternal dampnació, per tal sobre aquesta part vull queucom [211r] parlar lonch
10 més que sobre les altres. E deus ací saber algunes doctrines necessàries. La primera sí és que, com aquell eternal e incommutable Déu e Senyor nostro per rahó de la sua incomprehensible altesa sia subiranament en si alt e en sos consells e manaments sens fi sia just, per tal nos consella, e rahó qui u dicta que axí u façam de fet, ço és, que tot allò que Ell
15 mana a nós sia per nós complit e posat en execució ab subirana diligència e sens tota negligència e peresa¹. Aquest consell Ell ha posat e explicat per diverses parts de la sancta Scriptura, les quals al·legar totes seria fort lonch; basta al·legar-ne algunes e breu.

20 Primerament Ell mana axí: *Deuteronomii, sexto*²: *Eruntque uerba hec, que ego precipio tibi hodie, in corde tuo: et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et mouebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in limine, et hostiis domus tue*; en aquestes paraules nostro Senyor Déu dóna a entendre la gran
25 diligència e cura que Ell volria que hom haja d'açò que Ell ha manat; e,

jatsia que lo consell axí com sona sia impossible en aquesta vida present, emperò a la sua sancta intenció és fort rahonable e possible a tuyt, car per aquestes paraules, en les quals ha una figura gramatical e color rethòrica qui s'apella *yperboles*, qui és figura ensenyant a l'hom de
 30 parlar per excés, per aquestes aytals paraules, donchs, dóna nostro Senyor a entendre a nós que Ell vol que ço que Ell nos ha manat nos sia tostemps fermat en lo cor e en la memòria, axí que en tot quant fem e diem hajam tostemps nostre Senyor Déu devant nostres ulls, ne d'açò
 35 ne per negun treball del món; e vol que axí mateix ho ensenyem de fer a nostros fills e a aquells qui són sots nostra cura, axí que entrant e hixent o reposant en nostra casa totstemps nos vaja lo cor principalment en Ell e en fer los seus manaments e la sua sancta voluntat.

E axí u feya Daviu, car diu en lo *Psalm quinzè*³: *Prouidebam*
 40 *Dominum in conspectu meo semper*, e vol dir axí: Yo haguí en mi aquesta providència: que tostemps pensava en tot quant feya que hagués lo Senyor davant mos ulls. Aquesta matexa diligència e cura que vol lo Senyor que hajam dels seus manaments a servir nos dóna a entendre per Salamó, en lo segon capítol dels *Proverbis*⁴, dient que qui
 45 vol aconseguir aquella vera saviesa qui ensenya a servir a nostre Senyor Déu e a complir sos manaments fa mester que haja aquella cura e diligència que ha aquell qui cerca peccúnia e aquell qui cava tresor amagat.

O, Déu, e tan bell eximpli és aquest si t'i penses! Attén los hòmens
 50 del món ab quanta diligència e ab quanta ànsia, ab quantes maneres e ab quant afany e treball cerquen peccúnies, que no·ls basta die ne nit ne terra⁵ pròpria ne stranya, ne·ls basta missatge ne serventa, ne·s fien en hom ne en fembra ne jamés no pensen en altra cosa, ans per açò perden menjar, beure, dormir, tot solaç e consolació, no han vergonya
 55 de mentir e de fer tots contractes dubtosos e pe[211v]rillosos ne de ofendre Déu ne hòmens ne de fer negun desastre, solament que hagen peccúnies. Semblant s'és d'aquell qui·s pensa que porà trobar tresor, qui tota la sua ànima posa en pensar com lo porà trobar.

Vet quina diligència e cura ha l'om mesquí per haver peccúnia; axí
 60 consella nostre Senyor a tu que hages diligència de fer la sua voluntat e ço que Ell t'à manat; ne vol ne·t cal que per fer sa voluntat cometes neguna iniquitat, ans cometre peccat negú és expressament contra lo

seu manament e contra la sua sancta voluntat, qui és subirana regla de justícia.

65

[273]

CAPÍTOL CCLXXIII

Qui prova com l'om ab tota diligència deu servir ço a què és obligat

5 Sent Pau, axí mateix, volent donar manera als romans de haver diligència de fer los manaments de nostro Senyor Déu, *Ad Romanos, sexto*¹, diu axí: *Humanum dico, propter infirmitatem carnis uestre: sicut enim exhibuistis membra uestra seruire immundicie, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra uestra seruire iusticie in sanctificationem*, e vol dar aytal consell premetent aytal declaració de
10 sos dits: Yo, diu ell, vos daré un consell en què yo no parle segons rigor de justícia, ans parle segons aquell qui ha compassió de la vostra carn flaca e mesquina, e dich-vos axí: que almeys façats açò: que, axí com ferventment haviets donats vosaltres mateixs e vostres membres a servey de inmundícia e a peccat, que axí donets vosaltres mateixs e vostres
15 membres a servir justament a Déu e a sos manaments per tal que siats sanctificats per Ell. Vet com l'apòstol ací te dóna consell e manera com faces ço qui en tu és, ço és que, axí com fahist lo peccat ab fervor e ab maestria, que axí servesques a Déu ab fervor de sperit e ab maestria e cautelosament en totes aquelles maneres en les quals puxes complir los
20 seus manaments e la sua sancta voluntat.

E ab aquest mateix consell se conferma Ysahies, *capitulo xxxi*², quant diu: *Conuertimini, sicut in profundum recesseratis*, e vol dir que, si cupiosament e habundant vols fer ço qui en tu és devant nostro Senyor Déus per tal que-t perdó largament e que-t reheba a sa
25 misericòrdia pus tost e mils a ton profit, que faces açò: ço és que, axí

com te eres d'Ell partit ab profunditat e pregonesa de malícia e de desconexença e de fervor de peccat, axí torns ferventment e devota a la sua misericòrdia e tostemps ab gran diligència e cura de tu mateix per honor del Senyor. Axí mateix Micheas propheta, en lo vi^c capítol³, diu
 30 axí a nòstron prepòsit: *Ostendam tibi, o homo, quit sit bonum, et quit Deus requirat a te etc.*, O, hom, vet que yo vull a tu ensenyar què sia ton ver bé en aquesta vida e què-s açò que Déus ha a requerir de tu finalment.

E açò són principalment tres coses, ço és que faces justícia de tu
 35 mateix a Déu vengant-lo de ton peccat per penitència, e que faces misericòrdia a ton proïsme quant ho haurà mester, mas en special te consell anar tostemps curós e diligent envers lo teu Déu e Senyor, ço és que tostemps pens què poràs fer que li plàcia e que-t vulles reconciliar tantost ab Ell si res has fet ne dit que sia contra la sua reverència; e açò
 40 per tal que per negligència no puxes oblidar tu mateix, car aquell qui en los afers de Déu e de la sua ànima [212r] és negligent, ell és malehit de nostro Senyor Déu, dient Jeremies en xxxviii capítols⁴: *Maledictus qui facit Dei opera negligenter o fraudulenter*, ço és a dir que maleyt és aquell qui les obres de nostro Senyor Déu fa ab negligència e ab peresa.

45 Per totes aquestes coses demunt dites appar la veritat de la primera doctrina, qui deya que nostro Senyor Déus nos consellava que los seus manaments fossen per nós posats en execució ab tota diligència e sens neguna peresa⁵.

[274]

CAPÍTOL CCLXXIII

Com se deu entendre que Déus vulla de l'hom que faça ço a què és obligat ab tota diligència

- 5 La segona doctrina és que nostro Senyor Déus no requer de l'hom a necessitat de salut sua que, quant l'hom se torna a Ell, que ell faça sa conversió axí fort e fervent e vigorosa e plorosa e penident que no puxa millor. Appar la veritat d'aquesta doctrina per tal car, per bé que l'hom se torn a nostre Senyor Déu, encara s'i poria mils tornar¹ e convertir si
- 10 Déus li trametia major virtut e força e axí de les altres coses qui-s requiren a vera contricció. Per què, com aquest tornar e convertir a Déu no sia en poder de l'hom, segueix-se que nostro Senyor no-l requira de negú, com Ell, qui és pura e infinita saviesa, no vulla de l'hom sinó ço que pot e ço qui és en son poder.
- 15 Ítem, appar açò mateix per tant car la conversió de l'hom envers Déu principalment ha a venir de Déu, segons que dien los sancts; com, donchs, nostro Senyor la puxa dar major e menor, segueix-se que l'hom qui-s converteix se pot mils convertir e molt mils sens fi per bé que de fet se convertesca. Segueix-se axí mateix que l'hom no és obligat de
- 20 necessitat a nostro Senyor de convertir-se axí perfetament que no puxa millor, pus no y ha negun aytal grau de conversió qui sia sobre tot altre e pus que l'om no és obligat a negun cert grau de dolor ne de desplaer de son peccat.
- 25 Ítem, quascun grau de vera contricció, per poch que sia, és sufficient a reconciliar l'hom segons la ley per Déu instituïda e lo pati que ha fet

ab nós, axí com dejús aparrà²; per què apar que no és cosa necessària a salut nostra que·ls hòmens, quant se convertexen a Déu e·s reconcilien ab Ell, que facen tot ço que fer porien, axí com deya la dita doctrina segona. Ítem, certa cosa és que anch no fou negun penident, per sanct
30 que sia stat, que jamés haja fet tot ço que poguera haver fet, e sia qui·s vulla, car, per molta dolor ne contricció que Daviu ne sent Matheu ne sent Pere ne sancta Maria Magdalena hagen haüda e per moltes de làgremes que hagen gitades ne per molta penitència que hagen feta, encara ne pogueren haver feta molt més, e·mperò ab aquella que
35 faheren e per gràcia de Déu han aconseguida gràcia e glòria. Per què apar vera aquesta doctrina segona e apar ver, per les provacions sues aduytes de present, que nostro Senyor Déu no oblich negú a cert grau de penitència ne de obra satisfactòria ne a cert grau de gràcia a haver, com quascun grau, [212v] per poch que sia, sia bastant a salvar aquell
40 qui l'ha.

E d'aquestes coses se segueix clarament que les auctoritats al·legades en lo capítol precedent, qui proven que Déus consella a l'hom de fer ço qui en si és ab tanta fervor com puxa o com fou aquella ab què féu lo peccat, no les deu hom entendre axí que hom hi sia obligat de necessitat
45 de salut, mas de congruïtat e de ben star e que, si axí·s feya, que seria a nostro Senyor Déu més placent la obra de l'hom e a nós pus meritori e pus profitós. E per açò mateix apar que la primera doctrina³, qui diu que nostro Senyor consella que sos manaments sien observats ab subirana diligència, no·s deu axí entendre que allò sia manament ne axí que, si
50 l'hom no·ls observa ab aytal cura e ab tan gran diligència que no puxa ab major, que per tal l'om pech mortalment e que sia en via de dampnació, car basta a nostro Senyor que l'hom hi haja cura suficient e bastant e aytal que ell faça lo manament de Déu ab cor dret e sencer quant hora sia e quant la consciència bé informada e arreglada li ho dicta, ne l'om
55 és a pus obligat ne major cura no li és necessària a salut de la sua ànima.

[275]

CAPÍTOL CCLXXV

*Qui prova encara que l'hom en los fets de Déu és tengut de fer tot ço
que pusca*

- 5 Contra aquesta doctrina segona¹ e contra sos correlaris e seqüeles
dessús aportades se fan algunes rahons ben apparents, les quals soltes,
veuràs que no han gran efficàcia. La primera rahó és aquesta, e vol
provar que no basta a l'hom quant fa ço qui en si és que-s peneda un
10 poch, ans s'i requer de necessitat, si-s vol salvar, que ell se penida de tot
son poder e de tota sa força e que haja dolor al cor aytanta com haver-
ne puga. E és aquest l'argument: Jeremies en lo sisèn capítol de son
libre², posant ley al peccador com se devia penedir, dix axí: *Luctum*
unigeniti fac tibi, e vol dir aytant: Fé plant e plor aytal com aquell que fa
lo pare quant pert lo seu fill e no n'à sinó un tot sol. Diu aquí la glosa³:
15 ací ensenya lo profeta a aquell qui-s penet de sos peccats què és ço que
fer deu. E diu aquí altra glosa: *Nichil dolencius morte unigeniti*, ço és:
no ha al món dolor major com perdre son fill a aquell qui no n'ha sinó
un tot sol. Per les quals coses apar que-l peccador, quant a Déu torna, si
ell fa ço qui en si és, ell deu haver tanta dolor de son peccat que major
20 no puxa; lo contrari de la qual cosa deya la dita doctrina segona.
Per solució d'aquesta rahó e de les altres següents deus ací notar que
haver dolor e desplaer d'alguna cosa pot ésser en dues maneres.
Primerament se apella desplaer e dolor en nós avorrimet d'alguna cosa
que concebem ésser mala e a nós desplasent, en tant que no ha res al
25 món que abans no volguéssim que no aquella cosa; e aquest avorrimet

- ve a la nostra ànima e y^{3bis} és axí imprès e fermat per gran amor que havem al contrari d'açò que avorrim. Eximpli: hom qui ama sencerament nostre Senyor Déu axí avorreix peccat que no ha cosa al món que ell no lexàs e no fahés ans que [213r] consentís a peccat. E
- 30 aquest avorriment neix en aquest aytal per la amor e segons la amor que ha a Déu; e nota que aquest avorriment és gran segons la amor que havem a nostro Senyor Déu, qui és Senyor subiranament contrari a tot peccat. Altra spècia de dolor e de desplaer ha en nós a vegades, e açò és alguna passió qui, per lo dit primer desplaer e dolor en la nostra ànima,
- 35 se segueix e recut⁴ en lo cors, axí com per desplaer o dolor que hom ha a vegades en la ànima se sent hom tot pesuch⁵ per tot lo cors o-s sent hom lo cor fort dolre o-s sent hom mal de cap o alteració gran en la persona, de la qual se segueix plors e làgremes en los ulls o altres passions semblants.
- 40 Ara, açò premès, vengam a la solució de la rahó demunt feta. E, quant dius primerament que Jeremies ensenya que l'hom qui pecca deu fer plant semblant a aquell qui ha perdut un sol fill que havia, dic-te que aquesta dolor no-s deu entendre axí que aytal hom sia tengut de dolre en lo cors ne en la sensualitat en la manera segona dita, car aytal
- 45 dolor no la ha tothom qui la vol, com aytal dolor vinga o per complexió ja en açò inclinada o dispòsita o per experiència que l'hom ha haüda d'abans de la dolçor de Déu o de la amor de Déu, que sap que ha per son peccat perduda, la qual dolçor o sentiment d'aquella no la han sinó fort poch en esta vida present. Deu-se, donchs, entendre de la dolor
- 50 primerament entesa, ço és que tothom qui haja peccat deu haver desplaer d'aquell e avorrir aquell axí com l'om avorreix la mort de son fill proprii encara⁶ que no n'haja sinó un, car, axí com aytal hom no volria per res la mort de son fill, axí negú per res no deuria voler que jamés peccàs ne hagués peccat comès.
- 55 En altra manera pots solre a la dita rahó e pus breu dient que lo dit de Jeremies e les gloses aquí al·legades se deuen entendre axí: que per ço que dien aquí entenen a donar consell al peccador que quant se converteix a Déu faça ço que puxa; emperò ja per aquestes paraules no entenen per açò posar-li negun manament. Per què apar que lo
- 60 peccador quant se converteix no és obligat a haver tan gran dolor en lo cors com si hagués perdut son fill; emperò, si u havia, ja valria més, car tanta dolor poria haver que nostro Senyor Déu li perdonaria de tots punts sos peccats a pena e a culpa.

La segona rahó que aquests fan és aquesta: certa cosa és, e diu-ho
 65 axí mateix sent Augustí en lo vint-e-un libre *De la ciutat de Déu*, en lo
 primer capítol⁷, e diu que dolor d'alguna cosa, com hom la pert, és
 aytanta com la amor que hom li havia; com, donchs, la amor de Déu
 deja ésser en l'om major que neguna amor de neguna creatura, donchs
 70 per consegüent e la dolor del peccat per lo qual hom pert Déu deu ésser
 major que dolor qui al món sia. Responen ací los sancts⁸ e dien que,
 quant tu dius que la dolor de la cosa perduda és tan gran com fou la
 amor que hom li havia, dic-te que açò se deu entendre de la primera
 dolor, qui és desplaer e avorriment e no voler de peccat ja comès, [213v]
 car aytant cascun ver contrit avorreix peccat com ell mateix ama Déu,
 75 contra lo qual l'à fet; emperò no-s segueix per axò que aytal hom axí-s
 senta dolorat en lo cors per alguna passió o dolor sensitiva com si en la
 part sensitiva fos percudit o sensiblement e notable fos per algú defora
 en lo cors malmenat, axí com prenía dolor la segona part de la distinció
 feta en la solució de la primera rahó; car aytal dolor, com dit és, no és
 80 necessària a haver salvació, pus la primera hi basta e y és axí mateix
 necessària. E per aquesta manera matexa pots solre totes les rahons
 següents.

Ítem, aquests mateixs, terçament, argüexen axí en altra manera e
 dien axí: lo primer moviment que hom ha a dolre de son peccat
 85 proceheix de la gràcia de Déu e del franch arbitre de aquell qui axí-s dol,
 e lo moviment que l'om ha a peccar proceheix de culpa e del franch
 arbitre; com, donchs, molt major sia lo moviment primer que no lo
 segon, segueix-se que pus fortment l'om se moga de fet a haver
 contricció de son peccat que no a fer peccat. Pots dir axí com a les
 90 primeres que la conclusió d'aquesta rahó és vera de la primera dolor e
 no de la segona, car, jatsia que aquell primer moviment no-l sintam axí
 com lo segon, emperò ell és molt pus fort e pus virtuós en quant per
 aquell amam e presam tant Déu que per negun altre bé ne per neguna
 pena ne dampnatge no-l lexaríem; e lo segon rehep quantitat e virtut del
 95 primer, e no per lo contrari, axí com la obra del seu obrer e no lo obrer
 de sa obra.

La quarta rahó és aquesta: certa cosa és que hom just e qui és en la
 gràcia de Déu més és unit ab Déu per vera amor que no ab si mateix,
 car aytal més ama Déus que no si mateix, axí com fer-se deu; com,
 100 donchs, aquella dolor sia major quant hom se separa d'aquell que més
 amava que no quant hom se separa de aquells que hom menys amava,

- segueix-se que major dolor és e més l'om se dolga quant vertaderament se penet del peccat que qui tollia⁹ lo cors a ell mateix o a quisvol altre. Responen los sancts que ver és de la primera dolor e no de la segona; 105
dien, per stes, que parlant pròpriament que lo primer desplaer no és apellat dolor, pus que no-l sentim comunament e és en nós sens pena sensible e notable, e açò de comun cors; per què deu ésser apellat desplaer e un noble no voler repugnant a peccat, o regla virtuosa e racional qui endreça la ànima a seguir a Déu dret e a punir tot peccat fet contra Déu. 110
- La quinta rahó és aquesta: tot hom bo e just e ben ordonat se dol més de la pèrdua del major bé que de la pèrdua del menor; com, donchs, Déus, qui és subiran bé, sia perdut a aquell qui pecca, car lavors lo pert per lo peccat, donchs segueix-se que quant l'hom ha vera 115
contricció lavors se deu més dolre del peccat per què ha perdut Déu que no de pèrdua de qualque ben temporal que sia al món. A aquesta rahó se respon, axí com a les altres, que ver conclou de la primera dolor e no de la segona, car Déus requer la primera per satisfacció necessària al peccat e no la segona; e, com Déus quart principalment a la sua bona voluntat, e¹⁰ més satisfà a Déu bon voler de l'hom e ferm propòsit de 120
lunyar-se de tot peccat per la sua amor e penedir-se d'açò qui [214r] passat és en mal que no tota la dolor que l'om sent en la persona. E la bonesa de la segona dolor hix de la bonesa de la primera e aytant mèrit com l'om ha per aytal dolor aytant l'à per la primera e no per lo contrari, 125
axí com les penes dels màrtirs aytant los eren pus meritòries com havien major amor a Déu en lo cor, e la amor no rehebia sa bonesa de les penes aquelles foranes que soferien en lo cors, ans aquelles penes eren aytant bones com la amor era gran que ells havien a Déu, per lo qual pascientment portaven aquelles penes. Axí és en nostre propòsit. 130

[276]

CAPÍTOL CCLXXVI

*Qui posa quina és la dolor satisfactòria a Déu a la qual hom és
tengut*

- 5 E, per tal que mils veges la dignitat de la primera dolor e la distinció
que ha ab la segona, deus ací notar les següents proposicions: la
primera és aquesta, ço és que, com la primera dolor e displicència¹
nasque de amor de Déu, segueix-se que és aytanta en l'hom com l'om
ama Déu; mas la segona dolor és a vegades major que la amor, a vegades
10 menor e a vegades equal segons la disposició de l'hom e la complecció e
la inclinació a làgremes e la experiència que ha a la amor de Déu e
segons la custuma que l'om ha en haver aytal dolor.
- La segona preposició és aquesta: que la primera dolor és tostemps
dita subirana, no que en si no puxa ésser major, mas per tal com ha
15 senyoria tostemps que sia en l'om sobre totes altres dolors e moviments
penals de la ànima. Açò apar per tant car esquivar² la ofensa de Déu
rebuja hom just tota cosa dolorosa per què la dita offensa se puxa
cometre ne posar en execució, axí com la amor de hon hix fa l'om presar
e proposar³ Déu a tota altra cosa, hoc encara a mort de sa pròpia
20 persona. No dic pas⁴ que per aquesta amor ne dolor sia negú tengut de
volar morir per Déu, mas dic que, en cas que axí fos que hom hagués a
peccar mortalment o pendre mort corporal, lavors l'om és tengut de
necessitat de salut ans pendre e elegir mort corporal que no que fahés
peccat mortal ne que amàs més neguna altra cosa que Déu. L'altra
25 dolor, emperò, ço és la segona, no cal que sia aytal, car aquella solament

és ordonada a turmentar l'om aquell en qui és per satisfer a Déu de sos peccats; axí mateix que aquesta dolor segona poria massa créixer en aquell qui la ha, och en tant que hom se poria dolre en la part sensitiva de sos peccats o d'altra cosa que hom ne morria. E per tal aquesta dolor
 30 ne desplaer no ha senyoria en aquell qui la ha, pus que rahó e consciència li contrasta quant és excessiva, car lavors la rahó dicta que aquesta dolor se luny de gran e de notable excés e-s redueca a certa quantitat menor que d'abans e a rahonable mesura segons que la natura de l'hom qui la ha la pot soferir sens gran dampnatge corporal. E per tal
 35 deya sent Paul *Ad Romanos xii*⁵: *Racionabile obsequium uestrum*, e vol aytant dir: que quant farem negun sacrifici a Déu guardem que sia rahonable e no excessiu e fora de mesura e de rahó. Mas la primera dolor no pot ésser jamés excessiva ne massa gran, axí com negú no pot massa avorrir peccat ne pot [214v] massa amar Déu.

40 La terça proposició és aquesta: que la dolor segona, qui és en la part sensitiva, lavors pot ésser massa gran e és desordonada en si quant l'om le-s procura scientment per tal que muyra; car deus saber que penitència és virtut moral, la qual virtut se pot corrompre e mudar en vici per sobrehabundància e per defalliment. Si, donchs, l'om vol haver
 45 e procurar-se aytal dolor, bona és e virtut és; emperò lavors no és virtut, ans és vici, quant scientment se-n dóna tanta que mor. Mas la primera dolor e displicència, qui és en la voluntat, no deu jamés ésser massa gran, axí com dessús és dit; rahó és car, com ella nasque de pura amor de Déu e negú no puxa amar massa a Déu, aytampoch negú no-s pot
 50 massa dolre de la ofensa de Déu. És ver, emperstés, que opinió és de Ricart de Mediavilla, qui diu en lo quart libre *De les Sentències*, en la dessetena distinció⁶, que, si algú per gran ardor e ab gran amor de Déu havia tan gran despler de sos peccats que en la part sensitiva, ço és en lo cors, per aquell tan gran desplaer se engendràs tan gran dolor que per
 55 aquella dolor l'hom morís, ja aquella dolor no seria contra caritat ne contra virtut, ans seria bona e sancta; emperò que axí fos que aquell en lo qual és aytal dolor o qui le-s procura no-s^{6bis} faés ne-s procuràs aytal dolor scientment per tal que morís, sinó solament per reverència de nostro Senyor e per satisfer-li de sos peccats; e lavors aytal dolor no
 60 poria ésser dita massa gran, ans seria bona.

La quarta proposició és que apar que no tostemp pèrdia de major bé engendra major dolor en lo cor d'aquell qui-l pert. Apar car, si u feya, segueix-se que pèrdia de Déu seria a l'hom de major despler

65 sensiblement que pèrdua de neguna altra cosa, la qual cosa no és vera,
 axí com ensenya experiència; car lavors tothom qui pecca hauria quaix
 dolor infinita, axí com Déu val més sens fi que altra cosa qui al món sia.
 Rahó és d'açò car la amor de qui totes aquestes dolors, ço és primera e
 segona, han començament no ha⁷ tan gran senyoria a moure la part
 sensitiva com ha a moure la voluntat en què és, car la part sensitiva se
 70 ha a moure axí sensiblement e dolorosa per custuma e per ús e per
 longa experiència de la amor de Déu, la qual custuma e ús és en fort
 pochs en aquesta vida.

La quinta preposició és aquesta: que la dolor de la contricció en la
 ànima tostemp és mesclada ab goig, car aquell qui axí-s dol per tal se
 75 dol axí car axí-s vol dolre, e aytant com se veu més dolre més ha de goig
 de sa dolor, axí que la dolor fa créixer lo goig e lo goig és rahó que cresca
 la dolor; emperò la dolor aquella per la presència del goig no nafra la
 natura en què és, ans aytant com més creix la dolor en rahó de
 displicència aytant aquell qui la ha en si mateix troba menor pena, car
 80 pena, segons sent Augustí, veda ço qui és contra nòstron voler; si,
 donchs, la dolor aquesta crex per nostre voler, segueix-se que aytant
 meyns turmenta⁸ l'om com l'om la-s procura e le-s vol procurar de bon
 cor.

La sisena sí és que aquesta dolor e aquest goig no són coses
 85 contràries entre si, car la dolor és en l'om [215r] per esguart dels
 peccats que avorreix per amor de nostro Senyor Déu e lo goig és
 termenat en la dolor aquella axí com en aquella cosa qui satisfà a Déu
 per los peccats comesos. Ara, és axí que haver dolor per un esguart e
 plaer per altre no han contrariat en si mateix, axí com tot die vehem
 90 per experiència entre nós mateix: quant nos consolam d'algun desplaer
 que soferim, vehem que ensemps ha en nós dolor e goig e plaer.

Per totes aquestes coses apar queucom del propòsit principal, qui és
 veure quant l'om fa ço qui en si és, car apar que açò és lavors necessari
 en la ànima, e açò és l'om fer ço qui en si és, ço és haver sencer propòsit
 95 de abstenir-se de tot peccat mortal per amor de Déu e que hom esqui
 les avinenteses de les quals rahonablement pots dubtar que poden
 aportar l'hom a peccat mortal; car, si no u feya, posar-s'ia scientment a
 perill de peccar mortalment o en dubte, les quals coses són peccat
 mortal. Requer-s'i axí mateix, a fer ço qui en si és, ço qui és dessus dit,
 100 ço és fer la obra per Déu manada quant és loch e temps ab degudes
 circumstàncies, si lo manament és afirmatiu, e, si és negatiu, lavors fa

l'hom ço qui en si és quant totstamps lo observa en totes maneres, axí
com dessús l'à manat en pròpria forma, car manament negatiu obliga
l'om a tostamps e empertostamps e en totes maneres. E açò tot serà
105 declarat pus longament de present en los següents capítols.

[277]

CAPÍTOL CCLXXVII

Qui posa què vol dir que l'om faça ço qui en si és

5 Mas diràs tu que encara per neguna de les dites doctrines ne
proposicions proposades no és solt al punt aquest principal, ço és que
clarament e longa vejam ço en què tant nos va e de què és nostre
propòsit, ço és que nós sapiam què és ne què vol dir açò que l'hom faça
ço qui en si és. Dic-te que, jatsia que punctualment per les dites
doctrines ne proposicions no sia solt aquest punct, emperò a veure la
10 declaració d'aquest punct convenia que primerament digués com l'hom
és obligat a haver diligència d'açò qui en si és, axí com les demun dites
doctrines e proposicions han declarat.

Ara, vinent al punt, dic-te que l'om, quant fa ço qui en si és, açò pot
fer envers moltes coses qui són requestes a haver la gràcia e amor de
15 nostro Senyor Déu. Segons aquelles diverses coses, sí havem a donar
diverses respostes a aquest dubte, car o l'om vol fúger mal o fer bé; si
l'om vol fúger mal, lavors requer altres circumstàncies, e altres ne
requer si vol fer bé.

Car, si l'hom hix de peccat mortal, lavors fa ço qui en si és si ell se-n
20 parteix ab aytal propòsit: que ha desplaer dels peccats d'abans comesos
e ha propòsit que ell per negun ben temporal o dampnatge que li-n
degués esdevenir no ofendria nostro Senyor Déu en semblant cosa ne
en neguna altra que sabés que fos peccat mortal. E quant l'om ha aytal
voler lavors ama Déus sobre totes coses, car a totes coses
25 tem[215v]porals lo posa devant.

E nota que aquest pati de què ací parlam, ço és que l'om faça ço qui en si és en lunyar-se de mal, requer que no tan solament aquest qui-s converteix a Déu pos nostro Senyor davant les coses temporals fora si mateix, ans encara requer de necessitat ço que ja havem dit demunt, ço
 30 és que, si ell mateix havia a morir corporalment o ha peccar mortalment, que abans elegiria la mort corporal que no cometria peccat mortal ne y consintria; e açò és l'om fer ço qui en si és quant hix de peccat e torna a Déu o quant vol fugir a mal. E sàpies que, de present que l'hom fa en aquesta manera ço qui en si és, de present és en la
 35 gràcia de Déu, pus haja propòsit de confessar e satisfer segons los statuts e manaments de la sancta mare església.

Requer axí mateix aquest pati que l'om qui axí fa ço qui en si és fuge a totes oportunitats e avinenteses qui l'han acostumat e-l poden fortment provocar. Qui haja peccat per ladronici deu-se lunyar de totes
 40 aquelles avinenteses qui l'i solien provocar fortment, pensada la sua fragilitat, axí com és de contractar peccúnies d'altres o de anar per lochs hon puxa roba pendre d'altre. Si és hom qui ha peccat per luxúria, requer aquest pati que-s luny de streta e suspitosa amistat de fembres e de contractar¹ suspitosament res ab elles o prop d'elles, axí com la
 45 consciència dins jutja a l'hom. E axí mateix deus aquest pati entendre en conversió e penitència de tots los altres peccats mortals.

[278]

CAPÍTOL CCLXXVIII

*Qui posa quant l'om fa ço qui en si és quant vol saber lo bé aquell a
què és tengut quin bé és ne qual*

5 Si l'hom vol fer bé, açò pot ésser en moltes maneres segons que
l'hom diversament és tengut de fer bé. Primerament quant l'hom sia
tengut de saber ço qui li és necessari a la sua ànima a salvar, ço és los
fonaments de la fe e los manaments de Déu sots la forma posada en lo
10 *Quint libre*, en lo tractat de la fe; per tal lavors l'hom fa ço qui en si és
que sàpia totes aquestes coses quant de fet les aprèn e y treballa a saber
aquelles o per informació d'altre o per propi estudi. Per què és tengut
lavors de leixar totes altres coses qui-l puxen d'açò desviar o empatxar,
axí com és entendre en coses no necessàries e impertinents a la sua
salvació, car deu saber la paraula de la Scriptura o tenir-la al cor qui
15 diu, *Sapiencie XIII*¹: *Vani sunt homines in quibus non est sciencia Dei*,
ço és que totom és va e inapte a haver paradís qui no sap què és Déu e
les coses necessàries a haver paradís.

Per què pots ací veure en quant perill e en quant peccat viuen
aquells mesquins qui tostemps se ocupen en les misèries e negocis de
20 la terra e qui ignoren les coses necessàries a salut e qui reputen quaix
perdut tot temps sinó aquell que donen a servey del món; e ací pots a ull
veure la lur dampnació clarament, car, com puguen haver loch e temps
de leixar los dits negocis del món qui-ls empatxen e-ls enceguen, null
temps no donen un die ne una hora a regonèixer lur consciència [216r]
25 en guisa que sàpien què fan ne què dien ne com viuen ne en quin

stament són, ans ho meynspresen e se·n passen dessús ensús^{1bis}, axí com si dubtaven de la fe o que no creheguessen resurrecció o que sien de Déu ja de tots punts desconexents o que sien de tots punts deseparats o que sien de tots punts tornats orats.

30 E en açò en special poràs mills conèixer la lur pravitat e ceguetat e oradura: car, jatsia que·s vegem vells e passionats, prop la mort e richs hòmens e plens de béns temporals e no han infants e, si n'han, que ja són bé heretats o han suficientment de què·ls poden heretà, tot açò no contrastant axí van a la mort e al forçor² juý de nostro Senyor Déu sens
35 neguna temor e sens neguna esmena de lur mala vida, com si tostemps havien ben viscut. Ans que és pijor: veu hom a ull que no pensen que hagen mal viscut e tostemps stimen de si mateix bé e mal dels altres, e açò és senyal que ja són cayguts en lo pregon abís de infinits peccats e que Déus los ha deseparats axí com a aquells que ha ja reprovats e·ls
40 lexa corrent anar a lur voluntat tostemps de mal en pitgor fins que ve lo die de lur mort e lavors caen en lo forçor e spaventable juý de nostro Senyor Déu e van a la mort e pena infinita; e lavors volrien-se penedir e no poden, car no és temps, pus ja són per nostro Senyor sentenciats a mort eternal en cors e en ànima.

45 O, subiranament miserables hòmens e dolents e sobre tota oradura orats e sens tota rahó e enteniment, e qui en mal punct foren anch nats, qui en tanta avinentesa de salvar si mateix han perdudes empertostemps les lurs ànimes e los còrsors per ço que jamés pus no veuran ne pus no possehiran! O, cruels a si mateix més que serpents ne
50 drachs ne vibres e enemichs mortals de lurs ànimes, e com se són axí contra si matexos aýrats que axí·s són volguts dampnar sens neguna pahor d'infern e sens neguna misericòrdia a si mateix! O, mesquins, e què·ls ha profitat lur pompa, lur riquesa, lur babany³, lur carnal amor, car en un punt s'és tot perdut e han encorregut penes inextimables e
55 companyia dels demonis qui·ls turmentaran?

Donchs, mentre que Déu te dóna temps de vida e sanitat, fé tu ço qui en tu és, ço és, totes coses lexades, e pren ço qui és necessari ha haver salvació e cerca la via e camí de salut ab diligència, e lo teu pare Jhesuchrist ensenyar-le-t'à e t'i endressarà e t'i ajudarà e finalment te
60 darà ab si mateix benevuyrança.

[279]

CAPÍTOL CCLXXIX

*Qui posa quant l'om fa ço qui en si és quant vol fer ço a què és
tengut*

- 5 E, per tal com no basta a l'hom saber bé, ans s'i requer que·l vulla e
que·l pos en obra, per açò has ací a veure com l'om fa ço qui en si és
fahent alguna bona obra. Per què nota que, si l'om vol bé e dretament
consent en bé, lavors fa ço qui en si és quant lo bé que vol ell lo vol que
10 en aquella manera sia posat en execució e en obra en què coneix o sap o
deu saber que plau a Déu que·s faça per obra, e tostemps hi deu [216v]
consentir ab aquesta circumstància final, ço és que la cosa aquella que
vol sia a honor de Déu e a glòria principalment e que·s faça sens neguna
repugnància e contradicció de la lig e dels manaments de Déu; car, per
15 bona que la cosa fos, si la manera repugnava al manament de Déu o a la
sua sancta voluntat, aquell voler de l'hom seria peccat e aquell qui axí
volria la cosa aquella no faria ço qui en si és a voler bé e justament ço
que vol, car manament és de Déu en la ley, *Deuteronomii xvi^o*: *Quod*
iustum est iuste exequeris, e vol dir aytant: que nostro Senyor Déu mana
20 que la obra que faç bona que la faces justament, ço és ab justes
circumstàncies e ab justa intenció, e primerament que sia feta segons la
lig de Déu e voluntat sua o almeyns que no y sia repugnant.

- E veges eximpli de tot açò: certa cosa és que dar almoyna e fer oració
e visitar malalts e coses semblants són obres justes e bones, emperò
poden ésser casses e nul·les si hom les fa per vanaglòria. Donchs aquell
25 qui fa ço qui en si és quant vol fer algun bé no basta a Déu que aquest

aytal vulla fer aquell bé, ans ultra açò hi és mester de necessitat que ell vulla fer aquell bé justament e sens neguna repugnància de Déu, ço és sens neguna mala circumstància e sens tota mala intenció.

[280]

CAPÍTOL CCLXXX

*Qui posa quant l'om fa ço a què és tengut obrant per obra defora si
mateix*

- 5 Si l'hom fa la obra defora, lavors fa ço qui en si és quant le fa ab bon voler e ab bona intenció e sens repugnància a la voluntat e lig de nostro Senyor Déu. E ací nota que, axí com ja és dit dessús¹, los manaments de nostro Senyor són en aytal diferència que los uns són afirmatius e los altres són negatius.
- 10 Aquell fa ço qui en si és en los afirmatius qui serva la regla tantost dada, ço és que ls faça ab sancta intenció e sens repugnància a la lig de Déu, ço és sens neguna mala intenció o circumstància de qualche peccat. E ací te deu membrar ço qui demunt és ja tocat², ço és que l'om no és obligat als manaments de Déu afirmatius a fer-los empertostemps;
- 15 car certa cosa és que hom mentre viu en aquesta vida no pot amar Déu de fet contínuement axí com ne li-n pot contínuement membrar per la flaqueza de la memòria ne pot colre festes tostemps ne honrar pare e mare tostemps e axí dels altres manaments afirmatius. Per què aquell fa ço qui en si és en aquests manaments quant los posa en obra quant és
- 20 hora pensant lo temps e loch e la manera qui-s tracta lavors per aquest aytal, segons que bona obra li ho dicta.
- Los negatius manaments obliguen l'hom a tostemps e a tot loch, axí com demunt és dit, car per totstemps és hom obligat a no blasfemar Déu, a no aïrrar son proïsme, a no furtar ne fornicar e axí dels altres
- 25 manaments. Aquell fa axí mateix ço qui en si és quant és temptat de mal

a fer e·ll hi fuig e y contrasta sufficientment, axí que ne faça la obra ne retengue delit en lo cor de pensar-hi; car aquell qui s'adelita scientment e deliberada [217r] en alguna leja cosa qui seria peccat mortal si-s posava en obra, ell pecca mortalment, jatsia que no consenta en la obra,
 30 car peix lo seu cor de coses a Déu abhominables, les quals és tengut de avorrir e de foragitar de si mateix més que serpents ne verí corporal; car diu lo *Ecclesiàstich* en vint-e-un capítol³ axí: Fuig al peccat com al colobre verinós; och encara hi deus més fugir per tant car lo colobre no pot dampnar axí com lo peccat mortal, qui quant és en la tua ànima te
 35 pot portar a dampnació e a mort perpetua.

E, si demanes com farà aquell ço qui en si és qui-s sent tan fret e dur e quaix deseparat de Déu, dic-te, segons que diu sent Augustí⁴, que negú mentre viu sia no-s deu tenir per deseparat de Déu ne-s deu desesperar que no-s puxa salvar, pensant la gran misericòrdia sua;
 40 emperò aquell aytal lavors fa ço qui en si és quant diligentment recorre als remeys dats per los sancts a mol·lificar lo seu cor e escalfar-lo per pus dignament recórrer a Déu, e són aquests: ço és pensar ab eficàcia e sovín en los forts juys de nostro Senyor Déu fets contra los peccadors e en la nostra mort e en les penes de infern e en la passió del Salvador, e
 45 que faça a Déu oració fervent e·l prech humilment que li perdó e faça penitència de sos peccats e que tota altra cosa desempar qui·l puxa torbar d'aquestes sanctes cogitacions e que serve aspretat en menjar, dormir e jaure e cogitar^{4bis} e parlar e que do moltes almoynes si ha de què e que stiga contínuement ab gran desig de trobar misericòrdia ab
 50 Déu e que sovín deman e s'entremeta⁵ de cercar les vies de Déu e que-s luny de tota mala companyia e sia volenter ab aquells qui temen Déu. E aquest aytal finalment trobarà sens tot dubte misericòrdia ab Déu si purament lo prega e dretament li va en tots sos afers e persevera, car diu Daviu⁶: *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies*, ço és a dir, e
 55 parla axí a nostro Senyor Déu: Senyor, certa cosa és que tu null temps no meynspreses cor d'om qui sia sencerament contrit e devant tu humiliat, ans lo reebs dolçament a misericòrdia.

Per totes aquestes coses apar la terça part del primer pati declarada, en què pots veure què vol dir que l'hom faça ço que en si és⁷. Per què
 60 havem ara a declarar la quarta.

[281]

CAPÍTOL CCLXXXI

*Qui posa com après la mort respon a l'hom lo guardó de les obres
meritòries*

5 Segueix-se la quarta part del primer pati, qui diu: après sa mort. E
aquesta part quarta és ja exposada demunt summàriament en la exposició
de la segona part d'aquest mateix pati primer¹, qui deya que en aquesta
vida som en camí e no en terme e per consegüent ací se ha a guanyar lo
10 terme aquell hon ara-nem² e lo qual après la mort havem a possehir axí
com ço que ací guanyam; car, si en aquesta vida Déus nos guardonava
ço que ací merexem, no és dubte que dellà no haguéssem dampnació.
Per què ordena axí la alta e inextimable saviesa del nostre duch e patró,
nostro Senyor Déu, que Ell nos conserve nostre guardó après la mort
per tal que aquell guardó sia eternal en lo seu regne. E per tal diu
15 [217v] la Scriptura³ que aquells aytals fan preciosa mort als quals Déus
serva lo guardó après la mort, car aquells que Déus guardona en
aquesta vida present ja han reebut guardó de sos béns; per què après
sa mort los dóna Déus perpetuels penes e turments.

20 Veges ací e obra bé l'ull del cor e pensa ab quant goig e ab quanta de
sperança devem reebre tots treballs e persecucions que Déus nos
tramet, car quant Déus nos ho tramet lavors és senyal que no-ns vol ací
reguardonar de nostres bones obres, ans nos vol punir de nostros
peccats e-ns entén a donar matèria de paciència e de molta humilitat
per tal que après nostra mort reebam lo guardó excel·lent que Ell nos
25 ha aparallat axí com als seus cars fills e amichs. E veges axí mateix ab

30 quanta pahor deuríem ací pendre ne procurar-nos honors e stament e
grans delits e prosperitats ne altres béns temporals, pus sabem que açò
pot ésser senyal que Déus nos ha avorrits e que per aquestes coses
temporals nos haurem ací a guardonar aquell poch que fem, per tal que
aprés nostra mort no·ns ponesca eternalment de nostros peccats e
culpes.

Segueix-se la quinta part⁴ del pati dit, e és que haja per guardó la
glòria eternal. E açò és de gran e subirana benignitat e liberalitat de
nostro Senyor Déu, que Ell vulla dar a nós la glòria eternal per les bones
35 obres que fem ací, car, com diu sanct Pau⁵, no són condignes les
passions ne les obres que nós fem ací; no són eguals ne dignes que nós
per elles dejam haver la glòria eternal, car sens dubte totes quantes
obres bones nós fem^{5bis} serien per justícia suficientment reguardonades a
nós per guardó de les coses temporals; ne filosof ne rahó natural
40 neguna no pot veure que neguna obra nostra meresqués per sa pròpria
dignitat guardó eternal. E per tal los filosofs no posaren que fos
necessària cosa de posar altra vida per neguna bontat qui fos en nostres
obres, dient que totes podien ésser suficientment reguardonades per
qualque guardó temporal en aquesta vida present.

45 Aquest pati en si posà lo Salvador, *Mathei xix*⁶, quant dix: Si vols
entrar en la vida, ço és en glòria eternal, serva los manaments, e lavors
faràs ço qui en tu és. Car dix nostro Senyor al poble de Ysrael,
*Deuteronomii xxx*⁷, ço que a nós pot vuy dir segurement: Los
manaments que yo vuy man a tu no són sobre tu ne luny de tu, ans són
50 fort prop de tu, e dins lo teu cor los pots pensar e ab boca recomptar e
ab la mà los pots en obra posar. Per les quals paraules nos dóna a
entendre nostro Senyor que los seus sancts manaments són a nós
possibles e leugers de fer; e qui no·ls fa no és scusat davant la cara e lo
juý de la sua magestat.

55

[282]

CAPÍTOL CCLXXXII

*Qui posa com tantost l'om bé mort va a glòria si empatxament no y
ha posat*

5 Sots aquest pati primer de glòria ne caen dos: la un guarda lo temps
e l'altre guarda lo grau. Aquell qui guarda lo temps és aquest¹: tantost
sens negun mijà, com la persona chrestiana és ben morta, va en glòria si
no ha empatxament. Apell ací la persona ésser ben morta quant mor en
la gràcia de Déu, e apell ací no haver empatxament quant cell [218r] qui
10 mor no és obligat a satisfacció d'alguna culpa qui s'ha a pagar per
alguna pena après la mort en purgatori. Per tal ací attén que l'hom
quant mor, si ha peccat mortal en son propòsit, aquest no va en glòria
jamés, ne per consegüent aytal jamás no pot ésser dit ben mort; si axí
mateix mor obligat a pena per peccats mortals e venials e de tots
15 ensemps ja fets primerament, dels quals se és suficientment reconciliat
ab Déu per contricció vertadera e confessió ans de sa mort emperò no
ha satisfet a Déu per la pena a què era obligat, aquest ha empatxament
e no va tantost a glòria après sa mort, ans per nostro Senyor Déu li és
deputat lo loch de purgatori, hon satisfà a Déu per grans penes que li
20 són dades fins que a Déu sia satisfet dels peccats en vida per aquell
comesos.

 És ver que d'aquestes penes pot ésser aleujat per almoynes e per
misses e per oracions e per altres béns fets per aquells qui viuen en
aquesta vida. Och encara li poria ésser tota la pena relevada, axí que
25 tantost après sa mort volaria en glòria, en tots aquests cassos:

primerament, si havia haüda accessió² o bastant contricció en la mort; és ver que Déus la dóna, aquesta contricció aytal, a fort pochs; après passa tantost en glòria e li és remesa tota obligació de pena si mor per amor de Déu e si és fet ver màrtir; après li és feta aquesta matexa gràcia
30 si ha indulgència a pena e a culpa del sanct pare apostoli e de tot altre qui ha plena comissió del papa e plen poder de dar-la.

E en aquest pati la sancta religió chrestiana ha gran dignitat sobre la lig de scriptura, car aquella negú no podia tantost trametre a glòria, ne màrtir ne confessor; e açò per tal com la porta de glòria no era encara
35 uberta, car havia-la a obrir la clau de la sagrada mort de Jhesuchrist. Per què tots los sancts qui foren del començament del món fins a la passió del Fill de Déu tots devallaren en lo sin de Abrae, qui era loch sots la terra hon staven reservats los sancts aquí mateix sperants que lo Fill de Déu los desliuràs de aquell loch e ls posàs en lo loch de paradís, axí com
40 se féu despuys sots la manera dejús posada en lo *Libre novè*, en la matèria de la resurrecció del nostre Redemptor.

[283]

CAPÍTOL CCLXXXIII

Qui posa com la glòria de paradís respon als nostres mèrits

5 Altre pati se conté sots lo primer, qui es quant al grau de la glòria:
que a quascú dóna Déus grau de glòria segons sos mèrits. Aquest pati
posa lo Salvador dient¹: En aquella mesura en què mesurarets, en
aquella vos serà retut. E açò diu sent Paul, *prima Corintiorum*, *tercio*²,
dient: Quascú rehebrà guardó segons son treball. Ací, per stes, fan los
doctors theòlechs grans qüestions com se deu entendre açò, segons
10 quina proporció^{2bis} Déus guardona los sancts o si guarda solament a la
quantitat de la obra o a la bona voluntat de l'hom; e finalment
determenen que qui fa igual obra ab equal caritat ha equal guardó e
aquell qui fa [218v] millor obra ab meyns voluntat o caritat ha meyns;
si, emperò, la millor voluntat és ab meyns obra per tal car lo poder li
15 fall, lavors ha més, axí com Jhesuchrist dix, *Luce*, *xx primo*³, de la vídua
qui donà dos diners per reparació del temple, que més hi havia dat que
Salamó.

20 E generalment hages açò: que nostro Senyor principalment guarda a
la bona voluntat; mas après, si lo poder hi és, vol la obra, e aquella
rehep segons la quantitat de la voluntat e del poder d'aquell qui fa la
obra. D'aquesta matèria de present no parlarem ací pus lonch, car ha
loch en lo *Segon libre*, hon havem a parlar del franch arbitre e de la
gràcia qui fa bona la voluntat e de les sues obres.

25 Nota ací, per stes, que quant dic equal voluntat en açò entén a
concloure que la voluntat aquella haja equal caritat e gràcia; car, com

tota la bonesa spiritual de la voluntat sia per la caritat e gràcia, per tal
se segueix que qui posa equal voluntat posa equal karitat e qui posa
millor voluntat posa millor e major gràcia e caritat, e qui menor, menor.
E que la gràcia e caritat qui són en una cosa matexa façen en l'hom tota
30 la bonesa spiritual apar per ço que diu sent Paul, *prima Corintiorum*
xiii^{o4}, hon ensenya que tota altra virtut e bé sens caritat és no res e que
ella és tot lo bé de l'hom. Per què dehia ell, *prima Corintiorum xv*^{o5}:
Gracia Dei sum id quod sum, ço és a dir que tot ço que ell era ne que
havia de bé spiritual en si mateix tot ho havia per la gràcia de Déu, per
35 la qual e de la qual havia que fos aytant bo e just com ell era bo ne just.

[284]

CAPÍTOL CCLXXXIII

Qui posa quals són exempts del dit pati

- 5 Tornant, emperò, a nostre propòsit, deus saber que d'aquest pati són exempts e franchs primerament los infants, qui han paradís sens neguns mèrits propriis e personals, mas solament han salvació per los mèrits preciosos e superhabundants e reverents del Fill de Déu, Jhesuchrist, dins la gràcia del qual ells són tots batejats e untats e denejats e lavats e sobollits¹ e accabuçats² e cuberts.
- 10 Los segons qui són franchs d'aquest pati són los privilegiats, axí com fou lo ladre qui morí al costat del Salvador penjat en la creu, al qual donà nostro Senyor Déus, sens grans mèrits seus, plen lum de la sancta fe cathòlica e do habundant de la sua gràcia³, no contrastant que havia aquí mateix lo Salvador desonrat, e après l'à fet en paradís príncep gran
- 15 e gloriós e meravellós, e no segons sos mèrits e obres virtuoses, car, segons que alguns crehen, en paradís n'à qui faheren e han fetes obres virtuoses sens comparació més que aquell no féu anch, qui no han tan gran grau de glòria com aquell ha hagut; la qual cosa ha volguda fer nostro Senyor Déu per ensenyar a tuyt quantes són les riqueses de la
- 20 sua misericòrdia qui a mals e a bons s'estenen largament. D'aquest privilegi fa alegrar nostro Senyor molts, los quals nosaltres no sabem en aquesta vida present, mas sabrem-ho après que [219r] clarament veurem en glòria quant la sua alta magestat nos haurà uberts los pregons secrets de la sua alta magnificència.

25 D'aquest privilegi en part nos alegam en speranza nosaltres, qui
som venguts en temps de gràcia, car, jatsia que los sançts pares passats
hagen portat lo càrrech de la ley e de les sues cerimònies e hagen gran
temps sperat lo Salvador en l'infern, emperò aytant gran guardó speram
30 nós haver per eguals e per meyns obres e per meyns càrrechs e afanys
com ells per més e més. E açò clarament difiní lo nostro Salvador,
Mathei xx^o, en la figura que preycà de la vinya a la qual lo senyor
tramès logaters a hora de prima e de tèrcia e de sexta e de nona e axí
mateix en la hora onzena, emperò a la fi del jorn manà que fos donat a
35 tots un mateix loguer, ço és lo preciós diner de glòria. E prova aquí lo
Salvador contra aquells qui d'açò se meravellaven o murmuraven que
açò és e fou fet justament e per moltes rahons. E la primera sí és car Ell
fahent aytal distribució donà a quascú ço que li havia promès; hon
nostro Senyor no promet a negú que no faça altre major que ell, encara
que l'altre haja menors mèrits, mas promet a quascú donar glòria
40 guardonant sos mèrits e, segons que sos mèrits seran majors e millors,
Ell li darà major grau de glòria que no faria a aquell mateix ab menors
mèrits; e axí u fa de fet, axí com adés fou dessus dit⁵.

La segona rahó sí és car fahent aytal distribució no fa a negú injúria;
prove-u lo Salvador aquí mateix per ço car fahent Ell aytal distribució
45 dóna a aquell qui meyns ha ço que justament li havia promès e que s'era
ab ell convengut, ço és lo diner de glòria. La terça rahó sí és car, com
quascú puxa dar a l'altre lo seu sens injúria de negun, segueix-se que
molt millor pot donar lo seu nostre Senyor a qui li plau e sens tota
injúria, com Ell sia lo pus vertader senyor e possehidor de totes coses
50 que negun altre. La quarta rahó sí és car guardonar algú ultra comuna
ley de guardonar los altres proceheix de gran liberalitat d'aquell qui axí
guardona; com, donchs, a nostro Senyor plau axí guardonar algú que li
perdó^{5bis} per sos menors mèrits més que no ha acostumat de dar als
altres per semblants o per majors mèrits, ací ensenya sa gran liberalitat
55 e bonesa, e per consegüent negú no-n deu murmurar.

La quinta rahó és aquesta que fan alguns grans theòlechs: certa cosa
és a tot feel que solament en Déu és aquesta regla vera, que la sua
voluntat no-s pot partir de veritat e de justícia; donchs tot ço que Ell fa
és just e sanct e irreprehensible e digne de ésser loat e aprovat per tota
60 creatura; e açò diu Philon, *Sapiencie xii^o*⁶, parlant a Déu, hon diu axí:
Qui és, Senyor, aquell qui puxa a tu dir per què has fet açò ne qui puxa
star a rependre lo teu juý? Quaix que diga no neguna creatura. Aprés hi

- assignen⁷ altra rahó dient que en açò ensenya nostro Senyor que lo seu poder no és ligat per neguna ley en lo seu voler. Ensenya axí mateix gran amagatall dels seus juýs segons que lo Salvador toca en aquell mateix loch, *Mathei xX^{o8}*, en quant en aytal distribució ensenya e vol que los primers sien derrers e los derrers sien primers. En la qual cosa en [219v] special la lig de gràcia ha gran privilegi sobre la sinagoga, car los fills primers de la sancta mare església creem que sien dels majors prínceps de paradís, ço és los sancts apòstols, qui són com a dotze assessors e a jutges principals en lo juý del Salvador, segons que Ell los promès, *Mathei xX^{o9}*. Aprés creem dels sancts dexeables seus e dels màrtirs que sien dels majors ciutadans de paradís per special gràcia del Salvador.
- 75 E en aquestas paraules poques sta summàriement lo pati de glòria¹⁰ qui és entre nostro Senyor e nós, al qual pati per sa gran noblesa e pietat Ell ha volgut graciosament consonar, axí com se pot provar per diverses parts de la sancta Scriptura, les quals no vull al·legar de present per esquivar prolixitat e multitud de paraules, car basta tractar aquesta
- 80 matèria en lo *Tretzèu libre*, hon és lo seu loch special.

[285]

CAPÍTOL CCLXXXV

*Qui posa aytal pati: que en lo baltisme dóna Déus la sua gràcia e
plena remissió de peccats*

- 5 Segueix-se lo pati de gràcia¹, lo qual sta en aquestes proposicions
summàriament: la primera és aquesta: que nostro Senyor Déu a quascú
rehebent lo baltisme sens ficció dóna la sua gràcia ab plena remissió de
tots quants peccats anch féu. Aquesta proposició és dels sancts doctors
e per ells aprovada e per quascun entenent theòlech atorgada; per què
10 no y cal aportar altres probacions. Nota ací, per stes, que, si hom ja gran
e ab discreció se bateja e ans del baltisme ell ha *contrictio* verdadera de
sos peccats e ferm propòsit de pendre lo sanct baltisme², aquest aytal
ha ja la gràcia de Déu per virtut de sa contricció que ha haüda ans del
baltisme e del bon propòsit del batejar, emperò no-res-meyns li dóna
15 nostro Senyor Déu novell grau de gràcia quant de fet rehep lo baltisme;
e açò li dóna per virtut del sagrament baltismal, car los sagraments de
la lig novella per special virtut a ells dada per nostro Senyor Déu e per
special pati que ha fet ab nós en aquesta part han virtut de procurar
novella gràcia a aquells qui·ls reheben dignament e devota.
20 La segona proposició d'aquest pati és aquesta: que tot hom peccador
qui novellament de son peccat se peneda sencerament ab ferm propòsit
de no tornar d'aquí avant quant en si és en aquell peccat ne en altre qui
mortal sia rehep de Déu lavors novellament la sua gràcia. Aquest pati és
fundat sobre la paraula que nostro Senyor diu per Ezechiél profeta,
25 *capitulo xviii*³ e en altres lochs, qui diu axí summàriament: En

quascuna hora que lo peccador plorarà son peccat ja a mi pus no membrarà de neguna iniquitat sua, ço és que totes les li lexaré⁴ largament. E açò volch dir Daviu quant dix⁵: *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies*, e vol dir que cor contrit e humiliat
 30 Déus no-l meynspresa e per consegüent Ell lo rehep a misericòrdia; de què-s segueix que li lexa la culpa comesa e li dóna la sua gràcia, car en altra manera meynspresar-l'ia, si la culpa no era remesa ne l'hom no era en la sua gràcia.

Açò declara a nós lo Senyor fort clarament en la figura del mal fill
 35 aquell [220r] qui tota la substància hac discipada, emperò, despuys que-s penedí e tornà al pare, lo pare alegrament lo rehebé e li féu dar vestedura e li preparà convit⁶; en les quals paraules lo Salvador nos dóna a entendre que nostro Senyor Déu al ver penident Ell li fa aquestes tres gràcies: la primera que Ell lo rehep alegrament, ço és que li perdona
 40 voluntàriament tots sos peccats; la segona que li dóna vestedura de la sua gràcia; après li fa aparallar convit, car de continent lo fa digne de haver sa glòria. La qual cosa se concorda ab la paraula que lo Salvador dix a sent Pere, *Mathei, decimo octauo*, e *Luce, decimo septimo*⁷, dient-li que no solament vii vegades perdonàs al peccador contrit, ans encara vii
 45 vegades setanta, donant per açò entenent, segons la glosa⁸, que lo perdó de nostro Senyor Déus no ha mesura, car tostemps lo rehep aquell qui lealment recorre a la sua misericòrdia.

La terça proposició d'aquest pati és aquesta: totem qui fa obra bona per bona intenció, si l'om és en gràcia, mereix son creximent, ço és que
 50 la gràcia li sia crescuda per novell grau e creximent. Açò apar per tant car nostro senyor Déus a quascun aytal entén a dar major glòria après la obra aquella que d'abans, e per consegüent fa mester que li do la disposició prèvia e necessària a major glòria, la qual és creximent de gràcia.

La quarta preposició és aquesta: totem qui dignament prenga o
 55 exeguesca⁹ alcun sacrament de la lig novella rehep de nostro Senyor Déu novella gràcia. Aquesta apar per ço qui és dit en la primera proposició d'aquest pati, de la virtut dels sacraments de la novella lig, ço és que quascú qui-l rehep e l'exegeix¹⁰ purament novella gràcia rehep.
 60 Apar açò mateix encara per la terça proposició d'aquest capítol e pati, car rehebre e exeguir e contractar e obrar dignament quascun sacrament de la novella lig és obra sancta e bona e meritòria.

[286]

CAPÍTOL CCLXXXVI

Qui posa pati que la contricció vertadera mereix remissió de tota culpa e de la pena infernal

- 5 Del mèrit havem axí mateix patis ab lo Senyor, los quals stan en summa en quatre proposicions. La primera és aquesta: que totom qui haja mortalment peccat e haja integre desplaer de son peccat e ferm propòsit de no cometre ultra negun peccat¹ mortal mereix que lo peccat comès li sia relexat² quant a tota la culpa e quant a la pena de infern.
- 10 Aquesta proposició és certa per tots los doctors theòlechs ne y ha mester altra provació, car assats se poria provar per ço qui és dit dessús dels altres patis.
- La segona proposició és aquesta: totom qui sia en la gràcia de Déu obrant alguna cosa per amor de Déu o per altra intenció mereix novell
- 15 grau de gràcia e de glòria. Aquesta apar per la terça proposició del precedent capítol; no-res-meyns en aquest pati posat ab lo primer d'aquest mateix capítol³ e-nsemps en lo vuytèn capítol de *Job*⁴, hon diu axí lo Senyor per boca de Baldach suïtes: *Tu tamen si diluculo surrexeris ad Deum, et omnipotentem fueris deprecatus: si mundus et rectus incesseris, statim euigilabit ad te, et peccatum reddet habitaculum iusticie tue; in tantum, [220v] ut priora fuerint parua, et nouissima tua multiplicentur nimis*, e vol dir aytant: que, si tu, fet lo peccat, recorreràs a la misericòrdia de Déu pregant a Ell que-t perdó, si emperò ést munde e dret, ço és que-t penedes sens tota ficció axí que hages ferm propòsit
- 20 de abstenir-te de tot peccat mortal, aytant com lo Senyor se girarà es
- 25

despertarà envers tu justificant-te per gràcia sua e fahent-te consolat sobre la remissió del peccat qui t'ha lexat, e per consegüent seràs pagat e consolat sobre la pena eternal que t'ha remesa, axí com posava lo primer pati d'aquest capítol⁵. Ultra açò te farà mercè en tant que-t farà créixer en gràcia sua e en mèrit obrant tu contínuement obres virtuoses en aytal stament, axí que si perseveres aparrà que ço que primerament havies^{5bis} en gràcia e en mèrit era fort poch, e tostemps que vulles axí perseverar te farà lo Senyor tanta pietat que aytant com més viuràs aytant més multiplicaràs e creixeràs excessivament en virtuts e en mèrits e en gràcia e en glòria.

La terça proposició és aquesta: que negú no pot merèixer la primera gràcia que Déus dóna a l'hom, car aquella dóna Déus per sa gran liberalitat. Apar aquesta per tant car fundament de tot mèrit és e ven e proceheix de gràcia; com, donchs, ans de la primera gràcia no fos neguna gràcia en l'hom, segueix-se que la primera gràcia no és a hom dada per mèrit, mas per sola bonesa de nostro Senyor Déu.

La III^a proposició és que negú no mereix axí com a guardó de ses obres que ell meresca ultra. Apar aquesta per tant car quascuna obra meritòria és suficientment guardonada per gràcia e per glòria; axí mateix que, si algú merexia per guardó de ses obres que ultra meresqués, segueix-se que aquell mèrit guanyat merexeria altre mèrit major e aquell altre per aquella matexa rahó ne merexeria altre major, e per consegüent nostros mèrits no porien jamés ésser sufficientment remunerats, tant crexerien. Ítem, seguir-s'ia lavors que, per poch mèrit que l'hom hagués ara en una hora, après ne hauria infinits; apar la consegüència per tant car aquell primer mèrit ne merexeria altre, e altre un altre e axí sens fi. Ítem, segueix-se que merèixer axí crexeria en nós com fa lo foch, que de una poca flama hix flama entrò al cel solament que y haja què crem; e lo consegüent és clarament fals, car lavors a merèixer no y calria consentir la nostra voluntat ne y calria obra neguna sinó solament un petit mèrit primer, car aquell ne produiria infinits. Si açò era ver, segueix-se axí mateix que los mèrits nostres no merexerien dret glòria ne gràcia, ans merexerien altre merèixer, e per consegüent quant haguessen altre merèixer serien suficientment guardonats sens gràcia e glòria, la qual cosa és contra los pactes divinals, qui volen que nostres mèrits hagen per guardó gràcia e glòria⁶, axí com demunt és dit e-l primer capítol dels patis⁷.

- Nota ací que la institució divinal no y ha temps de merèixer sinó en aquesta vida, axí com demunt és dit^{7bis}, emperò és dificultat entre los theòlechs si podem merèixer la cosa que ja havem e possehim de fet, que
65 abans vaja lo guardó e puys vinga lo mèrit. Açò, si a Déu plau, tractarem en lo *Vuytèn libre*, en la matèria dels mèrits dels àngels, car aquí [221r] ha loch aquest dubte e aquí és la sua solució. Per mils a veure la sentència del capítol precedent e d'aquest present nota que negú no pot
70 saber en aquesta vida, segons comun cors, si à pochs mèrits o molts ne quins ne quins no. Rahó és car los mèrits han col·ligació aytal ab la gràcia de Déu que qui ha grans mèrits ha gran gràcia e qui ha pochs mèrits ha poca gràcia, segons comun cors; e, per tal quant negú no pot certament saber si és en gràcia ne quanta gràcia ha, axí com havets
75 *Ecclesiastici*, *nono*⁸, per tal negú no pot saber quants mèrits ha ne si n'ha.
- Ítem, nota que negú no pot merèixer segons son voler; la rahó és aquesta: car lo nostro mèrit és aytant com Déus lo vol acceptar e presar; e, com nós no tingam en nostre poder la divinal voluntat ne encara
80 nostre voler ne saber, segueix-se que lo merèixer nostre no segueix nostre voler, axí com volíem⁹ provar.

[287]

CAPÍTOL CCLXXXVII

***Qui posa que totstemps Déus guarda en los hòmens la intenció ab
altres patis que posa***

- 5 Quant és de la obra e del consentiment ensemps, havem aytals patis
ab nostro Senyor Déu: lo primer sí és que en totes nostres obres
principalment Ell guarda la intenció; en lo primer libre dels *Reys* havem
en lo xvi capítol¹: *Deus intuetur cor*, que vol dir que Déu principalment
guarda lo cor²; e per tal dix un gran savi³: *Quitquid faciant homines, sola*
10 *intencio iudicat illos*, ço és a dir: Quinaque cosa que los hòmens facen,
solament los jutga la lur intenció, si és que sia bona, si és que sia mala.
- Lo segon pati és aquest: que no basta en lo fet haver bona intenció,
ans s'i requer que la obra sia leguda; apar-ho per tant car a negú no és
legut pendre ço d'altre per fer almoynes ne negunes obres de pietat ne
15 és legut fornicar per sanitat de sa persona, ans los metges qui açò
consellen són per la sancta església fort impugnats e punits e
malmenats, axí com apar *Extra, De penitenciis et remissionibus, in*
*quinto libro*⁴.
- Lo terç és aquest: que, quant la obra bona o mala no pot hom fer
20 defora, Déus jutge la voluntat per la obra e aytant com si la obra era
feta; e per tal dien los juristes que *uoluntas pro facto reputatur*. Lo quart
és aquest: que, si l'om pot fer alguna bona obra a la qual és tengut, no y
basta la sola voluntat, ans vol Déu que a haver-ne mèrits complidament
que la obra hi sia; apar-ho car Déus no solament ha manada la voluntat,

- 25 ans encara la obra forana, axí com ha fets alguns manaments contra la mala voluntat e altres n'ha manats separats contra la mala obra.

[288]

CAPÍTOL CCLXXXVIII

Qui posa que lo mèrit més guarda la voluntat que la obra

Lo quint és que a la bona obra forana no correspon mèrit ne guardó
5 essencial en glòria ultra aquell qui respon a la bona voluntat. Apar
aquest per tant car tota la bonesa de la obra forana és e hix de la bonesa
de la voluntat. És ben veritat que nostro Senyor vol que les [221v] obres
foranes hagen algun guardó accidental; e per tal aquell qui més obres
10 haurà fetes més de plaer ne haurà. E açò apar en special en les obres
privilegiades, axí com són martiri e en virginitat e en fort defensió de
veritat, a qui corresponen en paradís goigs accidentals e specials qui
s'apellen aurèoles. D'açò, si a Déu plau, parlarem pus alt e pus lonch en
lo derrer libre, car aquí ha son loch aquesta matèria.

Lo sisè és aquest: la bona intenció que l'om ha en lo començament
15 de sa bona obra de fer-la per aportar-la a fi li fa tot lo procés de sa obra
ésser meritori de gràcia e de glòria. Açò entén dir d'aquell qui en lo mig
de sa obra ne en la fi no s'ensutzea per peccat mortal o, si u fa, que de
continent se n'hix ans que la obra aquella sia feta; car, si hix de peccat,
torna tantost en stament de merèixer. Açò appar car aquell qui fa alcuna
20 peregrinació¹, jatsia que no pens ne cogit de nostro Senyor en tota sa
peregrinació tota vegada, emperò sos continuus treballs li són
contínuement meritoris per la bona intenció que hac al començament
quant proposà fermament en son cor que la bona obra començada
finiria per la amor de Déu. Axí mateix, jatsia que hom religiós tostamps
25 no pens en Déu, emperò tot quant fa per obediència, si bé no pensa en

30 Déu, tot li és meritori per lo vot que ha fet primerament de obediència e per la sancta intenció que ha haguda al començament de abnegar sa pròpia voluntat per la amor de Déu. E açò ha veritat tostemp quant l'hom ha en lo començament de sa obra propòsit ferm de perseverar en ella e de aquella aportar a fi quant en ell serà.

[289]

CAPÍTOL CCLXXXIX

*Qui posa com tostemps en tota obra la bona intenció primera fa
gran profit*

- 5 Ací prech a tu per amor de la tua salut que atenes un poch sobre
aquest pati sisè ara dit derrer en lo precedent capítol. E pensa quanta
ocasió ha Déus dada de merèxer a totes les gents del món; car, si les
gentes havien en lo començament de lurs bons treballs sancta intenció,
tots lurs treballs tornarien a salut de lur ànima e a gran mèrit e
10 creximent de gràcia e de glòria. Pensa axí mateix quanta dolor és
aquesta, que hom veja les gents del món dades a treballs terribles
contínuement, axí com apar de quascú en sa art, e que tot aquell treball
tant gran e continuat per tot lo temps de lur vida no·ls sia stat continuu
creximent de la lur gràcia ne de glòria, ans sia quaix tot perdut per
15 defalliment de bona intenció.
- Veges qual cavaller ne mercader ne sartre¹ ne qual çabater ne qual
texidor ne qual cuyracer ne argenter ne qualsevol altre veuràs qui jamás
sos treballs ordonàs a soferir-los per amor de nostro Senyor; cert,
amvides ne trobaràs negú. Vet quanta pietat que aquells qui pogueren
20 haver guanyat instimable guardó en paradís e pogueren ésser plens de
innumerables bones obres si lo treball que han passat haguessen a Déu
ordonat e vet que aquests aytals aparexen davant lo juý de Déu buyts e
nuus e sens neguna bona obra quaix per defalliment de saber e de
exeguir aquesta cosa. Donchs no u faces axí tu, qui açò saps, mas
25 tostemps ofir a Déu ton [222r] treball suplicant-li que Ell te faça

30 humilment e pacient e devota portar aquell a honor sua e a creximent de glòria de la tua ànima, fahent-li aytal oració: Senyor Jhesuchrist, qui per la tua gran providència me has en aquesta art e stament apellat, plàcia a la tua misericòrdia que me·n façes usar justament, e vulles, Senyor meu, rehebre aquest treball que port contínuement, que·l port a glòria e honor tua e a descàrrech de mos peccats e a creximent de mèrit e de glòria e de gràcia; e d'açò, Senyor, suplich a la tua pietat per los preciosos mèrits de la tua amargosa e sancta e molt reverent passió.

[290]

CAPÍTOL CCXC

Qui posa sobre quines obres en special nos ha Déu promesa ajuda

5 Guarda aquí, per stes, que són algunes obres specials en què lo nostre
 duch e patró Jhesuchrist ha fet ab nós ferm pati de ajudar-nos sens tot
 dubte si a Ell devotament recorrem, les quals obres són excessivament
 meritòries. La primera és que ferventment orar e pregar nostro Senyor
 Déus, e açò per cosa justa specialment e per salut de nostra ànima e per
10 ajudar son proïsme e que la oració sia contínua e devota, sobre aytal
 oració havem pati ab lo Senyor que Ell finalment nos ha a hoir; e que
 axí sia veritat axí·ns ho ha Ell promès, *Luce, undecimo*¹, hon diu axí:
 Demanats e rehebrets, tocats a la porta e serà-us ubert. *Et Iohannis*
 xv²: Si alguna cosa demanarets al meu Pare en nom meu, per cert
15 sapiats que aquella cosa vos serà dada. Vet ab quanta fiança podem
 demanar res a nostro Senyor Déu, car pati és fernet entre Ell e nós lo
 qual Ell mateix ha mogut e posat, e és que·ns ha a hoir sots les
 condicions dessús dites.

 La segona obra qui és en pati entre lo Senyor e nós sí és ajuda en
 nostra fragilitat, car som axí flachs e miserables e sens tota virtut que,
20 segons que diu de si mateix l'apòstol³, no som bastants a cogitar
 queucom de bé per nosaltres mateixs, la qual cosa és lo menor bé qui és
 en nós. Veges, donchs, quant meyns som bastants a fer res de bé per
 nós mateixs; e per tal, si res de bé volem fer, per fina força⁴ havem a
 recórrer a la virtut e al poder del nostre Pare, nostro Senyor Déu, qui·ns
25 diu, *Iohannis xv⁵*: *Sine me nichil potestis facere*, e vol dir: Sens mi no

podets res fer de bé. Per què Ell per sa gran pietat e bonesa ha fet ab
 nós aquest pati: que tostemps desfians de nós mateixs recorregam a Ell,
 car midgençant la sua ajuda nós farem lo bé que volrem. E per tal nos
 ensenyaren los sancts pares en nostres oracions e obres tostemps
 30 primerament invocar la ajuda del Senyor; e per ço tostemps e-l
 començament de les hores diem: *Deus in adiutorium meum intende*; e lo
 papa e los bisbes en la benedicció del poble dien: *Adiutorium nostrum in*
nomine Domini; e en lo començament de les altres hores dien: *Diuinum*
*auxilium maneat semper nobiscum*⁶, qui vol dir que nós pregam a nostro
 35 Senyor que tostemps sia ab nós la sua sancta ajuda.

La terça obra virtuosa en què Déus ha fet pati ab nós és en batallar
 vigorosament e contínuement en totes nostres [222v] tribulacions e
 temptacions e passions, car, pensada la virtut e força e astúcia del
 diable e la vanitat del segle, qui-ns encega, e la inclinació de la carn,
 40 qui-ns tira, e la malícia pròpria, qui-ns stimula a fer tot mal, nós per
 nostra virtut e força no som bastants a fer batalla contra aytals e tan
 grans enemichs; per què nostro Senyor Déus fa ab nós pati per sa gran
 bonesa que en temps d'aytal batalla recorregam a la sua virtut e poder e
 Ell dar-nos ha victòria. E per tal diu Ell per Daviu, en lo *Psalms* de
 45 noranta⁷: *Clamavit ad me, et ego exaudiam eum; cum ipso sum in*
tribulacione; eripiam eum, et glorificabo eum, ço és: l'hom passionat e
 combatut ha cridat e reclamat a mi e yo exoir-l'é; ab ell són e seré en sa
 tribulació e yo-l ne desliuraré e finalment per son treball e per sa
 victòria li daré guardó de glòria.

Ultra aquestes obres virtuoses, n'i ha altres en les quals lo Senyor ha
 fets ab nós patis e-ns ha fetes diverses promissions, en tant que no y ha
 obra virtuosa que no haja sa special promissió e pati ab Déu de special
 guardó, car Ell promet a l'humil exalçament, al misericordiós que li farà
 misericòrdia, al cast e munde de cor que li farà veure Déu, a
 55 l'impugnant per veritat que Ell li darà lo regne del cel, e axí de les altres
 virtuts specials⁸; la qual cosa seria longa de dir, car dir e veure com
 quascuna virtut ha sos guardons e promissions més ha loch en lo *Quint*
libre e en lo *Sisè*, hon havem a parlar de les virtuts en special, que no
 ací.

60 En aquests punts demunt dits sta l'orde primer dels patis⁹ que nós
 havem ab nostro Senyor, tostemps parlant en summa, car d'altres n'i
 tobaria hom, mas en aquests demunt dits stan summàriament tots los
 patis principals.

[291]

CAPÍTOL CCXCI

Qui posa lo pati que havem ab Déu sobre peccat original

5 L'orde segon dels patis que havem ab lo Senyor e Pare nostro Déu
sta summàriement en pena e en peccat. De la pena és aquest lo primer
pati: totom qui muyra en peccat original és irrevocablement privat de la
visió de Déu. Aquest pati és cert dels infants qui moren ans que hagen
edat de discreció; e per tal diu sent Paul¹: *Eramus omnes natura filii ire*,
10 tots quants naxem som fills de ira, ço és que som dignes per lo càrrech
del peccat original que siam privats empertotstemps de la visió beatífica
de nostro Senyor Déu, e açò no per mal que hajam fet lavors, mas per la
ley que nostro Senyor ha feta en pena del peccat de nostre pare Adam e
de nostra mare Eva. D'aquells, emperò, qui han ús de rahó han feta
15 alguns difficultat dient que, si ells poden saber que sien obligats a la ley
aquesta, per consegüent són obligats a la pena dels infants per aquexa
mateixa rahó fins que hagen rehebut lo remey, ço és lo sacrament del
sanct baptisme; emperò, en cas que per neguna via aquesta cosa no
vinga a lur conexença, dien alguns que Déus de plenitud de poder los
20 remet aquesta pena, car Déus no obliga negú a impos[223r]sible;
emperò, quesque aquests diguen, la veritat d'aquest dubte se tractarà
e-s termenarà en lo *Quint libre*, en lo tractat de la fe, e axí mateix se
tracta en lo *Tercer libre*, hon se tracta del peccat original; per què aquí
ho veges longament.

25 Lo segon pati d'aquesta matèria és aquest o ley instituïda per lo
Senyor a nós: totom qui mor en peccat mortal és irrevocablement

dampnat. Aquest pati és posat *Ezechielis xviii*², hon diu axí: *Anima que peccauerit, ipsa morietur*, e vol aytant dir: que la ànima que mortalment peccarà morrà, ço és serà diputada a pena infernal, qui és appellada subirana mort, axí com lo peccat mateix en la Scriptura és appellat mort³, perquè en infern, qui és statge de penes e de culpes, aquí abís de mort de culpa invoca e requer abís de mort⁴ de pena, axí com justament lo requer e axí li és dat cupiosament. Açò mateix diu Salamó, *Ecclesiastes, undecimo*⁵: *In quocumque loco lignum ceciderit ibi erit*, e vol dir que lo fust, ço és l'om peccador, en quinaque culpa e demèrit serà com caurà per la mort corporal, sots aquella starà tostemps ab la pena a ella correspondent.

E, si dius com se pot fer ne per quina justícia nostro Senyor Déus dón'a culpa d'un poch temps pena eternal, dic-te que d'açò havem queucom tocat dessus en lo capítol qui és cent cinquanta-un⁶. Si vols axí mateix veure qui és e quanta la malícia del peccat mortal, en lo *Libre terç* ho veges, hon se tracta largament, car ací basta solament veure los patis aquests que havem ab nostro Senyor Déu sobre culpes e penes. E, si vols dir contra aquest pati segon en ço que diu que l'om qui mor en peccat mortal és irrevocablement dampnat car açò no ha pahor que sia ver, car nós legim que los sancts apòstols e altres sancts passats han ressuscitats infeels diverses qui eren dampnats en infern, qui faeren penitència e puy feyen bona fi, e per consegüent qui mor en peccat mortal no és irrevocablament dampnat, axí com diu lo dit segon pati, responch-te que nostro Senyor Déu volent fundar la sancta religió chrestiana féu algunes coses privilegiades en lo començament de la sancta religió chrestiana, les quals no perjudiquen⁷ a la ley instituïda, pus que per aquelles no pot tirar a conseqüència que aytals coses se fassen contínuement, car lo pati posat és posat segons la lig instituhida de nostro Senyor e l'argument que tu faç en contrari parla de les obres fetes de poder de Déu absolut, qui és fora la dita ley comuna; per què apar que la dita instància no ha ací loch.

Lo terç pati és que totom qui de sos peccats sufficientment no haja ací satisfet, si mor en gràcia, va en purgatori a satisfer-ne a Déu segons la sua provident ordinació. Aquest pati deus entendre axí com dessus és dit⁸, ço és en cas que aytal hom no sia marturitzat per Jhesuchrist ne ajudat per indulgència plenària ne per excessiva e transcendent contricció, qui per tota la pena bast a satisfer. E la veritat del pati aquest apar car lo Senyor ha ley instituhida que de tota culpa actual li

65 sia satisfet per alguna pena si donchs per aquella pena no era satisfet
per una d'aquestes tres vies al·legades, ço és per martiri o per
indulgència plenària o per excessiva [223v] contricció.

70 Moltes altres coses s'ic porien implicar e dir, e leix-ho anar e parle
quaix comunament en tot quant dic summàriement per esquivar lonch
procés en totes aquestes matèries. Açò solament basta quant és de
75 present en aquest propòsit: que, axí com demunt és dit⁹ que lo Senyor
ab quascuna virtut ha son graciós pati de promissió special, axí contra
quascun peccat ha fet special menassa per manera de pati, axí com
contra ergull ha donat pati que Ell lo humiliarà, contra inmundícia que
Ell li darà grans turments, contra avars que Ell los tolrà quant han e
75 romendran nuus davant Ell, contra los cruels que Ell los serà cruel. Axí
mateix ha dit contra quascun vici, la qual cosa, si a Déu plau, direm en
lo *Terç libre*, hon havem a dir longament dels peccats e de lurs malícies.

[292]

CAPÍTOL CCLXXXII¹

*Qui posa la onzena dignitat, qui sta en la bella ordinació jeràrchica
de la sancta església chrestiana*

- 5 La onzena dignitat de la sancta religió chrestiana sí és en los
 staments diversos que contén, tots diputats al servey de nostro Senyor
 Déu. E primerament attén al stament ecclesiàstich e veuràs entre lo
 papa, qui és cap general de tota chrestiendat, e un simple clergue
 quants graus hi ha mijans e staments de persones notables, e quascú en
10 son proprii offici diputat specialment al servey de Déu. Aprés attén als
 religiosos reddituats: veges orde de monges negres e blanchs e de
 canonges reglars e d'altres sens fi, quascú ab ses specials maneres e
 cerimònies a Déu deputat. Attén axí mateix als religiosos posats en àbit
 de cavalleria quants n'i ha, car aquí són spitalés, altres de Perosa, altres
15 de Sent Jacme, altres de Calatrava, altres de Muntesa² e d'altres molts,
 tots deputats al servey de Déu e quascú en special manera. Aprés attén
 a religiosos mendicants: vet frares menors e preycadors, agustins e
 carmelitans e d'altres molts com il·luminen tota la sancta chrestiendat
 per sanctedat de vida e per lum de gràcia e de molt sanct eximpli. Aprés
20 attén los hermitans, qui habiten en los deserts; aprés diversos beguins,
 qui viuen en molta sanctadat e penitència, e tots deputats per specials
 maneres al servey de Déu.
- Aprés attén en l'estament seglar notable e molt bella varietat, car
 alguns són en stament matrimonial e altres en stament vidual, altres en
25 lo pus alt, car són en l'estament virginal, per lo qual en special la sancta

religió chrestiana ha gran excel·lència sobre la sinagoga, qui no volia ans dampnava e malehia los vèrgens axí com a aquells a qui deya la ley que maleyt fos aquell qui no crexia lo poble de Ysrael. E per tal legim, *Iudicum, undecimo*³, que la filla de Jeptà plorà sis mesos la sua virginitat quant sabé que devia morir, dolent-se com no havia multiplicat lo poble de Déu per generació d'infants ans que morís.

Mas la sancta mare església ama e consella e mana subiranament virtut de puritat e castedat a tots sos staments, car entre los ecclesiàstichs e clergues la mana tenir e d'aquella fer vot perpetual; en aquells qui són en matrimoni lo loa si-s volen per amor de nostro Senyor [224r] abstenir; a les vídues dóna consell de no pendre ultra marit; a les vèrgens promet aurèola e fruyt special de subiran guardó en paradís; les quals coses ha haüdes la sancta religió chrestiana del seu cap Jhesuchrist, qui tostemp servà virginitat en lo pus subiran grau, en tant que Ell és verge sobre tots los vèrgens. Aprés ho ha de la sua preciosa mare, qui fou primera dona qui anch féu vot de virginitat, segons que diu sent Bernat⁴. Aprés ho ha per expresa preycació del sobredolç e cap munde Jhesuchrist, *Mathei XIII*⁵, qui preycant de la diversitat del fruyt que fa la preycació quant cau en loch bo e en bona consciència dix que feya algunes vegades fruyt de trenta dobles, altres vegades de sexanta e altres de cent; les quals paraules los sancts doctors exponen dient que lo fruyt de trenta se spera al stament de matrimoni justament servat e pura e segons Déu, el fruyt de sexanta serà dat al stament vidual, qui ja és major, mas lo fruyt de cent és dat al stament virginal, del qual largament se ha a dir en lo *Sisèn libre*, quant parlarem de la virtut de virginitat.

Cert, la sinagoga jamés no hac aquestes excel·lències; per què apar per açò en special que la sancta religió chrestiana és molt pus alta e pus digne davant nostro Senyor Déu, axí com volíem provar. E d'aquesta axí bella e nobla ordinació jeràrchica en la església chrestiana, per lo Decret, en vuytanta-e-nou distincions: *Ad hoc*⁶, nota e ensenya com la ecclesiàstica dignitat és fort honrada e enbellida per aquests tan bells graus e staments qui són en ella. Alguns volen ací ensenyar com aquesta ordinació tan bella respon a la ordinació de la ciutat de paradís inspirada als sancts passats qui aquesta nostra ordonaren.

[293]

CAPÍTOL CCXCIII

*Qui posa la xii^a dignitat, qui sta en franquesa dels càrrechs de la lig
vella*

- 5 La dotzena dignitat és car la sancta religió chrestiana és en
franquesa gran e libertat dels càrrechs grans e molts de la ley, axí com
de la circumcisió, en què no som obligats, ne en abstinència de tants
menjars com la ley vella mana ne en aquelles purificacions¹ e
irregularitats tantes qui eren manades en la ley.
- 10 Aquesta franquesa nos és dada per lo sanct Sperit, açò ordonant per
obra e consell dels sancts apòstols, axí com legim en los *Actes dels
apòstols*, en lo xv capítol², hon havem que après mort del Senyor alguns
eren stats juheus fariseus e puy foren convertits a la fe e nsenyaven als
altres convertits dels gentils que no-s podien fer salves si no rehebien
- 15 circumcisió segons la lig de Moysès; contra los quals disputaren
fortment mossènher sent Pau e sent Bernabeu e finalment la qüestió
fou aportada als sancts apòstols a determenar en Jherusalem, hon ells
eren lavors. E, après longa disputació, mossènher sent Pere, plen del
sanct Sperit, determenà la qüestió per aquesta manera: que, com nostro
- 20 Senyor Déu hagués dat lo sanct Sperit axí als gentils incircumcises com
als jueus circumcises³ sens neguna diferència e·ls hagués per vera fe
tots purificats sens que no·ls havia obligats als altres [224v] càrrechs de
la lig, no li aparia que ells, ço és los apòstols, deguessen als convertits
de paganisme a chrestianisme d'aquí avant jamés imposar lo fort jou de
- 25 la circumcisió ne de la ley, lo qual jou ne ells ne lurs pares passats jamés

no havien pogut portar; per què ell creya que tots nos havíem a salvar per la gràcia de Jhesuchrist sens los càrrechs de la ley. Aprés de mossènher sent Pere, parlaren sent Paul e sanct Bernabeu conformant⁴ ço que havia dit mossenyer sent Pere e recomptaren les meravelles e
30 dons e gràcies que Déus havia fetes per ells als gentils, la qual cosa Déus no haguera feta si los gentils sens los càrrechs de la lig vella no li fossen plasents, e açò per tant car los gentils de la vella lig no servaven res. Lavors diu que parlà mossenyer sent Jacme Menor, qui fou bisbe de Jherusalem, al·legant una prophesia que havia feta Amós profeta,
35 *capitulo nono*⁵, qui deya com Déus devia appellar novell poble a si mateix, ço és los gentils, e finalment conclougué axí: que ell dava consell aytal, que a aquells qui-s batejaven dels gentils no·ls fos posat altre càrrech, ne per consegüent a negú altre qui-s volgués fer chrestia de quinaque secta que vingués, sinó que no haguessen neguna cura de
40 les ýdoles e que s'abstinguessen de fornicar e que no menjassen negun animal qui fos ofegat ne menjassen sanch.

E axí fou conclús e concordat per los sancts apòstols e puys divulgat per letres e per preycacions. E per tal deya axí la diffinició dels sancts apòstols qui era escrita en la letra que trameteren d'açà e d'allà, axí com
45 diu lo test, *Actuum xv*⁶: *Visum est enim Spiritui sancto, et nobis nichil ultra imponere vobis honeris quam hec necessaria: ut abstineatis uos ab immolatione simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicacione*, qui vol aytant dir: Al sanct Sperit és stat vist e a nós que sobre la qüestió proposada que negun càrrech del món no sia imposat sobre vosaltres ne
50 sobre altres qui vinguen a la fe sinó aquests qui són necessaris, ço és que us abstingats de menjar de tota cosa qui sia oferta a les ýdoles e de sanch e de cosa ofegada, si-s vol sia bèstia o aucell, e que us abstingats de fornicació.

Mas que axí sia de fet, que·ns sien legudes de menjar totes coses ne
55 que no siam are obligats a abstenir-nos de neguna cosa d'abans vedada en la ley, assats ho apar per la paraula que dix nostro Senyor a sent Pere, *Actuum, decimo*⁷: *Quod Deus purificauit, ne comune dixeris*, ço és: Tu no deus dir que res sia comú, ço és digne de ésser meynspresat, pus que Déus ho ha purificat. E sàpies que totes les coses són purificades
60 per la paraula e benedicció de Déu qui és dada sobre totes les coses. E puys los⁸ dix expressament axí mateix quant li ensenyà en sperit lo lansol qui devallava del cel en la terra, en lo qual eren totes les bèsties e serps de la terra e tots los aucells del cel; e, com li fos manat que·n menjàs,

65 respòs sent Pere que no faria per res, car jamés no havia menjat res
imunde; e la veu del cel: No digues que sia inmund⁹ ço que Déus ha
purificat¹⁰.

Sent Paul axí mateix, *prima Corintiorum, decimo*¹¹, diu axí: De tot ço
qui ve en la carniceria menjats, ne demanets quina carn és quaix
moguts per consciència, [225r] car no le us en cal haver. E açò preposa
70 sent Paul altra vegada, *prima Ad Thimoteum, quarto*¹², hon diu axí: Lo
sanct Sperit diu manifestament que en los temps derrers se lunyaran
alguns de la fe attenents a sperits de errors e a doctrines de diables, qui
en lur ypocresia diran moltes falsies, car hauran la consciència tota
errònea, e mostrar-ho han en special en açò, car vedaran a les gentes de
75 ajustar-se per matrimoni e lus faran concreent que s'abstinguen de
menjars los quals són a ells leguts e los quals Déus ha creats per los
seus feels servidors e per aquells qui conexen la veritat e que-ls reheben
tostemps ab moltes gràcies que-n facen a Ell; car tota creatura de Déu
és en si bona e res del món no deu hom meynspresar en son menjar, pus
80 que puxa ésser rehemut ab gràcies que faça a Déu, car tot menjar se
sanctifica per oració e per la paraula e benedicció de Déu que hom deu
dir en la taula ans que meng.

Ítem, papa Eleuteri¹³ ordonà que null temps hom chrestià no
rebutjàs neguna cosa qui li fos dada a menjar, majorment si li era dada
85 per hòmens feels, emperò si la cosa aquella era humana e rahonable de
ésser menjada. Vet ací en summa com havem licència de menjar totes
coses e com som fora tota obligació de la ley vella, axí com la dotzena
dignitat toca.

[294]

CAPÍTOL CCXCIII

Qui argüeix contra la precedent dignitat

5 Sobre les paraules dites en aquest capítol tantost precedent ixen
grans dubtes contra la dotzena dignitat. Lo primer dubte és per què los
apòstols vedaven que los chrestians no menjassen de les coses ofertes a
les ýdoles¹, pus que diu sent Paul dessus que totes les coses que Déus
ha fetes són mundes e-s sanctifiquen per la benedicció de la taula². Lo
10 segon és per què los sancts apòstols manaren als gentils abstenir de cosa
emfogada e de sanch, pus que som fets franchs dels càrrechs de la vella
lig per favor de la qual se feya aquest manament, jatsia que ja en temps
de natura hagués nostro Senyor manat que hom no menjàs sanch, axí
com legim *Genesis, nono*³.

15 Al primer dubte responent deus saber que menjar d'açò que oferien
los gentils a les ýdoles de si no és negun peccat, pressuposat, emperò,
que aquell qui u menja no n'entena a fer neguna honor ne reverència a
les ýdoles, sinó solament satisfer-ne a sa necessitat de vida; emperò no-
res-meyns los sancts apòstols vedaven per diverses rahons als gentils
20 novellament venguts a la fe e convertits que ells per neguna cosa del
món d'aquelles coses no menjassen; primerament car, com peccat de
ydolatria fos en si subiranament mal e après fos destructiu de tota la
religió chrestiana en quant negava Jhesuchrist ésser Déu e posava
divinitat en metalls o en pedres pures o fusts de què eren les ýdoles,
cosa era rahonable que ells, qui en aquella confessió e adoració e
25 veneració eren vesats per tot lo món, no menjassen ne usassen neguna

cosa qui·ls pogués afalagar ne tornar a aquella pravitat, axí com leugerament po[225v]guera fer lo menjar e beure acostumat e excessiu de les coses ofertes a les ýdoles.

Aprés, que menjar e beure és cosa fort inductiva e inclinativa del cor a aquell qui u dóna; per tal dien ffrancesos que amistat per menjar e beure se ha a començar e conservar; com, donchs, aquells menjars se usassen comunament per amor e honor de la ýdola a qui eren oferts, necessari era que ells d'aytals menjars fossen lunyats per esquivar tota inclinació e tot cas en què poguessen recalivar⁴ ne caure altra vegada en amistat e en honor de la ýdola e de sos servents. Ítem, quant alguna cosa és perillosa no solament se deu hom guardar de perill en si, och encara de tota avinentesa mala, car qui no·s guarda de les coses petites ell cau en les coses grans, segons que havem *Ecclesiastici, nono decimo*⁵; com, donchs, ydolatria sia lo pus perillós e abhominable peccat qui al món sia, segueix-se que los sancts apòstols rahonablement vedaren no solament lo peccat aquest en si, ans encara vedaren totes les coses qui y podien enclinar los hòmens, axí com era menjar de les coses ofertes a les ýdoles. Aprés, car cert era que ells per gran ús eren fort inclinats a honor de les ýdoles; si, donchs, menjassen de lurs ofertes, fóra perill que no·ls pujàs qualque cintilla al cor encara qui·ls inclinàs a amor e a honor de la ýdola per lo delit d'aquell menjar e per gran e mala custuma que tostemp hi havien servada.

Aprés, car los gentils convertits staven sovín e conversaven ab los juheus convertits; ara, los juheus havien en gran abhominació tots menjars oferts a ýdoles, e açò per la special honor que sabien que devien a nostro Senyor Déu; que, donchs, los gentils menjassen d'açò que los juheus rahonablement abhominaven fóra ocasió de cisme e de divisió entre los feels novellament convertits e gran turbació de lur pau. Aprés, que en açò los gentils podien conèixer quant és l'avorrimet que la sancta fe chrestiana ha a peccat de ydolatria, que no solament avorreix lo peccat en si, ans encara les coses de si bones fuig axí com a mort e los veda si solament han excés ne negun acostament ab les ýdoles, axí com les ofertes havien, qui eren fetes a les ýdoles. Aprés, que lavors començava la sancta religió chrestiana; per què lavors subiranament feya mester de esquivar tota cosa qui pogués ésser ocasió de destrouir la puritat de la fe chrestiana; ara, entre les altres coses qui subiranament són corruptives dels fundaments chrestians és peccat de

ydolatria, per què feya mester que aquell peccat fos esquivat en tota manera.

65 Per totes aquestes coses apar solució al primer dubte e apar que, no contrastant que les ofertes qui-s feyen a les ýdoles per los gentils en si fossen coses bones, car eren pa, vi, carn e altres coses semblants, emperò no-res-meyns fort rahonablement stech manat als gentils novellament convertits que no menjassen d'aquelles oblacions fetes a les ýdoles.

70 D'aquest prudent manament dels sancts apòstols fet als gentils novellament convertits se seguexen als cuns bons ensenyaments. Lo primer sí és que tostemps no és bo que hom faça ço qui en si és bo e legut; açò [226r] diu sent Paul, *prima Corintiorum*, *decimo*⁶, dient:
75 *Omnia michi licent, sed non omnia expediunt*, ço és a dir: Totes coses me són legudes de fer, mas no fa mester que les faça totes; rahó sí és car, com fi de chrestiendat e de tota la ley sia caritat e amor de Déu e de proïsme, segons que diu la Scriptura⁷, subiranament se deu hom guardar de fer ne de dir res qui puxa tornar a escàndol ne a mal eximpli
80 de negun. Eximpli: menjar carn en dissabte no és cosa vedada per la sancta església; per què un cathalà si-n menja en Cathalunya no fa negun mal, mas si-n menjava en Ffrança o en Ytàlia peccaria greument, car daria mal eximpli a aquells qui u vehessen, car en Ffrança e en Ytàlia és cosa fort horrible que chrestià meying carn en dissabte. Per tal
85 diu sent Paul, *prima Corintiorum*, *octauo*⁸: Si per menjar carn yo escandalitzava a mon proïsme, null temps no menjaria carn. Per què legim que sent Ambròs, demanat de consell si menjaria peix o carn en aytal temps, respòs: Si són en la ciutat de Milà, yo meying carn, car aquí tothom ne menja, mas si som en Roma no-n menjaria, car aquí seria
90 scàndol, com negú no n'i meying en aqueix temps. Per què apar la primera doctrina e bon ensenyament.

Lo segon bon ensenyament⁹ qui-s segueix del dit manament sí és que, jatsia que veritat a dir sia bona cosa, emperò tota veritat dir en tot loch no és bo, ans poria ésser gran peccat e gran oradura e de la qual
95 poria exir molt de mal, mas deu-se callar fins que haja loch e temps. Lo terç bon ensenyament és que, jatsia que pregar Déus ab mans e ulls e gests e sospirs e fer penitència sien de si bones coses, emperò no-s deuen fer per tot loch e tostemps, per esquivar en si vanaglòria e per no donar als altres rahó de mal jutjar.

- 100 E d'aquests bons documents tu te-n pots formar en diverses matèries
molts semblants, car en moltes coses s'estén aquest manament dels
sanctes apòstols, lo qual hix de aquest principi moral qui és paraula stada
de sent Paul en sentència, *prima Ad Thesaloniscenses, quinto*¹⁰: no basta
a l'hom fugir a mal, ans encara se deu guardar de tota mala spècia e
105 semblança de mal per tal que no don matèria de peccar o de mal jutjar
als altres.

[295]

CAPÍTOL CCXCV

*Qui demana per què los apòstols vedaven ço qui era per Jhesuchrist
atorgat*

- 5 Al segon dubte¹, quant demana per què los sancts apòstols en favor
de la lig dels juheus vedaven als gentils menjar sanch e suffocat e cosa
ofegada pus que los juheus ne los gentils no eren obligats a la lig vella
qui u vedava, ans menjar aquelles coses era per Jhesuchrist atorgat, axí
com apar en la visió que hac sent Pere, *Actuum, decimo*², respon e dic-
10 te que menjar sanch ne cosa ofegada, ço és aquella de la qual no hix
sanch quant mor ans roman dins la sanch congelada, no és de si cosa
mala, emperò vedaven-ho lavors los sancts apòstols en favor dels juheus
novellament convertits, e açò per moltes rahons. Primerament car lavors
tirar un juheu a la fe chrestiana era pus profitós que [226v] tirar cent
15 gentils, en quant los juheus aparien hòmens pus morals en lur vida e
pus il·luminats per sciència e per consciència de la lig de Déu e aquells
qui més contrastaven a la fe de Jhesuchrist que neguna altra nació. Per
què, axí com testimoni de son enemich és de major valor que no de tot
altre, axí en lo començament los sancts apòstols favorejaven los juheus
20 aytant com bonament podien. Ara, menjar sanch ne cosa ofegada era als
juheus cosa fort abhominable e contra sa ley, axí com apar *Leuitici*,
*tercio*³; e aquesta fou una rahó per ventura de les pus forts per què
monsenyor sent Pere algunes vegades ab los juheus judaïtzava, no
contrastant que ab los gentils ell se-n guardava axí com mils podia
25 guardant-se tostemps que no n'escandelitzàs los juheus.

- La segona rahó sí és per la dignitat de la lig vella, qui per nostro Senyor Déu era dada e per tant sanct pare passat servada ab tanta reverència e devoció; per què no feya sobtosament a meynspresar ab scàndol dels juheus ne de tots punts a foragitar, mas de poch en poch fins que la sancta fe chrestiana fos plenàriament plantada e raygada. Vehent que tot bon fill sa mare morta fa portar ab honor a la sepultura e no la gita tantost al femer quant és morta, tot axí se dech fer que la lig vella de poch en poch anàs a la sepultura e cessàs ab bona manera, ara leixant-ne una cosa, are altra, fins que de tots puncts cessàs.
- La terça sí era car los juheus qui lavors se convertien havien ja observada la ley e mantenguda de tot son cor fins a la mort; per què era major dificultat inclinar-los a la ley chrestiana, e qui de tots puncts los tragués lavors de la vella ley fóra perill que de tots punts⁴ no-ls perdés hom, car diu la Scriptura, *Prouerbiorum xxx*⁵: *Qui uehementer emungit elicit sanguinem*, e vol dir, parlant moralment, que per massa voler haver son propòsit se pert a vegades tot ço que hom vol. E en altra manera se pot expondre pus pròpriament, ço és que qui massa requer d'algu finalment aquell provoca a rebel·lar e en allò mateix se torna que damunt és dit.
- La quarta rahó sí fou per mils a esquivar los heretges qui lavors se levaren contra la sancta fe chrestiana; hon diu sent Luch, en lo quinzen capítol dels *Actes dels apòstols*⁶, que lavors se levaren alguns heretges qui eren stats juheus qui havien stament de phariseus e digueren que negú no-s podia salvar en la fe de Jhesuchrist si donchs no servava la lig de Moysès; per què, per tal que de tots puncts aquests heretges no comoguessen⁷ lo cor dels juheus convertits, soferiren los sancts apòstols a temps algunes coses legals e juhigues^{7bis}, axí com eren aquestes de no menjar sanch ne oblat sufocat, e manàran als gentils convertits que no faessen contra les demunt dites coses, e açò en favor dels juheus convertits, que no haguessen contra les demunt dites coses matèria de scàndol ne de leixar la fe chrestiana.
- La quinta és car lavors en lo començament de la sancta església se tenia entre los convertits gran amor e caritat, en tant que menjaven ensemps sovín, axí com apar *Actuum, secundo et sexto*⁸; que, donchs, los gentils menjassen aquelles coses que los juheus havien per abhominables e que fossen ensemps [227r] e sots una matexa lig no poguera ésser sens alguna lesió de pau e de caritat e sens ofensa de son proïsme.

- La sisena, car la sancta església per açò ensenya e dóna doctrina als
65 prelats de la sancta església que los hòmens qui novellament vénen a la
fe o aquells qui de peccat vénen a stament de penitència al
començament los deu hom palpar e ls deu hom tractar dolçament e no
posar-los dessús tot lo càrrech de la lig lo primer die; mas, axí com la
mare al petit infant dóna primerament leyt e puys menjars grossos, axí
70 los bons pares e prelats deuen primerament ab dolçor tractar aquells
que Déus comença a tirar a si mateix e puys de poch en poch posar-los
demunt lo càrrech de la ley chrestiana. Car diu Aristòtil en la sua
*Ethica*⁹ *quod nemo repente fit summus*, ço és que negú no pot ésser bo
subiranament tantost, mas de poch en poch.
- 75 Per què apar solució al dubte proposat; e apar que lo manament o
statut aquest fet per los sancts apòstols no fou instituhit en aquesta part
per tal que ço que vedaven fos de si mal, axí com dit és, mas per tal
quant lavors poguera ésser rahó de mal per les rahons al·legades, e per
tal lavors ho vedaven e no generalment. Nota, per sters, que açò qui dit
80 és d'aquesta dissimulació e comportament dels apòstols ab los convertits
no s'estenia al manament que feyen que no fessen fornicació, car aquest
manament contra fornicació és en si moral e de si mateix bo e just, e la
fornicació sí fo en si tostemp mala, emperò vedaren-le-lus en special
per paraula preceptòria, car ells creyen que no fos peccat, ço és los
85 gentils. Per què apar que no és una matexa rahó per què lus vedaven
sanch e ofegat e per què los vedaven fornicació.

[296]

CAPÍTOL CCXCVI

Qui posa que legudament podem menjar sanch e bèstia ofegada

5 Per aquestes coses demunt dites apar una bona doctrina, e és
aquesta: que are en lo temps present no és necessari de servir lo
manament de no menjar sanch ne bèstia ne ocell ofegat, car are cessen
totes les rahons dessus al·legades en favor dels juheus; per què podem
menjar sens peccat sanch e emfogat. E ja veus per experiència que·s fa
10 sens neguna reprensió, car a Nadal mengem los chrestians botifarres
plenes de sanch de porch e los ytalians ne fan grans panades e cassoles
e los grans senyors mengem los capons emfogats ab sanch presa dins e
les gallines per tal quant dien que·n són ab millor sabor; axí mateix la
església ho usa sens neguna reprehensió.

15 Contra, per stes, aquesta doctrina volen alguns provar que menjar
sanch sia vedat encara vuy en aquest temps present a tot chrestia, e fan
aytals rahons: la primera és car, com après del diluvi nostro Senyor
donàs licència de menjar carn a Noè e a sos fills, *Genesis, nono*¹, Ell los
dix axí: Emperò no vull que mengets carn ab sanch. Aquest manament
és negatiu, qui obliga segons sa pròpria forma a tostemps e
20 empertostemps, e no legim que sia revocat; donchs encara és [227v] en
sa valor e per consegüent negú no pot menjar sanch sens peccat. La
segona és aquesta: lo manament fet per los apòstols, *Actuum xv*², que ja
dessus havem largament al·legat, contén aquestes paraules en forma
dient axí: *Visum est Spiritui sancto, et nobis nil aliud imponere vobis*
25 *ultra honeris quam que sunt necessaria etc.*, qui vol dir: Al sanct Sperit e

a nós és vist que no us imposem altre càrrech sinó d'aquestes coses qui són necessàries; puy diu que no mengem sanch; donchs no menjar sanch és cosa necessària a salut nostra e per consegüent qui-n menja pecca mortalment.

- 30 Al primer argument dien los sancts que aquell manament que Déus féu era pur cerimonial, ço és figura significant que los hòmens avorrissen peccat de homey e de nafrar son proïsme. E que aquest manament fos pura figura e cerimònia apar-ho per ço qui-s segueix en lo dit manament, car diu aquí nostro Senyor: Car la vostra sanch serà
- 35 requesta de man d'om e de bèstia³. Ara, certa cosa és que nostro Senyor no requer jamés sanch d'om ne de la bèstia de fet, sinó parlant figurativament, car vol dir que, si-s vol aucia l'om persona sàvia o bestial, de l'un e de l'altre la demana nostro Senyor per la gran malícia del crim; per la qual cosa apar que, vinent la lig de gràcia, tantost lo dit
- 40 manament fou revocat axí com les altres cerimònies e figures. Al segon argument dic que necessitat era segons aquell temps que als gentils fos fet aytal manament, e açò per les rahons al·legades en lo precedent capítol, les quals cessants après cessa axí mateix lo manament; e per consegüent apar que a-quell manament no y som de present obligats
- 45 neguns.

[297]

CAPÍTOL CCXCVII

Qui posa la tretzena dignitat, qui és que la lig de gràcia promet les coses celestials

5 La tretzena dignitat és que la lig de gràcia e chrestiana promet
tostemps les coses celestials e la lig vella promet les coses terrenals, ço
és vida temporal, sanitat corporal, riqueses, honors, pau carnal,
venjança de enemichs, fruyts de la terra e coses semblants, axí com apar
10 en los libres legals e profetals. E per tal los juheus han axí la
intel·ligència terrenal en tot quant legim, axí que null temps no han
mensió del sperit ne de vida spiritual ne de les coses celestials. Per
aquesta rahó los juheus són axí terrenals e mundanals que null temps
no poden dressar l'enteniment a neguna cosa spiritual, ans sobre la
sancta Scriptura han axí l'enteniment rebevat¹ que abans hauries a un
15 gentil o a un serrahí mil senys spirituals dat a entendre de la sancta
Scriptura que no hauries sol un poquet a un juheu.

Per què dretament lus podem dir la paraula que Jhesuchrist dix
a-quells dos dels quals diu sent Luch, *capitulo ultimo*², que·ls dix lo
Senyor: *O stulti, et tardi corde ad credendum in omnibus*, ço és a dir que
20 Ell los apellava folls e grossers e tards d'enteniment a creure totes les
coses qui al sperit ne vida spiritual [228r] ne a intel·ligència de la sancta
Scriptura pertanyia ne pertany; e per tal tostemps viuen cechs e
endurats³ e malestruchs.

D'aquesta matexa dignitat neix als chrestians nobla doctrina, la qual
25 posa sent Paul⁴: que nós, qui la ley espiritual havem rehebuda, no anem

30 d'aquí avant axí com aquells qui van de nit e sots tenebres, axí com los juheus e altres infeels, mas que pensem en la penyora del sanct Sperit que portam ab nós mateixs, ço és la lig de gràcia qui·ns fa conèxer aquell subiran Sperit qui és Déu, el nostre sperit qui és dins nós, ço és les nostres ànimes, e la nostra vida que no sia carnal ne bestial axí com dels infeels, mas que d'aquí avant tots spirituals anem davant nostro Senyor Déu en novitat e puritat de vida.

[298]

CAPÍTOL CCXCVIII

Qui posa la XIII^a dignitat, qui és que la lig de gràcia justifica l'om

- La quatorzena dignitat és car la lig de gràcia justifica l'om, la qual
 5 cosa no pot fer la lig vella. Rahó és car la lig de gràcia principalment
 rehep per fonament amor, e aquesta és fin sua e sobre aquesta van tots
 sos manaments e consells, axí com fou ja dit al començament d'aquest
 libre¹, e per tal és dita lig de amor. Ara, certa cosa és que la principal
 10 cosa qui justifica l'om e-l salva és la amor, axí com diu sent Paul *prima*
*Corintiorum XIII°*²; per què apar que la lig de gràcia, que³ tota bull en
 amor, ha en special a justificar la persona. E per tal diu sent Paul *Ad*
*Titum, tercio*⁴: *Iustificati quidem gracia ipsius, heredes simus uite eterne*
 15 *in Christo Ihesu*, e vol dir que nós, chrestians, per la gràcia de
 Jhesuchrist som fets justs en la ànima dins, per la qual justícia
 migençant la pietat de Jhesuchrist merexem haver la vida perdurable.
 Sent Paul axí mateix, *Ad Romanos, octauo*⁵, ensenya com aquesta és lig
 de vida spiritual per son procés; e sent Agustí en lo libre qui s'apella *Del*
 20 *sperit e de la letra*⁶ ensenya graciosament açò mateix. Pot-se encara
 mostrar ço, que aquesta lig justifich, per tant car aquesta nos dóna e-ns
 ha aportats los sancts sagraments, qui per virtut a ells dada per
 Jhesuchrist han eficàcia de procurar tostemps gràcia e justificació a
 aquells qui dignament los minístran e-ls tracten.
 25 Altra⁷ se n'i assigna e és aquesta: car la lig de gràcia ha rehebut
 Jhesuchrist, per los mèrits del qual merexem principalment haver gràcia
 e glòria e en la fe del qual aconseguien los pares passats gràcia

justificant e misericòrdia; per Ell axí mateix nos és stada uberta la porta de glòria, qui d'abans era a tothom tancada. Mas la lig vella no havia poder de justificar per ses obres legals, car execució de les obres de la ley aquella no procuraven gràcia a l'hom per neguna virtut sacramental a elles dada per Déu, axí com fan a nós les obres e execucions dels
30 sancts sacraments, qui són obres de la lig de gràcia. E per tal diu sent Paul *Ad Romanos, tercio*⁸, que per les obres de la ley negú no era justificat; car, si per les obres de la ley antiga l'om pogués aconseguir justificació ne sa[228v]lut, segueix-se que Jhesuchrist debades fóra
35 mort, qui-ns mes dins la lig de gràcia per tal que per virtut dels sacraments fóssem justs, qui aporten a justificació a tots aquells qui-ls rehenen devotament.

Mas pories ací dir que lo contrari apar; primerament car sovín havem en lo libre qui s'apella *De Levi*⁹ que l'om qui farà aytal peccat o
40 aytal faça aytal sacrifici e lo peccat serà-li remès; ara, certa cosa és que peccat mortal no-s remet sinó per gràcia justificant; donchs aquells sacrificis de la ley daven gràcia justificant¹⁰. A aquesta rahó dic que lo ver és que nostre Senyor Déu manà fer aqueixs sacrificis per los peccats e que los peccats eren remesos, emperò no-ls remetia nostro Senyor per
45 la obra del sacrifici; mas, com lo sacrifici aquell fos figura de la passió de Jhesuchrist, per la qual los peccats havien a ésser remesos, per tal la fe que havien aquells qui feyen lo sacrifici en aquest misteri de la passió de Déu los merexia remissió d'aquells peccats, e no la obra del sacrifici. E axí ho diu sent Paul *Ad Ebreos, decimo*¹¹, hon diu: Impossible cosa és
50 que per sanch ne per carn de bèsties sia jamés feta remissió de peccats, sinó per la fe que aquells havien en aquell qui devia venir a delir tot peccat. E, jatsia que lo poble expressament no sabés lo misteri de la passió de Jhesuchrist, emperò bastava-lus creure-ho en confús confessant que Messias devia venir a salvar lo món; e la major expressió
55 d'aquesta cosa lexaven a la fe dels majors, axí com fan vuy en chrestianisme los simples hòmens, qui-s salven en la fe dels majors quant és a la crehença e explicació de les coses amagades e subtils e altes, axí com pots veure en lo *Quint libre*, en lo tractat de la fe.

E que a aquells qui axí sacrificaven no fos remès lo peccat per la
60 obra del sacrifici sinó solament per la fe que havien en Jhesuchrist, apar-ho per la forma de la ley que Déus posa aquí mateix, ço és per tot lo libre *De Levi*¹², hon diu axí: *Orabit pro eo sacerdos et remittetur ei*, quaix que volgués dir que no per lo sacrifici, mas per la oració del

65 prevere, qui respon clarament a la fe de aquells qui oferen lo sacrifici
sots la intenció de la ley, ço és en fe de Jhesuchrist esdevenidor, lo
peccat se remet. Per aquesta manera pots veure ací com la circumcisió
dava e procurava gràcia justificant a aquells qui la rehebien, car no per
virtut de la circumcisió, mas per la fe dels padrins, qui creyen que per
70 escampament de sanch, ço és per la mort del Fill de Déu, qui per nós
escampà lavors la sua preciosa sanch, lo qual escampament significava
la circumcisió, en què s'escampava sanch, lo peccat original se remetia.

E, si dius encara que *Leuitici xviii*¹³ diu aquí nostro Senyor Déu:
Observa mes leys e los meus juys e cerimònies que yo t'é manades e
viuràs en aquelles; donchs, com vida spiritual no sia dada sinó per
75 gràcia de Déu justificant, segueix-se que per les obres de la ley fos dada
gràcia justificant, responch-te que lo dit al·legat se entén axí: Serva les
cerimònies etc. e viuràs en elles, ço és viuràs de vida temporal en què
poràs observar longament aquelles e no morràs per la pena de mort que
Déus menaça als trencadors de la ley sua ne aconseguiràs la maledicció
80 que la ley dóna [229r] a aquells qui no viuen segons les obres manades
per ella. E per tal diu la ley aquí axí: *Et uiues in eis*¹⁴, ço és: Hauràs
aquella vida que les obres aquelles prometen, ço és vida longa corporal
en la qual poràs longament observar les dites leys e cerimònies legals.

E que les obres de la ley escrita no justificassen l'om prove-u sent
85 Paul longament *Ad Romanos, tercio; et Ad Galatas*¹⁵ aporta aytal rahó: la
justificació de l'humana linatge se devia fer segons les promissions fetes
per Déu a Abraam, *Genesis xv*¹⁶; donchs no-s devia fer per les obres de
la ley. Prova la conseqüència per tant car la ley de Déu no contradiu a la
promissió de Déu, e l'antecedent apar per tant car *Genesis xv*^o has com
90 en aquell qui fou promès a Abraam, ço és Jhesuchrist, deuen haver totes
gents benedicció e gràcia. Aprés fa sent Paul aytal argument: si per les
obres de la ley l'om podia haver gràcia justificant e paradís, donchs
Jhesuchrist debades és mort; apar la conseqüència car Jhesuchrist per
altre no és mort sinó per procurar a la natura humana remissió de
95 peccats e gràcia e glòria; si, donchs, per obres de la lig vella aytals coses
se poden haver, segueix-se que Jhesuchrist és mort debades, pus que
sens Ell ho podien haver; e lo consegüent és inconvenient subirà a tot
chrestià. Per què apar que no per la ley, mas per la fe de Jhesuchrist e
per la sua gràcia, som justificats.

100

[299]

CAPÍTOL CCXCIX

*Qui posa la xv^a dignitat, e és car la lig de gràcia ha sos fonaments
pus virtuosos*

- 5 La quinzena dignitat sí és car la lig de gràcia ha sos fonaments e principis e statuts pus virtuosos, axí com apar si guardes sent Matheu en lo quint capítol¹, car aquí n'ha molts, hon diu aquí Jhesuchrist als chrestians axí: *Nisi habundauerit iusticia uestra etc.*², ço és: Si la vostra bonesa de vida no és millor que dels juheus aquells qui foren notables e assenyalats religiosos, no entrarets en paradís. E tantost ensenya après
- 10 per què u vol dir, car aquells solament servaven justícia en les obres foranes, mas chrestiana religió le mana tenir no solament en obres foranes, ans encara vol que principalment en lo cor de l'hom dins e en la sua intenció. Per tal diu aquí lo Salvador: Jatsia, diu Ell, que sia stat
- 15 dit e manat als antichs no auciaràs negú, emperò yo dich e man a vosaltres que no solament no auciaràs, ans encara no desonraràs negú de paraula ne portaràs a negú rancor en lo cor³.
- Ítem, aquella lig vedava que hom no fornicàs, mas aquesta veda no solament lo fornicar mas encara⁴ la sola cobejança, ne delit bestial no
- 20 sia en lo cor de l'hom chrestià. Aquella lig vella donà axí mateix licència als hòmens de leixar les mullers sens culpa d'elles, mas aquesta mana que negú no gos leixar sa muller si donchs ella no havia fet adulteri. Aquella deya que hom no-s perjurarà e aquesta mana que no solament
- 25 sia esquivat perjuri, ans encara sia esquivat tot van jurament, encara que sia fet sobre qual[229v]sevol creatura. Aquella consent contrastar a

30 tot malfahent, que li stigues en barba e, si·t toll l'ull, que l'ull perda e, si la dent, la dent, si lo puny, lo puny; e aquesta consella que, si·t donen un bufet, que sies dispòsit de pendre·n altre per amor de Déu sens neguna resistència e, si algú te toll la gonella, que tu sies aparallat que de bon cor li ofires lo mantell. Aquella consent que hages en oÿ ton enemich e aquesta te obliga de amar ton enemich de cor e de obra quant vinga loch e temps.

35 Vet quanta dignitat e excel·lència e en quantes maneres ajusta la lig de gràcia sobre la lig vella; cert, tanta és sa excel·lència en sos fonaments e manaments que, si lo món los⁵ tenia, tot seria en subirana pau e concòrdia e en fervent amor, axí que guerres ne bregues ne negun mal ne peccat no y hauria. Per què apar de quant és pus alta e pus excel·lent que la lig vella.

[300]

CAPÍTOL CCC

***Qui posa la xvr^a dignitat, qui és que la lig de gràcia és subiran
stament***

5 La setzena dignitat és car la lig de gràcia és lo pus alt stament qui
puxa ésser en lo món. Açò apar per tant car negun stament no pot ésser
pus perfet que aquell qui sens tot migà entroduu l'om en paradís, axí
com fa la lig de gràcia, e no u fa negun'altre sinó solament aquesta, axí
com demunt és dit. Per tal diu sent Paul *Ad Ebreos, decimo*¹ axí: Hajam,
10 frares meus, fiança en la entrada de paradís, qui-ns és uberta per la
sanch de Jhesuchrist a nós e a tots aquells qui prenen la via nova per Ell
instituhida, ço és la sancta religió chrestiana e lig chrestiana.

 Axí mateix que no fou ne serà jamés en aquesta vida negun stament
qui tan habundantment haja rehebuda la gràcia del sanct Sperit com
15 aquest le ha rehebuda en los seus primers fundadors, axí com en la
ànima del Salvador, en la qual fo sens neguna mesura, segons que legim
*Iohannis, tercio*². E axí mateix per excés la ha rehebuda en los sancts
apòstols e dexebls de Jhesuchrist el dia de cinquagesma, axí com era
profetat per Joel profeta, *capitulo tercio*³.

20 No és ne pot ésser stament en aquesta vida present en natura
corrupta ab millor ne ab pus perfeta ley ne ab pus alts e pus perfets
fonaments ne cerimònies que és aquest, segons que apar per ço qui dit
és demunt longament. Per què apar que en aquesta vida après d'aquest
sanct stament jamés no-n serà altre qui aport l'om en paradís, ans
25 aquest és lo derrer de tots quants ne seran del començament del món

30 fins a la fi; e ésser que u deu, pus que és en si subiran entre tots quants
ne són stats ne seran e aquell qui subiranament endreça l'om a venir a
la glòria perdurable. Aquesta matèria, si a Déu plau, serà longament
tractada en lo *Vuytèn libre*, quant parlarem de les leys e dels temps
legals.

[301]

CAPÍTOL CCCI

*Qui posa la xvii dignitat, qui és que la lig de gràcia ha rehebut
Jhesuchrist personalment*

- 5 [230r] La dessetena dignitat és que la lig de gràcia ha rehebut lo seu cap e spos, Jhesuchrist, e ha ab Ell conversat e parlat lonch de temps personalment quant lo Salvador preycà en la terra e és encara ab Ell e serà fins a la fi del món, segons que Ell promès per la sua gran bonesa, *Mathei, ultimo*¹, dient: E yo som e seré ab vosaltres fins a la fi del món.
- 10 Mas aquest tan gran privilegi no l'ha dat a la vella lig, ço és a la sinagoga, segons que ja és profetat *Osee, tercio*², hon se diu de la sinagoga que no seria ab lo seu spos, ço és que no conexeria Jhesuchrist, fins a la fi del món. O, Déus, e quant desitgaren los pares sancts aquesta gràcia, que ells veessen lo Salvador e l'hoïssen e
- 15 conversassen ab Ell e, emperò, jamés no-l pogueren veure! E per tal deya lo Salvador, *Mathei xiii*³: *Beati occuli etc.*, Benevuyrats són los ulls qui vehen ço que vosaltres vehets; dich-vos que molts reys e prínceps han desidjat de veure ço que vosaltres vehets e no u han pogut veure.
- 20 Mas quin privilegi sia stat aquest veure lo Fill de Déu incarnat e haver ab Ell conversat no-m pens que sia al món pensa d'om qui sia bastant a pensar açò, car açò arrapa totes penses, tots coratges, tot seny e tota vida e tota feel devoció; açò encén tota ànima a amor sens mesura quant se pensa que aquell infinit Creador, Déu e Senyor del cel e de la terra, se sia per nostra amor incarnat e l'om haja en aquesta vida mortal
- 25 ab Ell parlat e conversat tant de temps, e l'haja vist axí pobrament viure

e passar com a persona simple e meynspresada. O, quanta alegria deuen
 haver aquells qui per la sua amor volen ésser pobres e meynspresats en
 lo món, qui aytal cap seguexen ab la senyera levada, ço és qui en son
 cors sens vergonya lo ressemblen en sos meynspreus e pobretat! Cert,
 30 matèria han de gran alegria, car d'aquests és Ell pare e patró e amich
 special, a qui aparella béns instimables més que als hòmens del món,
 segons que Ell ho promès als apòstols, *Mathei xvi*⁴.

Pensa devotament en ton oratori quina reverència li hagueres feta si
 l'haguesses vist e quant lo hagueres amat e seguit e servit e quant
 35 l'agueres guardat en la cara aquella sua gloriosa e quant hagueres plorat
 agenollat davant aquella sua reverent magestat que-t perdonàs tos
 peccats e-t presés de sa companyia; e com te fóres tot girat e mudat e
 alienat de tu mateix per goig quant hagueres hoïda la sua sobredolça
 resposta, qui tot te haguera axí mudat que-t fóra vejares que sol no
 40 fosses aquell e digueres ab l'apòstol sent Paul⁵: *Viuo ego, iam non ego,*
uiuit autem in me Christus, ço és que digueres dins tu mateix: Yo he
 vida no pas per mi, mas yo he vida en la mia vida, la qual no és yo, mas
 és lo meu Senyor Jhesuchrist.

O, Déus, com se alterà e-s mudà aquell sanct hom Simeon, qui de
 45 present que l'hac vist e tengut li demanà gràcia que morís per tal que los
 seus ulls, qui havien merescut veure lo Salvador, no vehessen jamés
 neguna cosa mortal d'aquesta vida⁶! O, quant lo desitjà de veure aquell
 gran doctor e àguila virtuosa e lum de tota chrestiendat, mossenyor sent
 Augustí! Car deya que tres coses havia tostamps desitjadas de veure per
 50 accés⁷, ço és Roma en lo seu major stament e après sent Paul, gloriós
 vexell de cosa eleta a Déu, [230v] quant preïcava, mas sobretot havia
 desitjat de veure lo Fill de Déu encarnat.

O, quin juý ha Déus aparallat al mal chrestià, qui anch null temps
 no pensà en aquest tan gran benefici de Déu ne féu al Senyor cordials
 55 gràcies d'aquesta tanta honor e gràcia! Cert serà punit axí com a malvat
 desconexent, ne haurà cara ne ulls ab què puxa guardar lo Salvador en
 lo juý final quant lo vendrà jutjar. Per tal, donchs, que no vengues a
 aquesta confusió pren lo consell que los sancts passats donaren
 specialment als hòmens qui, ocupats en lo món, no entenen jamés en
 60 aquest benefici per contemplació special, ço és que dejunen lo dia de la
 incarnació de Jhesuchrist per tot l'any, car aquells qui açò fan troben ab
 lo Senyor misericòrdia gran en lo temporal e en l'espirtual; e açò és
 certa cosa.

[302]

CAPÍTOL CCCII

***Qui posa que la lig de gràcia és perfecció e acabament de la lig vella
e posa la XVIII^a dignitat***

5 La devuytena dignitat és que la lig de gràcia és compliment e
acabament de la lig vella. E per tal dix lo Salvador en la creu donant fi a
les profecies fetes en temps de la lig: *Consumatum est*¹, ço és a dir: Ara
és acabat ço que de mi era profetat. E diu lo apòstol² que la lig tota era
10 jatsia que no u mostràs de fora clarament, axí com la dona prenys no
ensenya clarament l'infant que té en lo ventre.

 Ítem, apar encara aquest acabament per tant car, segons que diu
sent Paul, *Omnia in figura contingebant illis*³, ço és que totes les coses
que la ley lus manava per la major part tot era en figura de les coses qui
15 s'havien a complir en la lig de gràcia, la qual vinent, totes han haüt
compliment. E per tal la lig de gràcia és dita ésser en plenitud de temps,
*Ad Galatas, quarto*⁴, car en son temps ha haüt plen compliment la lig
vella en ço que significava. Aprés, car dóna compliment als manaments
de la lig vella, axí com la quinzena dignitat mostra⁵, car aquells lurs
20 manaments eren imperfets sens lo ajustament que Jhesuchrist hi fa aquí
mateix, axí com dit és en la quinzena dignitat.

 Ítem, apar açò mateix per tal quant Jhesuchrist sobre los manaments
ha ajustats tants consells novells que tota lig n'és ornada e aparencada,
car consellar que l'om vena ço que ha e haurà paradís o que tinga
25 continència virginal o que sia pacient en tota adversitat o que de

present que à algun offès sia tengut de reconciliar-se ab ell, e axí dels
altres consells, axí són doctrines altes e donants grans acabaments e
compliments e abelliments als manaments de Déu que sobre tot
enteniment pugen. E per tal diu Ell, *Mathei, quinto*⁶: No som vengut
30 destruir la ley, mas per complir-le⁷.

[303]

CAPÍTOL CCCIII

Qui posa la XIX^a dignitat, qui és de la sancta Scriptura

5 La denovena dignitat és per lo excessiu lum e il·luminació e direcció
e endreçament que la sancta religió chrestiana rehep tostemps e
contínuement en lo jardí que li ha dat lo Salvador en la sancta
Scriptura, [231r] la qual és vida de tots aquells qui devotament e ab
sabor aquí studien; car, segons posa sent Gregori en los seus *Morals*¹,
aquí vehen què és Déu, quines són ses excel·lències, aquí vehen quant
10 s'i acosten e quant ne són luny, aquí vehen si mateix e lurs
consciències quines són ne què han dins en elles, aquí veen les
magnífiques e grans obres del Creador, aquí vehen què és virtut ne
peccat ne què devem cogitar, parlar ne obrar ne quant ne ab qui, aquí
vehen quins ne quants són los perills dels quals nos havem a guardar²,
15 aquí veen la pena aparallada als mals e la glòria promesa a aquells qui
ben hic ixen, segons que diu sent Gregori.

 Aquest sanct tresor de la sancta Scriptura deu ésser tostemps tengut
en subirana reverència, car axí és com a lengua ab què Déus parla a nós,
segons que diu aquell mateix sent Gregori, e per la qual Déus nos revela
20 la sua sancta voluntat. E per tal que mils veges queucom de la sua
excel·lència tocarem alguns dubtes, los quals vists, conexeràs que la
sancta Scriptura és en si tota transcendent e sobre tot humanal
enteniment si plenàriament la volem pensar, e-s una de les grans joyes
que Jhesuchrist ha dades a la sancta religió chrestiana.
25

[304]

CAPÍTOL CCCIII

Qui posa què s'apella la sancta Scriptura

5 Primerament, donchs, és ací un dubte, e és aquest: ço és què s'apella
la sancta Scriptura. Al qual respon que, jatsia que sovín molts
chrestians apellen la sancta Scriptura tot ço que ligen de Déu, quisqui u
diga, emperò sàpies que hom entès e instruït chrestia deu apellar
Scriptura sancta solament aquelles scriptures qui són de tanta
reverència e de tanta auctoritat en la sancta religió chrestiana que negú
10 no pot contrastar a lur sentència sens que no fos heretge o sospitós de
la fe.

E entre aquestes scriptures ha graus, car lo primer grau de la sancta
Scriptura té la Bíblia, partida per dos testaments, ço és vell e nou. Lo
segon grau és en les determinacions e decrets fets per consells generals
15 de la sancta romana església, jatsia que diga sent Gregori que axí vol ell
rehebre e honrar los quatre consells generals com los quatre evangelis; e
posa-ho¹ Gracià en lo Decret, en la quinzena distinció, en lo capítol
qui comença *Sicut sancti*². Lo terç grau és en les letres apostolicals, les
quals ab gran reverència deuen ésser obeïdes e rehebudes, majorment
20 com toquen determinació a algun dubte de la fe e de bones costums,
segons que assats ho diu clarament Gelasi papa terç e-el Decret, en la
quinzena distinció, en lo capítol *Sancta Romana*, en lo parraf *Item
decretales*³.

25 Les altres scriptures dels doctors, per sancts que sien stats e per
famosos, no han en si ninguna notable auctoritat sinó aytant com proven

30 ço que dien per les Scriptures auctèntiques demunt dites. E axí u diu
 sent Augustí, *super Iohannem*⁴, e al·lega Gracianus en lo Decret, en la
 vuytena distincció, en lo parraf *Ego solis eis*, e en altres parrafs⁵ aquí
 mateix diu semblant sentència. E per tal sàpies que tota ley imperial o
 de quisvol altre qui sia contra la sancta Scriptura en quinque grau dels
 demunt dits, qualsevol és sens tota auctoritat e cassa e nul·la. E açò
 posa en summa Nicholau papa, e és en la deena distincció del Decret,
 lo primer parraf: [231v] *Lege*⁶.

35 Les Scriptures axí mateix que la sancta mare església ha rehebudes
 deuen ésser tengudes ab gran reverència, axí com són les obres de sent
 Augustí e de sent Gerònim e de sent Ambròs e de sent Pròsper, de sent
 Leó papa, de sent Ylari, de sent Cebrià màrtir, de sent Gregori
 Natzanzeu^{6bis}, de sent Athanasi, de sent Basili, de sent Crisòstum e de
 40 tots aquells dels quals parla lo Decret, en la quinzena distincció⁷, dient
 que·ls demunt dits reep la sancta mare església. No entenes pas que·ls
 reheba en aquella auctoritat de què havem parlat adés al començament
 d'aquest capítol, car tot açò seria expressament contra sent Augustí, axí
 com Gracià al·lega en diversos parrafs, en la novena distincció⁸; mas la
 recepció de la sancta mare església val aytant com és açò, ço és que la
 45 sancta església los fa testimoni que ells han parlat comunament
 rahonablement e cathòlica e piadosa; emperò ja per açò no sta que ells
 en molts passos no hagen dites coses en les quals és legut a nós
 contradir a ells, majorment com ells mateixs moltes vegades
 contradiguen a ssi mateixs en moltes sentències, axí com appar a tot
 50 theòlech qui sia vesat en los dits lurs; car veem moltes de vegades que
 no·ls pot hom acordar en lurs dits, jatsia que en los fonaments de la fe e
 en dar bones costumes tostemp hagen parlat ab subirana concòrdia.

Per reverència axí mateix de la sancta mare església devem haver axí
 per libres e tractats sens neguna auctoritat tots aquells que la dita mare
 55 nostra meynspresa e·ls dóna per apòcriffes, axí com diu aquí mateix
 papa Gelasi⁹; e són aquests, ço és lo *Senet general de Ermínia*, lo
Ytinerari de sent Climent, los Actes apellats *de sent Andreu apòstol e de*
sent Pere e de sent Phelip e de sent Thomàs e de sent Thadeu, els
Evangelis qui s'apellen *dels apòstols*, dels quals usen los manicheus, los
 60 *Evangelis de Lucià e Yti*, lo *Libre de la infantesa del Salvador* e altre *de la*
sua nativitat, el libre qui s'apella *Pastor* e tots los *Libres de Leuti*, qui fo
 dexeble del diable, e lo libre qui s'apella *Fundament* e altre qui s'apella
Tresor e aquell qui s'apella *De les filles de Adam*¹⁰.

[305]

CAPÍTOL CCCV

Quants noms ha la sancta Scriptura

5 E, si demanes aquesta Scriptura qui principalment és dita sancta Scriptura com ha nom, dic-te que theologia, qui vol aytant dir com paraula de Déu, car tota la sancta Scriptura en quinaque part que y liges ho veuràs, que parle de Déu en si e d'altres coses que ordona a Déu o per Déu, axí com dejús havem a ensenyar, o parla aquí nostro Senyor Déu a nós manant o prometent o revelant o sots qualque
10 manera a nós profitosa.

Ha axí mateix altre nom, ço és Bíblia, qui vol aytant dir com libre, lo qual nom per excel·lència cové a aquest volum per tal car aquest libre és fin dels altres libres; e, tot axí com, com hom diu l'apòstol diu açò, aytantost entén¹ hom sent Paul¹, per tal com a ell cové ésser apòstol per
15 excel·lència, axí, com hom diu la bíblia o lo libre, jatsia açò pogués a altre convenir, emperò per excel·lència cové a aquest per lo gran excés de bé que ha en si mateix sobre tots los altres libres, axí com veuràs après. E per tal és scrit, *Ecclesiastici xxxiii*²: *Hec omnia liber uite, et testamentum Altissimi, et agni*[232r]*cio ueritatis*, e vol aytant dir: que los tractats d'aquest volum són libre; no pas quascun libre, mas són libre de
20 vida, car ensenyen hom principalment a anar³ lla hon és la vera vida.

Diu axí mateix que aquest libre és apellat testament de l'Altisme; car, axí com lo testament és per lo testador ordonat en testimoni de la sua voluntat, axí aquest libre és per nostro Senyor l'Esperit sanct inspirat a
25 aquells qui l'an scrit per ensenyar-nos la sua voluntat. Per tal diu sent

Gregori en los seus *Morals*⁴ que Déus ara no parla ab nós axí com feya ab los primers pares; rahó és car tal libre nos ha lexat per lo qual Ell respon a quascú en tot ço en què dubte. Veem axí mateix comunament que lo testador en lo seu testament lexa la heretat a aquell a qui la vol dar, e axí per aquest volum és promesa per Jhesuchrist la heretat de paradís a tots aquells que Ell veu ésser observadors dels seus manaments, qui ací són posats, per observància dels quals Déu vol los observadors haver aquella celestial heretat. Lo testament axí mateix és per la mort del testador confermat; axí aquest sanct testament és per la mort del Fill de Déu confermat, axí com sent Pau ensenya en la epístola *Ad Hebreos*⁵ e ja dessús fou al·legat⁶.

És encara apellat aquest libre per la dita auctoritat libre de veritat, car la subirana veritat, qui és Déu, l'à revelat; per la qual cosa neix en nós subirana fiança que el libre aquest no pot contenir sinó pura veritat, axí com après havem a ensenyar.

És axí mateix aquest libre apellat cànon, qui és vocable grech e vol aytant dir en latí com regla o institució, car aquest sanct libre és la regla en la qual fa professió tot chrestià en lo baptisme axí com en aquell qui és obra e ley e institució divinal, a la qual creure e seguir nos obliga nostro Senyor Déu sots pena de ésser heretges e de perdra la glòria de paradís.

[306]

CAPÍTOL CCCVI

*Qui posa quants libres conté la Bíblia*¹

- 5 Aquesta sancta Bíblia encara ha en si meravellosa continència, car és
partida primerament per dos reverents testaments: lo primer se appella
lo vell Testament e-l segon lo novell. Lo primer Testament conté quatre
maneres de libres, ço és los legals, qui parlen de les liges de nostro
Senyor Déus, e aquests són los primers v libres, qui s'apellen *Genesis*,
Exodus, *Leuiticus Numerorum et Deuteronomium*. Los segons libres
10 seus se apellen ystorials, axí com lo libre de *Josuè* e dels *Reys* e
Paralipomenon e dels *Mechabeus* e de *Tobies* e de *Judich* e de *Ester*. Los
terços libres s'appellen sapiencials, qui tracten de la alta saviesa de Déu
nostro Senyor e axí mateix nos ensenyen com devem anar sàviament en
quinque stament en què siam; e aquests són los *Proverbis* de Salamó, lo
15 *Ecclesiastès*, los *Càntichs Canticorum*, lo libre de *Saviesa* e
l'Ecclesiàstich. Los quarts libres se apellen profetals, qui denuncien les
coses amagades passades, presents e esdevenidores, axí com lo libre de
Job e *Ysahies*, *Jeremies*, *Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel* e-ls dotze profetes
aprés. E açò és quant al Testament vell.
- 20 Lo gloriós Testament nou se parteix per semblant divisió, car ell
contén libres legals, e aquests són los quatre sancts *Euvangelis*, qui
[232v] posen leys de ben viure a la sancta religió chrestiana segons la
alta doctrina del Salvador. Los segons libres seus són ystorials, axí com
los *Actes del apòstols*, qui recompten los fets e dits dels apòstols qui
25 foren après la mort del Salvador. Los terços són sapiencials, qui

ensenyen de la saviesa que la alta magestat de nostro Senyor Déu ha
 obrada en la terra per lo seu gloriós Fill, e aquestes són les *Epístoles* de
 sent Paul e de sent Pere e de sent Judes e de sent Jacme e de sent
 30 Johan. Los quarts són profetals, e aquest és l'*Apochalipsi*, qui profetà a
 la sancta església chrestiana los treballs e tribulacions qui devien
 esdevenir del seu començament fins a la fi del món.

Per què apar que'l Testament novell per tota part respon al vell, car
 lo novell tot era tancat dins lo vell, la qual cosa volch dir en sperit lo
 profeta Ezechiël, *capitulo primo*², quant dix en la gran visió que après
 35 dels quatre animals era roda enmig de roda, car entre les quatre
 maneres de tractats demunt dits en què la Scriptura és partida és feta
 roda d'aquest sanct libre, qui tot ho comprèn; axí, per stes, que la roda
 del Testament novell era tancada dins la roda del vell, car tot ço qui en
 aquest és aparegut de fet e s'és per obra complit era tot tractat dins³ lo
 40 vell per figura. Axí u diu sent Paul clarament en la *primera* epístola dels
Corintians, en lo deèn capítol⁴. E açò donà a entendre Moysès en sa fi,
 car féu un libre en què breument repetia tots los altres libres, e apelle-s
Deuteronomium, qui vol dir lig breument repetida; après de la qual
 repetició entraren los fills de Ysrael en la terra de promissió, donant per
 45 açò a entendre que en la vella lig no seria dada salvació al món, mas a la
 fi d'aquella ne faria nostro Senyor un'altra breu, qui contendria
 summàriement aquella vella, en la qual los hòmens haurien salut e
 entrarien en paradís, e aquesta és la lig chrestiana.

[307]

CAPÍTOL CCCVII

Per què la Bíblia ha aytal orde en sos libres

5 Rahó, per stes, per què plach a nostro Senyor dar aytal orde als
libres demunt dits fou per ensenyar als hòmens en aquest orde e per
endreçar-los a salvació, car que la Bíblia contenga dos testaments e
que-l primer haja nom de temor e-l segon de amor en açò ensenya lo
Senyor que la nostra salut penja principalment en dues coses, ço és en
tembre-lo subiranament e en amar-lo excel·lentment, axí com apparrà
10 en lo *Quint* e *Sisèn* libres.

 Que axí mateix se partesquen los libres axí com dit és, per tal és axí
ordonat car per açò dóna lo Senyor a entendre als preycants e als altres
que per quatre vies se deuen amonestar de guardar-se de peccar e-s
deuen esforçar de fer los manaments de Déu. La primera sí és pensant e
15 ensenyant e considerant les leys de Déu e los manaments que-ns mana
la sua poderosa magestat. Aprés, la segona, per bons eximplis e obres
que legim en les istòries dels passats, qui molt nos deuen moure, com
fossen d'una matexa natura ab nós, e per consegüent ells no faeren res
de bé que nós no u pu[233r]xam fer. Aprés, la terça, per documents e
20 regles magistrals fundades en veritat e en gran prudència, ensenyant
que hom qui no vol ab prudència e ab rahó ordonar sa vida no-s pot
salvar ne pot ésser per Déu amat, axí com apar *Sapiencie*, *septimo*¹.
Aprés, la quarta, per tot ensemps nos devem ajudar de venir a salut,
adés recorrent d'açà adés d'allà per diverses vies, e especialment per les
25 tres primeres al·legades; e axí nos adoctrinen los sancts profetes en los

libres profetals a vegades per amor, a vegades per pahor, a vegades per manaments de Déu, a vegades per sancts consells e bones doctrines, a vegades per eximplis d'altres, a vegades per tot ensemps.

[308]

CAPÍTOL CCCVIII

Qui posa qui són stats actors e ordonadors de la sancta Scriptura, ço és de la Bíblia

5 Aquells qui la sancta Scriptura, ço és la Bíblia, han scruta són los
següents, après Déu, segons que posa Ysidorus en lo sisèn libre de les
sues *Ethimologies*¹: primerament scrivi Moysès tots los v libres legals, ço
és *Genesis*, *Exodus*, *Numerorum*, *Leuiticus*, *Deuteronomium*. Josuè scrivi
son libre, qui s'apella *Josuè*; Samuel scrivi lo libre dels *Jutges*, jatsia que
10 diga lo Britó² scrivent sobre lo pròlech d'aquest libre que altres dixeren
que aquest libre havia ajustat en un volum Esdras; emperò diu que mils
par ver que l'haja compilat Ezechies, qui les paràboles de Salamó e ls
libres dels *Reys* ajustà e cullí de diverses parts hon eren escampats. Axí
mateix scrivi lo dit Samuel lo primer libre dels *Reys* e lo segon. Lo terç e
15 lo quart libre dels *Reys*³ scrivi Jeremies en un volum, car d'abans tot
stava escampat per diversos coerns⁴ continents diverses istòries.

 Esdras scrivi son libre apellat *Esdras*, segons que diu Ysidorus⁵, e
rabbi Salamó, segons que al·lega mestre Nicholau de Lira⁶. E dins
aquest mateix libre se contenen algunes coses de Noemies⁷, axí com
20 appar aquí mateix. Lo segon ne terç ne quart de *Esdras* no l'an los
juheus, emperò nós l'avem⁸. E diu ací mestre Nicholau de Lira que
aquest segon de *Esdras* no·l scrivi Esdras⁹, car moltes coses repeteix qui
en lo primer se contenen suficientment, e per consegüent no fóra
rahonable que ell mateix ho repetís, car dels altres libres hon se repeteix
25 alguna cosa dues vegades diverses foren los scrivans sinó lo libre

Deuteronomii, hon fa Moysès breu repetició d'açò qui primerament era dit per special misteri de Déu, car en açò significà la lig de gràcia curta e breu qui en si contendria plenàriament la moysica¹⁰. E per tal aquest libre dien alguns doctors que és sens gran auctoritat, segons que posa
 30 sent Thomàs de Aquino en la primera part de la sua *Summa theologica*, en la deena qüestió e en lo sisèn article¹¹. E per tal diu açí frare Ponç Carbonell, en lo preàmbol que fa ans de la *Exposició del Genesis*¹², que aquell libre entre los altres de la Bíblia qui no són canònichs és de menor auctoritat ne-ns sabem qui-l se féu. Lo libre de *Ester* scrivi
 35 Esdras, axí com diu Ysidorus aquí mateix; emperò diu que no sabem qui ha scrits los libres de *Judich* ne de *Tobies* ne dels *Mechabeus*¹³.

Lo libre de *Job* scrivi ell mateix, jatsia que [233v] alguns hagen dit que Moysès; emperò sent Gregori en lo començament dels seus *Morals*¹⁴ apar que tenga que ell mateix lo scrivi. Lo libre dels *Psalms* han scrit
 40 aquells qui són posats en los títols dels dits *psalms*. Salamó, rey de Ysrael, scrivi los *Proverbis*, *Ecclesiastès* e-l *Cantica canticorum*. Lo libre de *Saviesa* scrivi Philon, disert juheu per excel·lència, del qual diu sent Jerònim, en lo libre qui s'apella *Illustrium uirorum*¹⁵, que aquest fou juheu de Alexandria del linatge dels sacerdots. Lo *Ecclesiàstich* scrivi
 45 Jhesús, fill de Sidrach.

Ysahies, Jeremies quascú féu son libre axí intitulat. Los *Trens*¹⁶ féu Jeremies. *Ezechiel* e *Daniel* foren scrits per alguns notables e savis hòmens; diu, per stes, mestre Nicholau que ells mateix los se scriviren quascú lo seu¹⁷. Cascú dels dotze profetes scrivi sa profecia matexa,
 50 jatsia que nós de tots dotze façam un libre, car axí ho ordonà Esdras quant après de la captivitat de Babilònia reparà les Scriptures; rahó fou aquesta: car, per tal que lo nombre dels libres del vell Testament respongués al nombre de les letres ebrayques, qui són xxii, féu de tots los xii profetes un libre, e lavors los libres del vell Testament foren xxii
 55 axí com les lurs letres.

En lo novell Testament quascú dels evangelistes scrivi son libre. Sent Paul scrivi ses quatorze epístoles, e les altres set canòniques foren scrites per aquells a qui són atribuïdes. Los *Actes dels apòstols* féu sent Luch e l'*Apochalipsi* féu sent Johan Euvangeliste.

60

[309]

CAPÍTOL CCCIX

*Com los libres que los juheus no tenen per canònichs són entre nós
canònichs e de gran auctoritat e per quina rahó*

- 5 Aquesta Bíblia o sancta Scriptura és en si axí auctèntica que no ha
mester que sia confirmada per neguna altra auctoritat ne per neguna
rahó natural, segons que posa la glosa sobre aquella paraula del *Psalm*:
*Timor Domini sanctus permanet*¹, en tant que diu sent Augustí en lo terç
libre *De la sancta Trinitat*, en lo tretzè capítol², que tota inquisició de
10 veritat chrestiana, si vols que res sia presada, aytant val com és fundada
en la sancta Scriptura. E açò posa sent Jerònim dient que allò qui de la
Scriptura no ha ne pren fundament axí-s pot leugerament meynspresar
com altra provació aportada a provar-ho se pot meynspresar³. D'aquesta
auctoritat havem ja parlat queucom demunt⁴.
- 15 Mas diràs tu que açò no par ver, car sent Jerònim en lo pròlech dels
Proverbis de Salamó⁵ diu que la església no compta ne nombra entre les
Scriptures canòniques posades en la Bíblia los següents libres, ço és
Judich, *Tobies* e ls *Mechabeus*, axí com ne lo libre de *Saviesa* ne
l'*Eclesiàstich*. E en lo capítol damunt⁶ havem dit com lo libre segon de
20 *Esdras* no és de gran auctoritat, e la glosa del Decret qui és sobre aquell
capítol *Canones, distincione sexta decima*⁷, hi ajusta lo libre dels *Jutges*
e diu que tots aquests libres *sunt apocriffi*. Axí mateix Ysidorus en lo
primer capítol del sisè libre de les *sues Ethimologies*⁸ posa que los dits
libres tenen los juheus per apòcriffes; donchs, com aquests libres sien
25 del cors e de la ordinació de la Bíblia, apar que los libres aquests ne per

consegüent tota la Bíblia ne la sancta Scriptura no haja en si la demunt [234r] dita auctoritat.

Açí respon Ysidorus en lo primer capítol del sisèn libre de les *sues Ethimologies*⁹ dient que, jatsia que los juheus los dits libres no tenguen per canònichs ne de essència de la Bíblia, emperò la auctoritat de la sancta mare església los dóna per canònichs e per aprovats e-ls honra e-ls loa; la qual cosa apar per moltes vies: primerament, car la ordinació present de la Bíblia ten la sancta mare església e la usa e usant la aprova e en aquesta manera ensenya que axí-s deu fer, ço és que los dits libres sien tenguts per aprovats e per canònichs e per sancts per auctoritat sua. E tot açò appar en lo Decret, *distincione undecima: Ecclesiasticarum*¹⁰, hon havem que ço que la sancta església usa deu ésser observat, jatsia que no sia scrit en la sancta Scriptura; e en lo capítol següent¹¹, *In hiis rebus*, havem que consuetud aprovada deu ésser tenguda axí com a ley; e axí mateix apar açò mateix en la dotzena distinció, en lo capítol *Diuturni mores*¹².

Ítem, la sancta església los aprova en quant solempnament ha ordonats que sien legits en lo ofici divinal entre l'any, axí com apar en lo *Racional*¹³ ecclesiàstich. E, jatsia que algunes ystòries apòcrifes se ligen entre l'any en l'ofici de Déu, emperò axò és més permissió de la església, que u sofer per incitar la devoció dels feels, que no és per special ordinació sua; emperò sàpies açò: que la sancta església per ordinació sua no lig sollempnament ne ha ordonat de legir sollempnament alguna cosa en l'ofici divinal sinó aquella qui és aprovada e-s sap per testimoni digne de fe e per vies diverses que la cosa aquella contén en si indubitable veritat. Ítem, certa cosa és que la Bíblia sots aquell mateix orde de libres retén vuy e ha comunament sa lig públicament per totes les universitats e studis de chrestientat axí com a fonament de la fe chrestiana. Ítem, los sancts al-legants e provants algunes coses aporten provacions d'aquells mateixs libres, e los pus famosos, axí com sent Augustí, sent Gregori, sent Jerònim e-ls altres; les quals coses totes no farien si aquells libres no eren de subirana auctoritat.

A la primera rahó al-legada en contrari respon Britó¹⁴, exponent lo pròlech aquell al-legat de sent Jerònim sobre los *Proverbis* de Salamó, e diu: Quant sent Jerònim diu que la església no rehep los dits libres, diu que açò és ver de la església oriental, mas la occidental, en la qual és lo papa e la vera església chrestiana, aquella los reheb e-ls honra. E açò a provar al-lega sent Augustí en lo libre *De la ciutat de Déu*. O see¹⁵, diu

65 Britó, que per ventura encara en temps de sent Jerònim no eren
rehebuts, e diu tantost après que aquests són are vers libres canònichs,
ço és que són aprovats per la sancta església cathòlica. Si, emperò,
aquesta provació és stada feta per novella decretal, hoig dir que och,
emperò jamés no la viu ne y és necessari, pus que la sancta mare
70 església ho aprova per son ús e per sa custuma volent usar
contínuament los dits libres, axí com apar per lo Decret al·legat,
*Ecclesiasticarum*¹⁶.

A l'altre motiu al·legat en contrari del segon libre de *Esdras*¹⁷, podem
dir que per lo dit ús de la sancta església e en les coses demunt dites lo
dit libre ha plena auctoritat axí com los altres. Al terç motiu en contrari,
75 quant dius que la glosa del Decret diu semblant, dic-te que lo glosador
aquell, G. Brixiensis¹⁸, no fou gran theò[234v]loch, e bé u ensenya en
molts passos de sa glosa quant un poch toca theologia. És ver que ell no
diu que los dits libres no sien auctorizables, mas diu que són apòcriffes.
E expon ell mateix aquí mateix e diu que per apòcrifes entén, ço és que
80 no sap hom qui·ls féu; emperò, si ell fos tan gran theòlech com los
al·legats dessús, ell ho sabera, car en lo capítol precedent havem
al·legats aquells qui als dits libres assignen lurs propriis actors. Quant a
aquesta part ells no són apòcriffes segons veritat; e, quant ho fossen, ja
per axò no serien de menor auctoritat, pus que la sancta mare església
85 los dóna per auctoritzables. E açò toca Britó exponent lo pròlech de
*Josue*¹⁹.

E ací nota que, segons que posa la *Taula dels originals*²⁰ en lo vocable
theologia, que alguns libres poden ésser dits apòcrifes per tres rahons: la
primera, si són contraris a veritat, axí com són los libres dels heretges; o
90 quant hom no sap qui·ls ha fets, per bé que contenguen veritat, axí
com²¹ diu que és apòcrifa *l'Euvangeli dels natzareus*; o quant hom dubta
que contenguen veritat, axí com lo *Libre de la infantesa del Salvador* o lo
libell de la *Assumpció de la verge Maria*. E apar en nostre propòsit que
en neguna d'aquestes tres maneres aquests demunt dits libres no poden
95 vuy ésser dits apòcriffes entre nosaltres.

A l'altre dit de Ysidorus ja·l corregeix ell mateix aquí mateix, axí com
demunt és al·legat²².

[310]

CAPÍTOL CCCX

Quals altres scriptures són auctèntiques après la Bíblia

- 5 Aprés tot lo Testament vell e nou, qui és subiranament auctoritzable,
són auctorizables los consells generals que la sancta mare església ha
tenguts en temps passat, segons que apar en lo Decret, *distinccione*
*quinta decima: Sancta Romana ecclesia*¹, jatsia que après diga: la
potestat papal exceptada en los consells si res hi aparia après digne de
interpretar o de corregir, axí com apar *distinccione decima septima, per*
10 *totum, et tercia, q. sexta: Dudum, Peregrina, et nona, q. tercia: Saluo et*
*Conquestus*². Nota açí que les decretals papals han equal auctoritat ab
les leys e cànones ordonats en los consells generals, segons que apar en
lo començament de la xx distincció en lo Decret³, e en la Decretal, car
deuen ésser tengudes e rehebudes après, les quals decretals papals, tot
15 axí com si exien del costat de sent Pere, axí com apar *distinccione XIX^a:*
*Si Romanorum*⁴. E totes són axí de gran auctoritat que deuen ésser
tengudes axí com a scriptures canòniques, segons que posa sent Augustí
en lo segon libre *De doctrina chrestiana*, e és en lo Decret, *distinccione*
*XIX^a: In canonicis*⁵.
20 Aprés les determinacions e decretals papals, han auctoritat los dits
dels sancts doctors; e per vigor de la auctoritat de les dites decretals han
equal auctoritat les obres e ls libes que la sancta església ha aprovats,
axí com són aquells que Gelasii papa aprovà, axí com apar *distinccione*
*quinta decima: Sancta*⁶. E per aquesta matexa rahó deuen ésser tenguts
25 per improvats aquells que lo dit Decret improva [235r] aquí mateix; e

axí mateix⁷ ho deus entendre de tota altra obra o doctor que la sancta mare església romana per sa decretal aprova o improva.

- Vol, per stes, la sancta església que en les exposicions de la sancta Scriptura més sia crehegut als sancts doctors, axí com fou sent Augustí e sent Jerònim e molts d'altres, que no a les dites decretals. E açò entén
- 30 tu axí: que, si una exposició de la Scriptura se contenia en alguna decretal per aportar-la al propòsit de què parla la dita decretal per tal que la sentència sia pus colorada en quant hi ha al·legació de la Scriptura, més deuria hom creure a un gran doctor theòlech sobre lo
- 35 seny de la dita Scriptura aquí al·legada que no faria al seny que la dita decretal li dóna; jatsia que, si lo papa difinia per sollempne decretal que aytal Scriptura se deu axí entendre, lavors sens comparació deu hom més creure a la sentenciació de la església que no al dit doctor per gran que fos. E açò apar que vulla dir aquell mateix Decret al·legat:
- 40 *Decretales*⁸. E açò vol dir lo Decret *Hec est*, qui·s posa xxiiii^a, q. *prima*⁹, hon has que d'açò que lo papa determena en la fe no·n cal haver dubte a negú, ans negú no·n deu altra cosa presumir ne lo contrari sentir sinó ço que lo papa determena, segons que apar xxiiii^a, q. *prima*: *Rogamus et Cum beatissimus*¹⁰.
- 45 Ne deus pensar que, quant lo papa al·lega alguna Scriptura en alguna decretal que tramet, que lo papa entén a provar lo seny que li dóna en la Scriptura aquella per vigor d'aquella decretal, car no és aquesta la manera que la sancta església té en aprovar les sanctes Scriptures; e per tal a aquell seny axí al·legat per lo papa no y deu hom
- 50 dar major fe ne auctoritat, ans molt menor que a una exposició qui aparegués millor qui fos de sent Augustí o de sent Jerònim o d'algun altre famós e solempne doctor.

[311]

CAPÍTOL CCCXI

*Quina auctoritat han los sancts doctors en lurs dits dins la sancta
església*

- 5 De la auctoritat dels sancts doctors és axí que, segons que dit és¹,
aquells que la sancta església romana aprova en los dits en què·ls aprova
deuen ésser tenguts axí com a aquells als quals negun cathòlich no deu
ne pot segurement contradir; en los altres dits lurs personals e opinions
e determinacions scolàstiques qui no han dependència manifesta ne
10 determinació de la sancta Scriptura ne de les determinacions
apostòliques no són de neguna auctoritat ne negú no és forçat, com
entre si mateix se impugnen e·s contradiguen tot jorn.
- E per tal diu sent Augustí *in epistola Ad Ieronimum*, e és en lo
Decret, en la vuytena distinció², axí: *Ego solis illis libris Scripturarum,*
15 *qui iam canonici appellantur, didisci hunc timorem honoremque defferre,*
ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam,
ac si aliquid in eis, offendero litteris, quod uideatur contrarium ueritati,
nichil aliud quam uel mendosum esse codicem, uel interpretem non
assecutum esse, quod dictum est, uel minime intelligisse, non ambigam.
20 *Alios autem ita lego, ut [235v] quantalibet sanctitate doctrinaque*
prepolleant, non ideo uerum putem, quia ita ipsi senserunt, sed quia
michi uel per alios actores canonicos, uel probabili ratione, quod a uero
non aborreat, persuadere potuerunt. Hec ille; e vol dir açò
25 summàriament: que ell d'aquells llibres tots sols qui en son temps eren
rehebut per canòniques ha aytal credulitat e·ls mena aytal honor que

30 en negun d'ells no ha neguna error; e, si lo contrari aparia, ja per axò ell no diria que aquí hagués neguna falsia, mas diria que lo libre és monçoneguer o lo traductor hi errà o que ell mateix no u entén; emperò diu que dels altres scrípts dels altres doctors és axí que, per sançts que ells sien stats, ja per axò no y dóna major fe sinó aytant com mils ho proven per scriptures canòniques o per probable rahó. Per les quals paraules apar³ les sentències dels doctors de quina auctoritat són e de quina no.

[312]

CAPÍTOL CCCXII

***Que après la auctoritat de la sancta fe cathòlica e les
determinacions papals ha auctoritat la rahó natural***

5 Nota ací, per stes, que lo Decret aquell al·legat, *distinccione XIX^a: In
scripturis canonicis*¹, sí posa, segons exposició de la glosa aquí mateix,
que en aquestes scriptures aytals deu hom presumir totstemps per la
multitud, ço és que, si algun doctor posa una opinió que sia comuna e
de molts, pus auctoritzable és que aquella qui és de poch; jatsia que
10 diga a la fi que, si la multitud era d'una opinió e alguns pus savis e pus
scients diffinien lo contrari, que quascuna part és de igual auctoritat.
Ara, aquesta sentència no-s pot dir dels llibres canònichs qui són en la
Bíblia, com quascú d'ells sia de igual auctoritat e no sia legut a negú de
opinar lo contrari de res qui per aytals llibres sia diffinit ne proposat ne
15 haja neguna part en chrestianisme qui aytals Scriptures no haja o no
deja reverentment reebre.

 No-res-meyns que diu aquí sent Augustí² que entre aytals scriptures
canòniques sien primerament haüdes per auctoritzables aquelles qui
són epístoles apostolicals, e per consegüent no parla dels llibres de la
20 Bíblia, com neguna aytal no sia epístola ecclesiàstica; per què creu que
sent Augustí entena aquí per scriptures canòniques los dits dels sancts
doctors ordonats sobre les Scriptures canòniques. D'aquestes, donchs,
aytals scriptures doctorals ell posa aquests puncts: lo primer, que
aquells sien pus auctoritzables que la seu apostolical ha aprovats per ses
25 epístoles e decretals; lo segon, com aquells dits lurs sien de major

auctoritat que tota la sancta mare església generalment rehep per tot loch; lo terç, que aquells dits lurs sien axí mateix de major auctoritat que reheben aquells qui són més e de major sciència e auctoritat; lo quart dit seu aquí és ço que ja és demunt dit, ço és que, si la multitud era d'una part tenent alguna opinió e de la altra part eren molt meyns mas eren pus scients e pus savis, la opinió de quascú seria de equal auctoritat.

Per les quals paraules dóna a entendre [236r] que, après la auctoritat ecclesiàstica qui neix de la auctoritat de la fe qui és en aquesta vida a nós subirana, après donchs aquesta auctoritat, és als chrestians la auctoritat de la rahó e de l'ingeni natural disputant e fundant-se sobre los principis e decisions de la sancta fe cathòlica; car per tal diu que sia creheguda la multitud, car presumir pot totom rahonablement e comunament que la multitud dels hòmens scients e dels grans doctors més e mils vehen sobre tota cosa a ells proposada que no fan aquells qui són poch, e major rahó hi han e mils examinada. Axí mateix, quant diu que los molts e los pus savis qui són meyns són de equal auctoritat, clarament apar que vol posar aquesta egualtat, car a vegades poden ésser los meyns de tanta agudesia, rahó e ingeni que bé-ls pot hom axí ben creure com als molts.

E, que axí vulla la sancta església en aytals dits dels sancts totstamps dar major auctoritat a aquells qui han major rahó e qui pus rahonablement parlen, en dóna una bona doctrina expresa e clara lo Decret, *distincione xx^a: Decretales*³, hon diu axí tantost al començament: *Quo enim quisque magis ratione utitur, eo maioris auctoritatis eius uerba esse uidentur*, e parle aquí dels exposadors de la sancta Scriptura e diu que quascú aytant és entre ells de major auctoritat com més usa de rahó natural. E assigne-y sent Augustí rahó en lo libre *De immortalitat de la ànima*, en lo vuytèn capítol⁴, dient que la pus invincible cosa e la pus ferma e segura qui és en la ànima és la rahó natural. E per açò diu en lo segon libre *Del franch arbitre*, en lo quart capítol⁵, que la rahó és en l'hom axí cosa excel·lent que deu ésser apel·lada cap e ull de la ànima; e sent Ancelm la apella, en lo libre *De la incarnació del Fill de Déu*⁶, príncep e jutge de tot ço qui és en lo hom.

E aquesta matexa ley e via tengueren los filosofes, qui digueren que major fe devien dar e més creure a la rahó que a altra cosa, och encara que no als senys nostros corporals; per tal posaren aquesta ley, ço és que, quant lo seny contradiu a la rahó, tostamps la rahó deu ésser

65 creheguda e lo seny lexat; e aquesta és la rahó per què los filosofs
tenen moltes coses per veres les contràries de les quals jutja lo seny, axí
com que lo cel sia major que tota la terra e quascuna stela qui apar, e
emperò lo contrari jutge lo seny del nostre ull. Axí mateix quant trona
abans vehem lo lamp que hojam lo tro, emperò abans és lo tro que'l
lamp⁷, axí com los filosofs proven clarament.

70 Aristòtil, axí mateix, en lo segon libre de la sua *Politica*⁸ en tant
exalcà dignitat de rahó e haver saviesa e rahó natural que dix que
aquells aytals qui açò han e qui seguexen e mantenen e defenen
tostemps rahó, que aquests són rectors e prínceps e regidors dels pobles
e de les gentes del món.

75

[313]

CAPÍTOL CCCXIII

Qui conferma aquesta matexa sentència e posa alguns notables de la sancta Scriptura

5 Per aquesta matexa doctrina pots veure quina fe deu ésser dada a
qualsevol tractants qualsevol facultat; hon, jatsia que sent Jerònim diga
en lo libre *De les ebrayques qüestions*¹ que en los passos [236v] dubtosos
en lo test de la Bíblia devem recórrer al test de la veritat ebrayca, açò
10 deus entendre que és ver sinó en los passos que los juheus han
corrumputs, car aquí més ne deus creure la sentència dels sancts
doctors grechs e latins e la translació de sent Jerònim que no a ells ne a
lurs tests corrumputs; ne a les gloses de lurs rabbins no devem creure
sinó aytant com per millor rahó natural la poden induhir e aportar o per
15 ver test de la Bíblia, axí que la rahó sia tostemp presta entre tu e ells.
Per totes aquestes coses apar com te deus regir en la auctoritat de les
Scriptures.

Deus, per stes, ací saber que Hugo, en lo quart libre del seu
*Didascalicon*², pertot sí tracta fort abtament e longa aquesta matèria e
les altres a aquesta pertanyents; per què ço qui ací fall aquí ho poràs
20 veure.

Ultra les dites excel·lències de la sancta Scriptura, ne posa una altra
sent Augustí, e és aquesta: que en sa manera de parlar és axí alta e
cupiosa e meravellosa que totes les colors rethòriques no són bastants a
compendre-les^{2bis}, ans la dita Scriptura contén moltes altres maneres de
25 parlar les quals jamés art de rethòrica no tocà ne conegué. Per la qual

30 cosa dóna ací doctrina fort bona un gran doctor, e és aquesta: que, si
vols attènyer gran eloqüència de parlar ab sciència ensemps, que
sovineges de estudiar e de legir la sancta Scriptura³, car en altra manera
null temps no veuràs que negú cupiosament parle bé latí fora sos
térmenes aquells en què és vesat e acostumat en qualque art que haja
apresa sinó aquell qui ha haguda familiar la sancta Scriptura.

[314]

CAPÍTOL CCCXIII

Com e per qui la Bíblia és stada transladada de ebraych¹

5 Si vols saber encara com la Bíblia és stada transladada e com és
finalment posada en latí, deus saber que lo maestre de les ystòries
escolàstiques² sí posa que Tholomeu Filladelphus, rey de Egipte, qui fou
hom fort estudiós, sí desliurà de captivitat molts juheus los quals
Tholomeu Legi³, son predecessor, havia captivats. No-res-meyns a
instància de Demitre, qui era librari seu, sí tramès grans dons al subiran
10 bisbe dels juheus, apellat Heleatzar, pregant-lo que li trametés juheus
entenents, qui la lig de Déu, la qual ell no havia, li transladassen de
ebraych en grech. E lavors lo dit bisbe tramès al dit Tholomeu
Filladelphus, de quascun trip de Ysrael, sis notables hòmens molt
instruïts en la ley de Déu e en lenguatge ebraych e en grech, e per
15 consegüent foren setanta-dos, jatsia que comunament se callen los dos
per tal quant és poch nombre. E diu aquí lo maestre de les ystòries que
aquesta és custuma de la sancta Scriptura, que quant algun poch
nombre ve après gran que lo poch calla. Diu axí mateix aquí que
Tholomeu, com los hagués rehebuts, assignà-lus setanta-dues cases, e
20 cascú la sua, a fer la dita translació, e diu que acabaren la dita obra en
setanta-dos dies.

E diu, al·legant sobre açò sent Augustí⁴, que açò fou singular miracle
de Déu, que tots se acordaren axí que aparech que la un no hagués res
discordat [237r] ab l'altre. És ver que diu sent Jerònim⁵ que tot ço que
25 feyen en los sis dies de la septmana cascú per si mateix concordaven

ensemps en lo dissabte. E diu aquí lo maestre que tengueren aquesta manera per tal que lunyassen lo dit rey de tota ydolatria: per tal, tot quant trobaven en la sancta Scriptura qui fahia menció de la sancta Trinitat o de la incarnació del Fill de Déu tot ho callaren que res no n'hi posaren o sots qualque obscuritat de paraules ho cobrien en quinaque manera que ells ho entenessen, e açò per tal que no-s pensàs lo dit rey per aquelles aytals paraules que fossen molts déus ne que algun pur hom degué ésser adorat en loch de Déu.

A la qual translació lo rey donà solempna auctoritat e perdurable. Dien^{5bis}, però, ací alguns que lavors los dits trasladadors no trasladaren sinó los v libres primers de la lig, ço és lo *Genesis* e l'*Exodus* e l'*Leuiticus* e aquell dels *Nombres* e l'*Deuteronomium*, car dien que despuys tornaren al dit rey alguns d'ells e trasladaren-li los *Psalms* e ls profetes. E diu lo dit maestre en lo capítol següent⁶ que Jhesús fill de Sirach scríu après açò lo libre qui s'apella lo *Ecclesiàstich*, sots Tholomeu Evergeres, qui regnà après e fou frare del dit Filladelphus.

D'aquests setanta-e-dos trasladadors parle semblant mateix, jatsia que u diga pus summàriement, sent Augustí en lo devuytèn libre *De la ciutat de Déu*⁷, e axí mateix ne parla Iosephus⁸. E sàpies que les al·legacions que los euvangelistes fan e sent Paul e los altres apòstols qui han scrit han tretes dels profetes e dels altres libres ja en aquell temps scrits, totes seguexen aquesta translació dels setanta-dos, per tal car en aquell lur temps era translació fort famosa e de gran auctoritat. No-res-meyns posa sent Jerònim *in epistola Ad Pacmaxium*⁹ que la translació aquesta dels setanta-dos per dret ha obtenguda auctoritat en la església chrestiana per tal quant fo primera, car fou feta ans de l'eveniment de Jhesuchrist, e per tal com comunament segueix la Scriptura sancta ebrayca, jatsia que sent Augustí hi pos alguna discordança, axí com havem a dir davall¹⁰.

Deus axí mateix ací saber que, segons que posa Ysidorus, *libro sexto Ethimologiarum*¹¹, e lo *Cathalicon* en la dicció *Interpretes*¹², dien que alguns altres són stats notables trasladadors qui han la sancta Scriptura trasladada de ebraych en grech¹³; e són stats aquests, ço és Àquila, qui segons *Catholicon* féu la segona translació, ço és après aquella dels setanta demunt dits, car aquella fou primera e aquella de Àquila fou la segona. La terça e la quarta faeren Theodocion e Simacus, qui foren abdós prosèlites, ço és juheus venguts de natura de gentils. La

- quinta translació se apella Vulgar, car no sap hom qui la féu; per tal és
 65 axí appellada. La sisena e la setena dien que trobà ja fetes Orígenes e les
 aprovà ab les precedents. Aquests són aquells qui la sancta Scriptura
 han trasladada de ebraych en grech. Sanct Agostí, emperò, diu que
 infinits són stats aquells qui la sancta Scriptura han trasladada de
 grech en latí¹⁴; e açò mateix recita lo Britó en la dicció *Interpretes*¹⁵.
 70 Rahó és stada car en lo començament de la sancta chrestiadat, axí com
 alcun libre grech de la sancta Scriptura venia en mans d'om latí
 entenent quascuna lengua, aytantost lo trasladava de grech en latí.
- E deus ací saber que, segons [237v] que posa Britó en aquell vocable
Interpretes, diu que lo mestre de les ystòries posa axí: que ans de la
 75 incarnació de Jhesuchrist per CCCX anys, en lo temps de Plató e de
 pharaó Philadelfus, los setanta trasladadors faheren la lur demunt dita
 translació; e après de la assenció de Jhesuchrist per CXXIII anys, Àquila
 féu la sua translació de ebraych en grech regnant Adrià emparador; e
 après d'açò per VII anys, regnant Comodus, Theodoció féu la sua; e
 80 après per anys trenta, regnant l'emperador Severus, Simacus¹⁶ féu la
 sua; e après per VIII anys, la quinta translació fou trobada en Jherusalem
 sens que hom no sabé qui la havia feta; après d'açò per devuyt anys,
 regnant Alexandri¹⁷, Orígenes corregí la translació dels setanta ab ajuda
 de dos notables hòmens, la un se apellava Astericus e l'altre Obelus¹⁸; e
 85 après Orígenes mateix féu translació altra sens ells. Los quals tots
 faeren lurs translacions de ebraych en grech, axí com dit és.

[315]

CAPÍTOL CCCXV

*Com sent Jerònim és stat lo principal qui axí mateix donà la present
orde al Psaltiri*

- 5 De ebraych en latí solament és nomenat transladador mossènher
sent Jerònim, segons que posa lo *Cathalicon*¹, aquí mateix. Aquest
gloriós doctor, segons que posa aquí mateix Ysidorus, *libro sexto*
*Ethimologiarum*², fou fort entès en tres lengües, ço és en ebrayca, greca
e latina; la qual interpretació deu anar axí com a notable davant totes
10 altres per tal quant és pus clara en ses paraules e pus vertadera en
quant és de excel·lent chrestia e pus vigorosa en la connexió e ligament
de ses paraules, e açò hac ell de sent Augustí^{2bis}, qui axí u posa en lo
segon libre *De doctrina chrestiana*³. D'açò parla axí mateix sent Augustí
en lo XVIII libre *De la ciutat de Déu*⁴, fahent gran testimoni al dit gloriós
15 doctor e a la sua alta translació.
- Diu axí mateix lo dit *Cathalicon* en lo vocable *Hieronimus*⁵ que, com
antigament quascun cantàs en la sancta església ço que·s volia,
Theodosii emperador, mogut de gran zel, sí suplicà a papa Damascus
que ell fahés ordonar l'ofici ecclesiàstich a qualque notable persona; e
20 diu que lo dit papa, sabent que monsenyor sent Jerònim era fort instruït
en lengua ebrayca, greca e latina e en totes sciències fort abta, comanà-
ho a ell. E diu que lavors lo dit gloriós doctor partí tot lo *Psaltiri* per
fèries e les phèries per psalms e per nocturns e ordonà que a la fi de
quascun psalm digués hom *Gloria Patri*; après ordonà les epístoles e·ls
25 evangelis per dicmenges e festes de l'any, axí com se canten, e ordonà

tot ço qui-s pertany al divinal offici sinó lo cant; e, axí ordonat tot l'ofici divinal, tramès-lo de Betleem al dit papa, lo qual fou fort aprovat per ell e per tots los cardenals e auctenticat a per totstemps.

30 És ben ver que despuys sent Gregori papa trobà lo cant per art e ajustà a l'ofici algunes coses, e sent Ambròs, archabisbe de Milà, féu axí mateix ofici; e creu que diversos altres sancts hi hagen algunes altres coses ajustades segons lo procés del temps següent. Aquest mateix gloriós doctor apar que corregís en alguns passos la translació dels setanta-dos demunt dits, axí com ell posa [238r] en lo pròlech que féu
35 sobre los libres de Salamó⁶.

Nota ací per mils conèixer la natura e la manera de les translacions car posa sent Augustí, *De uera religione, capitulo xxxix*⁷, que tot
40 lenguatge ha axí en si algunes maneres de parlar pròpies que, com ve que un lenguatge se translade en altre, per força aquella propietat de parlar qui es en lo primer ret fort scur lo parlar qui respon en l'altre lenguatge en què és transladat. Açò pots veure tot die en la Bíblia, en què ha paraules vulgars axí e a nós stranyes que no les entenem sens
45 gloses, e però són paraules vulgars e populars en ebraych. E açò posa sent Jerònim en lo pròlech de *Ysahies*⁸, hon diu que lo parlar e dictar de *Ysahies* en son libre fou axí alt e bell que la translació de l'ebraych en latí no poch retenir aquella altesa ne bellesa.

[316]

CAPÍTOL CCCXVI

Com val més la translació de sent Jherònim que dels setanta

5 Sent Augustí, emperò, en la epístola que tramès a sent Jerònim¹ apar
que vol provar que no dejam usar de la translació de sent Jerònim, e fa
aytal rahó, car diu ell: o los setanta tradadors erraren en lur
translació o no; si diem que och, donchs, diu ell, axí com aquells tants
elets e tants e tan excel·lents hòmens e tan scients² erraren, segueix-se
que molt mils poch errar sent Jerònim, com la lengua ebrayca a aquells
10 natural fos a sent Jerònim stranya. Si dius que no erraren, donchs no
era necessari de seguir la translació de sent Jerònim, car sovín mudar
translació en axí a nós cosa fort perillosa e necessària com és la
Scriptura no pot ésser sens gran reprehensió.

A aquesta rahó respon sent Jerònim dient a sent Augustí³ que no-s
15 segueix que, si la⁴ translació dels setanta és bona e copiosa, que ja per
axò sia cosa supèrflua que ell n'aja après ells feta altra; rahó és car,
aytant com la Scriptura és pus minvada^{4bis} per los següents, aytant
vehem mils l'enteniment de la Scriptura, majorment com diga sent
Augustí mateix, *primo De Trinitate, cap. tercio*⁵, que fort és cosa
20 profitosa en la sancta chrestiendat que sobre una matexa fe hagen
diversos doctors fets diversos libres per tal que los dubtes qui-s mouen
sobre la sancta Scriptura sien pus declarats e pus clars en quant són
stats tocats per diversos doctors; no-res-meyns que comunament los
derrers veen e ajuden queucom als dits dels primers. Axí mateix que, si
25 après alguna translació o exposició de la sancta Scriptura no se-n deu

fer altra, donchs mal féu sent Augustí, qui après tantes exposicions fetes sobre lo *Psaltiri* ne féu una altra e novella; jatsia que moltes d'altres rahons hi haja per què la sancta església més usa vuy de la translació de sent Jerònim que dels setanta.

30 La primera sí és car la translació dels setanta, per la rahó tocada dessús, ço és quant ells hagueren a amagar molts passos de la sancta Scriptura al rey Tholomeu per tal que no caygués en ydolaria, per tal fou necessari que en alguns lochs la dita translació [238v] fos obscura o supèrflua o diminuta. E aquest defalliment lur toca sent Jerònim en lo
35 pròlech de la Bíblia qui comença *Desiderii mei*⁶, hon, jatsia que sent Jerònim aquí mateix no damna la dita translació dels setanta, emperò diu que és obscura e disminuïda e per vici dels scrivans és stada per lonch temps après corrupuda. Nota ací, per stes, que sent Augustí crehegué que los dits setanta haguessen feta la dita translació per sperit
40 de profecia, mas lo contrari posa sent Jerònim.

La segona rahó sí fo aquesta: car sent Jerònim posà clarament los misteris de la sancta Trinitat e de la incarnació que posava la letra ebrayca, los quals misteris los dits setanta amagaren per la causa dita
45 dessús. Ara, cosa és necessària que la lig present de gràcia sàpia e conega los dits misteris qui són sos fonaments ésser expressament tocats per la sancta Scriptura e per lo vell Testament. La terça rahó és car diu sent Jerònim que ço que ells no sabien clarament què-s volia dir tot ho posaren en sentència fort dubtosa, mas sent Jerònim, il·luminat per lum de la sancta fe chrestiana, ho posà tot clar aytant com la veritat
50 de la translació ho permès. La quarta rahó sí assigna ell mateix, sent Jerònim, en lo pròlech de *Job*⁷, dient que no-s pot fer que tantes coses haguessen a leixar e tantes a-fíger⁸ e tantes a mudar per amagar-ho al dit rey, que açò poguessen fer sens notable lesió e mudança e defalliment de la interpretació.

55 La quinta és car en alguns lochs se partiren de la veritat ebrayca, car diu sent Augustí en lo quinzèn libre *De la ciutat de Déu*, en lo deèn capítol e tretzèn⁹, que los setanta posaren que Adam havia CCCLXXIII¹⁰ anys ans que engenràs Seth e en lo ebraych ha cent trenta; dien axí mateix los LXX que après que hac engenrat Seth visqué DCC anys e
60 l'ebaych diu que DCCC; e per semblant manera ha discòrdia entre ells e l'ebaych en los altres anys fins al diluvi. Ítem, posa axí mateix sent Augustí en lo XVIII^{en} libre *De la ciutat de Déu*, en XLIII capítols¹¹, que lla hon la profecia de Jonàs en l'ebaych diu: Aprés XL dies Nínive se

65 subvertirà e-s destruirà, los setanta dien: Aprés tres dies; jatsia que
diga sent Augustí aquí mateix que los setanta scientment feyen a
vegades aquestes aytals dissonàncies e discòrdies per special misteri, lo
qual misteri feya concordar lo lur enteniment ab aquell de l'ebaych; axí
com sent Luch, no contrastant que en altra manera pos la genealogia de
70 Jhesuchrist que no sent Matheu, emperò la un e l'altre diu ver¹², axí és
en nostre prepòsit, car, jatsia que los setanta hajen en algunes coses
discordat vocalment e verbal ab lo ebaych, emperò la un e l'altre diu
veritat pura e sencera.

No contrastant, emperò, que quascú diga pura veritat, per stes la
sancta mare església noblament e prudent ha elegit de seguir la
75 translació del gloriós e meravellós doctor mossenyor sent Jerònim, e
aquella tenim vuy per les rahons demunt al·legades.

[317]

CAPÍTOL CCCXVII

*Com no-res-meyns la translació dels LXX és stada necessària per
moltes rahons*

5 [239r] Fahent encara sent Augustí testimoni a la veritat de la
translació dels setanta, posa en lo devuytèn libre *De la ciutat de Déu*, en
lo capítol de xxxiiii¹, e diu que a vegades usa en sos dits de la translació
ebrayca, a vegades d'aquella dels setanta, volent seguir en açò les
10 petjades dels sancts apòstols, qui aquesta manera han tenguda en lurs
al·legacions, dient en aquell mateix libre, *capitulo XL°* e *XLIII°*², que los
dits setanta interpretaren e faeren la dita translació per sperit de
profecia e per inspiració del sanct Sperit. Axí mateix sent Gregori en lo
començament dels seus *Morals*³ diu que ell vol usar en lo procés del dit
libre de quascuna d'aquestes translacions, car la sancta seu romana
15 aprova quascuna d'aquestes.

Deus axí mateix ací notar per aprovació d'aquesta translació dels
setanta que fou gran providència de nostro Senyor Déus que ans de
gran temps de la lig de gràcia juheus famosos e tants transladassen lo
Testament vell de ebraych en lengua greca e gentil, qui lavors més era
20 famosa e més floria en saviesa e qui era començament de la lengua e de
la eloqüència letina, e que la faessen a aquell qui era lo pus scient
studiós e famós hom qui fos al món, ço és Tholomeu Filladelphus, rey
de Egipte, qui fou terç⁴ après lo gran Alexandri grech, e per consegüent
hagueren-la a fer ab major delliberació e studi.

- 25 Per la qual translació axí feta se són seguits tots aquests béns:
 primerament, que ans del temps del lum de la lig de gràcia són stats
 amagats als gentils, als quals fou feta la dita translació, los misteris de la
 sancta Trinitat e de la incarnació del Fill de Déu, lo qual amagat^{4bis} los
 ha preservats de moltes errors que fetes hagueren, e per consegüent la
 30 dita Scriptura ne era a ells pus rahonable e ells le·n reheberen pus
 volenters. Axí mateix que aytals secrets no devien ésser revelats a aytals
 hòmens en aytal temps, car lo temps de la lig de gràcia era temps
 assignat per nostro Senyor Déu a revelar los dits misteris. Segonament,
 valch aquesta translació molt a convertir-ne les gents pus tost a la fe
 35 chrestiana, car, vehent los juheus que la sancta religió chrestiana havia
 pus clars e pus expressos testimonis de sos articles e dels seus alts
 fonaments en la lur lig matexa e en lur pròpria translació que no havien
 los gentils en la lur, abans hi creyen. Terçament, car per açò apar tot lo
 cors de la església figurat en açò: que primerament la fe vénch dels
 40 juheus als grechs e dels grechs als letins e puys, en temps de sent
 Jerònim, passà dels latins la vera intel·ligència de la Scriptura als juheus
 a donar a entendre que la salvació als juheus era tramesa primerament,
 axí com dix lo Salvador⁵, e ells rebutjant-la passà als gentils e a la fi del
 món tornarà als juheus, axí com diu sent Paul⁶.
- 45 Nota ací, per stes, que nós, latins, en nostres Bíblies no havem per
 tot lo cors de la Bíblia la translació de sent Jerònim que ell féu de
 ebraych en latí; havem-la, emperò, en los profetes majors e menors e en
 lo libre de *Job*; e açò basta a nós, car dels profetes havem los arguments
 e motius nostres majors, qui són contra los juheus a confirmació de
 50 nostra fe. [239v] Deus, emperò, saber que en lo *Psaltiri* que usam
 comunament, qui s'apella de Daviu, aquí seguim la translació dels
 setanta, emperò seguim-la segons que fou corregida per sent Jerònim;
 emperstés la seu romana usa lo *Saltiri* de sent Jerònim. Mas en lo novell
 Testament seguim la translació que ell féu de grech en latí, la qual sent
 55 Augustí loà fort e la proposà⁷ als altres. E per tal li diu sent Jerònim en
 una epístola que li tramès⁸ que, axí com ell loava molt la translació sua
 de grech en latí que havia feta del novell Testament, que axí devia
 creure que era feel e vertadera aquella que feta havia del vell Testament
 de ebraych en latí.
- 60

[318]

CAPÍTOL CCCXVIII

*Com la translació de sent Jherònim deu ésser per moltes vies sobre
totes les altres*

5 Per tal encara que lo poble chrestià major fe donàs a aquesta
translació present, elegí nostro Senyor per fer-la aquest gloriós doctor
mossenyor sent Jerònim, hom de subirana sciència e famós en totes
sciències e en los dits dels sancts e en la sancta Scriptura singularment
10 pregon e fundat, hom acabat en lengües moltes e diverses, specialment
en ebrayca, latina e greca, axí com demunt és dit¹. No-res-meyns fou
hom de acabada sanctedat e fet dexeble e companyó del pus aprovat
hermità² del món e habitador de la Terrasancta e reputat digne de ésser
papa e cap de chrestiendat, e no-res-meyns que fou cardenal de la
15 sancta romana església, al qual cardenalat renuncià per subirana
humilitat sua. Och encara, per tal que la sua translació fos pus
studiosament feta e per tal que Déus lo preservàs de tota error, diu-se
que tota la Bíblia transladà agenollat ab genolls nuus en terra e tot nuu
stant ab les bragues, qui quaranta anys dejunà en pa e en aygua, del
20 qual fò revelat après sa mort que era en paradís equal en mèrit ab
mossenyor sanct Johan Baptista, del qual sent Augustí en una sua
epístola³ diu tan altes coses e tan transcendents que semblants jamés no
les legim de altre pur hom.

 No-res-meyns encara, per tal que ab major diligència faés aquesta
sancta translació, fou ordonat per nostro Senyor lo sanct Sperit que en
25 son temps ell hagués contra sa translació e contra la sua sancta vida los

pus terribles impugnadors e·ls pus aguts e dels majors de la sancta mare
església; la qual impugnació no contrastant, la translació sua per la
sancta romana església stech auctoritzada e sollempnitzada, jatsia que
fos pus derrera que neguna de les altres. Per les quals coses apar que
30 aquesta sua translació és sobre totes les altres digne de gran honor e de
gran reverència.

Mas dirà ací algú, parlant contra aquesta sua^{3bis} translació, que no
par que sia de tanta auctoritat com és dit, per les següents rahons.
Primerament, car no apar que sent Jerònim fos hom de tanta auctoritat
35 com és dit, car en los pròlechs dels libres de la Bíblia, e majorment apar
en lo pròlech que fa sobre lo dit libre de *Job*⁴, ell parla fort agudament e
fort impacient contra sos enemichs e contra sos impugnadors, axí [240r]
com apar aquí mateix longament. La segona rahó sí és car no aparia
prudència que obra tan alta ell trametés a dues fembritxoles axí com
40 eren Paula e Euthoxium⁵, a les quals quaix endreçà tot quant transladà.
La terça, que no apar que la dita translació sia de gran veritat ne de
gran auctoritat quant vehem que molts doctors novells, axí com mestre
Nicholau de Lira⁶ e molts d'altres, dien moltes coses contra ell e
ensenyen que ell no hac lo seny entegre sobre l'ebraych.

45

[319]

CAPÍTOL CCCXIX

Qui respon a les rahons fetes contra sanct Jherònim

Responent a aquestes rahons, dic a la primera que mossenyor sent
5 Gerònim parla axí com parla contra sos enemichs e estimuladors¹ no per
venjança ne per impasciència, mas, mogut per zel de nostro Senyor
Déu, dóna entendre e ensenya als feels chrestians en aquelles paraules
que diu axí vives e forts que sos impugnadors eren monçoneguers e
10 deyen ço que deyen contra ell maliciosament, en quant impugnaven la
veritat de la sua translació a ell inspirada per lo sanct Sperit; e axí
mateix ho deya axí per tal que lur malignitat no tiràs los hòmens
ignorants e simples a creure ésser falç ço que lo sanct Sperit li havia
inspirat que digués; axí mateix ho feya per tal que los dexebls e
15 seguidors se lunyassen d'ells e haguessen ells per sospitosos en lurs
doctrines e per tal que los dexebls de veritat ne stiguessen pus fermes e
segurs e fossen pus coratgosos de seguir e de mantenir la veritat, e axí
mateix car ell veyia que ço que deyen contra ell deyen per enveja, car no
y havien ninguna bona rahó ne zel, com la translació fos subiranament
20 examinada e per tots los entenents comunament molt lohada. Movie-l
encara eximpli del Salvador, qui públicament impugnava e manifestava
la malícia dels phariseus; e sent Paul parlava axí mateix fort vivament
contra los falsos apòstols qui·s levaren en son temps, qui corrompien los
convertits a la fe; e los profetes de Déu feyen semblant contra los falsos
25 profetes, segons que apar en lurs libres. Per què appar que ell en açò no
peccà, ans féu ço que fer devia.

Al segon argument, quant dius que no aparia prudència sua que trametés tan sollempna cosa com era aquesta sua translació a fembritxoles, dic-te que aquelles dues sanctes dones a qui ell trametia ses translacions no eren fembritxoles de poch recapte, ans eren Paula e Austoxium, mare e filla. Paula era la mare e vídua e Eustoxium era la filla e monga a Déu consagrada, les pus sollempnes dues dones del món en fama e-n sanctedat e-n literatura, e après que eren fort generoses e per tot lo món molt reputades e mares e maestres de moltes sanctes dones excel·lents qui lavors eren en lo món. No-res-meyns que tot lo món sabia que mossenyor sent Jerònim era lo pus sollempne hom e lo pus famós del món en son temps e aquell qui era de subirana [240v] penitència e honestat e zelador de tota puritat; donchs qui poguera haver mala suspita d'aytals persones? Majorment que la obra aquesta de trametre-lus la sua translació era obra sancta e meritòria e profitosa a la fe e atractiva a tota contemplació celestial e gran exercici virtual e tota honestat.

Al terç argument, quant dius que apar que sent Jerònim haja defallit en moltes coses en sa translació, respon e dic que quant axí fos no seria meravella, car, com diu l'apòstol, en moltes coses defallim tots²; basta que los defalliments aquells no poden ésser notables ne contra la fe cathòlica ne contra bones custumes. No-res-meyns que, si ell visqués, ell sabera bé al·legar rahons sobre tot ço que algú lo reprèn are. E podem mils presumir d'ell en tota part que d'aquells qui l'impugnen pensant que la sancta església ha la sua translació aprovada e la segueix, segons que damunt havem dit^{2bis}, en certs llibres de la Bíblia. No-res-meyns que és molt loada per mossenyor sent Augustí, segons que apar demunt³, e après per molts grans doctors e assenyalats de la sancta religió chrestiana.

[320]

CAPÍTOL CCCXX

Per què Déus nos ha dada aquesta Scriptura

- 5 Poria ací dir algú què fou la rahó per què nostro Senyor Déu nos ha
dada aquesta sancta Scriptura, e ara en lo temps de la lig de gràcia
majorment, en què havem tanta meravellosa doctrina e tanta lum de
Scriptura, car apar a alguns que més valguera que tots visquessen axí
com vivien los primers patriarches en la primera edat del món, qui sens
10 scriptures vivien sanctament, car ells se regien segons bon juý de rahó,
axí com Adam, Abel, Enoch, Set, Noè, Sem, Abraam e sos fills. Ítem,
segons que legim, e sent Paul ho toca queucom *Ad Romanos, secundo*¹,
los gentils e los filosofes grans e famosos, qui lig no havien escrita,
vivien segons la lig escrita en lurs coratges, ço és segons bon juý de rahó
15 natural e segons que·ls dictava lur consciència dins, e açò durà entre
ells del començament del món fins que vénch la lig de gràcia; emperò
molts n'i hac de sancts e de fort perfets hòmens, axí com Job, qui no fo
juheu, ans fou gentil, e molts d'altres, entre los quals fou Corneli, aquell
de qui parla sent Luch en lo deèn capítol dels *Actes dels apòstols*², e
20 l'enuch aquell, del qual parle aquell mateix libre en lo viii capítol³.
A aquest dubte responen los sancts dient que nostro Senyor Déu nos
ha dada aquesta beneyta Scriptura e no als primers pares passats per
moltes rahons. La primera sí és car viure sens Scriptura a persones qui
han notablement la natura defallent e corrupta és rahó de dar ocasió a
25 aquelles gents de viure bestialment. Com, donchs, natura humana
contínuement vaja al baix e sia pus frèvol en enteniment e en ses

30 naturals perfeccions que d'abans, segons que dien los sancts, per tal
[241r] la gran providència e pietat de nostro Senyor Déus volch que
aquells qui Ell ha apellats a glòria no visquessen sens special directori e
lum de la sancta Scriptura qui·ls ajud a informar lur ceguetat e·ls
35 confort per diverses vies la flaqueza de lur natura, e aquest directori és
la sancta Scriptura en los testaments vell e novell, car ella^{3bis} informa los
ignorants en ço que deuen fer e en ço de què·s deuen guardar e·ls fa
forts en portar lo jou de Déu per diverses vies, axí com dit és,
specialment per grans promissions que lus fa e per grans menaços e per
35 alts eximplis e doctrines.

La segona rahó per què are havem major mester la sancta Scriptura
més que en lo primer temps sí és car los patriarches e primers pares qui
vengueren en la primera edat havien lurs perfeccions naturals majors
que no ha despuys haüdes la humana natura, e açò per tal quant foren
40 pus prop del primer stament de natura entegre; per què havien saviesa e
natural indústria més que nós e la voluntat e consciència pus ignocent
que nós no havem are. Aprés havien pus expresses e contínues
revelacions de nostre Senyor que nós ara; per què no havien mester tan
gran ajuda de scriptures ne de informacions legals com nós, qui som
45 venguts aprés notablament nafrats en l'enteniment per grosseria e
ignorància e havem la voluntat pus maliciosa e més inclinada a mal que
ells no havien.

La terça rahó és car Scriptura fo atrobada per la memòria a ajudar
en remembrar ço que l'hom percebia per l'oyr e per lo veure e per los
50 senys corporals. Com, donchs, los pares d'aquell temps visquessen en
vigor de lur natura que Déus los havia dada aytal set-cents o vuyt-cents
e encara prop de mil anys e tostemps haguessen de les coses passades
plena memòria, segueix-se que no havien mester Scriptura ne ley escrita,
car tot ço que Déus los havia manat una vegada los membrava tostemps;
55 e per tal se diu que aprés del diluvi, depuys que nostro Senyor acurtà la
vida dels hòmens a vuytanta anys e a cent, de lavors ençà nos donà
Scriptura.

La quarta rahó és car plau a Déu que lo procés del món sia semblant
al procés d'un arbre, qui de poch en poch se·n puja fins que és alt e
60 puy met fulles e aprés ha flors e puy fruyts, o a manera d'un infant,
qui primerament és sens tota doctrina e sciència e puy aprèn les
primeres letres e axí proceheix de poch en molt e finalment aprèn les
majors e pus difícils coses fins que és gran doctor e mestre; aytal fou

lo procés de la creació del món si penses en los sis dies primers. Per què
 65 plach a la saviesa infal·lible de nostro Senyor Déu que l'hom fos
 primerament informat per rahó natural, après per lig escrita, qui declarà
 moltes coses a la nostra rahó, a les quals a entendre no és bastant la
 dita rahó natural; après ha plagut al Senyor informar-lo per cupioses
 70 scriptures e grans per tal que aquí conega quanta és sa ignorància e
 entena quants misteris staven tancats sots la lig escrita e veja quants
 beneficis lo Senyor ha vuy multiplicats e ajustats a nosaltres d'aquest
 [241v] temps sobre aquells que havia fets als pares passats, per tal que
 per amor tirats e scalfats tostemps hajam d'Ell memòria e-l serviam ab
 cor dret e fervent.

75 La quinta rahó sí és aquesta, e ret rahó en special de les grans e
 cupioses scriptures que Jhesuchrist per gràcia sua devia dar al stament
 chrestian; e dien aquests axí: tots los profetes havien profetat que com
 Jhesuchrist vendria seria dada novella luu al món e tan gran que tot lo
 món hauria clara conexença de Déu del menor fins al major; e açò diu
 80 en special Jeremies en lo capítol de xxxi⁴. Ara, aquesta conexença és
 primerament venguda als sancts apòstols per altes revelacions fetes a
 ells per nostro Senyor Déus, e d'ells vénch en aquells de lur temps per
 les lurs predicacions, e d'aquells havia a nós a venir per scriptures
 85 autèntiques, axí com per feels e senceres relacions, pus no som dignes
 de haver revalacions celestials ne de haver miracles. En nostre temps
 havem, donchs, per gràcia de Déu aquestes sanctes Scriptures, qui-ns
 informen en nós mateixs o informen los preÿcadors qui-ns preÿquen
 e-ns ensenyen ço que Déus nos ha posat en les sanctes Scriptures.

La sisena rahó per què l'hom havia mester lig escrita sí era car l'hom
 90 havia perduda gran part de la conexença de Déu que ans del peccat
 havia haüda per l'espill de les creatures, en les quals conexia la gran
 altesa e saviesa de Déu ans que peccàs; per què plach a nostre Senyor
 Déu, e si no de tot^{4bis}, que almeyns tornàs un poch a la sua conexença
 95 primera que havia haüda en paradís terrenal per la lum de les sanctes
 Scriptures, la qual cosa vénch en special més que més are après
 l'eveniment del seu Fill, qui fo lum vera de tot lo món per si mateix e
 per aquestes grans Scriptures.

La setena rahó sí és car, com nostro Senyor visch⁵ segons les altes
 100 leys sues immutables e eternals, les quals ha dades a l'hom per tal que
 l'hom fos a Ell pus car e pus plasent e pus acostat, per què Ell vol que
 l'hom sia en les dites leys informat e per rahó natural pròpria e per

doctrina d'altres e per special art. Ara, certa cosa és que mils n'és informat en totes estes maneres o en algunes d'aquestes havent-ne copioses scriptures que no si era sens negun libre ne scriptura; per què
105 quascun chrestià deu haver en special reverència la sancta Scriptura per los singulars béns e gràcies e informacions que d'ella e per ella e per aquells qui en ella studien reheben^{5bis} contínuement. Hon diu Ysahies en lo primer capítol de son libre⁶ axí: Si nostro Senyor Déus no·ns hagués lexada la sement de la sancta preycació qui hix de la paraula de
110 Déu e de la sancta Scriptura, tots fórem axí vils e malvats com aquells de Sodoma e de Gomorra, los quals cremà foch del cel de viu en viu.

Per aquestes coses totes apar solució a les rahons mogudes en contrari al començament d'aquest capítol; e atorgam que segons lig de natura poria hom ben viure, emperò nostro Senyor Déus per sa gran
115 pietat nos ha dat altre pus alt directori e lum a conèxer ço que la rahó matexa nos dicta e, pus que li ha plagut de crear-nos per haver [242r] glòria, à·ns dada la sancta Scriptura, qui·ns ensenya què és aquella glòria e quina és la sua via, a les quals coses no és bastant la rahó natural, axí com diu Ysahies en lo capítol de sexanta-e-quatre⁷.

120

[321]

CAPÍTOL CCCXXI

Qui posa les dignitats e excel·lències de la sancta Scriptura

5 E, si vols saber la sancta Scriptura de quanta reverència és digne,
attén a les sues singulars dignitats. La primera és que per nostro Senyor
lo sanct Sperit és tota revelada als sancts pares, segons que diu sent
Pere, *prima Petri, primo*¹, de la qual dignitat se segueix que en ella no
pot haver neguna cosa qui sia reprehensible tant ne quant, car la
infinita saviesa de nostro Senyor no pot errar per neguna via. Pots axí
10 mateix veure quins ne quals són stats aquells sancts qui la han escrita,
car que nostro Senyor Déus haja parlat per ells al món axí com per sa
pròpria lengua e aquells haja fets axí mundes vexells de la doctrina del
sanct Sperit argument és que eren persones de acabada sanctedat e de
gran reverència. Axí mateix pots ací veure ab quanta seguretat quascun
15 chrestià pot creure tot ço qui en la sancta Scriptura se conté, com tot
sia exit d'aquell qui és pura forma de veritat, nostro Senyor Déu, en lo
qual no pot caure error ne monçònega per neguna manera.

La segona dignitat és que ella nos ha revelades coses sobre tot
enteniment, a les quals neguna rahó natural per si matexa no és bastant
20 sens special lum d'aquesta Scriptura, car, quant és als articles de la
sancta Trinitat e de la incarnació del Fill de Déu e a molts d'altres,
solament hi podem attènyer per lo lum de la sancta Scriptura e per
virtut de la sancta fe cathòlica, axí com diu sent Augustí en lo
començament del primer libre *De la sancta Trinitat*².

- 25 La terça dignitat és aquesta: que tota en quascuna part és plena de
misteris e de significacions amagades, les quals de poch en poch revela
nostro Senyor als seus amichs. Com te pots tu pensar que la sancta
Scriptura sia feta per tal actor com és nostro Senyor e que Ell no la haja
feta plena de tot aquell seny e enteniment e significació e misteri
30 amagat que ella pot reebre a gran glòria del seu mestre e actor, nostro
Senyor Déus? Axí mateix car nós sabem que la sancta Scriptura és una
de les pus altes obres de Déu, que^{2bis} Ell la ha excessivament dotada
pertot de grans e de fort amagats secrets e profunditats; e açò posa
expressament sent Augustí en lo dessetèn libre *De la ciutat de Déu*, en
35 lo terç capítol³. Si aquests misteris e secrets, emperò, se revelaran per
nostro Senyor en aquesta vida present ans de la fi del món o no, creu
que no tots, car no-m pens que y bastassen a saber-los ne a entendre
tots los enteniments dels hòmens qui anch foren ne seran, exceptat
tostemps l'enteniment del Salvador.
- 40 Ne deus pensar que una matexa profecia e obra dita o feta en la
sancta Scriptura sia solament misteri de una cosa esdevenidora o
fahedora, ans te dic que no y ha neguna cosa que no sia misteri e
significació de moltes; axí que no pot [242v] hom dir que, quant una
profecia s'és verificada una vegada, que aquella no servesca a res d'aquí
45 avant, car quant és complida segons un seny resta encara que s'à a
complir per diverses altres coses e senys a les quals és diputada a
significar per lo subirà mestre⁴ nostro Senyor Déu, qui la y ha
ordonada.

[322]

CAPÍTOL CCCXXII

Com la Scriptura ha quatre senys ne quins ne quals

- Los quatre senys seus són axí mateix la sua quarta dignitat. Lo
5 primer seny se apella literal, e aquell diu la cosa axí com és stada de fet.
Los altres tres senys són místichs, ço és spirituals; lo primer dels quals
se apella al-legòrich, e aquest expon la Scriptura segons que hom deu
creure; lo segon se apella moral, e aquest ensenya a expondre la sancta
Scriptura a saber com deu hom virtuosament viure; lo terç se apella
10 anagògich, e aquest ensenya en quina glòria devem haver tostemps
sperança. Axí que tres senys spirituals sobre una letra donen testimoni a
Déu que Ell és un en essència e tres en persones; e totes aquestes coses
se contenen summàriement en aquests versos: *Litera gesta docet; quid
credas allegoria; moralis quid agas; quo tendas anagogia*¹.
15 E ací nota sobre aquests senys un bon document de sent Augustí², e
és aytal: que, si a vegades alcú dubtarà sobre molts senys dats a la
Scriptura qual és lo vertader, no-s deu tantost fermar sobre negun de
aquells fins que u haja bé menejat³ e pensat; e tostemps faça axí quant
en ell serà: que ell tir si mateix al ver seny de la sancta Scriptura e null
20 temps no tir lo seny de la Scriptura al seu propi, per tal que axí com a
corrupador de la sancta Scriptura no incórrega la maledicció divinal
dada a aytals, *Apochalipsis, ultimo*⁴. Nota, per stes, que quant los
theòlechs volen res provar per la sancta Scriptura no-s poden ajudar
sinó del seny literal, qui és immoble, segons que diu sent Augustí
25 *Contra Donasticam*⁵; rahó és car los altres tres senys se regiren lla hon

vol la voluntat d'aquell qui·ls expon cathòlicament, e majorment segons que mils se concorden ab los dits dels sançts doctors passats, salva tostemps principalment la veritat e pietat de la sancta fe cathòlica.

30 Nota que sent Augustí en lo terç libre *De doctrina chrestiana*⁶ aporta set regles d'aquell gran doctor Yconi⁷, e ell qui n'i ajusta d'altres, per què podem la Scriptura abtament conèixer hon ne va ne com se pot expondre. Nota que tots aquells qui lo ver seny literal impugnen ne·l traen a son propòsit contra veritat e la intenció de la sancta Scriptura ne y ajusten ne y tollen res scientment tots han la maledicció de Déu,
35 segons que posa sent Johan, *Apochalipsis, ultimo*⁸; e Gracianus posa aquesta matexa cosa en lo Decret, en la novena distinció⁹. E aquesta matexa cosa deus creure axí mateix dels altres senys de la sancta Scriptura; e açò, com ja són per la sancta església exposats e aplicats a cosa e a matèria certa, lavors no és legut a negú contradir sots pena de
40 la dita maledicció, la qual mereix aquí mateix aquell qui contradiu per la rebel·lió que fa a la sancta mare església.

La [243r] quinta dignitat de la sancta Scriptura sí és que ella ha en si subirana subtilitat, agudesa e difficultat, segons que ensenya sent Augustí, *secunda epistola Ad Volusianum*¹⁰; en tant que diu sent Gregori
45 en los seus *Morals*¹¹ que la sancta Scriptura és un fluvi axí per Déu fet meravellosament, fet poch e gran, que aquí pot anar pla l'anyell e nadar un gran elefant. E que la sua pregonesa sia gran apar·ho si penses quines matèries tracta, e veuràs que de aquelles en què los pus alts sperits de paradís stan tots arrapats, car tracta de la infinita
50 omnipotència de nostro Senyor Déu e de la sua transcendent essència, de la sua immensitat, de la sua dignitat e de la sua infinita sciència e de la sua general governació, de la sua alta e eternal producció, de la sua temporal incarnació, de la sua amada predestinació, qui són coses transcendents a tot enteniment del món.

55 E per tal no requer que la tracte ne la studiu hom ergullós ne immunde ne ventós ne ufaner ne maliciós ne infeel, car solament se liura a aquells qui són fundats en la sancta fe cathòlica, qui són humils, nets e purs e studiosos. Hon, segons que posa aquell Hugo *in primo De anima*¹², aquesta sciència no·s pot attènyer ab garrulacions¹³ ne ab
60 pompes, mas ateny·se per humilitat de tot cor e per dejunis e afliccions e per aspresa de vida e ab fervent oració.

[323]

CAPÍTOL CCCXXIII

***Com Ezechiél¹ viu en sperit los dits quatra senys de la Scriptura ab
moltes d'altres dignitats sues***

- 5 Ezechiél, per stes, aquell tan gran e tan alt profeta de nostro Senyor
Déu, sí viu en sperit de profecia aquests quatre senys demunt dits de la
sancta Scriptura, ab diverses altres dignitats pertanyents a ella; car,
segons que ell diu en lo primer capítol de sa profecia², ell véu quatre
grans e meravellosos animals, dels quals demunt havem parlat³, qui
10 segons los sancts doctors significaven los sancts quatre euvangelistes,
jatsia que axí mateix signifiquen los pares qui scriviren lo vell
Testament, qui foren partits en quatre parts, ço és en quatre maneres de
doctrina, ço és en legal, en ystorial, en sapiencial, en profetal, axí com
demunt havem dit⁴.
- 15 Aprés diu lo demunt dit sanct profeta aquí mateix que viu dues
rodes⁵, ço és dos testaments, qui diu que havien quatre cares, ço és los
dits quatre senys, e viu que la una d'aquelles rodes stava enmig de la
altra roda, qui significava que tot lo novell Testament és tancat
figuralment dins lo vell. E diu que lo so de les ales d'aquells grans
20 quatre animals era so quaix de moltes aygües⁶, car lo seny de la sancta
Scriptura és, com diu sent Paul⁷, axí com a coltell separant l'esperit del
cors: axí desperta e puny e forada^{7bis} los coratges d'aquells qui y són
dispòsits e espavanta poderosament los indisposits. Aprés diu que hoý
25 aquí so d'aquell sobresalt Déu⁸, car tota la sancta Scriptura tota parle de
Déu e endreça hom a trobar Déu o va engir Déu e tostemps entén a⁹

finalment aportar l'hom a Déu; e axí és que no solament per ses paraules parla axí de Déu, och encara les coses e obres e fets que re[243v]compta tot significa a nós queucom de Déu. Aprés diu que l'esguart de les dites rodes e l'obratge d'elles era axí com a esguart de mar¹⁰; e açò és ver si attens a la multitud e a la profunditat dels seus senys demunt dits e a la multitud dels seus alts misteris e sacraments e figures e ensenyaments e manaments e al·legories e exposicions aquí tancades.

E que açò sia ver ensenya-t'o en special dels quatre senys dels quals és nostre propòsit; car, axí com quascú dels animals que viu aquest sanct profeta havia quatre cares¹¹, axí quascú dels dits quatre senys se escampe per quatre parts, car lo seny literal se dilata e s'escampa en pensar sobre quascuna letra o test, qui és aquell qui parla, quina és la cosa de què parla, qual és la fi e intenció per què parla, quina és la manera e la forma ab què parla.

Lo segon seny, qui s'apella trepològich¹² e moral e qui tot va a rependre peccats e a ensenyar la via virtuosa de paradís, se escampa per quatre parts, ço és ensenyant què és peccat e què és virtut a ell contrària, aprés què és gràcia e mèrit e profit en quascun stament, aprés què és ley divinal e consell euvangelical e pugna e contrast en lur observància, aprés què és vida activa e contemplativa.

Lo terç seny és al·legòrich, e aquest se escampe per quatre parts, ço és que ensenya qui és Jhesuchrist e Redemptor en si mateix e com és cap nostre de subirana excel·lència; aprés què és tot lo seu cors místich de tots los elets presents, passats e esdevenidors e com és ab Ell ligat per gràcia e mèrit e subjugat e regit e ordonat per Ell en aquesta present vida per ajudes sacramentals e per altres vies moltes, specialment per la sua alta e eternal predestinació; aprés com per aquest cors Ell és stat en aquesta present vida incarnat, mort e axí dels altres articles de la fe; aprés què és lo demoni e tot lo seu cors místich dels reprovats e dampnats e de les penes eternals.

Lo quart seny, qui s'apella anagògich, s'escampa per quatre parts, ço és a considerar la divinal excel·lència en si matexa; aprés la glòria essencial dada a quascú segons diverses ordinacions dels amagats juys de nostre Senyor Déus; aprés la cort aquella gloriosa ab tots sos membres e regidors comparats al seu cap segons diverses comparacions que han en Ell en quant Déu e en quant hom; aprés en pensar en

special les obres del creador, qui aquí aparran als benevuyrats segons
que majorment representen la sua alta potència e la sua infinita saviesa.

65

[324]

CAPÍTOL CCCXXIII

*Qui dóna eximpli com los dits quatre senys se tanquen a vegades
ensemps dins una matexa dicció*

- 5 La glosa qui és en lo pròlech sobre lo libre de *Genesis*¹ posa aquests quatre senys demunt dits e diu que són axí com a quatre rodes sobre les quals tota la sancta Scriptura roda; e és axí que a vegades concorren tots aquests quatre senys en un mateix loch, a vegades tres, a vegades dos.
- 10 Si vols veure com concorren ensemps en un mateix loch, apar-ho si consideres aquest nom Jherusalem²; e veuràs que Jherusalem segons lo seny lite[244r]ral significa aquella ciutat qui és metròpolis de Judea, la qual primerament hedificà Melchisedech e puy la dilatà Salamó. Segons lo seny al·legòrich significa la església e religió chrestiana militant e viendant en aquesta present vida, de la qual diu sent Johan,
- 15 *Apochalipsis* *xxi*³: Yo viu la sancta ciutat de Jherusalem devallar del cel axí ornada⁴ com esposa a son spos; la qual prophesia se ha a complir, feta reparació de la sancta chrestiendat, en temps per Déu difinit ans de la fi del món. Segons lo seny moral e tropològich significa ànima sancta; e segons aquest seny havem *Ysahie* *LII*⁵: Leva-t e seu, Jherusalem, ço és:
- 20 Contempla e reposa-t tota en lo teu Déu, ànima sancta. Segons lo seny alt anagògich e celestial significa la ciutat de paradís; e axí-s pren *Ad Galatas*, *quarto*⁶, quant diu sent Paul que aquella Jherusalem qui és lessús⁷ mare nostra aquella és franca de les misèries ací presents. Dels altres senys com se tanquen diversament sots una letra no pertany ací
- 25 dir-ho tot; basta dir-ho en la exposició del test quant ve son loch proprii.

30 És ver que diverses exposicions dels sancts passats nos hi poden molt
informar, car alguns són stats qui los tres senys posaven sobre una letra,
axí com féu sent Gregori exponent lo primer libre dels seus *Morals* e'l
setzèn *sobre Job*⁸; e axí mateix ho ensenya Ysidorus en lo primer libre *De*
*summo bono*⁹. A vegades solament hi comprenen los exposadós dos
senys, axí com la glosa ordinària comunament ho fa; a vegades solament
un, axí com los preycants comunament exponen ço que exponen de la
sancta Scriptura segons lo seny moral, e los istòrichs solament donen a
entendre lo seny ystorial.

35

[325]

CAPÍTOL CCCXXV

Qui posa x regles a saber expondre la sancta Scriptura

5 Ultra les dites doctrines dels senys de la sancta Scriptura, deus ací
saber que sent Augustí en lo terç libre *De doctrina chrestiana*¹ posa set
regles, les quals diu que posa Titoni per exposició general de tota la
sancta Scriptura. E posa-les axí mateix Ysidorus en lo primer libre *De*
sumo bono, en lo vintèn capítol², les quals set regles són apellades set
10 claus de la sancta Scriptura, car per elles són a nós uberts los senys de
la sancta Scriptura. La primera se apella del cap e del cors ecclesiàstich,
e és aquesta: que a vegades la sancta Scriptura en una matexa paraula
parlarà del cap e del cors, axí com havem *Ysahie LXI*³, en aquell parraf
Induit me, hon diu axí: Vestit m'à lo meu Senyor de vestiment de salut e
15 axí com a spos m'à ornat de corona e axí com a sposa m'à ornada de
bells vels e ligars. Vet ací que ço que diu axí com a spos fa relació de la
sancta religió chrestiana, e emperò tot açò és tancat sots una curta
paraula. D'aquesta manera de parlar trobaràs plens tots los *Càntichs*
canticorum de Salamó.

20 La segona és aquesta: que a vegades la Scriptura parlant als bons
comprèn los mals e axí mateix fa a vegades lo contrari. Eximpli: *Osee XI*⁴
havem que diu nostro Senyor axí: Lo meu fadrí Ysrael yo l'é amat; vet
ací que parla en general a tot lo poble de Israel⁵, e comprèn per
consegüent bons e mals, emperò [244v] solament entén a parlar als
bons, car aquells ha amats. Per lo contrari parla *Ysahie, primo*⁶, quant
25 diu: Lo bou ha conegut son Senyor e l'ase la menjadora de son

possehidor, mas Ysrael no m'à conegut; vet ací com comprèn sots aquest nom Ysrael los bons e los mals, car la paraula aquella *Ysrael* axí indifinitament posada a tot lo poble se endreça e emperò solament entén a parlar als mals, qui no l'an conegut.

30 La terça regla és qui s'apella del sperit e de la letra, e és quant alguna letra compta alguna ystòria, emperò ultra axò ha enteniment altre qui és spiritual e litteral ensemps, axí com la paraula qui és *primo Paralipomenon xvi*⁷ que nostro Senyor Déu dix de Salamó: Yo seré a ell en pare e ell serà a mi en fill. Aquesta paraula a la letra se entén de
35 Salamó e a la letra e pus spiritualment se entén que aquesta paraula sia dita per nostro Senyor Déu lo Pare al seu Fill Jhesuchrist; e a aquest seny la al·lega sent Paul *Ad Ebreos, primo*⁸, quant prova que Jhesuchrist sia major que·ls àngels en quant per la dita auctoritat apar que Ell sia stat natural Fill de Déu. Ara, aquesta provació no valria res si la paraula
40 aquella no s'entenia a la letra de Jhesuchrist, car segons que diu sent Augustí, *Contra Vincencium Donasticam*⁹, neguna probació no·s pot fer en la Scriptura a la letra sinó per seny literal e no per spiritual. E açò vol dir sent Dionís en lo primer capítol *De mistica theologia*¹⁰ e quant diu que theologia mística ne spiritual no és argumentativa, ço és que no
45 prova res en lo seny literal.

La quarta regla se apella de la part e del tot, e és aquesta: que la sancta Scriptura parlant de la part parle al tot e per lo contrari; e açò apar *Ysahie xiii*¹¹, hon havem: *Honus Babilonis*, e aquí menaça lo Senyor a tot lo món peccador e emperò no enomena aquí primerament
50 sinó la ciutat de Babilònia, a la qual puyt torna a parlar en special en ço qui·s segueix.

La quinta se apella del temps, car a vegades pren un temps per altre axí com la part per lo tot; e axí dien que Jhesuchrist jach tres dies en lo sepulcre, e cert és que no féu sinó per quaranta hores. A vegades
55 l'Escriptura leixarà les menúcies del temps e dirà lo principal, a vegades dirà lo tot; e per tal pots veure com no deus ésser torbat si trobes més temps en un loch e en altre meyns sobre alguna matèria. A vegades la Scriptura en un loch comença a terme primer, a vegades a derrer, axí com la stació dels fills de Ysrael en Egipte se comença a vegades a
60 comptar al temps que nostre Senyor dix a Abraam que exís de sa terra, *Genesis xii*¹², a vegades se comença a pendre a la nativitat de Ysaach, qui fou xxx anys après, a vegades per la sola stada del poble de Ysrael en Egipte. A vegades la Scriptura pren lo temps passat per l'esdevenidor,

axí com *Ysahie, nono*¹³, profetant de Jhesuchrist, diu que l'infant nos és ja nat, ço és que axí u creheguessen com si ja fos fet e que sol no y dubtassen.

La sisena regla se apella de anticipació e recapitulació, e és quant a vegades ço qui-s féu derrer se compte primer e per lo contrari, axí com havem *Genesis, decimo*¹⁴, que d'aquells que hedificaren la torra [245r] aquella Babel procehí la divisió de les illes del món e de les lengües, e en l'onzèn capítol¹⁵ diu que tota la terra parlava un lenguatge. Ara, certa cosa és que ço qui-s diu derrer fou primer, car abans tothom parlava un lenguatge que los lenguatges fossen divisos per lo món, e per consegüent ço que primerament diu en lo deèn capítol és dit per anticipació. Axí mateix *Genesis, secundo*¹⁶, après que Moysès en lo primer capítol¹⁷ hac dit tota la creació e distinció del món, diu en lo segon capítol: Aquestes són les generacions del cel e de la terra en lo die que són per Déu creades. Vet com açò és dit per recapitulació, car recapitula ço que demunt ha dit.

La setena se apella del diable e del seu cors, car a vegades la Scriptura parlant del diable parlarà del seu cors o de qualche seu membre o per lo contrari; e açò apar *Ysahie xiii*¹⁸, hon parlant Ysahies del rey de Babilònia, qui era membre del diable, torna a parlar del príncep dels diables dient: O, Lucifer, qui de matí exies, ço és que fuist creat en lo matí del món, ço és al començament del món, e com es axí caygut, mesquí? Diu sent Gregori en la *Omèlia dècima*¹⁹ que lo demoni cap és dels malvats, e los peccadors són membres seus.

Sent Augustí ajusta a les precedents set regles tres altres²⁰. La primera és de ben puntar o mal; car serà en la sancta Scriptura alguna paraula que, si és ben puntada, serà cathòlica e, si és mal puntada, serà erètica. E per defalliment d'aquesta regla peccà molt Arri e fundà la sua heretgia per la sancta Scriptura, puntant axí l'*Euvangeli* de sent Johan: Ila hon ha *Et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum*²¹ dix que lo punt devia ésser après lo *erat* e ans del *Verbum*, axí que la paraula aquesta de sent Johan volia axí dir: que Déus era en lo començament del món e aquella²² Paraula de Déu era en lo començament ab Déu; per què per consegüent afermava que sent Johan jamés no havia aquí dit que la Paraula aquella qui era lavors ab Déu fos Déu. Vet aquest ha quanta error per mal peccat e per son mal puntar caygué; car, si ell hagués puntat après del *Verbum*, ans de l'*hoc*, haguera

vist com sent Johan confessava que Déus era aquella Paraula la qual ell diu que fou ab Ell en lo començament.

La segona sí és que deu hom attendre a la paraula si és qüestió o no, axí com havem *Ad Romanos, octauo*²³, hon diu axí l'apòstol: Qui és aquell qui condampna? E puy diu: Jhesuchrist, qui és per nós mort? Si aquesta letra qui comença per Jhesuchrist és interrogació, lo test ha son enteniment, e segons ço qui-s segueix dóne·ns a entendre que Jhesuchrist és aquell qui no·ns condampna, ans prega per nós lo Pare; si lo test aquest no és qüestió, ans és pres sens qüestió, lavors lo seny contén error, car vol dir que Jhesuchrist és aquell qui és contra los elets de Déu, dels quals aquí parla sent Paul, qui és aquell qui·ls condampna, la qual cosa és errònea.

La terça regla sua és aquesta: que tostemps deu hom guardar si la letra del test que hom lig parla pròpriament o per paraules de semblances, axí com aquest nom *leó*, si pròpriament és pres, significa aquella bèstia qui ha [245v] nom leó; si impròpriament o per semblança, a vegades significa Jhesuchrist, a vegades lo demoni, a vegades qualche altra cosa²⁴. E per ignorància d'aquesta regla erraren los manicheus, qui dien que negun seny de la Scriptura no és pròpriament literal, ans tota la Scriptura sta en figures e semblances e en paraules impròpies quant és de si matexes. E per tal dien que aquest nom *Maria* no significa neguna dona qui anch fos, mas lo seu significat és la present església chrestiana.

[326]

CAPÍTOL CCCXXVI

Contra vans theòlechs e pompàtichs en lur apendre

5 E deus saber que alguns theòlechs dolents e ambiciosos són are en
nostre temps, als quals les dites regles e altres dits theològichs profiten
poch, car, lexant tota art de apendre acostumada per los sancts pares,
per tal que puxen pujar en honor e stament e per haver gran fama, se
donen a la mort a tot treball perquè puxen apendre sciència aparent,
vana e curiosa, qui no val res sinó a un poch de apparença ventosa; e
10 com¹ solament en dampnació de lurs ànimes studien tostemps en lògica
e en filosofia o en altres sciències meyns bones per honor de si
mateixs, per tal que hom diga que són grans e subtils theòlechs; e per
amor d'açò posen-li títol e una poca de color theològica disputant e
tractant lògica e filosofia en tèrmens theòlochs. E, tenent aquesta
15 miserable manera e vida dolenta, lexen Déu e l'estudi de la sancta
Scriptura donant-se a aquesta mala e endiablada ocupació; e, pus ne
sien queucom untats, de continent començen a cercar promossions e
honors e studien a complaure a tothom qui ajudar-los puxa e-s donen
a·mistats de seglars e a negocis mundanals, axí com a ésser
20 compromissaris en plets e a tractar matrimonis e a termenar causes
setglars, jatsia que res no sàpien de dret ne de consciència; e açò tot fan
perquè puxen ajustar diners^{ibis}.

Aprés d'açò se avenen a legotejar a lurs majors perquè puxen obtenir
ço que volen; e, entenent a aquesta mala art de viure, null temps no
25 ligen res qui·ls confort ne·ls il·lumin ne·ls vivifich l'esperit o si u fan a

vegades per ventura aquell temps tenen per perdut, aquests mesquins perduts, e la consciència endureix-los e·ls secca e·ls refreda, en tant que perden la vergonya dels hòmens e la temor de Déu, per guisa que són pregonts e raygats fills del diable, e fa-los lo demoni dins la consciència ja ençegada alguns sofismes per tenir-los dins aquesta ceguetat fins a la mort, dient-los que aquest aytal estudi és bo e honest e que axí han passat lur temps los pares passats, no guardant que ço que studien és tot vanitat e confusió de consciència ne que los pares passats aytals coses null temps no volgueren hoir ne en libre guardar, sinó coses profitoses a la lur consciència d'on la lur vida rehebia tostemps millorament; car ells primerament [246r] ordonaven sa vida per sancta oració e per estudi sobre si mateix e volent veure si profitaven en lo servey de Déu ne quant ne quant no, e lo temps qui·ls sobrava daven a estudi tostemps premesa devota oració.

Algunes vegades ne sofistica lo demoni d'altres per altra via, car ensenya-lus que cobren lur mala consciència ab una poca de aparença de devoció, qui és pura ypocrisia. E pots-ho conèixer en açò: car veuràs que la amor de la vanitat del món e ambició de haver honors e nom e fama e promoció² sens neguns mèrits és dins radicada en lo lur cor pregon, car són plens de supèrbia, regina de peccat, e plens de ambició e de tota impasciència, axí com veuries si un poch los punys defora per una poca paraula. Aquests són hòmens jutjants tothom e murmurants, vicaris vius dels phariseus morts; e plagués a Déu que no fossen pijors que aquells en quant han major lum reebut de veritat de vida per la lig chrestiana! E finalment los descobra Déus e ensenya a tuyt qui són, car finalment lexen lurs fentes³ cerimònies foranes e superficial oració e tota temor de Déu e tornen pijors que·ls altres.

Contra la mala vida d'aquests aytals mals estudiants vull que sàpies de cert que fou un sanct theòlech, student e religiós no ha molt de temps, e era de l'orde dels frares menors, qui més après una nit orant nostro Senyor après lo tabernacle de l'altar stant agenollat devant lo preciós cors de Jhesuchrist que no féu en v anys que havia estudiat a París.

No·n pendrà axí a aquests, qui com a difamadors de la sancta theologia, com deguessen ésser lum dels altres, ells fugen a tota devoció verdadera, qui més se mostren estudiants de vanitat del segle o de qualque sciència dyabòlica que no fan d'aquesta tan sancta e tan reverent facultat. Pensa quin juý de Déu los sta aparallat axí com a aquells qui tant han Déus meynspresat e la sua sancta sciència tant

- avilada. D'aquests diu sent Paul *Ad Romanos*, *primo*⁴, que, per tal com
- 65 Déus los hagués donada ampla conexença de si mateix per la alta
doctrina sua en què·ls havia posats e·ls havia dada e ells la han girada a
vanitat e a amor del món e a aconseguir honors e a lurs pravitats e n'han
fet instrument e scala per què puxen pujar a les pompes del món e·n
puxen usar segons lurs mals desigs, per tal los ha Déus dats a seny
- 70 reprovat, car són pròpriament orats segons que mostren en lurs obres,
car dins lo cor són plens de tot peccat e viltat, specialment de molta
supèrbia, vanaglòria, enveja, malícia, carnalitat e luxúria, sens fe e sens
tota lealtat e veritat, la vida dels quals és en gran escàndol de la sancta
religió chrestiana en quant per lurs males obres provoquen los lechs e
- 75 molts altres a tenir lur mala vida. Per què és gran justícia que en
aquesta vida sien de Déu maleyts e après vagen ab los ulls uberts a
perdició ab los demonis a qui han obehit en lur vida.

[327]

CAPÍTOL CCCXXVII

*Com lexa Déus caure malvats theòlechs e per què parla Déus axí
grosserament en la Scriptura*

5 [246v] No solament ergull e mala vida e amor de honors porten
aytals studians o fills borts d'aquesta sancta sciència a aytal fi, och
encara los dóna Déus a vegades per lurs peccats en seny reprovat que
caen en terribles heretgies, hon los grans heretges passats axí són
cayguts, ço és presument d'ells mateix e de lur agudesa d'enteniment, e
10 per tal los ha Déus lexats caure en errors terribles diversament, entre los
quals en special són stats los següents grans heretges: Nicholaus
*aduen*¹, qui fou en temps dels apòstols e deya que totes coses devien
ésser comunes, e per tal prestava e publicava sa muller, que havia fort
bella, a tot hom; après vengueren Eunomius, Macedonius, Nestorius,
15 Eutices, Sabellius, Ffontinus, Ffaustus, Dioscorus, Macharus, Pelagius,
Almericus, Manicheus². Aquests se pensaven que la sancta Scriptura fos
cosa rustical axí com se mostra defora, e per tal meynspresant-la deyen
ço que·s volien e despuys volien mantenir e defendre ço que havien dit,
ne soferien que·n fossen corregits, e açò per lur gran ergull; per què
20 venien a grans errors e a grans letgeses e malvestats.

Per rahó de la qual cosa pories ací moure un dubte dient què pot
ésser la rahó que nostre Senyor Déu lo sanct Sperit, qui és infinita
sciència e saber e a qui són totes coses possibles, parla axí en la sancta
Scriptura grosserament, majorment com Ell puxa parlar axí agudament
25 per pagès com per filosof e per infant com per hom gran e per bèstia

com per hom e per un axí com per altre. E deus saber per solució d'aquest dubte que açò fa axí lo sanct Sperit per moltes rahons. La primera és per lo mèrit de la nostra fe; car, que nós sapiam que Ell és saviesa infinita e poder sens terme e que nós crehegam fermament que
 30 aquell qui parla grosserament parla a nós de part sua e ço que ns diu sia tot del sanct Sperit e vinga de special voluntat e instigació e revelació sua, sàpies que açò és a nós de gran creximent de mèrit.

La segona rahó és aquella que toca sent Augustí en lo setèn libre *De la ciutat de Déu*³, hon diu que nostro Senyor Déus axí regeix lo món que
 35 Ell vol que per lurs propriis e naturals moviments concórreguen^{3bis} los hòmens e les altres creatures a fer ço que fan. Per què plau a Ell que, si Ell parla a nós per hom limat⁴ e polit e disert e en paraula scient e endreçat, que la aptesa d'aquell sia cohoperant que ço que Déus parla per ell sia dit abtament e entenent e en bell stil, axí com apar que fou
 40 fet en ço que parlà per Ysaïas, hom reyal, delicat e bell parlar, e ço que parlà per sent Paul, hom scient e bell parlar e en tant bell e copiós e ornat que ls gentils lo apellaven Mercuri⁵, qui segons ells era déu de bella parlaria, la qual parlaria en special mostra en la epístola que tramès als *Ebreus* convertits, la qual és mils dictada e pus bella que les
 45 altres per tant quant ell la ordonà en sa pròpria lengua ebrayca. Eximpli axí mateix del contrari havem en Jeremies, nat de pegesia, d'un petit loch qui s'apellava Anatot, de la terra de Benjamín, axí com apar *Ieremie*, *primo*⁶; per tal sa parlaria és tota pagesívol, segons que [247r] sent Jerònim en los pròlechs de lurs libres⁷ diu clarament. E en aquesta
 50 manera de parlar serva nostro Senyor Déu l'orde de les causes jusanas que han ab les subiranes, mostrant en ço lo pèlech de la sua saviesa infinita, qui en una matexa obra fa tan meravellosament e tan alta concórrer e aunar causes tan distants com són les causes subiranes e jusanas.

La terça rahó sí és car per açò honra molt nostro Senyor Déu la sua creatura quant vol parlar segons l'estil d'aquella; ensenya lavors a nós la alta saviesa del sanct Sperit, que vol jutjar, axí com diu *Prouerbiorum*,
 55 *octauo*⁸, com la sua infinita paraula pren per instrument una grossera lengua d'un pagès ab què parla grosserament següent la manera e stil d'aquella grossera lengua, no contrastant que per aquella Ell parla
 60 misteris de profunditat instimable.

Per la qual cosa apar encara la sua gran bonesa e benignitat, qui axí se humilia per la nostra amor donant-nos eximpli de no meynspresar les

65 coses simples, pus que Ell les presa e les elegeix més que les altres, e,
lexant lo seu stil de infinita noblesa, pren stil grosser e pagesívol de la
sua creatura. E aquesta pot ésser la quarta rahó per què axí vol parlar
per lengua grossera.

[328]

CAPÍTOL CCCXXVIII

Qui dóna doctrina què deus fer quant t'és vejares que la Scriptura parla grosserament

- 5 Tostemps, per stes, quant te serà vijares que veges en la sancta
Scriptura alguna grosseria te vaja al cor que aquell aytal juý teu parteix¹
de ta ignorància, car lla hon tu jutges grosseria ha abís infinit de saviesa
a tu amagat en aquesta vida, hon deus saber que aquella gran àguila de
10 Augustí, volent expondre lo *Psaltiri*, sí-s meravellà dels psalms qui-s dien
a prima e a les hores de matí per què tan sovín repetien una matexa
cosa, car veuràs que sovín repeteix lo psalmista aquí aquests vocables,
ço és: *mandata, iustificaciones, iudicia, lex, uolui, quesivi, dilexi* e
semblants.
- 15 E, per tal que aquest sanct doctor tostemps honràs e hagués en gran
reverència les dites repeticions de vocables per l'abís de misteris aquí
amagats, mostrà-li nostre Senyor Déus aytal visió: era-li vijares que ell
vehés un bell arbre e fort gran que havia xxii branques e quascuna havia
viii rams, dels quals exia mel fort dolça, e fou-li revelat que aquest arbre
20 era lo psalm de *Beati immaculati*², del qual a manera de raýl d'arbre
exien aquells xxii psalms següents, de *Legem pone* e de *Defecit in*
salutare tuum e de *Mirabilia*³, los quals contenen quascú viii versos qui
són a Déu fort placent e a tot sanct devot que y attena de subirana
dilecció, car aquí ha grans misteris amagats e són paraules qui
25 endolcexen fort lo cor quant són assaborades per hom devot e qui tema

Déu. E per tal la sancta mare església, per lo sanct Sperit regida, ha ordonat que tostemps en quascun die aquells beneyts psalms se diguen en les ores demunt dites.

- 30 E la dolçor e excel·lència dels dits psalms havia tastada e assaborida aquell gloriós archabisbe e doctor, mossenyor sanct [247v] Ambròs, qui dix d'aquell psalm *Beati immaculati* en special, sobre lo qual ell féu un tractat meravellós⁴, que era de tanta virtut que no y havia vers en què no hagués un gran misteri e special dolçor no y fos posada per lo sanct Sperit e per special gràcia sua era aquí impresa e contenguda; per què
- 35 dix que lo psalm aquell era de fort gran excel·lència. Pots creure que no són les altres parts de la sancta Scriptura de menor dignitat, com tota sia feta per un mateix mestre, Déu, qui és abís de infinita saviesa.

[329]

CAPÍTOL CCCXXIX

*Per què nostro Senyor Déu nos ha axí amagat lo seny de la sancta
Scriptura*

5 Sàpies ací, per stes, que la sancta Scriptura és a nós molt scura en
diverses parts e de gran pregonesa e fort tancada e amagada, e açò per
moltes rahons. La primera és car, si les Scriptures eren clares,
majorment les profecies, lavors no vendrien los exercicis virtuals en la
10 sancta religió chrestiana axí com vénen, car los hòmens ab temps
provehirien que no venguessen en neguna tribulació, e cessarien los
exercicis virtuosos que han los humils en lurs adversitats e cessarien les
pasciències que han los tribulats qui devotament soferen ço que Déus
los tramet; axí mateix aquells que fan mal o donen rahó de mal als
15 altres, axí com foren aquells qui mataren los màrtirs, no u hagueren fet
si les Scriptures los fossen clares e y donassen fe, car foren-s'i guardats.
Eximpli havem d'açò aytal, car, si los juheus per vigor de la sancta
Scriptura clarament sens negun dubte coneguessen lo Salvador, null
temps no l'hagueren crucificat, segons que diu sent Paul, *prima*
Corintiorum, *secundo*¹, e per consegüent no-ns haguera dat en aquesta
20 part tant eximpli de pasciència e de humilitat e de tantes altres virtuts
com féu.

La segona rahó és car, com diu lo Salvador, *Mathei xv*², axí com no
és digne cosa que los cans mengen lo pa dels fills, axí no és digna cosa
ne plau a Déu que los fills de perdició tasten ne mengen de la dolçor
25 amagada dins los tresors dels secrets de Déu, ans los deuen ésser

tancats per obscuritat de la sancta Scriptura. La terça rahó és per tal que los alts misteris de nostro Senyor Déu aquí amagats sien a tuyt en major reverència, car diu lo proverbi *quod omne rarum preciosum*³, e vol dir que la cosa, aytant com és pus cara e pus amagada, aytant és pus preciosa; e per lo contrari diu Aristòtil que massa familiaritat engendra meynspreu⁴.

La quarta rahó és per tal que saber los secrets de nostro Senyor en la sancta Scriptura tancats sia atribuït solament a Ell, car vehem que altre no y és bastant sinó per special gràcia sua; donchs a Ell tot sol devem retre les gràcies. És ben ver que moltes vegades se inclina lo Senyor per sa gran benignitat a revelar los seus secrets a aquells qui viuen humilment e qui-l ne pregunten dignament e devota. E ací nota que algunes vegades la sancta Scriptura nos apar pus pregona e pus escura que no faria sinó per nostra peresa e per nostra ceguetat natural e per nostre peccat e per gran amor que havem al món qui-ns hi empatxa; [248r] als quals empatxos ajuden nostra corporal grosseria e nostra maliciosa e rebel·la voluntat e natural misèria e fredor de cercar diligentment les coses pregones e los alts fets de nostro Senyor, e la poca experiència de la dolçor e valor de les coses celestials e continuat ús de les coses terrenals e carnals, que per nostra culpa nos reten semblants a les bèsties.

E, a totes aquestes coses atnent, lo sanct propheta Baruch, parlant d'aquesta alta e pregona saviesa de Déu, dix axí de aquesta saviesa divina tancada en la sancta Scriptura, *capitolo iii*⁵: *Non est qui possit scire vias eius*, ço és no és hom al món qui la profunditat d'aquesta alta Scriptura pogués per si mateix saber si donchs nostro Senyor no u revelava, axí com diu Philon en lo novèn capítol del libre de *Saviesa*⁶. Per què appar aquesta gran dignitat de la sancta Scriptura.

D'aquesta tanta profunditat de la sancta Scriptura neix a nós, chrestians, matèria de gran mèrit. E açò, si, com vehem que ço que y legim o ço que n'hoïm no u podem entendre, si de continent sens altra controvèrsia humiliam nós mateix a nostro Senyor Déu fahent e dient axí: Senyor, no som bastant a entendre aquest sagrat teu misteri e sacrament que en aquesta sancta Scriptura has amagat per los meus grans peccats; emperò, Senyor, sabent que res que la tua saviesa haja revelat no pot ésser sinó veritat, per tal, Senyor molt reverent, humiliy e subjuch la mia grossera intel·ligència e voluntat a creure de bon cor açò que no entén e m'offir fermament creure a tot ço, Senyor, qui per la tua

65 sancta església me sia proposat a creure, e suplich, Senyor, a la tua
magestat e dolça pietat que tu vulles ajudar a la mia crehença; e lavors⁷
veuràs com lo Senyor benignament te ajudarà e t'il·luminarà lo teu
coratge.

[330]

CAPÍTOL CCCXXX

Com la sancta Scriptura ha infal·lible veritat

5 Altra dignitat ha la sancta Scriptura, e és segons l'orde assignat la
sisena, e és aquesta: ço és que ella conté en si infal·lible veritat, la qual
dignitat apar per ço qui dessus és dit¹, car ella és per la sola e subirana
veritat principalment ordonada, ço és per nostro Senyor lo sanct Sperit.
Per què per reverència d'aquesta tan alta e tan certa veritat dóna
monsenyor sanct Augustí aytal regla a quascú qu'i vol estudiar, e posa-la
10 en la onzena disputació que fa *Contra Faust*² heretge, hon diu axí: *In*
ista canonica eminencia Literarum etc., e vol dir aytant: que, si algú
studiarà en aquesta tant alta excel·lència de la Scriptura sancta e y troba
res que no entena clarament, null temps ja per axò no deu dubtar de la
veritat de la sancta Scriptura, sabent que aquesta Scriptura és paraula
15 de la subirana veritat, qui és Déu; mas deu axí dir: de tres coses és la
una: o l'escrivà qui aquest libre ha scrit per sa ignorància o malícia o
inadvertència ha ací errat o lo interpretador qui u ha primerament
interpretat hic ha defallit o yo no só bastant a aquesta cosa a entendre.

20 E aquesta regla, si s'observava, faria gran bé als presumptuosos qui,
tantost com ligen res qui no·ls plàcia en la sancta Scriptura, [248v]
tantost murmuren contra ella e contra los sancts qui la han escrita axí
com a blasfemadors de nostro Senyor Déu; e, com a bèsties sens rahó,
qui ab los peus calsiguen l'aur e les pedres precioses qui no conxen,
més amarien un poch de fem sech o de palla que no coses axí precioses;
25 axí aquests malvats, quant lur ignorància no pot penetrar los secrets de

nostre Senyor Déu, lexen-se anar com a bèsties e a murmurar e a meynspresar la sancta Scriptura, e amarien més qualsque vanitats legir o follies que no los reverents misteris o secrets de nostro Senyor Déus. E per tal per null temps del món aquests aytals no merexen haver^{2bis} lo ver seny ne·l perfet enteniment de la sancta Scriptura per lur gran oradura e ergull; per què, quant los hoiràs axí oradament parlar, ensenya-los ab fervor d'esperit com murmuren com a blasfemadors contra nostro senyor Déu, qui l'à ordonada, e com són dignes de mort per tal quant presumexen per lur ignorància e malícia posar la lur vil boca contra la subirana saviesa e magestat e altesa del lur creador.

E aquesta veritat de la sancta Scriptura encara és en si de tanta vigor que totes coses venç qui li són contràries. Aquesta ha gitada a terra tota la falsa sciència dels grans e famosos filosofos, tota la gran potència dels prínceps del món, totes falsies e manyes dels heretges e ara pugna contra tota mala vida dels mals chrestians, la qual finalment abisarà en infern ab los demonis. O, Déu, e quants enemichs ha haüts e ha vuy en diverses sectes! Emperò ella pugna ara callant, e callant farà en breu en la casa de Déu gran victòria e major quant separarà los bons dels mals en lo gran juý final, hon per ella seran condempnats los fills de monçònega ab lo lur pare Lucifer.

Les altres dignitats sues són sens fi. En special devem, per stes, d'ella dir aquesta dignitat qui a nós és fort cara: que ella és aquella qui son esforç fa de ensenyar-nos la via de paradís e de preýcar-nos e incitar e a púnyer³ que anem a la nostra final heretat, ço és a la glòria de Déu, segons que tots los doctors posen.

Altra dignitat ha, e és que contén en si totes les altres sciències e savieses e és de totes mare e regina e totes la deuen confessar senyora e emperadriu; per la qual cosa no solament deu haver nobles studians, ans encara deu haver molt més per excel·lència reverents e excel·lents legidors, car no la deuen legir jóvens ne hòmens ignorants ne dissoluts ne fombres, mas hòmens il·luminats per Déu altament⁴ e virtuosos e qui senten queucom de la dolçor de Déu e saben pregonament en la pregonesa d'aquesta sciència. E per tal aquesta sancta sciència deu haver excel·lent legidor en special, que per lo meynspreu d'aquell qui la lig la sancta sciència no sia meynspresada axí com moltes vegades s'esdevé a gran confusió e dampnació d'aytals legidors e d'aquells qui·ls hi posen.

[331]

CAPÍTOL CCCXXI

Com de fet la sancta Scriptura és meynspresada per los hòmens del món

- 5 [249r] Mas diràs ací que-t dónes gran meravella què pot ésser que la
sancta Scriptura sia de tan gran dignitat e que axí és meynspresada que
quaix negú no la vol apendre. Ítem, diràs, segonament, què pot ésser
que comunament los theòlechs no són molt reputats per aquells qui
10 regexen vuy principalment la sancta església, ans comunament són pus
promoguts e exalçats aquells qui entenen en dret canònich e civil. Pren-
te-n eximpli comunament entre los cardenals e veuràs que és molt que y
haja dos o quatre theòlochs e tots los altres són juristes. Axí mateix a un
bisbe que veges de gran bisbat que sia theòloch ne veuràs infinits
d'altres qui no saben punt de theologia. E d'açò hix una altra meravella
15 major, car, quant lo bisbe quisvol se consagra, per la forma de sa
consecració li deu ésser demanat aquí mateix si sab quascun Testament
vell e novell, e lo papa qui-l fa bisbe e aquell qui-l consagra e diverses
altres sabran que aquell qui-s consagra de fet no sab res en la Bíblia,
emperò aquell respon que sap quascun Testament, e tots los demunt
20 dits saben que respon gran falsia, e emperò la sua consecració passa, la
qual cosa no pot ésser sens gran meynspreu d'aquesta sancta sciència.
Què, donchs, pot ésser que aytals persones la meynspresen axí?
Lo terç dubte o motiu contra les excel·lències demunt dites
d'aquesta sancta Scriptura sí és car és una gran meravella de la qual tot
25 lo món sta spaventat què pot ésser que theologia sia axí sancta sciència,

e tan sancta que tota és exida de la sancta Scriptura, qui no diu ne parla sinó coses sanctes e dites per la boca de Déu, e mperò tart veuràs negun gran clergue, encara que sia gran theòlech e gran doctor en la sancta Scriptura, que sia hom devot e amant penitència ne humilitat ne
 30 pobresa ne meynspresant lo món, ans comunament aytals són hòmens ergullosos, pomposos, ambiciosos e desitgosos de pujar en stament, grans golafres, tots mundanals, ab grans amistats de fembres, en tant que quant és en ells tot lo món meten en error, car tothom reten dubtós que ço que dien ne ligen ne preÿquen sia veritat, com per obra ells
 35 façen e ensenyen lo contrari.

Lo quart dubte sí és car és gran meravella que la sancta Scriptura sia sciència axí alta e reverent com és dit, emperò nós vehem que aquests qui preÿquen ne fan alt e baix e tot ço que s volen; a vegades dien que leó significa Jhesuchrist, a vegades dien que significa lo diable, a
 40 vegades dien que la sancta Scriptura se deu axí entendre, a vegades dien aquells mateixs o altres lo contrari, a vegades entenen per bou un sanct, a vegades un peccador, en tant que par que ço que dien sien trufes e scars¹.

Lo quint dubte és que és axí mateix gran meravella que la sancta
 45 Scriptura sia axí cosa alta com^{1bis} és dit, perquè tothom se n fa jutge, car nós vehem que dix sent Jerònim en lo pròlech sobre la Bíblia en lo capítol² que de theologia e de la sancta Scriptura parlen e deffenexen les velles e ls pagesos, e grans e pochs, e lechs [249v] e clergues, axí com los plau.

Lo sisèn dubte és que nós vehem entre los grans clergues grans altercacions e oppinions tot dia sobre la sancta Scriptura e encara sobre los passos qui toquen nostra crehença e la nostra consciència. Si, donchs, la Scriptura és de tanta excel·lència com dit és, meravella és com nos fa viure tots en tanta perplexitat, la qual perplexitat és encara
 50 major en nós quant un theòlech preÿca lo contrari de l'altre, axí com tot die se fa.

Lo setèn dubte és car nós vehem sovín que lo papa serà hom sens grans letres, e emperò presumirà de definir grans dificultats theològiques ab consell de canonistes³ qui saben aytan poch de
 60 theologia com ell mateix; donchs que lo papa açò faça senyal és que la sciència no és de gran profunditat axí com deyes ne de gran auctoritat; car, si la sua auctoritat era de part de Déu, lo papa no y poria res

interpretar. Per què apar que major és la auctoritat del papa que no és de la Scriptura sancta.

65

[332]

CAPÍTOL CCCXXXII

*Qui respon a les rahons dessus al·legades qui proven que la sancta
Scriptura és fort meynspresada*

- 5 Responent a aquests dubtes dic al primer¹, quant diu què pot ésser,
si la Scriptura sancta és axí alta e axí preciosa cosa com demunt és dit,
que negú quaix sinó fort pochs no la volen, e yo per resposta en aquest
dubte propòs a tu aquest altre dubte: què és la rahó que los hòmens
10 comunament amen més peccat, qui mena hom a mort eternal, que no
fan seguir via de virtut, qui porta l'hom a salvació, e què vol dir que los
hòmens en tota matèria indiferent tostamps elegexen la pijor part? Cert,
no és sinó malícia e perversitat natural, a la qual se declina
delliberadament la rahó depravada e-l franch arbitre, qui exegueix² ço a
què la voluntat e consciència depravada consent.
- 15 Un poeta, per stes, qui s'appella Fasset³ hi assigna rahó en special
per què los hòmens del món qui volen estudiar més amen estudiar dret
que theologia ne la sancta Scriptura ne les altres arts particulars, e diu
axí: *Ars plorat etc.*; la sentència dels versos és aquesta: que les arts
menors, axí com són gramàtica, lògica e rethòrica e semblants, ploreu,
20 ço és donen rahó de plorar a aquells qui les studien e les ligen tostamps,
e açò per tal car no se'n fan rics hòmens, car dien que no són^{3bis}
sciències de *pane querendo*, qui vol dir que ab aquelles sciències han a
mendicar lo pa; mas no u fa axí la sciència de dret o de medicina, car
fan lurs dexebles grans rics hòmens en poch de temps, e açò per tal car
25 aytals hòmens tothom los ha mester, per què tothom los dóna. E, per tal

quant la sancta Scriptura ensenya meynspresar diners e lo món e ço que los hòmens del món cerquen, volen e desitgen, per tal negú no-s cura de aprendre theologia ne de hoir la sancta Scriptura, jatsia que sia axí alta e excel·lent.

30 Al segon dubte, quant dius què pot ésser que la sancta theologia sia tan alta com dit és e que los theòlechs [250r] sien tan poch reputats per los regents principals de la sancta església, dic-te ací que scrit és, *Ecclesiastici XIII^{ra}: Quodlibet simile aplaudet suo simili*, ço és que quascú vol plaure a son semblant. E, per tal quant los principals regents vuy la
35 església són canonistes o juristes, per tal no y volen sinó canonistes o juristes, e dels theòlechs com meyns poden; e al·leguen per si mateix aquesta rahó, dient que los theòlechs no són bons administradors de les coses temporals. Açò, per stes, se diu ara, mas ans d'aquest temps, quant los majors regidors de la sancta església eren theòlechs, aquells la
40 administraven, la sancta església, sens comparació mils que no fan aquests ara; e ultra açò exponien les Scriptures, preïcaven al poble, daven de si mateix grans bons eximplis al món e ensenyaven tostemps de viure segons que chrestia deu viure, e les coses spirituals retenien a si mateix e sobre les temporals posaven diversos hoïdors e jutges; e, si
45 vuy se feya axí, creu que més valria que no ço que se-n fa. Hon deus saber que nostro Senyor Déu, volent provehir quin deu ésser regiment de prelat ecclesiàstich, sí volch que aytal eximpli nos fos davant posat⁵: deus saber que legim que Jetró, sogre de Moysès, viu que Moysès stava de matí a vespre a hoir les causes e sobre açò treballava sens fi; per què
50 li dix son sogre Jetró: Per què-t consumes axí follament en aquest tan gran treball? Elegeix diversos jutges e antichs qui hogen lo poble e façen justícia al poble, e tu solament hages a veure en les causes de Déu e qui toquen les coses spirituals. E axí u féu Moysès, car vehé que axí era rahonable e plasent a Déu.

55 Per açò respon al prepòsit e dic que, si los theòlechs regien lo món axí com lo regexen los canonistes o los juristes, ells serien pus abtes e pus covinents a ordonar e a regir les causes e coses spirituals, com és regiment de ànimes, esquivar peccats, plantar virtuts, preïcar al poble, ensenyar les vies de Déu, que no són los canonistes; e, après, que
60 comenassen la temporalitat a altres qui la regissen en nom lur, car regir personalment temporalitat ne implicar-se en negocis temporals no par que sia cosa qui covenga a hom ecclesiàstich, dient l'apòstol a Thimoteu, que havia fet bisbe: *Nemo militans Deo implicat se negociis*

65 *secularibus, secunda Ad Thimoteum, secundo*⁶, ço és que negú qui a Déu
vulla servir no-s deu implicar de negocis setglars. E axí par que u man lo
papa expressament en la Decretal *De uita et honestate clericorum*⁷ e
rahó qui u dicta, car no ha persones al món a qui mils se pertangue
servir a Déu que als hòmens ecclesiàstichs, specialment a prelat, axí
70 com és bisbe e cardenal e papa, axí com veuràs quant parlarem del
stament ecclesiàstich en lo *Vuytèn libre*.

Donchs com porà negú aytal servir a Déu si de tots punts és del món
e dat a les vanitats e negocis del segle e entant⁸ que amvides los⁹ és
plasent ne avinent de dir l'ofici de Déu? Veges per ta fe com porà aquest
haver bona consciència ne ben endreçada envers Déu qui tot lo temps
75 de sa vida dóna [250v] a les ocupacions seglars e a vegades a oradures
ribaldes, les quals stan mal en quascun hom, majorment en hom
ecclesiàstich, e per consegüent pitgor als majors, axí com jugar a taules,
anar cassar¹⁰, qui és abusió en prelat, esprovar falcons, spervers e astors,
córrer¹¹ grossos cavalls davant tot lo poble. Cert, no u saben fer, açò, los
80 theòlechs. Veges, donchs, si és suficient causa que no sien posats en
regiment del poble de Déu axí com aquells malvats qui açò fan, qui la
sua ànima no saben regir ne la pus simple somera del stable no sabrien
procurar e no dubten de emparar regiment de vint mília ne encara de
cent mília ànimes. No-t cal pensar que en temps d'aquests lo fruyt
85 spiritual vaja jamés avant, sinó en terra, en la sancta església. Pren-te
guarda quanta doctrina donen aquests al món ne los béns ecclesiàstichs
en què-ls despenen, en los quals no han de dret sinó la vida amesurada.
Veges aquests mesquins què diran a Déu.

E és pijor encara: que, si negú los ho diu mogut per zel o per temor
90 de Déu, tantost lo impugnen com a temerari dient que aytal és
presumptuós e orat e que faria a posar en la forca e que és sospitós de
la fe e mig heretge, car aytal par que vulla dir que los grans prelats e los
alts^{11bis} ecclesiàstichs no puguen tenir gran stament e viure en gran
honor, la qual cosa és heretgia, car sens comparació deuen ells ésser
95 pus honrats que no los prínceps del món, en quant lo braç spiritual és
per dret sobre lo braç lech e seglar; e aduhen a lur prepòsit totes
quantas leys e cànones poden a si mateix exalçar e baxar aquells que no
poden soferir la lur mala vida. E axí passen lur temps vivents sens
neguna temor de Déu.

100 O, subiranament gent reprovada per Déu, maleyta e abçegada¹²! O,
stranyament orats e fills de vibres, cruels a vosaltres mateix, e qui us ha

105 ensenyat de fugir al juý de Déu qui tan forçor¹³ vos ve dessus? O,
 miserables, si sabéssets una poca de theologia, sabérets que lo
 patrimoni de Jhesuchrist tot és dels pobres de dret e vosaltres no y
 havets sinó la vida, e tot quant ne despenets en altres mals usos tot és
 furt e rapina, segons que diu sent Bernat scrivint *Ad Eugenium*¹⁴;
 sabérets encara que honor d'om ecclesiàstich no sta en pompes ne en
 vanitats, ans sta en vida virtuosa e en eximplis de vera virtut e en
 110 humilitat e devoció e en ressemblar lo Salvador en sa pasciència e
 caritat, les quals virtuts vosaltres avorrits axí com a diables. O,
 mesquins, e per què us desplau si us corregim de vostres desastres per
 tal que no siats dampnats ne anets a perdició? Per què no pensats lo bé
 que us fem e convertits axí roses en fems per la vostra malícia? Obriu,
 donchs, los ulls catius, car ve-us¹⁵ la mort a la porta e los demonis qui us
 115 speren axí com aquells que tostemp havets creheguts per tal que
 tostemp siats en la lur companyia.

D'aquests sàpies per tot cert que ells són vers enemichs de Déu, dels
 quals diu sent Gregori en lo segon libre dels *Morals sobre Job*¹⁶ axí:
Nemo in ecclesia plus nocet etc., e vol dir que no ha hom al món qui tan
 120 gran mal faça en chrestianisme com aquell qui ha gran grau d'onor
 [251r] e aquell qui és dat en eximpli als altres e viu mal, car aquest
 negun no-l gosa corregir per reverència de son grau, e lavors cascun
 presumeix de fer lo mal que ell fa quant veu cascun que aquell ho fa qui
 és dat en eximpli a tots los altres, car pense-s lo poble qui ho veu que la
 125 pravitat que aquell obra no sia tan gran peccat com ell se pensava, pus
 que-l fa sens vergonya aquell qui és dat al món en eximpli; de la qual
 cosa pren lo poble licència de fer semblant sens consciència, dient: Bé
 ho puix yo fer, pus que aytal ecclesiàstich ho fa. Cert, just és que Déus
 deman a tu totes aquelles ànimes qui per ton mal eximpli han peccat, e
 130 axí u farà lo Senyor de fet, segons que legim *Ezechielis, tercio*¹⁷.

[333]

CAPÍTOL CCCXXXIII

Com los grans theòlechs han noblament regida la església de Déu

5 Ara guarda atràs e veges los theòlechs passats com han regida la
sancta església e en lur regiment quantes obres glorioses han fetes e,
emperò, en lur temps la temporalitat e los súbdits de la església eren
regits ab gran karitat en lo temporal e en l'espirtual. Primerament
pensa en sent Leó papa, quantes homelies e sermons féu e preycacions
10 en la sancta mare església, de les quals encara tot dia nos alegam en
l'ofici divinal e en nostres preycacions. Membre-t d'aquell gloriós papa
monsenyor sanct Gregori, com regia ell tota la sancta mare església.
Primerament, en l'espirtual: qui pot pensar quanta meravellosa obra
theològica féu e com profitosa a il·luminació nostra en la sancta mare
15 església ell trobà quant ell féu l'ofici de Déu¹? Ell preycava
personalment al poble e·nsenyava als infants stant papa, segons que só
informat²; ell féu les letanies e innumerables ordinacions bones sobre la
vida chrestiana. Si-t prens guarda de la temporalitat, ell la fahia molt
sàviament e piadosa governar, no per carnals parents ne per hòmens de
20 mala vida, mas per aquells qui sabia que temien a Déu e avorrien tota
tirannia.

Pensa en aquell gloriós cardenal monsenyor sent Jerònim, quines
obres e com altes e meravelloses féu en la sancta mare església.
Considera aquell sanct beneyt Ambròs, archabisbe de Milà, quantes
obres féu per il·luminació de la sancta fe cathòlica. Axí mateix aquell
25 transcendent e reverent bisbe monsenyer sent Augustí, del qual pots bé

30 creure que no-l torbava molt la temporalitat quant tantes o quaix
innumerables obres féu theòlogas axí profitoses e altes en sa vida. Axí
mateix sent Ilari. E ara en los nostros temps papa Ignocent lo terç e
papa Climent lo quart³ e Ignoscent quart, theòlechs specials, veges
quantas obres e decretals theòlogues han ordonades e com prudentment
e caritativa han regida la temporalitat. E axí com d'aquests axí de molts
altres.

35 Que, donchs, en aquest temps los theòlechs per los presents regents
de la sancta església sien lexats e meynspresats no és defalliment de la
sancta sciència, mas és defalliment d'aquells qui u han a fer, que més
amen ab si hòmens a ells semblants, temporals e que sien personalment
abtes a contractar les causes del món, que no aquells qui són pus
ajustats e pus abtes en regir les consciències e les ànimes dels hòmens,
per les quals a regir són ells posats en lurs dignitats.

40

[334]

CAPÍTOL CCCXXXIII

Per què los pus letrats són pus dolents

[251v] Al terç dubte¹, com te meravelles quant los pus letrats són
5 pus dolents etc., respon que açò no u fa la sancta Scriptura, mas
proceheix de moltes causes altres. La primera sí és car la sciència de si
matexa no és perfecció de la nostra voluntat, ans és perfecció de
l'enteniment, segons que posa Aristòtil en la sua *Ethica*²; e per tal és
10 possible cosa que l'hom haja quanta sciència se vol e que sia en la
voluntat e en la consciència dolent. E per tal quant a hom lech aquesta
resposta és queucom obscura, yo le-t declararé mils.

Deus saber que la nostra ànima és partida per dues porcions
spirituals e naturals: la primera se apella la porció de l'enteniment e la
segona se apella la porció de la voluntat, e aquestes dues porcions han
15 entre si aquest orde, car, segons que diu sent Augustí, neguna cosa no
pot entrar en la voluntat que primerament no sia vista per l'enteniment,
mas no és ver pas açò per lo contrari, car possible és que la cosa sia en
l'enteniment e que jamés no entre en la voluntat; e açò apar per
experiència, car totes les coses que volem primerament les entenem,
20 mas totes les coses que entenem no les volem; car tots entenem què és
dampnació e mal, emperò negú no vol dampnació ne mal. Per què apar
que lo nostre enteniment sia axí com a porta en lo regne de la ànima e
la voluntat sia axí com a cambra o palau e stiga dins. Tot axí, donchs,
com veus que tot ço qui ve a la porta de la casa no entre^{2bis} en la casa,
25 axí la sciència, qui és perfecció de l'enteniment, jatsia que sia en

l'enteniment, emperò ja per axò no-s segueix que sia dins la voluntat, e per consegüent és possible que la sciència il·lumín l'enteniment en si e la voluntat no-s moga per aytal lum, ans haja en si disposició repugnant a açò que lo lum de la sciència ensenya a l'enteniment, axí com és
 30 possible que lo lum de la sciència dicta a tu que sies humil, e emperò que de fet tu ages en la voluntat inclinació e propòsit de no voler humilitat. E aquesta rahó, si és ben entesa, és bastant a veure com és possible que algun hom sia gran letrat e d'altra part sia gran peccador.

La segona rahó és de part de la voluntat, car, jatsia que lo lum de la
 35 sciència qui és en l'enteniment sia suficient ocasió a la voluntat que-s degué moure a voler ço que l'enteniment li representa en bé e a profit seu, axí com lo mirall qui ensenya a hom la cara maculada és suficient ocasió a aquell qui-s mira que-s degué lavar la cara e que-n gitàs la màcula, emperò quant la voluntat contrasta e no vol consentir a aquell
 40 bé e profit seu que l'enteniment li ensenya lavors la sciència qui és en l'enteniment no pot ésser profitosa a l'hom ne li fa negun bé, axí com, si l'hom, vista la màcula de sa cara en lo mirall, no-s volia lavar la cara, segueix-se que lo mirall no li faria negun profit.

E açò diu sent Bernat en un seu sermó³ axí: Alguns són qui aprenen
 45 sciència, no per tal que sien bons hòmens, sinó per tal que sien scient; e per tal aquesta sciència no·ls fa bé, ans axí voler saber és curiositat qui vol dir que aytal, volent saber, ensenya que l'hom és ergullós, car vol ésser tengut per scient. Altres n'i ha qui volen sciència per tal que guanyen diners; e aquesta intenció és fort vil, car a aquests aytampoch
 50 se aprofita la sciència. Ha-n'i d'altres qui volen saber per tal que sàpien e coneguen nostro [252r] Senyor e les sues carreres e que li servesquen purament; e a aquests profita la sciència, car han ja ans que aprenguen la voluntat aparallada de consentir a tota bona cosa que la sciència e l'enteniment lus enseny de fer e de dir. Per què apar que malícia de la
 55 nostra voluntat és rahó que la sciència que havem no·ns sia a profit de la nostra ànima.

La terça rahó és per lo juý de nostro Senyor Déus; car, com nostro Senyor Déus veu que Ell ha dada sciència de les coses divinals a l'hom, la qual sciència és do excel·lent e directiu a aquell qui l'ha de fer e de
 60 dir⁴ innumerable bé a si mateix e als altres, e veu que l'hom per sa gran malícia e pravitat és axí desconexent a Ell que no vol consentir a aquell tan gran lum, ans vol tot lo contrari, axí que abans vol anar per les vies contràries de virtut que no per aquelles qui són justes e virtuoses, les

- 65 quals lo lum de la sciència los ensenya, per què lavors Déus lunye-s
d'aytals poderosament e lus toll la sua gràcia e a vegades los toll les
coses qui·ls puxen^{4bis} lo cor ablanir e mol·lificar a açò, ço és que
consenten a la veritat que la sciència los ensenya; e, pus que en açò sien
venguts, lavors tornen aytals com a diables en açò que, jatsia que sàpien
70 més que los altres hòmens per la abtesa natural del lur enteniment que
han de Déu rehebuda, emperò ells són dins si mateix pijors que altres
en quant tostemps fan contra lur consciència e contra ço que·l lum de
la sciència los ensenya que deuen fer. Per la qual cosa són a Déu fort
abominables, per tal com axí impugnen la veritat e·l lum de lur
75 sciència e saber que Déus los havia dats. D'açò parla sanct Paul assats
longament en lo primer capítol de la epístola per ell tramesa als *Romans*
e·n lo primer capítol de la epístola *primera* que tramès als *Corintians*⁵.

[335]

CAPÍTOL CCCXXV

En quant perill és l'om letrat qui fa mala vida

- 5 E ací attén e nota quant perill és a l'hom letrat e scient fer mala vida,
car, com diu sent Paul *Ad Romanos*, *primo*¹, d'alcuns semblants, per
aquesta tanta desconexença los lexa Déus caure en letges inclinacions e
specialment en aquesta: que contínuement se senten pus inclinats a
mal viure e tostemps de mal en pitgor, e aquesta inclinació és en ells
10 radicada e impresa e fermada per moltes rahons. La primera és car la
mala custuma los inclina a tostemps tenir aquella matexa vida en tant
que·ls passa en natura, car diu Aristòtil que ús e custuma és quaix altra
natura². Aprés, la pròpria corrupció natural, qui·ls hi empeny tostemps.
Aprés, lo demoni, qui sobre aytals ha special poder. Aprés, que la ajuda
15 de Déu los és pus luny que a altres en quant li meynspresen lo lum de la
sciència que Ell los havia dat bastant a governar·los suficientment; per
què se·n van a dampnació ab los ulls uberts. Aprés, que Déus los fa
meyns misericòrdia que als altres per la gran culpa que han, pus que
ignorància neguna no·ls scusa axí com scusa en part los hòmens
20 simples.
- E per tal diu sent Paul que contra aquests vénen tots aquests mals:
lo primer, que Déus los lexa caure en seny reprovat, que fan obres que
no les deurien fer minyons; e axí u veuràs per experiència, car Adam,
subiran [252v] savi, Sempso e Salamó e Aristòtil e Virgili e d'altres molts
25 grans savis, si fossen orats, no degueren fer les grans turpituts e
oradures que faheren; semblantment veuràs fer a aquests tots jorns si

te·n prens guarda. E açò posa sent Paul en lo primer capítol de la epístola dels *Romans*³, quant diu dels filosofos qui conexien Déu e no l'han honrat axí com a Déu, ans han seguida la follia de lur mala voluntat; diu que Déus primerament lexe·ls caure en seny reprovat, ço és en oradures tan grans que en totes coses quaix fan lo contrari d'açò que fer deurien. Lo segon mal en què aytals caen és que Déus los lexa caure en tota spècia e letgesa de peccat, axí que són los majors peccadors e los pus scelerats hòmens del món; axí u diu sent Paul aquí mateix. Lo terç mal en què caen sí és que no solament fan los peccats terribles, ans encara los ensenyen als altres e tenen loch del diable en lo món a derrocar los hòmens en diversos peccats. Aquests són aquells qui lo poble comunament apella diables batejats, car són pus dispòsits a derrocar una persona e infinites a tota iniquitat e malícia que no són los demonis de infern. A aquests fuig si vols fugir al demoni e scapar a tota pravitat. Per què aquest terç peccat aporte·ls al quart, qui és que no poden soferir correcció, ans fugen sermons e particulars correccions e tot ço qui·ls pot tornar a Déu axí com a diables. E d'aquest quart peccat vénen al quint, qui és defensió afrontada de lurs peccats e sens tota temor de Déu e sens vergonya dels hòmens.

És ver que n'i ha alguns que, no contrastant que sien grans peccadors, emperò per tal que no sien meynspresats cobren-se axí com saben ab algunes maneres falses e paraules maestrívols, mas Déus los revela e·ls confon finalment e·ls mostra a tot lo món per tal que·s tornen a Ell. Emperò ha-n'i molts que ne per axò se milloren, ans tostemp perseveren endureïts sots aquella malícia e iniquitat sens neguna consciència, e axí stan en tota lur vida com a cechs e a duchs de cechs fins que ve la hora de la mort, e lavors tramet·los Déus ab los demonis en dampnació eternal; e lavors se veen e·s conexen quant no és hora, car diu sent Gregori: *Oculos quos culpa claudit pena aperit*⁴, ço és que la pena de l'infern los obra aquí los ulls que peccat los havia ací tancats; emperò lo conèixer aquell no·ls és profitós, ans los és en gran turment e dolor. Per què nostro Senyor Déu a vituperi e confusió d'aquests salva los ignorants e los simples e·ls dóna sovín major sciència de les coses celestials en un dia que no fa a aquests jamés e·ls posa en lo lur cor més temor e amor sua sens tota comparació que no fa a aquests inflats per supèrbia de lur dolent saber e per molta malícia indignats; la qual cosa fa nostro Senyor Déus per tal que, quant seran tots finats, e aquests e aquells, los simples e ignorants pugen e sien lessús⁵ ab Jhesuchrist e·ls

65 scients devallen e vagen en les tenebres infernals, que tostemps han
 ressemblades⁶. E açò trobaràs que posa l'apòstol fort abtament en lo
 primer capítol de la epístola *primera* dels *Corintians*⁷ en belles paraules
 e altes, les quals leix per fer breu.

70 Per què deya monsenyor sent [253r] Augustí⁸: Veus com nos va a
 nós, letrats, que los ignorants e simples van en paradís e nós ab nostra
 mala sciència devallam en infern. Per què ha ací una bona doctrina: que
 la persona qui-s posa a veure la sancta Scriptura primerament haja en sa
 intenció profit e salut de la sua ànima, e per açò faça oració special
 tostemps ans que-s pos en l'estudi; e li fa mester axí mateix que-s guart
 75 de llibres e de doctrines curioses ne vanes qui puxen afalegar
 l'enteniment de lezar la sancta Scriptura, ans aytals deu avorrir com a
 enemichs e com a ladres mortals de sa pròpria consciència; es deu axí
 mateix guardar de tota companyia qui d'aytals coses se alt, e li fa mester
 que prudentment assabor la dolçor de la sancta Scriptura. E Déus a
 aytal darà sciència qui l'enteniment e la voluntat e tot si mateix li
 80 ratificarà e-l farà profitar singularment sobre tots los altres; car, en
 aytals persones qui treballen per sciència haver, lur bona intenció,
 ajudada bona vida specialment per humilitat e per oració e per cura de
 lur estudi, mesclada ab puritat de consciència fan⁹ venir la persona
 finalment a gran intel·ligència de la sancta Scriptura e a gran conexença
 85 de nostro Senyor Déus e dels seus grans e amagats secrets; e aquests
 són vers theòlechs e no altres.

[336]

CAPÍTOL CCCXXXVI

Com los predicants exponen les Scriptures

- 5 Al quart dubte¹ respon e, quant diu primerament que los predicants fan de la sancta Scriptura ço que·s volen, dic açí que açò no ha veritat, e en special del seny literal, car aquell és immoble axí com dessús és dit². Los altres senys se poden ordonar e cullir o mudar segons les regles ja posades per los theòlechs per endreçar los predicants en la exposició de la sancta Scriptura.
- 10 E, quant dius que aquells qui preÿquen dien a vegades que Déus és comparat a leó, a vegades ho dien del diable, e dius que per aquestes coses apar que·s trufen de la sancta Scriptura e·n facen alt e baix, axí com sol se volen, dich-te que los preÿcants, si dien açò e coses semblants, no dien paraules lurs, ans dien paraules de Déu e que Ell ha
- 15 posades en la sancta Scriptura; car, com lo leó haja algunes bones propietats qui convenen a Jhesuchrist, per tal diu la Scriptura en diverses lochs³ que Jhesuchrist és leó e, per tal car lo leó axí mateix n'ha algunes males, per tal diu que lo diable li és semblant. Açò és cosa certa a tothom qui tant ne quant sia pràtich en la Bíblia, que algunes vegades
- 20 nostro Senyor Déu compara a una matexa cosa diverses altres qui són en si contràries, e açò per diverses propietats qui són en la cosa matexa. Hon Daviu⁴ compara los peccadors a terra e altres vegades diu de paradís que és la nostra terra e terra dels vivents. Axí mateix vehem que la Scriptura diu que Jhesuchrist és pedra, *prima Corintiorum*,
- 25 *decimo*⁵, e açò per la sua fermetat, e a vegades diu que los peccadors són

endureïts axí com a pedra, *Iob, quadragesimo primo, et Ieremie, quinto*⁶, e açò per la duresa de la pedra. Vet la sancta Scriptura com ha una [253v] matexa cosa per diverses propietats que haurà li són comparades diverses altres coses.

- 30 Ne açò no solament ho dien les Scriptures, ans encara és comuna manera de parlar, car a vegades dien de l'hom quant és fort que par que sia pedra, a vegades dien de l'hom quant és obstinat en mal que par que sia pedra. Per què, si los preïcants dien ço que les sanctes Scriptures dien e serven en lurs sermons la comuna manera de parlar, appar que
35 no són per açò reprehensibles, ans fan aytal cosa rahonablement; mas tu, qui jutges a ells per açò e per ignorància de la Scriptura parles contra ells e contra la sancta Scriptura, ést digne de gran reprehensió, majorment si per açò meynspreses la Scriptura sancta ne la sancta preïcació. E, si tu trobaves sabor una poca en los dits o fets de Déu, no
40 parlaries axí; mas per tos peccats has lo paladar del cor malalt e res de Déu no assabores; per què, per tal que hages devant los hòmens qualche excusació de fugir a la sancta preïcació, trobes aquestes maneres de parlar. Car, posem que axí fos, que los preïcants diguessen per ignorància ço que dius, ja per axò la Scriptura no-n val meyns ne tu
45 no-n deus meynspresar lo preïcant, pus te ensenya la via de Déu per aytals maneres; què-t fa a tu ço que diu lo preïcant, pus no diga heretgies ne desonestats, ans te enseny la via del regne de Déu?

- Per tal attén a aquest document e doctrina: per null temps no jutges negú preïcant simplement e deguda la via de veritat, car en jutjar aytal
50 faç gran irreverència a Déu, qui-l tramet al món per açò, e als altres dampnatge si t'hoen axí jutjar e meynspresar la paraula de Déu e aquell qui preïca; e vet tu com es rahó que aquells meynspresen la sancta preïcació qui-ls fóra profitosa si tu haguesses callat. Cert, si sabies nostro Senyor Déus quant és ofès per aytals coses ne quina punició te
55 n'entén a dar, més amaries ésser mort que fer ne dir aytals oradures e temeritats contra la tua ànima e contra la salut dels altres qui après tu són, les quals procehexen en tu de poca temor e amor de Déu.

[337]

CAPÍTOL CCCXXXVII

Com la gent simple se deu curar ab manera de la sancta Scriptura

5 Al quint dubte¹, quant dius que les velles, els pagesos e les gentes
simples s'entremeten de la sancta Scriptura, dich-te que, si aquests
aytals per devoció dien a nostro Senyor en forma de oració algunes
sanctes paraules de la sancta Scriptura o entre si mateixs dien qualche
ystòria profitosa o qualche bon document o prophècia o doctrina que
10 han hoïda de la sancta Scriptura en lo sermó o en altra manera, açò no
és peccat, ans és cosa piadosa e profitosa a les lurs ànimes; car la sancta
Scriptura, per tal le ha nostro Senyor dada a la natura humana, que se'n
profit l'hom e que aquella li sia lum e camí e directori e agulló per què
vaja dret al regne de Déu e sens tot dubte e sens tota peresa. Mas, si
15 vols dir que ls hòmens lechs e ignorants e les fembres algunes
entrecuydades e grans beguines se fan determenadores de les grans
difficultats theo[254r]lògiques e obscures e sens vergonya e temor de
Déu ne presumexen disputar e parlar ab auctoritat encara devant los
altres axí com a persones scients, dic-te que aquests aytals deu la sancta
20 església e encara lo braç seglar fer callar e encara los deu greument
punir axí com a temeraris e presumptuosos e humiliar-los fins en terra,
en tant que tot lo món ne prena eximpli.

E per tal ha ordonat la sancta mare església, *Extra, De Hereticis, Libro sexto: Quisque*², que los lechs jamés no gosen disputar dels fets de la sancta fe cathòlica, car seria perill que leugerament no cayguessen en

- 25 error, mas deuen humilment e simple e sens qüestions altres e sens tota contradicció creure ço que la sancta mare església lus proposa a creure.

[338]

CAPÍTOL CCCXXXVIII

Com no és vedat a hom lech curar-se de la Scriptura sancta

5 Sobre aquest pas nota que a hom lech no és vedat pensar ab temor
de Déu ne legir ne hoir devotament los alts e secrets misteris de nostro
Senyor Déu, majorment ara en lo temps de gràcia, en lo qual nostre
Senyor Déu ha uberts molts e fort grans secrets de la sua reverent
magestat, segons que d'aquest temps prophetà Job dient *capitulo*
*xxviii*¹: *Profunda fluuiorum scrutatus est, et abscondita produxit in*
10 *lucem*, ço és que en aquest beneyt temps seria axí que les grans
pregoneses que havien posades obscurament les sanctes Scriptures
serien manifestades clarament per nostro Senyor Jhesuchrist e
aportades a lum, ço és a clara conexença; en senyal de la qual cosa, al
punct que lo Salvador fou passat d'aquesta vida en la vera creu, lo vel
15 gran del temple, qui tenia amagades les coses sanctes al poble, se trencà
pel mig e s'obrí², a donar a entendre que los amagats misteris posats en
lo sacrari de les sanctes Scriptures del Fill de Déu e de les sues grans
obres eren lavors uberts e manifestats a tot lo món.

20 E d'aquest sanct temps havia ja profetat Jeremies en lo xxxi capítol³,
dient per ell nostro Senyor que en aquest temps tots lo conexerien del
major fins al menor, axí com vuy és de fet, car hoig dir que en neguna
part del món no és que nostro Senyor Déu no sia ahorat axí com a Déu
vertader e totpoderós. E, jatsia que los infeels ajusten ab açò algunes
supersticions e errors per lur gran ignorància, emperò és certa cosa açò:
25 que entre tota Europa, qui vuy és senyorejada per chrestians, no és loch

en lo món hon lo nom de Déu totpoderós no sia conegut e adorat, la qual cosa nos ha merescuda la incarnació del Fill de Déu e la sua sancta visitació personal que ha feta en terra e la sua preciosa mort. Axí mateix la sua dignació e subirana bonesa nos ha per aquesta cosa molt exalçats
 30 en quant nós, hòmens a ell per antiga malícia stranys, ha volguts elegir per poble seu e si mateix a nós axí altament revelar e sos grans secrets a nós manifestar més que a nengunes altres gents de tota la terra.

Per què a nós specialment endreça nostre Senyor Déus per Daviu la paraula del *Psalm* de xlv⁴, hon [254v] diu: *Vaccate, et uidete quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra*, ço és: Yo vull
 35 que vosaltres attenats diligentment e vejats e considerets que yo són Déu e, quant conegats mes altes excel·lències, yo seré entre vosaltres exalçat, honrat, amat e temut dins lo vostre cor, qui sens conexença mia és tot terrenal e fermat en amor de la terra. Vet com nostro Senyor
 40 Déus en aquestes paraules nos incita a conèixer si mateix e saber què és Déu e ses dignitats, ne-n gita gran ne poch, ne lech ne clergue, ne hom ne fembra, ans ho mana a tots generalment.

[339]

CAPÍTOL CCCXXXIX

Qui prova que los lechs no-s deuen curar de la sancta Scriptura

5 Mas diràs tu que lo contrari apar, ço és que los lechs no-s degen
 haver cura de contemplar en les alteses de Déu, e açò podem provar per
 moltes vies. Primerament, per la paraula que dix l'àngel Raphael a
 Tobies quant se divulgà¹ a ell, car ell li dix: *Sacramentum regis*
abscondere bonum est, Tobie xiv², ço és que lo sacrament e secret del
 10 rey celestial amagar és cosa bona e deguda. Com, donchs, quascuna
 dignitat divinal sia secret de Déu special, segueix-se que cascuna
 dignitat divinal devem amagar als lechs e no la devem divulgar sinó
 aytant com és necessari per confirmació de la fe. La segona via qui
 prova açò mateix sí és aquesta: car lo Salvador preÿcant parlava^{2bis} fort
 15 obscurament, en tant que los seus dexeables mateixs no l'entenien; e,
 com li demanassen la exposició d'açò que preÿcava, Ell los dehia: *Adhuc*
et uos sine intellectu estis?, *Mathei xv³*, ço és a dir: Encara vosaltres no
 havets enteniment per entendre aquestes coses que yo dich? Ans a
 vegades los remetia al temps esdevenidor dient-los: l'Esperit sanct que
 20 yo us trametré aquell vos ensenyarà totes aquestes coses, axí com apar
Iohannis xvi⁴. La terça via sí és car la sancta mare església, axí com
 demunt és dit, sí à fet statut que los lechs no disputen de la fe
 cathòlica, segons que havem *De Hereticis, cap. ii^o, Libro vi⁵*; donchs
 senyal és que no és profitós als lechs curar ne entendre en los fets
 pregonts de la sancta Scriptura.

25 A la primera rahó dic que l'àngel entès a dir a Tobies que amagar los secrets de Déu als indignes e encara a vegades a temps callar-los als justs e dignes per causa suficient e principalment per reverència de
30 nostro Senyor Déu és cosa bona e justa, mas ja per açò ell no volch dar regla general que null temps no·ls dega hom divulgar als simples e lechs
35 qui ab devoció los demanen e ab temor de Déu per animar si mateix a devoció e a amor de Déu; e axí u mostrà lavors ell mateix de fet, qui lo sagrament aquell revelà a Tobies e a son fill, qui eren hòmens simples e lechs. Ans a confirmació d'aquesta cosa que sia ben feta diu lo Salvador, *Mathei x⁶*, parlant al seu Pare: *Confiteor tibi, Pater et Domine, quia abscondisti hec a sapientibus, et prudentibus, et reuelasti ea paruulis*, e vol aytant dir: Yo, Senyor e Pare meu, confés e atorch a tu que t'ha plagut ama[255r]gar los teus grans secrets als savis e prudents hòmens del món e·ls has revelats als humils e als simples e a les despectibles
40 persones. E axí apar de fet, car comunament los sancts profetes e los sancts apòstols e los primers fundadors de la sancta fe cathòlica, a qui Déus revelà los grans misteris posats en la sancta Scriptura, eren persones pobres e simples. E per tal diu sent Jacme, *Iacobi, secundo⁷*: *Nonne pauperes elegit Dominus?*, ço és a dir que los pobres havia elegits nostro Senyor Déus més que los grans hòmens per los seus secrets a
45 tractar, axí com clarament ho ensenya sent Paul, *prima Corintiorum, primo⁸*; per què apar solució de la primera rahó, hon havem vist que molt plau a nostro Senyor Déu que los lechs e simples sàpien los seus secrets.

50 Al segon argument, quant dius que lo Salvador parlava obscurament als dexeables, dic-te que ver és e, quant dius que com ells demanaven la exposició Ell los responia que encara no havien enteniment bastant a entendre ço que Ell deya, dic-te aquí que, jatsia que Ell los digués a vegades aqueixa paraula per humiliar-los, emperò Ell los ho exponia fort graciosament despuys dient-los: *Vobis datum est nosse misterium regni Dei; ceteris autem in parabolis, Mathei xiii⁹*, ço és a dir: A vosaltres és atorgat de saber lo gran secret del regne de Déu, mas no als altres, sinó obscurament e en paràboles, per tal com lurs peccats merexen que res no y entenguen. Ne legim que los dexeables null temps li demanassen
55 neguna informació sobre negun dubte que lo benigne Senyor los en digués de no sinó quant se·n pujà al cel e ells li demanaren si lavors tornaria per reformar lo regne de Ysrael en son primer stament; lavors no·ls volch clarament respondrà¹⁰, e açò lo Senyor féu en pena de lur
60

peccat, car gran dolentia e grosseria lur era de demanar ja si lo dit Senyor tornaria a reparar lo regne de Ysrael destrouit, com tostemps
65 haguessen vist que Ell en tot quant feya ne deya dava a entendre meynspreu de les coses temporals e dava a conèixer que Ell no era vengut sinó per reformar la vida spiritual e per fundar vida spiritual e per exalçar poble spiritual e per endreçar tota creatura a saber e a cercar e a obtenir lo regne de vida e stament gloriós e spiritual.

70 Per les quals coses apar que no pertanyia a hòmens cestials¹¹ axí com ells eren fer qüestió ne haver gran cura del regne terrenal; per què, per tal com feyen lo contrari, merexien haver del Senyor aytal resposta com hagueren. Axí mateix que ensenyaven lur gran misèria e amor carnal a lur nació, la qual veyen que Déus havia ja reprovada per la major part e
75 sabien com havien mort a Ell e tractat abhominablement, e que en aquell mateix Senyor faessen aytal qüestió gran misèria era. Ítem, que sabien que era ver Déu e qui en tots sos fets los havia ensenyat que era vengut en terra per donar-los lo regne de Déu e les coses spirituals e qui havia meynspresat regne e honors del món més que tota altra persona
80 no féu anch, e que en aquell pas que desemparava la terra e pujava al cel, que en aquell pas li faessen qüestió de la viltat del segle e de la pompa terrenal que Ell havia axí avorrida, [255v] bé donchs merexien, ultra la negativa, que-ls donàs gran correcció e penitència, la qual dissimulà lo benigne Senyor lavors per la sua gran dolçor e bonesa. E,
85 quant dius que los remetia al sanct Sperit, dic-te que ver dius, e açò prova nostre prepòsit, ço és que Ell volia que per nostro Senyor lo sanct Sperit los fossen revelats los seus secrets, jatsia que ells fossen lechs e ydiotes.

Al terç argument dic que la sancta mare església jamés no ha vedat
90 que los seglars e lechs no hogen e vegen e ligen en los secrets de Déu e en les sanctes Scriptures, e açò basta a nostre prepòsit, qui és que los lechs segurement hi poden legir e estudiar. E per tal havem en lo *primer Psalm*¹²: *Beatus uir qui non habiit*, e segueix-se: *Set in lege Domini fuit uoluntas eius, et in lege eius meditabitur die ac nocte*, e vol dir que
95 benevuyrat és l'om qui en la ley de Déu ha tot son voler per posar-la en obra e qui pensa en aquella nit e dia per tal que li puxa mils obeir.

Ha, per stes, vedat la sancta mare església en lo sisèn libre de les Decretals, en lo títol Dels heretges, en lo capítol *Quicumque*¹³, que los lechs no disputen de la fe públicament ne privada; en tant que diu la
100 *Summa Durendina* en lo segon libre, en lo títol de la fe, en la sisena

105 qüestió¹⁴, que, si encara negun clergue presumirà davant lo poble lech e
grosser disputar agudament ne intricada, diu que aquest aytal en pena
de son peccat deu ésser separat dels altres clergues; si açò fa cavaller,
deu ésser privat de la cavalleria; si és hom simple, deu ésser exallat del
loch aquell ab altra penitència competent; si és sclau, deu pendre mort,
axí com apar en lo Codi, en lo títol *De suma Trinitate*, en lo capítol
*Nemo*¹⁵.

[340]

CAPÍTOL CCCXL

*Com se deu entendre que la església haja vedat als lechs que no
s'entrameten de la sancta Scriptura*¹

5 Mas altra cosa és agudament disputar sobre la matèria de la fe, qui
és cosa perillosa si no-s creu e no-s té sencerament sens negun dubte
del món, altra cosa és encercar devotament les excel·lències de nostre
Senyor Déu e obres altas per inflamar si mateix en la sua honor e amor.
10 Rahó d'aquesta diversitat apar per tant car lo disputar de persones
ignorants o davant aytals sobre coses altes proceheix de gran curiositat e
vanaglòria e supèrbia, per la qual cosa lexa Déus caure aquests vans
disputants sovín en grans errors e diverses^{1bis} en pena de lur peccat; mas
piadosament e humil encercar ço qui és a glòria de Déu per encendre si
15 intenció sia bona e la inquisició humil e devota e ab temor de Déu,
majorment com vejiam que nostro Senyor do major intel·ligència de les
coses altes e subiranes als devots simples e ignorants que no fa als grans
clergues.

E per tal diu Daviu en lo *Psalm*²: *Declaracio sermonum tuorum*
20 *illuminat, et intellectum dat paruulis*, e vol dir que la declaració que
Déus fa sobre la sancta Scriptura per los sancts doctors dóna gran lum a
la multitut dels feels, mas l'enteniment de la pura veritat amagada en la
dita Scriptura e los secrets aquí tancats són donats e mostrats als petits,
ço és als lechs e simples e sens letres. Per [256r] què apar que la dita
25 lur inquisició humil e devota dels alts fets de Déu posada en la sancta

Scriptura no deu ésser condemnada, ans deu ésser molt loada e aprovada, ne altre cosa no y entén la sancta mare església en lo manament dessús al·legat.

30 E açò aparia volgués dir Gracianus en lo Decret, en la quarentena-terça distinció, en lo derrer capítol³, volent retre rahó d'açò que toca la dita prohibició o de semblant cosa. E açò mateix apar a hom clarament quant hom hi pensa diligentment, car rahó dicta que aquell qui axí disputa denant lo poble lech ensenya que aquella disputació no la fa per profit del poble, que no u entén, ans le fa per donar a entendre al poble
35 que ell és fort entenent e és gran clergue; après, fa gran irreverència a la sancta fe cathòlica, car de sos secrets parla lla hon no ha loch, ans lavors leugerament poria per paraula incauta e inconsiderada menar algun lech en error; axí mateix que aytal loch no és ordonat per disputar, com abans puxa ésser a subversió de la fe, car disputacions ja
40 han son loch en les scoles o en altres lochs a açò diputats per aquells qui han auctoritat de sollempnament disputar e han axí mateix persones specials a açò specialment diputades, ço és persones entenents en sa pròpria facultat. Per què no és legut als lechs disputar de la fe.

Altra rahó hi ha, e és aquesta: car, segons que dien los lògichs,
45 disputació és acte qui·s fa entre dos qui axí·s guarden que la un argüeix e l'altre respon per encercar veritat sobre algun prepòsit. Ara, com argüir sia impugnar a altre per viva rahó posada artificialment en certs puncts e no-res-meyns requira sovín al·legació de diverses scriptures sobre algun prepòsit e hom lech sobre algun prepòsit de la fe no sia
50 instruït⁴ per rahó ne per scriptura, apar que hom lech no deu argüir de la fe. Axí mateix no-n deu en disputació respondre, car, segons que diu Aristòtil en lo libre *Dels elenchs*⁵, respondre bé és obra de hom savi e scient en la matèria de què respon, axí que no mentria per res en ço de què respon, ans és aparallat de ensenyar clarament la veritat del
55 prepòsit e encara qui són aquells qui menten sobre aquella cosa; e, per tal car açò fer és difícil, per tal diu aquí mateix que un filosof fou qui jamés no volia respondre a negun prepòsit. Com, donchs, hom seglar en los fets de la fe no y sàpia axò ne allò, assats apar veritat que rahonablement la sancta mare església ha vedat que hom lech ne
60 ignorant no disput de la sancta fe cathòlica.

Ne açò no és contra nostre prepòsit principal, qui és que los lechs no puxen hoir e legir los secrets de Déu. E ben ensenyà nostro Senyor Déu que açò no li desplaïa quant a l'eunuch de la regina Candacis, qui se-n

65 tornava de adorar en Jherusalem e sobre son carro legia *Ysahies*
propheta sobre la prophesia de la mort de Jheuschrist, qui és en
cinquanta-e-tres capítols⁶, e, com no entenés aquell pas en què stava
amagat lo misteri e-l gran secret de la redempció humanal, tantost li
tramès nostro Senyor Déu mossenyor sanct Phelip apòstol, qui aquell
70 pas li declarà aquí mateix e-l camí e-l batejà aquí mateix, segons que
legim en los *Actes dels apòstols* en lo vuytèn capítol⁷.

[341]

CAPÍTOL CCCXLI

*Qui són aquells a qui Déus veda que no-s curen de la sancta
Scriptura*

5 [256v]¹ E, per tal que pus clarament veges qui són aquells dels quals
nostro Senyor Déus no vol que studien ne pregonament cerquen^{1bis} les
sues dignitats ne secrets ne pertracten los seus misteris posats en la
sancta Scriptura, per tal deus ací saber que aquests són hòmens tocats e
10 tacats per una de quatre malícies, o d'alcuna d'aquelles o de totes
ensemps; e les malícies són aquestes: ço és supèrbia, stultícia o folia,
luxúria e malícia.

Per què primerament sàpies que no plau a nostro Senyor Déu que
hom superbiós, temerari e presumptuós sia student ne ministre dels
secrets de la sancta Scriptura; rahó sí és la primera car a aytal null
15 temps no revela Déus lo dret e pur seny de la sancta Scriptura, segons
que apar per lo dit del Salvador al·legat dessús, e és *Mathei, undecimo*²;
e per consegüent aytals no poden ésser dits letrats sinó dessús dessús.
La segona, car aytals presumexen difinir ço que no saben e caen sovín
en grans errors, axí com demunt és dit en lo CCCXL capítol³. La terça,
20 que aquests aytals null temps no studien per honor ne per amor de Déu,
sinó per lur fama e nom, e per tal los lexa Déus caure en grans
vergonyes sovín per lurs folles sentències e males obres.

Aquests són aquells curiosos dels quals diu l'*Ecclesiàstich, capitulo
tercio*⁴: *Curiosus scrutator magestatis oprimetur a gloria*, ço és que aquell
25 qui en la magestat de Déu nostro Senyor studia e en aquella presumeix

de encercar e de parlar curiosament, ço és altament, sobre sa pròpria intel·ligència sens temor de Déu, la qual cosa fa per vanitat e per procurar lahor e honor a si mateix sens negun bon esguart altre, sofrerà encara per aquest foll parlar e per aquest foll desig que ha de sa honor
30 grans oppressions e vergonyes e dampnatges e en aquesta vida e en l'altre. Aquests són aquells fills de vanitat qui troben folles e vanes novitats e oppinions inútils falsant lo ver nom de sciència, qui tostemps aprenen e studien e jamés no saben la vera e profitosa sciència de Déu, qui ensenya haver lo cor humil e ben viure segons la lig chrestiana, axí
35 com diu sent Paul, *prima Ad Thimoteum, sexto*⁵. E per tal diu, *secunda Ad Thimoteum, tercio*⁶: *Hos deuïta*, ço és a aquests tostemps fuig ne-t plàcia lur mala sciència ne lur mala doctrina.

Lo segon peccat per què nostro Senyor Déu no vol que aquell qui l'ha sia dispòsit a entrar en la profunditat de la sancta Scriptura sí és
40 folia e stultícia. E aquest peccat és en l'hom quant ve que l'hom és grosser per natura, e per gran ceguetat que no coneix sa pròpria ignorància no dubte de diffinir les majors profunditats qui sien en theologia. E d'aquest diu nostro Senyor Déus *Ad Ebreos xii*⁷: *Bestia que tetigerit montem lapidabitur*, e vol dir a nostre prepòsit axí: que tot hom
45 bestial qui presumirà tocar, ço és sensiblement e quaix diffinitivament parlar de la altesa de nostro Senyor, aquest aytal serà lapidat, ço és ferit mortalment ab les pedres de la sentència de Déu, qui són diverses persecucions e treballs temporals e eternals. Rahó d'açò assigna lo psalmista en lo *Psalms xci*⁸, [257r] hon diu axí: *Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hec*, ço és a dir que negú no-s meravell
50 si aquesta pena ve dessús a aquests aytals, car l'hom foll no pot entendre la subtileza qui és amagada dins lo pregon de la saviesa de Déu tancada en la sancta Scriptura.

E ací nota que aquest defalliment de folia e de presumpció orada⁹
55 vuy regna fort en lo món, car, com antigament los hòmens ignorants coneguessen lur ignorància e lur gran defalliment, volenterosament, sens neguna altra amonestació, per si mateix se tiraven atràs tostemps e-s tenien e staven dins sos tèrmens, en tant que, si algú los volgués metre més avant, ells de present se-n tornaven atràs; axí que aquests
60 aytals palesament fugien volenterosament a tota honor qui·ls fos dada a ells incompetent, e açò feyen per humilitat e vergonya de sa cara. Emperò ara axí oradura habunda en lo cap d'alguns presumptuosos e hòmens folls, majorment en cap dels hòmens qui entenen en letres, que

- negú, per bestial que sia, no-s té per ignorant, ans de present com
65 començen a pendre qualque facultat o art o sciència notable, aytantost
com són un poch dessús untats de la art que començen e ans que sien
bons dexeables ne cominals¹⁰ en la art que comencen, ja tantost
presumexen e pensen com poran ésser doctors e maestres, contra lo
70 consell dels sancts dients que negú no deu ésser mestre fins que ha
après de ésser bon dexeable, axí com posa sanct Gregori en lo seu
*Pastoral*¹¹. E lavors lo dexeable és apellat bo, segons que diu lo Fill de
Déu, quant ressembla lo seu bon mestre¹², e no solamén en custumes
bones, ans encara cové e s'i requer que-l ressemble en sa sciència e
saviesa si fer-ho pot ab bona consciència.
- 75 Mas alguns catius enganats per sperit de supèrbia són axí encesos en
lurs exalçaments e promocions e honors a haver que no-s conexas gens
ne pensen lur mala vida ne lur ignorància, mas, axí com a fembra
desvergonyada qui de res no ha cura sinó de fer ço qui li ve en voluntat,
axí aquests, axí com aquells qui àls no volen sinó pugar, no guarden lur
80 vergonya, qui apar a tot lo món, e lur indignitat per açò per què
treballen, totstemp pensen e tracten que puxen pujar e tantost pugnen
per lo principal, ço és que puxen ésser grans maestres; la qual cosa
attenyen a gran confusió lur, a gran dampnatge de lur stament, a gran
dampnació de lurs ànimes. E, pus que los uns veen que los dolents
85 puguen axí, aytantost prenen l'àer e presumexen de fer semblant, e axí
multipliquen los mals de doctorats e^{12bis} de magisteris en l'estament
ecclesiàstich e multitut de promoguts qui deurien ésser tostemp a
terra. E aquesta multiplicació maleyta de magisteris és expressament
contra lo consell de sent Jacme dient, *Iacobi, terció*¹³: No vullats ésser
90 molts maestres. La qual cosa veda axí car per aytal multiplicació lo grau
doctoral e magistral ve a gran meynspreu e la sciència ne ve a gran
rebuig e aquells qui són abtes o han ja lo dit grau ne són de meyns
reputació per bons que sien e-ls és dada meyns fe en tots lurs actes que
no seria si solament los dignes ho havien.
- 95 E per tal un sanct, donant senyal [257v] de l'eveniment de
Antechrist místich, dix que lavors serien molts maestres en theologia,
donant entenent que una de les grans destruccions de totes les religions
e de la església de Déu qui haurà loch en temps de Antechrist vendrà
per multiplicació d'aytals mals magisteris. E majorment, quant aytals
100 maestres són hòmens bargants e companyarts¹⁴ e persones de mala vida,
aquests són los majors enemichs de la vida de Jhesuchrist e en major

escàndol del poble chrestia que gent que al món sia e són pura
destrucció dels staments ecclesiàstichs, segons que posa sent Gregori en
lo segon libre dels *Morals*¹⁵; e specialment lavors se poden tenir per
105 ximeres¹⁶ e per àsens quant ve que són ignorants e grossers e bestials e
no conexen lur ignorància, axí com molts ne són vuy per lo món.
Aquests stan en cadira axí com l'ase devant l'altar revestit per dir missa,
qui tot quant hi ha solla e a res del món no y és bo sinó a vituperar
l'altar, els vestiments e tota la església. Aquests deuria hom tornar¹⁷ a
110 aprendre la carta e a les primeres letres o que·ls posàs hom un càvech en
la mà e que·ls faés hom cavar en l'ort fins que bé se coneguessen, e que
los altres ne prenguessen eximpli de no haver semblant presumpció e
temeritat perquè no haguessen tanta ignorància ne presumpció de si
115 mateix axí com aquests han, ans se veessen e·s tornassen atràs dins lurs
térmen.

[342]

CAPÍTOL CCCXLII

*Contra aquells theòlechs qui-s posen a estudiar sciències vanes*¹

5 D'aquesta matexa follia hix altra malvestat e reprovació de enteniment ja dessús tocada², qui és a nostro Senyor fort abhominable; car són alguns letrats axí folls que quant són theòlechs e deurien entendre a sciència de pietat, ço és en la Scriptura, ells lavors la lexen e posen-se a estudiar lògica, rethòrica, mathemàtica, filosofia o dret o medicina o qualsque altres arts impertinents a la sancta theologia.

10 Aquests són renegats e apòstates de la sciència de Déu ne aquests ayals jamés no merexen veure la veritat ne la profunditat ne la utilitat de la sancta Scriptura. D'aquests diu lo propheta Osee en lo quart capítol³: *Quia scienciam Dei repulisti, et ego repellam te*, e vol dir lo Senyor parlant a aquests axí: Per tal quant la sciència de Déu has meynspresada e lexada, per tal yo-t lexaré, ço és que no sies per mi ajudat quant te sia necessari, pus que tu has meynspresat lo lum e la ajuda que yo t'havia dada.

15

Recompta sent Jerònim que ell, studiant los libres de Ciceró⁴, gran filosof, hac aytal visió⁵: que ell fou posat davant Jhesuchrist en lo juý e lo jutge que li demanà: Quin hom ést tu? E sent Jerònim respòs que era chrestia. Dix lo jutge: No dius ver, ans ést ciceronià, ço és dexeble de la doctrina de Ciceró. Per què sens que no-l volch pus hoir manà de present a sos servidors qui eren aquí presents que fos ben batut e castigat; e lavors los servents del jutge bateren-lo fort leig. E sent

20

25 Jerònim stant en aquell tan forçor⁶ batiment cridava dient: O, Senyor,

mercè! O, Senyor, misericòrdia! *Et si amplius uidero et si legero et si tenuero, te negabo*, ço és: Si yo null temps d'aquí avant, Senyor, [258r] veig ne studiu ne tinch res de Ciceró, tantost te negaré. Quaix que volgués dir que, tot axí com a ell era impossible e difícil que negàs
30 Jhesuchrist, axí d'aquí avant a ell seria impossible e difícil que tengués res de la doctrina de Ciceró, ans tostemps se daria a la sancta Scriptura axí com havia acostumat, totes altres doctrines impertinents lexades. E, despertat, trobà-s tot colpejat e fort mal adobat. Si aytal càstich feya vuy
35 nostro Senyor Déu d'aquells qui fan semblant, no-n serien tants de dolents com són; mas per tal no u poneix ací, car espera que ço, ab altres coses que aquests fan, requer major punició en l'altre segle.

Attén, donchs, tu ací, qui lexant la sancta theologia e les coses de Déu vas a estudiar altres sciències menors per procurar-te honor e fama del món per ta gran vanitat, e pensa bé què diràs en lo juý de Déu,
40 quant veus que aquell tan meravellós e tan sanct hom, que ço que estudiava del filosof aquell estudiava per servir-se-n en les coses de Déu e per fer-ne lo servey de Déu, fou axí per lo jutge eternal reprès e ferit e tan malmenat e criminat dient-li que no era chrestià. Què, donchs, dirà de tu, qui solament studies en aytals coses per la vanitat del món per tal
45 que aparegues pus scient devant los hòmens? Cert, pijor hauràs que no ésser batut, axí com sens comparació és pus greu lo teu peccat e lo gran meynspreu que faç a Déu. E per tal pensa que aytals peccadors ha Déus lexats caure en seny reprovat e en grans crims e peccats en aquesta vida, axí com apar *Ad Romanos, primo*, e puy los ha rebutjats axí com a
50 indignes del seu regne, axí com apar *prima Corintiorum, primo*⁷.

Ja per axò, per stes, no vull dir que los theòlechs a lur prepòsit no puxen aportar los dits dels filosofos, car fer-se pot sens peccat, e axí u fa sanct Paul en diverses parts de ses epístoles, e en lo *viiie libre*, quant parlarem dels hòmens letrats, aquí ensenyarem que açò és cosa bona en
55 cassos certs; mas per ço que dit he dessus vull concloure que és a Déu fort desplasent e és senyal en l'hom de poca temor de Déu e de poca devoció e amor que en temps que deu estudiar les coses sanctes e divinals se pos a estudiar ço qui-s pertany a jóvens e a fadrins, e a aquells emvides. Majorment és açò gran peccat si aquells qui açò fan són
60 religiosos mendicans, qui singularment són dedicats a dar son studi a les coses sanctes pràtiques e morals, axí com són instruccions e preycacions del poble de Déu e bons eximplis, com per açò en special los haja tramès nostro Senyor Déu en la terra, segons que expressament

65 lo beneyt Senyor revelà a nostre pare, monsenyor sent Ffrancesch,
segons que apar en la sua vida^s.

70 Per aquest mateix crim pequen aquells qui studien a perdre lo temps
en legir coses inútils e falses e trufadores, axí com fan aquells qui ligen
lo libre de *Na Guineu* o lo libre de *Tristany* o de *Rotlan* o semblants
pegueses; car, com diu sanct Ambròs, hom chrestia, a qui Déus ha
dades e lexades tantes meravelloses Scriptures e tantes precioses obres
qui parlen de tot ço que l'hom pot desitjar, fort és culpable si totes
aquestes coses aytals lexa e recorra a libres trufadors e monçoneguers, e
bé ensenya [258v] que poc té lo cor en Déu ne en salvació de la sua
ànima.

75

[343]

CAPÍTOL CCCXLIII

*Com peccat de immundícia empatxa fort de entrar en los secrets de
la sancta theologia*

- 5 Lo terç¹ crim qui empatxa l'hom de entrar en los secrets pregonts de
la sancta Scriptura és peccat de immundícia. E per tal deya Jhesuchrist,
*Mathei vii*²: *Nolite ponere margaritas ante porcos*, ço és: Vosaltres,
doctors e maestres de la ley, no vullats legir ne informar en les nobles
perles de les sciències grans e divinals de la sancta Scriptura los vils
10 porchs, ço és los hòmens immundes e luxuriosos, car no plau a Déu que
aytals hòmens tracten los seus tresors ne aytals pedres precioses. Ne
segons veritat aytals hòmens per null temps no profiten en la sancta
Scriptura, car, segons que diu lo savi, aquesta Scriptura, qui és saviesa
de Déu, és tota bella e nobla per la sua gran mundícia; per què no-s pot
15 acostar a cosa immunda e vil. Hon luxúria peccat és qui fer de dret en
dret l'enteniment, lo qual és habitació de la sancta Scriptura e de la
sciència de Déu en la ànima. Per què lo psalmista, quant pregava nostro
Senyor que li donàs dret sperit ab què entenés la sua sciència e saviesa
e Scriptura sancta, premès aytal oració en lo *Psalm cinquantè*³: *Cor*
20 *mundum crea in me, Deus*, ço és a dir: Senyor, per tal que·l meu sperit
dret sens neguna error puxa conèixer la tua sancta voluntat en la sancta
Scriptura, plàcie·t que·m faces primerament lo cor net e munde de tota
viltat carnal e de tota mala inclinació e cogitació letja.
- 25 Posa sent Augustí en lo primer libre *De la sancta Trinitat*⁴, tractant
aquella paraula *Beati mundo corde*, que, aytant com lo cor de l'hom és

pus net e pus pur de tota vil cogitació, aytant és pus dispòsit ha haver gran intel·ligència de les coses celestials e aytant més nostro Senyor Déu lo il·lumina a saber los seus amagats secrets.

30 Legim que Plató, mestre de Aristòtil, sí féu posar estudi en un loch de Grècia qui s'apellava Achadèmia, e açò per tal quant en lo dit loch havia sovín terratrèmol; per què, per tal que los studiants fossen tostamps ab pahor e que no lus anàs lo cor en neguna viltat ne haguessen l'enteniment actès a delits carnals per l'espordiment⁵ ocupats, per tal volch que aquí fos contínuement l'estudi.

35

[344]

CAPÍTOL CCCXLIII

*Com peccat de malícia empatxa l'om a entrar en los secrets de la
theologia*

- 5 Lo quart crim és malícia, ço és habundància de peccat e de
malignitat en l'hom. E açò havem *Sapiencie, primo*¹: *In maliuolam*
animam non introibit sapiencia, nec in corpore subdito peccatis, e vol dir
que la saviesa de Déu jamés no habita ne ha eficàcia en ànima maligna
ne en l'hom gran peccador. E per tal deya lo Salvador: *Nolite sanctum*
10 *dare canibus, Mathei vii*², ço és: No vullats dar ne legir ne administrar
la sancta Scriptura a aquells qui són maliciosos com a cans, qui [259r]
són fort malencòlichs animals e maliciosos e a vegades rabiosos, car
aquests aytals tota lur sciència convertexen a fer mal, specialment a
peccat de avarícia e a arrencar diners d'aquell mesquí e d'aquest
15 trobant-los frèvol colors e occasions males e perverses. Dels quals
parlant lo profeta diu, *Ysahie xxxiii*³: *Ve qui predaris! nonne predaberis?*,
ço és: Maleyt sies tu, qui per ton mal saber t'ést fet ladre e robador! e no
seràs tu robat en tot? Cert, och, car fahent aytals mals perts la gràcia de
Déu e tots los béns spirituals que havies, que no-t profiten a haver
20 paradís; e après en lo juý final te tolrà Déus la tua ànima. E bé que u
merexen aquests, pus la sciència que Déus los ha dada giren a tot mal e
per res no-n volen bé usar, ans són en totes coses pus maliciosos que los
altres.
- 25 Contra aquests és l'eximpli dels pagesos de França, qui dien que tres
bèsties són en lo món les pus orades e les pus malicioses que totes les

- altres, ço és l'ase e la cabra e-l gran clergue. E primerament l'ase, e açò per tal car, per bona civada que haja, sí la lexa si pot trobar cardons aguts qui li punxen lo paladar e li gasten la boca, en tant que no pot ben menjar; après la cabra, car, per bon lit que haja, tostemps cerca los
- 30 lochs pus alts, dels quals leugerament cau e lavors se trenca e-s nafra tota; mas lo gran clergue e maliciós és encara pijor, que, com moltes bones coses sàpia e los altres sàpia ben regir, solament fa contra si mateix e sa consciència en tota manera e tostemps per si mateix pren en tot prepòsit lo pijor.
- 35 Aquests són aquells a qui Déus veda que no studien les sanctes Scriptures e-ls maleeix fort, *Luce*, *undecimo*⁴; e no u veda als simples lechs que Déus ha elegits a si mateix, pus vagen simplement e ab devota intenció e humilment desitgen saber la sancta Scriptura. D'aquesta matèria parla longament lo *Libre vuytè* en la edat [], hon se fa menció
- 40 de l'estament dels hòmens letrats e científichs en lo capítol []⁵.

[345]

CAPÍTOL CCCXLV

Com los letrats deuen qüestionear en theologia

5 Al sisèn dubte¹ respon e, quant dius que los letrats han entre si grans
qüestions e controvèrsies en los fets de la sancta Scriptura, dic-te que,
jatsia que aquestes controvèrsies sien entre ells sobre la sancta
Scriptura, emperò aquestes controvèrsies són de coses no necessàries a
la fe ne a nostra salut; car les simples gentes qui aquexes dificultats no
10 saben poden segurement anar a paradís sens aytal sciència, car los
fonaments de la fe e les coses necessàries a salut clarament e simple les
posa la sancta Scriptura a ells e als altres sens tot dubte. Si, donchs,
algunes qüestions e controvèrsies se leven entre los doctors sobre los
dits de la sancta Scriptura, ja per axò negú no deu meynspresar los dits
de la sancta Scriptura, car açò no és per defalliment de la Scriptura, ans
15 és per ignorància nostra.

 E deus saber que los theòlechs donen ací aytal regla: ço és que en
tota matèria [259v] dubtosa tostemps tingues la pus segura part e
aquella qui és pus aprovada comunament per tots los pus savis, car
aquesta és pus amiga de la consciència, e veuràs finalment que la part
20 aquella pus segura neix de la sancta Scriptura si era que la y sabs
conèixer. E açò apar que dicta rahó, car, com nostro Senyor Déu govern
lo món la pus altament e coninent qui-s puxa cogitar e la sua senyoria
no·ns haja dades leys specials sobre quascun cas singular qui-s pot
esdevenir, com açò sia cosa impossible per tal car los cassos dels
25 hòmens són infinits possibles e quascú ha sa pròpria dificultat, per què

30 apar que negunes specials leys no y són bastants, e per tal la sua alta saviesa nos hi à noblament provehit; car, com diu sent Gregori en los seus *Morals*², ha-ns dada la sancta Scriptura ab leys comunes generals axí aptes e covinents, que per aquelles leys e consells e doctrines sues
suficientment nos informa e-ns instrueix en tot dubte que hajam en
nostra consciència, axí com apar als hòmens scients; e en special nos ha
aquí provehit largament de saber viure virtuosament e de anar
segurement al regne de Déu.

35 E açò basta a tuyt, car les altres coses no són necessàries; per què dóna l'*Ecclesiàstich* bon consell en lo terç capítol de son libre³ dient axí: que tu no vages cercant les coses amagades qui són sobre tu e tot enteniment, qui requeren gran treball sens tot fruyt, per grans qüestions e controvèrsies qui y nexen contínuement; mas diu que tostemps cerchs e penses e demans e faces ton poder que sàpies e que façes ço que Déus
40 te ha manat e allò de què li has a retre compte; car diu la Scriptura⁴: Qui va simplament va segurament. E *Iob* *vi*^{o5} ço diu: que qui ha pahor de plugeta a vegades li cau demunt gran neu; quaix qui vulla dir que, quant los hòmens han pahor que no sien tenguts per ignorants e per tal se entremeten de coses altes per què apareguen pus scients, lavors Déus
45 los lexa caure en molt pus pijor, ço és en grans errors e en grans follies e en moltes misèries e proximitats^{5bis} e peccats, per los quals a vegades se-n dampnen.

E, quant dius, ultra, que alguns preycadors posen los hòmens axí mateix en grans dubtes, car a vegades preyquen⁶ coses contràries, dic-te
50 que, si scientment ho fan, serien dignes que perpetualment fossen privats de lurs preycacions e punits encara per altres penes pus forts; car, si ell⁷ fa axò scientment, ell ho fa per donar lahor a si mateix e per mostrar sa sciència e per guanyar fama devant la gent qui l'hou, o a vegades ho fan alguns moguts per sperit de malícia contra sos semblants
55 preycadors, que volen sobrar en aparença davant lo món per tal que sien més reputats que-ls altres.

E, com aquestes coses sien de fort gran mal eximpli e fort leges e perillooses al poble, majorment quant se fan per los preycadors de la sancta fe cathòlica, per tal tothom se deu levar contra aytals fins que lus
60 sia imposat scilenci per aquells a qui pertany per tal que la paraula de Déu no vinga a rebuig per les arloteries d'aquests aytals preycadors. No-res-meyns deuen aquells qui-ls hoen ferm requerir a lurs prelats que sien punits greument davant [260r] tot lo món, axí com no dubtaren

65 públicament de ofendre Déu e la comunitat del poble per lur oradura e
vanitat a mostrar.

[346]

CAPÍTOL CCCXLVI

*Com aquells qui no saben theologia e per força la han a tractar se
deuen comportar envers la dita sciència*

- 5 Lo setèn dubte¹ contén algunes grans dificultats. La primera sí és
quant dius que-l papa a vegades no serà theòlech e presumirà difinir les
causes theològiques ab sos canonistes, qui res no y entenen ne y saben.
Ací dic que al sanct pare apostoli pertany difinir les causes àrdues de la
fe, segons que apar en lo Decret en diversos lochs, specialment en la
10 distincció deessetena, en lo capítol qui comença *Multis*²; e, com dejam
tostemps presumir lo dit pare sanct ésser persona sancta, segons que
apar aquí mateix, xvii^a, quarta: *Qui autem*³, no-res-meyns sapiam que lo
dit pare sanct sia regit per lo sanct Sperit singularment en les coses
àrdues de la fe e encara per consell de diverses persones notables,
15 segueix-se que ço que fa prudentment ho fa e sàvia, segons que fer-se
deu, e per consegüent que ell fa determenar les causes theològiques per
theòlechs e no per aquells qui res no saben en theologia. Ne plàcia a
Déu que lo contrari ne senta negun feel chrestià, car, aytant com veem,
la sancta església és tostemps stada fort favorable a la sancta Scriptura a
20 honrar e a dilatar per diversos studis e universitats que n'à fets per
chrestiendat e per manaments fets als prelats que hagen maestres e
lectors qui ligen la sancta theologia en les seus, axí com apar en lo quint
libre de les Decretals, en lo quint títol e en la quinta decretal⁴. E axí de
fet ho fa tostemps lo sanct pare hon que sia; per què no és legut a negú
25 presumir lo contrari ne posar la boca contra la dignitat apostòlica, car

nostro Senyor en la ley dix: *Diis non detraes, Exodi uicesimo secundo*⁵, ço és: No murmuraràs contra los déus, e apella aquí los déus los prelatz e aquells qui regexen lo món.

Emperò, com de fet hi hagués a vegades algun papa qui faés lo
30 contrari, car peccar pot lo papa en persona sua e errar, com sia semblant en natura a quascú de nosaltres e no sia confermat en gràcia, emperò la sua personal error no la lexaria Jhesuchrist créxer en general error de tota la sancta església, com a ell se pertanga regir la sancta
35 església axí com a cap e a regidor special de tot lo poble chrestian, ne consentirien al dit papa lavors en sa error los altres qui ab ell són e l'han a consellar, car Déus estimularia e animaria aquells o part d'ells lavors a defendre la veritat de la sancta Scriptura e de la fe, axí com fou fet en temps de Athanasii, gran doctor⁶.

Car deus ací saber que, com Leó papa volgués la sancta fe cathòlica
40 en alguna part impugnar, tramès aquí lo Salvador lo demunt dit Athenasi, que, com vengués al consell del dit papa e tots los lochs de seure fossen ja presos, e per ventura maliciosament per tal que·l dit Athanasi no hagués hon seure, ell se assech en terra, dient la paraula del psalmista: *Domini* [260v] *est terra*⁷. E lavors la terra
45 meravellosament se levà en alt sots ell fins que sech equal dels altres bisbes. E, com lo dit papa lo vehés axí repugnar en lo dit consell a la sua perversa doctrina, dix-li axí: O, Athenasi, e no saps tu que yo són Leó? Guarda-t de mi per ton prou e consent a mi. Respòs Athanasi: Yo sé que tu és Leó, mas no és del trip de Judà. E felló lo papa d'aquesta
50 resposta dix axí: Ara spera, que yo·t pagaré. E, com se levàs del consell per anar a la latrina, preposant en son cor que après que fos vengut fahés pendre e tribular e turmentar lo dit Athanasi, dix-li tot axí menaçant: Ara lexa sol un poch, que yo t'ensenyaré tu què mereixs. E respòs Athanasi: Tes menaças hauran loch si tornes d'allà hon vas. E
55 plach a nostro Senyor Déu que·l dit Leó, stant en la privada, gità aquí mateix les entràmenes e morí a mala mort.

Axí mateix havem que aquell malvat archabisbe de Alexandria e terrible heretge Arri⁸, com falsament consentís al címbol fet per lo consell general de la sancta mare església sots papa Silvestre,
60 *distinccione xvi^a in Decretis*⁹, e lo dit heretge tengués altre címbol heretical amagat al pits, lo qual ell havia fet e compost de moltes errors, e juràs axí com los altres prelatz sobre lo pits seu que ell consentia al címbol cathòlich ordonat per lo consili aquell, no crehent jurar ell, per

65 stes, ne consentir a aquell que·l consell general havia fet, mas a aquell
 que ell mateix tenia al pits amagat, nostro Senyor Jhesuchrist, duch de
 la sancta fe cathòlica, volch patentment mostrar la sua malvestat e
 falsia. Per què per special juý seu li fou ubert lo pits en dues parts e
 aquí fou vist per tots clarament lo seu mal címbol amagat e morí aquí
 70 devant tots a mala mort e a letja. Per què pots veure lo zel ab lo qual lo
 Salvador preserva la sancta chrestiendat de error, axí com a noble patró
 e duch e pastor nostre. E pots veure axí mateix per experiència tot dia
 que lo sanct pare en les causes theològiques e dubtes pregons proceheix
 altament e sàvia per consell de grans theòlechs e de persones espertes
 en la sancta Scriptura.

75 És ben ver, emperò, que són per lo món alguns canonistes qui sens
 tota vergonya se posen primers que los theòlechs, e en presència lur, axí
 com a desvergonyats e a presumptuosos, presumexen difinir les grans
 causes de la sancta Scriptura e coses amagades, en què ells no saben res
 o, si u fan, és fort poch, car no han los principis de theologia sinó aytant
 80 com ne ligen algunes conclusions ja determenades en lurs llibres, de les
 quals conclusions neguna rahó ells no sabrien retre, com jamés no y
 sien stats instruïts ne hagen los fundaments theològichs; la qual cosa no
 contrastant, axí com a folls e a temeraris, garrulen e parlen de la sancta
 theologia axí com de cosa a ells certa e manifesta; per la qual cosa caen
 85 en diverses errors e dien moltes oradures e merexerien que hom los ne
 castigàs tollent-los lurs beneficis e que·ls faés hom apendre abans
 theologia que no que ells ne presumesquen axí alleradament parlar.

E deus ací saber que en les causes theològiques solament se pertany
 als theòlechs difinir e examinar e encer[261r]car per via de lur sciència
 90 la veritat e ço que n'és ne que no. Mas als canonistes per vigor de lur
 sciència pertany de saber quines conclusions theològiques ha la sancta
 església determenades e quines són en forma posades en lo cors del
 Decret o de les Decretals, axí com un simple capellà sap o deu saber
 quines oracions deu dir en la missa sens altra alta intel·ligència. E per
 95 tal, si puy hi dubten, deuen-ne interrogar humilment los theòlechs axí
 com als maestres e a propriis tractadors de la theologia. Pertany encara
 a canonista de curar de judicis e de litigacions e de formar processos en
 les causes civils e ecclesiàstiques e de dir quines penes mereix lo
 100 condempnat per sentència e com l'altra part sia quítia e de formar les
 apel·lacions e de servir formes e maneres justes de pledejar.

E en aytals coses entenen tostamps, car de theologia no n'han ne-n volen ne-n saben ne-n volen saber sinó aquelles poques conclusions e determinacions de què havem parlat dessús tantost, axí com són de la sancta Trinitat e dels sacraments, les quals, per stes, ells per theologia no sabrien defendre ne encara per rahó ne per disputació ne sabrien dir com són veres ne com no, car ne saben lògica ne filosofia natural ne methafísica ne negunes de les arts particulars sinó gramàtica, les quals sciències són necessàries a saber les profunditats speculatives theològiques. Donchs com porien ells determenar los passos difícils de theologia qui totes les demunt dites sciències requiren, en tant que un theòlech haurà ab sciència de les dites arts estudiat en theologia xxx o xl anys e encara dubtarà en theologia poderosament e volrà haver gran temps a difinir e a deliberar sobre un punct theòloch?

Veges, donchs, gran oradura e gran temeritat e gran follia que un canonista presumesca aquí tocar ne sol res dir lla hon lo theòlech, qui és principal jutge, stiga dubtós. Certes, aytal canonista o legista mereix ésser ferit de la sentència dessús al·legada que nostro Senyor Déu donà quant liurà la lig a Moysès en lo munt de Sinahí¹⁰, qui aplicada a nostre prepòsit podia haver aytal enteniment: ço és que tots aquells qui ignoren los alts misteris de la sancta Scriptura e aquella presumexen difinir merexen sentència de la mort eternal. E cert, ultra aquella, merexerien gran pena temporal per lur gran temeritat e per la gran irreverència que fan a Déu, per lo mal eximpli que donen de si mateix als altres e per lo gran perill que és que, quant cuyden dir coses cathòliques, que no diguen de grans errors, axí com yo e d'altres ne vehem sovén de grans experiències de molts qui són posats en grans dignitats, qui volen indiscretament diffinir un punct theòlech dient de grans errors en gran dampnació de la lur ànima e a gran perill d'aquells mesquins qui·ls oen e·ls crehen.

[347]

CAPÍTOL CCCXLVII

*Per quina manera lo papa ha poder de interpretar les sanctes
Scriptures*

- 5 Conté encara lo setèn dubte altra dificultat gran, e és de la auctoritat
papal: com se pot fer que sia tan gran que·l sanct pare [261v] puxa
interpretar les sanctes Scriptures dades per nostre Senyor Déu, qui és
sens comparació major que ell. A aquest dubte par solució clara en lo
Decret, en la dessetena distincció¹ e·n altres diversos lochs, hon has que
10 tota determinació dels dubtes notables qui·s poden moure en les coses
de la fe se pertanyen² al sanct pare axí com a aquell qui après
Jhesuchrist és la principal persona qui sia en tot chrestianisme.
- Ne deus pensar que, jatsia que a ell pertanga açò, que ja per açò la
sua auctoritat sia major que la auctoritat de la sancta Scriptura, axí com
15 pots veure per exempli en les coses civils, car, jatsia que lo jutge puxa la
ley interpretar segons lo seny que li és vijares que sia vertader, emperò
lo jutge tostemp és sots la ley. Axí és en nostre prepòsit: jatsia que lo
sanct pare puxa la sancta Scriptura interpretar e aprovar altres gloses
fetes aquí e interpretacions, emperò ell tostemp és principalment
20 subjugat a la lig de nostro Senyor Déus e a la sancta Scriptura.

[348]

CAPÍTOL CCCXLVIII

***Qui és de major auctoritat: o la sancta Scriptura o lo papa ab la
església***

- 5 Si vols, emperò, ací saber qual és de major auctoritat, o la sancta
Scriptura o la església de Déu, dic-te segons que respon ací un gran
theòlech qui s'apella Enrich de Gandau, en la primera part de la sua
*Summa theològica*¹, en la primera qüestió del deèn article, hon diu,
parlant de la vera església de Déu, qui és vera per mèrit e per reputació:
10 Igual auctoritat és d'aytal església e de la sancta Scriptura. E açò per tal
car null temps no-s poden discordar e, axí com lo címbol de la fe qui fou
fet per papa Ignoscent terç aprovà les Scriptures, dient *Resurrexit tertia
die secundum Scripturas*, tot axí mateix aprova la unitat e feeltat de la
sancta església, dient *Credo in unam sanctam ecclesiam catholicam*.
15 Mas diràs que la solució aquesta no sol lo dubte, car nós bé sabem
que per una matexa necessitat e auctoritat som tenguts de creure en les
sanctes Scriptures, ço és en tot lo cors de la Bíblia, e som tenguts de
creure que és una església e ajustament de feels chrestians, e açò serà
fins a la fi del món; mas lo dubte no demana açò, mas demana a qual
20 som tenguts de creure en los fets de la fe: o a la sancta Scriptura o a la
sancta església de Déu.
Respon aquell mateix doctor en aquell mateix loch dient que en aytal
cas deu-se hom governar segons juý de bona rahó². Ara, apar de bona
rahó axí: que hom qui venga novell a la fe abans deu creure a la església,
25 que veu e ou e qui l'instrueix per informacions clares e per obres vives e

sanctes, que no a la sancta Scriptura. Per tal Leó papa diu en un sermó de sent Lorenç³ que mils prova hom totes coses per obres sensuais e experimentals que no per paraules ne per scriptures, majorment a-ylal qui ve novellament a la fe, al qual les Scriptures no són conegudes ne
30 ell no y és avisat. E axí fou convertit sent Augustí, segons que ell mateix diu en lo libell qui s'apella *Contra epistolam Fundamenti*⁴, hon diu ell aquí que no creuria a l'Evangeli sinó que la auctoritat de la sancta església l'i movia, que li [262r] manà que crehegués a l'Evangeli. E per
35 tal ell primerament crehegué a sent Ambròs preÿcant l'Evangeli, segons que ell mateix diu en lo libre de les sues *Confessions*⁵; no que ell lavors crehegués lo sanct Evangeli, mas, per tal quant crehec primerament a aquells qui preÿcaven l'Evangeli, per tal creech per ells en lo Euvangeli.

E aquesta manera de credulitat consellav'als juheus lo Salvador,
40 *Iohannis, decimo*⁶, quant los deya: Si no crehets a les paraules mies, almeys creets a les obres. E experiència ensenya açò mateix, car quant l'hom ve a la fe ans és instruït en la fe si per la església li són preposats tots los articles clarament quascú per si mateix que si-l menava hom a estudiar-los en la sancta Scriptura. E açò conferma lo Salvador per
45 eximpli, *Actuum, decimo*⁷, quant a Corneli volent saber la fe tramès sent Pere, qui la fe li declarà clarament, e emperò no li tramès alguna Scriptura. Axí mateix sanct Paul diu *Ad Romanos, decimo*⁸: *Quomodo credent quod non audierunt? Et quomodo audient sine predicante?*, e vol dir aytant: Com creuran en la fe cathòlica, los gentils, si jamés no u han
50 hoït? E com ho hoïran si no han qui-ls ho preÿch? E açò pus expressament diu de si mateix sent Augustí en lo libre qui s'apella *De utilitate credendi*⁹, hon diu: D'aquells vull requerir e per ells saber què ha Jhesuchrist manat ne preÿcat qui per fama gran lo m'han¹⁰
55 primerament denunciat e als quals primerament he crehegut. Hon, jatsia que la fe infusa haja Déus per si mateix creada en los coratges dels chrestians, emperò lo foran exercici de creure se ha comunament en nós engenrar per informació forana dels feels chrestians, si donchs Déus per si mateix de gràcia special no u inspira, axí com féu a sent Paul. E aquesta és la manera de creure d'aquells qui vénen novells a la
60 sancta fe cathòlica, ço és que ells vullen donar primerament e principalment fe a la sancta església informant-los e puy aprés a la sancta Scriptura, qui per aquells mateixs los és preposada a creure.

Mas, si parlam d'aquells qui ja són roborats e fermes en la fe, a qui
 65 deuén més creure si volen sa fe ja antiga confirmar, o per relació de la
 església o per la sancta Scriptura, dic-te que a açò val molt més la
 auctoritat de la sancta Scriptura bé entesa que no fa relació d'altre. Per
 què aytal, axí il·lustrat per auctoritat de la sancta Scriptura, pot dir als
 feels chrestians que los altres instruexen a la fe la paraula que los
 samaritans tirats a Jhesuchrist per la fembra digueren a la dita fembra
 70 aquella, *Iohannis, quarto*¹¹: *Iam non propter tuam loquelam credimus:*
ipsi enim audiuiimus, et scimus quia hic est uere Saluator mundi, e volien
 axí dir a la fembra aquella: Ja d'aquí avant no crehem en Jhesuchrist per
 tal com tu-ns ho has dit, mas per tal com nós mateixs ho havem hoït e
 vist, e nós sabem que aquest és vertader Salvador del món.

75 E sobre açò diu axí sent Bernat, parlant segons lo seny al·legòrich¹²:
 Jhesuchrist entra en los feels chrestians primerament per la fembra, ço
 és per la instrucció de la sancta església e per la fama dels hòmens feels,
 e puy que y és axí entrat és romàs ab ells present, car ha-lus
 da[262v]da la sancta Scriptura, per la qual Jhesuchrist parla als feels
 80 contínuament e ls ensenya aquí mateix la veritat de la fe ésser aytal que,
 si algú deya o preycava lo contrari, no deu ésser hoït, ans perseguit a la
 mort; car los feels confirmats en la fe no creyen a la Scriptura per lo
 preycant aquell, ans creyen a ell en quant creyen primerament a la
 Scriptura, car la sancta Scriptura és de tanta auctoritat als feels
 85 chrestians e ben fermats en la fe que a tot ço que diu és dada fe sens
 altra probació, car, si no u era, ja negú no seria ferm en la fe; car, com
 la fe sia a nós après Déu principalment per la auctoritat de la sancta
 Scriptura, segueix-se que qui no dóna fe a la sancta Scriptura no ha en
 si ferma fe ne vertadera, ans és heretge axí com aquell qui dubta en
 90 l'article de les Scriptures al·legat e en lo fundament de chrestiendat.

E axí u diu sent Augustí, *primo De doctrina chrestiana*¹³, hon diu que
 tostemps en quascú seria la sancta fe cathòlica en dubte si aquest aytal
 no creya fermament en la sancta Scriptura. E per tal s'esdevé a vegades
 que los feels, aytant com són pus il·luminats d'aquesta sancta Scriptura
 95 e sciència, aytant són pus fermes en la fe e mils cathòlics dient a si
 mateixs e als altres les paraules de sent Johan, *prima Iohannis, quinto*¹⁴:
Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, e vol
 aytant dir: Pus que donam fe als hòmens qui-ns informen en la fe,
 segueix-se que lo testimoni de Déu posat en la sancta Scriptura és
 100 major. E sent Augustí, *Contra epistolam Fundamenti*¹⁵, diu axí: Los feels,

aytant com més profiten en la intel·ligència de les sanctes Scriptures,
aytant profiten més en la fe e aytant són pus cathòlics.

[349]

CAPÍTOL CCCXLIX

Quina auctoritat ha la sancta Scriptura

5 Clarament, donchs, pots veure per les coses demunt dites que
 quinaque sia la manera de venir a la fe, emperò totstamps apar la gran
 auctoritat de la sancta Scriptura, que ella és major après Déu que
 neguna altra cosa parlant absolutament; e per consegüent és major que
 neguna auctoritat altra sots la manera dita e de major encara que rahó
10 natural. Per tal diu sent Augustí, scrivint *Sobre* lo libre de *Genesis*¹, que
 major és la auctoritat d'aquesta Scriptura sancta que no és tota la
 capacitat de tot enteniment humanal. Per què consella ell mateix,
 *Disputacione undecima Contra Faustum*², dient axí: que justa cosa és
 que a aquesta sancta Scriptura se humiliï tot enteniment de chrestià,
15 en tant que bast a quascú a açò que fermament crehega en alguna cosa
 qui li sia proposada que sàpia que la sancta Scriptura ho posa, ne-s meta
 negú en altres disputacions ne en altres rahons per tal que no perda lo
 mèrit de la sancta fe; del qual mèrit direm longament en lo *Quint libre*
 davall.

20 E ací nota alguns documents morals e profitosos. Lo primer sí és que
 tostemps hages les persones letrades en gran honor e reverència,
 majorment quant les veuràs devotes e entenents ensemps en la sancta
 Scriptura; e açò façes per amor del Senyor, de la paraula e del testament
 del qual aquell³ és arca e missatger e dispensador. Per tal [263r] mana
25 nostre pare monsenyor sent Ffrancesch en lo seu *Testament*⁴ que los
 maestres en theologia sien tostamps haüts en gran honor en son orde,

car ells nos ministren de part de nostro Senyor peximent de vida a la nostra ànima e ns ensenyen los grans e amagats e delitables secrets de nostro Senyor Déus e les carreres de paradís. Lo segon document sí és que null temps no-t metes a cercar la lur vida, mas fé ço que ells te dien; car en cercar la lur vida pories en moltes guises ofendre caritat e fer gran mal a tu mateix. Lo terç document és que per reverència de nostro Senyor Déu null temps no murmures contra negun preÿcant per insuficient que sia, car aytant com pus simple hom preÿca aytant ne has major mèrit en scoltar-lo⁵ reverentment per amor d'aquell Senyor qui-l te tramet a il·luminar-te e a provar la tua paciència en hoÿr-lo reverentment jatsia que aquell sia a preÿcar inabte e insuficient.

Lo quart és que per reverència de la paraula de Déu null temps no tractes vilment negun libre de Déu ne y segues dessús ne-l tengues dejús los peus, ans los fé tota honor per amor d'aquell de qui lo dit libre parla. E sàpies que los pares sancts passats nos ensenyaren que, si anant o stant trobàvem algunes cèdules o troços de cartes scrites, que ab tota diligència les levàssem de terra e les posàssem en qualche forat⁶ o honest loch hon no poguessen ésser per negú calsigades ne malmenades per tal que, si per ventura lo nom del Salvador fos aquí scrit o qualche paraula sancta, que no stigués desonradament, ans fos tractat tot ab reverència e honor.

[350]
CAPÍTOL CCCL

*Com lo letrat en la Scriptura deu pensar la honor que Déus li ha
feta*

- 5 Atten'aquí aytanbé lo gran theòlech lector e preycador de la sancta
Scriptura la gran honor en què Déus lo ha posat e-l tresor de què l'à
dotat e lo guardó que li ha promès, ço és que, si ben usa d'aquesta
sancta Scriptura, dar-li ha nostre Senyor Déus la eternal vida, car axí ho
10 promet Ell per lo *Ecclesiàstich*, en xxiiii capítols¹, hon diu axí: *Qui me
elucidant uitam eternam habebunt*, ço és: Aquells qui-m declaren e-m
preyquen e-m manifesten a les gents e aquelles informen e encenen a
mi honrar e tembre e amar yo lus daré la vida perdurable. E no-t pens
que aquesta vida perdurable los sia dada en poch grau, ans los serà dada
en fort gran, segons que lo Senyor ho declara noblament, *Danielis XII*²,
15 hon diu axí: Aquells qui són entenents en la mia Scriptura e d'aquella
bé usen a salut de ses ànimes e ben viuen, aquells seran en paradís
luents com la luu del cel, e aquells qui d'aquella matexa Scriptura
instruexen les gents a viure justament seran encara pus resplandents
que-ls altres, car seran en la eternitat perpetual de Déu e dels sancts
20 aytals com la luu de les grans e belles steles sobre la luu de les petites e
meyns luents.
- E ací nota que l'hom letrat deu pensar quanta honor li ha feta nostro
Senyor en la terra sobre los altres hòmens e en lo cel sobre los altres
[263v] sancts. Hon dehia lo Senyor d'aquests, *Mathei, quinto*³: Vosaltres
25 sou luu del món e sal de terra, sens les quals coses lo món no val res; si

vosaltres vos amagats, yo us publicaré axí com aquells qui són dignes de molta honor. E açò sapiats: *quod qui fecerit et docuerit, hic magnus uocabitur in regno celorum, Mathei, quinto*⁴, ço és que aquell qui farà ço que yo man e puyes ho preycarà als altres, aquest serà apellat fort gran en lo regne de Déu. E nota bé ací què diu lo Salvador a aquests aytals com diu *qui fecerit*, ço és que aquest aytal primerament deu fer per obra ço que diu e puyes que u preych als altres; car, si fa lo contrari, totstamps preycha en condempnació de la sua ànima. E per tal diu sent Paul a aytal axí, *Ad Romanos, secundo*⁵: *In quo alium iudicas, teipsum condempnas*, ço és: Tu qui preyches als altres contra allò que tu fas, tu mateix dónes la sentència contra tu mateix. E finalment la preycació d'aquests és meynspresada fort, axí com diu sanct Gregori, *cuius uita despicitur, restat ut eius predicatio condempnatur*⁶, e vol dir que la preycació d'aquell no pot ésser sinó meynspresada del qual la sua vida és mala e desestruga.

A aquests maleheix nostro Senyor Jhesuchrist, *Luce, undecimo*⁷, hon diu: *Ve uobis, legisperitis, etc.*, ço és: Maleys siats vosaltres, grans savis e maestres e letrats en la lig de Déu, qui tenits la clau de la sciència e de la sancta Scriptura, emperò jamés no entrats dins les portes ne dins la casa de vera sciència ne de vera saviesa, car vivits mal e contra ço qui us ensenya la sancta Scriptura; per què havets tancada a vosaltres la porta de vida e a molts altres mesquins qui us han seguits, qui y foren entrats si vosaltres no·ls ho haguéssets vedat per vostre mal eximpli. Per què diu nostro Senyor per aquell sanct profeta Ezechiél⁸ que Ell demanarà les ànimes d'aquells perduts de les mans d'aquests aytals, car ells les han dampnades quant en ells és, qui emperò eren trameses al món per salvar-les.

Diverses altres penes fort grans menaça a dar nostro Senyor Déu als hòmens letrats qui mal viuen, les quals serien longues de comptar; emperò pens-hi en totes l'hom letrat, car en perill és mentre ací viu que en totes aquelles penes e turments no caja si donchs ara no s'i guarda bé. Pens, donchs, ací lo gran theòloch lo perill seu e d'altra part lo gran guardó, e pens quin jardí li ha Déus aparallat en la sancta Scriptura e en los tractats e libres meravellosos e en les altes e perfectes obres dels pares passats aquí mateix recomptades, e pens e veja quantes e de quantes nobles matèries pot aquí trobar, e aquí scamp si mateix per cullir-ne queucom en sa memòria pregont e après acost-hi la mà per

obra contínua e per bona vida per tal que aconseguisca lo guardó transcendent a ell aparallat per nostro Senyor Déu en paradís.

- 65 Deus ací saber que de la sancta Scriptura se poden dir encara innumerables altres excel·lències; emperò per ço qui dit és demunt e per ço que encara n'avem a dir en lo *Quint libre*, en la matèria de la crehença de la fe cathòlica, assats serà tocada aquesta matèria longament quant a [264r] açò qui dir-se·n pot a persones legues e
- 70 simples⁹.

[351]

CAPÍTOL CCCLI

***Qui posa la xx^a dignitat, qui és que la religió chrestiana és lo major
stament del món***

- 5 La vintena dignitat e la pus derrera de la sancta religió chrestiana sí
és que lo poble chrestia és lo pus noble e pus excel·lent qui anch null
temps fos ne serà en aquesta corrent e present vida. Aquesta dignitat se
segueix de totes les altres qui van devant, car per quascuna apar sa gran
excel·lència e per totes ensemps ja apar molt més.
- 10 A aquest poble chrestia parlant nostro Senyor Déu figuralment per
Moysès dix la paraula qui és escrita *in Deuteronomio, capitulo quarto*¹:
Hec est enim uestra sapiencia, et intellectus coram populis, ut audiant
uniuersa precepta hec, et dicant: En populus sapiens et intelligens
magna. Nec est alia nacio tam grandis, que habeat deos apropincantes
15 *sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Que est enim*
alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias, iustaque iudicia, et uniuersam
legem? Sequitur: Locutus est Dominus ad uos de medio ignis. Vocem
uerborum eius audistis. Et hostendit uobis pactum suum, quod precepit ut
20 *faceretis. Sequitur: Vos autem tulit Dominus, et eduxit de fornace ferrea*
Egipti, ut haberet populum hereditarium, sicut est in presenti die, quaix
que parla Moysès al poble chrestia en sperit de profecia axí: O, poble
meravellós sobre tot altre qui jamés fou, en açò sta la vostra saviesa e la
vostra honor e fama e lo vostro enteniment davant tot lo món: que los
pobles e altres nacions hogen e vegem los manaments e leys que yo us
25 he dades e les vegem a vosaltres observar, e sien forçats de dir axí:

Aquest és lo poble savi e qui sap e entén grans e altes coses dels fets divinals. Ne és sots lo cel nació tant gran en sa noblesa ne qui sia axí a Déu acostada com és la religió chrestiana. E qual és altra gent axí reverent e nobla que haja aytals juýs ne leys ne cerimònies com la ley chrestiana? Quaix que diga que no neguna. E, encara, que per special privilegi nostro Senyor personalment ha parlat ab vosaltres paraules foguejants com si exissen del mig del foch. E la paraula sua havets hoïda e de la sua sancta boca, car és aparegut visible en carn en què ha parlat ab vosaltres e ha fets ab vosaltres patis, los quals vos ha manats que li tenguéssets e li observàssets; e fer-ho devets, car Ell vos ha delliurats de la fornall ferrenya de peccat e d'infern, a la qual érets tots obligats e deputedats si no us fos axí visiblament aparegut e no fos mort per vosaltres; la qual cosa ha feta per tal que vosaltres li siats poble hereter de la gran heretat sua que Ell vos ha aparallada. E vuy en dia és ja la porta uberta a aquell qui serva a nostro Senyor Déu la ley que us ha manada e los seus justs manaments.

E aquestes matexes coses conferma *Deuteronomii, xxv^o capitulo*², hon diu axí: Tu ést poble lo qual Déus ha elet special e singular sobre tots los altres per tal que·t faça [264v] pus alt que totes les altres gents que ha creades en glòria del seu nom e per tal que sies poble sanct a nostro Senyor Déu teu. Aquesta sanctedat e gran honor nos donà a entendre quant dix *Exodi, decimo nono*³: *Vos eritis michi in regnum sacerdotale, et gens sancta*, ço és a dir: Vosaltres serets a mi d'aquí avant en regne, lo qual se apellarà sacerdotal, car serets tots a mi diputats com a preveres e a sacerdots, e axí serets gent sancta e la pus spiritual e divinal qui sia al món. E axí és de fet, car la dignitat de chrestianisme sobrepuja la dignitat del poble juých e de la sinagoga sens comparació, axí com demunt havem provat⁴.

[352]

CAPÍTOL CCCLII

Com aquesta dignitat demunt dita era ja figurada en la vella lig

5 Aquesta dignitat e excel·lència del poble chrestià sobre lo juÿch era
ja figurada en diversos lochs, specialment *Genesis xxv*^{o1}, en los dos
infants petits fills de Ysaach qui-s barallaven en lo ventre de lur mare
Rebeca, la qual, com demanàs a nostro Senyor què volia dir açò, respòs-
li nostro Senyor axí: Dues gents són en lo teu ventre e dos pobles
nexeran entre si divisos: la un sobrarà a l'altre e lo major servirà al
10 menor. Aquesta beneyta Rebecha significava la sancta església antiga e
cathòlica qui començà en Abel axí com dessús és dit²; d'aquesta són
exits dos pobles, ço és lo juÿch e lo gentil. Lo juÿch fou major en
dignitat e en honor per les specials gràcies que Déus los féu e per tal
quant lo elegí en special poble seu, axí com demunt és dit³. Lo poble
15 gentil fou apellat poble menor, car ab meyns seny e saviesa e ab menor
ley servia a Déu e ab meyns cerimònies. Aquests dos pobles tostamps
durant la sinagoga hagueren divisió, ço és sots lo temps de la lig de
scriptura, emperò lo major devia ésser subjugat al menor, segons la
profecia al·legada; car, com lo poble juÿch fos cech e per tal no-l
20 rehebés, ne Ell ne la sua lig ne doctrina, ans l'aja perseguit e mort en Si
mateix e en sos membres, e lo poble gentil l'aja rehebut reverentment, e
Ell e sa doctrina, e l'haja tostamps seguit e mantengut, per tal lo poble
juÿch és posat e cativat sots lo poble gentil e aquell serveix vuy per tot lo
món. Per la qual cosa apar complida la dita profecia a ull.

- 25 E aquesta pena e transposició de primer en derrer e de major en
menor los predix aquell sanct hom e príncep lur Moysès, dient,
*Deuteronomii xxviii*⁴, que, com fossen lavors posats en lo cap de tota
nació, serien en la coa de tota generació finalment, e aquells qui eren
30 en la coa, ço és los gentils, serien posats en lo cap, axí com ara pots
veure de fet per clara experiència. Per què legim de mossenyor sanct
Paul e de sent Barnabeu en los *Actes dels apòstols, capitulo tercio
decimo*⁵, que, com los juheus los impugnassen poderosament, a ells e als
altres sancts apòstols, ells los digueren axí: A vosaltres nos covenia
35 primerament a preÿcar les vies del regne [265r] de Déu; mas, pus que
axí vos ne mostrats indignes que no-ns volets hoir, passar-nos n'èm als
gentils. E axí u faeren e los gentils reheberen-los en diverses parts del
món fort graciosament e goiosa⁶.
- E deus ací saber que aquesta tan gran malícia dels juheus hac
fonament de gran durícia de cor e de gran rusticalitat e supèrbia. Per tal
40 dix lo Salvador que de la lur malícia e^{6bis} durícia e bonesa dels gentils
entès a dir Daviu en lo *deesetèn Psalm*⁷ ço que dix en sperit de
profecia: Poble que yo no conexia m'à servit e m'à obeÿt tantost com li
he tocat a la orella, mas los fills stranys m'an mentit e són envellits en
les lurs malícies e han a mi anat tort e falçament en les sues carreres.
- 45 Açò mateix profetà Noè quant beneý Jàfet, son fill menor, dient-li
axí: *Dilatet Deus Iafet, et habitet in tabernaculis Sem*, e és *Genesis viii*⁸.
Ara, deus saber que Sem era son fill major, del qual isqué lo poble de
Ysrael, e del menor, ço és de Jàfet, som nós chrestians exits. Volch,
donchs, dir lo sanct partriarcha Noè, parlant en sperit de profecia, que
50 nostro Senyor exemplaria e dilataria la sement de Jàfet, en tant que
aquella per temps vinent habitaria en lo tabernacle de Sem, ço és en la
religió cathòlica; car la sancta església chrestiana és tabernacle promès
per Déu als fills de Sem, ço és als juheus, dins la qual fe e religió no y
habiten los juheus, fills de Sem, ans hi habiten los gentils, fills de Jàfet,
55 car los juheus per lur gran ceguetat e malícia no y volen habitar. Del
fundament de lur pravitat havem ja dit demunt longament⁹. Aquesta
matexa profecia és ja tocada demunt¹⁰; per què no y cal àls de present
ajustar.

[353]

CAPÍTOL CCCLIII

*Com era profetat ans que vingués Jhesuchrist que Déus devia apellar
poble novell*

- 5 Sàpies axí mateix que ja de gran temps era profetat per los sancts
com Déus devia apellar poble novell e gent altra qui no seria del poble
dels juheus, ans seria lo poble gentil. E açò veges com és profetat per
diversos sancts; e veges primerament per Ysahies, en XLIII capítols¹, hon
diu: *Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini etc.*, hon
10 largament ensenya que Déus posarà via nova en lo desert, ço és en lo
poble gentil, qui és entès per desert en la Scriptura, e lavors nostro
Senyor farà grans novitats e lohar-l'an dracons e strusos, ço és diversos
linatges de diverses generacions de gentils qui tornaran a la fe cathòlica,
qui han viscut d'abans axí bestialment com viuen dracons e strusos e
15 semblants animals. E açò mateix diu Jeremies, en lo xxxi capítol², dient
axí: *Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, etc.*, hon clarament diu que farà
Déus novell pati ab la casa de Ysrael e de Judà, qui no serà semblant
pati a aquell que féu ab los pares passats, mas serà novell e meravellós;
e aquest pati és la lig chrestiana dada per Jhesuchrist.
20 Mas diras tu que aquesta rahó no és a propòsit, car nostro Senyor
promet fer aquest pati ab los fills de Ysrael e de Judà e no ab los gentils
ne ab los chrestians, lo contrari del qual volem ací provar. Per veure la
so[265v]lució d'aquesta instància deus saber e notar que, segons que
sent Paul ensenya en la epístola dels *Hebreus*, començant al novèn
25 capítol³, tot ço qui en la vella lig se feya e-s deya de fet significava ço

- que era esdevenidor en la lig de gràcia present. Per què havem que aquests noms Ysrael, Judas e semblants tots signifiquen queucom en la nostra lig, a qui nostro Senyor Déu parlava principalment lavors. E deus saber que Ysrael aytant vol dir com vehent Déu⁴; e, com lo poble chrestia sia aquell qui devia conèxer vertaderament e pus alta Déu en la sua altesa e en la sua incarnació e en los seus juys e obres més que tot altre poble d'aquesta vida present, per tal aquest nom Ysrael pròpiament se endreçava al poble chrestia e no als juheus sinó axí com a aquells qui eren figura e senyal dels chrestians. Semblantment és d'aquest nom Judas, del qual prenen nom los juheus, car aquest nom és interpretat confessant e glorificant, les quals dues coses convenen mils a chrestia que a negun altre poble, per tal car sol lo poble chrestia confessa Déus pus altament que altre e per consegüent lo glorifica més que altre. Per què apar que nostro Senyor Déus, parlant als juheus e prometent-los les promissions demunt dites, principalment entenia a parlar al poble chrestia, del qual lo juych tenia figura e significació e senyal en aquell temps; e per consegüent la dita promissió de nostro senyor Déus en què promès que Ell faria novell poble apar que del poble chrestia ho entenia principalment.
- 45 D'aquest notable trahen alguns grans clergues aquest altre: qui és que lo poble juych e serraý aquests noms que han generals s'an apropiats falsament, car primerament parlant, axí com dit és, aquells noms segons lo proprii significat lur no convenen a ells, mas als chrestians; car tot ver chrestia, com sàpia què és Déu, és per consegüent Ysrael. Axí mateix pot ésser dit que és ver juheu per tal com és ver confessant e glorificant Déu; e aquell qui és are comunament apellat juheu, qui segons la carn és devallat de Ysrael e de Judas patriarcha e fill seu, ne confessa ne glorifica Déu justament ne drete, ans és infeel e ignorant Déu e blasfemador e rebel·le a Déu. Axí mateix se segueix que per aquella matexa rahó ells no deuen ésser apellats fills de Abraam ne de Ysrael, car, com diu sent Paul *Ad Ebreos, undecimo*⁵, Abraam en fe spiritualment rehebé la promissió que Déus li féu e no en la carn, ço és en sa generació segons la carn.
- 60 Com, donchs, nós chrestians siam fills e successors de la fe de Jhesuchrist que hac Abraam sobre la promissió que Déus li féu que Jhesuchrist exiria d'ell e en aquesta fe los juheus no l'hagen seguit, car no han crehegut en Jhesuchrist, ans lo han públicament renegat devant la faç de Pilat sehent en la cadira judicial, per tal segueix-se que nós

65 som fills de Abraam pròpriament e no los juheus, jatsia que sien fills
seus segons la carn. E per tal la sancta mare església canta en la
quinquagèsima una antíphena a *magnificat*, qui comença axí: *Pater fidei*
*nostre Abraam etc.*⁶, ço és: Pare Abraam, tu ést pare de la nostra fe. E
aço diu per tant car Abraam fou lo primer patriarcha a qui nostro [266r]
70 Senyor Déu, segons la sancta Scriptura fa testimoni, promès la
incarnació del Salvador del món, Jhesuchrist, a la qual promissió ell
creech, jatsia que fos vell ell e sa muller, la qual no solament era vella,
ans encara era exorca; les quals coses no contrastant, ell creech ferm a
la promissió de nostro Senyor Déus, per la qual crehença ell fou a
nostro Senyor Déu molt plasent e fet just en si mateix e a Déu fort
75 acceptable, axí com apar *Genesis xv^o et Ad Romanos et Ad Galatas,*
*quarto*⁷. Per què tots quants ne són venguts après qui l'han volgut seguir
en aquella matexa credulitat e fe sencera són apellats fills seus e no
altres. E, com aquella fe e credulitat fos obra spiritual e no carnal, per
tal los chrestians, qui aquella spiritual credulitat seguexen, són vers fills
80 de Abraam e no los juheus, qui solament segons la carn són exits d'ell e
en la crehença spiritual li són contraris.

E, si vols saber com totes les obres assenyalades dels sancts pares del
vell Testament totes havien seny spiritual e no segons la carn, guarda
com longament ensenya açò sanct Paul *Ad Ebreos, undecimo*⁸, e aquí
85 veuràs com tots los notables fets dels sancts pares del vell Testament
tots foren fets en fe e en sperança d'algunes coses altres spirituals qui
s'havien a esdevenir en lo cors dels elets en lo món, les quals coses no
vull ací dir quascuna per si matexa per esquivar prolixitat de paraules, e
majorment pus en lo loch ja al·legat és prou clar. Per aquesta matexa
90 rahó los chrestians són pròpriament vers fills de Ysrael, car Ysrael en la
fe que hac en la dita repromissió⁹ feta a son avi Abraam és fet saul e no
per tal car segons la carn devallà de Abraam, car molts ne són devallats
qui-s són dampnats, axí com apar a qui sap la Bíblia; per què,
pròpriament parlant, aquells qui són succehits en la dita fe de Ysrael
95 són pròpriament fills de Ysrael, ço és los chrestians.

Axí mateix los serrahins se atribuexen falsament aquest nom de
serrahí, car aquest nom serrahí devalla dret de Sarra, qui fou muller de
Abraam, dels quals abdós exí Ysaach e après Ysaach lo poble juÿch. Ara,
ells no són fills segons la carn de Sarra ne de Ysaach ne de negú
100 devallant d'ells, ans són fills de Hismael, lo qual Abraam engendrà d'una
sua serventa qui s'apellava Agar, qui fo natural de Egipte. Per què ells

- pròpriament no deuen haver nom serrahins, mas deuen ésser apellats agarins o agerens, car devallaren de la dita Agar. E, tot axí com falsament se imposen nom de serrahins segons la carn, pus no són exits
- 105 de Sarra, tot axí falsament se imposen aquest nom mateix si pensam la successió spiritual de Sarra; car, com ella fos dona qui és stada mare de nostra crehença, car és stada muller de Abraam, qui és stat pare de nostra crehença, en la qual crehença ella és stada feta salva, e los serrahins no la seguexen en la dita crehença, segueix-se que per neguna
- 110 manera los serrahins no-s deuen dir ne apellar serrahins, ans convé mils aquest nom als chrestians, qui són fills de la fe de Sarra. E encara convé mils als juheus que no a ells, car los juheus són fills de Sarra segons la carn e no los serrahins, qui ni segons la carn ne-l sperit no li atanyen res.
- 115 Per què, parlant segons [266v] lo seny spiritual e parlant pròpriament, apar ço qui dit és: que aquests noms convenen als chrestians mils que a negun altre per tal com són succehidors de la fe de Abraam e de Jacob e de Sarra. Appar axí mateix per ço qui dit és que los chrestians sancts són vers serrahins e los sarrahins són agarins, car,
- 120 axí com dit és dessús, devallaren de Agar, sclava de Abraam; axí mateix han nom hismaelites, car devallaren de Ismael, fill de Agar e de Abraam. Per què lo sanct pare apostoli, quant fa menció dels serrahins en ses bulles, ell los apella comunament *agerenis* o *esmaelitas*.
- 125 Per què apar axí mateix per totes aquestes coses com per profecies e per noms e per diverses vies lo poble chrestià era ja profetat e significat e figurat ans que fos per la preycació de Jhesuchrist apellat ne ordonat ne per los sancts apòstols apellat a la lig de gràcia.

[354]

CAPÍTOL CCCLIII

***Com Déus incitava antigament los juheus a alegria quant los
preposava la conversió dels gentils***

- 5 E, per tal quant apellar lo frare menor, ço és lo poble gentil, al lum
de veritat e a conexença de Déu devia ésser al frare major, ço és al poble
juÿch, matèria de gran alegria, per tal nostro Senyor antigament
proposava als juheus aquesta conversió dels gentils e lus deya que se
n'alegrassen, car gran goig ne devien haver, axí com quascun bon frare
10 se deu alegrar de tot bé que haja son frare.
- E aquest goig los proposava lo Senyor en special per Ysahies, per lo
qual diu axí en lo sexantèn capítol¹: *Surge, illuminare, Iherusalem, quia*
uenit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est. Segueix-se: *Et*
ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui. Filii tui
15 *de longe uenient et filie tue de latere surgent. Tunc uidebis, et aflues, et*
mirabitur et dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo
maris, fortitudo gencium uenerit tibi. Inundacio camelorum operiet te,
dromedarii Madian et Effa; omnes de Saba uenient, aurum et thus
deferentes, et laudem Domino annunciantes.
- 20 E vol dir ayant lo Senyor: Leva-t alt, Jherusalem, ço és poble juÿch
qui speres Jhesuchrist a veure, car vet que ja ve e s'acosta lo teu lum, ço
és lo Fill de Déu, e la sua glòria, ço és la multitud dels senyals que darà
en tu al món, e sobre tu aparexeran lavors. E vet que en aquell temps
iran los gentils e seguiran lo teu lum e patró, Jhesuchrist, e los reys del
25 món iran cercar la resplendor del teu neximent, ço és aquell qui fou

promès a Abraam, del qual ést exida e nada. Lavors fills te vendran de
 luny, car de fet de tot lo món volien veure Jhesuchrist, tanta era la sua
 fama gran e gloriosa, e les filles, ço és moltes sanctes dones, exiran del
 teu costat, car entre les altres gentes qui seguiren Jhesuchrist foren
 30 moltes sanctes dones de Judea e de Galilea e de les faldes de
 Jherusalem engir e entorn. Lavors, quant açò veuràs, dilatar-s'à lo teu
 cor e meravellar-t'as de fort gran meravella, car per açò se convertirà a
 tu la multitud dels gentils, e la lur [267r] fortalesa, ço és lo imperi de
 Roma, qui era fortalesa e cap de tots los gentils, vendrà a tu. Açò fou
 35 complit en temps de papa Silvestre, quant Contastí emperador donà
 l'imperi a la església. Segueix-se aquí mateix: Lavors vendran a tu e
 grans prínceps e grans clergues e gran poble e còpia de grans béns, en
 tant que tota la captivitat dels sancts pares qui stan presos en l'abís de
 la terra serà desliurada, e lavors se girarà a tu donant lahor al teu Déu e
 40 oferent a aquell lo cor e la lengua e totes ses obres.

E aquest mateix goig los féu nostro Senyor Déu profetar per
 Zacharies, en lo segon capítol², dient axí: *Lauda et letare, filia Sion, quia*
ecce ego uenio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et aplicabuntur
 45 *gentes multe ad Dominum in die illa, et erunt michi in populum, et*
habitabo in medio tui, e vol aytant dir, parlant lo Senyor a aquella devota
 congregació e poca d'aquells juheus qui-l devien rehebre en lo seu sanct
 eveniment: O, filla de Syon, ço és congregació devota, qui ést mirall e
 bellesa de tot lo poble de Ysrael, loa nostro Senyor e alegre-t, car yo, diu
 lo Senyor, vench a vosaltres per incarnar-me axí com he promès, e
 50 habitaré enmig de vosaltres. E en aquell temps ajustar-s'an moltes gentes
 al Senyor, qui seran a mi en car poble, e yo lavors habitaré enmig de tu.
 Açò hac veritat de fet quant lo Salvador preycà en la terra de Judea e de
 Galilea.

E aquesta matexa alegria, ço és ajustament e elecció dels gentils,
 55 prophetà aquell sanct profeta Zacharies, en la fi del vuytèn capítol³, en
 aquell parraf *Et uenient populi multi etc.*; e vol dir, segons la exposició
 de rabbí Salamó⁴, que quant vendrà aquell gloriós temps en què aparrà
 al món Messies se ajustaran molts pobles a Ell, e deu hòmens⁵, ço és
 que de totes les nacions e lengües, pendran un juheu per la falda dient:
 60 Irem ab vosaltres, car hoït havem que ab vosaltres és nostro Senyor
 Déu. La qual profecia fou de fet verificada en la gran seqüela⁶ que hac
 lo Fill de Déu quant preycà en la terra, car a vegades lo seguien
 passades vm persones. Aprés fou encara verificada en lo dia de

65 cinquagesma, quant totes les gents de totes lengües qui eren en
Jherusalem venien als peus dels apòstols e a demanar vènia de lurs
peccats e a demanar les vies e carreres de nostro Senyor Déu. E après
fou pus clarament verificada quant tot lo món hoí la lur preycació e-s
convertí a Jhesuchrist, axí com era profetat per Daviu quant dix: *In*
70 *omnem terram exiuit sonus eorum*⁷, ço és que lo so de la sancta
preycació dels apòstols exí e fo famosa en tota terra del món; per lo qual
so tot lo món tornà e-s convertí a Jhesuchrist per la major part.

[355]

CAPÍTOL CCCLV

*Com los juheus null temps no enteseren aquesta conversió ne per
consegüent no se n'alegraven*

- 5 Ells, emperò, com a encegats per lurs grans peccats jamés no enteseren pregonament aquest sanct misteri de la conversió dels gentils, [267v] crehent e pensant-se sens neguns mèrits lurs que nostre Senyor Déus tostemps los tengués en gran stament e·ls amàs e·ls proposàs¹ a totes les altres nacions de la terra e que, si deya o instruhia lo contrari,
- 10 tot ho feya per menaçar-los per tal que·ls fahés pahor e no per tal que u volgués fer axí com deya. Per què de la dita conversió dels gentils null temps no legim que n'ensenyassen goig ne plaer. E per tal finalment los donà nostro Senyor Déus a entendre sobre açò sa intenció en paraules amargoses e significants que·ls daria comiat perpetual, dient-los per
- 15 Malachies², derrer profeta lur, aytal paraula: *Non est michi uoluntas in uobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu uestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda*, les quals paraules expon sent Jerònim en lo pròlech de la Bíblia,
- 20 *capitulo vii*³, dient que són paraules de comiat que Déus donà als juheus e del convit e vocació que féu a nostres pares, los gentils.

- E vol aytant dir lo Senyor: D'aquí avant no us am ne us vull ne-m plau pendre negun don de les vostres mans; car lo meu nom ja-l colen e l'honren altres gents moltes e diverses del món, qui són tantes que
- 25 tenen de sol ixent fins a sol ponent, e aquests aytals me fan sacrificis e

oblacions mundes e netes qui·m plaen e·m són agradables, e no les
vostres. Quaix que diga axí lo Senyor als juheus: Per què, donchs,
sostendria yo d'aquí avant ne honraria ne exalçaria vosaltres, gents grans
30 peccadors, poques e mesquines e desconexents, qui contínuament
oferits a mi oblacions immundes e dolentes per los vostros grans
peccats? Donchs fets vostre prou d'aquí avant, que duymés⁴ los gentils
vull axí com a poble meu, los quals he elegits en loch vostre e los quals
me són pus cars e aquells que jo am més que vosaltres.

Les quals paraules hoïdes, hagueren gran rahó de haver totstamps
35 dolor e amargor en lur cor si seny haguessen; car la salut dels gentils a
ells no nohia res, ans los devia ésser a gran solaç si haguessen en si
neguna bonesa ne virtut ne si fossen en vera caritat. Mas vet què fa
peccat d'enveja, car l'envejós no vol veure a si equal; e per tal nostro
Senyor Déu fa que aquell a qui ell desitga mal e dejecció sia alt elevat e
40 l'envejós caja letjament fins als peus d'aquells a qui ha enveja, e axí
finalment vinga a gran vergonya e a gran minva de si mateix per sa gran
malícia e iniquitat.

[356]

CAPÍTOL CCCLVI

*Com Déus los denuncià la conversió dels gentils de gran temps
abans*

- 5 Per què veges ací e sàpies que la bonesa de nostro Senyor Déu, per
tal que lo poble de Ysrael no hagués rahó d'enveja, ans speràs ab gran
goig la conversió dels gentils axí com de cars frares qui ab ells ensemps
fossen poble de Déu apellat, per tal los denuncià [268r] la dita
conversió dels gentils per gran temps abans, e açò per diverses maneres.
10 Primerament per les profecies dessús ja al·legades¹, qui clarament
sonaven açò; encara per diverses altres qui serien longues de al·legar. E,
per tal quant ells de aquesta cosa no havien goig axí com devien, ans per
supèrbia encegats no-s pensaven que nostro Senyor jamés los fahés altre
poble equal ne major, e açò presument de si solament sens negun bé qui
15 en ells no era, per aquesta rahó Ell los denuncià encara que·ls faria
pijor, car Ell los donà a sentir que Ell los havia e·ls entenia a reprovar
per temps vinent e a disputar-los^{1bis} e a perseguir de persecució e per
dejecció fort assenyalada, e açò per lurs grans crims e per lurs grans
peccats; e per consegüent que lo dit Senyor hauria a elegir altre poble a
20 gran dolor lur, pus no-s milloraven en lur vida ne s'alegraven de la
elecció e promoció que nostro Senyor entenia a fer del poble gentil.
Per què deus saber que lo beneyt Senyor, notificant-los aquest
terrible cas qui·ls devia venir, axí com dit és, donà·ls a saber per clara
profecia un leig peccat que farien, que sobrepujaria tota malvestat
25 d'aquell poble, per lo qual tot sol merexien ésser exterminats en cors e

- en ànima e sens fi punits; e lo peccat aquell tan terrible seria car no rehebrien lo reverent Messies, Fill de Déu, a ells principalment promès e tramès del cel axí com a subiran legat de Déu lo Pare, ans, segons lur mala custuma que havien de perseguir e de alciure los profetes que
- 30 Déus los trametia, perseguirien e finalment aucirien lo dit Senyor a leja mort axí com a gent subiranament rabiosa e endiablada e fora de tota sciència e enemiga de tota bonesa e saviesa. E aquest tant gran peccat que havien a cometre e la lur terrible degecció demunt dita e lo
- 35 temps en què açò seria los notificà nostro senyor Déu per aquell sanct profeta Daniel, en lo novèn capítol de son libre², axí com és ja demunt al·legat, dient-los que après setanta-e-dues ebdòmades³, qui són quatracents noranta anys, Christ seria per ells mort e·l poble que·l negaria no seria pus en reputació, e la lur dissolució e misèria, que Déus los daria per aquest peccat, duraria fins a la fi del món.
- 40 Com, donchs, tostemps nostro Senyor haja hagut qualche poble a Ell special e los juheus, qui eren a Ell poble special, haguessen a defallir en lo dit temps assignat per la dita profecia, clarament veheren o pogueren veure que·s seguia que altre poble devia ésser per Déu en loch lur apellat. E que axí sia stat tostemps de fet, ço és que nostro Senyor
- 45 Déu haja haüt poble a Ell specialment deputat, axí u apar primerament en lig de natura: lavors hagué⁴ per poble special tots los fills de Seth, fill de Adam, qui s'apellaven fills de Déu. Aprés, aquests cayguts en lurs peccats per lo diluvi general, féu nostro Senyor après lo dit diluvi a si poble special los fills de Abraam e de Ysrael. Pus, donchs, era profetat
- 50 que aquests havien a caure, segue·s que lo Senyor se apellàs altre poble.
- Que axí mateix nostro Senyor degué fer altra [268v] ley novella, axí u apar per les profecies dessús al·legades en aquesta matèria. Ítem, que, segons que diu sanct Paul *Ad Ebreos*, *septimo*⁵: *Translato sacerdocio,*
- 55 *necesse est ut legis translatio fiat*, qui vol dir aytant: que, mudat lo sacerdocí e lo preveratge, convén·s de necessitat que la ley sia mudada. Com, donchs, Ell los hagués dit que lo preveratge⁶ ne lo sacerdocí^{6bis} oferent-li sacrificis legals e de la lig vella e aquelles aytals oblacions no li plahien, axí com demunt és dit⁷, segue·s que novella ley e novells sacrificis devien ésser per lo Senyor instituhits. E aquesta cosa figurà
- 60 Moysès quant, devallant del munt la primera vegada, trencà les taules de la ley e·n féu altres novelles, e en aquelles romàs la ley⁸. Axí mateix Moysès ans de sa mort féu lo libre qui s'appella *Deuteronomium*^{8bis}, qui

- 65 vol dir lig repetida, car aquí ell repetí summàriament tota la lig dada per
nostro Senyor en diversos libres e posà-la aquí breu en summa, a dar
entenent que la primera lig, ço és la juÿga, havia a ésser trencada e altra
ne seria feta per nostro Senyor Déu qui seria breu, car solament seria de
sola amor, en la qual summàriament la lig e·ls profetes se
conclougueren.
- 70 E aquesta és la lig de Jhesuchrist de amor de Déu e de proïsme, en la
qual diu Jhesuchrist que penja la ley e los profetes, *Mathei xxi^o*; la
virtut de la qual ley no le ha merescuda veure lo poble juÿch encegat,
mas ha-la vista e la posseheix vuy de fet lo poble qui era gentil e
encegat, qui ara per la misericòrdia de Déu és apellat al regne de Déu a
- 75 possehir, e aquest és lo poble chrestià.

[357]

CAPÍTOL CCCLVII

*Com plach a Déu rehebre dels gentils alguns amigables serveys en
senyal de amor*

- 5 Vehent, donchs, lo beneyt Senyor que los malignes juheus lo havien
a lezar finalment per lur gran malignitat axí com d'abans l'avien offès
per diverses vies com a poble a Ell subiranament desconexent, sabent
axí mateix que los juheus, après que fossen reprovats per Ell e
desemparats, que la sua eternal saviesa havia dispòsit de elegir¹ los
10 gentils en poble special e a Ell fort car sobre tot altre poble, per tal
plach a la sua dignació pendre del dit poble gentil algunes honors e
serveys en senyal de gran amor que Ell lus entenia après a ensenyar,
entre los quals serveys pochs, per stes, segons la lur insuficiència són
aquests següents.
- 15 Lo primer sí fou car plach a Ell que per lo poble gentil fos
gloriosament profetat per gran temps ans de sa incarnació. Açò apar car
d'Ell profetaren los següents gentils: ço és aquell sanct rey Job, e aquest
ne parlà fort altament e fort larga; après ne profetà Balaam, axí com
appar *Numeri xxxiii*²; après ne parlà fort clarament aquell gran e famós
20 poeta Ovidi en lo seu libre qui s'apella *De uetula*³; après ne parlaren
moltes reverents e diverses sibil·las, segons que toca Braduardí en la
primera part de la sua *Summa*⁴, en diversos lochs, e diversos altres
gentils qui serien lonchs de recomptar.
- 25 Lo segon servey que·n plach al Senyor [269r] pendre sí fo car per lo
poble gentil en sa beneyta nativitat fou devotament visitat e adorat e per

Cèsar Agost, gentil e senyor del món, fou adorat, axí com demunt és dit⁵. Lo terç, car per lo poble gentil en sa infantesa stech rehebut entre aquell e col·locat; axí u par en aquells set anys en los quals fo en Egipte per la persecució de Herodes⁶. Lo quart, car per lo poble gentil stech devotament en son preÿcar hoït e scoltat; axí u apar en diversos lochs de l'Euvangeli, specialment ho recompta sent Johan en son *Euvangeli*, en lo setèn e dotzèn capítol⁷. Lo quint, car per lo poble gentil stech fort loat e famat; axí u diu sanct Johan, *capitulo vii*⁸, que cridaven aquells que la cort havia tramesos per pendre-lo, qui deyen: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur*, ço és: Anch hom del món no parlà jamés tant altament ne tan meravellosa com aquest hom parla.

Lo sisèn, car per lo poble gentil stech singularment honrat; apar-ho per aquell rey gentil o centurió que li deya, *Mathei viii*⁹: Senyor, no són digne que entres dins la mia casa, mas digues solament de paraula que lo meu infant sia guarit, car sens dubte yo creu que de present serà fet. E lo Senyor beneyt per sa gran dignació volch-lo honrar tant que, com per la sua sola paraula guarís los altres per luny que li fossen, a aquell infant, per stes, volch anar personalment per amor d'aquell qui ab tanta devoció e ab tanta amor lo-n pregava. E aquesta fou la rahó per què y anà, segons que diu sent Gregori en la omelia sua sobre aquest Euvangeli¹⁰. Axí mateix pensa ab quanta eficàcia li scrivi aquell rey gentil Abagarus¹¹ que vengués ab los seus dexebles a star en la sua ciutat, havent compassió del reverent Redemptor nostro per les grans injúries e vilanies e infàmies que li daven e que li imposaven los juheus. E veges en la istòria com aquest ab tota eficàcia li oferia la sua ciutat e si mateix e quant havia e ab quanta devoció, axí com trobaràs en lo *Flors sanctorum*, en la istòria de [sant Simon i sant Judes]¹².

Lo vii, car per poble gentil fou en la mort notablament favorat, car Herodes no-l volch alciure ne ferir, ne Pilat no l'haguera sentenciat a mort sinó per pahor dels juheus, ans pres molts difugis¹³ e moltes maneres per què-l pogués fer escapar, e encara sa muller, que y féu ço que poch, axí com apar *Mathei xxvii*¹⁴. Lo vuytèn sí fou car per gentils, après sa mort, li fo subiran testimoni dat, car dix lo centurió que vertaderament Ell era Fill de Déu¹⁵. E lo gran filosof Ariopagita¹⁶, quant viu l'eclipsi del sol lla hon era en Egipte, dix e coneix que Déu de natura soferia passió, e-l filosof qui-l viu mort en la creu, com lo guardàs tot, segons que-s diu, dix que aquell hom null temps no fóra

mort per natura per la gran excel·lència de la sua proporcionada complecció, la qual paria que sobràs tota natura.

- 65 Lo novèn sí fo car per gentils fou la sua sancta mort [269v] venjada, axí com és dit dessus¹⁷, per Tit e per Vespesià, prínceps de Roma. Lo deèn sí fou car per gentils fou la sua sancta preycació honradament rehebuda e observada e retenguda e amada axí com apar d'aquell temps
- 70 fins al dia de vuy e aparrà fins a la fi del món dretament; axí com lo ferre salta lla hon sent la caramida, car aquí és son repòs, e axí com la palla salta en lo calent lambre¹⁸ e axí com la pedra d'alt lexada corra a la terra axí com al seu loch natural, hon ha conservació de son ésser, axí lo poble gentil per la gran misericòrdia de Jhesuchrist Salvador e duch seu, depuys que·l conech, a Ell ha corregut, ab Ell s'és afferrat, en Ell s'és
- 75 reposat e ab Ell s'és ligat, car per gràcia del Senyor ha conegut que aquest és lo seu pare, lo seu senyor, lo seu cor, la sua vida, la sua corona, la sua amor, la sua dolçor, lo seu repòs, lo seu paradís e lo seu regne.

[358]

CAPÍTOL CCCLVIII

Com Déus per moltes vies ensenyà gran amor als gentils

5 Lo benigne Senyor, axí mateix, a aquest poble ha mostrats grans
senyals de amor per moltes vies. La primera, car, com aquest poble fos
menor en dignitat que-l juÿch, emperò Ell l'à fet major, en senyal de la
qual cosa Ell li ha dada la heretat; e açò fon figurat per la benedicció
que Isaach donà a Jacob, lo fill menor, e no a Esaú, lo fill major, e axí
10 mateix per la benedicció que Jacob donà en la sua mort a Efraïm, fill
menor de Josep, e no la volch dar a Manassès, qui era major¹. La
segona, que Ell los volch de son eveniment il·luminar; apar-ho car los
gentils qui d'Ell profetaren, d'Ell ho hagueren haver. Axí mateix que en
altra manera gentil negú no podia haver salvació ans que Jhesuchrist
vengués sinó en la fe de Jhesuchrist, axí com dessús és dit²; donchs
15 necessària cosa era que ells coneguessen Jheuschrist en qualque
manera, la qual conexença los fon dada per special gràcia de Déu.

La terça, que en la sua sancta nativitat per graciós senyal se volch a
ells revelar; apar-ho car³ per la stela qui aparech als tres Reys d'Orient e
per la visió aquella tan meravellosa que viu sibil·la en Roma lavors, la
20 qual cosa vista, ensenyà ella de present a l'emperador Octavià, lo qual
Octavià de continent adorà Jhesuchrist vist en forma d'infant alt en lo
sol; lo dit emperador manà de si mateix que d'aquí avant no fos apellat
déu axí com era d'abans⁴. La quarta sí fo car als gentils preÿcà e
dolçament los visità, segons que apar *Mathei, quarto*⁵, quant anà en
25 Galilea dels gentils, qui era terra de juheus als gentils fort conjuncta en

siti, e lavors diu que hac ver la profecia de Ysahies, en lo novèn capítol⁶, qui diu axí, ço és: Lo poble gentil entenebrat per ignorància ha vist Jhesuchrist, qui era luu subirana il·luminant a ells e a tots aquells qui·l volien creure. Axí mateix apar açò, *Iohannis, quarto*⁷, quant lo beneyt Senyor se rahonava tant dolçament e longa ab la fembra semaritana.

La [270r] quinta, car son poble los apella, e açò apar *Iohannis, decimo*⁸, hon havem que Ell dix axí: Altres ovelles he qui no són d'aquest corral, ço és que no són sots la ley dels juheus, e aquelles me cové a amenar en una matexa casa ab aquestes altres, ço és en una matexa ley e religió chrestiana, perquè sia fet de totes ensemps un corral e un pastor. La sisena, car açí los donà senyal que ja·ls havia a si mateix elets, e açò quant entrant en Jherusalem cavalcà en lo pollí, significant lo poble gentil, e en la somera, significant lo poble juÿch⁹.

La setena, car en la mort tench la cara girada als gentils, ço és vers nosaltres de occident, en senyal que la sua església e religió chrestiana e lo poble per Ell elet habitaria en les parts occidentals, axí com vuy ho vehem de fet. E per tal la sancta església tostemp hedifica les esglésies e oratoris envers orient, e açò per tal que, axí com lo Salvador per la sua dignació girà la cara a nós occidentals en la mort, que nós occidentals axí mateix, membrants tostemp d'aquella preciosa mort, girem la cara envers Ell, qui morí envers orient quant és a nós qui som en occident, per tal que la sua gran dignació nos vulla fer participants en los mèrits sagrats de la sua preciosa mort. La viii^a, que los gentils ha per tot lo món preÿcats e informats, e açò per la preÿcació dels sancts apòstols primerament e après dels altres sancts que despuys ha al món trameses.

La novena, que entre los gentils ha fundada aquesta sagrada religió chrestiana qui s'apella la sancta església sua, qui és cadira sua, e aquí és vuy la eficàcia de la sua preciosa mort en aquells qui han salvació. Aquí són los sacraments, aquí és Ell vuy personalment en lo sacrament de l'altar e aquí són totes les precioses joyes sues, les pus altes que Ell ha, axí que anch no n'hac la sinagoga ne altra nació semblants. Per què diu Daviu en lo *Psalms*¹⁰ profetant en sperit d'aquest sanct stament chrestia: *Non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis*, ço és a dir que anch nostre Senyor no féu semblants gràcies a neguna nació ne jamés no·ls manifestà tan grans juÿs e secrets com ha a aquesta sancta religió chrestiana, de gentils nada e devallada per successió natural. La deena, que en lo començament de la església tramès cupiosament als

gentils lo sanct Sperit e ara umple lo regne de Déu de fills de gentils, ço
és de nosaltres, la qual gràcia durarà fins a la fi del món.

65 Vet quantes dolçors e gràcies e benediccions ha Déus dades a aquest
poble gentil. O, chrestià, totstemps deuries haver aquesta tant gran
gràcia devant tos ulls impresa e fermada, que, com fosses fill de infeel e
la tua rayl sia stada ydòlatra, emperò ara per la subirana misericòrdia de
70 Jhesuchrist veus lo lum de la sancta fe cathòlica e les carreres del regne
de Déu! E com seràs destretament en la mort demanat si d'aquest tan
gran do e benefici no has retut al Senyor dignes gràcies e si¹¹ has
tengudes les carreres de vida per les quals a ensenyar a tu lo Fill de Déu
n'és devallat e personalment [270v] vengut del cel a la terra e tantes e
tan grans meravelles n'à dites e fetes davant tota gent!

75

[359]

CAPÍTOL CCCLIX

Qui prova, contra ço qui dit és, que Déus jamés no ensenyà amor als gentils

5 E han ací, per stes, algunes instàncies a provar que lo Fill de Déu jamés no ensenyà als gentils aquella amistat en vida ne en mort qui demunt és dita ne negun indici¹ de vera amor. Primerament proven açò axí: car, segons que diu la Scriptura, e és paraula del Salvador mateix, *Iohannis, quarto*²: *Salus autem ex Iudeis est*, ço és que la salvació dels
10 hòmens als juheus se pertany, e per consegüent parria que volgués dir que no era d'altra nació sinó dels juheus, e no dels gentils; donchs quina amor podia Ell ensenyar als gentils si no-ls entenia a salvar? Cert, tot senyal de amor que lus donàs se valia poch.

 Lo segon motiu és car manà als dexebles que trametia a preÿcar,
15 *Mathei, decimo*³, axí: *In uiam gentium ne abieritis etc.*, ço és: No irets per les terres e camins dels gentils ne entrets⁴ en les ciutats dels semaritans, mas anats a les ovelles que són perides de la casa de Ysrael. Vet com donava a entendre que no volia salvació sinó solament per los juheus e no per los gentils. Lo terç, car lo Senyor mateix dix, *Mathei xv*⁵: *Non sum missus nisi ad oues, que perierunt domus Ysrael*, hon dóna
20 a entendre axò mateix. Lo quart és aquí mateix⁶, e és eximpli sensible, car la cananea aquella qui demanava misericòrdia a sa filla no li volia respondre, ans après la apellà cadella e li mostrà gran meynspreu fins a la fi quant los apòstols lo-n pregaren e ella continuà ardentment sos

25 prechs; si, donchs, Ell amàs lo poble gentil, no faera tants senyals de odi
e de meynspreu com féu d'aquella fembra gentil.

Lo quint és car, si tan gran amor hagués ensenyada lo Senyor als
gentils, qualche apòstol haguera pres gentil, la qual cosa no apar que sia
ver; primerament per rahó car, si u hagués, haguera escandelitzats los
30 juheus; hon dien alguns que lo meynspreu que ensenyà a la cananea e
los manaments que féu als dexeables que no anassen als gentils tot ho
féu per no dar escàndol als juheus, qui per neguna cosa del món no
volien ensemps star ab gentils. E per tal dix la samaritana, *Iohannis*
*quarto*⁷: *Non enim coutuntur Iudei Samaritanis*, ço és que los juheus no
35 usen de star ensemps ab los samaritans. Aprés, en aquest propòsit
mateix ha auctoritat de la sancta Scriptura, e és en los *Actes dels*
apòstols, en lo segon capítol⁸, hon havets que, com los sancts apòstols
hagueren rehebut lo sanct Sperit e parlaven totes lengües, digueren los
stranys parlant dels apòstols: *Et nonne omnes isti Galilei sunt?*, ço és a
40 dir: E no són tots aquests hòmens naturals de Galilea? Quaix que diga
que och. Ara, és certa cosa que·ls galileus tots eren juheus; donchs apar
que tots los apòstols eren juheus e no y havia negun gentil.

[360]
[271r] CAPÍTOL CCCLX

Qui soluu a les rahons dessús fetes

5 A aquestes rahons veuràs tantost clara solució si attens què y dien
los sancts doctors. A la primera rahó dien que, quant lo Senyor dix a la
samaritana que la salut o salvació era dels juheus, no entenia a dir que
los gentils¹ no-s salvassen, car molts se-n salvaven e, despuys que gentils
foren, n'i hac de bons e qui salvaren lurs ànimas en observació de lig de
10 natura, axí com demunt havem dit². De molts legim que vivien segons la
lig dita fort justament e sancta, car no eren a altra cosa obligats, hon la
lig dels juheus no obligava negú qui fos gentil, sinó solament juheu;
bastava, donchs, a tot gentil a haver salvació tenir la lig de natura e
creure en lo reparador del món e Salvador, Jhesuchrist, qui encara era
15 lavors esdevenidor. Per què apar que lo Salvador per aquelles paraules
no volia negar que los gentils no-s salvassen, mas volia dir que, per tal
quant los juheus havien conexença de Déu e a aquell servien, la qual
cosa no feyen los samaritans, per tal seria dada salvació als juheus e no
als samaritans, si donchs no servien a Déu e lexaven la mala custuma
20 que havien de adorar les ýdoles. E, si ben guardes la sentència del test,
a açò ve la paraula del Salvador e no a altra cosa.

Al segon argument responent, deus saber que lo Salvador féu aquell
manament als dotze apòstols que tramès preÿcar en lo començament de
la sua sancta preÿcació; emperò lo manament no s'entenia sinó a temps,
axí com appar de fet; car, com lo Senyor se-n pujà, Ell manà als apòstols
25 dient-los aquella paraula, *Marchi, ultimo*³, qui diu: *Euntes in mundum*

uniuersum predicate Euuangelium omni creature, ço és: Anats-vos-en per tot lo món e preycats lo sanct Euvangeli a tota creatura; e per consegüent a tots los gentils. Emperò deus saber que lo manament aquell féu Ell lavors per moltes rahons. La primera sí és, segons sent
30 Jerònim⁴, car, si Ell hagués lavors tramesos los apòstols a preycar als gentils, los juheus hagueren presa d'aquí excusació dient: Per tal no rehebem Jhesuchrist, car Ell se feya ab los gentils e trametia sos dexeables a aquells qui eren enemichs e contraris a nostra lig.

La segona rahó sí fou car digna cosa era que primerament fahés ço
35 que lo Senyor havia promès ab tanta eficàcia per gran temps abans als sancts pares passats que seria dat als lurs fills, ço és als juheus qui après ells vendrien, ço és visitació personal e divina preycació del regne de vida e manifestació de miracles, destrucció del regne de mort, dejecció de l'imperi del gran tiran lo demoni, redempció de peccats, manifestació
40 de glòria e aperció⁵ de la porta de paradís. Aquestes coses totes devien ésser obrades e posades en execució primerament entre aquells als quals era stat promès, ço és als juheus, que no fossen [271v] apellats ne ajustats en novella amistat los gentils, qui com a estranys res comunament d'açò no havien ne sabien ne se-n curaven, de saber-ho.
45 La terça, per tal que donàs als juheus major ocasió de venir a Ell e-ls tolgués tota excusació si no y venien.

La quarta, car rahó era que primerament preycàs o faés informar aquells qui eren prop e d'on era exit que no los stranys e qui eren luny. La quinta, car rahó dictava que-ls apòstols primerament los devia avesar
50 de preycar en lochs que conexien e sabien la lengua que no en lochs stranys e en què no saberen tan bé parlar. Axí mateix que de poch en poch los avesava a soferir les passions e persecucions grans a què havien a venir finalment; ara, és certa cosa que no eren los sancts apòstols tan mal rehebuts en lo començament de lur preycació e vivent lo Salvador
55 en la terra de Ysrael com foren en la terra dels gentils, qui-ls era stranya. Veus, donchs, com apar clarament per totes aquestes rahons que aquell manament del Salvador fet als apòstols de no anar preycar als gentils no perjudica vuy a la amor que Ell ensenya vuy e hac tostemp als gentils.

Al terç argument dic que Ell dix aquella paraula als apòstols qui-l
60 pregaven per la cananea, la qual paraula dix per tal que no aparegués contrari al manament tantost al·legat, quant dix: No irets als lochs dels gentils; e axí u diu Crisostomus⁶. E, quant dix: No són tramès sinó a les ovelles qui són perdudes de la casa de Ysrael, no volch donar altra cosa

65 a entendre sinó aytant com és a dir: No són tramès en terra per lo meu Pare que yo personalmente preÿch^{6bis} ne faça miracle sinó entre los juheus, car fer-ne als gentils açò faré yo per los meus apòstols. Per la qual cosa apar que no-s segueix que Ell no hagués special amor als gentils, ans se segueix lo contrari.

70 Al quart argument, quant dius com se ensenyà dur e strany a la fembra cananea, dic-te que allò féu lo Senyor per moltes rahons. Primerament, que satisfaés als juheus, qui apellaven cans los gentils e-ls havien en gran abhominació per les ýdoles que adoraven. La segona sí fo per tal que ensenyàs als altres ab quanta humilitat e reverència devien venir a demanar a Ell ço que volien e volen, car la fembra stranya
75 ho ensenyà a tuyt en quant continuava sos prechs e per neguna repulsa que li donàs no cessà de pregar-lo, e contínuament li fo axí reverent e humil e pascient que null temps no féu sinó continuar sos prechs per molts empatxaments e dilacions que li fossen donades. La terça sí fo car la fembra aquella tenia figura de la església dels gentils, qui vendria a
80 Jhesuchrist fort devotament e ab gran fervor e fe e ab gran eficàcia, no contrastant que nostre Senyor tostemps havia preposterats los gentils e posats detràs los juheus.

La quarta, car lo Salvador per la sua negació e vituperis que li deya inflamava més e feya créxer lo desig de la fembra e la sua devoció [272r]
85 e la sua humilitat e pasciència. La quinta sí fou car aquí volch ensenyar com són abhominables a Déu los ydòlatres, dels quals ella era, e com los deu hom de si lunyar e fort meynspresar. La sisena rahó fou per tal que aquí aprenen los peccadors qui a Déu se tornen que, jatsia que Ell lus cresca la fervor del cor a sercar-lo, emperò Ell los ensenya que la
90 primera vida és stada tan mala que Ell no-ls dóna tantost ço que demanen, ans quaix appar e-ls dóna apparença que-ls ho vulla negar; e en açò aprenen que, quant han haüt ço que volien, que u sàpien mils guardar e pensen tostemps de sa indignitat e de la pietat de nostro Senyor Déu, qui-ls ha feta tanta de gràcia.

95 Al quint argument appar que no ha neguna eficàcia; car, posem que negun apòstol no sia stat gentil, axí com apar veritat a alguns, ja per axò Jhesuchrist Salvador no ensenyaria odi als gentils, car en lo món veem que los bons e grans senyors amen tots sos súbdits e axí u deuen fer, jatsia que no-ls hagen tots per domèstichs ne per familiars ne tots los
100 faça⁷ honrats oficials, sinó alguns poch e aquells que-s pensen que sàpien mils los afers de la cort lur e per qui seran mils servits. E axí u

- féu lo Salvador quant elegí los sancts apòstols del stament judaych, car certa cosa és que los juheus mils sabien e més, per ignorants que fossen, en los fets qui per Messies a ells promès se havien a fer en lo
- 105 món e abans ho entenien que no fahera negun gentil, qui jamés res d'açò no sabia ne havia hoït. Axí mateix que pots dir que stech-se-n per scàndol dels juheus; car, si en començament de sa preÿcació no volch trametre los dexeables seus per preÿcar als gentils, axí com és dit damunt⁸, molt meyns haguera los gentils preses per domèstichs ne per
- 110 companys ne per apòstols. E aquesta rahó força alguns de provar que tots los apòstols foren juheus, axí com és ja provat en lo quint argument.
- Per què apar que los dits arguments no concloen res, ans és ben ver e cert que lo Fill de Déu amà los gentils carament, e per obra los ho ensenyà quant axí altament per los sancts apòstols los ho revelà, lo camí
- 115 de salvació, après sa mort e axí los ha vuy exalçats en diverses maneres, axí com dessús és dit⁹. E apar vuy a quascú qui vuy veu chrestianisme, qui d'ells és exit, com és exalçat e magnificat e ennobleït per nostro Senyor Déu en infinites maneres.

[361]

CAPÍTOL CCCLXI

*Qui posa amonestació de pensar aquest benifet e ensenya com Déus
tostemps comunament elegeix les coses menors e pus simples*

5 Chrestià, donchs, obre ací l'ull del teu cor e veges gran secret de
Déu amagat. Vet lo poble de Ysrael en quanta honor e preu l'avia nostro
Senyor Déu posat, sobre totes les nacions l'avia amat, quant miracle
havia en ell obrat, com l'avia dotat de moltes e grans dignitats; ve-l-te
10 ara aterrat, annul-lat, jaquit, malaït e meynspresat, e té son loch en
quascuna sua dignitat lo poble primerament abhominat, [272v] ço és lo
poble gentil. Per què deya lo Salvador, *Mathei xx^o*: *Sic erunt nouissimi
primi, et primi nouissimi*, ço és: Axí u fa lo Senyor, que los primers són
derrers e los derrers són primers, no solament en paradís, och encara en
15 la terra; la qual cosa fa nostro Senyor per baxar e per aterrar la gran
supèrbia e malícia d'aquells que primerament exalça e honra e puy
desconexen Déu.

En² lo poble de Ysrael en gran supèrbia s'era levat, car no volia hoir
res de Déu totpoderós, qui de no res l'avia tant exalçat, ans, no
contrastant los benifets subirans e sens fi que fets los havia e·ls feya
20 incessantment, ells anaven a déus stranyes e oblidaven de tots puncts sos
manaments e mesclaven-se ab los infeels e feyen totes lurs
abhominacions e malvestats. E, com nostro Senyor Déu los trametia los
sancts profetes a tornar-los ha via de salut, auceyen-los, en tant que res
no·ls desplaïa tant com aquells qui·ls havien menció de nostro Senyor
25 Déu. Per què fou digne juý del Pare celestial que a tant desconexent

primogènit seu tolgués la heretat de glòria e la donàs al fill menor, qui ab gran reverència l'à hoït e rehebut, ab tan pura amor l'à amat e l'ama vuy; e aquest és stat lo poble gentil, lo loch del qual tenim nós, qui som lurs successors e lur posteritat, per la misericòrdia de nostro Senyor Déu.

E nota un gran misteri e secret de nostro Senyor Déu, e és aquest: car lo reverent Pare e Senyor, per ensenyar a nós quant ama humilitat e quant avorreix supèrbia, pose·ns devant nostros ulls aytal mirall d'aquesta cosa; car tu veuràs en lo cors del món açò comunament: que nostro Senyor Déus, entre dues coses qui són no eguals, major amor mostra al menor que no al major. Eximpli: quant Déus creà lo món, Ell féu dos fills seus spirituals, les pus excel·lents creatures qui foren en tota la universitat, e aquests dos fills foren aquests: lo major fou stament angelical e lo menor, stament humanal; e vet com és que lo menor és elegit a glòria e és ab Déu personalment unit, ço és l'hom, e lo major per gran partida e per molts seus membres és empertostemps irreparablament reprovat e dampnat, axí com apar de Lucifer e de tota sa companyia.

Aprés, Adam hac dos fills entre los altres, ço és Cahim, major³, e Abel, menor; vet que Abel és elegit a glòria e Caÿm, dampnat. Vet, aprés: Noè hac dos fills entre los altres, ço és Cam, major, car era mijà, e Jàfet, menor; e emperò Cam fo maleyt e Jàffet, beneit. Aprés, Abraam hac dos fills, ço és Ysmael, major, e Ysach, menor; emperò lo major fou gitat de casa ab la mare, Agar, e lo menor fou general hereter seu. Aprés, Ysaach hac dos fills: Esaú, major, e Jacob, menor; però lo major perdé la benedicció del pare e·l dret de la heretat e tot vénch al menor, ço és a Jacob. Aprés, Jacob hac dotze fills principals e lo millor fou lo petit, ço és Josep. Aprés, Josep hac dos fills, ço és Manassès e Effraÿm; emperò Josep benehí lo menor ab la man dreita e no lo major. Aprés, Ysahy hac set fills, emperò solament lo menor ne e[273r]legí nostro Senyor per ésser rey de Ysrael, ço és Daviu. Aprés, sobre tots los fills de David e més exalçat e famat e per Déu amat e més magnificat fou^{3bis} lo pus petit, lo qual era Salamó.

Açò mateix pots veure guardant als staments del món, axí com riquesa e pobresa. Riquesa és major e pobresa és menor, segons lo comun juý del món, emperò Jhesuchrist elegí per a si lo menor e lexà lo major, axí com diu sanct Jacme en lo segon capítol de la sua *Canònica*⁴, hon diu axí: Sapiats que Déus en aquest món ha elegits los pobres a

- ésser heretés del seu regne. E bé u ensenyà lo Salvador en sa pròpria
65 persona, qui pobre e de pobre mare nasch e pobrement visqué fort e
subiranament morí pobre; e posà ley aytal: que qui no renunciarà per
amor sua a totes quantes coses posseheix, jatsia que aytal se puxa salvar,
emperò no pot ésser dexeble seu, ço és en stament de la pus alta
perfecció apostòlica.
- 70 Guarda axí mateix als goigs dels elets de paradís e veuràs que diu lo
Salvador, *Luce* ^{xv}⁵, que major goig han los àngels de paradís de la
penitència d'un peccador que no de xcix justs qui no hagen mester
penitència. Guarda axí mateix lo Senyor, qui ha fets grans hòmens en
paradís, e veuràs que aquells qui són stats grans e famosos peccadors
75 són grans en paradís, axí com Daviu, sent Matheu, Zecheu, sancta
Maria Magdalena, lo ladre qui li penjava al costat en la creu; e açò per
tal car lexaren de tots punts ergull e-s donaren a humilitat cupiosa.
Guarda axí mateix altre eximpli que per aquesta cosa a ensenyar posa
sanct Gregori⁶ de sent Paul e de sent Steva; car de sent Paul se diu que
80 fou un d'aquells qui consentiren principalment a la mort de sent Steve,
qui fou primer màrtir en la lig de gràcia, emperò sent Paul per nostro
Senyor fou promogut al grau principal e apostolical, e no sent Steve. Vet
nostro Senyor Déu quin eximpli dóna a tu en totes aquestes coses: que
tostemps faces lo primer fonament en vera humilitat, car aquesta és tan
85 gran virtut e tan plasent a Déu que tostemps ferma e exalça aquell que
troba fundat en aquesta, e los altres baxa fins a perdició de cors e de
ànima e de les coses temporals, axí com poríem dar molts eximplis si
pahor de prolixitat no u vedava.
- 90 E lo Senyor grans senyals nos n'à dats en ço qui dit és dels juheus,
car comunament més elegeix los menors que los majors, e per ço més ha
amada la església chrestiana que la sinagoga, jatsia que la sinagoga fos
plantada ab grans senyals celestials e meravellosos en aquell notable
munt de Sinahí e la sancta església fos fundada ab grans escarns e
vituperis fets a la sua primera pedra fundamental, Jhesuchrist, en lo
95 pudent munt de Calvari.

Comença la ⁱⁱⁱⁱa part o punct principal del dit *Primer libre* apellat *Chrestià*, en la qual és ensenyat¹ com en special Déus ha lo poble chrestià honrat e li ha singular amor ensenyada per tal com li ha revelats grans misteris e secrets d'abans tancats e amagats als pobles qui
5 havien viscut sots les altres leys primeres e precedents; e en açò feneix lo dit *Primer libre*.

[362]

[273v] CAPÍTOL CCCLXII

10 *Com sanct Pere lohà la sancta chrestiendat; e primerament com los chrestians són segons lur stament excel·lents e generosos*

Per què a totes aquestes coses attenent, lo vicari de Jhesuchrist monsenyor sent Pere scriu a chrestianisme aytals paraules, qui són en lo segon capítol de la *primera Epístola* sua²: *Vobis igitur honor credentibus*; e segueix-se: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta,*
15 *populus adquisicionis: ut uirtutes eius annuncietis qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti*; e prech-te que atenes devotament a totes aquestes sanctes paraules d'aquest gloriós pare nostre e veuràs quantes dignitats posa del sanct chrestianisme. Diu, donchs, primerament axí:
20 *Vobis igitur honor credentibus*, quaix que diga: Qui pot pensar la gran honor que nostro Senyor ha feta a vosaltres, chrestians feelment

crehents en Ell, majorment qui attén a totes les dignitats de chrestianisme qui demunt són dites?

25 E deus ací saber que lo ver e leal e bon chrestia és honrat per los àngels, qui-l guarden e-l defenen e l'acompanyen e oferen les sues oracions tots jorns a nostro Senyor Déus. És axí mateix honrat per nostro Senyor, qui-l pren per fill e per hereter del seu regne. És encara honrat per la gran ricor que porta dins si en la sua ànima, qui ensenyen³
30 a aquells qui les hi vehen que aquell és fill de Déu per gràcia e hereter seu. És encara honrat car és luny de tota legesa qui-l puxa macular. E encara és honrat per los grans béns e grans honors e gran stament que li és apparallat après que sia spatxat d'aquest camp de batalla, hon contínuament pugna contra ses temptacions. Per què deya Daviu en lo
35 *Psalm*⁴: *Nimis honorati sunt amici tui, Deus*, ço és a dir: O, Senyor, subiranament són honrats los teus fills e amichs. No és, donchs, meravella si diu mossenyor sent Pere que honor és dada gran als feels chrestians.

Segueix-se en la auctoritat: *Vos autem estis genus electum*, ço és que
40 nós chrestians som linatge elet. E, cert, açò pots veure si attens que lo Senyor de cel e de terra^{4bis} és nostre pare, del qual diu sent Jacme en lo primer capítol de sa *Epístola*⁵: *Genuit nos uerbo ueritatis*: Ell nos ha engenrats per la paraula de veritat sua e per la preycació de vida per tal que nós, que d'abans no érem res, ço és quant érem infeels, que ara
45 siam nobles creatures sues e hajam tostemps ab Ell en la sua casa companyia dels àngels e de tots los sancts. E per tal havem en los *Actes dels apòstols*, en lo deecetèn capítol⁶: *Ienus Dei sumus*, ço és: Linatge som de Déu; car Ell nos engendrà e-ns féu fills seus molt cars e molt amats per la sua [274r] sancta preycació e à-nos axí mateix encorporats
50 a Ell dins nós concebent-lo en la nostra ànima per amor, axí com dos enamorats se conceben entre si mateixs la un a l'altre per amor e-s transforma axí la un en l'altre que quaix la un és l'altre per vigor de amor, qui diverses coses auneix⁷ e fa una cosa matexa. Axí lo Salvador ha-nos engenrats per la sua sancta doctrina, per la qual som fills seus, e
55 nós havem a Ell engenrat ab nós per amor verdadera, qui-l nos ha fet concebre dins el cor; de les quals coses se segueix que Ell és nostre pare e nostre fill. Per què apar que Ell és més ab nós ajustat e acostat e unit e fet car e amable més que neguna cosa qui-s puxa pensar per negun enteniment en lo cel ne en la terra. E aquest grau e amistat donà lo

60 Senyor a entendre quant dix, *Mathei xii*⁸, axí: que qui fa la voluntat del meu Pare aquell és mare mia e frare meu.

E Daviu diu en lo *Psalm*⁹ d'aquests en sperit de prophesia axí: *Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes*, ço és: Yo he conegut e sé bé que vosaltres, chrestians, sóts déus e tots sou fills de l'Altisme, ço és de
65 nostro Senyor Déus. E aquest tant gran benefici nos amonestava a pensar sent Johan en la sua *Canonica*, en lo terç capítol¹⁰, quant deya: *Videte qualem caritatem dedit nobis Deus, ut filii eius nominemur*, ço és: Vejats quina amor nos ha Déus ensenyada, que Ell vulla que siam
70 apellats sos fills e del seu linatge. Cert gran, e tant gran que no ha al món cor que per tan gran ardor de amor no-s degués tot dissolre encara que sia de ferre o de pedra, car ací ha foch cremant sobre tota flama, que Déus totpoderós axí am la sua creatura ab tant gran excés de amor e axí la tir e la exalç sens neguns mèrits.

O, com serà cremat dins la fornal de infern aquell qui aquest foch
75 ací no sent ne n'à experiència! O, com ne serà ben digne que per ardor terrible e mortal sia pescut tostemps de mort aquell qui per ardor e per calor sua delitable e de subirana dolçor no ha ací volguda assaborar ne gustar ne guanyar la fontal plenitud de la eternal vida!

[363]

CAPÍTOL CCCLXIII

Com los chrestians són sacerdots e preveres de Déu

- Segueix-se en la letra que·ns tramet lo gran pare e patró nostro
5 monsenyor sanct Pere axí, ço és: *regale sacerdocium*, e vol dir que
attenam la altesa de nostra dignitat, qui és que chrestianisme és un real
preveratge, e per consegüent que nós, chrestians, som preveres reals,
car axí com a preveres oferim sacrifici alt e transcendent, ço és
Jhesuchrist, lo qual oferan los chrestians tots dies en la missa, no
10 solament los clergues, och encara los lechs, qui fan un cors spiritual ab
los preveres e clergues. Aquests tots, donchs, oferan a nostro Senyor
aquell gloriós sacrifici, e per tal diu lo prevere en la missa, en lo
començament del cànon¹, axí: *Memento, Domine, famulorum
famularumque tuarum, et omnium circumstancium, quorum tibi fides*
15 *cognita est, et nota deuocio, pro quibus tibi oferimus: uel qui [274v] tibi*
oferunt hoc sacrificium laudis, pro se, suisque omnibus: pro redempcione
animarum suarum, pro spe salutis, et incolumitatis sue: tibi reddunt uota
sua eterno Deo, uiuo et uero, e vol dir aytant lo prevere: Senyor, plàcia a
la tua gran altesa que·t vulla remembrar de tots los teus servents e fills,
20 los chrestians, specialment d'aquells qui stan engir a mi ara de present e
qui hoen aquesta missa, la fe dels quals és a vós² certa e la devoció lur
coneguda, e per qui nós oferim aquest present sacrifici o ells lo oferan,
per si mateix per redempció e satisfacció dels peccats lurs e per
descàrrech de les lurs ànimes e per la lur sperança que han a haver

25 salut en cors e en ànima, a vós, Senyor, qui sóts Déu eternal e viu e
vertader.

Vet, donchs, los chrestians com són tots com a preveres e tots dies
com a preveres offeren a Déu aquest gloriós sacrifici, per la qual cosa
merexen ésser apellats reys, car, axí com los reys són les pus altes
30 persones del regne, axí chrestians són los pus alts hòmens del món; per
què en senyal d'aquest regne tots los chrestians en lo baptisme són
untats com a reys e preveres. E los preveres, com a persones principals
en chrestianisme e qui per son ofici han principalment aquest sanct
sacrifici oferir a Déu, porten en lo cap corona a donar a entendre que
35 ells són reys en la sancta chrestiendat. E açò diu sent Johan,
Apochalipsis, *primo*³, hon diu de Jhesuchrist que Ell nos ha procurat
que hajam regne e sacerdocí, ço és que siam reys e sacerdots.

Per què pots veure per què mossenyor sanct Pere ab gran rahó apella
lo poble chrestia poble reyal; car lo poble chrestia és en si real en quant
40 és pus alt que·ls altres pobles e en quant ofer tostemps a rey, ço és a
Déu, e en quant ofer Déu, ço és lo Fill de Déu, qui és rey de totes coses,
e en quant demana tostemps assistència dels grans reys de paradís, ço
és dels sancts àngels e dels altres sancts, qui tots són reys e regnen e
regnarán *in secula seculorum*.

45 Emperò, per tal quant lo sacerdocí és cosa que significa virtut de
caritat en lo cor, a la qual totes les altres coses que fem deuen ésser
principalment ordonades, e lo regne significa lo guardó d'aquesta virtut,
per tal chrestianisme principalment és apellat sacerdocí e puys real, car
tostemps val més en quascuna cosa lo mèrit e la virtut que no fa lo
50 guardó. E, per tal quant en la vella lig lo regne era major que lo
sacerdocí, car lo rey hi posava los sacerdots e·ls ne removia axí com se
volia, axí com fou fet en temps de David e de Salamó, per tal en la vella
lig lo poble de Ysrael principalment prenia nom del regne, axí com
dessús és al·legat⁴, car ells se apellaven regne sacerdotal. Emperò los
55 chrestians fan lo contrari: per tal quant lo sacerdocí és entre ells de
molt major dignitat que no és lo regne, e los regnes són subjugats al
sacerdocí axí com coses temporals a les spirituals, almeyns en les coses
qui toquen la consciència, e lo sacerdocí és la pus alta part de
chrestianisme en quant és deputat a special servey de Déu, per tal lo
60 poble chrestia pren nom principalment del sacerdocí e puys après del
[275r] regne. E açò dóna a entendre la gramàtica, car los juheus
posaven lo regne en substantiu e lo sacerdocí en adjectiu, dient *regnum*

*sacerdotale*⁵, e·ls chrestians fan lo contrari, car apellen-se *sacerdocium regale*, axí com mossenyor sent Pere ho posa en la dita *Epístola* sua⁶.

65

[364]

CAPÍTOL CCCLXIII

Com los chrestians són gent sancta

5 Segueix-se en les paraules del príncep noble de la sancta església,
monsenyor sanct Pere: *gens sancta*, qui vol dir que lo poble chrestian deu
ésser gent sancta. Sanct vol aytant dir com sens terra, car aquesta
diferència és una de les specials entre poble chrestian e juych: que nostro
10 Senyor tostemps prometia als juheus les coses de la terra, axí com són
los fruyts que leva la terra e pau de enemichs, venjança de malvolents e
sanitat e vida corporal e riqueses e fama e coses semblants; mas als
chrestians no·ls promet aytals guardons, ans los toll a aquells que pus
carament ama, mas promet a tots vida perdurable si lealment lo
servexen. Per què, per tal que aquest tan gran guardó no perden, ans
plàcia al Senyor que·ls vulla ajudar a guanyar-lo, per tal devots
15 chrestians deuen tostemps dir ab Daviu¹: *Porcio mea, Domine, sit in*
terra uiuencium, ço és: Senyor, plàcie-t que lo meu loguer no sia en
aquesta vida, mas sia en la terra d'aquells qui són vers vivents, ço és los
benevuyrats.

20 E la rahó qui·ls deu moure a açò a demanar toca Daviu en lo *Psalm*²
dient: *Quit michi est in celo? Et ad te quid uolui super terram?*, ço és a
dir: Pensant, Senyor, ço que tu m'às aparellat en lo cel, qual cosa és qui
a mi deja ésser cara en la terra? No m'às tu, Senyor, aparallat regne
eternal e sacerdocí real ab tota aquella beneuyrança³ qui·s pot dir ne
25 cogitar per neguna pensa? Donchs, Senyor, com poria yo amar d'aquí
avant la terra ne les coses del món, qui són tan contràries ne tan odibles

als teus sancts e a aquells vers chrestians que tu has elegits al teu
servey? Cert no u deig fer per neguna manera; car, Senyor meu, pus que
als sacerdots legals manest que no haguessen possessió en la terra, car
lur possessió eres tu, eternal Déu e Senyor, molt més sens tota
30 comparació deig yo, Senyor, avorrir tota possessió en la terra, qui són
ordonat, no a servir la vella lig axí com aquells eren, mas a servir-te en la
lig de gràcia, qui és pus alta que aquella sens fi. Per lo qual servey sper
a possehir tu, qui ést vera benevuyrança e corona e septe del meu
regne e sacrifici del meu sacerdocí e preu e valor de la mia glòria e
35 honor.

[365]

CAPÍTOL CCCLXV

*Com los chrestians són poble elet a Déu molt més que hanc no foren
los juheus*

- 5 E, si lo sanct pare monsènyer sent Pere molt loha la sancta
chrestiendat per tal quant ha dit que és gent sancta, ben los loha encara
per ço qui·s segueix en la dita letra sua, quant diu: *et populus*
adquisicionis, ço és que aquest és poble excel·lent a Déu guanyat sobre
10 tot altre poble, la qual cosa veuràs a ull si penses com nostro Senyor
[275v] Déu ha lo poble chrestià a si mateix elet, tirat e conquerit per
altres vies e maneres; car Ell los ha per sos cars fills e amichs specials,
los sancts apòstols, appellats¹, per lo sanct Sperit il·luminats, per novella
e sobresdolça ley informats, per la sua preciosa sanch comprats e per sa
15 contínua presència regits e governats, no contrastant que·ls juheus haja
com a vils e cechs e endurehits e a desconexents reprovats.
- E per tal vol lo Senyor que totes aquelles coses que aquella
desconexent sinagoga reprovà e malaý e per lo contrari la sancta
chrestiendat les aprov e les benehesca; hon aquella reprova aytals
menjars e aytals gents e aytals costums e aquesta aprova tots menjars,
20 axí com demunt és dit², e acull tota gent qui vulla venir a Jhesuchrist e
reprova³ totes lurs cerimònies; aquella maleeix ventres exorchs e aquesta
beneheix a enuchs e a vèrgens qui jamés no han fruyts carnals de lur
ventre; aquella maleheix tot aquell qui penja en la forca, *Deuteronomii*
*xxv*⁴, e aquesta posa tota benedicció e gràcia e misericòrdia ésser exida
25 de la forca; aquella diu que tota confusió e vergonya sta en la forca e

aquesta diu que vida e glòria chrestiana sta en la forca; per la qual cosa aquesta fa senyal de forca, car senyal de la cavalleria chrestiana és la sancta creu, qui és forca en què lo Fill de Déu és stat penjat.

30 Per què aquest preciós senyal posa aquesta per reverència special en lo front dels reys e dels emperadors e de tot chrestianisme, en tant que diu sent Bernat, *Super Cantica*⁵, que *sponsa Christi, id est ecclesia, nil sibi gloriosius putat quam Christi portare opprobrium*, ço és que tota la sperança de la sancta religió chrestiana és en forcha e tota perfeta vida chrestiana sta en forcha e tot chrestian diu que la via de paradís e la scala
35 és la forcha e los grans tresors de la saviesa de Déu són posats en forca, axí com sen Paul tracta longament en lo començament de la *primera* epístola que tramès als *Corintians*⁶. Aquella diu encara que la forcha és prudent e aquesta diu que la forcha és sobre totes spècies redolent⁷, en tant que la sua viva olor totes les serpents infernals fuga⁸, axí que no la
40 poden veure ne hoyr.

E aquesta forcha és aquella a qui malehí aquell malvat poble e nós la adoram e la benehim dient que aquest és l'arbre de vida per lo subiran ortolà Jhesuchrist plantat enmig de l'ort del present paradís, lo qual és la sancta chrestiendat en aquesta vida. Aquest sanct arbre és regat de la
45 sua sagrada sanch e ornat⁹ de fulles verdejants de set glorioses paraules sues que Ell dix aquí penjant, lo qual és ornat de flors odorants, ço és de innumerables virtuts situades en la ànima del Salvador, bastat e complit de fruyts a tot lo món abastants, car per los mèrits d'aquella preciosa mort presa en la forcha d'aquest sanct arbre són reparats los cors angelicals e rehemuts los humanals. A aquella guardant tot chrestian deu
50 posar sos genolls en terra dient: *Adoramus te, Domine Ihesuchriste, et benedicimus tibi, quia per tuam sanctam crucem redemisti mundum*¹⁰.

Aquella sinagoga aprova encara saviesa carnal e del món, e aquesta la dampna [276r] e¹¹ per oradura dóna salvació als specials servents de
55 Déu, axí com ensenya monsenyor sanct Paul, *prima Corintiorum, primo*¹². E, com molt hajam dit, per tal quant la sancta religió chrestiana se ensenya en tantes coses contràries a la vella sinagoga, en quant nos mostra e·ns dóna a entendre que li plau novitat de vida contrària a la vella vida, per la qual cosa és feta sancta e a Déu sanct molt cara, qui de
60 nós demana novella vida pus que Ell ha presa per nós novitat e cosa novella, la qual és la natura novella que en si porta novellament Jhesuchrist eternal, qui és fet novell hom e·ns ha aportat novell amorós sobre tot altre novell, dient-nos que d'aquí avant la porta de vida nos és

- uberta e que cuytem de entrar en lo regne de Déu, qui·ns és ubert per
65 son graciós e novell adveniment¹³ e per la clau de la sua mort preciosa.
- E açò toca sent Gregori en una exposició d'un euvangeli¹⁴, hon diu
axí: *Quid uetus, quid carnalis homo nouerat etc.?*, e vol dir: Què sabia
l'hom vell e carnal hom qui anava sots la lig de scriptura sinó arrapar a
70 l'altre si pogués o, si no pogués, que almeys ho cohobejàs? Mas és
vengut lo novell hom, ço és lo metge de salut, Jhesuchrist, aquell qui
coneix mils les nafres nostres que altre e a quascun vici ha dada sa
medicina contrària; e, axí com en art de medicina les passions caldes se
guarexen per qualitats contràries fredes e les fredes per caldes, axí lo
75 Senyor contra quascun vici ha posat son remey contrari, car als
ergullosos ha ensenyada humilitat, als avars pietat e liberalitat, als
immundes castedat, als irosos simpleza e dolçor de cor e benignitat; e
açò perquè siam tots novells e avorriscam tot fervent cor corruptut e
tot antich vici e hajam companyia ab la sua luminosa e sobresgraciosa e
80 bella novitat e siam mundes e sancts axí com Ell és sanct, qui vol que
tots los seus amichs sien sancts e poble elet e passant en totes obres
virtuoses tot altre poble, pus que tant li costam e tant caramente nos ha
guanyats, axí com enueix¹⁵ e diu sent Pere en les dites paraules¹⁶.

[366]

CAPÍTOL CCCLXVI

*Com los chrestians deuen totes coses de què parlen girar a honor de
Jhesuchrist*

- 5 Aprés segueix-se tantost: *ut uirtutes eius annuncietis qui uos uocauit
in admirabile lumen suum*. Vet, chrestia, a què ést tengut e apellat, car
diu ací monsenyor sanct Pere que ofici de chrestia és aquest, e que per
aço l'à Déus apellat, ço és per denunciar e preycar e divulgar tostemp
les virtuts e excel·lències d'aquell qui·ls ha apellats de tenebres e·ls ha
10 posats tots dins¹ lo meravellós lum de la sancta fe cathòlica. E attén ací
que no has excusació neguna davant Déu si açò no fas, ço és que
denunciis les virtuts d'aquell qui t'à en lo seu lum apellat.
- Mas diràs tu ací: Com denunciaré yo les virtuts de nostro Senyor,
qui no som preycador ne hom letrat? Respon que tu, qui no ést
15 preycador, no ést obligat als altres a preycar les virtuts de Déu
solempnament [276v] axí com aquell qui ha ofici de preycar, emperò es
tengut de denunciar-los-ho en son cas e loch per paraula e per eximpli
segons lo do e abtesa que has rehebut de Déu; car, si és loch de parlar
de les grans e meravelloses obres de Déu, aytantost deus denunciar e dir
20 que beneyta sia la omnipotència de Déu, qui totes les coses ha fetes e
creades axí altament e sana; si és loch de parlar dels peccats del món,
tantost denuncia quanta és la pasciència de Déu, qui aytals coses sofer;
si parles com són grans los dons que rehebem del Senyor, aytantost
beneheix la bonesa e liberalitat de nostre Senyor Déu, dient que
25 infinites gràcies sien dades al Senyor, qui tanta misericòrdia e bonesa

ensenya als peccadors; e axí faces semblants de les altres perfeccions e virtuts de nostro Senyor, en guisa que per tostemps en totes nostres obres nostro Senyor sia denunciât com a patró e a font e a causa sola e principal de tot lo nostre bé, en guisa que totes tes cogitacions e paraules e obres totes sien de Déu e en Déu e per Déu.

30 E per tal diu sanct Ambròs² fort notabla paraula lla hon diu que gran reptiri farà nostro Senyor Déu als chrestians en la mort d'açò en special; car, com Ell los hagués dades moltes vies e maneres de parlar tostemps e de pensar en coses subiranament altes e belles e nobles e plasents e
35 gracioses e sanctes e fort meritòries, e ells a aquestes no parlen ne y pensen ne n'han mensió, mas tota la lur cogitació e parlaria és tostemps de la terra e de les coses qui·ls provoquen e·ls procuren instimables peccats e penes e qui són desplaents a Déu, en les quals coses som nós aytant més culpables en quant nostro Senyor nos ha apellats a si e·ns ha
40 remoguts e lunyats de les tenebres en què eren nostres pares passats, qui foren ydòlatres, e·ns ha posats en sperança de haver glòria e en lo lum de virtut e de gràcia e en lo dret camí de paradís, lo qual és la sancta religió chrestiana.

[367]

CAPÍTOL CCCLXVII

Sots quines tenebres e ombres e obscuritats anà la sinagoga. Com les tenebres lurs eren figurades per diversos senyals

- 5 Les tenebres de què·ns ha nostro Senyor apellats, segons lo dit ja al·legat de mossenyor sanct Pere, sí eren la gran ignorància que havien nostres pares de Déu, en què eren ydòlatres, e la gran obscuritat de saber los amagats secrets de nostro Senyor Déu; car los dits nostres
- 10 pares, ço és los ydòlatres de qui som exits, ne solament ells no·n sabien negú, ans encara los juheus ne sabien fort poch, no contrastant que molts ne tenguessen amagats sots la umbra e tenebra e figura de la lur lig, axí com és stada amagada la luu sots la lanterna, el fruyt sots la rayl e·l poll sots l'ou o dins l'ou¹. E rahó era per què no u entenien car encara no era venguda la vera luu, Jhesuchrist, ne la sua doctrina, qui
- 15 quant vénch gran part nos en declarà.
- Aquella tenebrositat lur prenosticaven de luny moltes coses fetes a ells en figura. Primerament, quant vinent lo poble de Ysrael del munt de Sinaý [277r] vers lo regn'e la terra lur de promissió, se partien de migjorn, hon és la plenitut de la luu del jorn, e se n'anaven envers serç,
- 20 que jau per lo contrari a la dita luu; per aqueixa matexa rahó aparia que·s partissen de la fervor de Déu e anaven a la fredor de peccat, car lo migjorn és calt e serç fret. Axí mateix la major part del regne de Ysrael guardava lo temple de Déu per serç, car lo regne s'estenia vers Barsebé e vers migjorn, e per consegüent guardaven lo temple de Déu per lo
- 25 contrari, ço és envers tremuntana, qui és freda e la sua regió és pus luny

de la luu e per consegüent és molt pus obscura. Axí mateix, quant foren catius per los romans e foren manats² en Roma e en aquestes parts, lavors partien envers^{2bis} orient, hon és lo principi de la luu, e venien devers ponent, hon la luu del sol cessa.

30 Altre senyal havien de les lurs tenebres spirituals e ceguetat e poca amor a Déu, car lo subiran bisbe lur portava en l'ornament del seu muscle un aparallament qui s'appellava racional, qui havia en quascun muscle un gran e bell viricle³ ab singular resplendor, en la qual
35 resplendor conexien que nostro Senyor amava lo poble e era content d'ell. E aquesta replendor dels viricles aquells era ja escurida, passada e fallida ans que ells fossen cativats per los romans bé havia CC anys. La lur manera axí mateix de scriure dóna a nós a entendre que la lur fi devia ésser terrible e que en la lur scriptura no conexien via de salut
40 dreta, car començen a scriure a man dreta e fenexen en la esquerra; e per lo contrari ho fan los chrestians, qui començen a la part sinistre e termenen en la dreta, car per la scriptura han conegut que lur principi fou mal, ço és ydolatria e ignorància de Déu, e la lur fi nobla e bona, car és glòria perdurable.

 Sent Paul ne posa altre d'aquests senyals, *secunda Corintiorum*,
45 *tercio*⁴, dient que, com Moysès devallàs la ley que havia presa de nostre Senyor Déu alt en lo munt de Synaí, portava sobre la cara un vel, e açò per tal car los fills de Ysrael no-l podien guardar en la cara; per altra manera significant, diu sent Paul en açò, que sobre lo cor dels juheus és posat vel de ignorància a no conèixer ço que la lig significava, ço és
50 Jhesuchrist ne los altres misteris e secrets de Déu aquí tancats.

 Diu, donchs, lo nostre reverent pare monsenyor sanct Pere que pensem aquell meravellós lum en lo qual Déus nos ha apellats e aquelles grans tenebres de què-ns ha lunyats perquè tostemps entenam
55 nós mateixs en la amor d'aquell qui-ns ha fet aquests tan grans beneficis.

[368]

CAPÍTOL CCCLXVIII

*Com fou profetat que VII secrets principals revelats en la lig de
gràcia los foren amagats*

- 5 Isahies propheta, per stes, en lo trentèn capítol de son libre¹ nos
 profetà la dignitat d'aquest lum meravellós de què-ns parla monsenyor
 sanct Pere demunt e-ns prophetà quanta diferència seria del lum que
 hauria la chrestiana religió a aquell que havia la sinagoga, e dix axí: *Erit*
 lux lune sicut lux solis, et lux solis erit septemplex sicut lux [277v]
10 *septem dierum, in die qua alligauerit Dominus uulnus populi sui, et*
 percussuram plage eius sanauerit, e vol aytant dir: que la luu de la luna,
 ço és la intel·ligència que haurà la sinagoga de Jhesuchrist e de la
 Scriptura qui d'Ell parla, serà, en aquell temps que lo Senyor serà
 vengut e haurà lo món rehemut, aytant resplendent e clara a aquells qui
15 lavors seran com és la luu del sol, qui res no amaga, ans ho manifesta.
 E axí fou de fet, car, segons que posa mestre Nicholau de Lira sobre
 sent *Matheu, cap. duodecimo*², los prínceps de la sinagoga attenents a
 les prophecies e al lum de la sancta Scriptura clarament conegueren
 que Jhesuchrist era aquell Messies que Déus los havia promès; emperò
20 diu que puy, encegats per malícia quant veyen que lo Salvador
 preycava contra ells, perderen aquella conexença, axí com era ja
 profetat, *Sapiencie, secundo*³. Per la qual cosa apar vera la dita profecia
 de Ysahies qui diu que la lum de la luna, com lo Senyor vendrà, serà axí
 com lo lum del sol, car de fet tan clar lum hac lavors la sinagoga en la
25 conexença de ses scriptures que penetrà e entrà fins en conexença

personal de Jhesuchrist, qui és dit sol en la sancta Scriptura; axí mateix que la lum de la luna aquella devia ésser dilatada aprés e crescuda e molt exemplada per la paraula e doctrina d'aquell mateix sol, ço és del Salvador.

- 30 Diu axí mateix encara aquí Ysahies que la luu del sol, ço és la conexença del Salvador e Redemptor, seria lavors major que luu que ara ha entre set dies, car despuys, en lo temps següent qui lavors començà, nostro Senyor Déu, per la sua gran dignació e bondat, nos ha complidament en la lig de gràcia revelades e inspirades moltes novelles⁴
- 35 a nós e a altres e singulars veritats de la sua magnificència e dels seus amagats secrets, les quals d'abans no eren comunament sabudes en lo món. E aquestes veritats veuràs si penses què-ns ha declarat la sancta mare església en sos decrets e determinacions generals e si attens a aquella selva e bosch cupiós de obres diverses e meravelloses que-ns
- 40 han lexades los sancts doctors e maestres cathòlichs passats e presents sobre les sanctes Scriptures, declarant-nos diverses excel·lències del nostro Salvador e diverses vies de servir a Déu ab consciència pura. E sabem que aquesta lum durarà⁵ contínuament fins a la fi del món e entrò que-l vejам cara per cara en glòria. E açò diu lo dit profeta: que
- 45 devia primerament aparèxer en temps que Jhesuchrist vendria dar los sancts sacraments ecclesiàstichs al món contra los peccats dels hòmens e lavors quant devia sanar la plaga capital de l'exil general de paradís e quant per la clau de la sua sagrada mort devia obrir la porta de paradís e reduhir los exellats a stament de glòria.
- 50 E, si vols veure la veritat d'aquesta profecia ne per quina manera lo sol e la claredat del novell Testament passa per set vegades la claredat del vell Testament, attén a set misteris e secrets de nostro Senyor Déu primerament tancats sots la vella lig, qui tots són stats uberts per la resplendor del sol, Jhesuchrist, e per la luu de la sua sancta doctrina.
- 55 Los dits set e principals secrets aquí tancats eren aquests: lo primer [278r] era lo misteri de la Trinitat; lo segon, lo natural ligam del peccat original; lo terç, los patis entre Déu e nós sobre lo peccat mortal; lo quart era la incarnació del Fill de Déu natural; lo quint era la redempció e reparació del món per la sua mort temporal; lo sisè, la dampnació e reprovació de la sinagoga e elecció del novell poble e vocació general; lo
- 60 setè era la novella lig e novella manera de viure e de servir a nostro Senyor Déu en diversos staments qui vuy són de fet en la sancta mare església per inspiració e ordinació supernal.

[369]

CAPÍTOL CCCLXIX

*Com los fon amagat lo secret de la sancta Trinitat*¹

Lo misteri primer e secret, qui era de la sancta Trinitat, tenien ells
5 tancat sots aquest nom sanct e meravellós de nostro Senyor qui
s'appella *Thetagramaton*. E açí attén algunes notes. La primera és
aquesta: que, segons que posa lo libre qui s'apella *Pugio*², e açò mateix
se diu rabbí Moyse en lo libre qui s'apella *Endreçament dels dubtes*, en
10 lo novèn capítol de la primera part³, tots los noms de nostro Senyor són
dits d'Ell sots algun esguart que ha a les creatures sinó un solament. E
que los noms de nostro Senyor se diguen d'Ell per esguart de les
creatures appar per clars eximplis. E primerament veges que, jatsia que
nostro Senyor Déu sia dit totpoderós, açò s'entén per esguart de les
15 creatures que pot crear; e que axí mateix sia dit just açò és dit d'Ell per
esguart de la justícia que té en les obres que fa; axí mateix és dit
misericordiós e benigne per esguart de les creatures a qui és piadors. E,
jatsia que la multitud de sos noms li covenga per esguart de les
creatures, emperò a Ell cové un nom qui solament significa a Ell axí
20 purament que no li cové per negun esguart a creatura, sinó solament
per la sua pura essència e per ço que en Ell és intrínsecament e per ço
que Ell és essencialment, e aquest és aquest nom *Thetagramaton*.

La segona nota sí és que aquest nom *Thetagramaton* és nom grech
qui en latí vol aytant dir com nom de quatre letres e en ebraych és
significat per diverses noms, car algunes vegades aquest nom és
25 significat per *Adonay*. E per tal dix lo Senyor, *Exodi, sexto*⁴: *Nomen*

meum Adonay non indicaui eis, ço és: Lo meu nom *Adonay* no-l lus he encara ensenyat. Diu la glosa⁵ que aquí per aquest nom *Adonay* és entès aquest nom *Thetagramaton*. Altres vegades aquest sanct nom és significat *Arbaaochior*⁶, ço és de quatre letres; altres vegades per lo nom que nostro Senyor dix a Moysès, *Exodi*, *tercio*⁷: Yo són qui són; altres vegades és significat en juesch per *Senmammeforas*⁸.

La terça nota és que aquest sanct nom *Thetagramaton*^{8bis} significava pròpiament la essència de nostro Senyor Déu star en tres persones, en significació de la qual cosa aquest nom se scrivia en ebraych ab quatre letres, ço és ab iod, he, vau, e; les tres primeres e distintes letres signifiquen tres persones qui són en la sancta Trinitat distintes entre si, axí que la una no és personalment l'altra; e la derrera letra, qui és la quarta letra del dit nom [278v] e és repetida altra vegada, significa unitat de la divinal essència, la qual no és altra cosa sinó solament aquelles tres persones sagrades; emperò la dita essència és repetida sots altra manera, car sots unitat e no les persones, car la dita essència és subiranament una, la qual unitat és tota aquella sancta Trinitat de persones sens més e sens meyns. E aquesta significació à-questa letra e, jatsia que sia tancada enmig de les altres letres primeres, emperò a la fi del dit nom és repetida sots unitat.

La quarta nota és que, segons opinió d'alguns, nostro Senyor Déus ensenyà aquest sanct nom segons son proprii significat a Moysès lavors quant li mostrà en lo munt la sua essència clarament, segons que diu sent Augustí en lo dotzè libre *Sobre Genesis* e en lo libre que féu *De veure Déu*⁹. E per tal havem, *Numeri xlv*¹⁰, que parlà nostro Senyor ab Moysès sens figures e sens empatxos, e lavors, segons aquests, li dix clarament lo significat proprii d'aquest sanct nom e hanc per null temps lo Senyor no u dix a altre, ans als altres parlant se enomenava per noms respectius a les creatures, axí com dix a Jacob, *Genesis xlv*¹⁰: Yo són subiranament fort Déu de ton pare; e a Abraam, *Genesis xvi*¹¹: Yo són Déu totpoderós qui t'é desliurat del foch dels caldeus. Vet com en quascun de aquests noms se enomena fort e poderós per esguart de les creatures e obres meravelloses que Ell ha fetes e pot fer, e comunament no s'enomena per lo dit sanct nom que revelà a Moysès, axí com dit és. Ja, per stes, per ço qui és al-legat no entén a difinir ja Moysès si viu en esta vida Déu en la sua nua essència o no; solament me basta recitar la dita opinió ab sos fonaments, ço és aquella que posa la quarta nota.

La quinta nota és aquesta: que aquest sanct nom era axí amagat en lo vell Testament que negun altre no sabia de cert com se devia
 65 pronunciar o qual vocal del nom se devia principalment atansar¹² o si-s devien les letres o vocals doblar o simplament dir, en tant que eren grans opinions entre los grans doctors lurs. Per què conclougueren entre si mateix que solament nostro Senyor sabia la sua pronunciació e-l seu misteri e significació, e tots concordaven en açò: que sots aquell
 70 nom era amagat gran secret de Déu.

La sisena nota és que aquest sanct nom *Thetagramaton* per altra manera se scrivia e per altra manera se¹³ legia, car ell se scrivia axí com dit és ab aquestes quatre letres ebrayques: iod, he, vau, he; e legie-s ab aquestes altres quatre, ço és ab àlef, dèlech¹⁴, nun, iod, ço és ab *Adonay*,
 75 qui és nom compost d'questes quatre letres derrerres dites.

La setena nota és que los doctors lurs, stants axí dubtosos sobre la probació e significació d'aquest sanct nom, pensaren-lo de entrefigurar per dos altres noms: lo primer és de dotze letres, e és bem, ve, maus, aus, qodes; lo segon contén quaranta-dues letres lurs, e és aquest: sanct
 80 e sanctificat¹⁵. E, jatsia que sia dit e pres per un nom, emperò composició era de molts noms, la significació dels quals¹⁶ se acostava aytant com podien a significar [279r] la divinal essència simplament sens negun esguart a ses creatures.

La vuytena nota és que ells deyen que aquest nom *Thetagramaton*
 85 era de tanta dignitat que tothom qui ab reverència e ab mundícia de cor e ab bona vida lo tengués e-l digués devotament segons sa possibilitat Déus li dava per heretat aquest segle e l'altre. Per què feyen axí que no l'ensenyaven sinó a persones fort honestes e ben acostumades, e encara lavors l'ensenyaven ab manera; ço és, quant los doctors havien molt
 90 disputat de la probació d'aquest nom e de sa significació, ensenyaven-lo una vegada la septmana a lurs fills e a lurs dexeables quant ne havien alguna bona stimació e sabien que eren persones sensades¹⁷ e honestes, majorment si fossen en ofici de sacerdot o de prevere.

E, per tal quant lo nom aquest segons ells era de tanta dignitat, dien
 95 los juheus volent difamar e annul·lar la virtut dels miracles del nostro Salvador que Ell feya los miracles que fahia en virtut d'aquest nom, lo qual Ell sabia pronunciar e sabia lo significat; emperò aquesta oradura serà impugnada longament en lo *Novèn libre*, quant parlarem de la alta vida del nostre reverent Salvador. E de si matexa encara apar aquesta
 100 error prou fada¹⁸, car, si Jhesuchrist en virtut del nom aquest fahia

miracles e·l nom aquest no havia virtut sinó solament de Déu, segueix-
se que Jhesuchrist en virtut de Déu feya los miracles que fahia
midgençant aquest sanct nom; o, si Déu no consentia a Jhesuchrist en
ço que fahia Jhesuchrist e fahia los miracles invocant lo dit nom de
105 Déu, segueix-se que Déus era testimoni monçoneguer a Jhesuchrist; e
appar aquesta conseqüència per quant que Déus fahia miracles a dar
testimoni a Jhesuchrist invocant lo dit nom de Déu en ço que fahia e
que deya, les quals coses segons que dius eren falses e monçonegues,
e per consegüent dar testimoni tan poderós com és miracle a aytal
110 invocació feta falsament era manifesta falsa e enganament que Déus
fahia a les gents, la qual cosa dir és blasfèmia e heretgia terrible de
nostro Senyor Déu, qui és veritat inoblicable¹⁹ e infal·lible.

[370]

CAPÍTOL CCCLXX

*Com fon profetat antigament que lo nom aquell tan amagat seria
revelat en la lig de gràcia*

- 5 La novena nota sí és que Ysahies havia profetat en lo capítol de LI¹
que aquest nom seria revelat en temps que Messies vendria en lo món;
hon diu axí la sua prophesia, e parla en la persona de Déu: *Propter hoc*
sciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipse qui loquebar,
10 *ecce me*, e vol aytant dir: En aquell temps que Jhesuchrist, Fill de Déu,
qui serà ver Messies, serà vengut, lo meu poble, ço és aquell qui serà
convertit a Jhesuchrist, sabrà lo meu nom, car yo, qui lavors lo lus diré,
seré aquí present; qui parlava per los profetes primerament. Per què
vinent Jhesuchrist obrí lo seny d'aquest pas e de molts altres de les
Scriptures als sancts apòstols, segons que apar *Luce xxiii*² e segons que
15 Ell parlant [279v] a Déu lo Pare dix, e és *Iohannis xvi*³: *Pater,*
manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti michi, ço és a dir:
Pare, vet que he manifestat lo teu nom a aquells que tu m'avies dats que
fossen meus. E aquest sanct nom los denuncià diverses vegades parlant
de la sancta Trinitat e expressament los ho denuncià en la sua sancta
20 ascensió, quant, trametent los sancts apòstols a preÿcar per tot lo món,
Ell los dix: Anats per tot lo món e preÿcats lo sanct Euvangeli a tota
creatura batejant-los en nom del Pare e del Fill e del sanct Spirit⁴. Vet
què significava aquell nom tan amagat del qual foren fetes tantes
qüestions en la lig vella, lo qual t'à lo Salvador manifestat clarament
25 après e tu l'as a ton servey e empriu contínuament.

Per què-t prech que, per tal que lo Senyor te haja special amor, que tu tostemp, levant, gitant, menjant, obrant, parlant, què quesvol fahent, tostemp enomena aquell sanct e sagrat nom de la sancta Trinitat ordonat en figura de la creu, la qual façes ab la man drete e ab
 30 los tres dits levats en alt, ço és lo polze e l'índex e-l migà; e posa lo Pare alt al cap teu en senyal que Ell és principi e font e persona del qual les altres persones divinals han ésser en la manera que la sancta fe cathòlica ho posa; après posa lo Fill baix vers la terra en senyal que lo
 35 Fill per la sua fontal bondat devallà de la divinal altesa fins en terra per pendre carn humana per la nostra amor; après faràs lo través de la creu menant la man drete del muscle esquerre fins al dret enomenant lo sanct Sperit en senyal que Ell proceheix del Pare e del Fill igualment e a Ell és atribuït amenar chrestianisme de via de perdició, significada per la part esquerra, en via de salvació, significada per la part drete; e açò fa
 40 per la sua gràcia, la qual escampa habundantment en los coratges de aquells chrestians qui l'amen e-l servexen lealment.

La deena nota és que glorificar lo Pare e-l Fill e-l sanct Sperit és oració a nostro Senyor Déu molt placent e acceptable, per la qual cosa aquell devot e molt religiós doctor monsenyor sanct Jherònim en temps
 45 de Damasius papa, ordonant los psalms del *Psaltiri* de Daviu en aquella manera en què ara stan essetiats⁵ e per fèries e per dies, sí ordonà aquella glorificació de la sancta Trinitat qui-s diu en la fi de quascun psalm, ço és lo *Gloria Patri et Fillio et Spiritui sancto etc.*, la qual cosa lo dit papa hac fort per acceptable e féu statut que d'aquí avant per
 50 tostemp en la dita sancta església, a la fi dels psalms, a honor de la sancta Trinitat, lo dit *Gloria Patri*⁶ sia dit ab gran reverència, en tant que, segons statuts de les sanctes religions que despuys són vengudes, deu hom star lavors ab lo cap e ab les espatles inclinades vers la terra per la reverència de la sancta Trinitat, en la vella lig tant amagada e a
 55 nós revelada en aquesta present lig de gràcia per lo nostro Salvador Jhesuchrist.

La onzena nota és que fort seria nobla ordinació en chrestianisme que en totes les esglésies qui s'hedifiquen los principals altars fossen a honor de la sancta Trinitat e que tostemp en les matines e vespres e
 60 missa fos feta special memòria de la sancta Trinitat e que quascun mes de l'any fos feta festa e special sollempnitat ab octaves de la sancta Trinitat e que quascun dia a matí e [280r] a vespre tocàs lo seny a adorar la sancta Trinitat e, breument, que, en totes maneres que la

65 nostra ignorància sabés cogitar ne pensar, entre chrestians fos honrada
e exalçada la sancta Trinitat axí com a ver Déu nostro, qui en si és ver e
plen e infinit bé e sens tot terme, per lo qual tot sol havem nostre ésser
nós e tot quant és, e per lo qual som regits e governats e en nostros mals
sostenguts pacientment e dissimulats, e per lo qual speram aconseguir
70 plena vènia de tots nostros defalliments e finalment haver la eternal
possessió de glòria.

La dotzena nota és fahedora per reverència de la sancta Trinitat e de
la sancta Scriptura, e és aquesta: que en res que haja dit en les notes
demunt posades de la sancta Trinitat no sé si u he ben dit, car ma
ignorància hi poria leugerament haver errat, e açò car yo no sé ebraych.
75 És ver que tot ço que he dit he haüt de obres de persones fort famoses e
notables, ço és de la postil·la de mestre Nicholau de Lira, frare menor,
sobre lo capítol de *Exodi*⁷, e de la postil·la de frare Ponç Carbonell, frare
menor, sobre aquell loch mateix⁸, qui al·leguen aquí mateix dos grans
clergues en l'ebaych: e un chrestia, qui s'apella frare Ramon Martí, qui
80 fou de l'orde dels preycadors, gran clergue en latí e en ebraych, e
al·leguen-hi axí mateix rabbi Moyse⁹, qui fou juheu, gran mestre en
aquell mateix ebraych.

[371]

CAPÍTOL CCCLXXI

Com lo cas del peccat original totstamps fon tancat a la sinagoga

5 Axí com lo misteri de la sancta Trinitat stech tostemps tancat a la
sinagoga, axí mateix lo secret del peccat original¹; car, jatsia que, segons
que diu Hugo en lo seu libre *Dels sacraments*², sens tot dubte nostro
Senyor hagués al gran e primer patriarcha nostre pare Adam revelat tot
ço qui a ell e a sos fills après vinents devia ésser necessari a salut e per
consegüent los hagués revelat lo remey del peccat original, lo qual
10 peccat original ab sos remeys, qui staven principalment en la fe de
Jhesuchrist, lo dit patriarcha Adam sens tot dubte revelà a sos fills
perquè u sabessen après tota sa posteritat e-s guardassen que negú no
morís en peccat original, emperò crexent la multitud e malícia dels
hòmens e-l meynspreu de sa pròpria salvació a tots quaix oblidà la
15 obligació e plaga del peccat original, en tant que vuy los juheus ne-l
saben ne-l troben ne-l conexen en lurs scriptures, ne los serrahins ne
neguna altra secta. Mas, vinent la vera luu qui il·lumina tots los hòmens
del món, Jhesuchrist, Ell ho revelà a nós per lo seu dexeble monsenyor
sanct Paul, axí com ell ho diu largament en la sua epístola que tramès
20 als *Romans*, en diversos lochs³, axí com apar en lo *Terç libre*, hon havem
largament a tractar aquesta matèria.

 Lo terç secret tancat en la vella lig era en los patis qui eren entre
nostro Senyor e nós sobre la malícia del peccat mortal; car los juheus,
alguns, dien que nostro Senyor Déu no perdona a quascun penident qui
25 sovén se torn al peccat; altres per ventura se pensaven que lo boch

emissari qui portava scrits al coll los peccats del [280v] poble e era gitat per la gent de tota la habitació popular dels fills de Ysrael, axí com la lig manava, que aquesta cerimònia aytal bastàs a tots los peccats a delir. Mas la pura luu de la sancta religiò chrestiana posa certs patis que la
30 altesa e benignitat de nostro Senyor Déus ha volguts fer ab nós, qui ja són dessús posats⁴, segons los quals apar tota la veritat d'aquest dubte; e aquí veuràs com nós tenim fermament que lo Senyor rehep a misericòrdia tots cells qui recorren senceraement a la sua paternitat en aquesta vida present, ne vol que boch ne bou ne moltó ne ovella ne altra
35 cosa semblant puxa valer a salut a neguns, pus que són venguts a anys de discreció, si donchs no y consent la lur pròpria voluntat contrida e a Déu humiliada sens ficció, la qual rehep tostemps mentre vivim, axí com a benigne Pare e a Senyor nostre.

Lo quart secret fou de la incarnació del Fill de Déu, e aquest secret
40 stech amagat sots la lur ignorància, car crehegueren que açò fos de tots puncts impossible; e, com fos possible, deyen que encara Déus no la faria^{4bis} per tal car, segons que deyen, açò era gran irreverència sua; e encara dir que Déus aparegués pobre ne que soferís mort ne tanta misèria com nós diem que soferí lo nostro duch e maestre Jhesuchrist
45 eren coses que no devien negunes piadoses ne cathòliques orelles hoir. Ne és meravella si açò deyen, car, com dix Philon, *Sapiencie, secundo*⁵, d'Ell profetant: *Nescierunt sacramenta Dei*, ço és que aquells no saberen los grans sacraments ne secrets de nostre Senyor Déu, qui no-ls revela sinó als petits e humils, segons que diu lo Salvador, *Mathei, undecimo*⁶.
50 Mas, vinent la resplendor celestial de la sancta lig chrestiana, aparech un infant dins lo ventre d'una donzella verge e tota preciosa, lo qual infantó beneyt és ver Déu e hom, e aquell ensenyà com era possible e necessari segons les eternals ordinacions de nostro Senyor Déu que per hom se havia a reparar la natura angèlica e a rehome natura humana.

E açò havia profetat Job, *capitulo xxviii*⁷, quant dix que lo Salvador quant vendria que mostraria en clara luu, ço és per evidència manifesta, lo gran misteri de la sua incarnació ab d'altres secrets de nostre Senyor Déus lo Pare, axí com Ell mateix dix als seus dexeables lo dia de la cena dient-los axí: Vosaltres he tenguts axí com a cars amichs, e podets-ho
60 conèixer car tot ço que he hoït del meu Pare tot vos ho he revelat⁸.

[372]

CAPÍTOL CCCLXXII

Com la reparació de l'humanal linatge fou a la sinagoga amagada

5 Lo quint secret axí mateix los era fort amagat, ço és la reparació del
món e redempció dels hòmens; car ells no sabien res del cas principal
del món, ço és del peccat original, axí com és dessus dit¹, e pensaven-se
que lurs cerimònies e sacrificis e obres legals fossen bastants
a-conseguir paradís. Mas vinent lo sol de justícia, [281r] Jhesuchrist, Ell
10 nos ensenyà com lo món era caygut en peccat original e com per açò era
a tota natura humana tancada la porta de vida e com aquesta porta no-s
podia obrir sinó per la preciosa clau de la sua sagrada mort ne neguna
obra que ells fahessen no era bastant a obrir-la ne encara neguna altra
persona fora Déu, segons lo decret divinal.

15 Lo sisèn secret, ço és la dampnació de la sinagoga, los fou amagat en
la honor e amor que nostro Senyor Déus los havia mostrada e
ensenyada tostamps, e en special quant los desliurà de Egipte, com los
passà la mar Roja, com los donà la ley axí altament que hoïren ab lurs
corporals orelles la veu de Déu totpoderós, com los donà XL anys manà
20 en lo desert, com los donà axí vigorosament la terra de promissió, com
los donà tantes de victòries, com los dix sovín paraules tan falegueres e
de tanta amor, com hac tanta de amistat ab lurs pares, com lus donà lo
regne e regnes, com los perdonava lurs peccats e mals sens difficultat,
com lus donà lo temple, el sacrifici e-l sacerdocí, e no a neguna altra
25 gent, com los havia elets de tots los pobles e-ls havia donat senyal
special en la circumcisió, com havia promès de fer per ells meravelles e

de fer-los gràcies transcendentals per promissions fetes a lurs pares, com
los havia promès lo Salvador, qui finalment los levaria sobre tota nació e
poble e ls faria meravellosos sobre tot lo món e tota nació e poble. Com,
donchs, pogueren ells veure que nostro Senyor Déu reprovàs ne
30 dampnàs axí eternalment aytal gent ne poble a Ell tan car ne que tant
havia amat e exalçat?

Mas vinent la claredat de gràcia, ço és començant la sancta religió
chrestiana, no podia ne devia pus viure la vellagaça² aquella, ço és la
sinagoga, qui vida tolch a la vida, ço és al Salvador, e axí aucís la sua
35 vida, car per ella a vivificar era vengut. Per què no merexia sinó mort
pus que en lo Príncep de vida, del qual tostemps havia haguda honor e
vida, havia procurada tan letja mort. E aquella mort e pijor ha
complidament haüda la lur mala vida, car en lur trista vida són catius
per tot lo món e en la lur miserable mort la sanch del Fill de Déu que s
40 carregaren devant Pilat lus tancà los ulls que no veyen³ lo lum de vida,
ans tostemps d'aquí avant fins a la fi del món són ab la orribla mort
qui ls mortifica en cors e en ànima si no s convertexen; e açò segons
decret d'aquella vera vida, la qual negaren ésser pura, ço és lo Fill de
Déu, qui és vida de tota vida, majorment la subirana vida qui s'apella
45 eternal vida e regne dels vivents.

[373]

CAPÍTOL CCCLXXIII

*Com fon amagat a la sinagoga que Déus degué altre poble elegir e a
ells reprovar*

5 Lo setèn secret se seguia del sisè e dels altres, qui era, axí com dit és,
que altre ley e poble vendria millor e a Déu pus plasent, la qual aparia a
ells impossible de tots puncts, fahent, crehent e pensant-se que per
altra via no pogués negú mils servir a Déu sinó axí com la [281v] lur
manava. E prenien fonament en açò: car Déus la lus havia dada ab tanta
10 sollempnitat; e per tal no pensaven que altra ley pogués ésser millor ne
attenien que nostro Senyor pot e sab sens tota mesura e que pot bo e
millor ordonar e que no ama negú sinó segons sa bonesa, segons que
diu sent Augustí en lo libre *De natura boni*¹, ne és acceptador de
persones, com dix sent Pere, *Actuum, decimo*², mas en tota gent e poble
15 aquell li plau més que millor vida té e serva mils sos manaments e fa ab
millor diligència e devoció la sua sancta voluntat.

Emperò aquest secret de elecció de novell poble e de novella lig e
encara de reprobació de la sinagoga los havia fet profetar e denunciar
per diverses vies, axí com demunt és dit³; emperò en totstemps açò los
20 fou secret e amagat en quant no podien creure que nostro Senyor ho
fahés en pròpria forma axí com los profetes ho deyen, mas pensaven-se
que lus manaçàs e que·ls volgués dir altra cosa a ells tancada e
amagada, car en aquell temps les paraules de Déu fort obscures eren,
axí com apar si ligs vuy encara los profetes.

- 25 Per què apar que los catius d'òmens e mesquins debades nos
maleexen en lur sinagoga quant dien tots jorns contra nós la paraula
aquella que és *Deuteronomii xxvii*⁴: Maleyts sien tots aquells qui no
perseveren en la ordinació e en les paraules d'aquesta ley. La qual
maledicció no·ns nou, car nós som fets franks de lur ley per lo nostro
30 Salvador Jhesuchrist, al qual nós devem dir la paraula de Daviu, en lo
*Psalms*⁵: *Illi maledicent, et tu benedices*, ço és: Senyor, aquells juheus nos
malehexen e tu, Senyor, nos benehiràs per la tua gran misericòrdia,
qui·ns ha fets franks de lur ley e de lurs càrrechs e·ns ha dat esperit de
libertat que no siam subjugats sinó a lig de caritat e de amor, qui és lig
35 de gràcia apellada, per tu, Senyor, novellament ordonada e
meravellosament dotada, axí com tot aquest libre dessus fa testimoni, no
aytal com s'i pertany, cupiós e gran, mas segons la nostra possibilitat e
fragilitat miserable.

[374]

CAPÍTOL CCCLXXIII

*Com per les coses demunt dites apar quanta gràcia e misericòrdia
ha feta Déus a chrestianisme*

- 5 Conclou, donchs, finalment monsenyor sent Pere del poble chrestia
en les paraules dessús al·legades dient axí¹: *Qui aliquando non populus,*
nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem
misericordiam consecuti, e vol dir axí lo dit sanct Pere²: que pensem
tostemps en la gran bonesa de nostro Senyor fahent-li gràcies de gran
10 cor, car aquest és primerament offici de bon chrestia, e que cogitem
que d'abans no érem poble a Ell car ne poble elet, car no conexiem ne
amàvem nostro Senyor Déu, mas ara som poble e heretat sua, de la qual
dix Daviu profetant³: *Beatus populus quem elegit Dominus in*
hereditatem sibi, ço és a dir que benevuyrat és lo poble aquell que nostro
15 Senyor Déu ha elegit per heretat sua. E aquest és lo poble sanct
chrestia, de la qual cosa se segueix [282r] ço que diu monssenyor sanct
Pere: que, com d'abans no haguéssem aconseguida misericòrdia, are
l'avem aconseguida per la sua sancta bonesa, car som fets poble e
heretat sua.
- 20 O, quanta sperança! O, quanta alegria! O, quanta amor! O, quanta
temor e reverència deuríem tostemps haver envers lo Senyor, qui a tan
gran glòria de honor nos ha apellats! E per tal tengam lo consell de
Daviu en lo *Psalms*⁴: *Iubilare Deo, omnis terra; servite Domino in leticia:*
Alegrats-vos, tota chrestiendat, en lo Senyor e servits-li ab alegria.
25 Segueix-se: *Populus eius, et oves pascue eius*, ço és: Car nós som poble

seu e ovelles del seu peximent. Gran és lo peximent aquest que reheben
generalment tostemps ací de nostro Senyor Déu tots los bons
chrestians, e majorment los devots, a qui Ell se dóna a sentir e·ls dóna ja
a gustar lo convit gloriós que·ns ha apparallat en glòria.

30

[375]

CAPÍTOL CCCLXXV

*Com chrestia deu tostemps ocupar si mateix en fer gràcies a Déu
per los grans benifets que li ha fets per rahó del chrestianisme*

- 5 Acabat, donchs, aquest *Primer libre* per la misericòrdia de nostro
Senyor Déu e tal qual ordonat segons la tenuïtat e poca indústria de la
mia ignorància, resta summàriament per tot ço qui dit és demunt tornar
a si mateix e pensar quant do e benifet de nostro Senyor Déu és ésser
chrestia, majorment si penses la multitud dels infeels qui per
10 defalliment de chrestianisme va a perdició, de la qual t'à Déus lunyat
per sa gran pietat. Axí mateix te deus fort alegrar si penses les dignitats
grans e gràcies que Déus t'à fetes dins aquesta sancta religió chrestiana,
de les quals havem dit demunt¹ queucom e les quals sobrepugen tots
benifets per Déu jamés fets a altres nacions e pobles.
- 15 Com, donchs, diga sent Gregori² que com crexen los dons de nostro
Senyor Déus que axí mateix crexen los comptes e los perills de venir en
juý ab Déu, per tal feel chrestia tostemps deu viure ab gran temor del
juý de Déu, al qual li convé a comparar³ e de tots los dons que d'Ell ha
rehebuts ha a retre compte; car, si per lo juý de Déu és condempnat,
20 pijor dampnació e pus terribles penes haurà que no haurà juheu ne
serrahí, segons que revelà un cap mort d'un gentil a sent Machari, axí
com apar en la sua vida⁴, hon has que lo dit cap li dix com los serrahins
havien grans penes en infern, mas majors les havien los juheus e pijors
que tots aquests les havien los chrestians per la lur gran desconexença.

- 25 Donchs, diu Leó papa en un sermó seu⁵, considera, chrestia, la tua dignitat; e veges Déus com t'ha altament dotat, com t'ha dolçament amat, com t'ha diligentment creat; car, si y penses, veuràs que contínuement d'alt te visita per les sues sanctes inspiracions, en alt te aparella les sues grans promissions, de baix te guarda de les cruels penes e eternals
- 30 confusions; après te ha posats contra tes plagues los sancts sagraments e devotes unccions, engir tu Ell te guarda per custòdia angèlica e per lurs sanctes operacions, dins tu Ell te perdona les tues vies [282v] e inigues e malvades cogitacions, tes paraules inútils e nocives calla e cobre per veres contriccions, obres nepharies remet e dissimula e
- 35 reprovades operacions. Aquest és la tua ajuda en les grans e contínues temptacions, contínuement te procura virtuals honors e spirituals e grans promossions, per los prechs dels sancts subirans e dels jusans que li plau pendre satisfà a les tues misèries, corregeix tes dissolucions, dissimula tos mals perquè faces penitència e hages ab Ell ses perpetuels
- 40 consolacions.
- A aquest, donchs, tan car Pare tem, aquest ama, aquest cerca, a aquest serveix, qui sol és amich teu, a aquest recorre mentre que temps te dóna per tal que finalment no·t tròpies escarnit ab los escarnits, ans sies ab la sua real e chrestiana companyia e part hages lessús⁶ en glòria
- 45 e subirana e chrestiana heretat, hon habiten los subirans e vertaders chrestians, cells qui nats e renats són del subiran cap de chrestians, Jhesuchrist, e en Ell han termenat lur cors e ab Ell staran sens fi en glòria.

[376]

CAPÍTOL CCCLXXVI

5 *Com tostemps chrestia deu haver pahor de caure de la dignitat de
chrestianisme, e açò per les grans temptacions que li són dades en
aquest món, de les quals serà tot lo Segon libre*

10 Attén, emperò, tu ací, chrestia, que per axò com Déus t'à apellat a
tan alt e a tan gran stament com és chrestianisme no-t deus tenir per
segur de haver salvació, car mentre vius en aquest món ést en camp de
batalla, segons que diu aquell sanct Job, *capitulo septimo*¹; e no-res-
meyns que tu stant en aquest miserable món totstems ést enmig de
15 infinits adversaris, qui tostemps e de totes parts te tempten e
t'impugnen ab diverses arts e maneres ab gran desig sperant que
cayguesses en peccats diversos per què fosses fill e digne de mort. Per
tal diu sent Augustí en lo segon libre de les sues *Retractacions*, en lo
15 xviii^{en} capítol², que, jatsia la església gloriosa de paradís sia aquella de la
qual diu l'apòstol³ que és sens màcula e ruga, emperò tota aquesta
nostra església present no u pot dir axí, car nós, qui som flachs e frets
en la amor del Senyor, tot dia cahem en diverses màcules e peccats per
les continuades e forçors⁴ temptacions que-ns donen los nostros
20 adversaris e per la nostra flaqueza e viltat, qui no vol batallar
vigorosament contra ells.

 E per tal contínuement devem recórrer al nostre cap Jhesuchrist
suplicant-li segons lo seu alt consell posat *Mathei vi^o et Luce,
undecimo*⁵, dient-li humilment: *Et ne nos inducas in temptationem. Sed*
25 *libera nos a malo*, qui aytant vol dir, ço és que supliquem al seu Pare axí:

- Senyor, plàcia a la tua pietat que, pus que nos has apellats en aquest sanct stament chrestia tan alt e tan meravellós, que no·ns leix caure en peccat quant som posats en temptació, mas que per la tua gran misericòrdia nos vulles desliurar de tot mal. Per què, per tal que més
- 30 plàcia aquesta oració al Senyor, studia sovín com per la sua amor e per ton profit poràs haver victòria [283r] en les tues temptacions, e fé per guisa que sies valent bataller per tal que hages lo gran guardó que Déus ha aparallat als seus valents cavallers qui per la sua amor contrasten vigorosament o han ja les temptacions vençudes.
- 35 E, per tal que mils te puxes aparallar e que mils te sàpies en les temptacions guardar de caure, serà lo *Libre segon*, qui·s segueix tantost après d'aquest, de tot linatge de temptació e ensenyarà com de aquelles ab la ajuda de nostro Senyor poràs haver finalment victòria, axí que, si·t vols, midgençant la sua gràcia null temps no cauràs en temptació.
- 40 Ací feneix lo *Primer libre* del volum apellat *Chrestia*, en lo qual és tractat què és religió chrestiana e com e de qui ha son començament e son ésser e quines són ses grans e altes dignitats⁶. E comença tantost après lo *Segon libre*, en lo qual serà tractat com l'om chrestia per diversos linatges de temptacions cau de la dignitat de chrestianisme e
- 45 dels dons a ell dats e vençut per temptació⁷.